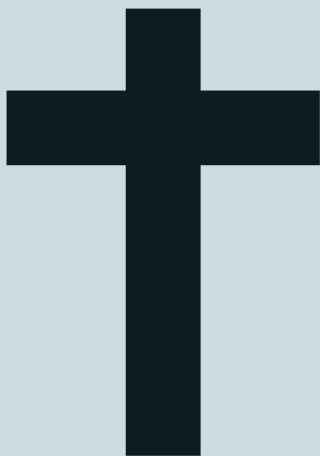

Nasoruan siGot len
nasoruan ta Uluveu

The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu,
Vanuatu

Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu,
Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu, Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de Uluveu,
Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd

Contents

FRT	1
Fastok	2
Mattiu	6
Mak	48
Luk	74
Jon	115
Nauman gail	144
Rom	179
1 Korint	198
2 Korint	217
Kalatia	229
Efesus	236
Filippi	243
Kolosse	248
1 Tessalonika	253
2 Tessalonika	257
1 Timoti	260
2 Timoti	265
Titus	269
Filemon	272
NaIpru gail	274
Jemes	289
1 Pita	294
2 Pita	300
1 Jon	304
2 Jon	309
3 Jon	310
Jut	311
Na-kel-vəhoti-an	313
OTH	335
Naves hən nə-nau-gati-an	336
Natiksonari	338
Nəbathusoruan gail	346

Na-kel-gati-an Veveu
Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu

The New Promise

The New Testament in Maskelynes of Uluveu Island, Vanuatu

Niutestamen long Maskilin, lanwis blong Uluveu Aelan, Vanuatu
 [klv]

Niutestamen long Maskilin,
 lanwis blong Uluveu Aelan, Vanuatu

The New Testament in Maskelynes
 the language of Uluveu Island, Vanuatu

Le Nouveau Testament en Maskelynes
 langue de l'île de Uluveu au Vanuatu

First edition

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
 www.Wycliffe.org

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Table of Contents

Preface

This publication is the New Testament in the Maskelynes language. The 1300-1400 speakers of Maskelynes mostly live on the island of Uluveu which is one of the Maskelyne Islands off the southeast coast of Malakula in Vanuatu.

The New Testament in the Maskelynes language was translated during the years 2001 to 2012 by the Uluveu Language Project.

Fastok

Histri blong Baebol Projek

Ol man we oli raetem Niutestamen fastaem, oli raetem long lanwis blong olgeta, lanwis blong Gris. Taem jos i kam bigwan, i stap long ol defdefren ples, ale ol man oli stat blong transletem Baebol i go long ol lanwis blong manples blong oli save ridim save. Long Uluveu aelan, long 1994 Uluveu Lanwis Projek i stanap ale oli askem wan advaesa blong givhan. Wan advaesa i kamtru long 1998 ale ol komuniti oli apoentem ol transleta wetem wan translesen komiti aot long evri vilej wetem evri denominesen. Long wan woksop long yia 1999 mo wan bakegen long 2000, fulap olfala mo medel man mo yangfala oli agri long wan fasin blong raetem lanwis Maskilin mo long wan alfabet. Ale long yia 2000 fofala transleta oli stat blong transletem buk Jona. Oli stat long Niutestamen long 2001 ale sam man bakegen oli joenem wok gogo oli flatem long yia 2012.

Rod blong tanem toktok blong Niutestamen i olsem wanem?

Lanwis blong Gris we ol olfala bifo oli raetem Niutestamen long hem i no olsem lanwis blong yumi blong Maskilin nating. Sapos ol transleta oli tanem i kam long lanwis folem wanwan wod, lanwis bae i no stret mo ol man bae oli no save kasem gud mining blong hem. From samting ia mifala i no wok folem fasin ia. Fastaem mifala i faenemaot ful mining blong toktok we i stap long lanwis blong Gris. Afta mifala i transletem mining ia i kam long lanwis Maskilin blong bae ol man oli ridim save. Samtaem blong mekem mining i klia, lanwis Maskilin i gat wan wod nomo, samtaem i gat nid blong yusum wan o iven tu ful sentens.

Fulap samting i stap long Tok blong God we tede long Vanuatu yumi no save ol samting ia. Ale lanwis blong Gris i gat fulap wod we ol lanwis blong Vanuatu oli no gat, olsem “pris,” “apostol,” “adalteri,” “enjel,” “blesem,” “hop” mo “glori.” Fastaem projek i goraon long ol vilej blong askem ol olfala se olsem wanem long ol toktok ia. Ol olfala oli talemaot ol gudgudfala toktok be i no evri wan. Ale insaed long projek ol transleta oli sidaon blong faenem rod blong talem ol mining we lanwis blong yumi i no gat. Blong sam mining mifala i faenem gudfala rod long lanwis, blong sam mifala i faenem olfala toktok we tede klosap i lus, blong sam mifala i talem mining long wan longfala rod, ale blong sam mifala i yusum wod blong lanwis blong deferen ples olsem Avoh, Bislama o iven Inglis. Ol kaenkaen wod ia i stap long diksonari long en blong Niutestamen ia.

Tok blong God i gat fulap tok pija long lanwis blong Gris we mining i no kamaot long lanwis blong yumi. Long sam olsem mifala i talem klia nomo, be mifala i putum wan futnot daon blong talemaot wanem we i talem long lanwis blong Gris fastaem.

Fasin blong joenem ol vas

Long wanwan ples long Niutestamen oli talem wanem we i hapen long wan oda we i no sens long lanwis blong yumi. Wanem we i hapen fastaem oli talem biaen ale wanem we i hapen biaen oli talem fastaem. From samting ia, mifala i jenisim blong se wanem we i hapen fastaem i kam fastaem ale wanem we i hapen biaen i kam biaen. Blong mekem lanwis i sens olsem ia, samtaem mifala i joenem tu o tri vas ale raetem namba olsem Kol 4.7-8.

Ol futnot mo refrens

Taem yumi ridim Niutestamen maet yumi luk wan smol leta we i stap klosap long wan wod o long en blong wan sentens olsem ia: *. Smol leta a i talemaot se daon long pej i gat wan tok save we i eksplenem wod o sentens long vas ia. Yumi s ingaotem kaen toksave se “futnot.” Wanwan futnot i talemaot mining blong wan wod, wanwan i talemaot stret wod o vas long lanwis blong Gris, ale wanwan i talemaot wan kalja o fasin blong ol man Ju we maet i givhan long yumi blong save mining. From ol samting ia, taem yumi luk wan smol leta olsem ia, i gud se yumi lukluk daon blong kasem gud mining blong vas ia.

---

* :: Hemia nao wan futnot.

Aninit ol futnot bae yumi luk ol refrens we oli talemaot narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem vas we refrens i makem.

Ol saedtok

Taem yumi ridim Niutestamen ia, bae yumi luk wan saedtok olsem Mat 13.44.

Natohan pipihabəlan aGot len nəmav

Ol saedtok oli stap from tri samting. Faswan: oli stap blong givhan blong yumi blong luksave se ples ia long Tok blong God hemi abaot wanem. Nambatu: oli stap blong givhan long yumi blong faenem ples we yumi lukaotem long Tok blong God. Nambatri: hemi brekem longfala toktok i kam long ol smolsmol pis. Be wan samting: ol saedtok oli no tok blong God blong bae yumi prij long hem!

Ol stori we oli stap long defren buk bakegen

Yumi save se ol gospel, ol buk olsem Matiu, Mak, Luk mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hemi laef bakegen long ded. Yumi save ridim wan stori long buk Matiu ale sem stori ia i stap long buk Mak o Luk o Jon. Taem we i olsem, yumi save faenem refrens blong ol narafala ples aninit long saedtok olsem long Mat 14.13

AYesu evəjan alaluman lotovi 5,000

(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

Samting ia i talemaot se stori blong taem we Jisas i givim kakae long 5,000 man i stap long Mak 6.30-44, Luk 9.10-17 wetem Jon 6.1-14 bakegen.

Ol pija

Long en blong Niutestamen i gat ol pija. Sam pija oli stap blong givhan, blong yumi savi wanem we i hapen long stori. Sam pija oli stap blong soemaot wan ples blong olgeta, hemi olsem wanem. Ale sam narafala pija oli stap blong soemaot olsem wanem wan samting we yumi long Vanuatu yumi neva luk, olsem wan wud o wan anamol o wan samting blong kalja blong olgeta blong bifo.

Ol map

Long Niutestamen i gat sam defren map blong ol defdefren ples. I gat sam blong taem we Jisas i wokbaot blong mekem wok we papa God i putum long han blong hem blong mekem. I gat sam bakegen blong taem we Pol i wokbaot blong talemaot Gud Nius blong Jisas Kraes.

Diksonari

Sapos i gat wan wod we i stap long Niutestamen ia we yumi no save, traem lukaotem long diksonari we i stap long en blong Niutestamen. Diksonari ia i talemaot mining blong sam wod we yumi trabol from o we klosap i lus long lanwis blong yumi. I talemaot mining blong sam wod we yumi save be yumi no yusum plante taem, o yumi no yusum tumas long fasin we oli yusum long Tok blong God. I talemaot mining blong sam wod we yumi karem i kam, from we lanwis blong yumi i no gat. Ale i talemaot mining blong sam we maet yumi no wantem tingbaot be Tok blong God i strong long ol samting ia.

Ol topik

Sapos yumi wantem mekem wan Baebol Stadi we i tingbaot wan topik, yumi save lukluk i go long en blong Niutestamen long wan lis blong ol topik wetem fulap ples long Tok blong God we oli tokbaot topik ia. O sapos yumi gat sam kwestin long wan samting we i stap long Tok blong God, ale maet yumi faenem se hemi wan long ol lis blong ol topik. Ale yumi save lukluk gud long topik ia blong faenemaot fulap blong ol ples long Tok blong God we oli tokbaot topik ia. Taem yumi ridim olgeta evriwan, bae yumi save nao wanem we God i wantem se bae yumi laef folem.

Nasoruan nametəkav

Nəbəl husur nəpairan hən Nasoruan siGot

Nəvanuan gail lototos gat Na-kel-gati-an Veveu a mto, lutosi len nasoruan salito, nasoruan ta Kris. Nəboŋ alat siYesu lotosobur, lutoh len naut tiltile gail, ale lotubət pair hən Nasoruan siGot van hən nasoruan salit gail hən ləbeʋururŋ ləboii. Len naut a Uluveu, len nasihau 1994, Uluveu Lanwis Projek etubət, ale lous nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh. Nəvanuan na-vi-tarhəte-an sua evisi len nasihau 1998 ale alat a Uluveu lutabtabuh len nəvanuan gail hən ləbipair hən nasoruan siGot, ale lutabtabuh len nakomiti sua. Lulekis hən galito dan navile pisi a Uluveu naut kəmas Prespitiarian, SDA o NTM. Len nawoksop sua len nasihau 1999, ale sual am len nasihau 2000, nəhəvut gail mai alaluman lotomatmatu mai alathutai ludam hən navide hən natosian len nasoruan ta Uluveu mai nəalfapet han. Beti len nasihau 2000 naluuman lotovat lotubət pair hən nalobulat Jonah. Lotubət pair hən Na-kel-gati-an Veveu

len nasihau 2001, ale naulum̄an galevis am loum mai galito van van loum p̄isi len nasihau 2012.

Nap̄isal h̄an n̄ap̄airan h̄an nasoruan len Na-kel-gati-an Veveu imabe?

Nasoruan ta Kris lototos gat Na-kel-gati-an Veveu lan a m̄o sahum nasoruan sidat a Uluveu kasi. N̄etransleta l̄et̄ap̄air h̄an Nasoruan siGot husur nasoruan v̄isusua, nasoruan sidat asike tanor ale n̄evanuan gail asike l̄etal̄əb̄oi s̄əhot namilen. Bathut natenan ginamit namtsahusur nav̄ide enan. Met̄əkav namtudoŋ kitev namilen kavkav h̄an nasoruan topat len nasoruan ta Kris. Beti namtupair h̄an namilen van h̄an nasoruan sidat a Uluveu h̄an n̄evanuan p̄isi l̄əb̄ev̄urur̄ l̄əb̄oi. Boŋ galevis nasoruan sidat ikad natuhsoruan sua ŋai tokel p̄is namilen tomasil. Boŋ galevis am datusor eb̄əlav h̄an namilen tomasil.

Natit isobur len Nasoruan siGot, len naut a Vanuatu dam̄əŋai datsaləb̄oi natgalenan. Ale nasoruan ta Kris ikad nasoruan isobur nasoruan ta Vanuatu l̄əsəkade, hum “p̄ris,” “ap̄osol,” “adalteri,” “enjel,” “b̄lesem,” “h̄op” mai “gl̄ori.” A m̄o naprojek iyar husur navile gail h̄an tousus kitev nasoruan gail. Ahāvut gail lukel ur nakonsoruan galevis be savi gail p̄isi. Ale len nauman salito len naprojek, n̄etransleta lob̄ətah h̄an l̄əb̄isab̄ nap̄isal h̄an l̄əb̄ikel namilen gail nasoruan sidato topar. Namilen galevis namtusab̄ nap̄isal tovoi h̄an namtbikele len nasoruan sidato. Namilen galevis namtusab̄ nasoruan ta m̄o datsaləb̄oi dam̄əŋai, p̄əpadan̄ h̄an lotomasig. Namilen galevis namtukele len nap̄isal tob̄əlav. Ale namilen galevis namtulav nasoruan han dan naut tile hum nasoruan ta Avoh, nasoruan b̄onb̄on o nasoruan ta Iglan. Nasoruan tomagalenan lupat len natiksonari topat len nagilen Na-kel-gati-an Veveu egai.

Nasoruan siGot ikad nasoruan k̄eta isobur len nasoruan ta Kris lan, ale namilen s̄əmasil len nasoruan sidato. Galevis namtukele p̄arp̄ar h̄an gail ŋai, be namtorij nafutnot tovi natos-gati-an a pan len nalobulat, ale nafutnot enan ikel ur n̄əs̄a nasoruan ta Kris tokele a m̄o.

Nav̄ide h̄an tosuhud h̄an naves gail

Len naut v̄isusua len Na-kel-gati-an Veveu lukel n̄əs̄a tovisi be lusor husuri len nap̄isal togol n̄evanuan sidat ebutbutut. N̄əs̄a tovisi a m̄o lukele a tahw ale n̄əs̄a tovisi a tahw lukele a m̄o. Husur natenan, namtögəgel h̄ani h̄an ke n̄əs̄a tovisi a m̄o namtukele a m̄o ale n̄əs̄a tovisi a tahw namtukele a tahw. H̄an datb̄igol nasoruan b̄igam b̄ivoi maienan, len naut galevis namtosuhud h̄an naves toru o totor ale namtutos gat gail hum lotosua ŋai maiegai: Kol 4.7–8.

Nafutnot mai narefrens gail

N̄əboŋ datb̄ev̄urur̄ Na-kel-gati-an Veveu, hum ma datb̄eris natuhleta topat p̄əpadan̄ h̄an nasoruan sua o len nagilen nasentens maiegai: †. Naleta enan ikel uri ke, a pan len napej ikad na-sor-l̄əb̄oi-an sua tosor husur natsua topat len naves enan. Datokis na-sor-l̄əb̄oi-an tomaienān h̄an “nafutnot.” Ikad nafutnot tokel ur namilen nasoruan sua, ikad nafutnot tokel ur nasoruan o naves len nasoruan ta Kris, ale ikad nafutnot tosor husur nav̄ide seju gail ke hum ma b̄evi tarh̄ət sidato h̄an datb̄eləb̄oi namilen. Bathut natgalenan, n̄əboŋ dattoris natuhleta ideh, ivoi h̄an datb̄ebunus n̄əs̄a topat a pan h̄an datb̄eləb̄oi s̄əhot namilen naves enan.

Len napej a pan ikad nafutnot gail, be a pan buni ikad narefrens gail lotokel ur naut tile gail len Nasoruan siGot tokad n̄evanuan o nasoruan tohum naves narefrens tokel uri.

Nasoruan topat tarh̄ətə

N̄əboŋ dattov̄urur̄ Na-kel-gati-an Veveu egai, dereh dateris nasoruan tarh̄əpej hum Mat 13.44.

Natohan pipihab̄alan aGot len n̄əma

Nasoruan topat tarh̄ətə ipat m̄os natit itor. Esua: ipat h̄an b̄evi tarh̄ət sidato h̄an datb̄eris l̄əb̄oi n̄əs̄a naut enan len Nasoruan siGot tosor husuri. Eru: ipat h̄an datb̄isab̄ naut dattodoŋ kitevi len Nasoruan siGot. Itor: igol ke nasoruan tob̄əlav eḡəm vi hudhut gail. Be natsua: nasoruan topat tarh̄ətə savi soruan siGot h̄an datb̄ikel uri hum nasoruan siGot len nalotuan!

N̄əb̄ol gail lotopat len nalobulat tile am

Datoləb̄oi ke nalobulat gail hum Mattiu, Mak, Luk mai Jon lusor husur n̄əmauran mai n̄əmātan siYesu Kristo, mai n̄əmauran san dan n̄əmātan. Datoləb̄oi datb̄ev̄urur̄ n̄əb̄ol sua len nalobulat Mattiu ale n̄əb̄ol enan ipat tu len nalobulat Mak o Luk o Jon. N̄əboŋ tomagenan, datoləb̄oi datb̄isab̄ narefrens h̄an naut galenan pipit nasoruan topat tarh̄ətə hum Mat 14.13

† :: Egai nafutnot sua.

*AYesu evəŋan alalumian lotovi 5,000
(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)*

Natenan ikel uri ke nəḅol husur nəḅoŋ aYesu tovəŋan alalumian lotovi 5,000 ipat len Mak 6.30-44, Luk 9.10-17 mai Jon 6.1-14 am.

Napija o nəgarutian gail

Len nagilen Na-kel-gati-an Veveu ikad nəgarutian gail. Galevis lupat hən ləḅevi tarhət sidato hən datḅeləḅoi nəsa tovisi len nəḅol. Galevis lupat hən datḅeris ləḅoi naut sua salito. Ale galevis lupat hən ləḅəvusan gidat hən natsua gidat a Vanuatu datsarisi boŋ ideh, hum nəhai o natsua tomaur o natsua hən nəvide salit ta mō.

Nəmap o nəgarutian hən naut gail

Len Na-kel-gati-an Veveu ikad nəmap tiltile gail hən naut gail. Ikad galevis hən naut a Jutea nəboŋ aYesu toyaryar hən togol nauman aTata Got toriŋi len nəvəlan hən ḅigole. Ikad galevis am hən nəboŋ aPol toyaryar hən ḅikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo.

Natiksonari

Asike datḅeləḅoi nasoruan sua topat len Na-kel-gati-an Veveu egai, datia doŋ kitevi len natiksonari topat len nagilen Na-kel-gati-an Veveu. Natiksonari enan ikel ur namilen nasoruan galevis datsaləḅoi savoi o pəpadəŋ hən ḅimasig dan nasoruan sidato. Ikel ur namilen nasoruan galevis dattoləḅoi be datsakelkele, o datsakele len nəvide hum lotokele len Nasoruan siGot. Ikel ur namilen nasoruan galevis dattolavi gəmai, husur toḅuer len nasoruan sidato. Ale ikel ur namilen nasoruan galevis dattomətahun datḅinau, be Nasoruan siGot ikele ale aGot ike dateləḅoi natgalenan.

Nəbathusoruan gail

Datḅike datḅeutaut hən nəstati hən datḅinau natsua len Na-kel-gati-an Veveu, datoləḅoi datḅevuhe vi lan nagilen ale bunus nəbathusoruan gail mai naut isoḅur len Nasoruan siGot lotosor husur nəbathusoruan galenan. O datḅikad nausian husur natsua topat len Nasoruan siGot, ale hum ma datḅisabi ke tosua len nəbathusoruan gail. Ale datoləḅoi datḅebunus nəbathusoruan galen ḅivoi hən datḅisab naut isoḅur len Nasoruan siGot lotosor husur nəbathusoruan enan. Nəboŋ datḅəvuruŋ naut galenan, dereh dateləḅoi nəsa aGot toləŋoni ke datimaur husuri.

Mattiu

Na-kel-uri-an tovoi aMattiu totoi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoran siGot lunau ke, aMattiu tovi esua len ahai susur tosəjavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AMattiu itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri mai naJu gail ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, aGot tokel gati len na-kel-gati-an ta sutuai.

AMattiu itosi mos ase?

Itosi mos naJu gail, alat a Jutea.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

Len nalobulat egai, aMattiu ikel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav. İbol husur nəpasian siYesu, naʔusanan san, nəmatan san mai na-le-məhat-an san dan nəmatan.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu len nəmauran san, ehusur aJon Baptais, ehusur ahai susur siYesu gail, mai aPita tovi galit sua.

Natgalenan evisi ʔais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau 6 B.C. vəbar A.D. 30.

Len nalobulat egai aMattiu itos gat nəbathuyah siYesu hən ʔipərpar ke aYesu evi kiŋ len nəpasusan siTevit tovi kiŋ ta sutuai. Evi kiŋ aGot tokel gati mai alat aIsrael ta sutuai. Ale evi Kristo, aMessiah, aGot totabtabuh lan hən ʔilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salito. AMattiu ikel ur natit isobur aYesu togole. Isor husur nəsa ahai kelkel ur gail lotokele ta sutuai, ale len aYesu na-pəhav-utaut-an galen lotokele lusarpoh. Len nalobulat egai aMattiu itos gat nasoran erim hən naʔusanan siYesu, lumaiegai:

Nasoran san 1 (5.1–7.29)

Nasoran san 2 (10.5–11.1)

Nasoran san 3 (13.1-52)

Nasoran san 4 (18.1-35)

Nasoran san 5 (24.1–25.46)

İmaienan, aMattiu itos nalobulat egai hən naJu ləbikad nadəlomian len aYesu, aGot totabtabuh lan hən ʔevi Kristo, hən ʔeil a mo hən galito, ʔevi kiŋ salito.

1) Nəbathuyah mai nəpasian siYesu (1.1–2.23)

2) Natgalenan lotoutaut hən aYesu hən nauman san (3.1–4.11)

3) AYesu etuʔat hən nauman san (4.12-25)

4) Na-kel-uri-an aYesu tokele len naʔehuh (5.1–7.29)

5) AYesu igol namerikel isobur (8.1–9.34)

6) AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 van (9.35–11.1)

7) AYesu eʔusan husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav (11.2–13.52)

8) AMattiu itos husur nəvanuan gail lotokad nadəlomian tokəkereh (13.53–15.20)

9) Nagilen nauman siYesu len naut a Kalili (15.21–18.35)

10) AYesu iyar tur len naut gail tarhəwisel Jortan, evi Jerusalem (19.1–20.34)

11) Nauman siYesu len naut a Jerusalem (21.1–25.46)

12) Lutah gat aYesu (26.1-56)

13) Lukot hən aYesu, lugol imat len nəhai balbal (26.57–27.66)

14) AYesu ile məhat dan nəmatan (28.1-20)

Nəbathuyah siYesu

(Luk 3.23-38)

¹ Egai evi na-tos-gati-an sua hən nəbathuyah siYesu Kristo, topat len nəpasusan siTevit, topat len nəpasusan siApraham:

² Apraham evi atəman alsak.

AIsak evi atəman aJakop,

tovi atəman aJutah mai aʔan aJutah gail.

³ AJutah evi atəman aPeres mai aSerah, analaru tovi aTamar.

APeres evi atəman aHesron.

AHesron evi atəman aRam.

⁴ ARam evi atəman aAmminatap.

AAmminatap evi atəman aNahson,

tovi atəman aSalmon.

⁵ ASalmon evi atəman aPoas, anan tovi Rahap.
 APoas evi atəman aOpet, anan tovi aRut.
 AOpet evi atəman aJesse.

⁶ Ale aJesse evi atəman aTevit tovi kinj.
 Ale aTevit evi atəman aSolomon,
 anan tovi asoan aUriah a nŋo.

⁷ Ale aSolomon evi atəman aRehopoam.
 Ale aRehopoam evi atəman aArijah.

Ale aArijah evi atəman aAsa.*
⁸ Ale aAsa evi atəman aJehosafat.
 Ale aJehosafat evi atəman aJoram.

Ale aJoram evi atəman aUsiah.
⁹ Ale aUsiah evi atəman aJotam.

Ale aJotam evi atəman aAhas.
 Ale aAhas evi atəman aHesekiah.

¹⁰ Ale aHesekiah evi atəman aManasseh.
 AManasseh evi atəman aAmon.

Ale aAmon evi atəman aJosiah.
¹¹ Ale aJosiah evi atəman aJekoniah
 mai aʋan gail len nəboŋ

lotomaŋipiriah vi Pabilon.*

¹² Husur nəmaŋipiriah vi Pabilon:
 aJekoniah evi atəman aSealtiel,
 ale aSealtiel evi atəman aSeruppapel.

¹³ Ale aSeruppapel evi atəman aApiut,
 tovi atəman aEliakim.

Ale aEliakim evi atəman aAsor.
¹⁴ AAsor evi atəman aSatok.

Ale aSatok evi atəman aAkim.
 Ale aAkim evi atəman aEliut.

¹⁵ Ale aEliut evi atəman aElesar.
 Ale aElesar evi atəman aMattan.

Ale aMattan evi atəman aJakop.
¹⁶ Ale aJakop evi atəman aJosef tovi asoan aMeri,
 topas aYesu, lotokisi hən aKristo, aGot totabtabuh lan.

¹⁷ Imagenan, tuʔat len aAraham vəbar aTevit ikad naur lotovi 14 piŋi, ale tuʔat len aT-
 evit vəbar nəmaŋipiriah vi Pabilon ikad naur lotovi 14 am, ale tuʔat len nəmaŋipiriah vi
 Pabilon vəbar aKristo, aGot totabtabuh lan, ikad naur lotovi 14 tətas.

AMeri ipas aYesu
(Luk 2.1-7)

¹⁸ Nəpasian siYesu Kristo evisi magegai. Anan aYesu, aMeri ikel gati ke tilah mai aJosef, be
 a tahw hən arbiʔon, isabi ke etian, aNunun aGot togole. ¹⁹ Husur ke ahaʋut san, aJosef tovi
 nəvanuan tonor; nəboŋ tosəsoləŋ hən aMeri totian, emətahun biɓol nahurun aMeri bisa, ŋa
 isaʔ səhəti len nənauan san ke teriŋ aMeri, be emətahun avan ideh ʔeləboi. ²⁰ Nəboŋ tonau
 natgalenan sal, aŋel sua siNasuʔ evisi həni len nəʔəʔer. Ike, “Josef anatan ulumən siTevit,
 sagemətahw hən gəʔesəhar aMeri hən ʔevi asoam, bathut natətai totian həni, aNunun aGot
 gatolavi maii. ²¹ Alitenan dereh tiʔas anatan ulumən balai, ale geriŋ nahəsən aYesu lan,
 husur gai tilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salit balai.”

²² Natgalen piŋi evisi hən biɓol nəsa aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur ʔisarpo. Ike:

²³ “Məteris! Navensus dereh tetian,

ale tiʔas anatan ulumən,
 ale lekis nahəsən aImmanuel,”
 namilen tovi

“AGot itah mai gadito.”*

²⁴ Nəboŋ aJosef tolele, igol nəsa aŋel siNasuʔ tokel maii. Esəhar aMeri tovi asoan ²⁵ be
 sagol naitian maii van vəbar nəboŋ topas anatan ulumən sua. AJosef eriŋ nəhes Yesu lan.

* 1:7: Nalobulat galevis ta sutuai luke Asaf ləsake Asa. * 1:11: 2Ki 24.12-16 * 1:23: Isa 7.14, 8.8, 10

2

Nəvanuan lotokad namitisau hən naməso

¹ Husur nəboŋ lotopas aYəsu len naut a Petlehem a Jutea, len nəboŋ aHerot tovi kiŋ, alaluŋan namitisau hən naməso luyar dan Nais vi Jerusalem ² luke, “Atenan lotopasi hən bevi kiŋ seju gail, atenan gai be? Husur namtoris naməso san nəboŋ tovisi ale namtoğəm hən namtbilotu həni.”

³ Nəboŋ aHerot aKiŋ tosəsəloŋ hən natenan, nəlon etuhatuh, mai alat a Jerusalem piŋi lumagenan. ⁴ Ekis abiltihai tutumav piŋi mai ahai pusan piŋi hən nalo luŋonŋon ale eus galit ke, “AKristo, aGot bitabtabuh lan, dereh lipasi a be?” ⁵ Ale lukel maii ke, “Len naut a Petlehem a Jutea, husur ahai kelkel ur itosi maiegai ke:

⁶ “Be gaiug, a Petlehem, len naut a Jutah,
gəsavi naməkot len alat lotokad na-il-a-mo-an
len naut a Jutah,

husur len gaiug, nəvanuan na-il-a-mo-an sua dereh tegəm balai
hən beil a mo hən nəvanuan sagw gail, alat a Israel,
hum nəvanuan nasipsip toil a mo hən galito.”*

⁷ Beti aHerot igol nabonŋonan tosusuah mai alaluŋan namitisau hən naməso. Eus galit hən nəboŋ mai namityal naməso tovisi ale lukele. ⁸ Esəvat galit vi Petlehem ale ike, “Mitivan, doŋ vahvatur natətai. Nəboŋ mətbisabi, kel uri mai ginau hən ginau am nəbivan valotu həni.”

⁹ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nakij tonon, lorij naut enan, ale naməso lotorisi nəboŋ tovisi, eil a mo hən galito van vail məhat hən naut natətai totoh lan. ¹⁰ Nəboŋ lotoris naməso lukemkem masuŋ. ¹¹ Nəboŋ lotobis lohoim loris alarminan, aMeri mai natətai, ale lotəgedur, lulotu həni, ale losəŋav hən naviolan salit hən ləbeviol mai natətai hən nagol, nafranŋinsens mai namər.* ¹² Nəboŋ lotoke livan, aGot ikel naləğəguan mai galit len nabəber ke saletəlmam van hən aHerot, ŋa lotəlmam vi lan nəkantri salit len napisal tile.

Nə-gam-yav-an vi Ijip

¹³ Nəboŋ alaluŋan namitisau hən naməso lotovan tia, aŋel sua siNasub evisi hən aJosef len nabəber ike, “Gile məhat, səhar alarminan, gam vi Ijip, ale toh ei vir nəbikel mai gaiug hən gəbetəlmam, husur aHerot dereh tekəta doŋ amas hən bigol bimət.”

¹⁴ ŋa aJosef ile məhat, esəhar alarminan len mariug ale erij naut enan vi Ijip. ¹⁵ Itoh ei van vəbar nəmatan siHerot. Imagenan, nəsa Nasub aGot tokele isarpoh, len nabuŋon ahai kelkel ur ike, “Nokis anatugw uluŋan dan naut a Ijip.”*

Nəmatan silathutai

¹⁶ Nəboŋ aHerot nalou ləboii ke alaluŋan namitisau hən naməso lotogəraŋi, nəlon ipanŋan masuŋ vəsa. Esəvat alaluŋan hən ləbigol alathutai piŋi, nədam halit toru vi pan, ləbimat len naut a Petlehem mai naut gail lotodar visi. Natenan inor hən namityal tosabi len alaluŋan namitisau hən naməso. ¹⁷ Beti nəsa aJeremiah, ahai kelkel ur tokele, isarpoh, ke:

¹⁸ “Ikad nadoldol sua len naut a Ramah,
totan, tois habat len nalolosaan,
ARakel itanŋis anatun gail,
emətahun avan ideh bətəŋov nəlon vi pan
husur loŋuer tia.”*

Natəlmaman vi Nasaret

¹⁹ Nəboŋ aHerot tomat tia, aŋel sua siNasub evisi hən aJosef len nabəber len naut a Ijip ²⁰ toke, “Gile məhat, səhar alarminan, gevi lan naut a Israel, husur alat lotodoŋ natətai hən ləbigol bimət, lumət tia.” ²¹ ŋa ile məhat, səhar alarminan ale evi lan naut a Israel. ²² Avil nəboŋ tosəsəloŋ həni ke aArkelaus tovi kiŋ, tolav namilen aHerot tovi atəman, len naut a Jutea, emətahw hən bivan ei. Nəboŋ aGot tokel naləğəguan maii len nabəber, erij naut enan, evi Kalili. ²³ Ibar navile sua, a Nasaret, ale itoh ei. Beti nəsa ahai kelkel ur gail lotokele isarpoh ke, “Lekisi hən auleNasaret balai.”

* **2:6:** Mic 5.2 * **2:11:** Nagol evi namətəlai sua tomədmədau, nətau han toyanŋan. Nagol sətəŋ. Nəvat hən gəbėvur nagol etibau gol ke evi namətəlai sekiŋ gail. Nafranŋinsens evi nəda hən nəhai tomasmas nəbon tosusau. Novanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale len nalotuan silat a Israel loŋŋasi len natutumavan husur nəbon nəbasuhab han esusau. Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Loləmasi am hən ləberinŋi len nəkaliko lotorunŋ gol niben nəvanuan tomat lan hən dipat ebəlav be asike biŋo. * **2:15:** Hos 11.1 * **2:18:** Jer 31.15

3

AJon Baptais eutaut hən naṗisal
(Mak 1.1-8; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

¹ Len nəboŋ galenan, aJon Baptais egəm vi lan naut masmas toḅəḅesw a Jutea. Etuḅat kel ur naṗisulan siGot. ² Ike, “Mitipair dan nəsaan samito husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav egəm pəpadan.”

³ Husur gai boh, ahai kelkel ur aIsaiah tosor husuri ke,
“Nadoldol sua satokai len naut masmas toḅəḅesw,
‘Məteutaut hən naṗisal mōs Nasuḅ,
gol naṗisal san gail linor.’”*

⁴ AJon māu esun nahurabat lotovaii hən nasivurhət nəkamel, mai etutuḅ hən nəhau tutuḅ hən nahurhubuluk.* Ihan taḅtaḅor, ihan nalokust mai nəhani.* ⁵ Beti alat a Jerusalem mai a Jutea mai naut todar vi Nawisel Jortan, luvan van həni. ⁶ Ale ibaptais hən galito len Nawisel Jortan nəboŋ lotokel vəhot nəsaan salit gail.

⁷ Nəboŋ toris naFarisi mai naSattiusi gail lotosəḅur lotogəm hən ləḅibaptais, ikel mai galit ke, “Anatun nəmāt gail!† Ase ikel nalələgauan mai gamito hən məḅḅigam dan nabiltitol paŋpaŋ ḅegəmai? ⁸ Len nəmauran samito mitiḅan hən naḅite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan. ⁹ Samtinau ke məḅələḅoi məḅḅikel mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis, aApraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke, aGot eləḅoi ḅilav nəvat galegai ŋai, ale gol ke legəm vi pasusan siApraham! ¹⁰ AGot esurḅan naururḅan toutaut tia hən ḅitai nəkaduhai gail hən nakuvkuv; nəhai ṗisi ləsəḅan hən naḅit tovoi, gai dereh titaii, ḅar hən gail vi lan nəhab. ¹¹ Ginau nubaptais hən gamit hən nəwai sil nəpairan dan nəsaan samito. Avil avan sua satogəmai tohusur ginau, idanŋ am səḅor ginau, ginau novi naut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəḅisah ruḅat nəhau hən naributbut san.‡ Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab. ¹² Gai esurḅan naururḅan topat nəhai rivrivhai hən ḅepəpəhun namisurhuwit dan nasugut nawit tommas. Dereh tibon hən namisurhuwit len natuhim han, be teḅəḅas nasugut nawit tosa len nəhab toḅəḅas nəmatan.”

Nəbaptaisan siYesu
(Mak 1.9-11; Luk 3.21-22)

¹³ Beti aYesu egəm len naut a Kalili vi lan Nawisel Jortan hən aJon ḅibaptais həni. ¹⁴ Avil aJon isor tasi, ike, “Satimaienan, nəsanor hum gaiug. Ivoi am ke gaiug māu gibaptais hən ginau, gol ke gogəm hən ginau məḅə?” ¹⁵ Ris aYesu tosor vari ke, “Gidam hən nəḅibaptais gagai, husur inor hən darḅigol natit ṗisi tonor, aGot toləḅoni.” Beti aJon idam hən ḅibaptais həni. ¹⁶ Nəboŋ aJon toḅaptais həni tononŋ, vəha-sua ŋai aYesu evi məḅat dan nəwai. Nəmav esəḅav mōsi ale eris aNunun aGot togəm vi pan hum nəḅav,§ ale egəm toh lan. ¹⁷ Ale nadoldol len nəmav ike, “Anatugw ulurḅan bogai notoləmas buni. Nohəḅavur masuḅ həni.”*

4

Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan
(Mak 1.12-13; Luk 4.1-13)

¹ Beti aNunun aGot esəḅar aYesu vi lan naut masmas toḅəḅesw hən natəmat ḅitaltal ke tigol nəsaan. ² Len nəmaribonŋ tovi 40 mai nalenmariug tovi 40 aYesu səhan, gol ke nəmal ihati. ³ Beti natəmat egəm həni, ike, “Gəḅevi aNaturan aGot, kel mai nəvat galegai ke legəm vi ḅəta.” ⁴ Ris tosor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan eḅədas ḅimaur len nabəta ŋai, be imaur len nasoruan ṗisi aGot tokele.’”* ⁵ Beti natəmat esəḅari vi lan nabiltivile siGot, a Jerusalem, ale eriŋi eil gilgile a məḅat buni len naim siGot. ⁶ Ale ikel maii ke, “Gəḅevi aNaturan aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan. Husur natosian siGot ike, “AGot dereh tikele hən aŋel san gail husur gaiug ale lipat gaiug vi məḅat len navələlito

hən asike narieḅ ḅesəḅot nəvat.”**

⁷ AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nəḅanŋan siNasuḅ aGot sam hən ke timabe.’”* ⁸ Ale natəmat esəḅar tətəs həni van hən naḅəḅuh tosaḅsah habat, ale

* **3:3:** Isa 40.3 * **3:4:** 2Ki 1.8 * **3:4:** Nalokust ehun natohtohlomətu, naJu gail lotoləḅoi ləḅihanhəni. Nəhani evi natit tohehe masuḅ topat len naim sesukupak gail. † **3:7:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəḅaiḅa tovi nəmāt tosa. Len nənanuan seju gail, nəmāt isa masuḅ hum natəmat toil a mō həni. ‡ **3:11:** Evi slev gail lotosah ruḅat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənanuan salit gail. § **3:16:** Nəḅav ehum navimal be eḅəḅəḅəḅ. * **3:17:** Psa 2.7; Isa 42.1 * **4:4:** Deu 8.3 * **4:6:** Psa 91.11-12 * **4:7:** Deu 6.16

eŷusani hən nəkantri p̄isi len navile a pan len nəyalyalan salito. ⁹ Ale ikel maii ke, “Dereh nilav natgaleg p̄is mai gaiug, gəbetəŋedur, lotu hən ginau.” ¹⁰ Beti aYesu ikel maii ke, “Setan gevi tut! Husur natosian siGot ike, ‘Gilotu hən Nasuḅ aGot sam̄ māu, ale gigol nalotuan van hən gai səḅon.’” ^{*11} Beti natəmat erin̄i, ale aŋel gail logəm vi tarhət san.

AYesu etuḅat hən nauman san
(Mak 1.14-15; Luk 4.14-15)

¹² Nəḅəŋ tosəsələŋ həni ke lototah gat aŋon, rin̄i len naim bəḅəŋis, aYesu erin̄i naut enan, evi Kalili. ^{*} ¹³ Elul dan naut a Nasaret a Kalili van vatoh len naut a Kapernaum tarhəḅiltiwai. Kapernaum ipat len naut sinahəmar gəlaru, a Sepulun mai a Naftali. ¹⁴ Imagenan, nəsa ahai kəlkel ur, aIsaiah, tokele, isarpoh. Ike,

¹⁵ “Naut sinahəmar Sepulun mai naut sinahəmar Naftali,
metp̄isal vi lan nabiltiwai, tarhəwisel Jortan,
len naut a Kalili simetḅos gail,

¹⁶ nəvanuan gail lotobətah len nəmargobut
loris nabiltimial;

len galit lotobətah len naut hən nəm̄ol hən nəmatan,
nam̄ial siGot evisi, em̄ias galito.” ^{*}

¹⁷ Len nəḅəŋ enan van, aYesu etuḅat kel uri ke, “Pair dan nəsaan samito husur natohan pipihəḅəlan aGot len nəmav egəm pəpadan!”

Ahai susur metəkav gail
(Mak 1.16-20; Luk 5.1-11)

¹⁸ Len nəḅəŋ sua aYesu iyar husur nətarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kalili. Eris alarmiḅan, aSimon, nahəsən togon aPita, mai aAdru aḅan. Arubar hən nalevlev vi lan nabiltiwai, husur arovi vanuan nəsaḅiehan. ¹⁹ Ale ikel mai gəlar ke, “Gəm husur ginau, ale gamər mərtosah hən naieh, dereh nigol mirisah hən nəvanuan gail.” ²⁰ Vəha-sua ŋai arorin̄i nalevlev səlaru, arohusuri.

²¹ Nəḅəŋ toyar van am, eris alarmiḅan am, nahəsalar aJemes anatun aSepeti, mai aŋon, aḅan. Arutoh len nabot mai atəmalaru aSepeti, lobutan nalevlev salit gail lunor. Ale aYesu ekis gəlar gəmai. ²² Vəha-sua ŋai arorin̄i nabot mai atəmalaru, arohusuri.

AYesu igol alat lotoməsah lumaaur

²³ Ale aYesu iyar turtur len naut a Kalili p̄isi. Eḅusan len naim nəḅəḅonan seju gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natohan pipihəḅəlan aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile gail o nibelit tomatmat, lumaaur. ²⁴ Na-kel-uri-an husuri ibar naut a Siria kavkav. Ale nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah gəm həni: alat lotokad naməsahan tiltile, alat nibelit toḅəŋas, alat lotokad natəmat gail, alat lotokad nahumatmat mai alat nahudhubelit tomat, ale igol galit lumaaur. ²⁵ Nabiltiḅəḅə gail lohusuri, alat a Kalili, a Tekap̄olis, a Jerusalem, a Jutea mai alat tarhət Nawisel Jortan.

5

Na-sor-ivoi-an gail
(Luk 6.20-23)

¹ Nəḅəŋ aYesu toris naluḅoh gail, etəvehuh, ebətah. Nəḅəŋ tobətah, ahai susur san gail logəm həni, ² ale etuḅat ḅusan galit ke:

³ “Alat lotoləḅoi len nəlolito ke lotopar Got, be lotoləŋoni,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur natohan pipihəḅəlan aGot len nəmav evi salito.

⁴ Alat lototan̄,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leləŋon tivoi am len nəlolito.

⁵ Alat nəlolit toməḅau,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur aGot teviol hən navile a pan mai galito.

⁶ Alat lotomalkəkət, lotomaduh hən nanoran,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh lihanukub.

⁷ Alat nəlolit totan̄is avan ideh, lotovi tarhət san,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tilolosa hən galit balai.

^{*} 4:10: Deu 6.13   ^{*} 4:12: Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20   ^{*} 4:16: Isa 9.1-2

⁸ Alat nəlolit tomasil, lotoləŋon aGot səbən ŋai,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leris aGot balai.

⁹ Alat lotogol nanonjan hən nəbalan gail, lotogol natəmat,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tekis galit hən anatun gail.

¹⁰ Alat, nəvanuan gail lotomədas bun galito
sil lotogol nəsa tonor,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi salito.

¹¹ “Nəboŋ nəvanuan gail ləbisor viles gamit vəsa, ləbēmədas bun gamit gol ke mətəbələŋon
bisa vəsa, ləbəlibleboŋ ke mətətogol nəsaan tiltile sil mətətovi esagw, navoian siGot igol mətəkab
həni. ¹² Len nəvide tomaianan lomədas tabtab hən ahai kelkel ur gail ta mo. Mitikemkem,
mətəhəhəvur husur aGot ikad nakonpūrpuran totibau mōs gamit len nəmav.”*

Nətas mai namial

(Mak 9.50; Luk 14.34-35)

¹³ AYesu isor kəta ke, “Gamit mətəhum nətas* mōs navile a pan.† Be nabus hən nətas
bimasig hən bədube, tegəm vi tas tətəs am mabe? Savo i hən natideh am. Ivoi ŋai hən ləbībar
həni len tan hən nəvanuan gail ləbīpal gati.

¹⁴ “Gamit mətəhum namial mōs navile a pan. Nəbiltivile topat məhat len nəvəhuh edədas
bəsusaah. Nəvanuan pisi loləboi ləberisi. ¹⁵ Ale avan ideh asike epigau namial, riŋi pipit
nəhad. Aoa! Eriŋi a məhat hən bəmias galit pisi lototoh len naim. ¹⁶ Tomaienan, namial
samit temial mōs nəvanuan pisi hən ləberis navoian mətətogolgole, ale sal suh nəyalalan
seTəmamit len nəmav.

Nəpusanan husur nalo siMoses

¹⁷ “Samtinau ke notogəm hən nəbikaskas nalo o nəsa ahai kelkel ur lotokele. Ao, nəsagəm
hən nəbikaskasi, nogəm hən nəbigol bisarpoh. ¹⁸ Nokitin mai gamit ke, van vəbar nəboŋ
nəmav mai navile a pan arbimasig, səkad nəməpirhət natosian bimasig dan nalo siGot, vir
natit pisi bisarpoh. ¹⁹ Imaienan, avan ideh bilabur bəsua tokəkereh len nalo, ale tovsuan
nəvanuan gail hən ləbīgol tətəv hən, dereh tevi ut kəmas balai len galit lototoh pipihabəlan
aGot len nəmav. Avil avan ideh togol husur nalo, tovsuan nəvanuan hən ləbīgol gail, dereh
tetibau balai len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. ²⁰ Be nukel mai gamit ke, mətəbike
mətəbēbis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, mitimasnor səhor ahai pusan hən nalo
mai naFarisi gail.

Nəlol panpan

²¹ “Mətosəsələŋ tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagigol avan ideh
timat† ale ‘avan ideh togole, dereh tipanis.’* ²² Be nukel mai gamit ke, avan ideh
nələn toprəŋas a van, tipanis. Ale avan ideh tosor viles a van, dereh tevi lan nakotan hən
nəSanhitrin. Ale avan ideh toke, ‘Gumelmel, govi ho von!’ inor hən bēvi lan nəhab naut
nəmatan. ²³ Imaienan, gəbīlav naviolan sam van hən nəmel tutumavan ale gəbīnau təlmam
həni ke, gotogol natesua togol a van tokad nəsasaaan mai gaiug, ²⁴ bīmaienan, riŋi naviolan
sam ei. Givan hən a van hən mərbīnor, mərbīkad navoivoian tətəs. Bēti gəm, lav naviolan
sam mai aGot len natutumavan van həni.

²⁵ “Avan ideh bīkot hən gaiug, len nəyaran sam mai atenan tosor tas gaiug, len nəpīsal vi
lan nakotan ŋai, gisa vsavut hən mərbīkad natəmat tətəs. Asike gəbīgole, dereh teliv gargar
gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriŋ gaiug len nəvələn nalipah, ale nalipah tibar
hən gaiug len naim bəbanjis. ²⁶ Nukel nakitinan mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar
gəbēvur pīs nəvat hən nəpain nəmatsistret toriŋi.

Naitian tosa

²⁷ “Mətosəsələŋ tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Sagigol naitian tobur kotov nəlahan,* ²⁸ ris
notokel mai gamit ke, avan ideh tokəta husur nəpəhəvut hən bələŋoni, len nələn, gai

* **5:12:** 2Chr 36.16; Uman 7.52 * **5:13:** Nətas aYesu tosor husuri evi nasol tohum nəvat lotohiri len tan, savi nətas
tovi wai. † **5:13:** Nətas eləboi bīgol naməŋod ivoi tēbəlav, ilav kuvi dan nəboan. Imagenan, alat lotohusur aYesu loləboi
ləbətəgau gat nəsa tovi ale gol nəsa tosa səsa habat hən nəvanuan navile a pan ləbivoi am. Lugol navile a pan ivoi am hum
nətas togol nabus hən nəhanian ivoi am. † **5:21:** Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh
timat sil nəlöl panpan sam o naləŋonian sam ŋai. * **5:21:** Exo 20.13; Deu 5.17 * **5:27:** Exo 20.14; Deu 5.18

igol naitian maii tia. ²⁹ Namətañ nəmatu bigol gaiug gəbigol nəsaan, kis kuvi, bar həni. Nahudhuberñ bəbuer enan esəhor ləbibar hən niberñ kavkav len nəhab nəmatan. ³⁰ Navələm nəmatu bigol gaiug gəbigol nəsaan, ta kotovi, bar həni. Nahudhuberñ bəbuer enan esəhor niberñ kavkav bevi lan nəhab nəmatan.

Nativosan

(Mat 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18)

³¹ “Nalo ike, ‘Avan ideh totiṽos hən asoan, atenan timaslav nalobulat hən nativosan mai alitenan.’” ³² Avil nukel mai gamit ke, avan ideh totiṽos hən asoan, naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, atenan igol ke asoan igol naitian toḅur kotov nəlahan. [§] Ale avan ideh tolah mai napəhəvut totiṽos, gai igol naitian toḅur kotov nəlahan.”

Na-kel-gati-an gotota gati len nəhon aGot

³³ AYesu isor am ke, “Mətosəsəloṅ tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagikel na-kel-gati-an gəgəras, be gigol na-kel-gati-an sarñ van hən Nasuḅ aGot, tisarpoh.’” ³⁴ Avil nukel mai gamit ke, samtikel nəhes ideh hən bita gat na-kel-gati-an samito. Samtikel nəhes nəmav husur aGot ebətah len nəmav topat pipihəbəlan. ³⁵ Samtikel nəhes navile a pan husur ehum nakes aGot toriṅriṅ narien lan nəboṅ toḅətah len nəmav. Samtikel nəhes naut a Jerusalem husur evi nabiltivile seKiṅ toyalyal, tovi aGot. ³⁶ Sagikel nəhes nəkaduñ hən bita gat na-kel-gati-an sarñ husur godədas gəbigol nasivur ideh bəpəhw o bimermer. ³⁷ Len nəsa gotokele, ‘Evoi’ sarñ timasvi ‘Evoi’ ṅai, ‘Aoa’ sarñ timasvi ‘Aoa’ ṅai. Nasoran ideh am egəm len atenan tosa vəsa masuṽ tovi təmat.

Nasisilan

(Luk 6.29-30)

³⁸ “Mətosəsəloṅ tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Gəbigol namətan o nariṽon avan ideh bimasig, namətañ o nariṽonñ timasmasig.’” ³⁹ Avil nukel mai gamit ke, samtisisil hən avan ideh togol tosa hən gamito, be avan ideh biṽos nətarhoñ nəmatu, pair hən nətarhəte van həni. ⁴⁰ Ale avan ideh bikot hən gaiug, bilav nəhai susun sarñ hən bisar gel nəkabut sarñ, gidarñ hən nahurabat naut susus am maii. ⁴¹ Nasoltia ta Rom ^{**} bigol ke gəbipat natit san gail van vəbar nəmail†† bəsua, gipati vəbar nəmail teru. ⁴² Avan ideh bəsua gaiug hən natideh, lavi maii, ale gai bike bikabut sarñ, sagipair dani.

Ləmas bun aenemi sarñ gail

(Luk 6.27-28, 32-36)

⁴³ “Mətosəsəloṅ tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Ləmas bun alat lototoḅ pəpadarñ hən gaiug.’” ⁴⁴ Avil nukel mai gamit ke, məteləmas bun aenemi samit gail, ale alat lotomədas bun gamit hən mətəbeṽoṅ bisa vəsa, mitisor tuṽ mōs galito. ⁴⁵ Mitimaienan hən mətəbəsuriñ aTəmamit len nəmav bathut igol nəyal tovisi, tovi məhat, tosun alat lotosa mai lotovoi, ale esəvat naus van hən alat lotonor mai ləsanor. ⁴⁶ Husur mətəbeṽomas bun ṅai alat lotoləmas bun gamito, aGot asike ilav nakonpūrṽuran ideh mai gamit sile. Nəvanuan nətaks am lugol tomagenan. ⁴⁷ Mətbike, ‘Ivoi,’ mai alat lotosuriñ gamit ṅai, gamit mətotile mabe? Alat ləsavu ju lotovi mətəbōs gail, galit am lugol tomagenan. ⁴⁸ Imaienan, gamit m̄au mitimasnor kavkav hum aTəmamit len nəmav tonor kavkav.”*

6

Na-viol-həni-an mai alat lotom̄idol

¹ AYesu isor am ke, “Məteləlagau! Samtigol nagolean tonor samito len nəhon nəvanuan gail hən ləbisal suh gamito. Mətbimagenan, nakonpūrṽuran aTəmamit len nəmav tokade mōs gamito, ebuer.

² “Imaienan, nəboṅ mətəbeṽiol mai alat lotom̄idol, samtiwal həni hum nəvanuan gəgəras gail. Galit lugole len naim nəḅonḅonan mai len nametṽisal gail hən nəvanuan gail ləbisal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonpūrṽuran ideh am hən nəsa lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ṅai. ³ Avil nəboṅ mətəbeṽiol mai alat lotom̄idol, gole hən avan ideh asike bələboii.

* **5:31:** Deu 24.1 **§ 5:32:** Len navide seju gail, apəhəvut saləboi biḅoh səḅon, gol ke alitenan timaslah tətəs hən bimaur. Be alitenan bilah tətəs, atenan totiṽos həni igol ke asoan igol naitian toḅur kotov nəlahan. * **5:33:** Lev 19.12; Num 30.2; Deu 23.21-24 * **5:38:** Exo 21.24; Lev 24.20; Deu 19.21 ** **5:41:** Nasoltia silat aRom, inor hən bigol aulejutea hən bitariv nəhad san van vəbar nəmail bəsua. †† **5:41:** Nəmail evi namita tovi 1,500. * **5:43:** Lev 19.18

* **5:48:** Lev 19.2; Deu 18.13

⁴ Bimaienan, nəsə mətʔigole tesusuah. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsə tosusuah, dereh gai tilav nakonpūrṑuran mai gamito.

Nəṑusanan husur na-sor-tuṑ-an
(Luk 11.2-4)

⁵ “Nəṑoṑ mətʔisor tuṑ, samtesumʔan nəvanuan gəgəras gail! Loləmas ləṑeil sor tuṑ len naim nabonṑonan gail mai tarhəṑisal topasil gail hən nəvanuan gail ləṑisal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonpūrṑuran ideh am hən nəsə lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ṑai.” ⁶ Avil nəṑoṑ mətʔisor tuṑ, bis len naut tosusuah lohoim samito, ale nəṑoṑ mətʔəkəkol hən nabopita ḅinoṑ, sor tuṑ vi təṑan aTəmamit tosusuah. Ale aTəmamit toris nəsə gotogole tosusuah, dereh gai tilav nakonpūrṑuran mai gamito.

⁷ “Nəṑoṑ mətʔisor tuṑ, samtiwal tavitav hum nametṑos gail lotonau ke nəgot salit gail losəsəloṑ hən nasorsoran tobəlav ṑai. ⁸ Imagenan, samtesumʔan galito, husur aTəmamit eləṑoi nəsə mətʔonidol həni, naut kəmas mətsausi həni sal. ⁹ Imagenan, mitisor tuṑ maiegai: “ATəmanamito len nəmav, nahəsəm tiyalal tabtab.

¹⁰ Gegəmai hən nəvanuan ṑisi ləṑitoh pipihələləm, Nəsə gotoləṑoni māu tevisi,

len navile a pan hum ṑai tovisi len nəmav.

¹¹ Viol hən nəṑanian husur nəṑoṑ viṑusua mai ginamito,

¹² Ruṑat nəsəan sinamit gail,

sumʔan ṑai namttoruṑat nəsəan silat lotogole hən ginamito.

¹³ Sagidam hən natideh hən ḅitaltal ke namtigol nəsəan,

be lav kuv ginamito dan navəlan atenan tosa vəsə masuṑ, tovi təmat.’

¹⁴ “Husur mətʔeruṑat nəsəan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit len nəmav dereh teruṑat nəsəan samit gail. ¹⁵ Wake asike mətʔeruṑat nəsəan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit asike eruṑat nəsəan samito gail.”

Nəṑoṑ mətsəhan mōs mətʔinau aGot

¹⁶ AYesu isor am, ike, “Nəṑoṑ mətsəhan mōs mətʔinau aGot, samtesumʔan alat lotokel natesua be gol natsua tile am, lotosar batut, gol nəholit toməraṑraṑ. Lomədəs nəholito, hən nəvanuan gail ləṑeris ləṑoii ke ləsəhan. Nokitin ke asike lukad nakonpūrṑuran ideh am hən nəsə lotogole, be na-ris-ləṑoii-an sinəvanuan ṑai. ¹⁷ Be gamito, nəṑoṑ mətsəhan, mətevəhas nəkadumit gail ale kəkəs nəhomit gail ¹⁸ hən nəvanuan gail asike ləṑeris ləṑoii ke mətsəhan, avil aTəmamit tosusuah ṑai dereh teləṑoii. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsə tosusuah, dereh gai tilav nakonpūrṑuran mai gamito.”

Naviolan aGot totəgau mōs gamito len nəmav

(Luk 12.33-34)

¹⁹ Bəti aYesu ike, “Samtisah tuan nakontit gail mōs gamit gabag len navile a pan. Husur len navile a pan egai nametəlai itaṑ, nahurabat, nəṑarṑom* lomədəsi, ale nəvanuan vənṑənah lovənoṑ gail. ²⁰ Aoa, mitigol nəsə aGot toləṑoni ale dereh tetəgau nakontit gail mōs gamito len nəmav, len naut enan naviolan asike itaṑ, asike nəṑarṑom emədəsi, asike nəvanuan vənṑənah eṑur naim, vi lohoim hən ḅəvənoṑi. ²¹ Husur, naut nakontit sam gail lotopat lan, dereh nələm tu tipat tabtab lan.

Namial hən nibemito

(Luk 11.34-36)

²² “Namətəm ehum namial tolav namial mai nibem. Imaienan, namətəm ḅimaur, dereh nibem kavkav tepul hən namial. ²³ Avil namətəm ḅisa, dereh nibem kavkav tepul hən nəmargobut. Imaienan, namial gəḅinau ke gotokade ḅəvi margobut, dereh nəmargobut enan tevisivis masuṑ!

AGot mai nasugsugur

(Luk 16.13, 12.22-31)

²⁴ “Naslev ideh edədəs ḅəvi slev simasta toru len nəṑoṑ tosa, husur dereh temətəhun bun tesua ale teləmas bun togon, o dereh tidaṑ len tesua ale tinau ke togon tovi naut kəmas. Gəsələṑoi gəḅəvi slev siGot mai slev sinəvat len nəṑoṑ toṑitoṑ ṑai.

²⁵ “Husur toməianan, nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito. Samtinau masuṑ hən nəsə mətʔihani, nəsə mətʔemuni, samtinau masuṑ hən nibemito

* 6:5: Luk 18.10-14   * 6:19: Len naut susus gail, nəṑarṑom tokəkereh gail luhanhan nahurabat gail van lomədəs gail.

mai nesa mætbēsuni. Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat mættosuni.²⁶ Mitinau nəman naməsav gail. Ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsatuani lohoim gail, be aTəmamit len nəməv evəŋan galito. Avil len nənauan siGot gamit mətəsəhor masuŵ hən nəman galenan.²⁷ Mətələboi mætbigol nəmauran samit tebəlav am len nə-nau-masuŵ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!

²⁸ “Ale husur nesa mættonau masuŵ hən nahurabat samito? Mitinau napusihai mai naŵide hən natovan han len naliol marireu. Saum, sasod nahurabat.²⁹ Be nukel mai gamit ke, napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon tosun nahurabat bilbil tokab.*³⁰ AGot bigol naliol bəpəhas maienan, naut kəmas totov daməŋai ale pelan han tommas, topaŋ len naoven, a məhat hən natenan dereh tilav nahurabat mai gamito, gamit mættokad nadələomian tokəkereh ŋai!³¹ Imagenan, samtinau tuhatuh hən mætbike, ‘Datihan nesa? Datukad nəhanian a?’ o ‘Datemun nesa? Datukad nəwai a?’ o ‘Datesun nesa? Datukad nahurabat ideh a?’³² Husur nametbəs gail ləsələboi aGot lugol tomaienan. Ale aTəmamit len nəməv eləboi tia natit pisi mættoŋidol həni.³³ Be a məhat hən natit pisi am, mətələŋon nesa aGot toləŋoni len natohan pipihabəlan, mitidoŋ kitev nanoran len nəhon. Ale dereh tilav mai gamito natit pisi mættoŋidol həni.³⁴ Imagenan, samtinau tuhatuh hən nesa bəvisi len nəboŋ pelan, riŋi vir nəboŋ pelan. Husur nəmariboŋ pisi ikad na-ləŋon-isa-an han, ale nəmariboŋ pisi ikad naut todaŋ han sagesuhud hən natgalen ideh hən nəboŋ pelan hən bəgəm biapat len nəboŋ daməŋai.

7

Samtisab səhoti ke avan ideh isa, timaspanis

(Luk 6.37-38, 41-42)

¹ “Samtisab səhoti ke nəvanuan tile timaspanis, hən asike aGot bəriŋ gamit mætbipanis.² Husur aGot dereh tisab səhoti ke mitimaspanis piŋpiŋtoŵ hən nəpanismen mættosab səhoti ke nəvanuan tile timaskade. AGot dereh tenənoŵ hən nəsaan samito len naŵide toŋitoŵ hən mætbənənoŵ hən nəsaan sivan tile gail.³ Imabe gotokəta kot nakumashəhai len namətan avam be gəsənu nabiltitarhai len namətaŋ?⁴ Imabe gotələboi gəbikel mai avam ke, ‘Eee, nidakun nakumashəhai dan namətaŋ bai,’ be gaiug, gukad nətarhai len namətaŋ sal?⁵ Gaiug gotovi vanuan gəgəras, geliv kuv nətarhai dan namətaŋ a mo, beti dereh gekəta timasil binor hən gəbidakuv nakumashəhai dan namətan avam.⁶ Samtilav nesa tovi siGot mai nalipah gail. Ehum gotolav nasoruan siGot mai alat lotomətahuni. Samtebubulan nanesnes samit gail len nəhon nabuai gail. Mætbimaienan, dereh lipal kisom gail, beti lipair van hən gamito, kat pəpas gamito.*

Usi, doŋi, deldel

(Luk 11.9-13)

⁷ “Usi van, dereh aGot teviol həni mai gamito; doŋi van, dereh mitisabi; deldel van, dereh nabopita tesəŋav moŋ gamito.⁸ Husur nəvanuan pisi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisabi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəŋav moŋi.⁹ Ikad gamit ideh təlav nəvat mot mai anatan nəboŋ tous nabəta hən bihani a?¹⁰ Ale bəus naieh sua, gamit ideh təlav nəmat maii a? Aoa!¹¹ Naut kəmas mættosa, gamit mətələboi mætbilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTəmamit len nəməv eviol habat səhor gamito, dereh teviol hən naviolan tovoi gail mai alat lotousi gai.¹² Imaienan, natit pisi mættoləŋoni ke nəvanuan gail ligole moŋ gamito, gamit məu mitigol timagenan moŋ galito. Egai evi naŋusanan kavkav hən nalo siGot, aMoses totoi mai natosian sihai kelkel ur gail.

Nametləkau tomagugun

(Luk 13.24)

¹³ “Biŋ tur len nametləkau tomagugun, husur ikad nametləkau toŋosŋos, nabiltipisal tomalumum, tovi lan naut nəmasigan ale nəvanuan isəbur luyar tur lan.¹⁴ Avil nametləkau tomagugun, natuhpisal tohab taŋtaŋor, evi lan nəmauran, ale evis ŋai lusaŋ ləboii.

Nəhai mai naŵite

(Luk 6.43-44)

¹⁵ “Lələgau! Kəkəta gol gamit dan ahai kelkel ur gəgəras gail. Logəm hən gamit hum nasipsip ləsələboi ləbēmədas natideh, be ləsəmaienan. Len nələlito lohūm nalipah katkat tosa lotomədas bun nəvanuan gail.¹⁶ Mətələboi mætbələboi galit len nesa lotogole tohum naŵit nəhai. Nəhai tosa səvan hən naŵit tovoi; nəhau tosa tokad nasunite səvan hən nakrep, nəhai

* 6:29: 1Ki 10.4-7 * 7:6: Nanesnes gail lohūm nasoruan siGot, nalipah mai nabuai gail lohūm alat lotomətahun nasoruan siGot.

tosa tokad nasunite səvan hən nafik. ¹⁷ Len nəvide tomaienan, nəhai pisi lotovoi luvan hən nəvit tovoi avil nəhai lotosa luvan hən nəvit tosa. ¹⁸ Nəhai tovoi edədas biʋan hən nəvit tosa, ale nəhai tosa edədas biʋan hən nəvit tovoi. ¹⁹ Nəhai ideh səvan hən nəvit tovoi, nəvanuan tokətkəta təban nəhol ita kokotovi, bar həni len nəhab. ²⁰ Imaienan, len nəsa lotogole, len nəvit nəmauran salito, dereh mətələboi ahai kelkel ur gəgəras gail.

Nəsələboi gamito boŋ ideh

(Luk 13.25-27)

²¹ “Len alat lotokis ginau hən Nasuḅ, savi galit pisi ləḅḅis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, be alat ŋai lotogol nəsa aTəmagw totoh len nəmav toləŋoni, galit dereh ləḅis lan. ²² Len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, dereh tisobur like, ‘Nasuḅ, Nasuḅ, len nahəsəŋ namtukol nasoruan sam, len nahəsəŋ namtohut natəmat gail, len nahəsəŋ namtugol namerikel todaŋ gail!’ ²³ Beti dereh nikel pəpəpə hən mai galit ke, ‘Ginau nəsaləboi gamito boŋ ideh. Mətəvi tut dan ginau, gamit mətətogol nəsaan!’”*

Nəvanuan na-um-im-an eru

(Luk 6.47-49)

²⁴ AYesu imaris kotov nasoran san ke, “Imagenan, avan ideh tosəsəloŋ hən nasoruan galen sagw ale togole, gai ehum naulumən tokad nəkadun, toum hən naim san len nəvat mot. ²⁵ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eʋuʋ, iʋas naim enan, be sateh husur eil gəgat len nəvat butitan. ²⁶ Avil avan ideh tosəsəloŋ hən nasoran galen sagw be sagole, gai ehum naulumən tovi hoʋon, toum hən naim san len nabion. ²⁷ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eʋuʋ, iʋas naim enan, ale iteh vəmasirsir.”

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmagenan tonon, naluʋoh gail luʋaŋ len nəpusanan san, ²⁹ husur sahum ahai pusan gail hən nalo, gai epusan ləboii hum tokad na-il-a-ŋo-an hən namitisau.

8

Naulumən tokad naleprosi

(Mak 1.40-45; Luk 5.12-16)

¹ Nəboŋ aYesu tomariŋ vi pan dan nəvehuh, nəbilitiʋoh gail lohusuri. ² Beti naulumən tokad naleprosi egəm pəpadaŋ həni, iteh bathurien, ike, “Nasuḅ, gəḅələŋoni, goləboi gəḅigol nəḅimaur, nəḅiveueu.”* ³ Ale aYesu isar hən navəlan, ibari, ike, “Noləŋoni. Gimaur, giveueu!” Vəha-sua ŋai, naleprosi san eməkaskas, gai iveueu. ⁴ Beti aYesu ikel maii ke, “Sagikele mai avan ideh, be gia ʋusan nibem hən ahai tutumav, ale getutumav hən naviolan aMoses tokel todaŋ həni hən ḅəʋusan səhot galito ke gotomaur.”*

Naslev sinasenturion

(Luk 7.1-10)

⁵ Nəboŋ aYesu tobar naut a Kapernaum, nasenturion, nasoltia sua tovi auleRom egəm həni, eŋiri ke, ⁶ “Nasuḅ, naslev sagw, a-vi-tarhəte-an sagw ipat len nəmel a im, nahudhuben imat ale eləŋon isa vəsa.” ⁷ AYesu ikel maii ke, “Ale nia gol timaur beti.” ⁸ Be nasenturion ike, “Nasuḅ, nəsanor kasi hən gəḅegəm vi lohoim sagw. Be gəḅikele ŋai, naslev sagw dereh timaur. ⁹ Husur ginau am nutoh pipihabəlan nakomada gail, ale nasoltia gail lutoh pipihabəlagw. Nukel mai tosa ke, ‘Givan!’ ale ivan, nukel mai sual am ke, ‘Gəmai!’ ale egəmai, ale nukel mai naslev sagw ke, ‘Gol natəgai!’ ale igole.”

¹⁰ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni tonon ipaŋ ale ikel mai alat lotohusuri ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke, len alat a Israel nəəsəḅ avan ideh tokad nadələmian tosurən nəbilitələmian sitegai. ¹¹ Nukel mai gamit ke, isobur ləsavi Ju dereh legəm len nais mai nawes, hən ləḅihan len nəbilitihanan mai aAraham mai alsak mai ajakop len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. ¹² Avil anatun gail sinatohan pipihabəlan aGot, aGot dereh tibar hən galit vi tut vi lan nəmargobut. Len naut enan dereh liŋa, lides batriʋoriʋ.”

¹³ Beti aYesu ikel mai nasenturion ke, “Givan. Bathut ke gotodələmi ke ḅimaienan, timaienan nḅos gaiug.” Ale len nimityal enan ŋai naslev san imaur.

AYesu igol isobur lumaur

(Mak 1.29-34; Luk 4.38-41)

¹⁴ Nəboŋ aYesu tovi lohoim sePita, eris anan asoan aPita topat len nəmel, topud hən naməsahan. ¹⁵ AYesu ibar navəlan ale naməsahan ivan dani. Beti alitenan ile məhat, etubat lav nəhanian maii.

* **7:23:** Psa 6.8 * **8:2:** Naməsahan enan, naleprosi igol nəvanuan tokade eḅiŋbiŋjal len nalotuan sefu gail hum tokele len nalo siMoses. Alat lotokad naleprosi ləsələboi ləḅitoh mai nəbathudud salito, be lutoh vivile dan navile. * **8:4:** Lev 14.1-32

¹⁶ Nəboŋ nabəŋ tois, nəvanuan gail losəhar nəvanuan isəbur lotokad natəmat gail van həni. Len nasoruan sua ŋai ehut nanunun tosa gail dan galito. Ale igol galit pisi lotoməsa, lumaŋ. ¹⁷ Imagenan, nəsa aGot tokele len naburŋon ahai kelkel ur, əlsaiah, isarpoh toke: “Igol gidat datumaŋ dan nəsa tomədəs gidato, ilav kuv naməsahan sidat vi tut.”*

Na-husur-aYesu-an imabe?
(Luk 9.57-62)

¹⁸ Nəboŋ aYesu toris nabiltiŋvoh lotoil dar visi, ikele hən ahai susur san gail ke liwol kotov nabiltiŋwai vi tarhəte. ¹⁹ Beti ahai pusan hən nalo egəm həni ike, “Hai pusan, dereh nehusur gaiug vi lan naut pisi gəbevi lan!” ²⁰ AYesu isor vari ke, “Nafoks gail lukad nabur patəpat halito len tan, nəman naməsav gail lukad nəhai ŋodŋod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən bīpat turuŋ lan, hən bīŋavŋav.” ²¹ Ahai susur san sual am ikel mai ke, “Nasub, gidam hən ginau nia tavun atəmagw bai, beti nehusur gaiug.” ²² Ris aYesu toke, “Gehusur ginau! Riŋ alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat.”

AYesu igol nəlan mai nabiltiŋwai arotəmat
(Mak 4.35-41; Luk 8.22-25)

²³ Nəboŋ aYesu tosaŋ len nabot, ahai susur san gail lohusuri ale lotubat wol kotov nabiltiŋwai. ²⁴ Vəha-sua ŋai nəlan todaŋ igol nabiltiŋwai ekudkud masuŋ gol ke nəwai topus pəpadaŋ hən bīpah dəlom nabot. Avil aYesu ipatmari. ²⁵ Ahai susur gail luvan həni, lovəŋoni, luke, “Nasub, Sanamtimasig! Datomun!” ²⁶ Ris aYesu toke, “Mətomətahw mabe? Nadəlomian samit emīdol, ekəkereh masuŋ!” Beti ile məhat, esivoh len nəlan mai nabiltiŋwai, ale naut etəmat tətəs. ²⁷ Ale ahai susur gail lumaŋmaŋ, luke, “Nauluman tomabe gagai? Nəlan mai nabiltiŋwai am lugol nəsa tokele!”

AYesu igol alaruevis arumaŋ dan natəmat gail
(Mak 5.1-20; Luk 8.26-39)

²⁸ Nəboŋ aYesu tobar nətarhəwai len naut a Katara, nauluman eru artokad natəmat gail len gəlaru, arogəm len naburhuvat nəmatan gail, arobubur mai. Arugolgol nasənan tosa gol ke avan ideh edədəs biyar tur len naut enan. ²⁹ Arukai ke, “ANatun aGot, gaiug savi hən gəbədəs ginamito. Gogəm gegai a tahw hən nəboŋ tonor həni hən namtbīpanis a?” ³⁰ A tut hən galito ikad navəshəbuai lotosəbur lotohan. ³¹ Ale natəmat gail loŋiri ke, “Gəbehut ginamito, səvat ginamit vi lan navəshəbuai.” ³² Ale ikel mai galit ke, “Vi tut!” Ŋa luvan dan gəlaru, lobis len nabuai gail. Ale navəshəbuai pisi lugam sarmar mariŋ vi lan nabiltiŋwai. Lumat pisi ei.

³³ Alat lotokətkəta təban nabuai gail lugam vi lan nabiltivile. Ale lukel ur natit pisi mai nəsa tovisi hən alaruenan artokad natəmat gail. ³⁴ Beti nəvanuan pisi len nabiltivile luvan hən ləbībənbon mai aYesu. Ale nəboŋ lotorisi, loŋiri ke teriŋ naut salit gail.

9

AYesu igol avan sua nahudhuben tomat imaur
(Mak 2.1-12; Luk 5.17-26)

¹ Nəboŋ aYesu tosaŋ len nabot, iwol kotov nəwai təlmam vəbar nabiltivile san. ² Nəvanuan galevis lupat avan sua len nəmel, nahudhuben tomat, gəm hən aYesu. Nəboŋ aYesu toris nadəlomian salito, aYesu ikel mai atenan niben tomat ke, “Natugw, sagemətahw! Nəsaan samŋ gail lumarubat.” ³ Ahai pusan galevis hən nalo lusor len galit gabag, luke, “Atəgai inau ke gai tovi aGot! Isor mədəs nahəsən aGot!”

⁴ Nəboŋ aYesu toləboi nənauan salito ike, “Imabe mətunau isa maienan len nəlomito? ⁵ Nəbīke, ‘Norubat nəsaan samŋ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədəu am?”* ⁶ Be hən mətələboi səhoti ke aNatun Nəvanuan tokad nədaŋan hən bərubat nəsaan gail len navile a pan, nekəmaiegai....” Ale aYesu ikel mai atenan nahudhuben tomat ke, “Gile məhat, pat nəmel samŋ, givahim!” ⁷ Ale ile məhat, ivahim. ⁸ Nəboŋ naluvoh lotoris natanen, lomətahw, lusal suh nəyaljalan siGot toriŋ nədaŋan maienan len navəlan nəvanuan.

AYesu ekis aMattiu
(Mak 2.13-17; Luk 5.27-32)

* **8:17:** Isa 53.4   * **9:5:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisaŋ len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədəs biŋol eru en pisi, ale nəbīke, ‘Norubat nəsaan samŋ gail,’ mətsaləboi ke lumarubat o ləsəmarubat. Be nəbīke, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətəberisi ke imaur.

⁹ Len nøyaran san dan naut enan, aYesu eris avan sua, nahësan aMattiu, tobëtah len nëpasvalëval hën nëtaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau.” Ale ile mëhat, ehusuri.*

¹⁰ Nëboŋ aYesu tohan lohoim siMattiu, nëvanuan nëtaks mai nëvanuan nësaan isöbör logëm böŋ hën lëbihan mai aYesu mai ahai susur san gail. ¹¹ Nëboŋ naFarisi gail lotoris natgalenan, lukel mai ahai susur san gail ke, “Imabe ahai pusan samit tohan mai nëvanuan nëtaks mai nëvanuan nësaan gail?”

¹² Nëboŋ aYesu tosësölöŋ hën natenan ike, “Savi alat lotomaur lotovan hën nëvanuan narëran, be alat lotomësah ŋai luvan hëni. ¹³ Mitia nau sëhot namilen natosian egai siGot toke, “Nölëŋon nalolosaan, nësalëŋon natutumavan.”* Ginau nësagëm hën nëbëkis alat lotonor be nogëm hën nëbëkis nëvanuan nësaan gail.”

Nausian husur nävide silat lësəhan

(Mak 2.18-22; Luk 5.33-39)

¹⁴ Bëti ahai susur siŋon gail logëm hën aYesu, lousi ke, “Ginamit mai naFarisi gail, len nëboŋ tosöbör namtsəhan hën namtëisor tuŋ, be nävide sihai susur sam gail sëmagenan, luhan akis. Husur nësa?”

¹⁵ AYesu ikel mai galit ke, “Amahean naulumän tolak gail lodëdas lëbitan nëboŋ naulumän totoh mai galit sal. Evoi, imaienan. Be dereh tikad nëboŋ hën lëbesəhar naulumän tolak dan nëvanuan san gail. Ale len nëboŋ enan asike luhan.

¹⁶ “Sëkad avan ideh tolav näpisihö sakəkasi sal hën ðimagugun, ale sode len nahurabat tomatu,† husur dereh näpisihö timagugun, timakuv dan nahurabat, titari sëhor ta mō. ¹⁷ Sëkad avan ideh töbir nëwain veveu lotomadhagole len nahurhuwain tomatu tovi nahurhunani.‡ Tagole, nahurhuwain tamëtar, nëwain tariv dani, ale nahurhuwain tesa. Nëvanuan pisi löbir nëwain veveu len nahurhuwain veveu hën gëlar pisi arëipat bëvoi bëbëlav.”

Natəbarehreh tomat, näpəhävut toməsah

(Mak 5.21-43; Luk 8.40-56)

¹⁸ Nëboŋ aYesu tokëmaienan sal, avan sua toil a mō hën naim näböŋönan egëm hëni, iteh bathurien, ike, “Anatvavigw imadhamat, avil gëbëgëm riŋ navələm lan, dereh timaur.”

¹⁹ Ale aYesu ile mëhat, ehusuri. Ahai susur san gail am lohusuri. ²⁰⁻²¹ Len nëboŋ enan, apəhävut sua, nëda han tosel len nasihau tovi 12, egëm pëpadəŋ, madun aYesu. Len nënauan san isor mai gai gabag ke, “Nëbëibar ŋa nahurabat sitegai, dereh nimaur.” Ale ibar nägilen nahurabat. ²² AYesu ipairi, erisi, ike, “Litegai, tægau gat nëlöm! Nadëlomian sam igol gumaur.” Ale näpəhävut imaur len namityal enan ŋai.

²³ Nëboŋ aYesu töbis lohoim sitenan toil a mō hën naim näböŋönan, toris alat lotövuv hën näbuvimal mai naluöh lotosuh taŋtaŋor, lotowal, ²⁴ ike, “Mëtevi tut! Atəbarehreh sëmat, ipat ŋai.” Be lotubät sor vilesi. ²⁵ Avil nëboŋ naluöh lotovivile, ebis, etægau navəlan natəbarehreh ale ile mëhat! ²⁶ Na-kel-uri-an husur nësa tovisi ibar naut pisi todar vis naut enan.

AYesu igol ametbesw eru mai näbut lumaur

²⁷ Nëboŋ aYesu toriŋ naut enan, nametbesw eru arohusuri, arukai ke, “Anatun siTevit gilolosa hën ginamëru!”§ ²⁸ Nëboŋ aYesu töbis lohoim, ametbesw gëlaru arogëm hëni, ale aYesu eus gëlar ke, “Mërodëlo mi ke notolëboi nëbigol mërëbimaur a?” Arukel maii ke, “Evoi, Nasub.” ²⁹ Bëti ibar namətalaru ike, “Husur nadëlomian samër mäu, mirimaur!” ³⁰ Ale namətalar esəŋav, arokəta. Ale aYesu ikel idan mai gëlar ke, “Samrisor husur nategai mai avan ideh!” ³¹ Be arovivile, aropiau hën na-kel-uri-an husuri van vëbar naut pisi todar vis naut enan.

³² Nëboŋ artovivile tonöŋ, nëvanuan galevis lösəhar naulumän sua van hën aYesu. Atenan evi näbut husur ikad natëmät. ³³ Nëboŋ aYesu toht natëmät tonöŋ, näbut etubät sor. Ale naluöh lumaŋmaŋ luke, “Nateg tovisi, evi metəkav hën gidat a Israël.” ³⁴ Be naFarisi gail lukelkele ke, “Ehut natëmät gail len nëdanjan sëbilitëmät toil a mō hën natëmät gail.”*

Nəvanuan nəmatuan lovis

* **9:9:** Mak 2.14; Luk 5.27 * **9:13:** Hos 6.6 † **9:16:** Nəkəliko ta mō, nëboŋ lotokəkasi, imagugun, gol ke akis lumaskəkasi a tahw hën lëbisode. ‡ **9:17:** Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotöbir nëwain veveu burhulon. Nëboŋ nëwain tosaruvah hum nëtraï pam, igol nahurhuwain iyohyoh. Nëboŋ toyohyoh, imasmas, idan. Ale gëbëbir nëwain veveu len nabiliwain tommas, todan, dereh nahurhuwain tovi nahurhunani temëtar. § **9:27:** AYesu savi anatun matmat aTevit be esua len nëpasusan siTevit. * **9:34:** Mat 12.24

³⁵ Beti aYesu iyar turtur len nabiltivile mai navile pisi len naut enan. Eþusan len naim nabonþonan salit gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hæn natohan pipihabælan aGot, ale igol nœvanuan gail lotokad namœsahan tiltile o nibelit tomatmat, lumaur. ³⁶ Nœboŋ aYesu toris naluvoĥ, nœlon itanjis galito husur nœlolit etuhatuh, lolœŋon isa hum namauran salit savi natideh, lohumi naveshæsipisip læsækad avan ideh tokætkata tœban galito.* ³⁷ Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Nœhanian totov tomatu isoþur, be nœvanuan nauman lovis ŋai. ³⁸ Imagenan, mœtœŋir aMasta hæn nœmatuan ke tesœvat nœvanuan nauman gail vi lan nœmarireu nœmatuan san.”

10

*AYesu esœvat ahai pispisul sœŋavur pisan eru
(Mak 3.13-19, 6.7-13; Luk 6.12-16, 9.1-6)*

¹ AYesu ekis ahai susur san gail gœmai, ale ilav nœdanŋan hæn na-il-a-mo-an mai galito hæn læbehut nanunum nœmargobut gail, ale hæn læbigol nœvanuan gail lotokad namœsahan ideh o nibelit tomatmat, lumaur. ² Ahai pispisul lotovi 12 lukad nahæsalit maiegai: metækav aSimon, lotokisi hæn aPita, mai aŋan nahœsan aAdu; ikad alarmiŋan, aJemes mai aŋon anatum aSepeti gœlaru; ³ ikad aFilip mai aPartolomiu; aTomas mai aMattiu tovi nœvanuan nœtak; ikad aJemes anatum aAlfeus ale ikad aTatteus; ⁴ ikad aSimon tovi Selot sua mai aJutas Iskariot berin aYesu len navælan aenemi san gail.*

⁵ AYesu esœvat alatenan lotovi 12, ikel idan mai galit ke, “Samtevi lan naut ideh silat læsavi Ju, samtebis len navile ideh a Samaria. ⁶ Avil mitivan hæn alat a Israel lotohum nasipsip gail lotomasig. ⁷ Len nœvanan samito mitikel ur napisulan egai ke: ‘Natohan pipihabælan aGot len nœmav egœm pœpadan.’ ⁸ Gol alat lotomœsah limauro, gol alat lotom lile mœhat, gol alat lotokad naleprosi liveveu, hut natœmat gail. AGot eviol kœmas mai gamit tia, mœteviol kœmas. ⁹ Samtilav nœvat hæn nagol, nasilva o nakopa ideh len nœpaus samito. ¹⁰ Samtitariv nœhad sœsœŋon hæn nœyaran, samtilav nœhai susun gœgel, o naributbut gail o nœhai tœbatehw ideh. Husur inor hæn læbevœŋan nœvanuan nauman toum salito.*

¹¹ “Ale nœboŋ mœtœbis len nabiltivile o navile ideh, doŋ avan ideh bœhœhaŋur hæn gamito, ale toh maii vœbar mœtœberin naut enan. ¹² Nœboŋ mœtœbis lohoim san, us aGot hæn berin natœmat lan. ¹³ Alat hæn naim enan læbehœhaŋur hæn gamito, natœmat tipat len nœlolito, avil asike læbehœhaŋur hæn gamito, natœmat tetœlmam van hæn gamito. ¹⁴ Ale avan ideh asike bœhœhaŋur hæn gamito, asike bœsœsœloŋ hæn nasoruan samito, nœboŋ mœtœbevile dan naim o navile enan, dardar hæn nariemito hæn nœmasiav bimakuv dan gœlaru. ¹⁵ Nokitin mai gamit ke, len nœboŋ aGot bœpœpœhun navoian dan nœsaan, dereh nœpanismen sinavile enan tesœhor nœpanismen togon bibar alat a Sotom mai a Korŋorrah.*

*Napisal sihai susur siYesu dereh tidan
(Mak 13.9-13; Luk 21.12-17)*

¹⁶ “Nosœvat gamit mœttohum nasipsip gail rivuh len navœshœlipah katkat læbïke læbïkat sisil gamito.† Imaienan, gamit mauro mitikad nœnauan hum nœmat tohulahul, mititoh mœdau hum nœtav samœdas avan ideh, sagol natideh tosa.‡ ¹⁷ Mœtelœlœgau hæn asike nœvanuan gail læbœmœdas gamito, husur dereh lerin gamit len nakotan gail, dereh lebilas habat hæn gamito len naim nabonþonan salito. ¹⁸ Dereh lesœhar gamit vi lan nakotan len nœhon nœgavna mai nakin gail mœs ginau hæn mœtœbikel sœhot ginau mai galito mai alat læsavi Ju. ¹⁹ Nœboŋ læbesœhar gamit vi lan nakotan galenan, samtinau masuŋ hæn nœsa mœtœbikela o navide hæn nasoran samito. Husur len namityal enan ŋai aTœmamit len nœmav dereh terin nasoruan len gamito hæn mœtœbikela. ²⁰ Husur savi gamit mœtœbisor be aNunun aGot aTœmamito len nœmav dereh tisor len nabuŋomito.

²¹ “Nœvanuan dereh terin aŋan len navælan alat lotoil a mo hæn bimata, atata dereh timagen hæn anatum hæn bimata, ale alahutai dereh lile mœhat, pair dan analito mai atœmalito hæn nakotan berin alatmisoan gail læbimat. ²² Nœvanuan pisi dereh lemœtahun bun gamito bathut nahœsagw mœttokade. Avil avan ideh bidan len ginau, bikad nœ-dan-þuri-an van vœbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hæn bikad nœmauran vi sutuai. ²³ Nœboŋ læbœmœdas tabtab hæn gamito len navile ideh, gam dani vi lan navile ideh am. Husur nokitin mai gamit ke asike mœtuyar tur navile pisi a Israel a tahw nagœmaian siNaton Nœvanuan.

* **9:36:** Num 27.17; 1Ki 22.17   * **10:4:** NaSelot evi avan sua len naluvoĥ lotoke liibal mai alat a Rom.   * **10:10:** 1Kor 9.14; 1Tim 5.18   * **10:15:** Gen 19.24-28   † **10:16:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehumi nabiltipah katkat towael.   ‡ **10:16:** Nœtav ehumi navimal be epœhœpœhw.

²⁴ “Ahai susur satibau səhor ahai þusan san, naslev satibau səhor nəmasta san. ²⁵ Inor ɲai hən ahai susur þesurman ahai þusan san mai naslev þesurman nəmasta san. Ginau nosurman amasta hən naim, gamit mətosurman alat lototoh lohoim sagw. Nəvanuan gail ləbəkis amasta hən naim hən aPeelsepul o aSetan, dereh lekis alat lototoh maii hən nəhes tosa gail am.

Mətahw len aGot, samtemətahw len nəvanuan
(Luk 12.2-9)

²⁶ “Imagenan samtemətahw len galito. Natideh aGot toruɲ gole dereh tevuhe, natideh tosusuah nəvanuan gail dereh leləboii. ²⁷ Nəsa notokele mai gamit len nəmargobut, gamit m̄au mitikel uri len namial. Nəsa notokele mai gamit səbomito, mitikel ur habat həni mai nəvanuan p̄isi. ²⁸ Samtemətahw len alat lotoləboi ləb̄igol nəmatan len nibemito, be lotodədas ləb̄igol nəlomito o nanunumito ləbimat. Ao, mətemətahw len aGot toləboi b̄igol nibemito b̄imat ale b̄igol nəlomito mai nanunumito b̄imasig len nəhab nəmatan. ²⁹ Mətoləboi mətəvur nəsparo eru hən nəvat tokəkereh toru a? [§] Avil gəlar sua b̄iteh len tan vəmat, aTəmamit len nəmav eləboii, idam̄ həni. ³⁰ Avil gamito, aGot epurur p̄is nasivur hən navurumit len nəkadumito. ³¹ Imagenan, samtemətahw. Len nənauan siGot mətosəhor masuʋ hən nəsparo tosoɓur.

³² “Imaienan, avan ideh b̄ikel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, dereh ginau m̄au nikel uri ke tovi esagw len nəhon aTəmagw len nəmav. ³³ Avil alat lotosor mətahun ginau len nəhon nəvanuan gail, dereh ginau m̄au nisor mətahun galito len nəhon aTəmagw len nəmav.”*

Ləmas bun aYesu səhor nəbathudud
(Luk 12.51-53, 14.26-27)

³⁴ AYesu isor am ke, “Samtinau ke notogəm hən nəb̄ilav natəm̄at gəm vi lan navile a pan. Ao, nəsagəm hən nəb̄ilav natəm̄at, be hən nəb̄ilav nəbalbalan. ³⁵ ‘Nogəm hən nəb̄epəpəhun naulum̄an dan atəman, nətəbarehreh dan anan, avilahn dan avuɲon pəhəvut. ³⁶ Ale aenemi sinəvanuan, dereh levi məbathudud san.’**

³⁷ “Avan ideh toləmas bun anan o atəman səhor toləmas bun ginau, gai sanor hən bevi ahai susur sagw; ale avan ideh toləmas bun anatun ulum̄an o anatvavin səhor toləmas bun ginau, gai sanor hən bevi ahai susur sagw. ³⁸ Avan ideh asike b̄ipat nəhai balbal san ale husur ginau, gai sanor kasi hən bevi ahai susur sagw.†† ³⁹ Avan ideh toke b̄etəgau gat nəmauran san, dereh timasig dani. Ale avan ideh todam̄ hən nəmauran san b̄imasig m̄os ginau, dereh tikade vi sutuai.

⁴⁰ “Avan ideh tohəhəvur hən gamit mət̄bitoh maii, ehəhəvur hən ginau; ale avan ideh tohəhəvur hən ginau nəb̄itoh maii; ehəhəvur hən atenan tosvat ginau.* ⁴¹ Avan ideh tohəhəvur hən ahai kəkel ur sua b̄itoh maii bathut ikel ur napolisan siGot, dereh tikad nakonp̄urp̄uran sihai kəkel ur. Ale avan ideh tohəhəvur hən nəvanuan nanoran b̄itoh maii bathut tovi vanuan nanoran, dereh tikad nakonp̄urp̄uran sinəvanuan nanoran. ⁴² Ale avan ideh b̄ilav nəb̄iliwai hən nəwai susus mai ideh len alategai lotovi ut kəmas bathut tovi ahai susur sagw, dereh aGot m̄au tilav nakonp̄urp̄uran mai avan enan.”

11

AYesu mai aJon Baptais
(Luk 7.18-35)

¹ Nəboɲ aYesu tokəmaianan mai ahai susur san tovi 12 tonon, ivan dan naut enan hən bəpusan mai hən b̄ikel ur na-kel-uri-an tovoi len navile gail a Kalili.

² AJon Baptais itoh len naim bəban̄is, ale nəboɲ tosəsəlon hən nəsa aKristo togolgole, aJon esəvat ahai susur san galevis hən ləb̄eus aYesu ke, ³ “Gaiug govi atenan togəmgəmai o namtimasvatvat vir togon?” ⁴ Ale aYesu isor var galit ke, “Təlmam van hən aJon. Kel maii nəsa məttosəsəlon həni, nəsa məttoris notogole. ⁵ Ametbesw gail lukad nakətaan, alat lotogau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luveveu, nədariɲ bulbulol gail losəsəlon, alat lotomat lule məhat dan nəmatan ale naməsəl gail losəsəlon hən na-kel-uri-an tovoi notokele.* ⁶ AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadələmian len ginau sil nəsa notogole.”

⁷ Nəboɲ galit lotovan, aYesu etuɓat sor husur aJon mai naluʋoh ke, “Gamit mətovi lan naut masmas tohəbesw hən mət̄beris nəsa? Mətuvan varis naulum̄an tohum nalut naviliol nəlan toɲuvi, tokur həni a? ⁸ Avil mətuvan hən mət̄beris nəsa? Naulum̄an tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaianan lutoh len nab̄iltim sekiɲ

§ 10:29: Nəsparo evi natuhman naməsav. * 10:33: 2Tim 2.12 ** 10:36: Hən naves 35-36, ris Mic 7.6 †† 10:38:

Namilen ke ahai susur siYesu timasutaute akis hən b̄imat sil na-husur-aYesu-an. * 10:40: Mak 9.37 * 11:5: Isa 35.5-6, 61.1

gail. ⁹ Bimaienan, mætuvan hæn mætberis nêsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi! Nukel mai gamit ke, savi ahai kelkel ur ñai, iyalyal sêhor ahai kelkel ur. ¹⁰ Natosian siGot isor husur ategai ke, ‘Geris! Dereh nesêvat ahai pispisul sagw a mîo hæn gaiug hæn beutaut hæn naþisal mîos gaiug.’*

¹¹ “Nokitin mai gamit ke, sêkad avan ideh napêhañut topasi, tosêhor aJon Baptais. Be len alat lototoh pipihabêlan aGot len nêmav, galit ideh tovi ut kêmas, iyalyal sêhor aJon. ¹² Len nêboñ ta mîo siJon Baptais van vêbar damêñai, nêvanuan gail lultalt hæn lêbêbis len natohan pipihabêlan aGot len nêmav, nêvanuan nêbalan luke lith gati.* ¹³ Husur nalo siMoses mai ahai kelkel ur pisi lophêhav utaut van vêbar nêboñ aJon togêmai. ¹⁴ Ale mêtbike mêtbedêlomi, gai evi Elijah, ahai kelkel ur gail lotoke bégêmai. ¹⁵ Avan ideh tokad nêdarinjan hæn bêsêsêloñ, tesêsêloñ mîau!”

¹⁶ Beti aYesu eus gai gabag ke, “Be nolêboi nêbênônñ hæn nêvanuan gail ta damêñai mai nêsa? Lohum alahutai lotobêtah len nêmaket lotokai van hæn galit gabag ke, ¹⁷ ‘Namtoñuv nañuvimal mîos gamito be mêtêsasav; namtokêkai hæn nêbe nêmatan be mêtêsataj.’ ¹⁸ Nokêmaienan husur nêboñ aJon togêmai, gai sêhan, gai samun, be luke, ‘Gai ikad natêmat!’ ¹⁹ Nêboñ aNatun Nêvanuan togêmai, tohan, tomun, luke, ‘Mêteris! Naulumñan tohan têmêhav, tomun vatêrog bolai. Itah mai nêvanuan nêtaks mai nêvanuan nêsaan gail.’ Avil nêvanuan gail lolêboi lêbêkêta lêboii ke, namitisau hæn nêmauran tonor, ekitin len nêsa togole.”

Nabiltivile gail lêsêpair dan nêsaan salito
(Luk 10.13-15)

²⁰ Beti aYesu etubat sor van hæn nabiltivile gail, esivoh len gail, gai togol namerikel tosôbur len galito, husur galit lêsêpair dan nêsaan salito. ²¹ Ike, “Dereh tisa vêsa hæn gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vêsa hæn gaiug! Husur nêtagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gamêru, gêlaru artêpair dan nêsaan sêlaru len nahurabat toharharo mai nêmasiav.† ²² Be nukel mai gamêru ke, len nêboñ aGot bêpêpêhun navoian dan nêsaan, nêpanismen hæn naut a Tair mai a Siton asike idanj hum bîbar gamêru. ²³ Ale gaiug naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug mêhat vêbar nêmav a?* Ao! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nêmatan. Husur nêtagol namerikel len naut a Sotom hun notogole len gaiug tia, naut enan têpat sal vêbar nêboñ ta damêñai.* ²⁴ Be nukel mai gaiug ke, len nêboñ aGot bêpêpêhun navoian dan nêsaan, nêpanismen hæn naut a Sotom asike idanj hum bîbar gaiug.”

Nêjavñavan kitin
(Luk 10.21-22)

²⁵ Len nêboñ enan aYesu isor tuñ, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hæn nêmav mai navile a pan. Nusal suh gaiug husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nêkadulito mai alat lotokad namitisau hæn navile a pan, ale gukel vêhot gail mai alat lotovi ut kêmas hum atuhlahutai. ²⁶ Evoi, aTata, husur gohêhañur hæn tomaianan.

²⁷ “Natit pîsi, aTêmagw ilav gail mai ginau tia. Sêkad avan ideh tolêboi aNatun aGot, be aTata ñai elêboii. Ale sêkad avan ideh tolêboi aTata, be aNatun ñai elêboii. Ale gai ilekis hæn nêvanuan galevis hæn bêvêhot parpar hæn aTata mai galito hæn lêbêlêboii.”

²⁸ Nêboñ aYesu tokêmaienan tonor ike, “Gegêm hæn ginau, gaiug nibeñ tomêhav, nêloñ tosa hæn natit tomêlas gotovusi, ale dereh nevîol hæn nêjavñavan mai gaiug. ²⁹ Nayok sagw, lav nêhai enan togol dartôbon hæn nêbesusupah mai gaiug. Ale gegêm vi hai susur sagw. Husur naut kêmas nêbêvi amasta samñ, nêsêdanñ taltal, nêlogw mêdau, nêsênanu ginau, ale dereh nêjavñavan tegêm len gaiug, len nêloñ am.* ³⁰ Husur nayok sagw sêdanñ hæn gêbîkade, sêdanñ hæn gaiug gêbêlêboi nêsa notokele, ale nêsa notorinji len gaiug, emêlala, sêdanñ hæn gêbîgole.”

* **11:10:** Mal 3.1 * **11:12:** Len naut egai, naves elêboi bîkad namilen eru. Len tosua namilen imaiegai ke, nêvanuan lolêgon masuñ hæn lêbêbis len natohan pipihabêlan aGot, ale luth gati, il gogot lan. Namilen togon ike, nêvanuan luke lêbêbis len natohan pipihabêlan aGot hæn lêbêmedas masuñ hêni. † **11:21:** Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Amo 1.9-10; Zec 9.2-4. Nañvide silat a Israel nêboñ lotolêron isa hæn nêsaan salito ale lotopair dani imaiegai ke: losun nahurabat toharharo hum nêbak namêtu, ale lobêtah len namilen nêhab, lubarbar hæn nêmasiav len nêkadulito. * **11:23:** Isa 14.13-15 * **11:23:** Gen 19.24-28 * **11:29:** Jer 6.16

12

Masta hən nəSappat
(Mak 2.23-28; Luk 6.1-5)

¹ Len nəboŋ enan aYesu iyar tur len nəmarireu nawit galevis len nəSappat. Ahai susur san gail lumalkəkət ale lotubat buḅur nəhəvhət nawit gail hən ləḅihani.* ² Nəboŋ naFarisi galevis lotoris natenan, lukel mai aYesu ke, “Geris, ahai susur sam̄ gail lugol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat.” ³ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Be len natosian siGot, mətsāvurun̄ ləḅoi nəsa aTevit galito lotogole nəboŋ lotomalkəkət a?*” ⁴ Ebis len naim siGot ale luhān nabəta tolo, tokolkol hən galito be tonor hən ahai tutumav səḅolit ŋai ləḅihani.* ⁵ Ale mətsāvurun̄ len nalo siMoses toke len nəSappat ahai tutumav gail lotum len naim siGot, ləḅagol kas natideh tosa, naut kəmas ləḅur kotov nalo hən nəSappat a?*” ⁶⁻⁷ Avil məttaləḅoi namilen nategai len natosian siGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan, savi natutumavan,’ asike məttəsəḅ səḅoti ke alategai lotonor limaspanis.* Nukel mai gamit ke, ikad natesua gegai toyalyal səḅor masuḅ hən naim siGot.* ⁸ Alategai lunor bathut aNatun Nəvanuan evi Masta hən nəSappat.”

Naulum̄an navəlan tomat
(Mak 3.1-6; Luk 6.6-11)

⁹ Beti aYesu eriŋ naut enan, evi lan naim nəḅonḅonan sua salito. ¹⁰ Ikad naulum̄an sual ei, navəlan tomat, toḡəm hum towas. Ale naFarisi gail luke lisaḅ səḅot nəḅaban ideh len aYesu ale lousi ke, “Inor len nalo hən nəvanuan ḅigol avan ideh ḅimaḅur len nəSappat a?*” ¹¹ Ale isor var galit ke, “Gamit ideh gotokad nasipsip tosa tateh len naḅur len nəSappat, ḡətatəḡau gati, lav kuvi a? Evoi məttəlav kuvi! ¹² Ale nasipsip savi natideh, nəvanuan esəḅor masuḅ hən̄i len nənanuan siGot. Imaiēnan, inor len nalo hən datḅigol navoian len nəSappat.”

¹³ Beti ikel mai aulum̄an ke, “Gisar hən navəlan.” Nəboŋ tosar hən̄i tonon̄, navəlan imaḅur təlmam inor ŋai hən toḡon. ¹⁴ Na naFarisi gail luvan, luḅonḅon, lusor utaut hən naḅisal hən ləḅemədas bun aYesu hən ḅimāt.

AYesu, nəvanuan nauman aGot tolekis hən̄i

¹⁵ Be bathut ke aYesu toləḅoi natgalenan, eriŋ naut enan. Nəḅiltiḅoh lohusuri ale igol alat lotoməḅah piḅi lumaur. ¹⁶ Ale ikele hən galit ke salihol husur gai len nəḅon nəvanuan gail. ¹⁷ Ekəmaiēnan hən nəsa ahai kelkel ur, aIsaiah, tokele ḅisarpoh ke:

¹⁸ “Naulum̄an nauman sagw bogai notolekis hən̄i.

Noləmas bun gai,

nəlogw ehəḅavur hən̄i.

Dereh nerin̄ aNunugw lan,

ale dereh tikel ur nanoran sagw van hən nəvanuan naut tiltile gail.

¹⁹ Asike evitvituh, asike ikai habat,

asike ikad avan ideh ḅesəsəlon̄ hən nadolon len naḅisal gail.

²⁰ Asike ikol ḅur naviyab tomabit tia,

asike ekin bun nəḅau nam̄ial topan̄ kəkereh sal,†

van vəḅar ḅigol nanoran ḅipat puḅpuḅ naut piḅi.

²¹ Ale nəvanuan naut tiltile gail piḅi dereh lerin̄ nəlolit lan,

dereh livatvat viri hən ḅilav kuv galit dan nəsaan salito.*”

AYesu mai aPeelsepul
(Mak 3.20-30; Luk 11.14-23)

²² Beti nəvanuan galevis losəḅar naulum̄an tokad natəmat toḡol toḅut mai namətan toḅesw. Losəḅari van hən aYesu, ale igol imaḅur hən ke eləḅoi ḅisor, eləḅoi ḅekəta. ²³ Naluḅoh piḅi lumaŋmaŋ təḅan ale luke, “Ateḡai bogai, anatun siTevit māu a?”

²⁴ Be nəboŋ naFarisi gail lotosəsəlon̄ hən natenan, luke, “Ateḡai ehut natəmat gail len nədan̄an siPeelsepul ŋai toil a m̄o hən natəmat gail.”

²⁵ Avil aYesu eləḅoi nənanuan salito ale ikel mai galit ke, “Nəvanuan gail hən nəkantri pipihəḅəlan nakin̄ ideh lotəḅalkabaŋ, dereh naut enan timasirsir, təḅəḅesw. Navile o nəḅathudud ideh toḅalkabaŋ, asike eil ḡəḡat be dereh təḅəḅehw. ²⁶ ASetan tahuḅ natəmat san gail, gai təḅalkabaŋ. Dereh alat lototoḅ pipihəḅəlan ləḅəḅehw, asike loil ḡəḡat. ²⁷ Ale nətahuḅ

* 12:1: Deu 23.25 * 12:3: 1Sam 21.1-6 * 12:4: Lev 24.9 * 12:5: Num 28.9-10 * 12:6-7: Hos 6.6

* 12:6-7: Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag. † 12:20: Len naut egai ikele ke aKristo asike idan̄ taltaḅ hən alat ləḅədan̄, dereh tivoi ŋai hən alat lotodədas ləḅiḅol hən nəmauran salit gabag. * 12:21: Isa 42.1-4

natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut natəmat gail len nədaŋan sise? Ahai susur samit gail gabag loʋusani ke mətsanor. ²⁸ Be nəbəhut natəmat gail len nədaŋan seNunun aGot, imagenan natoħan pipihəbələn aGot ibar gamit tia. ²⁹ Avan ideh toke təbis len naim sinabəħariv todaŋ hən bəvənoħ natit san gail, imasbanjis gat abəħariv. Nəboŋ tobanjisi tononŋ ŋai, eləboi bitariv kuv natit pisi dan naim san.†

³⁰ “Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nəmatuan, gai igol imaŋipiriah; asike bəsəħar nəvanuan gail van hən aGot, esəħar nəvanuan gail van vəsab. ³¹ Imagenan, nukel mai gamito ke, aGot dereh terubat nəsaan pisi naut kəmas nəvanuan gail ləbisor mədasi, be ləbisor mədas aNunun aGot, aGot asike erubat nəsaan enan. ³² Avan ideh bisor tas aNatun Nəvanuan, aGot dereh terubat nəsaan enan, be avan ideh bisor tas aNunun aGot, aGot asike erubat nəsaan enan dani boŋ ideh vi sutuai.”

Nəhai mai nəvite

(Luk 6.43-45)

³³ Ale aYesu ike, “Gəbikad nəhai tovoi, nəvit dereh tivoi. Gəbikad nəhai bisa, nəvit dereh tisa. Bathut goris ləboi nəhai nəboŋ gotoris nəvite. ³⁴ Gamit anatan nəmat gail!§ Anatan nəvaipa gail!** Mətələboi məbikel natit tovoi nəboŋ məttosa? Aoa! Nəsa topul səsəħov len nəlon nəvanuan evivile len nəsa tokele. ³⁵ Nəvanuan tovoi, navoian egəm len natit tovoi topul len nəlon; avil nəvanuan tosa, nəsaan egəm len natit tosa topul len nəlon. ³⁶ Be nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot bəpəpəħun navoian dan nəsaan, nəvanuan gail limaskele sil nəsa lotokel nasoruan pisi lotosor lab həni. ³⁷ Bathut len nasoruan sam aGot dereh tisab səħoti ke gotonor, ale len nasoruan sam aGot dereh tisab səħoti ke gotosa, gimaspanis.”

AYesu esivoh len alat lotosus namerikel

(Mak 8.11-12; Luk 11.29-32)

³⁸ Beti ahai pusan hən nalo mai naFarisi galevis lous aYesu ke, “Hai pusan, namtuke namteris namerikel gəbigole.” ³⁹ AYesu isor var galit ke, “Gamit naur ta daməŋai mətusa, mətsədaŋ len aGot sumħan apəħavut toħusur aulumħan tilfite, sədaŋ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ŋai namerikel hən nasuhumian sihai kelkel ur, aJonah. ⁴⁰ Sumħan aJonah totoh len nəmariboŋ totor mai nalenmariug totor len nabəħavun nabiltiieh, len nəvide tomagenan, aNatun Nəvanuan dereh tipat burħulon nətan husur nəmariboŋ titor mai nalenmariug titor.* ⁴¹ Husur natgalenan, len nəboŋ aGot bəpəpəħun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboŋ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səħor aJonah!†† ⁴² Len nəboŋ aGot bəpəpəħun navoian dan nəsaan, naKwin hən naSaut dereh tile məħat, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən bəsəsolon hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səħor aSolomon!”‡‡

Natəlmaman hən nanunun tosa

(Luk 11.24-26)

⁴³ AYesu isor tətəs am ke, “Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən bisab naut ideh hən biŋavŋav lan, be idonŋ sobur həni. ⁴⁴ Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’ Ale nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim tobəbesw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit pisi tonor. ⁴⁵ Beti ivan vasəħar nanunun toməlevru lotosa masuʋ səħor gai, ale nəboŋ lotobis len nəvanuan, lutoh tin ei. Ale nəmauran sinəvanuan enan egəm isa vəsa tibatbat səħor ta mto. Dereh timagenan hən naur tosa ta daməŋai.”

Nəbathudud kitin siYesu

(Mak 3.31-35; Luk 8.19-21)

⁴⁶ Nəboŋ aYesu tosor mai naluʋoh sal, aʋan matmat gail mai anan lubar naut enan. Loil vivile, luke lisor maii. ⁴⁷ Avan sua ikel maii ke, “Geris, anam mai aʋam gail loil vivile, luke lisor mai gaiug.” ⁴⁸ Ale isor var atenan ke, “Anagw ase? Aʋagw gail ase?” ⁴⁹ Ale

† **12:29:** Len nasoruan kəta egai aYesu ike gai eləboi bilav kuv nəvanuan dan aSetan nəboŋ tobanjis gat aSetan, husur aYesu idan səħori. § **12:34:** Len nənauan seju gail, nəmat isa masuʋ hum natəmat toil a mto həni. ** **12:34:** Nəvaipa evi nəmat tosa. * **12:40:** Jna 1.17 †† **12:41:** Jna 3.5, 8, 10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag. ‡‡ **12:42:** 1Ki 10.1-10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag ale lomətəħun ləbəsəsolon həni.

esuhun navëlan van hën ahai susur san gail, ike, “Geris! Anana sagw mai aʋagw gail bogai!
⁵⁰ Bathut avan ideh togol nësa aTëmagw len nëmav tolëjoni, gai evi aʋagw, o aʋavinegw o anana sagw.”

13

*Nëbol pusan hën namisurhuwit
 (Mak 4.1-12; Luk 8.4-10)*

¹ Len nëboŋ enan, aYesu evivile len naim, ebëtah tarhëwai Kalili. ² Ale nabiltiʋoh logëm, bônbon garu lan, gol ke isah len nabot hën ðebëtah, ale naluʋoh loil husur nabitas.

³ Bëti ikel natit tosoʋur mai galito len nëbol pusan gail. Ike, “Ikad nëvanuan tomabmabul namisurhut gail. Boŋ sua ia bubulan namisurhut nawit. ⁴ Nëboŋ tobubulan gail van, namisurhuwit galevis lorus husur napisal, ale nëman namësav logëm, luhän pis gail.

⁵ Galevis lorus len naut tobaŋ vat, nëtan tokëkerek lan, ale lutov tutut bathut nëtan sësareh.

⁶ Nëboŋ namityal tovi mëhat, nëyal etun idaŋ gol nalut gail lomial husur sëkad nëharhët tovi pan, ale lumayoh. ⁷ Galevis lorus len nëhau tokad nasunite, ale nëhau itov vi mëhat, ruŋ gut bun nawit. ⁸ Galevis lorus len nëtan tokënoh ale nëboŋ lotomatu, sua iʋan vëkad 100, sua iʋan vëkad 60, sual am iʋan vëkad 30. ⁹ Nëvanuan tokad nëdariŋan, tesësëlöŋ!”

¹⁰ Bëti ahai susur san gail logëm hën aYesu, lousi ke, “Nëboŋ gotosor mai galito, gubol pusan mës nësa?” ¹¹ Ale isor var galit ke, “Nugole husur aGot idaŋ hëni ke mëtelëboi nësa

tosusuah len natohan pipihabëlan aGot len nëmav be aGot sëdam hëni ke galit lëbelëboii.

¹² Bathut avan ideh nëlon tomabur hën nësa notokele, dereh aGot tilav nalëboian am maii hën ðepul hëni. Avil avan ideh tomëtahun bëlëboi nësa notokele, dereh aGot tilav kuv nalëboian tokade dani. ¹³ Husur enan nusor mai galito len nëbol pusan, husur naut këmas lotokëta, lësakëta lëboi nësa notogole, naut këmas lotosësëlöŋ, lësasësëlöŋ hën nësa notokele, lësalëboii. ¹⁴ Ale nasoruan siGot alsaiah tokel uri isarpoŋ len galito, ike:

“ ‘Len nasësëlöŋan samito, dereh mëtesësëlöŋ

be asike mëtosësëlöŋ lëboi nësa notokele,

ale len nakëtaan samito, dereh mëtekëta

be asike mëtokëta lëboi nësa notogole.

¹⁵ Husur nëkadun alategai egëm ʋonʋon,

pëpadaŋ nëdariŋalit ëbulbulol,

ale namëtalit iðer.

Asike lëtëmagenan,

namëtalit takëta ris nësa notogole,

nëdariŋalit tasësëlöŋ hën nësa notokele,

nëlölit talëboi natgalenan,

ale lëtëpair van hën ginau,

ale nëtagol galit lëtëmaur.’ ”*

¹⁶ Ale aYesu isor am ke, “Gamito, navoian siGot igol mëtukab hën namëtamito bathut ke lotokëta, mëtukab hën nëdariŋamito bathut ke lotosësëlöŋ. ¹⁷ Husur nukel nakitinan mai gamito ke, ahai kelkel ur mai nëvanuan tonor lotosöʋur lolëjyon masuʋ ke lëtaris nësa mëttoris, be lësarisi, lolëjyon masuʋ ke lëtäsësëlöŋ hën nësa mëttösësëlöŋ hëni, be lësasësëlöŋ hëni.

AYesu isor ʋäsväsai nëbol pusan enan

(Mak 4.13-20; Luk 8.11-15)

¹⁸ “Imagenan, sësëlöŋ hën namilen nëbol hën nëvanuan tobubulan namisurhuwit.

¹⁹ Namisurhuwit torus len napisal esuman nëvanuan gail lotosësëlöŋ hën nasoruan hën natohan pipihabëlan aGot be lësalëboii, gai tosa ʋäsa masuʋ tovi tëmat egëm, lav kuv namisurhut nasoruan enan dan nëlölito. ²⁰ Namisurhuwit torus len naut tobaŋ vat esuman

alat lotosësëlöŋ hën nasoruan, ale ʋëha-sua ŋai lotëgau gati len nakemkeman. ²¹ Avil lësäkad nëharhët tovi pan gol lësëmaur sabëlav. Be nëboŋ todaŋ bëbiri o avan ideh bëmëdas buni gol lëbelëjyon bisa, dereh limayoh tutut, luteh dan nadëlömian len nasoruan. ²² Namisurhuwit

torus len nëhau tokad nasunite esuman alat lotosësëlöŋ hën nasoruan avil në-nau-masuʋ-an hën nëmauran ta damëŋai mai nagërasian hën na-pul-hën-natite-an arorun gut bun nasoruan

gol sëʋan. ²³ Avil namisurhuwit torus len nëtan tokënoh esuman alat lotosësëlöŋ hën nasoruan, lotolëboii, lotöʋan masuʋ. Sual iʋan vëkad 100, sual iʋan vëkad 60, sual am iʋan vëkad 30.”

Nëbol pusan hën nawit mai naliol tosa

* 13:15: Isa 6.9-10

²⁴ AYesu ikel nǎbol þusan sual am mai galito, ike, “Natohan pipihabǎlan aGot len nǎmav imaiegai: Ikad avan sua tobubulan namisurhuwit tovoi len nǎmarireu san. ²⁵ Be nǎboŋ topat len mariug, aenemi sua egǎm, ebubulan namisurhuliol tosa len nǎmarireu tokad nawit tia, ale ivan.* ²⁶ Nǎboŋ nawit totoŋ, tuþat biŋvan, naliol tosa am itov. ²⁷ Naslev gail simahean naim logǎm hǎni, luke, ‘Nasub, gaiug gobubulan namisurhuwit tovoi len nǎmarireu samǐ be gagai epul hǎn naliol tosa! Imabe?’ ²⁸ Ale ikel mai galit ke, ‘Aenemi sua igol nategai.’ Ŋa naslev gail lousi ke, ‘Guke namteput tuan naliol enan a?’ ²⁹ Ris toke, ‘Ao, nǎboŋ mǎtbeputi, dereh mǎteput mǎdas nawit am. ³⁰ Riŋ gǎlar þisi aritov þonþon vǎbar nǎmatuan, ale len nǎboŋ hǎn nǎmatuan, dereh nikel mai nǎvanuan nǎmatuan ke lepǎpehun gǎlaru, þariŋ tuan naliol tosa hǎn lǎþepǎjasi, ale þariŋ tuan nawit vi lan naim sagw notoriŋriŋ nǎhanian lan.’ ”

Nǎbol þusan hǎn namisurhumastat

(Mak 4.30-32; Luk 13.18-19)

³¹ AYesu iþol þusan tǎtas ike, “Natohan pipihabǎlan aGot len nǎmav imaiegai: Ikad namisurhumastat avan sua tomabule len nǎhol san. ³² Ekǎkerekh sǎhor namisurhuhanian tiltile gail, avil nǎboŋ totoŋ, egǎm tibau sǎhor nǎhanian gail len nǎhol, ale egǎm vi hai, hǎn ke nǎman namǎsav logǎm um hǎn nǎhai ŋodŋod salit len nǎpashǎt gail.”

Nǎbol þusan hǎn nayis

(Luk 13.20-21)

³³ AYesu ikel nǎbol þusan. Ike, “Natohan pipihabǎlan aGot len nǎmav imaiegai: Mitinau nayis, apǎhǎvut sua tolavi. Ebundasi len nǎhad nǎflaua totor van vǎbar nǎflaua kavkav totoþ.”†

³⁴ AYesu ikel natgalen þisi mai naluþoh gail len nǎbol þusan. Nǎboŋ tosor mai galito, ikel nǎbol þusan akis ŋai.‡ ³⁵ Igol tomaiengan hǎn biġol nǎsa ahai kelkel ur tokele þisarpoþ ke, “Nǎboŋ nǎbesǎŋav hǎn nabuŋogw, dereh nisor len nǎbol þusan, dereh nikel ur natit gail lotosusuah ta sutuai len natuþatan, nǎboŋ notoum hǎn navile a pan.”*

AYesu isor vǎsvǎsai nǎbol hǎn naliol tosa

³⁶ Beti aYesu eriŋ naluþoh, evi lohoim. Ale ahai susur san gail logǎm hǎni, luke, “Kel mai ginamito bai, namilen nǎbol hǎn naliol tosa len nǎmarireu.” ³⁷ Isor var galit ke, “Atenan tobubulan namisurhuwit tovoi evi aNatun Nǎvanuan, ³⁸ ale nǎmarireu evi navile a pan. Namisurhuwit tovoi lovi alat lototoþ pipihabǎlan aGot. Naliol tosa lovi alat sitenan tosa vǎsa masuþ tovi tǎmat. ³⁹ Ale aenemi tobubulan namisurhuliol tosa, evi natǎmat. Nǎboŋ hǎn nǎmatuan evi nǎboŋ hǎn nǎnoŋan hǎn navile a pan, nagilen hǎn natit þisi, ale alat nǎmatuan lovi aŋel gail. ⁴⁰ Suman alat nǎmatuan lotobaþariŋ tuan naliol tosa hǎn nǎhab bihani, dereh timagenan len nagilen hǎn natit þisi. ⁴¹ Dereh aNatun Nǎvanuan tesǎvat aŋel san gail hǎn lǎþepǎpehun galit þisi lotogol nǎvanuan biġol nǎsaan, mai alat lotogol nǎsaan, dan natohan pipihabǎlan. ⁴² Dereh aŋel gail libar hǎn galito vi lan nǎhab toþud vǎsa; len naut enan dereh litaŋ, likat þurþur nariŋolito.§ ⁴³ Beti alat lotonor dereh lesuŋan namityal toŋial habat len natohan pipihabǎlan aTǎmalito. Nǎvanuan tokad nǎdariŋan tesǎsǎloŋ!

Natohan pipihabǎlan aGot len nǎmav

⁴⁴ “Natohan pipihabǎlan aGot len nǎmav imaiegai: Ikad nakontit sua tovoi buni, nǎvat han tosoþur, tosusuah len nǎmarireu sua. Ale avan sua isaþi. Itavun tǎtas hǎni. Ale len nakemkeman san ivan, epur hǎn natit þisi tokade ale ia vur nǎmarireu enan hǎn biġad natenan tovoi.

⁴⁵ “Nukele am ke, natohan pipihabǎlan aGot len nǎmav imaiegai: Ikad avan sua toþur natit gail, þur hǎn gail, todoŋ nanesnes tovoi gail. ⁴⁶ Ale nǎboŋ tosaþ nanesnes sua, nǎvat han totibau, ivan, þur hǎn natit þisi tokade, ale ia vur nanesnes enan.

⁴⁷ “Nukele am ke, natohan pipihabǎlan aGot len nǎmav imaiegai: Nǎvanuan galevis lubar hǎn nalevlev len nabiltiŋwai. Sǎdareh ikad namǎŋod totiltile tosoþur tovisivis lan. ⁴⁸ Ale nǎboŋ toþul, lolivi vahut, lobǎtah, losǎŋon tovoi gail len nǎhad sua ale lubar hǎn tosa gail vi tut. ⁴⁹ Dereh timagenan len nǎboŋ hǎn nǎnoŋan hǎn navile a pan, nagilen hǎn natit þisi. Aŋel gail dereh lia pǎpehun alat lotosa vǎsa dan alat lotonor. ⁵⁰ Dereh libar hǎn alat lotosa vi lan nǎhab toþud vǎsa vagol nametǎlai tovi wai; len naut enan dereh litaŋ, likat þurþur nariŋolito.”

* 13:25: Naliol tosa enan ehun nawit, be evi behi, igol nǎvanuan eru. † 13:33: Nǎhad nǎflaua totor evi nǎflaua tosoþur, len nasoruan ta Kris lokisi hǎn sata totor. ‡ 13:34: Hǎn naves 34-35, Mak 4.33-34 * 13:35: Psa 78.2 § 13:42: Nǎhab egai tosor husuri epud vǎsa vagol nametǎlai tovi wai.

⁵¹ AYesu eus galit ke, “Mətöləböi səhot natgalen pisi n̄au a?” Lusor vari ke, “Evoi, namtoləböi.” ⁵² N̄a ikel mai galit ke, “Ahai p̄usan hən nalo siMoses togam vi ahai susur len natohan pipihəbələn aGot len nəmav, ahai p̄usan enan esum̄an amahean naim topul hən nakontit gail. Eriñ natgalenan len naut sua hən ləbesuh ei. Ale ilav nakontit toveveu mai nakontit tomatu dan naut enan.”

*Lomətahun aYesu len naut a Nasaret
(Mak 6.1-6; Luk 4.16-30)*

⁵³ Nəböñ aYesu tokel nəböl p̄usan galenan tonon̄, eriñ naut enan. ⁵⁴ Ale nəböñ tobar naut a Nasaret, naut totibau lan, ēpusan len naim nəbən̄bonan salito. Galit lūpañ, luke, “Eee, namitisau hən nəmauran tovoi egai, gai ilavi a be? Nədañan hən biğol namerikel gail, ilavi a be?” ⁵⁵ Be savi anaton ulum̄an sinəvanuan na-um-im-an a? Anan, nahəsan aMeri a? Āvan əjemes, əjosef, aSimon mai əjutas a? ⁵⁶ Ale āvavinen gail p̄isi ləsatoh mai gidato a? Bimaienan, ilav natgalen a be? Savi gai hən bīmaienan!” ⁵⁷ Ale nələlit ēpəñasi, lomətahuni. Be aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur ideh, len naut p̄isi loputsani len nənauan salito, be len naut a im san mai len naim san, lunau ke tovi ut kəmas.” ⁵⁸ Ale aYesu sagol namerikel sasobur len naut enan husur lupar dəlomian lan.

14

*Nəmatan siJon Baptais
(Mak 6.14-29; Luk 9.7-9)*

¹ Nəböñ aHerot Antipas tosəsəlön hən na-kel-uri-an husur aYesu, ² ikel mai naslev lotokətkəta təban ke, “Atenan aJon Baptais bolai! Ile məhat dan nəmatan, imagenan nədañan hən biğol namerikel gail ipat lan.”

³ AHerot ekəmaienan husur a m̄io igol ke lototah gat aJon, riñi len naim bəbañis sil abareab siHerot, aHerotias tovi asoan aFilip, aHerot āvan aFilip tosəhar kuvi. ⁴ Lutah gat aJon husur ikel titau hən aHerot ke, “Len nalo sanor hən gəbəsəhar alitenan.”* ⁵ AHerot ike tigol aJon timat be emətahw len nələl pañpañ sinalūvoh bathut lunau ke aJon tovi ahai kelkel ur.

⁶ Len nəhanan hən nəböñ nəpasian siHerot, anatvavin aHerotias isav len nəholito ale aHerot ehəhāvur habat həni. ⁷ Imagenan ita gat na-kel-gati-an sua hən b̄eviol hən natideh gai b̄eləñoni maii. ⁸ N̄a nəböñ anan tokel maii hən nəsa hən b̄eusi, natəbarehreh ikel mai aHerot ke, “Noləñon nəkadun aJon Baptais, gegai, len nasiloh!” ⁹ Ale naut kəmas ilolosa, bathut na-kel-gati-an san gai tota gati, mai alat lotosuh len nəhanan, aHerot ikele hən nasoltia galevis ke tehum tousi. ¹⁰ Ale lovi lan naim bəbañis, luta kotov nəkadun aJon. ¹¹ Lorin̄ nəkadun len nasiloh, pati, lavi mai natəbarehreh topati vəlavı mai anan. ¹² Beti ahai susur siJon logəmai, lupat niben van vətavuni. Ale nəböñ lototavuni tonon̄, luvan hən aYesu, lukel nəsa tovisi maii.

*AYesu evəñan alalum̄an lotovi 5,000
(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)*

¹³ Nəböñ aYesu tosəsəlön hən na-kel-uri-an husur aJon, isah len nəböt sua, eriñ naut enan hən bītoh səbön len naut tōbəsəw. Nəböñ nalūvoh gail lotosəsəlön həni, lorin̄ nabiltivile gail, luyar a ut husuri. ¹⁴ Nəböñ aYesu tomariñ dan nəböt, eris nabiltulūvoh, nəlon itañis galito ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹⁵ Nəböñ naut togomgom, ahai susur san gail logəm həni, luke, “Naut eg ipat a tut dan navile gail. Namityal ivan p̄isi tia. Səvat nalūvoh van, hən ləbēvi lan navile gail hən ləbidas hanian hən ləbēvuri.” ¹⁶ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Salivan, gamit m̄au mitilav nəhanian mai galito.” ¹⁷ Lukel maii ke, “Be namtsəkad natideh gegai, natuhbəta torim mai naieh toru ñai.” ¹⁸ Ale ike, “Tariv gail gəm, mai ginau.” ¹⁹ Beti ikel mai nalūvoh ke lebətah len naliol. Ale ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaan. Ēbur gail, ilav nabəta mai ahai susur san gail ale lopəpəhun gail mai nalūvoh. ²⁰ Galit p̄isi luhan, luhanukub, ale losəsəñon hudhuhanian van, gol nəhad tovi 12 lopul.* ²¹ Ikad alalum̄an lotovi 5,000 lotohan, be ikad alatpəhəvut mai alahutai am.

*AYesu iyar len nəñon nəwai
(Mak 6.45-56; Jon 6.15-21)*

²² Beti aYesu igol ahai susur gail lusah len nəböt hən ləbēil a m̄to vi lan nətarhət nabiltiwai. Ale gai esəvat nalūvoh gail hən ləbəriñ naut enan. ²³ Nəböñ tosəvat galit tonon̄, aYesu etəvəhuh səbön vi lan nəvəhuh hən bīsor mai aGot. Ale nəböñ naut togomgom itoh səbön ei. ²⁴ Len namityal enan, nəböt isal vi rivuh a tut dan nətan. Nəwai ekudkud vapus, gol

* 14:4: Lev 18.16, 20.21 * 14:20: 2Ki 4.42-44

iʋas naʋot husur isoh ʋur nələn. ²⁵ Len nadudulan soʋilan naut sələn sal be aYesu egəm hən galito, iyar len nəʋon nabiltiwai. ²⁶ Nəʋon ahai susur gail lotoris toyaryar ʋoniwai, nəkadulit eʋurʋur. Lukai ke, “Wao! Nanunun sua bolai.” Ale ninelit epil gol lukai habat. ²⁷ Vəha-sua ʋai aYesu isor mai galit ke, “Samtemətahw! Məteil ʋuri! Ginau bogai!” ²⁸ APita ikai van həni ke, “Nasub, ʋevi gaiug kitin, kel mai ginau ke niyar len nəʋon nəwai van hən gaiug.” ²⁹ Ale ike, “Gəmai!” Nəʋon aPita tomarin dan naʋot, iyar ʋoniwai van hən aYesu. ³⁰ Be nəʋon aPita toris nələn todaŋ, emətahw, etuʋat sar maduŋduŋ ale ikai ke, “Nasub, numat! Liv kuv ginau!” ³¹ Vəha-sua ʋai aYesu isar hən nəvələn, itah gati, ale ike, “Gaiug gotokad natuhdəlomian ʋai, nələm eur ginau mabe?” ³² Ale nəʋon artosah len naʋot, nələn idar ʋuni. ³³ Beti alat len naʋot lulotu həni ke, “Govi aNatun aGot kitin.”

³⁴ Nəʋon lotolav tukot len nabiltiwai, luvahut len naut a Kennesaret. ³⁵ Nəʋon alat len naut enan lotokəta ləʋoi aYesu, lopisul van hən naut ʋisi todaŋ vis naut enan ale losəhar alat lotoməsaʋ van həni. ³⁶ Lonjiri ke tidam hən ləʋibar ʋai nasumarhat nahurabat san, ale galit ʋisi lotobari lumaur.

15

Inor ke niben nəvanuan ʋiveveu o nələn māu?

(Mak 7.1-13)

¹ Beti naFarisi gail mai ahai ʋusan hən nalo luyar a Jerusalem gəm hən aYesu, luke, ² “Imabe ahai susur sam gail lupal sob dan naʋisal hən naʋide sihaʋut sidat gail ta sutuai? Husur ləsakəkəsəval nəʋon lotohan.” ³ Ris aYesu tosor var galit ke, “Gamit, imabe mətoʋur kotov nalo siGot nəs mətəʋehusur naʋide samit ta sutuai? ⁴ Bathut aGot ike, ‘Putsan atəmaŋ mai anam matmat len nənauan sam,’* ikele am ke, ‘Avan ideh tosor tosa todaŋ hən atəman o anan, gai timat ebun māu.’* ⁵⁻⁶ Avil gamito, mətəmakuv dan nalo siGot hən mətəʋehusur naʋide samit ta sutuai nəʋon mətoʋəʋusan ke, ‘Avan ideh ʋikel mai atəman o anan ke, ‘Nəsa notokade hən nəʋevi tarhət sam, noviol həni tia mai aGot. Gai ʋigol ʋimagenan, inor ʋai ke asike eputsan atəman len nənauan san.’* Gamito, mətəʋol ke nakelean siGot evi naut kəmas ʋai. ⁷ Mətoʋi nəvanuan gəgəras ʋai. Nəsa aGot tokele len nabuŋon aIsaiah husur gamito ekitin. Ike,

⁸ “Nəvanuan galegai loputsan nahəsəgw len nasoran salito,
be len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.

⁹ Lulotu sobuer hən ginau,
loʋusan hən nakelean sinəvanuan,
hum tovi lo sagw.’*^{*}

Nəsa igol nəvanuan saveveu?

(Mak 7.14-23)

¹⁰ Beti aYesu ekis naluvoh gəmai, ikel mai galit ke, “Mətesəsələn hən nəsa notokele, məteləʋoi. ¹¹ Savi nəsa tovi lan nəʋan togol nəvanuan toʋinʋinʋal len nəhon aGot. Ao, evi nəsa tovivile dan nabuŋon togol nəvanuan tosa, evi nəsa tokele togol nəvanuan saveveu.” ¹² Beti ahai susur gail logəm həni luke, “Nəʋon naFarisi gail lotosəsələn hən nəsa gotomadhakele, igol nəlolit isa. Goləʋoi māu a?” ¹³ Ris aYesu tosor var galit ke, “Nəhai ideh aTəmagw len nəməv səməbule, dereh teput kuvi. ¹⁴ Rin galit lesuh! Lovi mətəʋesw gail lotosəhar alat ləsakəta. Namətəʋesw sua ʋesəhar namətəʋesw togon, dereh gəlar ʋisi ariteh, arimasur len naʋur.” ¹⁵ Ale aPita ike, “Kel namilen nasoruan kəta enan mai ginamito.” ¹⁶ AYesu ike, “Gamito am, mətsələʋoi səhoti a?” ¹⁷ Mətoləʋoi tia ke natit ʋisi tovi lan nəʋan nəvanuan, evi lan natəʋan van, evivile vi lan nalitavtav. ¹⁸ Avil natit gail nəvanuan tokele, nəsa tovivile dan nabuŋon, egəm len nəsa topat len nələn, ale natgalenan lugol nəvanuan isa, saveveu. ¹⁹ Husur natgalegai logəm len nələn: nənauan tosa, nagolean hən nəmatan, naitian toʋur kotov nəlahan, naitian tosa, navənahən, nalibonʋan len nakotan, mai nasoruan tomədəs nahəsən nəvanuan o tomədəs nahəsən aGot. ²⁰ Natgalenan lugol nəvanuan loʋinʋinʋal len nəhon aGot. Naʋide hən nəkəkəsəvalan len nəhanan sagole!”

Nadəlomian sitobtaKenaan

(Mak 7.24-30)

²¹ Beti aYesu erin naut a Kalili, evi lan naut pəpadaŋ hən nabiltivile eru, a Tair mai a Siton. ²² AtobtaKenaan sua totoh len naut enan, egəm hən aYesu, ikai ke, “Nasub, aNatun siTevit, gilolosa hən ginau. Natəmat sua emədəs anatvavigw vəsai!” ²³ Be aYesu sasor vari len nasoruan ideh. Ale ahai susur san gail logəm həni luke, “Səvati vi tut bathut ehuser gidato,

* 15:4: Exo 20.12; Deu 5.16

* 15:4: Exo 21.17; Lev 20.9

* 15:9: Isa 29.13

ikai walwal!" ²⁴ Len na-sor-vari-an san aYesu ike, "AGot esəvat ginau van hən alat a Israel ɲai lotohum nasipsip gail lotomasig." ²⁵ ɲa alitenan egəm, teh bathurien aYesu, ike, "Nasub, gevi tarhət sagw!" ²⁶ AYesu ike, "Sanor hən nəbilav kuv nabəta hinatugw gail hən nəbibar hən van hən nalipah gail." ²⁷ Ris aliten toke, "Evoi, Nasub, be nalipah gail loləboi ləbihan nasugut nabəta torus vi pan dan natev simasta salito." ²⁸ Ale aYesu isor vari ke, "Bareab, gaiug gukad nadəlomian totibau masu! Tevisi mōs gaiug hum gotoləɲoni." Ale anatvavin imaur len namityal enan van.

AYesu igol isobur lumaur

²⁹ AYesu erin naut enan, etəlmam vi Kalili, iyar husur nətarhəbilitiwai Kalili. Ale etəvehuh vi lan nəvehuh, ebətah ei. ³⁰ Nəbilituṽoh gail logəm hən, losəhar alat lotogau, nametbesw gail, alat narielit tosa gol ləsəyar, nabut gail mai isobur am. Lorin galit bathurien aYesu ale igol galit lumaur. ³¹ Naluṽoh lumaməjan len nəsa lotorisi. Nabut gail lusor; alat narielit tosa, nibelit ivonəvon, lismaur; alat lotogau luyar; mai nametbesw gail lokəta. Ale lusal suh nəyalyalan siGot silat a Israel.

*AYesu evəjan alaluman lotovi 4,000
(Mak 8.1-10)*

³² Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəmai ike, "Nəlogw itanjs alategai, husur lutah mai ginau len nəmaribon totor tia ale ləsəkad natideh hən ləbihani. Nəsələɲon nəbesəvat galit van malkəkət. Nəbigole, dereh limatmatioṽ husur napisal salito." ³³ Ale ahai susur gail lukel mai ke, "Len naut toḃəbesw topat səbon maiegai, namtilav natuhbəta tihau mabe hən namtəbevəjan nəbilituṽoh egai?" ³⁴ AYesu eus galit ke, "Mətukad natuhbəta evis?" Luke, "Namtukad eməlevru mai natuhieh galevis." ³⁵ ɲa aYesu ikel mai naluṽoh ke ləbətah len tan. ³⁶ Ilav natuhbəta toməlevru mai naieh gail, esipa vi təban aGot hən nəhanian, eḃuri, lavi mai ahai susur gail ale lopəpəhuni mai naluṽoh. ³⁷ Galit pisi luhan vəhanukub. Ale losəɲon nahudhuhanian van gol nəhad toməlevru lopul. ³⁸ Ikal alaluman lotovi 4,000 lotohan, be ikad alatpəhaṽut mai alahutai gail am. ³⁹ Beti aYesu esəvat naluṽoh gail van. Ale isah len nabot, igam van vəbar naut a Makatan.*

16

*Lous taltal hən aYesu hən namerikel
(Mak 8.11-13; Luk 12.54-56)*

¹ Bon sua naFarisi mai naSattiusi gail logəm hən aYesu. Loləɲon ke aYesu tigol nəsaban, ɲa lousi hən həvusan galit hən namerikel hən nəmav. ² Be aYesu isor var galit ke, "Nəbon namityal tomasur mətuke, 'Pelən dereh naut tivoi husur nəmarigw ikathab,' ³ ale len nadudulan mətuke, 'Daməjai naut ibatmot, nəmarigw epit vi məhat mai nəmav epitau. Dereh naut tisa. Nəbilitus dereh teus.' Mətələboi mətberis nəsa tovisi len nəmav, ale vəha-sua ɲai mətələboii ke naut tivoi o tisa, be mətodədas mətberis ləboi namilen nəsa tovisi len nəbon gail ta daməjai. Mitimabe? ⁴ Gamit naur ta daməjai mətusa, mətədaɲ len aGot suman apəhaṽut tohusur aulumān tilite, sədaɲ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ɲai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aJonah." Ale aYesu erin galito, ivan dan galito.

*Nayis hiFarisi mai Sattiusi gail
(Mak 8.14-21)*

⁵ Nəbon ahai susur gail lotogam tukot vəbar nətarhət nəbilitiwai, nəlolit ibonbon hən ləbesəɲon nabəta ideh van. ⁶ Ale aYesu ikel mai galito ke, "Mətələləgau hən gamit gabag! Mətəkətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail." ⁷ Lusor mai galit gabag ke, "Ekəmaienan husur datsəlav nabəta ideh gəmai." ⁸ AYesu eləboi nənauan salito ɲa ike, "Gamit məttoḃkad natuhdəlomian ɲai, mətuhol husur nabəta mətəsəkade hən nəsa? ⁹ Mətsələboi sal a? Nələmit ibonbon hən natuhbəta torim hilat lotovi 5,000 mai nəhad gail pisi məttoḃəɲoni a?*" ¹⁰ Nələmit ibonbon hən natuhbəta toməlevru hilat lotovi 4,000 mai nəhad gail pisi məttoḃəɲoni a?*" ¹¹ Imabe? Mətunau sal ke nusor husur nabəta m̄au a? Aoa! Be nukel mai gamit tətəs ke, kəkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail!" ¹² Beti len namityal enan ɲai lunau səhoti ke nəbon tokel nalələgauan mai galito, gai sasor husur nayis len nabəta. Ao isor tas napusanan siFarisi mai Sattiusi gail.

* **15:39:** Datsələboi savoi naut a Makatan topat lan, be datələboi ɲai ke topat tarhəbilitiwai Kalili. * **16:9:** Mat 14.15-21

* **16:10:** Mat 15.32-38

*APita ikel kot aYesu**(Mak 8.27-30; Luk 9.18-21)*

¹³ AYesu erin naut enan ale nəboŋ tobar naut a Sisarea Filippi, eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail lotosor husur aNatun Nəvanuan, luke tovi ase?” ¹⁴ Lusor vari ke, “Galevis luke aJon Baptais. Galevis luke aElijah. Galevis am luke aJeremiah o ahai kelkel ur sual am.” ¹⁵ Beti eus galit ke, “Be gamito, mətunau ke ginau ase?” ¹⁶ ASimon Pita isor vari ke, “Gaiug boh aKristo, aNatun aGot nəkadun nəmauran.” ¹⁷ Ale aYesu ikel maii ke, “Tivoi hən gaiug, aSimon anatan aJonah! Savi avan ideh len navile a pan tokel vəhot natenan, be aTəmagw len nəmav ikel vəhoti mai gaiug. ¹⁸ Nukele am mai gaiug ke govi aPita, nəvat, ale dereh neum hən naim sagw len nəvat enan, naim sagw tovi vanuan sagw gail. Ale nədanjan hən nəmatan edədas bəsəhor galito. ¹⁹ Nukele am mai gaiug ke, dereh neviol hən naki hən nabopita hən natohan pipihəbələn aGot len nəmav mai gaiug. Natideh gəbikəi tasi len navile a pan, evi nəsa aGot tokai tasi tia len nəmav. Ale natideh gəbidaŋ hən len navile a pan, evi nəsa aGot todaŋ hən tia len nəmav.”* ²⁰ Beti aYesu ikel pūli hən ahai susur gail ke salikel avan ideh ke gai tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san**(Mak 8.31–9.1; Luk 9.22-27)*

²¹ Len nəboŋ enan van, aYesu etubət kele iparpar mai ahai susur san gail ke timasvi Jerusalem ale timasləŋon tisa vəsa len nəvide tosohur len nəvələn alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo. Ale dereh ligol timat. Beti len nəmariboŋ bitor dereh aGot tigol tile məhat. ²² Beti aPita eliv aYesu vi tarhəte, etubət sor lan, ike, “Satimaiean, Nasub! Natgalenan salevisi hən gaiug!” ²³ Be ipar van hən aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau aSetan! Gugol risi hən nəbipes haβetw hən nəbiteh. Nənanuan sam gail ləsəpat len nəsa aGot toləŋoni, lohusur naləŋonian sinəvanuan ŋai.”

²⁴ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh bīke behusur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənanuan mai naləŋonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, tehusur ginau. ²⁵ Husur avan ideh bīke biwol hən nəmauran san gabag hən βetəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be nəmauran san bīmasig mōs ginau, dereh tikad nəmauran vi sutuai. ²⁶ Nəvanuan bīkad natit pisi len navile a pan, be nəmauran san vi sutuai bīmasig, imabe? Ikad nəsa? Nəvanuan eləboi βeviol hən nəsa hən bīkad nəmauran enan a? ²⁷ Bathut aNatun Nəvanuan dereh tegəm ta bog. Dereh tegəm mai aŋel san gail len nədanjan mai namənas seTəman. Len nəboŋ enan, dereh tilav nəpūrpuran mai nəvanuan gail hən natit pisi lotogole, tinor hən nəsa lotogole.* ²⁸ Nokitin mai gamit ke, gamit galevis məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləberis nagəmaian siNatun Nəvanuan hən βeil a mō hum aKiŋ.”

17*Namənas kitin siYesu**(Mak 9.2-13; Luk 9.28-36)*

¹ Len nəmariboŋ toməlvets husur nəboŋ enan, aYesu esəhar aPita, mai alarmiŋvan, aJemes mai aJon. Esəhar galit səbolito vi məhat len nəvehuh sua tosaḥsah. ² Ale len nəholito egəm tile, nəhən erŋial hum namityal, nahurabat san egəm pəhapəhw buni vabilbil.* ³ Vəha-sua ŋai loris aMoses mai aElijah artohol mai aYesu. ⁴ APita isor mai aYesu, ike, “Ivoi hən dattotoh gegai. Gəbeləŋoni, dereh neum hən nəpasvaləval titor, tesua esaŋ, tesua siMoses, mai tesua siElijah.”

⁵ Nəboŋ aPita tosor sal, nəmavukasw toŋial habat ikabut gol galito, ale nadoldol sua len nəmavukasw ike, “Ategai evi aNatugw uluŋtan notoləmas buni, notohəhəvur hən. Səsələŋ husuri!” ⁶ Nəboŋ lotosəsləŋ hən natenan, ahai susur gail luteh, kəta vi pan, nəlolit epil vəsa. ⁷ AYesu egəm hən galito, ibar galito, ike, “Mitile məhat. Samtemətahw.” ⁸ Ale nəboŋ lotokəta vi məhat, lokəta ris aYesu səvon ŋai, ləsaris avan ideh am.

⁹ Nəboŋ lotomarŋ vi pan len nəvehuh, aYesu ikele hən galit ke, “Samtikel ur nəsa məttorisi mai avan ideh am vir aGot biŋol aNatun Nəvanuan bile məhat dan nəmatan.” ¹⁰ Beti ahai susur gail lousi ke, “Ahai pusan hən nalo luke aElijah timasgəm a mō, be lukele hən nəsa?”* ¹¹ AYesu isor var galit ke, “Evoi, tarhət sua, aElijah dereh tegəm a mō hən biŋol təlmam hən natit pisi ləbinor. ¹² Be len nətarhəte am, nukele mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale nəvanuan gail ləsakəta ləboi, lugol nəsa lotoləŋoni hən. Imagenan, dereh ligol aNatun Nəvanuan am teləŋon tisa vəsa.” ¹³ Len namityal enan ŋai ahai susur gail lunau səhoti ke aYesu isor mai galito husur aJon Baptais.

* 16:19: Mat 18.18; Jon 20.23

* 16:27: Psa 62.12; Rom 2.6

* 17:2: 2Pit 1.16-18

* 17:10: Mal 4.5

*AYesu igol natətai sua tokad natəmat imaur
(Mak 9.14-29; Luk 9.37-43a)*

¹⁴ Nəboŋ lototəlmam dan nəvehuh tonon, logəm hən naluvoh, ale aulumān sua egəm hən aYesu, etənedur bathurien, ¹⁵ ale ike, “Nasuḅ, gilolosa hən anaturgw ulumān husur nahumatmat ibari gol ke eləŋon isa vəsa batbat. Husur iteh len nəhab tabtab ale iteh vəha-sobsohur len nəwai am. ¹⁶ Nosəhari van hən ahai susur sam gail avil lodədas ləbīgol bimauro.” ¹⁷ AYesu isor vari ke, “Eee naur egai mətətomətahun nadələmian, məttohusur napisal tosa tokabkabur, nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətuvar dələmian van van van nupetəmas həni. Səhar natətai gəmail!” ¹⁸ Bəti aYesu esivoh len natəmat ale imakuv dan natətai, ale len namityal enan van imaur buni.

¹⁹ Ale ahai susur gail logəm hən aYesu, lusor səbəlitol maii ke, “Imabe ginamit namtsaləboi namtəbehut natəmat enan?” ²⁰⁻²¹ Ale ikel mai galit ke, “Mətədədasi bathut nadələmian samit emidol, ekəkereh masuḅ. Husur nokitin mai gamit ke, mətəbikad nadələmian hun namisurhumastat tomarisoris mətələboi mətəbikel mai nəvehuh egai ke, ‘Gerus van ea!’ ale dereh terus. Naut kəmas mətunau ke mətədədadas mətəbigol natesua, dereh mətələboi mətəbigole.”*

*AYesu isor tətəs husur nəmatan san
(Mak 9.30-32; Luk 9.43b-45)*

²² Nəboŋ ahai susur gail lotobonbon len naut a Kalili, aYesu isor mai galit ke, “Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail. ²³ Dereh ligol timat, ale len nəmaribon titor aGot tigol tile məhat.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ahai susur gail loləŋon isa masuḅ.

Nətaks hən naim siGot

²⁴ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, alat lototariv tuan nətaks tovi nətrahma toru, logəm hən aPita luke, “Ahai pusan sam, eḅur nətaks hən naim siGot mau a?”†

²⁵ APita ike, “Evoi.” Ale nəboŋ tobis lohoim, aSimon sakel natideh be aYesu isor a mō maii ike, “Simon, len nənanuan sam nəsa inor? Nau nakin gail len navile a pan. Ase eḅur nəlaisens mai nətaks lototariv tuani, anatulit gail o nametbos gail a?” ²⁶ Ale aPita ikel maii ke, “Nametbos gail.” Bəti aYesu ike, “Bimaianan, savi len anatulit gail hən ləbēvuri. ²⁷ Be hən asike nəlolit bipanpan, givan hən nəbiltiwai, bar hən nəhau. Naieh metəkav gəbisah həni, səŋav hən nabuŋon ale dereh gisaḅ nakoin tovi nəstater.‡ Lav kuvi, lavi mai galito mōs nətaks sidaru.”

18

*Ase iyalyal səhor galit am
(Mak 9.33-37, 42-48; Luk 9.46-48, 17.1-2)*

¹ Len namityal enan ahai susur gail logəm hən aYesu lousi ke, “Ase iyalyal səhor galit am len natohan pipihabəlan aGot len nəmav?” ² Ale aYesu ekis natuhtətai sua gəmai, igol eil rivuh len galito. ³ Bəti ike, “Nokitin, nukel mai gamit ke, asike mətəbipair dan navide tosa samito hən mətəbesuntan atuhlahutai, mitimabe? Asike asike mətəbis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. ⁴ Imagenan, avan ideh berin gai hum tovi ut kəmas surān natuhtətai egai, gai iyalyal səhor galit am len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. ⁵ Ale avan ideh tohəhəvur hən natuhtətai surān egai bitah maii len nahəsagw, gai ehəhəvur hən ginau nəbitah maii.

⁶ “Ale avan ideh bigol atuhlahutai sua, tokad nadələmian len ginau, biteh len nəsaan, nəpanismen sitenan dereh tisa am səhor ke nəvanuan galevis ləbitahətəh hən nəbiltivat len naholoan, ale ləbibar həni len tas hən bimaduŋuŋ butitas tosareh vi pan.* ⁷ Navile a pan dereh tisa vəsa bathut natit gail lotogol nəvanuan gail lotogol nəsaan. Natgalenan lotomaianan dereh limasvisi be tisa vəsa tibatbat hən nəvanuan togol natgalen ləbēvisi. ⁸ Ale, navəlaŋ o narieŋ bigol gaiug gəbigol nəsaan, gita kotovi, bar həni vi tut. Gəbikad nəmauran vi situai be narieŋ bisa gol gəsəyar o gugau, natenan esəhor gəbikad narieŋ gəlar pisi arəbivoi ale aGot bivar hən gaiug len nəhab topan vi situai. ⁹ Namətəŋ bigol

* **17:20-21:** Nalobulat galevis ta situai losuhud hən naves egai: 21 Avil mətələboi mətəbehut tomanen nəboŋ mətəšan be mətətor tuḅ ŋai. † **17:24:** Exo 30.11-16, 38.26. Nətrahma evi nakoin tovi napurpuran hən nauman hən nəmaribon tosa. ‡ **17:27:** Nəstater evi nakoin sua tovi napurpuran hən nauman hən nəmaribon tovat. * **18:6:** Nəbiltivat enan emələs habat, natonki esulsul həni hən bəbul dasdas nawit hən bəgəm vi flaua.

gəb̄iteh len nəsaan, kis kuvi, bar həni vi tut. Gəb̄ikad nəmauran vi sutuai be namətam̄ b̄esua b̄ibesw, natanen esəhor gəb̄ikad namətam̄ gəlar p̄isi ar̄bivoi ale aGot b̄ibar hən gaiug len nəhab nəmatan.

Nəb̄ol p̄usan husur nasipsip tomasig
(Luk 15.3-7)

¹⁰⁻¹¹ “Mət̄elələgau hən gamito! Atuhlahutai ideh tokad nadələmian len ginau, samtinau ke gai evi naut kəmas. Husur nukela mai gamit ke, an̄el gail lotokəkət̄a təban galito, loləboi tabtab hən ləb̄isor m̄os galito len nəhon aTəmagw len nəmav.”†

¹² “Mitinau natsua. Avan ideh b̄ikad nasipsip lotovi 100, ale sua iyar lab vi tut sua, mət̄unau ke tigol nəsa? Dereh atenan teriŋ lotovi 99 lesuh len naʋehuh hən b̄ia doŋ tosua toyar lab vi tut. ¹³ Ale b̄isabi, nukel nakitinan mai gamito ke, ikemkem təban səhor lotovi 99 ləsəyar lab vi tut. ¹⁴ Imagenan, savi naləŋonian seTəmamito len nəmav hən atuhlahutai galegai ideh b̄imasig.”

Nəbathudud nadələmian sua togol tosa hən gaiug

¹⁵ AYesu isor am ke, “Nəbathudud ideh len nadələmian b̄igol nəsaan hən gaiug, gia sor mai gai səb̄on, kel p̄arp̄ar hən nəsa tosa gai togole maii. Gai b̄esəsələŋ səhot nəsa gotokele, gukad təlman̄ həni sum̄an na-ke-wawa-an len nadələmian. ¹⁶ Be asike b̄esəsələŋ hən gaiug, gesəhar nəvanuan nadələmian tesua o teru am hən gəb̄ehusur natosian siGot toke, ‘Nəboŋ avan ideh b̄ikel uri ke nəvanuan togon togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele timasil p̄arp̄ar len na-kel-koti-an sinəvanuan toru o totor am.’* ¹⁷ Be asike b̄esəsələŋ husur galito, kel ur natit p̄isi mai nabonbonan kavkav silat lotokad nadələmian len naut enan. Asike b̄esəsələŋ husur alat lotokad nadələmian am, len nənanuan sam̄ riŋi tesum̄an nametb̄os səkad nadələmian o nəvanuan nətaks.

¹⁸ “Nukel nakitinan mai gamito ke, natideh gəb̄ikai tasi len navile a pan tevi nəsa aGot tokai tasi tia len nəmav, ale natideh gəb̄idam̄ həni len navile a pan tevi nəsa aGot todam̄ həni tia len nəmav.* ¹⁹ Nukel tət̄as hən nakitinan mai gamit ke, gamit b̄eru ar̄b̄ikad nənanuan b̄esua husur natideh len navile a pan, nəsa ar̄b̄eusi, aTəmagw len nəmav dereh tigole m̄os gəlaru. ²⁰ Husur toru o totor lotobon len nahəsagw, ginau nutah mai galit ei.”

Narubatian

²¹ Beti aPita egəm hən aYesu eusi ke, “Nəbathudud nadələmian sua b̄igol nəsaan tabtab hən ginau, nerubat nəsaan san vəha-vis? Nerubat gail vəha-mələvru a?” ²² AYesu isor vari ke, “Ao, nəsakel ke vəha-mələvru, avil nuke gerubat gail səŋavur vəha-mələvru vəha-mələvru.† ²³ Imaienan, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad nakiŋ sua toke naslev san gail lisar gel nəkabut salit maii. ²⁴ Nəboŋ totubat us nəkabut salito, losəhar avan sua van hən tokabut hən nətalent tovi 10,000, ale nətalent esua ŋai evi naŋurp̄uran hən nauman hən nasi hau tovi 15. ²⁵ Husur atenan todədas b̄isar gel nəkabut enan, amasta san ikele həni ke tēpur hən asəan mai anatun gail hən ləb̄egəm vi slev gail ale tēpur hən natit p̄isi am gai tokade, hən b̄isar gel nəkabut san. ²⁶ ŋa naslev iteh bathurien, en̄iri ke, ‘Sagesigarir hən ginau, ale dereh nisar gel təlman̄ hən natit p̄isi mai gaiug.’ ²⁷ Nələn amasta itan̄jis naslev san enan, ikas kuv nəkabut san, eriŋi hən b̄ivan.

²⁸ “Beti naslev enan evivile, etut len naslev togon tovi galit sua ŋai tokabut san hən nəvat, natenarius tovi 100.‡ Ale naslev itah gat togon, tubat təgau gat naholoan, ike, ‘Sar gel nəvat gotokabut həni len ginau!’ ²⁹ Ale naslev togon iteh bathurien en̄iri ke, ‘Sagesigarir hən ginau, ale dereh nisar gel təlman̄ həni mai gaiug.’ ³⁰ Be naslev ta m̄o emətahuni. Ivan, gole hən ləb̄itah gat togon, riŋi len naim bəban̄jis vir b̄isar gel p̄is nəkabut san. ³¹ Nəboŋ naslev galen am lotoris nəsa tovisi, lulolosa masuʋ, ale lua kel ur natit p̄isi lotovisi mai amasta salito. ³² Ale amasta ekis naslev ta m̄o gəmai, ikel maii ke, ‘Govi slev gotosa vəsa batbat! Ginau nukas kuv nəkabut sam̄ p̄isi husur gon̄ir ginau həni. ³³ Ivoi am gətalolosa hən naslev togon sum̄an ginau notololosa hən gaiug.’ ³⁴ Ale len nəlol paŋpaŋ san, amasta eriŋi len navələn alat lotokəkət̄a kəkol hən naim bəban̄jis hən ləb̄igol niben atenan b̄epəŋas vir b̄isar gel natit p̄isi gai tokabut həni. ³⁵ Len naʋide tomagenan, len nəlomito asike mət̄berubat kitin hən nəsaan sinəbathudud nadələmian ideh lotogol tosa hən gamito, aTəmagw len nəmav dereh tigol timaienan hən gamito.”

† **18:10-11:** Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: 11 Husur aNatin Nəvanuan egəm hən bilav kuv alat lotomasig dan nəsaan salito. * **18:16:** Deu 19.15 * **18:18:** Mat 16.19; Jon 20.23 ‡ **18:22:** Nəboŋ aYesu ekəmaienan, namilen ke datimasrubat nəsaan sinəvanuan nadələmian tabtab, nanonjan tēbuer. § **18:28:** Natenarius evi nəvat naŋurp̄uran hən nauman hən nəmaribon̄ tosua.

19

*Natiṽosan**(Mak 10.1-12)*

¹ Nəbōŋ aYesu tokəmaienan tonōŋ, eriŋ naut a Kalili, evi Jutea len naut tarhəwisel Jortan.
² Nəbilitluṽoh gail lohusuri, ale igol galit lumaur ei.
³ Beti naFarisi galevis logəm hən aYesu, loləŋon ke tekəkos len nasoruan san, mədas nahəsan ale lousi ke, “Inor hən aulurman betiṽos hən asoan, riŋ gabulani husur nənauan o naləŋonian sitenan ŋai a?”⁴ ⁴ Ris aYesu tosor var galit ke, “Mətsəvururŋ natosian siGot toke ‘sutuai len natubatan aGot igol naururman mai napəhəvut a?’”⁵ ⁵ Ale aGot ike, ‘Bathut natenan, naururman dereh teriŋ atəman mai anan hən beudud mai asoan, ale aresua surman artovi niben tosua ŋai.’”⁶ ⁶ Husur arsaru am, arosua ŋai. Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpəhuni.”⁷ ⁷ Ale lousi ke, “Bimagenan, aMoses ikel nalo toke, ‘Naururman tilav naləbulat hən natiṽosan mai asoan ale tesəvati van,’ ikele husur nəsa?”⁸ ⁸ AYesu ikel mai galit ke, “AMoses idam hən ke məttotiṽos hən asoamito husur nəkadumit ihaihai masuṽ, avil sutuai len natubatan, səmaienan. ⁹ Be nukel mai gamito ke naururman ideh totiṽos hən asoan naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, ale tolah mai napəhəvut ideh am, atenan igol naitian tobur kotov nəlahan.”¹⁰ ¹⁰ Ahai susur san gail lukel mai ke, “Nəlahan naururman tokade mai asoan bimaienan, nəlahan tobuer ivoi am.”¹¹ ¹¹ Ris aYesu tosor var galit ke, “Savi nəvanuan piŋi loləboi ləbesəsəloŋ səhot napusanan enan, be aGot ilav nədaŋan mai galevis ŋai hən ləbeləboi ləbigole. ¹² Husur sogsog galevis lovi sogsog nəbōŋ analit lotopas galito, be sogsog galevis am, nəvanuan gail lugol lotovi sogsog. Ale ikad galevis tile am ləsələh mōs natohan pipihəbələn aGot len nəmav gol ke len nəmauran salito losurman sogsog gail. Avan ideh toləboi besəsəloŋ səhot natenan, tesəsəloŋ səhoti!”[†]

*AYesu mai alahutai**(Mak 10.13-16; Luk 18.15-17)*

¹³ Beti nəvanuan galevis losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən beŋiŋ navələn gəlaru len galito ale sor tuṽ. Avil ahai susur gail losivoh len galito. ¹⁴ Be aYesu ike, “Mitidam hən alahutai ləbəgəm hən ginau; samteil gol galito! Husur natohan pipihəbələn aGot len nəmav evi silat lotosurman alategai.”¹⁵ ¹⁵ Ale nəbōŋ aYesu toriŋ navələn gəlaru len galito tonōŋ, eriŋ naut enan, ivan.

*Nəmantuhmar topul hən natite**(Mak 10.17-31; Luk 18.18-30)*

¹⁶ Len nəbōŋ sua, aulurman sua egəm hən aYesu eusi ke, “Hai pusan, nigol natit tovovi sa hən nəbikad nəmauran vi sutuai?”¹⁷ ¹⁷ AYesu isor vari ke, “Imabe gotous ginau husur natit tovovi? Ikad Atesua ŋai tovovi. Be gəbikə gəbevi lan nəmauran vi sutuai, gigol nəsa nakelean todaŋ gail siGot tokele.”¹⁸ ¹⁸ Ike, “Nakelean todaŋ gail ta be?”¹⁹ ¹⁹ Ale aYesu ike, “Sagigol avan ideh timat,[†] sagigol naitian tobur kotov nəlahan, sagevənah, sagelibōŋ len nakotan, ¹⁹ geputsan atəmam mai anam len nənauan sam, ale ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug surman gotoləmas bun gaiug gabag.”²⁰ ²⁰ Nəmantuhmar ikel mai ke, “Nugol natgalen piŋi tia. Nəsa ipat sal hən nəbigole?”²¹ ²¹ AYesu ikel mai ke, “Gəbikə gəbinor kavkav len nəhon aGot, gia pur hən natit piŋi sam, ale viol hən nəvat han mai naməsəl gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totəgau gati mōs gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

²² Nəbōŋ nəmantuhmar tosəsəloŋ hən natenan, ivan, eləŋon isa habat husur epul hən natite, ikad nasugsugur isobur. ²³ Ale aYesu isor mai ahai susur san gail, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, idaŋ habat hən avan ideh topul hən natite bebis len natohan pipihəbələn aGot len nəmav.”²⁴ ²⁴ Ikele am ke, “Idaŋ habat hən nəkamel bebis tur len naburhunil səsod. Idaŋ səhori am hən nəvanuan topul hən natite bebis len natohan pipihəbələn aGot.”²⁵ ²⁵ Nəbōŋ lotosəsəloŋ hən, ahai susur gail luŋaŋ habat, luke, “Bimaienan, as təbis lan? Səkad avan ideh b̄ikad nəmauran vi sutuai!”²⁶ ²⁶ Beti aYesu ekəta bunus galito ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədəs ləbigol natenan, avil aGot eləboi bigol natit piŋi.”²⁷ ²⁷ Ale aPita isor vari ke, “Geris, ginamit namtoriŋ natit piŋi hən namttohusur gaiug. Dereh tikad nəsa sinamito?”²⁸ ²⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito ke, len nəbōŋ navile a pan biveveu, nəbōŋ aNatun Nəvanuan bebətah len nabiltihai bəbətah san toyalyal hum akij, gamit am

* **19:3:** Natiṽosan evi na-tos-gati-an hən napəpəhwan silarmisoan sua hən asike arbilah am. * **19:4:** Gen 1.27, 5.2

* **19:5:** Gen 2.24 * **19:7:** Deu 24.1-4; Mat 5.31 † **19:12:** Sogsog evi nabuai o nabuluk o naururman ideh səkad nədavurhut naloson husur lototev kotovi. † **19:18:** Nəbōŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam o naləŋonian sam ŋai. * **19:19:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20; Lev 19.18

mættohusur ginau, dereh mætebətah len nabiltihai bətbətah gail lotovi 12 hən mætbəpəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsraël. ²⁹ Ale avan ideh toriŋ naim gail o aʋan gail o aʋavinen gail o atəman o anan o anatan gail o nətan m̄os nahəsagw, dereh aGot teviol hən vəha-100 maii, ale aGot teviol am hən nəmauran vi sutuai maii. ³⁰ Ale nabiltivanuan isobur gagai, asike lovi natideh; ale isobur ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi biltivanuan.”

20

Nəvanuan gail lotoum len nəhol nakrep

¹ AYesu epusan am ke, “Natohan pipihəbəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad amahean nətan tovivile dudulan somilan hən bidas laluman m̄os nauman hən nəhol nakrep san.

² Lous nəvat ale idam̄ hən bəvur galit hən natenarius hən nəmaribon̄ tesua. * Ale esəvat galit van hən nəhol nakrep san. ³ Len namityal toməlapat dudulan evivile tətəs, ale eris alaluman lotoil kəmas len nəmaket. ⁴ Ale ikel mai galit ke, ‘Gamito am, mitivan vaum len nəhol nakrep sagw, ale dereh nəvur gamito tinor.’ ⁵ Ale luvan. Len natubliial mai len namityal totor ut mədau, len nəvide tomaienān, amahean idas laluman tətəs. ⁶ Len namityal torim ut mədau, evivile, eris galevis am lotoil ei, ale ikel mai galit ke, ‘Imabe mətəoil kəmas gegai len nəmaribon̄ kavkav?’ ⁷ Ris lotoke, ‘Ao, avan ideh saus ginamit hən namtbəum.’ Nə ikel mai galit ke, ‘Gamit am mətəvi lan nəhol nakrep sagw.’

⁸ “Nəbon̄ naut togomgom ut mədau, amahean nəhol ikel mai abiltivanuan nauman san ke, ‘Kis alaluman nauman gəmai ale v̄ur galito, tubat len alat lotoyar a tahw van vəbar alat lotoil a m̄o.’ ⁹ Ale nəbon̄ alat lototubat len namityal torim ut mədau lotogəmai, eʋur galit v̄isusua hən natenarius tosua. ¹⁰ Ale nəbon̄ tobar alat lotoil a m̄o, lunau ke ləbikad nəvat bəsəhor galit lotogəm a tahw. Be eʋur galit v̄isusua hən natenarius tosua n̄ai. ¹¹ Nəbon̄ lotolav natenarius tosua, lukoblen mai amahean nətan husur ləsəhəhəvur hən nəvat, ¹² Luke, ‘Alategai lotomadhəgəmai, loum husur nəhaua tosua n̄ai, be gaiug, goʋur galito p̄itov̄ hən ginamito. Be ginamito, namttodan̄ bur nabiltiuman mai nəyal tosun ginamito husur nəmaribon̄ kavkav!’ ¹³ Ris tosor var galit sua ke, ‘Ginau nəsamədəs gaiug. Gaiug gudaŋ mai ginau hən natenarius tosua hən nauman. Ale gagai gumabe? ¹⁴ Lav nəvat tovi esam̄, givan. Nuke neviol mai ategai toyar a tahw, hum notoviol mai gaiug. ¹⁵ Gunau ke sanor hən nəb̄igol nəsa notoləŋoni hən natit sagw gail a? Nəlom̄ itabulul bulos ginau husur noviol habat a?’”

¹⁶ AYesu imaris kotovi ke, “Imagenan, alat ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi biltivanuan, leil a m̄o; ale alat lototibau, lotoil a m̄o, dereh asike lovi natideh.”

AYesu isor husur nəmatan mai na-le-məhat-an san

(Mak 10.32-34; Luk 18.31-34)

¹⁷ Husur nəbon̄ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem. Len nəyaran san van, esəhar ahai susur lotovi 12 hən bisor mai galit səbolito, ikel mai galit ke, ¹⁸ “Mətesəsəlon̄! Datevi məhat vi Jerusalem. Ale dereh leriŋ aNaton Nəvanuan len navəlan abiltihai tutumav mai ahai pusan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisəb̄ səhoti ke tipanis, timat. ¹⁹ Dereh leriŋi len navəlan alat ləsavi Ju hən ləb̄isor vilesi, bilas habat hən̄i, ale p̄os gati len nəhai balbal. Be len nəmaribon̄ titor dereh aGot tigol tile məhat.”

Nausian sinan aJemes mai aŋon

(Mak 10.35-45)

²⁰ Beti anana sinatan aSepeti gail esəhar anatan uluman̄ gəlaru gəm hən aYesu, etəŋedur bathurien hən bəus natusia hən̄i. ²¹ AYesu eusi ke, “Goləŋon nəsa?” Isor vari ke, “Nuke gikel gati ke nəbon̄ gəb̄evi Kin, alarmivān egai sagw arebətah təban̄ gaiug, sua len nəmatu, sua len nəmair.” ²² AYesu ekətə ris gəlaru ike, “Mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərbemun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an ginau nəbemun lan a?” Arukel maii ke, “Namroləboi namrb̄igole.” ²³ Ale ikel mai gəlaru ke, “Dereh məremun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw. Avil nabətahan len nəmatu o nəmair sagw, səpat len ginau hən nəbidam̄ hən̄i. Ipat len aTəmagw hən bidam̄ hən əsə arəbətah ei, husur gai eutaŋ hən naut eru m̄os gəlaru.”

²⁴ Nəbon̄ ahai susur toseŋəvur am lotosəsəlon̄ hən natgalenan, nəlolit epəŋəs alarmivān. ²⁵ Be aYesu ekis galit p̄isi gəmai, ike, “Mətələboi ke nəgavna hən nametb̄os gail lupatpat galit məhat len nədan̄an lotokade təban̄ nəvanuan salit gail, ale len nədan̄an hən na-il-a-m̄o-an, nəvanuan totibau salito loil a m̄o hən nəvanuan salit gail. ²⁶ Samtimagenan! Be gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon̄ tomədau hum tovi ut kəmas n̄ai. ²⁷ Ale gamit ideh toke teil a m̄o hən gamito, gai tegəm vi slev samit

* **20:2:** Natenarius evi napurpuran hən nəmaribon̄ tosua.

m̄au. ²⁸ Tesur̄n̄an n̄jai aNaton N̄evanuan. Gai saḡem h̄en n̄evanuan gail h̄en l̄əb̄evi tarh̄et san hum galit lotovi ut k̄emas. Ao, eḡem h̄en b̄evi tarh̄et salito hum gai tovi ut k̄emas; eḡem h̄en b̄evi na-ḡur-kuvi-an m̄os navivilean h̄en n̄evanuan tosoḡur dan n̄əpanismen sil n̄əsaan salito.”

AYesu igol nametḡesw eru arok̄eta
(Mak 10.46-52; Luk 18.35-43)

²⁹ Len n̄əyaran siYesu galito, luyar tur len naut a Jeriko. Ale n̄əb̄onj lotorin̄j naut enan, nab̄iltiḡoh lohusr̄ aYesu. ³⁰ Ikad nametḡesw eru artob̄ətah len n̄əgarh̄əḡisal, ale n̄əb̄onj artos̄əsol̄onj h̄əni ke aYesu toḡot van, arukai ke, “Nasub̄, aNaton siTevit, gilolosa h̄en ginam̄əru!” ³¹ Naluḡoh losivoh len ḡəlaru h̄en naut b̄əbut h̄en ḡəlaru. Be lukai habat am ke, “Nasub̄, aNaton siTevit, gilolosa h̄en ginam̄əru!” ³² Ale aYesu eil, ikai van h̄en ḡəlaru ke, “M̄ərol̄əḡon ke nigol n̄əsa h̄en gam̄əru?” ³³ Arusor vari ke, “Nasub̄, namrol̄əḡon nak̄ətaan!” ³⁴ Ale n̄əlon aYesu itan̄j ḡəlaru, ibar nam̄ətalaru. V̄əha-sua n̄jai arok̄eta t̄ətas, beti arohusr̄i.

21

AYesu ebis len naut a Jerusalem hum aKij
(Mak 11.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

¹ N̄əb̄onj lotoḡəm p̄əpadan̄j h̄ən naut a Jerusalem, lubar navile a Petfas tarh̄əv̄ehuh Oliv. Beti aYesu es̄əvat ahai susur eru van. ² Ikel mai ḡəlaru ke, “M̄ərevi lan navile ea, ale v̄əha-sua n̄jai dereh m̄əreris naton̄jki sua lotob̄an̄jisi ei mai natuhton̄jki ulum̄an san. Sah rub̄at ḡəlaru, sehar ḡəlar ḡəmai. ³ Ale avan ideh b̄ikel natideh mai gam̄əru, mirikele n̄jai ke, ‘Nasub̄ timaskad ḡəlaru.’ Ale v̄əha-sua n̄jai dereh atenan tidam̄ h̄en ḡəlaru.”

⁴ Natenan evisi h̄en nasoruan sihai kelkel ur b̄isarpoh. Ike,
⁵ “Kel mai anatvavin aSion * ke,
‘Geris! AKij sam̄ eḡəm h̄en gaiug,
n̄əlon em̄ədau, eb̄ətah len naton̄jki,
natuhton̄jki ulum̄an tovi anatun naton̄jki sua.’ ”*

⁶ N̄a ahai susur eru aruvan, arugol n̄jai n̄əsa aYesu tokel mai ḡəlaru. ⁷ Aros̄əhar naton̄jki mai natuhton̄jki ḡəmai, ale arorin̄j nahurabat naut susus gail len ḡəlaru h̄en aYesu b̄əb̄ətah len gail. ⁸ Nab̄iltiḡoh luḡolsan nahurabat salit gail metḡisal. Galevis am lutai n̄əpash̄əhai dan n̄əhai gail, lobubulan gail husur nametḡisal. ⁹ Alat lotoyar a m̄o h̄en aYesu mai alat lotohusr̄i lukai ke,
“Hosanna van h̄en aNaton ulum̄an siTevit! Putsani!
AGot ivoi h̄en atenan toḡəm len nah̄əsan Nasub̄!
Hosanna! Sal suh aGot len n̄əmav a m̄əhat buni!”*

¹⁰ N̄əb̄onj aYesu toḡis len naut a Jerusalem, navile kavkav luwal taḡtaḡor, lunau tuhatuh, luke, “Ategai ase?” ¹¹ Naluḡoh luke, “Ahai kelkel ur bogai, aYesu ta Nasaret len naut a Kalili!”

AYesu ivahvatur nahol̄əvat todar vis naim siGot
(Mak 11.15-19; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

¹² Beti aYesu ebis len nahol̄əvat todar vis naim siGot ale ehut alat lotoḡur h̄en natit gail mai alat lotoḡur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotoḡəgel h̄en n̄əvat mai n̄əhai b̄əb̄ətah silat lotoḡur h̄en n̄ətav gail.† ¹³ Ale ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw, dereh lekisi h̄en naim h̄en na-sor-tuḡ-an,* be m̄ətugol tovi naut susuah sin̄əvanuan v̄ən̄v̄ənah gail.’ ”*

¹⁴ Nametḡesw gail mai alat lotogau loḡəm h̄əni len nahol̄əvat todar vis naim siGot, ale igol galit lumaur. ¹⁵ Ab̄iltihai tutumav mai ahai p̄usan gail h̄en nalo n̄əlolit ip̄an̄jan̄j n̄əb̄onj lotoris natit gail aYesu toḡole n̄əvanuan p̄isi lotoman̄man̄ lan, mai n̄əb̄onj lotos̄əsol̄onj h̄en atuhlahutai lotokai len nahol̄əvat todar vis naim siGot ke, “Hosanna van h̄en aNaton ulum̄an siTevit! Putsani!” ¹⁶ N̄a lous aYesu ke, “Gos̄əsol̄onj h̄en n̄əsa alategai lotokele a?” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Evoi, be m̄ətsaḡurur̄j natosian siGot b̄onj ideh toke, ‘Gaiug Got goutaut h̄en n̄ə-sal-suhi-an m̄os gaiug gabag len nabun̄on atuhlahutai mai len nabun̄on atuht̄ətai gail lotosus sal a?’ ”*

¹⁷ Beti erin̄j galito, evivile dan nab̄iltivile, evi Petani ale itoh ei len nalenmariug.

AYesu isor len n̄əhai nafik
(Mak 11.12-14, 20-24)

* **21:5:** Namilen anatvavin aSion evi alat lototoh len naut a Jerusalem lotokisi h̄en Sion am. * **21:5:** Zec 9.9; Isa 62.11 * **21:9:** Psa 118.25-26 † **21:12:** N̄ətav ehum navimal top̄əhəpəhw. * **21:13:** Isa 56.7 * **21:13:** Jer 7.11 * **21:16:** Psa 8.2

¹⁸ Dudulan somilan, nəboŋ aYesu totəlman vi lan nəbiltivile, imalkəkət. ¹⁹ Len nəyaran san eris nəhai nafik sua, ale ia das vīte soḅuer husur nəhai ibəŋ lute ŋai. Ale aYesu isor lan, ike, “Sagiŋan am vi sutuai!” Vəha-sua ŋai nəhai nafik enan emələŋ.

²⁰ Nəboŋ ahai susur gail lotoris natenan, lumaŋmaŋ. Luke, “Nəhai nafik egai emələŋ tutut maiegai mabe?” ²¹ AYesu isor var galit ke, “Nokitin mai gamit ke, mətəbikad nadələmian, nə-lon-uri-an beḅuer, nəsa tovisi hən nəhai nafik, dereh mitigole. Be savi natenan ŋai, məteləboi mətbikel mai naḅehuh egai ke, ‘Makuv, bar hən gaiug len tas,’ ale dereh tevisi. ²² Ale mətbikad nədəlomian, natit pisi mətḅeusi len na-sor-tuḅ-an, natideh mətḅeusi, dereh mitikade.”

*Nausian husur nədaŋan hən na-il-a-mō-an siYesu
(Mak 11.27-33; Luk 20.1-8)*

²³ AYesu ibar naholəvat todar vis naim siGot, eḅis lan, ale nəboŋ toḅusan ei, əbiltihai tutumav mai alat lotoił a mō hən nəvanuan gail logəm həni, lous taltal həni ke, “Gugol natgalenan len nədaŋan na-il-a-mō-an ta be? Len nədaŋan sise? Ase ilav nədaŋan na-il-a-mō-an enan mai gaiug?” ²⁴ AYesu isor var galit ke, “Nuke neus nausian sua hən gamit bai. Mətbisor var nausian sagw, dereh nikel ur nədaŋan na-il-a-mō-an notogol natgalenan lan mai gamito. ²⁵ Nausian imaiegai, ke, nəkadhut na-il-a-mō-an aŋon tokade hən tobaptais, egəm len nəmav o len nəvanuan?” Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Datḅike, ‘Egəm len nəmav,’ dereh tike, ‘Imabe mətsadəlom aŋon?’ ²⁶ Avil datḅike, ‘Egəm len nəvanuan,’ datomətaḅw len naluvoh husur galit pisi lunau ke aŋon evi ahai kelkel ur.” ²⁷ Na lusor var aYesu ke, “Namtsaləboii.” Ale ikel mai galit ke, “Bimaienan, ginau am, asike nukel mai gamito, nədaŋan na-il-a-mō-an notogol natgalenan lan.”

Nəḅol pusan husur anatum ulumān eru

²⁸ AYesu isor am, ike, “Mətunau ke nəsa? Naulumān sua ikad anatum ulumān eru, ale ivan hən gəlar sua ike, ‘Anatugw, daməŋai gia um len nəhol nakrep.’ ²⁹ Anatum isor vari ke, ‘Ao, nomətahuni.’ Avil nəboŋ namityal topair, egəgel hən nənauan san, ivan. ³⁰ Beti atata ivan hən anatum togon am ikel nasoruan toḅitoḅ hən tokele a mō tia. Ale anatum togon isor vari ke, ‘Ale Nasuḅ, nivan bai.’ Wake səvan. ³¹ Len gəlaru, anatum ulumān ta be igol nəsa atata səlaru toləŋonii?” Lusor var aYesu, luke, “Anatum atata tosor maii a mō.” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito. Nəvanuan nətaks gail mai alatpəḅaḅut lotoḅur hən nibelito saltoyar a mō hən gamito vi lan natohan pipihəḅəlan aGot. ³² Husur aŋon egəm hən gamito hən beḅusan gamit hən nəḅisal hən nənoran, be mətsadəlomi, avil nəvanuan nətaks gail mai alatpəḅaḅut lotoḅur hən nibelito, lodələmi. Naut kəmas mətoris natenan, len namityal toḅusuri, mətsagəgel hən nənauan samito hən mətḅədəlom nəsa tokele.”

*Nəḅol pusan husur alat lotorentem nəhol nakrep
(Mak 12.1-12; Luk 20.9-19)*

³³ AYesu ike, “Səsələŋ hən nəḅol pusan sual am. Ikad naulumān tokad nətan. Len naut enan imabul nakrep, eum hən nəhol garu len nətan enan. Ehir nəḅur hən beḅəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut na-kətkəta-təḅan-an a məhat. Beti idaḅ hən nəhol van hən alat lotokətkəta təḅan nəhol hən ləḅirentem, ale eriŋ naut enan len nəyaran sua.* ³⁴ Nəboŋ nakrep pəpədaŋ hən ḅimen, amahean nəhol esəvat naslev san gail van hən alat lotorentem nəhol hən ləḅepəpəhun nəvit nakrep galevis tovi esan. ³⁵ Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san gail. Luḅas esua, lugol esua imat ale lotuḅ sual am. ³⁶ Ale amahean esəvat naslev galevis am səhor ta mō, be alat lotorentem nəhol lugol nəvide toḅitoḅ hum ta mō. ³⁷ Len naməkot esəvat anatum ulumān van hən galito, isor mai gai gabag ke ‘Dereh leputsan anatugw ulumān len nənauan salito, ligol nəsa ḅikele.’ ³⁸ Be nəboŋ alat lotorentem nəhol lotoris anatum ulumān, lusor mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan ḅimat. Gəmai, datiparu buni hən datḅikad natit pisi bevi esan nəboŋ atəman ḅimat.’ ³⁹ Ale lutah gati, bar həni vivile dan nəhol nakrep ale paru buni. ⁴⁰ Imaienan, nəboŋ amahean nəhol nakrep beḅəmai, dereh tigol nəsa hən alatenan lotorentem nəhol?” ⁴¹ Lusor var aYesu ke, “Nəvanuan galen lotosa, dereh tilav nəmatan tosa vəsa masuḅ mai galito. Beti tidaḅ hən nəvanuan galevis am ləḅirentem nəhol, ləḅilav nəvit nakrep maii nəboŋ ləḅimen.”

⁴² AYesu ikel mai galit ke, “Mətsəvuruŋ nategai len natosian siGot a? Ike, “Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni, gai egəm vi vat sua ŋai beḅəboi ḅigol naim ḅihav mai ḅinor. Ale evi Nasuḅ aGot togol nəvat tomagenan

* 21:33: Isa 5.1-2

ale nəboŋ dattoris, datumaŋmaŋ len nəsa togole.*

⁴³ “Bathut enan nukel mai gamit ke, dereh aGot tilav kuv natohan pipihabəlan dan gamito, ale tilavi mai naluvoh hən nəvanuan tile ləb̄igol navite tovi naləŋjonian san. ⁴⁴ Avān ideh b̄iteh len nəvat enan, dereh timab̄urb̄ur, mai avān ideh, nəvat b̄iteh lan, dereh tipat dole.” †

⁴⁵ Nəboŋ ab̄iltihai tutumav mai naFarisi gail lotosəsəloŋ hən nəb̄ol galenan, lunau səhoti ke aYesu tosor husur galito. ⁴⁶ Imagenan ludas p̄isal hən ləb̄itah gati, be lomətahw len naluvoh gail lotonau ke tovi ahai kelkel ur.

22

Nəb̄ol p̄usan husur nəhanan hən nəlahan
(Luk 14.15-24)

¹ AYesu ib̄ol p̄usan tətəs mai galit am, ike, ² “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai. Ikad nakij sua toutaut hən nəhanan hən nəlahan sinatun ulum̄an. ³ Eus nəvanuan isoḅur hən ləb̄egəm hən nəlahan enan. Ale nəboŋ nəhanian toutaut, esəvat naslev san gail hən ləb̄ekis nəvanuan galenan gəmai, be lomətahun ləb̄egəmai. ⁴ Esəvat naslev galevis am, ike, ‘Kel mai alat notous galit gəmai ke numaul hən nəhanian tia. Namtotibun nab̄uluk ulum̄an mai natuh̄buluk tokənoh gail, ale natit p̄isi eutaut tia. Mətegəm tutut hən nəhanan nəlahan!’ ⁵ Avil alat akij tous galit ləb̄egəmai, ləsəsəsəloŋ husuri, luvan. Galit sua evi lan nətan san, togon evi lan naim p̄urp̄ur san. ⁶ Galevis am lutah gat naslev san gail, lomədās bun galito vagol lumat. ⁷ Akij nəlon ip̄anp̄an masuḅ. Esəvat navəshəsoltia san hən ləb̄iv̄abun alatenan lotogol nəmatan ale hən ləb̄ep̄əŋas nab̄iltivile salito. ⁸ Ale ikel mai naslev san gail ke, ‘Nəhanan hən nəlahan eutaut tia, be alat notous galit hən ləb̄egəmai ləsəbar nəsa notoləŋoni tonor len nəhanan sagw, sanor hən ləb̄egəmai. ⁹ Imaienan, mitivan hən nametp̄isal p̄asil gail, ale nəvanuan ideh mət̄bisabi, usi hən b̄egəm vi lan nəhanan nəlahan.’ ¹⁰ Ale naslev galenan luvan husur nap̄isal gail. Lokis galit p̄isi lotosəḅ gail ḅonḅon, naut kəmas lotovoi o lotosa. Ale nəhanan nəlahan epul hən nəvanuan. ¹¹ Be nəboŋ akij tob̄is lohoim san hən b̄eris alat lotohan, eris aulum̄an sual ei sasun nahurabat nəlahan. ¹² Ale ikel mai ke, ‘Eee Tegai, gaiug gəsasun nahurabat nəlahan, gogəm lohoim gegai mabe?’ Ris naut tob̄ut hən atenan. ¹³ Beti akij ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, ‘Baŋis gat navəlan gəlaru mai narien gəlaru, bar həni vivile len nəmargobut! Len naut enan dereh liŋan, lides bat̄riv̄oriv̄.’” ¹⁴ AYesu imaris kotov nasoran san ike, “Husur aGot ekis isoḅur be ilekis hən evis ŋai.”

Vur nətaks seSisa
(Mak 12.13-17; Luk 20.20-26)

¹⁵ Ale naFarisi gail luvan. Nəboŋ lotovan tonon, Luḅonḅon, lusor utaut hən ləb̄igol aYesu b̄ekəkös len nasoran san. ¹⁶ Beti losəvat ahai susur salit gail mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu.* Lousi ke, “Hai p̄usan, namtoləb̄oii ke gokitin, goḅusan hən nap̄isal siGot len nakitinan. Gukel nakitinan, nəvanuan ḅetibau o ḅevi naut kəmas savi natideh len gaiug. ¹⁷ Gikel natsua mai ginamit bai. Inor hən datḅeḅur nətaks van hən aSisa māu a? Gunau mab̄ həni?” ¹⁸ Be aYesu eləboi nagərasian tosa salito ale ike, “Vanuan gəgəras gail! Imabe mətous kitev ginau hum mət̄b̄igol ke nekəkös?” ¹⁹ Vusan ginau hən natenarius hən nətaks.” Ale lulav nakoin sua enan van həni. ²⁰ Eus galit ke, “Nəhon mai nahəsən ase arupat len nakoin egai?” ²¹ Lusor vari ke, “ASisa.” Beti ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.” ²² Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, luḅan, beti lorij̄i, luvan.

Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mak 12.18-27; Luk 20.27-40)

²³ Len nəboŋ enan ŋai, naSattiusi gail (lotokele ke na-le-məhat-an dan nəmatan eḅuer), logəm həni, lousi* ²⁴ luke, “Hai p̄usan, aMoses ikele ke, ‘Aulum̄an ideh b̄imat anatum ḅeḅuer, avān matmat tilah mai nəbatunau enan hən ḅipas anatum gail hən avān tomat ḅikad anatum gail.’” ²⁵ Ikad alatmiḅan toməlevru len ginamito. Ahai a mo ilah, ale imat, anatum eḅuer. Ale avān tohusuri ilah mai asoan aten tomat. ²⁶ Avān enan am imat, anatum eḅuer, ale avān tohusuri ilah mai nəbatunau. Ivan magenan van vəbar alatmiḅan p̄isi lulah mai alitenan. ²⁷ Ale nəboŋ alatmiḅan p̄isi lotomat, alitenan tu imat. ²⁸ Imagenan, kel mai ginamito, len

* 21:42: Psa 118.22-23 † 21:44: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 44. * 22:16: Alat len nəpati tovi tarhət siHerot lovi len nəpati polotik toləŋon ke sua len nəbathudud siHerot timasvi kin len naut a Jutea, hən naut a Jutea ḅipat akis len navəlan aRom. * 22:23: Uman 23.8 * 22:24: Deu 25.5-6

na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan alatmiʋan toməlevru ta be, husur ilah mai galit pisi?”²⁹ AYesu isor var galit ke, “Mətusab husur mətsaləboi natosian siGot mai nədanjan san.³⁰ Husur len na-le-məhat-an dan nəmatan, nəvanuan gail asike lulah, avan ideh asike idam̄ hən ləbīlah, be dereh lesur̄m̄an anjel gail len nəmav ləsələh.³¹ Be datbisor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mətsav̄uruṅ nəsa aGot tokele mai gamito a? Ike,³² ‘Gagai ginau novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot sijakop.’* Gai savi aGot silat lotomat be silat lotomaur.”

³³ Nəboṅ naluṽoh gail lotosəsəloṅ hən natenan, lumaṅmaṅ len naṽusanan san.

Nakelean todaṅ totibau, tosəhor gail pisi am
(Mak 12.28-34; Luk 10.25-28)

³⁴ Nəboṅ lotosəsəloṅ hən ke aYesu togol naSattiusi gail ləsasor am, naFarisi gail lubonbon, ³⁵ ale galit sua tokad namitisau hən nalo eus nausian sua hən hən bəkəkōs len na-sor-vari-an san.³⁶ Ike, “Hai ṽusan, len nalo gail, ta be esəhor gail pisi am?”³⁷ AYesu isor var galit ke, “‘Geləmas bun Nasuḅ aGot sam̄ len nəloṁ kavkav, nanunum̄ kavkav, mai nənauan sam̄ kavkav; len gaiṅ kavkav.’*³⁸ Enan evi nakelean todaṅ totibau, tosəhor gail pisi am.³⁹ Nakelean todaṅ tohusuri ehum enan, ike ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaṅ hən gaiṅ sur̄m̄an gotoləmas bun gaiṅ gabag.’*⁴⁰ Nakelean eru enan artodaṅ arovi nəbathut nalo kavkav mai naṽusanan sihai kelkel ur gail pisi.”

Anatun ase aKristo, aGot totabtabuh lan?
(Mak 12.35-37; Luk 20.41-44)

⁴¹ Beti aYesu eus naFarisi gail lotobonbon, ⁴² ike, “Mət̄binau aKristo, aGot totabtabuh lan, mətunau ke gai evi anatun ase, nəpasusan sise?” Lusor vari ke, “Anatun siTevit.”†⁴³ Beti aYesu eus galit ke, “Bimaianan, nəboṅ aTevit tosor len aNunun aGot, bathut nəsa ekis aKristo hən aMasta? Husur aTevit ike,⁴⁴ “‘Nasuḅ aGot ikel mai aMasta sagw, ke ‘Gebətah tarhət len navələgw nəmatu,

vir nəberin̄ aenemi sam̄ gail pipit nariem̄ gəlaru
hən ləbevi ut kəmas.”*⁴⁵

⁴⁵ ‘Imaianan, aTevit bəkis aKristo hən aMasta san, evi anatun məbe?’⁴⁶ Be səkad ideh toləboi bisor var aYesu. Len nəboṅ enan van, galit pisi lomətahw hən ləbeus nausian ideh hən am.

23

AYesu isor tas nabiltifu gail
(Mak 12.38-40; Luk 11.39-52, 20.45-47)

¹ Beti aYesu isor mai naluṽoh gail mai ahai susur san gail.² Ike, “Ahai ṽusan hən nalo mai naFarisi gail, lulav namilen aMoses hən ləbeṽusan hən nalo siGot.*³ Imaianan, səsəloṅ husur galito, gol natideh lotokel mai gamito hən məttibigole. Avil samtigol tətōṽ hən nəsa lotogole, husur ləsagol nəsa lotoṽusan hən. ⁴ Lukai tas natit isobur, lugol nalo isobur am lotodaṅ habat hən nəvanuan bəhusur gail. Ehum lotoban̄jis gat natit tomələs habat, ale lotorin̄; len nəbathuvəson nəvanuan hən bəvusi. Be lomətahun ləbigol natideh hən ləbesusupah mai nəvanuan hən bərusan natgalenan tomələs. ⁵ Natit pisi lotogole, lugole hən nəvanuan gail ləberisi ṅai. Galit, lukad nabokis gail lotosəṅon natosian siGot len gail hən ləbiban̄jis gail len navələlit mai nabunəholito.* Be məteris, lugol nabokis gail luṽosṽos, lugol nasum̄arhət nahurabat salit gail lobəlbəlav. ⁶ Loləṅon masuṽ hən ləbebətah rivuh len nabiltihan̄an ideh, loləṅon nəhai bətbətah tovi ṅai len naim naḅonbonan. ⁷ Loləṅon masuṽ hən nəvanuan gail ləbiki, ‘Ivoi,’ mai galito len nəmaket, loləmas nəvanuan ləbəkis galit, ‘Hai ṽusan.’†⁸ Be avan ideh satekis gamit hən ‘Hai ṽusan,’ husur mətukad ahai ṽusan tosua ṅai, ale gamit pisi mətoṽpitōṽ sur̄m̄an na-ke-ṽan-an gail. ⁹ Ale samtinau avan ideh len navile a pan hum totibau gol ke məttokisi hən, ‘Tata,’ husur esua ṅai evi aTata samit len nəmav. ¹⁰ Avan ideh satekis gamit hən ‘Hai ṽusan,’ husur esua ṅai evi ahai ṽusan samito, evi aKristo. ¹¹ Gamit ideh toke tetibau səhor gamit am, tekətkəta təban gamito, tevi tarhət

* 22:32: Exo 3.6 * 22:37: Deu 6.5 * 22:39: Lev 19.18 † 22:42: NaJu gail pisi loləboi ke dereh aKristo egəm len nəpasusan siTevit tovi kin̄ ta sutuai. * 22:44: Psa 110.1 * 23:2: Len nasoruan ta Kris ike lobətah len nəhai bətbətah siMoses, be namilen ike lulav namilen aMoses hən ləbeṽusan hən nalo aGot tolavi mai aMoses. * 23:5: Num 15.38-41 † 23:7: Len nasoruan ta Kris, lovənoh nasoruan ta Aram tovi Rappi, namilen toke hai ṽusan.

samito. ¹²Avan ideh topatpat gai mēhat, dereh tegəm vi ut kēmas; avan ideh togol gai savi natideh, dereh aGot teputsani vi mēhat.

¹³⁻¹⁴“Be gamit mēttovi ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətəkəköl hən nabopita hən natohan pipihəbələn aGot len nəmav len nəhon nəvanuan gail. Bathut mətsəbis lan ale alat lotoke ləbēbis lan, mətəsdəfəm hən ke lēbis.†

¹⁵“Gamit mēttovi ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat. Husur len nəyaran samito, mətuyar len tan, wol len tas, hən mətəgəgəl hən nadələmian sinəvanuan bəsua ŋai, hən bīkad nadələmian seju gail. Ale nəboŋ tohusur nadələmian samito, mətugol egəm isa səhor gamito, gol ke inor hən nəhab nəmatan ŋai.

¹⁶“Gamit məttoilo a nŋo, məttošəhar nəvanuan gail, mətovi metbəsəw gail, nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat! Len nəpusanan samit mətuke, ‘Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naim siGot, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nagol hən naim siGot, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi bimakuv dani.’ ¹⁷Metbəsəw gail! Melmel gail! Mətöləboii ke naim siGot esəhor masuŋ hən nagol topat lan. Nagol enan egəm siGot səbon, husur ŋai topat len naim siGot. ¹⁸Ale len nəpusanan samit mətuke, ‘Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmel tutumavan, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naviolan topat len nəmel tutumavan, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi bimakuv dani.’ ¹⁹Metbəsəw gail! Mətöləboii ke nəmel tutumavan esəhor masuŋ hən naviolan ideh topat lan. Naviolan enan egəm siGot səbon husur ŋai topat len nəmel tutumavan len natutumavan van hən aGot. ²⁰Imaienan, avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmel tutumavan, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsən natideh topat lan. ²¹Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naim siGot, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsən atenan totoh lan. ²²Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmav, gai ita gat na-kel-gati-an san len nahəsən nabiltihai bətbətah siGot, mai len nahəsən atenan tobətah lan.

²³“Gamit məttovi ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur nahudhut tosua len nasəŋavuran hən naluhai hun namint, natil mai nakumin, mətoviol hən gail mai aGot. Avil mətəsgol natit totibau gail səhor natgalenan len nalo. Mətəsgol sanor van hən nəvanuan gail, mətəsalolosa hən galito. Mətəsarīŋ nələmit len aGot, mətəsdəŋ lan. Ivoi hən mətətagol natgalenan ale sa-nələmit tibonboŋ hən mətəbeviol hən tesua len nasəŋavuran.* ²⁴Gamit məttoilo a nŋo, məttošəhar nəvanuan gail, mətovi metbəsəw gail! Mətəhisi hən mətəbəsəw natuhlo pisi, be mətəsgol nabiltitit gail lotopat lan. Ehum məttošir nəwai tur len nəkaliko hən asike mətəbedələm nahonon ideh, be mətədələm nəkamel mətəsarisi.‡

²⁵“Gamit məttovi hai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətəkəkəs navivile hən nabiliwai mai nasiloh, be nələlit ebiŋbiŋjal. Nələmit epul hən na-ləŋon-masuŋ-hən-natite-an mai nagolean hən natideh məttoleŋoni. Mətəšənu nəvanuan ideh am. ²⁶Farisi namətəmit tobəsəw! Kəkəs nəlon nabiliwai a nŋo, hən navivile am biveveu.

²⁷“Gamit məttovi hai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətəhəm nəburhes lotopiti pəhəpəhw. Navivile epəhw, ikab buni, be butite epul hən nəbəlasən nəvanuan tomat gail mai natit gail am tobəsəw nətən. ²⁸Gamit mətəmaienan. Nəvanuan gail lotoris navivile samito lunau ke mətəunor, avil len nələmito, mətəpəl hən nagəgərasan, mətutoh hum nalo savi natideh.

²⁹“Gamit məttovi hai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətəhəm hən nəburhes sihai kelkel ur gail, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito, ale mətəvəhas nəburhes silat lotonor len nəhon aGot. ³⁰Beti, suŋan mətəvəvai səhor atəmamit gail ta sutuai, mətuke, ‘Dattatoh len nəboŋ setəmadat ta sutuai, asike dattəbon mai galito nəboŋ lotogol nəda hihai kelkel ur gail lotosel.’ ³¹Nəboŋ məttokemaienan, mətukel koti ke məttovi anatulit gail, məttoša suŋan alat lotoparu bubun ahai kelkel ur gail. ³²Gamit nŋau, nəsa atəmamit gail ta sutuai lototubət həni,

† **23:13-14:** Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: 14 Gamit məttovi ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətəhən nəvat sibətatunau pəhəvut gail, vənəh naim salit gail. Ale mətəsur tuŋ ebəlav hən mətəbipəpat gamit mətəhat. Husur natenan, aGot dereh tipansəm habat hən gamito. * **23:23:** Lev 27:30; Deu 14:22 § **23:24:** Nahonon mai nəkamel, gəlar pisi arsəveveu len nalo siMoses.

mitigol tihav! ³³ Mətovi mət gail mai anatum nəvaipa gail! ^{**} Mitigam yav dan nəpanisemen hən naut nəmatan məbe? ³⁴ Husur natenan, dereh nəsevat ahai kelkel ur gail, nəvanuan lotokad namitisau hən nəmauran tonor, mai ahai pusan gail hən nalo, van hən gamito. Dereh mititahətah hən galevis len nəhai balbal hən ləbimat. Galevis am mətebilas habat hən galito len naim nabonbonan samito, hut galit van husur nabitivile vısusua. ³⁵ Nə nəmatan silat lotonor pısi len navile a pan, dereh lipat len navələmito; tubat len nəda hiApel tonor, van vəbar nəda hiSekariah, anatum ulumian aParakiah, †† məttotubuni rivuh hən nəmel tutumavan mai naim siGot. ^{*} ³⁶ Nukel nakitinan mai gamito, nəpanisemen hən nəmatan galen pısi, dereh tibar naur ta daməŋ egai.

*AYesu ilolosa hən naut a Jerusalem
(Luk 13.34-35)*

³⁷ “O Jerusalem, Jerusalem! Gugol ahai kelkel ur gail lumat, gotubun ahai pispisul gail aGot tosevat galit van hən gaiug. Akis nuke nigol anatum gail libonbon hum natopəhavut togol natuhman san gail libonbon hən bihavhav hən galito. Be gomətahuni. ³⁸ Geris! AGot erin gabulan naim sam gol ebəbesw. ^{*} ³⁹ Husur nukel mai gamit ke, gagai van, asike mətoris ginau am van vəbar mətbike, ‘AGot tivoi hən atenan togəm len nahəsan Nasuđ aGot!’ ^{**}

24

*AYesu isor husur naim siGot ke dereh timasirsir
(Mak 13.1-2; Luk 21.5-6)*

¹ Nəboŋ aYesu torin nahələvat todar vis naim siGot, toyar dani, ahai susur san gail logəm həni hən ləbėvusani hən naim gail ei. ² Be aYesu ikel mai galit ke, “Mətoris naim galeg a? Nokitin mai gamit ke dereh limasirsir pısi hən asike ikad nəvat ideh gegai bəpələh len nəvat togon.”

*Natit gail lotovusan nagəman hən nanonjan hən navile a pan
(Mak 13.3-13; Luk 21.7-19)*

³ Beti nəboŋ aYesu tobətah səbon len Nəvehuh Oliv, ahai susur san gail logəm həni luke, “Natgalen gotomadhakele mai ginamito levisi nəs? Nəsa tevusan nagəmaian sam? Nəsa tevusan nəboŋ navile a pan binon?” ⁴ AYesu isor var galit ke, “Mətələgəgau! Avan ideh sategəras gamito, ⁵ husur dereh tisoḅur legəm len nahəsagw, like, ‘Ginau aKristo,’ ale dereh legəras tisoḅur nəboŋ ləbekəmaian. ⁶ Dereh mətesəsəlon hən nəvalan hən nabiltibalan gail mai na-kel-uri-an hən nabiltibalan gail am. Be samtemətahw, husur timasvisi magenan, be səbar nagilen sal. ⁷ Naluḅoh hən nəvanuan naut sua dereh ligol nabiltibalan mai naluḅoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh libal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. Dereh nəhanian tebuer mai tikad nabiltidu gail husur naut gail. ⁸ Be natgalen pısi lohumi natubatan nəs hən napəŋasan hən nəpasusan. Dereh lisa van vəsə, levisi vəha-səbsoḅur am len nəboŋ ləbėgəmai.

⁹ “Beti dereh lerin gamit len navəlan alat ləbėmədas tabtab hən gamito mai ləbigol mətbimat. Naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile dereh lemətahun bun gamito sil nahəsagw. ¹⁰ Ale len nəboŋ enan tisoḅur dereh lipair dan ginau, lemətahun bun galit gabag, lerin galit gabag len navəlan aenemi salit gail. ¹¹ Ale ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi, legəras nəvanuan tisoḅur. ¹² Ale husur nəsaan bipərŋan naut pısi, na-ləmləmas-buni-an sinəvanuan biḅoḅur dereh tegəm kəkereh. ¹³ Avil nəvanuan tokad nə-dəŋ-buri-an van vəbar nagilen, gai dereh aGot tilav kuvi hən bikad nəmauran vi sutuai. ¹⁴ Ale nəvanuan sagw gail dereh likel ur na-kel-uri-an tovoi egai hən natohan pipihabəlan aGot, len navile a pan kavkav, hən ke, naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile pısi ləbəsəsəlon həni bai, beti nagilen navile a pan tegəmai.”

*Natit tomədas naut tolo
(Mak 13.14-23; Luk 21.20-24)*

¹⁵ Gaiug gotovurun nategai, geḅurun ləboii. AYesu isor am ke, “Imagenan, nəboŋ mətbəris nəsa ahai kelkel ur, aTaniel, totos husuri a mō, nəboŋ mətbəris natit aGot tomətahun buni, toil len naut tolo, tomədas bun naut enan van vagol tobəbesw vi sutuai, ^{*} ¹⁶ len nəboŋ enan, alat a Jutea limasgam dan naut enan vi lan naut toban vėhuh. ¹⁷ Avan ideh biŋavŋav məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satimariŋ vi lohoim hən bitariv

^{**} **23:33:** Nəvaipa evi nəmat tosa, nəboŋ bihat avan ideh, nabehi han igol timat. †† **23:35:** Len Zec 1.1 lokis aParakiah hən aPerekiah. ^{*} **23:35:** Gen 4.8; 2Chr 24.20-21 ^{*} **23:38:** Jer 22.5 ^{*} **23:39:** Psa 118.26 ^{*} **24:15:** Dan 9.27, 11.31, 12.11

kukuv natite dani. ¹⁸ Ale ideh ðeum marireu san, satetælmam hæn bilav nahurabat san. ¹⁹ Len næboŋ enan næmauran dereh tidan vesa habat hæn apæhaÿut ideh totian o tovæhasu. ²⁰ Be mitisor tuÿ vi tæban aGot ke næ-gam-yav-an samit satipat len nahæbati naut susus o len næsappat ideh. ²¹ Nokæmaienan husur len næboŋ natgalen ðevisi, na-læŋon-isa-væsa-an dereh tidan habat sæhor næboŋ ta sutuai len natuþatan, vøbar næboŋ ta damæjai, ale asike idan sæhori tætas am boŋ ideh. ²² Asike aGot tagol na-læŋon-isa-væsa-an tamidol len næboŋ galenan, nævanuan pisi lætæmat. Avil aGot dereh tigel na-læŋon-isa-væsa-an sinævanuan pisi terridol mos alat, gai tolekis hæn galito, lotovi esan.

²³ “Beti avan ideh bikel mai gamit ke, ‘Mæteris, aKristo boŋgai!’ o ‘Gai saga!’ samtedæloimi. ²⁴ Husur akristo gægæras gail mai ahai kelkel ur gægæras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel nasuhunian nævanuan gail lotopaŋ habat lan. Lætælæboi lætagæras nævanuan gail aGot tolekis hæn galito, dereh ligole len namerikel galenan. ²⁵ Nalælægauan enan, nukete hæn mætbelæboi næsa ðevisi. ²⁶ Imagenan, nævanuan gail læbikel mai gamit ke, ‘Mæteris, aKristo satotoh len naut masmas toþæbesw!’ samtivan varisi. Læbike, ‘Mæteris, satosusuah lohoim,’ samtedæloimi. ²⁷ Husur, næboŋ aNaton Nævanuan bægæmai, dereh tehum nasæmoropun togol næmav kavkav tomiæl, nævanuan pisi lerisi. ²⁸ Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman namæsav tohanhan natit tomat dereh lemæläh gæm ðon ei.”*

*Nagæmaian siNatun Nævanuan
(Mak 13.24-27; Luk 21.25-28)*

²⁹ AYesu isor am, ike, “Næboŋ na-læŋon-isa-væsa-an hæn næboŋ galenan ðinon, ‘dereh namityal timotmot, mai nahæbati asike emiæl; dereh namæso gail lerus vi pan dan næmav mai natit gail lotokad nædanjan len næmav dereh lekukur habat.’† ³⁰ Beti natit tovæhot nagæmaian siNatun Nævanuan dereh tevisi len næmav, ale naluvoh hæn nævanuan gail pisi len navile a pan dereh lelæŋon tisa habat, litan. Beti dereh leris aNaton Nævanuan togæm len næmavukasw len nædanjan mai næyalyalan totibau.* ³¹ Len nabiltiwalan hæn nætrampet‡ dereh tesævat aŋel san gail vi lan naut pisi len navile a pan kavkav hæn læbetætariv ðonðon hæn alat aGot tolekis hæn galito hæn læþevi esan.”*

*Nasoruan kæta husur næhai nafik
(Mak 13.28-31; Luk 21.29-33)*

³² AYesu ike, “Ivoi hæn mætbelæboi sæhot natsua næhai nafik ðevusani. Næboŋ næpashæt nafik sæmasmas am be todumoh, mætælæboii ke nahæbati naut pudpud egæm pæpadaŋ. ³³ Len nævide tomagenan, næboŋ mætberis natgalen pisi notomadhasor husuri, dereh mætælæboii ke natælmaman siNatun Nævanuan satogæmai, ehum gai tia bopita. ³⁴ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vøbar natgalen pisi læbisarpoh. ³⁵ Næmav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boŋ ideh.”

*Utaut!
(Mak 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36)*

³⁶ AYesu isor am ike, “Næmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh salæboii. Aŋel gail len næmav mai aNaton aGot, galit læsalæboii, avil aGot Tata sæþon, gai elæboii. ³⁷ Nagæman siNatun Nævanuan dereh tehum næboŋ siNoah gail. ³⁸ Len næboŋ siNoah gail, næboŋ nilev sagæm sal, nævanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludam hæn nælahan gail van vøbar næboŋ aNoah toþis len næk.* ³⁹ Nævanuan gail læsænau sæhot næsa ðevisi van vøbar nilev egæm lev kuv galit pisi.* Næboŋ aNaton Nævanuan bægæmai, dereh timaienan.

⁴⁰ “Len næboŋ enan, dereh tikad naulumæn toru artoum marireu. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua. ⁴¹ Dereh tikad napæhaÿut toru artolis dasdas namisurhuwit. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua. ⁴² Imagenan, mætehlulahul, husur mætsalæboi næboŋ aMasta samit bægæmai. ⁴³ Be mætælæboi sæhot nategai: amahean naim talæboi namityal nævanuan vønvnah tagæmai, amahean talele hæn nævanuan asike tælavutur vi lohoim san. ⁴⁴ Gamit am mitimasutaut, husur aNaton Nævanuan dereh tegæm len namityal mætsævatvat viri.”

* **24:21:** Dan 12.1 * **24:28:** Namilen hum ma toke: næboŋ næsa notomadhakele ðevisi, dereh mætælæboi næboŋ hæn nanoŋan hæn navile a pan togæm pæpadaŋ. Be husur nabiltiman tohanhan natit tomat evi næharhar sisoltia gail ta Rom, namilen hum ma toke: navæshæholtia dereh legæm ðon ei. † **24:29:** Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10, 31, 3.15. Naut toke: natit gail len næmav dereh lekukur habat, ikad namilen sual am len nasoruan ta Kris hum ma toke: aGot dereh tilav kuv alat lotokad nædanjan len næmav dan namilelit hæn nædanjan. * **24:30:** Dan 7.13 † **24:31:** Næboŋ gototuv nætrampet, næwalan han esæhor næwalan hæn nahæmadu. * **24:31:** Deu 30.4; Neh 1.9 * **24:38:** Gen 6.9-7.5 * **24:39:** Gen 7.6-24

*Naslev todaŋ len nauman simasta san mai togon sɔdaŋ lan
(Luk 12.41-48)*

⁴⁵ Ale aYesu ibol pusan, ike, “Avan sua ikad naslev eru, be ta be ivoi sɔhor togon? Naslev sua idaŋ len nauman san, ikad namitisau hən nɛmauran tonor. Ale amasta san itabtabuh lan hən bɛkɛtkɛta tɛban naslev san gail len naim san, hən bɛvɛŋan galito len namityal tonor hɛni. ⁴⁶ Amasta bivahim, bisab naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tehəhəvur habat. ⁴⁷ Nukel nakitinan mai gamito, amasta enan dereh titabtabuh len naslev enan hən bɛkɛtkɛta tɛban natit pisi san. ⁴⁸ Be naslev togon isa. Hum ma gai toke, ‘Amasta sagw dereh titoh a tut tebəlav.’ ⁴⁹ Beti etubət vɛs naslev gail lototoh len navəlan, ale ihan, emun mai alat lototərog akis. ⁵⁰ Ale amasta dereh tetəlmam len nɛmariboŋ naslev enan sɛvatvat viri mai namityal naslev saləboii. ⁵¹ Dereh amasta tita kotovi, teriŋi len naut nɛvanuan gəgərəs lototohtoh lan. Len naut enan lutan habat, kat burbur narivolit bathut loləŋon isa vɛsa batbat.”[§]

25

Nəbol pusan husur navensus tosəŋavur

¹ Beti aYesu isor husur natəlmaman san dan nɛmav hum nakiŋ, ike, “Datoləboi datbənənoŋ hən natoŋan pipihəbələn aGot len nɛmav, mai navensus tosəŋavur lotolav namial salit, yar van hən ləbɛbubur mai naulumən bilah.* ² Galit erim lovi hoŋon, erim lukad namitisau hən nɛmauran tonor. ³ Navensus lotovi hoŋon, lupat namial salit gail be ləsəpat naoil ideh. ⁴ Navensus lotokad namitisau hən nɛmauran tonor, lupat namial salit gail mai lupat nabiliwai hən naoil gail am.

⁵ “Nəboŋ naulumən bilah tovəlo, navensus gail pisi losusuh metanoŋ, gol lupatmari. ⁶ Tubloh len mariug nəkaian sua evi məhat, ‘Məteris! Naulumən bilah bogai! Gəm risi, ke ‘Ivoi,’ maii!’ ⁷ Ale navensus gail lule məhat, logut kuv nadurinen nawik hən namial salit gail. ⁸ Be torim lotovi hoŋon lukel mai torim lotokad naləboian ke, ‘Lav naoil ideh samit mai ginamito, husur namial sinamit gail ləsəpaŋ savoi, dereh limat.’ ⁹ Be alat lotokad naləboian luke, ‘Ao, datbigol bimaienan, dereh naoil temidol hən gidat pisi. Mitia vur ideh samito len naim purpur.’ ¹⁰ Ale luvan hən ləbɛvuri. Be nəboŋ lotoyar van sal, naulumən bilah evisi. Beti navensus torim lotoutaut tia, lutan maii, lobis lohoim hən nəlahan. Ale nɛvanuan nauman ekəkol gat nabopita. ¹¹ Nəboŋ namityal topair, navensus lotovur naoil lotəlmam, lukai ke, ‘Nasub, Nasub, səŋav hən nabopita hən ginamito!’ ¹² Ris tosor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamito, nəsaləboi kas gamito.’”

¹³ AYesu imaris kotov nəbol enan ike, “Imagenan, mətehlukul hən asike məbəsurnan navensus lotovi hoŋon, husur mətsaləboi nɛmariboŋ o namityal hən natəlmaman sagw.”

*Nəbol pusan husur naslev totor mai nəvat
(Luk 19.11-27)*

¹⁴ AYesu isor tatas husur natəlmaman san, ike, “Natoŋan pipihəbələn aGot len nɛmav imaiegai: Ikad avan sua toutaut hən bivən len nəyaran sua. Ekis naslev san gail gəmai ale eriŋ natit san gail len navələlito. ¹⁵ Ilav nəvat mai galit visusua tonor hən namitisau salito. Ilav nətalent torim mai naslev sua, ilav nətalent toru mai naslev sual am, ale ilav tosua mai naslev togon.† Ale vəha-sua ŋai eriŋ naut enan len nəyaran san. ¹⁶ Naslev tokad nətalent torim eum lan van ikad erim am. ¹⁷ Len navide tomaianan, naslev tokad toru, eum lan van ikad eru am. ¹⁸ Be aten tokad nətalent tosua, evivile, ehir nabur len tan ale itavun susuan nəvat simasta san.

¹⁹ “Idareh buni amasta sislev galenan etəlmam hən bələboi nəsa lotogole len nəvat san. ²⁰ Naslev, amasta tolav nətalent torim maii, ipat nətalent torim am gəm hɛni ike, ‘Nasub, gulav nətalent torim mai ginau, ale len torim enan nopisan erim eg am.’ ²¹ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sam ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit tokəkereh notoriŋi len navələm, imagenan dereh nitabtabuh len gaiug hən nəberin natit tisoŋur len navələm. Gegəmai, gehəhəvur mai ginau!’

²² “Beti naslev, amasta tolav nətalent toru maii, egəm hɛni ike, ‘Nasub, gulav nətalent toru mai ginau, ale len toru enan nopisan eru eg am.’ ²³ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sam ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit tokəkereh notoriŋi len navələm,

§ 24:51: Len nasoruan ta Kris ike: amasta dereh tita kotov naslev, riŋ nahudhute len naut nɛvanuan gəgərəs gail lototohtoh lan. * 25:1: Len nasoruan ta Kris sake aYesu isor husur natəlmaman san dan nɛmav, be nasoruan enan ipat gegai hən bisor vəsəvai nəbol pusan tohusuri. Navensus gail hum ma lotovi galevis len naluvoh sivensus bilah, ale luvan hən ləbɛbubur mai naulumən bilah mai naluvoh san. Nəboŋ naluvoh toru arbibon, nəlahan etubət. † 25:15: Nətalent esua ŋai evi napurpuran hən nauman hən nasihau tovi 15.

imaienana dereh nitabtabuh len gaiug hən nəbəriŋ natit tisoḅur len navələm̄. Gegəmai, gehəhaṽur mai ginau!

²⁴ “Beti naslev, amasta tolav nətalent tosua maii, egəm həni ike, ‘Nasub, noləboii tia ke govi naulum̄an totaltal, len nəmatuan gulav nəhanian dan naut gəsəmbule lan, gotətariv wit len naut gəsədanḅan namisurhute lan. ²⁵ Imagenan nomətahw, ale nua susuan nətalent sar̄i len tan. Nəvat sar̄i bogai.’ ²⁶ Amasta san isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vəsə gotovekan. Gəḅinau ke notovi naulum̄an totaltal, gəḅinau ke notolav nəhanian dan naut nəsəmbule lan, gəḅinau ke nototətariv wit len naut nəsədanḅan namisurhute lan, ²⁷ imabe gəsariŋ nəvat sagw len nalulutar? Gətəgol tomaienana, nəboŋ nototəlmam, nətəlav nəvat sagw mai naintərəs han.’ ²⁸ Ale ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, ‘Lav kuv nətalent dan ategai, lavi mai atea tokad tosəŋavur. ²⁹ Husur avan ideh toum tovoi len nəsa tokade, dereh nilav tisoḅur am maii hən bəpul həni. Be avan ideh tom̄idol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade, dani. ³⁰ Naslev sagol natideh savoi, bar həni vivile len nəmargobut, len naut enan dereh tikad nətaŋjan mai na-desdes-batriṽoriṽ-an.’

Napəpəhwan naməkot hən navoian dan nəsaana

³¹ “Nəboŋ aNaton Nəvanuan bəgəmai len namənas hən nəyalyalan san, mai aŋel gail p̄isi, dereh tēbətah len nabiltihai bətbətah san toyalyal hum nakin. ³² Beti naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail p̄isi dereh libonḅon len nəhon. Ale dereh tēpəpəhun galito hum nəvanuan nasipsip topəpəhun nasipsip gail dan nənani gail. ³³ Dereh tēriŋ nasipsip gail len nəmatu san mai nənani gail len nəmair. ³⁴ Beti nakin dereh tikel mai alat len nəmatu san ke, ‘Gamit, aTəmagw tovoi buni hən gamito, mətəgəmai! Mititoh pipihəbələn aTəmagw len naut toutaut həni tia m̄os gamito len natubatan, nəboŋ togol navile a pan. ³⁵ Husur nəboŋ notomalkəkət, mətovəŋjan ginau; nəboŋ notomaduh, mətulav nəwai mai ginau; nəboŋ notovi mətōs, mətōkis ginau vi lohoim samito; ³⁶ nəboŋ notomalmal hən nahurabat, mətukul nahurabat len ginau; nəboŋ notoməsah, mətōkətəkəta tēban ginau; nəboŋ nototoh len naim bəbanis, mətogəm, m̄ədoŋ tēban ginau.’ ³⁷ Beti alat lotonor dereh lisor vari ke, ‘Nasub, namtoris gotomalkəkət namtovəŋjan gaiug ŋais? Namtoris gotomaduh namtulav nəwai mai gaiug ŋais? ³⁸ Namtoris gaiug gotovi mətōs namtous gaiug vi lohoim sinamit ŋais? Namtoris gotomalmal hən nahurabat namtukol nahurabat len gaiug ŋais? ³⁹ Namtoris gotoməsah o namtomədoŋ tēban gaiug ŋais len naim bəbanis?’ ⁴⁰ Ale nakin dereh tisor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboŋ mətogole van hən nəbathudud ideh sagw tovi ut kəmas ŋai, mətugole van hən ginau.’

⁴¹ “Beti dereh tipair, tikel mai alat len nəmair san ke, ‘Gamit, aGot togol nəmauran samit tosa vəsə, mətēvi tut dan ginau, mətēvi lan nəhab topaŋ vi situai aGot toutaut həni tia m̄os natəmat mai aŋel san gail! ⁴² Husur nəboŋ notomalkəkət, mətəsavəŋjan ginau; nəboŋ notomaduh, mətəslav nəwai mai ginau; ⁴³ nəboŋ notovi mətōs, mətəksis ginau vi lohoim samito; nəboŋ notomalmal hən nahurabat, mətəskol nahurabat ideh len ginau; nəboŋ notoməsah o nototoh len naim bəbanis, mətəsaḅədoŋ tēban ginau.’ ⁴⁴ Beti dereh lisor vari ke, ‘Nasub, ŋais namtoris gaiug gotomalkəkət, o gotomaduh, o gotovi mətōs, o gotomalmal, o gotoməsah, o gototoh len naim bəbanis be namtsavi tarhət sar̄i?’ ⁴⁵ Ale dereh tisor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboŋ mətəsgole van hən nəbathudud ideh sagw tovi ut kəmas ŋai, mətəsgole van hən ginau.’ ⁴⁶ Beti alatenan dereh levi tut, vi lan nəpanismen topat vi situai, be alat lotonor levi lan nəmauran vi situai.”*

26

*Na-sor-utaut-an hən ləḅitah gat aYesu
(Mak 14.1-2; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)*

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaianan tonon, ikel mai ahai susur san gail ike, ² “Mətələboii tia ke nəboŋ nəmaribonḅon bəru ḅinon dereh tikad nəPasova, ale aNaton Nəvanuan, dereh leriŋi len navəlan alat ləḅipos gati len nəhai balbal.”

³ Len namityal enan abiltihai tutumav mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail, luḅonḅon len nabiltiim sebiltihai tutumav, nahəsən aKaiafas. ⁴ Lusor utaut hən ləḅigol nagərəsian ale tah gat aYesu hən ləḅigol bimət. ⁵ Be luke, “Sadatigole len Nəhanan egai, hən asike nəvanuan gail ləḅeluvoh hən ləḅibəl taṽtaṽor, mədəs natit gail.”

*Napəhaṽut sua evəhas aYesu
(Mak 14.3-9; Jon 12.1-8)*

⁶ Len nəboŋ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a m̄o. ⁷ Ale napəhaṽut sua tolav nabotel lotoum həni hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu tohan. Ilav

* 25:46: Dan 12.2

nabotel enan topul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale eḅiri len nəkadun aYesu. ⁸ Nəboḅ ahai susur gail lotoris natenan, nəlolit epəḅasi. Luke, “Imabe tomədas natenan?” ⁹ Ivoi am taḅur həni mōs nəvat tosoḅur ale təlav nəvat enan mai naməsal gail.” ¹⁰ Be aYesu toləboi natenan ikel mai galit ke, “Imabe mətugol nəlon alitegai isa? Gai igol natit tokab hən ginau. ¹¹ Mitinau nategai! Naməsal gail lutoh mai gamit akis, be ginau, asike nutoh tabtab hən ginau.* ¹² Nəboḅ alitegai toḅir naoil len ginau, eutaut hən nibegw hən ləbitavuni. ¹³ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut pisi len navile a pan lotokel ur na-kel-uri-an tovoi len, dereh lisor husur nəsa alitegai togole, gol ke nəvanuan gail ləḅinau gati.”

AJutas isor utaut hən beḅur hən aYesu
(Mak 14.10-11; Luk 22.3-6)

¹⁴ Bəti, ahai susur lotovi 12, galit sua, nahəsan aJutas Iskariot, ivan hən aḅiltihai tutumav gail, ¹⁵ ike, “Nəberij aYesu len navələmito, mətudaḅ hən mətḅilav nəvat tevis mai ginau?” Ale lulav nakoin nasilva tovi 30 maii.* ¹⁶ Len nəboḅ enan van, aJutas idas piḅal hən ḅerij aYesu len navələlito.

NəPasova naməkot
(Mak 14.12-21; Luk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30)

¹⁷ Len nəmariboḅ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, ahai susur gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Goləḅon ke namteutaut hən gəḅihan nəPasova a be?” ¹⁸ Ale ike, “Mətəvi lan nabiltivile Jerusalem. Dereh mətəris naulumān sual ei, ale kel maii ke, ‘Ahai ḅusan ike: Nəboḅ sagw egəm pəpadaḅ. Dereh nihan nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail len naim sam.’” ¹⁹ Nə ahai susur gail lugol nəsa aYesu tokel mai galito, ale loutaut hən nəhanian hən nəPasova.

²⁰ Nəboḅ namityal tomasur, aYesu itah mai ahai susur lotovi 12 len natev hən ləḅihan. ²¹ Nəboḅ lotohanhan sal, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua dereh terij ginau len navəlan aenemi sagw gail.*” ²² Ahai susur gail nəlolit isa masuḅ, ale galit viḅusua lotuḅat usi ke, “Nasuḅ, ase lai? Savi ginau a?” ²³ Isor var galit ke, “Gamit məttohanhan mai ginau, gamit sua torij navəlan len nasiloh mai navəlagw, dereh terij ginau len navəlan aenemi sagw gail. ²⁴ Husur aNatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a mō, avil atenan torij aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran sitenan tisa vəsa tibatbat! Tavoi am hən atenan ke anan asike təpaḅ!”* ²⁵ Ale aJutas, gai ḅerij len navəlan aenemi san gail, gai am eusi ke, “Hai ḅusan, savi ginau a?” Ale aYesu isor vari ke, “Evoi, gaiug boh gukele.”

Nəhanan məkot siNasuḅ
(Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²⁶ Nəboḅ lotohan tin sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḅuri, beti ilavi mai ahai susur gail, ike, “Lavi, hani, nibegw bogai.” ²⁷ Ale nəboḅ tolav nabiliwavi topul hən nəwain, esipa həni ale ilavi mai galito, ike, “Gamit pisi mətəmun lan, ²⁸ husur nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail.* Nəda eg hagw ḅisel, eḅusan nəmatan sagw tohum natutumavan hən ḅeruḅat nəsaan gail dan nəvanuan tosoḅur. ²⁹ Ale nukel mai gamit ke, nəwain egai, len natoḅan pipihəḅəlan aTəmagw, nəwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəḅar nəboḅ nəḅemuni mai gamit ei.” ³⁰ Bəti lokəkai hən nəḅe hən nalotuan ale lovilivile, lovi lan Navəhuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita
(Mak 14.27-31; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

³¹ Bəti aYesu ikel mai galit ke, “Len mariug egai dereh gamit piḅi mitigam dan ginau. Husur len natosian siGot ike, “Dereh niḅabun nəvanuan nasipsip, ale navəshəḅipsip ligam viḅusua.*”

³² Avil, nəboḅ nəḅimat ale aGot ḅigol nəḅile məhat, dereh neil a mō hən gamito vi lan naut a Kalili.” ³³ Ale aPita isor vari, ike, “Naut kəmas nəvanuan piḅi ləḅigam dan gaiug, ginau asike nugam dan gaiug boḅ ideh!” ³⁴ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, len mariug eg ḅai, a tahw hən natoulumān ḅəkəkəraiko, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau!” ³⁵ APita ikel maii ke, “Ao, naut kəmas nəḅimat mai gaiug, asike nukel ke nəsaləboi gaiug!” Ale ahai susur gail piḅi lokəmaianan.

* 26:11: Deu 15.11   * 26:15: Zec 11.12   * 26:21: Psa 41.9   * 26:24: Psa 22.2-19; Isa 53   * 26:28: Exo 24.8;
Jer 31.31-34   * 26:31: Zec 13.7

*aYesu isor tuv a Ketsemane
(Mak 14.32-42; Luk 22.39-46)*

³⁶ Beti aYesu iyar mai galito vi lan naut a Ketsemane, ale ikel mai ahai susur gail ke, "Mætebætah gegai, ale nivan ea hæn næbisor tuv." ³⁷ Esæhar aPita mai anatum aSepeti gælaru, ajemes mai aJon, etubat lolosa, nælon isa væsa habat. ³⁸ Ale ikel mai galit ke, "Nulolosa masuŵ! Ehum nalolosaan ikabat gol nælogw van numat! Mititoh gegai, mitilele mai ginau!"

³⁹ Næboŋ toyar van kækereh am, iðov len tan, kæt vi pan, ike, "Tata sagw, bïke bïnor len nælæŋonian sam, gilav kuv næbiliwai hæn næ-læŋon-isa-væsa-an egai dan ginau.* Wake sagigol næsa notolæŋoni, Tata gigol næsa ŋai gaiug gotolæŋoni."

⁴⁰ Beti etælmam van hæn ahai susur totor enan, isað lotopatmari. Ikel mai aPita ke, "Mætsædaŋ sæbar mæbïlele mai ginau len næhaua tosua ŋai a? ⁴¹ Mætehulahul ale sor tuv hæn asike næbïteh len næsaan totaltal ke mætehusuri. Naut kæmas nælomito elæŋon bïgol næsa tonor, nibemît sædaŋ, eðædasi."

⁴² Ale aYesu eriŋ galit tætas, isor tuv, ike, "Tata sagw, gæbïke sanor len nælæŋonian sam hæn gæbïlav kuv næbiliwai hæn næ-læŋon-isa-væsa-an egai dan ginau, avil gæbïke nemuni, gigol næsa gotolæŋoni!"

⁴³ Næboŋ tosor tuv tonon etælmam tætas, isað lotopatmari husur namætalit inoŵ masuŵ. ⁴⁴ Ŋa eriŋ galit tasi am, ivan, isor mai aTæman tætas hum togole tia. ⁴⁵ Beti etælmam van hæn ahai susur totor, ikel mai galit ke, "Mætupat sal a? Mætunjavŋav sal a? Mæteris! Namityal egæm pæpadaŋ. Avan sua dereh teriŋ aNatun Nævanuan len nævælan alat næsaan ta bogai! ⁴⁶ Mitile mæhat, dativan. Mæteris, atenan bæriŋ ginau len nævælalito satogæm pæpadaŋ."

Lutah gat aYesu

(Mak 14.43-50; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

⁴⁷ Næboŋ aYesu tosorsor sal, aJutas tosua len tosæŋavur pisan toru, egæmai. Itah mai næbilitiŵoh lototægaŋ næbu næbalan mai næbatw gail. Abïltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hæn nævanuan gail losævat naluŵoh enan. ⁴⁸ Ale ajutas isor utaut hæn nævusanian sua mai galit a mō, ike, "Næboŋ næbesum nætarhon atenan, gai bolai. Tah gati." ⁴⁹ Ale væha-sua ŋai ivan hæn aYesu ike, "Ivoi, Hai pusan," ale esum nætarhon. ⁵⁰ AYesu ikel mai ke, "Tegai, gaiug gigol næsa gotogæm mōsi."

Beti logæm tæban aYesu, lutah gati. ⁵¹ Ŋa galit sua lototah mai aYesu eliv kuv næbu næbalan san, ita kotov nædariŋan naslev sæbïltihai tutumav. ⁵² Beti aYesu ikel mai ke, "Riŋ tælmam hæn næbu sam, bathut avan ideh tobal hæn næbu næbalan, dereh næbu næbalan tigol næmatan san! ⁵³ Gamit mætsalæboii ke nolæboi næbeus aTæmagw hæn næ-vi-tarhæte-an san. Ale nætausi, gai tasævat næbilitivæshæŋel tovi 12 gag ŋai. ⁵⁴ Nætægol tomagenan, nætosian siGot lotoke timasvisi maiegai, lisarpoh mæbe?"

⁵⁵ Len namityal enan ŋai aYesu ikel mai naluŵoh ke, "Imabe mætogæm, lav næbu næbalan mai næbatw gail gæmai hæn mæbïtah gat ginau hum notovi vanuan næbalan toke tïbal mai alat lotoil a mō? Imabe mætsætah gat ginau len naholævat todar vis naim siGot? Nøbætah, noŋusan ei len næmariboŋ pisi. ⁵⁶ Avil næsa tovisi gagai evisi hæn nætosian sihai kelkel ur bisarpoh."

Beti ahai susur san pisi loriŋi, lugam mætahw dani.

NæSanhitrin lukot hæn aYesu

(Mak 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Næboŋ lotogam dani tonon, alat lototah gat aYesu losæhari vi lan naim siKaiafas tovi bïltihai tutumav, ale ahai pusan gail hæn nalo mai alat lotoil a mō hæn nævanuan gail luðonþon ei. ⁵⁸ Be aPita ehusuri, iyar a tut dani væbar naholævat todar vis naim sæbïltihai tutumav. Ale næboŋ tobiŋ lan, ebatæh ei mai nævanuan nauman gail hæn bæris næsa bævisi.

⁵⁹ Len naim, abïltihai tutumav mai næSanhitrin pisi ludas vanuan gægæras gail læbidaŋ hæn læbeliblibon ke aYesu togol tosa, gol alat lotoil a mō lolæboi læbïgol bïmat sile. ⁶⁰ Be læsæsað naliblibonæŋan ideh tonor hæn aYesu bïmat sile, naut kæmas nævanuan gægæras isoður lotogæmai. Namækot hæn galito, eru arogæmai. ⁶¹ Aruke, "Ategai ike, 'Nolæboi næbïgol naim siGot bïmasirsir ale um tætas hæni len næmariboŋ bïtor.' "† ⁶² Beti abïltihai tutumav ile mæhat ikel mai aYesu ke, "Imabe gæsakel natideh hæn gæbetætas gol gaiug? Na-kel-koti-an sælaru

* **26:39:** Len nasoruan siGot ta mō, næboŋ lotoke næbiliwai, lusor husur næ-læŋon-isa-væsa-an sinævanuan mai nælol panpan siGot. † **26:61:** Jon 2.19. AYesu sakele ke, "Nolæboi næbïgol naim siGot bïmasirsir," ike "Mitigol naim siGot timasirsir."

ekitin a?" ⁶³ Be aYesu sasor. Ale abiltihai tutumav ikel maii ke, "Nukel idan̄ mai gaiug len nahəsan aGot nəkadun nəmauran, ke, gəbevi aKristo, aNaton aGot, gikele mai ginamito!"

⁶⁴ AYesu isor vari ke, "Gaiug gukele tia. Be nukel mai gamit ke, gagai van dereh məteris aNaton Nəvanuan bəbətah len navəlan nəmatu siGot tovi abiltidan̄an. Dereh məteris bəgəmai len nəmavukasw hən nəmav."*

⁶⁵ Beti abiltihai tutumav, nəhon eməkanun taṽtaṽor, itar nahurabat san hən bəṽusan tomətahun nasoruan siYesu. Ike, "Gai isor mədas aGot! Imabe datoləjon nəvanuan ideh am hən bikel kot nəsaan sitegai? Gamit mətosəsələjon hən tosor mədas aGot! ⁶⁶ Gamit mətunau mab hən?"

Lusor vari ke, "Inor hən bimat! Timasmat!"*

⁶⁷ Beti loṽulai nəhon aYesu, lotuhi, luṽosi. * ⁶⁸ Lohələsi ke, "Kristo, gətavi aKristo gəpəhav utaut! Kel mai ginamito, ase iṽos gaiug?"

APita ikele ke saləboi aYesu

(Mak 14.66-72; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Len namityal enan aPita ebətah vivile len naholəvat todar vis naim səbiltihai tutumav, ale natəbarehreh tovi slev egəm hən ike, "Gaiug gutah mai aYesu ta Kalili." ⁷⁰ Be len nəhon alat lototoh ei aPita ike sakitin. Ike, "Gusor husur nəsa? Ginau nəsaləboi nəsa gotokele!" ⁷¹ Ale evi lan nametləkau, beti natəbarehreh togon tovi slev erisi, ikel mai galit ei ke, "Ategai itah mai aYesu ta Nasaret." ⁷² Ale aPita ikel tasi ke sakitin, ita gat nasoran san len nahəsan aGot ike, "Ginau nəsaləboi atenan!" ⁷³ Len namityal tovan kəkereh galevis lotoil pəpadan̄ logəm hən, lukel mai aPita ke, "Kitin, gaiug am govi galit sua. Nəbon̄ namttosəsələjon hən nadolom̄, namtosəsələjon ləboi ke govi auleKalili, nadolom̄ ikel uri." ⁷⁴ Beti len nahəsan aGot aPita ita gati ke nəsa tokele evi nakitinan. Ike, "Len nahəsan aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan! Asike nəbəkutin, aGot tipanseem ginau!"

Vəha-sua ŋai natouluṽan ekəkəraiko. ⁷⁵ Beti aPita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele tia ke, "A tahw hən natouluṽan bəkəkəraiko, dereh gikel vəha-tor hən ke gasaləboi ginau."* Nasoran siYesu a mō etunus nəlon aPita, ale evivile, itan̄ habat.

27

Lorin̄ aYesu len navəlan aPilate

(Mak 15.1; Luk 23.1-2; Jon 18.28-32)

¹ Pelan han, dudulan somilan, abiltihai tutumav p̄isi mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, luṽonṽon tətəs hən ləb̄ihol kitev naṽisal hən ləb̄igol aYesu bimat. * ² Beti luban̄is gati, losəhari van, lorin̄i len navəlan aPilate tovi gavna ta Rom.

AJutas itahətah hən gai

(Uman 1.18-19)

³ AJutas, torin̄ aYesu len navəlan aenemi san gail, nəbon̄ torisi ke nəsanhitrin̄ torin̄i ke aYesu bimat, ajutas ipair dan nəsa togole. Ilav təlmam hən nakoin nasilva tovi 30 van hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail. ⁴ Isor təvah mai galit ke, "Ginau nugol nəsaan husur norin̄ ategaii len navələmito hən bimat naut kəmas sagol kas natideh tosa." Ris lotoke, "Natenan savi natideh len ginamito. Ipat len gaiug."

⁵ AJutas ibar hən nakoin nasilva gail len naim siGot. Beti evivile, itahətah hən gai gabag hən bimat.

⁶ Abiltihai tutumav gail lulav nakoin galenan luke, "Sanor len nalo hən datḅerin̄ nəvat egai hən biḅon̄ mai nəvat hən naim siGot bathut eb̄in̄biḅal, eṽur nəda hən nəmatan sivan sua." ⁷ Imagenan, luhol ḅonḅon. Nəbon̄ lotohol tonon̄, loṽur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan ḅulau. Loṽur nətan enan hən bəgəm vi ut natətavunan simetḅos gail. ⁸ Husur natenan, lokis nətan enan hən Marireu hən Nəda van vəbar nəbon̄ ta daməjai. ⁹ Beti nəsa ahai kelkel ur, aJeremiah tosi, isarpoh. Ike, "Lulav nakoin nasilva tovi 30, nəvat alat a Israel lotodan̄ hən ləḅeṽur atenan hən, ¹⁰ ale loṽur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan ḅulau, hum Nasub̄ aGot tokele hən ginau."*

AYesu a mō hən aPilate

(Mak 15.2-5; Luk 23.3-5; Jon 18.33-38)

¹¹ Nəbon̄ lotosəhar aYesu van hən nəgavna ta Rom tonon̄, eil len nəhon. Ale agavna Pilate usi ke, "Gaiug govi kin̄ seju gail a?" AYesu isor vari ke, "Gaiug boh gukele."

* 26:64: Psa 110.1; Dan 7.13 * 26:66: Lev 24.16 * 26:67: Isa 50.6 * 26:75: Mat 26.34 * 27:1: Asike alat a Rom lotoil a mō ləḅidant̄ hən, naṽu gail lodədas ləḅigol avan ideh bimat. * 27:10: Zec 11.12-13; Jer 18.2-3, 19.1-13, 32.6-15

¹² Be nêboŋ aBilthai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən nêvanuan gail lotoil hirhir lan, sor tasi, aYesu sakel natideh. ¹³ Beti aPilate eusi ke, “Gəsəsəsəlŋ hən natit tosoŋur lotosor tas gaiug həni a?” ¹⁴ Be aYesu sasor vari, sakel kas natuhsoruan ideh, gol nêgavna iŋaŋ habat lan.

Pilate eriŋ aYesu len nêmatan

(Mak 15.6-15; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)

¹⁵ Len Nêhanan nêPasova p̄isi, nêgavna ikad naŋide sua. Idam̄ hən avan sua totoh len naim bəbaŋis bəvivile husur naləŋonian sinaluŋoh. ¹⁶ Len nêboŋ enan, len naim bəbaŋis, ikad naulum̄an sua nêvanuan p̄isi lotoləboii, nahəsən aYesu Parappas. ¹⁷ Nêboŋ naluŋoh lotobonŋon sal, aPilate eus galit ke, “Mətoləŋon ke nigol ase tevivile? AYesu Parappas o aYesu lotokisi hən aKristo?”

¹⁸ (APilate eləboi buni ke naŋu gail loriŋ aYesu len navələn husur lototabulol bulosi.)

¹⁹ Len namityal enan, aPilate ebətah len nêhai bətbətah hən nakotan. Nêboŋ tobtətah maienan, asoan esəvat napisulan van həni toke, “Sagigol natideh hən atenan tonor, bathut daməŋai len naŋəber, noləŋon isa masuŋ husuri.”

²⁰ Avil aBilthai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən nêvanuan gail lusorsor mai naluŋoh hən ləb̄igol husur galito, us aPilate hən bigol aParappas bəvivile mai aYesu bimāt.

²¹ Imaienan, nêboŋ agavna tous galit tətəs ke, “Mətoləŋon nêbigol gələr ta be bəvivile mōs gamito?” Lusor vari ke, “Parappas!” ²² APilate esəhoŋut, eus galit ke, “Bimagenan, nigol nəsə hən aYesu lotokisi hən aKristo?” Galit p̄is luke, “Timat len nêhai balbal!” ²³ Ris aPilate tous galit ke, “Bathut nəsə? Gai igol nəsə tosa?” Be lukai habat van am ke, “Timat len nêhai balbal!”

²⁴ Nêboŋ aPilate toləboii ke edədas b̄igol natideh hən b̄egəgel hən nənauan salito, be nabiltimədəsian etuŋat len naluŋoh, ilav nasiloh toŋul hən nəwai. Len nêhon nêvanuan gail ekəkəsəval.† Ikel mai galit ke, “Nəda hən nêmatan sitegai, səpat len ginau. Ipat len gamito!” ²⁵ Beti nêvanuan gail p̄isi lusor vari ke, “Nəda hən nêmatan san tipat len ginamito, mai len nêpasusan sinamito!” ²⁶ Beti igol aParappas evivile mōs galito, be igol nasoltia san tobilas habat hən aYesu.‡ Ale eriŋ aYesu len navəlalito hən ləb̄ipos gati len nêhai balbal.

Nasoltia gail lusor viles aYesu

(Mak 15.16-20; Jon 19.2-3)

²⁷ Beti nasoltia sigavna gail losəhar aYesu vi lohoim sisoltia gail, ale galit p̄isi luŋonŋon garu lan. ²⁸ Lukol nahurabat san dani, lukol nahurabat bisibis hum sekiŋ lan. ²⁹ Lovisvis hən nêhau tokad nasunite tohum nabulgəgau, ale loriŋi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiŋ. Loriŋi natsua hun nêhaie len navələn nêmatu hum nêhai sekiŋ. Beti lotəjedur bathurien, lotuŋat sor vilesi ke, “Sal suh nakiŋ seŋu gail!” ³⁰ Loŋulaii, ale lusabal natenan hun nêhaie dani, luŋas nəkadun həni. ³¹ Nêboŋ lotosor vilesi tonor, lukol nahurabat bisibis dani, lukol nahurabat san lan tətəs, ale losəhari van hən ləb̄ipos gati len nêhai balbal.

Lupos gat aYesu len nêhai balbal

(Mak 15.21-32; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)

³² Len nêyaran salit dan nabiltivile, lobubur mai auleSairin sua nahəsən aSimon. Lugol atenan ipat nêhai balbal siYesu. ³³ Nêboŋ lotobar naut a Kolkota (namilen nahəsənən tovi Naut hən Nabəlashukadhutəmat). ³⁴ Lulav nəwain lotobul hən natit tokon masuŋ lan maii, be nêboŋ aYesu tomun risi, emətahuni.§ ³⁵ Beti lupos gati len nêhai balbal.*

Nêboŋ lotopos gati tonor, lopəpəhun nahurabat san, bar hən nəvat hən ləb̄isab̄ ase b̄ilav nahurabat v̄isusua. ³⁶ Ale lobətah, kəkəta kəkol hən aYesu ei. ³⁷ Lutos gat nəsə aYesu togole tosa, ale loriŋi na-kei-uri-an enan len nêhai balbal a məhat hən nəkadun. Ike, “AYesu bogai, Kiŋ seŋu gail.” ³⁸ Ikad nêvanuan vənənəh eru artotahətah mai aYesu. Sual itahətah len nêhai balbal len nêmatu siYesu, togon len nəmair san.

³⁹ Nêvanuan gail lotoŋot, lohələs aYesu, sor mədas nahəsən. Lonj̄it nêholit van həni,* ⁴⁰ luke, “Gaiug goləboi gəb̄igol naim siGot b̄imasirsir ale len nəmariŋor b̄itor um təlman həni a? Bimagenan, gəb̄evi aNaton aGot, lav kuv gaiug gabag! Mariŋ dan nêhai balbal!”*

† **27:24:** Ekəkəsəval hən bəvūsani ke gai ehuser nanoran, sagol natideh toləbur nanoran. ‡ **27:26:** Nêboŋ nasoltia gail lotobilas aYesu, lobilasi hən nêhau tokad natuhmetələi o nahudhubələseh̄w gail tokan lan. Len nalo silat a Rom, nêvanuan ideh nakotan toke timasmat, a tahw hən nêmatan, lobilas habat həni. Na-bilas-habat-həni-an enan evi nêpanisimen totibau toləboi b̄igol nêmatan. § **27:34:** Psa 69.21. Lobul hən natit tokon masuŋ len nəwain hən nabus hən na-p̄os-gati-an asike b̄ibar masuŋ hən avan ideh lotopos gati len nêhai balbal. * **27:35:** Psa 22.18 * **27:39:** Psa 22.7 * **27:40:** Mat 26.61; Jon 2.19

⁴¹ Len nāvīde tomaianan, aḅiltihai tutumav gail, alat lotoila a n̄o h̄en n̄evanuan gail mai ahai pusan gail h̄en nalo lusor vilesi, luke, ⁴² “Gai ilav kuv n̄evanuan tile gail be eḁḁas ḅilav kuv gai! Inau ke tovi kiñ seIsraēl a? Bimagenan, timariñ dan n̄ohai balbal ale dereh datedalomi ke tovi kiñ, ⁴³ Eriñ n̄elon len aGot mai ike tovi aNatun aGot. Imagenan, gagai aGot ḅeləjoni, tilav kuvi.”*

⁴⁴ N̄evanuan v̄onv̄nah ḡelaru artotah̄atah̄ t̄eban aYesu, ḡelar am arok̄amaienan, aroh̄elasi.

N̄amatan siYesu

(Mak 15.33-41; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

⁴⁵ Len natub̄lial n̄emargobut ikabut gol pis naut kavkav van v̄ebar namityal totor ut m̄odau. ⁴⁶ Ale len namityal totor enan, aYesu ikai habat len nasoruan matmat san ke, “Eli, eli, lema sapahtani!” namilen, “Got sagw, Got sagw, gorin̄ gaḅulan ginau sil n̄esa?”*

⁴⁷ N̄evanuan galevis lotoilo ei lotos̄əsol̄on̄ h̄eni, lunau suluvi, lunau ke tokis aElijah. ⁴⁸ V̄əha-sua ḅai galit sua ilav naspons** igol topul h̄en n̄ewain tokon, ale esii len n̄ohai, esuhumi van h̄en aYesu h̄en ḅemuni.* ⁴⁹ Be galevis am luke, “Rin̄i! Dateḅunus risi ke aElijah dereh teḡəm lav kuvi o teḅuer.”

⁵⁰ Beti aYesu ikai habat t̄etas am, em̄əsol, imat.

⁵¹ Len namityal enan ḅai, n̄əkaliko m̄ətortor totah̄atah̄ len naim siGot, tub̄at a m̄əhat, em̄ətar v̄ebar naut a pan, igol nahudhut eru.* N̄ətan ekurkur, n̄əvat gail lumaḅulḅul, ⁵² naburhuvat n̄əmatan los̄əḅav. Ale aGot igol n̄evanuan isobur lotovi esan lule m̄əhat dan n̄əmatan. ⁵³ Ale lovivile dan naburhuvat n̄əmatan gail. Husur na-le-m̄əhat-an dan n̄əmatan siYesu loḅis len nabiltivile siGot, a Jerusalem, ale lovisi h̄en n̄evanuan isobur.

⁵⁴ Nasenturion mai nasoltia gail lotok̄ətk̄əta k̄əkol h̄en aYesu len n̄ohai balbal, n̄əḅon lotoris nadu mai natit gail am lotovisi, lom̄ətahw habat. Luke, “Kitin, ategai evi aNatun aGot!”

⁵⁵ Len naut enan ikad nap̄əh̄avut tosoḅur lotohusur aYesu, k̄ətk̄əta t̄eban len n̄əyaran san a Kalili ḡəmai. Alatenan loil a tut dan n̄ohai balbal, lok̄əta ris n̄esa tovisi.* ⁵⁶ Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anan aJemes mai aJosef; togon asoan aSepeti, anan aJemes mai aJon.

N̄ətavunan siYesu

(Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

⁵⁷ N̄əḅon̄ namityal p̄əp̄adañ bimasur, aJosef tovi auleArimatea sua tokad natite mai tohusur aYesu, ⁵⁸ ivan h̄en aPilate. Eus niben aYesu. APilate idam̄ h̄eni ale ikele idan̄ ke lipat niben mai aJosef. ⁵⁹ Na aJosef eruñ gole len n̄əkaliko tovi linen toveveu. ⁶⁰ Eriñ len naburhuvat n̄ətavunan san toveveu, tota ḅupuli tia len n̄əvat. Erib h̄en nabiltivat h̄en ḅipat gol nabopita h̄en naburhuvat n̄əmatan enan, ale ivan. ⁶¹ AMeri ta Maktala mai aMeri togon aroh̄əta a m̄o, a tut k̄əkereh dan nabopita h̄en naburhuvat n̄əmatan.

Lok̄ətk̄əta k̄əkol h̄en naburhuvat n̄əmatan

⁶² Pelan han, tovi n̄əmaribon̄ tohusur N̄əḅon̄ h̄en Nautautan h̄en n̄əPasova, aḅiltihai tutumav gail mai naFarisi gail luḅonḅon, luvan h̄en aPilate. ⁶³ Ale luke, “Nasub̄, namtunau t̄əlmam h̄en n̄esa n̄evanuan ḡəḅaras eḡai tokele n̄əḅon̄ tomaur sal. Ike, ‘Len n̄əmaribon̄ titor dereh aGot tigol nile m̄əhat.’” ⁶⁴ Imaienan, namtuke gikele h̄en nasoltia sam̄ gail ke lek̄ətk̄əta k̄əkol h̄en naburhuvat n̄əmatan v̄ebar n̄əmaribon̄ titor. Asike datḅigole, ahai susur san gail hum ma l̄əḅev̄ənoh̄ niben ale kel mai n̄evanuan gail ke tole m̄əhat dan n̄əmatan tia! Ale bimaienan, naḡəḅərasan enan dereh tes̄əhor naḡəḅərasan tokele a n̄o.”

⁶⁵ APilate isor var galit ke, “S̄əhar nasoltia na-k̄ətk̄əta-k̄əkol-an gail van, ale len namitisau ideh m̄əttokade, m̄ətek̄ətk̄əta k̄əkol gat naburhuvat.” ⁶⁶ Ale luvan, lok̄əkol gat naburhuvat n̄əmatan, lorin̄ na-burut-gati-an lan ale lorin̄ nasoltia gail h̄en l̄əḅek̄ətk̄əta k̄əkol h̄eni. Lugol natgalenan len n̄əSappat.

28

Na-le-m̄əhat-an dan n̄əmatan

(Mak 16.1-10; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

* 27:43: Psa 22.8   * 27:46: Psa 22.1   ** 27:48: Naspons evi n̄əkasḅəta n̄ətas. Evi natsua tom̄əḁḁədu toyanyan totov len naut nas̄əhau tovi pan len naliliv̄ol. Iḅan̄ ḅur.   * 27:48: Psa 69.21   * 27:51: Exo 26.31-33   * 27:55: Luk 8.2-3   * 27:63: Mat 16.21, 17.23, 20.19

¹ Nəbən nəsəppat enan tonən, nəməv topitau dudulan səmīlan, len nəməribən metəkav hən nəwīk,* aMeri ta Maktala mai aMeri togon luvan varis nəburhuvat nəmətan.* ² Vəha-sua n̄ai ikad nəbilitidu, bathut ən̄el sua siNasuḅ evi pan dan nəməv, ale erib kuv nəbilitivat topat gol nəburhuvat, ebətah lan. ³ Nənəhənəh hən emīal hum nəkabil mai nahurabat san epəhw yesyes hum nasno. ⁴ Nasoltia gail lotokətkəta kəkəl hən nəburhuvat, ninelit epil lan, lomīn̄mīnikot, luteh matmatiov. ⁵ Beti ən̄el isor mai nəpəhəvūt gəlaru, ike, “Samremətəhw! Nələboi məruke məeris aYesu lotogol tomat len nəhəi balbal. ⁶ Be gai satoh gegai, husur aGot igol ile məhat tia surīan n̄ai aYesu tokele. Məregəm ris naut topat lan. ⁷ Mirivan tutut! Kel mai ahai susur san gail ke, ‘Səsələn̄! AGot igol ile məhat dan nəmətan. Dereh teil a m̄o hən gamito vi lan naut a Kalili. Ale dereh məterisi ei.’ Enan n̄ai na-kel-uri-an sagw.”

⁸ Nəpəhəvūt gəlaru arugam tutut dan nəburhuvat. Aromətəhw be aropul hən nakemkeman ale arusaḅsaḅvūt hən arbikēle mai ahai susur san gail. ⁹ Vəha-sua n̄ai aYesu ebubur mai gəlaru. Ike, “Ivoi!” Arogəm hən̄i, arotəgau gat narien gəlaru, arulotu hən̄i. ¹⁰ Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Samremətəhw. Mirivan, kel mai aḅagw gail ke levi lan naut a Kalili, ale dereh leris ginau ei.”

Na-kel-uri-an sisoltia gail

¹¹ Nəbən nəpəhəvūt gəlaru artovan sal, nasoltia galevis lotokətkəta kəkəl hən nəburhuvat nəmətan lovi lan nəbilitivile. Ale lukel ur natit p̄isi tovisi mai əbilitihai tutumav gail. ¹² Əbilitihai tutumav gail luḅənḅən mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail ale ludam̄ hən nasor-utaut-an sua. Lulav nəvat isəbur mai nasoltia gail, ¹³ lukel mai galit ke, “Mətekəmaiegai ke, ‘Ahai susur san gail logəm len mariug, lovənoh n̄iben nəbən namttopat.’ ¹⁴ Agavna Pilate ḅəsəsələn̄ hən natenan, dereh namtetəḅov nəlon hən asike məḅbikad nəpanismen idəh.” ¹⁵ Imaienan, nasoltia gail lulav nəvat enan, lugol nəsa əbilitiju gail lotokele. Na-kel-uri-an enan salito, nəju gail lukele van vəbar nəbən ta damən̄ai.

Nakelean naməkot siYesu

(Mak 16.14-18; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

¹⁶ Beti ahai susur lotovi 11 lovi Kalili vi lan nəvəhuh aYesu tokel mai galit tia hən ləḅevi lan. ¹⁷ Nəbən lotoris ei, lulotu hən̄i, be galit galevis lukad nə-lon-uri-an. ¹⁸ AYesu egəm hən galito, ikel mai galit ke, “AGot aTəmagw ilav mai ginau nədan̄an hən na-il-a-m̄o-an p̄isi len nəməv mai len navile a pan. ¹⁹ Imagenan, mitivan hən məḅḅəḅusan naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləḅegəm vi hai susur sagw gail. Baptais hən galito len nahəsən aGot aTata, aNatun mai aNunun.* ²⁰ Vusan galito hən ləḅigol natit p̄isi notokele todan̄ mai gamito. Nau gat nategai: ginau nutah mai gamito, ale dereh nitah mai gamito van vəbar nəbən hən nanən̄an hən navile a pan, nagilen natit p̄isi.”

* 28:1: Len nasoran ta Kris ike len nəməribən metəkav hən nəwīk, gidato datokis nəməribən enan hən nəSade.

* 28:1:

Mak Na-kel-uri-an tovoi aMak totosi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke nəmantuhmar sua, nahəsan aMak, itos gat nəbol gail aPita tokel husur aYesu. Lokis aMak hən aJon Mak am.

Itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən nəvanuan pisi ləbeləboii ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, evi aNatun aGot. Itosi hən nəvanuan pisi ləbikad nadəlomian len aYesu.

Itosi mōs ase?

Itosi mōs alat ləsavu Ju lototoh len naut tiltile gail naut aRom toil a mō hən gail.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

AYesu igol nədanan san iparpar len namerikel san gail lotovi tarhət sinəvanuan gail. Ale aYesu evusan ahai susur san gail.

Nalobulat ehurus as galito?

Ehurus aYesu toke nəvanuan lipair dan nəsaan salit gail, dəlom nasoruan siGot. Ehurus ahai susur san gail, ehurus naluvoḥ gail lotohusur aYesu, maḅmaḅ len namerikel togol gail. Ehurus nəvanuan gail lotomətahun aYesu.

Natgalenan evisi ḅais?

AYesu eḅusan mai igol namerikel gail len nasihau A.D. 26 vəbar 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

NaKristen gail ta sutuai lukel ke aMak itah mai aPita len nəyanan san gail, ale itos gat nəsa aPita tokele. Len nalobulat egai aMak itos gat nəbol husur aYesu, be ikel ur nəsa aYesu togole, sakel masuḅ hən naḅusanan siYesu. Ikel ur namerikel aYesu togol gail, hən nəvanuan ləbeləboi səhot nədanan san. AMak eləḅon ke tiparpar ke aYesu tovi Natun aGot, be egəm vi lan navile a pan hən beləḅon bīsa vəsa ale hən bimat. AMak itos nalobulat egai hən nəvanuan gail ləbīdan am hən ləbēhusur aYesu, naut kəmas nəmauran bīdan o ləbeləḅon bīsa vəsa.

1) Natubatan hən na-kel-uri-an tovoi, nautautan hən nauman siYesu (1.1-13)

2) AYesu eum len naut a Kalili (1.14-9.50)

3) AYesu eriḅ naut a Kalili evi Jerusalem (10.1-52)

4) Nauman siYesu len nabiltivile Jerusalem, nawik naməkot ei (11.1-15.20)

5) Nəmatan siYesu (15.21-47)

6) Na-le-məhat-an siYesu dan nəmatan (16.1-20)

AJon Baptais eutaut hən naḅisal

(Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

¹ Egai natubatan hən na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo tovi Natun aGot.* ² Ehum ahai kelkel ur sua, aIsaiah totos gat nəsa aGot tokel mai aNatun. Ike,

“Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw

teil a mō hən gaiug,

hən beutaut hən naḅisal sam.*

³ Nadoldol sua satokai len naut masmas toḅəḅesw ke,

‘Geutaut hən naḅisal mōs Nasuḅ,

gigol naḅisal san gail linor!’**

⁴ Imagenan, aJon evisi, itoh len naut masmas toḅəḅesw, ikel uri ke, nəvanuan gail limasbap-tais hən bimasil ke lotopair dan nəsaan salito van hən aGot hən beḅubat nəsaan salit gail.

⁵ Nəvanuan naut a Jerusalem mai naprovens Jutea kavkav luvan hən ləḅesəleḅon həni. Ale nəḅoḅ lotokel vəhot nəsaan salit gail, ibaptais hən galito len Nawisel Jortan.

⁶ Nahurabat siJon, luvaii hən navurun nəkamel, ale nəhau tutuḅ evi nahurhubuluk. Ihanhan nalokust, ihanhan nəhani nasukapak toum həni.† ⁷ AJon ikel uri ke, “Avan sua dereh tegəm a tahw len ginau, gai idan səḅor ginau, ale ginau nəsanor kasi hən nəḅetəḅadur,

* 1:1: Natosian galevis ta sutuai ləsake aNatun aGot. * 1:2: Mal 3.1 * 1:3: Isa 40.3 † 1:6: 2Ki 1.8. Nalokust ehum natohtohlomətu be ihan natideh tomaur tokad nalute.

sah ru[†]bat n^hau hⁿ naributbut san.[†] 8 Ginau nubaptais hⁿ gamito hⁿ n^wwai, be dereh gai tibaptais hⁿ gamito hⁿ aNunun aGot.”

*Nəbaptaisan siYesu
(Mat 3.13-17; Luk 3.21-22)*

9 Len n^hoⁿ sua, aYesu iyar len naut a Nasaret a Kalili g^mmai ale aJon ibaptais hⁿi len Nawisel Jortan. 10 N^hoⁿ aYesu tomadhale m^hat dan n^wwai enan, eris aGot totar p^lul n^mav hⁿ tosⁿav ale eris aNunun tog^m vi pan vi lan, surⁿan n^otav.^S 11 Beti es^sə^sə^loⁿ hⁿ nadoldol tog^m len n^mav toke, “Gaiug govi anatumg ulumⁿan sagw notol^mas bun gaiug, no^hə^hə^vur masu^v hⁿ gaiug.”*

*ASetan italtal so^buer hⁿ aYesu hⁿ bigol bisa
(Mat 4.1-11; Luk 4.1-13)*

12 V^ha-sua ⁿai aNunun aGot es^har aYesu vi lan naut masmas to^bə^sesw. 13 Itoh ei len n^mariboⁿ tovi 40 ale aSetan italtal so^buer ke tigo^l n^saan. Itoh mai narivatvat nalilihai lotol^oboi l^obisah p^oasi ale aⁿel gail lovi tarh^ot san.

*Ahai susur metə^kav gail
(Mat 4.12-22; Luk 4.14-15, 5.1-11)*

14 Husur n^hoⁿ galenan, aenemi sijoⁿ luth gati, riⁿi len naim b^obanis. Beti aYesu evi Kalili, ikel ur na-kel-uri-an siGot.** 15 Ike, “Namityal e^gam tia, natohan pipihab^olan aGot e^gam p^opadaj. Mitipair dan n^saan samito, d^olom na-kel-uri-an tovi enan!”

16 Boⁿ sua aYesu toyaryar bitas tarh^ot Nabiltiwai Kalili, eris alarmi^van, aSimon mai aAdru artobar hⁿ nalevlev len nabiltiwai husur arovi vanuan n^sahiehⁿ. 17 Ale aYesu ikel mai g^olaru ke, “M^oreg^omai! M^orehusur ginau ale nigol m^oreg^om vi vanuan n^o-sah-h^on-n^ovanuan-an!” 18 V^ha-sua ⁿai aroriⁿ nalevlev s^olar gail, arohusuri.

19 N^hoⁿ aYesu toyar k^okereh am husur bitas, eris aJemes mai aJon alarmi^van, anatan aSepeti g^olaru. Arusah len nabot salito, arobutan nalevlev salit gail lunor. 20 V^ha-sua ⁿai ekis g^olaru hⁿ ar^ob^otah maii, ale aroriⁿ at^omalaru len nabot mai n^ovanuan nauman gail, ale aruth maii, arohusuri.

*AYesu ehut nanunun sua tosa
(Luk 4.31-37)*

21 AYesu mai ahai susur san gail lovi lan navile a Kapernaum, ale len n^sSappat e^bis len naim nabon^onan seju gail, e^pusan. 22 N^ovanuan lu^opan len na^pusanan san bathut e^pusan surⁿan naulumⁿan tokad na-il-a-m^o-an kitin, sasurⁿan ahai p^usⁿan gail hⁿ nalo. 23 Len namityal enan ⁿai len naim nabon^onan salito ikad naulumⁿan tokad nanunun n^omargobut. Ikai, 24 ike, “Yesu ta Nasaret, gumab hⁿ ginamito? Gog^om hⁿ g^ob^oigol namte^buer a? Ginau nol^oboi gaiug. Nol^oboi gotovi siGot, gotog^om m^osi.” 25 AYesu esivoh len nanunun n^omargobut, ike, “Gem^odau! Gimakuv dani!” 26 Ale nanunun n^omargobut igol atenan totalto^loⁿ hⁿ nahumatmat, ikai habat ale nanunun n^omargobut imakuv dani. 27 N^ovanuan gail lumaⁿman lan, lotubat sor husur n^sa tovisi. Lousus galit gabag ke, “Na^pusanan veveu tomabe ganⁿ? Ikad n^odanⁿ hⁿ na-il-a-m^o-an! Ikele hⁿ nanunun tosa gail ale lugol husur n^sa tokele!”

28 Na-kel-uri-an husur n^sa aYesu togole iperⁿan tutut hⁿ naut pⁱsi len naut a Kalili.

*AYesu igol n^ovanuan iso^bur lumaur
(Mat 8.14-17; Luk 4.38-41)*

29 N^hoⁿ aYesu mai ahai susur san gail lotovivile dan naim nabon^onan seju gail, luth mai aJemes, aJon, lovi lohoim seSimon mai aAdru. 30 Anan asoan aSimon ipat len n^omel, nam^osahan igol niben topud. AYesu to^bis, v^ha-sua ⁿai lusor husur aliten maii. 31 Ale aYesu ivan hⁿi, et^ogau nav^olan, elivi vi m^hat hⁿ b^ob^otah. Nam^osahan inoⁿ dani ale ile m^hat, ilav n^ohanian mai galito.

32 N^hoⁿ namityal tomasur, naut togomgom, n^ovanuan gail los^har alat lotom^osah mai alat lotokad nat^omat gail van hⁿ aYesu. 33 N^ovanuan pⁱsi len nabiltivile kavkav lolu^oh il bopita. 34 Ale igol iso^bur lotokad nam^osahan tiltile lumaur. Ehut nat^omat iso^bur ale igol lod^odas l^obisor husur lol^oboi gai tia.

† 1:7: Evi slev gail lotosah ru^hat n^hau hⁿ naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut k^omas len n^ovanuan salit gail. S 1:10: N^otav evi n^oman nam^osav sua tohum navimal top^hap^oh^ow. * 1:11: Psa 2.7; Isa 42.1 ** 1:14: Luth gat aJon Baptaⁿis nasihau esua hudhute husur n^hoⁿ aSetan totaltal ris aYesu hⁿ bigol bisa. AHerot Antipas eriⁿ aJon len naim b^obanis husur aJon tokel tabtab hⁿ aHerot ke togol n^saan. Ris Mak 6.14-29.

*AYesu ikel ur nasoruan siGot len naut a Kalili
(Luk 4.42-44)*

³⁵ Pelan han, dudulan somilan, naut sələn sal, aYesu ile məhat, evivile, evi tut sua len naut tobbəsw ale isor tuv̄ ei. ³⁶ Idareh aSimon mai alat lototah maii, ludonji. ³⁷ Nəboŋ lotosaŋi luke, “Nəvanuan pisi lokətkəta doŋ gaiug.” ³⁸ Be aYesu isor var galit ke, “Datevi tut ideh am, len naut gail lotodar vis navile egai hən nəbikel ur nasoruan siGot ei. Husur nogəm r̄osi.” ³⁹ Na iyar tur pis naut len naut a Kalili, ikel ur nasoruan siGot len naim nabonbonan salito ale ehut natəmat gail.

*AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur
(Mat 8.1-4; Luk 5.12-16)*

⁴⁰ Naulum̄an tokad naleprosi egəm tənjedur təban aYesu, enjiri ke, “Gəbələnŋoni, goləboi gəb̄igol nəbimaur, nəbiveveu.” ⁴¹ Nələn aYesu itanjis masuṽ həni, isar hən navələn, ibari, ikel maii ke, “Nolənŋoni. Gimaur, giveveu!” ⁴² Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dan atenan, imaur, iveveu. ⁴³ Beti aYesu esəvati van, ikai tasi ⁴⁴ ke, “Sagikel natideh mai avan ideh, be gia v̄usan gaiug hən ahai tutumav hən bəbunus husur nibem̄. Beti getutumav hən naviolan hən naveveuan sam̄ aMoses tokel bun gail hən nəvanuan ləbələboi səhoti ke gotomaur.”*

⁴⁵ Avil ategaii ivan, ikel ur nəsa tov̄isi həni. Igole van van na-kel-uri-an enan ibar naut isobur. Naten igol aYesu saləboi bəbis len navile ideh len nəhon nəvanuan gail bathut naluṽoh ludar visi, be itoh len naut gail lotobəsw. Be nəvanuan gail len naut pisi ei logəmgəm həni sal.

2

*AYesu igol avan sua nətarhəben tomat imaur
(Mat 9.1-8; Luk 5.17-26)*

¹ Husur nəmariboŋ galevis, aYesu etəlmam vi Kapernaum. Nəboŋ tobar naut enan, sədareh, husur ke nəvanuan isobur lotosəsələn həni ke totoḥ ei, ² logəm hən naim san gol loririhit lohoim mai vivile. Ləsələboi ləbeil bopita am. Ale aYesu ikel ur nasoruan mai galito. ³ Nəvanuan galevis logəm həni, ivat lupat naulum̄an nətarhəben tomat, ⁴ be lodədas ləb̄ibar aYesu bathut naluṽoh. Ale lopələu vi məhat len navurun naim topapav, ludakuv̄i, gol nabur a məhat hən naut aYesu totoḥ lohoim lan. Ale lorij tur hən nəbateḥ vi pan, atenan nətarhəben tomat, topat lan. ⁵ Nəboŋ toris nadələmian salito, aYesu ikel mai atenan nətarhəben tomat ke, “Natugw, nəsaan sam̄ gail lumarubat.”

⁶ Be ahai p̄usan hən nalo lotobətah ei lunau natgalenan len nəlolit ke, ⁷ “Gai ekəmaienan mabe? Isor mədas aGot! AGot səbon ŋai eləboi bərubat nəsaan dan nəvanuan!”

⁸ Vəha-sua ŋai aYesu eləboi nənanuan salito ale ikel mai galit ke, “Imabe mətunau magenan len nəlomito?” ⁹ Nəbikel mai ategai nətarhəben tomat ke, ‘Norubat nəsaan sam̄ gail,’ o nəb̄ike ‘Gile məhat, pat nəbateḥ sam̄, giyar,’ nəsa emədmədau am? ¹⁰ Be nuke məteləboi ke aNatan Nəvanuan ikad nədəŋan hən na-il-a-m̄o-an hən bərubat nəsaan len navile a pan. Nokəmaiegai hən nəb̄ev̄usan nədəŋan en mai gamito.” Ale aYesu ikel mai atenan nətarhəben tomat ike, ¹¹ “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateḥ sam̄, givahim sam̄.”

¹² Vəha-sua ŋai atenan ile məhat, ipat nəbateḥ, evivile len nəhon nəvanuan pisi. Lumanmaj masuṽ lan ale lusal suh nəyaljalan siGot luke, “Datsaris natideh tomaienan boŋ ideh sal!”

*AYesu ekis aLevi (aMattiu)
(Mat 9.9-13; Luk 5.27-32)*

¹³ Beti aYesu evivile, etəlmam hən biyar tarhət nəb̄iltiwai Kalili. Nəb̄iltiṽoh egəm həni ale ev̄usan galito. ¹⁴ Len nəyaran san van, eris aLevi anatun aAlfeus tobtəh len nəpasvaləval hən nətaks, ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!” Ale aLevi ile məhat, ehusuri.†

¹⁵ Na aLevi eus aYesu mai ahai susur san gail hən ləb̄ihan lohoim san. (Ikad nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isobur lotohan ei husur ikad nəvanuan tosoḥur maienan lotohusur aYesu.) ¹⁶ Be nəboŋ ahai p̄usan hən nalo galevis lotovi Farisi lotoris aYesu tohan mai nəvanuan gail lotomaianan, lous ahai susur san gail ke, “Imabe tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”

* **1:44:** Lev 14.1-32   * **2:9:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas bigol eru en pisi, ale nəb̄ike, ‘Norubat nəsaan sam̄ gail,’ mətsaləboi ke lumarubat o ləsəmarubat. Be nəb̄ike, ‘Gile məhat, giyar!’ məteləboi mətberisi ke imaur.   † **2:14:** Levi: Mat 9.9; Luk 5.27.

¹⁷ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən natenan ikel mai galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran hən bīrer hən galito, be alat lotoməsah ŋai. Ginau nəsagəm hən nəbekis alat lotonor o alat lotonau ke lotonor, be nogəm hən nəbekis nəvanuan nəsaan gail.”

Nausian husur nəmaribon nəvanuan səhan
(Mat 9.14-17; Luk 5.33-39)

¹⁸ Len nəmaribon galevis ahai susur siŋon mai naFarisi gail ləsəhan[†] hən ləbisor tuv. Ale logəm hən aYesu lousi ke, “Ahai susur siŋon gail mai ahai susur sinaFarisi gail ləsəhan hən ləbisor tuv, be ahai susur sarŋ gail ləsəmagenan. Imabe?”

¹⁹ AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke nəvanuan lototah mai naulurŋan tolah, ləsəhan len nəhanan nəlahan a? Aoa! Asike lumaianan nəboŋ naulurŋan tolah totoh mai galit sal. ²⁰ Be naulurŋan tolah, nəboŋ bəgəmai hən ləbəsəhari dan nəvanuan san gail, ale len nəboŋ enan asike luhān.

²¹ “Səkad avan ideh toḡisihoh hən nəkaliko veveu len nahurabat tomatu. Tagole, napisihoh təmakuv dan nahurabat tomatu gol nə-tar-sili-an tamədasi səhor ta mo. ²² Natsual am, səkad avan ideh toḡir nəwain lotomadhaum həni len nahurhuwain lotomatu. § Tagole, nəwain veveu tatəvah tur lan, mēdas nəwain mai nahurhuwain piŋi.”

Nausian husur nəSappat
(Mat 12.1-8; Luk 6.1-5)

²³ Len nəSappat sua, aYesu toyar tur marireu hən nawit, ahai susur san gail lotuḡat kin bur nəhavhuwit gail. * ²⁴ Ŋa naFarisi gail lukel mai aYesu ke, “Imabe lotogol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?”

²⁵⁻²⁶ AYesu isor var galit ke, “Mətsavuruŋ ləboi natosian gail lotohol husur aTevit boŋ ideh nəboŋ gai mai alat lototah mai lotopar hanian, lotomalkəkət a? Nəboŋ aĀpiatar tovi biltihai tutumav, aTevit ebis len naim siGot, ihan nabəta tolo ahai tutumav səbolit ŋai loləboi ləbīhani. * Ale ilav nabəta galevis mai alat lototah maii.” * ²⁷ Beti aYesu ikel mai galit ke, “NəSappat, aGot igole mo nəvanuan, sagol nəvanuan mo nəSappat. ²⁸ Imaianan, aNatun Nəvanuan evi masta, evi masta hən nəSappat am.”

3

AYesu igol navəlan nəvanuan imaur
(Mat 12.9-14; Luk 6.6-11)

¹ Len nəboŋ sua tile am, aYesu ebis lohoim nəbonḡonan seŋu gail tətəs, ale ikad avan sual ei, navəlan tomat, toḡəm hum towas. ² Nəvanuan gail ei lomətan aYesu hən ke ləberis biḡol atenan bīmaur len nəSappat. Biḡole, dereh likot həni ale kel uri ke toḡur kotov nalo hən nəSappat. ³ AYesu ikel mai atenan navəlan tomat, toḡəm hum towas ke, “Geil rivuh.” ⁴ Beti eus galit ke, “Inor hən datḡigol biḡoi len nəSappat o hən datḡigol biḡa? Inor hən datḡerŋ təlmam hən nəmauran o hən datḡigol nəmatan?” Be naut eḡut, ləsasor vari.

⁵ Len nəlol paŋpaŋ san ekəta mətətal hən galito, ilolosa hən galit husur nəkadulit iḡonḡon. Beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navəlam!” Ale isar həni, navəlan imaur təlmam. ⁶ Vəha-sua ŋai naFarisi gail lovivile, luḡbonḡon mai alat galevis len nəpati tovi tarḡət siHerot hən ləbisor utaut hən ləbēmēdas bun aYesu hən bīmat.

Naluḡoh tarḡəḡiltiwai Kalili

⁷ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan nabiltiwai ale nabiltiḡoh lohusuri. Nəboŋ lotosəsəloŋ husur natit piŋi aYesu toḡole, nəvanuan isoḡur logəm həni. Logəm len naut a Kalili, a Jutea, ⁸ a Jerusalem, a Itumea, len naut gail tarḡət Nawisel Jortan mai naut gail lotodar vis nabiltivile eru, a Tair mai a Siton. ⁹ Bathut naluḡoh totibau, ikel mai ahai susur san gail ke leutaut hən nəḡot viri hən asike nəvanuan ləbeluḡoh dar visi. ¹⁰ Husur len nəmaribon enan igol isoḡur lumaur tia ale isoḡur am lotokad naməsahan tiltile loririhit, dar visi hən ləbībari. ¹¹ Ale nəboŋ nəvanuan lotokad nanunun tosa gail lotoris aYesu, luteh len nəhon, lukai habat ke, “Gaiug govi aNatun aGot!” ¹² Avil aYesu ikai tas galito ke salikel vəhot gai ke tovi ase.

AYesu itabtabuh len ahai pispisul lotovi 12
(Mat 10.1-4; Luk 6.12-16)

[†] 2:18: Naŋu gail ləsəhan len nəmaribon galevis hən ləbisor tuv, ləsəhan hən ləbitaŋ husur nəmatan o natsua tosa tovisi hum nabiltidu mai ləsəhan len nəboŋ totibau galevis salito. § 2:22: Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu burhulon. * 2:23: Deu 23.25 * 2:25-26: Lev 24.9 * 2:25-26: 1Sam 21.1-6

¹³ Beti aYesu etəvehuh vi məhat, ekis alat gai toləjon galito ale logəm həni. ¹⁴ Ale itabtabuh len galit lotovi 12 hən ləbitah maii; ekis galit hən ahai pispisul gail hən bəsəvat galit van hən ləbikel ur nāpisulan siGot; ¹⁵ ale ilav nədañan hən na-il-a-mo-an mai galito hən ləbehut natəmat gail. ¹⁶ Alat lotovi 12 nahəsalit lumaiegai: ikad aSimon aYesu tokisi hən aPita; ¹⁷ ikad aJemes anatun aSepeti mai aJon aVan aJemes, ale aYesu ekis gəlaru Poanerkəs namilen Natun Nabiliurur gəlaru. ¹⁸ Ikad galevis am, aAdru, aFilip, aPartolomiu, aMattiu, aTomas, aJemes anatun aAlfeus, aTatteus, aSimon tovi naSelot* sua, ¹⁹ mai aJutas Iskariot bəriñ aYesu len navəlan aenemi san gail.

AYesu mai aPeelsepul
(Mat 12.22-32; Luk 11.14-23, 12.10)

²⁰ AYesu etəlmam vahim len naim totohtoh lan mai ahai susur san gail. Ale naluvoḥ logəm bonḥon ei van gai mai ahai susur san gail ləsəkad namityal ideh hən ləbihan. ²¹ Nəboñ nəbathudud siYesu lotosəsəloñ hən nakelean husur nəsa tovisi, luke litah gati husur luke tovinvinu. ²² Be ahai pusan hən nalo lotogəm len naut a Jerusalem, luke, “APeelsepul toil a mo hən natəmat gail iwol həni. Ehut natəmat gail len nədañan səbilititəmat setəmat gail.”

²³ Ale aYesu ekis galit gəmai, isor mai galit len nasoruən kəta ke, “ASetan eləboi behut aSetan mabe?” ²⁴ Nəvanuan lototoḥ pipihabəlan nakinñ len nəkantri sua biḥalkabañ, nəkantri dereh timapuḥpul. ²⁵ Nəbathudud biḥalkabañ, dereh timapuḥpul. ²⁶ Len nəvide tomaiənan, aSetan təbal mai gai gabag, alat pipihabəlan lətapəpəhw, gai asike taləboi tail gəgat am, nədañan san tanəñ. ²⁷ Nisor kəta maiegai ke: Avan ideh saləboi beḥis lohoim sinabəhariv todañ hən biḥariv kuv natit san gail. Be a mo, biḥanñis gat abəhariv, beti eləboi biḥariv kuv natit piḥi dan naim san.† ²⁸ Nukel nakitinan mai gamit ke, aGot dereh teruḅat nəsaan ideh dan nəvanuan gail naut kəmas ləbisor tas aGot o ləbemədas nahəsən. ²⁹ Avil avan ideh tosor mədas aNunun aGot, asike aGot eruḅat nəsaan enan dani boñ ideh. Be nəsaan enan san, tonor hən nəpanismen, dereh tipat len atenan vi sutuai.”

³⁰ AYesu ekəmaiənan husur ahai pusan hən nalo gail luke tokad nanunun tosa.

Nəbathudud kitin siYesu
(Mat 12.46-50; Luk 8.19-21)

³¹ Beti aVan aYesu matmat gail mai anan logəm təban naim aYesu totoḥ lan. Loil vivile, lopisul van həni, kisi gəmai. ³² Naluvoḥ lobətah dar vis aYesu, ale lukel maii ke, “Geris, anamñ mai aVanñ gail lous gaiug vivile.”

³³ AYesu isor var galit ke, “Ase lai tovi anagw? As galit lai lotovi aḅagw gail?” ³⁴ Ale ekəta garu len alat lotobətah dar visi, ike, “Gamit mətovi anagw mai aḅagw gail bogai. ³⁵ Husur avan ideh togol nəsa aGot toləjoni, gai evi aḅagw o aḅavinegw o anagw.”

4

AYesu iḅol husur namisurhuwit
(Mat 13.1-9; Luk 8.4-8)

¹ AYesu etuḅat pusan tətas tarḥəḅiltiwai Kalili. Nəbilitluvoḥ logəm bonḥon dar visi gol tosaḥ len nabot, bətah hən beḥusan. Ale nəvanuan gail piḥi losuh pəpədañ hən nabiltiwai, a ut. ² Eḅusan galit hən natit isoḅur len nəḅol pusan gail. Ale len nəpusanan san ikel mai galit ke, ³ “Səsəloñ! Nəvanuan nəmabulan hən namisurhut gail ia bubulan namisurhuwit. ⁴ Nəboñ toḅubulan gail, galevis luteh metḥisal, ale nəman naməsav gail logəm han piḥ gail. ⁵ Namisurhuwit galevis am luteh len naut tobañ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut husur nətan enan sasareh. ⁶ Nəboñ namityal tovisi, esun bun gail ale lumayoh husur ləsəkad nəharḥəte. ⁷ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tobañ hau tokad nasunite lan, ale nəboñ nawit toḅov, nəhau eruñ gut buni, gol səḅan. ⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tokənoh. Lutov, lovivi məhat ale luḅan. Sua iḅan vəkad 30, sual am iḅan vəkad 60 ale sua tətas am iḅan vəkad 100.” ⁹ Beti aYesu ike, “Nəvanuan tokad nədariñan hən bəsəsəloñ, tesəsəloñ!”

AYesu iḅol pusan hən nəsa?
(Mat 13.10-17; Luk 8.9-10)

¹⁰ Nəboñ aYesu totoḥ səḅon mai ahai susur san lotovi 12 mai galevis am, lous namilen nəḅol pusan gail həni. ¹¹ Ale ikel mai galit ke, “AGot ikel vəhot nəsa tosusuah husur natoḥan

* **3:18:** NaSelot evi avan ideh len naluvoḥ sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləḥiḅal mai galito, hut galit dan naut a Jutea. † **3:27:** Namilen ke avan ideh saləboi beḅənah dan navəlan aSetan, be biḥanñis gat aSetan, eləboi behut natəmat san gail.

pipihabəlan mai gamito hən mətəbələboii. Be alat lototoh vivile, nukel nakitinan pisi mai galito len nəbəl pusan gail ¹² hən natosian siGot bısarpoh toke,

“ Naut kəmas ləbəkəta, kəta,
ləsakəta ləboi nəsa aGot togole;
naut kəmas ləbəsəsəlon, səsəlon,
ləsasəsəlon ləboi nəsa aGot togole.
Asike lətəmagenan, lətəpair van hən aGot
ale taruəbat nəsaan salito.’ ”*

*AYesu isor vəsvəsai nəbəl pusan husur namisurhuwit
(Mat 13.18-23; Luk 8.11-15)*

¹³ Beti aYesu eus galit ke, “Mətsaləboi namilen nəbəl pusan enan a? Bimagenan, mətələboi nəbəl pusan ideh mabe? ¹⁴ Nəvanuan nəmabulan ebubulan namisurhuwit gail tovi nasoruan siGot. ¹⁵ Namisurhuwit toteh metpısal ehum alat lotosəsəlon hən nasoruan siGot. Ale nəboŋ lotosəsəlon hənı, vəha-sua ŋai aSetan egəmai, lav kuvi dan galito. ¹⁶ Nəvanuan galevis lohum namisurhuwit toteh len tan toban vat. Nəboŋ lotosəsəlon hən nasoruan, ibar nəlolito, vəha-sua ŋai lohəhəvur lan. ¹⁷ Be husur lohum nawit nəharhəte sakir sədaŋ, ləsətov sabəlav. Ale nəboŋ lotoləŋon tosa o nəvanuan gail lotomədəs bun galito bathut nasoruan tobar galito, luteh dan nədəlomian. ¹⁸ Nəvanuan galevis am lohum namisurhuwit toteh len tan toban hau tokad nasunite lan. Losəsəlon hən nasoruan ¹⁹ be nəlolit etuhətu hən nəmauran hən navile eg a pan, naləmasian hən natite mai na-ləŋon-masuŋ-hənı-an hən natgalevis am lobis len galito gol loruŋ gut bun nasoruan hən asike biŋan. ²⁰ Nəvanuan galevis tile am lohum namisurhuwit lototeh len tan tovoi. Losəsəlon hən nasoruan, ibar nəlolito, ale luŋan masuŋ, galevis luŋan vəkad 30, galevis luŋan vəkad 60, galevis am luŋan vəkad 100.”

*Nəbəl pusan husur namial
(Luk 8.16-18)*

²¹ Beti aYesu eus galit ke, “Ikad avan ideh topat namial hən bəsusuani pipihad o pipimel a? Ao! Eriŋi a məhat len nəhai namial toilil lan. ²² Husur natideh tosusuah dereh aGot tevəhoti ale natideh topat len nəmargobut dereh aGot tigol tevivile, tiŋarŋar. ²³ Nəvanuan tokad nədərıŋan hən bəsəsəlon, tesəsəlon!”

²⁴ Beti isor tətəs mai galit ke, “Mətələləgau hən gamito! Mətesəsəlon husur nakelean sagw. Dereh aGot tilav naləboian mai gamito tonor hun na-səsəlon-husuri-an samito, ale tivan am. ²⁵ Bathut avan ideh nəlon toməbur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav naləboian am maii. Avil avan ideh tomətəhan bələboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian gai tokade dani.”

Nəbəl pusan husur namisurhuwit totov

²⁶ Beti aYesu ike, “Nətohan pipihabəlan aGot imaiegai: Ikad naulumən tobubulan namisurhuwit len tan. ²⁷ Nəboŋ topat len nalenmariug o tolele len nalennəyal, namisurhuwit itov, evivi məhat. Be itov vi məhat mabe? Atenan saləboii. ²⁸ Nətan səbon evəhasus hən nawit: a mto nalute evisi, itov ale evi məhat, beti iŋan hən nəhəvəte, ale ikad namisurhute tovi hanian. ²⁹ Be nəboŋ namisurhuwit tomatu, vəha-sua ŋai atenan ivan, ita kokotovi hən nəbu tohaə husur nəboŋ hən nəmatuan egəmai.”*

*Nəbəl pusan husur namisurhumastat
(Mat 13.31-32; Luk 13.18-19)*

³⁰ AYesu isor tətəs ike, “Dereh nenənoŋ hən nətohan pipihabəlan aGot mai nəsa? Nisor vəsvəsai len nəbəl pusan toməbe? ³¹ Imaiegai: Nəvanuan imabul namisurhumastat len tan. Ekəkereh səhor namisurhut gail pisi len tan ³² be itov vi məhat vatibau səhor nəhanian pisi. Nəpəshət gail topasil lotibau gol ke, nəman naməsav loləboi ləbeum hən nəhai ŋodŋod halit len gail, len nəmol han.”

³³ AYesu ikel nəbəl pusan isəbur hən bikel nasoruan mai nəvanuan gail tonor hən naləboian lotokade hən ləbələboi səhoti. ³⁴ Len nəhon nəvanuan gail, natit pisi tokele, ikel mai galit len nəbəl pusan gail ŋai. Be nəboŋ totoh mai ahai susur san gail səbolito, isor vəsvəsai namilen natgalenan.

*AYesu igol nəlan mai nəbiltiwei arovi pan
(Mat 8.23-27; Luk 8.22-25)*

* 4:12: Isa 6.9-10 * 4:29: Jol 3.13. Nəbu tohaə, naut tokan ipat len nəlon, ale akis auleIsrael luta kokotov nawit halito hən nəbu tomaianan.

³⁵ Len nəboŋ enan naut igomgom, ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhət nəwai egai.” ³⁶ Na lorinŋ naluʋoh, lusah maii len nabot ale luvan. (Ikad nabot halevis am lotohusuri.) ³⁷ Losəhoʋut hən nabiltilan togəmai tokud hən nəwai. Nəwai epus vi lan nabot gol totuʋat pul hən bəmun. ³⁸ AYesu ipatmari len napilo a tahw, bathuwag. Lovəŋoni, lukel maii ke, “Ee Hai ʋusan, namtomun! Gəsənuu ginamit a? Nabot idod!” ³⁹ Na aYesu ile məhat, esivoh len nəlan, ikel mai nəwai ke, “Gemədaui! Vi pan!” Ale nəlan idar buni, naut etəmat. ⁴⁰ Beti eus galit ke, “Mətovi batmətahw gail a? Mətsəkad nadələmian sal a?”

⁴¹ Ahai susur gail lomünminikot habat. Lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Nateru eg am, nəlan mai nabiltiwai lugol husur nəsa tokele!”

5

Naulumʋan tokad nanunun tosa gail, aYesu igol imaur (Mat 8.28-34; Luk 8.26-39)

¹ Ale lubar nətarhət nabiltiwai enan, len naut a Kerasa. ² Nəboŋ lotobar naut enan, aYesu imariŋ dan nabot. Vəha-sua ŋai naulumʋan tokad nanunun tosa egəm len naburhuvat nəmatan gail ei, ebubur mai aYesu. ³ Atenan itoh burhuvat nəmatan gail. Nəvanuan gail lodədas ləbibanjisi am hən natsen. ⁴ Lubanjis narien gəlaru mai navəlan gəlaru hən natsen vəha-sobsoʋur tia, be igol natsen tobanjis navəlan imarmarikot, mai natsen tobanjis narien, ilabuburi. Səkad avan ideh tokad nədanjan hən bətəgau gati. ⁵ Akis len nalennəyal mai nalenmariug, iyar lab len naburhuvat nəmatan mai navəhuh gail, ikai habat, tiv sisil niben gabag hən nəvat.

⁶ Nəboŋ aYesu totoh a tut dani sal, atenan erisi, igam van həni, etəjedur bathurien. ⁷⁻⁸ AYesu ikel maii ke, “Nanunun gotosa, gimakuv, givan dan ategai!” Atenan eis, ikai habat ike, “Gaiug, savi hən gəbəmədas ginau, Yesu, aNatun aGot toyalal! Len nahəsən aGot noŋir gaiug ke sagipansəm ginau, sagemədas ginau!” ⁹ Beti aYesu eusi ke, “Nahəsəm ase?” Ale ike, “Nahəsagw aLuʋoh husur namtusobur.” ¹⁰ Ale loŋir vəha-sobsoʋur həni ke satehut galit vi lan naut a tut ideh.

¹¹ Len nətarhəvəhuh ei ikad nabiltivəshəbuai lotohan. ¹² Ale natəmat galenan loŋir aYesu ke, “Səvat ginamit van hən navəshəbuai hən namtbəbis len gail.” ¹³ Na idam həni. Ale natəmat lumakuv dan naulumʋan, lobis len nabuai gail. Ale navəshəbuai lomʋur, sarmar vi pan vi lan nabiltiwai. Ikad nabuai tovi 2,000 lotomun, lotomat len nabiltiwai.

¹⁴ Alat lotokəkətə təban navəshəbuai, lugam dan naut enan vi lan nabiltivile mai naut lotodar visi hən ləbikel ur nəsa tovisi. Ale nəvanuan gail lugam gəm hən ləberis nəsa tovisi ei. ¹⁵ Ale logəm hən aYesu, loris atenan a mō tokad naluʋoh hən natəmat ale loris ke esun nahurabat, ebətah, imaur tətəs, nənanuan san etəlmam, imasil. Na lomətahw. ¹⁶ Beti alat lotoris nəsa tovisi, lukel ur natit pisi tovisi mai galit lotomadhagəmai. Lusor husur naulumʋan tokad natəmat gail ale lusor husur nabuai gail. ¹⁷ Imaienan, nəvanuan gail len naut enan lotuʋat ŋir aYesu ke teriŋ naut salit gail.

¹⁸ Nəboŋ aYesu tosa hən nabot, naulumʋan a mō tokad natəmat gail enjir aYesu hən bitah maii. ¹⁹ Be aYesu sədam həni, ike, “Givahim van hən nəbathudud sam ale kel mai galito hən natit pisi Nasuʋ togole mōs gaiug mai nalolosaan tokade len gaiug.” ²⁰ Ale atenan ivan, len naut a Tekapolis, etuʋat kel ur natit pisi aYesu togole mōsi. Galit pisi ei lumanjan len natit tokele.

Natəbarehreh tomat, napəhaʋut toməsah (Mat 9.18-26; Luk 8.40-56)

²¹ Beti aYesu igam kotov nabiltiwai len nabot təlmam vi lan nətarhəte. Nəboŋ tobar nətarhəwai ei, nabiltiluvoh logəm bənbənan dar visi. ²² Beti avan sua, nahəsən əfajirus toil a mō hən naim nabənbənan ei egəm hən aYesu. Iteh bathurien. ²³ Enjir aYesu, ike, “Nasuʋ, anatvavigw pəpadan hən bimat. Gegəm vahim bai hən gəberinŋ navələm lan hən bimaui, asike bimat.” ²⁴ Ale aYesu ivan maii.

Nabiltiluvoh lohusuri, loburuti. ²⁵ Ikad napəhaʋut sual ei toməsah, nəda han togam hən nashiau tovi 12 tia. ²⁶ Nəvanuan nareran lusobur lurer sobuer həni be lugol eləŋon isa vəsa ŋai. Epur hən natit pisi san hən bəʋur galito, be səmaur. Eməsah habat am. ²⁷⁻²⁸ Esəsələn hən nakelean husur aYesu, ale ikel mai gai gabag ke, “Nəbibar nahurabat san, dereh nimaui.” Na eliligis hən gai len naluʋoh madun aYesu, ibar nahurabat san. ²⁹ Vəha-sua ŋai nəgaman hən nəda esib, ale eləboi len niben ke tomaur təlmam, naməsahan san inonj. ³⁰ Nəboŋ alitenan tobar aYesu vəha-sua ŋai eləboi len gai gabag ke nədanjan ivan dani. Na ipair len naluʋoh ike, “Ase tobar nahurabat sagw?” ³¹ Ahai susur san gail lukel maii ke, “Gəbunus naluʋoh lotorihit gaiug. Imabe gotous ke, ase tobar gaiug?” ³² Be aYesu ekəkətə garu hən bisab nəvanuan tobari. ³³ Beti napəhaʋut toləboi nəsa tovisi həni, emətahw, ipab. Egəm həni, iteh

bathurien, ale ikel nakitinan kavkav maii. ³⁴ Ale aYesu ikel maii ke, “Litegai, nadølomial sam̄ igol ke gotomaur. Givan, len nølom̄ gikad natømat, na-løjon-isa-an sam̄ inoŋ.”

³⁵ Nøboŋ tosoror sal, nøvanuan galevis logøm len naim siJairus toil a mo høn naim nabønbonan, lukel maii ke, “Anatvavim̄ imat tia. Sagemødas ahai pusan am.” ³⁶ Be aYesu, tosäseloŋ høn nøsa lotokele, ikel mai aJairus ke, “Sagemøtahw. Riŋ nølom̄ len ginau ŋai.” ³⁷ Beti aYesu sädam̄ høn avan ideh høn ðehusuri, be idam̄ høn aPita, aJemes mai aJon, aVan aJemes ŋai.

³⁸ Nøboŋ lotobar naim sitenan toil a mo høn naim nabønbonan, aYesu eris nøvanuan gail lotowal taŋtaŋor, lototaŋ, lotois habat. ³⁹ Nøboŋ tobis lohoim̄ ikel mai galit ke, “Imabe mätoløhoŋ isa, mätutaŋ maiegai? Natøbarehreh enan sämat, ipatmari ŋai.”

⁴⁰ Lusor vilesi, luman sili. Be esøvat galit vivile ale esøhar atøman natøbarehreh mai anan mai alat lototah maii, ale ebis len naut natøbarehreh topat lan. ⁴¹ Etøgau navølan alitenan ale ikel maii len nasoruan san ke, “Talita koum!” namilen toke, “Tuhtøbarehreh, nukel mai gaiug, gile møhat!”

⁴² Vøha-sua ŋai natuhtøbarehreh nødam̄ han tovi 12, ile møhat, iyaryar. Nøboŋ lotoris natenan lumanŋman̄ habat. ⁴³ Ale aYesu ikel idan̄ mai galit ei ke salikel nøsa tovisi mai avan ideh. Beti ike, “Lav nøhanian ideh høn bihani.”

6

*Alat a Nasaret lomøtahun aYesu
(Mat 13.53-58; Luk 4.16-30)*

¹ AYesu eriŋ naut enan, evi Nasaret, naut a im san, ale ahai susur san gail lohusuri. ² Len nəsappat etuðat høn napusanan len naim nabønbonan ale isoður lotosäseloŋ luþaŋ luke, “Ategai ilav natgalenan tokele a be? Namitisau egai høn nømauran tonor gai tokade egøm len naut a be? Igol mabe høn namerikel lotomaienan? ³ Be ategai inau ke tovi ase? Gai evi nøvanuan na-um-im-an ŋai, anatun aMeri, aVan aJemes, aJoses, ajutas mai aSimon. Avavinen gail lutoh gegai!” Ale len nølol sasa salito lomøtahuni.

⁴ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur, nøvanuan gail loputsani len nønauan salito len naut pisi, be len naut a im san, len amahean gail mai len nøbathudud san, natsua, læsaputsani, lomøtahuni.”

⁵ Edødas biŋol namerikel ideh len naut enan, be eriŋ navølan len nøvanuan evis ŋai lotomøсах ei ale lumaur. ⁶ Ale iþaŋ husur nadølomial salit tobuer.

*AYesu esøvat ahai susur lotovi 12 høn læbeum moŋi
(Mat 10.5-15; Luk 9.1-6)*

Beti aYesu iyar husur navile visusua, øpusan. ⁷ Ale ekis ðønðon høn ahai susur san gail ale etuðat sävat galit lorururu van. Ale ilav mai galito nødaŋan høn na-il-a-mo-an høn læbehut nanunun nømagobut gail. ⁸ Ale ikele høn galit ke, “Samtilav natideh len nøvanan samito, samtilav nabøta, samtitariv nøhad säsehoŋ, samtilav nøvat ideh len nøhau tutuŋ samit gail. Mitipat nøhai tøbatehw ŋai. ⁹ Møtevølas naributbut be samtitariv nahurabat gøgel.”

¹⁰ Ale ikel mai galit ke, “Naim ideh mætbebis lan, mititoh ei vøbar mætberin̄ naut enan. ¹¹ Len naut ideh læsahøhavur høn mætbitoh lan, læsasøseloŋ høn gamito, møteriŋ naut enan, dardar høn nariemito høn nømasiav biimakuv dan gølaru. Natenan tevi høn bihasil høn galit ei ke aGot sahøhavur høn galito.”*

¹² Imaienan, luvan. Lukel uri ke nøvanuan gail limaspair dan nøsaan salito. ¹³ Lohut natømat isoður, ale lovøhas nøvanuan isoður lotomøсах høn naoil naoliv, ale lumaur.*

*Nømatan siJon Baptais
(Mat 14.1-12; Luk 9.7-9)*

¹⁴ AHerot Antipas, aKiŋ esäseloŋ høn nakelean husur aYesu, bathut nøvanuan gail pisi loløboi nahøsan.† Galevis luke “Atenan evi Jon Baptais tole møhat dan nømatan. Imagenan eløboi biŋol namerikel gail.” ¹⁵ Galevis am luke, “Gai evi Elijah.” Galevis tile am luke, “Ahai kelkel ur bolai, esum̄an ahai kelkel ur gail ta sutuai.”

* **6:11:** Nøboŋ naJu gail lotoyaryar len naut savi salito, ludardar høn naributbut mai nahurabat salito høn nømasiav biimakuv dan gail. Lugol naten husur lotonau ke alat læsavi Ju mai naut salit gail løbiŋbiŋjal. Gegai aYesu ikel mai ahai susur san gail ke liŋol husur navide enan høn bihasil høn naJu gail lotomøtahun løbiŋpair dan nøsaan salit gail ke len nabunusian siGot galit løbiŋbiŋjal ale dereh lipanis. * **6:13:** Jem 5.14 † **6:14:** Nøboŋ toke aHerot len naut egai, evi aHerot Antipas tovi anatun aHerot toyalyal. AHerot toyalyal ike aYesu timat nøboŋ tokøkereh ŋai.

¹⁶ Nəboŋ aHerot tosəsəloŋ hən natgalenan, ike, “Aŋon, gai notota kotov nəkadun, ile məhat dan nəmatan! Imaur təlmam!”

¹⁷ Evi aHerot enan tokel mai nasoltia gail ke lithat gat aŋon, bəŋisi, ale riŋi len naim bəbəŋjis. Igol tomaiənan sil abareab siHerot, aHerotias. Alitenan evi asoan aFilip, be aHerot aŋan aFilip esəhar kuvi ale ilah maii. ¹⁸ AHerot erin aŋon len naim bəbəŋjis husur aŋon ikel mai aHerot ke, “Len nalo, sanor hən gəbəsesəhar asoan aŋam.”* ¹⁹ Nə aHerotias, nəlon epəŋas aŋon, eləŋon ke tigol timat be edədasi, ²⁰ husur aHerot emətəhw len aŋon, ike aŋon titoh maiənan ŋai. Eləboi ke aŋon tovi vanuan tonor, tovoi buni. Nəboŋ aHerot tosəsəloŋ hən aŋon, edidimair həni; be naut kəmas natenan, eləmas bəsəsəloŋ hən aŋon.

²¹ Imaiənan van van, be boŋ sua aHerotias isab nəŋisal sua. Len nəbilitiboŋ hən nəpasian siHerot, aHerot igol nəhanan mōs nəbilitivanuan gail lototah maii, nakomada gail mai nəvanuan totibau gail len naut a Kalili. AHerotias ikab hən nəboŋ enan husur eləboi biŋol aŋon ħimat. ²² Nəboŋ anatvavin aHerotias tobis ale tosav, aHerot mai alat lotohan maii ei lohəhəvur masuŋ həni. Ale aKiŋ ikel mai alitenan ke, “Us ginau hən natideh gotoləŋoni ale dereh nilavi mai gaiug.” ²³ Ale ita gat na-kel-gati-an sua len nahəsən ke, “Natideh gəbeusi hən ginau, dereh nilavi mai gaiug, naut kəmas bevi nahudhut nətan notovi kiŋ lan.”

²⁴ Alitenan evivile, eus anan ke, “Neus nəsa?” Anan ike, “Geus nəkadun aŋon Bəptais.”

²⁵ Vəha-sua ŋai natəbarehreh esətəbul van hən aKiŋ, ike, “Noləŋon nəkadun aŋon Bəptais. Noləŋoni len nasiloh sua. Noləŋoni gag ŋai!”

²⁶ Nəboŋ tokəmaiənan igol aKiŋ nəlon isa, be husur tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən, ale husur tokele len nəhon alat lotohan maii, inau ke naut kəmas tomətəhuni, timasgol nəsa aliten tousi həni. ²⁷ Nə vəha-sua ŋai esəvat nasoltia nə-tata-vanuan-an van hən naim bəbəŋjis hən ħita kotov nəkadun aŋon ale pati gəmai. Ale nasoltia ivan, ita kotov nəkadun aŋon len naim bəbəŋjis. ²⁸ İpat nəkadun aŋon len nasiloh, lavi mai natəbarehreh. Ale natəbarehreh ilavi mai anan. ²⁹ Nəboŋ əhai susur siŋon gail lotosəsəloŋ həni ke tomat, logəm pat niben van, tavuni len nəbur nəmatan.

*AYesu evəŋan alalumən lotovi 5,000
(Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)*

³⁰ Nəboŋ əhai piŋpisul gail lototəlmam len nəyaran salito, luŋon mai aYesu hən ləbikel maii hən natit piŋi lotogole mai lotopusan həni.* ³¹ Nəvanuan isoŋur logəmai, isoŋur luvan gol aYesu galito ləsəkad namityal ideh hən ləbihan. Imaiənan aYesu ike, “Datevi tut ideh hən datbitoh səbədato ale ŋavŋav kəkereh.”

³² Nə lusah len nabot səbolito, lorin naut enan, lovi lan naut toŋəbesw. ³³ Wake isoŋur loris lotovan ale loləboi naut ləbevi lan. Ale nəvanuan isoŋur len navile gail lugam vi lan naut en toŋəbesw ale lubari a nŋo.

³⁴ Nəboŋ aYesu galit lotobar naut enan, lotomarin dan nabot, aYesu eris nəbilitiuvoh ale nəlon itariŋis galito husur lohūm nasipsip gail lotopar vanuan hən bəkəkəta təban galito. Ale etuŋat vusan galit hən natit isoŋur.* ³⁵ Namityal ipair tia ale əhai susur san gail logəm həni luke, “Naut egai ipat a tut dan navile gail ale namityal ivan piŋi tia. ³⁶ Savat galit van, hən ləbevi lan naim vīsusua marireu mai navile gail lotodar vis naut egai, hən ləbeŋur hanian halit hən ləbihani.” ³⁷ Ris tosor var galit ke, “Gamit nŋau mitilav nəhanian mai galito!” Ale lukel maii ke, “Hən namtəvur nəhanian hilategai nəvat han dereh tevi hən nəpūrpuran hən nahəbati toməlevtor. Namtodədasi!”† ³⁸ Ale aYesu eus galit ke, “Mətukad nabəta evis? Mitia us kitevi.”

Nəboŋ lototəlmam lukel uri ke, “Nabəta erim mai naieh eru.”

³⁹ Beti aYesu ikele hən galit ke letuan naluvoŋ lebətəh pəpəhw len nalioi tokəsən. ⁴⁰ Ale nəvanuan lotovi 50 o lotovi 100 lobətəh bonŋon van vəbar galit piŋi lobətəh. ⁴¹ AYesu ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaən hən gail ale eŋur nabəta. İlav gail mai əhai susur san gail hən ləbeŋpəhuni. Ale epəpəhun naieh eru enan am van hən nəvanuan gail piŋi. ⁴² Ale galit piŋi luhan, luhanukub. ⁴³ Naluvoŋ lotohan tonon, əhai susur losəŋon nahudhubəta mai nahudhuieh lotopat vəgol nəhad lotovi 12 lopul.* ⁴⁴ Len nəboŋ enan alalumən lotohan lovi 5,000.

*AYesu iyar len nəŋon nəwai
(Mat 14.22-33; Jon 6.15-21)*

* **6:18:** Lev 18.16, 20.21 * **6:30:** Mak 6.7, 12 * **6:34:** Num 27.17; 1Ki 22.17 † **6:37:** Len nasoruan ta Kris ike natenarius tovi 200, nəvat tomaiənan eləboi bəvur nauman hən nəvanuan hən nahəbati toməlevtor. * **6:43:** 2Ki 4.42-44

⁴⁵ Nəboŋ nəhanan tonon, vəha-sua ŋai aYesu igol ahai susur səbōlit lusah len nabot, il a n̄o, hən ləb̄igam vi Petsaita, tarhəbilitwai Kalili. Ale aYesu esəvat naluʋoh luvan. ⁴⁶ Tosudəlaŋ galit tonon, etəvehuh len naʋehuh hən b̄isor mai aGot. ⁴⁷ Nəboŋ naut togomgom, nabot ipat rivuh len nabiltwai, ale aYesu itoh səbōn a ut. ⁴⁸ Eris lotoməbit hən nəvarusan husur nabot isoh b̄ur nəlan. Len nadudulan som̄ilan naut səlan sal, aYesu egam hən galito, iyar len nəpon nabiltwai. Ike tiʋot təban galito, ⁴⁹ be nəboŋ lotorisi toyar len nəpon nabiltwai, lunau ke tovi nanunun sua. Lukai, ⁵⁰ husur nəboŋ lotorisi galit p̄isi lom̄in̄in̄in̄ikot. Be vəha-sua ŋai aYesu ikel mai galit ke, “Samtemətahw. Ginau bogai. Mitikad na-il-b̄uri-an.” ⁵¹ Na isah len nabot mai galito ale nəlan evi pan, idar buni. Ahai susur gail lumaŋmaŋ vəsa, ⁵² husur ləsaləboi sal namilen namerikel aYesu togole husur nabəta gail, bathut nəkadulit iʋonʋon.

*AYesu igol galit lotoməzah a Kennesaret lumaur
(Mat 14.34-36)*

⁵³ Nəboŋ lotogam tukot len nabiltwai, luvahut a Kennesaret ale lokir ei. ⁵⁴ Lumarin dan nabot, vəha-sua ŋai nəvanuan gail len naut enan lokəta ləboi. ⁵⁵ Lugam tutur len naut kavkav enan, ale naut lotosəsəlon hən ke aYesu totoh lan, lupat alat lotoməzah van hən len namilelit gail. ⁵⁶ Len naut p̄isi aYesu tovi lan, len navile, len nabiltvile, len nəmarireu, lorin alaten lotoməzah lupat len naut nəmaket. Loŋiri ke tidam̄ hən ləb̄ibar nasum̄arhət nahurabat san. Ale galit p̄isi lotobari lumaur.

7

*AYesu isor husur nəsa togol nab̄in̄b̄in̄alan len nəvanuan
(Mat 15.1-9)*

¹ Boŋ sua naFarisi mai ahai p̄usan gail hən nalo logəm len naut a Jerusalem hən ləberis aYesu. ² Lobunus ahai susur galevis siYesu lotohan be ləsakəkəsəval. (Navəlalit saveveu len nənauan siFarisi gail ³ husur naFarisi mai naŋu gail p̄isi am lohusur tin hən naʋide silat ta sutuai toke limaskəkəsəval len naʋide tonor beti loləboi ləb̄ihan. ⁴ Nəboŋ lototəlmam dan nəmaket, asike luhan vir ləb̄elilos.* Lohusur naʋide tosob̄ur am ta sutuai hum nakəkasan hən nabiliwai munmun, nabiliwai totile mai naketel gail.)†

⁵ Imaienən naFarisi mai ahai p̄usan gail hən nalo lousi ke, “Imabe ahai susur sam̄ gail ləshusur naʋide sihaʋut sidat gail ta sutuai, ləshusur naʋide hən nakəkəsəvalan, be luhan nabəta?”

⁶ AYesu ikel mai galit ke, “Gamit mətovi vanuan gəgəras, nəsa mətukele, mətəsgole! AIsaiah ekitin nəboŋ tokel ur nasoruan siGot husur gamito ke, “Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito, wake len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.

⁷ Lulotu sob̄uer hən ginau, loḡusan hən nakelean sinəvanuan, hum tovi lo sagw.*

⁸ Husur gamito mətugam dan nakelean todan siGot hən mətəb̄ehusur tin hən naʋide samit ta sutuai lotovi naḡusanan sinəvanuan ŋai.”

⁹ Ale ikele am mai galit ke, “Gamit mətukad namitisau hən nagelean, husur mətugel tabtab hən nakelean todan siGot hən mətəb̄eil gəgat len naʋide samit ta sutuai. Mətunau ke nakelean san savi natideh a? ¹⁰ Mitinau nəsa aMoses toke, ‘Putsan atəmaŋ mai anam̄ matmat len nənauan sam̄,* mai ‘Avan ideh tosor tosa vəsa hən atəman o anan, gai timasmat təbun.*

¹¹ Be gamit mətuke ivoi hən avan ideh b̄ikel mai atəman o anan ke, ‘Nəsa notokade hən nəb̄evi tarhət sam̄, noviol hən tia mai aGot.’ ¹² Imagenan mətuke inor ŋai hən asike evi tarhət setəman mai sinan len nam̄idolan səlaru. ¹³ Ale len naʋide ta sutuai mətəkade, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ŋai. Gamit mətugol natit isob̄ur tomaienən.”

*Natit gail lotogol nəvanuan saveveu
(Mat 15.10-20)*

¹⁴ Beti aYesu ekis naluʋoh gəmai. Ikel mai galit ke, “Gamit p̄isi, mətəsəsəlon hən ginau, mətələboi nategai. ¹⁵⁻¹⁶ Nəvanuan eb̄in̄b̄in̄al len nəhon aGot mabe? Səkad natideh topat vivile

* **7:4:** Len nasoruan ta Kris, naut egai eləboi b̄ikad namilen ke: asike luhan vir ləb̄ekəkəs hanian ideh lotovuri. † **7:4:** Len natosian ta sutuai esuhud hən nasoruan toke nabiliwai munmun, nabiliwai totile, naketel mai nəmel gail. * **7:7:** Isa 29.13 * **7:10:** Exo 20.12; Deu 5.16 * **7:10:** Exo 21.17; Lev 20.9

len niben nēvanuan toləboi bigol bēbiŋbiŋal nəboŋ natenan tobis lan. Ao, evi nəsə tovivile dan nēvanuan togol saveveu.”[‡]

¹⁷ Nəboŋ aYesu toriŋ naluvoŋ hən bevi lohoim, ahai susur san gail lous kitev namilen nasoruan kəta tomadhakele. ¹⁸ Ale ikel mai galit ke, “Gamit am mətsaləboi səhoti a? Mətsaləboii ke natit pisi vivile tobis len niben nēvanuan saləboi bigol bēbiŋbiŋal a? ¹⁹ Husur nəboŋ tobis, sabis len nəlon, be evi lan natəbaŋ ale evivile vi lan nalitavtav.” (Nəboŋ tokəmaienan, aYesu ikele ke nəhanian pisi iveveu.)

²⁰ Beti aYesu ike, “Evi nəsə tovivile len nəlon nēvanuan togol tosa, saveveu. ²¹ Husur natgalegai logəm len nəlon nēvanuan: nənanuan tosa, naitian tosa, navənahən, nagolean hən nəmatan, ²² naitian tobur kotov nəlahən, na-ləŋŋon-masuŋ-an hən natite, nagolean sasa gail, nagəgarasan, nəvide naitian taŋtaŋor, nəlon toŋəvənah, nasoruan tomədas nəhəsən nēvanuan o tomədas nəhəsən aGot, nə-patpat-gai-məhat-an mai namelmelan. ²³ Natgalen pisi lotosa logəm len nəlon nēvanuan. Evi natgalenan togol nēvanuan tobiŋbiŋal, saveveu.”

Nadəlomian səpəhəvut sua savi Ju

(Mat 15.21-28)

²⁴ AYesu ile məhat, eriŋ naut enan, evi lan naut gail pəpadaŋ hən naut a Tair. Ebi lohoim sua, be emətahun avan ideh bələboi ke totoh ei. Be edədas bəsusuan naut totoh lan.

²⁵ Ikad napəhəvut sual ei, nanunun nəmargobut tobis len anatvavin. Nəboŋ nəbareab enan tosəsəloŋ həni ke aYesu totoh, vəha-sua ŋai egəm həni, iteh bathurien. ²⁶ Evi atoŋtaKris lotopasi len naut a Fonisia a Siria. Eus aYesu hən behut natəmat dan anatvavin. ²⁷ AYesu ikel maii ke, “Anatugw gail lihənukub bai. Sanor hən nəbilav kuv nabəta hinatugw gail hən nəbiŋbar həni van hən nalipah gail.” ²⁸ Alitenan isor vari ke, “Evoi Nasub, be nalipah gail pipitev am loləboi ləbiŋhan nasugbəta hilahutai.”[§] ²⁹ AYesu ikel maii ke, “Bathu na-sor-vari-an sam tovoi, givan, natəmat eriŋ anatvaviŋ, igam dani tia.”

³⁰ Alitenan etəlmam vahim. Ale nəboŋ tovi lohoim san isaŋi ke, anatvavin topat mədau len nəmel, ale natəmat tomakuv dani tia.

AYesu igol nabut sua imaur

³¹ AYesu eriŋ naut gail pəpadaŋ hən nabiltivile Tair, iyar tur len nabiltivile Siton mai naut a Tekapulis van vəbar Nabiltiŋwai Kalili.** ³² Nəvanuan galevis losəhar nabut sua van hən aYesu ale loŋiri hən bəriŋ navəlan lan. ³³ AYesu esəhar səbən həni vi tut kəkereh dan naluvoŋ ale esiriv hən nəŋarhuvəlan gəlaru len nədარიŋan gəlaru. AYesu epulai, ibar namean atenan ³⁴ ale ekəta vi məhat vi lan nəməv, ekilob ale ikel mai nabut ke, “Effata!” (namilen ke, “Səŋav!”). ³⁵ Vəha-sua ŋai nədარიŋan nabut gəlaru arosəŋav, namean emələla, isor imasil. ³⁶ Ale aYesu ikel buni mai nēvanuan gail ei ke salikel ur nəsə tovisi. Be naut kəmas tokaikai tasi maianan, lukelkel uri am. ³⁷ Galit lumaŋmaŋ vəsa. Luke, “Igol ivoi hən natit pisi togole, ale igol alat lotodariŋ bulol, losəsəloŋ mai nabut gail, igol lusor.”

8

AYesu evəŋan alalumian lotovi 4,000

(Mat 15.32-39)

¹ Len nəboŋ sual am, ikad nabiltivile lotogəm bənbon, ale losəkad natideh hən ləbiŋhani. AYesu ekis ahai susur gail gəm həni, ikel mai galit ke, ² “Nəlogv itariŋis naluvoŋ egai bathut lutah mai ginau husur nəmaribon totor tia ale losəkad natideh hən ləbiŋhani. ³ Nəmai ihət galit tia. Nəbesəvat galit van, dereh limatmatioŋ husur nametpisal, ale galit galevis, napisal salit ebəlav, lutoh a tut.” ⁴ Ahai susur san gail lusor vari ke, “Be naut egai ebəbesw, ipat səbən. Avan ideh eləboi bisab nabəta a be len naut egai tonor hən bəvəŋan alat eg?” ⁵ AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhbəta evis?” Luke, “Emələvru.”

⁶ Beti aYesu ikel mai naluvoŋ ke lebətah len tan. Ale itariv nabəta tomələvru, ikel nasipaan, ebur gail, ilav gail mai ahai susur san gail hən ləbepəpəhun gail van hən naluvoŋ. Ale lugole. ⁷ Ikad natuhieh evis ŋai lotokade. Nəboŋ aYesu tokel nasipaan hən gail, ikel mai ahai susur san gail ke lepəpəhuni am. ⁸ Nəvanuan gail luhən vəhanukub. Ale ahai susur losəŋon nasughanian topat, gol nəhad emələvru ləpul. ⁹ Ikad alalumian lotovi 4,000 ei.

Nəboŋ lotohan tonon, aYesu esəvat alaten vahim. ¹⁰ Ale vəha-sua ŋai isah len nabot mai ahai susur san gail ale lovi lan naut a Talmanuta.

[‡] **7:15-16:** Ikad natosian galevis ta sutuai tosuहुd hən naves egai ke: ¹⁶ Avan ideh tokad nədარიŋan hən bəsəloŋ, tesəsəloŋ mtau! [§] **7:28:** NaJu gail lokis alat ləsaŋi Ju hən nalipah gail ale len naut egai aYesu ike, “Ivoi hən nəbēvi tarhət seJu gail ŋai.” Ale apəhəvut isor vari ke hum ma tokad na-vi-tarhəte-an ideh am hən bevi tarhət san həni. **** 7:31:** Naut a Tekapulis evi naut tokad navile toŋəŋavur lan.

*NaFarisi gail lous taltal hən namerikel sua
(Mat 16.1-4)*

¹¹ NaFarisi gail logəm hən aYesu ale lotubat vītūtuh maii. Loləjon ke tigol nəsaban ŋa lous taltal ke tigol namerikel hən nəməv.* ¹² Nəboŋ tośəsəloŋ hən natenan, aYesu eŋud habat, ike, “Naur ta daməŋai lous namerikel məbe? Nukel nakitinan mai gamit ke, asike nugol namerikel ideh hən mətberisi boŋ ideh!”

¹³ Ŋa isah təlmam len nabot, eriŋ naut enan, igam tukot len nabiltiwai.

*Nayis hiFarisi gail mai siHerot
(Mat 16.5-12)*

¹⁴ Ahai susur gail nəlolit iboŋboŋ hən nabəta. Ləsəkad nəhanian ideh len nabot, be natuhbəta sua ŋai. ¹⁵ Ale aYesu isor pusan mai galito, ike, “Mətələləgau hən gamit gabag! Mətəkəkəta gol gamito dan nayis hiFarisi gail mai nayis hiHerot Antipas.”

¹⁶ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan lotubat vītūtuh mai galit gabag husur ləsəkad nabəta ideh. ¹⁷ AYesu eləboi nənauan salit tia, ŋa ike, “Gamit mətuhol husur nabəta mətəsəkade hən nəsa? Mətsaləboi səhoti, mətəsəsəloŋ ləboii a? Nəkadumit egəm vonvon a? ¹⁸ Mətukad namətamito be mətodədas mətəkəkəta a? Mətukad nədarinamito, be mətodədas mətbesəsəloŋ a? ¹⁹ Mətəsənuu təlmam hən ¹⁹ nəboŋ notoḅur nabəta hilat lotovi 5,000 a? Mətəsəjon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke, “Səŋavur pisan eru.”

²⁰ AYesu eus galit ke, “Ale nəboŋ notoḅur nabəta toməlvru hilat lotovi 4,000, mətəsəjon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke, “Məlvru.”

²¹ Ale eus galit ke, “Be mətəsələboi səhoti sal a?”

AYesu igol ametbesw sua ekəta

²² Nəboŋ lotobar naut a Petsaita, nəvanuan galevis losəhar ametbesw sua van hən aYesu, ale loŋir aYesu hən bībari hən bəkəta. ²³ Ale aYesu etəgau navəlan ametbesw, esəhari vivile dan navile. Beti epulai len namətan gəlaru, eriŋ navəlan gəlar lan ale eusi ke, “Goris natideh ŋau a?”

²⁴ Ametbesw ekəta təlmam, ike, “Noris nəvanuan lotohum nəhai lotoyaryar.”

²⁵ Beti aYesu eriŋ navəlan gəlaru tətəs len namətan ametbesw. Nakətaan etəlmam ale eris natit pisi lumasil. ²⁶ AYesu esəvati vahim, ike, “Sagiyyar tur len navile.”†

*APita ikel kot aKristo
(Mat 16.13-20; Luk 9.18-21)*

²⁷ AYesu mai ahai susur gail loriŋ naut a Kalili, lovi lan navile gail lotodar vis naut a Sisarea Filippi. Len nəyaran salit van, aYesu eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail luke ginau novi ase?” ²⁸ Lusor vari ke, “Galevis luke gotovi aJon Baptais, galevis am luke Elijah, galevis tile am luke ahai kelkel ur sua ta sutuai.” ²⁹ Beti eus galit ke, “Be gamito, mətunu ke ginau ase?” Ale aPita isor vari ke, “Gaiug govi aKristo, aGot totabtabuh lan.”

³⁰ Ŋa aYesu ikai tas galit ke salikel natenan mai avan ideh.

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mat 16.21-23; Luk 9.22)*

³¹ Len nəboŋ enan aYesu etubat hən beḅusan ahai susur san gail ke aNatun Nəvanuan timasəjon tisa vəsa len natit tisoḅur. Alat lotoi a ŋo hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo limasmətahuni. Timasmat ale len nəmariboŋ bitor timasle məhat dan nəmatan. ³² Ikel pərpəp hən natgalenan, ale aPita esəhar aYesu hən bisor səḅon maii, etubat sor lan husur tokəmaienan. ³³ AYesu ipair, eris ahai susur san gail, ale esivoh len aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau Setan! Nəvanuan sanŋ gail ləsəpat len nəsa aGot toləjoni, lohuser naləjonian sinəvanuan ŋai.”

*Na-husur-aYesu-an
(Mat 16.24-28; Luk 9.23-27)*

³⁴ Beti aYesu ekis naluḅoh mai ahai susur san gail gəm həni. Ikel mai galit ke, “Avan ideh beləjon ke behusur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənauan mai naləjonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, təhusur ginau. ³⁵ Husur avan ideh beləjon ke beḅəgau gat nəmauran san gabag, nəmauran san dereh timasig. Be nəmauran san bimasig ŋos ginau mai na-kel-uri-an tovoi, dereh tikad nəmauran vi sutuai. ³⁶ Nəvanuan bīkad natit pisi len navile a pan be nəmauran san vi sutuai bimasig, imabe? Ikad nəsa? ³⁷ Səkad natideh. Nəvanuan edədas beviol hən natideh hən bīkad nəmauran enan vi sutuai tətəs am. ³⁸ Husur avan ideh beḅəmau len

* **8:11:** Lunau ke aYesu edədas bigol namerikel beḅəm len nəməv. Ale ləḅeusi həni, nəboŋ bedədas bigole, dereh leləboi ləḅekisi hən nəvanuan gəgəras, hum ma leləboi ləḅikot həni sil nəsaban. * **8:18:** Jer 5.21; Eze 12.2 † **8:26:** Len natosian galevis ta sutuai ike, “Givahim, be len navile sagikel nəsa tovisi hən gaiug mai avan ideh.”

ginau mai nasoruan sagw len nēhon naur ta daməŋ egai ləsədaŋ len aGot be lotopul hən nəsaa, aNatun Nəvanuan dereh tēməmau len atenan balai nəboŋ bəgəm mai aŋel siGot gail len nəyalyalan mai namənas seTəman.”

9

¹ Ale ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke gamit galevis məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləberis nagəmaian hən natohan pipihabəlan aGot, nədaŋan han.”

Namənas kitin siYesu

(Mat 17.1-13; Luk 9.28-36)

² Nəmariboŋ tōməlvtes tononŋ aYesu esəhar aPita, aJemes mai aJon səbōlito vi məhat len nəvəhuh sua tosaḥsah. Ale len nəholito egəm tile. ³ Nəhon ermial hum namityal, nahurabat san egəm pəhw yesyes vabilbil. Epəhapəhw səhor avan ideh len navile a pan toləboi biŋole.*

⁴ Ale aElijaḥ mai aMoses arovisi hən galito. Aruhol mai aYesu. ⁵ APita ikel mai aYesu ke, “Hai pusan, ivoi hən dattotoh gegai. Namteum hən nəpasvaləval titor, tesua esam, tesua siMoses, mai tesua siElijaḥ.” ⁶ (APita ekəmaianan husur saləboi nəsa bikele, husur lomətahw habat.) ⁷ Ale nəmavukasw ikabut gol galito, nadoldol sua egəm len nəmavukasw toke, “Ategai bogai, aNatugw ulumian notoləmas buni. Səsəlonŋ husuri!”

⁸ Losəhoṽut, lokəta garu, ləsaris aMoses mai aElijaḥ am. Be loris aYesu ŋai totoh mai galit ei.

⁹ Nəboŋ lotoput mariŋ dan nəvəhuh, ikai tas galit ke saliwal hən nəsa lotorisi mai avan ideh vir aNatun Nəvanuan biḥe məhat dan nəmatan. ¹⁰ Imaienan lotəgau gat nəsa aYesu tokele len galit gabag, be luhol daŋŋir husur namilen nasoruan san nəboŋ toke “biḥe məhat dan nəmatan.”

¹¹ Beti lous aYesu ke, “Ahai pusan gail hən nalo luke aElijaḥ timasgəm a mō. Lokəmaianan hən nəsa?”* ¹² AYesu isor var galit ke, “aElijaḥ egəm a mō hən biŋol natit piḥi biŋor tətəs. Bimaienan, husur nəsa natosian siGot ike aNatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa len natit tišoṽur ale nəvanuan gail limasmətahuni?”* ¹³ Be nukel mai gamit ke, aElijaḥ egəm tia, ale lugol nəsa suman lotoləŋoni həni, hum ŋai natosian siGot tokel husuri.”*

AYesu igol natətai tokad natəmat imaur

(Mat 17.14-21; Luk 9.37-43a)

¹⁴ Nəboŋ lototəlmam van hən ahai susur san gail, loris nabiltiṽoh lotodar vis galito mai ahai pusan gail hən nalo lotovitvituḥ mai galito. ¹⁵ Nəboŋ naluṽoh lotoris aYesu, luṽaŋ, ale lugam van həni hən ləbike, “Ivoi,” maii. ¹⁶ AYesu eus ahai susur san gail ke, “Mətoṽitvituḥ mai galit husur nəsa?” ¹⁷ Nəhaṽut sua len naluṽoh isor vari ke, “Hai pusan, nosəhar anaturgw uluman gəm hən gaiug. Ikad nanunun tosa sua togol anaturgw tovi nəḥes. ¹⁸ Nəboŋ natəmat enan totaḥ gati, ekub hən anaturgw len tan. Ale nabusun iyau, idesdes batrivoriv, nahumatmat ibari. Nous ahai susur san gail hən ləbēhut natəmat be lodadasi.”

¹⁹ AYesu ikel mai galit ei ke, “Gamit ta daməŋjai mətəkad nadəlomian ideh! Nitoh mai gamit tebəlav məbe? Mitikad nadəlomian ŋais? Səhar natətai gəmai.” ²⁰ Ale losəhari van hən aYesu. Be nəboŋ nanunun tosa enan toris aYesu, igol nahumatmat ibar natətai, ekub hən natətai len tan gol italtalonŋ, nabusun iyau. ²¹ AYesu eus atəman natətai ke, “Imaiegai ŋais tia?” Isor vari ke, “Etubət len nəboŋ tovi tuhtətai ŋai. ²² Vəha-səbšoṽur tia natəmat ekub həni len nəhab o len nəwai hən biŋol biḥmat. Gəbələboi gəbiŋol natideh, gevi tarhət sinaməru, nəloṽn titəŋis ginaməru.” ²³ AYesu isor vari ke, “Imabe gotoke ‘Gəbələboi gəbiŋole?’ AGot eləboi biŋol natit piḥi. Gəbikad nadəlomian, aGot eləboi biŋol natideh mōs gaiug.”

²⁴ Vəha-sua ŋai atəman atuhətətai ikai ke, “Nukad nadəlomian, be gevi tarhət sagw len nadəlomian sagw toṽuer!”

²⁵ Nəboŋ aYesu toris naluṽoh lotogam gəm həni, esivoh len nanunun tosa, ikel maii ke, “Natəmat gotoṽut, gotodariŋ bulol, nukel hən gaiug ke, gimakuv dani! Sagebis lan boŋ ideh am!”

²⁶ Ale natəmat eis habat, ekub hən natətai hum nahumatmat tobari, ale imakuv dani. Natətai ehum nabirimat gol nəvanuan isoṽur ei luke, “Gai imat!” ²⁷ Be aYesu etəgau navəlan natətai, elivi vi məhat, ale natətai eil səbon.

* 9:3: 2Pit 1.16-18 * 9:11: Mal 3.1, 4.5 * 9:12: Isa 53.3 * 9:13: Ahap tovi kiŋ mai asoan, nahəsan aJesepel, arugol risi hən arbiŋol aElijaḥ biḥmat (1Ki 19.2, 10). AHerot Antipas tovi kiŋ mai asoan, nahəsan aHerotias, arugol aJon Baptais tomat. Len naut egai nəboŋ aYesu tosor husur aElijaḥ, isor husur aJon Baptais.

²⁸ Nəboŋ aYesu tonəŋ ei, evi lohoim ale ahai susur san gail səbolito logəm həni. Lousi ke, “Imabe namsaləboi namtəhəhut natəmat enan?” ²⁹ AYesu isor var galit ke, “Natəmat tomaianan, səkad natideh toləboi bəhuti, be na-sor-tuŋ-an ŋai.”†

AYesu isor husur nəmatan san tətəs
(Mat 17.22-23; Luk 9.43b-45)

³⁰ Beti lorin naut enan, luyar tur len naut a Kalili. AYesu emətəhun avan ideh bələboi naut lototoh lan, ³¹ husur eŋusan ahai susur san gail. Ikel mai galit ke, “Avan sua dereh terin aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.‡ Ale dereh ligol timat. Nəboŋ bimat, dereh tile məhat len nəmaribəŋ bitor husur nəmatan san.” ³² Be galit ləsələboi səhot namilen nəsa tokele, ale lomətəhw, lomətəhun ləbəusi həni.

Ase iyalyal səhor galit am?
(Mat 18.1-5; Luk 9.46-48)

³³ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, ləbis lohoim sua. Ale aYesu eus galit ke, “Mətəvitituh husur nəsa len nəyaran metpəsal?” ³⁴ Be naut ebut, bathut metpəsal lovitituh gabag len galit ke ase len galito iyalyal səhor galit pisi. ³⁵ Ale aYesu ebətəh, ekis ahai susur lotovi 12 gəm həni ale ikel mai galit ke, “Avan ideh bəike bəil a mo len nabunusian siGot, temədau, timassumən naslev, teum salit pisi.” ³⁶ Beti esəhar natuhtətəi, igol eil rivuh len galito. Ale elugun gati, ikel mai galit ke, ³⁷ “Avan ideh tohəhəvur hən natuhtətəi sumən egai bitəh maii len nahəsagw, gai ehəhəvur hən ginəu nəbitəh maii. Ale avan ideh tohəhəvur hən ginəu nəbitəh maii, be savi ginəu ŋai, ehəhəvur hən atenan tosavət ginəu.”

Avan ideh samətəhun gidato evi tarhət sidato
(Luk 9.49-50)

³⁸ Ale aŋon ikel mai aYesu ke, “Hai pusan, namtoris avan sua tohut natəmat gail len nahəsəm, ale namtukai tasi husur savi ginamit ideh.” ³⁹ Ris aYesu toke, “Samtikai tasi! Səkad avan ideh tomadhəgol namerikel toləboi bikel natideh tosa husur ginəu. ⁴⁰ Avan ideh samətəhun gidato evi tarhət sidato. ⁴¹ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh bilav nabiliwai hən nəwai mai gamit len nahəsagw husur mətəvi seKristo, nokitin, aGot dereh tilav nakonpərpəuran mai avan enan.

Nasəharian hən nəvanuan van hən nəsaan
(Mat 18.6-9; Luk 17.1-2)

⁴² “Ale atuhtətəi tokad nadələmian len ginəu sumən egai, avan ideh bigol bitəh len nəsaan, aGot dereh tipansəm avan enan səhor ləbitəhətəh hən nabiltivat len naholoan, ale ləbibar həni len tas.§ ⁴³⁻⁴⁴ Ale navələm bigol gəbitech len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəbēvi velmētəw ale bis len nəmauran vi sutuai, səhor gəbikad navələm bəru ale vi lan nəhab nəmatan, nəhab topəŋ vi sutuai. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ale nariem bigol gəbipes həbətəw, təh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəbēvi rimētəw ale bis len nəmauran vi sutuai, səhor gəbikad nariem bəru ale vi lan nəhab nəmatan. ⁴⁷ Ale namətəm bigol gəbitech len nəsaan, gekis kuvi. Ivoi am hən namətəm bəsua bībəsəw ale gəbēbis len nəmauran vi sutuai, səhor gəbikad namətəm bəru ale aGot bibar hən gəiug len nəhab nəmatan. ⁴⁸ Len naut enan naul lotəvis nəvanuan, ləsəmat bəŋ ideh, ale nəhab tohan nəvanuan səmat bəŋ ideh.*

⁴⁹ “Husur aGot dereh tivədītīt nəhab len nəvanuan pisi hum datbīdardar hən nətas len nəhanian.**

⁵⁰ “Nətas ivoi, be nabus han bimasig, bədubə, gigol nabus han tevi tas tətəs mabe?†† Len gamit mitimashum nətas, hən nabus hamit bivoi, hən mətəbikad natəmat mai gamit gabag.”*

† 9:29: Natosian galevis ta sutuai luke na-sor-tuŋ-an mai nəhanan ebuer ŋai. ‡ 9:31: Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot terin aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail. § 9:42: Nabiltivat enan emələs habat, natəŋki esulsul həni hən bəbul dasdas nawit hən bəgəm vi flaua. * 9:48: Isa 66.24 ** 9:49: Len naut egai namilen hum ma tomaiegai: aGot igol nəvanuan pisi lukad nəboŋ galevis lotodəŋ len nəmauran salito, nəboŋ gail lotogol nəvanuan gail ləpəŋas hum nəhab togole. Nəboŋ aGot togol tomaianan, isab alat lotovi esan kitin, ale nəboŋ galen lotodəŋ lugol nəvanuan san gail ludəŋ am lan. Be isabi am alat ləsəvi esan. †† 9:50: Len naut a Israel, lutoh a tut dan nabitas gol nətas salit savi wai, evi vat. Lotuh dədəsi hən bəkəkereh ale bar həni len nəhanian hən bigol nabus han bivoi. Nəboŋ nəhanian bimanun, luhani, be nəvat a pan savi tas am ale lubar həni len napisal. * 9:50: Mat 5.13; Luk 14.34-35

10

*Natiṽosan**(Mat 19.1-12; Luk 16.18)*

¹ Beti aYesu erij naut enan, evi lan naut a Jutea, iyar lan tarhəwisel Jortan. Naluṽoh gail logəm həni, ale husur nəvide san akis, eṽusan galito.

² NaFarisi galevis logəm həni, luke ligol tisab len nasoruan san ŋa lousi ke, “Len nalo, inor hən naulumən betiṽos hən asoan a?” ³ aYesu eus galit ke, “Len nalo, aMoses ekəmabe mai gamito?” ⁴ Lusor vari ke, “AMoses idam hən naulumən bitos gat nalobulat hən natiṽosan ale səvat nəbareab san vi tut dani.” ⁵ Ris aYesu tokel mai galit ke, “AMoses itos nalo enan mōs gamito bathut nəkadumit ihaihai. ⁶ Be len natuḅatan, nəboŋ aGot togol natit pisi, ‘igol nəvanuan, naulumən mai napəhaṽut.’” ⁷ Husur natenan, naulumən dereh terij atəman mai anan hən beudud mai asoan, ⁸ ale aresua sumən artovi niben nəvanuan tosua ŋai.” Husur arsarū am, arosua ŋai. ⁹ Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpəhuni.”

¹⁰ Nəboŋ lototəlmam vi lohoim, ahai susur gail lous aYesu husur natiṽosan. ¹¹ Ale ikel mai galit ke, “Avan ideh totiṽos hən abareab san ale tolah mai napəhaṽut ideh am, atenan igol naitian toḅur kotov nəlahan. ¹² Ale napəhaṽut betiṽos hən nəhaṽut san ale bilah mai naulumən ideh am, alitenan igol naitian toḅur kotov nəlahan.”

*AYesu mai atuhlahutai**(Mat 19.13-15; Luk 18.15-17)*

¹³ Boŋ tile am nəvanuan gail losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən berij navəlan len galito. Be ahai susur gail losivoh len atəmalit mai analit gail. ¹⁴ aYesu toris natenan, nəlon ipaŋpaŋ. Ikel mai ahai susur gail ke, “Mitidam hən alahutai legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihabəlan aGot evi silat lotosumən alategai. ¹⁵ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike behəhaṽur hən natohan pipihabəlan aGot sumən natuhtətai, imabe? Asike ikade boŋ ideh!”

¹⁶ Ale len na-ləmas-buni-an san erij navəlan gəlaru dar vis alahutai. Erij navəlan gəlar len galito, beti eus aGot hən biṽoi hən galito.

*Naulumən toḅul hən natite**(Mat 19.16-30; Luk 18.18-30)*

¹⁷ Nəboŋ aYesu torij naut enan, ivan. Len nəyaran san husur napisal, avan sua igam gəm həni, etəgedur bathurien. Eus aYesu ke, “Hai pusan gotovoi, nigol nəsa hən nəbikad nəmauran vi sutuai?” ¹⁸ aYesu eusi ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Avan ideh savoi, be aGot səboŋ ŋai. ¹⁹ Gaiug goləboi nakelean gail lotodaŋ lotoke, ‘Sagigol avan ideh timat,’ sagigol naitian toḅur kotov nəlahan, sagevənah, sagelibon len nakotan, sagegən ideh ideh hən gəbikad natideh esan, geputsan atəmam mai anam len nənauan sam.’” ²⁰ Ale ikel mai aYesu ke, “Hai pusan, nugol natgalen pisi tia, tuḅat len nəboŋ notovi natətai.” ²¹ aYesu ekəta bunusi, eləmas buni. Ale ikel mai ke, “Gupar tetesua sal. Gia pūr hən natit pisi gotokade. Viol hən nəvat han mai naməsəl gail hən gəbikad nakonviolan aGot totəgau gati mōs gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

²² Nəboŋ atenan tosəsoləŋ hən nasoruan enan, nəhon eməraŋraŋ. Eləhoŋ isa, ivan husur toḅul hən natit tosəbur.

²³ Beti aYesu ekəta garu, ikel mai ahai susur san gail ke, “Idaŋ habat hən avan toḅul hən natite beḅis len natohan pipihabəlan aGot!” ²⁴ Luḅaŋ habat len nasoruan san. Be aYesu ikel tasi am mai galito. Ike, “Anatugw notoləmas bun gamito, idaŋ habat hən avan ideh beḅis len natohan pipihabəlan aGot. ²⁵ Idaŋ habat hən nəkamel beḅis tur len nəburhunil səsoḅ. Idaŋ səhoŋ am hən nəvanuan tokad natite beḅis len natohan pipihabəlan aGot.”

²⁶ Nəboŋ tokəmaienan, luḅaŋ habat am. Lusorsor mai galit gabag ke, “Bimaienan, as teḅis lan? Səkad avan ideh bīkad nəmauran vi sutuai!” ²⁷ aYesu ekəta bunus galito, ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləḅigol natenan, avil aGot eləboi biḅigol natit pisi.” ²⁸ Beti aPita isor vari ke, “Geris, ginamit namtorij natit pisi hən namttohuser gaiug.” ²⁹ aYesu ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh torij naim o avan gail o avavinan gail o atata o anana o anatan gail o nətan mōs ginau mai na-kel-uri-an tovoi, ³⁰ dereh aGot teviol hən natgalenan vəha 100 mai len nəboŋ eg ta daməŋai. Dereh tikad naim gail, avan gail, avavinan gail, anan gail, anatan gail, nətan isoḅur mai alat ləḅemədas buni. Ale len nəboŋ beḅəmai len nəmav, dereh tikad nəmauran vi sutuai. ³¹ Be nəvanuan isoḅur lototibau gagai, lotoil a mō,

* 10:4: Deu 24.1-4 * 10:6: Gen 1.27, 5.2 * 10:8: Gen 2.24 * 10:19: Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ samt o naləhoŋian samt ŋai. * 10:19: Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

dereh asike lovi natideh, levi ut kəmas; ale isobur ləsavi natideh gagai, lotovi ut kəmas, dereh letibau, leil a mō.”

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san tətəs
(Mat 20.17-19; Luk 18.31-34)*

³² Len nəyaran salit len nəp̄isal vi Jerusalem, aYesu iŋad il a mō. Ale ahai susur gail luŋan lan, ale alat lotohusuri lomətəhw. Ale aYesu esəhar ahai susur lotovi 12 vi tarhəte. Etubət kel mai galit hən natit gail ləbevisi həni asike idareh. ³³ Ike, “Mətesəsəlonj! Datevi məhat vi Jerusalem. Len naut enan avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan abiltihai tutumav mai ahai pusan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisab səhoti ke tipanis, timat. Ale dereh leriŋi len navəlan alat ləsavi ju. ³⁴ Dereh lisor vilesi, levulaii, lebilas habat həni ale ligol timat. Len nəmaribonj bitor husur nəmatan san, dereh tile məhat.”

*Nausian sġemes mai aġon
(Mat 20.20-28)*

³⁵ Beti aġemes mai aġon, anatum aSepeti gəlaru, arogəm hən aYesu. Aruke, “Hai pusan, natideh namrbeusi hən gaiug, namruke gigole mōs ginaməru.” ³⁶ Eus gəlaru ke, “Məruke nigol nəsa mōs gaməru?” ³⁷ Arusor vari ke, “Gidam hən ginamər tesua tebətah len nəmatu sam mai togon tebətah len nəmair sam nəbonj gəbəgəm vi kiŋ.” ³⁸ Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Gaməru mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərbəmun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an nəbemun lan a? Məroləboi mərbibaptais len nəbaptaisan nəbibaptais lan a?”[†] ³⁹ Arusor vari ke, “Namroləboi namrbigole.” Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Nabiliwai nəbemun lan, dereh məremun lan. Nəbaptaisan nəbibaptais lan, dereh miribaptais lan. ⁴⁰ Be nabətahan len nəmatu sagw o len nəmair sagw, savi len ginau hən nəbikele. Ipat len aGot hən bilav naut eruenan mai galit gai toutaut hən naut eruenan mōs galito.”

⁴¹ Nəboŋ ahai susur lotosəŋavur lotosəsəlonj hən natenan, nəlolit epəŋas aġemes mai aġon. ⁴² Ŋa aYesu ekis galit gəm həni, ikel mai galit ke, “Mətələboi ke alat lotovət nəhes hən ləbeil a mō hən nametbos gail, lupatpat galit məhat len nədanjan lotokade təban nəvanuan salit gail. Ale len nədanjan hən na-il-a-mō-an, nəvanuan totibau salito, loil a mō hən nəvanuan salit gail. ⁴³ Be səmaienan len gamito. Gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon tomədu hum tovi ut kəmas ŋai. ⁴⁴ Ale gamit ideh toke teil a mō hən gamito, gai tegəm vi slev samit piŋi. ⁴⁵ Tesuman ŋai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləbevi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən bevi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən beviol hən nəmauran san, egəm hən ħimat mōs nəmakuvan hən nəvanuan tosobur dan nəpanismen sil nəsaan salito.”

*APartimeus tovi metbesw ekəta
(Mat 20.29-34; Luk 18.35-43)*

⁴⁶ Beti aYesu mai ahai susur san gail lubar naut a Jeriko. Ale nəbonj lotoriŋ nabiltivile enan, nabiltivuh lohukur galito. Ametbesw, ebətah len nəgarhəp̄isal. (Nahəsan aPartimeus, namilen ke anatum aTimeus. Atenan enjir nəvanuan gail akis hən nəvat.) ⁴⁷ Nəbonj tosəsəlonj həni ke aYesu ta Nasaret togəmai, etubət kai ke, “Yesu, anatum siTevit, nəloŋ titanjis ginau!” ⁴⁸ Nəvanuan isobur losivoh lan hən ħemədu. Be ikai habat am ke, “Anatum siTevit, nəloŋ titanjis ginau!”

⁴⁹ Nəbonj aYesu tosəsəlonj həni, eil. Ike, “Kisi gəmai!” Ale lokis ametbesw ke, “Gəhəhəvur! Gele məhat! Ekis gaiug, ġia van həni!” ⁵⁰ Ametbesw ebil kuv nahurabat naut susus san, ile məhat tutut, ivan hən aYesu. ⁵¹ AYesu eusi ke, “Gələŋon nəsa hən nəbigole mōs gaiug?” Ametbesw isor vari ke, “Hai pusan, nuke nekəta!” ⁵² Ale aYesu ikel mai ke, “Ġivan! Nadələmian sam igol gumaur.” Vəha-sua ŋai ekəta, ale ehukur aYesu husur nəp̄isal.

11

*AYesu ebis len naut a Jerusalem
(Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)*

¹ Nəbonj aYesu mai ahai susur san gail lotogəm pəpadan hən naut a Jerusalem, pəpadan hən navile Pəfas, mai a Petani, lubar Navehuh Oliv. Ale aYesu esəvat ahai susur san eru van. ² Ikel mai gəlar ke, “Mərevi lan navile ea. Nəbonj mərbibari, vəha-sua ŋai dereh mərekəta ris natuhonki ulumtan totahətah ei, avan ideh səсах lan sal. Sah ruḅati ale səhari gəmai. ³ Avan ideh beus gaməru ke, ‘Mirimab hən natenan?’ Kel mai ke, ‘Nasub eusi gag ŋai be asike idareh tesəvat təlmam həni.’ ”

[†] **10:38:** Len naut egai aYesu inau nəmatan san, be gəlar arsaləboi.

⁴ Ale gəlaru aruvan. Arusaḅ natuhtonki toil metḗisal totahətah len nabopita naim sua, ale arusah rubati. ⁵ Nəboŋ artosah rubati, nəvanuan galevis lotoil ei luke, “Natuhtonki enan, mərusah rubati hən nəsa?” ⁶ Beti arusor var galit hum aYesu tokel mai gəlaru, ale ludarı hən arḅesəhari van. ⁷ Arosəhar natuhtonki van hən aYesu, arəḅir hən nahurabat salito len nəmadun ale aYesu ebətah səŋaḅuti. ⁸ Ale nəvanuan isəḅur luḅorsən nahurabat salit gail husur naḗisal, nəvanuan tile gail ludas pashəhai lotobaŋ lute marireu, lutaii, lorin gail husur naḗisal. ⁹ Alat lotoyar a mō hən aYesu mai alat lotoyar a tahw lukai habat ke, “Hosanna!

AGot ivoi hən atenan togəm
len nahəsən Nasuḅ!*

¹⁰ AGot tivoi hən natohan togəmai,
natohan pipihabəlan atəmadat aTevit.

Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!”

¹¹ Beti aYesu ebis len naut a Jerusalem, ale evi lan naim siGot. Ekəta garu len natit ḗisi, be husur namityal igam gole tia, erin naut enan, esəhar ahai susur lotovi 12 vi Petani.

AYesu esivoh len nəhai nafik
(Mat 21.18-19)

¹² Pelan han, dudulan, nəboŋ lotorin naut a Petani, aYesu imalkəkət. ¹³ A tut sal eris nəhai nafik sua tokəsən buni. Ale aYesu ivan hən bisəḅ naḅite lan. Be nəboŋ tobar nəhai enan, səsaḅ natideh lan, be naluhaŋ ḗai, husur savi nəboŋ hən naḅit nafik sal. ¹⁴ Beti aYesu ikel mai nəhai enan ke, “Avan ideh satihan naḅit gaiug boŋ ideh am!” Ale ahai susur gail losəsəloŋ həni.

AYesu ivahvatur naut siGot
(Mat 21.12-13; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

¹⁵ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, aYesu ebis len naholəvat todar vis naim siGot. Etuḅat hut alat lotopur hən natit gail mai alat lotovur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bəḅətah silat lotopur hən nətav gail lotovi man naməsav.* ¹⁶ Ale aYesu sədaŋ hən avan ideh topat natideh ḅiyar tur len naut siGot. ¹⁷ Beti eḗusan. Ikel mai galit ke, “Len natosian siGot ike, ‘Naim sagw dereh lekisi hən naim na-sor-tuḅ-an sinaluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail.’* Be gamit mətugol evi ‘naut susuah sinəvanuan vənḅənəh gail.’”*

¹⁸ Nəboŋ abiltihai tutumav gail mai ahai ḗusan gail hən nalo lotosəloŋ hən natenan, ludas ḗisal hən ləḅigol aYesu ḅimat. Lomətahw lan husur naluḅoh ḗisi lotobaŋ len naḗusanan san.

¹⁹ Nəboŋ naut togomgom, aYesu mai ahai susur san gail lovivile dan nabiltivile.

Nəhai nafik toŋod
(Mat 21.20-22)

²⁰ Len nadudulan luyar van, ḅot pəpadaŋ len nəhai nafik aYesu tosor lan. Loris ke toŋod vəbar nəharhəte len tan.* ²¹ APita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele, ale ike, “Hai ḗusan, geris, nəhai nafik gotosivoh lan inod.” ²² Ḗa aYesu isor vari, ikel mai galit ke, “Mitikad nadəlomian len aGot. ²³ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh ḅikel mai naḅehuh egai ke, ‘Gimakuḅ, bar hən gaiug len tas!’ ale asike ḅikad nə-lon-uri-an, be ḅədəlomi ke nəsa tokele dereh tevisi, ale dereh timaienan mōs atenan. ²⁴ Imaianan, nukel mai gamit ke, natideh məttousi len na-sor-tuḅ-an, dəlomi ke mətukade tia ale dereh timaienan len gamito. ²⁵⁻²⁶ Ale nəboŋ məttoil, məttosor tuḅ, natideh avan ideh toŋol tosa hən gamito, məteruḅati dani, hən aTəmamito len nəmav ḅeruḅat nəsaan samit am.”†

Nədaŋan hən na-il-a-mo-an siYesu
(Mat 21.23-27; Luk 20.1-8)

²⁷ Nəboŋ aYesu mai ahai susur gail lotobar naut a Jerusalem tətəs, aYesu iyaryar len naholəvat todar vis naim siGot. Ale abiltihai tutumav gail, ahai ḗusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail logəm həni. ²⁸ Lous taltal həni ke, “Gukad nədaŋan hən na-il-a-mo-an tomabe hən gotogol natgalen ḗisi? Ase ilavi mai gaiug hən gəḅigol gail?”

²⁹ AYesu isor var galit ke, “Neus natsua bai. Məḅbisor vari, dereh nikel mai gamito hən nədaŋan na-il-a-mo-an notokade hən notogol natgalenan. ³⁰ Kel mai ginau, na-il-a-mo-an aŋon tokade hən tobaptais, egəm len nəmav o egəm len nəvanuan? Mitikele!”

* 11:9: Psa 118.25-26 * 11:15: Nətav ehum navimal toḅəhapəhw. * 11:17: Isa 56.7 * 11:17: Jer 7.11

* 11:20: Mak 11.12-14 † 11:25-26: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 26 Be asike məḅerubati dani, aTəmamit len nəmav asike eruḅat nəsaan samito. Mat 6.14-15.

³¹ Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Datbike, ‘len nəməv,’ dereh tike, ‘bimaienan, imabe mətsadəlom aJon?’ ³² Be datbike, ‘len nəvanuan,’ nəsa tevisi? Sadatikele.” Lokamaienan husur lotomətahw len naluʋoh husur len nabunusian sinəvanuan pisi, aJon evi ahai kelkel ur kitin.

³³ Na lusor var aYesu ke, “Namtsaləboii.” Beti aYesu ikel mai galit ke, “Mətbəkəmaienan, asike nukel mai gamit hən nədaJan na-il-a-mo-an notokade hən nəbigol natgalenan.”

12

Nəbəl pusan husur alat lotorentem nəhol nakrep
(Mat 21.33-46; Luk 20.9-19)

¹ Beti aYesu etubət sor mai galito len nəbəl pusan. Ikel mai galit ke, “Boŋ sua avan sua imabul nakrep len nəhol. Eum hən nəʋod garu lan. Ehir nabur hən begəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut nakətaan təban nakrep a məhat. Beti idam hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləbirentem, ale erin naut enan itoh len nəyaran sua.* ² Nəboŋ nakrep pəpadaŋ hən bimen, amahean nəhol esəvat naslev san van hən alat lotorentem nəhol hən ləbepəpəhun nəvit nakrep galevis tovi esan. ³ Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san, luʋasi ale losəvati van, iyar səsəlav təlman. ⁴ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile van hən galito. Be alat lotorentem nəhol luʋasʋas nəkadun, lugol isa habat hən naslev gol nahurun isa lan. ⁵ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile am van hən galito, be luparu buni. Amahean esəvat isoʋur am, be luʋas galevis mai luparu bun galevis am. ⁶ Amahean nəhol səkad naslev ideh am hən bəsəvati, be ikad anatun tosua ŋai toləmas buni. Esəvat məkot həni van hən galito, ike, ‘Dereh leputsan anatugw ulumən len nənanuan salito.’ ⁷ Be alat lotorentem nəhol lukel mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan bimat. Datia paru buni hən datbikad natit pisi bevi esan nəboŋ atəman bimat.’ ⁸ Na lutah gati, luparu buni, ale lubar həni vivile dan nəhol nakrep.”

⁹ Ale aYesu ike, “Ale, amahean nəhol nakrep dereh tigel nəsa? Dereh təgəm ʋabun alat lotorentem nəhol, beti tidam hən nəvanuan tile gail lirentem nəhol nakrep. ¹⁰ Mətsəʋuruj nategai len natosian siGot a? Ike,

“ ‘Nəvat nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,
gai egəm vi vat sua ŋai bələboi bigol naim bihav mai binor.

¹¹ Evi Nasub aGot togol natenan

ale nəboŋ dattorisi, datumanman len nəsa togole.’”*

¹² Beti abiltivanuan hən naJu ludas pisal hən ləbitah gat aYesu bathut loləboii ke tokel nəbəl pusan enan sil galito. Be lomətahw len naluʋoh ŋa lorin aYesu, luvan.

Nausian husur nətaks
(Mat 22.15-22; Luk 20.20-26)

¹³ Beti abiltivanuan hən naJu lotodas pisal hən ləbitah gat aYesu, losəvat naFarisi galevis mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu hən ləbigol bisab len nasoruan san. ¹⁴ Logəm hən aYesu ale lukel mai ke, “Hai pusan, namtoləboii ke gotokitin. Nəvanuan betibau o bevi naut kəmas səvi natideh len gaiug. Goʋusan naPisal siGot len nakitinan. Gikele, inor mau hən datbeʋur nətaks van hən aSisa? ¹⁵ Dateʋuri o asike datoʋuri?”

AYesu eləboi səhot nausian gəgəras lotousi həni. Ale ikel mai galit ke, “Imabe mətous kitev ginau hum mətbigol nəbisab len nasoruan sagw? ʋusan ginau hən natenarius tovi nakoin hən nətaks.”

¹⁶ Nəboŋ lotolav nakoin gəmai, eus galit ke, “Nəhon ase gagai? Nəhəsan ase ipat lan?” Luke, “ASisa.” ¹⁷ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.”

Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, luʋaŋ habat len na-sor-vari-an san.

Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mat 22.23-33; Luk 20.27-40)

¹⁸ Beti naSattiusi galevis lotokel ke na-le-məhat-an dan nəmatan tobeuer, logəm hən aYesu.* Lousi ke, ¹⁹ “Hai pusan, aMoses itos gat nategai mōs gidato ke, aulumən bimat, ale asoan bitoh anatun bebeuer, aʋan matmat tilah mai nəbatunau enan hən bipas anatun aʋan tomat.*

²⁰ Ale ikad alatmiʋan lotoməlevru. Ahai a mo ilah be imat, anatun ebeuer. ²¹ Aʋan tohusuri ilah mai nəbatunau ale gai am imat, anatun ebeuer. Aʋalar tohusur gəlaru am imaienan. ²² Alatmiʋan pisi lulah mai napəhəʋut enan be ləsəkad anatulit ideh. Naməkot alitenan

* 12:1: Isa 5.1-2 * 12:11: Psa 118.22-23 * 12:18: Uman 23.8 * 12:19: Deu 25.5-6

tu imat. ²³ Ale len nəboŋ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase? Husur galit lotoməlevru pisi lulah maii.”*

²⁴ AYesu isor var galit ke, “Mətusab husur mətsaləboi natosian siGot, mai mətsaləboi nədaŋan san. ²⁵ Husur nəboŋ alat lotomat ləbile məhat, asike lulah, avan ideh asike idam̄ hən ləbilah. Be dereh lesur̄an aŋel gail len nəmav. ²⁶ Be mitinau alat lotomat nəboŋ ləbile məhat. Mətsav̄ur̄uŋ natosian len naləb̄ulat siMoses tohusur nəhai topaŋ a? AGot isor mai a Moses, ike, ‘Gagai ginau novi aGot siApraham, aGot sefsak, aGot siJakop.’† ²⁷ Gai savi aGot silat lotomat, be silat lotomaur. Gamit mətusab habat!”

Nakelean todaŋ tosəhor gail pisi
(Mat 22.34-40; Luk 10.25-28)

²⁸ Ahai pusan sua hən nalo tosəsəloŋ hən na-sor-ḅalḅal-an enan egəm hən aYesu. Eləboi səhoti ke na-sor-vari-an siYesu ivoi ŋa eusi ke, “Len nakelean todaŋ gail aGot tokel mai gidato, ta be esəhor gail pisi?” ²⁹ AYesu isor vari ke, “Nakelean egai esəhor gail pisi: ‘Israel mətesəsəloŋ! Nasuḅ aGot sidato, Nasuḅ esua səbon. ³⁰ Geləmas bun Nasuḅ aGot sam̄ len nəloŋ kavkav, nanunur̄ kavkav, nənanuan sam̄ kavkav mai nədaŋan sam̄ kavkav; len gaiug kavkav.’* ³¹ Nakelean sual am ehusuri toke, ‘Geləmas bun nənanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug hum gotoləmas bun gaiug gabag.’ Səkad nakelean ideh todaŋ səhor eru enan.”* ³² Ahai pusan enan hən nalo ike, “Gai bolai Hai pusan! Gokitin nəboŋ gotoke aGot tosua səbon ale səkad ideh am be gai səbon ŋai.* ³³ Datimasləmas buni len nəlodat kavkav, naləboian sidat kavkav mai nədaŋan sidat kavkav; len gidat kavkav. Ale datimasləmas bun nənanuan totoh pəpadaŋ hən gidato hum dattoləmas bun gidat gabag. Ivoi hən datḅigol natgalenan səhor naviolan ideh datḅetutumav həni mai natit pisi am datḅeviol həni mai aGot.”*

³⁴ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən na-ləboi-səhoti-an len na-sor-vari-an sitenan, ikel maii ke, “Gaiug gəsətəh a tut dan natahon pipihəbəlan aGot.” Ale len nəboŋ enan van, səkad avan ideh tokad na-il-ḅuri-an hən ḅeus nausian ideh həni am.

Napusanan husur aKristo
(Mat 22.41-46; Luk 20.41-44)

³⁵ Nəboŋ aYesu toḅusan len naholəvat todaŋ vis naim siGot, eus galit ei ke, “Imabe ahai pusan gail hən nalo luke aKristo, aGot totabtabuh lan, esua len nəpasusan siTevit, anatun siTevit? ³⁶ Husur len aNunun aGot, aTevit ike, “‘Nasuḅ aGot ikel mai aMasta sagw ke, “Gebətəh təban ginau, len navəlagw nəmatu

vir nəḅer̄iŋ aenemi sam̄ gail pipit nar̄iem̄ gəlaru
hən ləḅevi ut kəmas.”*

³⁷ ATevit māu ekisi hən ‘aMasta.’ Imaienan, imabe evi anatun siTevit?”
Nabiltiluḅoh lohəv̄ur̄ hən lotosəsəloŋ hən aYesu tokəmaienan.

Naləlagauan husur ahai pusan gail hən nalo
(Mat 23.1-36; Luk 20.45-47)

³⁸ Ale len napusanan siYesu ike, “Mətələlagau. Ahai pusan gail hən nalo saleməd̄as gamito. Loləmas ləḅesun nahurabat toḅələ. Loləmas nənanuan ləbike, ‘Ivoi’ mai galito len naut nəmaket. ³⁹ Loləmas ləḅebətəh len nəhai bəḅbətəh tovoi ŋai len naim nəḅonḅonan. Ale loləmas ləḅebətəh rivuh len nəhanan gail. ⁴⁰ Lulav kuv pis naim mai nasugsugur sibatanau pəhəv̄ut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nənanuan gail, lusor tuḅ ebəḅəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləsəmaienan.”

Naviolan sibatanau
(Luk 21.1-4)

⁴¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonəŋ, ebətəh pəpadaŋ hən nabokis topat ei, nənanuan gail lotobubulah vat lan len naim siGot. Ekətə bunus nənanuan gail nəboŋ lotobubulah vat salito len nabokis enan. Nənanuan isoḅur lotopul hən nəvat lobulan isoḅur lan. ⁴² Be nəbatunau naməsəl sua egəm riŋ natuhkoin eru artovi kopa. ⁴³ Bəti aYesu ekis ahai susur san gail gəm həni. Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau naməsəl enan, nabulahan san esəhor galit pisi am lotobubulah vi lan nabokis enan. ⁴⁴ Husur galit loviol kinit nəvat dan tosoḅur lotopul həni. Be alitenan, naut kəmas tovi məsal, eviol hən natit pisi san hən ḅimaur lan.”

* **12:23:** Natosian galevis ta sutuai luke, Ale, nəboŋ ləbile məhat len nəboŋ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase? † **12:26:** Exo 3.1-6. Len naut egai aYesu ikel mai galit ke, aApraham, alsak mai ajakop lumaur mai aGot, ləsəmat. * **12:30:** Deu 6.4-5 * **12:31:** Lev 19.18 * **12:32:** Deu 4.35, 6.4; Isa 45.6 * **12:33:** Deu 6.5; Lev 19.18; Hos 6.6 * **12:36:** Psa 110.1

13

*AYesu epəhav utaut**(Mat 24.1-14; Luk 21.5-19)*

¹ Nəboŋ aYesu toriŋ naholəvat todar vis naim siGot, ahai susur sua san ikel maii ke, “Geris! Hai pusan geris nabiltivat galegai! Geris nabiltiim gail!” ² AYesu ikel maii ke, “Ivoi. Goris nabiltiim galegai, be dereh gail pisi limasirsir, asike ikad nəvat ideh bəpələh len nəvat ideh am.”

³ Ale aYesu evi lan Naŋehuh Oliv, ebətah, ekəta tukot van hən naim siGot. APita, aJemes, aJon, aAdru logəm sor səbolit maii. ⁴ Lousi ke, “Gikel mai ginamito. Natgalen gotokele, levisi ŋais? Dereh tikad nəsa bəvūsani ke natgalen pisi pəpadan lisarpoh?”

⁵ AYesu isor var galito. Ike, “Mətələləgau hən gamito. Avan ideh satəgəras gamito. ⁶ Nəvanuan tisoḅur dereh legəm len nahəsagw, like, ‘Ginau bogai, aKristo.’ Ale dereh legəras nəvanuan tisoḅur am. ⁷ Be mətəbesəsəlon hən nəbalan mai na-kel-uri-an hən nəbalan gail, sa-nəlomit tetuhatuh. Natgalenan limasvisi, be nəboŋ naməkot sagəm sal. ⁸ Naluḅoh hən nəvanuan naut sua dereh ligol nabiltiḅalan mai naluḅoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh libal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. Dereh tikad nabiltidu gail husur naut gail. Ale dereh nəhanian teḅuer len naut gail. Natgalenan lohum natuḅatan hən nəpəŋasan hən nəpasusan.

⁹ “Be mətələləgau hən gamito. Dereh likot hən gamito len nəkaunsel gail. Ale len naim nəhoŋnonan dereh lebilas habat hən gamito. Ale dereh mətəil len nəhoŋ nəgavna mai nakin gail moŋ ginau hən mətḅikel kot ginau len nəholito. ¹⁰ A təhw hən nəboŋ naməkot, nəvanuan sagw gail dereh limaskel ur na-kel-uri-an tovoi mai naluḅoh hən nəvanuan naut tilitə pisi. ¹¹ Nəboŋ ləbitah gat gamito, kot hən gamito, samtinau masuḅ hən nəsa mətḅikele. Len namityal enan mitikel nəsa aGot ḅikel mai gamit ŋai. Husur savi gamit mətḅisor be aNunun aGot dereh tisor. ¹² Nəvanuan dereh teriŋ aḅan len navəlan alat lotoil a mō hən ḅimat, atata dereh timagen hən anaturan hən ḅimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan ḅeriŋ alatmisoan gail ləḅimat. ¹³ Nəvanuan pisi dereh lemətəhun bun gamito bathut nahəsagw mətto Wade. Avil avan ideh ḅidan len ginau, ḅikad nə-dan-ḅuri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən ḅikad nəmauran vi situai.

*Natit tomədas naut tolo**(Mat 24.15-28; Luk 21.20-24)*

¹⁴ “Nəboŋ mətḅeris natit aGot tomətəhun buni, natit tosa masuḅ tomədas bun natit isoḅur, nəboŋ mətḅeris toil len naut sanor hən toil lan, (gaiug gotoḅuruŋ nategai geḅuruŋ ləboii), beti alat len naut a Jutea, ligam tutut vi lan naŋehuh gail. ¹⁵ Nəvanuan ḅiŋavŋav məhat len navurun naim, timasgan tutut dan naim san, satevi pan hən bəḅis lohoim hən ḅilav kuv natideh. ¹⁶ Ale nəvanuan ḅitoh marireu, satetəlmam vahim hən ḅilav nahurabat ideh. ¹⁷ Len nəboŋ enan nəmauran dereh tidan vəsa habat hən apəhəvut ideh totian o tovəhasus. ¹⁸ Be mitisor tuḅ ke natgalenan salevisi len nahəḅati naut susus. ¹⁹ Husur len nəboŋ natgalen ləḅevisi, na-ləŋon-isa-vəsa-an maienan savisi len natuḅatan hən natit pisi aGot togole nəboŋ toum hən navile a pan van vəbar nəboŋ ta daməŋai, ale asike evisi tətəs am boŋ ideh.* ²⁰ Asike aGot tagol na-ləŋon-isa-vəsa-an tamtidol len nəboŋ galenan, nəvanuan pisi lətəmat. Avil aGot dereh tigol na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan pisi temtidol moŋ alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan. ²¹ Beti avan ideh ḅikel mai gamit ke, ‘Mətəris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samtedəloni. ²² Husur akristo gəgəras gail mai ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel gail nəvanuan gail ləḅiḅan habat lan. Lətələboi lətagəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh lətagole len namerikel galenan. ²³ Be gamit, mətələləgau! Nukel natit pisi mai gamit tia a təhw hən ləḅevisi.”

*Nagəman siNaturan Nəvanuan**(Mat 24.29-31; Luk 21.25-28)*

²⁴ AYesu isor am, ike, “Be nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəboŋ galenan ḅinoŋ, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəḅati asike eniəl; ²⁵ dereh nanfeso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədan len nəmav dereh lekurkur habat.* ²⁶ Beti dereh mətəris nagəman siNaturan Nəvanuan len nəmavukasw len nabiltidanjan mai nəyalalan.* ²⁷ Dereh tesəvat aŋel san gail vi lan naut pisi len navile a pan kavkav hən ləḅitariv ḅonḅon hən alat aGot tolekis hən galito hən lotovi esan.*

* 13:14: Dan 9.27, 11.31, 12.11   * 13:19: Dan 12.1   * 13:25: Hən naves 24-25, ris Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10

* 13:26: Dan 7.13   * 13:27: Deu 30.4; Neh 1.9

*Nasoruan kəta husur nəhai nafik
(Mat 24.32-35; Luk 21.29-33)*

²⁸ “Ivoi hən mətbələboi səhot natsua nəhai nafik bəvūsani: Nəboŋ nəpəshət nafik səmasmas am be todumōh, mətoləboii ke nəhəbati naut pudpud egəm pəpədaŋ. ²⁹ Imagenan, nəboŋ mətberis nəsarpoħan hən natgaleŋ pisi notosor husuri, dereh məteləboii ke, natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehum gai toil bopita tia. ³⁰ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgaleŋ pisi ləbisarpoħ. ³¹ Nəməv mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasiŋ boŋ ideh.

*Nəmariboŋ mai namityal, avan ideh saləboii
(Mat 24.36-44)*

³² “Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aŋel gail len nəməv mai aNatun aGot, galit ləsaləboii, avil aGot aTata, gai səboŋ ŋai eləboii. ³³ Mətelələgau! Məteħuləhul! Husur mətsaləboi namityal enan ke ŋais. ³⁴ Nagəman siNatun Nəvanuan imaiegai ke: İkad avan sua toyar len nəyaran sua. Nəboŋ toriŋ naim san, eriŋ natit pisi mai naut san len nəvələŋ naslev san gail. İkel mai galit vīsusua nauman salit səbolito, ale ikel buni mai naslev tokətkəta kəkol hən nəbopita ke timəshuləhul. ³⁵ Imagenan, məteħuləhul! Husur mətsaləboi namityal amahean naim bətəlmam, len naut mədau, len natubloħ len mariug, namityal natoulumən bekəkəraiko o len nadudulan soŋtilan. ³⁶ Amahean naim bəvisi vəhasua ŋai, satisəb gotopatmari. ³⁷ Nəsa notokel mai nəvanuan pisi, nukel mai gamit am ke, məteħuləhul!”

14

*Luke litəh gat aYesu
(Mat 26.1-5; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)*

¹ Ale nəPasova mai Nəħanan hən nəbətə səkad nayis lan aripət hois. Abiltiħai tutuməv mai əhai pusan gail hən nalo, ludas pisal hən nagəgərasan, hən ləbitəh gat aYesu hən ləbigol bimat. ² Be luke, “Sadatigole len nəħanan hən nəPasova hən asike nəvanuan gail ləbələvōħ beti bəl təvtəvōr mədas natit gail.”

*Nəpəħəvūt evəhas aYesu a Petani
(Mat 26.6-13; Jon 12.1-8)*

³ Len nəboŋ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a mo. AYesu ipat hən nəgarin tarhətəv. Ale nəpəħəvūt sua tolav nəbotel lotoum həni hən nəvat tophw, egəm hən aYesu. Nəbotel enan epul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale alitenan iləpəl nabuŋon nəbotel, ebiri len nəkadun aYesu. ⁴ Nəvanuan galevis ei nəlolit ipəŋpəŋ ale lusor mai galit gabag ke, “Ebir kəmas hən nəhai pəhas egai sil nəsa? ⁵ Tapur həni, təlav nəvat təsəħor nəpərpuran hən nəsiħau tosuə ale taviol həni mai nəməsal gail.” Ale ləvivoh masu v len alitenan.

⁶ Ris aYesu toke, “Samtekəməien həni! İmabe mətomədasi! Gai igol natit tokəb hən ğinau. ⁷ Husur nəməsal gail lutoh akis mai gamito, ale nəboŋ mətbələŋoni mətoləboi mətbigol nəvoian van hən galito. Be ğinau, asike nutoh təbtəb mai gamito.* ⁸ Len nəsa tokəde ŋai, alitegai igol nəsa toləboi biğole. Ebir nəhai pəhas len nibegw hən bəutəut həni vir natətəvunan sagw. ⁹ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut pisi len navile a pan lotokel nə-kel-uri-an tovoi lan, dereh linəu gat nəsa alitegai togole ale liħol husuri.”

*Nə-sor-utaüt-an seĴutas
(Mat 26.14-16; Luk 22.3-6)*

¹⁰ Bəti əĴutas İskariot, gai tosuə len toseŋəvur pisan toru, ivan hən nəbiltiħai tutuməv gail hən bəriŋ aYesu len nəvələlito. ¹¹ Lohəħəvūr hən lotosəsəloŋ həni, ale lukel gati ke dereh leviol hən nəvat nəsilva maii. Nə əĴutas idas pisal hən bəriŋ aYesu len nəvələlito.

*AYesu iħan nəħanan hən NəPasova mai əhai susur san gail
(Mat 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30)*

¹² Len nəmariboŋ mətəkəv hən Nəħanan hən nəbətə səkad nayis lan, evi nəboŋ hən natutuməvan hən nəsipisip NəPasova. Ale əhai susur san gail lous aYesu ke, “Guke nəmtəvi be hən nəmtəbutəut hən nəħanan hən nəPasova hən ğəbiiħani?”

¹³ Ale aYesu esəvat əhai susur san eru, ikel mai ğəlar ke, “Mərevi lan nəbiltivile, dereh mərebubur mai nəulumən topat nəbiiwiə, ale məreħusuri. ¹⁴ Naim ideh bəbis lan, mirikel mai amahean naim ke, ‘Əhai pusan eusi ke, “Narum simetbəs gai be? Nuke niħan Nəħanian

* 14:7: Deu 15.11

hən nəPasova mai ahai susur sagw gail ei.”¹⁵ Atenan dereh tevusan gaməru hən nabiltirum̃ a məhat tokad natit pisi dattoləŋoni. Məreutaut vir gidat ei.”

¹⁶ Alaruenan aruvan dani, arobis len nabiltivile, ale arusaḅ natit pisi hum aYesu tokel mai gəlaru. Ale aroutaut hən nəhanan hən nəPasova.

¹⁷ Nəboŋ namityal tomasur aYesu mai ahai susur lotovi 12 lubar naim enan. ¹⁸ Nəboŋ lotopat tarhəgarilito təban natev, luhan ale aYesu ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua tohan mai ginau dereh teiŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.”^{*}

¹⁹ Loləŋon isa habat ale galit v̄isusua lousi ke, “Ginamit ta be lai? Savi ginau a?”

²⁰ Ale ikel mai galit ke, “Evi gamit sua məttovi 12. Gamit sua tohan katəpol mai ginau len nasiloh. ²¹ ANatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a m̄o, avil atenan ḅeriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran san tisa vəsa tibatbat! Dereh tipanis habat. Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasi!”^{*}

Nəhanian məkot siNasuḅ

(Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²² Nəboŋ lotohanhan sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḅuri, beti ilavi mai galito, ike, “Lavi; nibegw bogai.”

²³ Ale nəboŋ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa həni. Ilavi mai galito, ale galit pisi lomun lan. ²⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail. Nəda eg hagw dereh tisel len nəmatan sagw m̄os nəvanuan tosoḅur.”^{*}

²⁵ Nukel nakitinan mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihəḅəlan aGot, nəwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboŋ nəḅemuni mai gamit ei.” ²⁶ Beti lokəkai hən nəḅe hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Naḅehuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita

(Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

²⁷ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Gamit pisi dereh mitigam dan ginau. Husur natosian siGot ike,

“ ‘Dereh niḅabun nəvanuan nasipsip,
ale nasipsip gail ligam v̄isusua.’^{*}

²⁸ Be nəboŋ nəḅimat ale aGot ḅigol nəḅile məhat dan nəmatan, dereh neil a m̄o hən gamito vi lan naut a Kalili.”

²⁹ Be aPita ikel mai ke, “Naut kəmas galit pisi ləḅigam dan ginau, asike nigole!”

³⁰ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməŋai, len nalenmariug egai, a tahw hən natouluman ḅekəkəraiko vəha-ru, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləḅoi ginau.”

³¹ Be aPita isor təvah ke, “Aoa! Sss! Naut kəmas nəḅimat mai gaiug, asike nukel ke nəsaləḅoi gaiug!” Ale galit pisi am lokəmaianan.

AYesu isor tuḅ a Ketsemane

(Mat 26.36-46; Luk 22.39-46)

³² Len nəyaran salito lubar naut nalililoliv, nahəsan naut enan Ketsemane. Ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mətəḅətah gegai, nia sor tuḅ.”

³³ Esəhar aPita, aJemes mai aJon van ale nənauan san etuḅat tuhatuh habat, nəlon isa vəsa.

³⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuḅ! Ehum nalolosaan sagw etəgau gat nəlogw van numat! Mititoh gegai, m̄itilele!”

³⁵ Nəboŋ toyar van kəkereh am, ipat len tan ale isor tuḅ. AYesu eus naḅisal ideh hən ḅimakuv dan namityal hən na-ləŋon-isa-vəsa-an. ³⁶ Ike, “Appa, Ita, goləḅoi gəḅigol natit pisi. Lav kuv nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau.”^{*} Wake sagigol nəsa notoləŋoni, gigol nəsa gaiug gotoləŋoni ŋai.”

³⁷ Beti etəlmam van hən ahai susur lototor, isaḅ lotopatmari. Ale ikel mai aPita ke, “Simon, gupatmari a? Gəsaləḅoi gəḅilele len nəhaua tosua ŋa? ³⁸ Mətəhulahul. Mitisor tuḅ hən asike məḅḅiteh len nəsaan totaltal ke məḅehusuri. Naut kəmas nəlomito eləŋon ḅigol nəsa tonor, nibemit sədan, eḅədasi.”

³⁹ Ale ivan vasor tuḅ tətəs am. Na-sor-tuḅ-an san epitov̄ hən tomadhakele. ⁴⁰ Nəboŋ tosor tuḅ tonon etəlmam tətəs, isaḅ lotopatmari husur namətəlit inoḅ masuḅ. Evəŋon galito, be ləsaləḅoi nəsa ləḅikel maii.

⁴¹ Len natəlmaman na-vəha-tor-an siYesu, ikel mai galit ke, “Məḅupət, məḅuŋəvŋəv sal a? Nəpətan tinon! Namityal egəm tia. Məteris, avan sua dereh teiŋ aNatun Nəvanuan len

* 14:18: Psa 41.9   * 14:21: Psa 22.2-19; Isa 53   * 14:24: Exo 24.8; Jer 31.31-34   * 14:27: Zec 13.7   * 14:36: Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata.

navəlan nəvanan nəsaan gail ta bogai. ⁴² Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan bəriŋ ginau len navəlalito satogəm pəpadaŋ.”

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

⁴³ Nəboŋ aYesu tosor sor sal, aJutas tosua len toseŋavur pisan toru, egəmai. Itah mai naluvoŋ lototəgau naŋu nəbələn mai nəbatw gail. Abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a mo hən naŋu gail losəvat naluvoŋ enan. ⁴⁴ Ale aJutas isor utaut hən nəvəsanian sua mai galit a mo, ike, “Nəboŋ nəbesum nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati. Səhari van, satigam yav.” ⁴⁵ Vəha-sua ŋai aJutas ivan hən aYesu, ike, “Ivoi Hai pusan!” ale esum nətarhon.

⁴⁶ Ale logəm hən aYesu, lutah gati. ⁴⁷ Be len galit lototah mai aYesu, sua eliv kuv naŋu nəbələn san, ebił hənı van hən naslev sebiłtihai tutumav, ita kotov nədarıŋan. ⁴⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Imabe mətogəm, lav naŋu nəbələn mai nəbatw gail gəmai, hən mətbitah gat ginau hum notovi vanuan nəbələn toŋal mai alat lotoil a mo? ⁴⁹ Len nəmarıboŋ pi si nutah mai gamito, noŋusan len naholəvat todar vis naim siGot. Imabe mətsətah gat ginau ei? Avil timasmagenan hən natosian siGot bisarpoh.”* ⁵⁰ Beti ahai susur pi si san lorıŋı, lugam dani.

⁵¹ İkad nəmantuhmar sua tohusur aYesu ei, toruŋ gol gai tia hən nəkaliko nalinen. Nəboŋ lototah gati, ⁵² igam bur malmal dan galito, riŋ nəkaliko san ipat mai galito.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mat 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

⁵³ Beti naluvoŋ losəhar aYesu van hən naim sebiłtihai tutumav. Ale abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo hən naŋu gail mai ahai pusan gail hən nalo luəboŋon ei. ⁵⁴ Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar tobi si len naholəvat todar vis naim sebiłtihai tutumav. Ale ebətah ei, etitileh mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot.

⁵⁵ Abiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin pi si ludas kel-koti-an ideh toke aYesu tobur kotov nalo hən bi mat sile. Be ləsəsəb ideh. ⁵⁶ Nəvanuan iso buur lolıblıboŋ husur aYesu be nəSanhitrin isabi ke nakelean salit gail ləsəpito v. ⁵⁷ Galevis loil vi məhat, lukel nalıblıboŋan egai husur aYesu, ⁵⁸ luke, “Namto səse loŋ hən ategai toke, ‘Ginau dereh nilapupul naim siGot egai nəvanuan lotoum hənı, ale dereh neum tətəs hən tile len nəmarıboŋ ti tor, nəvanuan lotodədas ləbeum hənı.’”* ⁵⁹ Be nakelean salit gail am ləsəpito v.

⁶⁰ Beti abiltihai tutumav ile məhat rivuh len galito. İkel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəbetətəs gole gaiug? Nəsa lotokele ekitin a?” ⁶¹ Be aYesu sasor, sasor vari.

Ale abiltihai tutumav eusi ke, “Govı aKristo a? Govı aNatun Atenan tonor hən nə-sal-suhi-an a?”

⁶² AYesu ike “Ginau bogai. Ale dereh məteris aNatun Nəvanuan bəbətah len navəlan nəmatu siGot tovi aBiltıdanan. Dereh məteris bəgəmai len nəmavukasw hən nəmav.”*

⁶³ Beti abiltihai tutumav, nəhon eməkanun ta vta vtor, itar nahurabat san hən be vusan tomətahun nasoruan enan siYesu. İke, “Imabe datoləŋon nəvanuan ideh am hən bi kel kot nəsaan sitegai? ⁶⁴ Gamit mətosəse loŋ hən tosor mədəs aGot! Gamit mətənuau mab hənı?”

Galit pi si lusə səhoti ke tonor hən bi masmat.* ⁶⁵ Beti galevis lotu bat vulai aYesu, lukabut gol nəhon, lotuhi, lukel mai ke, “Gepəhav utaut!” Ale alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lu vosi, lotuhi.*

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Len namıtyal enan, aPita itoh a pan sal len naholəvat todar vis naim. Ale natəbarehreh sua tovi slev sebiłtihai tutumav iyar tukot. ⁶⁷ Nəboŋ toris aPita totitileh, ekəta bunus vahvahuri ale ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta Nasaret.”

⁶⁸ Be aPita ike sakitin. İke, “Nəsələboi nəsa gotosor husuri! Nəsələboi səhoti.” Ale iyar van hən nametləkau. Beti natoulman ekəkəraiko.†

⁶⁹ Nəboŋ alıtenan tovi slev toris ei, etu bat kel tasi am mai alat lotoil ei ke, “Ategai evi galit sua.” ⁷⁰ Be aPita ikel tətəs hənı ke sakitin.

Sədareh alat lotoil pəpadaŋ lukel mai a Pita ke, “Ekitin, gaiug govi galit sua, husur gaiug am govi auleKalili.”

⁷¹ APita ikel tasi ke sakitin, ita gati ke nəsa tikele evi nakitinan. İke, “Len nahəsən aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan məttosor husuri. Asike nəbekitin, aGot ti pansem ginau!”

* 14:49: İsa 53.7-12; Zec 13.7 * 14:58: Jon 2.19 * 14:62: Psa 110.1; Dan 7.13 * 14:64: Lev 24.16 * 14:65: İsa 50.6 † 14:68: Natosian galevis ta sutuai ləsəke Beti natoulman ekəkəraiko.

⁷² Vəha-sua n̄ai natoulum̄an ekəkəraiko tətəs am. Beti aPita inau təlmam hən nəsə aYesu tokel maii ke, “A tahw hən natoulum̄an bəkəkəraiko vəha-ru, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau.” Ale nələn aPita isa, itaŋ.

15

aYesu len nakotan sePilata

(Mat 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jon 18.28-38)

¹ Pelan han, dudulan som̄ilan, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a m̄o hən naJu gail, mai ahai p̄usan gail hən nalo; nəsanhitrin kavkav luḅonḅon hən ləbisor utaut. Luban̄is gat aYesu, losəhari van hən aPilata, loriŋi len navəlan. ² APilata eus aYesu ke, “Gaiug govi Kiŋ seJu gail a?”

aYesu isor vari ke, “Gai bol gotokele.”

³ Abiltihai tutumav gail loil hirhir ke aYesu togol natit isobur tosa. ⁴ N̄a aPilata eus tasi ke, “Asike gusor var natgaleg a? Imabe? Gəsəsələŋ hən natit tosobur lotosor tas gaiug hən i gail a?”

⁵ Be aYesu sakel na-sor-vari-an ideh am, gol aPilata iḅan lan.

aYesu mai aParappas

(Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Jon 18.39–19.16)

⁶ Len Nəhanan nəPasova p̄isi, nəgavna ikad navide sua. Idam̄ hən avan totoh len naim bəban̄is bəvivile husur naləŋonian sinaluḅoh. ⁷ Ikad naulum̄an sua, nahəsən aParappas lotoban̄isi len naim bəban̄is mai alat lotobal mai nəgavmen, lotogol nəvanuan lotomat len nəbalan mai alat aRom. ⁸ Naluḅoh logəm hən aPilata, lousi hən behusur navide san m̄os galito, hən ḅesua bəvivile. ⁹ Be aPilata eus galit ke, “Mətuke nigol aKiŋ seJu tevivile van hən gamit a?”

¹⁰ Ekəmaienan bathut eləboi ke abiltihai tutumav gail lotoriŋi aYesu len navəlan husur lutabulol bulosi. ¹¹ Be abiltihai tutumav lusorsor mai naluḅoh hən ləbehusur nənauan salito, us aPilata hən bigol aParappas bəvivile, savi aYesu. ¹² Be Pilata isor var galit tətəs ke, “Bimagenan, mətələŋon ke nigol nəsə hən ategai məttokele hən aKiŋ seJu?”

¹³ Luvari, lukai ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁴ APilata eus naluḅoh ke, “Sil nəsə? Igol nəsə tosa?”

Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁵ N̄a aPilata toke tetəŋon nələn naluḅoh tevi pan, eriŋi aParappas evivile van hən galito. Ike nasoltia san gail lobilas habat hən aYesu, beti eriŋi len navəlan nasoltia gail hən ləbiḅos gati len nəhai balbal.

Nasoltia lusor viles aYesu

(Mat 27.27-31; Jon 19.2-3)

¹⁶ Beti nasoltia gail losəhar aYesu vabis len nahələvat todar vis naim sisoltia gail, ale lokis p̄is navəshəsoltia luḅonḅon. ¹⁷ Lukol nahurabat tobəŋəŋon len aYesu, ale lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum nabulgəgau, ale loriŋi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekij. ¹⁸ Lotuḅat kai van hən i ke, “Namtusul suh gaiug, Kiŋ seJu gail!”

¹⁹ Luvasi, vasi, vas nəkadun hən nəhai, ale loḅulaii, ale lotəŋedur bathurien. ²⁰ Nəbəŋ lotosor vilesi tonəŋ, lukol nahurabat tobəŋəŋon dani, lukol nahurabat san təlmam lan. Beti losəhari vivile hən ləbiḅos gati len nəhai balbal.

aYesu len nəhai balbal

(Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)

²¹ Ikad auleSairin sua, nahəsən aSimon, atəman alarmiḅan, aAleksada mai aRufus. Atenan egəm len nəmarireu lotodar vis nabiltivile, imadhaḅot.* Ale nasoltia lukele hən atenan ke tipat nəhai balbal siYesu, ale ipati. ²² Ale losəhar aYesu van vəbar naut a Kolkota, namilen nəhes enan Naut hən Nabəlashukadhutəmat. ²³ Lulav nəwain lotobul hən namər lan maii, be aYesu emətahuni.* ²⁴ Beti nasoltia luḅos gati len nəhai balbal. Lopəpehun nahurabat san, bər hən nəvat hən ləbisab ase bilav nahurabat viḅusua.* ²⁵ Namityal emələpat dudulan nəbəŋ lotogol totahətah len nəhai balbal. ²⁶ Lutos gat nəsə lotokot hən aYesu sile, ale loriŋi nake-uri-an enan len nəhai balbal a məhat hən nəkadun, toke, “AKiŋ seJu gail.” ²⁷⁻²⁸ Nəvanuan

* **15:21:** Rom 16.13   * **15:23:** Psa 69.21. Namər evi nəda hən nəhai sua. Nəbəŋ esusau gol tovi nəhai pəhas, be ahai rerer irer hən nəvanuan lan. Lobul hən i mai nəwain hən napəŋasan hən na-pəos-gati-an bevi pan.   * **15:24:** Psa 22.18

vənvənah artogolgol nasənanan len nəvanuan, luḡos gat gəlaru arutahətah mai aYesu. Sual itahətah len nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəmair san.†

²⁹ Nəvanuan gail lotovot, lohəlas aYesu, sor mədas nahəsan. Loḡit nəholit van həni, luke, “Gaiug goləboi gəḡbigol naim siGot bimasirsir, ale um təlmam həni len nəmariboḡ bitor a?”
³⁰ Bimagenan, gilav kuv gaiug gabag dan nəmatan! Gimariḡ dan nəhai balbal!”

³¹ Len nəvide tomaienən, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a nḡo hən nəvanuan gail mai ahai pusan gail hən nalo lusor viles aYesu mai galit gabag, luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədas bilav kuv gai!”
³² Ategai tonau ke gai aKristo, aKiḡ selsrael, timariḡ dan nəhai balbal ale dereh datedəloḡi ke gai tovi kiḡ.” Alaruənən artotahətah təban aYesu, gəlar am arokəmaienən, arusor isa həni.

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

³³ Len natublial, nəmargobut ikabut gol piḡ naut kavkav van vəbar namityal totor ut mədau. ³⁴ Ale len namityal totor enən, aYesu ikai habat ke, “Eloi, eloi, lema sapahtani!” namilen ke, “Got sagw, Got sagw, gorinḡ gabulan ginau sil nəsa?”†

³⁵ Nəboḡ nəvanuan galevis lotoil pəpadanḡ ei lotosəsəloḡ həni, luke, “Səsəloḡ, ekis aElijah.”

³⁶ Avan sua igam, ilav nasponsḡ, igol epul hən nəwain tokon, ale esii len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən bəmuni. * Ike, “Rinḡ. Datebunusi bai ke, aElijah dereh tegəm lav kuvi vi pan o təbuer.”

³⁷ Beti aYesu ikai habat, eməsol, imat.

³⁸ Len namityal enən ḡai, nəkaliko mətortor totahətah len naim siGot, tuḡat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru. * ³⁹ Nəboḡ nasenturion toil pəpadanḡ len nəhon aYesu toris ke tomat maiənən, ike, “Kitin, ategai evi aNatun aGot!”

⁴⁰ Len naut enən ikad nəpəhəvut galevis lotoil a tut dan nəhai balbal, lotokəta ris nəsa tovisi. Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anan atuhjemes mai aJoses; togon aSalome. * ⁴¹ Len naut a Kalili alatenən lohushusur aYesu, lokətkəta təban. Nəpəhəvut tosoḡur am lototah mai aYesu len nəyaran san vi Jerusalem, loil ei.

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

⁴² Nəmariboḡ enən evi Nəboḡ hən Nautautan, ale len namityal enən nəSappat pəpadanḡ hən betuḡat. Nəboḡ namityal pəpadanḡ hən bimasur ut mədau, ⁴³ aJosef ta Arimatea egəmai. AJosef evi biltivanuan sua len nəSanhitrin, itoh vir natohan pipihəbəlan aGot, ale len na-il-buri-an, ivan hən aPilate, eus niben aYesu. ⁴⁴ APilate esəhoḡvut hən aYesu tomat tia, ḡa ekis nasenturion gəmai, eusi ke, “AYesu imat tia ḡa?” ⁴⁵ Nasenturion ike tomat tia, ale aPilate idanḡ hən niben aYesu mai aJosef. ⁴⁶ Na aJosef ipat kuv aYesu vi pan, ilav nəkaliko nalinen, eruḡ gol niben len nəkaliko enən, ale erinḡ aYesu len nəburhuvat nəmatan lotota piḡpuli tia. Beti erib hən nəvat hən biḡpat gol nəburhuvat nəmatan. ⁴⁷ Ale aMeri ta Maktala mai aMeri anan aJoses arokəta ris naut lotoriḡ niben aYesu topat lan.

16

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mat 28.1-8; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

¹ Nəboḡ nəSappat tononḡ, aMeri ta Maktala, aMeri anan aJemes, mai aSalome loḡur nəhai pəhas hən ləbəvəhas niben aYesu. ² Len nəmariboḡ metəkov hən nawik, * dudulan somilan, lovi lan nəburhuvat nəmatan, ³ ale lous galit gabag ke, “Gidat datsənav. Ase terib hən nəbiltivat enən dan nəburhuvat nəmatan?”

⁴ Be nəboḡ lotokəta van hən nəbiltivat enən, loris ke, naut kəmas tovi biltivat, səpat gol nəbur am, ehum avan sua torib həni tia. ⁵ Ale nəboḡ lotobis len nəburhuvat nəmatan, loris nəmantuhmar sua tobətah len navəlan nəmatu, tosun nahurabat toḡəhəpəhw.† Lumanḡmar habat lan, lomətahw. ⁶ Ike, “Samtemətahw! Mətudonḡ aYesu ta Nasaret tomat len nəhai balbal. Ile məhat tia! Satoh gegai. Mətekəta ris naut lotoriḡi topat lan. ⁷ Mitivan. Mitikel mai ahai

† **15:27-28:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 28 Len nəvide tomaienən, natosian siGot isarpoh toke, “Dereh tipanis hum alat lotobur kotov nalo.” Luk 22.37; Isa 53.12. * **15:29:** Psa 22.7; Mak 14.58; Jon 2.19 † **15:34:**

Psa 22.1. Len naut egai aYesu isor len nasoruan ta Aram tovi nasoruan san mai silat a Jutea. § **15:36:** Naspons evi nəkasbəta nəsas. Evi natsua tomədmədau toyanyanḡ totov len naut nasəhau tovi pan len nalilivol. Ibanḡ bur. * **15:36:** Psa

69.21 * **15:38:** Exo 26.31-33 * **15:40:** Psa 38.11 * **16:2:** Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboḡ metəkov hən nawik, gidato datokis nəmariboḡ enən hən nəSade. † **16:5:** Nəmantuhmar savi natətai be evi uluman nədamḡ han tonor hən nəlahan, be salah sal.

susur san gail mai aPita ke, 'Eil a n̄o h̄an gamito vi Kalili. Dereh m̄eterisi ei, hum tokel mai gamit tia.' »*

⁸ Latp̄ahaṽut galenan lotovivile, lupab, lodedar̄aḅu, lugam dan naḅur. L̄esakel mai avan ideh husur lotom̄atahw.

[Len natosian galevis ta sutuai, Mak 16: 9-20 ebuer.]

AYesu evisi h̄an aMeri ta Maktala

(Mat 28.9-10; Jon 20.11-18)

⁹ N̄əbōŋ aYesu tole m̄əhat dudulan sor̄m̄ilan len n̄əmaribōŋ met̄əkaṽ h̄an n̄awik, n̄əvanuan tovisi h̄əni met̄əkaṽ, aMeri ta Maktala. Evi aMeri enan, aYesu tohut nat̄əmat tom̄əlevru dani.

¹⁰ AMeri ivan, ikel uri mai alat lototah mai aYesu, lotololosa, lototan. ¹¹ N̄əbōŋ lotos̄əsəlōŋ h̄ən aYesu tomaur t̄əlmam, ale aMeri toke torisi, l̄əsadəlomi.

AYesu evisi h̄ən ahai susur eru

(Luk 24.13-15)

¹² A tahw, aYesu evisi h̄ən ahai susur eru san artoyar husur naḅisal dan naut a Jerusalem. Be len n̄əbōŋ enan, ehum niḅen totile. ¹³ Alaruenan arot̄əlmam vi Jerusalem, lukel ur n̄əsə tovisi mai ahai susur lotosuh ei. Be l̄əsadəlom n̄əsə ḡəlar am artokele.

AYesu evisi h̄ən ahai susur tos̄əŋavur pisan tosua

(Mat 28.16-20; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

¹⁴ A tahw t̄ətəs am, n̄əbōŋ ahai susur tos̄əŋavur pisan tosua lotohan, aYesu evisi h̄ən galito. Isor len galito husur lotopar d̄əlomian mai n̄əkadulit tohaihai husur l̄əsadəlom na-kel-uri-an silat lotorisi.

¹⁵ Beti ikel mai galito ke, "M̄ətevi lan naut p̄isi len navile a pan, mitikel ur na-kel-uri-an tovoi mai n̄əvanuan gail p̄isi.† ¹⁶ N̄əvanuan tod̄əlom na-kel-uri-an tovoi, tobaptais, aGot dereh tilav k̄uvi dan n̄əsəan san. Avil n̄əvanuan sad̄əlomi, aGot dereh tisaḅ s̄əhoti ke timaspanis.

¹⁷ Ale namerikel galegai dereh levisi mai alat lotokad nad̄əlomian: len nah̄əsagw dereh lehut nat̄əmat gail, lisor len nasoruan veveu gail. ¹⁸ Dereh lipat n̄əmat gail, t̄əgau h̄ən nav̄əlalito; l̄əḅemun nabehi h̄ən n̄əmatan, asike em̄ədəs galito. Dereh ler̄iŋ nav̄əlalito len alat lotom̄əsah, ale limaur."

AYesu evi m̄əhat vi lan n̄əməv

(Luk 24.50-53; Uman 1.9-11)

¹⁹ N̄əbōŋ Nasuḅ aYesu tok̄əmaienan mai galit tonōŋ, aGot ilavi vi m̄əhat vi lan n̄əməv, ale eb̄ətah tar̄h̄ət len n̄əmatu siGot. ²⁰ Beti ahai susur gail luvan, lukel ur na-kel-uri-an tovoi len naut p̄isi. AGot eum mai galito, len namerikel gail igol imasil ke nasoruan san ekitin.

* **16:7:** Mak 14.28 † **16:15:** N̄əbōŋ aYesu tok̄əmaienan, savi n̄əbōŋ tohan mai ahai susur san gail, be len n̄əbōŋ tile am.

Luk Na-kel-uri-an tovoi aLuk totosi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aLuk tovi vanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur nə-nau-gati-an silat lototah mai aYesu husur nəmauran mai nəpusanan san.

ALuk itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi nakitinan husur aYesu.

Nalobulat egai ehurus as galito?

Ehurus aYesu nəboŋ topusan, ehusuri len nəboŋ tobubur mai nəvanuan tile gail, ale ehusuri len nəboŋ tovi tarhət salito.

Natgalenan evisi ŋais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 6 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Kalili mai a Jutea.

ALuk epuspus kitev nakitinan husur nəmauran siYesu. Eus alat lotoləboi aYesu mai alat lototah mai len nauman san, alat lotoris nəsa togole mai alat lotosəseloŋ hən nəsa tokele. Ale aLuk itos gat natit pisi len nalobulat egai. Igol imasil ke aYesu egəm hən bidoŋ alat lotomasig, hən bilav kuv galit dan nəsaan. Egəm mōs nəvanuan pisi, savi naJu gail ŋai.

ALuk itos husur aYesu suman aNaturan Nəvanuan, toləmas bun alat lotoməsah, alat lotopar tite, alat lotomalkəkət, alat lototaŋ mai alat nəvanuan gail lotomətahun galito. Eləmas bun nəvanuan nəsaan gail, eləmas bun alatrəhəvut mai eləmas bun alahutai. AYesu isor tas na-pul-hən-natite-an mai epusan husur natohan pipihəbələn aGot.

Len nagilen, aLuk itos husur aYesu nəboŋ tomat mai tole məhat dan nəmatan san. Itos nəbol husur alaruevis artosor mai aYesu len nəpisal vi Emmaus nəboŋ tole məhat dan nəmatan tia. Nəbol enan ipat len nalobulat egai ŋai, səpat len na-kel-uri-an siMattiu, siMak o siJon.

1) ALuk itos nalobulat egai mōs nəsa? (1.1-4)

2) Nəpasian siJon Baptais mai aYesu (1.5–2.52)

3) Nəpisan siJon Baptais (3.1-20)

4) Nəbaptisan siYesu mai nəboŋ natəmat totaltal ke aYesu tigol nəsaan (3.21–4.13)

5) Nauman siYesu len naut a Kalili (4.14–9.50)

6) AYesu iyar a Kalili vi Jerusalem (9.51–19.27)

7) Nawik nəməkot siYesu: nakotan mai nəmatan san (19.28–23.56)

8) AYesu imaur tətəs (24.1-12)

9) AYesu evisi hən nəvanuan gail. AGot ilavi vi lan nəmav (24.13-53)

Natubatan

¹ Ikad nəvanuan isoŋur tokel ur natit gail tosarpoh len gidato, hum ahai kelkel ur gail lotokele. Lutos nəsa nəvanuan gail lotorisi mai lotokel uri mai ginamito. ² Hum ke alat len natubatan lotoris natit pisi tovisi, ale lotogəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an gail hən nasoruan, imaienən lukel uri mai ginamito. ³ Ginau am nunau ke, ivoi ke, notokəta kitev natit pisi len natubatan, tuani, ale tos husuri van hən gaiug Nasub Teofilus, ⁴ hən gəbeləboi nakitinan husur aYesu, mai nəsa lotovusani hən gaiug. Nəbol egai imagegai:

ŋel sua ikele ke dereh lipas aJon

⁵ Nəboŋ aHerot tovi kiŋ len naut a Jutea, ikad ahai tutumav sua nahəsən aSekariah. Ikad nahəmar sua nahəsən aApijah, * aSekariah tovi galit sua. Bareab san, nahəsən aElisapet, gai am esua len nəpasusan siAron. ⁶ Gəlaru aruvoi, arunor len nəhən Nasub aGot bathut arugol husur masuv hən natit pisi tokele. ⁷ Be anatularu ebuer husur aElisapet ebutoh, mai arovi həvut tia.

⁸ Boŋ sua nahəmar siSekariah loutm siGot. ASekariah eum len nəhən aGot hum ahai tutumav. ⁹ Hum navide sihai lutumav gail, lubar hən nəvat hən lotosab aSekariah hən bəpəŋas nəhai pəhas len naim siNasub aGot.* Boŋ sua aSekariah ebiş lan, ¹⁰ len nəboŋ enan nəbilitiluvoh lusor tuv vivile. ¹¹ Ale ŋel siNasub evisi həni, eil ben nəmel tutumavan

* 1:5: 1Chr 24.10 * 1:9: Exo 30.7-8

tarhət nəmatu.* ¹² Nəboŋ aSekariah toris aŋel enan, emətahw, ninen epil. ¹³ Ris aŋel toke, “Sagemətahw aSekariah, husur aGot esəsəloŋ hən na-sor-tuŋ-an sam. Ale asoam̄ aElisapet dereh tipas anatum̄ ulum̄an. Geriŋ nəhes Jon lan. ¹⁴ Ale gaiug gehəhəvur habat mai nəloŋm̄ tivoi masuŋ hən. Nəvanuan isobur dereh lehəhəvur hən nəboŋ bəvisi, ¹⁵ bathut tiyalal len nəhon aGot balai. Asike emun nəwain mai nəwai todaŋ, ale tepul hən aNunun aGot nəboŋ topat sal len nabəhəvun anan.* ¹⁶ Ale tipair təlmam hən anatum̄ seIsrael tisoŋur van hən Nasuḅ, aGot salito.* ¹⁷ Len nanunun mai nədaŋan siElijah, dereh teil a mō hən Nasuḅ hən bipair təlmam hən nəlon atəmaliŋ van hən anatulito, pair təlmam hən nəlon alat ləsagol husur nəsa aGot tokele, van hən nəp̄isal silat lotonor, lotokad namitisau hən nəmauran tonor. Imaiegai, aJon dereh teutaut hən nəvanuan gail hən ləbeutaut vir Nasuḅ.*”

¹⁸ Bəti aSekariah ike mai aŋel ke, “Nələboi mab hən natgalegai? Husur novi haŋut tia mai asoagw evi bareab tia.”

¹⁹ Aŋel isor vari ke, “Nahəsagw aKapriel* notoil len nəhon aGot tosəvat ginau mōs nəbisor mai gaiug, hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoui hən natgalegai. ²⁰ Be husur gəsədəlom nəsa notokele, gaiug dereh geŋut, gedədas gəbisor van vəbar nəboŋ natgalegai bəvisi. Natit piŋi dereh tevisi sum̄an notokele.”

²¹ Len nəboŋ enan naluŋoh lutoh vir aSekariah, ale luŋaŋ lan husur evəlo len naim siGot. ²² Nəboŋ tovivile, saləboi bisor mai galito, ale loləboii ke, eris na-kəta-risi-an sua togəm len nəmav len naim siGot, husur eŋutbət be ike tisor len navəlan.

²³ Len nəboŋ hən nauman sinahəmar san gail tonon, erij naut a Jerusalem, ivahim san. ²⁴ Husur nəboŋ enan abareab san, aElisapet etian ale husur nahəbati torim esusuan gai gabag, ike, ²⁵ “Egai nəsa Nasuḅ aGot togole mōs ginau nəboŋ tohəhəvur hən ginau. Ilav kuv nahur sasa sagw notodaŋ buri len nəhon nəvanuan sagw gail.”

Aŋel sua isor husur nəpasian siYesu

²⁶ Ale len nahəbati toməlvətes siElisapet, aGot esəvat aŋel Kapriel vi Nasaret, navile sua a Kalili ²⁷ hən bisor mai navensus sua, nahəsən aMeri. Ikad avan sua len nahəmar siTevit, nahəsən aJosef, ale gəlaru arukel gati ke arilah. ²⁸ Aŋel ivan hən aMeri, ike, “Ivoi. Nasuḅ aGot eputsan gaiug, itoh mai gaiug.”

²⁹ Be aMeri, nəlon etuhətuŋ hən nasoruan en san, inau səbuer hən namilen nasoruan aŋel tokele. ³⁰ Bəti aŋel ike maii ke, “Sagemətahw Meri, aGot ehəhəvur hən gaiug tia, eputsan gaiug. ³¹ Asike idareh gaiug dereh getian, ale gipas anatum̄ ulum̄an sua, geriŋ nəhes Yesu lan. ³² Gai dereh tiyalal balai, lekisi hən anatum̄ aGot a məhat buni, ale Nasuḅ aGot dereh tigol tilav namilen aTevit atəman ta sutuai tovi kiŋ. ³³ Nəpasusan siJakop dereh liŋoh pipihəbələn vi sutuai; nanonjan han ebuer.*”

³⁴ Ris aMeri tokel mai aŋel ke, “Imabe? Avan ideh səbar nibegw sal!”

³⁵ Aŋel isor vari ke, “ANunun aGot dereh tegəm len gaiug, nədaŋan siGot a məhat buni tikabut gol gaiug hum nəmōl. Husur enan ategai gəbipasi, dereh tevi siGot, ale lekisi hən aNatum̄ aGot. ³⁶ Geris amaheam̄ aElisapet. Alitenan am etian, ikad anatum̄ ulum̄an naut kəmas ke tovi bareab tia. Ale egai nahəbati san toməlvətes, gai lotokisi ke tobutoh. ³⁷ Bathut aGot sətətan hən bigol natideh.*”

³⁸ Ale aMeri ike, “Ginau novi natəbarehreh nauman siNasuḅ. Ivoi len ginau hum gotokəmaienan.” Ale aŋel ivan dani.

AMeri mai aElisapet

³⁹ Sədareh aMeri ile məhat, injad vi lan nabiltivile sua a Jutea, naut enan tobaŋ vəhuh. ⁴⁰ Nəboŋ tobar naut enan evi lohoim siSekariah, ike, “Ivoi,” mai aElisapet. ⁴¹ Nəboŋ aElisapet tosəsəloŋ hən na-ke-ivoi-an san, anatum̄ ekurkur len nabəhəvun, ale aElisapet epul hən aNunun aGot. ⁴² Bəti ikai habat ke, “AGot igol navoian van hən gaiug səhor alatpəhəvut, igol navoian am van hən anatum̄ gəbipasi. ⁴³ Imab hən nategai tovivi hən ginau, ke anana siMasta sagw togəm hən ginau? ⁴⁴ Husur nəboŋ notosəsəloŋ hən nadolom̄, anatuŋw ekurkur hən nahəhəvuran san len nabəhəvugw. ⁴⁵ AGot gatogol navoian van hən gaiug, husur ke gaiug godəloŋmi ke tigol nəsa tokel gati mai gaiug.”

AMeri eputsan nahəsən aGot

⁴⁶ Bəti aMeri ike:

“Nəlogw eputsan Nasuḅ,

⁴⁷ Nanunugw ikemkem hən aGot sagw gai tolav kuv ginau dan nəsaan.

* 1:11: Exo 30.1-10; 1Ki 7.48   * 1:15: Num 6.3   * 1:16: Mal 2.6   * 1:17: Mal 4.5-6   * 1:19: Dan 8.16, 9.21;
Luk 1.26   * 1:33: 2Sam 7.12-16; Isa 9.6; Dan 7.14   * 1:37: Gen 18.14

- 48 Husur eris natəbarehreh san tovi ut kəmas,
ale vi sutuai naur p̄isi
lekiskis ginau ke alitenan navoian topat lan.
- 49 AGot todaŋ buni igol
natgalevis tovoï buni hən ginau,
gai səbon, nahəsən esəhor nəhes p̄isi.
- 50 Ilolosa hən naur p̄isi ta sutuai vi sutuai
lotomətahw len nəyalyalan san.
- 51 Eṽusan nədaŋan san hən navəlan tia,
ehut alat lotoviv, lumaṽip̄iriah,
alatenan lotopatpat galit məhat len nəlolito.
- 52 Isah sur alat lotoyalyal vi pan dan namilelito,
ale eputsan alat lotovi ut kəmas.*
- 53 Evəŋan alat lotomalkəkət, luhənukub,
avil esəvat alat lotokad natit p̄isi, luvan səsəlav.
- 54 Evi tarhət silat a Israel lotovi vanuan san gail,
inau gati hən biḡol nalolosaan mai navoian hən galito,
- 55 hum tokel gati mai atəmadat gail,
mai aApraham mai nəpasusan san van van vi sutuai.*
- 56 AMeri itoh mai aElisapet pəpadaŋ hən nahəbati itor, beti etəlmam vahim.

Lupas aŋon

- 57 Len nəboŋ aElisapet topas naulum̄an san, 58 amahean gail mai alat lototoh pəpadaŋ hənï, losəsəloŋ hənï ke Nasuḅ aGot ivoi buni hənï, ale lohəhaṽur maii. 59 Len nəmaribon toməlevtor logəm hən ləbetiv dalus anaton ale luke lerin nahəsən atəman aSekariah lan.*
- 60 Avil anan ikai ke, “Aoa, nahəsən n̄au aŋon!”
- 61 Ris lotokel maii ke, “Amaheam̄ gail, nəhes enan eḅuer len galito.”
- 62 Ale lusor len navəlalit mai aSekariah hən ləḅisaḅ nəhes aSekariah toke tekisi hənï.
- 63 ASekariah isor len navəlan, eus natit hən biḡos lan ale itosi ke, “Nahəsən aŋon.” Galit p̄isi luṽaŋ lan. 64 Vəha-sua ŋai eləboi biḡos tətəs, ale etubat hən biḡal suh aGot. 65 Alat lototoh pəpadaŋ hənï, lumaŋmaŋ, lomətahw, mai alat a Jutea, naut enan tobaŋ vəhuh, luhol husur natgalegai. 66 Nəvanuan gail p̄isi lunau masuṽ hən nəsa lotosəsəloŋ hənï, ale luke, “Natətai eḡai dereh timabe?” Husur navəlan aGot ipat tin lan.

Nəḅe siSekariah

- 67 Atəman aŋon, aSekariah epul hən aNunun aGot beti ikel ur nəsa aGot tokel maii ke,
- 68 “Noputsan nahəsən Nasuḅ aGot seIsrael,
bathut eḡəm hən togol nəvanuan san gail lotovi slev lotomakuv,
69 ale esəvat avan sua todaŋ len nəpasusan sivanuan nauman san, aTevit,
atenan dereh tilav kuv gidato dan nəsaan sidato.
- 70 AGot ekəmaienan
len nabuŋon ahai kelkel ur san gail ta sutuai,
71 ke atenan biḡlav kuv gidato dan aenemi sidat gail,
dan navəlan alat lotomətahun bun gidat habat.
- 72 Ilolosa hum tokel gati mai atəmadat ta sutuai
ale inau gat na-kel-gati-an san tokitin,
73 na-kel-gati-an tota gati len nahəsən mai aApraham atəmadat ta sutuai:*
- 74 hən biḡlav kuv gidato dan navəlan aenemi sidat gail
hən ke datḅeum san, asike datukad namətahwan,
75 ale datḅinor len nəhon
mai datḅivoi vəbar nagilen nəmauran sidato.
- 76 Gaiug māu anatugw,
dereh lekis gaiug hən ahai kelkel ur siGot toyalyal buni;
husur dereh gaiug geil a m̄o hən Nasuḅ
hən ḡəḅeutaṽ hən nap̄isal san gail,*
- 77 hən ḡəḅilav mai nəvanuan san gail
naləboian hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan
len narubatian dan nəsaan salito.
- 78 Nalolosaan mai navoian siGot sidato

* 1:52: Job 5.11, 12.19

* 1:55: Hən naves 46-55, ris 1Sam 2.1-10

* 1:59: Gen 17.11-12; Lev 12.3

* 1:73: Gen

22.16-18

* 1:76: Mal 3.1

dereh tesun gidato
 sunñan nøyal tovisi len nøyamav,
 79 temias alat lototoh len nøyamargobut,
 lotomõtahw len nøyamatan,
 høn besøhar gidato len nañisal totømät.”*
 80 Ale natøtai enan Jon, etibau, egøm idanñ len nanunun. Itoh len naut masmas tobøbesw
 vøbar nøyonj togøm visi len alat a Israel. †

2

aMeri ipas aYesu (Mat 1.18-25)

1 Len nøyonj galenan Sisa Aukustus ikel buni ke, tikad nañpuruñan høn nøyvanuan ðisi
 lototoh len navølan alat a Rom. 2 Nañpuruñan enan evi nametøkav nøyonj aKwirinius tovi
 gavna len naprovens Siria. 3 Ale galit ðisi lovi lan naut salit matmat høn læbitos gat
 nahøsalito.
 4 Na aJosef am eriñ naut a Nasaret a Kalili ale evi Petlehem a Jutea lotokisi høn nabiltivile
 siTevit, husur gai esua len nøyapasusan siTevit. 5 Gai mai aMeri, tokel gati ke arbilah, arovi
 Petlehem høn arbitos gat nahøsalaru be aMeri pøpadanñ høn ðipasus. 6 Nøyonj artotoh len naut
 a Petlehem, aMeri ipasus. 7 Ipas ahai a mo san tovi ulumñan. Eruñ gole høn nahudhukaliko
 gail. Eriñj ipat len naut nøyhanan sinarivatøvat gail husur nahotel epul varirihit ðisi.*

Añel mai nøyvanuan nasipsip gail

8 Len mariug enan ikad alatevis lotosuh len nøyamirere gail, lotokøkøta tøyban navøshøpsip
 pøpadanñ høn naut a Petlehem. 9 Nøyonj lototoh magenan, añel siNasub evisi høn galito mai
 namønäs siNasub emias galito ale lomõtahw, lomñmñnikot. 10 Ris añel tokel mai galito ke,
 “Samtemõtahw, husur nukad na-kel-uri-an tovoi ðigol nøyvanuan ðisi læbikemkem masuø.
 11 Bathut damøyai len nabiltivile siTevit lupas natøtai sua ðilav kuv nøyasaan samito, gai evi
 aKristo, Nasub, aGot totabtabuh lan. 12 Egai natit mætberis læboii lan, ke: dereh mitisab
 natøtai lotoruñ gole høn nahudhukaliko gail topat len naut nøyhanan sinarivatøvat.”
 13 Vøha-sua ñai ikad nabiltuluøh høn añel høn nøyamav lototah maii, lotoputsan aGot ke,
 14 “Nalotuan van høn aGot toyalyal buni,
 mai len navile a pan, natømät van høn nøyvanuan ðisi,
 navoian siGot topat len galito.”

Nøyvanuan nasipsip gail lovi Petlehem

15 Nøyonj añel gail lotoriñ galito høn læbetølmam vi lan nøyamav, nøyvanuan nasipsip lukel
 mai galit gabag ke, “Ivoi ke datevi Petlehem høn datberis nategai tovisi, Nasub tokele mai
 gidato.”
 16 Na lusaøsaøut van, lusaø aMeri mai aJosef, mai amas topat len naut nøyhanan sinari-
 vatøvat. 17 Nøyonj lotorisi tononj, lukel ur nøyasa añel tokel husur natøtai enan. 18 Ale nøyvanuan
 ðisi lotosøselonj høn, lupanñan len nøyasa nøyvanuan nasipsip lotokele. 19 Be aMeri inau gat
 natgalen ðisi, len nøyonj inaunau namilen. 20 Beti nøyvanuan nasipsip lotølmam, ale lusor sal
 suh nøyalyalan siGot, loputsani husur natit ðisi lotosøselonj høn mai lotorisi. Esunñan ñai
 añel tokel mai galito.

Arupat amas aYesu vi lan naim siGot ale aSimeon mai aAnna arorisi

21 Nøyonj nøymaribonj tomølevtor simas tononj, lotiv dalusi,* ale loriñ nøyhes Yesu lan. Nøyhes
 enan añel ikel uri nøyonj aMeri satian sal.
 22 Ta sutuai aMoses itos nalo husur latpøhaøut lotopasus ke limastoh vir nøymaribonj tovi 40
 ale legøm veveu tøtas len nøyonj aGot. Imaienan, nøyonj nøymaribonj høn aMeri ðegøm veveu
 buni tononj, arupat aYesu vi Jerusalem høn arøøusani ke tovi siNasub husur nalo siNasub
 aGot aMoses totosi.* 23 (Imaiegai, len nalo siNasub aGot ike, “Hai a mo gail ðisi lotovi
 ulumñan, levi siNasub aGot. AGot itabtabuh len galito høn læøevi esan.”)* 24 Ale aruvan
 vøpat nøyman eru høn natutumavan hum nalo siNasub aGot tokele ke, “nøtav eru o napijin
 eru.”†

* 1:79: Isa 9.2 † 1:80: Len nasoruan ta Kris hum ma tovi len nanunun o hum ma tovi len aNunun aGot. * 2:7:
 Nøyvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke savi nahotel, be naim silat len nøybathudud siJosef. Ale
 naim enan ikad narum alat len nøyaran lotoløboi læñipat lan, be narum epul tia. * 2:21: Gen 17.11-12; Lev 12.3; Luk
 1.31 * 2:22: Lev 12.2-8 * 2:23: Exo 13.2, 12, 15 † 2:24: Lev 12.8. Nøtav ehum navimal topøhapøhw mai napijin
 ehum nøyhoib.

²⁵ Len naut a Jerusalem ikad ahaʋut sua nahəsan aSimeon. Atenan inor mai ehuser kitin hən naʋisal siGot. Itoh vir avan sua ʋevi tarhət seIsrael, ale aNunun aGot itoh len gai. ²⁶ ANunun eʋusani ke gai asike imat vəbar ʋeris aKristo siNasuʋ, aGot totabtabuh lan. ²⁷ ANunun esəhar aSimeon vabis len naim siGot. Nəboŋ anan aYesu mai atəman artopati vi lohoim hən arbigol nəsa nalo siMoses tokele, ²⁸ aSimeon ipati len navəlan ale isal suh aGot ke,

²⁹ “Masta, ginau notovi slev sam̄,
gagai nəlogw ikad natəmat, riŋ ginau nimat
hum nasoruan sam̄ tokele,

³⁰ husur namətagw eris ategai ʋilav kuv nəvanuan sam̄ gail vi lan nəmauran.

³¹ Goutaut həni len nakətaan sinəvanuan gail ʋisi.

³² Gai evi namial bəmias naʋisal sam̄ gail mōs alat ləsavu Ju,

gai am dereh tēputsan nahəsan nəvanuan sam̄ gail, alsrael.”*

³³ Nəboŋ anan mai atəman artosəsəlonŋ hən nəsa aSimeon tohol husur aYesu, aruʋaŋ. ³⁴ Bəti aSimeon eus aGot hən ʋigol ʋivoi hən gəlaru, ale ikel mai aMeri, anan aYesu ke, “Ategai boh dereh tigol nəvanuan tisobur len naut a Israel levi ut kəmas mai tēputsan nahəsan tisobur am. Gai dereh tehum natsua nəvanuan tosobur ləbisor tasi balai, ³⁵ ale gai tisor vəhot nənanuan tosusuah len nəlon nəvanuan lotosobur. Meri, gaiug am, dereh geləŋon tisa sunʋan naʋu tokan tosar nəlom̄.”

³⁶ Ikad ahai kelkel ur sua, nahəsan aAnna, anatvavin aFaniel, len nahəmar siAser. Alitenan ilah len nasihau eməlevru ŋai ale asoan imat. Egəm vi bareab tia. ³⁷ Evi batunau vəbar nədaŋ han tovi 84. Gai sariŋ naholəvat todar vis naim siGot avil ilotu len nalennəyal mai nalennariug ʋisi. Len nalotuan san, səhan, isor tuʋ ŋai. ³⁸ Len namityal enan ŋai egəm ʋəpadanŋ ale ike sipa vi təban Nasuʋ aGot, ihol husur aYesu mai alat lototoh vir aGot ʋilav kuv a Jerusalem † hən ʋikad nəmakuvan.

³⁹ Nəboŋ aJosef mai aMeri artogol natit ʋisi nalo siNasuʋ aGot tokele tononŋ, arotəlmam vi Nasaret, navile səlaru len naut a Kalili. ⁴⁰ Natətai etibau, egəm idanŋ. Gai epul hən namitisau hən nəmauran tonor mai naʋide tovoi, ale aGot ivoi buni həni, eləmas buni.

AYesu len naim siGot

⁴¹ Len nasihau gail ʋisi anan aYesu mai atəman arovi Jerusalem hən Nəhanan hən nəPasova. § ⁴² Nəboŋ nədaŋ hiYesu toseŋavur ʋisan eru, evi məhat vi Jerusalem mai gəlaru sunʋan naʋide hən nabiltihanan. ⁴³ Nəboŋ nəhanan tononŋ, lotuʋat vahim. Natətai, aYesu itoh a Jerusalem be arsaləboii ⁴⁴ husur arunau ke, totah mai alat lototəlmam mai gəlaru. Nəboŋ nəyaran hən nəboŋ enan tononŋ, gəlaru arokəta doŋi len amahealar gail mai nabubur salit gail sobuer. ⁴⁵ Ale arotəlmam vəbar naut a Jerusalem hən arʋəkəta doŋi. ⁴⁶ Husur nəmaribonŋ totor arusabi len naholəvat todar vis naim siGot. Ebətah mai ahai ʋusan gail, esəsəlonŋ hən galito ale eus galito hən nausian gail. ⁴⁷ Galit ʋisi lotosəsəlonŋ hən aYesu, luʋaŋ len naləboian san mai na-sor-vari-an san. ⁴⁸ Nəboŋ artorisi, aruʋaŋ ale anan ikel maii ke, “Anatugw, imabe gotogol tomaiegai hən ginaməru? Geris, atəmaŋ mai ginau namroləŋon isa nəboŋ namrtokəta doŋi gaiug.”

⁴⁹ Gai isor mai gəlar ke, “Imabe mərtodoŋ ginau? Mərsaləboii ke, nototoh len naim seTəmagw ŋa?”

⁵⁰ Avil arsaləboi səhot nəsa tokel mai gəlaru.

⁵¹ Naut kəmas, be iyar vi pan mai gəlaru vəbar naut a Nasaret, ale igol husur nəsa artokele. Anan inaunau natgalenan len nəlon. ⁵² Ale namitisau hən nəmauran tonor mai naʋide tovoi siYesu evivi məhat. Etibau am ale aGot mai nəvanuan gail lohəhaʋur am tabtab həni.*

3

Na-kel-uri-an siJon

(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Jon 1.19-28)

¹ Len nasihau toseŋavur ʋisan erim seTiperius tovi Sisa hən naut a Rom, nəboŋ aPontius Pilate tovi gavna hən naprovens Jutea, nəboŋ aHerot Antipas tovi vanuan totibau hən naut a Kalili, mai aʋan, nahəsan aFilip tovi vanuan totibau hən naut a Iturea mai a Trakonitis, mai aLisanius tovi vanuan totibau hən naut a Apilin, ² nəboŋ aAnnas mai aKaiafas artovi biltihai tutumav, nasoran siGot egəm hən aJon anatan aSekariah len naut masmas toʋəbesw. ³ Na aJon iyar vi lan naut ʋisi todar vis Nawisel Jortan hən bikel ur

* 2:32: Isa 42.6, 49.6, 52.10 † 2:38: Len naut egai namilen a Jerusalem evi alat a Israel ʋisi. § 2:41: Nəhanan hən nəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhaʋur hən nəboŋ aGot togol ahai a mto gail ʋisi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. Ris Exo 12. * 2:52: 1Sam 2.26; Pro 3.4

napisulan egai mai nəvanuan gail ke, lipair dan nəsaan salito mai lidam hənı ke tibaptais hən galito hən narubatian dan nəsaan.

⁴ Ehum ahai kelkel ur aIsaiah totesi sutuai tia husur aJon ke:

“Nadoldol sua satokai len naut masmas tobəbesw,

‘Məteutaıt hən nəpısal mōs Nasuḅ,

gol nəpısal san gail linor,

⁵ dereh nəbur madıdıŋ gail pısi tepul,

nəvehuh gail pısi tipapav,

nəpısal tohab təvōr tegəm tinor

mai nəpısal tokutkutu teməsoh balai.

⁶ Ale nəvanuan gail pısi leris ləboi nəpısal

hən nə-lav-kuvı-an dan nəsaan salito, aGot togolgole.’”*

⁷ Imagenan aJon ikel mai naluḅoh lotogəm hən bıbaptais hən galito ke, “Anatun nəmət gail!” Ase ikel nalələgəuan mai gamito hən məḅıgam dan nəbıtilol paŋpaŋ bəgəmai? ⁸ Len nəmauran samito, miṵvan hən nəvıte tinor hən nəpəıran samito dan nəsaan. Ale samtetubət sor mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis husur aAraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke aGot eləboi bılav nəvat galegai ale gol ke legəm vi pasusan siAraham!”

⁹ AGot esumnan naulumnan toutaut tia hən bıtai nəkaduhai gail hən nakuvkuv; nəhai pısi ləsoḅan hən nəvıt tovoi, gai dereh titai, bubulan gail vi lan nəhab.”

¹⁰ Ale naluḅoh lousi ke, “Beti namtigol nəsa?”

¹¹ AJon isor var galit ke, “Avan tokad nahurabat toru, tilav tesua mai avan topar, ale avan tokad nəhanian tigol timaienan.”

¹² Alat lotovi vanuan nətaks, galevis am logəm hən ləḅıbaptais. Ale lousi ke, “Hai pusan, ginamit, namtigol timabe?”

¹³ Ikel mai galit ke, “Samtilav kuv nəvat tetıbaı səhor nəsa nəgavmən ta Rom tokele.”

¹⁴ Beti nasoltia galevis lousi ke, “Be ginamit am, namtimabe?” Isor var galito ke, “Samtıtal tal hən nəvanuan gail hən ləḅılav nəvat mai gamito, samtelıḅıḅıboŋ husur galito len nakotan. Mətehəhəvur hən nəpūrpuran samıt ŋai.”

¹⁵ Len nəboŋ enan nəvanuan gail lopul hən nə-vatvat-viri-an. Len nənanuan salıt lousıs galıt ke, “AJon, gai hum ma bevi aKrisıto, aGot totabtəbuh lan a?” ¹⁶ Ale aJon isor var galıt pısi ke, “Nubaptais hən gamit hən nəwai ŋai. Avıl avan sua todaŋ səhor gınaı satogəmgəmai, gınaı novi ut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəḅısah ruḅat nəhəı hən nərıḅıtbıt san.† Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab. ¹⁷ Gai esumnan naulumnan topat nəhai rıvrıvhai tia hən bəpəpəhun namsısurhuwıt dan nəḅəvıhıt tomasmas. Dereh tıḅon hən namsısurhuwıt len natuhım han, be tepəŋas nasugıt nawıt tosa len nəhab todədas bımat.”‡

¹⁸ Ŋa len nəvıde tosoḅur aJon isor idaŋ mai galito, ale ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

¹⁹ Be nəboŋ aJon tosor tas nəvanuan toḅıbaı, aHerot Antıpas, husur tolah mai aHerotıas tovi əsoan əvan, ale nəboŋ aJon tosor tasi am husur natesasa pısi togole tia, ²⁰ imagenan aHerot igol isa masuḅ səhor ta mo: ekəkol gat aJon len naim bəḅəŋıs.

AJon ıbaptais hən aYesu

(Mat 3.13-17; Mak 1.9-11)

²¹ Lorıŋ aJon len naim bəḅəŋıs a tahw, be nəboŋ nəvanuan gail pısi lotobaptais, aYesu am ıbaptais. Nəboŋ aYesu tosor mai aGot, nəməv esəŋav, ²² aNunun aGot evi paŋ tokad nıḅen sumnan nətavḤ, itav len aYesu, ale nadoldol egəm len nəməv ke: “Gaiug govi anatugw ulumnan sagw notoləmas bun gaiug, nohəhəvur masuḅ hən gaiug.”*

Nəbathuyah siYesu

(Mat 1.1-17)

²³ Nəboŋ aYesu toḅıbat hən nauman san, nədəm han evi 30. Nəvanuan gail lunau ke evi anatun aJosef,

siHeli, ²⁴ siMattat,

siLevi, siMelki,

siJannai, siJosef,

²⁵ siMattatıas, siAmos,

---

* **3:6:** Isa 40.3-5   * **3:7:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaıpa tovi nəmət tosa. Len nənanuan seju gail, nəmət isa masuḅ hum natəmat toıl a mo hənı.   * **3:8:** Jon 8.33, 37, 39   † **3:16:** Evi slev gail lotosah ruḅat nəhəı hən nərıḅıtbıt sılat lotovi lohoım, ale naslev evi naut kəmas len nənanuan salıt gail.   ‡ **3:17:** AGot ehum nəvanuan topat nəhai rıvrıvhai, be epəpəhun navoian dan nəsaan, ale epəŋas nəsaan len nəhab.   § **3:22:** Nətav ehum navımal toḅəpəpəh.   * **3:22:** Psa 2.7; Isa 42.1

siNahum, siEsli,
 siNakkai,²⁶ siMaat,
 siMattatias, siSemein,
 siJosek, siJota,
²⁷ siJoanan, siResa
 siSeruppapel, siSealtiel,
 siNeri,²⁸ siMelki,
 siAtti, siKosam,
 siElmatam, siEr,
²⁹ siJosua, siElieser,
 siJorim, siMattat,
 siLevi,³⁰ seSimeon,
 seJutah, siJosef,
 siJonam, siEliakim,
³¹ siMelea, siMenna,
 siMattata, siNatan,
 siTevit,³² siJesse,
 siOpet, siPoas,
 siSalmon^{**}, siNahson,
³³ siAmminatap, siAtmin,
 siArni^{††}, siHesron,
 siPeres, seJutah,
³⁴ siJakop, seIsak,
 siAraham, siTerah,
 siNahor,³⁵ siSeruk,
 siReu, siPelek,
 siEper, siSelah,
³⁶ siKainan, siArfaksat,
 siSem, siNoah,
 siLamek,³⁷ siMetuselah,
 siEnok, siJaret,
 siMahalaleel, siKenan,
³⁸ siEnos, siSet,
 siAtam, siGot.

4

*Natəmat italtal ke aYesu tigel nəsaan
 (Mat 4.1-11; Mak 1.12-13)*

¹ Nəboŋ aYesu totəlmam dan Nawisel Jortan, epul hən aNunun aGot ale aNunun esəhari len naut masmas toḅəbesw. ² Len naut enan, len nəmariboŋ tovi 40, natəmat italtal ke aYesu tigel nəsaan. AYesu səhan natideh, ale len naməkot hən nəboŋ galenan, nəmal ihati. ³ Nə natəmat isor maii ke, “Gəḅevi aNaton aGot, kel mai nəvat egai ke tegəm vi bəta.”

⁴ Ale aYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas ḅimaur len nabəta ŋai.’ ”*

⁵ Beti natəmat esəhari vi məhat ale eḅusan nəkantri pisi len navile a pan hən aYesu len namityal tomidol ŋai. ⁶ Ale isor mai aYesu ke, “Dereh nigol gaiug gevi Masta a məhat hən natgalenan pisi, nəyalyalan salito, nilavi mai gaiug, bathut nukad natgalenan tia ale noləboi nəḅilavi mai avan ideh notoləŋoni. ⁷ Imaienan, gəḅetəŋedur, lotu hən ginau, natit pisi dereh tevi esam.”

⁸ AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike: ‘Gilotu hən Nasuḅ aGot samḅ māu, gigol nalotuan van hən gai səbon.’ ”*

⁹ Beti natəmat esəhari vi Jerusalem, erinḅ egilgile a məhat buni len naim siGot. Ikel maii ke, “Gəḅevi aNaton aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan, ¹⁰ husur natosian siGot ike, ‘AGot dereh tikele hən anel san gail hən ləḅekətkəta təban gaiug hən natideh satemədəs gaiug.’ ”*

¹¹ Dereh lipat gaiug vi məhat len navəlalito hən asike nariemḅ ḅesəhot nəvat! ”*

¹² AYesu isor vari ke, “Ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədanḅan siNasuḅ aGot samḅ ke timabe.’ ”*

** 3:32: Nalobulat galevis ta sutuai lokisi hən aSala. †† 3:33: Nalobulat galevis ta sutuai ləsekad siAtmin, siArni be lukad siAram ŋai. * 4:4: Deu 8.3 * 4:8: Deu 6.13 * 4:10: Psa 91.11 * 4:11: Psa 91.12 * 4:12: Deu 6.16

¹³ Nəboŋ natəmat totaltal səbuer hən aYesu, erij aYesu vir nəboŋ tile tovoui am.

AYesu etubat hən nauman san

(Mat 4.12-17; Mak 1.14-15)

¹⁴ Ale aYesu etəlmam vi Kalili len nədaŋjan seNunun aGot, ale nəvanuan gail luhol husur gai len naut pisi todar vis naut enan. ¹⁵ Eɣusan len naut nəboŋbonan seju gail, ale galit pisi lusor sal suhi len naholan salito.

Nəvanuan naut a Nasaret lomətahun aYesu

(Mat 13.53-58; Mak 6.1-6)

¹⁶ Evi Nasaret, naut enan gai totibau lan, ale len nəSappat eɣis len naim nəboŋbonan hum naɣide san akis. Ale eil hən beɣuruŋ natosian siGot. ¹⁷ Lulav nalobulat tobul maii, nalobulat ahai kelkel ur, alsaiah totosi. Ale evuhe, isaɣ naut alsaiah totosi ke:

¹⁸ “ANunun aGot eɣis len ginau,

bathut gatovəhas ginau hən bitabtabuh len ginau,

hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoui mai naməsəl* gail.

Gatosəvat ginau hən nəbikel ur navivilean van hən alat lotobəbanjs,

nakətaan van hən ametəbesw gail,

nəmakuvan van hən alat, nəvanuan gail lotogol tosa habat hən galito,

¹⁹ mai hən nəbikel ur nasihau

Nasub aGot bigol bivoui masuɣ van hən nəvanuan san gail lan.”*

²⁰ Nəboŋ aYesu toɣuruŋ tonon, ebul gat nalobulat, ilav təlmam həni mai avanuan na-vitarhəte-an, ale ebətah. Nəmet pisi len naim nəboŋbonan lokəta mətaltal həni, ²¹ ale etubat sor mai galit ke, “Daməŋjai len na-səsəlon-həni-an samito, natosian egai siGot imadhasarpo.”

²² Galit pisi lusor ivoi husuri. Luɣan len nasoruan togomah aYesu tokele, ale lousus galit gabag ke, “Ategai savi anaton aJosef a?”

²³ Ale aYesu isor mai galit ke, “Dereh gamit mitikel nasoruan kəta egai mai ginau ke, ‘Hai rererer girer hən gaiug gimaur! Gole len naut matmat san hun namtosəsəlon hən gotogole len navile a Kapernaum.’”

²⁴ AYesu isor am ke, “Ganan, nukel nakitinan mai gamit ke, səkad ahai kelkel ur ideh lotohəhaɣur həni len naut a im san, lomətahuni. ²⁵ Nukel nakitinan ke, len nəboŋ siElijah naut a Israel ikad nəbatunau pəhəvut isobur. Len naut enan ipar us len nasihau totor mai nahəbati toməlevtes. Len naut pisi nəhanian eɣuer.* ²⁶ Be aGot sasəvat aElijah van hən nəbatunau ideh ei, ao, esəvati van hən nəbatunau sual a Sarefat pəpadan hən naut a Siton.*

²⁷ Ale Len nəboŋ siElisah tovi hai kelkel ur len naut a Israel, alat lotokad naleprosi lusobur, avil aGot sagol galit ideh səmaur, igol aNaaman, uleSiria ŋai imaur.”*

²⁸ Nəboŋ alat lotosuh len naim nəboŋbonan lotosəsəlon hən tokəmaienan, nəlolit pisi ipanpan masuɣ. ²⁹ Lule məhat, hut aYesu dan navile enan, ale səhari van hən nabuŋon hən naɣehuh, naut enan topat lan, hən ləbibar həni vi pan. ³⁰ Be aYesu egis tur len naluvoɣ, iyar vi tut.

AYesu ehut nanunun tosa

(Mak 1.21-28)

³¹ Beti evi pan vi Kapernaum a Kalili ale len nəSappat eɣusan nəvanuan gail. ³² Luɣan len napusanan san husur nasoruan san ikad nədaŋjan hən namitisau mai na-il-a-ŋo-an. ³³ Len naim nəboŋbonan ikad naulunjan, nanunun nəmargobut setəmat totoh lan. Ikai habat ke, ³⁴ “Wii! Imab gotuh gaiug hən ginamit, aYesu ta Nasaret? Gogəm hən gəbigol namteɣuer a? Ginau noləboi gaiug. Gaiug govi siGot gotogəm mōsi!”

³⁵ AYesu isor idan maii ke, “Gemədaul Gimakuv vi tut dan atenan!” Beti natəmat igol iteh, taltalon len tan rivuh len galito, ale erij atenan səkad nasəhanan.

³⁶ Nəvanuan pisi lomətahw, luɣan, ale lousus galit gabag ke, “Naɣusanan saganan? Len na-il-a-ŋo-an mai nədaŋjan, gai isor idan mai nanunun nəmargobut gail, ale lumakuv!”

³⁷ Beti na-kel-uri-an husur aYesu iperŋan naut pisi todar visi naut enan.

AYesu igol nəvanuan isobur nibelit ivonəvon

(Mat 8.14-17; Mak 1.29-39)

³⁸ AYesu erij naim nəboŋbonan, evi lan naim sivan sua nahəsan aSimon. Len nəboŋ enan anan asoan aSimon eləŋon isa masuɣ hən topuɣ hən naməsahan, ale lous aYesu hən bigol bimaur. ³⁹ Beti aYesu eil ben alitenan, ale isor idan van hən naməsahan. Vəha-sua ŋai naməsahan inon dani, ale ile məhat, lav nəhanian mai galito.

* **4:18:** Naməsəl evi avan sua topar tite, səkad nəvat, səkad nahurabat, səkad nəhanian, səkad naim. * **4:19:** Isa 61.1-2

* **4:25:** 1Ki 17.1 * **4:26:** 1Ki 17.8-16 * **4:27:** 2Ki 5.1-14

⁴⁰ Nəboŋ namityal tomasur,† nəvanuan gail losəhar alat lotoməsaħ p̄isi hən naməsahan tiltile van hən aYesu. Eriŋ navəlan gəlar len galit visusua, ale lumaur, ⁴¹ mai natəmat isoḅur lumakuv. Nəboŋ lotomakuv, lukai habat ke, “Gaiug govi aNaturan aGot!” Be aYesu ikai tas galito ke salisor am husur loləboii ke evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

⁴² Nəboŋ nəmav topitau, aYesu evi lan naut tobəḅesw. Naluḅoh ludonji, donji van ale nəboŋ lotosabi, loil kəkol həni hən asike ḅeriŋ galito. ⁴³ Be ikel mai galit ke, “Ginau nimasvi lan nabiltivile tile gail am hən nəbikel ur natohan pipihabəlan aGot, bathut aGot esəvat ginau m̄osi.”

⁴⁴ Beti len naim naḅonḅonan gail a Jutea, aYesu ikel ur tabtab hən nasoruan siGot.

5

AYesu etubat tabtabuh len ahai pispisul gail

(Mat 4.18-22; Mak 1.16-20)

¹ Boŋ sua aYesu toil tarḅat nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kennesaret. Naluḅoh loririhit garu lan hən ləḅesəsəloŋ hən nasoruan siGot. ² Ale aYesu eris naḅot eru artokir tarḅawai, len naut nəvanuan nəsaħiehan gail lotoriŋi. Galito lokəkas nalevlev salito. ³ Isah len naḅot sivan sua nahəsən aSimon, ale eusi ke tesul həni vi lau kəkereh. Beti ebətah len naḅot, evusan alat lotosuh a ut.

⁴ Nəboŋ tosor tonon, ikel mai aSimon ke, “Rusan naḅot vi lan naut tosaresh am, ale ḅar hən nalevlev hən məḅbisah hən naieħ.”

⁵ ASimon isor vari ke, “Masta, len mariug namtoħishisi səḅuer van naut ilan. Be husur gotokəmaienan, namtibar hən nalevlev tətəs am.”

⁶ Nəboŋ lotobar həni, lusaḅ naieħ isoḅur lan, gol ke nalevlev etubat hən ḅemətar.* ⁷ Imagenan loblival van hən alat lotosuh len naḅot togon hən ləḅegəm susupah həni mai galito. Logəm, usan naḅot gəlar p̄isi aropul vətah bəḅbəhw! ⁸ Nəboŋ aSimon Pita toris natenan, iteħ bathurien aYesu ike, “Givan dan ginau Nasuḅ, husur novi vanuan tosa masuḅ!”

⁹ Ekəmaienan husur gai mai alat lotosuh maii, losəḅovut hən naieħ tosoḅur lotosah həni. ¹⁰ AJemes mai aJon, anatun aSepeti gəlar artobon mai aSimon len nauman, gəlar tu arosəḅovut. Beti aYesu ikel mai aSimon ke, “Sagemətahw; asike gosəsahieħ am, daməŋai van dereħ gisah hən nəvanuan gail.”

¹¹ Na loliv naḅot eru enan salito vahut, ale loriŋ natit p̄isi esuh, lohusur aYesu.

AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur

(Mat 8.1-4; Mak 1.40-45)

¹² Nəboŋ aYesu totoħ len nabiltivile sua, avan sua tokad naleprosi len niben kavkav egəm həni. Nəboŋ toris aYesu iteħ len tan, ekəta vi pan ale eŋiri ke, “Nasuḅ, gəḅeləŋoni, goləboi gəḅigol nəḅimaur, nəḅiveveu.”

¹³ Na aYesu isar hən navəlan, ibari ale ikel maii ke, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!” Vəħa-sua ŋai naleprosi ivan dani.

¹⁴ Beti aYesu ikele həni ke, “Sagikel nəsa tovisi mai avan ideħ. Be givan, geḅusan gaiug hən ahai tutumav. Ale geviol hən naviolan m̄os natutumavan hum aMoses tokele tia hən naveveuan sam̄ hən gəḅevusan galit ke gumaur.”*

¹⁵ Be na-kel-uri-an husur aYesu ivan van am, ŋa nəvanuan isoḅur logəm hən ləḅesəsəloŋ həni ale hən gai ḅigol galit ləḅimaur dan naməsahan salito. ¹⁶ Avil aYesu eriŋ galit akis, evi lan naut tobəḅesw səḅon ale isor mai aTəman.

AYesu igol avan sua todədas ḅerusan gai, imaur

(Mat 9.1-8; Mak 2.1-12)

¹⁷ Len nəboŋ sua aYesu epuspusan, ale naFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo lobətah ei. Logəm len navile p̄isi a Kalili mai a Jutea mai naut a Jerusalem. Nədanjan siNasuḅ ebis len aYesu hən ḅilav kuv naməsahan. ¹⁸ Len nəboŋ enan laluman galevis lupat avan sua len nəbateh, saləboi ḅerusan gai. Luke lipati vi lohoim hən ləḅeriŋi bathurien aYesu, ¹⁹ avil lohisi səḅuer, naim epul hən nəvanuan varirihit. Beti loḅəlau vi məħat len navurun topapav, ludakuvi, gol naḅur lan, ale loriŋ tur hən gai mai nəbateh san vi pan. Loriŋi rivuh len naluḅoh, a m̄o hən aYesu. ²⁰ Nəboŋ aYesu toris ləboi nadəlomian salito ike, “Tegai, gaiug, nəsaan sam̄ gail lumaruḅat.”

† 4:40: NəSappat sefu gail inon nəboŋ namityal tomasur. * 5:6: Jon 21.3-6 * 5:14: Lev 14.1-32

²¹ NaFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo, nənuan salit imaiegai ke, “Gai evi ase tosor maiegai? Inau ke tovi aGot a? Ase eləboi bərubat nəsaan? AGot səbon ŋai!” ²² Be aYesu eləboi nənuan salito ale ike, “Nənuan len nəlomitə satimainen. ²³ Nəbike, ‘Norubat nəsaan sam̄ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədau am?” ²⁴ Imagenan nəvusan gamito ke aNatun Nəvanuan ikad nədaŋan hən bərubat nəsaan gail len nəvile a pan timaiegai...” Ale ikel mai atenan saləboi bərusan gai ke, “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh sam̄ ale vahim!”

²⁵ Vəha-sua ŋai ile məhat len nəholito, ipat nəsa topat lan, isal suh nəyalyalan siGot, ivahim. ²⁶ Galit pisi lumaŋmar̄ vəsa ale lusal suh nəyalyalan siGot. Lumaŋmar̄ masuʔ, lomətahw ale luke, “Daməŋai nəsa dattorisī etile buni.”

AYesu itabtabuh len aLevi
(Mat 9.9-13; Mak 2.13-17)

²⁷ Natgalenan tonəŋ, husur nəboŋ enan, aYesu evivile ale eris nəvanuan nətaks sua, nahəsən aLevi, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!”*

²⁸ Ale eriŋ natit gail pisi ipat, ile məhat, ehusuri.

²⁹ Beti aLevi eutaut hən nəbilitihanan mōs aYesu len naim san, ale ikad nəbilitiluvoh hən alat lotoum sum̄an aLevi mai galevis am luhan mai galito. ³⁰ Be naFarisi gail mai ahai pusan salit gail hən nalo, lukel mətmətan hən aYesu mai ahai susur san gail. Luke, “Imabe məttohan, məttomun mai nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan am?”*

³¹ AYesu isor var galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsah ŋai. ³² Ginau nəsagəm hən nəbikel alat lotonor hən ləbipair dan nəsaan salito be nogəm hən nəbikēle mai alat nəsaan.”

Nausian husur nəvide silat ləsəhan
(Mat 9.14-17; Mak 2.18-22)

³³ Beti lukel maii ke, “Ahai susur siŋon gail, nəboŋ isoʔur ləsəhan hən ləbisor tuʔ, mai ahai susur sinamit, naFarisi gail, lumagenan, be esam̄ gail imabe lotohan, lotomun?”

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Nəboŋ avan sua tolah, godədəs gəbigol nəvanuan san gail lotobon maii hən salihan. ³⁵ Be dereh tikad nəboŋ hən ləbesəhar naulum̄an tolah dan nəvanuan san gail. Len nəboŋ enan asike luhan.”†

³⁶ Beti aYesu epusan, iʔol† ke, “Səkad avan ideh totar nəpisihoh dan nahurabat veveu ale tosođe len nahurabat tomatu. Tagole, tamədəs nahurabat veveu ale nəpisihoh asike tanor hən nahurabat tomatu. ³⁷ Nəvanuan gail ləsəbir nəwain lotomadhaum həni len nahurhuwain tomatu. § Nəvanuan tagole, ale nəwain veveu tatəvah tur lan, ale nahurhuwain tapələus. Nəwain tariv dani ale nahurhuwain təsa. ³⁸ Aoa, nəvanuan gail ləbir nəwain veveu len nahurhuwain veveu. ³⁹ Avil səkad avan ideh tomun nəwain tomatu toləŋon toveveu husur ike, ‘Nəwain tomatu ivoi səhori,’ ale gamit mətumaienan, mətomətahun natit toveveu.”

6

AYesu evi masta hən nəSappat
(Mat 12.1-8; Mak 2.23-28)

¹ Len nəSappat sua aYesu mai ahai susur san gail luyar tur len nəmarireu hən nawit, ale ahai susur gail lotubat kin ʔur nəhavhuwit gail. Lusarsari len nəvələlito ale luhan namisurhuwit gail.* ² NaFarisi galevis lousi ke, “Imabe mətugol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?”

³ AYesu isor var galit ke, “Məsaʔuruŋ ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəboŋ lotomalkəkət a? ⁴ Ebi len naim nətapolen siGot, ale ilav nabəta tolo. Ihani ale ilavi mai lalun̄an san.* Be nalo ike ahai tutumav səbōlit ŋai loləboi ləbīhani.”*

⁵ Beti aYesu ikel mai galito ke, “ANatun Nəvanuan evi masta hən nəSappat. NəSappat ipat len nəvələn.”

* **5:23:** Nəboŋ aYesu tokəmaianan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədəs biḡol eru en pisi, ale nəbike, ‘Norubat nəsaan sam̄ gail,’ mətsaləboi ke lumaruʔat o ləsəmaruʔat. Be nəbike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətəberisi ke imaur. * **5:27:** Mat 9.9; Mak 2.14 * **5:30:** Luk 15.1-2 † **5:35:** Len nəbōl pusan egai aYesu isor husur gai gabag tosum̄an naulum̄an tolah. † **5:36:** Len naut egai aYesu ikel nəpusanan egai hən bəvusan galito ke nəpisal san iveveu, sanor hən nəpisal tomatu lotohushusuri. § **5:37:** Nahurhuwain evi nahurhunanani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu ʔurhulon. * **6:1:** Deu 23.25 * **6:4:** 1Sam 21.1-6 * **6:4:** Lev 24.9

*AYesu igol avan sua, navəlan totah, imaur
(Mat 12.9-14; Mak 3.1-6)*

⁶ Len nəSappat sua tile am, aYesu evi lan naim nəbənəonan, eḡusan. Ale ikad avan sual ei, navəlan nəmatu totah, togəm hum towas. ⁷ NaFarisi gail mai ahai ḡusan gail hən nalo ludas piṣal hən ləbiṣaḡ nəṣaban ideh len aYesu hən ləbikot həni. Na lokəta bunusi ke biḡol atenan biṡaur len nəSappat salito. ⁸ Be aYesu eləboi nəsa lotonau, ale ikel mai naulurṡan tokad navəlan totah ke, “Gile məhat, il rivuh hən galit piṣi.” Imaienan naulurṡan ile məhat ale eil ei.

⁹ Beti aYesu eus galit ke, “Nous gamito, len nalo nəsa inor len nəSappat: datḡiḡol navoian o nəsaan, datḡetəḡau gat nəmauran o datḡiḡol bimasig?”

¹⁰ Ekəta garu len galito, beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navələṡ.” Iḡole, ale navəlan imaur buni tətəs.

¹¹ Avil galito, lopul hən nəlol paṡpaṡ vəsa, ale lotuḡat sor utaut len galit gabag hən nəsa ləbiḡole van hən aYesu.

*AYesu itabtabuh len ahai piṣiṣul san gail lotovi 12
(Mat 10.1-4; Mak 3.13-19)*

¹² Len nəboṡ galenan sua aYesu evi məhat len nəvəhuh hən biṣor tuṡ, ale isor mai aGot len nalenməriug kavkav. ¹³ Dudulan ekis ahai susur san gail ḡəmai, ale ilekis hən 12 dan galito. Ekis galit hən ahai piṣiṣul: ikad ¹⁴ aSimon (tokisi am hən aPita) mai aAdru aṡan, ikad aJemes, aJon, aFilip, aPartolomiu, ¹⁵ aMattiu, aTomas, aJemes anatan aAlfeus, aSimon tovi naSelot sua,* ¹⁶ aJutas anatan aJemes mai aJutas Iskariot beṡiṡ aYesu len navəlan naenemi san gail.

*AYesu eḡusan, igol nəvanuan gail lumaur
(Mat 4.23-25)*

¹⁷ AYesu eḡut vi pan mai galito, eil len nəbəmav. Ikad naluṡoh hən ahai susur san ei mai nəvanuan tosoḡur lotogəm a Jerusalem mai naut tosoḡur a Jutea mai galevis ta Tair mai ta Siton. ¹⁸ Logəm hən ləbesəsəloṡ həni, ale hən gai biḡol naməsahan salit biṡoṡ. AYesu ehut nanunun tosa gail dan galit lotokade, ale igol na-ləḡon-isa-an salit ivoi. ¹⁹ Galit piṣi luḡol risi ke libari bathut nədaṡan egəm len aYesu, igol galit lumaur.

*Na-sor-ivoi-an mai na-sor-lolosa-an
(Mat 5.1-12)*

²⁰ AYesu ekəta ris ahai susur san gail ike:

“Gamit məttəṡidol,

navoian siGot igol gagai mətukab həni

husur natohan pipihəbəlan aGot evi samito.

²¹ Gamit məttomalkəkəkət gagai,

navoian siGot igol gagai mətukab həni

husur dereh mitihanukub.†

Gamit məttotaṡ gagai,

navoian siGot igol gagai mətukab həni

husur dereh mitiman.

²² “Gamit, nəvanuan gail lotomətahun bun gamito, lotokai hən gamito, lotosor viles gamito, ale lotosor mədas nəḡəsamit hum tosa bathut aNatun Nəvanuan məttovi esan, navoian siGot igol gagai mətukab həni. ²³ Mitikemkem len nəboṡ enan, məteməlməlah len nəḡəḡəvuran husur nakonṡurṡuran samit len nəməv gag etibau. Nəvanuan lotogol tosa hən gamit maienan, losurṡan atəmalit ta sutuai lotogol tosa maienan hən ahai kelkel ur gail siGot.*

²⁴ “Avil gamit məttokad natit tosoḡur, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat

husur nəsa məttokade evi hən nəboṡ ta daməḡai ṡai.

²⁵ Gamit məttokad nəḡanian tosoḡur gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat

husur dereh mitimalkəkəkət.

Gamit məttoman gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat

husur dereh nəlomit tisa, mititaṡ.

²⁶ “Gamit, məḡeum mōs nəvanuan piṣi ləbiṣal suh gamito, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat, husur atəmalit ta sutuai luḡol maienan hən ahai kelkel ur ḡəḡəras gail.”

* **6:15:** NaSelot evi nəvanuan len naluṡoh sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləbiṣal mai galito. † **6:21:** Ta sutuai naJu gail luke malkəkəkət, be namilen evi malkəkəkət hən naləboian siGot mai nagolean hən nəsa aGot tokele. * **6:23:** 2Chr 36.16; Uman 7.52

Geləmas bun aenemi sam̄ gail
(Mat 5.38-48, 7.12a)

²⁷ AYesu eḡusan am ike, “Samtimaianan. Nukel mai gamit məttoṣəsəlon̄ hən ginau ke: Məteləmas bun aenemi samit gail, gol tivoi van hən alat lotomətahun bun gamito, ²⁸ us aGot hən bigol navoian van hən alat lotosor mēdas gamito, sor tuṽ m̄os alat lotogol tosa hən gamito. ²⁹ Avan ideh b̄iṽos nət̄arhoṽ, gipair hən nət̄arhoṽ togon van h̄ani. Avan ideh b̄ilav nahurabat naut susus sam̄, gidam̄ h̄ani ke tilav nəhai susun sam̄ am. ³⁰ Geviol mai galit p̄isi ləbeus gaiug hən natideh, ale avan ideh b̄ilav natideh sam̄, sageusi ke tilav təlmam h̄ani. ³¹ Naṽide məttoṣəl̄oni ke nəvanuan gail ligole van hən gamito, mitigol naṽide enan van hən galito.

³² “Mətbələmas bun ṽai alat lotoləmas bun gamito, savi natideh. Husur ke alat nəsaan am loləmas bun alat lotoləmas bun galito. ³³ Mətb̄ivoi ṽai hən alat lotovoi hən gamito, savi natideh. Bathut alat nəsaan am lugol tomagenan. ³⁴ Mətb̄idam̄ hən nəvat ṽai mai alat məttonau ke ləbisar gele, savi natideh. Alat nəsaan am ludam̄ hən nəvat mai galit gabag, hən ləbisar gel nəkabut p̄isi. ³⁵ Be ivoi ke gamit mətetile. Məteləmas bun aenemi samit gail, mitivoi hən galito. Mitidam̄ hən nəvat mai galito, be samtitoh vir nə-sar-gele-an. Mətb̄imaianan, dereh aGot tilav nakonp̄urp̄uran totibau mai gamito ale mətēgəm vi anatur aGot toyalyal buni. Bathut gai ivoi hən alat ləsasipa vi təban mai nəvanuan nəsaan gail. ³⁶ Nəlomit timastan̄is nəvanuan gail surm̄an aTəmamit len nəmav nəlon totan̄is galito.”

Gikel nakitinan husur nəvanuan p̄isi
(Mat 7.1-5)

³⁷ AYesu isor am ke, “Samtike nəvanuan tile isa ale aGot asike ike mətusa. Samtisab̄ səhoti ke nəvanuan tile timaspanis. Imagenan aGot asike isab̄ səhoti ke gamit mitimaspanis. Məterub̄at nəsaan nəvanuan togole hən gamito, imagenan dereh aGot terub̄at nəsaan samito. ³⁸ Məteviol, imagenan dereh aGot teviol mai gamito. Gai dereh teviol hən tiṣoḡur mai gamito, teirir h̄ani, tepul səsəhov variviriv. Bathut mətb̄eviol habat o mətb̄eviol kəkereh, aGot teviol magenan mai gamito.”

³⁹ AYesu eḡusan am, ibol maiegai ke: “Ametbesw eləboi b̄esəhar ametbesw togon a? Aoa, gələr p̄isi dereh aripal suluṽi, ariteh len nabur. ⁴⁰ Ahai susur, satibau səhor ahai p̄usan san, be avan ideh toləboi səhot p̄is napusanan sihai p̄usan san, dereh tesum̄an gai.

⁴¹ “Husur nəsa gotokəta kot nakumashəhai len namət̄an aṽam̄, be gəsənu nabiltitarhai len namət̄am̄? ⁴² Imabe gotoke, ‘Wawa, nidakuv nakumashəhai dan namət̄am̄,’ nəboṽ gotokad nət̄arhai gəsarisi len namət̄am̄? Gaiug gotovi vanuan gəgəras, gilav kuv nət̄arhai dan namət̄am̄ bai. Gəbigole b̄inon̄ nakətaan sam̄ dereh timasil tinor hən gəb̄idakuv nakumashəhai dan namət̄an aṽam̄.

Nəhai mai naṽite
(Mat 7.16-20, 12.33-35)

⁴³ “Nəhai tovoi səṽan hən naṽit tosa. Nəhai tosa səṽan hən naṽit tovoi. ⁴⁴ Goris ləboi nəhai ideh nəboṽ gotoris naṽite. Nəvanuan gail ləsavərus naṽit tovoi hun nafik o nakrep len nəhau tosa tokad nasunite.† ⁴⁵ Nəvanuan tovoi igol navoian len navoian topul len nəlon, mai nəvanuan tosa igol nəsaan len nəsaan topul len nəlon. Bathut, nəsa nəvanuan tokele, evivile len nəsa topul səsəhov len nəlon.

Nəvanuan na-um-im-an eru
(Mat 7.24-27)

⁴⁶ “Mətokis ginau ke, ‘Masta, Masta,’ be mət̄sagol nəsa notokele. Imabe? ⁴⁷ Nəvanuan p̄isi lotogəm hən ginau, lotosəsəlon̄ hən nasoruan sagw mai lotogole, lumaiegai ke: ⁴⁸ Ehum avan sua toum hən naim, tokir sareh ale toriṽ nəpaudesen len nəvat mot. Nəboṽ niləv togəmai, nawisel tovi məhat, iṽas naim be sakur h̄ani husur eum h̄ani idan̄ habat. ⁴⁹ Be avan ideh toṣəsəlon̄ hən nasoruan sagw ale sagole, esum̄an avan sua toum hən naim topat len tan, nəpaudesen toḡuer. Nəboṽ nawisel tolev, toṽas naim enan, vəha-sua ṽai erus, iteh vəmasirsir.”

7

Nadələmian hən nasoltia sua
(Mat 8.5-13)

¹ Nəboṽ aYesu tokəm̄aiaianan tonon̄, ibar naut a Kapernaum. ² Len naut enan ikad nasenturion sua tokad naslev. Nasenturion enan inau ke naslev san tovoi habat. Be naslev

† 6:44: Nəhau enan ehun nabulgəgau.

eməsaħ, hum ma bəməsol. ³ Nəsenturion esəsəlon Һən nasoruan husur aYesu, ale esəvat alat evis lotoil a mo naJu gail van Һəni Һən ləbeusi ke, tegəm Һən biɡol naslev san timaur. ⁴ Nəboŋ lotogəm Һən aYesu, lonjiri ke, “Bathut atenan inor, ivoi Һən gəbiɡol nategai moši, ⁵ husur eləmas bun nəvanuan sadit gail, ale eum Һən naim nəboŋboŋan sinamito.”

⁶ Na aYesu ivan mai galito. Nəboŋ pəpadaŋ Һən biibar naim enan, nəsenturion esəvat esan gail Һən ləbikel maii ke: “Nasub, ivoi ke sagegəm pəpadaŋ am, husur ginau nəsanor kasi Һən gəbebis lohoim sagw. ⁷ Imaiənan nunau ginau ke, nəsanor kasi Һən nəbebubur mai gaiug. Avil gəbikəke ke naslev sagw biimaur, dereh timaur. ⁸ Nokəmaiənan husur ginau nutoh pipihəbəlan alat lotoil a mo Һən ginau, ale nasoltia gail lutoh pipihəbəlagw. Nəbikel mai tosua ke, ‘Givan,’ dereh tivan; nəbikel mai sual am ke, ‘Gegəmai,’ dereh tegəmai. Nəbikel mai naslev sagw ke, ‘Gigol nategai,’ ale dereh tigoie.”

⁹ Nəboŋ aYesu tosəsəlon Һəni, ipaŋ lan. Ipaŋ van Һən naluvoħ lotohusuri ale ike, “Nukel mai gamit ke; nəəsəb nadəlomian todaŋ maiegai len alat seIsrael.”

¹⁰ Beti alat sinəsenturion, gai tosəvat galito, lotəlmam vahim ale lusabi ke naslev imaur buni.

AYesu igol anatun ulurman sibatunau ile məhat dan nəmatan

¹¹ Pelan Һən aYesu evi Nain, navile sua. Ale ahai susur san gail mai nəbilitluvoħ lutah maii. ¹² Nəboŋ aYesu toyar pəpadaŋ Һən nametləkau Һən navile, alat a Nain lupat naulurman sua tomat vivile, tovi avisusua sinan. Lupati len nəmel. Anan evi batunau, ale nəbilitluvoħ a Nain luyar mai alitenan. ¹³ Nəboŋ Nasub toris alitenan, nəlon itaŋsi ale ike, “Sagitaŋ.”

¹⁴ Beti ivan, ibar nəmel nəmatan, ale alat lotopati loil. Ike, “Mantuhmar, nukel mai gaiug, gile məhat!” ¹⁵ Ale nəmantuhmar ebətah məhat, etubat sor. Beti aYesu eviol Һəni mai anan.

¹⁶ Galit pisi lomətahw, lumarmanj ale lusor sal suh nəyalyal siGot ke, “Ahai kelkel ur sua toyalyal evisi Һən gidato!” Lusor am ke, “AGot egəm Һən bevi tarhət sidato, nəvanuan san gail.”

¹⁷ Na-kel-uri-an egai husur aYesu iperŋan naut pisi a Jutea mai naut pisi todar visi.

AYesu mai aJon Baptais

(Mat 11.2-19)

¹⁸ Ahai susur siJon gail lukel ur natgalen pisi maii. Ale ekis galit eru, ¹⁹ esəvat gəlaru van Һən Nasub Һən arbeusi ke, “Gaiug govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir sual am?” ²⁰ Nəboŋ artogəm Һəni, arosi ke, “AJon Baptais esəvat ginaməru gəm Һən gaiug, eusi ke, ‘Govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir tile am?’ ”

²¹ Len nəboŋ enan Һəni aYesu igol nəvanuan isobur lotokad naməsahan tiltile lumaur, igol galevis, nanunun nəmargobut gail lumakuv dan galito. Ale ilav nakətaan mai nametbesw isobur. ²² Imagenan isor var gəlaru ke, “Məretəlmam ale kel mai aJon nəsa mərtoris mai mərtosəsəlon Һəni: ametbesw gail lukad nakətaan, alat narielit togau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luveveu, nədərŋ bulbulol gail losəsəlonj mai alat lotomat lule məhat dan nəmatan. Ale alat lotopar tite losəsəlonj Һən na-kel-uri-an tovoi. ²³ AGot tigoie tivoi Һən avan ideh sateh dan nadəlomian len ginau sil nəsa notogole.”

²⁴ Nəboŋ ahai pispisul siJon artovan, aYesu etubat sor husur aJon mai naluvoħ ke, “Nəboŋ məttovi lan naut masmas tobəbesw, mətuvan varis nəsa? Nəviliol nəlan tovuvi tokurkur a? ²⁵ Aoa! Bebuer, mətuvan Һən mətberis nəsa? Naulurman tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaienən, lotokad nakontit pisi, galit losuh len nəbilitim sekiŋ gail! ²⁶ Bimaiənan, mətuvan Һən mətberis nəsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi, nukel mai gamit ke savi ahai kelkel ur Һəni, iyalyal səhor ahai kelkel ur. ²⁷ Atenan evi nəvanuan natosian siGot tokel husuri ke: ‘Geris! dereh nesəvat ahai pispisul sagw a mo Һən gaiug toutaut Һən napisal sam moš gaiug.’”

²⁸ “Nukel mai gamit ke, səkad avan ideh napəhaʋut topasi, tosəhor aJon; Be len alat lototoh pipihəbəlan aGot, galit ideh tovi ut kəmas iyalyal səhor aJon.”

²⁹ (Galit isobur mai galevis lotovi nəvanuan nətaks aJon tobaptais Һən galit tia, nəboŋ lotosəsəlonj Һən aYesu, lukel ləbooi ke, napisal siGot inor. ³⁰ Avil naFarisi gail mai alat lotokad namitisau Һən nalo, aJon səbaptais Һən galito, lomətahun pis napisal siGot mai naləŋonian siGot moš galito.)

³¹ AYesu isor am, ike, “Ale naur ta daməŋjai lumabe? Noləboi nəbikə lohum nəsa?”

³² Losurman alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van Һən galit gabag ke, ‘Namtoʋuv nəbuʋimal moš gamito be mətsəsav; namtokəkai Һən nəbe nəmatan be mətsətaŋ!’ ³³ Logəgel

* 7:22: Isa 35.5-6, 61.1

* 7:24: Len naut egai hum ma tosor husur nəvanuan todidimair, togəgel Һən nənanuan akis.

* 7:27: Mal 3.1

hən nənauan salit tabtab. Nokəmaienan husur nəboŋ aŋon Bərtais toġəmai, səhan nabəta, samun nəwain, be mətuke, 'Ikad natəmat.' ³⁴ Avil aNatun Nəvanuan eġəmai, ihan, emun, be mətuke, 'Məteris! Naulumian tohan təməhav, tomun vatərog. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail!' ³⁵ Be alat lotohusur nəpīsal siGot hən namitisau hən nəmauran tonor, nəmauran salito eṽusani ke nəpīsal siGot ekitin."

AYesu erubat nəsaan səpəhəvut tosa

³⁶ Ikad naFarisi sua, nahəsan aSimon, tous aYesu hən bihan maii, ale aYesu eḅis lohoim san, ipat tarhəgarin hən bihan. ³⁷ Nəboŋ napəhəvut nəsaan sua len nabiltivile enan tośəsəloŋ həni ke aYesu tohan len naim siFarisi enan, ipat nabotel nəhai pəhas van hən aYesu. ³⁸ Eil pəpadaŋ hən narien, itaŋ. Nəboŋ totaŋ, namətarur san iteh len nalohrien aYesu gol arumosmos. Beti igargar narien hən navurun, esum narien ale eḅir nəhai pəhas len narien ġəlaru. ³⁹ NaFarisi tous aYesu hən bihan, eris natenan. Nəboŋ torisi inau len gai səbon ke, "Atəgai tavi ahai kelkel ur, taləboi as tobari, ale taləboi am nəvide san ke alitenan evi pəhəvut nəsaan." ⁴⁰ AYesu isor vari ke, "Simon, nukad natesua hən nəḅikel mai gaiug." ASimon ike, "Hai pusan, kele."

⁴¹ AYesu iḅol həni ke, "Ikad alaruevis. Arukabut hən nəvat sivan sua todaŋ həni mai ġəlaru. Sua ikabut hən natenarius[†] tovi 500, togon ikabut hən 50. ⁴² Ġəlar pīsi arsəkad nəvat hən arḅisar ġele, ŋa gai ikas kuv nəkabut səlaru. Imaienan, ġəlar ta be eləmas bunī səhor togon?"

⁴³ ASimon isor vari ke, "Hum ma atenan, nəvanuan tokas kuv nəkabut san totibau səhor togon." AYesu ike, "Gokitin."

⁴⁴ Beti ipair van hən napəhəvut ale ikel mai aSimon ke, "Ġeris alitegai? Nəboŋ notobis lohoim sam ġəsəlav nəwai hən nəḅəkəkas nariəgw, wake namətarur selitegai igol nariəgw imosmos həni ale igargari hən navurun. ⁴⁵ Ġəsasum nətarhogw hən na-ke-ivoi-an hən notoġəmai, wake nəboŋ notobis lohoim, alitegai sasib hən tosum nariəgw ġəlaru. ⁴⁶ Ġəsavəhas nəkadugw hən naoil hən naoiliv hum nəvide sidato, wake gai eḅir nəhai pəhas len nariəgw ġəlaru. ⁴⁷ Bathut natgalenan, nukel mai gaiug ke, nəsaan san gail lotosobur lumaruḅat tia, imaienan gai eləmas masuṽ hən ġinau. Avil nəvanuan, nəsaan san tokəkereh tomaruḅat, gai eləmas bun ġinau, be tokəkereh ŋai."

⁴⁸ Beti aYesu ikel mai alitenan ke, "Nəsaan sam gail lumaruḅat."

⁴⁹ Be alat lototoh maii len nəhanan ei lusor mai galit gabag ke, "Ase gagai, toruḅat nəsaan gail tu maiegai?"

⁵⁰ Ale aYesu ikel mai alitenan ke, "Nadəlomian sam ġatolav kuv gaiug dan nəsaan sam gail. Givan, natəmat tipat len nəloḅm."

8

Latpəhəvut lototah mai aYesu

¹ Nəboŋ tonon, aYesu iyar tur len navile gail mai nabiltivile gail. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəbəlan aGot. Ahai pispisul lotovi 12 lutah maii. ² Napəhəvut galevis, aYesu toġol galit lotomaur dan nanunun nəmargobut mai naməsəhan, galit am lutah maii. Lovi: aMeri ta Maktala, nanunun nəmargobut toməlvru lotomakuv dani tia; ³ aJoanna asoan aKusa toil a mō hən naim siHerot Antipas tovi kiŋ; aSusanna; mai isobur am. Latpəhəvut ġalenan, len nəsa lotokade, loviol kəmas hən nəvat salito mōs aYesu mai nəvanuan san gail.

AYesu iḅol husur namisurhuwit

(Mat 13.1-9; Mak 4.1-9)

⁴ Nəboŋ naluṽoh hən navile galevis lotoġəm hən aYesu, luḅonḅon, ale ikel nəḅol pusan ke, ⁵ "Avan sua toməmbəbul namisurhut gail ivan vəbubulan namisurhuwit han. Nəboŋ tobubulani maienan, galevis luteh len nəpīsal; nəvanuan gail lupal gat gail ale nəman naməsav luhan pīsi. ⁶ Galevis luteh len naut tobaŋ vat. Nəboŋ lototov, lumayoh husur nəwai eḅuer len naut enan. ⁷ Galevis luteh rivuh len nəharḅəhau tokad nasunite. Nəboŋ artotov, nəhau eruŋ gut bun nawit. ⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len nətan tokənoh. Lutov ale sədareh luṽan vəha-100 len nəsa nəvanuan toməbule." Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ikai ke, "Avan ideh tokad nədəriŋan hən bəsəsəloŋ, tesəsəloŋ m̄au!"

AYesu ikel nəḅol pusan mōs nəsa?

(Mat 13.10-17; Mak 4.10-12)

[†] 7:41: Natenarius evi nəvat napurpuran hən nauman hən nəmaribon tosa.

⁹ Ahai susur san gail lousi ke tikel namilen nǎbǎl pusan enan. ¹⁰ Ike, “AGot idamǎ hǎni tia hǎn mǎtǎbǎlǎboi nǎsa tosusuah husur natohan pipihabǎlan aGot, avil nusor mai alatevis tile am hǎn nǎbǎl pusan hǎn ke,

“ naut kǎmas lǎbǎkǎta, kǎta, lǎsakǎta lǎboi nǎsa aGot togole;

naut kǎmas lǎbǎsǎsǎlǎn, sǎsǎlǎn, lǎsasǎsǎlǎn lǎboi nǎsa aGot togole.*”

*AYesu isor vǎsvǎsai nǎbǎl hǎn namisurhuwit
(Mat 13.18-23; Mak 4.13-20)*

¹¹ “Namilen nǎbǎl pusan imaiegai ke: Namisurhut gail evi nasoruan siGot. ¹² Alat lototeh len napisal losumǎn alat lotosǎsǎlǎn, beti natǎmat egǎm, lav kuv nasoruan dan nǎlolito hǎn asike lǎbikad nadǎlomian, asike aGot ǎilav kuv galit dan nǎsaan. ¹³ Alat lototeh len naut tobanj vat losumǎn alat lotolav nasoruan len nakemkeman nǎboj lotosǎsǎlǎn hǎni, be nǎharhǎt salit gail lǎsakir sǎdan. Nadǎlomian salit sabǎlav van vǎbar nǎboj nǎmauran totaltal kitev nadǎlomian salit ke timabe, ale nadǎlomian salit iteh. ¹⁴ Alat lototeh rivuh hǎn nǎhau tosǎsǎnot, losumǎn alat lotosǎsǎlǎn be len nǎmauran salit tovan, napulan hǎn natite, nalǎjon-isa-an mai nahǎhǎvuran, loruj gut gat galito gol ke lǎsatov vǎbǎbau hum lǎsǎmatmatu len nadǎlomian salito. ¹⁵ Avil namisurhuwit gail lototeh len nǎtan tokǎnoh, losumǎn alat lotokad nǎlolit tonor mai tovoi buni. Nǎboj lotosǎsǎlǎn hǎn nasoruan siGot, lunau gati, ale len nǎ-danj-buri-an, luǎvan hǎn nǎvit nǎmauran tovoi.

*Namial tomǎial
(Mak 4.21-25)*

¹⁶ “Avan ideh asike epigau namǎial hǎn ǎikabut gole len nǎbiliwai o susuani pipimel. Aoa, erinji a mǎhat hǎn bǎntǎil len narumǎ hǎn alat lotovi lohoim lǎberisi. ¹⁷ Imaienan, natit pisi tosusuah, dereh tevisi pǎrpǎr, natit pisi tokǎkol, dereh aGot tesǎjav hǎni, tevǎhoti. ¹⁸ Imaienan, mǎtesǎsǎlǎn vahvahur nasoruan hǎn mǎtǎbǎlǎboii. Avan ideh tokad nalǎboian, dereh aGot teviol hǎni am maii, be avan ideh tomǎtahuhn ǎlǎboi nǎsa notokele, dereh aGot tilav kuv nalǎboian tonau ke tokade dani.”

*Anan aYesu mai avan aYesu gail
(Mat 12.46-50; Mak 3.31-35)*

¹⁹ Beti avan aYesu matmat gail mai anan logǎm hǎn lǎberisi, be lodǎdas lǎbǎgǎm pǎpadanj hǎni husur naluvoh. ²⁰ Imaienan napisulan sua egǎm hǎni ke, “Avamǎ gail mai anamǎ saltoil vivile. Luke leris gaiug.” ²¹ Isor vari ke, “Alat lotosǎsǎlǎn hǎn nasoruan siGot ale lotogol nǎsa tokele, galito lovi anagw mai avagw gail.”

*AYesu igol nǎlan todañ etǎmat
(Mat 8.23-27; Mak 4.35-41)*

²² Bǎj sua aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhǎte len nǎbilitwai egai.” Na lusah len nǎbǎt, lugam van.

²³ Nǎboj lotogamgam van, aYesu ipatmari. Beti nǎlan evuh idanj len nǎwai, nǎbǎt epul, pǎpadanj hǎn ǎemun. ²⁴ Ale ahai susur gail lovǎjon aYesu, luke, “Masta, Masta, dereh datimasig!” Ale aYesu ile mǎhat, isor idanj van hǎn nǎlan mai nǎwai topus; ale nǎlan evi pan, nǎwai etǎmat. ²⁵ Eus galit ke, “Nadǎlomian samit gai be?” Len namǎtahwan salito lupanj lan, lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Isor idanj van hǎn nǎlan mai nǎwai be galaru arugol husur nǎsa tokele.”

*Naulumǎn tokad natǎmat gail
(Mat 8.28-34; Mak 5.1-20)*

²⁶ Beti lugam kotov nǎbilitwai dan naut a Kalili vǎbar naut silat a Kerasa. ²⁷ Nǎboj aYesu tomarinj vahut, auleKerasa sua, nanunun nǎmargobut gail lotobis lan, ebubur maii. Sutuai atenan sasun nahurabat, satoh len naim, be itoh len nǎburhuvat nǎmatan gail. ²⁸⁻²⁹ Vǎhasǎsǎbur tia nanunun nǎmargobut itah gati, naut kǎmas lotobanjis gati hǎn natsen len narien mai navǎlan ale lokǎta kǎkol hǎni, ilav kotov natsen gail ale nanunun tosa ehuti vi lan naut tobǎbesw. Nǎboj toris aYesu eisi habat, iteh bathurien. AYesu ikele hǎn nanunun tosa ke timakuv dan naulumǎn. Ale ikai pǎrhado ke, “Gaiug savi hǎn gǎbǎmǎdas ginau, aYesu, aNatun aGot toyalyal buni! Nonjir gaiug, sagipanssem ginau mǎd!” ³⁰ Ale aYesu eusi ke, “Nahǎsamǎ ase?” Isor vari ke, “Luǎvoh,” husur nanunun nǎmargobut isobur lobis lan. ³¹ Ale lonjirjiri ke satesǎvat galit vi lan nǎbur nǎpanisan sǎkad nabutite.*

* 8:10: Isa 6.9-10 * 8:31: KelV 9.1-5

³² Ikad nabiltivəshəbuai lotosusu len nəvəhuh ei. Ale nanunun tosa gail loŋiri ke tidam̄ hən galito ləbēbis len nabuai gail. Idam̄ həni. ³³ Nəboŋ lotomakuv dan naulum̄an, ləbis len nabuai gail, ale nəvəshəbuai lusarmar mariŋ len nəvəhuh, luteh len nəwai, lomun vəmat.

³⁴ Nəboŋ alat lotokətkəta təban nabuai gail lotoris nəsa tovisi, lugam mətahw van vakel uri len nabiltivile mai naut pisi todar visi. ³⁵ Ale nəvanuan gail logəm hən ləberis nəsa tovisi. Nəboŋ lotobar aYesu, lusab naulum̄an, nanunun nəmargobut lotomakuv dani, tobtəh bathurien aYesu. Esun nahurabat tia, mai nənauan san ivoi, ale lomətahw. ³⁶ Alat lotoris lukel uri mai nəvanuan gail, nəvide hən naulum̄an tomaur, natəmat gail lotomakuv dani. ³⁷ Imagenan alat a Kerasa pisi lous aYesu hən bivan dan galit husur lopul hən namətahwan. Nə aYesu isah len nabot hən bəriŋ naut enan. ³⁸ Naulum̄an, nanunun nəmargobut gail lotomakuv dani, enjiri ke titah maii, be aYesu esəvati van ke, ³⁹ “Givahim hən gəbikel nəsa aGot togole mōs gaiug.” Nə atenan ivan, iyar tur len naut pisi len nabiltivile enan, ikel ur natit pisi aYesu togole mōsi.

Napəhəvut toməsah mai natəbarehreh tomat
(Mat 9.18-26; Mak 5.21-43)

⁴⁰ Nəboŋ aYesu totəlmam vi Kalili, naluvoḥ lohəhəvur hən natəlmaman san husur luvatvat viri. ⁴¹ Beti avan sua toil a mō hən naim nabonbonan, nahəsən aJairus, egəm, iteh bathurien aYesu, enjiri ke tivahim maii. ⁴² Gai ikad natəbarehreh tosua ŋai nədam̄ han tovi 12, be pəpadan timat.

Nəboŋ aYesu toyar maii van, len nəyaran san naluvoḥ lorihiti. ⁴³ Galit sua, napəhəvut, nəda han igam len nasihau tovi 12 avil avan ideh edədas biḡol bimaur.* ⁴⁴ Iyar pəpadan a tahw həni ale ibar nagilen nahurabat san. Vəha-sua ŋai nəda han səgam am. ⁴⁵ AYesu eus ke, “As tobar ginau?” Galit pisi luke savi galito. APita ike, “Masta, naluvoḥ lorihit gaiug.” ⁴⁶ Be aYesu ike, “Avan sua ibar ginau husur noləboii ke nədaŋan ivan dan ginau.”† ⁴⁷ Nəboŋ napəhəvut tonau ke aYesu teləboii, egəm həni, ipab, iteh bathurien. Len nəholito ikel maii ke hən nəsa tobari mai nəsa tovisi ke vəha-sua ŋai imaur tətəs. ⁴⁸ Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadəlomian sam̄ igol ke gumaur. Givan, nəlom̄ tikad natəm̄at.”

⁴⁹ Nəboŋ aYesu tosor sal, avan sua egəm len naim siJairus toil a mō hən naim nabonbonan, ike, “Anatvavim̄ imat eburn, sagemadas ahai pusan am.” ⁵⁰ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, ikel mai aJairus ke, “Sagemətahw, riŋ nəlom̄ len ginau ŋai, ale dereh timaur.”

⁵¹ Nəboŋ tovi lohoim siJairus, sədam̄ hən avan ideh bēbis lohoim maii, be idam̄ hən aPita, aJemes, aJon, atəman natəbarehreh, mai anan, alatenan ŋai. ⁵² Len nəboŋ enan ŋai nəvanuan pisi lutan̄ vaisis həni. Ris aYesu toke, “Samtitan̄, gai səmat, ipatmari ŋai.” ⁵³ Luman sili husur loləboii ke imat tia. ⁵⁴ Avil aYesu etəgau nalohvəlan ikai ke, “Anatugw, gile məhat!” ⁵⁵ Ale nanunun etəlmam, vəha-sua ŋai ile məhat. Beti aYesu ikel mai alarmisoan ke arevəŋani. ⁵⁶ Anan mai atəman aruməŋman̄ avil aYesu ikel idan̄ mai gəlaru ke saarikel nəsa tovisi mai avan ideh.

9

AYesu esəvat ahai pispisul san gail
(Mat 10.5-15; Mak 6.7-13)

¹ Nəboŋ aYesu tokis bonbon hən ahai pispisul san tovi 12, ilav mai galito na-il-a-mō-an mai nədaŋan hən ləbēhut natəmat pisi mai hən ləbigol alat lotoməsah ləbimaur. ² Ale esəvat galito hən ləbikel ur natohan pipihabəlan aGot mai hən ləbigol nəvanuan gail ləbimaur. ³ Ikel mai galit ke, “Samtipat natideh hən nəyaran samito. Samtipat nəhai təbatehw, nəhad səseŋon, nəvat o nəhai susun gəgel. ⁴ Naim ideh mətəbēbis lan, toh ei vəbar nəboŋ mətberin̄ navile enan. ⁵ Nəvanuan gail ləbemətahun gamito, nəboŋ mətberin̄ navile enan, dardar hən nəmasiav dan nariemito hən bimasil ke aGot sahəhəvur hən galito.”

⁶ Nəboŋ tokəmaienan tonəŋ lovivile, luyar husur navile vīsusua. Len naut pisi lukel nakel-uri-an tovoi ale lugol alat lotoməsah lumaur.

AHerot saləboii ke aYesu ase
(Mat 14.1-12; Mak 6.14-29)

⁷ Len nəboŋ enan aHerot Antipas, tovi vanuan totibau, esəsəloŋ hən natgalenan lotovisi. Edədarŋabu lan husur galevis luke aYesu tovi aJon tole məhat dan nəmatan. ⁸ galevis luke tovi aElijah tovisi, mai galevis am luke tovi ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs. ⁹ Be

* **8:43:** Natosian galevis ta sutuai luke: evur ahai rerer gail hən ləbigol bimaur sobuer. † **8:46:** Nədaŋan siYesu imadidih, naut kəmas galevis ivan dani, nədaŋan san ipat pitpitoḥ sal.

aHerot ike, “Nuta kotov nəkadun aJon tia. Imaienan, ase ganan notosəsəlonj hən natgalenan husuri?” Ale aHerot idonj napisal hən bebubur mai aYesu.

AYesu evənan naulumian tovi 5,000

(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Jon 6.1-14)

¹⁰ Nəboj ahai pispisul gail lototəlmam, lukel mai aYesu nəsa lotogole. Beti esəhar galit vi lan nabiltivile Petsaita hən ləbitoh ei səbolito, ¹¹ avil nəboj naluvoħ lotosəsəlonj ləboii, lohusuri. AYesu ikel nahəhəvuran san mai galito, isor mai galit husur natohan pipihəbələn aGot, ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹² Ut mədau, namityal pəpədanj hən bimasur, ahai pispisul lotovi 12 logəm həni, luke, “Gesəvat naluvoħ vi tut vi lan navile mai naut gail lotodar vis naut egai hən ləbisəb nəhanian mai naut nəpatan, husur naut egai eħəbesw, ipat a tut.” ¹³ Ikel mai galit ke, “Gamit mitilav nəhanian ideh mai galito!” Lusor vari ke, “Namtukad natuhbətə erim mai naieh eru ŋai, Goləjon ke namtivan hən namtəvur nəhanian mōs naluvoħ pisi a.” ¹⁴ (Husur ke ikad naulumian tovi 5,000 ei.) Avil ikel mai ahai susur san gail ke, “Mitigol ke lebətəh hən bikad naulumian len natuhluvoħ visusua bevi 50.” ¹⁵ Ale ahai susur gail lugole, galit pisi lobətəh. ¹⁶ AYesu ilav nabətə erim mai naieh eru, ekəta vi lan nəmav hən bike sipa, ale ebur kotov gail. Beti ilav nahudhut gail mai ahai susur gail hən ləbepəpəhuni mai nəvanuan gail. ¹⁷ Nəboj galit pisi lotohan vəhanukub tononj, ahai susur gail losəjon nəhad tovi 12 hən nasughanian ləsəhani.*

APita ike aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan

(Mat 16.13-19; Mak 8.27-29)

¹⁸ Len nəboj sua, nəboj aYesu mai ahai susur san gail lototoħ səbolito, aYesu isor tuv. Nəboj tosor tuv tononj eus galit ke, “Naluvoħ gail, lukel ke ginau ase?”

¹⁹ Lusor vari ke, “Galevis luke aJon Bəptais, galevis am luke aEliħaj, galevis tətəs am luke ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs.”

²⁰ Ale eus ke, “Be gamito, mətukel ke ginau ase?” APita isor vari ke, “AKristo siGot, gai totabtabuh len gaiug.”

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san

(Mat 16.20-28; Mak 8.30-9.1)

²¹ Ikai tas galito ke salikel mai avan ideh nəsa aPita tomadhakele, ²² ike, “ANatun Nəvanuan timasləjon tisa vəsa, alat lotoil a mo hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo, limasmətəhuni, mai gai timasmat, ale len nəboj bitor dereh timakuv dan nəmatan.”

²³ Beti ikel mai galit pisi ke, “Avan ideh bələjon ke bevi ahai susur sagw, satigol nəsa bələjoni be len nəboj pisi timasputsan nəhai balbal san, vusi ale husur ginau. ²⁴ Bathut avan ideh toke bətəgau gat nəmauran san, dereh timasig* be avan ideh nəmauran san bimasig mōs ginau, dereh aGot tigol timaur vi sutuai. ²⁵ Avan ideh totəgau gat natit pisi len navile a pan be nəlon imasig o nəmauran san vi sutuai eħuer, gai ikad nəsa? Esəhor nəsa lan? ²⁶ Avan ideh bəməmau hən ginau mai nasoruan sagw, atenan, aNatun Nəvanuan teməmau həni balai nəboj bəgəm len nəyaljalan san mai nəyaljalan seTəman mai aŋel san gail. ²⁷ Nokitin, galevis lotoil gegai, asike lumat vəbar ləberis natohan pipihəbələn aGot.”

Namənas kitin siYesu

(Mat 17.1-8; Mak 9.2-8)

²⁸ Nəmaribonj toməlevtor husur aYesu tokəmaienan, esəhar aPita, aJon mai aJemes, ale lovi məhat len nəvehuh hən bisor mai aGot. ²⁹ Nəboj tososor mai aGot, nəhon egəm tile mai nahurabat san egəm pəhəpəhw buni hun nəkabil. ³⁰ Vəha-sua ŋai naulumian eru, aMoses mai aEliħaj arovisi ³¹ len namənas nəmav, aruhol mai aYesu. Lusor husur nəsa aYesu biġole bisarpoh len naut a Jerusalem a təhw hən bəriŋ navile a pan. ³² APita galito lupatmari. Nəboj lotolele, lokəta ris namənas san mai naulumian eru artoil maii.* ³³ Nəboj artosudələm aYesu, aPita isor mai aYesu ke, “Masta, ivoi hən dattotoħ gegai. Namteum hən nəpasvaləval titōr: tesua esam, tesua siMoses mai tesua siEliħaj.” (APita saləboi nəsa tokele.)

³⁴ Nəboj tosor sal, nəmavukasw egəm kabut gol galito, ale nəboj lotobis len nəmavukasw, aPita galit lomətəhw. ³⁵ Nadoldol isor len nəmavukasw ke, “Ategai evi aNatugw nototabtabuh lan; gai, mətəsəsəlonj husuri!”*

* 9:17: 2Ki 4.42-44 * 9:24: Len naut egai nəboj aYesu toke avan ideh toke bətəgau gat nəmauran san, dereh timasig namilen ke avan ideh toke bətəgau gat nəmauran san len navile a pan, dereh nəmauran vi sutuai timasig. * 9:32: 2Pit 1.16-18 * 9:35: Isa 42.1; Luk 3.22

³⁶ Nəboŋ nadoldol tosor tononŋ, lusabi ke aYesu səbon ŋai itoh. Naut ido hən gəlaru. Len nəboŋ galenan ləsasor tusor nəsa lotorisi mai avan ideh.

*AYesu igol natətai imaur
(Mat 17.14-18; Mak 9.14-27)*

³⁷ Pelan han, nəboŋ lotomariŋ dan nəvehuh, nabiltiłuṽoh lobubur mai aYesu. ³⁸ Naulumən sua len galit ikai ke, “Hai pusan, nonjir gaiug ke geris anatuŋw ulumən husur nukad esua ŋai. ³⁹ Nanunun sua itahtah gati, vəha-sua ŋai igol ke ikai habat. Igol evinvinu, iteh taltaloŋ ŋa nabusun iyau, səvanvan dani be nəboŋ tomakuv igol ke niben imaṽulṽul habat. ⁴⁰ Nonjir ahai susur sam̄ gail hən ləbehuti be lodədəsi.” ⁴¹ AYesu ike, “Gamit mətəkad nadəlomian, nəmauran samit naur ta daməŋai ikabkaṽur masuṽ. Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətuṽar dəlomian van van van nupetəmas həni. Səhar anatum̄ gəmai.”

⁴² Nəboŋ natətai togəm sal, natəmat ibar həni len tan gol ke italtaloŋ. Be aYesu esivoh len nanunun tosa ke tevi tut, beti igol natətai imaur, ale eviol təlmam həni mai atəman. ⁴³ Galit piŋi luṽan len nəyalyalan, nədaŋan siGot.

*AYesu isor husur nəmatan san tətəs
(Mat 17.22-23; Mak 9.30-32)*

Nəboŋ galit piŋi lotopaŋ, lotosor husur natit piŋi togole, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, ⁴⁴ “Mətesəsəloŋ vahvahur nasoruan galegai: Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.”† ⁴⁵ Avil lotətan hən nəsa tokele, namilen esusuah hən ke lodədəs ləbeləboii ale lomətahw, lomətahun ləbeusi həni.

*Ase iyalyal am?
(Mat 18.1-5; Mak 9.33-40)*

⁴⁶ Ahai susur galit māu lotuṽat vītṽituh sil ke galit ta be iyalyal səhor galito. ⁴⁷ AYesu eləboi nənauan salito ale esəhar natuhtətai, igol eil təban. ⁴⁸ Ale ikel mai galito ke, “Avan ideh tohəhəṽur hən natuhtətai suṽan egai bitah maii len nahəsəgw, gai ehəhəṽur hən ginau nəbitah maii. Ale avan ideh tohəhəṽur hən ginau nəbitah maii, gai ehəhəṽur hən atenan toşəvat ginau. Husur ideh len gamito toriŋ gai a pan, gai māu etibau len nabunusian siGot.” ⁴⁹ AJon isor vari ke, “Masta, namtoris avan sua tohut nanunun nəmargobut gail len nahəsam, ale namtuke satigole husur savi ginamit ideh.” ⁵⁰ AYesu ike, “Samtikai tasi husur avan ideh samətahun gamito, gai evi tarhət samito.”

Len navile sua a Samaria lomətahun aYesu

⁵¹ Nəboŋ hən na-vi-məhat-an siYesu egəm pəpadaŋ ŋa len nəboŋ enan ipair hən nəhon vi Jerusalem. ⁵² Ale esəvat ahai piŋisul galevis luvan a mō. Len nəyaran salito lobis len navile sua a Samaria hən ləbeutaut viri; ⁵³ be alat navile enan lomətəhuni husur evi Jerusalem. ⁵⁴ Nəboŋ ahai susur san gəlaru, aĵemes mai aJon artoris nəsa tovisi, aruke, “Nasuṽ, guke namtekis nəhab len nəmav hən bihan buŋ galito?”*

⁵⁵ Be aYesu ipair, isor idaŋ, esivoh len gəlaru ke arsanor, ⁵⁶ ale lovi lan navile togon.

*Nəvanuan toke təhusur aYesu timabe?
(Mat 8.19-22)*

⁵⁷ Nəboŋ lotoyar husur naṽisal, avan sua ikel maii ke, “Dereh nehusur gaiug naut piŋi gəbevi lan.” ⁵⁸ Ale aYesu ikel maii ke, “Nafoks gail lukad naṽur patəpat len tan, mai nəman naməsav gail lukad nəhai ṽodṽod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən biṽat turuŋ lan, hən biṽavṽav.” ⁵⁹ Ale ikel mai nəvanuan tile ke, “Gehusur ginau!” Avil ike, “Nasuṽ, gidam̄ hən ginau nia tavun atəmagw bai.” ⁶⁰ Ris aYesu tosor vari ke, “Gerin alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat, avil gaiug, gia kel ur natohan pipihəbəlan aGot.” ⁶¹ Nəvanuan tile am ike, “Dereh nehusur gaiug, Nasuṽ, be gidam̄ hən ginau nivahim hən nəbəsuṽələm̄ nəbathudud sagw bai.” ⁶² AYesu isor vari ke, “Avan ideh totəgau gat nəhai tivtivan† be tokətkəta təlmam, gai sanor kasi hən natohan pipihəbəlan aGot.”

10

AYesu esəvat ahai susur gail lotovi 72

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu itabtəbuh len ahai susur tile am lotovi 72*, ale esəvat galito lorururu a mō həni van hən navile mai naut piŋi ke pəpadaŋ bevi lan. ² Ikel mai galito ke,

† **9:44:** Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail. * **9:54:** 2Ki 1.10, 12 † **9:62:** Nəhai tivtivan silat a Jutea ikad namətəlai tokan a pan. Nabuluk o natoŋki elivi mai nəvanuan etəgau gat nəhai a tahw hən Diwol həni nəboŋ totiv nətan. * **10:1:** Natosian galevis ta sutuai luke: 70. Iməgai len 10.17

“Nəhanian totov tomatu isəbur, be nəvanuan nauman lovis ηai. Imagenan, mətənjir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san. ³ Mitivan! Nosəvat gamito məttoşumən natuhsipsip gail rivuh len nəvəşəlipah katkat lotovi enemi gail.† ⁴ Samtilav nəpaus van, samtitariv nəhad, samtitariv naributbut gail; ale samtikel nake-ivoi-an mai alat mətəbebubur mai galit mətəpīsal. ⁵ Nəboŋ mətəbēbis lohoim ideh, mitike, ‘Gamit lohoim egai, mitikad natəmat len nəlomitō.’ ⁶ Bikad nəvanuan toləmas natəmat ei, natəmat məttokele tipat len nəlon; bəbuer, dereh natəmat tətəlmam van hən gamito. ⁷ Mititoh len naim enan ηai, mitihan, mətəmun natideh lotolav mai gamito bathut inor hən nəvanuan nauman tikad nəpūrəpuran hən nauman san. Samtelul titau vi lan naim tilitale gail. ⁸ Nəboŋ mətəbevi lan navile ideh ale nəvanuan gail ləbēhəhəvur hən gamito, mitihan nəsa ləbēutaut hənī mōs gamito. ⁹ Mitigol alat lotoməsah limaaur ale kel mai galit ke, ‘Natohan pipihəbələn aGot egəm pəpədaŋ hən gamito.’ ¹⁰ Wake nəboŋ mətəbevi lan navile ideh ale ləbēmətəhun gamito, mətəbevi lan namətəpīsal han gail ale mitike, ¹¹ ‘Namrudardar hən nəmasiav hən navile samito dan narienaməru, eṽusani ke aGot sahəhəvur hən gamito. Be mitimasləboii ke, natohan pipihəbələn aGot egəm pəpədaŋ tia hən gamito.’* ¹² Nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot bəpəpəhun nəvanuan gail, nəpanismen sinavile enan dereh tesəhor nəpanismen bībar naut a Sotom.”*

*Navile gail ləsəpair dan nəsaan
(Mat 11.20-24)*

¹³ AYesu isor am husur naut gail lotomətəhuni ke, “Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur ke nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, alat naut eru enan lətəpair dan nəsaan salito, asike lətəvəlo, lətəsan nahurabat toharharo,‡ lətəbətəh len nəmasiav mitihab.* ¹⁴ Be husur mətəpair dan nəsaan saməru, len nəboŋ siGot, aGot tipansəm gaməru səhor a Tair mai a Siton. ¹⁵ Gaiug am, naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a? Aoa! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan.”*

¹⁶ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh tosəsəlonŋ hən gamito, gai esəsəlonŋ hən ginau am; avan ideh tomətəhun gamito, gai emətəhun ginau am; avil avan ideh tomətəhun ginau, gai emətəhun atenan tosəvat ginau.” Ale ahai susur lotovi 72 luvan.

Ahai susur lotovi 72 lotəlmam

¹⁷ Nəboŋ ahai susur lotovi 72 lototəlmam, lohəhəvur ale luke, “Nasub, natəmat gail am lugol husur nəsa namttokele len nahəsəñ.” ¹⁸ Isor var galit ke, “Noris aSetan toteh dan nəmav hun nəkabil. ¹⁹ Nulav nədaŋan tia mai gamito hən mətəpīpal gat nəmat mai naskopion§ gail mai hən mətəbesəhor aSetan mai esan gail; səkad natideh mətəbesənəh lan. ²⁰ Imagenan samtehəhəvur husur nanunun nəmargobut gail lotogol husur nəsa məttokele, be mitikemkem husur aGot itos gat nahəsamit tia len nəmav.”

AYesu ikemkem

(Mat 11.25-27, 13.16-17)

²¹ Beti aYesu, aNunun aGot togol topul hən nakemkeman, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəmav mai navile a pan, husur gosusan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, be gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlautai. Evoi aTata, husur gohəhəvur hən tomaienən.” ²² AYesu isor tətəs ke, “ATəmagw ilav natit pīsi mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboii ke ase aNatan aGot, be aTata ηai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboii ke ase aTata, be aNatan ηai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən bəvəhot pərpəp hən aTata mai galito hən ləbələboii.”

²³ Beti nəboŋ lototoh səbolito, aYesu ipair van hən ahai susur san gail ike, “Navoian siGot igol ke alat lotoris nəsa məttoresi, lukab hənī. ²⁴ Bathut nukel mai gamit ke ahai kelkel ur mai nakinŋ ta sutuai lotosəbur loləŋon ke lətəris nəsa məttoresi be ləsərisi, loləŋon ke lətəsəsəlonŋ hən nəsa məttoşəsəlonŋ hənī, be ləsəsəsəlonŋ hənī.”

Nəbol pusan husur auleSamarita tovoi

²⁵ Len nəboŋ sua avan sua tokad namitisau hən nalo ile məhat, ike aYesu tekəkəs len nasoruan san, ale eusi ke, “Hai pusan, nigol nəsa hən nəbikad nəmauran vi sutuai?” ²⁶ AYesu

† **10:3:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nabītilipah katkat. * **10:7:** Mat 10.10; 1Kor 9.14; 1Tim 5.18
* **10:11:** Luk 9.3-5 * **10:12:** Gen 19.24-28 ‡ **10:13:** Nahurabat toharharo iharharo hun nəbak namətə. * **10:13:** Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Zec 9.2-4 * **10:15:** Isa 14.13-15 § **10:19:** Naskopion evi natuhtit sua tokad narien toməlevtor. Ikad narivriṽon totibau a mō hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh toləboi bəvəlas nəvanuan. Nəboŋ tovəlas nəvanuan, eləboi biŋol nəmatan.

eusi ke, “AMoses itos nesa len nalo? Gõvuruñi ke ekãmabe?”²⁷ Isor vari ke, “Gelêmas bun Nasub aGot sam len nêlom kavkav, nanunum kavkav, nêdanjan sam kavkav mai nênuan sam kavkav; len gaiug kavkav;”^{*} ale ‘Gelêmas bun nêvanuan totoh pêpadañ hên gaiug suman gotolêmas bun gaiug gabag.’^{**}²⁸ AYesu ike, “Gokitin. Gigole magenan ale dereh gikad nêmauran vi sutuai.”^{**}²⁹ Avil ike tisor taltal gol gai gabag, ña eus aYesu ke, “Nêvanuan totoh pêpadañ hên ginau, ase lai?”³⁰ Len na-sor-vari-an san aYesu ibol pusan ke, “Nêboñ aulumñan sua tovi pan dan naut a Jerusalem vi Jeriko, nêvanuan vênvênah gail lorñur van hêni, lukkol nahurabat san dani, luvasi, vasi, vasi van, ale lorinji imatmatioñ ei, luvan dani.³¹ Ikade ke ahai tutumav sua ehuser napisal enan, be nêboñ toris atenan, iyar tab tarhêpisal dani.³² Imagenan avan sua len nahêmar aLevi am ehuser napisal enan. Nêboñ tobar atenan erisi be iyar tab tarhêpisal dani.³³ Avil len nêyaran seuleSamaria sua, ibar naut atenan topat lan. Nêboñ torisi, nêlon itañisi.³⁴ Na ivan hêni, êbir naoil mai nêwain len nêwanuñ san gail ale ilot gol gail. Eriñ atenan len natoñki san, sêhari van hên nahotel sua ale kêtêta têban ei.³⁵ Pelan han ilav kuv natenarius eru ale ilav nêvat enan mai naulumñan hên naim. Ike, ‘Kêtêta têban vir natêlmaman sagw ale dereh nêvur nêkabut ideh san.’”³⁶ Ale aYesu eusi ke, “Len nênuan sam, len alat lototor, ase itoh pêpadañ hên naulumñan, nêvanuan vênvênah gail lotomêdasi?”³⁷ Naulumñan namitisau hên nalo isor vari ke, “Atenan tololosa, tovoi hêni.” Beti aYesu ike, “Givan, gigol timagenan.”

Alarmivan: aMarta mai aMeri

³⁸ Len nêyaran salito aYesu evi lan navile sua, apêhañut sua, nahêsan aMarta totohtoh lan. Gai ike aYesu titoh lohoim san.³⁹ Ale aVan, nahêsan aMeri ebêtah bathurien Nasub, esêsêloñ hên nasoran san.⁴⁰ Be aMarta inau masuñ hên naliliuman san, ña egêm têban aYesu, eusi ke, “Nasub, gumabe? Añagw ebêtah kêmas be ginau sêbogw, noum pîs nauman. Kel maii tevi tarhêt sagw.”⁴¹ Avil Nasub isor vari ke, “Marta, Marta, gunau masuñ hên natit tosobur togol nêlom totuhatuñ hêni;⁴² be gupar tetesua. AMeri ilekis hên nesa tovoi am, ale asike nulav kuv naten tovoi dani.”

11

Na-sor-tuñ-an siNasub

(Mat 6.9-13, 7.7-11)

¹ Boñ sua aYesu isor tuñ len naut sua. Nêboñ togole tonon, sua len ahai susur san gail isor maii ke, “Nasub, vusan ginamit hên navide hên na-sor-tuñ-an suman ajon tovusani hên ahai susur san gail.”

² Ikel mai galit ke, “Nêboñ mêtboris mai aGot, mêtêkêmaiegai ke:

“ATêmanamito,

nahêsam tiyalyal tabtab,

gegêmai hên nêvanuan pîsi lêbitoh pipihabêlam.

³ Geviol mai ginamito hên nêhanian hên nêmaribon vîsusua.

⁴ Gerubat nêsaan sinamito,

suman namttorubat

nêsaan silat lotogole hên ginamito.

Sagidam hên natideh

hên bitaltal ke namtigol nêsaan.’”

⁵ Beti ikel mai galit ke, “Gamit sua tækad nabubur san tagêm hêni tubloh len mariug ale ike, ‘Wawa, gidam hên nabeta titor mai ginau,’⁶ husur nabubur sagw, len nêyaran san, egêm têban ginau, ale nêhanian êbuer hên nêbilav maii.’⁷ Beti ta lohoim, togon tasor vari ke, ‘Sagigol tisa hên ginau. Nabopita êkêkol hêhaiv tia, ale anaturgw gail namtupat tia. Nodêdas hên nêbile mêhat viol hên natideh mai gaiug.’⁸ Nukel mai gamit ke, naut kêmas asike ile mêhat viol maii bathut tovi bubur san, dereh tile mêhat, teviol hên nesa togon tolêjoni husur eus tabtab hêni.⁹ Na nukel mai gamit ke, usi van, dereh aGot teviol hêni mai gamito; donji van, dereh mitisabi; deldel van, dereh nabopita tesêjav môs gamito.¹⁰ Husur nêvanuan pîsi lotousi, dereh likade; avan ideh todoñji, dereh tisabi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesêjav môs.¹¹ Gamit ideh tovi aTata, anatum bêsus naieh, gilav nêmat maii a?

¹² O anatum bêsus nêdavorhuman, gilav naskopion maii a? ¹³ Naut kêmas mêttoza, gamit mêtolêboi mêtbilav naviolan tovoi gail mai anatum gail. Be aTata len nênav eviol sêhor gamito; dereh teviol hên aNunun mai alat lotous gail!”

AYesu mai aPeelsepul

(Mat 12.22-30; Mak 3.20-27)

* 10:27: Deu 6.5

* 10:27: Lev 19.18

* 10:28: Lev 18.5

¹⁴ Len nəboŋ sua aYesu ehut natəmat tobtutbut. Nəboŋ natəmat tomakuv tonorŋ, naulumian tobtutbut a mō isor; ale naluŋoh luparŋ lan. ¹⁵⁻¹⁶ Ale galit galevis luke ligol aYesu tisab, imaienan lousi hən namerikel hən nəməv. Avil galevis am luke, “Gai ehut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul,* abilitəmat setəmat gail!” ¹⁷ AYesu eləboi nənauan salito, ale isor mai galit ke, “Nəkantri, nəvanuan hən gail lotobalkabaŋ, dereh timasirsir; teḅəbesw. Mai nahəmar toḅalkabaŋ, dereh asike evi bathudud am. ¹⁸ ASetan təḅal mai natəmat san gail, dereh temədas nədaŋan san, nənauan enan imelmel masuŋ! Nokəmaienan husur mətuke nohut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul. ¹⁹ Ginau nətahut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut galit len nədaŋan sise? SiPeelsepul a? Imagenan ahai susur samit gail loḅusani ke məttosab. ²⁰ Be nəbəhut natəmat gail len nədaŋan siGot, imagenan, natoŋan pipihəḅalan aGot ibar gamit tia.

²¹ “ASetan esumān naulumian todaŋ tokad natit hən nəḅalan, tokəta kəkol hən naim san, ale natit piŋi san losuh ivoi. ²² Avil nəboŋ avan sua todaŋ səhoŋi toḅal maii, iḅal səhoŋi, beti ikol nametəlai nəḅalan san dan niben, ilav kuv natit hən nəḅalan gai todaŋ lan, ale epəpəhun natit piŋi san. ²³ Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nəmatuan, gai igol imaŋipiriah; asike ḅesəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab.”

Natəlmaman hən nanunun nəmargobut
(Mat 12.43-45)

²⁴ AYesu isor tətəs am ke, “Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən bisab naut ideh hən ḅiŋavŋav lan, be idorŋ sobuer həni. Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’ ²⁵ Nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim toḅəḅesw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit piŋi tonor. ²⁶ Beti ivan vəsəhar nanunun toməlevru lotosa masuŋ am səhor gai, ale nəboŋ lotobis len nəvanuan, lutoh tin ei. Nə nəvanuan enan, nəmauran san isa habat am səhor ta mō.”

²⁷ Nəboŋ aYesu tokel natgalenan sal, apəhəvut sua len naluŋoh ikai van həni ke, “Anamŋ, napəhəvut topas gaiug mai toḅəhasus hən gaiug, aGot igol ivoi həni!” ²⁸ Avil aYesu ike, “Tarhət nəsa gotokele, aGot igol ivoi am hən alat lotosəsəloŋ husur nasoruan san ale lotogole.”

Nəvanuan gail loləŋon namerikel
(Mat 12.38-42; Mak 8.12)

²⁹ Nəboŋ naluŋoh pəpadaŋ hən aYesu lotosobur am, ike, “Naur ta daməŋjai lusa masuŋ. Lous namerikel be ginau asike nugol namerikel ideh be nəsa tovisi hən aJonah ŋai. ³⁰ Nəsa tovisi hən aJonah evusan alat a Nineveh ke aGot tosəvati. Imagenan, nəsa bevisi hən aNaturan Nəvanuan, dereh təvusan naur ta daməŋjai ke aGot tosəvati.* ³¹ Len nəboŋ aGot ḅepəpəhun navoian dan nəsaan, NaKwin hən naSaut dereh tile məhat kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egəŋ len nətarhət navile a pan hən ḅesəsəloŋ hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor; be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon.* ³² Len nəboŋ aGot ḅepəpəhun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol natit husur ke, nəboŋ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah.*

Namial hən niben nəvanuan
(Mat 5.15, 6.22-23)

³³ “Avan ideh, nəboŋ topigau namial, sasusuani o sarinŋ pipibiliwai, be erinŋ len nəhai ririnŋ məhat hən alat lotobis lohoim ləberis namial han. ³⁴ Namətəŋ ehum namial tolav namial mai niberŋ. Nəboŋ namətəŋ tovoi, niberŋ kavkav epul hən nəlom namial. Be nəboŋ toməsah, niberŋ epul hən nəmargobut. ³⁵ Gigole ke namial len nəlom savi margobut. ³⁶ Bimaienan, niberŋ kavkav ḅepul hən namial, səkad nahudhuberŋ tomotmot, dereh tepul hən namial hum namial nəboŋ tomias gaiug.”

AYesu isor tas naFarisi gail
(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40; Luk 20.45-47)

* 11:15-16: Peelsepul evi nahəsan aSetan sua toil a mō hən natəmat gail mai nanunun margobut gail. * 11:30: Jna 3.3-5 * 11:31: 1Ki 10.1-10 * 11:32: Jna 3.5, 8, 10

³⁷ Nəboŋ nasoran en siYesu tomadhanon, naFarisi sua eusi hən bihan maii, ale aYesu ebis lohoim, ipat hən nətarhəgarin təban natev, ihan.[†] ³⁸ Avil naFarisi esəhoʋut husur aYesu sakəkəsəval a tahw hən bihan. ³⁹ Beti Nasub ikel maii ke, “Gamit naFarisi gail māu, mətəkəkəs navivile hən nabiliwai mai nasiloh avil len nəlomitō mətəpəl hən na-ləŋon-masuʋ-hən-natite-an, mai nəsaan. ⁴⁰ Mətumelme! AGot toum hən navivile hən nəvanuan, gai eum hən nəlon am. ⁴¹ Be dan nəsa topat len nəlomitō, viol mai alat lotonidol, imagenan natit pisi tivevu len gamito.

⁴² “Be gamit naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətəviol mai aGot hən esua len toşəŋavur hən namint, narue mai natuhluih[‡] gail am dan nəhol samitō be mətəsaləŋon husur nanoran mai na-ləmas-buni-an siGot. Mitimasgol eru enan be sa-nəlomit tibonboŋ hən naviolan len toşəŋavur.* ⁴³ Gamito naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətələŋon buni ke mətəbətah a mō len naim nabonbonan, mətələŋon buni ke nəvanuan len nəmaket lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. ⁴⁴ Nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətəsuʋmān nabur nəmatan səkad naburhes. Nəvanuan gail luyar lan be lotətan hən ke tokad natit tobo butite.”[§]

⁴⁵ Avn sua tokad namitisau hən nalo ike, “Hai pusan, nəboŋ gotəkəmaianan gusor viles ginamit am bolai.” ⁴⁶ aYesu isor vari ke, “Gamit mətətokad namitisau hən nalo, nəmauran samit tisa vəsa batbat. Husur mətəriŋ namələsan len nəvanuan gail gol lodədəs ləbėvusi, avil gamito mətəsasusupah mai galitō hən natideh sasua. ⁴⁷ Nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətətom hən naburhes tophəs mōs ahai kelkel ur gail ke mətəshusur galitō, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galitō. ⁴⁸ Imagenan mətəgul iparpar ke mətətodam hən nəsa atəmamit ta sutuai lotogole; galit luparu bubun ahai kelkel ur gail, ale gamit mətətom hən naburhes salit gail. ⁴⁹ Bathut enan namitisau hən nəmauran siGot ike am ke, ‘Dereh nəəvat ahai kelkel ur mai ahai pispisul gail van hən nəvanuan gail. Dereh nəvanuan gail liparu bun galevis ale lemədəs bun galevis am.’ ⁵⁰ Husur enan aGot dereh təriŋ nəmatan sihai kelkel ur pisi ta mō len natubatan hən navile a pan len naur ta daməŋai. ⁵¹ Nəmatan salit etubət len nəda hiApel van vəbar nəda hiSekariah lotoparu buni rivuh hən nəmel tutumavan mai naim siGot. Evoi, nukel mai gamito ke aGot tipansem naur ta daməŋai sil nəmatan galen pisi.*

⁵² “Gamit mətətokad namitisau hən nalo, nəmauran samit tisa vəsa batbat! Husur mətəkəkəl gat napisal hən nəvanuan gail ləbetətan hən aGot. Gamito mətəsaləboi aGot, ale mətəmədəs alat lotoləŋon ke leləboi.”

⁵³ Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, naFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo lupair dani, lotubət hən ləbisor tasi vəsa, ale lotubət hən ləbėusi nausian today gail. ⁵⁴ Lusor utaut hən ləbitah gati, luke ligol tekəkəs len nasoruan san.

12

Sagesuman naFarisi gail (Mat 10.26-27)

¹ Nəboŋ naluvoh lotogəm bonbon, lusobur masuʋ, loririhit palpal rielito, ale aYesu etubət hən bisor mai ahai susur san gail bai, ike, “Mətələləgau! NaFarisi gail lohūm nayis, napusanan salitō iperŋan nəvanuan pisi be galit gabag ləşəgol nəsa lotokele. ² Natit pisi nəvanuan gail lotokabut gole, dereh aGot tevuhe. Natit pisi lotosusuan, dereh tevəhoti. ³ Imaianan, nəsa mətətokele len nəmargobut, dereh tēgəm len namial, ale nəsa mətətosor lahlah hən lohoim, dereh tevivile, nəvanuan pisi ləşəsəlōŋ hən.

Mətəmətahw len aGot ŋai (Mat 10.28-31)

⁴ “Nabubur sagw gail, nukel mai gamit ke, samtemətahw len alat lotogol nibemit bimat. Nəboŋ lotogole tonon lodədəs ləbigol natideh am. ⁵ Avil dereh nəvusan gamito hən ase māu mətəbətahw lan: Mətəmətahw len atenan togol nibemit bimat mai tokad nədaŋan hən bibar hən gamito vi lan nəhab nəmatan. Nokitin, mətəmətahw lan! ⁶ Mətələboi mətəbėvur nəsparo* erim hən nəvat tokəkereh toru a? Be nəlon aGot sabonboŋ hən ideh. ⁷ AGot epururŋ gat nasivur vīsusua len nəkadumitō. Samtemətahw, len nənanuan siGot mətəşəhor masuʋ hən nəsparo toşobur.

[†] 11:37: Len nəboŋ enan nəvanuan gail lupat len nəmel təban natev topitō ale luhan. Lohusur nəvīde silat a Rom.

[‡] 11:42: Namint, narue mai natuhluih lovi nalukai lotoriŋi len nəhanian hən nabus han bivoi am. * 11:42: Lev

27.30; Deu 14.22 § 11:44: aYesu ike naFarisi gail lugol nəvanuan lotohusur galitō lobinŋinjal len nalo siMoses, ləşəvevu

am. Num 19.16. * 11:51: Gen 4.8; 2Chr 24.20-21 * 12:6: Nəsparo evi natuhman naməsav.

*Sagemāmau hən aYesu**(Mat 10.32-33, 12.32, 10.19-20)*

⁸ “Nukel mai gamito, avan ideh tokel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, aNaton Nəvanuan dereh tikel uri ke tovi hai susur sagw kitin len nəhon aŋel siGot gail. ⁹ Be avan ideh tokel uri ke savi esagw mai nəvanuan gail, dereh nikel uri ke savi esagw len nəhon aŋel siGot gail.* ¹⁰ Avan ideh tosor tas aNaton Nəvanuan, nəsaan san dereh timarubat dani. Avil nəvanuan tosor madas aNunun aGot, aGot asike erubat nəsaan enan dani.

¹¹ “Nəboŋ ləbesəhar gamito a mo hən nəboŋbonan o alat lotoil a mo o nəvanuan totibau gail, samtinau masuŋ ke mitisor kitin mabe husur gamito o mitikel nəsa, ¹² bathut len nəboŋ enan ŋai aNunun aGot dereh teŋusan gamito hən nəsa moau mətəbikela.”

Amelmel sua topul hən natit pisi

¹³ Beti sua len naluŋoh ikel mai aYesu ke, “Hai pusan, kel mai aŋagw ke tərəpəhun nasugurun atəmanamə tomat mai ginau.” ¹⁴ Be aYesu ikel maii ke, “Tegai, ase itabtabuh len ginau hən nəbisab səhot nəsa binor hən gaməru? Səpat len ginau.” ¹⁵ Beti ikel mai naluŋoh ke, “Mətələlagau! Kətkəta kəkol hən gamito ke na-ləŋon-təməhav-həni-an tiltile gail salibar gamito: husur nəkadun nəmauran sinəvanuan səpat len natit tosoŋur tokade.”

¹⁶ Eŋusan, ibol mai galit ke, “Ikad avan sua topul hən nəvat, nətan san topul masuŋ hən nəhanian, ¹⁷ ale gai səbon inau ke, ‘Nigol nəsa? Nəsəkad naut ideh hən nəbetuan nəhanian hagw besuh lan.’ ¹⁸ Beti ike, ‘Nigol maieg həni. Dereh nitohtoh naim nəhanian sagw gail ale neum hən ideh ləbetibau am. Ale dereh netuan namisurhut gail, nəhanian mai natit pisi sagw gail lan. ¹⁹ Ale dereh nisor gabag len ginau ke, ‘Gukad natit tovoi isoŋur ləbesuh tebəlav, nasihau tisoŋur. Giŋavŋav ŋai! Han, mun vahəhəŋur.’ ²⁰ Avil aGot ikel maii ke, ‘Gumelmel! Len mariug daməŋai gimaslav təlmam hən nəmauran sam! Ale ase tikad natgalenan gotoutaut həni moŋ gaiug?’”

²¹ “Dereh timaienan hən avan ideh tosaŋ tuan natite moŋ gai gabag, be səkad nəsa aGot toləŋoni.”

*Sa-nauan sam tetuhatu**(Mat 6.25-34)*

²² Beti aYesu isor mai ahai susur san gail ke, “Nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito, nəsa mətəbihani; samtinau masuŋ hən nibemito mai nəsa mətəbesuni. ²³ Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat gail. ²⁴ Mitinau nəman sua, nareven†: ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsatan nəhanian sasuh lohoim, avil aGot evəŋan galito. Mətosəhor masuŋ hən nəman gail! ²⁵ Mətələboi mətəbigol nəmauran samit tebəlav am len nə-nau-masuŋ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan! ²⁶ Mətəbedədas mətəbigol natit tokəkereh maienan, imab mətunau tuhatuh hən natit pisi am? ²⁷ Mitinau napusiŋai mai naŋide hən natovan han. Saum, sasod nahurabat. Be nukel mai gamit ke napəhasan hən napusiŋai enan esəhor napəhasan siSolomon len nahurabat bilbil san.* ²⁸ AGot bigol napusiŋai nalioi bəpəhas maienan, naut kəmas topus daməŋai ale pelan topaŋ len naoven; a məhat hən natenan, tikol nahurabat gail len gamit tabtab. Wereh! Nadələmian samit ekəkereh! ²⁹ Gamito, samtinau tabtab hən nəsa mətəbihani mai nəsa mətəbemuni, samtinau tuhatuh həni! ³⁰ Samtehum naluŋoh hən nametbos len navile a pan lotoum moŋ natgalenan. ATəmamit len nəmav eləboii tia ke mətumaur len natgalenan. ³¹ Avil mətələŋon nəsa aGot toləŋoni len natohan pipihəbələn, ale dereh natgalenan am legəm hən gamito.

*Samterij nəlomito len nəvat**(Mat 6.19-21)*

³² “Samtemətahw, ahai susur sagw məttohum natuhvəshəpisp. ATəmamito ehəhəŋur hən bəviol hən natohan pipihəbələn mai gamito. ³³⁻³⁴ Mətələŋon nəsa aGot toləŋoni, ehum məttohum hən nəpaus moŋ gamito len nəmav hən asike emətətar be topul hən nakontit gail. Nakontit galenan, asike ebueŋ, nəvanuan vənvnəh asike evənohi, nəbarməom asike emədasi.† Bathut ke, naut nakontit sam gail lotopat lan, dereh nəloŋ tu tipat tabtab lan. Imaienan mətəpəŋur hən natit samit gail, ale viol hən nəvat han mai naməsəl gail.”

Utaut tabtab

³⁵ AYesu isor am ke, “Mətesun nahurabat, utaut vir nauman, gol namial samit tipaŋ tabtab. ³⁶ Mətesuŋan nəvanuan nauman gail lototoh vir amasta salito bətəlmam dan nəhanian hən nələhan. Beti nəboŋ bətəlmam, bideldel, vəha-sua ŋai lesəŋav hən nabopita moŋ gai.

* 12:9: 2Tim 2.12 † 12:24: Nareven evi nəman tomermer sua tohanhan namisurhutite. * 12:27: 1Ki 10.4-7

† 12:33-34: Len naut susus nəbarməom ikat tətə nahurabat gail.

³⁷ Navoian tipat len sleh gail nəboŋ amasta bətəlmam, bəris ləboii ke lotolele, lotoutaut viri. Nokitin, gai ten nāvurabat nauman, ale tikel mai galit ke lebətah garu len natev, ale dereh tēpəpəhun nəhanian van hən galito. ³⁸ Navoian tivan hən naslev gail ləbətəut hən nāgəmaian simasta salito naut kəmas bəgəm tubloh len mariug o nəboŋ nəman bəkəkəraiko.” ³⁹ Ale aYesu ike, “Be mitinau nategai ke: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənənah tagəmai, tautaut hən atenan asike tabur naim vi lohoim. ⁴⁰ Gamit am, mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətəvatvat viri.”

Nəvanuan nauman tovoi
(Mat 24.45-51)

⁴¹ Beti aPita eusi ke, “Nasuḅ, nəbəl pusan enan, gukele mai ginamit ŋai o mai nəvanuan pisi am?” ⁴² Nasuḅ isor vari maiegai ke, “Ase evi nəvanuan nauman tokad nəkadun mai namitisau hən na-il-a-mo-an amasta san toriŋi ke teil a mo hən nəvanuan nauman pisi, toke tēpəpəhun nəhanian halito len namityal nəhanian? ⁴³ Amasta bivaŋim, bisab naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tēhəhəvur habat. ⁴⁴ Nokitin ke, amasta dereh titabtabuh len naslev enan hən bəkətkəta təban natit pisi san. ⁴⁵ Avil naslev en bikel mai gai gabag ke, ‘Amasta sagw evəlo hən bəgəmai,’ ale bətəbat vās alalumān mai alatpəhəvut nauman, bihan, bəmun vatərog, gai timabe? ⁴⁶ Amasta san dereh tətəlmam len nəmaribəŋ naslev enan səvatvat viri, mai namityal naslev saləboii. Amasta tita kotovi ale riŋi mai alat ləsəkad nadələmian. ⁴⁷ Naslev toləboi naləŋonian simasta san be sautaut, mai sagol husur nəsa tokele, dereh amasta tiḅasi be savi vəha-səbəsəbur. Avān ideh aGot tolav tosəbur maii, aGot ike tilav təlmam hən tisəbur. Mai avān ideh aGot toriŋi tosəbur len navəlan, aGot ike tilav təlmam hən tisəbur am təban.

AYesu igol nəvanuan ləpəpəhw
(Mat 10.34-36)

⁴⁹ “Ginau nogəm hən nəbərəŋas navile a pan; noləŋon buni ke tatubətat paŋ ma tia. ⁵⁰ Ikad nəbaptaisan^S hən nəbībaptais lan; ale noləŋon isa masuḅ vir nənəŋan han. ⁵¹ Mətunau ke notogəm hən nəbilav natəmāt gəm vi lan navile a pan? Ao! Nukel mai gamito, nulav napəpəhwan. ⁵² Daməŋ van tikad erim len nəbathudud ləbərəpəhw dan galit gabag, eru aribəl mai itor, itor libəl mai eru. ⁵³ Bathut len ginau, alatmitəman ləpəpəhw, atəman tibəl mai anatan ulumān, anatan ulumān tibəl mai atəman; anan tibəl mai anatvavin, anatvavin tibəl mai anan; avilah tibəl mai avuŋon pəhəvut, avuŋon pəhəvut tibəl mai avilah san.”*

Ris ləboii ke timabe
(Mat 16.2-3)

⁵⁴ Isor tətəs mai naluḅoh ke, “Nəboŋ mətətoris nəmarigw topit vi məhat len nawes, vəha-sua ŋai mətuke, ‘Dereh teus,’ ale imaienan. ⁵⁵ Mai nəboŋ nəlan toḅuv len nasaut** mətuke, ‘Dereh naut tepud,’ ale imaienan. ⁵⁶ Vanuan nāgəgərasan gail! Mətəkəta ləboi nətan mai nəmav ke dereh naut timabe, imabe mətəbədəs mətəkəta ləboi nəsa tovisi gagai?††

Gol natəmāt mai aenemi sam gail
(Mat 5.25-26)

⁵⁷ “Imabe mətədədəs mətəkəta ləboi nəsa tonor? ⁵⁸ Nəboŋ gotovi lan nakotan mai atenan tosor tas gəgə, len nəpisal len nəyaran saməru gehisi ke mirikad natəmāt tətəs. Asike gəbigole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriŋi gaiug len navəlan nalipah, ale nalipah tibar hən gaiug len naim bəbəŋis. ⁵⁹ Nukel mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar gəbəvur pīs nəvat hən nəpəin nəmatsistret toriŋi. Len nəvīde tomaienan, gimasgol natəmāt mai aGot tutut, hən asike gəbipanis.”

13

Gipair dan nəsaan, sagisa o dereh gimat

¹ Ikad alatevis len nəboŋ enan lotosor mai aYesu husur auleKalili galevis, aPilate tota bun galito, bəh hən nəda halito mai nəda hən naviolan lototutumav hən. ² AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke alaten a Kalili lusa səhor alat a Kalili pisi husur nəmatan salit isa maienan? ³ Ao, nukel mai gamit ke, asike mətəpəpair dan nəsaan samito, dereh mitimat hum galito. ⁴ Mətunau alat lotovi 18 lotomat nəboŋ naim tosaḅsah vi məhat a Siloam toteh len galito?

^S 12:50: Gegai aYesu isor husur na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nəmatan san bimasvi lan. * 12:53: Mic 7.6 ** 12:55: Len naut a Israel, nəlan len nasaut igol ke naut epud masuḅ. †† 12:56: Namilen ke nəsa aYesu togole len nəboŋ nauman san gail.

Mætunau ke lusa səhor galit pisi am lotosuh a Jerusalem a? ⁵ Aoa, nukel mai gamit ke, asike mætbipair dan nəsaan samito, gamit pisi dereh mitimat maienan.”

Nəhai nafik səvan

⁶ Beti aYesu eḡusan, iḡol ke, “Avan sua ikad nəhai nafik tovutani tia len nəhol nakrepp san, ale ivan vədas vite lan səbuer. ⁷ Na ikel mai naulumian tokætkæta təban nəhol ke, ‘Geris! Husur nasihau itor tia nogəm das səbuer hən na vit nafik len nəhai egai. Ta buri! Itov kəmas, mabe?’ ⁸ Isor vari ke, ‘Nasub, riŋi tipat vir nasihau tesual am. Dereh nekir garu lan beti riŋi natibuluk lan. ⁹ Ale bi van len nasihau bəgəmai, ivoi; be asike bi van, ta buri!’ ”

AYesu igol abareab inor len nəSappat

¹⁰ Len nəSappat sua aYesu eḡusan len naim nəbənḡonan sua. ¹¹ Ikad abareab sual ei, nanunun tosa sua togol niben isa hən nasihau tovi 18. Ale etəmadehw masuḡ, gai eədada beil binor. ¹² Nəboŋ aYesu torisi, ekisi gəmai ale ike, “Bareab, gumadhamakuv dan naməsahan sam.” ¹³ Ale eriŋ navəlan gəlaru lan. Vəha-sua ŋai eil inor təlmam ale isor sal suh nəyalyalan siGot van. ¹⁴ Naulumian toil a mō len naim nəbənḡonan, nəlon ipaŋpaŋ husur aYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat, ale ikel mai naluvoh ke, “Ikad nəmariboŋ nauman toməlevtes. Na mətəgəm hən mətəbimaur len nəmariboŋ galenan, samtegəm len nəSappat!” ¹⁵ Ris Nasub tosor vari ke, “Mətovi vanuan gəgəras! Gamit pisi mətəsah ruḡat nabuluk o natonki len nəSappat ale mətəsəhari vivile hən bəmun a? ¹⁶ Be napəha vit egai, tovi anatvavin aApraham, aSetan tobanis gati nasihau tovi 18, sanor hən bimakuv dan nəbanisian len nəSappat a?”

¹⁷ Nəboŋ aYesu tokəmaienan, galit pisi lotosor tasi, nahurulit isa habat, be naluvoh kavkav lohəhəvir len natit tovoi buni gai togol gail.

Nəbol pusan gail husur namisurhumastat mai nayis

(Mat 13.31-33; Mak 4.30-32)

¹⁸ Beti aYesu ike, “Natohan pipihabəlan aGot imabe? Ehun nəsa? Nəkəmabe? ¹⁹ Ehun namisurhumastat avan sua tobar həni len nəhol san, ale itov, egəm etibau hun nəhai, ale nəman naməsav gail lom hən nəhai ŋodŋod len nəpəshəte.”

²⁰ Beti isor am ke, “Nike natohan pipihabəlan aGot ehun nəsa? ²¹ Ehun nayis, napəha vit sua tolavi, toḡundasi len nəhad nəflaua totor* van vəbar nəflaua pisi totob.”

Nabopita tomagugun

(Mat 7.13-14, 21-23)

²² Beti aYesu iyar tur nabiltivile mai navile gail, eḡusan ale iyar vi Jerusalem. ²³ Ale avan sua eusi ke, “Nasub, dereh nəvanuan levis ŋai limakuv dan nəpanisem siGot a? Sasobur a?” Ale ikel mai galit ke, ²⁴ “Hisi hən mətəbėbisutur bopita tomagugun; husur nukel mai gamit ke tisobur luke lebis lan be lodədasi. ²⁵ Nəboŋ amahean naim tole məhat, ale tokəkol gat nabopita, dereh mətəil vivile. Mətətuḡat deldel len nabopita, mitike, ‘Nasub, səŋav hən nabopita hən ginamito.’ Ale gai tisor var gamit ke, ‘Nəsələboi kas gamito. Naut samit a be?’ ²⁶ Beti mətətuḡat sor ke, ‘Namtuhan mai gaiug. Gaiug goḡusan len nəpəsal sinamit gail.’ ²⁷ Avil tike, ‘Nukel mai gamito, nəsaləboi kas gamito, gamit alat a be? Mətəvi tut, gamit mətətoḡgol nəsaan!’ ²⁸ Dereh gamit mititan, mitidesdes batrivori vit len nəboŋ mətəberis aApraham, aIsak mai aJakop mai ahai kelkel ur pisi len natohan pipihabəlan aGot be gamit səbomito, aGot tibar hən gamito vivile. ²⁹ Nəvanuan gail dereh legəm len nais mai nawes mai nanot mai nasaut, legəm len naut pisi ale lihan len nabiltihanen len natohan pipihabəlan aGot. ³⁰ Ale mətəris! Ikad nəvanuan kəmas ləbegəm vi vanuan totibau gail, ale ikad nəvanuan totibau gail ləbegəm vi ut kəmas.”

AYesu mai aHerot

(Mat 23.37-39)

³¹ Len nəboŋ enan naFarisi galevis logəm həni, lukel maii ke, “Gerin naut egai, gam yay dani husur aHerot Antipas ike tigol gimat.” ³² Ale ikel mai galit ke, “Mitia kel mai nafoks† enan ke, ‘Daməŋai mai pelan dereh nehut natəmāt gail sal mai nigol sal nəvanuan limaaur, ale hois nesib.’ ³³ Naut kəmas, len nəpəsal sagw nimasvan daməŋai, pelan mai hois, bathut ke len naut a Jerusalem ŋai ahai kelkel ur pisi loləboi ləbimat.

³⁴ “O Jerusalem, Jerusalem, gaiug gugolgol ahai kelkel ur gail lumat, gotububun alat aGot tosul galit van hən gaiug. Len nəboŋ isobur tia nuke nihavhav hən alahutai sam hun

* **13:14:** Exo 20.9-10; Deu 5.13-14 * **13:21:** Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosobur. Len nasoruan ta Kris lokisi hən nəsata totor. * **13:27:** Psa 6.8 † **13:32:** Nafoks ehun nalipah be akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai navide hum nahit tosusuan gai.

natopəhəvut tohavhav hən natuhman san gail pipihabəlan, be gomətəhuni. ³⁵ Məteris, naut a im samit eḅəḅesw.* Nukel mai gamit ke asike mətoris ginəu am vir mətbike, ‘AGot tigol navoian van hən ategai togəm len nahəsən Nasuḅ aGot.’*[†]

14

AYesu ilav kuv naməsahan len nəSəppat

¹ Len nəSəppat sua, nəḅon aYesu tobis lohoim sinəvanuan sua toil a mto hən naFarisi gail, hən bihan, lokəta mətani. ² Ale len nəhon aYesu n̄ai ikad naulurman narien mai navəlan gəlaru lototob. ³ AYesu eus alat lotokad namitisau hən nalo mai naFarisi gail ke, “Inor hən nəvanuan bigol avan ideh bimaḅur len nəSəppat a?” ⁴ Be naut eḅut, ləsasor. N̄a aYesu etəgau atenan gol ke imaur ale esəvati van. ⁵ Beti eus galit ke, “Gamit ideh b̄ikad anatun o nabuluk toteh len naburhuwai, asike goliv kuv tutut həni, naut kəmas tovi nəSəppat a?” ⁶ Ale lodədas ləḅisar var natgalen tokele.

AGot eputsan alat lotovi ut kəmas

⁷ Nəḅon aYesu tobunus ke alat lotogəm hən nəhanan lotolekis hən naut tovoi rivuh, ibol, eḅusan magegai ke: ⁸ “Nəḅon avan ideh ḅeus gaiug hən gəḅegəm hən nəlahan ideh, sagilekis hən naut tovoi rivuh. Husur nəvanuan totibau hən nəlahan ḅeus avan ideh totibau toḅəhor gaiug, ⁹ dereh gai ḅegəm hən gaiug tike, ‘Gilav namilerm̄ mai ategai.’ Ale dereh nahurum̄ tisa, giməsəḅəh vi tut. ¹⁰ Be nəḅon avan ideh ḅeus gaiug hən gəḅegəm hən nəhanan, lav naut ideh a tahw. Imagenan nəvanuan totibau hən nəhanan, hum ma ḅegəm sor mai gaiug hən bike, ‘Tegai, gaiug gevi rivuh hən gəḅəḅəḅəh ḅivoi.’ Ale len nəhon nəvanuan p̄isi lotohan mai gaiug, dereh getibau.* ¹¹ Husur avan ideh ḅipatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas, be ideh bigol gai gabag ḅevi ut kəmas, dereh aGot teputsani.”

¹² Beti aYesu isor mai atenan tousi hən bihan ke, “Nəḅon gəḅikad nəhanan tublial o ut məḅau, sageus nabubur sam̄ gail, avam̄ gail, amahear̄m̄ gail o alat lotosuh pəpadan̄ lotopul hən natite. Gəḅigole maienan, dereh leus təlmam̄ hən gaiug ale enan tevi nə-sar-gele-an sam̄ tegəm hən gaiug. ¹³ Be nəḅon gəḅəutaut hən nəhanan, us naməsəl gail, alat nahudhubelit sanor, alat narielit togau mai ametḅesw gail; ¹⁴ ale aGot tigol navoian van hən gaiug. Naut kəmas lodədas ləḅisar gel gaiug, dereh nə-sar-gele-an tegəm hən gaiug len nəḅon alat lotonor ləḅile məhat dan nəmatan.”

Nəḅol pusan hən nabiltihanan

(Mat 22.1-14)

¹⁵ Nəḅon galit sua, tohan maii, toḅəsələn həni, isor mai aYesu ke, “Avan ideh bihan len nabiltihanan topat len natohan pipihabəlan aGot, navoian siGot igol ikab həni!” ¹⁶ AYesu ikel maii ke, “Avan sua eutaut hən nabiltihanan ale eus isoḅur. ¹⁷ Len namityal hən nəhanan esul naslev san hən bikel mai alat tous galit ke, ‘Mətegəmai, husur natit p̄isi eutaut tia.’ ¹⁸ Be lonjit nəholito, logərəsi maiegai: Esua ike, ‘Ereh! Numadhaḅur nətan sua ale nimasvan hən nəḅerisi.’ ¹⁹ Sual am ike, ‘Ereh! Numadhaḅur nabuluk toḅəḅavur lotoum̄ v̄iruuru ale nimasvan hən nəḅeum risi lan gail.’ ²⁰ Sua tətəs am ike, ‘Ereh! Numadhalah n̄ai, n̄a nodədas nəḅegəmai.’ ²¹ N̄a naslev etəlmam̄, ikel ur nəsa lotokele mai amasta san. Beti amahean naim nəlon ipan̄pan̄ habat ale ikel mai atenan ke, ‘Gin̄ad tutut vi lan nabiltipisal mai napisal gail len nabiltivile, ale səhar naməsəl gail gəmai, mai alat nahudhubelit sanor, ametḅesw gail mai alat narielit togau.’ ²² Sədareh naslev ike, ‘Nasuḅ, nəsa gotokele, nugol p̄isi, be naut kəmas alaten lotosoḅur, nəhanian isoḅur ipat sal.’ ²³ Beti amahean naim isor vari ke, ‘Gevi lan napisal, husur napisbihol gail, taltal hən nəvanuan gail hən ləḅegəm vi lan naim sagw hən ḅepul. ²⁴ Husur nukel mai gaiug, galit ideh notous galit a mto, asike luhan ris nəhanian len nəhanan sagw.’”

Idan̄ hən nəvanuan ḅevi ahai susur siYesu

(Mat 10.37-38)

²⁵ Nabiltivoh luyar mai aYesu, ale ipair van hən galito, ike, ²⁶ “Avan ideh ḅegəm hən ginəu ḅeləmas masuḅ hən ginəu səhor nəḅathudud san surman̄ tomətəhun bun atəman mai anan, asoan mai anatun gail, avan mai avavinen gail, o nəmauran san am, ale eləḅoi ḅevi ahai susur sagw. ²⁷ Avan ideh asike ḅipat nəhai balbal san ale husur ginəu, gai edədas ḅevi ahai susur sagw.† ²⁸ Husur gamit ideh bike ḅeum hən naim sahsah vi məhat; gai təḅəḅəh bai

* 13:35: Jer 12.17, 22.5   * 13:35: Psa 118.26; Luk 19.37-38   * 14:10: Hən naves 8-10, Pro 25.6-7   † 14:27: Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən bim̄at sil na-husur-aYesu-an.

hən ðeþuruj tuan nəvat hən ðeləboii ke ihau hən naim bihav māu a? ²⁹ Asike ðimaienan, tehir nəpaudesen san be edədas ðeum pisi, ale dereh nəvanuan pisi lotorisi, letubat sor vilesi, ke, ³⁰ ‘Geris atenan. Etuðat um hən naim be edədas ðeum pisi.’ ³¹ O nakij ta be ia gol nəbalan mai nakij togon be sabətah hən ðebunusi bai ke, nasoltia tovi 10,000 san eləboi ðibal səhor togon tokad 20,000 togəm hən ðibal maii māu a? ³² Binau ke edədas ðibal səhori, esul avan sua san tosor mōsi mai nakij togon nəboj totoh a tut sal, hən ðeusi ke, ‘Nəbalan tinoj mabe?’ ³³ Imagenan, gamit ideh asike ðerij gabulan natit pisi san, gai edədas ðevi ahai susur sagw.

Nətas, nabus han tomasig
(Mat 5.13; Mak 9.50)

³⁴ “Nətas ivoi len nəhanian, be nabus hən nətas ðimasig hən ðeduðe, tegəm vi tas tətəs am mabe? ³⁵ Nətas enan sanor hən ðigol nətan ðivoi, sanor hən ðigol natibuluk len naut sogsoj ðivoi hən nətan, nəvanuan pisi lubar həni ŋai.† Avn ideh tokad nədarinjan hən ðesəsəloj, tesəsəloj buni.”

15

Nasipsip tomasig

¹ Boj sua nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan logəm təban aYesu hən ləbesəsəloj həni. ² Ale naFarisi gail mai ahai þusan hən nalo lojij nəholito, lusor mətmətan həni ke, “Atenan ehəhəvur hən alat nəsaan, ale ihan tu mai galito.”

³ Imagenan ikel nəbəl þusan egai mai galito, ike, ⁴ “Gamit ideh ðikad nasipsip tovi 100 ale esua ðimasig, timabe? Dereh terij lotovi 99 len nəmarireu ale tidonj tosa tomasig van vəsəbi. ⁵ Nəboj tosaði tononj, erinji len nəbathuvəson, ikemkem. ⁶ Ale nəboj tovahim, ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpadan, logəm ðonðon. Ike, ‘Mətehəhəvur mai ginou husur nusað nasipsip sagw tomasig!’ ⁷ Nukel mai gamit ke, imagenan, len nəmav dereh tikad nakemkeman təban avan ideh topair dan nəsaan van hən aGot ðesəhor nakemkeman təban alat lotovi 99 lotonor, o lotonau ke lotonor, ke nəpairan dan nəsaan sanor hən galito.”

Nəvat tovi silva tomasig

⁸ Ale aYesu isor am ke, “Nəpəhəvut ideh, ðikad nakoin lotovi silva* tosejəvur ale esua imasig, gai timabe? Dereh tepigau namial, tesisir lohoim, ale doj vahvahuri van vəsəbi. ⁹ Ale nəboj tosaði ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpadan, legəm ðonðon. Ike, ‘Mətehəhəvur mai ginou husur nusað nəvat sagw tomasig.’ ¹⁰ Imagenan, nukel mai gamit ke, aGot mai əjel san gail lukemkem nəboj nəvanuan nəsaan ideh topair dan nəsaan san.”

Anatun uluman tomasig

¹¹ Ale aYesu isor tətəs ke, “Ikad nauluman sua tokad anatun uluman eru. ¹² Ahai a tahw ikel mai atəman ke, “Tata, nahudhutite ðevi esagw nəboj gəðimat, gilavi mai ginou gagai.’ Ale gai epəpehuan natit pisi mai anatun gəlaru. ¹³ Sədareh ahai a tahw elul hən natit pisi san, ivan iyar vi lan nəkantri a tut. Ale len naut enan emədas nətan san len nəmauran tosa. ¹⁴ Nəboj nəvat pisi san tohav, ikad nəboj nəhanian tobuer len nəkantri enan kavkav, ale atenan etuðat par hanian. ¹⁵ ŋa ia tah mai nəvanuan sua len nəkantri enan tosevati vi lan nəmarireu san gail hən ðevəjan nabuai gail. ¹⁶ Nəmal ihat atenan van ike tihanukub hən nabilit nəvit nəhai tovəjan nabuai həni, be avan ideh səlav natideh maii. ¹⁷ Nəboj nənanuan san tovan vəmasil, ike, ‘Numabe? Alat lotoum setəmagw lukad nəhanian isobur mai hudhuhanian tosu, be gegai ginou numat hən nəmalkəkatan! ¹⁸ Dereh nile məhat, nivan hən atata sagw ale nikel maii ke, “Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug, ¹⁹ sanor hən gəðike anatun hən ginou am. Gol ke nehum nəvanuan nauman sam ŋai.” ²⁰ Ale nəboj tole məhat tononj, ivan hən atəman. Be nəboj toyaryar a tut sal, atəman eris ləboii, nəlon itanji ale igam van həni, elugun gati, esun nətarhon.

²¹ “Beti anatun isor maii ke, “Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug. Sanor kasi hən gəðike anatun hən ginou am.’ ²² Be atəman ikel mai naslev san gail ke, ‘Mətetutut, lav nahurabat tovi buni gəmai, ale kole lan. Siriv həni narin len nəjarhuvəlan, kol naributbut len narien gəlaru. ²³ Liv natuhbuluk tokənoh gəmai, tibuni, utaut həni, ale datihan, datehəhəvur, ²⁴ husur anaturgw egai imat tia be imaur tətəs am, imasig tia be evisi am.’ Ale lotubat hən nahəhəvuran.

²⁵ “Len nəboj enan ahai a mō itoh marireu. Nəboj togəm pəpadan hən naim, esəsəloj hən nəwəlan hən navus beltanj mai nəsavan, ²⁶ ŋa ekis naslev sua, ale eusi nəsa tovisi a im.

† 14:35: Len nəbəl egai nətas silat a Jutea evi vat tovi sol lotohiri a ut.

* 15:8: Nakoin tovi silva len naut egai evi

nətrahma tovi napurpuran hən nəmaribonj tosa. Ehun natenarius.

27 Ale isor vari ke, 'Aʋaŋ etəlmam, ale atəmaŋ etibun natuhbuluk tokənoh husur aʋaŋ imaur, etəlmam.' 28 Ahai a mō, nəlon ipaŋpaŋ, emətahun bəbis lohoim ale atəman evivile, isor vəhəvəhi. 29 Beti isor var atəman ke, 'Geris! Len nasihau isobur noum sarŋ, ale səkad nəboŋ ideh notopair dan nəsa gotokele. Be səkad nəboŋ ideh gotolav natuhnani mai ginau hən nəbikad nahəhaʋuran mai nabubur sagw gail. 30 Avil nəboŋ anaturŋ toğəmai, aten boh tohan piŋ natit piŋi sarŋ len alatrəhaʋut lotopur hən nibelito, gotibun natuhbuluk tokənoh moŋi!' 31 Beti isor malumlum ke, 'Anatugw, gaiug gutoh akis mai ginau, natit piŋi sagw evi esarŋ. 32 Datimasgol nahəhaʋuran, datimaskemkem bathut aʋaŋ enan imat be gagai imaur, imasig be gagai evisi.' "

16

Nabiltivanuan hən natite saum savoi

1 Beti aYesu isor tətəs mai ahai susur san gail ke, "Ikad naulumŋan sua topul hən natit isobur tokad nabiltivanuan nauman tokətkəta təban natit piŋi san. Amahean enan esəsəloŋ hən na-kel-uri-an ke nəvanuan nauman san emədəs natit san gail. 2 Ale ekisi gəmai, beti eusi ke, 'Nəsaganan notosəsəloŋ həni len gaiug? Gikel ur nəsa gotogole len nauman sarŋ hən natit piŋi sagw, husur nauman enan sarŋ hən na-kətkəta-təban-an esib.' 3 Nabiltivanuan nauman isor len gai gabag ke, 'Nimabe? Husur amasta sagw ibar hən ginau dan nauman sagw. Nəsədaŋ hən nakiran; nahurugw isa hən nəbənjiŋ nəvanuan hən nəvat. 4 Ganan! Noləboi nəsa nəbigole hən ke, nəboŋ nəbesib hən nauman sagw nəvanuan gail dereh lekis ginau vi lohoim salito.' 5 Imagenan, ekis nəvanuan viŋisua lotokad nəkabut simasta san. Eus esua ke, 'Gukabut simasta sagw evis?' 6 Isor vari ke, 'Natram naoil naoliv tovi 100.' Ale ikel mai ke, 'Lav nəkabut sarŋ gəmai, gebətah, gitos 50 tutut.' 7 Beti eus togon am ke, 'Ale gaiug, gukad nəkabut evis?' Ale isor vari ke, 'Nəhad nawit tovi 1,000.' Ale ikel mai ke, 'Lav nəkabut sarŋ gəmai, gitos 800.' 8 Naut kəmas nabiltivanuan nauman sanor; amasta san isor ivoi həni husur eləlagau hən gai len namitisau san. Imaienan! Naur ta daməŋai hən navile a pan lukad namitisau hən nəvide silat lotosumŋan galito be anaturŋ namial ləsəkad namitisau hən nəvide silat navile a pan." 9 AYesu isor am ke, "Nukel mai gamito, lav nəvat hən navile a pan hən besusupah mai nəvanuan gail hən ləbəgəm vi bubur samito. Na nəboŋ nəvat bihav, dereh aGot tikel nahəhaʋuran mai gamito len naut a im vi sutuai.

10 "Avan ideh togolgol tonor len natit tovis, gai am igolgol inor len tosobur, ale avan ideh togolgol sanor len natit tovis, gai am igolgol sanor len tosobur. 11 Asike mətbətəgav binor hən nəvat mai natit gail hən navile a pan, asike aGot erij natit tosobur san len nəvələmito. 12 Ale asike mətbinor hən natit sinəvanuan tile, ase teriŋ natit len nəvələmito hən bevi samit gabag? 13 Naslev ideh edədəs bevi slev simasta toru len nəboŋ tosua. Dereh temətahun bun tesua ale teləmas bun togon o dereh tidəŋ len tesua ale tinau ke togon tovi ut kəmas. Mətədədəs mətbəum siGot tovi amasta samito mai nəvat tu tovi masta samito."

Nalo siGot asike egəgel

(Mat 11.12-13, 5.31-32; Mak 10.11-12)

14 Nəboŋ naFariŋi gail lotoləmas bun nəvat lotosəsəloŋ hən natgalenan, lusor viles aYesu. 15 Na ikel mai galit ke, "Gamit boh mətupəpat gamit məhat len nəhon nəvanuan gail, avil aGot eləboi nələmito. Husur natideh nəvanuan gail lotodəŋ len nənanuan salito, lotoləŋon masuv həni, evi pahsago len nənanuan siGot, emətahun buni."

16 AYesu isor am ke, "Nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail, lupat van vəbar nəboŋ siŋon. Husur nəboŋ siŋon, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəbəlan aGot, totaltal hən nəvanuan piŋi hən ləbəbis lan.* 17 Idaŋ hən nəmav mai navile a pan arbəbuer, be idaŋ səhori hən nəməpərihət natosian hən nalo biŋmasig.

18 "Naulumŋan ideh totivoh hən asoan ale tolah mai napəhaʋut tile, atenan igol naitian tobur kotov nəlahan.* Ale naulumŋan ideh tolah mai napəhaʋut asoan totivoh həni tia, aulumŋan enan igol naitian tobur kotov nəlahan."

Nəbəl pusan husur naulumŋan tokad natite mai aLasarus

19 AYesu isor am ke, "Ikad naulumŋan sua tokad natite tosun nahurabat toboŋboŋ tokab. Len nəboŋ piŋi ikad nakontit tosobur səhor nəsa tonor hən nəmauran san, ale akis ihan len nahəhaʋuran hən nəhanian tovoi ijai. 20 Len nametləkau san lorij naməsəl sua tovi manus ipat, nahəsən aLasarus. 21 Ike tihanukub hən nasughanian toteh dan natev sitenan tokad natite. Nalipah gail luŋol nəmanuŋ san gail.

* 16:16: Nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke namilen len naut egai imaiegai ke: namtikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəbəlan aGot, nəvanuan piŋi totaltal hən ləbəbis lan. * 16:18: Exo 20.14

²² “Nəboŋ tobar nəboŋ san, aməsal imat ale aŋel gail lupati, riŋi təban aApraham len nəmav. Atenan tokad natite am imat ale lutavuni. ²³ Len nəhab nəmatan, len na-ləŋon-isa-an san tovan vəsa masuŋ, ekəta vi məhat ale eris aApraham mai aLasarus təban. ²⁴ Ŋa ikai van həni ke, ‘Tata Apraham, gilolosa hən ginau ale səvat aLasarus hən bətur nagelləŋarhuvəlan len nəwai, bimosmos hən bəriŋi len nameagw bəsusus. Nibegw epəŋas vəsa masuŋ len nəhab egai.’ ²⁵ Avil aApraham isor vari ke, ‘Anatugw, nau gat natit samŋ gail tovoi gotokade van len nəmauran samŋ, ale natit gail tosa aLasarus tokade. Be gagai eləŋon ivoi am len nəlon ale gaiug goləŋon isa. ²⁶ Natgaleŋ imaienan, be ikad natsual am. AGot eriŋ nabiltiŋur tosoŋav to sareh hən bəpəpəhun ginamito dan gamito, hən ke alat lotoke ləbivan dan naut egai van hən gamito, lodədasi. Ale alat lotoke ləbəgəm hən ginamito dan naut enan lodədasi.’ ²⁷ Ŋa isor vari ke, ‘Beti neus gaiug, Tata, ke goləboi gəbesəvati van hən nəbathudud sagw, ²⁸ husur nukad avagw erim, ale eləboi bikel nalələgauan mai galito hən ke, salegəm len naut na-ləŋon-isa-an egai.’ ²⁹ Be aApraham ike, ‘Lukad natosian siMoses mai ahai kelkel ur gail. Ivoi ke lesəsəloŋ husuri.’ ³⁰ Ike, ‘Aoa Tata Apraham, be avan ideh len naut nəmatan bivan hən galito, dereh lipair dan nəsaan salito.’ ³¹ Beti aApraham ikel maii ke, ‘Asike ləbesəsəloŋ husur aMoses mai ahai kelkel ur gail, asike logəgel hən nənauan salit hən ləbedələm avan ideh, naut kəmas tole məhat dan nəmatan.’”

17

Nəsaan, narubətian, nadələmian mai nauman
(Mat 18.6-7, 21-22; Mak 9.42)

¹ AYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Natit lototaltal hən nəvanuan gail hən ləbigoŋ bisa, ləbitech dereh legəmai, avil atenan togol lototeh, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat.

² Atenan, bigol avan ideh bigol nəsaan, ivoi am hən atenan ke lubaŋis gat nabiltivat toŋormōri len naholoan ale bar həni len tas.* ³ Mətelələgau hən gamito. Avam bigol nəsaan, kel maii ke togol nəsaan, ale bəpair dan nəsaan san, gerubəti dani. ⁴ Bigol nəsaan van hən gaiug vəha-məlevru len nəmariboŋ tosua, ale bətələm van hən gaiug vəha-məlevru toke, ‘Nupair dan nəsaan sagw,’ gerubəti nəsaan galeŋ dani.”

⁵ Ale ahai pispisul gail lukel mai Nasub ke, “Gigol nadələmian sinamito tetibau am!” ⁶ Ŋa Nasub ike, “Məttəkad nadələmian tokəkereh hun namisurhumastat, məttələboi məttəkəl mai nəhai malperi† egai ke, ‘Gimakuv ale gimabul gaiug len tas,’ ale dereh təmaienan.

⁷ “Məttəkad naslev totivtiv nətan marireu o tokətkəta təban nasipsip, nəboŋ tovahim dan nəmarireu, gamit ta be take, ‘Gəm tutut, gebətah, giŋan?’ ⁸ Aoa, səmaienan. Take, ‘Geutaut hən nəhanian mōs ginau, sun nahurabat tonor ale lav nəhanian mai ginau vir nəhanian mai namunan binonŋ. Ale nəboŋ gotogole binonŋ goləboi gəbiŋan, gəbemun.’ ⁹ Amasta esija vi təban naslev togol nəsa tokele a? Aoa! ¹⁰ Imaienan hən gamit am. Nəboŋ məttətogol natit pisi aGot tokel mai gamit hən mətbigole, mitike, ‘Namtovi naslev kəmas ŋai; namtugol nəsa aGot tokele ŋai.’”

Nauluman tosoŋavur lotokad naleprosi

¹¹ Len nəyaran san, nəboŋ tovi Jerusalem, aYesu iyar len navilah hən naut a Samaria mai a Kalili. ¹² Nəboŋ tobar navile sua, nauluman tosoŋavur lotokad naleprosi lobubur maii. Loil a tut* ¹³ ale lukai habat ke, “Yesu, Masta, gilolosa hən ginamito!” ¹⁴ Nəboŋ toris galito, ikel mai galit ke, “Mitia vusan gamit mai ahai tutumav gail.”* Ale len nəyaran salit van, lumaur, luvəveu. ¹⁵ Galit sua, nəboŋ toris ke tomaur, etələm van, eputsan nahəsən aGot habat. ¹⁶ Ale iteh len tan, ekəta vi pan bathurien aYesu ale esipa vi təban. Be gai evi aule Samaria. ¹⁷ Beti aYesu ike, “Be savi tosoŋavur lotovevu a? Lotomələpat, galit lutoh a be? ¹⁸ Səkad avan ideh hən totələm hən toputsan nahəsən aGot, be ametbəs egai ŋai a?” ¹⁹ Beti ikel maii ke, “Gile məhat, givan; nadələmian samŋ igol gumaur.”

Natohan pipihəbələn aGot tegəm ŋais?

(Mat 24.23-28, 37-41)

²⁰ Boŋ sua naFarisi gail lous aYesu ke, “Natohan pipihəbələn aGot tegəm ŋais?” AYesu isor var galit ke, “Natohan pipihəbələn aGot səgəm len nakətaan. ²¹ Avan ideh asike ike, ‘Geris, ipat gegai!’ o ‘Ipat ea!’ husur natohan pipihəbələn aGot satopat mai gamito.”

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

* 17:2: Nabiltivat enan eməlas habat, natonki esulsul həni hən bəbul dasdas nawit hən bəgəm vi flaua.

† 17:6: Nəhai

malperi evi nabiltihai tokad nəharhəte topat nasihau tosobur, toharhar təlman. * 17:12: Lev 13.46

* 17:14: Lev

²² Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Len nəboŋ bəgəmai, dereh məteləŋon ke məteris nəmaribonj ideh siNatun Nəvanuan, avil asike mətorisi. ²³ Nəvanuan gail dereh likel mai gamit ke, ‘Geris, gai sage!’ o ‘Geris, gai saga!’ Samtedəlom galito, samtehusur galito. ²⁴ Husur aNatun Nəvanuan, len nəboŋ san, tesumtan nasəmoropun tomias nəmav kavkav. ²⁵ Be a tahw hən natgalen bəvisi, timasləŋon tisa hən natit bisobur ale naur ta daməŋai limasmətahuni. ²⁶ Navide ləbikade len nəboŋ gail siNatun Nəvanuan dereh lehun navide silat lototoh len nəboŋ siNoah gail. ²⁷ Nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludam hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah tobis len nabiltibot totibau masuŋ lotokisi hən nəak. Beti nabiltius eus, nilev egəm van, natit pisi imasig. ²⁸ Imagenan len nəboŋ gail siLot. Luhan, lomun, loŋur natite, loŋur hən natite. Lumabul tite mai loum hən naim gail. ²⁹ Be len nəboŋ aLot toriŋ naut a Sotom, nəhəb mai nəsalfa[§] aruteh dan nəmav van, navile kavkav imasig. ³⁰ Timaienan len nəboŋ aNatun Nəvanuan bəvisi len nədaŋan san.” ³¹ AYesu isor am ke, “Len nəboŋ enan, avan ideh bitoh a məhat len navurun naim timasgam tutut dan naim san, satimariŋ hən bitariv natit san gail. Ale avan ideh len nəmarireu tu satetəlmam vahim hən bipat natideh. ³² Mitinau gat asoan aLot.* ³³ Avan ideh bigol risi ke bətəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be avan ideh bidam hən ke bimasig, dereh aGot tigol timaur vi sutuai. ³⁴ Nukel mai gamit ke, len nalennəyay enan dereh nəvanuan eru aripat len nəmel bəsu; aGot tilav kuv tesua ale togon tipat. ³⁵⁻³⁶ Napəhaŋut eru arelis dasdas namisurhuwit len naut tesua ŋai; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.”††

³⁷ Beti ahai susur gail lousi ke, “Dereh tevəsi a be, Nasub?” Isor var galit, isor kəta ke, “Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman tohanhan natit tomat dereh lemələh gəm ðon ei. Avan tokad namətan eləboi bərisi.”

18

Na-sor-tuŋ-an mai nəbatunau tous tabtab hən nanoran

¹ Beti aYesu ibol mai galit ke limassor tuŋ tabtab, nəlolit sateur na-sor-tuŋ-an, letəgau gati. ² Ike, “Len nabiltivile sua ikad nəmatsistret samətahw len aGot, tonau ke nəvanuan gail lotovi ut kəmas. ³ Ale len nabiltivile enan ikad abatunau pəhaŋut togəm akis hən hən bəŋiri ke, ‘Gigol tinor hən ginau hən asike aenemi sagw bəmədədas ginau am.’ ⁴ Idareh, nəmatsistret emətahuni van vəbar toke, ‘Nəsəmətahw len aGot, ale nəvanuan gail lovi ut kəmas hən ginau. ⁵ Be husur ke nəbatunau enan toŋir bətriŋriŋ hən ginau, nupetəmas hən! Dereh nigol tinor hən hən asike bəŋir akis hən ginau van nimat.’” ⁶ Beti Nasub ike, “Mətesəlon hən nəsa nəmatsistret tosa tokele! ⁷ AGot dereh tigol tinor hən gail totabtabhən len galito, lotokai van hən len nalennəyay mai nalennəyay a? Dereh tevələ hən bəvi tarhət salito a? ⁸ Ao, nukel mai gamit ke dereh tigol nanoran hən galit tutut. Avil nəboŋ aNatun Nəvanuan bəgəmai, dereh tisa bə nadələmian len navile a pan o təbuer?”

NaFarisi mai nəvanuan nətəks

⁹ AYesu ikel nəbol pusan egai mai galevis lotonau ke lotonon be lunau ke nəvanuan tile gail ləsavi natideh. Isor kəta ke, ¹⁰ “Naulumən eru arovi məhat vi lan nahələvat todar vis naim siGot hən arbisor tuŋ. Gəlar togon evi Farisi, togon evi vanuan nətəks. ¹¹ NaFarisi eil, isor tuŋ van hən gai gabag ke, ‘Got, nosipa len gaiug husur ke ginau nəsasumən alat galenan, nəvanuan gail lotogəgəras hən ləbilav kuv nəvat, alat ləsanor, alat lotogol naitian tobur kotov nəlahan, o surmən ategai am tovi nəvanuan nətəks. ¹² Nəsəhan vəha-ru len nawik pisi, noviol hən nahudhut tosua dan tosəŋavur notokade.’ ¹³ Avil togon tosor tuŋ, eil a tut, saləŋon ke tekəta vi məhat vi lan nəmav be len na-ləŋon-isa-an san isar batut, ike, ‘Got, gilolosa hən ginau, rubat nəsaan dan ginau notovi vanuan nəsaan!’ ¹⁴ Nukel mai gamit ke, atenan ivahim, nəsaan san imarubət. Len nəhon aGot, atenan inor, savi naFarisi. Bathut avan ideh bipatpat gai məhat, dereh tēgəm vi ut kəmas be ideh togol gai gabag tovi ut kəmas, aGot dereh teputsani.”

AYesu mai natuhtətai gail

(Mat 19.13-15; Mak 10.13-16)

¹⁵ Nəvanuan gail losəhar anatulit gail am van hən aYesu, hən bəriŋ navəlan len galito hən navoian bəgəm hən galito. Nəboŋ ahai susur gail lotorisi, losivoh len galito. ¹⁶ Be aYesu ekis galit gəmai, ike, “Mitidam hən natuhtətai gail legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natoahan pipihəbələn aGot evi silat lotosumən galito. ¹⁷ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike bəhəhaŋur hən natoahan pipihəbələn aGot hum natuhtətai, asike asike ebis lan.”

† 17:27: Hən naves 26-27, ris Gen 6.5-7.24 § 17:29: Nəsalfa evi nəvat toyanŋan. Goləboi gəbisabi pəpadaŋ hən nəhəb a Bu. ** 17:29: Hən naves 28-29, ris Gen 18.20-19.25 * 17:32: Gen 19.26 †† 17:35-36: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves 36 Naulumən eru areum bonbon marireu; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.

Naulum̄an toil a m̄o topul h̄an natite

(*Mat 19.16-30; Mak 10.17-31*)

¹⁸ Naulum̄an sua toil a m̄o eus aYesu ke, “Hai p̄usan gotovoi, nimabe h̄an n̄eb̄ikad n̄emauran vi sutuai?” ¹⁹ Ale aYesu isor vari ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? S̄ekad avan ideh tovoi—aGot s̄eb̄on ɲai. ²⁰ Gaiug gol̄boi nakelean todaɲ gail lotoke: ‘Sagigol naitian tobur kotov n̄elahan, sagigol avan ideh timat,* sagev̄enah, sagelibl̄ibon—len nakotan am sagelibon, putsan at̄emaɲ mai anam̄ len n̄enanuan sam̄.’” ²¹ Atenan ike, “N̄ebon notovi tuht̄etai v̄abar dam̄əɲai nugol natgalenan p̄isi.” ²² N̄ebon aYesu tos̄əsəlɔɲ h̄ani, ikel maii ke, “Natesual am gupar. Pur h̄an natit p̄isi gotokade ale p̄əp̄ehuni mai nam̄əsəl gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot tot̄əgau gati m̄os gaiug len n̄emav. Beti geḡəm husur ginau.” ²³ Avil n̄ebon atenan tos̄əsəlɔɲ h̄an natgalenan, n̄elon isa husur ke topul h̄an natit tos̄obur.

²⁴ N̄ebon aYesu tok̄eta van h̄ani ike, “Idaɲ masūv̄ h̄an alat lotopul h̄an natite l̄əbevi lan natoɲan pipihab̄əlan aGot. ²⁵ M̄ətələboi ke idaɲ habat h̄an n̄əkamel b̄ebis tur len nab̄urhunil s̄əsod. Idaɲ səhori am h̄an n̄əvanuan topul h̄an natite b̄ebis len natoɲan pipihab̄əlan aGot.” ²⁶ Be alat lotos̄əsəlɔɲ h̄an natenan lousi ke, “Bimaienan, ase tebis lan? S̄ekad avan ideh b̄ikad n̄emauran vi sutuai.” ²⁷ Ale aYesu ike, “Natideh n̄əvanuan tod̄ədəs bigole, aGot el̄əboi bigole.” ²⁸ Ale aPita ike, “Geris, ginamit namtor̄iɲ sinamit p̄isi tia h̄an namt̄əhusur gaiug.” ²⁹ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nusor kitin mai gamit ke, avan ideh toriɲ naim o asoan o aʋan gail o tata mai nana o anatun gail m̄os natoɲan pipihab̄əlan aGot, ³⁰ dereh tikad natgalen p̄isi tis̄obur t̄ətas am len n̄ebon eg ta dam̄əɲai len navile a pan. Ale len n̄ebon b̄eḡəmai len n̄emav dereh tikad n̄emauran vi sutuai.”

AYesu ikel tasi am ke dereh timat

(*Mat 20.17-19; Mak 10.32-34*)

³¹ AYesu es̄əhar tos̄əɲavur pisan toru san lutoh s̄əbolito, ale ikel mai galit ke, “Datovi m̄əhat vi Jerusalem, ale natit p̄isi ahai kelkel ur lototosi husur aNatun N̄əvanuan, dereh lisarpoh. ³² Alatevis a Jerusalem leriɲ len nav̄əlan alat l̄əsavi Ju. Dereh lisor v̄ilesi, lisor m̄ədasi, l̄əvulaii, ³³ l̄əbilas habat h̄ani ale ligol timat. Be len n̄əmaribon titor dereh tile m̄əhat t̄ətas.” ³⁴ Ahai susur gail l̄əsələboi natideh lan. Namilen esusuah dan galito gol ke l̄əsələboi n̄əsa aYesu tosor husuri.

Partimeus

(*Mat 20.29-34; Mak 10.46-52*)

³⁵ N̄ebon aYesu tovan p̄əp̄adaɲ h̄an naut a Jeriko, ametb̄esw sua eb̄ətah ḡəgarh̄əp̄isal, en̄ir n̄əvanuan gail h̄an n̄əvat. ³⁶ N̄ebon tos̄əsəlɔɲ h̄an naluv̄oh toʋot eus ke n̄əsa tovisi enan. ³⁷ Galit lukel maii ke, “AYesu ta Nasaret satoyar van.” ³⁸ Ale ikai ke, “Yesu, aNatun siTevit†, n̄əlom̄ titaɲis ginau, gol tivoi h̄an ginau!” ³⁹ Ale alat lotoyar a m̄o losivoh lan h̄an b̄em̄ədau, ris tokai habat am ke, “ANatun siTevit, n̄əlom̄ titaɲis ginau, gol tivoi h̄an ginau!” ⁴⁰ ɲa aYesu eil, ale ikel ke les̄əhar atenan ḡəm h̄ani. N̄ebon toḡəm p̄əp̄adaɲ aYesu eusi ke, ⁴¹ “Guke nigol n̄əsa h̄an gaiug?” Ale ike, “Nasub̄, nuke nek̄eta.” ⁴² Ale aYesu isor maii ke, “Gek̄eta! Nad̄əlomian sam̄ igol gumaur.” ⁴³ V̄əha-sua ɲai ikad nak̄ətaan ale eh̄usur aYesu, isal suh n̄əyalyalan siGot. N̄ebon n̄əvanuan p̄isi lotorisi, galit am loputsan nah̄əsan aGot.

19

AYesu mai aSakias

¹ Beti aYesu eb̄is len naut a Jeriko ale iyar tur lan. ² Ikad aulum̄an sual ei nah̄əsan aSakias; gai eil a m̄o h̄an n̄əvanuan n̄ətaks gail ale epul h̄an n̄əvat mai natite. ³ Ike terisi ke aYesu ase, be husur topitol ed̄ədasi bathut ke naluv̄oh lotoil k̄əkol h̄an gai. ⁴ ɲa igam vi m̄o ale ep̄əlau len n̄əhai sikan̄or* h̄an b̄eris aYesu, husur ke dereh tiyar van ei. ⁵ Ale n̄ebon aYesu tobar naut enan, ek̄eta vi m̄əhat ale ikel maii ke, “Sakias, gimariɲ tutut. Dam̄əɲai nimastoh len naim sam̄.” ⁶ ɲa imariɲ vi pan tutut ale ike “Ivoi,” mai aYesu, ikemkem habat. ⁷ N̄əvanuan p̄isi lotorisi natenan loɲit n̄əholito, lusor m̄ətm̄ətan h̄ani ke, “Gai evi lohoim sinaulum̄an n̄əsaan h̄an bitoh maii.” ⁸ Avil aSakias ile m̄əhat, ikel mai aYesu ke, “Geris, Nasub̄, len nahudhut toru h̄an natit p̄isi sawg, gagai ɲai nulav nahudhut tesua mai nam̄əsəl gail. Ale n̄əb̄əḡəras avan ideh h̄an n̄əb̄əv̄ənah, dereh nisar gel v̄əha-vat h̄ani!” ⁹ Beti aYesu ikel maii ke, “Dam̄əɲai n̄ə-lav-kuvi-an dan n̄əsaan eḡəm bar naim egai. Bathut ategai am evi sua len

* **18:20:** N̄ebon toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil n̄əlɔl paɲpaɲ sam̄ o nal̄əɲonian sam̄ ɲai. * **18:20:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20 † **18:38:** AYesu savi anatun matmat aTevit be eh̄usur n̄əp̄əsusan siTevit.

* **19:4:** N̄əhai sikan̄or ehun n̄əbaɲ be gol̄əboi ḡəb̄ih̄an nav̄ite.

nəpasusan siAraham. ¹⁰ Husur aNatun Nəvanuan egəm hən bidoŋ alat lotomasig, hən bilav kuv galit dan nəsaan.”

Nəböl pusan husur nəvat
(Mat 25.14-30)

¹¹ Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən natgalenan, aYesu iböl pusan, husur egəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem ale lunau ke natohan pipihabəlan aGot bəvisi ta bogai. [†] ¹² Imagenan aYesu ike, “Aulumān sua len nəbathudud toil a mo len nəkantri san eutaut hən bevi lan nəkantri sual a tut hən abiltikin ei bitabtabuh lan hən bətəlmam bəgəm vi kin hən naut san. ¹³ Ale ekis naslev lotovi ulumān tosəŋjavur gəmai, ilav namina[†] tosəŋjavur mai galit vīsusua, ike, ‘Məteum len nəvat galenan vir natəlmaman sagw.’ ¹⁴ Be alat len nəkantri san lomətəhun buni ale losul galit galevis a tahw həni hən ləbikel mai nabiltikin ke, ‘Namtsaləŋon ategai hən bevi kin sinamito.’ ¹⁵ Naut kəmas, egəm vi kin ale nəboŋ totəlmam episul hən alatenan gai tolav nəvat mai galit ke legəmai. Ike teləboi nəvat lotosəhori len nəvat tolav mai galito. ¹⁶ Esua toil a mo egəm ike, ‘Nasub, namina sam̄ episan esəŋjavur am.’ ¹⁷ Ale ikel mai ke, ‘Nauman sam̄ ikab, govi naslev tovoi! Husur ke gotodaŋ len natenan tokəkereh, dereh gekətkəta təban nabiltivile tesəŋjavur.’ ¹⁸ Bəti sual am egəm ale ike, ‘Nasub namina sam̄ episan erim am.’ ¹⁹ Ŋa nakin̄ ikel mai ke, ‘Gaiug, dereh gekətkəta təban nabiltivile terim.’ ²⁰ Bəti naslev tile am egəm ale ike, ‘Nasub, namina sam̄ bogai; noruŋ gole len natuhtaol hən nəbesusuan buni. ²¹ Nomətəhw len gaiug husur gutaltal, nəkaduŋ ehəhai, gulav kuv nəsa gəsariŋi, gotətariv nəsa gəsəmbule.’ ²² Nakin̄ isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vəsa! Len nasoruan sam̄ gotomadhakele, nəvusan gaiug hən nəsaban sam̄. Gaiug gukele ke nudaŋ taltal, nəkadugw ehəhai, nulav kuv nəsa nəsariŋi mai notətariv nəsa nəsəmbule. ²³ Bimaienan, husur nəsa gəsariŋi nəvat sagw len nalulutar hən ke nəboŋ nototəlmam nətəlav nəvat enan mai naintəres han?’ [§] ²⁴ Ale ikel mai alat lotoil təban ke, ‘Lav kuv namina dani ale lavi mai atenan tokad namina tosəŋjavur.’ ²⁵ Ris lotoke, ‘Nasub, gai ikad namina tosəŋjavur tia!’ ²⁶ Isor var galit ke, ‘Nukel mai gamit ke, nəvanuan pisi lotoum tovoi len nəsa lotokade, dereh nilav natit am mai galito, avil avan ideh tomtidol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade dani. ²⁷ Be galen pisi lotovi enemi sagw gail, lotomətəhun ginau notovi kin salito, səhar galit gəmai, ta bubun galit len nəhogw!’ ”

AYesu ebis len naut a Jerusalem

(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Jon 12.12-19)

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, iyar tab vi məhat vi Jerusalem. ²⁹ Nəboŋ tovan pəpadaŋ hən natuhvile eru, a Petfas mai a Petani, len naut lotokisi hən Nəvəhuh Oliv, esəvat ahai susur eru, ³⁰ ike, “Mərevi lan navile ea topat a mo. Nəboŋ mərbəbis lan dereh mirisaḅ natuhton̄ki totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah ruḅati ale səhari gəmai. ³¹ Avan ideh bəus gamər ke, ‘Məroruḅati hən nəsa?’ mirikele ŋai ke, ‘Nasub timaskade.’ ” ³² Nəboŋ aYesu tosəvat gəlar tonon, aruvan ale arusaḅ natit pisi hun aYesu tokele. ³³ Nəboŋ artosah ruḅat natuhton̄ki enan, amahean gail lous gəlar ke, “Məroruḅati hən nəsa?” ³⁴ Ale arusor var galit ke, “Nasub timaskade.” ³⁵ Bəti arosəhari van hən aYesu, aroḅir hən nahurabat səlaru len natuhton̄ki ale arugol aYesu ebətah səŋaḅuti. ³⁶ Len nəvanan san, luḅolsan nahurabat salit gail metpisaḅ. ³⁷ Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut napisaḅ tovi pan len Nəvəhuh Oliv, naluvoh hən ahai susur gail kavkav, len nahəhəvuran salito, lotuḅat kai, putsan nahəsən aGot habat husur namerikel pisi lotorisi tia. ³⁸ Lukai ke,

“Got igol ivoi hən atenan, nakin̄ togəm

len nahəsən Nasub aGot!*

Natəmat len nəmav

mai nalotuan tivan hən aGot toyalyal buni!”

³⁹ Be naFarisi galevis len naluvoh lusor mai aYesu ke, “Hai pusan, kai tas ahai susur sam̄ gail!” ⁴⁰ Ris aYesu tosor var galit ke, “Nukel mai gamito, naut taḅut hən galito, nəvat galegai lətəkai.”

AYesu itariŋis naut a Jerusalem

⁴¹ Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, toris nabiltivile enan, itariŋisi ⁴² ale ike, “Ivoi am ke gamit məttaləboi nəsa təlav natəmat mai gamito nəboŋ daməŋai, be aoa, esusuah dan gamito. ⁴³ Nəboŋ tosa dereh tegəm hən gamito. Len nəboŋ enan aenemi samit gail

[†] **19:11:** Najū gail lunau ke aKristo salito dereh tegəm vi kin hən bilav namilen aTevit tovi kin ta situai. Ale nəboŋ aYesu togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem lunau ke dereh gai tegəm vi kin ale dereh gai tehut alat a Rom dan naut a Israeḅ. [†] **19:13:** Namina evi nakoin silat a Kris tovi nəvat hən nauman hən nahəḅati totor. [§] **19:23:** Naintəres evi nəvat, nəvat sam̄ topasi nəboŋ topat toḅəlav len nalulutar. * **19:38:** Psa 118.25-26

dereh lisah tuan nĕtan tisaḥsah vi mĕhat hĕn bĭpat kĕkol hĕn nabiltivile samito, lidar vis gamito hĕn lĕbeil garu gol gamito. ⁴⁴ Ale ligol nabiltivile timasirsir, gamit mai anatumi mitimaianan. Ligol ke asike ikad nĕvat ideh bĕpelah gat togon. Dereh timaganan husur mĕtsaris lĕboi nĕboŋ aGot togĕm hĕn gamito.”

*AYesu len naholĕvat todar vis naim siGot
(Mat 21.12-17; Mak 11.15-19; Jon 2.13-22)*

⁴⁵ Beti aYesu ebis len naholĕvat todar vis naim siGot ale etubat hut alat lotoŋur hĕn natit gail ei. ⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw tevi naim na-sor-tuŋ-an,*’ avil mĕtugol ke egĕm ‘naut susuah sinĕvanuan vĕnvĕnah gail!’ ”*

⁴⁷ AYesu epusan len nĕboŋ pĭsi len naholĕvat todar vis naim siGot. Abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hĕn nalo mai alat lotoil a mĕo hĕn nĕvanuan gail am, lohisi hĕn lĕbigol bĭmat. ⁴⁸ Be lĕsĕsab napĭsal hĕn lĕbigole, bathut nĕvanuan pĭsi lolĕŋon buni ke lĕsĕsĕloŋ hĕni.

20

*Nĕdanŋan siYesu hĕn Na-il-a-mĕo-an
(Mat 21.23-27; Mak 11.27-33)*

¹ Len nĕboŋ sua, nĕboŋ aYesu toŋusan nĕvanuan gail len naholĕvat todar vis naim siGot, mai tokel ur na-kel-uri-an tovoi, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hĕn nalo mai alat lotoil a mĕo hĕn nĕvanuan gail, logĕm hĕni. ² Lukel maii ke, “Gugol natgalenan len nĕdanŋan sise? Ase ilav nĕdanŋan hĕn na-il-a-mĕo-an egai mai gaiug?” ³ Isor var galit ke, “Neus gamit hĕn nausian sua bai. Kel mai ginau, ⁴ nĕbaptaisan siJon, egĕm len aGot len nĕmav o len nĕvanuan?” ⁵ Lusor vahvah mai galit gabag ke, “Datbĭke, ‘Egĕm len aGot,’ dereh teus, ‘Husur nĕsa mĕtsadĕlomi?’ ⁶ Be datbĭke, ‘Nĕvanuan,’ dereh nĕvanuan pĭsi letubus gidato, husur lodĕlomi ke aJon tovi ahai kelkel ur.” ⁷ Na lusor vari ke, “Namtsalĕboi as tolav mai aJon.” ⁸ Ale aYesu ike, “Ginau am, asike nukel mai gamito ke na-il-a-mĕo-an sise topat len ginau hĕn nĕbigol natgalenan.”

*Alat lotorentem nĕhol nakrep
(Mat 21.33-46; Mak 12.1-12)*

⁹ Beti etubat kel nĕbol pusan egai mai nĕvanuan gail, ke: “Avan sua imabul nĕhol nakrep* ale idam hĕni van hĕn alat lotokĕkĕta tĕban nĕhol hĕn lĕbirentem, ale len nĕyaran san gai ivan ebĕlav. ¹⁰ Len nĕboŋ nakrep tomen, esĕvat naslev sua van hĕn alat lotorentem nĕhol hĕn lĕbĕpĕpĕhun nakrep galevis tovi esan. Avil luŋvasi, losĕvati van, sĕlav natideh. ¹¹ Na amahean nĕhol esĕvat naslev sual am, be gai am lugol maien hĕni, luŋvasi, lugol isa hĕni, ale losĕvati van, sĕlav natideh. ¹² Na esĕvat sual am tĕtas ale luŋvabuburi, lubar hĕni vivile. ¹³ Amahean ike, ‘Nigol nĕsa? Nigol timaiegai ke: dereh nesĕvat anatugv uluman notolĕmas buni hĕn ke hum ma nahurulit bisa, ale lĕbigol bĭnor hĕni.’ ¹⁴ Be nĕboŋ alatenan lotorisi, lusor utaut hĕni ke, ‘Atenan, nĕboŋ atĕman bĭmat, gai tikad nĕhol balai; datiparu buni hĕn datbĭkad nasugsugur san pĭsi!’ ¹⁵ Na lubar hĕni dan nĕhol nakrep ale luparu buni.”

AYesu isor am ke, “Amahean nĕhol dereh tigol nĕsa hĕn galito? ¹⁶ Dereh tegamai, tigol alat lotorentem nĕhol limat, ale tilav nĕhol nakrep enan mai ideh tile.” Nĕboŋ nĕvanuan gail lotosĕsĕloŋ hĕn natenan, luke, “Natenan satimaianan!” ¹⁷ Be aYesu ekĕta inor van hĕn galito ale ike, “Bimaianan, namilen natosian egai topat len nĕbe sua ta sutuai nĕsa? “Nĕvat, nĕvanuan na-um-im-an gail lotomĕtahuni,

gai egĕm vi vat sua ŋai bĕlĕboi bĭgol naim bĭhav mai bĭnor.*”

¹⁸ Nĕvanuan pĭsi lĕbĭteh len nĕvat enan, dereh limaŋburbur, mai avan galito, hĕn bĭteh lan, dereh tipat dole.*”

¹⁹ Beti ahai pusan gail hĕn nalo mai abiltihai tutumav gail ludas pĭsal hĕn lĕbĭtah gat aYesu len namityal enan ŋai bathut lolĕboi ke len nĕbol pusan enan isor tas galito. Avil lomĕtahw len nĕvanuan gail.

*Vur nĕtaks van hĕn aSisa
(Mat 22.15-22; Mak 12.13-17)*

²⁰ Beti lokĕta bunusi ale losĕvat nĕvanuan galevis lotogĕrasi ke lotokitin hĕn lĕbisab nĕsaban len nasoran san hĕn lĕberinj len navĕlan mai nĕdanŋan seuleRom tovi gavna. ²¹ Imaganan nĕvanuan nagĕgĕrasan gail lousi ke, “Hai pusan, namtolĕboi ke gaiug gotosor, gotoŋusan tonor. Navĭde sam epitoŋ van hĕn nĕvanuan pĭsi, ideh satile, ale gopusan hĕn napĭsal siGot

* 19:46: Isa 56.7 * 19:46: Jer 7.11 * 20:9: Isa 5.1 * 20:17: Psa 118.22 * 20:18: Isa 8.14-15

len nakitinan. ²² Inor hən datþeður nətaks van hən aSisa m̄au a?" ²³ Avil aYesu ekəta ləboi na-sor-gərasī-an salito ale ikel mai galit ke, ²⁴ "Vusan ginau hən natenarius" tesua. Nəhon mai nahəsān ase arupat lan?" Ale luke, "ASisa." ²⁵ Ikel mai galit ke, "Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa, ale lav mai aGot nəsa tovi siGot." ²⁶ Ale lodədas ləbisəb nəsaban ideh len nasoran san ei len nəhon nəvanuan gail. Luþarj len na-sor-vari-an san, ale ləsasor am.

Na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəlahan
(Mat 22.23-33; Mak 12.18-27)

²⁷ NaSattiusi galevis (lotoke na-le-məhat-an dan nəmatan eður),* logam hən aYesu. Lousi ²⁸ ke, "Hai þusan, aMoses itos m̄os gidato ke, aulum̄an ideh, aʋan bimat be asoan bitoh mai anatum beður, atenan timaslah mai nəbatunau hən bikad anatum gail m̄os aʋan." ²⁹ Ale boŋ sua ikad alatmiʋan lotoməlevru. Ahai a m̄o ilah mai apəhaʋut sua, be imat, anatum eður. ³⁰ Aʋan tohusur ahai a m̄o ilah mai nəbatunau, ³¹ beti aʋan tohusuri am imaienan. Alatmiʋan lotoməlevru lumat maienan p̄isi, anatulit eður. ³² Naməkot alitenan tu imat. ³³ Ale namtous gaiug ke, b̄imagenan, len na-le-məhat-an dan nəmatan, napəhaʋut enan dereh tevi asoan ase? Husur ke alatmiʋan lotoməlevru p̄isi lulah maii." ³⁴ N̄a aYesu ikel mai galit ke, "Nəvanuan len navile a pan lulah mai ludam̄ hən nəlahan. ³⁵ Avil alat aGot totabtabuh len galit hən ləbitoh vi sutuai, mai hən ləbitoh len na-le-məhat-an dan nəmatan, galit, asike lulah, aʋan ideh asike idam̄ hən ləb̄ilah. ³⁶ Ale lodədas ləb̄imat am, husur losum̄an aŋel gail, lovi anatum aGot gail bathut togol lotole məhat dan nəmatan. ³⁷ Be len nəbolan husur nəhai toparj,* aMoses boh isor vəhoti ke, alat lotomat lule məhat dan nəmatan husur ekis Nasub hən 'aGot siAraham mai aGot selsak mai aGot siJakop.' ³⁸ Gai səvi aGot silat lotomat be evi aGot silat lotomaur, husur len nabunusian siGot, galit p̄isi lumaur." ³⁹ Ahai þusan galevis hən nalo lusor vari ke, "Gokitin ahai þusan!" ⁴⁰ Beti aʋan ideh sail b̄uri hən beusi hən nausian ideh am.

AKristo anatum aTevit m̄au a?
(Mat 22.41-46; Mak 12.35-37)

⁴¹ Be aYesu eus galit ke, "Nəvanuan gail luke aKristo, aGot totabtabuh lan, evi anatum ulum̄an siTevit mabe? ⁴² Husur aTevit, gai ikele len nalobulat hən Nəbe gail ke: "Nasub aGot ikel mai aMasta sagw ke, "Gebətah tarhət len nəmatu sagw, ⁴³ vir nəberinj aenemi sam̄ gail pipit narierm̄ gəlaru hən ləbevi ut kəmas."*
⁴⁴ Imaienan aTevit b̄ekisi hən 'aMasta,' evi anatum mabe?"

AYesu ikel p̄uli ke navivan isa
(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40)

⁴⁵ Nəboŋ nəvanuan p̄isi lotosəsəloŋ, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, ⁴⁶ "Mətələgəu hən ahai þusan gail hən nalo. Loləmas hən ləb̄iyaryar mai nahurabat tobəlbəlav lotosuni. Loləmas hən nəvanuan gail ləb̄ike, 'Ivoi,' mai galit len nəmaket, loləmas nəhai bətbətah tovoi ŋai len naim nabonbonan, mai loləmas hən ləbēbətah rivuh len nəhanan gail. ⁴⁷ Lulav kuv p̄is naim mai nasugsugur sibatunau pəhaʋut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuʋ ebəbəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləsəmaianan."

21

Naviolan sibatunau pəhaʋut
(Mak 12.41-44)

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaianan tononj, eris alat lotokad natite nəboŋ lotorinj naviolan salito len nabokis hən nəvat len naim siGot. ² Beti eris nəbatunau naməsəl sua torinj natuhkoin eru artovi kopa. ³ Ike, "Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau egai tovi məsəl eviol səhor galit p̄isi. ⁴ Husur galit p̄isi loviol kinit naviolan gail dan tosobur lotopul həni, be dan tokəkereh topar, alitegai eviol hən natit p̄isi san hən b̄imaur lan."

Nagilen nəboŋ ta tahw
(Mat 24.1-14; Mak 13.1-13)

⁵ Nəboŋ ahai susur san galevis lotosor husur naim siGot ke epəhas buni hən nəvat tobilbil mai naviolan gail van hən aGot, aYesu ike, ⁶ "Natgalen məttorisi, dereh len nəboŋ gail ləbēgəmai, asike ikad nəvat ideh bəpələh gat togon, dereh limasirsir p̄isi." ⁷ N̄a lousi ke,

* 20:24: Natenarius evi nakoin silat a Rom tovi nəvat hən nauman hən nəmaribonj esua. * 20:27: Uman 23.8

* 20:28: Deu 25.5-6 * 20:37: Exo 3.1-6 * 20:43: Psa 110.1

“Hai þusan, natgalenan levisi n̄ais? Ale dereh tikad n̄esa b̄eʋusan n̄əboŋ h̄ən natgalenan l̄əbisarpoh?”⁸ Isor var galit ke, “M̄ətel̄əḡau ke avan ideh sateḡeras gamito h̄ən m̄ətbisab, husur dereh tisobur leḡəm len nah̄əsagw like, ‘Ginau boh aKristo!’ mai, ‘P̄əpadaŋ n̄əboŋ teḡəmai!’ Samtehusur galito!”⁹ N̄əboŋ m̄ətb̄esəsəl̄oŋ h̄əni ke, ikad nabiltiḅalan gail mai n̄əbalan tom̄ətahun alat lotoil a m̄o, samtem̄ətahw. Husur natgalenan limasvisi a m̄o, be n̄əboŋ l̄əbimadhavisi, savi nagilen sal.”

¹⁰ Beti ikel mai galit ke, “Naluʋoh h̄ən n̄əvanuan naut sua dereh tiḅal mai naluʋoh h̄ən n̄əvanuan naut tile, ale n̄əvanuan sekiŋ gail dereh liḅal mai n̄əvanuan sekiŋ tile gail. ¹¹ Len naut tile gail dereh tikad nabiltidu gail, tipar hanian mai tikad navilesir gail. Dereh tikad natit b̄evisi, n̄əvanuan p̄isi ninelit b̄epil lan, mai natet̄ətan toyalyal len n̄əmaʋ. ¹² Avil a tahw h̄ən natgalenan, galit dereh litha gat gamito, ale lem̄ədas bun gamito. Dereh lilav gamit vi lan naim nabononan mai naim n̄əbanjisian gail. Dereh lesəhar gamit vi lan nakiŋ mai gavna gail sil nah̄əsagw. ¹³ Len n̄əboŋ enan dereh tipat len gamito h̄ən m̄ətbikel kot na-kel-uri-an tovoi husur ginau. ¹⁴ Imaienan, mitinau səhoti ke samteutaut h̄ən m̄ətbisor gol gamit gabag. ¹⁵ Bathut dereh neviol mai gamito h̄ən nasoran mai namitisau h̄ən n̄ənauan tokitin h̄ən ke, aenemi samit gail led̄ədas l̄əbisor var gamito o l̄əbisor tas gamito. ¹⁶ At̄əmamit, anamit, aʋamit gail, amaheamit gail mai nabubur samit gail am dereh lerin̄ gamit len nav̄əlan aenemi samit gail. Dereh lerin̄ gamit galevis len n̄əmatan. ¹⁷ N̄əvanuan p̄isi dereh lem̄ətahun bun gamito sil nah̄əsagw. ¹⁸ Be nasivurumito dan navurumito asike imasig. ¹⁹ Len n̄ə-dan-ḅuri-an samito dereh mitikad n̄əmauran vi sutuai.

Naut a Jerusalem timasirsir

(Mat 24.15-21; Mak 13.14-19)

²⁰ “Be n̄əboŋ m̄ətb̄eris naut a Jerusalem, nav̄əsh̄əsoltia gail lotodar visi, len n̄əboŋ enan dereh m̄ətel̄əboii ke p̄əpadaŋ timasirsir. ²¹ Beti alat lototoh len naut a Jutea, limasgam m̄ətahw dani vi lan naut tobaŋ ʋehuh. Ale alat lototoh len navile enan limasrin̄, mai alat lotosuh marireu saleḅis lan. ²² Husur n̄əboŋ galenan levi n̄əboŋ h̄ən n̄əpanismen, h̄ən natit p̄isi natosian gail lotokele l̄əbisarpoh.* ²³ Nulolosa h̄ən alat l̄əḅetian mai alat l̄əḅəv̄əhasus len n̄əboŋ enan! Husur len naut egai dereh tikad na-ḅiltiḅoŋon-isa-an mai n̄əlol paŋpaŋ topansem n̄əvanuan galegai. ²⁴ Naḅu n̄əbalan gail lita bun galito h̄əni, ale aenemi salit gail dereh liban̄is gat galit beti səhar galit vi tut vi lan n̄əkantri p̄isi. Ale nametḅos gail dereh lipal sar nabiltivile Jerusalem, il a m̄o h̄əni van v̄əbar n̄əboŋ salit ḅesib.

Naḡəmaian siNaton N̄əvanuan

(Mat 24.29-31; Mak 13.24-27)

²⁵ “Natit t̄ilitile gail levisi h̄ən namityal, nah̄əbati mai nan̄teso gail.* Len navile a pan, n̄əvanuan gail len n̄əkantri gail dereh lem̄ətahw, led̄ədarŋaḅu, nau tuhatuh h̄ən n̄əwalan h̄ən n̄ətas mai nah̄əbasodum̄. ²⁶ N̄əvanuan gail dereh n̄əlolit tiʋonʋon len nam̄ətahwan salit mai nav̄ətatvat-viri-an h̄ən n̄əsa b̄evisi len navile a pan. Husur n̄ədan̄an gail len n̄əmaʋ dereh lekurkur. ²⁷ Beti len n̄əboŋ enan dereh leris aNaton N̄əvanuan ḅeḡəm len n̄əmaʋukasw, len n̄ədan̄an mai n̄əyalalan totibau.* ²⁸ N̄əboŋ natgalenan l̄əḅetub̄at visi, m̄əteil ḡəgat tinor husur asike idareh n̄ə-lav-kuvi-an samito dan n̄əmauran h̄ən navile a pan, dereh tihav.”

N̄əbol þusan h̄ən n̄əhai nafik

(Mat 24.32-35; Mak 13.28-31)

²⁹ Beti ikel n̄əbol þusan mai galit ke: “M̄əteris n̄əhai nafik mai n̄əhai p̄isi am. ³⁰ N̄əboŋ lotodun̄oh, m̄ətel̄əboi m̄ətb̄eris l̄əboii ke n̄əboŋ naut pudpud ḅeḡəm p̄əpadaŋ. ³¹ Imagenan, n̄əboŋ m̄ətb̄eris natgalenan b̄evisvisi, m̄ətel̄əboii ke natohan pipihab̄əlan aGot satoḡəm p̄əpadaŋ. ³² Nukel nakitinan mai gamit ke, naur egai asike lumat v̄əbar natgalen p̄isi l̄əbisarpoh. ³³ N̄əmaʋ mai navile a pan dereh arimasig balai, avil nasoruan sagw asike imasig boŋ ideh.

M̄əteutaut!

³⁴ “M̄ətel̄əḡau h̄ən ke samtet̄ərog, samtigol naʋide tosa len nat̄ərogan mai samtinau masuʋ h̄ən n̄əmauran len navile a pan o n̄əboŋ enan dereh teḡəm ale m̄ətosəhoʋut lan hum m̄əttobat len n̄əhai tata. ³⁵ Husur dereh teḡəmai len galit p̄isi lotosuh len navile a pan kavkav. ³⁶ M̄ətehulahul tabtab, ale sor tuʋ ke m̄ətel̄əboi m̄ətb̄igam yav dan natgalen p̄isi p̄əpadaŋ h̄ən b̄evisi, ale m̄əḅeil len n̄əhon aNaton N̄əvanuan.”

* 21:22: Hos 9.7

* 21:25: Isa 13.10; Eze 32.7; Jol 2.31

* 21:27: Dan 7.13; KelV 1.7

³⁷ Na len nalennəyal pisi aYesu eɸusan len naholəvat todar vis naim siGot, be len mariug ivan vatoh len Navehuh Oliv. ³⁸ Ale nəvanuan pisi lulele dudulan somilan hən ləbevi lan naholəvat todar vis naim siGot hən ləbesəseləŋ həni.

22

Ajutas eɸur hən aYesu

(*Mat 26.1-16; Mak 14.1-11; Jon 11.45-53*)

¹ Len nəboŋ enan Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, lotokisi hən nəPasova, egəm pəpadan.* ² Abiltihai tutumav gail mai ahai ɸusan gail hən nalo luke lisab nəpisal ideh hən ləbigol aYesu bimat, be savi len nəhon nəvanuan gail husur lomətahw len galito.

³ Beti aSetan eβis len ajutas lotokisi hən alskariot, gai tovi sua len ahai susur lotovi 12. ⁴ Ale ajutas ivan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən bisor mai galit husur nəpisal ideh hən βerij aYesu len navəlalito. ⁵ Lohəhəvur masuɸ ale ludaɸ hən ləβilav nəvat nasilva maii. ⁶ Ale ajutas idam, beti idas pisal hən βerij aYesu len navəlalito nəboŋ naluɸoh ləsətah maii.

NəPasova naməkot siYesu

(*Mat 26.17-25; Mak 14.12-21; Jon 13.21-30*)

⁷ Beti nəmaribon hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan egəmai. Len nəboŋ enan lotutumav hən natuhsipsip hən nəPasova. ⁸ AYesu esəvat aPita mai aJon, ike, “Mirivan vautaut hən nəhanian hən nəPasova hən datβihani.” ⁹ Ale arousi ke, “Guke namreutaut həni a be?” ¹⁰ Isor var gəlar ke, “Nəboŋ mərbeβis len nabiltivile, nauluɸan sua topat nabiliwai toɸul dereh teɸubur mai gaməru. Mərehusuri vi lohoim toβis lan ¹¹ ale kel mai amahean naim ke, ‘Ahai ɸusan eusi ke: “Naruɸ simetβos gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail lan.’” ¹² Atenan teɸusan gaməru hən nabiltirum tokad natit pisi dattoləŋoni. Məreutaut ei.” ¹³ Na aruvan, arusaβ natit pisi hun tokel mai gəlaru, ale aroutaut hən nəPasova.

Nəhanan naməkot siNasub

(*Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; 1Kor 11.23-25*)

¹⁴ Nəboŋ namityal hən nəhanan togəmai, aYesu ipat hən nətarhəgarin hən βihan. Ale ahai pispisul san gail luβon maii. ¹⁵ Ale ikel mai galit ke, “Noləŋon buni tia ke nihan nəPasova egai mai gamito a tahw hən nəβeləŋon βisa. ¹⁶ Husur nukel mai gamit ke, asike nuhani am vir nəsarpoan han len natohan pipihabəlan aGot.”

¹⁷ Nəboŋ tolav nabiliwai, tosipa həni, ike, “Mitilav nabiliwai egai ale pəpəhuni mai gamit gabag. ¹⁸ Husur nukel mai gamit ke, gagai van asike nomun tas nəwain† vir natohan pipihabəlan aGot βegəmai.”

¹⁹ Nəboŋ tolav nabəta, tosipa həni, eβuri, beti ilavi mai galito, ike, “Egai nibegw notoviol həni nəs gamito. Gol timaiegai hən mətβinau gat tin hən ginau.”

²⁰ Len navide toɸitoɸ, nəboŋ lotohan tonon ilav nabiliwai ike, “Egai nabiliwai hən na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw, nəda hagw βisel nəs gamito len nəmatan sagw. ²¹ Be atenan βerij ginau len navəlan aenemi sagw gail, navəlan atenan ipat len natev mai navəlagw.* ²² Husur aNatun Nəvanuan dereh tivan surman aGot torij gati tia,* avil atenan βerij aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, dereh nəmauran san tisa vəsə batbat.”* ²³ Beti lotubat usus gabag hən galito ke, ase len galit tigol natenan.

Ase etibau səhor galito

²⁴ Lotubat vitvitu hən galit gabag husur galit ta be etibau səhor galito. ²⁵ Na aYesu ikel mai galit ke, “Len navile a pan, nakiŋ hən nametβos gail, lupatpat galit məhat len nədanjan salito; ale nametβos gail lokis alat lotoil a mo hən galito hən ‘Na-vi-tarhəte-an salito.’” ²⁶ Be gamit samtimaianan. Ideh len gamito totibau masuɸ, gai timasgəm surman ahai a tahw. Ale ideh len gamito toil a mo, timasgəm surman nəvanuan toum kəmas sinəvanuan tile. ²⁷ Husur ase etibau am, atenan tohan len natev, o atenan toum hən βilav nəhanian maii? Len nabunusan silat navile a pan evi atenan tohan len natev. Avil len gamito, evi ginau boh notoum kəmas samito. ²⁸ Gamit boh mətutah mai ginau akis, naut kəmas nəpisal sagw todan nəboŋ nəvanuan gail lotomətahun ginau. ²⁹ Surman aTəmagw tolav na-il-a-mo-an len natohan pipihabəlan mai ginau, imaianan, gagai nulavi mai gamito. ³⁰ Dereh mitihan, mətəmun

* **22:1:** Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, alat lotovi ju lokisi hən NəPasova, nəboŋ aGot togol ahai a mo gail pisi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. † **22:18:** Len naut egai, natosian ike navit nəhau (tovi navit nakrep), be namilen nəwain. * **22:21:** Psa 41.9 * **22:22:** Psa 22.2-19; Isa 53; Uman 2.22-24 * **22:22:** Uman 1.18

len natev sagw len natohan pipihabəlagw ale mətebətah len nabitihai bətbətah gail hən mətbəpəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 sefsrael.

Ahai susur gail, nəmauran dereh tidarj len galito
(*Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Jon 13.36-38*)

³¹ “Simon, Simon, geris, aSetan eus aGot hən bisab gamito ke mətumabe, hum naulumən hən nəhol todardar hən nəhad mōs namisurhuwit bīteh tur lan, be nəsogsog pisi han Besuh. ³² Avil nususor tuv mōs gaiug tia hən ke, nadəlomian sam asike iteh. Ale nəboŋ gəbipair təlmam, gicol galit lotovi ahai susur gail am ke lidarj am.” ³³ Be aPita ikel maii ke, “Nasub, noutaut hən nəbitah mai gaiug van hən naim bəbanjis mai nəmatan!” ³⁴ Ris aYesu tosor vari ke, “Nukel mai gaiug, Pita, natoulumən asike ekəkəraiko daməŋjai vəbar gəbikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.”

³⁵ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nəboŋ notosəvat gamito, nəpaus, nəhad mai naributbut tobuər, mətoimidol hən natideh a?” Ale lusor vari ke, “Ao.” ³⁶ Ikel mai galit ke, “Be gagai, atenan bikad nəpaus timaspati mai tipat nəhad səsəŋon am. Ale asike bikad nəbu nəbalan, timaspuər hən nahurabat naut susus san hən bəvur bəsua. ³⁷ Husur nukel mai gamit ke, natosian egai siGot timassarpoh len ginau ke, ‘Len nənauan salit lorinj hum alat lotosa.’* Ale nəsa lototosi husur ginau egəm bar nəsarpoħan han ta bogai.” ³⁸ Na lukel maii ke, “Geris, Nasub, nəbu nəbalan toru!” Be gai ike, “Tinoŋj!”

Len Navehuh Oliv
(*Mat 26.36-46; Mak 14.32-42*)

³⁹ Beti aYesu evivile, ale iyar vi lan Navehuh Oliv hum navide san. Ahai susur san gail lohusuri. ⁴⁰ Nəboŋ tobar naut enan, ikel mai galit ke, “Mitisor tuv hən asike mətbiteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri.” ⁴¹ Ivan dan galito vəbar naut avan ideh beləboi bətvu hən nəvat lan, etəgedur, ale isor tuv. ⁴² Ike, “Ita, bəvi naləŋonian sam, lav kuv nabiliwai hən naləŋon-isa-veysa-an egai dan ginau. Avil nəsa gotoləŋoni tevisi, savi nəsa notoləŋoni.” ⁴³ Ale aŋel sua hən nəmav evisi həni ale igole idarj.† ⁴⁴ Len nənauan san mai nəlon totuhatuħ masuv, isor tuv habat van van napilal san etub hum nəda toturtur len tan.

⁴⁵ Nəboŋ tole məhat dan na-sor-tuv-an, etəlmam van hən ahai susur gail ale isa bi ke lotopat, nibelit eməhav husur nalolosaan. ⁴⁶ Na ikel mai galit ke, “Imabe mətupat? Mitile məhat, sor tuv hən asike mətbiteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri!”

Lutah gat aYesu
(*Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Jon 18.3-11*)

⁴⁷ Nəboŋ tosoror sal, naluvoh sua egəmai. Ale aJutas tosua len tosəŋavur pisan toru, gai eil a mō. Egəm ben aYesu hən besum nətarhon, ⁴⁸ avil aYesu eusi ke, “Jutas, gumabe? Gaiug gosum nətarhogw hən gəberinj ginau, aNaturan Nəvanuan len navəlan aenemi sagw gail a?”

⁴⁹ Nəboŋ alat lotohusur aYesu lotoris nəsa bəvisi, luke, “Nasub, namti bal mai galito hən nəbu nəbalan a?” ⁵⁰ Beti galit sua itai naslev səbilitihai tutumav, ta kotov nədarinjən nəmatu. ⁵¹ Avil aYesu ike, “Mitinon, samtımagenan!” Ale ibar nədarinjən, gole imaur. ⁵² Beti aYesu ikel mai abilitihai tutumav gail, alat lotokəkəta kəkol hən naim siGot mai alat lotoil a mō hən naJu gail ke, “Imabe mətəgəm, lav nəbu nəbalan mai nəbatw gail gəmai hən məbitah gat ginau hum notovi vanuan nəbalan toke ti bal mai alat lotoil a mō?” ⁵³ Len nəmaribonj pisi nutoh mai gamit len naholəvat todar vis naim siGot be mətsəbar ginau. Avil gagai evi namityal samito mai namityal hən nədarjən hən nəmargobut.”

APita ike saləboi aYesu
(*Mat 26.57-58, 69-75; Mak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27*)

⁵⁴ Beti lutah gat aYesu, losəhari van vi lohoim səbilitihai tutumav. APita ehuser galit van, be səyar pəpadarj. ⁵⁵ Nəboŋ lototuj nəhab rivuh len naholəvat todar vis naim ale lototitileh bənbəon, aPita ebətah, tah mai galito. ⁵⁶ Beti naslev təbarehreh erisi nəboŋ tobtətah ale nəsalaluməan hən nəhab tomiyasi. Ale ekəta mətalal van həni, ike, “Ategai am itah mai atenan!” ⁵⁷ Avil aPita isor tasi ke, “Litegai, ginau notətan hən gai!” ⁵⁸ Beti sadareh ŋai togon torisi, ike, “Gaiug am, govı galit sua!” Avil aPita ike, “Aoa Tegai, savi ginau!” ⁵⁹ Ale husur nəhaua tosua tovan, sual am isor sabi, ike, “Ategai boh itah maii, bathut gai am evi auleKalili.” ⁶⁰ Avil aPita ike, “Tegai, notətan hən nəsa gotokele.” Vəha-sua ŋai, nəboŋ tosor sal, natoulumən ekəkəraiko. ⁶¹ Nasub ipair, ekəta inor van hən aPita, ale aPita inau təlmam hən nasoruan siNasub nəboŋ tokel maii ke, “A tahw hən natoulumən bəkəkəraiko daməŋjai, gaiug dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.” ⁶² Ale aPita evivile, itarj lolosa masuv.

* 22:37: Isa 53.12 † 22:43: Natosian galevis ta sutuai lasəkad naves 43-44 egai.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mat 26.59-68; Mak 14.55-65; Jon 18.19-24)

⁶³ Alat lotokətkəta kəkol hən aYesu lotubət sor vilesi van, luṽasi, ṽasi, ṽasi van, ⁶⁴ lubarjis gat namətan ale loususi ke, “Sss Hai kelkel ur, ase toṽas gaiug?” ⁶⁵ Ale lukel natit isoḅur am, losəvari vəsa tibatbat.

⁶⁶ Nəḅoṅ naut tolan nəSanhitrin luḅoḅon. Alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo lobətah len nabonḅonan enan. Ale losəhar aYesu van hən galito. ⁶⁷ Luke, “Gəḅevi aKristo, aGot totabtabuh lan, kel mai ginamito.” Avil ikel mai galit ke, “Nəḅekəmaienan mai gamito, asike mətodəlom ginau, ⁶⁸ ale nəḅeus gamito, asike mətusor var ginau. ⁶⁹ Be gagai van aNaton Nəvanuan dereh təḅətah len nəmatu siGot hən bikad nədaṛan.”* ⁷⁰ Galit piṣi lousi ke, “Gaiug māu, aNaton aGot a?” Ale isor var galit ke, “Gamit mətuke ginau boh.” ⁷¹ Beti luke, “Datsaləṅon avan ideh am hən bikel ur nəsaan ategai tokele. Husur gidat səḅodato datosəsəloṅ həni len naburṅon gabag!”

23

AYesu len nakotan sePilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Jon 18.28-38)

¹ Beti, naluṽoh kavkav hən nəSanhitrin lule məhat, səhari van hən aPilate. ² Lotubət sor tas aYesu, il hirhir lan ke, “Namtusəḅ ategai ke tosəhar suluṽ nəvanuan sinamit gail len nəṽisal tosa. Ikai tas na-ṽur-nəṽaks-an van hən aSisa, mai gai ike tovi aKristo, aGot totabtabuh lan tovi a kiṅ sua.” ³ Na aPilate eus aYesu ke, “Gaiug govi kiṅ seJu gail a?” Ale isor vari ke, “Gaiug boh gukele.” ⁴ Beti aPilate ikel mai abiltihai tutumav gail mai naluṽoh gail ke, “Nusabi ke ategai səkad nəsaban.” ⁵ Avil lutaltal ke, “Gai ipair hən nənəuan sinəvanuan gail hən nəṽusanan san len naut piṣi a Jutea, gol loluṽoh ḅal taṽtaṽor. Etubat a Kalili vəḅar naut egai!”

AYesu len nəḅon aHerot

⁶ Nəḅoṅ aPilate tosəsəloṅ həni, eusi ke gai ḅevi auleKalili. ⁷ Ale nəḅoṅ tosəsəloṅ ləḅoi ke aYesu totoh pipihəḅəlan aHerot Antipas, esəvati van hən aHerot, gai am totoh len naut a Jerusalem len nəḅoṅ enan. ⁸ Nəḅoṅ aHerot toris aYesu ehəḅəṽur masuṽ, husur situai eləṅoni tia ke terisi, bathut esəsəloṅ hən naholan toḅusuri, ale ike teris aYesu bigol namerikel ideh. ⁹ Na aHerot eusus nausian tosəḅur be aYesu sasor vari. ¹⁰ Ale abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo, lusor idan, lusor lol paṅpaṅ ke aYesu tosa. ¹¹ Beti aHerot mai nasoltia san gail loṅit nəholit van həni hum gai tovi ut kəmas, lusor vilesi. Lukol nahurabat bilbil lan ale losəvati təlmam van hən aPilate. ¹² Len nəḅoṅ enan ṅai aHerot mai aPilate gəlar gabag arogəm vi bubur beti. Husur situai arovi enemi səlar gabag.

AYesu len nəḅon naluṽoh

(Mat 27.15-26; Mak 15.6-15; Jon 18.39–19.16)

¹³ Nəḅoṅ aPilate tokis abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō mai nəvanuan gail tonəṅ, ¹⁴ ikel mai galit ke, “Mətosəhar ategai gəm hən ginau hum ke avan sua tosəhar suluṽ nəvanuan gail len nəṽisal tosa. Nəḅoṅ notoususi len nəḅomito, nəsəsəḅ nəsaan ideh len ategai məttosor tasi, kel ke tosa. ¹⁵ AHerot am səsəḅ nəsaan ideh lan, husur aHerot esəvat təlmam həni gəm hən gidato. Ale imasil ke, ategai sagol natideh tonor hən bimət sile. ¹⁶⁻¹⁷ Imaienan, dereh nigol lebilas masuṽ həni ale tələḅoi ḅivan.”* ¹⁸ Avil galit luḅon, kai habat ke, “Səhar ategai vi tut, aParappas tevivile mōs ginamito!” ¹⁹ (Alat a Rom lutah gat a Parappas tia, ḅar həni len naim ḅəḅəjis sil togol nəvanuan lotoluṽoh, ḅal taṽtaṽor len nabiltivile hən ləḅəmədas nəgavmen, mai igol avan sua imət.) ²⁰ APilate isor van hən galit tətas am bathut ike teriṅ aYesu tivan. ²¹ Avil lukai habat van ke, “Timat! Timat len nəḅai balbal!” ²² Len na-ṽəḅəḅor-an aPilate isor van hən galit ke, “Imabe? Igol nəsa tosa? Nəsəsəḅ kas nəsaan ideh lan tonor hən bimət sile. Imaienan dereh nigol ke lebilas masuṽ həni ale neriṅ tivan.” ²³ Avil lukai susumar husur aYesu ke timat len nəḅai balbal, ale ludəṅ ḅur aPilate. ²⁴ Na aPilate eriṅ ke tigol nəsa lotoləṅoni. ²⁵ Ale atenan lotousi, aParappas totoh len naim ḅəḅəjis sil togol nəḅəlan hən ḅəmədas nəgavmen mai togol nəmatan, eriṅ evivile. Avil eriṅ aYesu len navələlito hən ləḅigol nəsa lotoləṅoni həni.

Lupos gat aYesu len nəḅai balbal

(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Jon 19.17-27)

* **22:69:** Psa 110.1   * **23:16-17:** Natosian galevis ta situai losuhud hən naves 17 Len nəḅanan enan APilate timasrin nəvanuan sua toḅəjis gati a mō tevivile.

²⁶ Nəboŋ nasoltia gail lotosəhari van, lutah gat aSimon, auleSairin sua toyar marireu gəm vi lan naut a Jerusalem ale loriŋ nəhai balbal lan hən Bipati husur aYesu. ²⁷ Ale nəvanuan isobur masuŋ lohursuri. Galevis lotovi alatpəhaŋut lois, luŋosŋos nibelito, lutanjisi. ²⁸ Be aYesu ipair van hən galit ke, “TobtaJerusalem gail, samtitanjis ginau be mititanjis gamit gabag mai anatumit gail. ²⁹ Husur len nəboŋ bəgəmai nəvanuan gail dereh like, ‘AGot igol navoian van hən alatpəhaŋut lotobutoh, nəhad hən natətai gail ləsəpasus, mai nasus gail ləsəvəhasus!’ ³⁰ Beti ‘dereh lisor mai nabiltiŋvehuh gail ke, ‘Rus vi pan bar ginamito!’ Lisor mai natuhŋvehuh gail ke, ‘Kabut gol ginamito!’” * ³¹ Husur ke nəvanuan gail ləbīgol natgalenan nəboŋ nəhai tomaur sal, nəsa bəvisi nəboŋ nəhai bŋŋod?”†

³² Ikad naulumən eru, artoŋbur kotov nalo silat aRom, ale losəhar gəlaru van hən ləbīgol arbimat mai aYesu. ³³ Na nəboŋ lotobar naut lotokisi hən Nabələshukadhutəmat, loriŋi itahətah len nəhai balbal ei, gai mai nauluman eru artosa, esua len nəmatu san, togon len nəmair. ³⁴ AYesu ike, “Ita, geruŋbat nəsaan egai dan galito, husur ləsələboi nəsa lotogole.” † Beti lubar hən nəvat hən ləbīsabi ke as tikad nahurabat san gail. * ³⁵ Nəvanuan gail loil, lokəta bunusi. Ale nəvanuan totibau salit gail lobit naburŋolit van hən aYesu, lusor vilesi. Luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail; bəvi aKristo siGot, aGot totabtabuh lan, tilav kuv gai gabag!” ³⁶ Nasoltia gail am lusor vilesi, logəm pəpadaŋ, lav navinikaŠ van həni. * ³⁷ Luke, “Gəbėvi kiŋ seju gail, lav kuv gaiug səbom!” ³⁸ Ale ikad natosian sua a məhat həni toke, “AKiŋ seju gail bogai.”

³⁹ Gəlar sua, tovi ulumən tosa totahətah ei, isor mədasi ke, “Gaiug gəsavi aKristo aGot totabtabuh lan a? Mjəə! Təməgenan, gilav kuv gaiug gabag, ale lav kuv ginamar am!” ⁴⁰ Be togon isor lan ke, “Gəsəmətahw len aGot a? Ivoi ke gemətahw husur nəpanisemen samŋ epitoŋ hən esan. ⁴¹ Ale gidaru darupanis inor husur darukad nəpanisemen tonor hən nəsa dartogole, be ategai, gai sagol natideh tosa.” ⁴² Ale ike, “Yesu, nau gat ginau nəboŋ gəbėgəm vi kiŋ.” ⁴³ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməŋai dereh gitoh mai ginau len naut nahəhaŋuran tovi Paratais.”

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Jon 19.28-30)

⁴⁴ Pəpadaŋ hən natubliəl nəmargobut ikabut gol piŋ naut kavkav vəbar namityal totor ut mədau, ⁴⁵ husur nəyal satun am. Ale nabiltikaliko topəpəhun naim siGot emətar len nahudhut eru. * ⁴⁶ Beti aYesu ikai habat ke, “Ita, gagai noriŋ nanunugw len navələm.” Nəboŋ tokəmaienan tonor, eməsol, imat. *

⁴⁷ Nəboŋ nasenturion toris nəsa tovisi, isor sal suh aGot, ike, “Kitin ategai evi nəvanuan tonor bogai!” ⁴⁸ Naluŋoh ləbən hən ləbəkəta ris nəsa tovisi. Nəboŋ lotorisi, len natəlmaman salito lulolosa, len nalolosaan salito lotuh nəmabulito. ⁴⁹ Ale galit piŋi lotoləboi bun aYesu, loil a tut mai alatpəhaŋut lotohursuri a Kalili, loris piŋ natgalenan. *

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Jon 19.38-42)

⁵⁰ Ikad naulumən sua, nahəsən aJosef tovi Sanhitrin sua, tovoi mai tonor. ⁵¹ (Gai sədam mai nəSanhitrin, len nəsa lotoutaut həni mai lotogole.) Evi uleArimatea, navile sua len naut a Jutea, totoh vir natohan pipihabəlan aGot. ⁵² Ivan hən aPilate ale eus niben aYesu. ⁵³ Beti ipat kuvi vi pan, ruŋ gole len nəkaliko tovi linen ale riŋi len naburhuvat nəmatan lotota puŋuli tia. Ləsətavun avan ideh len nabur enan sal. ⁵⁴ Ale evi Nəboŋ Nautautan, nəSappat pəpadaŋ bətuŋbat**. ⁵⁵ Alatpəhaŋut, lototah mai aYesu a Kalili, lohursur aJosef ale loris naburhuvat nəmatan mai navide toriŋ niben topələh lan. ⁵⁶ Beti luvahim, loutaut hən natit tokad nəbon tosusau mai nəhai pəhas gail mōs niben.

Ale len nəSappat luŋavŋav husur nalo siMoses. *

24

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mat 28.1-10; Mak 16.1-8; Jon 20.1-10)

* **23:30:** Hos 10.8 † **23:31:** Namilen ke ləbīgol natgalenan hən aYesu, dereh ligol isa vəsə səhori hən galit tile.

† **23:34:** Natosian galevis ta situai ləsəkad nasoruan egai: aYesu ike, “Ita, ruŋbat nəsaan egai dan galito husur ləsələboi nəsa lotogole.” * **23:34:** Psa 22.18 § **23:36:** Navinika evi nəwain tomatu van vakon. * **23:36:** Psa 69.21

* **23:45:** Exo 26.31-33 * **23:46:** Psa 31.5 * **23:49:** Psa 38.11 ** **23:54:** Evi naut mədau, pəpadaŋ hən namityal

bimasur. * **23:56:** Exo 20.10; Deu 5.14

¹ Len nēmaribonj metəkav hən nawik,* dudulan somīlan, alatpəhəvut lovi lan naburhuvat nēmatan, lutariv natit tosusau lotoutaut hən gail tia. ² Lusab nəvat nabopita torib tia dan nabur nēmatan ³ avil nəboj lotobis, ləsəsab niben Nasub aYesu. ⁴ Nəboj lotonau tətən hən natenan sal, be losəhoṽut len naulunān toru artoil ben galito, artosun nahurabat tokabkabil. ⁵ Ninelit epil vəsa, ale lotəgedur kəta vi pan be gəlaru arukel mai galit ke, “Mətudonj mab hən avan tomaur len naut silat lotomat?” ⁶ Atenan satoh gegai, avil aGot igol ile məhat tia! Mitināu təlmam hən nəboj totoh len naut a Kalili sal, ⁷ tokel mai gamit ke, ‘Nəvanuan gail limasriṅ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail, ale gai timastahətah len nəhai balbal, ale len nēmaribonj totor timasle məhat tətəs.’* ⁸ Beti lunau təlmam hən nasoruan san, ⁹ ale nəboj lototəlmam dan naburhuvat nēmatan, lukel piṅ natgalenan mai Tosəṅavur Pisan Tosua mai ahai susur tile gail am. ¹⁰ Alatpəhəvut galenan lotokəmaianan mai ahai pispisul gail: lovi aMeri ta Maktala, aJoanna, aMeri anan aJemes mai alat lototah mai galito. ¹¹ Avil ahai pispisul gail ləsadəlom nasoruan enan husur lunau ke səkad namilen. ¹² Be aPita ile məhat, igam vi lan naburhuvat nēmatan. Nəboj tobtəbet hən bəkəta vi lan burhuvat, eris nəkaliko nalinen gail ŋai, ale ivahim, ipan len nəsa tovisi.

*Nəpisal vi Emmaus
(Mak 16.12-13)*

¹³ Len nēmaribonj enan ŋai ikad galit eru artovi lan navile lotokisi hən Emmaus, nakilomita han tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.† ¹⁴ Gəlaru arusorsor mai gəlar gabag husur natit piṅi tovisi tia. ¹⁵ Nəboj artosorsor mai artohol husur natgalenan, aYesu nāu egəm, itah mai gəlaru len nəyaran səlaru. ¹⁶ Be aGot igol arsakəta ləboii. ¹⁷ Ale eus gəlar ke, “Len nasoruan saməru nəboj mərtoyar van, məruhol husur nəsa?” Ale aroil ei, len nalolosaan arusar batut. ¹⁸ Beti gəlar sua, nahəsən aKleopas isor vari ke, “Len nametbəs piṅi a Jerusalem, gaiug səbom gəsələboii nəsa tovisi ei len nəboj galeg a?” ¹⁹ Eus gəlar ke, “Nəsa gail?” Arusor vari ke, “Natgalenan husur aYesu ta Nasaret, aulunān sua tovi hai kelkel ur todaṅ len nagolean mai nasoruan len nəhon aGot mai nəvanuan gail piṅi. ²⁰ Beti abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō sidato, loriṅi len navəlan alat a Rom hən ləberin nēmatan lan, ale lugol itahətah len nəhai balbal. ²¹ Avil a mō namtuvatvat viri ke, tovi atenan bilav kuv a Israel dan alat lototəgau gat gidato. Be savi natenan ŋai, daməṅai evi nēmaribonj totor togam gol natgalenan tovisi tia. ²² Ale sual am, alatpəhəvut sinamit galevis lugol namtosəhoṽut. Daməṅi dudulan somīlan lovi lan nabur nēmatan ²³ ale nəboj ləsəsab niben, lotəlmam, luke lotoris na-kətarisi-an sual ei ke, aṅel artoke aYesu tomaur tia. ²⁴ Beti galit galevis lototah mai ginamito, lovi lan nabur nēmatan ale lusabi hum alatpəhəvut lotokele, avil gai, ləsaris.” ²⁵ AYesu ikel mai gəlar ke, “Nəkadumir iṽonṽon. Idaṅ hən mərbədəlom piṅi nəsa ahai kelkel ur gail lotokele. ²⁶ Evi naləṅonian siGot ke aKriso imasəṅon isa vəsa mōs natgalenan, beti bis len nəyalalan san.” ²⁷ Beti tubat hən aMoses mai ahai kelkel ur gail piṅi, isor vahvah mai gəlaru, kel natit piṅi husur gai gabag topat len natosian siGot kavkav.

²⁸ Nəboj lotoyar gəm pəpadaṅ hən navile artovan həni, aYesu iyar sumān bivan am. ²⁹ Be arutaltal həni ke, “Gitoḥ mai ginaməru husur naut igomgom mai namityal imasur tia.” Ale ebis lohoim hən bitoh mai gəlaru.

³⁰ Nəboj topat hən nətarhəgarin hən bihan mai gəlaru len natev, ilav nabəta, esipa həni, eḅuri ale ilavi mai gəlaru. ³¹ Vəha-sua ŋai namətalar esəṅav, aroris ləboii. Beti iyar dan gəlaru. ³² Arousus gəlar gabag ke, “Imabe nəlodar imavuhos nəboj tosor mai gidaru metpiṅsal, tosor vahvah hən natosian siGot mai gidaru?” ³³ ŋa len namityal enan ŋai arule məhat, arotəlmam vi Jerusalem. Arusab Tosəṅavur Pisan Tosua lotobonbon mai alat lototah mai galito, ³⁴ lotoke tokitin ke Nasub tole məhat mai tovisi hən aSimon. ³⁵ Beti gəlaru arukel ur nəsa tovisi metpiṅsal mai na-ris-ləboii-an səlaru nəboj aYesu tobur nabəta.

*AYesu evisi hən ahai susur gail
(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)*

³⁶ Nəboj artohol husur natgalenan sal, aYesu evisi, eil rivuh len galito ale ikel mai galit ke, “Nələmit tikad natəmat.” ³⁷ Be losəhoṽut, ninelit epil, lunau ke lotoris nanunun. ³⁸ Beti ikel mai galit ke, “Mətomatahw hən nəsa? Imabe nələmit euri ke notomaur tətəs? ³⁹ Məteris navələgw mai nariegw gəlaru; ginau bogai! Bar ginau hən nəbələboi ginau, husur nanunun ideh səkad nabələsehwi mai navisoh sumān ginau notokade.”

* **24:1:** NəSappat seju gail etubət len naFraitə nəboj namityal tomasur; ale inonj len naSaretə nəboj namityal tomasur. Gol ke nēmaribonj metəkav hən nawik evi Sade. * **24:7:** Luk 9.22, 17.25, 18.31-33 † **24:13:** Nasoruan ta Kris ike naut a Emmaus nəstətia han tovi 60 a tut dan naut a Jerusalem, nəstətia evi nabələvan tokad 187 mita lan. Namilen ke naut a Emmaus ipat nakilomita tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.

⁴⁰ Nəboŋ tokəmaianan tonon eŋusan galit hən navəlan mai narien gəlaru. ⁴¹ Len nakemkeman mai nəmaŋmaŋan salito nələlit euri sal ale ike, “Mətukad nəhanian ideh geg a?” ⁴² Nə lulav nahudhuieh lotoləŋasi maii, ⁴³ ale ilavi, ihani len nəholito.

Nasoruan naməkot siYesu husur nauman

⁴⁴ Beti ikel mai galit ke, “Egai nəsa notokele mai gamit tia nəboŋ nototoh mai gamit sal ke, natit piŋi lototosi husur ginau len nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail mai nəbe gail limassarpoh.” ⁴⁵ Beti eŋəŋav hən nənauan salit hən ləbələboi natosian siGot. ⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian ekəmaiegai ke: AKristo, aGot totabtabuh lan, timasləŋon tisa vəsa ale le məhat dan nəmatan len nəmaribon titor.*” ⁴⁷ Ale len nahəsan dereh nəvanuan gail likel ur nəpairan dan nəsaan nəs narubətian dan nəsaan van hən naluvoh hən nametbos gail piŋi, tubat a Jerusalem. ⁴⁸ Gamit mətoris natgalenan, mitia kel ur nəsa məttorisi mai nəvanuan gail. ⁴⁹ Məteris, nosəvat nəsa aTəmagw tokel gati van hən gamito, be gamit mititoh len nabiltivile vir aGot bikol nədaŋan hən nəyalyalan len gamito hum nahurabat.”*

AYesu evi məhat

(Mak 16.19-20; Uman 1.9-11)

⁵⁰ Beti eŋəhar galit vəbar naut a Petani, ale isah hən navəlan vi məhat, eus aGot hən biŋol navoian van hən galito. ⁵¹ Nəboŋ tosorsor sal eriŋ galito ale aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav. ⁵² Nə lulotu həni beti lotəlmam vi Jerusalem, lukemkem masuŋ. ⁵³ Ale lutoh tin len naholəvat todar vis naim siGot, lusor sal suh tabtab hən aGot.

* 24:46: Isa 53; Hos 6.2 * 24:49: Uman 1.4-5

Jon Na-kel-uri-an tovoi aJon totosi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aJon tovi esua len ahai susur tosejəvur pisan toru siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri ke aYesu tovi aNatun ulumān aGot tosua səbon, ale evi tarhət sinəvanuan gail hən ləberinj nəlolit bidaŋ lan, ləbikad nadəlomian lan.

AJon itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi aYesu, alat lotoke linau ləboi nəsa tokele husur gai.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

AJon ikel ur namerikel gail aYesu togole, mai naṗusanan gail tokel uri ke tovi aNatun aGot.

Nalobulat ehusr as galito?

Ehusr aYesu, ehusr aTəman, ehusr aNunun. Ehusr aYesu toṽusan aTəman hən nəvanuan gail, ehusr aNunun toviol hən nəmauran len nəsa aYesu togole mai tokele.

Natgalenan evisi ṗais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 26 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

AJon ike totos nalobulat egai “hən mətbedəlo mi ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maienan hən mətberinj nəlomit lan, ale len nadəlomian samit mətəbikad nəmauran len nahəsan” (Jon 20.30-31). AJon ekis aYesu hən aSoruan ale ikel uri ke itah mai aGot tia len natubatan nəboŋ togol natit ṗisi. Ikel uri ke aSoruan evi Got. Ale len nalobulat egai aYesu ikel vəha-səbur həni ke “Ginau novi.” Lumaiegai ke: “Ginau novi bəta hən nəmauran” (6.35); “Ginau novi namial hən navile a pan” (8.12); “Ginau novi bopita” (10.7); “Ginau novi vanuan nasipsip tovoi” (10.11); “Ginau novi na-le-məhat-an dan nəmatan” (11.25); “Ginau novi ṗisal, novi kitinan, novi mauran” (14.6) mai “Ginau novi bathuhau nakrep tin” (15.1, 5). Nəboŋ tokəmaianan ehum toke tovi Got, ale ikel kot natenan nəboŋ toke, “novi ginau notovi ginau” (8.24) ale nəboŋ toke, “a tahw hən aAraham tovisi, novi ginau notovi ginau” (8.58). Len navide toməianan ikel vəhoti ke tovi Got, natubatan san əbuer, nanonjan san əbuer.

1) AYesu ase? (1.1-18)

2) AJon Baptais eutaut hən nəvanuan gail mōs nagəmaian seKristo (1.19-34)

3) AYesu etubat hən nauman san (1.35-51)

4) Nauman siYesu len nəhon nəvanuan gail (2.1-12.50)

5) Nəsa aYesu togole mai toṗusan həni ṗəpadaŋ hən naut a Jerusalem (13.1-17.26)

6) Lutah gat aYesu, lukot həni (18.1-19.16)

7) Nəmatan siYesu mai nəṗavunian san (19.17-42)

8) Na-le-məhat-an siYesu, ale evisi hən ahai susur san gail (20.1-10)

9) AYesu evisi naməkot len naut a Kalili (20.11-21.25)

Nasoruan egəm vi vanuan, aYesu

¹ Len natubatan naSoruan itoh tia, ale aSoruan itah mai aGot, aSoruan enan evi Got. ² Atenan itah mai aGot len natubatan. ³ Len atenan aGot igol natit ṗisi tovisi. Atenan tabuer, asike təkad natideh. ⁴ Gai evi nəkadun nəmauran, ale nəmauran enan evi namial sinəvanuan gail. ⁵ Namial satomial van sal len nəmargobut be nəmargobut sasəhori.

⁶ Aulumān sua egəmai, aGot toseṗati, nahəsan aJon.* ⁷ Atenan egəm hum na-sor-ləboi-an hən bikel vəhot nakitinan husur namial, hən nəvanuan ṗisi ləbedəlom napisulan tokele. ⁸ Gai gabag savi mial, be egəm hən bikel vəhot nakitinan husur namial. ⁹ ASoruan egai togəm hən navile a pan, gai evi namial kitin tomias nəvanuan ṗisi.

¹⁰ Len gai aGot igol navile a pan tovisi. ASoruan itoh len navile a pan avil navile a pan ləsakəta ləboi. ¹¹ Egəm hən nəvanuan gail lotovi esan matmat, avil esan gail lomətahuni. ¹² Be galit ṗisi lotohəhəvur həni, lotorinj nəlolit len nahəsan, eviol mai galit maiegai ke: evi len galito hən ləbegəm vi natun aGot gail. ¹³ Nəvanuan ideh səṗas galito, ləsavisi husur na-ləŋon-buni-an sinəvanuan o husur nənəuan seulumān, avil nəṗasian salit egəm len aGot.

*

1:6: Jon 1.19-36; Mat 3.1; Mak 1.4; Luk 3.1-2

¹⁴ ASoruan beti egəm vi vanuan, itoh mai gidato. Datoris nəyalalan san, nəyalalan aSoruan tokade, husur tosua ŋai, togəm len aTata. Epul hən navoian toviol kəmas həni, epul hən nakitinan. ¹⁵ AJon ikel vəhot nakitinan husuri, ikai ke, “Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Gai begəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.’”

¹⁶ Husur napulan hən navoian san, eviol kəmas hən navoian mai gidato. Ale len navoian san, eviol, eviol, eviol tabtab mai gadito. ¹⁷ Bathut len aMoses, aGot eviol hən nalo, avil len aYesu, aGot eviol kəmas hən navoian mai nakitinan mai gidato. ¹⁸ Avan ideh saris aGot boŋ ideh. ANatun səbən ŋai tosua, tovi Got, gai totoh tin mai aTata, gai eris aGot, isor vəsvəsaii.

AJon ike savi aKristo, aGot totabtabuh lan

(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Luk 3.1-18)

¹⁹ NaJu gail a Jerusalem losəvat ahai tutumav gail mai galevis len nahəmar aLevi mai naFarisi gail hən ləbeus aJon ke, “Gaiug ase?” Ale egai evi na-kel-koti-an siJon. ²⁰ Ikel vəhoti, satətas gole, ikel vəhoti ke, “Ginau nəsavi aKristo, aGot totabtabuh lan.” ²¹ Ŋa lousi ke, “Ase gaiug? AElijah la?” Ale ike, “Aoa, nəsavi gai.” Luke, “Govi ahai kelkel ur a?” Isor var galit ke, “Ao.” ²² Beti lousi ke, “Gaiug ase? Gikel koti mai ginamit hən namtbikel mai alat lotosəvat ginamito. Gaiug gikel nəsa husur gaiug?”

²³ AJon isor var galito hum ahai kelkel ur, aIsaiah ta sutuai toke, “Novi nadoldol tokai len naut masmas tobbəsw ke, ‘Gol napisal tinor nəs Nasub!’”*

²⁴ Beti naFarisi gail naJu lotosəvat galit gəmai, ²⁵ lousi ke, “Asike gəbevi aKristo, asike gəbevi aElijah, asike gəbevi aHai kelkel ur, imabe gubaptais hən nəvanuan gail?”

²⁶ AJon isor var galit ke, “Ginau nubaptais hən nəwai, be ikad sua toil ben gamito, məsakəta ləboii. ²⁷ Gai toyar a tahw hən ginau, ginau nəsanor kasi hən nəbisah rubat nəhau hən naributbut san.”† ²⁸ Len nəboŋ enan aJon ibapbaptais hən nəvanuan gail len naut a Petani, tarhəwisel Jortan.

AYesu, natuhsipsip siGot

²⁹ Pelan han, aJon eris aYesu toyaryar gəmai ale ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot bilav kuv nəsaan sinavile a pan.‡ ³⁰ Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Dereh avan sua tegəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.’” ³¹ Ginau nəsakəta ləboii, avil nogəm, nubaptais hən nəwai hən nəbigol aIsrael ləbələboii.‡§

³²⁻³³ Beti aJon ikel koti ke, “Nəsakəta ləboi ategai, avil atenan tosəvat ginau hən nəbibaptais hən nəwai, ikel mai ginau ke, ‘Nəboŋ gəberis aNunugw bevi pan, biŋtoh tin len avan sua, avan enan dereh tibaptais hən nəvanuan gail hən aNunun aGot.’” Beti noris aNunun aGot tovi pan dan nəmav hum nətav** ale itoh tin len ategai. ³⁴ Ale noris natgalen tia, nukel koti ke, ateg bogai aGot totabtabuh lan.”††

Ahai susur metəkav gail siYesu

³⁵ Len nəboŋ tohusuri aJon eil tətəs mai eru len ahai susur san gail. ³⁶ Nəboŋ toris aYesu tovtot van ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot bolai.”

³⁷ Nəboŋ ahai susur artosəsəloŋ hən nəsa tokele, arohusur aYesu. ³⁸ Beti aYesu ipair, eris gəlaru artohusuri, ale eus gəlar ke, “Məroləŋon nəsa?” Arusor vari ke, “Rappi (namilen ke Hai pusan), gutohtoh a be?” ³⁹ Isor var gəlar ke, “Gəm, kəta risi.” Ŋa aruvan, aroris naut totohtoh lan, ale arutah maii len namityal tovat ut mədau, lovurvur nəmariboŋ enan maii.

⁴⁰ Aadru aŋan aSimon Pita, evi gəlar sua tosəsəloŋ hən nəsa aJon tokele, tohusur aYesu. ⁴¹ Natit metəkav Aadru togole, isaḅ aSimon, aŋan gabag, ale ikel maii ke, “Namrusaḅ aMessiah!” (namilen tovi aKristo, aGot totabtabuh lan). ⁴² Beti Aadru esəhar aPita van hən aYesu. AYesu ekəta bunusi ale ike, “Gaiug boh aSimon, anatum aJon, dereh lekis gaiug hən aKefas (namilen tovi aPita).”††

AYesu ekis aFilip mai aNatanael

⁴³ Pelan han aYesu ike tevi lan naut a Kalili. Ebubur mai aFilip ale ikel maii ke, “Gegəm husur ginau.” ⁴⁴ (AFilip evi aulePetsaita tovi navile matmat siAdru mai aPita). ⁴⁵ AFilip

* 1:21: Elijah: Mal 4.5, ahai kelkel ur: Deu 18.15, 18 * 1:23: Isa 40.3 † 1:27: Evi slev gail lotosah rubat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənanuan salit gail. ‡ 1:29: Navile a pan len naut egai namilen nəvanuan ideh. § 1:31: Israel len naut egai evi nəpasusan siJakop aGot tokisi hən aIsrael am. ** 1:32-33: Nətav ehum navimal tophəpəhw. †† 1:34: Natosian galevis ta sutuai luke evi anatum ulunfan siGot ††† 1:42: Len nasoruan ta Aram, Kefas evi vat mot, Pita am evi vat mot len nasoruan ta Kris.

isab aNatanael ale ikel maii ke, “Namtusab ategai aMoses totos husuri len nalo san, ahai kelkel ur gail am lutos husuri! Nahasan aYesu, anatum aJosef ta Nasaret.”⁴⁶ ANatanael eusi ke, “Natideh tovoi n̄au egəm a Nasaret a? Ebuer!” AFilip ike, “Gegəm risi.”

⁴⁷ Nəboŋ aYesu toris aNatanael togəm hani ike, “Māteris! Aulelsrael kitin bogai! Səkad nagəgərasan ideh lan.”⁴⁸ ANatanael eusi ke, “Goləboi mab hən ginau?” AYesu isor vari ke, “Noris gotobətah pipifik^{SS}, a tahw hən aFilip tokis gaiug.”⁴⁹ ANatanael esəhōvut len natenan, isor vari ke, “Hai pusan, kitin, gaiug boh aNatun aGot, gaiug boh aKinj selsrael!”^{*}
⁵⁰ AYesu ikel maii ke, “Godəlom natenan husur notokel mai gaiug ke notoris gotobətah pipifik a? Dereh geris natit gail gəbipən lan səhor masuŋ hən natenan.”⁵¹ AYesu isor am ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, dereh māteris nəmav Bəsəŋav, aŋel siGot gail ləbevi məhat ale ləbevi pan len aNatun Nəvanuan.”^{*}

2

Nəlahan len naut a Kana

¹ Hois am ikad nəlahan len naut a Kana a Kalili. Anan aYesu itoh ei, ² ale lous aYesu mai ahai susur san gail am hən ləbegəm hən nəlahan. ³ Len nəhanan, nəboŋ nəwain tohav, anan aYesu ikel maii ke, “Lupar wain.”⁴ Ale aYesu isor vari ke, “Litegai, savi natideh len gidaru, namityal sagw sagəm sal.”⁵ Ale anan ikel mai nəvanuan nauman gail ke, “Nəsa bikel mai gamito, mitigole.”

⁶ Len naut enan nabiltibiliwai nəvat toməlvtes loil ei. Husur nəvide len nalo salito, nəju gail lugol galit luevevu len nəwai enan. Nəboŋ nabiltibiliwai v̄isusua topul ikad nalita tovi 80 o 120 lan. ⁷ AYesu ikel mai galit ke, “Bir nəwai len nabiltibiliwai galegai.” Ale ləbir nəwai van vapul səsəhov. ⁸ Beti ikel mai galit ke, “Vəvaut kuv ideh, lavi van hən nəmasta hən nəhanan.” Ale lugole. ⁹ Nəboŋ amasta hən nəhanan todamis nəwai togəm vi wain, ekis naulum̄an tomadhlah gəm̄ai. (Amasta saləboi naut nəwain togəm lan, be nəvanuan nauman gail loləboii).¹⁰ Isor sal suh aulum̄an en tolah ke, “Nəvanuan p̄isi lopəpəhun nəwain tovoi a n̄o, ale nəboŋ galit lototərog, lopəpəhun togon savoi masuŋ. Avil gaiug, gotəgau gat nəwain tovoi vəbar gagai!”

¹¹ Natenan aYesu togole len navile a Kana a Kalili evi namerikel metəkav tokel kot aYesu, tovəhot nəyalyalan san. Ale ahai susur san gail lorin̄ nəlolit todaŋ lan.

¹² Nəboŋ nəlahan tonon̄ aYesu evi pan vi Kapernaum, gai mai aŋan gail mai anan mai ahai susur san gail, ale losuh ei hən nəmaribon̄ galevis.^{*}

AYesu ivahvahir naut todar vis naim siGot (Mat 21.12-13; Mak 11.15-17; Luk 19.45-46)

¹³ NəPasova seju gail egəm pəpadaŋ, ale aYesu evi məhat vi Jerusalem. ¹⁴ Len naholəvat todar vis naim siGot eris alat lotopur hən nabuluk mai nasipsip mai nətav gail. Eris alat lotogəgel hən nəvat lotobətah ei.^{*} ¹⁵ AYesu ebutan bənbəon hən nəhau gail, beti ehut nəvanuan p̄isi dan naholəvat todar vis naim siGot. Ehut nasipsip mai nabuluk gail, idan̄dan̄ nakoin gail ale ikabsan natev gail. ¹⁶ Ikel mai alat lotopur hən nətav gail ke, “Tariv natgaleg vi tut. Samtigol naim seTəmagw tehun naim nəmaket!”

¹⁷ Ahai susur san gail lunau səhoti ke natosian ike, “Nəlogw ipat tabtab len naim sar̄i totəgau gat tabtab hən ginau.”^{*}

¹⁸ Nəlon nəju gail epəŋasi ale lousi ke, “Gukad nədan̄an hən na-il-a-n̄o-an tomabe hən gotoləboi gəb̄igol natgalenan? Gigol namerikel ideh hən namt̄bekəta ləboi nədan̄an sar̄i!”¹⁹ AYesu isor var galit ke, “Mitigol naim siGot egai timasirin̄, ale dereh neum heni tile məhat təlmam len nəmaribon̄ titor.”^{*} ²⁰ Ale lusor vari ke, “Namtouton hən naim egai len nasihau tovi 46. Gunau ke goləboi gəb̄eum heni bile məhat təlmam len nəmaribon̄ bitor mabe?”²¹ Ris aYesu tosor husur naim siGot tovi niben. ²² Imagenan, nəboŋ aGot tolav̄i dan nəmatan, ahai susur san gail lunau gat nategai tokele tia, ale lodəlom natosian siGot mai nasoruan siYesu.

AYesu eləboi tia nəvanuan sinəvanuan gail

²³ Ale nəboŋ aYesu totoh len naut a Jerusalem len nəhanan hən NəPasova, isəbur lorin̄ nəlolit len nahəsan nəboŋ lotoris namerikel gai togolole. ²⁴ Avil aYesu səkad nadəlomian

^{SS} **1:48:** Nafik evi nəhai sua, nəvite am lokisi hən nafik. * **1:49:** Psa 2.7 * **1:51:** Gen 28.12 * **2:12:** Mat 4.13

* **2:14:** Nəvanuan naut tiltile gail lovi lan nabiltivile Jerusalem m̄os nəPasova. Logəm len naprovens isəbur ale lukad nəvat tiltile. Imaienan, len naholəvat todar vis naim siGot a Jerusalem, ikad nəvanuan lotogəgel hən nəvat silat lotogəm̄ai. Husur ahai tutumav gail ludar̄i hən nəvanuan lotoviol len naim siGot leviol hən nəvat nasilva səlani ŋai. * **2:17:** Psa 69.9 * **2:19:** Mat 26.61, 27.40; Mak 14.58, 15.29

len nəlolit lotorinj len gai husur eləboi nəboruan nəsaan salit gail. ²⁵Avan ideh asike bikel kot nəvanuan gail maii, savi natideh len gai, husur gai eləboi nəboruan salit tia.

3

AYesu mai aNikotemus

¹Ikad avan sua len naFarisi gail, nahəsan aNikotemus toil a mō hən naJu gail. ²Egəm hən aYesu len mariug, ale isor maii ke, “Hai pusan, namtoləboi ke gaiug govi ahai pusan sua aGot tosəvati gəmai, husur səkad avan ideh toləboi bigol namerikel gotogolgole, asike aGot bitoh maii.” ³AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, avan ideh asike bikad nəpasian tətəs,* edədas bəris natohan pipihabəlan aGot.” ⁴ANikotemus eusi ke, “Imab hən nəvanuan tovi haṽut tia bikad nəpasian tətəs? Edədas bəbis təlmam len nəhad hən natətai len nabəhaṽun anan hən bīpas vəha-ru hənii!”

⁵AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, nəvanuan timaskad nəpasian len nəwai mai aNunun aGot†, hən bələboi bəbis len natohan pipihabəlan aGot. ⁶Niben nəvanuan ipas nəvanuan tokad nəmauran hən niben ηai, aNunun aGot ipas nanunun nəvanuan, nanunun toveveu, tokad nəmauran toveveu. ⁷Imaienan, sagiṽan len nəsa notokele ke, ‘Gimaskad nəpasian tətəs.’ ⁸Nəlan eṽuv husur naləṽonian san ale gosəsəlorj hən nəwəlan hən, be gəsələboi naut toṽuv gəm lan mai naut toṽuv vi lan. Len naṽide tomaienən, gəsaris aNunun aGot, be goris nauman san len nəmauran silat aNunun aGot topas nanunulito toveveu.” ⁹ANikotemus eusi ke, “Natgalenan levisi mabe?” ¹⁰AYesu isor vari ke, “Imabe? Govi ahai pusan totibau seIsrael, be gəsələboi natgaleg a? ¹¹Kitin, nokitin mai gaiug ke, namtukel ur nəsa namttoləboi, namtukel kot nəsa namttorisi, avil gamito, mətsadəlom na-kel-koti-an sinamito. ¹²Nəboṽ notosor husur nəsa tovisi len navile a pan, mətsadəlom ginau. Gol ke nəbisor husur nəsa tovisi len nəmav, asike mətodəlom ginau! ¹³Səkad avan ideh tovi məhat len nəmav toləboi bikel ur nəsa tovisi lan. ANatun Nəvanuan ηai egəm len nəmav, naut san matmat, ale gai ηai eləboi bikel husuri. ¹⁴Len naut toḃəbesw, tomasmas, aMoses esuhun nəlablab hən nəmat len nəhai.* Len naṽide tomaienən, limassuhun aNatun Nəvanuan len nəhai balbal, ¹⁵hən ke, nəvanuan pisi ləberinj nəlolit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai.

¹⁶“Bathu aGot eləmas bun navile a pan maiegai ke: eviol hən aNatun tosua səbən hən avan ideh bərij nəlon bidaṽ lan, asike, asike imasig be dereh tikad nəmauran vi sutuai. ¹⁷Husur aGot sasəvat aNatun vi lan navile a pan hən bərij ke lipanis sil nəsaan salito, be hən ke, len aNatun, aGot bilav kuv galit dan nəsaan salito. ¹⁸Avan ideh tokad nadələmian lan, aGot sariṽ ke bīpanis, avil avan ideh səkad nadələmian lan, aGot erinj tia ke tipanis, husur səkad nadələmian len nahəsan aNatun aGot tovi aNatun tosua səbən. ¹⁹Nəpanismen esil nategai ke: Namial ebis len navile a pan, be nəvanuan loləmas bun nəmargobut səhor Namial, husur nəsa lotogolgole isa batbat. ²⁰Husur alat lotogolgol nəsaan lomətahun bun Namial, ləsavii lan Namial husur lomətahw len Namial bəntias pəpəp hən nəsaan salito len nəhən nəvanuan gail. ²¹Be avan ideh totoh len nakitinan, egəm hən Namial hən bəntias nəsa togole len nədaṽan siGot.”

AJon Baptais isor husur aYesu

²²Nəboṽ natgalenan tonəṽ, aYesu mai ahai susur san gail lovi lan naprovens a Jutea. Len naut enan itohtoh mai ahai susur san gail ale ibaptais hən nəvanuan gail. ²³AJon am ibaptais hən nəvanuan gail len naut a Aenon pəpadaṽ hən naut a Salim, husur nəwai isoḃur ei. Ale nəvanuan gail logəm tabtab həni, hən ləbibaptais. ²⁴(Len nəboṽ enan ləsariṽ aJon len naim bəbaṽis sal).*

²⁵Beti ahai susur sijaṽ galevis loṽitṽituh mai naJu sua husur naṽide hən nalilosan hən ləbiveveu mōs nalotuan. ²⁶Ale logəm hən aJon, luke, “Hai pusan, ategaii totoh mai gaiug tarhəwisel Jortan, ategaii gotosor husuri, gagai ibaptais hən nəvanuan gail, ale nəvanuan pisi logəm həni.”

²⁷Ale aJon isor var galit ke, “Nəvanuan eləboi bikad nəsa ηai aGot len nəmav toviol həni maii. ²⁸Gamit māu mətoləboi mətbikel kot nəsa notokele ke, ‘Ginau nəsavii aKristo, aGot totabtabuh lan. Avil aGot esəvat ginau a mō tia, beti atenan.’* ²⁹Nəbikel nasoruan kəta husuri, imaiegai ke, natəbəhreh tolah evi seulumfan tolah maii. Be naulumfan tovi tarhət sitenan tolah, toil təban, tosəsəlorj həni, gai ehəhaṽur hən tosəsəlorj hən nadolon aten tolah.

* **3:3:** Len nasoruan ta Kris, tətəs ikad namilen sual am tovi egəm a məhat gol ke naves egai eləboi bikad namilen tovi avan ideh asike bikad nəpasian togəm a məhat, edədas bəris natohan pipihabəlan aGot. † **3:5:** Len nasoruan ta Kris, nunun ikad namilen eru, sua evi nanunun, sua evi nəlan o nasuṽavṽavan. Len natosian seJu gail nəboṽ lotosor husur aGot, lokəmaienən. * **3:14:** Num 21.9 * **3:24:** Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20 * **3:28:** Jon 1.20; Mal 3.1

aKristo esumñan atenan tolah, ale nəvanuan lotovan həni hən bəbaptais hən galito, losumñan alitenan tolah. Ginau nosumñan naułumñan tovi tarhət sitenan. Nopul hən nahəhəvuran nəboŋ notosəsəloŋ hən nəvanuan gail lotovan hən aKristo. ³⁰ aKristo timasyalyal səhor ginai; ginai a pan.”

³¹ Atenan togəm len naut a məhat, iyalyal səhor natit piŋi; avan tovi hən navile a pan, evi sinavile a pan, ale isor husur natit gail sinavile a pan ŋai. Atenan togəm len nəmav iyalyal səhor natit piŋi. ³² Ikel kot nəsa torisi, nəsa tosəsəloŋ həni be səkad avan ideh todəlom nəsa tokele. ³³ Be avan ideh todəlom na-sor-ləboii-an san, isaḅ səhoti ke aGot ekitin. ³⁴ Husur atenan aGot tosəvati ikel nasorun siGot husur aGot eviol hən aNunun kavkav maii, nagilen toḅuer. ³⁵ aGot, aTata eləmas bun aNatun, ale eriŋ natit piŋi len navəlan tia. ³⁶ Avan ideh toriŋ nəlon todaŋ len aNatun aGot ikad nəmauran vi sutuai. Avil avan ideh tomətəhun bəriŋ nəlon len aNatun aGot, asike ikad nəmauran enan, be nəlol paŋpaŋ siGot ipat tabta lan.

4

AYesu mai atəḅtaSamaria

¹ Beti naFarisi gail losəsəloŋ həni ke aYesu tobaptais hən nəvanuan lotosəḅur hən ləḅegəm vi hai susur san gail, lusəḅur səhor sijon. ² (Be savi aYesu tobaptais hən nəvanuan, ahai susur san gail ŋai lugole.) ³ Nəboŋ aYesu toləboi nəsa naFarisi gail lotosəsəloŋ həni, eriŋ naut a Jutea, etəlmam vi Kalili. ⁴ Len nəvanan san imasyar tur len naut a Samaria.

⁵ Ale ibar navile sua a Samaria, nahəsən a Sikar, topat pəpadaŋ hən nətan aJakop tolavi mai aJosef, anatan. [†] ⁶ Ikad nəḅurhuwai siJakop ei. Beti aYesu, niben tomatmat husur nəyaran toḅəlav, eḅətaḅ tarhəḅurhuwai enan. Natuḅlial bolai.

⁷ AtəḅtaSamaria sua egəm hən ḅəvəvaut. Ale aYesu ikel maii ke, “Lav nəwai. Nemuni.” ⁸ Eḅətaḅ səḅon husur ahai susur san gail lovi lan navile hən ləḅəvur nəhanian ideh. ⁹ Imagenan apəḅəvut isor vari ke, “Be gaiug govi Ju, ginai novi toḅtaSamaria. Gous mab hən nəwai hən ginai?” (Husur alat a Jutea ləsəḅon mai alat a Samaria boŋ ideh). ¹⁰ Ale aYesu isor vari ke, “Gətələboi naviolan siGot, mai ginai notokel mai gaiug, ‘Lav nəwai. Nemuni,’ gətaus ginai həni tia, ale nətəlav nəwai nəmauran mai gaiug.”

¹¹ Alitenan ikel maii ke, “Nasub, gəsəkad nəḅiliwai, nəḅəu eḅuer, ale nəḅurhuwai eg isareh masuḅ. Goləboi gəḅəvəvaut nəwai nəmauran enan a be? ¹² Gaiug gunau ke gototibau səhor atəmadat ta sutuai, aJakop a? Bathut gai m̄au ilav nəḅurhuwai egai mai gidato, ale gai mai anatan gail mai narivatəvat gail lomun lan.”

¹³ AYesu isor vari, ike, “Nəvanuan piŋi lotomun len nəwai egai, dereh limaduh tətəs. ¹⁴ Avil avan ideh tomun nəwai nəḅilav maii, asike imaduh boŋ ideh. Be nəwai nəḅilavi maii ehum nabəko toḅuv vi məhat len nəlon, tolav nəmauran vi sutuai maii.” ¹⁵ Napəḅəvut ikel maii ke, “Nasub, lav nəwai ideh mai ginai bai, hən asike nəḅimaduh boŋ ideh, asike nəḅegəm gegai hən navəvautan tətəs am.” ¹⁶ Ikel mai alitenan ke, “Givan vakis asoaŋ, mərəgəmai.” ¹⁷ Apəḅəvut isor vari ke, “Nəsəkad asoaŋw ideh.” AYesu ikel maii ke, “Nəboŋ gotoke, ‘Nəsəkad asoaŋw ideh,’ gokitin; ¹⁸ husur gulah mai asoaŋ erim tia, ale aḅəvut gotokade gagai savi asoaŋ, gəsəlah maii. Nəsa gotomadhakele ekitin.”

¹⁹ Apəḅəvut ike, “Nasub, gaiug govi ahai kelkel ur. ²⁰ Atəmanamit ta sutuai lulotu len navəhuh egai, be gamit məttovi Ju, mətuke naut a Jerusalem ŋai evi naut nalotuan.” ²¹ AYesu isor vari ke, “Litegai, gaiug gedəlom nəsa notokele. Nəboŋ dereh tegəmai hən ke asike evi natideh hən məḅilotu hən aTata len navəhuh egai o len naut a Jerusalem. ²² Gamit a Samaria mətsələboi gai məttolotu həni; ginamito, namtulotu hən gai namttoləboii, bathut nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm len nəju gail. ²³ Avil namityal dereh tegəmai, egəm tia, hən ke alat lotolotu kitin ləḅilotu kitin hən aTata len nəlolit kavkav, len nədaŋan seNunun, husur galit lovi nəvanuan nalotuan aTata tokəta doŋ galito. ²⁴ aGot savi nəvanuan tokad niben gotoləboi gəḅəriŋi, ao, ehum nanunun sua o nasuŋavŋavan gotodədəs gəḅəriŋi be tovi nəkadhumauran. Ale alat lotolotu həni limaslotu hən aGot hum tovi aGot kitin. Limaslotu kitin hən gai len nəlolit kavkav, len nədaŋan seNunun.” ²⁵ Apəḅəvut ikel maii ke, “Nələboii ke aMessiah aGot toḅtabuh lan dereh tegəmai, aten lotokisi hən aKristo. Nəboŋ ḅegəmai dereh tikel ur natit piŋi mai ginamito.” ²⁶ AYesu ikel maii ke, “Ginai en bogai toḅosor mai gaiug.”

Ahai susur gail lotəlmam

* **4:3:** Nəboŋ aYesu toləboii ke naFarisi lotosəsəloŋ hən tobaptais hən nəvanuan tosəḅur, emətəhun ləḅilal maii ale eriŋ naut enan. [†] **4:5:** Gen 33.19; Jos 24.32. Len naut egai isor husur aJakop ta sutuai, tovi natun əlsak tovi natun aAraham. * **4:9:** Luk 9.52-53; Ezr 4.1-5; Neh 4.1-2

²⁷ Len namityal enan, ahai susur san gail lotəlmam, losəhoʋut habat hən aYesu tosor mai apəhaʋut sua, avil galit ideh saus aliten ke, “Goləjon nəsa?” o saus aYesu ke, “Gusor mabe mai alitegai?”

²⁸ Beti napəhaʋut erinj nabiliwai san, etəlmam vi lan nabiltivile ale ikel mai nəvanuan gail ei ke, ²⁹ “Mətəgəm ris avan sua tokel mai ginau hən natit pisi notogole. Mətunau ke aKristo, aGot totabtəbuh lan a?” ³⁰ Na nəvanuan gail lorinj nabiltivile, lotubət van həni.

Nəbol pusan husur nəmatuan

³¹ Beti ahai susur gail lukele ke, “Hai pusan, gihan.” ³² Be ikel mai galit ke, “Nukad nəhanian hagw gamit mətəsaləboii.” ³³ Imaienan ahai susur gail lukel mai galit gabag ke, “Ase ilav nəhanian maii?” ³⁴ AYesu ikel mai galit ke, “Nəhanian hagw evi hən nəbigol naləjonian sitenan tosevət ginau hən nəbigol vurvur nauman san. ³⁵ Mətukad nasoran sua toke, ‘Nahəbati tivət beti nəmatuan,’ be mətəsəjav hən namətamito, mətəkəta ris nəmarireu hən nawit tommasas, toutaut hən nəmatuan tia. ³⁶ Nəvanuan tota kokotov nawit enan, tosevəgi, gai etubət lav napurpuran san, ale esəsəgov hən nawit mōs nəmauran vi sutuai.† Igole hən gai tota kokotov nawit mai gai tomabule, arbəhəhaʋur bənbəon. ³⁷ Husur nasoran egai ekitin toke, ‘Ikad avan sua tomabul, ikad togon tosevəgi tomatu.’ ³⁸ Nosəvat gamit hən mətbesəgov bənbəon hən nəsa mətəsaum mōsi. Galevis am loum idanj mōsi. Be gamit mətəhəsur galito ale mətəpəl hən nəmatuan.”

³⁹ Alat a Samaria isəbur len nabiltivile a Sikar lorinj nəlolit len aYesu husur na-kel-uri-an səpəhaʋut toke, “Ikel mai ginau hən natit pisi notogole.” ⁴⁰ Beti nəbəon alat a Samaria lotogəm həni, lousi hən bitoh mai galito, ale itoh ei vəbar nəmaribəon eru. ⁴¹ Ale husur nasoran san, isəbur am lukad nadəlomian. ⁴² Beti lukel mai napəhaʋut ke, “Nadəlomian sinamit len aYesu sahusur nəsa gotokele am, bathut ginamit gabag namtosəsəlon həni, ale namtoləboi səhoti ke ategai ilav kuv kitin hən navile a pan dan nəsaan.”

AYesu igol anatur nəvanuan nauman sekinj imaur

⁴³ Nəbəon nəmaribəon toru togam gole, aYesu erinj naut enan, evi Kalili. ⁴⁴ AYesu m̄au ikel koti ke, “Len naut sihai kelkel ur ideh, ləsaputsan atenan len nəvanuan salito.”* ⁴⁵ Imagenan, nəbəon aYesu tobar naut a Kalili, alat naut enan lohəhaʋur həni husur loris natit pisi togole len nəhanan a Jerusalem, husur galit am losuh len nəhanan enan.*

⁴⁶ Imaienan, aYesu evi Kana a Kalili, naut togol nəwai togəm vi wain lan.* Len naut enan ikad abiltivanuan sua toum sekinj, anatur ulum̄an toməsah, topat len nəməl len naut a Kapernaum. ⁴⁷ Nəbəon atenan tosevəlon hən aYesu togəm a Jutea vəbar naut a Kalili, ivan həni. Enjiri hən bəgəm vi lan naut a Kapernaum, gol anatur timaur husur pəpadanj timat. ⁴⁸ Na aYesu ikel maii ke, “Asike mətberis namerikel gail o natit mətbiəmanjan lan, asike mətukad nadəlomian!” ⁴⁹ Abiltivanuan toum sekinj enjiri tətəs ke, “Nasub, asike gəbəgəm gagai, dereh anatugw timat!” ⁵⁰ AYesu isor vari ke, “Givan, anatur imaur.” Edəlom nəsa aYesu tokel maii, ale ivan.

⁵¹ Len nəyaran san vahim, naslev san gail lobubur maii, lukel uri ke, “Anatur imaur tia!” ⁵² Eus galit ke, “Eləjon ivoi len namityal sa?” Beti lusor vari ke, “Napudan san inoŋ nino len namityal tosua ut mədau.”§ ⁵³ Beti atata inau səhoti ke, len namityal enan naj aYesu ike, “Anatur imaur.” Ale gai mai galit pisi lotosuh lohoim san, logəm vi vanuan nadəlomian. ⁵⁴ AYesu evi Jutea təlmam vi Kalili vəha-ru, ale egai evi namerikel na-vəha-ru-an aYesu togole len naut a Kalili.

5

AYesu igol avan sua imaur len nəwai a Petsata

¹ Husur nəbəon enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem van hən nəhanan sua seJu gail. ² Ale len naut a Jerusalem, pəpadanj hən nametləkau lotokisi hən Nametləkau Nasipsip, ikad nabiltiburhuwai lilos tokad navərəda torim todar visi, nahəsən Petsata* len nasoran seIpuru gail. ³⁻⁴ Nəvanuan isəbur lotoməsah lupat pipivərəda galenan, ametbesw gal, galevis narieliət togam mai galevis nahudhubelit tomat.† ⁵ Ikad esua topat ei toməsah len nasihau tovi 38 tia. ⁶ AYesu eris atenan topat ei, eləboii ke toməsah tobəlav tia, ale eusi ke, “Goləjon

† 4:36: Len naves egai, nawit tomatu evi nəvanuan toutaut hən besəsəlon hən nasoran siGot, toutaut hən bikad nadəlomian lan. * 4:44: Mat 13.57; Mak 6.4; Luk 4.24 * 4:45: Jon 2.23 * 4:46: Jon 2.1-11 § 4:52: Len nasoran ta Kris ike namityal toməlevru husur len nalennəyal sua ikad nəhaua toməlevtes len nadudulan ale toməlevtes am len naut mədau. * 5:2: Natosian galevis ta sutuai len nasoran ta Kris luke Betesta. † 5:3-4: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nategai: Lupat vir nəwai biŋjalujalw, 4 husur anjel siNasub egəm len nəbəon galevis, ebul hən nəwai, ale nəvanuan tovi lan nəwai metəkav, dereh timaur.

ke gimaur a?" ⁷ Aten toməšah isor vari ke, "Nasuḅ, nəšəkad avan ideh tovi tarhət sagw hən nəbevi lan nəwai nəboŋ toŋalunjalw. Nəboŋ notohisi hən nəbevi pan lan, avan tile am akis ibar nəwai a mō, beti ginau." ⁸ AYesu ikel mai ke, "Gile məhat, gebul hən nəbateh sam, pati, ale yar van." ⁹ Vəha-sua ŋai aten imaur. Ipat nəbateh san ale iyaryar van, avil nəboŋ enan evi nəSappat. ¹⁰ Imaienan, alat lotoil a mō hən naŋu gail lusor lan aten tomaur. Luke, "Daməŋ nəSappat bogai! Nəboŋ gotopat nəmel sam, goḅur kotov nalo tokai tas nauman!"* ¹¹ Isor var galit ke, "Avan togol notomaur ikel mai ginau ke, 'Pat nəmel sam, yar van.'" ¹² Lousi ke, "Ase ikel mai gaiug hən gəḅigol maien həni?" ¹³ Avil aten tomaur saləboii, husur aYesu ivan vəmasig len naluḅoh len naut enan.

¹⁴ Len namityal tovan, aYesu isaḅ atenan len naholəvat todar vis naim siGot ale ikel maii ke, "Geris, gagai gimaur, be sagigol nəsaan am hən asike natideh tosa səhor ta mō ḅevisi hən gaiug." ¹⁵ Beti naluḅman ia kel mai alat lotoil a mō hən naŋu gail ke aYesu boh togole tomaur. ¹⁶ Imaienan lotuḅat mədas bun aYesu sil togol natgalenan len nəSappat. ¹⁷ Be aYesu isor var galit ke, "ATəmagw eumum van vəbar gagai, ale ginau tu noum van." ¹⁸ Imaienan, alat lotoil a mō hən naŋu gail ludas pišal am hən ləḅigole ḅimat. Savi husur toḅur kotov nəkai-tasi-an hən nəSappat ŋai, be husur tokel ke aGot tovi aTəman san, imaienan, ike gai gabag toḅitpitov mai aGot.

AYesu ikel vəhoti ke tovi aNatun aGot

¹⁹ Ŋa aYesu isor var galit ke, "Kitin, nokitin mai gamit ke, aNatun aGot edədas ḅigol natideh səbon, eləboi ḅigol ŋa nəsa toris aTəman togole. Husur nəsa aTəman togole, aNatun am igole. ²⁰ Husur aTəman eləmas bun aNatun ale evusani hən natit piši gai togole, ale dereh teḅusani hən natit gail lotosəlor natgalenan hən məḅimanḅanjan lan. ²¹ Hum ke aTəman togol nəvanuan lotomat lule məhat, tolav nəmauran mai galito, aNatun am ilav nəmauran mai avan ideh gai toləŋon ḅilavi maii. ²² Husur aTata səsəḅ səhoti ke avan ideh ḅipanis, aoa eriŋi len aNatun hən ḅisaḅ səhoti ke nəvanuan gail ləḅipanis, ²³ hən nəvanuan piši ləḅeputsan aNatun len nənanuan salito hum lotoputsan aTata a məhat. Asike gəḅeputsan aNatun len nənanuan sam, gəsaputsan aTata tosevati len nənanuan sam.

²⁴ "Kitin, nokitin mai gamito, avan ideh tosevəlor hən nasoruan sagw, tokad nadələmian len aGot tosevət ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai, asike eḅis len nəpanismen, be imakuv tia dan nəmatan vi lan nəmauran. ²⁵ Kitin nokitin mai gamito, len nəboŋ ḅegəmai, hun nəboŋ togəm tia, dereh alat lotomat lesəseləŋ hən nadoldol siNatun aGot, ale alat lotosəseləŋ həni, dereh likad nəmauran. ²⁶ Husur aTata tovi nəkadun nəmauran, gai eriŋi len aNatun am hən ḅevi nəkadun nəmauran. ²⁷ Ale eriŋ nədaŋan len navəlan hən ḅikot hən nəvanuan gail, husur evi aNatun Nəvanuan. ²⁸ Samtiḅanjan len natgalenan, husur ikad nəboŋ togəmai hən alat lotomat len naḅur nəmatan salito ləḅesəseləŋ hən nadolon aNatun aGot, ²⁹ ale dereh lile məhat dan naḅur nəmatan. Alat lotogol tovoi, dereh lile məhat hən ləḅimaur tətəs. Avil alat lotogol tosa, dereh lile məhat hən ləḅesəseləŋ ləboi nəpanismen salito.*

³⁰ "Ginau nodədas nəḅigol natideh len ginau səboŋw. Nopəpehun navoian dan nəsaan hum aTata tokele. Ale napəpehwan sagw inor husur nəsagole husur naləŋonian sagw, be nugole husur naləŋonian sitenan tosevət ginau."

Na-kel-koti-an husur aYesu

³¹ AYesu isor am mai naŋu gail ke, "Ginau səboŋw ŋai nətasor ləboi ginau, nasoruan sagw asike takitin. ³² Avil ikad atesual am tosor vi tarhət sagw, ale noləboii ke na-sor-ləboii-an san husur ginau ekitin. ³³ Mətosəvat galevis tia van hən aŋon, ale gai ikel ur nakitinan.* ³⁴ Be nəsarij gat nəloŋw len na-sor-vi-tarhəte-an nəvanuan tokele, ao, nusor husuri ŋai hən məḅimakuv dan nəsaan samito. ³⁵ Aŋon ehum namial topan, tomial. Ale gamit mətulekis hən məḅitoh kəkereh len namial san, hən məḅehəhaḅur. ³⁶ Aŋon ikel kot ginau, avil ikad na-kel-koti-an tosehə esan. Husur natit gail aTata tolav mai ginau hən nəḅigol piš gail, natgalenan notogole, loḅusan nakitinan husur ginau, ke aTata tosevət ginau. ³⁷ Ale aTata tosevət ginau, gai isor ləboi ginau. Gamit mətsasəseləŋ hən nadolon, mətsəkəta ləboi gai toməbe. ³⁸ Ale nasoruan san səpat savoi len nəlomito husur mətsadəlom ginau, ginau boh, aTata tosevət ginau gəmai. ³⁹ Mətuḅorḅorḅor nəmauran vi sutuai len natosian siGot bathut mətunau ke nəmauran vi sutuai topat lan. Be natosian galenan lukel nakitinan husur ginau!

⁴⁰ Wake mətsaləŋon məḅegəm hən ginau hən məḅikad nəmauran enan.

⁴¹ "Nəboŋ məttosal suh ginau, nə-sal-suhi-an samito savi natideh len ginau ⁴² husur noləboi mətsaləmas bun aGot len nəlomito. ⁴³ Ginau noŋəm len nahəsan aTəmagw ale mətomətahun

* 5:10: Neh 13.19; Jer 17.21 * 5:29: Dan 12.2 * 5:33: Jon 1.19-27, 3.22-30

ginau, mætsahəhəvur hən ginau. Be naut kəmas avan ideh am bəgəm len nahəsan gabag n̄ai, dereh mitidam̄ hən̄i, mətəhəhəvur hən̄i. ⁴⁴ Imabe mətədədas mətbedəlom ginau? Mətuke mitisal suh gamit gabag be mətəmətəhun nə-sal-suhi-an togəm len gai tovi aGot səbon n̄ai. ⁴⁵ Samtinau ke evi ginau nəbikel kot nəsaban samito van hən aTəmagw len nakotan san. Ao, ikad atesua bigole, gai nələmit todar̄ lan, aMoses boh! Dereh gai tikel kot nəsaban samito. [†] ⁴⁶ Avil mətədəlom aMoses tia, mətədəlom ginau tia bathut gai māu itos husur ginau. ⁴⁷ Be asike mətbedəlom nəsə gai totesi husur ginau, mitimabe hən mətbedəlom nəsə notokele?”

6

AYesu evəjan alat lotovi 5,000

(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Luk 9.10-17)

¹ Husur nəboŋ galenan, aYesu evi Kalili, ilav tukot vi tarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kalili mai lotokisi hən a Tiperias am. ² Nabiltiuvoh lohushusuri bathut ke lotokəkəta ris namerikel gail gai togolgole len alat lotoməsah. ³ Ale aYesu etəvəhuh vi lan nəvəhuh, ebətah mai ahai susur san gail ei. ⁴ Nəboŋ hən nəPasova tovi nəhanan seju gail, egəm pəpadar̄.

⁵ Nəboŋ aYesu topair hən namətan, toris naluvoŋ lotogəm hən̄i, eus aFilip ke, “Datevur nabəta a be hən alateg ləbihani?” ⁶ AYesu epus kitev nənauan seFilip maienan hən bəbunus ləboi aFilip, husur eləboi tia nəsə bigole ta bogai. ⁷ Ale aFilip isor vari ke, “Nəpūrpuran hən nahəbati toməlevtor saləboi bəvur nabəta tonor hən galit vīsusua bihan kəkereh hən̄i.”* ⁸ Ale ahai susur sua san, aAdru, aVan aSimon Pita isor mai aYesu ke, ⁹ “Ikad natətai sua gegai tokad natuhhanian tovi nabəta nəpali torim mai naieh toru. Be natuhhanian egai savi natideh len nabiltiuvoh tomaiegai.”†

¹⁰ Beti aYesu ikele ke, “Mitigol nəvanuan gail ləbətah.” Nə naulum̄an gail lotovi 5,000 lobətah len naut enan toban̄ liol. ¹¹ Beti aYesu ilav nabəta, ale nəboŋ tosipa vi təban aGot tonor, epəpəhuni mai alat lotobətah. Igol tomaienan am hən n̄aieh. Galit p̄isi luhan husur naləŋonian salito vəhanukub. ¹² Nəboŋ lotohanukub tonor, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mətesəŋon nasughanian. Sa-ideh tesuh.” ¹³ Imagenan lusah tuan nasughanian hilat lotohan dani, losəŋon nəhad tovi 12 hən nasugut nabəta nəpali tosh kəmas!

¹⁴ Nəboŋ nəvanuan gail lotoris namerikel aYesu togole, luke, “Ahai kelkel ur kitin bogai bəgəm vi lan navile a pan!”‡

¹⁵ Bathut aYesu eləboii len galito ke gag n̄ai legəm tah gati hən ləbigol bəgəm vi kin, gai ivan dan galito vi lan nəvəhuh hən biŋoh səbon.

AYesu iyar len nəwai

(Mat 14.22-33; Mak 6.45-52)

¹⁶ Nəboŋ namityal tomasur, ahai susur san gail lovi pan vi lan nabiltiwai. ¹⁷ Len namityal enan naut evisivis be aYesu satəlmam van hən galit sal, ale lusah len nabot, gam tukot vi Kapernaum. ¹⁸ Sədareh nəlan euv habat gol ke nəwai tokudkud van epus. ¹⁹ Nəboŋ lotovarus van hum ma tovi nakilomita torim, loris aYesu toyar len nəponit nəwai, togəm pəpadar̄ hən nabot, ale lomətahw. ²⁰ Be aYesu ikai van hən galito ke, “Ginau bogai, samtemətahw!” ²¹ Imagenan lohəhəvur hən bisah len nabot ale isah lan. Vəha-sua n̄ai nabot ivahut len naut lotovi lan.

²² Pelan han naluvoŋ lotosuh tarhəwai, ludon̄ aYesu, lunau səhoti ke ikad nabot tosua n̄ai ei. Loləboii ke aYesu səsah len nabot mai ahai susur san gail, be luvan səbolit n̄ai. ²³ Beti nabot galevis logəm len naut a Tiperias, luvahut pəpadar̄ hən naut Nasub̄ tosipa hən nabəta lan, naut naluvoŋ lotohan bəta lan. ²⁴ Nəboŋ naluvoŋ lotoris ləboii ke aYesu satoh ei, ahai susur san gail ləsasuh, naluvoŋ lusah len nabot galenan, lovi Kapernaum hən ləbidon̄ aYesu ei.

AYesu evi nabəta hən nəmauran

²⁵ Nəboŋ nəvanuan galenan lotosəb̄ aYesu a Kapernaum, tarhəwai, lousi ke, “Hai pusan, gubar naut egai n̄ais?” ²⁶ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke mətəsadon̄ ginau husur mətətoris ləboi namerikel gail, be mətudon̄ ginau n̄ai husur mətuhanakub hən nabəta.

† **5:45:** Nəboŋ tosor husur aMoses, isor husur naləbulat torim aMoses totesi lotovi naləbulat metəkav torim len nasoruan siGot. * **6:7:** Len nasoruan ta Kris ike natenarius tovi 200. Natenarius evi nəpūrpuran hən nauman hən nəmaribon̄ tosua, ale natenarius tovi 200 evi nəpūrpuran hən nəmaribon̄ tovi 200 o pəpadar̄ hən nahəbati toməlevtor.

† **6:9:** Namisurhut nəpali ikad nəhəvəte ale lotuh dədasi hən ləbikad nəflaua hən ləbēum hən nabəta lan. ‡ **6:14:** AMoses epəhav utaut hən ahai kelkel ur surman gai bəgəm hən alat a Israel bon̄ ideh. Deu 18.15-19

²⁷ Samteum mōs nēhanian sēpat sabēlav, togēm vi pahsago. Ao, mēteum mōs nēhanian topat vi sutuai, nēhanian hēn nēmauran vi sutuai aNatun Nēvanuan dereh bēviol hēni mai gamito. Husur aGot aTata itabtabuh len atenan hēn bēum san mōs bēviol hēn nēmauran enan.”

²⁸ Imaienan lousi ke, “Datigol nēsa gail hēn datbigol nagolean aGot tolējoni?” ²⁹ AYesu isor var galit ke, “AGot elējon ke mitigol nategai ke: mēterij nēlomit len atenan aGot tosēvati.”

³⁰ Imaienan lukel maii ke, “Gigol namerikel ideh hēn namtberisi hēn namtbēdēlom gaiug. Dereh gigol nēsa? ³¹ Atēmadat ta sutuai luhan nēmanna len naut masmas hum aMoses totosi ke, ‘Eviol hēn nabēta togēm len nēmav mai galito hēn lēbihani.’” ³² Beti aYesu ikel mai galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, savi aMoses toviol hēn nabēta togēm len nēmav mai gamito. Avil evi aTēmagw toviol hēn nabēta kitin togēm len nēmav mai gamito. ³³ Bathut nabēta siGot evi atenan togēm vi pan dan nēmav, eviol hēn nēmauran mai nēvanuan navile a pan.”

³⁴ Imaienan lukel maii ke, “Nasub, geviol tabtab hēn nabēta enan mai ginamito.”

³⁵ AYesu ikel mai galit ke, “Ginau novi bēta hēn nēmauran. Avan ideh bēgēm hēn ginau, asike imalkēkat. Ale avan ideh bērij nēlon len ginau, asike, asike imaduh bōj ideh. ³⁶ Nukel mai gamit ke, naut kēmas mēttoris ginau, mētsarij nēlomit len ginau sal. ³⁷ Avil alat aTēmagw toviol hēn galit mai ginau, dereh legēm hēn ginau. Ale avan ideh togēm hēn ginau asike nomētahuni. ³⁸ Husur nēsagēm len nēmav hēn nēbigol nēsa notolējoni. Ao, nogēm hēn nēbigol husur nalējonian siGot tosēvat ginau mōsi. ³⁹ Ale nalējonian san imaiegai ke: galit pisi gai toviol hēn galito mai ginau hēn lēbēvi esagw, salimasig, be len Nēbōj Namōkot hēn navile a pan dereh nigol lile mēhat. ⁴⁰ Husur nalējonian seTēmagw imaiegai ke: galit pisi lotoris aNatun, lotorij nēlolit lan, dereh likad nēmauran vi sutuai, ale dereh nigol lile mēhat len Nēbōj Namōkot hēn navile a pan.”

⁴¹ Nēbōj lotosēsōlōj hēn natenan, naju gail lukoblen husuri bathut toke, “Novi nabēta togēm len nēmav,” ⁴² ale luke, “Ategai savi aYesu, anatum aJōsef nā? Datolēboi atēman mai anan. Imabe toke togēm len nēmav?” ⁴³ AYesu isor var galit ke, “Samtikoblen mai gamit gabag. Mitinōj. ⁴⁴ Ikad napīsal tosua nāi hēn avan ideh bēlēboi bēgēm hēn ginau. Nēbōj aTēmagw tosēvat ginau bēliv avan enan, elēboi bēgēm hēn ginau, ale dereh nigol tile mēhat len Nēbōj Namōkot hēn navile a pan. ⁴⁵ Len natosian sihai kelkel ur gail ike, ‘Ale aGot dereh tevi hai pusan salit pisi,’ nā nēvanuan pisi lotosēsōlōj husur aTata, lotosēsōlōj lēboi nēsa tokele, galit logēm hēn ginau.” ⁴⁶ (Namilen sake avan ideh saris aTata. Atenan togēm len aGot, atenan nāi eris aTata.) ⁴⁷ Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh torij nēlon len ginau, gai ikad nēmauran vi sutuai. ⁴⁸ Ginau novi nabēta hēn nēmauran. ⁴⁹ Sutuai atēmamit gail luhan nēmanna len naut tobēbesw, be naut kēmas natenan, lumat pisi. ⁵⁰ Egai evi nabēta togēm len nēmav hēn avan ideh bīhani, asike imat. ⁵¹ Ginau sēbōgw nāi novi nabēta nēmauran togēm len nēmav. Avan ideh bīhan nabēta egai, dereh tikad nēmauran vi sutuai. Husur nabēta nēbēviol hēni evi nibegw; dereh nēviol hēni mōs nēmauran silat navile a pan.”

⁵² Beti naju gail lōvitvītuh mai galit gabag, luke, “Ategai teviol mab hēn niben mai gidato hēn datbīhani?” ⁵³ Imaienan aYesu ikel mai galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, asike mētbīhan niben aNatun Nēvanuan, asike mētbēmun nēda han, mētukad nēmauran kitin mabe? Mētsēkade len gamit gabag. ⁵⁴ Avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nēda hagw, atenan ikad nēmauran vi sutuai, ale len Nēbōj Namōkot hēn navile a pan dereh nigol tile mēhat dan nēmatan. ⁵⁵ Husur nibegw evi nēhanian kitin, nēda hagw evi nate namunian kitin. ⁵⁶ Imaienan, avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nēda hagw, atenan itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len gai. ⁵⁷ ATēmagw tovi nēkadun nēmauran esēvat ginau, ale bathut aTēmagw, ginau nutoh, nukad nēmauran. Len navīde tomaiēnan, avan ideh tohanhan ginau, bathut ginau, gai dereh titoh, tikad nēmauran. ⁵⁸ Ginau novi nabēta togēm len nēmav, be nabēta egai sasūtan nēmanna atēmamito ta sutuai lotohani. Luhan nēmanna ale lumat. Avan ideh tohanhan nabēta egai, dereh titoh, tikad nēmauran vi sutuai.”

⁵⁹ AYesu ikel natgalenan nēbōj tōpusan len naim nabōnbonan a Kapernaum.

Ahai susur isōbur lugam dan aYesu

⁶⁰ Nēbōj ahai susur san gail lotosēsōlōj hēn natgalenan, luke, “Napusan enan idan habat. Ase elēboi bēsēsōlōj sēhōti?” ⁶¹ AYesu elēboi len gai gabag ke ahai susur san gail lukoblen husur natenan, ale ikel mai galit ke, “Nateg emēdas nadēlomian samito a? ⁶² Bimagenan, imabe len gamito mētbēris aNatun Nēvanuan bētēlmam vi mēhat? Mētedēlomi beti a? ⁶³ ANunun aGot nāi elēboi bēviol hēn nēmauran kitin mai nēvanuan. Nēdanjan sinēvanuan edādas bīgol natideh. Nasoruan notokele mai gamito, evi soruan seNunun aGot toviol hēn nēmauran mai nēvanuan. ⁶⁴ Avil gamit galevis mētsēkad nadēlomian len

* 6:31: Exo 16.4, 15; Psa 78.24 * 6:45: Isa 54.13 § 6:48: Nēbōj aYesu toke tovi nabēta hēn nēmauran, ike ehum nabēta datbīhani dereh datikad nēmauran, evi nēkadhumauran.

ginau.” (AYesu ekəmaianen husur len natubatan eləboi alat lotokad nadəlomian lan, ale eləboi nəvanuan sua bəriŋi len navəlan aenemi san gail.) ⁶⁵ Beti aYesu ike, “Husur natenan nukel mai gamit ke, nəvanuan saləboi bəgəm hən ginau len gai səbən. ATata ŋai eləboi bigol nəvanuan bıkad nadəlomian hən bəgəmai.”

⁶⁶ Husur tokəmaianen, ahai susur san isəbur lupair dani, ləsahusuri am. ⁶⁷ Ŋa aYesu ipair van hən lotovi 12 ike, “Be gamit am mətuke mitivan a?” ⁶⁸ ASimon Pita isor vari ke, “Nasub, nantivan hən ase? Gaiug səbəm ŋai gukad nasoruan toviol hən nəmauran vi sutuai. ⁶⁹ Namtorin nəlonamito len gaiug, namtoləboi tia ke gaiug govi siGot səbən gotogəm mōsi.”* ⁷⁰ Beti aYesu ike, “Ganan! Ginau nukelis hən gamito məttovi 12, be gamit sua evi natəmat.”

⁷¹ Nəboŋ tokəmaianen, isor husur aŋutas, anatun aSimon Iskariot, husur aŋutas, esua len lotovi 12, dereh terinŋi len navəlan aenemi san gail.

7

Nəhanan hən Nəpasvaləval gail

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu iyaryar len naut a Kalili. Emətahun nəyaran len naut a Jutea husur alat lotoil a mō hən naJu gail ludorŋdorŋi hən ləbigol bimət. ² Ale nəboŋ hən Nəhanan hən Nəpasvaləval gail, egəm pəpadan. Evi nəhanan sua seJu gail.* ³ Beti aVan aYesu matmat gail lusor maii ke, “Gerin naut enan vi Jutea hən ahai susur sam gail ləberis natit gotogol gail. ⁴ Avan ideh toke bətibau len nəhon nəvanuan gail sasusuan gai! Gəbigol namerikel gail, gigol gail len nəhon nəvanuan piŋi len navile a pan hən ləbələboi gaiug!” ⁵ Lokəmaianen husur aVan gail am ləsəkad nadəlomian lan.

⁶ Imaianen aYesu ikel mai galit ke, “Namityal tonor hən ginau sagəm sal. Be samito, namityal piŋi inor ŋai. ⁷ Nəvanuan sinavile a pan gail lodədas ləbəmətahun bun gamito. Be ginau, lomətahun bun ginau husur nukel koti ke natit gail lotogole lusa vəsa. ⁸ Mətevi lan nəhanan ea. Ginau asike novi lan Nəhanan enan, husur namityal tonor hən ginau sagəm sal.” ⁹ Nəboŋ tokəmaianen tonor, itoh a Kalili ŋai.

AYesu len Nəhanan hən Nəpasvaləval

¹⁰ Be nəboŋ aVan aYesu gail lotovi məhat vi lan Nəhanan tonor, gai am evi məhat vi lan. Səyar len nəhon nəvanuan gail be esusuah. ¹¹ Beti len Nəhanan, alat lotoil a mō hən naJu gail, ludorŋdorŋi, lous kitevi ke, “Atenan itoh a be? Gai be?” ¹² Len naluvoh nəvanuan isəbur lusor lahlah husuri. Galevis luke, “Evi naulumən sua tovoi masuŋ.” Galevis am luke, “Ao, egəras nəvanuan gail.” ¹³ Be səkad avan ideh tosor husuri len nəhon nəvanuan gail, husur lomətahw len naJu gail lotoil a mō.

¹⁴ Be nəboŋ sua rivuh len nawik hən Nəhanan, aYesu evi məhat vi lan naim siGot, ale etubat pusan. ¹⁵ Beti naJu gail lotoil a mō, lotosəsəlor həni, lupan, luke, “Ategai eləboi bun natosian siGot, be səkad avan ideh tokad namitisau topusan həni maii. Imabe?”

¹⁶ Imaianen aYesu isor var galit ke, “Naŋusanan sagw savi esagw. Ao, atenan tosəvat ginau evi nəkadhut naŋusanan sagw. ¹⁷ Avan ideh toke bigol naləŋonian siGot, dereh teləboi ke naŋusanan sagw egəm len aGot o evi esagw səbögw. ¹⁸ Nəvanuan tosor len naləboian san səbən, eləŋon ke tipatpat gai məhat. Avil gai toləŋon ke teputsan nahəsən atenan tosəvati, gai ekitin, ale səkad nagəgərasan lan. ¹⁹ Savi aMoses tolav nalo mai gamito a? Be gamit ideh sahusuri. Mətudas piŋal hən mətbigol nəbimat sil nəsa?”

²⁰ Naluvoh lusor vari ke, “Gaiug gukad natəmat! Ase idas piŋal hən bigol gəbimat?” ²¹ AYesu ikel mai galit ke, “Nugol nauman sua len nəSappat, nugol naulumən imaur, ale nəvanuan piŋi losəhoŋut sil notogole len nəSappat.* ²² Be gamit am mətəum len nəSappat nəboŋ məttotiv dalus natətai ulumən husur nalo siMoses. (Be nəvide hən na-tiv-dalusian savi siMoses, evi setəmamit ta sutuai, aAraham.)* ²³ Məttotiv dalus natətai ulumən len nəboŋ han, naut kəmas tovi nəSappat.† Mətugole hən asike mətəbur kotov nalo siMoses, be evi nauman. Mətbimaganen, imabe mətutəbulol bulos ginau nəboŋ notogol naulumən kavka tomaur len nəSappat?*” ²⁴ Sagenənoŋ hən nəsa notogole mai na-kəta-suluvi-an mai nə-nau-suluvi-an samit ŋai. Mitimasnənoŋ həni mai natit tonor, tokitin ŋai.”

AYesu evi aKristo a?

* **6:69:** Mat 16.16; Mak 8.29; Luk 9.20   * **7:2:** Lev 23.34-36; Deu 16.13. Nəhanan hən Nəpasvaləval evi nəhanan seJu gail, Lunau təlmal hən atəmalit ta sutuai nəboŋ lotoyaryar len naut masmas. Len nasihau tovi 40 lutoh len nəpasvaləval gail.   * **7:21:** Jon 5.1-18   * **7:22:** Gen 17.10-13; Lev 12.3   † **7:23:** Nalo siMoses ike limastiv dalus natətai len nəmaribor toməlevtor husur nəpasian san.   * **7:23:** Jon 5.8-9

²⁵ Beti galit galevis lototoh len naut a Jerusalem lous galit gabag ke, “Savi atenan lotoke ləbigole bimat a? ²⁶ Be mæteris! Gai boh tosorsor len nəhon nəvanuan gail. Ləsakel natideh maii. Hum ma nəvanuan na-il-a-mo-an gail lotoləboi koti ke atenan evi aKriso, aGot totabtabuh lan a? ²⁷ Avil datoləboi naut atenan togəm lan. Be nəboŋ aKriso bəgəmai, asike ikad avan ideh beləboi naut togəm lan.”

²⁸ Na aYesu, topusan len naholəvat todar vis naim siGot, ikai ke, “Mətunau ke mətoləboi ginau a? Mətunau ke mətoləboi naut notogəm lan a? Savi len ginau gabag ŋai notogəmai. Be atenan tosəvat ginau, ekitin. Gamit mətsaləboii, ²⁹ be ginau noləboii, husur nogəm təban, gai esəvat ginau.”

³⁰ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, alat lotoil a mo lohisi sərbuer hən ləbitah gati. Be avan ideh səbari husur namityal san sagəm sal. ³¹ Avil isoḅur len naluḅoh lorin nəlolit lan. Luke, “Nəboŋ aKriso bəgəmai, asike igol namerikel gail lotosəhor natgalenan ategaii togole.”

³² Nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hən natgalenan naluḅoh lotosor lahlah həni husur aYesu, galit mai abiltihai tutumav gail losəvat alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, hən ləbitah gati. ³³ Na aYesu ike, “Dereh nitoh kəkereh mai gamit balai, beti netəlmam van hən atenan tosəvat ginau. ³⁴ Dereh mitidoŋ ginau, be asike mətusab ginau, ale mətsaləboi mətbəgəm vi lan naut nəḅevi lan.”

³⁵ Beti alat lotoil a mo hən naJu gail, lukel mai galit gabag ke, “Ategai tiyar vi be hən asike datḅisabi? Hum ma ḅivan hən naJu gail lototoh len naut tiltile seuleKris hən bəpusan mai alat a Kris a? ³⁶ Nəboŋ toke, ‘Dereh mitidoŋ ginau be asike mətusab ginau,’ ale ‘Mətsaləboi mətbəgəm hən naut nəḅevi lan,’ namilen evi nəsa?”

Naḅusanan husur aNunun aGot

³⁷ Len nəboŋ naməkot len nawik hən Nəhanan, len nəmariboŋ totibau han, aYesu eil vi məhat, ikai ke, “Avan ideh ḅimaduh, tegəm hən ginau!” ³⁸ Avan ideh torin nəlon len ginau, tegəm, temun! Hum natosian siGot tokele ke, ‘Nəwai nəmauran dereh tisel dan nəlon hum nawisel gail.’” ³⁹ (Nəboŋ tokəmaianan, isor husur aNunun aGot, alat lotorin nəlolit len aYesu dereh likade, be aGot saviol həni sal husur aGot saputsan aYesu sal hən nəyalalan san ḅiparpar.)

Nənanan tiltile husur aYesu

⁴⁰ Galevis len naluḅoh lotosəsəloŋ hən nasoruan san, lusor təvah ke, “Ategai bogai ahai kelkel ur kitin.” ⁴¹ Galevis luke, “AKriso bogai, aGot totabtabuh lan.” Ris galevis am lotoke, “Eniŋan? AKriso asike egəm a Kalili a? ⁴² Be natosian siGot ike aKriso dereh tegəm len nəpasusan siTevit ale lipasi len naut a Petlehem, navile matmat siTevit aKin. Imaianan o səmaianan a?” ⁴³ Na naluḅoh lovitvituh, lopəpəhw husur aYesu. ⁴⁴ Ale galevis luke lithah gati, wake avan ideh sətah lan.

⁴⁵ Alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lotəlmam van hən abiltihai tutumav mai naFarisi gail. Ale lous alatenan ke, “Imabe mətsətah gati gəmai?” ⁴⁶ Alatenan lusor var galit ke, “Aoa, namtsasəsəloŋ hən avan ideh sator suman atenan boŋ ideh.” ⁴⁷ Na naFarisi gail lusor viles alatenan ke, “Imabe? Gai egeras gamit am a? ⁴⁸ Mitinau nategai ke: len ginamit namttoi a mo mai ginamit namttoi Farisi, ikad ginamit ideh torin nəlon lan māu a? Ebuer kaskasi! ⁴⁹ Naluḅoh lorin nəlolit lan, be ləsaləboi natideh, lotətan hən nalo. Nasemalean tiptat len galito!”

⁵⁰ Ikad naFarisi sua, nahəsan aNikotemus, togəm hol mai aYesu a mo, ale ike, ⁵¹ “Asike datḅikot hən avan ideh hən datḅisaḅ nəsa gai togole, sanor len nalo sidato hən datḅerinj hən ḅipanis.” ⁵² NaFarisi gail lusor vilesi ke, “Govi nauleut ta Kalili gototah mai atenan a? Gia vuruŋ kitevi len natosian siGot. Dereh gisabi ke ahai kelkel ur ideh sagəm len naut a Kalili boŋ ideh!”

[Naləḅulat ta sutuai len nasoruan ta Kris ləsəkad naves 7.53–8.11.]

⁵³ Ale lopəpəhw, luvahim gail.

8

Naḅəhəvut togol naitian toḅur kotov nəlahan

¹ Be aYesu evi lan Naḅəhuh Oliv. ² Ale nəboŋ naut tolan evi lan naholəvat todar vis naim siGot tətəs. Sədareh nəvanuan gail logəm həni, ale ebətah, epusan. ³ Ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail losəhar aḅəhəvut sua lotosabi len naitian toḅur kotov nəlahan. Lugol eil len nəhon naluḅoh. ⁴ Lukel mai aYesu ke, “Hai pusan, alitegai, namtusabi len naitian toḅur

* 7:37: Lev 23.36

* 7:38: Eze 47.1; Zec 14.8

* 7:42: 2Sam 7.12; Mic 5.2

* 7:50: Jon 3.1-2

kotov nəlahan. ⁵ Ale len nalo, aMoses ikel buni hən datβetubun alatpəhəvut lotosumian alitegai. Be gaiug, gukel nəsa?*" ⁶ (Lokəmaienan hən ləbīgol aYesu bəkəkos len nasoruan san hən ləbikot həni.) Be aYesu ebatah, iβetβet, itos len tan hən nəgarhuvəlan. ⁷ Lous taltal hən bisor var galito, ale eil vi məhat, ike, "Gamit ideh topar saan, tilav nəvat, tuvi a mo." ⁸ Beti ebatah tətəs, iβetβet, tos len tan. ⁹ Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, lotuβat van, alat lotovi həvut loil a mo. Ale aYesu itoh səβon mai alitenan. ¹⁰ Beti aYesu eil vi məhat, eusi ke, "Bareab, galito, lutoh a be? Səkad avan ideh toke gəβipanis a?" ¹¹ Ike, "Naut ido hən galito Nasub." Ale aYesu ike, "Ginau am nəsave gəβipanis. Givan ale gagai van sagigol nəsaan am."

AYesu, namīal hən navile a pan

¹² AYesu isor mai nəvanuan gail tətəs am, ike, "Ginau novi namīal hən navile a pan; avan ideh tohusur ginau, asike, asike iyar len nəmargobut, avil dereh tikad namīal hən nəmauran."* ¹³ Na naFarisi gail lusor tas nasoruan siYesu luke, "Gaiug gukel na-kel-koti-an husur gaiug gabag, be husur gaiug səβonŋ ŋai gotokele, na-kel-koti-an sarŋ savi natideh len nakotan, ehum sakitin." ¹⁴ AYesu isor var galit ke, "Naut kəmas notokel na-kel-koti-an husur ginau gabag, na-kel-koti-an sagw ekitin, husur noləboi naut notogəm lan mai naut notovi lan gagai. Be gamito, mətsaləboi naut notogəm lan, mətsaləboi naut notovi lan. ¹⁵ Mətonənoŋ husur naləboian sinəvanuan ŋai, ginau nəsanənoŋ hən avan ideh mai nəsa nəvanuan gail lotoləboii. ¹⁶ Nəbənənoŋ, na-nənoŋ-həni-an sagw inor, husur savi ginau səβogw notogole, be nugole mai atenan tosavat ginau, nonənoŋ husur nəsa aTata tokele. ¹⁷ Nalo samito ike, na-kel-koti-an sinəvanuan eru arβəpitoŋ, nakotan isaβi ke evi kitinan. ¹⁸ Ale ikad eru artokel na-kel-koti-an husur ginau: esua, ginau notokel husur ginau gabag, togon, aTata tosavat ginau."

¹⁹ Imaienan lotuβat usi ke, "ATəmaŋ gai be?" Isor var galit ke, "Husur ke mətsaləboi ginau, mətsaləboi aTəmagw. Məttaləboi ginau, məttaləboi aTəmagw am." ²⁰ AYesu ekəmaienan pəpədaŋ hən nabokis hən nəvat nəboŋ topusan len naholəvat todar vis naim siGot. Avan ideh sətah gati husur namityal san sagəm sal.

AYesu sagəm len navile eg a pan

²¹ Len namityal tile am, aYesu isor mai galito tətəs, ike, "Gagai noriŋ gamito, nuvan, ale dereh mətekəta kitev ginau van, ale mitimat len nəsaan samito. Naut notovi lan, mətodədəs mətβegəm həni boŋ ideh." ²² Imaienan nəju gail lotoil a mo lusor mai galit gabag ke, "Nəboŋ ategai toke, 'Naut notovi lan, mətodədəs mətβegəm həni boŋ ideh,' namilen imabe? Dereh tia gol gai gabag timat a?" ²³ Ris aYesu toke, "Gamito, mətovi alat a pan, ginau novi auleməhat. Gamit hən navile eg a pan; ginau savi hən navile eg a pan. ²⁴ Imaienan nuke dereh mitimat len nəsaan samito. Husur asike mətβedəloimi ke novi ginau notovi ginau, dereh mitimat len nəsaan samito."* ²⁵ Na lous taltal həni ke, "Be gaiug ase?" Ale aYesu isor var galit ke, "Sumian notokele a mo tia. ²⁶ Nukad natit isəbur hən nəbikēle husur gamito, hən nəbisəβ səhoti hən mətβipanis, be nəboŋ notosor mai alat hən navile a pan, nəsəsəloŋ hən atenan tosavat ginau husur gai ekitin, ale nukel ur nəsa ŋai atenan tokele." ²⁷ Be ləsaləboi sal ke aYesu tosor husur aTəman. ²⁸ Na aYesu isor mai galit tətəs am ke, "Nəboŋ mətβevus aNatun Nəvanuan vi məhat, dereh məteləboii ke novi ginau notovi ginau. Ale len ginau səβogw nəsəgol natideh, avil nukel nəsa ŋai aTəmagw topusan həni mai ginau. ²⁹ Ale atenan tosavat ginau itoh mai ginau; sariŋ gaβulan ginau. Bathut nugol tabtab hən nəsa gai tohəhəvut həni." ³⁰ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən tokəmaienan, nəvanuan isəbur loriŋ nəlolit lan.

Anatun aAraham gail mai anatun aSetan gail

³¹ Beti aYesu isor mai nəju gail lotoriŋ nəlolit lan ke, "Mətβigol husur nəpusanan sagw, mətovi ahai susur sagw kitin, ³² ale dereh məteləboi nakitinan. Ale nakitinan dereh tigol mitikad nəmakuvan, asike mətovi slev am." ³³ Lusor vari ke, "Namtovi nəpasusan siAraham, namtsavi slev sivan ideh boŋ ideh. Imabe gotoke, 'dereh mitikad nəmakuvan, asike mətovi slev am?'"* ³⁴ AYesu isor var galit ke, "Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol nəsaan evi slev sisaan. ³⁵ Naslev savi nəbathudud ideh simasta hən naim, naut kəmas totoh mai galito. Avil anatun ulumian amasta evi bathudud sua vi sutuai. ³⁶ Imaienan, aNatun aGot bīgol asike mətβevi slev am, dereh mitikad nəmakuvan tokitin. ³⁷ Noləboii ke mətovi nəpasusan siAraham gail, be mətəum kitev nəpīsal hən mətβigol nəbimat husur nasoruan

* 8:5: Lev 20.10; Deu 22.22-24 * 8:12: Isa 49.6; Mat 5.14; Jon 9.5 * 8:24: Exo 3.14-15, naut aGot tokel ur nahəsan ke, aNovi ginau notovi ginau o aNovi ginau nəbevi ginau. * 8:33: Mat 3.9; Luk 3.8

sagw sagol natideh len nəlomito. ³⁸ Ginau nusus husur natit notoris aTata sagw togol gail. Be gamito mətugol nəsə məttoşəsəloj hən atəmamit m̄au tokele.”

³⁹ Lusor təvah ke, “Atəmanamito aApraham!” AYesu ikel mai galit ke, “Məttavi anatan aApraham gail, məttagol husur nəsə aApraham togole. ⁴⁰ Nukel nakitinan tia notosəsəloj hən aGot tokele, be gagai mətudas p̄isal hən mətbigol nəb̄imat. Apraham sagol natideh tomaiənan. ⁴¹ Gamit mətugol natit atəmamito togol gail.”

Beti lusor vari ke, “Namtsavi natətai nap̄isal. Namtukad aTəmanamit esua ŋai, aGot.” ⁴² AYesu ikel mai galit ke, “AGot tavi aTəmamito, məttalemas bun ginau husur nogəm təban aGot, nogəm gegai. Savi len ginau ŋai notogəmai, be gai esəvat ginau. ⁴³ Imabe mətşaləboi səhot nasoran sagw? Husur mətşaləboi mətşəsəşəloj husur nasoruan sagw. ⁴⁴ Husur mətovi anatan atəmamit tovi tamat. Mətuke mitigol husur nəsə gai toləŋoni. Atenan igolgol nəvanuan lumat len natubatan hən navile a pan van van sal. Gai ematahun nakitinan husur nakitinan ebuer lan. Nəboj toşor libliboŋ evi nasoruan san matmat husur gai evi vanuan nalibliboŋan mai nəkadun nalibliboŋan. ⁴⁵ Imagenan, nəboj notokel nakitinan, mətşadələm nəsə notokele. ⁴⁶ Gamit ta be eləboi bikel vəhoti ke notokad nəsaan? Ale nəb̄ikel nakitinan, imabe mətşadələm nəsə notokele? ⁴⁷ Avan tovi siGot esəsəloj səhot nasoruan san. Be gamito, mətşavi siGot. Husur enan mətşəsəşəloj səhot nasoruan san.”

⁴⁸ NaJu gail lotosəsəloj həni lusor vari ke, “Namtukel səhot gaiug nəboj namttoke gotovi auleSamaria gotovi ut kəmas! Gaiug gukad natəmat sua!” ⁴⁹ Ris aYesu toke, “Ao, nəşəkad natəmat ideh. Avil noputsan nahəsən aTəmagw, noputsani len nənanan sagw. Be gamito, mətomədas nahəsagw hum notovi ut kəmas. ⁵⁰ Ginau nəşadoj nəyalyalan m̄os ginau gabag, be ikad atesua toləŋon ke nahəsagw tiyalyal. Gai dereh tēpəpəhun navoian dan nəsaan. ⁵¹ Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol husur nəsə notokele, asike imat vi sutuai.”

⁵² Nəboj lotosəsəloj hən natanen, naJu gail lusor təvah ke, “Gagai namtoləboi buni ke gukad natəmat sua. AApraham imat. Ahai kelkel ur gail tu lumat. Be naut kəmas natanen, gaiug gukele ke, ‘Avan ideh togol husur nəsə notokele, asike esəsəloj hən nabus nəmatan vi sutuai.’ ⁵³ Gunau ke gotoyalyal səhor aApraham atəmanamit tomat a? Mai ahai kelkel ur lotomat gail a? Gunau ke gotovi ase?” ⁵⁴ AYesu isor var galit ke, “Nətaputsan nahəsagw gabag, nəyalyalan enan asike tavi natideh. Be atenan toputsan ginau evi aTəmagw, məttoşor husuri ke, ‘Atenan evi aGot sinamit bolai.’ ⁵⁵ Avil mətşaləboii, be ginau noləboii. Nətakele ke nəşaləboii, nətavi nəvanuan nalibliboŋan sur̄nan gamito. Wake noləboi gai ale nugol husur nəsə tokele. ⁵⁶ Atəmamit aApraham ehəhəvur hən bəkəta vi m̄o hən nəboj sagw, erisi, ale ikemkem.” ⁵⁷ Beti naJu gail luke, “Nədəm̄ han̄ səbar 50 sal. Goris mab hən aApraham?” ⁵⁸ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, a tahw hən aApraham tovisi, novi ginau notovi ginau.”* ⁵⁹ Nəboj tokəmaiənan, lotətəriv vat gail hən ləbətubuni, be aYesu esusuan gai dan galito, evivile dan naut enan todar vis naim siGot.

9

AYesu igol ametşesw imaur

¹ Nəboj aYesu toyar van eris naulum̄an sua namətan toşesw nəboj lotopasi. ² Ahai susur siYesu lousi ke, “Hai p̄usan, nəsaan sise igol namətan ategai artobesw nəboj lotopasi? Esil nəsaan setəman mai sinan o esil esan səb̄on?”* ³ AYesu isor var galit ke, “Savi sil nəsaan san o setəman mai anan, avil evi metşesw hən nəvanuan gail ləberis nədanjan siGot b̄evisi len nəmauran san. ⁴ Nəboj tovi nalennəyal sal datimasgol nagolean siGot toşəvat ginau. Dereh nalenmariug tegəmai, gol ke avan ideh asike eum. ⁵ Nəboj nototoh len navile a pan sal, novi nam̄ial hən navile a pan.”*

⁶ Beti aYesu ep̄ulai len tan, igol nətan evi b̄al hən nabusun, ale ikas namətan atenan artobesw hən nəbal enan. ⁷ Ale ikel maii ke, “Gai kəkəs nəhōm̄ len nab̄iltiburhuwai lotokisi hən Siloam.” (Nəhes enan namilen “Səvati”). Na aulum̄an ivan, ekəkəs nəhon, totələmam, ekəta.

⁸ Alat lototoh pəpadan̄ həni, mai alat lotoris tojir̄jir̄ nəvanuan hən nəvat a m̄o, luke, “Savi ategaii tobətah, usus nəvat tabtah a?” ⁹ Galevis luke, “Gai bogai.” Galevis am luke, “Ao, be esum̄an atenan.” Ale aulum̄an enan ikel ur gai səbon ke, “Ginau ŋa bogai.” ¹⁰ Imaiənan lousi ke, “Imabe? Nəsə igol gokəta?” ¹¹ Aulum̄an isor var galit ke, “Atenan lotokisi hən aYesu igol nəbal, ale ikas namətəgw həni. Ikel mai ginau ke, ‘Gevi Siloam, kəkəs nəhōm̄.’ Imaiənan, nəboj notovan, notokəkasi, nokəta.” ¹² Beti lousi ke, “Atenan be?” Isor var galit ke, “Eniŋan.”

Lous kitev nakətaan simetşesw

* 8:58: Jon 1.1-3; Exo 3.14 * 9:2: Exo 20.5 * 9:5: Jon 8.12

¹³⁻¹⁴ Nəboŋ aYesu togol nəbal ale togol aulumān tokəta, nəmariboŋ enan evi nəSappat. Beti nəvanuan gail losəhar aulumān enan, tovi metbesw a mo, van hən naFarisi gail. ¹⁵ Na naFarisi gail am lous tətəs həni, nəsa tovisi həni hən tokəta. Ikel mai galit ke, “Eriŋ nəbal len namətagw ale nokəkəs kuvi, ale nokəta.” ¹⁶ NaFarisi galevis luke, “Ategai, aYesu, sagəm len aGot husur eum len nəSappat.” Be galevis am luke, “Bevi nəvanuan nəsaan, igol namerikel galenan mabe?” Na-sor-bəlbəl-an enan len nətarhət gəlaru, igol galit lukad nəpəpəhwan. ¹⁷ Imagenan, tətəs am lous atən-tovi metbesw a mo ke, “Ategai togol namətaŋ tokəta, gusor husur mab həni?” Aulumān enan isor var galit ke, “Ahai kelkel ur sua bolai.”

¹⁸ Nabiltiju gail ləsədəlomi ke tovi metbesw a mo, ŋa lokis atəman mai anan gəmai. ¹⁹ Ale lous gəlaru ke, “Ategai evi anatuməru a? Evi metbesw nəboŋ mərtopasi a? Bimaienan, ekəta mabe gagai?” ²⁰ Atəman mai anan arusor var galit ke, “Namroləboi ategai, anatuməmə bogai, ale nəboŋ namrtopasi evi metbesw. ²¹ Namrsaləboi nəsa tovisi həni tokəta gagai, namrsaləboi ase toşəŋav hən namətan. Be etibau tia, savi tətai am, eləboi b̄isor husur gai gabag, məteusi həni bai.” ²² Arokəmaianen husur aromətəhw len nabiltiju gail husur galit ludam mai galit gabag ke, avan ideh tokel uri ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtəh lan, dereh lehut avan enan dan naim nəbənbonan salito. ²³ Husur enan aruke, “Etibau tia, məteus gai.”

²⁴ Imaianen, lokis vəha-ru hən atenan tovi metbesw a mo. Ale lukel maii ke, “Len nahəsən aGot, namtukele hən gaiug, gikel nakitinan! Husur namtoləboii ke aYesu evi nəvanuan nəsaan.” ²⁵ Isor var galit ke, “Bevi nəvanuan nəsaan, ginau nəsaləboii. Noləboi natesua ŋai. A mo namətagw iβesw, be gagai nokəta.” ²⁶ Na lousi ke, “Igol nəsa hən gaiug? Igol namətaŋ arosəŋav mabe?” ²⁷ Isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia be mətsəsəsələŋ. Mətuke nikel tətəs hən mab həni am? Gamit am mətoləŋon ke mətevi ahai susur san gail mau a?” ²⁸ Beti losəvar buni ale luke, “Evi gaiug gotovi ahai susur sitenan, be ginamito, namtovi ahai susur siMoses gail. ²⁹ Namtoləboii ke aGot isor mai aMoses, be atenan, aYesu, namtsaləboi naut toğəm lan.” ³⁰ Ris aulumān enan tosor var galito, ike “Mətsaləboi naut toğəm lan, be esəŋav hən namətagw. Mətumabe? Nosəhoʋut len gamito! ³¹ Datoləboii ke aGot sasəsələŋ hən nəvanuan nəsaan gail, be esəsələŋ hən alat lotolotu van həni, alat lotogol nəsa toləŋoni. ³² Sutuai tia van vəbar daməŋai, avan ideh sasəŋav hən namətan nəvanuan ideh tovi metbesw len nəpasian san. ³³ Atenan asike bəgəm len aGot, mətumau ke eləboi b̄igol natideh a? Ao, edədasi.” ³⁴ Luser vari, luke, “Nəboŋ lotopas gaiug, gopul hən nəsaan tia, gaiug ase hən gəbəʋusan ginamito?” Ale lubar həni dan naim nəbənbonan, lukai həni.

Namətan nəlon iβesw

³⁵ Nəboŋ aYesu toşəsələŋ hən lotobar həni vivile, isaβ aulumān enan, ale eusi ke, “Goriŋ nəloŋ len aNatun Nəvanuan m̄au a?” ³⁶ Aulumān isor vari, ike, “Nasub, ase ganan hən nəbəriŋ nələgw lan?” ³⁷ AYesu ikel maii ke, “Goris tia. Atenan bogai tosor mai gaiug gagai, ganan.” ³⁸ Na ike, “Norriŋ nələgw len gaiug, Nasub,” ale ilotu həni. ³⁹ Beti aYesu ike, “Nogəm len navile a pan m̄os nəpəpəhwan hən navoian dan nəsaan, hən ametbesw gail ləb̄ikad nakətaan, ale hən alat lotokəta, ləb̄egəm vi metbesw len nəlolito.”

⁴⁰ NaFarisi galevis lototah maii losəsələŋ hən tokəmaianen, ale lousi ke, “Gokəmabe? Guke ginamit am namtovi metbesw a?” ⁴¹ AYesu ikel mai galit ke, “Məttavi metbesw gail, asike məttanor hən nəpanismen sil nəsaan samito, be husur mətukele ke mətokəta, mətunor hən nəpanismen sil nəsaan samit sal.”

10

AYesu evi nəvanuan tovoi tokəkəta təban nasipsip

¹ AYesu isor am, ike, “Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh sabis len nabopita, be toṗəlau səhor nəhol nasipsip, evi nəvanuan vənvnənah, evi nəvanuan toṗarparu vanuan m̄os nəvənəhian! ²⁻³ Be nəvanuan tokəkəta kəkol hən nabopita, esəŋav hən nabopita m̄os nəvanuan tokəkəta təban nasipsip hən b̄ebis lan. Nasipsip gail losəsələŋ ləboi nadolon atenan tokəkəta təban galito. Ale ekis nasipsip san səbon, ekis nahəsəlit viʋusua ale esəhar galit vivile. ⁴ Nəboŋ toşəhar galit piʋi vivile tonon, iyar a mo ale nasipsip gail lohusuri bathut losəsələŋ ləboi nadolon. ⁵ Asike lohusur avan ideh tile, be dereh ligam dani, husur ləsəsələŋ ləboi nadolon atenan.” ⁶ AYesu ikel nasoruan kəta enan be nəvanuan gail ləsələboi nəsa tokel mai galito.

⁷ Imaianen aYesu ikel tətəs həni mai galit ke, “Kitin nokitin mai gamit ke, ginau novi bopita, hən nasipsip ləbiyar tur lan. ⁸ Alat lotogəm a mo len ginau lovi vanuan vənvnənah, lovi vanuan lotoparparu vanuan m̄os nəvənəhian; be nasipsip ləsəsələŋ hən galito. ⁹ Ginau novi bopita. Avan ideh b̄ebis tur len ginau, dereh tikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan san. Len ginau dereh tegəmai, tivan, tisəβ nəhanian tovoi mərireu. ¹⁰ Nəvanuan vənvnənah egəm ŋai

hən bəvənah, bigol nasipsip ləbimat, sah pəpas gail. Ginau nogəm hən nasipsip sagw ləbikad nəmauran vi sutuai, nogəm hən ləbepul səsəhov həni.

¹¹ “Ginau səbögw novi nəvanuan nasipsip tovoi. Nəvanuan nasipsip tovoi eutaut hən bimat mōs nasipsip gail. ¹² Nəvanuan nauman tokətkəta təban nasipsip mōs nəpūrṗuran, savi nəvanuan nasipsip tovi amahean nasipsip gail. Imaienan, nəboṅ toris nalipah katkat togəmai, eriṅ nasipsip, igam dan galito.*” Beti nalipah katkat ikat gat nasipsip sua, ale navəshəsipip lugam pəpəhw. ¹³ Nəvanuan nauman igam dan nasipsip gail husur eum mōs nəpūrṗuran ṗai, savəhvəh nasipsip, len gai ləsavı natideh.

¹⁴⁻¹⁵ “Ginau səbögw novi vanuan nasipsip tovoi. Sumān notoləboi aTəmagw mai aTata toləboi ginau, noləboi nasipsip sagw gail, ale galito loləboi ginau.* Ale noutaut hən nəbimat mōs galito. ¹⁶ Ginau nukad nasipsip galevis tile ləsavı len navəshəsipip egai. Nımassəhar galito hən ləbēvi lan navəshəsipip sagw. Ale galit am dereh ləsesəloṅ səhot nadologw, ale libon hən ləbēgəm vi vəshəsipip bəsuə ṗai tokad nəvanuan nasipsip tosuə.

¹⁷ “ATata eləmas bun ginau husur notoutaat hən nəbimat, hən nəbikad təlmam hən nəmauran sagw. ¹⁸ Səkad avan ideh toləboi bilav kuv nəmauran sagw dan ginau, be ginau səbögw noviol həni husur naləṅonıan sagw ṗai. Ginau nukad nədaṅan hən na-il-a-mō-an. İpat len navələgw hən nəbeviol hən nəmauran sagw, ipat len navələgw hən nəbilav təlmam həni. Nətanen evi nəsa aTəmagw tokel buni hən nəbıgole.”

¹⁹ Nəboṅ tokəmaienan tonon, ikad nəpəpəhwan tətəs am len naṗu gail husur nasoruan san. ²⁰ İsoṅur len galito luke, “Gai ikad natəmat sua, evınvınu, imab mətosəsolon həni?” ²¹ Galevis am luke, “Avan ideh tokad natəmat saləboi bısor maıenan. Natəmat saləboi bəsəṅav hən namətan ametbesw. Edədəsil!”

AYesu len Nəhanan hən Na-səṅav-həni-an

²² Len nabiltıvile Jerusalem, lukad Nəhanan hən Na-səṅav-həni-an len nahəbati naut susus.† ²³ Ale aYesu itoh len naholəvat todar vis naim sıGot, iyar husur navərada sıSolomon ei. ²⁴ Nabiltıju gail ludar visi, lousi ke, “Gugol namtodədarṗabu maıegai vir ṗais? Gəbevi aKısto, aGot totabtabuh lan, gikel koti mai ginamıto.” ²⁵ AYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamıto tia wake mətsadəlom ginau. Nəsa notogole len nahəsən aTəmagw, natgalenan lukel kot ginau. ²⁶ Be mətsadəlom gail am, husur mətsavi ideh len nasipsip sagw. ²⁷ Nasipsip sagw gail losəsəlon səhot nadologw, ginau noləboi galito ale lohusur ginau. ²⁸ Noviol hən nəmauran vi sutuai mai galito ale asike lumasıg boṅ ideh. Avan ideh asike elıv kuv galit dan navələgw. ²⁹ ATəmagw toviol hən alaten mai ginau, aTəmagw egai iyalyal səhor natit pısi, ale avan ideh asike elıv kuv galito dan navələn. ³⁰ Ale ginau mai aTata namrosua ṗai.”

³¹ Nabiltıju gail lotətari vət tətəs hən ləbetubuni. ³² AYesu ikel mai galit ke, “Len nəhomıto nugol natit isobur tovoi lotogəm len aTata. Len natgalen notogole, mətuke mətetıvı ginau sil ta be?” ³³ Naṗu gail lusor vari ke, “Asike namtotıvı gaiug sil natideh tovoi gotogole, be sil gotosor mədas nahəsən aGot. Husur gaiug gotovi vanuan ṗai, gugolgol gaiug ke gotovi Got.*”

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Len natosıan hən nalo samıto, aGot isor: Ike, ‘Nukele ke mətovi “got” gail.† ³⁵ Gamıt mətoləboi ke natosıan sıGot edədəs bəbuer boṅ ideh. Mətoləboi ke aGot tokis nəvanuan galenan, napisulan san togəm hən galito, ‘got gail.’ ³⁶ Ginau, aTata itabtabuh len ginau ale esəvat ginau vi lan navile a pan. Imaienan, nəboṅ notoke, ‘Novi aNatun aGot,’ imabe məttoke notosor mədas nahəsən aGot? ³⁷ Asike nəbıgol nəsa aTata togole, samtedəlom nəsa notokele. ³⁸ Wake nəbıgol nəsa togole, naut kəmas mətsadəlom nəsa notokele, mitıkad nadələmıan len nəsa notogole hən mətbələboi səhotı, hən mətbələboi tabtab həni ke, aTata itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len aTata.”

³⁹ Husur tokəmaıenan, alat lotosəsolon həni ludas pısal hən ləbitah gati, be ivan dan galito.

⁴⁰ Nəboṅ tovan, ilon tukot len Nawısel Jortan van hən naut aṅon tobəpəbaptıas lan a mō tia, ale itoh ei.* ⁴¹ Beti nəvanuan isobur logəm həni, luke, “Aṅon sagol namerıkel ideh, be nəboṅ tosor husur ategai, natit pısi tokele ekitin.” ⁴² Ale tarhəwısel Jortan ei, isobur lorıṅ nəlolit len aYesu.

* **10:12:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nabiltılipah katkat towael. * **10:14-15:** Mat 11:27; Luk 10:22

† **10:22:** Nəhanan hən Na-səṅav-həni-an evi nəhanan seṗu gail hən na-səṅav-həni-an hən naim sıGot ta sutuai len nasıahu 164 B.C. Lunau təlmam hən nəboṅ naṗu gail lotokad tətəs hən naim sıGot dan navələn alat ləsavı Ju. Len nəboṅ enan len natutumavan gail lugol naim sıGot ivevev tətəs am. * **10:33:** Lev 24.16 † **10:34:** Len Psa 82.6, aGot ekis alat lotoil a mō hən nəvanuan san gail hən got gail. Ekəmaıenan husur ilekis hən galito hən ləbeil gel gai len nəhon nəvanuan gail, ale hən ləbənənov hən nəvanuan san gail mai nalo san. * **10:40:** Jon 1:28

11

Nəmatan siLasarus

¹ Ikad atesua toməşah, nahəsan a Lasarus. Itoh a Petani mai aʋavinen gəlaru, aMeri mai aMarta.* ² (Evi aMeri enan boh tobir naoil pəhas len Nasuḅ, len narien gəlaru, ale togargari hən navurun.)* Amīnen aMeri, aLasarus, eməşah. ³ Na napəhəʋut eru enan aropisul van hən aYesu ke, “Nasuḅ, ategai gotoləmas buni, eməşah.”

⁴ Nəboŋ aYesu tosəşəloŋ hən napisulan enan ike, “Naməşahan enan savi hən nəmatan, ao evi mōs nəvanuan gail ləḅisal suh nəyalyalan siGot, hən ke aNatun aGot bikad nə-sal-suhi-an lan.” ⁵ Naut kəmas aYesu toləmas bun aMarta, aMeri mai aLasarus, ⁶ nəboŋ tosəşəloŋ hən nakel-uri-an enan, itoh len naut totohtoh lan hən nəmariboŋ eru am. ⁷ Beti husur nəboŋ toru enan, ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi Jutea tətəs.” ⁸ Ahai susur gail lusor vari ke, “Hai pusan, naŋu gail lumadhadas pişal hən ləḅetubun gaiug, be goləŋon gəḅetəlmam tətəs am a?”

⁹ AYesu isor var galit ke, “Akis ikad nəhaua tovi 12 len nalennəyal. Avan ideh toyaryar len nalennəyal sapes həbetw, husur ekəta len namīal hən navile eg a pan. ¹⁰ Avan ideh biyaryar len mariug, dereh tişes həbetw husur səkad namīal lan.”

¹¹ Beti ikel mai galit ke, “Abubur sidato, aLasarus, ipatmari; be nia vəŋoni.” ¹² Imaienan, ahai susur gail lukel mai ke, “Nasuḅ, gai biapatmari len naməşahan, dereh timaur dani.” ¹³ Lunau ke aYesu toşor ŋai husur nəpatmarian, ris aYesu toşor husur nəmatan siLasarus. ¹⁴ Imaienan beti, aYesu ikel pərpəp hənı mai galit ke, “ALasarus imat tia! ¹⁵ Na nunau gamito, ale nukemkem ke nəşatoh ei, husur len natenan dereh mitikad nadələmian am len ginau. Ale datia ris aten beti.”

¹⁶ Imagenan, aTomas, namilen ke aMəlav, ikel mai ahai susur galenan ke, “Gidato datitah mai aYesu, ləḅetubuni, letubun gidat maii.”

AYesu isor vəhəvəh aMarta mai aMeri

¹⁷ Nəboŋ aYesu togəm pəpadaŋ hən naut a Petani, lukel maii ke aLasarus topat ei len naḅurhes hən nəmariboŋ tovat tia. ¹⁸ (Ale navile a Petani ipat dan naut a Jerusalem len nakilomita totor ŋai,* ¹⁹ ŋa naŋu toşəbur logəm hən aMarta mai aMeri hən ləḅigol nəlolər ḅeləŋon ḅivoi am husur nəmatan səmīnelaru.)

²⁰ Beti nəboŋ aMarta tosəşəloŋ hənı ke aYesu togəm pəpadaŋ, evivile hən ḅerisi, be aMeri saləḅoii, ebətah lohoim. ²¹ Na aMarta ikel mai aYesu ke, “Nasuḅ, gətətoh geg tia, amīnegw asike təmat. ²² Be naut kəmas, noləboii hən natideh teviol hən natideh gəḅeusi hənı mai gaiug.” ²³ AYesu ikel maii ke, “Amīnen dereh tile məhat tətəs.” ²⁴ AMarta isor vari ke, “Noləboii ke dereh tile məhat len na-le-məhat-an len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan.” ²⁵ AYesu ikel maii ke, “Ginau novi na-le-məhat-an dan nəmatan mai novi nəmauran. Ginau nugol nəvanuan lule məhat dan nəmatan, ginau noviol hən nəmauran mai galito. Avan ideh toriŋ nəlon len ginau, dereh timaur, naut kəmas ḅimat. ²⁶ Ale avan ideh totoh tin len ginau, toriŋ nəlon len ginau, asike, asike imat vi sutuai. Godələmi a?” ²⁷ Isor vari ke, “Evoi Nasuḅ, nodələmi ke gotovi aKristo, aNatun aGot, gai tokel gati ke tegəm vi lan navile a pan.”

²⁸ Nəboŋ tokəmaienan tonəŋ aMarta eriŋi, etəlmam vahim. Ekis kuv aMeri, aʋan, isor səḅon maii ike, “AHai pusan egəmai, eus gaiug.” ²⁹ Nəboŋ aMeri tosəşəloŋ hən natenan, vəha-sua ŋai ivan hənı. ³⁰ AYesu səbar navile a Petani sal, be itoh len naut tobubur mai aMarta lan. ³¹ Alat a Jerusalem lototoh mai aMeri lohoim hən ləḅigol nəlon ḅeləŋon ḅivoi am, loris tole məhat, tovan tutut. Lunau ke tovi lan naḅurhes siLasarus hən ḅitaŋ ei, ale lohusuri.

³² Nəboŋ aMeri togəm ris aYesu, iteh bathurien, ikel maii ke, “Nasuḅ, gətətoh gegai, amīnegw asike təmat.”

³³ Nəboŋ aYesu toris aMeri totaŋ, eris naŋu gail lototaŋ maii, ale nəlon ipaŋpaŋ, nəlon isa habat. ³⁴ Eus galit ke, “Mətorinŋi a be?” Lusor vari ke, “Nasuḅ, gəm risi.” ³⁵ Namətarur siYesu isel. ³⁶ Beti naŋu lotoil pəpadaŋ luke, “Məteris! Gai eləmas bun aLasarus vəsa.” ³⁷ Be galit galevis luke, “Ategai igol ametḅesw tomaur. Imab satəgau gat aLasarus dan nəmatan?”

AYesu igol aLasarus ile məhat dan nəmatan

³⁸ Nəboŋ aYesu tobar naḅurhes, nəlon isa habat tətəs am. Naḅurhes enan evi naḅurhuvat sua tokad nabiltivat lotokəkol gole hənı. ³⁹ AYesu ikel mai galit ke, “Rusan nəvat vi tarhəte.” AMarta, aʋavinen aten tomat, ikel maii ke, “Nasuḅ, gai iḅo tia. Daməŋai, nəmariboŋ han ivat.” ⁴⁰ AYesu isor vari ke, “Nukel mai gaiug tia ke, gəḅeriŋ nəloim len ginau, dereh geris nəyalyalan siGot.”

* 11:1: Luk 10.38-39

* 11:2: Jon 12.3

* 11:18: Len nasoruan ta Kris sakel nakilomita totor, be ike nəstatia tovi

⁴¹ Imaienan lorusan nêvat vi tarhête. Beti aYesu ekêta vi mêhat, ike, “Tata, sipa hên gotosêşelôj hên ginâu. ⁴² Nôlêboii ke gotosêşelôj hên ginâu akis, be nokêmaienan môs alategai lotoil pêpadan, hên lêbedêlomi ke gotosêvat ginâu.”

⁴³ Beti aYesu ikai habat ke, “Lasarus, gevivile!” ⁴⁴ Ale gai tomat evivile. Nêkaliko ibanjis narien mai navêlan sal, nêkaliko tile ibanjis nêhon. AYesu ikel mai galit ke, “Sah ruâtati hên bivan!”

Naju gail lusor utaut hên lêbigol aYesu bimat
(Mat 26.1-5; Mak 14.1-2; Luk 22.1-2)

⁴⁵ Len alat lototah mai aMeri, isoður lorin nêlolit len aYesu husur loris nêsa togole. ⁴⁶ Be galevis luvan hên naFarisi gail, lukel ur nêsa aYesu togole. ⁴⁷ Beti abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lokis nabonbonan hên nêSanhitrin.† Lousus galit gabag ke, “Datigol nêsa? Ategai boh igol namerikel tosoður. ⁴⁸ Datbidam hên bigol tomagenan van, nêvanuan pîsi dereh lorin nêlolit lan, lehusuri hum akin. Beti nasoltia ta Rom dereh legêam mêdas naut sidato mai lav nêvanuan gail dan gidato.”‡

⁴⁹ Beti galit sua, aKaiafas, tovi biltihai tutumav len nasihau enan, ike, “Gamit mêtsalêboi natideh! ⁵⁰ Mêtsênanu sêhoti ke, ivoi am hên gidat pîsi ke, naulunfan sua bimat môs nêvanuan gail, sêhor alat a Rom lêbêmêdas gidat pîsi dattovi Ju hên datbîmasig.” ⁵¹ (Nêboj aKaiafas tokêmaiean, sakel sêbon hêni, be aGot erin nênanuan sua len nênanuan siKaiafas. Ale len namilen hum abiltihai tutumav, epêhav utaut hêni ke, aYesu dereh timat môs alat lotovi Ju. ⁵² Be savi môs naju gail ñai, timat môs aGot bēpisan bonbon hên anatun gail pîsi lotogam pēpēhw, siriv len naut gail len navile a pan.) ⁵³ Imagenan, len nêboj enan van, lusor utaut hên lêbigol aYesu bimat. ⁵⁴ Husur enan, aYesu sêyaryar am len nêhon alat a Jerusalem, be erin naut enan, evi lan navile a Efraim topat pēpadan hên naut masmas tobbesw, beti itoh ei mai ahai susur san gail.

⁵⁵ Nêboj nêPasova seju gail togêam pēpadan, nêvanuan isoður len naut pîsi lotosuh dar vis naut a Jerusalem, lovi mêhat vi Jerusalem vagol sêbolit hên galito liveveu hum nalo tokele, utaut vir nêhanan enan. ⁵⁶ Lokêtkêta doj aYesu. Ale nêboj lotoil len naut todar vis naim siGot lousus galit gabag ke, “Gunau ke nêsa? Tegêam hên nêPasova o tēbuer?”

⁵⁷ Len nêboj enan, abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lukele hêni ke avan ideh bêlêboi naut aYesu totoh lan, timaskel vêhoti hên lêbitah gati.

12

AMeri evêhas aYesu
(Mat 26.6-13; Mak 14.3-9)

¹ Len nêmaribonj tomêlevtes sêbar nêPasova sal, aYesu ibar naut a Petani. Evi naut siLasarus, aten aYesu togol tole mêhat dan nêmatan. ² Loutaut hên nabiltihanian mōsi. ALasarus mai galevis am lutah maii len natev, ale aMarta ipat nêhanian mai galito. ³ Beti aMeri ilav nahudhulita hên nêhai pêhas naoil, nêvat ham totibau.* Evêhas narien aYesu hêni ale igar kuvi dan narien gêlaru hên navurun. Ale naim epul hên nêbon naoil enan tosusau. ⁴ Ikad ahai susur san sua, nahêsan aJutas Iskariot, bērin aYesu len navêlan aenemi san gail. AJutas ike, ⁵ “Nêvat hên nêhai pêhas egai etibau hun naðurpûran hên nasihau tosa! Imabe datsapur hêni, lav nêvat han mai namêsal gail?” ⁶ Ekêmaiean, be sênanu namêsal gail, husur evi vanuan vônvanêh. Gai ekêtkêta tēban nabokis nêvat salito, be ilavlav kuvi môs gai gabag. ⁷ AYesu isor varê ke, “Sagêgai etêgau gat nêhai pêhas egai vir nêboj lêbitavun ginâu. ⁸ Akis namêsal gail lutohtoh mai gamito, be ginâu, asike nutoh mai gamit ebelav.”*

⁹ Nêboj naju gail lotosêşelôj hêni ke aYesu totoh a Petani, nabiltiluvoth logêam hên lêberisi, be savi aYesu ñai, luke leris aLasarus am, atenan aYesu togol tole mêhat dan nêmatan. ¹⁰ Imaienan, abiltihai tutumav gail lusor utaut hên lêbigol aLasarus am bimat, ¹¹ husur nêvanuan isoður lugam dan abiltihai tutumav gail hên lêberin nêlolit len aYesu sil nêsa tovisi hên aLasarus.

AYesu evi lan naut a Jerusalem hum nakin
(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Luk 19.28-40)

† 11:47: NêSanhitrin evi nêkânsel seju gail lotobêtah hên nakotan. ‡ 11:48: Len naut egai, nêvanuan namitisau lunau namilen ke, alat a Rom dereh ligol naim siGot timasirsir mai lemêdas naju gail pîsi. Ale dereh ilav kuv nêdanjan hên na-il-a-mo-an dan abiltihai tutumav gail mai nêSanhitrin. * 12:3: Luk 7.37-38. Nasoruan ta Kris ike namêlasan han ibar 325 gram. * 12:8: Deu 15.11

¹² Pelan han na-kel-uri-an ibar naut a Jerusalem ke aYesu satogəmgəmai. Nəboŋ nabiltuluvoḥ lotogəmə hən Nəhanan nəPasova lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan, ¹³ lutariv nəpashət nadet,† luvan hən ləbēbubur maii. Lukai habat ke, “Hosanna! Datisal suh aGot!

Got tigol na-voi-buni-an van hən gai togəmə len nahəsan Nasub aGot.

Got tigol na-voi-buni-an van hən nakin naut a Israel.”*

¹⁴ Nəboŋ aYesu tosaḅ natuhtonki, ebətah lan hum natosian siGot tokele ke,

¹⁵ “Nəvanuan naut a Israel gail, samtemətahw!

Məteris! Nakin samit satogəmai!

Ebətah len natuhtonki!”†

¹⁶ (Len nəboŋ enan ahai susur san gail ləsaləboi natgalen len natosian siGot. Be nəboŋ aYesu tovi məhat vi lan namənas san, lunau təlmam hən nəsa tovisi, ale lunau səhōti ke tovi nəsarpoḥan hən nəsa ahai kelkel ur sua totos gati.)

¹⁷⁻¹⁸ Nəvanuan galenan loluḷluvoḥ husur galit galevis lutoh mai aYesu nəboŋ tokis aLasarus dan naburhes hən bimaur dan nəmatan. Ale galito, lukel ur nəsa lotorisi mai alat ləsarisi. Imaienan, isoḅur lovivile hən ləbēbubur mai aYesu, bathut losəsəloŋ husur namerikel enan today gai togole. ¹⁹ Imagenan, naFarisi gail lusor təvah mai galit gabag ke, “Datsəkad napisal ideh am. Məteris atenan, gai esəhor gidat tia, navile a pan pisi lohusuri.”

AuleKris galevis ludon aYesu

²⁰ Len alat lotovi Jerusalem hən ləbilotu len Nəhanan nəPasova, ikad auleKris galevis lotogəmai. ²¹ Luvan hən aFilip ta Petsaita a Kalili, lousi ke, “Nasub, namtuke namteris aYesu bai.” ²² AFilip ikel mai aAdru, ale aruvan vəkel mai aYesu. ²³ Beti aYesu isor var gəlaru, ike, “Namityal hən aGot bəvəhot nəyalyalan siNatun Nəvanuan egəm tia. ²⁴ Kitin, nokitin mai gamit ke, asike namisurhuwit biteh hən bimət len tan, ipat səbōn maien ŋai. Wake biteh hən bimət len tan mau, dereh titov vi məhat, tivān masuḅ. ²⁵ Alat lotoləmas bun nəmauran salito len navile eg a pan, dereh limasig vi sutuai. Avil alat lotoləmas bun ginau səhor habat hən nəmauran salito len navile eg a pan, dereh likad nəmauran vi sutuai.” ²⁶ Avān ideh bīke bevi tarhət sagw hum nəvanuan na-vi-tarhəte-an, timashusur ginau, husur nəvanuan na-vi-tarhəte-an sagw timastoh mai ginau. Ale avān ideh bevi tarhət sagw, aTata dereh teputsani, tisal suhi.

AYesu isor husur nəmatan san

²⁷ “Gagai nəlogw etuhatuh masuḅ. Nəkəməbe beti? Dereh nīke, “Tata gilav kuv ginau dan namityal egai, sanələŋon tisa vəsa”? Ao asike nokəmaienan husur nogəmə mōsi. Nogəmai hən nəbələŋon bīsa vəsa! ²⁸ Tata gigol nahəsəm tiyalyal!”

Beti nadoldol egəm len nəmav, ike, “Nugol iyalyal tia, ale dereh nigol tiyalyal tətəs am.”

²⁹ Nəboŋ naluvoh lotosəsəloŋ həni, galevis luke nabiliurur tokurur, galevis am luke aŋel tosor maii.

³⁰ Beti aYesu ike, “Nadoldol enan isor mōs gamito, sator mōs ginau. ³¹ Gagai evi namityal hən aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan len navile a pan. Gagai evi namityal hən aGot bəhut atenan toil a mō len navile eg a pan, tovi təmat. ³² Ale ginau, nəboŋ mətəipat ginau vi məhat dan nətan, dereh neliv nəvanuan pīsi gəmə hən ginau.”* ³³ (Ekəmaienan hən bīgol navide hən nəmatan san bimasil ke dereh timat len nəhai balbal.) ³⁴ Naluvoḥ lous aYesu ke, “Imabe gotoke aNatun Nəvanuan dereh timat magenan? Namtunau ke natosian siGot toke aKristo, aGot totabtabuh lan dereh titoh vi sutuai. Imagenan, aNatun Nəvanuan egai gotosor husuri, ase ganan?”*

³⁵ AYesu isor var galit ke, “Namīal dereh tēmīal len gamito təbəlav kəkereh am. Nəboŋ namīal bēmīal sal, mitiyar lan hən asike nəmargobut bīkabut gol gamito. Mətbīyar len nəmargobut, asike mətoləboi naut mətbēvi lan. ³⁶ Nəboŋ məttokad namīal sal, məterin nəlomit lan, hən mətbəgəmə vi anatan namīal.”

† **12:13:** Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad navite lotohanhani. Len naut a Israel lolbilbil həni hən ləbēvusani ke lotobal səhor aenemi salit gail len nəbalan. Len naut egai hum ma lotobilbil həni husur lunau ke aYesu togəmə hum nakin hən begəgel hən alat a Rom lotoi a mō len naut a Jutea. * **12:13:** Psa 118.25-26 † **12:15:** Zec 9.9. Nəboŋ toke natuhtonki namilen ke anatan natoŋki totibau be avān ideh sasah lan sal. § **12:24:** Len naut egai aYesu ike saləboi bevi tarhət silat a Kris van vəbar tomat hum namisurhuwit. Be a tahw len nəmatan san dereh tile məhat hum nawit totov vi məhat. Nəboŋ tole məhat eləboi bevi tarhət sinəvanuan pīsi len navile a pan, ale hum nawit dereh tikad navit tisəbur. * **12:25:** Mat 10.39, 16.25; Mak 8.35; Luk 9.24, 17.33 * **12:32:** Jon 3.14, 6.44, 8.28 * **12:34:** Psa 110.4; Isa 9.7; Dan 7.14

Nadəlomian ebuer len nəvanuan gail

Nəboŋ aYesu tokəmaienan tōnoŋ, evi tut, esusuan gai dan galito. ³⁷ Naut kəmas togol namerikel tosoḅur len nəhon nəvanuan gail, ləsariŋ nəlolit lan. ³⁸ Imaienan, nasoruan sihai kelkel ur alsaiiah isarpoh toke,

“Nasub̄ aGot, ase edəlom na-kel-uri-an sinamito?

Nədaŋan sam̄, gaiug goḅusani van hən ase hən ḅeris ləboii?”*

³⁹ Husur natenan ləsaləboi ləbikad nadəlomian surŋan nəsa aGot tokele len nabuŋon aIsaiiah totos tətəs həni ke,

⁴⁰ “Nugol namətalit iḅesw

nugol nəkadulit iḅonḅon,

imaganan, namətalit lodədas ləḅekəta ləboi nəsa notogole

nəlolit lodədas ləḅeləboi səhot nəsa notokele

ale lodədas ləḅipair van hən ginau

hən nəḅigol ləḅimaur.”**

⁴¹ Isaiiah ekəmaienan husur toris nəyalyalan seKristo a m̄o tia, ale isor husuri.

⁴²⁻⁴³ Avil len alat lotoil a m̄o, isobur loriŋ nəlolit len aYesu. Be husur lotoləmas nə-sal-suhi-an sinəvanuan gail səhor nə-sal-suhi-an siGot, ləsakel uri ke lotokad nadəlomian lan bathut lomətahw ke naFarisi gail ləḅikai tas galito hən asike ləḅilotu len naim nəḅonḅonan salito.

Nasoran məkot siYesu len nəhon naluḅoh

⁴⁴ Beti aYesu ikai habat van hən naluḅoh ke, “Avan ideh ḅeriŋ nəlon len ginau, gai eriŋ nəlon kitin len aGot tosevat ginau gəmai. ⁴⁵ Ale avan ideh tokəta ris ginau, ekəta ris atenan tosevat ginau. ⁴⁶ Nogəm len navile a pan surŋan narŋial hən ke avan ideh ḅeriŋ nəlon len ginau asike itoh len nəmargobut am. ⁴⁷ Avan ideh ḅesəsəloŋ hən nasoruan sagw be sagol husuri, ginau nəsesəḅ səhoti ke timaspanis, husur nəsagəm hən nəḅisəḅ səhoti ke navile a pan timaspanis, ao, nogəm hən nəḅilav kuv navile a pan dan nəpanismen sil nəsaan salito.

⁴⁸ Avan ideh topair dan ginau mai nasoruan sagw, len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan, len nəhon aGot nasoruan sagw dereh tisəḅ səhoti ke avan enan timaspanis. ⁴⁹ Bathut ginau nəsasor len nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an sagw. Avil nusor sitenan tosevat ginau, aTata. Gai ikele hən ginau hən nəsa nəḅimaskəle nəboŋ nəḅisor. ⁵⁰ Ale noləboii ke nəsa aTata tokel buni, evi nəkadun nəmauran vi sutuai; imaienan, nukel nəsa aTata tokel mai ginau hən nəḅikele.”

13*Ahai susur gail, aYesu ekəkəs narielito*

¹ NəPasova tipat pelan, ale aYesu eləboii ke namityal togəm hən ḅeriŋ navile a pan, hən ḅivan hən aTata. Eləmas bun alat lotohusuri len navile a pan, ale gagai eḅusan pərpəp hən na-ləmas-buni-an san kavkav təban galito.

² Nəboŋ lotohanhən ut mədau, natəmat esəhar aJutas anatun aSimon Iskariot tia, hən aJutas ḅeriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail. ³ AYesu eləboii ke aTata toriŋ natit piŋi len navəlan, ale eləboii am ke togəm len aGot, mai dereh tetəlmam van həni. ⁴ ŋa ile məhat dan nəhanan, ikol nahurabat san dani, ale ilav nətaol, epitaviŋi. ⁵ Beti eḅir nəwai len nabesin, etuḅat kəkəs narien ahai susur gail, ale igar gail hən nətaol topitaviŋi. ⁶ Nəboŋ tobar aSimon Pita, aPita ike, “Nasub̄, gekəkəs nariəgw a? Imabe?” ⁷ AYesu isor vari ke, “Gagai gəsaləboi səhot nəsa notogole, be ḅoŋ ideh dereh geləboii.” ⁸ APita ikel maii ke, “Asike gokəkəs nariəgw ḅoŋ ideh.” AYesu isor vari ke, “Asike nəḅekəkəs nariem̄, darepəpəhw. Gəsaḅi ahai susur sagw am.” ⁹ ASimon Pita isor təvah ke, “Bimaienan, Nasub̄, sagekəkəs nariəgw ŋai be gekəkəs navəlagw mai nəkadugw am.” ¹⁰ AYesu ikel maii ke, “Avan tolilos tia iveveu, inor hən ḅekəkəs narien ŋai hən ḅiveveu kavkav. Gamit mətəveveu, avil savi gamit piŋi.” ¹¹ AYesu ekəmaienan husur ləboi ase ḅeriŋi len navəlan aenemi san gail. Husur enan ike, “Savi gamit piŋi məttoveveu.”

¹² Nəboŋ tokəkəs narielit tōnoŋ, esun təlmam hən nahurabat san, ale ipat tarhəgarin tətəs. Ikel mai galit ke, “Mətələboi nəsa notomadhəgole m̄os gamito? ¹³ Mətəkiŋ ginau hən ‘Hai pusan’ mai ‘Nasub̄’ ale inor hən məḅigole husur ginau boh numaienan. ¹⁴ Imaganan, ginau notovi ahai pusan mai Nasub̄ notoil a m̄o hən gamito, bathut notokəkəs nariemito surŋan naslev, gamit gabag mitimassumŋan naslev hən məḅəvi tarhət samito, kəkəs nariemito. ¹⁵ Ginau noḅusan navide tonor hən məḅigol tətəḅ həni. Natgalen notogole hən

* **12:38:** Isa 53.1   ** **12:40:** Isa 6.9-10. AGot eləŋon ke nəvanuan gail piŋi leriŋ nəlolit len aYesu, ipat len galit hən ləḅilekis hən nəpisal enan. Be asike ləḅilekis həni, aGot igol nəlolit sasəŋəw, lodədas ləḅeləboi səhot natideh togole o tokele. Evi nəpanismen aGot toriŋi len galito husur lomətahun ləḅeriŋ nəlolit len aYesu.

gamito, mitimasgol husuri. ¹⁶ Kitin nokitin mai gamit ke, naslev satibau səhor amasta san, mai ahai pispisul satibau səhor gai tosəvati.* ¹⁷ Mətöləboi natgalen tia, ale mitigole! Mətbigol natgalenan, aGot tivoi hən gamito.

¹⁸ “Nəsasor husur gamit pisi. Noləboi bun gamit v̄isusua notolekis hən gamito. Avil natosian siGot timassarəpoh. Ike, Nəvanuan namrtohan katəpəl hən nabəta, ipair dan ginau, evi enemi sagw.*” ¹⁹ Gagai nukel nategai mai gamit hən ke nəboŋ bevisi, dereh mətədəlomi ke ginau bogai notovi ginau hum notokele tia.* ²⁰ Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tohəhəvur hən nəvanuan notosəvati, ehəhəvur hən ginau, ale avan ideh tohəhəvur hən ginau ehəhəvur hən gai tosəvat ginau.”

AYesu ikel ur nəsa bevisi həni balai

(Mat 26.20-25; Mak 14.17-21; Luk 22.21-23)

²¹ Nəboŋ aYesu tokəmaianan tonon, eləŋon isa vəsa həni, nəlon etuhatuh masū ale isor təvah, ike, “Kitin, notokitin mai gamit ke gamit sua dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.”

²² Ahai susur gail ləsənan ləboi ase tosor husuri, gol ke lobunbunus galit gabag ŋai. ²³ Galit sua, aYesu toləmas buni, ipat tarhəgarin təban aYesu. ²⁴ Imaienan, aSimon Pita eŋit nəhon van hən aten topat təban aYesu hən beus aYesu ke, tosor husur ase. ²⁵ Beti atenan esiŋasiŋ len nəmabun aYesu, eusi ke, “Nasub, ase ganan?”

²⁶ AYesu isor vari ke, “Ateg boh nəbətutur hən natuhbəta len nasiloh hən nasūp hən nəbilavi maii, gai bogai.” Ale nəboŋ aYesu totutur hən nabəta, ilavi mai aJutas anatun aSimon Iskariot. ²⁷ Nəboŋ aJutas tolav natuhbəta enan tonon, vəha-sua ŋai aSetan ebiis lan. Imaianan aYesu ikel maii ke, “Savsavut hən gəbigol nəsa gəbigole.” ²⁸ Galit lotopat hən nətarhəgarilito təban natev ləsaləboi nəsa aYesu tosor maii aJutas m̄osi. ²⁹ Bathut aJutas tokəktəta təban nəvat salito, galit galevis lunau ke aYesu tokel maii ke tevur natit gail m̄os nəPasova pelan o tilav natideh mai naməsəl gail.† ³⁰ Ale nəboŋ aJutas tohan natuhbəta tonon, vəha-sua ŋai ivan. Evi nalenmariug.

Na-kel-buni-an veveu

³¹ Nəboŋ aJutas tovan, aYesu ike, “Gagai aNatun Nəvanuan etuhat bis len nəyalalan san, ale dereh aGot tikad nəyalalan len nəsa bevisi hən ginau, aNatun Nəvanuan. ³² AGot bikad nəyalalan len aNatun Nəvanuan, dereh len gai gabag, aGot tilav nəyalalan mai aNatun Nəvanuan, ale tilav tutut həni maii. ³³ Anatugw gail, dereh nitoh kəkereh mai gamit sal a tahw hən nəbivan. Beti, naut kəmas mətbiđon ginau, be len naut nəbevi lan, asike gogəmai, hum notokele tia mai alat lotoil a m̄o hən naju gail.*” ³⁴ Nuke nikel nakelean veveu todaŋ mai gamit ke: Mətələmləmas bun gamit gabag! Surm̄an ŋai notoləmas bun gamito, mətələmləmas bun gamit gabag. ³⁵ Mətəbələmləmas bun gamit gabag, len navide tomaienan, nəvanuan pisi dereh lələboi səhoti ke, məttovi ahai susur sagw gail.”

Na-kel-gati-an sePita

(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Luk 22.31-34)

³⁶ ASimon Pita eusi ke, “Nasub, gevi be?” Ale aYesu isor vari ke, “Naut nəbevi lan, gaiug godədəs gəbəhusur ginau vi lan. Be dereh gehusur ginau balai.” ³⁷ Beti aPita eusi ke, “Nasub, husur nəsa nəsaləboi nəbəhusur gaiug gagai ŋai? Noutaut hən nəbimat m̄os gaiug.” ³⁸ AYesu isor vari ke, “Goutaut hən gəbimat m̄os ginau a? Ao! Kitin, nokitin mai gaiug, pelan dudulan dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau, beti natoulum̄an tekəkəraiko.”

14

AYesu, napisal van hən aTata

¹ AYesu isor am ke, “Sa-nələmit tetuhatuh. Mətorin̄ nələmit len aGot tia, məterin̄ nələmit len ginau am. ² Lohoiim seTəmagw ikad narun̄ tosəbur, ale nuvan hən nəbeutaut hən naut samit ei. Asike təmaianan, nətakel koti mai gamito. ³ Nəboŋ nəbeutaut hən naut samito biŋon, dereh netəlmam, səhar gamit hən mətəgəm toh mai ginau, hən mətbiđon tin mai ginau len naut nototohtoh lan. ⁴ Ale mətöləboi napisal van hən naut nəbevi lan.”

* **13:16:** Hən naves 12-16, Luk 22.24-27. Namilen ke natideh aYesu tovi masta sidato tohəhəvur hən bigole, gidat dattovi nəvanuan san gail, datimashəhəvur hən datbigol tətöv həni. * **13:18:** Psa 41.9 * **13:19:** Jon 8.24 † **13:29:** Nəhanan hən nəPasova ipat husur nəmaribon̄ toməlv̄tor ale hum ma aJutas tovan hən bevur nəhanian ideh am. Len nalenmariug hən nəPasova, naju gail lukad navide sua hən ləbilav nəvat mai naməsəl gail. * **13:33:** Jon 7.34

⁵ ATomas ikel maii ke, “Nasub, namtsalæboi naut gæbevi lan, namtelæboi mab hæn napisal?” ⁶ AYesu isor vari ke, “Ginau novi pïsal, novi kitinan, novi mauran. Avan ideh salæboi begëm hæn aTata len napisal ideh am, ginau sæbogw ñai napisal. ⁷ Mættalæboi kitin hæn ginau, mættalæboi aTëmagw am. Ale gag van mætolæboi gai, mætorisi tia.”

⁸ AFilip ike, “Nasub, vusan aTata hæn ginamito. Enan ñai namttolæhoni.”

⁹ AYesu isor vari ke, “Ginau nutah mai gamit ebølav, be Filip, gæsalæboi ginau sal a? Avan ideh toris ginau eris aTata. Imab gotoke, ‘Vusan aTata hæn ginamito?’ ¹⁰ Ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ñai. Gæsadælo mi a? Nasoruan notokel mai gamito, næsakele len ginau sæbogw. Ao! Evi aTata totoh tin len ginau togol nauman san. ¹¹ Mætedælom næsa notokele næboñ notoke ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ñai. Be asike mæbedælo mi, mætedælom næsa notokele bathut namerikel gail mættoris notogole. ¹² Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tokad nadælo mi len ginau dereh tigel næsa toþito v hæn næsa notogole. Evoi, dereh tigel natit læbesæhor næsa notogole husur nuvan hæn aTata. ¹³ Ale natideh mæþeusi len nahæsagw, dereh nigole hæn næbe vusan næyalalan siTata. Ale len aNatun, nævanuan gail dereh lisal suh næyalalan san. ¹⁴ Evoi, mæþeus natideh len nahæsagw, dereh nigole!”

Napusanan husur aNunun aGot

¹⁵ AYesu isor am ke, “Mæþelæmas bun ginau dereh mitigol husur næsa notokele. ¹⁶ Ale dereh neus aTata, ale teviol hæn a-Vi-tarhæte-an ideh am mai gamito hæn biþoh mai gamito van vi sutuai. ¹⁷ Evi aNunun nakitinan, navile a pan læsalæboi læbikade bathut læsakæta risi, læsakæta læboii. Be gamit mætolæboii tia husur gagai itah mai gamito, ale dereh titoh tin len gamito.

¹⁸ “Næboñ næbi van asike noriñ gabulan gamit hæn mæþbiþoh sæbomito sunan mættovi milesw, dereh netælmam gëm hæn gamito. ¹⁹ Asike gidareh nævanuan navile a pan asike loris ginau am. Be næboñ næbimaur tælmam, dereh gamit mæteris ginau tætas. Bathut næbikad næmauran tætas, gamit am dereh mitikad næmauran. ²⁰ Len næboñ enan dereh mætelæboii ke nototoh len aTëmagw ale mættotoh len ginau ale nototoh len gamito. ²¹ Avan ideh togol husur nakelean sagw toðan gail, gai elæmas bun ginau. Ale gai tolæmas bun ginau, aTëmagw dereh telæmas buni, ale ginau dereh nelæmas bun gai, nævæhot ginau maii hæn bælæboi bun ginau.”

²² Ale aJutas, savi aJutas Iskariot be aJutas togon, ike, “Nasub, husur næsa gæbevæhot gaiug mai ginamit ñai hæn namtblæboi bun gaiug, be savi hæn navile a pan kavkav a?” ²³ AYesu isor vari, ike, “Avan ideh bælamas bun ginau, dereh tigel næsa notokele, ale aTëmagw telæmas buni. Beti ginamæru dereh namregëm, gol naim sinamæ maii. ²⁴ Avan ideh na-læmas-buni-an hæn ginau toþuer lan, gai asike igol næsa notokele. (Be natsua, nasoruan mættosæsolon hæn notokele, savi esagw sæbogw, be evi seTëmagw tosævat ginau.)

²⁵ “Nukel natgalenan gagai, ale gagai nutohtoh mai gamit sal. ²⁶ Be a-Vi-tarhæte-an tovi aNunun aGot, gai aTëmagw bæsavati len nahæsagw, gai dereh te vusan gamit hæn natit pïsi, ale tigel mitinau tælmam hæn natit pïsi notokel mai gamito.

²⁷ “Natæmat, noriñi len nælo mi to, natæmat sagw, nulavi mai gamito. Natæmat notoviol hæni sasunan natæmat navile a pan toviol hæni. Imaienan, sa-nælo mi tetuhathu, samtemætahw. ²⁸ Mitinau tælmam hæn næsa notokele næboñ notoke nivan bai, ale dereh netælmam gëm hæn gamit tætas. Mættalæmas bun ginau, mættahæhavur husur nuvan hæn aTata, husur aTata etibau sæhor ginau. ²⁹ Gagai nukel natgalen mai gamito, a tahw hæn læbevisi, hæn ke næboñ læbevisi, dereh mitikad nadælo mi len ginau. ³⁰ Asike nusor masu v am mai gamito, husur ategai toil a mo hæn navile a pan satogæmai. Gai sækad næðanjan hæn biþol natideh hæn ginau, namityal sagw egam tia. ³¹ Be alat navile a pan limaslæboi sæhoti ke notolæmas bun aTata, ale notogol næsa aTata tokele ñai.

“Ale, mitile mæhat, dativan.”

15

AYesu, næhau nakrep tin

¹ AYesu iþol pusan, ike, “Ginau novi næbathuhau nakrep tin. ATëmagw evi nævanuan tokætkæta tæban næhol nakrep. ² Ita kukuv næpashæhau pïsi len ginau læsævan, ale evi svis næpashæhau pïsi lotovan, hæn læbi van masu v am. ³ Gamit mætuvevu tia bathut nasoruan notokel mai gamito. ⁴ Mititoh tin len ginau, ale dereh nitoh tin len gamito. Næpashæhau salæboi bi van len gai sæbon. Næpashæhau elæboi bi van ñai len næbathuhau. Gamit mætumaienan. Mætsalæboi mæþbi van len gamit sæbomito, mætolæboi mæþbi van ñai len ginau.

⁵ “Ginau novi nēbathuhau nakrep tin, gamit mēttovi nēpashēhau. Avan ideh totoh tin len ginau ale ginau nototoh tin lan, gai iʋan masuʋ. Husur ginau nēbēbuer, mētsalēboi mētbīgol natideh. ⁶ Avil avan ideh satoh tin len ginau ehum nēpashēhau sēʋan, nēvanuan nēhol tota kuvi, bulani hən bīmasmas. Bēti nēvanuan nauvan gail lusah tuan nēpashēhau lotomagenan, bār hən gail len nēhāb hən lēbīpan. ⁷ Mētbītoh tin len ginau, ale nasoruan sagw gail lēbīpat tin len gamito, natideh mēttolēḡoni, mēteusi ale aGot dereh tigole mōs gamito. ⁸ Nēboḡ mēttoʋan masuʋ, mētoʋi hai susur sagw kitin. Len natenan mētsal suh nēyalalan seTēmagw len nēhon nēvanuan gail. ⁹ Sumān aTēmagw tolēmas buni ginau, ginau am, len naʋide tomāienan, nolēmas bun gamito. Mititoh tin len na-lēmas-buni-an sagw. ¹⁰ Mētbīgol nēsa notokele hən gamito, dereh mititoh tin len na-lēmas-buni-an sagw, sumān ḡai notogol nēsa aTēmagw tokel buni, ale nototoh tin len na-lēmas-buni-an san.

¹¹ “Nukel natgalenan mai gamito hən nakēmkeḡan sagw bīpat len gamito, ale hən nakēmkeḡan samito bēpul sēsēhov. ¹² Nakelean sagw todaḡ imaiegai ke: mētelēmlēmas bun gamit gabag sumān ḡai notolēmas bun gamito! ¹³ Sēkad na-lēmas-buni-an ideh tosēhor na-lēmas-buni-an sinēvanuan tomat mōs abubur san gail.* ¹⁴ Abubur sagw gail lumaiegai: gamit mētbīgol nēsa notokele todaḡ, mētoʋi abubur sagw gail. ¹⁵ Nēsakis gamit hən naslev gail am, husur naslev gail lēsalēboi nēsa amasta salit togole. Avil nokis gamit hən abubur sagw gail, husur nugol mētolēboi tia natit pisi aTata tokel mai ginau. ¹⁶ Gamit mētsalekis hən ginau, avil ginau nulekis hən gamito. Nutabtabuh len gamit hən mētbīʋan, ʋan hən naʋit lotopat tin; hən ke natideh mēteusi hən aTata len nahēsagw, dereh teviol hēni mai gamito. ¹⁷ Nategai eʋi nakelean sagw todaḡ: mētelēmlēmas bun gamit gabag!”

Na-mētahun-buni-an silat navile a pan

¹⁸ AYesu isor am mai ahai susur san gail ke, “Alat navile a pan lēbēmētahun bun gamito, mitinau ginau, galit lomētahun bun ginau a mō. ¹⁹ Mēttavi sinavile a pan, alat navile a pan lētālēmas bun gamit hum salit gabag. Avil gamit mētsavi sinavile a pan. Ginau nulekis hən gamito dan navile a pan; husur enan lomētahun bun gamito. ²⁰ Mitinau tēlmam hən nasoruan notokel mai gamit tia ke, ‘Naslev satibau sēhor amasta san.’ Imaienan, lēbēmēdas bun ginau notovi masta samito, dereh lemēdas gamit am. Lēbīgol husur nēsa notokele, dereh ligol husur nasoruan samit am.* ²¹ Be dereh ligol natgalen pisi hən gamito sil nahēsagw, husur lēsalēboi aTēmagw tosēvat ginau. ²² Asike nētāgēm sor mai galito, lētāmabe? Tēmaienan, asike lētanor hən nēpanismen hən nēsaan salito. Wake nogēm sor mai galito, gol lēsēkad na-tētas-gole-an ideh hən nēsaan salito. ²³ Avan ideh tomētahun bun ginau, emētahun bun aTēmagw am. ²⁴ Ginau nugol namerikel avan ideh am salēboi bīgol gail. Asike nētāgol namerikel gail len nēholito, lētāmabe? Tēmaienan, asike lētanor hən nēpanismen hən nēsaan salito. Be naut kēmas lotoris namerikel galenan, lomētahun bun ginau mai aTēmagw am. ²⁵ Be natgalenan loʋisi hən na-tos-gati-an sua len nalo salito bīsarpoh. Ike, ‘Lomētahun bun ginau sil naut kēmas ḡai.*’

²⁶ “Dereh nesēvat a-Vi-tarhēte-an, toʋi aNunun nakitinan, van hən gamito. Dereh tēgēm len aTata van hən gamito, ale tikel nakitinan husur ginau. ²⁷ Ale gamit am mitikel nakitinan husur ginau, husur mētutah mai ginau len natubatan hən naḡusanan sagw.

16

¹ “Nukel natgalen mai gamito, hən asike mētbīteh len nēsaan. ² Dereh lehut gamit dan galito len naim nabōnḡonan. Ale ikad nēboḡ bēgēmai hən alat lēbīʋabun gamito linu ke, len nēsa lotogole loum mōs aGot. ³ Dereh ligol natgalen maianan bathut lēsalēboi aTata, lēsalēboi ginau boḡ ideh. ⁴ Nokēmaienan gagai hən ke, nēboḡ natgalenan lēbēvisi, dereh mitinau sēhoti ke notokel nalēḡauan mai gamito.

Nauman seNunun aGot

“Nēsakel natgalenan mai gamit a mō husur nutoh sal mai gamito, ale luke lemēdas ginau savi gamito. ⁵ Avil gagai nuvan hən atenan tosēvat ginau, be gamit ideh saus ginau, ‘Gēvi be?’ ⁶ Ale husur nēsa notokele, nēlomit gail lōpul hən nalolosaan. ⁷ Be nukel nakitinan mai gamito. Iʋoi am hən gamito ke nivan. Nēbītoh, a-Vi-tarhēte-an asike egēm hən gamito. Be nēbīvan, dereh nesēvati gēm hən gamito. ⁸ Ale nēboḡ a-Vi-tarhēte-an bēgēmai dereh tikel ʋēhot nē-nau-suluʋi-an silat navile a pan husur nēsaan, nanoran mai nēpanismen bēgēmai.

* 15:13: Len naut egai abubur savi natābarehreh o naulumān gotolēḡoni o gēbīke gēbilah maii. Ao, abubur eʋi nēvanuan ideh gotolēboi, gotolēmasi mai gotoriḡ nēloḡin lan. * 15:20: Mat 10.24; Luk 6.40; Jon 13.16 * 15:25: Psa 35.19, 69.4

Dereh tigole hən nahurulit bisa.* ⁹ Lunau suluṽ nəsaa salito ke tovoi, husur ləsarīn nəlolit len ginau.* ¹⁰ Lunau suluṽ nanoran ke sanor, husur ginau nuvan hən aTata, ale asike mətoləboi məteris ginau am. ¹¹ Lunau suluṽ nəpanisemen ke asike egamai, be aGot erinjī tia ke atenan toil a mō hən navile eg a pan tovi aSetan, timaspanis.*

¹² “Nukad isoḅur sal hən notoke nəḅikel mai gamito, be gagai esəhor natideh məttoləboi mətḅidaŋ ḅuri. ¹³ Be nəḅoŋ aNunun nakitinan ḅegəmai, dereh tigol nəḅisal hən nəlomit ḅeləboi nakitinan pisi. Asike isor len gai səḅon be nəsa tosəsəloŋ hən notokel maii, dereh tikele. Dereh tikel ur natit gail ləḅegəmai. ¹⁴ Atenan dereh tisal suh nəyalyalan sagw husur tilav nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito. ¹⁵ Natit pisi aTata tokade lovi esagw. Husur enan nuke, ‘ANunun nakitinan dereh tilav nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito.’”

Nəlomit totaŋ dereh tehəhəvur

¹⁶ Ale aYesu ike, “Husur namityal ḅəkəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ḅəkəkereh am, dereh məteris tas ginau.”

¹⁷ Beti ahai susur san gail lousus galito gabag ke, “Namilen nəsa nəḅoŋ toke, ‘Husur namityal ḅəkəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ḅəkəkereh am, dereh məteris tas ginau?’ Ale nəḅoŋ toke, ‘Nuvan hən aTata,’ namilen imabe?” ¹⁸ Lukel tasi ke, “Ikel nəsa nəḅoŋ toke, ‘Namityal ḅəkəkereh?’ Datsaləboi nəsa toke!”

¹⁹ AYesu eləboi nəsa lotoke ləḅeusi həni. Ale ikel mai galit ke, “Nuke, ‘Husur namityal ḅəkəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ḅəkəkereh am, dereh məteris tas ginau.’ Məṭousus gamit gabag hən namilen māu a? ²⁰ Kitin, notokitin mai gamit ke, dereh namətarur samit tisel, mititaŋ be navile a pan tehəhəvur. Dereh nəlomit titiŋ, be nalolosaan samito tegəm vi həhəvuran. ²¹ Nəḅoŋ aḅəhəvut toləŋon nabəhəvun, eləŋon eḅəŋas vəsa masuṽ, husur namityal hən nəpasusan egəmai. Be nəḅoŋ anatur tovisi, alitenan sənau gat na-ləŋon-isa-vəsa-an am husur ikemkem masuṽ len anatur toviveu, tovisi len navile a pan. ²² Imaienan, gagai nəlomit itaŋ be dereh neris gamit tətəs, ale nəlomit tehəhəvur. Beti nahəhəvuran samito, avan ideh saləboi ḅilav kuvi.

²³ “Len nəḅoŋ enan asike məṭous natideh hən ginau. Kitin notokitin mai gamit ke, natideh məṭəus aTata həni len nahəsagw, dereh teviol həni mai gamito. ²⁴ Vəḅar gagai mətsaus natideh len nahəsagw. Usi, dereh mitikade, ale nahəhəvuran samit tepul səsəhov.

²⁵ “Natgalenan, nukel gail mai gamit len nasoruan kəta, be namityal dereh tegəmai ke asike nəḅisor mai gamit am len nasoruan kəta. Be dereh nisor husur aTata tiḅarḅar mai gamito. ²⁶ Len nəḅoŋ enan dereh məteus aTata hən natit gail len nahəsagw. Nəsakel mai gamit ke dereh neusi mōs gamito. ²⁷ Husur aTata, gai eləmas masuṽ hən gamito, bathut məttoləmas bun ginau, ale məttodəlomi ke notogəm len aGot. ²⁸ Evoi, nogəm len aTata, nogəm vi lan navile a pan, ale gagai noriŋ navile a pan, notəlmam van hən aTata.”

²⁹ Beti ahai susur san gail luke, “Ganan! Gagai nasoruan samḅ iḅarḅar, gəsasor am len nasoruan kəta. ³⁰ Gagai namtoləboi səhoti ke gotoləboi natit pisi, goləboi nənauan sinəvanuan gol ke savi hən avan ideh ḅeus nausian ideh hən gaiug am.* Husur enan namtodəlomi ke gotogəm len aGot.”

³¹ AYesu isor var galit ke, “Gag beti mətukad nadəloimian a? ³² Namityal egəmai, ao egəm tia, hən məṭbigam pəḅəhw husur nəḅisal samit vi susua vahim. Dereh məteriŋ ginau hən nəḅitoh səḅogw. Be nəsatoh səḅogw husur aTata itoh mai ginau. ³³ Nukel natgalenan mai gamit hən ke, len ginau, nəlomit ḅikad natəmat. Len navile eg a pan dereh mitikad na-ləŋon-isa-vəsa-an, nəmauran samit tidaŋ. Be məteil ḅur namətəhwan samito, ginau nosəhor navile a pan tia, nugol nədaŋan san imasiŋ.”

17

Na-sor-tuṽ-an siYesu

¹ Nəḅoŋ aYesu tokəmaienan tonon, ekəta vi məhat vi lan nəmav ike, “Tata, namityal egəm tia. Geputsan aNaturḅ hən aNaturḅ ḅisal suh nəyalyalan samḅ. ² Husur gulav nədaŋan hən na-il-a-mō-an maii, hən ḅeil a mō hən nəvanuan gail pisi, hən ke beviol hən nəmauran vi sutuai mai nəvanuan pisi gotolav galit maii. ³ Ale nəmauran vi sutuai imaiegai ke, hən ləḅeləboi ke gaiug gotovi Got kitin gotosəvat ginau, aYesu Kristo. ⁴ Nusal suh nəyalyalan samḅ len navile a pan: nauman gotolavi mai ginau hən nəḅigole, noum vurvuri. ⁵ Beti, Tata, geputsan ginau ben gaiug. Nəyalyalan notokade mai gaiug nəḅoŋ navile a pan satubət sal, geputsan ginau həni, hən gidar pisi darḅikade.

* 16:8: Uman 24.25 * 16:9: Jon 8.21-24, 9.41, 15.22-24 * 16:11: Jon 12.31 * 16:30: Imaienan husur aYesu eləboi nausian salito naut kəmas ləsaus nausian gail sal.

⁶ “Nukel vøhot gaiug van høn alat navile eg a pan gotoviol høn galit mai ginau dan navile a pan. Lovi esam̄ tia. Ale goviol høn galit mai ginau, ale lugol husur nasoruan sam̄. ⁷ Gagai loløboii ke natit p̄isi gotolavi mai ginau logəm len gaiug. ⁸ Husur nasoruan gail gotolavi mai ginau, nulav gail mai galit tia. Lodølomi. Ale loløboi koti ke notogəm len gaiug, ale lodølomi ke gotosəvat ginau.

⁹ “Nəsasor tuv̄ mōs navile a pan. Nusor tuv̄ mōs alat gotolav galit mai ginau, husur lovi esam̄. ¹⁰ Galit p̄isi lotovi esagw lovi esam̄, ale galit p̄isi lotovi esam̄ lovi esagw. Ale len galito, len nəmauran salito nukad nəyalyalan. ¹¹ Gagai ginau noriŋ navile a pan gəm høn gaiug. Be galit lutoh sal len navile a pan. Tata, gaiug gotosua səbom̄, gulav nahəsam̄ mai ginau tia. Ale len nədanjan høn nahəsam̄, havhav gol galito høn ləbesua sum̄an gidaru dartosua. ¹² Husur nəboŋ nototoh gegai nuhavhav gol galito len nədanjan høn nahəsam̄ gotolavi mai ginau. Nokətkəta təban galito, høn galit ideh asike bimasig, avil galit sua ehur napisal van høn bəkəkos gabag, imasig. Imaienan høn natosian sam̄ bisarpoh.*

¹³ “Gagai ginau nogəm høn gaiug. Nukel natgalen p̄isi len navile a pan høn alategai ləbikad nakemkeman sagw bəpul səšəhov len galito. ¹⁴ Nulav nasoruan sam̄ mai galit tia. Ale navile a pan emətəhun bun galito tia, husur ləsavi vanuan navile a pan, sum̄an ŋai ginau nəsavi vanuan navile a pan. ¹⁵ Nəsasus gaiug høn gəbilav kuv galit dan navile a pan, be nousi gaiug ŋai høn gəbihavhav gol galito dan atenan tosa vəsa tovi təmat. ¹⁶ Hum ginau nəsavi sinavile a pan, galit am ləsavi sinavile a pan. ¹⁷ Gigol levi esam̄ səbom̄ len nakitinan; nasoruan sam̄ evi kitinan. ¹⁸ Sum̄an gotosəvat ginau vi lan navile a pan, ginau am, nosəvat galit vi lan navile a pan. ¹⁹ Noriŋ ginau len navələm̄ mōs galito høn nəbēvi esam̄ səbom̄, høn ke galit am ləberin galit len navələm̄ høn ləbēvi esam̄ səbom̄ len nakitinan.

²⁰ “Ginau nəsasor tuv̄ mōs alategai ŋai, avil nusor tuv̄ mōs avan ideh bəriŋ nəlon len ginau boŋ ideh husur nasoruan silategai. ²¹ Tata, nusor tuv̄ ke galit p̄isi lesua. Nousi ke liŋ tin len gidaru, hum gototoh tin len ginau mai nototoh tin len gaiug, høn ke navile a pan ləbədølomi ke gotosəvat ginau. ²² Nəyalyalan gotolavi mai ginau, nulavi mai galito, høn ləbesua sum̄an dartosua: ²³ ginau len galito ale gaiug len ginau. Nousi ke legəm sua buni, høn navile a pan ləbələboii ke gaiug gotosəvat ginau, ale gotoləmas bun galito sum̄an ŋai gotoləmas bun ginau.

²⁴ “Tata, noləŋoni ke alat gotolav galit mai ginau, nuke galit am litah mai ginau len naut nototohtoh lan, høn ləberis nəyalyalan gotolavi mai ginau, husur gotoləmas masuv̄ høn ginau nəboŋ navile a pan satubat sal. ²⁵ Tata gaiug gunor buni. Naut kəmas navile a pan ləsələboi gaiug, ginau noləboi gaiug, ale alategai loløboii ke gotosəvat ginau. ²⁶ Ale nugol galit loløboi gaiug tia, ale dereh nigol tabtab həni, høn na-ləmas-buni-an gotoləmas bun ginau həni, b̄ipat len galito, ale ginau nəbitoh len galito.”

18

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Luk 22.47-53)

¹ Nəboŋ aYesu tosor tuv̄ tonon, iyar van mai ahai susur san gail. Luyar kotov nəbur madiŋdiŋ Kitron ale lubar nəhol naoliv ei. Ale gai mai ahai susur san gail lobis lan. ² Be natsua. Aŋutas tolavlav aYesu vi lan navələn aenemi san gail, gai am eləboi naut enan, husur aYesu ibonbōn tabtab ei mai ahai susur san gail.* ³ Beti aŋutas egəmai. Abiltihai tutumav mai naFarisi gail losəvat naluvoh høn nasoltia mai alat lotokətkəta kəkol høn naim siGot høn ləbitah mai, ale aŋutas esəhar galito. Lupat nam̄ial mai nəhai tuŋtuŋ mai natit høn nəbalan gail, ale logəmai. ⁴ Husur aYesu toləboi natit p̄isi bevisi həni, ivan høn galito, eus galit ke, “Mətudon ase?” ⁵ Lusor vari ke, “aYesu ta Nasaret.” Ikel mai galit ke, “Ginau bogai.” (Aŋutas toriŋi len navələlito, eil mai galit).

⁶ Nəboŋ aYesu toke, “Ginau bogai,” lorus təlmam, luteh len tan. ⁷ Imaienan, eus tas galit ke, “Mətudon ase?” Luke, “aYesu ta Nasaret.” ⁸ aYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia, ginau bogai. Mətbidon ginau, riŋ alateg livan.”

⁹ Ikel nasoruan enan, høn nasoruan san bisarpoh nəboŋ tosor tuv̄ ke, “Alat gotoviol høn galit mai ginau, nəsatəgau suluv̄ ideh səmasig.”*

¹⁰ Beti ASimon Pita tokad nəbu nəbalan, eliv kuvi, ale ita kotov nədariŋan nəmatu sinaslev səbiltihai tutumav. (Nahəsən naslev enan aMalhus.) ¹¹ Avil aYesu isor len aPita, ike, “Geriŋ

* 17:12: Psa 41.9; Jon 13.18

* 18:2: Luk 21.37, 22.39

* 18:9: Jon 6.39, 17.12

təlmam hən nəbu len nəpaus han. Gunau ke asike nomun len nabiliwai hən na-ləḡon-isa-vəsa-an aTata tolavi mai ginau a?*"

AYesu len nəhon aAnnas

¹² Beti nasoltia gail mai nakomada salito mai alat lotokəkəta kəkol hən naim siGot, lutah gat aYesu, lubanji. ¹³ A mō losəhari van hən aAnnas tovi avuḡon aKaiafas tovi abiltihai tutumav len nasihau enan.* ¹⁴ (Be natsua; evi aKaiafas tokele a mō tia mai alat lotoil a mō hən naJu gail ke, "Ivoi am ke naulumān sua bimat mōs nəvanuan gail.")*

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.69-70; Mak 14.66-68; Luk 22.55-57)

¹⁵ Nəboḡ lotosəhar aYesu van, aSimon Pita mai ahai susur siYesu sual am arohusur aYesu. Ahai susur togon eləboi abiltihai tutumav. Imaienan, eḡis len naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav mai aYesu. ¹⁶ Avil aPita eil vivile dan nabopita. Imaienan, togon abiltihai tutumav toləboi, etəlmam, isor mai natəbarehreh tokəkəta kəkol hən nabopita, esəhar aPita, aroḡisutur van. ¹⁷ Natəbarehreh tokəkəta kəkol hən nabopita eus aPita ke, "Be gaiug am gəsavi ahai susur ideh sitenan a?" APita ike, "Ao, səvi ginau."

¹⁸ Naut esusus, ale naslev mai nəvanuan nauman gail loḡəḡas nəvidurhab, lotitileh. APita eil mai galito, etitileh.

Nausian sebiltihai tutumav gail van hən aYesu

(Mat 26.59-66; Mak 14.55-64; Luk 22.66-71)

¹⁹ Len nalohoim enan, abiltihai tutumav etubat us aYesu husur ahai susur san gail mai napusanan san.* ²⁰ AYesu isor vari ke, "Akis nusor len nəhon nəvanuan gail pisi; noḡusan len naim nabonḡonan gail mai naim siGot, naJu gail losuh ḡonḡon len naut galenan akis. Nəsakel susuan natideh. ²¹ Gous ginau hən nausian galenan hən nəsa? Us galit lotosəsəlḡəḡ hən ginau. Loləboi nəsa tokele."

²² Nəboḡ tokel natenan, avan sua tokəkəta kəkol hən naim siGot ivos aYesu, isor lan, ike, "Imab gusor var abiltihai tutumav maienan?" ²³ AYesu isor vari ke, "Nəḡikel natideh tosa, kel kot nəsaan han. Be nəḡikel nakitinan, guvos ginau hən nəsa?" ²⁴ Beti aAnnas ikel mai alat lotokəkəta kəkol ei ke, lesəhar aYesu lotobanji, van hən aKaiafas, abiltihai tutumav hən bikot hani.

APita ike saləboi aYesu tətəs

(Mat 26.71-75; Mak 14.69-72; Luk 22.58-62)

²⁵ Len namityal enan aSimon Pita eil, etitileh. Lousi ke, "Be gaiug enan, gəsavi ahai susur ideh san a?" Beti aPita ike, "Ao səvi ginau." ²⁶ Ale naslev sua sebiltihai tutumav, amahean atenan aPita tota kotov nədariḡan ike, "Eniḡan, be noris gaiug mai len nəhol naoliv." ²⁷ APita isor tətəs ke sakitin. Vəha-sua ḡai natoulumān ekəkəraiko.

Nakotan siYesu len nəhon aPilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Luk 23.1-5)

²⁸ Nəboḡ aKaiafas tokot hən aYesu tonḡ dudulan somilan, losəhar aYesu van hən aPilate ta Rom tovi gavna len naprovens Judea.† Gai itoh len nabiltiim sisoltia gail. NaJu gail ləsāḡis lohoim, hən asike ləḡeḡiḡiḡal len nabunusian husur nalo. Ləḡimaganan, asike loləboi ləḡihan len nəhanan hən nəPasova.‡ ²⁹ Imaienan aPilate evivile van hən galito, ike, "Gamit mətuke ategai togol nəsa tosa hən toḡur kotov nalo?" ³⁰ Lusor vari, luke, "Ategai asike tagol natit tosa, gunau ke namttasəhari gəmai a? Aoa!" ³¹ APilate ike, "Bimaganan, səhari van, kot həni, nənoḡ həni mai nalo samit ḡai!" Alat lotoil a mō hən naJu gail lusor vari ke, "Nalo samito səḡam hən namḡḡol avan ideh bimat." ³² (Natenan igol natit aYesu tokele a mō husur nəvide hən nəmatan san, isarpoh.)§

³³ Beti aPilate etəlmam vi lohoim, ekis aYesu gəmai, ale eusi ke, "Gaiug nakiḡ seJu gail a?" ³⁴ AYesu eusi ke, "Nasoruan samḡ, evi nənauan samḡ səḡomḡ o nəvanuan tile am isor mai gaiug husur ginau?" ³⁵ APilate isor vari ke, "Gunau ke notovi Ju sual a? Ao, nəvanuan samḡ gail mai

* **18:11:** Mat 26.39; Mak 14.36; Luk 22.42 * **18:13:** Luk 3.2 * **18:14:** Jon 11.49-50 * **18:19:** Len naut egai, lokis aAnnas hən abiltihai tutumav naut kəmas aKaiafas tovi biltihai tutumav len nasihau enan. Be husur aAnnas tovi biltihai tutumav a mō, ivat nəhes hum abiltihai tutumav sal. † **18:28:** Agavna evi auleRom toil a mō hən naprovens sua. ‡ **18:28:** Len nənauan seJu gail, alat ləsavi Ju mai nalohoim salito lobḡiḡiḡal bathut ləsagol husur nalo siMoses. Imaienan, naJu ideh beḡis lohoim silat ləsavi Ju, nalohoim eduasi, ale gai egəḡ ḡiḡiḡal gol ikon hən bihan nəhanan hən nəPasova, be timasgol gai tiveveu len natutumavan gail husur nalo siMoses. § **18:32:** Jon 3.14, 12.32. A mō aYesu isor husur nəvide hən nəmatan san. Ikele ke dereh timat len nəhai balbal. Namilen ke naJu ləsagole husur alat a Rom ḡai lupos gat nəvanuan len nəhai balbal.

abiltihai tutumav gail losəhar gaiug gəm hən nakotan sagw. Imabe? Gugol nəsa?"³⁶ AYesu ike, "Natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan. Tavi sinavile a pan, alat lotohusur ginau lətəbal hən avan ideh asike tarinj ginau len navəlan alat lotoil a mto hən naJu gail. Be natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan."³⁷ Nə aPilate eusi ke, "Beti gaiug govi nakinj mau a?" AYesu isor vari ke, "Gaiug gukele ke notovi akinj. Lupas ginau mōsi. Ale nogəm hən navile a pan mōs nategai ke hən nəbikel kot nakitinan. Alat lotovi sinakitinan losəsəlonj hən ginau."³⁸ APilate eusi ke, "Nakitinan evi sa?"

APilate erinj ke aYesu bimat

(Mat 27.15-31; Mak 15.6-20; Luk 23.13-25)

Nəboj tous naten tonoj aPilate evivile van hən naJu gail, ikel uri ke, "Nəsəsəb natideh lan tonor hən bīpanis.³⁹ Be ikad navideh sua len nəPasova pisi hən məttoos nəvanuan sua dan alat namtobanjis galito, hən bēvivile mōs gamito. Mətoləjon ke nigol aKinj egai seJu gail tevivile van hən gamito a?"⁴⁰ Be lukai vari ke, "Aoa! Savi atenan, namtoləjon aParappas." (Be natsua: aParappas evi naurumān tobal mai alat a Rom, ale lubanjisi sile.)*

19

¹ Beti aPilate igol nasoltia gail lobilas habat hən aYesu hən nəhau tokad natuhmetəlai tosiriv lan. ² Ale nasoltia gail lulav nəhau tokad nasunite, lopir garu hən i hum nəkraun sekinj, lorinj len nəkadun ale lukol nahurabat tobojboj len aYesu. ³ Logəm hən i, lusor vilesi ke, "Ivoi! Kinj seju gail!"

⁴ APilate evivile tətəs, ikel mai naluvohe ke, "Məteris! Gagai nosəhari vivile van hən gamito, hən mətəbələboii ke, nəəsəsəb natideh lan hən bīpanis sile."⁵ Imaienan, esəhar aYesu vivile. Ikad nəkraun hən nəhau tokad nasunite len nəkadun mai nahurabat tobojboj len niben. Pilate ikel mai galit ke, "Məteris, ategaii bogai!"

⁶ Nəboj abiltihai tutumav gail mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lotorisi, lukai, ke "Pos gati len nəhai balbal! Pos gati len nəhai balbal!"

APilate ikel mai galit ke, "Ipat len gamito, gamit mitipos gati, husur ginau nəəsəsəb natideh tosa lan hən bīpanis sile."

⁷ Nabiltiju gail lusor vari ke, "Namtukad nalo sua toke timasmat, husur ekiskis gai gabag hən aNatun aGot."*

⁸ Nəboj aPilate tosəsəlonj hən natenan emətəhw am. ⁹ Esəhar aYesu təlmam tətəs vi lohoim sisoltia gail. Eusi ke, "Govi nəvanuan naut a be?" Ris aYesu sasor vari. ¹⁰ Imagenan aPilate eusi ke, "Imabe gəsasor mai ginau? Gəsələboii ke ginau nukad nədanjan hən nəbīdam hən gəbivan, mai nədanjan hən nəbigol gəbitəhətəh len nəhai balbal a?"

¹¹ Beti aYesu isor vari ke, "Gaiug, nutoh len navələm husur ŋai aGot a məhat tolav nədanjan mai gaiug. Imaienan, nəvanuan torinj ginau len navələm ikad nəsaan totibau səhor gaiug."

¹² Nəboj aPilate tosəsəlonj hən natenan idas pīsal hən bērinj aYesu bivan, be nabiltiju gail lukai habat ke, "Gəbērinj bivan asike govi bubur seSisa! Avan ideh tokis gai gabag hən nakinj hum aYesu egai togle, avan enan evi enemi seSisa!"

¹³ Nəboj aPilate tosəsəlonj hən nasoran enan, esəhar aYesu vivile tətəs. Ale aPilate ebətəh len nəhai bətbətəh simatsistret hən bērinj nəsəbian san. Nəhai bətbətəh enan ipat len naut lotokisi hən Naut nəvat papav be len nasoruan seIpru gail evi Kappata. ¹⁴ Len namityal enan evi tublial len nəmaribonj hən nautautan hən nəPasova. Ale aPilate ikel mai naJu gail ke, "Məteris, akinj samit bogai!"

¹⁵ Lukai vari ke, "Tevi tut! Tevi tut! Pos gati len nəhai balbal!" Ale aPilate eus galit ke, "Mətoləjon ke niḡos gat akinj samit len nəhai balbal a?" Abiltihai tutumav gail lukai van ke, "Namtsəkad nakinj ideh, be aSisa ŋai."

¹⁶ Imaienan aPilate erinj aYesu len navələlito hən bītəhətəh len nəhai balbal. Nə nasoltia gail losəhar aYesu van.

Nətəhətəhan len nəhai balbal

(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Luk 23.26-43)

¹⁷ AYesu səbon ipat nəhai balbal, iyar van vəbar naut lotokisi hən Naut hən Nabəlahukadhutəmat (lotokisi hən Kolkota len nasoruan seIpru gail). ¹⁸ Len naut enan luḡos gati len nəhai balbal. Luḡos gat naurumān eru am hən arbitəhətəh, sua len nətarhət nəmatu, sua len nəmair ale aYesu rivuh.

¹⁹ Ale aPilate itos nəhes sua ale lorinj len nəhai balbal. Ike, "Yesu ta Nasaret, aKinj seju gail."²⁰ NaJu isəbur loḡuruj nəhes enan, husur naut aYesu totəhətəh lan ipat pəpadəh hən nabiltivile, ale aPilate itos nəhes enan len nasoruan seIpru gail mai nasoruan ta Rom mai ta

* 18:40: Uman 3.14 * 19:7: Lev 24.16

Kris. ²¹ Beti aβiltihai tutumav gail lukel mai aPilate ke, “Sagitos ‘aKin seJu gail,’ be gitosi ηjai ke, ‘Gai sβon ikele ke tovi Kin seJu gail.’” ²² APilate isor var galit ke, “Nesa nototosi tipat, nutosi tia.”

²³ Nεβon nasoltia gail lotopos gat aYesu len nηhai balbal tonon, lopεpahun nahurabat san gail mai galit lotovat. Lulav nηhai susun san napεpaian tokat udud mai sεkad nasodean lan. ²⁴ Nasoltia gail lukel mai galit gabag ke, “Sadatitari. Datibar hεn nεvat hεn datβisabi ke as tikade.”

Natenan evisi hεn natosian siGot bisarpoh toke,
“Lopεpahun nahurabat sagw len galito,

lubar hεn nεvat hεn lεβisabi ke
ase tikad nahurabat sagw.”*

Na natgalenan, nasoltia gail beti lugole.

²⁵ Anan aYesu eil pεpadan hεn nηhai balbal mai napεhavut totor am. Ikad avan anan aYesu, mai aMeri asoan aKlopas, mai aMeri ta MaktaIa. ²⁶ Nεβon aYesu toris anan toil ei ben ahai susur san tolomas buni, ikel mai anan ke, “Bareab, geris, anatum bolai.” ²⁷ Ale ikel mai ahai susur enan ke, “Anan san bolai.” Ale tubat len namityal enan, ahai susur enan esεhar alitenan vahim, ekεtketa tεban hum tovi anan matmat.

Namatan siYesu

(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Luk 23.44-49)

²⁸ Husur namityal enan aYesu elεboi ke natit pisi ihav tia. Ale hεn natosian siGot bisarpoh, ike, “Numaduh.”* ²⁹ Nabiliwai topul hεn navinika* ipat ei. Loduη nasponts lan, rinji len nεpashεt nahisop,† ale losuhuni vi mεhat van hεn nabuηon.* ³⁰ Nεβon aYesu todalus navinika, ike, “Ihav!” Beti isar batut, ilav nanunun mai aGot, imat.

³¹ Evi nεmaribon hεn nautautan hεn Nεsappat ale naju lomεtahun nibelε lεβitahεtah len nηhai balbal gail len nεsappat (ale evi nabiltisappat sua husur evi nεPasova). Imagenan, nabiltiju gail lous aPilate ke tidam hεn lεβivabubur narielito hεn lεβimat, ale sah sur nabirimat gail.† ³² Na nasoltia gail logεm, vabubur narien alaruenan artotahεtah len nηhai balbal mai aYesu. ³³ Be nεβon lotogεm hεn aYesu, lusaβi ke tomat tia, gol lεsεvabur narien gεlaru. ³⁴ Be nasoltia sua isar nεgarin aYesu hεn navisusua,§ ale vεha-sua ηjai nεda mai nεwai arusel vi pan. ³⁵ (Nεvanuan toris natenan ikel kot nesa torisi, ale na-kel-koti-an san ekitin. Elεboi ke tokitin, ale ikel kot nakitinan hεn mεtbikad nadεlomian.) ³⁶ Natgalenan lovisi hεn natosian siGot bisarpoh toke, “Nabεlasun ideh asike imabur.”* ³⁷ Ale natosian siGot tile am toke, “Dereh lebunus atenan lotosari.”*

Nεtavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56)

³⁸ Nεβon natgalenan tonon, ikad auleArimatea sua, nahεsan aJosef. AJosef enan evi ahai susur siYesu tosusunan nadεlomian san husur tomεtahw len nabiltiju gail. Gai ivan hεn aPilate hεn βεusi ke tidam hεn βilav kuv niben aYesu. APilate idam hεni maii, ale aJosef ilav kuv niben aYesu van. ³⁹ Ikad avan sual am totah mai aJosef, nahεsan aNikotemus togεm hεn aYesu len mariug situai tia. Ale ilav nakilo tovi 34 hεn namεr toβon mai nεalos.** ⁴⁰ Husur navide seju gail hεn natεtavunan, lupat niben aYesu van, loruj gole len nεkaliko nalinen mai natit tosusua. ⁴¹ Pεpadan hεn naut aYesu totahεtah lan, ikad nεhol sua. Len nεhol enan ikad naburhuvat nεmatan tovevu lεsεtavun niben avan ideh lan sal. ⁴² Ale husur evi Nεβon Nautautan hεn nεPasova seju gail, ale husur naburhuvat nεmatan enan ipat pεpadan ei, lorin aYesu lan.††

* **19:24:** Psa 22.18 * **19:28:** Psa 69.21, 22.15 * **19:29:** Navinika evi nεwain tomatu vakon. † **19:29:** Nahisop evi nηhai sua nabεlavan hεn tobar namita sua ηjai. Napusit nahisop iyanηar ale nalohisop ikad nεβon tosusau. * **19:29:**

Psa 69.21 † **19:31:** Nεβon nasoltia ta Rom lotopos gat nεvanuan len nηhai balbal, lupos gat navεlan gεlaru len nηhai tobalbal ale lupos gat narien gεlaru DonDon len nηhai toil. Asike idareh nεvanuan totahεtah ei isaβi ke nasuηavjavan idan, be βeil hεn narien, elεboi βesuηavjav tεtas. Ale nεvanuan totahεtah imaienan van vεbar narien arodεdas arbigoI toil am, beti husur todεdas βesuηavjav imat. Nasoltia lεβelεηon ke nεvanuan βimat tutut, luvabur narien nεvanuan totahεtah, gol ke todadas βeil, gol ke todadas βesuηavjav, ale imat tutut. § **19:34:** Navisusua evi namεtas tokad namεtan tosua ηjai.

* **19:36:** Exo 12.46; Num 9.12; Psa 34.20 * **19:37:** Zec 12.10 ** **19:39:** Jon 3.1-2. Len naut egai ike nakilo tovi 34, be len nasoruan ta Kris ike nalitra tovi 100. Namεr evi nεda hεn nηhai lotogol tomasmas, ale nεvanuan lolεmasi hum nηhai pahas. Nεalos ehun naluvera ale evi navide seju gail hεn lεβεvahas niben nεvanuan tomat hεn nηhai pahas eruenan.

†† **19:42:** Jon 19.31. Nεsappat etubat nεβon namityal tomasur len naFraitε. Nεβon artopat kuv aYesu dan nηhai balbal, Nεβon hεn nautautan hεn nεPasova pεpadan hεn binon, ale nεPasova (tovi Sappat sua) pεpadan hεn βεubat.

20

*Na-le-məhat-an dan nəmatan**(Mat 28.1-8; Mak 16.1-8; Luk 24.1-12)*

¹ Dudulan somılan len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* naut tovisivis sal, aMeri ta Maktala evi lan nəburhuvat nəmatan, ale eris nabiltivat torib dan nabopita hən nəburhuvat. ² Nja igam van varis aSimon Pita mai ahai susur togon aYesu toləmas buni. Ikel mai gəlar ke, “Lupat kuv niben Nasub dan nəburhuvat nəmatan, ale namtsaləboi naut lotoriŋi lan!”

³ Imaienan aPita mai ahai susur togon aruvan varis nəburhuvat. ⁴ Len nəgamaman səlaru van, ahai susur togon igam tutut səhor aPita, ale ibar nəburhuvat a mō. ⁵ Ibetbet, ekəta ris nəkaliko nalinen lotopat ei, be gai sabis vi lohoim. ⁶ Beti aSimon Pita tohusuri, ibar naut enan, ale ebis vi lan nəburhuvat. Gai am eris nəkaliko nalinen lotosuh ei. ⁷ Be natuhtaol hən nəhon ipat len naut tile, hum avan sua toburuŋi, riŋ səbon həni. ⁸ Beti ahai susur togon tobari a mō ebis lohoim, gai am erisi ale edəłomi ke aYesu tole məhat. ⁹ (Be mitinau, natosian siGot ike aYesu timasle məhat dan nəmatan. Be arsaləboi səhoti sal.* ¹⁰ Beti alaruenan aruvahim səlaru.)

*AYesu evisi hən aMeri ta Maktala**(Mat 28.9-10; Mak 16.9-11)*

¹¹ Nəboŋ artovan tonon, aMeri enan eil taŋtaŋ sal vivile hən nəburhuvat. Ibetbet vakəta vi lohoim. ¹² Eris aŋel eru artosun nahurabat topəhw gail. Arobətah len naut niben aYesu topat lan. Sual ebətah len naut toturuŋ lan, ale togon len naut tosəsaruŋ vi lan. ¹³ Alaruenan arukel maii ke, “Bareab, gutaŋ hən nəsa?” Isor var gəlar ke, “Lupat kuv aMasta sagw, nəsaləboi naut lotoriŋi lan.”

¹⁴ Nəboŋ tokel natgalenan tonon, ipair, eris aYesu toil ei, be sakəta səhoti. ¹⁵ AYesu ikel maii ke, “Bareab, gutaŋ hən nəsa? Gudon ase?” AMeri, tonau ke tovi nəvanuan tokətkəta təban nəhol enan, ikel maii ke, “Nasub, gaiug gəbipati van, kel mai ginau hən naut gotoriŋi lan, ale dereh nivan hən nəbipati.”

¹⁶ AYesu ike, “Meri!” AMeri ipair kəta van həni, ikai ke, “Rapponi!” (tovi “Hai pusan” len nasoruan səpru gail).

¹⁷ AYesu ikel maii ke, “Sagibar ginau am, husur nəsavı məhat van hən aTata sal. Avil givan hən na-ke-ŋan-an sagw gail. Kel mai galit ke, “Gagai novi məhat van hən aTata sagw mai aTata samito, van hən aGot sagw mai aGot samito.” ¹⁸ Nja aMeri ta Maktala ivan, ikel uri mai ahai susur gail ke, “Noris Nasub!” Ale ikel mai galito hən natit pisi aYesu tokel maii.

*AYesu evisi hən ahai susur san gail**(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Luk 24.36-49)*

¹⁹ Len nəSade ut mədau naut togomgom, ahai susur luḅonḅon lohoim. Lokəkol gat nabopita husur lomətəhw len nabiltiju gail. AYesu egəm il rivuh len galito. Ikel mai galit ke, “Nəłomit tikad natəmat!”

²⁰ Nəboŋ tokəmaienan eḅusan navəlan gəlaru mai nəgarin hən galito. Ahai susur gail lukemkem masuḅ hən lotoris Nasub. ²¹ Imaienan aYesu isor tətəs mai galit, ike, “Nəłomit tikad natəmat! Hum aTata tosəvat ginau, ginau am nosəvat gamito.” ²² Beti esuŋavŋav ale ike, “Mitikad aNunun aGot. ²³ Mətberuḅat nəsaan sivan ideh gail, aGot eruḅat gail tia. Asike mətberuḅat nəsaan sivan ideh gail, aGot saruḅat gail.”*

AYesu evisi hən aTomas

²⁴ Len ahai susur lotovi 12, ikad aTomas, namilen ke aMəlav. Be nəboŋ aYesu tovisi hən galit am, gai satoh. ²⁵ Imaienan, ahai susur gail lukel maii ke, “Ginamit namtoris Nasub!” Ris aTomas tosor var galit ke, “Asike nodəlom nəsa məttokele van vəbar nəberis nəburhuni len navəlan gəlaru, mai nəbesiriv hən nəŋarhuvəlagw len gəlaru ale siriv hən navəlagw len nəburhugarin.”

²⁶ Len nəmariboŋ toməlevtor tohusur nəboŋ enan, ahai susur siYesu gail lutoh lohoim, ale aTomas evi galit sual ei. Nabopita gail lokəkol haihai be aYesu egəmai, eil rivuh len galito. Ike, “Nəłomit tikad natəmat.” ²⁷ Beti ikel mai aTomas ke, “Siriv hən nəŋarhuvəlaŋ gegai. Geris navəlagw gəlaru. Siriv hən navəlaŋ len nəburhugarigw. Nə-lon-uri-an sam tinonj! Geriŋ nələm len ginau!” ²⁸ ATomas isor vari, ike, “Gaiug aMasta sagw, govi aGot sagw!” ²⁹ Beti aYesu ikel maii ke, “Gaiug gukad nadəlomian husur gotoris ginau. Alat ləsarıs ginau be lotoriŋ nələlit len ginau, navoian siGot igol lukab həni.”*

* 20:1: Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. * 20:9:

AJon itos nalobulat egai mos nasa?

³⁰ Len nəhon ahai susur san gail, aYesu igol namerikel isobur am səhor nototos gat gail len nalobulat egai. ³¹ Be nutos natgalegai hən mətbedəlomi ke aYesu tovi aKристо, aGot totabtabuh lan, tovi aNaturan aGot. Nutosi maienan hən mətberin nəlomit lan, ale len nadəlomian samit mətbikad nəmauran len nahəsan.

21*AYesu evisi hən ahai susur lotoməlevru*

¹ Len nəboŋ sual am aYesu evisi hən ahai susur san gail len Nabiltiwai Tiperias.* Nəsa tovisi imaiegai: ² Ikad aSimon Pita, aTomas namilen ke aMəlav, aNatanael ta Kana a Kalili, alarmiŋan artovi anaturan aSepeti gəlaru, mai ahai susur eru am lototoh ei. ³ ASimon Pita ikel mai galit ke, “Nesəsaħieh beti.” Lukel maii ke, “Gidato.” Ale luvan, sah len nabot. Nəmarginobut egəmai. Losəsaħieh len mariug kavkav, ləsəsaħ hən ideh.

⁴ Nəboŋ naut tolan, aYesu eil bitas be ahai susur gail ləsaləboii ke tovi gai. ⁵ Beti ikai van hən galit ke, “Gamito! Mətusaħ hən naieħ ideh a?” Ale lusor vari ke, “Ebuer!” ⁶ Ikel mai galit ke, “Bar hən nalevlev len nəmatu tarhəbot, ale dereh mitisaħ ideh.” Na lubar həni, be lodədas ləbəlivi gəm hən nabot, husur naieħ tosobur igol toməlas.*

⁷ Beti ahai susur aYesu toləmas buni ikel mai aPita ke, “Nasuħ bolai!” Nəboŋ aSimon Pita tośəsəloŋ həni ke tovi Nasuħ, epitavis nahurabat san tokole, eməlah vi lan nəwai. ⁸ Galit am losuh len nabot, loliv nalevlev vahut husur bitas savi a tut, namita tovi 100 ŋai. ⁹ Nəboŋ lotomariŋ vahut, loris nəħab tominen, naieħ toləŋas lan, mai nabəta. ¹⁰ Beti aYesu ike, “Tariv naieħ ideh məttomadhasaħ hən gail gəmai.” ¹¹ Na aSimon Pita ilev gargar nalevlev topul hən nabiltiəħ gail vi len tan. Naut kəmas naieħ tovi 153, nalevlev səmarmarikot. ¹² AYesu ike, “Mətəgəm han.” Be ahai susur ideh sausi ke, “Gaiug ase?” husur loləboii ke tovi Nasuħ. ¹³ Beti aYesu egəm, lav nabəta mai galito. Igol maien hən naieħ am.

¹⁴ Enan evi navisian na-vəha-tor-an siYesu təban ahai susur gail tohusur na-le-məhat-an san dan nəmatan.*

AYesu itabtabuh tətas len aPita

¹⁵ Nəboŋ lotohan tonon, aYesu ikel mai aSimon Pita ke, “Simon, anaturan aJon, goləmas masuŋ hən ginau səhor alateg a?” Isor vari ke, “Evoi Nasuħ, goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəŋan natuhsipsip sagw gail.”*

¹⁶ AYesu eus tasi ke, “Simon, anaturan aJon, goləmas masuŋ hən ginau a?” Ikel maii ke, “Evoi Nasuħ, goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gekətəta təban nasipsip sagw gail.”

¹⁷ AYesu eus tətas həni am ke, “Simon, anaturan aJon, goləmas ginau a?” Nausian na-vəha-tor-an etunus aPita, ike titan. Ikel maii ke, “Nasuħ, goləboi natit piəsi. Goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəŋan nasipsip sagw gail. ¹⁸ Nukel nakitinan, nəboŋ gotovi mantuhmar, gosun nahurabat saŋ, govi lan naut piəsi gotoləŋoni. Be nəboŋ gəbevi haŋut, dereh gisar hən navələŋ gəlaru ale avan ideh am tikol nahurabat len gaiug, təsəhar gaiug len naut gəbemətəhun gəbevi lan.” ¹⁹ AYesu ekəmaienan, hən bikel pərpəp hən nəmatan sePita bimət həni hən bəputsan nahəsan aGot. Nəboŋ tokəmaienan tonon, ikel mai aPita ke, “Gehusur ginau.”

Ahai susur aYesu toləmas buni, aJon

²⁰ APita ipair, ekəta ris ahai susur aYesu toləmas buni toyar husur gəlaru. Atenan evi ahai susur tosiŋasiŋ len nəmabun aYesu len nəhanan, tousi ke, “Nasuħ, ase bəriŋ gaiug len navələn aenemi saŋ gail?”* ²¹ Nəboŋ aPita tokəta risi, eus aYesu həni ke, “Be Nasuħ, atenan timabe?”

²² AYesu isor vari ke, “Nəbələŋoni ke gai bitoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug! Gaiug məu gehusur ginau.” ²³ Bathut natenan, nasoruan pəpat ipəriŋan alat lotokad nadəlomian ke, ahai susur enan asike imat. Be enan savi nəsa aYesu tokele. Ike, “Nəbələŋoni ke gai bitoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug!”

²⁴ Ahai susur siYesu egai tokel kot natgalenan, evi gai totos gat natgalegai len nalobulat egai. Ale namtoləboii ke na-kel-koti-an san ekitin.*

Nə-maris-kotovi-an

²⁵ Ikad natit isobur am aYesu togole. Ale nəvanuan lətatos gat viśusua hən natgalenan, nunau ke navile a pan kavkav asike tənav hən nalobulat galen piəsi lətəpat lan.*

* **21:1**: Lokis Nabiltiwai Tiperias hən Nabiltiwai Kalili am, be len nasoruan ta Kris ike Tiperias len naut egai. * **21:6**:

Luk 5.4-7 * **21:14**: Jon 20.19, 26 * **21:15**: Uman 20.28; 1Pit 5.2 * **21:20**: Jon 13.25 * **21:24**: Jon 19.35

* **21:25**: Jon 20.30

Nauman gail

Nəsa ahai pispisul gail lotogole

Ase itos nalobulat egai?

ALuk tovi nəvanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur nəpisal nadəlomian len aYesu tohusuri van vəbar nəboŋ tobar naut pisi len navile a pan.

ALuk itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi nəsa tovisi husur nəboŋ aYesu tovi məhat len nəmav.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aPita mai aPol be ibol husur galevis am.

Natgalenan evisi ŋais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 30 vəbar 61.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len nabiltivile isobur len naut a Rom.

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jerusalem (1.1–8.3)

1) Nəboŋ aYesu topusan len alat lotohusuri tonon, evi məhat vi lan nəmav (1.1-11)

2) Nəvanuan nadəlomian logəgel hən aJutas hən aMattias (1.12-26)

3) ANunun aGot egəm, igol nəvanuan gail lotohusur aYesu ludan am (2.1-13)

4) Natubatan hən nauman sihai pispisul gail mai alat siYesu len naut a Jerusalem (2.14–8.3)

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jutea mai a Samaria (8.4–12.25)

Nəbol husur nəsa aPol togole nəboŋ tokel ur na-kel-uri-an tovoi len naut isobur van vəbar nabiltivile Rom (13.1–28.31)

1) Nəyaran nametəkav siPol (13.1–14.28)

2) Nəbonbonan totibau len naut a Jerusalem (15.1-35)

3) Nəyaran na-vəha-ru-an siPol (15.36–18.22)

4) Nəyaran na-vəha-tor-an siPol (18.23–21.16)

5) Lutah gat aPol len naut a Jerusalem (21.17–23.22)

6) Losəhar aPol vi Sisarea, ale itoh ei (23.23–26.32)

7) Losəhar aPol vi Rom (27.1–28.31)

Natubatan

¹Teofilus,* len nalobulat ta mō sagw* nuhol husur natit pisi aYesu totubat gole mai pusan həni vəbar nəboŋ aGot tolavi vi məhat vi lan nəmav. ²Len nəboŋ savi məhat sal, len nədanjan seNunun aGot, aYesu ikel nəpisal hən nauman mai ahai pispisul gail totabtabuh len galit tia. ³Husur na-ləŋon-isa-an mai nəmatan san, aYesu evisi hən galito, be imaur. Ale evusan nəmauran san hən galito hən ləberis ləboi ke imaur kitin. Gai evisi hən galito vəha-sobur len nəmariboŋ tovi 40 ale isor husur natohan pipihabəlan aGot. ⁴Boŋ sua ihanhan mai galito, ale ikel nə-kai-tasi-an sua, ike, “Samterinj naut a Jerusalem, be mititoh vir naviolan aTəmagw tokel gati tia.* Egai nəsa notokel mai gamito, məttosəsəlon həni; ⁵husur aŋon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be asike idareh aGot tibaptais hən gamito hən aNunun.”*

AYesu evi məhat vi lan nəmav

⁶Ŋa nəboŋ lotobonbon, lousi ke, “Nasub, imabe? Gagai gilav təlmam hən naut a Israel titoh pipihabəlan nakinj salit gabag tətəs am a?”

⁷Be ikel mai galito ke, “Savi samito hən mətbeləboi namityal o nəmariboŋ aTəmagw torinj len nədanjan hən na-il-a-mō-an san. ⁸Dereh mitikad nədanjan nəboŋ aNunun aGot bəgəm len gamito. Dereh mitikel ur ginau len naut a Jerusalem, len naprovens Jutea mai naut a Samaria van vəbar tarhət navile a pan.”*

⁹Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav.* Lokəta husuri van nəmavukasw esusuani.

¹⁰Nəboŋ tovi məhat lokətkəta vi məhat, vəha-sua ŋai nəvanuan eru arovisi, il mai galito. Arosun nahurabat topəhapəhw. ¹¹Aruke, “UleKalili gail, imabe mətokəta vi məhat maienan? AYesu egai aGot tolavi vi məhat dan gamito, dereh tetəlmam suran tovi məhat.”

* **1:1:** Len nasoruan ta Kris namilen aTeofilus evi nabubur siGot. * **1:1:** Luk 1.1-4 * **1:4:** Luk 24.49 * **1:5:** Mat 3.11; Mak 1.8; Luk 3.16; Jon 1.33 * **1:8:** Mat 28.19; Mak 16.15; Luk 24.47-48 * **1:9:** Mak 16.19; Luk 24.50-51

Logægel hæn aJutas

¹² Beti luyar tælmam dan Navehuh Oliv enan, vi Jerusalem. Evi nøyaran hæn næSappat, nakilomita esua ŋai. ¹³ Nəboŋ lotobar naut enan, lopəlau vi lohoim len naim a məhat lototohtoh lan. Ikad aPita, aJon, aJemes, aAdru, aFilip, aTomas, aPartolomiu, aMattiu, aJemes anatun aAlfeus, aSimon tovi Selot sua, mai aJutas anatun aJemes.* ¹⁴ Len nənuan sua luḃonḃon tabtab hæn ləḃisor tuḃ, galit mai alatpəhaḃut mai aMeri anan aYesu, mai aḃan aYesu gail.

¹⁵ Len nəboŋ galen sua, APita eil rivuh len ahai susur gail. Galito lovi 120. ¹⁶ Ike, “Bathudud sagw, sutuai aNunun aGot isor len nabuḃon aTevit husur aJutas. Nəsa aGot tokele len natosian san isarpoh hum nasoruan san tosarpoḃ akis. AJutas eil a mto hæn alat lototah gat aYesu,* ¹⁷ naut kəmas gai tovi ginamit sua. Gai ikad nahudhuuman egai siGot surman gidato.”

¹⁸ (AJutas eḃur nətan hæn nəvat tokade sil naḃide san tosa. Ale iteh, sueh nətan, nabəhaḃun imaḃul, ale ninen elul vivile. ¹⁹ Nəboŋ alat a Jerusalem piḃi lotosəsəloŋ ləḃoi natenan, lorin nəhes len nətan enan. Len nasoruan salito evi Akeltama, Marireu hæn Nəda bolai.)†

²⁰ APita isor am ike, “Len naləḃulat hæn Nəḃe gail aTevit itosi ke,

“ ‘Naim san timasḃəḃesw,
nəvanuan ideh satitoh lan,*

mai,

“ ‘Ivoi ke avan sua tigel namilen.’* ”

²¹⁻²² “Imaienana, ivoi ke alateg ideh tegəm vi vanuan sua len gidat dattosəŋavur pisan esua. Avan enan tevi vanuan sua toyar mai gidat akis nəboŋ aYesu totah mai gidato, tuḃat len nəboŋ aJon tobaptais hæn aYesu* van vəbar aGot tolav kuvi dan gidato. Hum gidato, avan enan eris aYesu tomaur tətəs ale timasḃon mai gidato hæn datḃikel ur na-le-məhat-an enan san dan nəmatan.”

²³ Ŋa nəboŋ aPita tokel naten tonor, lulekis hæn naulurman eru. Esua nahəsana aJosef lotokisi hæn aParsappas (lokisi hæn aJustus am), togon nahəsana aMattias. ²⁴ Beti lusor mai aGot ke, “Nasub, gaiug mau goləḃoi nəlon nəvanuan piḃi. Gigol pərpəar hæn tesua len gəlar egai gototabtabuh lan tia ²⁵ hæn ḃilav namilen aJutas hæn nauman san mai nauman sihai pispisul. AJutas ipair dani vəsab.”

²⁶ Ale lubar hæn nəvat hæn ləḃisab ase len gəlaru. Lusaḃ aMattias ale iḃon mai ahai pispisul səŋavur pisan esua.

2*ANunun aGot egəm len naPentikost*

¹ Len nəboŋ hæn naPentikost* togəmai luḃon len naut esua. ² Vəha-sua ŋai ikad nəwalan dan nəmav tosuman nəlan paru, ale naim lotobətah lan epul həni. ³ Loris natit tohun natuhuhab lotowunwun lotopəpəhw ale lupat len galit viḃisusua. ⁴ Galit piḃi lopul hæn aNunun aGot ale lotubət sor len nasoruan tiltile gail tonor hæn nəsa aNunun aGot tolavı mai galito.

⁵ Len nəboŋ enan len naut a Jerusalem ikad naJu lotolotu hæn aGot, nəvanuan naut piḃi lotohusur kitin hən na-lotu-hən-aGot-an. ⁶ Nəboŋ lotosəsəloŋ hæn nəwalan enan, naluvoh logəm ḃonḃon nənuan salit eḃutbutut husur lotosəsəloŋ ləḃoi nasoruan salit viḃisusua. ⁷ Luməŋmaŋ, luḃəŋ, luke, “Galit lotosor, lovi alat a Kalili mau? ⁸ Imabe datosəsəloŋ hæn nasoruan lotopas gidat viḃisusua maii? ⁹ Alat a Partia, a Mitia mai a Elam. Alat lotosuh a Mesopotamia, a Jutea mai a Kappatosia, a Pontus mai a Asia, ¹⁰ alat a Frijia mai a Pamfilia, a Ijip mai tarhət a Lipia pəpədaŋ hæn naut a Sairin, mai galevis lovi metḃos hæn naut a Rom. ¹¹ Gidat galevis datovi uleJutea a mto ale galevis datohusur nadəlomian salito. Alat a Krit, alat a Arapia, gadit piḃi datosəsəloŋ ləḃoi galit lotosor len nasoruan sadit gabag. Lukel ur nəyalalan siGot len natit gai togol gail len nədaŋan san!”

¹² Galit piḃi luḃəŋ mai lodədarŋəḃu. Lous galit gabag ke, “Namilen nategai imabe?”

¹³ Wake galit galevis lusor viles ahai susur gail ke, “Lomun nəwain toveveu ale lotərog.”

APita isor mai naluvoh

¹⁴ Be aPita eil mai esəŋavur pisan esua, ale isor habat am hæn tokel mai naluvoh ke, “Gamit a Jutea mai gamit məttotoh a Jerusalem, ivoi ke gamit məteləḃoi naten tovisi; mətesəsəloŋ hæn nasoruan sagw. ¹⁵ Naut kəmas nəsa məttonau maienan, alategai ləsatərog

* **1:13:** Mat 10.2-4; Mak 3.16-19; Luk 6.14-16 * **1:16:** Psa 41.9 † **1:19:** Hən naves 18-19, Mat 27.3-8 * **1:20:** Psa 69.25 * **1:20:** Psa 109.8 * **1:21-22:** Mat 3.16; Mak 1.9; Luk 3.21 * **2:1:** Lev 23.15-21; Deu 16.9-11

husur namityal evi mēlapat dudulan ŋai. ¹⁶Natenan tomadhavisi, ahai kelkel ur siGot, aJoel ikele tia:

¹⁷“AGot ikele ke, ‘Len nēboŋ hən nanonjan hən navile a pan,
ginau dereh nevr san aNunugw hən nēbilavi mai nēvanuan p̄isi.

Natētai gail mai anatvavimito dereh likel ur napolisulan sagw
mantuhmar samit gail dereh leris narisian gail,
ale haʋut samit gail dereh lipat ris naʋēber gail.

¹⁸Dereh nevr san aNunugw hən nēbeviol hēni
mai naslev sagw gail, alalumian mai alatp̄haʋut,
Ale galit dereh likel ur napolisulan sagw.

¹⁹Dereh nigol namerikel gail len nēmav
mai natit len navile a pan mēttomajmaj lan,
nēda, nēhab mai nēmaroʋ.

²⁰Namityal tegēgel vamotmot mai nahēbati tehum nēda
beti nēmariboŋ namēnas toyalyal
siNasub dereh tegēmai.

²¹Beti nēvanuan p̄isi lotokai vi tēban nahēsan Nasub hən bevi tarhēt salito,
gai dereh tilav kuv galit dan nēpanismen sil nēsaan salito.*

²²“UleIsrael gail, mētesēsəlōŋ hən nēsa nēbikēle: aYesu ta Nasaret, aGot itabtabuh lan. Ale aGot igol naten tomasil len nēhomito, husur len aYesu egaii, aGot igol namerikel lotodan, namerikel mēttomajmaj len gail, mai namerikel lotokel kot aYesu. Gamit p̄isi mētolēboi natgalenan tia. ²³Nēsa tovisi hən aYesu inor hən na-sor-utaut-an siGot sutuai tia. AGot erinji ke lēbilav aYesu mai gamito ale gamit mētūpos gati len nēhai balbal. Alat lēsavi Ju losusupah mai gamit hən mēttogol tomat len nēhai balbal.* ²⁴Wake aGot ilavi dan nēmatan. Igol imakuv dan na-pēŋas-masuʋ-an hən nēmatan, husur nēmatan edēdas bētōgau gati.* ²⁵Imagenan aTevit isor husuri ke,

“ ‘Noris Nasub akis a mō len ginau.

Bathut totoh len nēmatu sagw, asike nomētahw.

²⁶Husur enan nēlogw ivoi,
nasoruan sagw epul hən nahēhaʋuran,
ale len natohan sagw, nē-vatvat-viri-an sagw ipat len aGot.

²⁷Husur gaiug, Nasub aGot, asike gerin gabulan ginau len naut nēmatan,
asike gerin niben Nēvanuan Sam tībos nētan.

²⁸Goʋusan ginau hən nāp̄isal gail hən nēmauran;
dereh gigol ginau nepul hən nahēhaʋuran hən natohan sam.†

²⁹“Bathudud gail, nolēboi nakitinan ale nukel mai gamit ke atēmadato, aTevit imat tia. Lutavuni tia, ale nēburhes han ipat sal van vēbar nēboŋ damēŋai. ³⁰Be evi ahai kelkel ur: Elēboi ke aGot tota gat na-kel-gati-an sua todan toke, avan sua len nēpasusan siTevit dereh tegēm vi kin surian aTevit.* ³¹ATevit elēboi nēsa bēvisi balai, ale isor husur na-le-mēhat-an seKristo dan nēmatan. Ike,

“ ‘Asike ipat len naut nēmatan,

asike niben iḃos nētan.*

³²“Imagenan, aYesu egaii, aGot igol tole mēhat dan nēmatan tia, ginamit p̄isi namtoris lēboi natenan. ³³Itoḥ tia a mēhat len nētarhēt nēmatu siGot. Ale aTēman eviol hən aNunun maii hum tokel gati tia. Ale aYesu evur san nēsa mēttomadhārisi mai sēsəlōŋ hēni vi lan ginamito. ³⁴Husur aTevit savi mēhat vi lan nēmav, be gai sēbon ike,

“ ‘Nasub aGot ikel mai aMasta sagw ke,

“Gebētah tēban ginau, len navēlagw nēmatu,

³⁵vir nēberin aenemi sam gail pipit narieḿ gēlaru
hən lēbēvi ut kēmas.”*

³⁶“Imagenan, ivoi ke alat a Israel p̄isi lelēboi koti ke aYesu egaii, mēttorinji len nēhai balbal, aGot igol etibau tia len na-il-a-mō-an, tovi Masta mai Kristo, aGot totabtabuh lan.”

³⁷Nēboŋ nēvanuan gail lotosēsəlōŋ hən nasoran enan, ibar nēlolito ale lous aPita mai ahai pispisul gail ke, “Bathudud gail, namtimabe?”

³⁸APita isor var galit ke, “Mitipair dan nēsaan samito ale gamit p̄isi mitibaptais len nahēsan aYesu Kristo hən aGot bērubat nēsaan samito, beti aGot dereh teviol hən aNunun

* **2:21:** Hən naves 17-21, Jol 2.28-32 * **2:23:** Mat 27.35; Mak 15.24; Luk 23.33; Jon 19.18 * **2:24:** Mat 28.5-6; Mak 16.6; Luk 24.5 † **2:28:** Hən naves 25-28, Psa 16.8-11 * **2:30:** Psa 132.11; 2Sam 7.12-13 * **2:31:** Psa 16.10
* **2:35:** Psa 110.1

mai gamito. ³⁹ Husur ke na-kel-gati-an enan evi samito mai sinaur pisi ləbēhusur gamito, mai silat pisi lotosuh a tut, alatenan, Nasub aGot sidato bekis galit balai.”

⁴⁰ Beti aPita isor ebəlav, ikel nalələgauan mai galito, ikel taltal həni ke, “Məteus aGot hən bilav kuv gamit dan nəpanismen bībar naur egai lotosa, lotomətahun aYesu.”

⁴¹ Alat lotodələm nəsa tokele, ahai pispisul lubaptais hən galito, ale 3,000 am lohukur aYesu len nəboŋ enan ŋai. ⁴² Akis losəsələŋ bun nəsa ahai pispisul gail lotopusan həni, luḅon len nəmauran salito; loḅur nabəta hən lotohan ḅonḅon, ale lusor tuḅ.

Nəmauran silat lotokad nadələmian

⁴³ Nəvanuan pisi lomətahw len nəyalyalan siGot, husur len nədaŋan siGot ahai pispisul gail lugol namerikel isobur toḅusani ke galit siGot. ⁴⁴ Alat lotokad nadələmian losuh ḅonḅon, natit pisi lotokade evi salit pisi.* ⁴⁵ Nəboŋ lotopar tete sua, loḅur hən nətan o natit salit gail ale lopəpehun nəvat han mai galito lotomīdol. ⁴⁶ Len nəboŋ pisi luḅon tabtab len naholəvat todar vis naim siGot ale nənanuan salit esua. Lohukur naim ḅisusua salit gail loḅur nabəta hən lotohan ḅonḅon husur ke nələlit ehəhəḅur, nələlit inor, ⁴⁷ lusal suh aGot ale luvoi, lunor len nənanuan sinəvanuan pisi. Len nəboŋ pisi Nasub ilav kuv galevis dan nəsaan salito, gol ke alat lotokad nadələmian lusobsoḅur am.

3

APita mai aŋon mai naməsəl togau

¹ Boŋ sua aPita mai aŋon arovi məhat len naim siGot len namityal hən na-sor-tuḅ-an, namityal totor ut mədau. ² Len nəboŋ enan nəvanuan galevis lupat avan sua togau tia len nəpasian. Lupati hən ləberinji ben nabopita len naholəvat todar vis naim siGot, nahəsən Nabopita Tokab. Lorin akis həni ei hən bəusus alat lotovi lhoihoi hən nəvat. ³ Nəboŋ atenan toris aPita mai aŋon pəpadaŋ hən arḅəbis len naim siGot, eus gəlaru hən nəvat. ⁴ APita mai aŋon arokəta haihai lan, ale aPita ike, “Gekəta bunus ginaməru!”

⁵ ŋa ebətah mədau vir gəlaru ke arbilav natideh maii. ⁶ Be aPita ike, “Nəsəkad nəvat nasilva o nagol ideh, avil nəsa notokade dereh nilavi mai gaiug. Len nahəsən aYesu Kristo ta Nasaret, gile məhat, giyar!”

⁷ Beti etəgau gat navəlan nəmatu, elivi vi məhat. Vəha-sua ŋai narien arudaŋ. ⁸ Emələh vi məhat, eil, iyaryar. Beti ebis len naholəvat todar vis naim siGot mai gəlaru, iyar, emələh, eputsan nahəsən aGot van. ⁹ Nəvanuan pisi loris toyar, toputsan aGot van, ¹⁰ ale lokəta ləboii ke tovi ulumən enan toḅətətah usus nəvat len Nabopita Tokab hən naim siGot. Losəhoḅut, lumaŋmaŋ len nəsa tovisi həni.

APita isor mai naluvoh len naut siGot

¹¹ Len navərada siSolomon, aulumən enan etəgau gat aPita mai aŋon. Nəvanuan pisi lugam van hən galito husur luḅaŋ lan. ¹² Nəboŋ aPita toris lotogəm pəpadaŋ, isor mai galit ke, “UlelIsrael gail, imabe məttomaŋmaŋ len nateg tovisi? Husur nəsa məttokəta haihai len ginaməru? Mətumau ke namrtogol toyar len nədaŋan sinamər ŋa o len naboruuan siGot namrtokade a? ¹³ Ao! AGot siApraham, seIsak, siJakop, setəmadato ta sutuai, aGot egai eputsan nəvanuan nauman san, aYesu.* Be gamito mətorinji len navəlan alat aRom, mətomətahuni. Nəboŋ aPilate toke terinji tivan, gamit mətukai tasi. ¹⁴ Mətomətahun atenan tonor, atenan tovi siGot, ale mətəus aPilate ke tidamī hən avan toḅabun nəvanuan, timakuv.* ¹⁵ Be nəvanuan tovi nəkadun nəmauran, mətugol imat, be aGot igol ile məhat, imaur dan nəmatan. Ale namtoris ləboi natgalenan. ¹⁶ Len nadələmian san len nahəsən aYesu, ategai məttoris mai məttoləboii, egəm daŋ am. Ale mətoris ke nadələmian len aYesu ilav nəmauran kavkav maii tia.

¹⁷ *Bathudud gail, imaiegai: Noləboii ke nəsa məttogole tia ipar ləboian lan, nəvanuan toil a mo samito am ləsələboii. ¹⁸ Be len nəsa məttogole, aGot igol nəsa tokele tia len nabuŋon ahai kelkel ur gail pisi isarpoh, ke aKristo san, gai totabtabuh lan, teləŋon tisa habat. ¹⁹ Husur enan, mitipair dan nəsaan, ale mitipair van hən aGot hən aGot bəpipitas nəsaan samito, ²⁰ hən Nasub aGot bilav nəboŋ nəŋavŋavan mai gamito, ale hən bəsəvat aKristo, gai totabtabuh lan moos gamito, tovi aYesu. ²¹ Gai timastoh len nəmav vir aGot biḅol natit pisi binor hum tokel gati sutuai tia len nabuŋon ahai kelkel ur san gail. ²² AMoses ike, ‘Nasub aGot samito dereh titol ahai kelkel ur sua samit bəsumən ginau tile məhat dan gamit balai. Mitimassələŋon hən natit pisi biḅel mai gamito. ²³ Avan ideh asike bəsəsələŋon hən ahai kelkel ur enan, aGot dereh tidakuvi dan nəvanuan san gail timasig.* ²⁴ Imaiənan, ahai kelkel ur gail pisi, tubat len aSamuel van vəbar daməŋai, galit pisi lotosor, lukel ur nəsa tovisi len

* 2:44: Uman 4.32-35 * 3:13: Exo 3.6, 15 * 3:14: Mat 27.15-23; Mak 15.6-14; Luk 23.13-23; Jon 18.38-40, 19.12-15

* 3:23: Deu 18.15, 18-19

nəboŋ ta daməŋai. ²⁵ Gamit n̄au mətəvi natun ahai kelkel ur gail, ale nəsa aGot tokel uri len nabuŋolito, erinj tipat n̄os gamit am. Ale na-kel-gati-an aGot tokel mai atəmamito ta sutuai, ikele n̄os gamito. İkel mai aApraham ke, ‘Len nəpasusan tohusur gaiug navoian dereh tivan hən nəvanuan naut tiltile gail len nəbathuyah p̄isi len navile a pan.* ²⁶ Nəboŋ aGot toputsan nəvanuan nauman san, tovi aYesu, esəvati van hən gamito a n̄o hən b̄ivoi hən gamito len nəpairan samit v̄isusua dan nəvide tosa samit gail.”

4

NəSanhitrin ikot hən aPita mai aJon

¹ Nəboŋ aPita mai aJon artosor mai nəvanuan gail, ahai tutumav gail, nakomada silat lotokəkəta kəkol hən naim siGot, mai naSattiusi gail, ² nələlit ipanpaŋ husur gəlaru aroŋusan nəvanuan gail mai arukel uri ke aYesu imaur dan nəmatan san. Namilen ke nəvanuan gail am loləboi ləbimaur dan nəmatan sum̄an aYesu. ³ N̄a lutah gat gəlaru, be husur naut igomgom, lorinj gəlar len naim bəban̄is salit vir nəboŋ pelan. ⁴ Nəvanuan isobur lotosəəlōŋ hən nasoruan, lodələmi; lalum̄an p̄isi lotokad nadələmian, pəpadaŋ hən lotobar 5,000.

⁵ Pelan han, alat lotoil a n̄o hən ahai tutumav gail, ahai p̄usan gail hən nalo, mai alat lotoil a n̄o len naut a Jutea, galit luḅonḅon len naut a Jerusalem. ⁶ Annas evi abiltihai tutumav, aKaiafas mai aJon mai aAleksada, mai galevis am lotovi amahean aAnnas, lutoh ei. ⁷ Nəboŋ lotogol aPita mai aJon artoil rivuh, lous gəlaru ke, “Mərugol nategai len nədaŋan sa o len nahəsən ase?”

⁸ Beti aPita topul hən aNunun aGot ikel mai galit ke, “Gamit məttoil a n̄o hən ahai tutumav gail mai gamit məttoil a n̄o hən nəvanuan gail, ⁹ daməŋai mətəusis ginaməru husur navoian namrtogole hən nəvanuan narien tosa. İmaur mabe? ¹⁰ Ginau nuke gamit mai nəvanuan naut a İsrail p̄isi məteləboi nategai ke, len nahəsən aYesu Kristo ta Nasaret, mətəp̄os gati tia len nəhai balbal avil aGot togol tomaur dan nəmatan, len nahəsənən, ategai eil gegai, imaur. ¹¹ Evi aYesu egaii natosian siGot tosor husuri nəboŋ toke tovi, “ ‘nəvat gamit məttəvi vanuan na-um-im-an məttomətahuni;

gai egəm vi vat sua ŋai ḅeləboi ḅigol naim b̄ihav mai ḅinor.*”

¹² AYesu ŋai ikad nədaŋan hən ḅilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito. Husur səkad nəhes ideh am len navile a pan, səkad nəhes ideh am aGot tolav mai nəvanuan gail toləboi ḅilav kuv gadito dan nəpanismen hən nəsaan sadito.”

¹³ Nəboŋ lotokəta ləboii ke aPita mai aJon arsamətahw len galito, lumadhələboii ke arsasəkul mai arovi vanuan hum nəvanuan ləsəkad namitisau. Lupaŋ, lunau ləboii ke alaruenan arutah mai aYesu a n̄o. ¹⁴ Be husur lotoris aulum̄an tomaur toil təban gəlaru, ləsələboi ləḅikel natideh. ¹⁵ N̄a lukel mai gəlaru ke arevivile, bathut luke lihōl husur gəlaru. ¹⁶ Luke, “Datimab hən gəlaru? İmasil len nəvanuan gail p̄isi len naut a Jerusalem ke arugol namerikel len nədaŋan savi səlaru. Datsaləboi datḅike savisi. ¹⁷ Be hən ḅigol ke satevivile len nəvanuan gail p̄isi, ivoi ke datikai tas gəlaru ke saarisor mai saarep̄usan am len nahəsən aYesu.”

¹⁸ Nəboŋ lotokis gəlaru gəmai, lukai tas gəlaru ke saarisor mai saarep̄usan tətəs am len nahəsən aYesu. ¹⁹ Avil aPita mai aJon arusor var galit ke, “Inor len nabunusian siGot ke namrigol nəsa aGot tokele o gamito? Mitinau risi! ²⁰ Ginaməru, asike namresib, namrodədasi. Namrimaskel husur nəsa namrtorisi mai səsəlōŋ həni.”

²¹ Beti lukel mai gəlaru tətəs ke arḅisor len nahəsən aYesu am dereh aripanis, ale lugol aruvan. Ləsəsab nəp̄isal ideh hən ḅəḅipansem gəlaru bathut nəvanuan gail p̄isi loputsan nahəsən aGot husur nəsa tovisi. ²² Husur atenan, narien tosa a n̄o be tomaur husur namerikel, nədaŋ han tosehōr 40.

Nəvanuan nadələmian gail lusor tuv

²³ Nəboŋ aPita mai aJon artokad navivilean, arotəlmam van hən nəvanuan səlar gail. Ale arukel ur nəsa abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a n̄o len naut a Jutea, lotokele. ²⁴ Nəboŋ nəvanuan nadələmian lotosəəlōŋ həni, len nənauan sua luḅon hən ləḅikai van hən aGot. Luke, “O Got gotovi Masta hən natit p̄isi, gaiug n̄au gugol nəmav mai navile a pan, nətas mai natit p̄isi lotopat.* ²⁵ Gaiug n̄au gusor, len aNunun̄ gusor len nabuŋon atəmanamit ta sutuai aTevit, nəvanuan nauman sam̄, ke,

“ ‘Imab naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail nələlit ipanpaŋ?

İmab nəvanuan gail lusor utaut hum lotovi enemi siNasuḅ aGot?

Lusor utaut soḅuer.

²⁶ Nakinj gail len navile a pan loutaut hən nəḅalan,

* 3:25: Gen 22.18, 26.4

* 4:11: Psa 118.22

* 4:24: Exo 20.11; Psa 146.6

alat lotoil a m̄o h̄en n̄evanuan gail lūbon

h̄en l̄əb̄ibal mai Nasūb aGot mai aKristo san, gai totabtabuh lan.*

²⁷ Len nabiltivile egai aHerot Antipas mai aPontius Pilate arubonbon mai alat l̄əsavi Ju mai alat a Israel h̄en l̄əb̄em̄etahun n̄evanuan nauman sam̄ gotosəvati, aYesu, gototabtabuh lan. * ²⁸ Bathut gaiug Got, gudañ habat, galit lugol husur n̄əsa ñai gotonau utaut h̄əni, n̄əsa gotonau koti sutuai tia. ²⁹ Nasūb aGot, bunus nasoran salit ke lipansəm ginamito beti, ale gilav na-il-ñuri-an mai ginamit namtovi slev sam̄ gail, h̄en namtbikel ur nasoruan sam̄. ³⁰ Nəboñ namtbikel uri, gigol n̄evanuan gail l̄əb̄imaur mai gigol namerikel l̄əb̄emañmañ len gail. Natgalenan l̄əb̄evisi, dereh levisi len nahəsən n̄evanuan nauman sam̄ gotosəvati, aYesu.”

³¹ Nəboñ lotosor tūv tonon, naut lotobonbon lan ekurkur; ale galit p̄isi lopul h̄en aNunun aGot mai lukel ur nasoruan siGot len na-il-ñuri-an.

N̄evanuan nadəlomian gail lūbon len n̄əsa lotokade

³² N̄evanuan nadəlomian gail p̄isi lūbon, len n̄ənaun mai n̄əlolito losua ale səkad avan ideh toke natideh san, evi esan ñai, be natit p̄isi losumian salito.* ³³ Len nabiltidañan seNunun aGot, ahai pispisul gail lukel uri ke, aGot igol aYesu Kristo ile məhat dan n̄əmatan. Ale aGot ivoi habat h̄en galito. ³⁴ Husur səkad ideh len galito tom̄idol h̄en natideh. Husur alat lotokad n̄ətan o naim, loṗur h̄en gail ale lulav nəvat ³⁵ h̄en l̄əb̄erinj̄i bathurien ahai pispisul gail. Ale loṗəpəhun nəvat h̄en b̄evi tarh̄ət sin̄əvanuan ideh topar.

³⁶ Ikad avan sua, nahəsən aJosef len nahəmar aLevi tovi auleSaiprus. Atenan, ahai pispisul gail lokisi h̄en aParnapas, (namilen ke, “N̄evanuan togol n̄evanuan gail loləñon ivoi am len n̄əlolito”). ³⁷ AParnapas eṗur h̄en nəmarireu sua san ale ilav nəvat han h̄en torinj̄i bathurien ahai pispisul gail.

5

AAnanias mai aSafira

¹ Naulum̄an sual am, nahəsən aAnanias mai asoan nahəsən aSafira aroṗur h̄en nahudhutan. ² Ananias etəgau gat nahudhuvat h̄en n̄ətan enan mai asoan. Gəlar p̄isi arudam̄. Beti atenan ilav nahudhuvat topat h̄en b̄erinj̄i bathurien ahai pispisul gail, be səlav p̄isi. ³ Ale aPita ike, “Ananias, imabe n̄əlom̄ toṗul h̄en aSetan gol ke gotogaras aNunun aGot ale gototəgau gat nahudhuvat h̄en n̄ətan? ⁴ N̄ətan gotoṗur h̄əni evi n̄ətan esam̄ m̄əu? Ale nəboñ gotoṗur h̄əni tonon nəvat ipat len navələm̄ m̄əu? N̄əlom̄ imabe h̄en gotogol natenan? Gaiug gəsəgərəs n̄evanuan gail ñai, gogərəs aGot!”

⁵ Nəboñ aAnanias tosəsəlon̄ h̄en nasoruan enan, iteh, imat. Ale galit p̄isi lotosəsəlon̄ h̄en n̄əsa tovisi lom̄ətahw habat. ⁶ Beti nəmantuhmar gail logəm, ruñ gol niben, pati vivile ale tavuni.

⁷ Nəhaua itor ivan husur n̄əmatan enan ale asoan eḅis, avil saləboi n̄əsa tovisi. ⁸ APita eus aliten ke, “Gikele, nəvat h̄en n̄ətan mətoṗur h̄əni imagegai a?” Ale ike, “Evoi, imagenan.”

⁹ Ña aPita ikel mai ke, “Imabe mərtətalta kitev nədañan seNunun aGot ke timabe? Geris, alat lototavun asoam̄ saltoil bopita. Galit dereh lipat gaiug tu vivile.”

¹⁰ Vəha-sua ñai iteh bathurien aPita, imat. Amantuhmar gail lovi lohoim, sabi ke tomat tia, ale lupati vivile, lutavuni mai asoan. ¹¹ Alat siYesu p̄isi lom̄ətahw, galit mai alat lotosəsəlon̄ h̄en naholan husur n̄əsa tovisi.

Ahai pispisul gail lugol isobur lumaur

¹² Len navəlan ahai pispisul gail, aGot igol namerikel gail ben n̄evanuan gail, ale galit p̄isi lotokad nadəlomian lūbonbon akis len navərəda siSolomon. ¹³ Bathut namətahwan, avan ideh am sətah mai galito. Be n̄evanuan gail loṗutsan galit len n̄ənaun salito. ¹⁴ Be akis alat lotokad nadəlomian len Nasūb lusobsoḅur am, Lalum̄an isobur mai latṗəhəvut isobur. ¹⁵ Imaienan, n̄evanuan gail lupat alat lotoməsah vi lan namerp̄isal, lorinj̄ galito lupat len nəmel o nəbateh h̄en ke nəm̄ol hePita tibar galevis nəboñ toṗot van. ¹⁶ N̄evanuan lusobur logəm dan navile gail p̄əpədañ h̄en naut a Jerusalem, lutariv alat lotoməsah, mai alat nanunun lotosa lotomədəs tabtab h̄en galito. Ale galit p̄isi lumaur.

Añel esəñav h̄en nabopita h̄en naim bəbəñis

¹⁷ Imaienan, abiltihai tutumav mai alat lototah mai, (lovi naSattiusi gail) lutabulul bulos ahai pispisul gail. ¹⁸ Lutah gat galito ale lorinj̄ galito len naim bəbəñis. ¹⁹ Avil len nalenmariug enan añel siNasūb esəñav h̄en nabopita h̄en naim bəbəñis ale esəhar galit vivile. Ike, ²⁰ “Mitivan, məteil len naholəvat todar vis naim siGot ale kel ur pis nasoruan

* 4:26: Psa 2.1-2

* 4:27: Mat 27.1-2; Luk 23.1, 7-12; Mak 15.1; Jon 18.28-29

* 4:32: Uman 2.44-45

husur nëmauran veveu egai mai galit ei, nëmauran mëttokade len aYesu.”²¹ Dudulan sornilan lobis len naholëvat todar vis naim siGot sumän anjel tokel mai galito, ale lotubat vusan nëvanuan gail.

Nëboñ abiltihai tutumav mai alat lototah maii lotogëmai, lokis nëSanhitrin hën lëbïbonbon, galit pisi lotobëtah len nabonbonan silat lotoil a më len naut a Israel. Ale losëvat nëvanuan galevis hën lëbesëhar kuv ahai pispisul gail dan naim bëbanjis gëmai.²² Be nëvanuan nauman galenan lësësab galit len naim bëbanjis ña lotëlmam, lukel uri ke,²³ “Namtusabi ke naim bëbanjis ekëkol sal, mai alat lotokëtkëta këkol hëni, loil vivile len nabopita gail, be nëboñ namttosëñav hën gail, naut ebbëesw.”²⁴ Nëboñ nakomada silat lotokëtkëta këkol hën naim bëbanjis mai abiltihai tutumav gail lotosësëlön hën na-kel-uri-an enan, nënauan salit ebutbutut. Lunau masuñ hën ke timabe.²⁵ Beti avan sua egëm, ike, “Mäteris! alategaii mëttorinj galit len naim bëbanjis, galito saltoil len naim siGot, loñusan nëvanuan gail!”²⁶ Ale nakomada ivan mai alat lotokëtkëta këkol hën naim siGot hën lëbesëhar ahai pispisul gail. Losëhar mëdau hën galito husur lomëtahw ke nëvanuan gail saletubun galito.

²⁷ Nëboñ lotosëhar galit tononj, lugol loil len nëhon nëSanhitrin ale abiltihai tutumav eus galit²⁸ ke, “Namtukai tas gamito ke samtepusan len nahësenan. Be mëteris! Mëtugol alat a Jerusalem lopul hën napusanan samito, mai mëtukel ke namtugol nëmatan sitenan.”*

²⁹ APita mai ahai pispisul gail lusor vari ke, “Ginamit namtimasgol husur nësa aGot tokele sëhor nësa nëvanuan gail lotokele.³⁰ AGot setëmadat ta sutuai igol aYesu ile mëhat dan nëmatan, aYesu mëttovëbuni, tahëtah hëni len nëhai.”³¹ Atenan, aGot eputsani vi lan nëvëlan nëmatu, gol ke eil a më hën nëvanuan pisi mai elëboi bilav kuv galit dan nësaan salito. AGot igol nategai hën aYesu bigol gidat a Israel datbipair dan nësaan sidato ale hën bërubat nësaan galen dan gidato.³² Ginamit namtoris natgalen tivisi ale namtukel uri, ginamit mai aNunun aGot, aGot toviol hëni mai alat lotogol husur nësa tokele.”

³³ Nëboñ lotosësëlön hëni, nëlolit ipañpañ masuñ, luke letubun aPita galito.³⁴ Be naFarisi sua, nahësan aKamaliel, ahai pusan hën nalo, nëvanuan pisi lotoputsani len nënauan salito, ile mëhat, isor idan ke ahai pispisul gail litoh vivile këkerek bai.³⁵ Nëboñ lotovivile tononj ikel puli mai nëSanhitrin ke, “UleIsrael, mëtebunus tivoi nësa mëttoke mëtbïgole hën alatenan.³⁶ Mitinau! Nasihau galevis tovan tia, nëvanuan sua tosa, aTeutas, evisi, isor patpat gai mëhat, ale alaluman lovi 400 lutah maii. Be alat a Rom luñabuni ale alat lotohusuri lopëpëhw ña lësagol natideh.³⁷ Husuri, sual am, ajutas, auleKalili evisi len nëboñ hën napuruñan hën nëvanuan, ale egëras nëvanuan gail hën lëbëhusuri, bal mai alat a Rom. Gai am luñabuni, ale ahai susur san gail, lopëpëhw.³⁸ Imagenan, nukele hën gamito ke, mititoh a tut dan galito, rinj galit livan, husur në-nau-utaut-an salit mai nësa lëbïgole bëvi sinëvanuan, dereh lehisi söbuer sumän alaruenan.³⁹ Be bëvi siGot, mëtedëdas mëtbëmëdas galito; dereh mitisabi ke mëttobal mai aGot.”⁴⁰ Ale lohuser nakelean san. Lokis galito vi lohoim. Lugol alat lotokëtkëta këkol hën naim siGot lobilas galito, beti lukele hën galito ke salisor len nahësan aYesu, ale lorinj galit luvan.⁴¹ Nëboñ ahai pispisul lotorinj nëSanhitrin, lukemkem husur aGot idam hën ke lotolëjon tosa mëos nëhes enan.⁴² Ale len nëboñ pisi len naholëvat todar vis naim siGot lopusan, ale lopusan husur naim gail, mai lukel uri ke aKristo, aGot totabtahuh lan evi Yesu. Lësanonj hën nakelean enan.

6

Lorinj nëvanuan emëlevru hën lëbëkëtkëta tëban nëbatunau pëhävut gail

¹ Len nëboñ galenan ahai susur gail, alat lotokad nadëlomian, lusobsoñur am. Ale nañu gail lotosor len nasoruan ta Kris lukoblen ke, alat lotosor len nasoruan Ipru lësapëpëhun nëhanian sanor len nëbatunau pëhävut lotosor len nasoruan ta Kris.

² Imagenan, ahai pispisul tosëñavur pisan toru lokis nëvanuan nadëlomian pisi logëm bonbon beti luke, “Sanor hën ginamit namtberinj gañulan na-kel-uri-an hën nasoruan siGot hën namtberëpëpëhun nëhanian.³ Bathudud gail mitilekis hën temëlevru len gamit lotopul hën aNunun aGot mai namitisaun hën nëmauran tonor. Ale dereh namterinj galit hën lëbïgol nauman egai.⁴ Ale ginamit dereh namtbïdanj len na-sor-tuñ-an mai na-kel-uri-an hën nasoruan siGot.”

⁵ Galit pisi lohëhävur hën nënauan sihai pispisul gail. Lulekis hën aSteven, aulurñan sua topul hën nadëlomian mai aNunun aGot. Beti lulekis hën aFilip, aProkorus, aNikanor, aTimon, aParmenas mai aNikolas ta Antiok togëm vi ju.⁶ Naluñoh losëhar galit gëm hën

* 5:28: Mat 27.25 * 5:30: Deu 21.23

ahai pispisul gail, ale ahai pispisul lusor tuv̄ n̄os galit lotom̄əlevru, lorin̄ navəlalito len nəkadulito hən ləb̄igol nauman enan.

⁷ N̄a natoruan siGot husur aYesu iperper̄n̄an naut. Ahai susur len naut a Jerusalem nasob̄uran halito evi m̄əhat tutut, ale ahai tutumav isob̄ur lugol husur n̄əsa n̄əpusanan siYesu tokele.

Nakotan siSteven

⁸ AGot eviol masūv̄ hən navoian mai n̄ədan̄an mai aSteven. Ale aSteven igol namerikel t̄əban n̄əvanuan gail. Luman̄man̄ len namerikel galenan ale n̄ədan̄an siGot imasil len gail.

⁹ Be n̄əvanuan galevis lusor tas aSteven. Galito lovi Ju hən nalūv̄oh sua lokisi hən Naim Nabon̄bonan seFriman.* Lovi Ju ta Sairin, ta Aleksadria, ta Silisia, ta Asia, ale loil, lusor bal̄bal mai aSteven. ¹⁰ Be n̄əbōj tosor, aNunun aGot eviol hən namitisau hən n̄əmauran tonor maii, gol ke lodədas ləbisor vari. ¹¹ Ale galito lusor utaut mai n̄əvanuan galevis hən ləb̄isor tas aSteven ke, “Namtosəsəlon̄ hən atenan tosor m̄ədas aMoses mai aGot!” ¹² Imagenan lugol n̄əvanuan gail n̄əlolit ipan̄pan̄, galit mai alat lotoil a n̄o hən galito mai ahai p̄usan gail hən nalo. Beti lutah galit aSteven, lugol eil len n̄əhon n̄əSanhitrin. ¹³ Ale losəhar n̄əvanuan galevis vi rivuh hən ləbeliblibon̄. Luke, “Akis ategai isor tas naim egai tolo mai nalo siMoses. ¹⁴ Husur namtosəsəlon̄ h̄əni toke aYesu ta Nasaret egaii dereh tigol naut egai timasirsir ale tegəgel hən nav̄ide aMoses tolav mai gidato ta sutuai.” ¹⁵ Alat lotob̄ətah len n̄əSanhitrin lok̄əta bunus aSteven, loris ke n̄əhon eḡəm sufian n̄əhon ājel.

7

Na-kel-uri-an siSteven

¹ Beti abilt̄ihai tutumav eusi ke, “Natgalenan imagenan a?”

² Ale aSteven isor vari ke:

“Wawa gail mai tata gail, m̄ətesəsədarin! AGot, tovi n̄əkadun nam̄ənas evisi hən at̄əmadit ta sutuai aAraham n̄əbōj totoh a Mesopotamia, be savi Haran sal. ³ Ale aGot ikel maii ke, ‘Gerin̄ naut egai, naut matmat sam̄, mai n̄əbathudud sam̄, ale gevi lan naut n̄əbesəhar gaiug vi lan.’ ⁴ Imagenan aAraham erin̄ naut san, naut silat a Kaltea, ale iyar vi Haran, itoh ei. N̄əbōj at̄əman tomat, aGot es̄əvati vi lan naut egai m̄əttotohtoh lan.* ⁵ Len n̄əbōj enan aGot s̄əlav n̄ətan ideh gegai mai aAraham hən b̄əvi naut matmat san; s̄əlav n̄əmāp̄ir̄h̄ətan ideh maii. Be aGot ikel gati maii ke tilav naut egai mai aAraham mai n̄əpasusan san lotohusuri, naut k̄əmas ke len n̄əbōj enan aAraham s̄əkad anatan. ⁶ Beti aGot ek̄əmaiegai ke, ‘N̄əpasusan sam̄ gail lotohusur gaiug dereh levi m̄ətbos gail len naut tile, naut savi salito. Dereh leḡəm vi slev silat ei. Ale alat ei dereh lem̄ədas galito hən nasihau b̄əvi 400.’ ⁷ Ale aGot ike, ‘Avil ginau dereh nipansəm alat naut enan lotogol n̄əpasusan sam̄ lotoumum k̄əmas salito. Beti n̄əpasusan sam̄ dereh limakuv dan naut ei, ḡəm lotu hən ginau gegai.’* ⁸ “Beti aGot ikel na-kel-gati-an mai aAraham ke aAraham mai esan gail lovi siGot. Ale aGot ikel maii ke tetiv dalus gai mai naulum̄an san gail hən b̄əv̄usani ke lovi siGot. Ale aAraham etiv dalus aIsak, anatan len n̄əbōj san tom̄əlevtor, ale aIsak eḡəm vi t̄əman aJakop toḡəm vi t̄əman at̄əmadit ta sutuai lotovi 12.* ⁹ “Anatan aJakop galenan lutabulol bulos aValito, aJosef, n̄a lōpur h̄əni vi lan naut a Ijip.* Be aGot itah maii.* ¹⁰ ale aGot ilav kuvi dan na-l̄əjon-isa-masūv̄-an san. Ilav namitisau hən n̄əmauran tonor mai aJosef gol ke aFero, tovi kin̄ len naut a Ijip, inau ke tovoi. Imagenan aFero igol ke a Ijip mai naut san gail lupat pipihab̄əlan aJosef.* ¹¹ S̄ədareh n̄əhanian imat p̄isi len naut a Ijip mai naut a Kenaan. Nibelit̄ evi pan husur lupar hanian; at̄əmadit gail ta sutuai, galit am lupar hanian.* ¹² N̄əbōj aJakop tosəsəlon̄ h̄əni ke tokad n̄əhanian len naut a Ijip, es̄əvat at̄əmadit gail len n̄əyaran nam̄ətakav salito. ¹³ Len n̄əyaran na-v̄əha-ru-an salito vi Ijip, aJosef ikel mai aVan gail ke gai tovi aValito, husur l̄əsak̄əta l̄əboii. Len n̄əbōj enan aFero esəsəlon̄ hən naholan husur n̄əbathudud siJosef.* ¹⁴ Beti aJosef episul hən atata san, aJakop, mai n̄əbathudud san kavkav hən l̄əb̄eḡəmai; lovi 75 p̄isi.* ¹⁵ Ale aJakop ibar naut a Ijip. Itoh tin ei, ale len naut enan imat, at̄əmadit lotovi anatan gail, galit am, lumat.* ¹⁶ N̄əpasusan gail

* **6:9:** Friman lovi alat lotovi slev a n̄o be l̄əsavi slev am. * **7:3:** Gen 12.1 * **7:4:** Gen 11.31, 12.4-5 * **7:7:** Gen 15.13-14; Exo 3.12 * **7:8:** Gen 17.10-14, 21.4 * **7:9:** Lutabulol bulos aJosef sil aJakop tol̄əmas masūv̄ hən aJosef s̄əhor galito. * **7:9:** Gen 37.11, 28, 39.2, 21 * **7:10:** Gen 41.39-41 * **7:11:** Gen 41.57, 42.1-2 * **7:13:** Gen 45.1, 16 * **7:14:** Gen 45.9-10, 17-18 * **7:15:** Gen 46.1-7, 49.33

lupat tɛlman hən nibelit vi Sekem ale lutavun galito len nanur aAraham toþur kuvi dan anatan aHamor gail.*

¹⁷ Ale aSteven isor tɛtas am ke, “Avil len nɛboŋ toġəm pɛpadaŋ hən aGot biġol nɛsa tokel gati mai aAraham, nasoburan hən atɛmadit a Ijip evivi mɛhat. ¹⁸ Nakiŋ sua tile salɛboi natideh husur aJosef, eil a mɔ len naut a Ijip.† ¹⁹ Gai emɛdas bun nɛvanuan sidato gail. Iġol atɛmadit ta sutuai nalolit isa habat bathut italtal hən galit ke lerin ġabulan amas salito hən lɛbimat.* ²⁰ Len nɛboŋ enan lupas aMoses, ale gai ikab buni, aGot ehɛhɛvur hɛni. Anan mai atɛman arokɛkɛta tɛban len naim sɛlaru van vɛbar nahɛbati totor han.* ²¹ Beti nɛboŋ artoriŋi vivile, anatvavin aFero isabi, ipati van vahisi surŋan tovi anatan.* ²² Ahai þusan gail lotovi uleljip lovsan aMoses hən nalɛboian piŋi hən naut a Ijip, ale ikad namitisau hən nɛsa tokele mai nɛsa togole.

²³ “Nɛboŋ nɛdam hiMoses tovi 40, ike tivan hən bɛris nɛbathudud sin, auleIsrael gail, ke, lumabe. ²⁴ Nɛboŋ tovan, eris auleljip tobilas auleIsrael, ŋa evi tarhət san, ale esisil hən auleljip enan, etuh buni. ²⁵ AMoses inau ke auleIsrael gail lɛtalɛboi ke aGot tosavati hən bilav kuv galito dan navɛlan alat a Ijip, be lɛsalɛboi. ²⁶ Pelan han ŋai aMoses eris auleIsrael eru artobal. Ike tiġol arikad navoivoian mai ġɛlar ġabag ale ikel mai ġɛlaru ke, ‘Gamɛru mɛrovi larmiivan; imabe mɛruɛbal maieġai?’ ²⁷ Be atenan togol tosa hən toġon, ikabsan aMoses, ike, ‘Ase iġol ġaiug gotoil a mɔ, hən ġɛbikel ke namtunor o namtsanor?’ ²⁸ Guke ġetuh bun ġinau hum ġototuh bun auleljip nino a?’ ²⁹ Nɛboŋ aMoses tosavɛloŋ hən nasoran enan, iġam yav vi Mitian. Itoħ ei hum nametbɛs, ilah, ikad anatan ulurŋan eru.

³⁰ “Husur nasiġau tovi 40 tovan, aŋel sua evisi hən aMoses len nɛhai sua topan wunwun len naut masmas toþɛbesw, pɛpadaŋ hən nabiltivɛhuh Sinai. ³¹ Nɛboŋ aMoses torisi, imanmaŋ lan, ivan pɛpadaŋ hɛni hən bɛkɛta bunusi, ale esɛsɛloŋ hən nadolon Nasuþ aGot toke: ³² ‘ġinau novi Got setɛmaŋ gail ta sutuai, aGot siAraham, selsak mai siġakop.’ Ninen aMoses epil habat ale ematahun bɛkɛta husur ematahw masuþ.

³³ “Beti Nasuþ aGot ikel maii ke, ‘Dakuv naributbut sam ġɛlaru; nɛtan gotoil lan ilo. ³⁴ Nokɛta ris kitin hɛni ke alat a Ijip lomɛdas nɛvanuan sagw gail. Nosavɛloŋ hən nakiloban salito ŋa nogəm hən nɛbilav kuv galito. Ale ġegɛmai! Nesavət ġaiug vi Ijip.’”†

³⁵ ASteven isor van am ke, ‘Imaianan, lomatahun atenan, aMoses, nɛboŋ lotoke, ‘Ase iġol ġaiug gotoil a mɔ, ġotokel ke namtunor o namtsanor?’ Be aGot mɛau esavət atenan hən beil a mɔ hən galito ale hən bilav kuv galito. Len nabuŋon aŋel tovisi hən aMoses len nɛhai topan, aGot esavati.* ³⁶ AMoses enan esɛhar galit dan naut a Ijip ale len naut a Ijip, len Nɛtas Bisibis, mai len naut masmas toþɛbesw len nasiġau tovi 40 am, iġol namerikel lotomanmaŋ len gail, namerikel galen luġol nɛdanjan siGot iparpar.*

³⁷ “Evi aMoses boh tokel mai alat a Israel ke, ‘AGot dereh tiġol ahai kelkel ur sua samito surŋan ġinau tile mɛhat dan ġamit balai.’* ³⁸ AMoses enan itoħ mai galito nɛboŋ lotobon len naut masmas toþɛbesw, itoħ mai aŋel tosor maii len nabiltivɛhuh Sinai, ale itoħ mai atɛmadit gail; ale aGot ilav nasoran tomaur maii hən bilavi mai gidato.*

³⁹ “Avil atɛmadit ta sutuai lɛsaron nɛsa aMoses tokele. Lomatahun lɛbehusuri am, luke letalmam vi Ijip.* ⁴⁰ Lukel mai aAron ke, ‘Geum hən nagot gail mɔs gidato hən lɛbeil a mɔ hən gidato. Be aMoses enan tosavɛhar gidato dan naut a Ijip, datsalɛboi nɛsa tovisi hɛni!’* ⁴¹ Ale len nɛboŋ enan luġol nɛlablab sua hun natuhbuluk. Lotutumav hən naviolan salit van hɛni, ale lohɛhɛvur tɛban nɛlablab lotogole hən navɛlalito.* ⁴² Be aGot ipair dan galito ale erin ġabulan galit hən lɛbilotu hən nɛyal, nahɛbati mai namɛso gail len nɛmav. Ehum ahai kelkel ur gail lotokele len nalobulat salito ke,

“ ‘Alat a Israel, mɛtotibun narivatvat gail hən natutumavan
len nasiġau tovi 40 len naut masmas
be mɛtsatutumav hən naviolan galenan van hən ġinau!

⁴³ Ao, mɛtoþuruŋ naim nɛtaþolen sinagot Molek,
mɛtupati mai nɛlablab hən namɛso siRefan,
nagot samito;

mɛtuġol nɛlablab eru enan hən mɛtɛbilotu hən ġɛlaru.

Imagenan dereh niġol ġamit mɛtemɛsev vi tut sua savɛr naut a Papiilon.’”*

* 7:16: Gen 23.3-16, 33.19, 50.7-13; Jos 24.32 † 7:18: Hən naves 17-18, ris Exo 1.7-8 * 7:19: Exo 1.10-11, 22

* 7:20: Exo 2.2 * 7:21: Exo 2.3-10 † 7:34: Hən naves 30-34, Exo 3.1-10 * 7:35: Exo 2.14 * 7:36: Exo 12.41, 14.21; Num 14.33 * 7:37: Deu 18.15, 18 * 7:38: Exo 19.1-20.17; Deu 5.1-33 * 7:39: Num 14.3 * 7:40:

Exo 32.1, 23 * 7:41: Exo 32.2-6 * 7:43: Amo 5.25-27

⁴⁴ ASteven isor am ke, “Len naut masmas toðbesw atəmadit gail ta sutuai lukad naim nətaþolen siGot togol natoħan siGot mai galito toþarþar. Loum həni surman aGot tokele mai aMoses, ale eþitoṽ hən nəplan aMoses torisi tia len nabiltivəhuh Sinai.* ⁴⁵ Beti galito lupati gəmai nəboŋ aJosua toil a mō hən galito. Lupati nəboŋ lotolav nətan simetbos gail aGot toħut galit dani mōs atəmadit gail. Ale ipat magenan van vəbar nəboŋ siTevit.* ⁴⁶ AGot ehəhəvur həni, ale aTevit eus aGot hən beum hən naim natoħtoħan mōs aGot sijakop.* ⁴⁷ Be aSolomon boh eum hən naim enan.*

⁴⁸ “Wake aGot toyalyal buni satoħtoħ len naim nəvanuan gail lotoum həni. Esurman Nasuḅ aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur toke:

⁴⁹ “Novi kiŋ, nəmav ehun nabiltihai bətbətah sagw
ale navile a pan ehun nakes kəmas notorin nariegw lan.

Mətoləboi mətbeum hən naim tomabe sagw?

O naut tomabe hən nəbiŋavŋav lan?

⁵⁰ Aoa! mətodədas mətbigole husur ke ginau səboŋw ŋai nugol natgalen piŋi.’**

⁵¹ Ale aSteven imaris kotov nasoran san ke, “Gamit nəkadumit ihaihai masuṽ. Nəlomit imabe? Nədarinamit ebulbulol! Mətoþitoṽ hən atəmamit gail ta sutuai.[§] Mətomətahun aNunun aGot akis! ⁵² Mətanau təlmam hən ahai kelkel ur ideh atəmamit gail ləsamədasi a? Ao, lomədəs galit van van vagol nəmatan hən alat lotopəhav utaut hən nagəmaian siVanuan Nanoran. Atenan, mətumadhariŋ len navəlan aenemi san gail gol ke luthətah həni imat!***
⁵³ Gamito mətukad nalo siGot aŋel gail lotolav mai gamito, be mətsagol husur nəsa tokele.”

Galit lotubun aSteven

⁵⁴ Nəboŋ nəSanhitrin lotosəsəloŋ hən aSteven, nəlolit ipaŋpaŋ masuṽ van lukat buður nariṽolit van həni. ⁵⁵ Be aSteven toþul hən aNunun aGot, ekəta haihai vi lan nəmav ale eris namənəs siGot mai aYesu toil len nətarhət nəmatu siGot. ⁵⁶ Ike, “Məteris! Nokəta ris nəmav toşəŋav ale aNaturan Nəvanuan toil len nətarhət nəmatu siGot.”

⁵⁷ Lukai masuṽ, þon gol nədarinjalito, mūr van həni, ⁵⁸ liv gargari vi tut dan nabiltivile, ale tuḅat hən ləbetuṽi. Ale alat lotosəsəloŋ həni lorin nahurabat salit gail len narien aSol, nəmantuhmar sua. ⁵⁹ Nəboŋ lototuṽtuṽi, aSteven isor tuṽ ke, “Nasuḅ aYesu, gilav nanunugw.”

⁶⁰ Beti etəŋedur ale ikai habat ke, “Nasuḅ, sagipansəm galit sil nəsaan egai salito.” Nəboŋ tokəmaianan toŋon, imat.

8

¹ Ale aSol itoh ei, idanŋ mai galit lototubun aSteven.

Lupipiahir nəvanuan nadəlomian gail

Tuḅat len nəboŋ enan nəvanuan gail lomədəs tabtab hən alat siYesu len naut a Jerusalem. Ŋa galit piŋi lorin naut enan, lugam pəpəhw vi lan naut piŋi len naprovens Jutea mai a Samaria. Be ahai pispisul gail losuh.

² Alatevis lotohusur kitin hən aGot lutavun aSteven mai lutanjis habat həni.

³ Len nəboŋ enan aSol emədəs bun alat siYesu. Ehusur naim gail viŋisusia, ale eliv gargar alalumŋan mai alatpəhəvut hən bəriŋ galit len naim bəbaŋjis.*

AFilip evi Samaria

⁴ Alat lotopəpəhw lukel ur nasoran husur aYesu len naut piŋi lotobari. ⁵ Galit sua, aFilip evi pan vi lan nabiltivile a Samaria, ale ikel uri ei ke, aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan. ⁶ Nəboŋ naluṽoh gail lotosəsəloŋ hən aFilip, kəta ris namerikel togol gail, galit piŋi losəsəloŋ vahvahur nəsa tokele. ⁷ Husur ehut nanunun tosa gail lotois habat nəboŋ lotomakuv dan nəvanuan toşəbur. Ale nəvanuan isoður lotodədəs ləberus mai lotodədəs ləbiyar, lumaur. ⁸ Imagenan, len nabiltivile enan alat a Samaria lohəhəvur habat.

⁹ Len naut enan ikad avan sua, nahəsən aSimon, totoħ ei ebəlav. Egəgol behi gol ke nəvanuan piŋi len naut a Samaria luþaŋ lan. Akis isor patpat gai məhat hum toyalyal, ¹⁰ ale nəvanuan naməsəl gail mai alat lototibau, galit piŋi losəsəloŋ vahvahuri. Ale luke, “Atenan evi Daŋan siGot lotokisi hən aYalyal.” ¹¹ Lohushusuri ebəlav bathut togol galit lotopəŋ len na-gol-nabehi-an san gai togolgole. ¹² Avil nəboŋ aFilip tokel na-kel-uri-an tovoi

* 7:44: Exo 25.9, 40 * 7:45: Jos 3.14-17 * 7:46: 2Sam 7.1-16; 1Chr 17.1-14 * 7:47: 1Ki 6.1-38; 2Chr 3.1-17

* 7:50: Isa 66.1-2 § 7:51: Len nasoran ta Kris ike nəlomit mai nədarinamit səkad na-tiv-dalusi-an namilen ke nəlomit ehun nəlon alat ləşəkad nadəlomian len a Got husur ləsasəsəloŋ husuri, ləşagol husur nəsa tokele. ** 7:52: Hən naves

51-52, ris Isa 63.10; 2Chr 36.16; Mat 23.31 * 8:3: Uman 22.4-5, 26.9-11

husur natohan pipihabëlan aGot mai aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, lodëlomi. Ale lubaptais, lalumän mai latpëhävut. ¹³ ASimon mäu, gai am edëlom aFilip ale ibaptais. Beti ehushusur aFilip vi lan naut gail pësi, ale ipänjan len namerikel gail torisi.

¹⁴ Nëboj ahai pispisul gail len naut a Jerusalem lotosälön hëni ke alat a Samaria lotodëlom nasoruan siGot tia, losëvat aPita mai aJon van hën galito. ¹⁵ Nëboj artobar naut a Samaria, arusor tuv mos galit lotokad nadëlomian ke aNunun aGot tegëm hën galito. ¹⁶ Husur aNunun aGot säbis len galit ideh sal; lubaptais len nahësan aYesu njai. ¹⁷ Beti aPita mai aJon arorinj navälalar len galit visusua, ale aNunun aGot ëbis len galito.

¹⁸ Nëboj aSimon toris ke aGot toviol hën aNunun nëboj artorinj navälalar len galito, ilav ris nëvat mai gëlaru hën bëvur nëdänjan enan. ¹⁹ Ike, “Mirilav nëdänjan enan mai ginau hën ke nëboj nëberinj navëlagw len avan ideh aNunun aGot tëbis lan.” ²⁰ APita isor vari ke, “Nëvat sam tibus nëtan mai gaiug, husur gunau ke gotolëboi gëbëvur naviolan siGot hën nëvat! ²¹ Gaiug godëdas gëbitah mai ginamito len nauman egai husur nëlöm sanor len nëhon aGot. ²² Gipair dan nësaan egai, kel nalolosaan sam mai aGot. Gëbigole, hum ma aGot bërubat nënauan enan topat len nëlöm dan gaiug. ²³ Bathut noris ke nëlöm topul hën nëtabulul-bulosi-an ale nësaan ibanjis gat gaiug tia.” ²⁴ Nja aSimon ike, “Iii! Mirisor tuv van hën Nasub mos ginau hën nësa mërtokele asike bëvisi hën ginau.”

²⁵ Nëboj artokel nësa lotolëboi husur aYesu mai lotokel ur nasoruan siNasub, aPita mai aJon arotëlmam vi Jerusalem. Len napisal sëlaru arukel ur na-kel-uri-an tovoi len navile isobur a Samaria.

AFilip mai auleItiopia

²⁶ Boj sua ajeļ sua siNasub ikel mai aFilip ke, “Gile mëhat! Gehusur napisal torinj naut a Jerusalem vi Kasa, napisal tobbësw.” ²⁷ Imagenan aFilip iyar husur napisal enan, be esëhövut, eris auleItiopia sua tovi sogsog*. Gai evi nabiltivanuan siKadake tovi kwın silat a Itiopia. Ekëtkëta tëban nëvat pësi sekwin. Atenan ivan hën naut a Jerusalem hën tolotu, ²⁸ ale len natëlmaman san ebëtah len nëkat san, evuruj natosian sihai kelkel ur, aIsaiah. ²⁹ Beti aNunun aGot ikel mai aFilip ke, “Givan pëpadan hën nëkat enan ale gitah maii.” ³⁰ Nëboj aFilip togam van pëpadan hën nëkat, esësälön hën tovruruj natosian seIsaiah, ale eusi ke, “Govuruj lëboi nasoruan enan a?” ³¹ Isor vari ke, “Nëlëboi mab hëni, asike bëkad avan ideh hën bësor väsvëσαιi mai ginau.” Imagenan eus aFilip hën bësah, bëtah tëban. ³² Atenan tovi sogsog evuruj natosian egai siGot toke:

“Losëhari hun nasipsip van hën natibunian,
suntan natuhsipsip sais nëboj lotogut navurun,
gai am sasor.

³³ Lugol isa hëni hum tovi vanuan naut këmas,
len nakotan san lugol sanor hëni.

Ase elëboi bësor husur anatun san gail o naur ta tahw han gail?

Ebuer, bathut lulav kuv nëmauran san dan navile a pan.”*

³⁴ Beti eus aFilip ke, “Nous gaiug, ahai kelkel ur egai isor husur ase? Gai o avan sua tile?” ³⁵ Ale aFilip etubat len natosian enan njai, ikel na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. ³⁶⁻³⁷ Len nëyaran salit husur napisal lubar naut tokad nëwai lan, ale atenan tovi sogsog ike, “Geris, nëwai! Ikad natideh hën bëpat këkol hën nëbaptaisan sagw a?”† ³⁸ Ale ikel mai ahai wolwol ke tigol nëkat teil. Beti gëlaru arumarinj vi pan len nëwai ale aFilip ibaptais hëni. ³⁹ Nëboj artovahut, väha-sua njai aNunun Nasub iyar hën aFilip vi tut. Ale nabiltivanuan sarisi am, be nëboj tohusur napisal san van, ikemkem habat. ⁴⁰ Be aFilip evisi tëtas a Asotus, ale iyar tur nabiltivile gail pësi. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi van väbar naut a Sisarea.

9

ASol ipair; ehusur aYesu (Uman 22.6-16, 26.12-18)

¹ Len nëboj enan aSol emëtahun bun ahai susur gail siNasub. Ikel ke temëdas galit hën bëgol galit lëbimat. Italtal hëni van vaus abiltihai tutumav ² hën bëtos nalëbulat van nën näim nabonbonan gail seju len naut a Tamaskus. Ike tisab alalumän mai alatpëhävut ideh lotohusur napisal siYesu ei hën bëbanjis gat galito, ale sëhar galit vi Jerusalem. ³ Len nëyaran san, nëboj togëm pëpadan hën naut a Tamaskus, väha-sua njai namial sua togëm len

* **8:27:** Sogsog: nauluman o nabuai o nabuluk säkad nëdavurhut naloson, avan sua etiv kotovi. * **8:33:** Isa 53.7-8

† **8:36-37:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hën nasoruan egai: 37 aFilip ike, “Gëbedëlomi ke aYesu tovi aNaturan aGot, nibaptais hën gaiug.” Isor vari ke, “Nodëlomi ke aYesu tovi anatun aGot.”

nəməv ebilasi. ⁴ Iteh len tan ale esəsəlonj hən nadoldol toke, “Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa?” ⁵ Ale ike, “Gaiug ase Nasuḅ?” Isor vari ke, “Ginau aYesu gotomədas bun ginau. ⁶ Be gile məhat, geḅis len nabiltivile, ale avan sual ei dereh tikel mai gaiug nəsa geḅimasgole.” ⁷ Alat lotoyar maii loil ḅutḅut, losəsəlonj hən nadoldol be ləsaris avan ideh. ⁸ aSol ile məhat, naut kəmas namətan tosəḅjav saris natideh. Ale lotəgau navəlan, səhari vi lan naut a Tamaskus. ⁹ Ale sakəta len nəmariboḅ totor, səhan, samun.

¹⁰ Ikad ahai susur sua len naut a Tamaskus, nahəsan aAnanias. Nasuḅ isor maii len narisian ke, “Ananias!” Ale aAnanias ike, “Ginau bogai.” ¹¹ Beti Nasuḅ ikel maii ke, “Gile məhat, gevi lan nametpəsal lotokisi hən Tonor, gevi lan naim səjutas, ale geus kitev auleTarsus ei, nahəsan aSol, husur ke, gagai isor tuḅ. ¹² Ale len na-kəta-risi-an eris avan sua, nahəsan aAnanias togəḅ, toriḅ navəlan lan hən nakətaan san ḅetəlmam.” ¹³ aAnanias isor vari ke, “Nasuḅ, nosəsəlonj hən nəvanuan isoḅur lotosor husur atenan. Luke togol natit lotosa, tomədas nəvanuan samḅ gail a Jerusalem. ¹⁴ Ale aḅiltihai tutumav gail lulav nədaḅan hən na-il-a-nō-an maii hən ḅegəḅ gegai hən ḅibanis gat alat lotokisi gaiug Nasuḅ.” ¹⁵ Nasuḅ ikel mai aAnanias ke, “Naut kəmas natenan, givan! Nutabtabuh len atenan hən bisor husur ginou mai alat ləsavu Ju mai nakiḅ salit gail mai alat a Israel. ¹⁶ Ginau dereh nəvusani hən natit pisi ḅigol na-ləḅon-isa-an san nros ginou.” ¹⁷ Imagenan aAnanias evi lan naim enan ale eḅis lan. Eriḅ navəlan gəlar len aSol ale ike, “Wawa Sol, Nasuḅ aYesu tovisi hən gaiug len napəsal nəḅonj gotogəḅ gegai, gai esəvat ginou hən geḅikad nakətaan tətəs ale hən geḅepul hən aNunun aGot.” ¹⁸ Vəha-sua ḅai natgalevis hun nəgavhuieh luteh dan namətan aSol gəlaru, ale ikad nakətaan tətəs. Ile məhat ale ibaptais. ¹⁹ Nəḅonj tohan, idaḅ tətəs.

aSol len naut a Tamaskus mai a Jerusalem

Len nəmariboḅ galevis aSol itoh mai ahai susur gail len naut a Tamaskus. ²⁰ Vəha-sua ḅai len naim nabonḅonan gail seju, etubət kel uri ke aYesu tovi aNatun aGot. ²¹ Galit pisi lotosəsəlonj həni, luḅḅan, lousus galit gabag ke, “Be atenan evi nəvanuan tomətahun alat lotokad nadəlomian len nahəsan len naut a Jerusalem. Be egəḅ gegai hən ḅibanis gat galito hən ḅesəhar galit van hən aḅiltihai tutumav gail. Imabe?” ²² Be naləḅoian siSol hən na-ke-luri-an evivi məhat ale igol alat lotosuh a Tamaskus lotovi Ju, nənan salit ebutḅutut, husur eḅusan koti ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

²³ Husur nəmariboḅ tosəḅur, alat lotovi Ju lusor utaut hən ləḅigol aSol ḅimat, ²⁴ be avan sua eḅəḅəhalu maii. Len nalennəyal mai nalenmariug pisi lokəta bunus nabopita gail hən nabiltivile hən ləḅigol aSol ḅimat. ²⁵ Imaianan alat lotohusur aSol losəhari len mariug, ale len nəhad loriḅ aSol vi pan tur len naholəvat todar vis nabiltivile. Ale igam yav vi Jerusalem.*

²⁶ Nəḅonj tobar naut a Jerusalem ike titah mai ahai susur gail avil lomətahw lan. Ləsədəlomi ke tovi ahai susur kitin. ²⁷ Be aParnapas esəhari van hən ahai pispisul gail. Ikel mai galit ke len nəyaran siSol, eris Nasuḅ tia ale Nasuḅ isor maii. Isor husuri am ke, len naut a Tamaskus aSol ikel ur na-ke-luri-an tovoi len nahəsan aYesu, namətahwan eḅuer. ²⁸ Imagenan, aSol itah mai galito, ale ivan təlmam, van təlmam len naut a Jerusalem. Len na-il-ḅuri-an, isor tabtab len nahəsan Nasuḅ. ²⁹ Ihol mai naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris, ale isor levlev hən natosian siGot mai galito, avil lugol risi hən ḅimat. ³⁰ Nəḅonj nəḅathudud nadəlomian lotosəsəlonj ləḅoi natenan, losəhari vi pan vi Sisarea ale losəvati vi Tarsus.

³¹ Beti alat siYesu lukad natəmat len naut pisi a Jutea, a Kalili mai a Samaria, nəmauran salito ivoi ḅai. ANunun aGot igol galit ludar am mai loləḅon ivoi am len nəlolito, galit logəḅ lusəḅur am ale luteh len namətahwan hən nəyalalan siGot.

aPita igol aAeneas imaur tətəs len naut a Litta

³² Nəḅonj aPita toyar tur len naut pisi, ia məḅonj ben alat siGot lototohtoh a Litta. ³³ Len naut ei eris avan sua, nahəsan aAeneas, topat len nəməl san ḅai, husur nətarḅəben imat len nasiḅau toməlevtor. ³⁴ aPita ikel maii ke, “Aeneas, aYesu Kristo igol gumaur gagai. Gile məhat ale ḅolsan namiləḅ.” Vəha-sua ḅai aAeneas ile məhat. ³⁵ Galit pisi lototoh len navile Litta mai len nabəḅav Saron loris tomaur ale lupair van hən Nasuḅ.

aPita igol nəmauran siTorkas etəlmam

³⁶ Len navile Joppa ikad ahai susur sua, nahəsan alitea aTapita, lotokisi am hən aTorkas len nasoruan ta Kris. Gai igol ivoi akis hən nəvanuan gail mai evi tarḅət silat lotopar tite. ³⁷ Len nəḅonj enan eməḅah van, imat. Lokəkas niben ale loriḅi len narurḅ a məhat. ³⁸ Husur naut a Litta ipat pəpadaḅ hən naut a Joppa, nəḅonj ahai susur gail lotosəsəlonj həni ke aPita totoh a Litta, losəvat alaruevis van həni, artonjiri ke, “Gegəḅ mai ginaməru bai; sagevəlol!” ³⁹ Na aPita ile məhat, iyar mai gəlaru, ale nəḅonj tobar naut a Joppa losəhari vi lohoim, vi

* 9:25: Hən naves 23-25, ris 2Kor 11.32-33

lan narurñ a mēhat. Nēbatunau pēhāvut pīsi loil garu, lutanj ale lovusan aPita hēn nēhai susun gail mai nahurabat tiltile gail aTorkas tosođe nēboñ tomaur sal mai galito. ⁴⁰ APita esēvat galit vivile; beti etēgedur, isor tuv. Ale ipair van hēn niben, ike, “Tapita, gile mēhat!” Alitenan esējav hēn namētan, eris aPita ale ebatah vi mēhat. ⁴¹ APita etagau navēlan ale elivi hēn bēil. Beti ekis nēbatunau gail mai alat siGot ale esēhar alitenan tomaur van hēn galito. ⁴² Len naim pīsi a Joppa nēvanuan gail losēsəlōñ hēn natenan tovisi gol ke isoḅur lukad nēvanuan nadēlomian len Nasuḅ. ⁴³ APita itoh len naut a Joppa len nēmariboñ isoḅur len naim seSimon. Simon igol natit gail hēn nahurhurivatvat.

10

APita mai aKornelius

¹ Len naut a Sisarea ikad avan sua, nahēsan aKornelius, nasenturion sua toil a mō hēn nasoltia tovi 100 len Navēshēsoltia ta Itali.* ² Gai mai nēbathudud san lohusur kitin hēn naḅisal siGot mai lomētahv len nēyaljalan san; gai ilavlav nēvat mai alat lotopar tite ale isor mai aGot akis. ³ Len nēboñ sua len namityal totor ut mēdad, eris narisian van. Ekēta masil hēn aḅel sua siGot togēm hēni tokel maii ke, “Kornelius!” ⁴ AKornelius ekēta mētaltal hēni, ninen epil, eusi ke, “Golōḅon nēsa Nasuḅ?” Aḅel isor vari ke, “Na-sor-tuv-an sarñ mai naviolan sarñ van hēn alat lotopar tite, arohun naviolan hēn natutumavan van hēn aGot. Ehēhāvur hēni. ⁵ Imaienan, gesēvat alalumñan vi Joppa hēn lēbēsēhar tēlmam hēn avan sua nahēsan aSimon lotokisi hēn aPita. ⁶ Gai itoh mai aSimon togol natit gail hēn nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.” ⁷ Aḅel enan isor maii ale ivan. Nēboñ tovan tonōñ, aKornelius ekis nēvanuan nauman san eru mai nasoltia sua tokētkēta tēban, tohusur kitin hēn naḅisal siGot. ⁸ Ikel natit pīsi tovisi mai galito, ale esēvat galit vi Joppa.

⁹ Pelan han tubliial, len nēyaran salito, logēm pēpadañ hēn nabiltivile. Len nēboñ enan aPita epēlau vi mēhat len navurun naim topapav hēn bisor tuv. ¹⁰ Imalkēkat, ike tihan, ale nēboñ lotoutat hēn nēhanian sal, ekēta ḅerḅer. ¹¹ Eris nēmav tosejav, natit hun nabiltikaliko, nēhau tovat lotobanjis nagilen tovat, evi pan vi lan nētan. ¹² Epul hēn narivatvat tiltile gail, nēnat mai namēhōb gail lotokēlah len tan, mai nēman namēsav gail. ¹³ Beti nadoldol sua ikel maii ke, “Pita, gile mēhat, paru bun namēḅod, hani!” ¹⁴ Be aPita isor vari ke, “Ao Nasuḅ, sanigole! Nēsēhanhan natideh tosa o tokolkol.”* ¹⁵ Nadoldol isor tētas maii ke, “Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.” ¹⁶ Tomagenan vēha-tor tonōñ, vēha-sua ḅai nēkaliko enan evi mēhat vi lan nēmav.

¹⁷ Nēboñ aPita tonau masuv hēn namilen nēsa torisi, alalumñan aKornelius tosevat galito, lusab naim seSimon ale loil len nametlēkau. ¹⁸ Lukai, lous ke, “Avan sua nahēsan aSimon Pita itoh ei a?” ¹⁹ Nēboñ aPita tonau nēsa torisi sal, aNunun aGot isor maii ke, “Simon, alalumñan itor lous kitev gaiug. ²⁰ Gile mēhat, gimariñ vi pan. Saginau ke asike guvan, givan mai galito husur ginau nosēvat galito.” ²¹ Imagenan aPita evi pan, ikel mai galit ke, “Ginau boh nēvanuan mētous kitevi. Imabe? Mētogēm mōs nēsa?” ²² Galit lusor vari ke, “AKornelius, nasenturion sua toil a mō hēn nasoltia tovi 100, esēvat ginamito. Gai evi naulumñan sua tonor, tomētahv len nēyaljalan siGot. Alat lotovi Ju pīsi luke ivoi. Aḅel sua siGot ikele hēni ke teus gaiug hēn gōḅēvi lan naim san hēn ḅēsēsəlōñ hēn nēsa gaiug gōḅikele.” ²³ Beti aPita eus galit ke levi lohoim hēn lēḅitoh maii.

Pelan han aPita galito lorin naut enan ale aḅai susur galevis ta Joppa luyar maii. Lupat len mariug ale ²⁴ len nēboñ tohusuri aPita ibar naut a Sisarea. AKornelius itoh vir galito. Eus nēbathudud san mai nabubur san gail hēn lēḅegēm ḅonḅon. ²⁵ Nēboñ aPita tobis lohoim, aKornelius ebubur maii ale etēgedur bathurien aPita, ilotu hēni. ²⁶ Avil aPita elivi vi mēhat ike, “Gile mēhat, ginau bogai, novi vanuan ḅai.” ²⁷ Nēboñ tohol maii, aPita evi lohoim ale eris nēvanuan lotosōḅur lotobonḅon ei. ²⁸ Ikel mai galit ke: “Gamit mētōlōḅoi tia ke sanor hēn nē-kai-tasi-an sinamit namttovi Ju hēn namḅitah mai o hēn namḅēñḅōḅon tēban avan ideh savi Ju. Be aGot evusan ginau ke sanisor husur avan ideh ke tosa o ke aGot tomētahuni. ²⁹ Imaienan nēboñ gotosēvat galit hēn lēḅēsēhar ginau, nogēmai, nēsake nodēdas nēḅegēmai. Nuke neus gamito, imabe mētous ginau ke nēḅegēmai?” ³⁰ Ale aKornelius isor vari ke, “Evi nēmariboñ tovat tovan, len namityal egai totor ut mēdad, nusor tuv. Vēha-sua ḅai avan sua tosun nahurabat tobilbil eil a mō hēn ginau ³¹ ike, ‘Kornelius, aGot esēsəlōñ hēn na-sor-tuv-an sarñ tia mai inau gat naviolan sarñ van hēn alat lotopar tite. ³² Imaienan, gesēvat alalumñan vi Joppa hēn lēḅēsēhar tēlmam hēn avan sua nahēsan aSimon lotokisi hēn aPita. Atenan itoh mai aSimon togol natit gail hēn nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.’ ³³ Husur enan, vēha-sua ḅai nosēvat galit hēn lēḅēsēhar gaiug. Sipa len nagēmaian sarñ. Gagai

* **10:1:** Navēshēsoltia enan ikad nasoltia lotovi 600 lan.

* **10:14:** Lev 11.1-47; Eze 4.14

namtutoh gegai len nêhon aGot hên namtbêsêsêlôj hên natit pîsi Nasuð tokele tia ke gaiug gëbikêto mai ginamito.”

³⁴ Beti aPita eţubat hên hîsor ike, “Gagai nolëboii ke tokitin ke naŵide siGot epitoŵ van hên nêvanuan pîsi, ideh satile.* ³⁵ Imagenan, nêvanuan naut pîsi lototêjedur van hên aGot mai lotogol nêsa tonor, ehêhaŵur hên lëbegëm hêni. ³⁶ Mêtolëboi napisulan aGot topisul hêni van hên alat a Israel tia, napisulan tokel na-kel-uri-an tovoi toke, nêvanuan elëboi bîkad navoivoian mai aGot len aYesu Kristo tovi Masta hên nêvanuan tiltile gail pîsi. ³⁷ Mêtolëboi nêsa tovisi len naut a Jutea totubat a Kalili husur nêbaptaisan aJon tokel uri. ³⁸ Mêtolëboii am ke aGot toŵhas aYesu ta Nasaret hên aNunun mai nêdanjan, gol ke, gai iyar tur len naut pîsi ale igol navoian mai igol alat natêmat tobanjis gat galito, lumaur, bathut aGot totah maii. ³⁹ Ale ginamit namtoris lëboi natit pîsi aYesu togole len naut a Jutea mai a Jerusalem. Galit lutahêtah hêni tomat len nêhai sua, ⁴⁰ be aGot ilav kuvi dan nêmatan len nêmaribonj totor, ale igol ke evisi hên nêvanuan lëbelëboi lëberisi. ⁴¹ Nêvanuan pîsi lêsarisi, be ginamit aGot totabtabuh len ginamit tia, namtorisi hên namtbîkel uri. Nêbonj aYesu tole mêhat dan nêmatan, ginamit namtuhan maii, namtomun maii. ⁴² Isor idanj mai ginamito ke namtikel uri mai nêvanuan gail ale kel koti ke aGot totabtabuh lan hên bêpêpehun navoian dan nêsaan hên alat lotomaur sal mai alat lotomat tia. ⁴³ Ahai kelkel ur gail pîsi lutos husur aYesu, lukel uri ke, len nahêsan aYesu, nêvanuan gail pîsi lotorinj nêlolit lan, aGot dereh terubat nêsaan salit dan galito.”*

⁴⁴ Nêbonj aPita tokêmaienan sal, aNunun aGot ebis len galit pîsi lotosêsêlôj hên nasoruan. ⁴⁵ Nêvanuan nadêlômian lotovi Ju, lototah mai aPita, losêhoŵut husur aGot toŵur san aNunun len alat lêsavi Ju am. Lolëboii ke toŵiol hên aNunun mai galito ⁴⁶ husur losêsêlôj hên galit lotosor len nasoruan tiltile gail, mai lotosor sal suh nêyalyalan siGot. Beti aPita ike, ⁴⁷ “Avan ideh satikai tas galit hên lëbibaptais hên nêwai, husur aGot eviol hên aNunun mai galito surman gidato.” ⁴⁸ Na ikel buni ke libaptais len nahêsan aYesu Kristo. Beti lous aPita hên bitoh mai galito hên nêmaribonj galevis am.

11

APita isor ăsvăσαι năsa tovisi hên gəlaru, gai mai aKornelius

¹ Ahai pîspisul gail mai nêvanuan nadêlômian gail len naut a Jutea losêsêlôj hêni ke alat lêsavi Ju am lodêlom nasoruan siGot tia. ² Na nêbonj aPita tobar naut a Jerusalem, alat siYesu lotonau masuŵ hên na-tiv-dalusi-an, lusor tasi ke, ³ “Gaiug gëbis len naim silat lêsêkad nativ-dalusi-an* ale guhan mai galito!” ⁴ Beti aPita ikel mai galito hên natit pîsi tovisi tubat len natubatan van vëbar nagilen. Ike: ⁵ “Ginau nusor tuŵ sêbogw len navile Joppa, ale nokêta bërber, noris natit hun nabiltikaliko nêhau tovat lotobanjis nagilen tovat han, ale evi pan dan nêmav, egëm hên ginau. ⁶ Nêbonj notokêta vi lan, noris narivatvat tiltile gail, galevis lotovi rivatêvat katkat, ale nêmat mai namêhob gail mai nêman namêsav gail. ⁷ Nosêsêlôj hên nadoldol tokel mai ginau ke, ‘Gile mêhat Pita, paru bun namêjod. Hani!’ ⁸ Be nusor vari ke, ‘Aoa Nasuð, sanigole! Nêsarij natideh tosa o tokolkol len nabunogw bonj ideh.’ ⁹ Nadoldol len nêmav isor var ginau têtas ke, ‘Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveŵeu.’ ¹⁰ Imagenan vêha-tor, ale natit pîsi evi mêhat vi lan nêmav. ¹¹ Be mäteris! Alaluman itor, aKornelius toŵavat galito a Sisarea gëm hên ginau, logëm pëpadanj hên naim nototoh lan. ¹² ANunun aGot ikel mai ginau ke nivan mai galito, saninau masuŵ husur natilean salit lêsavi Ju. Ale nuvan, alategai, lotomêlvtes lotokad nadêlômian, galit am lutah mai ginau, ale namtuvan, namtohis lohoim naim sitea a Sisarea. ¹³ Ihol mai ginamito husur gai toris aņel sua toil lohoim san toke, ‘Gesêvat galevis vi Joppa hên lëbêsêhar têlman hên aSimon lotokisi hên aPita. ¹⁴ Gai tikel ur napisulan sua. Len napisulan enan, aGot dereh tilav kuv gaiug mai nêbathudud sam dan nêsaan samito.’ ¹⁵ Nêbonj notosor kêkereh űai, aNunun aGot ebis len galit surman tohis len gidato len nêbonj ta mō. ¹⁶ Len nêbonj enan nunau gat nêsa Nasuð tokele ke, ‘AJon ibaptais hên nêvanuan gail hên nêwai be aGot dereh tibaptais hên gamito hên aNunun.*’ ¹⁷ Imaienan, aGot bēviol mai galit naviolan toŵitov hên nêsa toŵiol hêni mai gidato nêbonj dattokad nadêlômian len Nasuð aYesu Kristo, ginau ase hên ke nêbeil kêkol hên aGot?” ¹⁸ Nêbonj lotosêsêlôj hên aPita tonor, lêsasor am be lusor sal suh aGot, luke, “Imagenan beti, aGot eviol hên naŵisal mai alat lêsavi Ju tu hên lëbîpair dan nêsaan, hên lëbîkad nêmauran.”

Alat siYesu len naut a Antiok

* **10:34:** Deu 10.17   * **10:43:** Isa 53.11   * **11:3:** Len nasoruan ta mō, naŵu gail lukad na-tiv-dalusi-an be alat lêsavi Ju lêsêkade. Ale avan ideh tohan mai nêvanuan savi Ju ebur kotov nalo seju gail.   * **11:16:** Uman 1.5

¹⁹ Alat lotogam pæpæhw dan na-læŋon-isa-an husur nêmatan siSteven, lukan vëbar naut a Fonia, a Saiprus mai a Antiok.* Lukel ur nasoruan husur aYesu, be luvë mai naŋu gail ŋai. ²⁰ Avil gailit galevis, auleSaiprus mai auleSairin gail, lovi Antiok ale lotuŋat sor mai alat a Kris am. Lukel mai gailit hæn na-ke-ur-ian tovoi husur Nasuŋ aYesu. ²¹ Nêdanŋan siNasuŋ ipat len galito, ŋa nêvanuan isoŋur lodølom napisulan salito ale lupair van hæn Nasuŋ. ²² Na-ke-ur-ian hæn natgalenan ibar alat siYesu len naut a Jerusalem ale losøvat aParnapas vi Antiok. ²³ Nêboŋ tobar naut enan eris læboii ke aGot toviol kemas hæn navoian mai galito. Ale aParnapas ikemkem hæni, igol lolæŋon ivoi am len nælolito, ikel mai gailit ke lidan len Nasuŋ, lerin kot nælolit len Nasuŋ, il gëgat lan. ²⁴ AParnapas evi naulumian tovoi, topul hæn aNunun aGot mai nadølomian. Nêvanuan isoŋur losæsøloŋ hæni ale lorin nælolit len Nasuŋ. ²⁵ Beti aParnapas evi Tarsus hæn biðoŋ aSol. ²⁶ Nêboŋ tosaŋi, esøhari van vëbar naut a Antiok. Len nasihau enan kavkav gølaru aruðonðon mai alat siYesu, mai aroŋusan gailit isoŋur. Len naut a Antiok evi metækav lotokis ahai susur gail hæn naKristen.

²⁷ Len nêboŋ enan, ahai kelkel ur galevis lorin naut a Jerusalem lovi pan vi Antiok. ²⁸ Galit sua, nahæsan aAkapus, ile mæhat hæn biikel ur næsa aGot tokel maii ke, dereh navile a pan kavkav tipar hanian buni. Natenan evisi nêboŋ aKlautius tovi Sisa len naut a Rom.* ²⁹ ŋa ahai susur gail lunau koti ke, læðikad nævat, leviol hæn galevis mai næbathudud nadølomian lototohtoh len naprovens Jutea hæn ðevi tarhæt salit ei. ³⁰ Imaienan losøvat aParnapas mai aSol hæn læbilav naviolan en salito mai alat lotoil a mo len naut a Jerusalem.

12

Aŋel sua ilav kuv aPita dan naim bæbanjis

¹ Len nêboŋ galenan aHerot Akrippa* tovi kin itah gat alat siYesu galevis husur ike temedas bun galito. ² Gai igol nasoltia ita bun aJemes, aŋan aJøn hæn naŋu næbalan. ³ Nêboŋ aHerot toris ke alat lotoil a mo hæn naŋu gail lotohæhævur hæn natenan, esøvat nasoltia gail hæn læbitah gat aPita am. Igole len nêboŋ gail hæn Nêhanan hæn nabæta sækad nayis lan tovi nêhanan sua ta sutuai seju gail. ⁴ Nêboŋ lototah gat aPita tonon, aHerot erin len naim bæbanjis, natuhluvoh tovat hæn nasoltia tovatvat lan lokætkæta kækol hæni. AHerot ike tikot hæn aPita len nêhon nêvanuan pisi, nêboŋ Nêhanan hæn næPasova binon.† ⁵ ŋa lokætkæta kækol hæn aPita len naim bæbanjis, be alat siYesu lusor tuv tabtab van hæn aGot moŋi. ⁶ Len nalenmariug enan a tahw hæn nêboŋ aHerot bikot hæni, aPita ipat buŋbuŋol rivuh hæn nasoltia eru, natsen‡ eru artobanjis gati, ale nasoltia gail am lokæta kækol hæn nabopita hæn naim bæbanjis. ⁷ Væha-sua ŋai aŋel sua siNasuŋ evisi, ale namial emial lohoim. Aŋel ivas aPita tarhæben ike, “Gile mæhat tutut!” ale natsen aruteh dan navælan gølaru. ⁸ Beti aŋel ikel maii ke, “Gepitavis næhau tutuv sam, vælas naributbut gølaru.” Ale aPita igole. Aŋel ike, “Geruŋ gol gaiug hæn nahurabat naut susu sam ale gehusur ginau!” ⁹ ŋa aPita evivile husur aŋel be etetan hæn ke næsa aŋel togole ekitin o sakitin. Inau ke toris na-kæta-risi-an ŋai. ¹⁰ Gølaru aruvot pæpadan hæn naut eru nasoltia lotokætkæta kækol hæn naut toru enan len naim bæbanjis, ale arubar nabopita tovi metælai tovan hæn nabiltivile. Esøŋav sæbon moŋ gølaru ale aruyar tur lan. Nêboŋ artobar nagilen napisal tomagugun sua, væha-sua ŋai aŋel erin aPita. ¹¹ Beti aPita tomadhalæboii ke tovivile kitin ike, “Gagai nolæboi koti ke Nasuŋ esøvat aŋel san hæn bilav kuv ginau dan navælan aHerot mai dan natit pisi naŋu gail lotonau ke tevisi.”

¹² Nêboŋ aPita tonau læboii, evi lan naim siMeri, anan aJøn nahæsan togon aMak. Nêvanuan tosoŋur luðon ei hæn læbiŋor tuv. ¹³ APita ideldel len nabopita ta vivile, ale navensus tovi slev, nahæsan aRota egom hæn nabopita hæn bæsesøloŋ. ¹⁴ Nêboŋ tosesøloŋ læboi nadolon aPita, ikemkem masuv ŋa igam tælmam, sasøŋav hæni, ikai ke, “APita eil bopita!” ¹⁵ Lukel maii ke, “Gaiug govinu!” Nêboŋ tokelkel tætas hæni ke ekitin, luke, “Hum ma tovi aŋel san.” ¹⁶ Be aPita ideldel sal. Beti nêboŋ lotosøŋav hæni, loris, lumanŋman habat. ¹⁷ APita eil hæn navælan ke lemædau, ale isor husur napisal Nasuŋ togole tolav kuvi dan naim bæbanjis. Ale ikel mai gailit ke, “Mitikel natgalenan mai aJemes mai alat sidat gail,” beti erin naut enan, evi lan naut tile.

¹⁸ Len nadudulan nasoltia gail lunau soŋuer hæn næsa tovisi hæn aPita, lolæŋon isa masuv. ¹⁹ Nêboŋ aHerot togol nadonjan hæn aPita soŋuer, eus taltal hæn alat lotokæta kækol hæn aPita husur næ-gam-yav-an san ale aHerot ikele hæn nasoltia tile gail ke ligol gailit limat. Nêboŋ aHerot togole tonon, erin naut a Jutea evi Sisarea, ale itoh ei.

* **11:19:** Uman 8.1-4   * **11:28:** Uman 21.10   * **12:1:** AHerot egai evi aHerot Akrippa, amæhæben aHerot toyayal.

† **12:4:** Nêhanan hæn NæPasova evi nêhanan seju gail husur lohæhævur hæn nêboŋ aGot togol ahai a mo gail pisi silat a Ijip lumat be sebar alat a Israel.   ‡ **12:6:** Natsen evi næhau metælai tokad nabur gail tomarmarikot.

Añel sua siNasub igol aHerot imat

²⁰ Len nəboñ enan nəlön aHerot epəñas alat a Tair mai a Siton, evitvutih mai galito. Beti galito luḃon len nənanuan sua hən ləbisor maii. Nabiltivanuan nauman siHerot, nahəsan aPlastus, idarñ mai galit ke tevi tarhət salito, ale lous ke likad natəmat mai aHerot, asike luḃal am. Lousi maienan husur loḃur piḃ nəhanian halito len naut siHerot. ²¹ Len nəboñ hən nəḃonan, aHerot tosun nahurabat toḃilbil, ebətah len nabiltihai bətbətah san ale ikek nasoran san mai galito ei. ²² Alat lotobonḃon ei lukaikakai ke, “Nagot sua sator, savi vanuan.” ²³ Vəha-sua ñai, añel siNasub iḃas aHerot husur gai sator gol galit, saputsan nahəsan aGot, ña natugulas gail luhani, imat. ²⁴ Be nasoruan siGot iperperñan naut gail am, nəvanuan isoḃur am losəsəloñ həni, lorin nəlolit len aYesu.

²⁵ Nəboñ aParnapas mai aSol artolav nəvat mai alat siYesu len naut a Jerusalem tonon, arotəlmam vi Antiok, ale aJon Mak itah mai gəlaru.

13*aNunun aGot itabtabuh len aParnapas mai aSol*

¹ Len alat siYesu len naut a Antiok, ikad ahai kelkel ur gail mai ahai pusan gail: aParnapas, aSimeon lotokisi hən aNiker*, Lusius a Sairin, aManaan (lotohisi mai aHerot Antipas†) mai naməkot aSol. ² Nəboñ lotolotu hən Nasub mai ləsəhan, aNunun aGot ike, “Mititabtabuh len aParnapas mai aSol mōs ginau hən arbigol nauman notokis gəlar həni tia.” ³ Ña nəboñ ləsəhan, lotosor tuḃ tonon, lorin navələlit len gəlaru mai losəvat gəlaru van.

aParnapas mai aSol len naut a Saiprus

⁴ Imagenan aNunun aGot esəvat gəlaru van ale arovi Seleusia bitas. Arusah len nabiltibot, aruwol vi lan naholoul Saiprus. ⁵ Nəboñ artobar naut a Salamis, navile sual a Saiprus, arukel ur nasoruan siGot len naim nabonḃonan gail seju. Arukad aJon Mak am hən toum mai gəlaru. ⁶ Nəboñ lotolavutur len naholoul kavkav van vəbar naut a Pafos, lusab naju sua, nəvanuan nabehi tovi ahai kelkel ur gəgəras, nahəsan aParyesu. ⁷ Gai itah mai aSerkius Paulus tovi gavna len naut a Saiprus. Agavna enan evi nəvanuan toləboi natite ale episul hən aParnapas mai aSol gəmai hən bəsəsəloñ hən nasoruan siGot. ⁸ Be nəvanuan nabehi enan, nahəsan aElimas len nasoruan ta Kris, isor tas gəlaru ale igol risi ke agavna asike edəlom nəsa artokel uri. ⁹ Beti aSol, nahəsan togon aPol, topul hən aNunun aGot, ekəta mətaltal van hən aElimas ike, ¹⁰ “Gaiug gopul hən naliblibonñan mai nagəgərasan, govi anatun natəmat, govi enemi hən natit piḃi tonor. Gugol napisal tonor siNasub iħab tabtab, gesib həni ñais?” ¹¹ Gagai Nasub tipansem gaiug. Dereh gevi metḃesw. Len nəmaribonñ galevis dereh gedədəs gəbəkəta ris nəyal!” Vəha-sua ñai namətan arumotmot ale itaḃtaḃ kitev avan ideh hən bəḃəgau navəlan hən bəsəhari. ¹² Nəboñ agavna enan toris nəsa tovisi, ikad nadəlomian husur ipañ len napusanan husur Nasub.

aPol mai aParnapas len naut a Antiok a Pisitia

¹³ aPol mai alat lototah maii lorin naut a Pafos, luwol vi Perka len naut a Pamfilia. Be aJon Mak erin galito, etəlmam vi Jerusalem. ¹⁴ Lorin naut a Perka luvahut van vəbar naut a Antiok, navile sual a Pisitia. Len nəSappat loḃis lohoim len naim nabonḃonan seju ale lobətah. ¹⁵ Nəboñ naḃururñan hən nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail tonon, alat lotoil a mō len naim nabonḃonan seju lopisul van hən galit ke, “Bathudud, məḃikad nasoruan bigol namḃeləñon bivoi am len nəlonamito, mitikele bai.”

¹⁶ Ña aPol eil, eḃil hən navəlan ke ləməḃau ale ike, “UleIsrael gail mai gamit mətsavi ju be məttomətahw len nəyalalan siGot, məḃəsəloñ hən ginau!” ¹⁷ aGot silat a Israel ilekis hən atəmadat ta sutuai; igol galit lusəḃur masuḃ nəboñ lototohtoh hum naməḃos gail len naut a Ijip. Len nəḃaḃan san totibau esəhar galit dan naut enan.* ¹⁸ Naut kəmas lotohaihai, gai itah mai galit van vəbar nasihau tovi 40 len naut masmas.* ¹⁹ Beti iḃal səhor piḃ naluvoh lotoməlevru hən naməḃos len naut a Kənaan, ale epəpehun nətan salit mai nəvanuan san gail* ²⁰ Natgalenan evisi len nasihau tovi 450. Ale aGot itabtabuh len nəmətsistret lotoil a mō hən galito vəbar aSamuel tovi ahai kelkel ur.* ²¹ Beti nəvanuan gail lousi hən nakin, ña aGot itabtabuh len aSol, anatun aKis, nahəmar san tovi Penjamin, tovi kin nasihau tovi 40.* ²² Be aGot idakuv aSol, igol aTevit evi kin salito. Isor ivoi husuri ke, ‘ATevit, anatun aJesse, evi naulumən notoləmas buni; gai dereh tigoḃ natit piḃi notoləñoni.*’ ²³ Len nəpasusan siTevit,

* **13:1:** Niker namilen mermer len nasoruan ta Kris. † **13:1:** aHerot egai evi aHerot Antipas anatun aHerot toyalyal.

* **13:17:** Exo 1.7, 12.51 * **13:18:** Num 14.34; Deu 1.31 * **13:19:** Deu 7.1; Jos 14.1 * **13:20:** Jdg 2.16; 1Sam

3.20 * **13:21:** 1Sam 8.5, 19, 10.21 * **13:22:** 1Sam 13.14, 16.12; Psa 89.20

aGot itabtabuh len avan sua, hum tokel gati a mō, hən tolav kuv alat a Israel dan nəsaaan salito, nahəsaa aYesu. ²⁴ A tahw hən nagəmaian siYesu, aJon ikel uri tia mai alat a Israel pisi ke limaspair dan nəsaaan salito, limasbaptais.* ²⁵ Nəboŋ nauman sijoŋ pəpadəŋ hən tonəŋ aJon ike, ‘Gunau ke ginau ase? Aoa, nəsavı atenan. Be atenan egəm a tahw len ginau, ginau novi ut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəbıisah ruəbat nəhau hən narıbutbut san.’*

²⁶ ‘Bathudud siApraham mai gamit mətsavi Ju məttomətahw len nəyalıalan siGot, aGot epısul gəm hən gidato, epısul hən napisulan egai hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaaan. ²⁷ Alat a Jerusalem mai alat lotoil a mō salito ləsakəta ləboi aYesu enan, ke aGot totabtabuh lan, lotətan hən nasoruan sıhai kelkel ur gail lotovuruŋi len nəSappat pisi. Ŋa lugol nəsa ahai kelkel ur gail lotokele, isarpoh: len nənanuan salit, timasmat. ²⁸ Ləsəsəb natideh tonor hən bimat sile, be naut kəmas natanen, lous aPilate hən bigole bimat.* ²⁹ Nəboŋ lotogol natit pisi ahai kelkel ur gail lototos husuri tonəŋ, lupat kuvi vi pan dan nəhai, lorıŋi ipat len nəburhuvat tovi burhes.* ³⁰ Avil aGot igol ile məhat dan nəmatan, ³¹ ale alat lotoyar mai gəm a Kalili vi Jerusalem, lorisi len nəmarıboŋ tosoəbur.* Gagai galit lusor husuri mai nəvanuan sidato, lukel ur nəsa lotoris togole mai nəsa lotosəsəloŋ hən tokele.

³² ‘Gınaməru, namrukel mai gamito na-kel-uri-an tovoi egai ke: Nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai, ³³ igol isarpoh mōs gidato, anatulito. Igole nəboŋ tolav kuv aYesu dan nəmatan. Sumān aTevit totoši len nəbe na-vəha-ru-an ke,

“Gaiug govı aNatugw uluman,

daməŋai ginau nogəm vi Təmañ.*

³⁴ AGot igol ile məhat dan nəmatan hən asike bıbos nətan. İmaianen aGot ekəmaiegai ke,

“Neviol mai gamito hən nəsa notokel gati

mai atəmamit ta sutuai aTevit.*

³⁵ Ŋa len nəbe sual am aTevit ike,

“Gəsədəm hən Nəvanuan Sam bıbos nətan.*

³⁶ Husur nəboŋ aTevit tomaur sal, igol pıs nəsa aGot toləŋoni, ale ipat len nəmatan, lotavuni mai atəman gail ta sutuai, ale niben ıbos nətan. ³⁷ Avil atenan aGot togol tole məhat dan nəmatan, atenan səbos nətan. ³⁸ Bathudud, husur natgalenan, namtukel uri mai gamito hən mətəbəboi ke, len aYesu, aGot eləboi bərubat nəsaan samito. ³⁹ AGot erinı ke nəvanuan pisi lotokad nədəlomian len aYesu, lunor len nəhən, len nəsa aYesu togole. Be nalo siMoses edədas bəriŋi ke avan ideh tonor len nəhən aGot. ⁴⁰ Mətələləgau hən ke nəsa ahai kelkel ur gail lotokele satevisi hən gamito. Lokəmaiegai ke,

⁴¹ “Məteris, gamit məttosor viles ginau,

mitiəŋ ale mitimat!

Dereh nigol natsua len nəboŋ samito,

ale asike mətədəlomi ke tokitin,

naut kəmas avan ideh bıkel husuri mai gamito.’*⁴²

⁴² Nəboŋ aPol mai aParnapas artovıvile, nəvanuan gail lous gəlaru hən arbısor husur natgalenan tətəs len nəSappat togon. ⁴³ Nəboŋ nəbonan tonəŋ mai lotopəpəhw, nəju tosoəbur mai alat ləsavi Ju lotohusur kitin hən aGot, lohusur aPol mai aParnapas. Arusor mai galito ale arukel mai galit ke leriŋ nəlotil len aGot tovil kəmas hən navoian mai galito.

⁴⁴ Len nəSappat togon pəpadəŋ galit pisi len nəbıltıvile enan lubonəon hən ləbesəsəloŋ hən nasoruan siNasub. ⁴⁵ Nəboŋ alat lotoil a mō hən nəju gail lotoris naluvoh, lutabulul bulos gəlaru ale lusor tastas nəsa aPol tokele, lusor mədas nahəsaa. ⁴⁶ Beti namətəhwan ebuer, aPol mai aParnapas arusor idəŋ var galit ke, “Inor hən namrtokel ur nasoruan siGot mai gamit metəkav. Be bathut məttomətəhani, gamit mətugol imasil ke mətsanor hən mətbıkad nəmauran vi sutuai. Husur enan gagai namrroŋriŋ gamito, namrulav nasoruan siGot mai alat ləsavi Ju.

⁴⁷ Husur Nasub aGot ikele hən gınamit tia ke,

“Gınau nugol gaiug govı namıal mōs alat ləsavi Ju,

hən gəbıkel ur nə-lav-kuvi-an dan nəsaaan

mai nəvanuan pisi len navile a pan kavkav.’*⁴⁸

⁴⁸ Nəboŋ alat ləsavi Ju lotosəsəloŋ hən natgalenan, lohəhəvur ale lusal suh nasoruan siNasub. Galit pisi aGot totabtabuh len galit hən ləbımaur vi sutuai, lodələom nasoruan enan. ⁴⁹ Nasoruan siNasub ipəriŋan naut pisi lotodar vis naut enan. ⁵⁰ Avil alatpəhəvut

* **13:24:** Mak 1.4; Luk 3.3   * **13:25:** Mat 3.11; Mak 1.7; Luk 3.16; Jon 1.20, 27   * **13:28:** Mat 27.22-23; Mak 15.13-14; Luk 23.21-23; Jon 19.15   * **13:29:** Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42   * **13:31:** Uman 1.3   * **13:33:** Psa 2.7   * **13:34:** Isa 55.3   * **13:35:** Psa 16.10   * **13:41:** Hab 1.5   * **13:47:** Isa 42.6, 49.6

lotovāt nehēs lotolotu hən aGot, mai alalunīan lotoil a mo len nabiltivile enan, naJu gail lugol ke lotomətahun aPol mai aParnapas. Ale lomədas tabtab hən aPol mai aParnapas beti lohut gəlaru dan naut en salito. ⁵¹ Na gəlaru arudardar hən narielaru hən nəmasiav naut enan bimakuv hən bimasil ke aGot tomətahun galito, dereh tipansem galito. † Beti arovi Ikonium. ⁵² Ale ahai susur gail lopul tabtab hən nakemkeman mai aNunun aGot.

14

APol mai aParnapas len nabiltivile Ikonium

¹ Len naut a Ikonium aPol mai aParnapas arovi lan naim nabonbonan seJu hum navide səlaru. Nasoruan səlaru igol isobur lukad nadəlomian, naJu gail mai alat a Kris. ² Be naJu galevis lotohaihai, lugol alat ləsavī Ju nəlolit epəḡas nəvanuan nadəlomian gail. ³ Imaianan aPol mai aParnapas arutoh ebəlav ei. Arsamətahw, arusor moḡ Nasuḡ. Ale Nasuḡ igol pərpərah hənī ke, napisulan artokele husur navoian toviol kəmas hənī ekitin, bathut len nədaḡan san aroləboi arbigol namerikel gail. ⁴ Alat lototoh len navile enan lopəpəhw. Galevis lohuser nənauan seJu gail, galevis lohuser naḡusanan sihai pispisul eru enan.

⁵ Alat ləsavī Ju, naJu gail mai alat lotoil a mo hən galito, lusor utaut hənī ke, lemədas gəlaru ale letubun gəlaru. ⁶ Nəboḡ artoləboi ke bimaienan, arugam yav vi lan nabiltivile eru, a Listra mai a Terpe len naut a Likaonia. ⁷ Len nəyaran səlaru pəpadaḡ hən nabiltivile eru enan, arukelkel na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail.

APol mai aParnapas len naut a Listra

⁸ Len naut a Listra ikad avan sua tobətah, narien gəlar pisi arugau. Nəboḡ lotopasi, imaienan tia. Gai səyar boḡ ideh. ⁹ Atenan esəsəloḡ hən aPol nəboḡ tosor. aPol ekəta van hənī ale eris ləboi ke tokad nadəlomian hən bimaur. ¹⁰ aPol ikai habat van hənī ke, “Gile məhat len nariem! Geil!” Ale aten eməlah vi məhat, etubāt yar.

¹¹ Nəboḡ naluḡoh lotoris nasa aPol togole, lukai len nasoruan ta Likaonia ke, “Nagot gail logəm vi pan hən gidato, logəm vi vanuan.” ¹² Lokis aParnapas hən aSeus mai aPol hən aHermes husur aPol tokel ur nasoruan.* ¹³ Ikad naim nalotuan siSeus vivile hən nabiltivile. Ahai tutumav siSeus esəhar nabuluk ulumīan gail lotowan nahorasal van hən nametləkau hən nabiltivile, husur gai mai naluḡoh luke letutumav van hən gəlaru.

¹⁴ Avil nəboḡ ahai pispisul eru, aParnapas mai aPol artosəsəloḡ hən natenan, arutar nahurabat səlaru, aroḡur van hən naluḡoh, arukai ke, ¹⁵ “Lalunīan, imabe mətugol natagai? Namrovi vanuan ḡai sumīan gamito. Namrogəm hən namrbikel na-kel-uri-an tovoi mai gamit hən məḡbipair dan natgaleg lotodədas ləbevi tarhət samito, van hən aGot tovi nəkadun nəmauran. Gai igol nəmav mai nətan mai nətas mai natit pisi lotosuh len gail.* ¹⁶ Sutuai tia idam hənī ke naluḡoh hən nəvanuan tiltile gail lotohuser napisal salit viḡusua. ¹⁷ Naut kəmas natenan, igol nəvanuan pisi loləboi ləberis ləboi gai len navoian togole. Eviol hən naus togəm len nəmav, eviol hən nəhanian toḡvan len nəboḡ han; igol ke məḡtopul hən nəhanian mai nəlomit topul hən nakemkeman.” ¹⁸ Be naut kəmas artokəmaianan, arusaḡi ke idan hən arbigol ke ləbesib hən natutumavan salito.

¹⁹ Beti len nəboḡ tile naJu galevis logəm len naut a Antiok mai a Ikonium, ale lupair hən nənauan sinaluḡoh van hən galito. Lotuḡ aPol ke timat ale loliv gargari vivile len nabiltivile husur lunau ke tomat. ²⁰ Be nəboḡ ahai susur gail lotobon il garu hən aPol, ile məhat, iyar təlmam van hən nabiltivile. Pelan han aPol mai aParnapas aroriḡ naut a Listra, arovi Terpe.

APol mai aParnapas arotəlmam vi Antiok a Siria

²¹ Arukel na-kel-uri-an tovoi len naut a Terpe ale lusobur logəm vi hai susur siYesu gail. Beti arotəlmam vi Listra, Ikonium mai Antiok. ²² Arugol ahai susur gail ludaḡ am, arugol loləḡon ivoi am len nəlolito hən ləbeil gəgat len nadəlomian. Aruke, “Datimasdaḡ ḡur naləḡon-isa-an tosobur hən datbəbis len natohan pipihəbəlān aGot.” ²³ aPol mai aParnapas arutabtabuh len ahaḡut galevis hən ləbeil a mo hən alat siYesu len naut viḡusua. Arusor tuḡ, arsəhan, ale aroriḡ galit len navəlan Nasuḡ, gai lotoriḡ nəlolit lan.

²⁴ Nəboḡ artoyar tur len naut gail a Pisitīa, arubar naut a Pamfilīa. ²⁵ Ale len naut enan, nəboḡ artokel ur nasoruan len nabiltivile Perka tonon, arovi pan vi Attalia bitas. ²⁶ Aroriḡ nabiltivile Attalia, aruwol təlmam vi Antiok. Evi alat siYesu len naut a Antiok lotoriḡ gəlaru len navəlan aGot moḡ nauman artomadhaum vurvuri.

²⁷ Nəboḡ artobar naut a Antiok, aroḡur alat siYesu ei hən ləbibonbon, ale arukel ur mai galit natit pisi aGot togole len nabonan səlaru maii. Arukel husur napisal aGot togole hən

† **13:51:** aGot igol imagenan husur galit lomətahun nasoruan husur aYesu. * **14:12:** aSeus eil a mo hən nagot pisi silat a Kris, aHermes evi nagot sua tovi ahai pispisul sinagot salit gail. * **14:15:** Exo 20.11; Psa 146.6

besəjav hən nabopita hən nadələomian nřos alat ləsavi Ju. ²⁸ Beti arutoh mai ahai susur gail ei ebəlav.

15

Na-tiv-dalusi-an mai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan

¹ Alatevis lotovi Ju logəm a Jutea vi Antiok. Lovřusan nəvanuan nadələomian gail ei maiegai ke, “Asike ləbetiv dalus gamito məttovi laluman, hum nařide siMoses, aGot asike ilav kuv gamit dan nəsaan samito.”* ² APol mai aParnapas arusor tas nařusanan salito ale arusor balbal mai galito. řa alat siYesu lutabtabuh len aPol mai aParnapas mai galevis am hən ləbevi Jerusalem hən ləbisor mai ahai pispisul gail mai alat lotoil a řo hən alat siYesu husur nařusanan enan. ³ Ale alat siYesu losəvat galit vi Jerusalem. Luyar tur len naut gail a Foniaia mai a Samaria, ale len nəyaran salito lusor husur nəpairan van hən aGot silat ləsavi Ju. Na-kel-uri-an enan igol nəvanuan nadələomian gail lukemkem masuř. ⁴ Nəboř lotobar naut a Jerusalem, alat siYesu, ahai pispisul gail mai alat lotoil a řo luke, “Ivoi,” mai galito. Beti lukel mai alat a Jerusalem natit řisi aGot togole len nařonan salit maii.

⁵ Nəvanuan nadələomian galevis lotovi Fariasi gail, lule məhat, luke, “Alat ləsavi Ju limaskad na-tiv-dalusi-an mai namtimassor tidanř mai galito ke, limasgol husur nalo siMoses.”

⁶ Ahai pispisul gail mai alat lotoil a řo luřonřon hən ləbisor husur natenan. ⁷ Nəboř lotosor balbal sil naten tobəlav, aPita ile məhat, isor mai galit ke, “Bathudud, mətoləboii ke len nəboř ta řo aGot itabtabuh len ginau, hum gidat sua, hən nəřikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, hən ləbesəsəloř həni ale dələmi.* ⁸ AGot toləboi nəlon nəvanuan řisi, igol imasil ke tolekis hən galito, husur ke toviol hən aNunun mai galito surian toviol həni mai gidat dattovi Ju.* ⁹ AGot igol ke ləsatile len gidato. Len nadələomian salito igol nələlit iveveu. ¹⁰ Imabe mətsadař hən nəsa aGot togole tia? Mətuke nəlon aGot tipařpař a? Imabe mətořiř na-gol-husur-nalo-an tomələs habat len alat ləsavi Ju, be gidato mai atəmadat gail ta sutuai datodadas datbevuř? ¹¹ Satimaianan! Datoləboii ke len navoian aYesu toviol kəmas həni mai gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəsaan sidato. Epitoř hən alatenan ləsavi Ju.”

¹² Galit řisi len nařonřonan ləsasor, losəsəloř nəboř aParnapas mai aPol artosor husur namerikel gail aGot togol ke arugole len alat ləsavi Ju. ¹³ Nəboř artosor tonorř, aJemes isor ike, “Mətesəsəloř hən ginau. ¹⁴ Mitinau gat nəboř aSimon* tosor vəsvsəai mai gidato, nařisal nametəlav aGot togole nəboř togəm təban alat ləsavi Ju, hən řilav dan galito naluřoh sua hən ləbevi esan səřon.* ¹⁵ Nasoruan sihai kelkel ur gail inor hən nəsa aSimon Pita tokele, hum lototos nasoruan siGot ke,

¹⁶ “ Len nəboř enan dereh netələmam
ale neum təlmam hən naim nətařolen siTevit
tomaruřruř,

nəsa tomətartar dereh neum təlmam həni
ale nigole tehun ta řo,

nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kiř tətəs.

¹⁷⁻¹⁸ İmaienan galit řisi am,
nəvanuan naut tilitile gail nahəsagw topat len galito,
dereh leusus kitev ginau hən ləbeləboi ginau.

Nasub aGot togol ke,
nəvanuan gail loləboi natgalenan sutuai tia,
gai ekəmaienan.’**

¹⁹ AJemes isor am ke, “Norinř timaiegai ke: sadatigol tidanř hən alat ləsavi Ju lotopair van hən aGot. ²⁰ Avil gidat datitos naləbulat van hən galit bike, salihan naməřod lototutumav həni van hən nələblab ideh, saligol naitian tosa,† salihan naməřod lotobařis bun navədolon mai salihan o mun nəda.* ²¹ Husur ta sutuai lukel ur nəsa aMoses tořosi len navile řisi mai lořuruř len naim nařonřonan seřu gail len nəSappat řisi.”

Naləbulat napisulan van hən alat ləsavi Ju

²² Beti ahai pispisul gail, alat lotoil a řo mai alat siYesu řisi, lusor sabi ke litabtabuh len galit galevis hən ləbesəvat galito vi Antiok mai aPol mai aParnapas. Losəvat galit eru artoil

* **15:1:** Lev 12.3   * **15:7:** Uman 10.1-43   * **15:8:** Uman 2.4, 10.44   * **15:14:** Len nasoruan ta Kris ike Simeon, sake aSimon, be evi nauluman sua řai, aYesu tokisi hən aPita.   * **15:14:** Uman 11.1-18   * **15:17-18:** Amo 9.11-12

† **15:20:** AGot idam hən naitian mai asoamř gotolah kiřin mai řai. Lev 18.6-23.   * **15:20:** Exo 34.15-17; Lev 17.10-16, 18.6-23

a mō hən alat siYesu ei. Nahəsalaru aJutas (lokisi hən aParsappas) mai aSilas. ²³ Arulav nalobulat egai:

Ginamit, ahai pispisul gail, alat lotoil a mō mai alat siYesu, namtutos nalobulat egai van hən gamit mättovi nəbathudud siYesu mətšavi Ju len naut a Antiok, a Siria mai naprovens Silisia; namtuke “Ivoil” mai gamito.

²⁴ Namtosəšəlon həni ke ginamit galevis luvan hən gamito, be nə-dam-həni-an sinamit ebuer. Lugol gamit nəlomit isa mai nənauan samit ebutbutut husur nəsa lotokele. ²⁵ Imaienan ginamit pisi namtusor sabi ke namtitabtabuh len naulumən galevis hən namtbəsəvat galito van hən gamito. Lutah mai aParnapas mai aPol, namttoləmas bun gəlaru, ²⁶ artodam hən nəmauran səlaru mōs nahəsən aMasta sidato, aYesu Kristo. ²⁷ Imagenan namtosəvat aJutas mai aSilas hən gəlar arbikel natgalegai mai gamito topitov hən namttotosi. ²⁸ ANunun aGot mai ginamito namtukad nənauan esua ke, ivoi ke asike mətovus na-gol-husur-nalo-an tomələs habat, avil nalo galegai tovis həi ke: ²⁹ Samtihan namənjod lototutumav həni van hən nəlablab ideh, samtihan nəda. Samtihan namənjod lotobanjis bun navədolon mai samtigol naitian tosa. Mətbəhusur nə-kai-tasi-an galenan, mitigol nəsa tovoi. Enan həi, pelan.

³⁰ Alat siYesu a Jerusalem losəvat ahai pispisul gail vi Antiok. Nəboŋ lotobar naut enan, lugol alat siYesu luḅonəm ale lulav nalobulat mai galito. ³¹ Nəboŋ nəvanuan gail lotovuruŋ nalobulat enan, lukemkem masuḅ husur igol loləŋon ivoi am len nəlolito. ³² AJutas mai aSilas, gəlaru artovi hai kelkel ur, arusor habat hən arbigol alat lotokad nadəlomian ləbeləŋon bivoi am len nəlolito mai ləbidan am. ³³⁻³⁴ Nəboŋ artotoh len nəmariboŋ galevis, nəvanuan nadəlomian gail losəvat gəlar təlmam vi Jerusalem len navoian hən arḅetəlmam van hən alat lotosəvat gəlar vi Antiok.† ³⁵ Be aPol mai aParnapas arutoh len naut a Antiok. Gəlaru mai isobur am loḅusan, lukel ur nasoruan siNasub.

APol mai aParnapas aropəpəhw

³⁶ Husur nəmariboŋ galevis, aPol isor mai aParnapas ke, “Daretəlmam vi lan nabiltivile pisi dartokel ur nasoruan siNasub lan hən darberis alat lotokad nadəlomian ke lumabe.”

³⁷ AParnapas ike tesəhar aŋon lotokisi hən aMak mai gəlaru. ³⁸ Avil aPol idan ke, husur atenan togam dan gəlaru len naut a Pamfilia ale sətah mai gəlar len nauman, saaresəhari.* ³⁹ Arusor ḅalḅal habat həi aropəpəhw, ale aParnapas esəhar aMak, aruwol vi Saiprus. ⁴⁰ Be aPol ilekis len aSilas, ale nəboŋ ahai susur gail lotorinji len navəlan aGot, erin naut enan. ⁴¹ APol mai aSilas aruyar tur len naut gail a Siria mai naprovens Silisia, arugol alat siYesu gail ludan am.

16

ATimoti itah mai aPol mai aSilas

¹ APol iyar van vəbar naut a Terpe mai a Listra. Len naut a Listra ikad ahai susur sua nahəsən aTimoti, anan evi Ju tokad nadəlomian, be atəman evi uleKris. ² Alat lotokad nadəlomian len naut a Listra mai a Ikonium luke gai evi vanuan tovoi. ³ APol ike aTimoti titah mai len nəyaran san, ale esəhari hən betiv dalusi bathut naJu gail lotosuh len naut galenan, husur galit pisi loləboii ke atəman evi uleKris. ⁴ Len nə-yar-tur-an salito len nabiltivile gail, lukel mai alatenan nə-kai-tasi-an hən ləbigol husuri, nə-kai-tasi-an ahai pispisul gail mai alat lotoil a mō len naut a Jerusalem lotodam həni. ⁵ Imagenan alat siYesu len naut gail ludan am len nadəlomian salito mai logəm lusobur am len nəmariboŋ viŋusua.

Len naut a Troas aPol eris na-kəta-risi-an sua

⁶ Pol galito luyar tur len naut gail a Frijia mai a Kalatia husur aNunun aGot ekəkol hən napisal hən ləbikel ur nasoruan len naprovens Asia. ⁷ Nəboŋ lotobar naut a Misia, lugol risi ke ləvi lan naprovens Pitinia be aNunun aYesu iḅon gal galito. ⁸ Nə luyar tur naut gail a Misia, lovi pan vi Troas bitas. ⁹ Len mariug aPol eris na-kəta-risi-an togam len nəmav. Ikad auleMasetonia toil həi ke, “Gegəm vi Masetonia hən gəḅevi tarhət sinamito.” ¹⁰ Nəboŋ toris na-kəta-risi-an tonon, vəha-sua həi eutaut hən namtbəvi Masetonia husur inau səhoti ke aGot ike namtikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galit ei.

Nəpairan van hən aGot seLitia

¹¹ Nəboŋ namttorin naut a Troas, namtuwol inor vi lan naholoul Samotras. Pelan han namtuvahut len naut a Neapolis. ¹² Namtorin naut enan, namtuyar vi Filippi, alat a Rom lotoum həni vatoh lan. Evi nabiltivile sua toil a mō len naprovens Masetonia. Namtutuh ei len nəmariboŋ galevis. ¹³ Len nəšappat namtovivile metləkau hən navile tarhət hən nawisel.

† 15:33-34: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: 34 Be aSilas ike titoh ei.

* 15:38: Uman 13.13

Namtunau ke ikad naut hən na-sor-tuŵ-an ei, ale namtobətah, namtusor mai alatpəhaŵut lotobonbon ei. ¹⁴Ikad apəhaŵut sua, nahəsan aLitia, tolotu hən aGot, tosəsəlonj hən ginamito. Evi toŷtaTiatira toŷur hən nəkaliko tobonjon. Nasuŷ ebur nəlon hən bəsəsəlonj husur nəsa aPol tokele. ¹⁵Nəbonj gai mai alat lototoh maii lotobaptais tononj, eus ginamit ke, “Mətəbisəŷ səhoti ke notodəlom kitin len Nasuŷ, mətəgəm hən mətəbitoh len naim sagw.” Ale igol ke namtudaŷ hən.

APol mai aSilas len naim bəbanjis

¹⁶ Len nəbonj sua namtovi lan naut na-sor-tuŵ-an enan ale natəbarehreh sua tovi slev, ebubur mai ginamito. Gai ikad natəmat togol ke, ikel ur nəsa bəvisi. Imagenan alat lotokad naslev enan lulav nəvat isobur lan. ¹⁷ Alitenan ehuser aPol mai ginamito, ikaikai ke, “Lalumən galegai lovi slev siGot toyalyal buni. Lukel uri mai gamito nəpisal hən nəlav-kuvi-an dan nəsaan səmito.” ¹⁸ Ehis iimagenan len nəbonj tosobur. Be igol nəlon aPol ipanpanj, ipair van hən, ikel mai natəmat ke, “Nukele idanj mai gaiug len nahəsan aYesu Kristo, gimakuv dani.” Vəha-sua ŷai imakuv. ¹⁹ Be nəbonj alat lotokad naslev enan lotoləboii ke alitenan edədas bilav nəvat ideh am mōs galito, lutah gat aPol mai aSilas, liv gargar gəlaru vi lan nəmaket hən ləberinj gəlaru len nəhon alat lotoil a mō len nabiltivile. ²⁰ Nəbonj lotosəhar gəlaru van hən nabiltimatsistret gail, luke, “Alaruegai arugol nə-bal-təvtaŵor-an len nabiltivile sidato. Arovi uleJutea, ²¹ ale arukel ur nəvide gail nalo sidat toke sanor hən datbidaŷ hən mai datbəhusuri, husur datovi uleRom gail.”

²² Naluŵoh am lomətahun gəlaru ale nabiltimatsistret gail lukel mai nasoltia ke, litar sil nahurabat səlaru ale vəs gəlaru. ²³ Nəbonj lotovəs gəlaru vəha-səbur, lubar hən gəlar len naim bəbanjis. Ale lukele hən naulumən hən naim bəbanjis ke tekətkəta kəkol gat gəlaru. ²⁴ Igol nəsa lotokele, eriŷ gəlaru len naruŷ lohoim buni ale ibanjis gat narielaru len nəhai.*

²⁵ Tubloh len mariug aPol mai aSilas arusor tuŵ mai arokkə kai hən nəbe gail van hən aGot, ale alat lotosuh len naim bəbanjis losəsəlonj hən gəlaru. ²⁶ Losəhoŵut, nadu todaŷ ekur hən nəpaudesen hən naim bəbanjis. Vəha-sua ŷai nabopita gail losəŷav ale natsen salit piŷi lumaruŷ. ²⁷ Nəbonj naulumən hən naim bəbanjis tolele, toris nabopita lotosəŷav, eliv kuv nabiltibu san hən bisar bun gai gabag, husur inau ke alat lotosuh ei lugam yav tia. ²⁸ Be aPol ikai habat ke, “Səgisar gaiug! Gidat piŷi datosuh gegai.”

²⁹ Naulumən enan eus namial, igam lohoim, ale ipab, etəŷedur bathurien aPol mai aSilas. ³⁰ Beti esəhar gəlaru vivile, eus gəlar ke, “Nasuŷ gəlaru, nigol nəsa hən asike nəbipanis sil nəsaan sagw?”

³¹ Arusor vari ke, “Gikad nadəlomian len Nasuŷ aYesu ale dereh tilav kuv gaiug dan nəsaan sarŷ. Imagenan hən alat lotosuh len naim sarŷ am.”

³² Ale arukel nasoruan siNasuŷ mai atenan, mai alat lotosuh len naim san. ³³ Len namityal enan len mariug, ekəkas nahurhubelaru tomaŷpūlpūl, beti gai mai nəbathudud san lubaptais. ³⁴ Esəhar gəlaru vi lohoim ale eriŷ nəhanian a mō hən gəlaru ale gai mai galit piŷi lotosuh maii lukemken masuŷ bathut nadəlomian lotomadhakade len aGot.

³⁵ Len naut tolan nəmatsistret gail losəvat alipah gail hən ləbike, “Sah ruhat alaruenan arivan.”

³⁶ Ale naulumən hən naim bəbanjis ikel mai aPol ke, “Nəmatsistret gail lopisul ke nəberuŷat gaməru. Imagenan mərələboi mərberinj naut egai. Mirivan mədau.”

³⁷ Avil aPol ikel mai alipah gail ke, “Lobilas ginaməru len nəhon nəvanuan gail be ləsakot hən ginaməru. Naut kəmas namrovi uleRom, lubar hən ginaməru len naim bəbanjis. Galit lunau ke lesəvat ginaməru vi tut hən ke nəvanuan gail asike ləbeləboii a? Aoa! Ivoi ke galit səbolit māu legəm səhar kuv ginaməru.”*

³⁸ Alipah gail lukel ur nasoruan enan mai nəmatsistret gail. Lomətahw nəbonj lotosəsəlonj hən ke gəlaru artovi uleRom. ³⁹ ŷa luvan vaus gəlaru ke saarinan gat nəsa lotogol tosa hən gəlaru. Beti losəhar gəlaru vivile ale lous gəlaru hən arberinj nabiltivile enan. ⁴⁰ Nəbonj artorinj naim bəbanjis, arovi lan naim seLitia, ale nəbonj artoris nəvanuan nadəlomian gail, arugol loləŷon ivoi am len nəlolito, beti aruvan.

17

APol mai aSilas len naut a Tessalonika

¹ Nəbonj aPol galit lotoyar tur len naut a Amfiŷopolis mai a Apollonia, lubar naut a Tessalonika, naut enan tokad naim nabonbonan seju gail. ² Sumən nəvide san, aPol ebis lan ale len nəSəppat itor ikel ur mai galito nəsa natosian siGot tokele. ³ Isor vahvah mai

* 16:24: Nəhai enan ikad nahudhut eru tokad naintses tarhəte, nalok tarhəte, mai ikad nəbur gail lan, narien nəvanuan tosiriv len gail. * 16:37: Uman 22.25-29, 23.27

galito hən ðevusan len natosian siGot ke, aKris̄to, aGot totabtabuh lan imasləŋon isa vəmat mai imasle məhat dan nəmatan. Ale aPol ike, “AYesu egai notokel uri mai gamito, evi aKris̄to boh.”

⁴ Galit galevis lodəlom nəsa aPol tokele ale lubon mai aPol mai aSilas. Isobur am lutah mai gəlaru: alat a Kris̄ lotolotu hən aGot, mai alatrəhəvut lotoil a mō len nabiltivile enan.

⁵ Be naju ləsədəlom nasoruan siPol lutabulul bulos gəlaru, ale losəhar naluurman galevis lotosa dan nəməkət, lugol nəvanuan gail loluṽoh hən ləb̄ibal təv̄taṽor, nədas natit gail len nabiltivile enan. Lor̄ur van hən naim siJason hən ləb̄idəŋ aPol mai aSilas hən ləb̄ipət kuv gəlaru vivile van hən naluṽoh. ⁶ Nəbəŋ ləsəsəb̄ gəlaru, loliv gargar aJason mai nəvanuan nadəlomian gail tile van hən alat lotoil a mō len nabiltivile enan. Lukai habət ke, “Nəvanuan galegai lotomədas naut p̄isi, gagai logəŋ gegai. ⁷ Ale Jason egai ehəhəvur hən lototoh lohoim san. Galit p̄isi lobur kotov nalo seSisa a Rom, luke ikad nakinj tile, nahəsən aYesu!”

⁸ Nəbəŋ naluṽoh mai alat lotoil a mō lotosəsəlon hən natgalenan, lodədarŋəbu masuṽ. ⁹ Imagenan lugol ke aJason mai nəvanuan nadəlomian gail lulav nəvat mai galito hum nakel-gati-an ke asike lomədas naut tətəs am, ale lorinj galito luvan.

APol mai aSilas len naut a Perea

¹⁰ Len mariug enan ŋai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol mai aSilas vi Perea. Nəbəŋ artobar naut enan aroḃis len naim nəbənḃonan seju gail. ¹¹ Len nəboruan salito, alat a Perea lohəhəvur hən ləbesəsədarinj səhor alat a Tessalonika. Loləŋon masuṽ hən ləbesəsəlon hən nasoruan. Len nəbəŋ p̄isi lobunus tas natosian siGot hən ləb̄isabi ke aPol tokitin o sakitin. ¹² Imagenan galit lusobur lodəlom nasoruan siGot; galevis lotovi tob̄taKris̄ lotovai nəhes mai auleKris̄ isobur. ¹³ Be nəbəŋ naju gail len naut a Tessalonika lotosəsəlon ləboii ke aPol tokel ur nasoruan siGot mai alat a Perea, luvan ei ale lusor tas aPol len naluṽoh, gol nəlol paŋpaŋ mai nabiltidədarŋəbuan len navile enan. ¹⁴ Beti vəha-sua ŋai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol vi tut, vi lau len nabitās, be aSilas mai aTimoti arutoh. ¹⁵ Alat lotosəhar aPol luyar mai vəbar naut a Athens ale nəbəŋ lototəlmam, lulav napisulan siPol ke, aSilas mai aTimoti aregəŋ tah mai aPol tutut.

Len naut a Athens

¹⁶ Nəbəŋ aPol totoh vir gəlaru len naut a Athens, nəlon isa bathut eris ke nabiltivile epul hən nəlablab tiltile lotolotu hən̄i. ¹⁷ Na isor vahvah len naim nəbənḃonan mai naju gail mai alat ləsav̄i ju lotolotolu hən aGot. Ale len nəbəŋ p̄isi len nəməkət ihol mai alat lototoh ei. ¹⁸ Ahai pusan gail, lotokis galit hən Epikurian* mai Stoik†, lusor levlev mai aPol. Galevis luke, “Ategai tosor təvtav, gai ike tikel nəsa?” Galevis am luke, “Esur̄man tovi ulur̄man nakel-uri-an hən nagot dattotətan hən gail.” (Lokəmaianan husur ikel ur aYesu mai nale-məhatan dan nəmatan.) ¹⁹ Na losəhar aPol van hən nəkaunsel hən nəAreopakus.† Nəmətsistret gail lotobətah lan lousi ke, “Namtuke namteləboi nəpusanan veveu gotokel uri. ²⁰ Namtosəsəlon hən natgalevis lototile masuṽ ale namtuke namteləboi namilelito.” ²¹ Alat a Athens mai nametḃos gail lototoh ei, lusorsor husur mai losəsəlon tabtab hən nənəuan ideh toveveu.

²² Beti aPol eil rivuh hən nəAreopakus ike, “Alat a Athens, noris ke, məttənonau masuṽ hən nalotuan van hən nagot samit gail. ²³ Husur nəbəŋ notoyar tur len naut egai, nokəta bunus natit məttətolotu hən gail. Ale nusab̄ nəməl tutumavan sua tokad natosian lan. Ike, ‘Van hən Nagot Datsaləboii.’ Nəsa məttətolotu hən̄i be mətsaləboii, ategai nikel uri mai gamito. ²⁴ AGot togol navile a pan mai natit p̄isi lan, atenan tovi Nasuḃ hən nəməv mai navile a pan, gai satoh len naim nalotuan nəvanuan lotoum hən gail. ²⁵ Mai nəvanuan gail ləsələboi ləb̄evi tarhət san husur gai səpar titideh bathut gai səbən eviol mai nəvanuan p̄isi hən nəmauran, nasuŋəvəŋəvan mai natit p̄isi am. ²⁶ Len nəvanuan esua ŋai igol naluṽoh p̄isi hən nəvanuan tiltile gail, hən ləb̄itoh len navile a pan kavkav. Ale erinj gat nəbəŋ hən natohan salito mai naut a im salito. ²⁷ Igol natgalenan hən ləb̄iyar kitev aGot, mai hum ma ləb̄itanŋəŋ kitevi ale sab̄i, naut kəmas ke satoh a tut dan gidat v̄isusua. ²⁸ Bathut

“ ‘Len gai datukad nəmauran,
datugol natideh dattogole mai datukad natohan.’

Hum galevis silat lototos nəb̄e samito luke,

“ ‘Gidat am datovi natun gail.’

* **17:18:** Epikurian gail lodəlomi ke, nəmauran ipat mōs nahəhəvuran, ale b̄ikad nagot ideh, nəvanuan lovi ut kəmas hən galito. † **17:18:** Stoik gail lodəlomi ke, nəvanuan ŋai ikad nənəuan tonor hən ðəkəta təbən gai səbən. Lunau ke, got evi natit p̄isi len navile a pan ale nəvanuan p̄isi mai natit p̄isi loŋpit̄pitov. ‡ **17:19:** NəAreopakus evi navəhuh sua tokad nahəsən nagot hən nəbalan salito mai lokis nəmətsistret gail lotobətah len nəkaunsel nəAreopakus am. § **17:25:** Hən naves 24-25, ris 1Ki 8.27; Isa 42.5; Uman 7.48

²⁹ Imagenan, husur ke dattovi anatum aGot gail, sadatinau ke esumian nēlablab hēn nagol, nasilva o nēvat mot, nēlablab nēvanuan toum hēni len namitisau mai nēnauan san. ³⁰ A mō aGot sēpansēm alat lototētān hēn nakitinan husuri. Ehum tokēta sēhor natētānan enan. Be len nēboŋ ta damēŋai van, isor idāŋ mai nēvanuan pisi len naut pisi ke, lipair dan nāsāan salito. ³¹ Bathut aGot ilekis hēn nēboŋ tia hēn ke, len nanoran gai dereh tikot hēn nēvanuan pisi len navile a pan. aGot gatotābtābuh len avan sua hēn bīkot hēn galito. Ale igol avan enan ipārŋar nēboŋ togol tole mēhat dan nēmātan.”

³² Nēboŋ lotosēsēloŋ hēn aPol tosor husur na-le-mēhat-an dan nēmātan, galevis lusor vilesi, luman sili, be galevis am luke, “Namtuke namtesēsēloŋ hēn gaiug tētas husur natenan.”

³³ Imagenan aPol eriŋ galito. ³⁴ Be galit galevis lutah maii, ale lukad nadōlomian len aYesu: ikad aTionisius, tobētah len nēArepakus; apēhāvūt sua, nahēsān aTamaris, mai nēvanuan galevis am.

18

APol len naut a Korint

¹ Husur nēboŋ enan aPol eriŋ naut a Atens, evi Korint. ² Len naut enan ebubur mai naJu sua, nahēsān aAkwila tovi ulePontus. Gai imadhagēm a Itali mai asoan, aPrisilla, husur Klautius Sisa ikai hēn naJu gail ke lerin naut a Rom. APol ia ris gēlaru, ³ ale bathut nauman san inor hēn sēlaru, itoh mai gēlaru ale loum bōnbon. Galit pisi losōsōd im nētaŋolen. ⁴ Len nēsappat pisi isor vahvah len naim nabōnbonan seju hēn bigol naJu gail mai alat a Kris lelāboi sēhot nakitinan husur aYesu.

⁵ Nēboŋ aSilas mai aTimoti artogēm len naprovēns Masetonia tah mai aPol a Korint, aPol igol tābtāb hēn na-kel-uri-an ŋai, ikel uri mai naJu gail ke, aYesu evi aKriso, aGot totābtābuh lan. ⁶ Nēboŋ lotomētāhun aPol, sōr mēdas nahēsān, aPol ekur hēn nahurabat san hēn bīmasil ke, aGot sahēhāvūr hēn galito, ike, “Nēsā bēvisi hēn gamito tipat len gamito! Asike ipat len gināu am. Gagai van nivan hēn alat lēsavi Ju.”* ⁷ Beti eriŋ naim nabōnbonan enan vi lan naim seTitius Justus, tolotu hēn aGot; naim san ipat tarhēt naim nabōnbonan seju.* ⁸ AKrispus, toil a mō hēn naim nabōnbonan, ikad nadōlomian len Nasub aYesu, gai mai alat lototoh maii. Isoŋur len naut a Korint lotosēsēloŋ hēn nasoruan siPol, lodōlom na-kel-uri-an tovoi ale lubaptais. ⁹ Len nalenmariug sua Nasub isor mai aPol len na-kēta-risi-an sua ke, “Sagemētāhw, be gisor, sagipat būtbut; ¹⁰ bathut nutoh mai gaiug. Ale sēkad avan ideh hēn bēmēdas gaiug hēn bigol gēbikad nasēnahan, husur nēvanuan isoŋur len nabiltivile egai lovi esagw.” ¹¹ Ale itoh ei nasi hau esua mai nahēbati emōlevtes, eVusan galito hēn nasoruan siGot.

¹² Nēboŋ aKallio tovi gavna len naprovēns Akaia, naJu gail luŋon, lutah gat aPol, ale lukot hēni. ¹³ Luke, “Ategai italtal hēn nēvanuan gail hēn lēbilotu hēn aGot len navide sanor hēn nalo.”† ¹⁴ APol esōŋav hēn nabuŋon hēn bisor be aKallio isor kēkol hēni, ikel mai naJu gail ke, “Gamit mēttasor husur nēsāban ideh o natit tosa togole, tanor hēn nēbesēsēloŋ hēn nasor-tasi-an samit mēttovi Ju. ¹⁵ Avil husur ke nēbathut na-sor-bālbal-an evi nasoruan gail mai nēhes gail mai nalo samito, gamit māau mitigole tinor, husur gināu nomētāhun nēbēvi nēmatsistret hēn natgalenan.” ¹⁶ Ale igol ke nēvanuan nakotan lohut galit dan nakotan. ¹⁷ Beti galit pisi lutah gat aSostenes toil a mō hēn naim nabōnbonan seju ale luvasi a mō hēn nakotan, be aKallio sēnau masuŋ hēn natgalenan.

APol etālmam vi Antiok

¹⁸ APol itoh ebēlav kēkereh a Korint. Beti esudōlām nēvanuan nadōlomian gail ei, ale iwol vi Siria mai alarmisoan, aPrisilla mai aAkwila. Len naut a Kenkrea esir pīs navurun husur na-kel-gati-an sua san tokele mai aGot. ¹⁹ Nēboŋ lotobar naut a Efesus, aPol eriŋ gēlar ei be gai sēbon ebis len naim nabōnbonan seju hēn bisor levlev mai naJu gail. ²⁰ Nēboŋ lotousi hēn bītoh kēkereh am, sēdām. ²¹ Be nēboŋ tosudōlām galito tonōŋ ike, “AGot bēlāŋoni dereh netālmam van hēn gamito.” Beti iwol dan naut a Efesus. ²² Ale nēboŋ tomarin len naut a Sisarea, evi mēhat vi Jerusalem, ike, “Ivoi,” mai alat siYesu ei, ale evi pan vi Antiok. ²³ Nēboŋ totoh ei ebēlav kēkereh, ivan tētas, iyar tur len naut gail a Kalatia mai a Frijia hēn bigol ahai susur pisi, ludāŋ am.

AApōllos ikel ur nasoruan siGot

²⁴ NaJu sua tovi auleAleksadria egēm vi lan naut a Efesus, nahēsān aApōllos. Evi naulumian tokad namitisau hēn bigol nasoran bīhol, ale elēboi bun natosian siGot.

* **18:6:** Uman 13.51   * **18:7:** Titius Justus: natosian galevis ta sutuai luke Titus.   † **18:13:** Nalo silat a Rom idant hēn nalotuan silat lotovi Ju, be luke aPol topusan hēn nalotuan tile, nalo silat a Rom sēdām hēni.

²⁵ Atenan esəsəlonj ləboi napisal siNasub tia, ale nəlon idanj hən tosor mai pusan tonor husur aYesu, be eləboi nəbaptaisan siJon njai. ²⁶ Etubat hən nasoran len naim nəbonbonan seju, namətahwan ebuer. Be nəboj aPrisilla mai aAkwila artosəsəlonj həni, arusor mai gai səbon, arusor vahvah hən napisal siGot tonor am maii. ²⁷ Nəboj toke tevi lan naprovens Akaia, nəvanuan nadəlomian gail lugol eləjon ivoi am len nəlon, ale lutos nalobulat van hən ahai susur gail ei ke, lehəhəvur hən nagəmaian san. Nəboj tobar naut a Akaia evi tarhətə habat silat lotokad nadəlomian bathut navoian aGot toviol kəmas həni. ²⁸ Len nəhon nəvanuan pisi, len natosian siGot, isor idanj, vusani ke naju gail lusab, be aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

19

APol len nabiltivile Efesus

¹ Nəboj aApollos totoh len naut a Korint, aPol iyar tur len naut gail a ut vəbar naut a Efesus. Isab ahai susur galevis ei, ² ale eus galit ke, “Mətukad aNunun aGot nəboj məttoğəm vi vanuan nadəlomian a?” Lusor vari ke, “Ao, bikad aNunun aGot, namtsasəsəlonj hən natideh husuri.” ³ Beti aPol eus ke, “Mətukad nəbaptaisan toməbe?” Lusor vari ke, “Nəbaptaisan siJon.” ⁴ Ale aPol ike, “Nəbaptaisan siJon evi nəbaptaisan hən nəpairan dan nəsaan. Ajon ikel mai nəvanuan gail ke, lerinj nəlolit len ategaii behusuri. Ajon isor husur aYesu.”*

⁵ Nəboj lotosəsəlonj hən nasoruan enan, lubaptais len nahəsan Nasub aYesu. ⁶ Ale nəboj aPol torinj navəlan gəlar len galit visusua tonoj, aNunun aGot ebis len galito, ale lusor len nasoruan tiltile mai lukel ur nəsa aGot tokel mai galito. ⁷ Galit pisi lovi 12.

⁸ APol ebis len naim nəbonbonan seju ale len nahəbati itor isor ei namətahwan ebuer. Isor levlev mai isor vahvah husur natohan pipihabəlan aGot. ⁹ Be nəboj galevis lotohaihai, ləsədəloimi, lotosor isa hən napisal siNasub van hən nəbonbonan, aPol erinj galito. Esəhar ahai susur gail maii, ale isor levlev akis len naim namitisau seTirannus. ¹⁰ Imagenan tabtab len nasihau eru hən ke, galit pisi lototoh len naprovens Asia, naju gail mai alat a Kris pisi, losəsəlonj hən nasoruan siNasub.

Anatun aSkeva gail

¹¹ Len navəlan aPol aGot igol namerikel gail sahan togolgole akis. ¹² Natuhtaol o nahurabat gail lotobar aPol, nəboj lotolav gail mai alat lotoməсах, lumaur, mai nanunun nəmargobut gail lumakuv. ¹³ Beti naju galevis lotoyar titau hən ləbehut nanunun tosa gail, lukel ris nahəsan Nasub aYesu van hən alat lotokad nanunun nəmargobut gail ke, “Len nahəsan aYesu, aPol tokel uri, gimakuv!” ¹⁴ Ikad abiltihai tutumav tovi ju, nahəsan aSkeva, tokad anatun ulurñan toməlevru togol magenan həni. ¹⁵ Avil nəboj lotogole, nanunun nəmargobut isor var galit ke, “Noləboi aYesu! Nəsatətan hən aPol, avil gamit ase?” ¹⁶ Beti naulurñan tokad nanunun nəmargobut emələh van hən galito, idanj masuv, esəhor galito gol ke lugam dan naim enan burmalimal mai nəda halit isel. ¹⁷ Nəboj alat lototoh a Efesus, naju gail mai alat a Kris pisi, lotosəsəlonj ləboi natenan, galit pisi lumanmaj lan ale loputsan nahəsan Nasub aYesu. ¹⁸ Galit lusobur lotogəm vi vanuan nadəlomian, lusor təvah, lukel vəhot nəsa tosa lotogole. ¹⁹ Galit galevis lotogolgol nabehi a nño, lusah tuan nalobulat na-golgol-behi-an salit gail, ale lopənas pisi len nəhon nəvanuan gail. Lətəke lətafur hən nalobulat gail, nəvat halit tavi nakoin nasilva tavi 50,000. ²⁰ Len navide tomagenan aGot evusan nədanjan san, nja nəvanuan lusobur am losəsəlonj hən nasoruan siNasub tobar nəlolit am.

Naluvoh ibal tavtavor, madas natit gail

²¹ Nəboj natgalenan lotonoj, len nanunun aPol inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia mai a Akaia vi Jerusalem. Ike, “Nəboj nəbivan ei binoj nimasvi Rom am.” ²² Nja esəvat nəvanuan na-vi-tarhətə-an san eru, aTimoti mai aErastus vi Masetonia, be gai səbon itoh ebəlav kəkereh am len naprovens Asia.

²³ Len nəboj enan, len nabiltivile Efesus ikad nabiltibalan tomədas alat lotohusur napisal siNasub. ²⁴ Ikad naulurñan sual ei, nahəsan aTemetrius toum hən natuhlablab hən naim nalotuan siArtemis hən nasilva. Eliv nəvat isobur mōs alat lotoum len nasilva. ²⁵ Igol esan gail luəbonbonan mai alat lotoum len nasilva am, ale ike, “Lalurñan, mətələboii ke dattolav nəvat tosobur len nabisnis egai. ²⁶ Mətoris ləboii, mətosəsəlonj ləboii ke, savi geg a Efesus səbon njai, be len pəpadanj hən naprovens Asia kavkav, atenan, aPol, esəhar nəvanuan isobur. Egəras galit ke nagot gail, nəvanuan lotoum həni, ləsavi got kitin. ²⁷ Ehum nəhes hən nauman sidato bəgəm bisa, mai len nənauan salit pisi ehun naim nalotuan siArtemis, nagot tovi

* 19:4: Mat 3.11; Mak 1.4, 7-8; Luk 3.4, 16; Jon 1.26-27

pəhəvut toyalyal, bəgəm vi ut kəmas. Alitenan, nəyalyalan san dereh timasig len nənanuan silat a Asia mai navile a pan lotolotu həni!”

²⁸ Nəboŋ lotosəsolŋ həni, nəlolit ipaŋpaŋ masuŋ, lukai habat ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” ²⁹ Sədareh nabiltivile enan epul hən nadədarŋabuan mai nəlol paŋpaŋ. Naluŋoh loŋtur vi lan naut hən nabiltibonbonan, loliv gargar aKaius mai aAristarkus, auleMasetonia gəlaru artoyar mai aPol. ³⁰ Be nəboŋ aPol toke tivan hən bisor mai naluŋoh, ahai susur gail lomətahusi. ³¹ Beti galevis am, lotoil a mo len naprovens Asia, lotoləmas aPol, lopisul van həni ke, satevi lan nabiltibonbonan. ³² Len naut enan galevis lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsua tile am husur nabonbonan edədarŋabu, ale isoŋur ləsaləboii ke nabonbonan salit moŋ nəsa. ³³ NaJu gail lorusan aAleksada vi mo ale galevis len naluŋoh lukel maii hən nəsa bəkele. Beti ebil hən navəlan hən ləbəmədaui hən bisor gol gai gabag. ³⁴ Nəboŋ naluŋoh lotokəta ləboii ke aAleksada tovi Ju, lomətahuni, luŋon hən lotokai ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” Imaienan hən nəhaua toru.

³⁵ Nəboŋ aklak hən nabiltivile toŋor vəhəvəh naluŋoh hən ləbəmədaui ike, “Laluŋan a Efesus, nəvanuan piŋi loləboii ke nabiltivile Efesus ekətkəta təban naim nalotuan siArtemis toyalyal mai navat mot san toteh dan nəmav. ³⁶ Husur ke səkad avan ideh hən bəke natgalenan ləsakitin, mətəmədaui, samtigol natit tomelmel. ³⁷ Mətosəhar alaruenan gəm gegai be arsavi vanuan navənvənanahan gəlaru hən naim nalotuan mai arsasəvar nagot pəhəvut sidato. ³⁸ ATemetrius mai alat lotoum len nasilva maii ləbisor mətəhun avan ideh, nakotan gail losəŋav, ikad nəmatsistret gail; ivoi ke lerin nakoblenan salito len nakotan galen ideh. ³⁹ Məbeləŋon natideh am, datibonbon tivoi hum nalo tokele, hən datbigole tinor. ⁴⁰ Husur nəsa tovisi daməŋai, hum ma alat a Rom ləbisor tas gidato husur na-bonbon-bunoh-an sidato toŋərhado, bathut savi moŋ natideh.” ⁴¹ Nəboŋ tokəmaienan tonon, esəvat galit ke livan.

20

APol evi Masetonia beti evi Kris

¹ Nəboŋ nəvəlan hən nadədarŋabuan enan tonon, aPol ekis ahai susur gail gəmai. Nəboŋ toŋol lotoləŋon tovoi am len nəlolito, esudəlam galito ale evi Masetonia. ² Iyar tur len naut gail a Masetonia, isor habat mai nəvanuan nadələmian gail ei gol loləŋon ivoi am len nəlolito. Beti ibar naut a Kris. ³ Itoh ei hən nahəbati itor. APol eutaut hən biwol vi Siria nəboŋ toŋəsolŋ həni ke tokad na-sor-utaut-an seju lotovi enemi san gail hən ləbəmədasai. Imagenan egəgel hən nənanuan san, inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia vi Siria. ⁴ Nəvanuan galevis lutha mai aPol, ikad aSopata tovi antun aPirrus ta Perea, aAristarkus mai aSekudus ta Tessalonika, aKaius ta Terpe, aTimoti mai alaruevis ta Asia, aTikikus mai aTrofimius. ⁵ Alatenan lotovan a mo lutoh vir ginamito len naut a Troas. ⁶ Husur nəboŋ hən Nəhanan hən nabəta səkad nays lan, namtorin naut a Filippi, namtuwol vi Troas len nəmaribon erim. Namtuwon tətəs mai galito ale namtutoh ei nawik esua.

Naməkot siPol a Troas

⁷ Len nəmaribon namətəkav hən nawik, namtuwon mai nəvanuan nadələmian gail hən namtbihan bonbon. APol isor van hən galito vəbar tubloh len mariug husur pelan han dereh tivan. ⁸ Len narum a məhat namttonbonbon lan, ikad namial isoŋur. ⁹ Amantuhmar sua, nahəsan aEutikus, ebətah len natuhbopita toŋəŋav. Ale nəboŋ aPol toŋorsor van, namətan atenan inoŋ van vəbar ipat buŋbuŋol, iteh dan naim nastori totor vi pan. Nəboŋ lotopat risi lusabi ke tomat. ¹⁰ Be aPol evi pan, ipat husuri, erin navəlan garu lan, ale ike, “Samtinau masuŋ həni, imaur tia!” ¹¹ Beti galit piŋi lotəlmam vi məhat, aPol ilav nabəta, eŋuri ale luhan bonbon həni. Nəboŋ lotohani tonon, aPol isor tətəs vəbar nəmav topitau, ale ivan. ¹² Beti galit losəhar nəmantuhmar tomaur vahim. Loləŋon ivoi habat am len nəlolito.

Nəyanan a Troas vi Miletus

¹³ Namtovi mo vi lan nəwag wol ale namtuwol vi Assos hən namtbəusan aPol ei husur isor utaut maienan hən biyar vi Assos len tan səbon. ¹⁴ Nəboŋ toŋubur mai ginamito len naut a Assos, namtousani ale namtuwol vi Mitilin. ¹⁵ Pelan han namtorin naut enan, namtuwol van salsal a tut hən naholoul Kios. Pelan han am namtubar naholoul Samos ale pelan tətəs am namtubar navile a Miletus. ¹⁶ APol ike tiwol tukot a Efesus hən asike bitoh bəbəlav len naprovens Asia, husur etutut hən ke hum ma biyar naut a Jerusalem a tahw hən nəboŋ hən naPentikost.

APol esudəlam alat lotoil a mo siYesu a Efesus

¹⁷ Len naut a Miletus episul vi Efesus, eus ke alat lotoil a mo silat siYesu ei legəm risi. ¹⁸ Nəboŋ lotogəm həni ikel mai galit ke, “Mətoləboi navide hən nəmauran sagw len nəboŋ

metakav notobar naprovens Asia, ale nototah mai gamit len natojan sagw ei kavkav. ¹⁹ Noun siNasub. Len na-ləjon-isa-an sagw, nəlogw emədad, nəsnəu ginəu, namətarur sagw isel, be nudəŋ ħuri naut kəmas natit pisi tosa naJu gail lotogole nəboŋ lotosor utaut hən ləbemədas ginəu. ²⁰ Nəsətəgau gat natideh bevi tarhət samito, nusor vəhot na-kel-uri-an tovoi, noŋusan gamito len nəhon nəvanuan pisi mai len naim vīsusua. ²¹ Nukel puli mai naJu gail mai alat a Kris ke lipair māu dan nəsaan van hən aGot, ale lerin nəlolit māu len aYesu, aMasta sidato.

²² “Gagai aNunun aGot italtal hən ke, ginəu nəbevi Jerusalem naut kəmas ke nəsaləboi nəsa bevisi hən ginəu ei. ²³ Noləboii ŋai ke, len navile pisi notovi lan aNunun aGot ikel nalələgauan mai ginəu ke, nəvanuan gail dereh lerin ginəu len naim bəbanjis mai ligol ginəu neləjon tisa masuŋ.* ²⁴ Avil nunau ke nəmauran sagw evi ut kəmas hən ginəu. Noləjon ŋai ke nibar nagilen nəgaman sagw, ale um vurvur nauman Nasub aYesu tolavi mai ginəu, ke, nikel kot na-kel-uri-an tovoi hən navoian aGot toviol kəmas həni.*

²⁵ “Len nəyaran sagw, nukel ur natojan pipihəbələn aGot mai gamito, be gagai noləboii ke asike mətoris nəhogw am. ²⁶ Imaianan nukel koti mai gamit ke, len nəboŋ daməŋai nəsa bevisi hən gamit tipat len gamito! Asike ipat len ginəu am, ²⁷ bathut nəsatəgau gat natideh hən nəbesusuani dan gamito. Nukel naləjonian kavkav siGot mai gamito. ²⁸ Mətelələgau hən gamito, mətekətkəta təban navəshəšipsip samito lotovi alat siYesu. ANunun aGot igol ke məttoil a mo hən alat siGot, aGot toŋur galit hən nəda hiNatun san.* ²⁹ Ginəu noləboii ke, nəboŋ nəbivan tia dereh galevis legəm len gamito sumtan nalipah katkat gail. Dereh lemədas navəshəšipsip siYesu. ³⁰ Gamit galevis, dereh lile məhat, pair hən nakitinan hən ləbегəras ahai susur gail, hən ahai susur gail ləbегəsur galito. ³¹ Imagenan mətehulahul! Mitinau gati ke, len nasihau totor nəseŋəŋəv be nukel nalələgauan tabtab mai gamit vīsusua len nalennəyal mai nalenmariug. Vəha-səbsobur nutanjis gamit pisi.

³² “Gagai nerin gamit len navələn aGot. Mitinau gat nasoruan husur navoian san toləboi bigol məbīdanŋ am mai beviol mai gamit hən nəsa bevi samit balai, gamit məttovi siGot. ³³ Nəsaləjon nagol, nasilva o nahurabat sivan ideh. ³⁴ Gamit, mətoləboii ke, noum hən navələgw hən ke ginəu mai alat lototah mai ginəu, namtsəpar titideh.* ³⁵ Len natit pisi notogole, noŋusani ke datimasum tidəŋ magenan hən datbevi tarhət silat ləsədan. Mitinau gat nasoruan siNasub aYesu toke, ‘AGot tigol navoian van hən alat lotoviol səhor alat lotolav naviolan.’”

³⁶ Nəboŋ aPol tosor tonəŋ, etəjedur, gai mai galit pisi ale isor tuŋ. ³⁷ Galit pisi lutanŋ habat; lolugumŋ gat aPol, losumŋ nətarhon. ³⁸ Lululosa masuŋ bathut nəsa tokele ke, asike lorisi am. Beti losəhari vi lan nəwag wol.

21

Nəyaran siPol vi Jerusalem

¹ Nəboŋ namttorinŋ galit tia, namtuwol inor van vəbar naut a Kos, ale pelan han namtubar naholoul Rotes, beti namtovi Patara. ² Nəboŋ namttosaŋ nəwag wolwol bevi Fonisia, namtusah lan, namtuwol. ³ Namtoris naholoul Saiprus, ale nəboŋ namttowol dani len nəmair sinamito namtuwol vi Siria. Namtubar naut a Tair husur nəwag wol tedədanŋ tite ei. ⁴ Namtusah ahai susur galevis, ale namtutoh ei nəmaribəŋ eməlevru. Len aNunun aGot galit lukel mai aPol ke satevi məhat vi Jerusalem. ⁵ Nəboŋ namttotoh ei tonəŋ, namtorinŋ naut enan len nəyaran sinamito. Galit pisi mai asoalit mai anatulit luyar mai ginamito vi lan nətarhəvile. Len nabitas ei ginamit pisi namtotəŋadur, namtsor tuŋ, ⁶ ale namtosudəlaŋ ginamit gabag. Namtusah len nəwag wol, be galito luvahim.

⁷ Namtuwol a Tair van vəbar naut a Ptolemais. Len naut enan namtuke, “Ivoi,” mai nəvanuan nadələmian gail ale namtutoh mai galito hən nəmaribəŋ esua. ⁸ Pelan han namtovi Sisarea ale namtutoh mai a Filip tokelkel ur na-kel-uri-an tovoi, tovi vanuan sua len natikon lotoməlevru.* ⁹ Gai ikad anatvavin ivat lotovi vensus lotokel ur nəsa aGot tokel mai galito. ¹⁰ Nəboŋ namttotoh ei len nəmaribəŋ galevis, ahai kelkel ur sua, nahəsən aAkapus egəm len naut a Jutea gəm vi pan.* ¹¹ Egəm hən ginamito, ilav nəhau tutuŋ siPol ale ibanjis gat gabag narien mai navələn pisi həni. Ike, “ANunun aGot ekəmaiegai ke, ‘Naulumən nəhau tutuŋ egai tovi esan, alat a Jutea len naut a Jerusalem dereh libanjis gati hən ləberinŋ len navələn alat ləsavi Ju.’” ¹² Nəboŋ namttosəseləŋ hən natgalenan, ginamit mai alat lotosuh ei namtonjiri ke, aPol satevi Jerusalem. ¹³ Beti aPol isor var ginamit ke, “Mətumabe? Mətutanŋ,

* 20:23: Uman 21.4, 11 * 20:24: 2Tim 4.7 * 20:28: 1Pit 5.2 * 20:34: Uman 18.3 * 21:8: Uman 6.5, 8.5

* 21:10: Uman 11.28

ale nəlogw itanjis habat hən gamito. Be savi nə-banjis-gati-an ɲai notoutaut həni, noutaut hən nəbimat len naut a Jerusalem sil nahəsan Nasuḅ aYesu.”¹⁴ Husur namttohisi soḅuer, namtsasor am be namtuke, “Nəsa Nasuḅ toləɲoni mau tevisi.”¹⁵ Husur nəboŋ galenan namtoutaut ale namtovi məhat vi Jerusalem.¹⁶ Ahai susur galevis a Sisarea lutah mai ginamito, ale losəhar ginamit vi lan naim siMnason, auleSairprus sua tovi ahai susur a mo tia, ale namtutuh maii.

APoleris aJemes

¹⁷ Nəboŋ namttobar naut a Jerusalem, nəvanuan nadələmian gail lohəhaḅur hən namt-togəmai.¹⁸ Pelan hən namtutah mai aPol hən namtberis aJemes, ale alat lotoil a mo silat siYesu logəmai.¹⁹ APol ikel na-ke-ivoi-an mai galito, ale isor husur natit pisi visusua aGot togole len alat ləsavi Ju nəboŋ aPol toum moḥ galito.²⁰ Alat lotosəsəloŋ hən natgalenan lusor sal suh aGot ale lukel mai aPol ke, “Wawa, goris ləboii ke naJu gail lusəbur masuḅ logəm vi vanuan nadələmian gail. Galit pisi loləɲon buni ke lehusur nalo.²¹ Losəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur gaiug ke, gotoḅusan naJu gail lotosuh mai alat ləsavi Ju ke lipair dan aMoses, saletiv dalus anatulit gail ale salehusur naḅide seju gail.²² Dereh lesəsəloŋ hən gotogəmai, ale namtigol nəsəa? ²³ Gigol nəsa namttokel mai gaiug bai. Ikad ivat len ginamito lotogol na-kel-gati-an van hən aGot.²⁴ Gitah mai galito, gigol giveveu len nəhon aGot mai galito, ale lav nəvat mai galit hən ləḅesir nəkadulito. Imagenan nəvanuan pisi dereh lələboii ke, nəsa lotosəsəloŋ həni husur gaiug sakin, avil ke gaiug gugol husur nalo siMoses.* ²⁵ Be tarhət alat ləsavi Ju, namttusi tia ke salihan naməɲod tovi violan len natutumavan van hən nələblab, salihan nəda o naməɲod nəhau tobanjis bun navədolon mai saligol naitian tosa.”*

²⁶ Pelan hən aPol esəhar alalumən ale lugol luvəveu. Beti eḅis len naholəvat todar vis naim siGot hən ḅikel ur nəboŋ hən nanəɲan hən naveveuan salito, nəboŋ ahai tutumav ḅetutumav hən naviolan moḥ galit visusua.*

Lutah gat aPol

²⁷ Nəboŋ nəmariboŋ toməlevru pəpədaŋ hən tonəɲ, naJu galevis ta Asia loris aPol len naholəvat todar vis naim siGot. Nasoran salito igol naluvəh kavkav nəlolit ipanpaŋ van lutah gat aPol,²⁸ lukai ke, “UleIsrael gail, mətevi tarhət sinamito! Ategai evi naulumən toḅusan nəvanuan pisi len naut pisi. Len naḅusanan san isor tas nəvanuan sidat gail, nalo sidato mai naut egai. A məhat hən natgalenan, esəhar auleKris gail vi lan naut siGot, gol ke naut tolo egai eḅiŋḅiŋal len nəhon aGot.”* ²⁹ (Lokəmaienan husur lotoris aTrofimus ta Efesus* tia totah mai aPol len nabiltivile. Ale lunau ke aPol tosəhari vi lan naholəvat todar vis naim siGot.)† ³⁰ Beti nəvanuan len nabiltivile kavkav, nəlolit ipanpaŋ, lonḅur ḅonḅon, tah gat aPol, liv gargari dan naholəvat todar vis naim siGot, ale vəha-sua ɲai nabopita gail lokəkol.³¹ Nəboŋ lotohisi hən ləḅivəbuni, na-kel-uri-an ibar nakomada toil a mo hən nasoltia gail pisi siRom ei,‡ ke len naut a Jerusalem kavkav ikad nə-ḅal-taḅtaḅor-an tomədəs natit gail.³² Vəha-sua ɲai esəhar nasoltia mai nasenturion§ gail, lugam vi pan van hən naluvəh. Nəboŋ naluvəh lotoris nasoltia gail mai nakomada toil a mo, ləsəḅas aPol am.³³ Beti nakomada egəm hən aPol, itah gati, ale ikel mai nasoltia gail ke, libanjis gati hən natsen teru. Ale eus naluvəh ke nahəsan ase mai igol nəsa.³⁴ Galevis len naluvəh lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsual am. Ale husur edədəs ḅələboi nəsa tovisi bathut nəwalan, ike nasoltia gail lesəhar aPol vi lan naim sisoltia gail.³⁵ Nəboŋ aPol tobar na-mel-pəlpəlau-an hən naim sisoltia gail, lupati husur nabiltitol panpaŋ sinaluvəh.³⁶ Naluvəh lotohusur galito lukaikai ke, “Vəbuni! Vəbuni!”

APol isor kitin husur gai gabag

³⁷ Nəboŋ lotosəhsəhar aPol vi lohoim sisoltia gail, aPol eus nakomada ke, “Noləboi nəḅisor mai gaiug?” Atenan isor vari ke, “Goləboi nasoruan ta Kris a? ³⁸ Be gaiug gəsavi uləfjip togol nəḅalan mai a Rom a mo, ale tosəhar alalumən lotogolgol nəmatan lotovi 4,000 vi lan naut masmas a?” ³⁹ APol ike, “Ao, ginau novi naJu, auleTarsus a Silisia, naulumən hən nabiltivile enan. Nous gaiug ke, noləboi nəḅisor mai nəvanuan galeg bai a?” ⁴⁰ Nəboŋ todarḅ həni aPol

* 21:24: Uman 18.18 * 21:25: Uman 15.23-29 * 21:26: 1Kor 9.20 * 21:28: NaJu gail lunau ke alat ləsavi Ju lovi naut kəmas, ləsanor hən ləḅebis len naholəvat todar vis naim siGot. Limastoh vivile ɲai len Naut silat ləsavi Ju. Alat a Israel loləboi ləḅebis vi lan naut gail pəpədaŋ hən naim siGot: Naut silatpəhaḅut mai Naut silat a Israel. Avan ideh sahusur natgalenan, lugol imat. * 21:29: Uman 20.4 † 21:29: Hən naves 28-29, ris Eze 44.7 ‡ 21:31: Nahəsan aKlautius Lisias, ris Uman 23.26. § 21:32: Nasenturion evi nasoltia toil a mo hən nasoltia lotovi 100.

eil len na-mel-pəlpəlau-an ale eβil hən navəlan van hən naluʋoh. Nəboŋ naut toβut, isor mai galit len nasoruan seIpru gail ke,**

22

¹ “Lalurnan, aʋagw gail mai atəmagw gail, mətəsəsəloŋ hən na-sor-gole-an sagw tokitin.”
² Nəboŋ lotosəsəloŋ hən ke tosor len nasoruan seIpru gail, naut eβut habat ale ike, ³ “Ginau novi Ju sua, anagw ipas ginau len naut a Tarsus a Silisia. Notibau len nabiltivile egai. Nəboŋ notosəkul, ahai pusan sagw aKamaliel. Len napusanan san nosəkul ləboi bun nalo setəmadit ta sutuai. Noləŋon masuʋ hən notohusur aGot surian gamit pisi daməŋjai. ⁴ Ginau nomədas tabtab hən alat lotohusur napisal siNasuβ, nugol isa hən galito van vəbar nəmatan salito. Nubanjs gat alalurnan mai alatpəhaʋut, bar hən galit len naim bəbanjs. ⁵ Abiltihai tutumav mai alat lotoil a rno seJu gail loləboi ləbikel koti rnos ginau ke notokitin. Galit lulav nalobulat napisulan gail mai ginau van hən naJu gail a Tamaskus. Ale nuvan hən nəbibanjs gat alat lototoh ei, səhar təlmam hən galit vi Jerusalem hən ləbipanis.*

*APol ikel husur nəpairan san dan nəsaan
 (Uman 9.1-19, 26.12-18)*

⁶ “Nəboŋ notoyar van, pəpadan hən naut a Tamaskus tublial, vəha-sua ŋai namial togəm len nəmav tomial habat eβilas ginau. ⁷ Ale nuteh len tan, nosəsəloŋ hən nadoldol tous ginau ke, ‘Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa?’ ⁸ Nusor vari ke, ‘Gaiug ase Nasuβ?’ Beti ikel mai ginau ke, ‘Ginau aYesu ta Nasaret gotomədas bun ginau.’ ⁹ Alat lototah mai ginau loris namial tomial habat be ləsəsəsəloŋ hən nadoldol tosor mai ginau. ¹⁰ Nousi ke, ‘Nasuβ, nigol nəsa bai?’ Nasuβ ikel mai ginau ke, ‘Gile məhat, gebis len nabiltivile a Tamaskus. Avān sual ei dereh tikel mai gaiug natit pisi notorinji len gaiug hən gəβigole.’ ¹¹ Nodədas nəbəkəta sil namial enan tobilas ginau. ŋa alat lototah mai ginau lotəgau navəlagw, losəhar ginau vi lan naut a Tamaskus.

¹² “Naulurnan sua, nahəsān aAnanias egəm hən ginau. Evi vanuan tohusur kitin hən napisal siGot mai tohusur nalo, ale naJu gail ei luke tovoi. ¹³ Eil təban ginau ale ike, ‘Wawa Sol, gekəta vi məhat, nakətaan sam etəlmam!’ Vəha-sua ŋai nokəta vi məhat, norisi. ¹⁴ Beti ike, ‘AGot setəmadit ta sutuai itabtabuh len gaiug hən gəβeləboi naləŋonian san, hən gəβeris Nəvanuan Nanoran mai hən gəβəsəsəloŋ hən nadolon. ¹⁵ Husur dereh gevi vanuan san hən gəβikel kot nəsa gotorisi mai gotosəsəloŋ hən mai nəvanuan pisi. ¹⁶ Ale govəlo hən nəsa? Gile məhat, gibaptais, ale gisor mai Nasuβ hən bəkəkas kuv nəsaan sam gail.’

AGot esəvat aPol van hən alat ləsavi Ju

¹⁷ “Notəlmam vi Jerusalem ale nəboŋ notosor tuʋ len naholəvat todar vis naim siGot, noris na-kəta-risi-an sua togəm len nəmav ei. ¹⁸ Noris aYesu tokel mai ginau ke, ‘Getutut, gam dan naut a Jerusalem husur asike lodəlom na-kel-koti-an sam husur ginau.’ ¹⁹ Ale nuke, ‘Nasuβ, galit loləboii ke, len naim nabonbonan pisi seJu nubanjs gat alat lotorin nəlilit len gaiug ale nuʋas galito. ²⁰ Ale nəboŋ nəda hiSteven tosel, gai tosor vi tarhət sam, ginau noil pəpadan, nudam mai alat lototubuni. Nokəta təban nahurabat salito.’* ²¹ Beti ikel mai ginau ke, ‘Givan, nesəvat gaiug vi tut van hən naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail.’”

²² Naluʋoh losəsəloŋ hən aPol vəbar tokəmaianan. Be nəboŋ toke aGot tosavati van hən alat ləsavi Ju, lukai habat ke, “Lav kuvi dan navile a pan! Sanor ke bimaaur am.” ²³ Lukai van ale lubarbar hən nahurabat salit gail mai nəmasiav vi məhat. ²⁴ Nakomada ikel mai nasoltia gail ke, lesəhar aPol vi lohoim salito ale bilasi, usi hən ləbisabi ke, husur nəsa naluʋoh lotokai van hən maienan. ²⁵ Avil nəboŋ lotoliv gat navəlan mai narien aPol, banjs gat gail hən ləβebilasi, eus nasenturion toil təban ke, “Inor ke mətəbilas auleRom sua nakotan səsabi ke tosab?”* ²⁶ Nəboŋ nasenturion tosəsəloŋ hən natanan, ivan hən nakomada ale ikel maii ke, “Guke gigol nəsa? Atenan evi auleRom.” ²⁷ Nakomada egəm hən aPol, eusi ke, “Kel mai ginau, govī auleRom māu?” Ale ike, “Evoi.” ²⁸ Beti nakomada ike, “Nulav nəvat tosoβur mai alat a Rom hən notogəm vi uleRom.” Ris aPol toke, “Be ginau boh, nəboŋ lotopas ginau novi uleRom.” ²⁹ Vəha-sua ŋai alalurnan pəpadan hən ləβebilas aPol mai ləβeusi hən nausian gail, lovi tut dani. Nakomada am emətahw husur inau ləboii ke, tobanjs gat aPol tovi uleRom kitin hən natsen.†

APol eil rivuh len nəSanhitrin

** 21:40: Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke aPol tosor len nasoruan ta Aram. * 22:5:

Hən naves 4-5, Uman 8.3, 9.1-2 * 22:20: Uman 7.58, 8.1 * 22:25: Uman 16.37 † 22:29: Sanor ke avān ideh bibanjs gat auleRom hən natsen.

³⁰ Pelan han nakomada ike teləboii ke alat lotoil a mō seju gail lukot hən aPol hən nəsə. Ale isah rubat aPol, ale ikele idan ke abiltihai tutumav mai nəsəSanhitrin kavkav lebətah. Beti esəhar aPol vi pan, gol ke eil a mō len nəholito.

23

¹ Nəboŋ aPol tokəta mətaltal van hən nəsəSanhitrin ike, “Laluman, aŋagw gail, len nəmauran kavkav sagw len nəhon aGot nəlogw imasil vəbar daməŋai.” ² Beti abiltihai tutumav, aAnanias ikel mai alat lotoil təban aPol ke liŋos nabuŋon. ³ APol ipair van həni ike, “AGot tiŋas gaiug, gohum napisibile tobiŋbiŋal gotopiti tophəpəhw!”* Gobətah ei, gusaḅ səhoti ke nəsaŋol husur nalo siGot, avil gaiug goḅur kotov nalo nəboŋ gotokel mai alatenan ke liŋos ginau.” ⁴ Alat lotoil təban luke, “Imabe gotosor tosa hən abiltihai tutumav siGot?” ⁵ Ale aPol ike, “Aŋagw gail, nəsaləboii ke tovi biltihai tutumav, husur len natosian siGot ike, ‘Sagisor tisa hən avan ideh toil a mō hən nəvanuan sam̄ gail.’”*

⁶ Nəboŋ aPol tokəta ləboii ke galevis lovi Farisi, ikai van hən nəsəSanhitrin ke, “Aŋagw gail, novi Farisi sua, notovi anaton siFarisi gail. Lukot hən ginau husur nə-vatvat-viri-an mai na-le-məhat-an dan nəmatan!”* ⁷ Nəboŋ tokəmaienan, naFarisi gail mai naSattiusi gail lotuḅat sor ḅalḅal ale nəboŋbonan egəm nətarhət eru. ⁸ (NaSattiusi gail luke səkad na-le-məhat-an dan nəmatan, səkad aŋel ideh o nanunun ideh, be naFarisi gail lodəlo mi ke ikad galen piŋi.)* ⁹ Na-sor-ḅalḅal-an iwal habat. Galevis lotovi hai pusan hən nalo siMoses lotovi Farisi am, lule məhat, lusor ḅal habat ke, “Namtsəsəḅ natideh tosaḅ len ategai. Hum ma nanunun ideh o aŋel ideh māu tosor maii.”

¹⁰ Nəboŋ lotosor ḅalḅal van, nakomada emətahw ke, dereh lisah pəpəs aPol, ale ikel mai nasoltia gail ke, levi pan, ale len nədanjan salito lesəhar kuvi dan nəsəSanhitrin vi lan naim sisoltia gail.

¹¹ Len mariug enan Nasuḅ eil təban aPol ike, “Gitah gat nələm̄! Gukel kot natit gail husur ginau len naut a Jerusalem, imagenan gimaskel koti len naut a Rom am.”

Na-sor-utaut-an hən nəmatan siPol

¹² Len nadudulan naJu gail luḅonḅon, luta gat na-kel-gati-an ke lukolkol hən nəhanan mai namunan van vəbar nəboŋ ləbigol aPol ḅimat. ¹³ Nəvanuan lotoḅonḅon len na-sor-utaut-an enan lusəḅur səhor 40. ¹⁴ Luvan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō seju gail ale luke, “Namtukel gati ke sanamtihan ris natideh vir namḅbigol aPol ḅimat. ¹⁵ Imaienan, gamito mai nəsəSanhitrin, mitikel mai nakomada ke, tesəhar aPol van hən gamito surian ke məḅbikē məḅbisaḅ nakitinan am husuri. Namtoutaut hən namḅbigole ḅimat a tahw hən ḅibar gamito.”

¹⁶ Nəboŋ ailəon uluman matmat siPol tosəsəloŋ hən na-sor-utaut-an enan, evi lan naim sisoltia gail, eḅis lan ale ikel uri mai aPol. ¹⁷ APol ekis nasenturion sua gəmai ale ike, “Gesəhar nəmantuhmar egai van hən nakomada samito hən ḅikel ur natsua mai atenan.” ¹⁸ Na esəhari van hən nakomada. Nasenturion ikel mai ke, “APol, dattotah gati len naim sidato, ekis ginau, ale eus ginau ke nesəhar nəmantuhmar egai gəm hən gaiug. Ikad natsua hən ḅikele mai gaiug.” ¹⁹ Nakomada etəgau navəlan ailəon aPol, elivi hən arḅisor səḅolaru. Eusi ke, “Guke gikel ur nəsə mai ginau?” ²⁰ Isor vari ke, “NaJu gail ludaŋ mai galit gabag ke, pelan dereh leus gaiug hən gəḅesəhar aPol vi pan van hən nəsəSanhitrin hən ləḅisaḅ nakitinan am husuri, be logəgəras. ²¹ Sagedəlom galito. Laluman lotosəḅur səhor 40 lususuah, toh vir nagəmaian siPol. Lukel gati ke salihan, salemun vəbar ləbigol aPol ḅimat. Gagai loutaut vir gaiug ke gəḅidaŋ hən nəsə lotusi.” ²² Imagenan, nakomada enan ike nəmantuhmar tivan, ale ikel mai ke, “Sagikel mai avan ideh ke gotokel ur nategai mai ginau.”

APol ivan hən aFeliks a Sisarea

²³ Beti ekis nasenturion eru gəmai, ike, “Məreutaut hən nasoltia lotovi 200, nasoltia nahos lotovi 70 mai nasoltia nəsaran lotovi 200 hən ləḅevi Sisarea len namityal tomələpat daməŋ len mariug. ²⁴ Məreutaut hən nahos vir aPol, ale səhar aPol van hən aFeliks tovi gavna ei.”

²⁵ Itos naləḅulat maiegai ke:

²⁶ Ginau notovi Klautius Lisias nutos nategai van hən aGavna tovoi, aFeliks: Ivoi.

²⁷ NaJu gail lutah gat ategai hən ləḅiḅabuni. Nəboŋ notosabi ke tovi uleRom, ginau mai nasoltia gail namtuvan həni ale nulav kuvi dan galito. ²⁸ Husur ke notoke neləḅoi nəsaan lotoke togole, nosəhari van hən nəsəSanhitrin salito. ²⁹ Nusabi ke lotokot həni husur na-sor-ḅalḅal-an hən nalo salito, be nəmatan o naim ḅəbaŋis sanor hən nəsə lotoke togole.

* 23:3: Mat 23.27-28; Eze 13.10-11. Len naut egai aPol isor isa hən abiltihai tutumav * 23:5: Exo 22.28 * 23:6: Uman 26.5; Flp 3.5 * 23:8: Mat 22.23; Mak 12.18; Luk 20.27

³⁰ Nəboŋ notosəsəloŋ həni ke tokad na-sor-utaut-an hən ləbēmədas ategai, vəha-sua ŋai nosəvati van hən gaiug. Nukel mai alat lotosor tas ategai ke likel mai gaiug nəsaan lotonau ke togole. Sipa.

³¹ Imagenan nasoltia gail lugol husur nakelean sinakomada salito. Len mariug losəhar aPol vi Antipatris. ³² Pelan han nasoltia gail lotoyar, lotəlmam vi lan naim sisoltia gail, be nasoltia nahos gail luvan mai aPol sal. ³³ Nəboŋ lotokis aPol vi lohoim, aTertullus etubat sor tas aPol, ike, “aFeliks gotovi gavna, bathut namitisau sam̄ hən nautautan namtohəhəvur hən natəmat topat tobəlav mai natgalevis gotogəgel həni tovoi len nəkantri egai. ³⁴ Akis len naut pisi namtosipa hən nəsa gotogole, aFeliks gotoyalyal. ³⁵ Nəmətahun nəbigol gəbivekan. Imagenan, nous ke, gaiug gesəsəloŋ kəkereh hən ginamito len navoian gotokade tabtab.

24

aPol len nakotan siFeliks

¹ Len nəboŋ torim tohusur enan, abiltihai tutumav, aAnanias, egəm mai galevis lotoilo a m̄o seju mai avan sua, nahəsan aTertullus tovi ulumhan tokad namitisau hən nalo. Ale lukel uri mai agavna nəsa lotoke likot hən a Pol sile. ² Nəboŋ lotokis aPol vi lohoim, aTertullus etubat sor tas aPol, ike, “aFeliks gotovi gavna, bathut namitisau sam̄ hən nautautan namtohəhəvur hən natəmat topat tobəlav mai natgalevis gotogəgel həni tovoi len nəkantri egai. ³ Akis len naut pisi namtosipa hən nəsa gotogole, aFeliks gotoyalyal. ⁴ Nəmətahun nəbigol gəbivekan. Imagenan, nous ke, gaiug gesəsəloŋ kəkereh hən ginamito len navoian gotokade tabtab.

⁵ “Ategai, namtusabi ke tovi ulumhan namədasian togol nə-bəl-mətahuni-an len naJu pisi len navile a pan kavkav. Eil a m̄o hən naluvoḥ lotosab,* lotohusur ahai pusan ta Nasaret.* ⁶⁻⁸ Ategai igol risi hən tomədas naim siGot hən tobiŋbiŋal len nəhon aGot, imagenan namtutah gati. Nəboŋ gəbeusi, dereh gisabi ke, natit pisi namttokel mai gaiug ke aPol tosa lan, ekitin.”†

⁹ NaJu gail ei luḥon mai aTertulus, luke nəsa tokele ekitin.

aPol ikel nakitinan husur gai gabag mai aFeliks

¹⁰ Nəboŋ agavna totinuh van hən aPol hən bisor, aPol ikel mai ke, “aFeliks aGavna, noləboii ke, len nasihau tosoḅur gotopəpehun nanoran dan nəsaban len nəkantri egai tia. Imaienan nohəhəvur hən nəbisor husur natgalenan lotokel ke notogol tosa be sakinin. ¹¹ Sədaŋ hən gəbisabi ke, səbar nəmariboŋ tovi 12 tovan, novi məhat vi Jerusalem hən nəbilotu. ¹² Naut kəmas nəsa lotokele, ləsəsabi ke notosor bəlbal mai avan ideh, ləsəsabi ke notogol nadədarŋəbuan len naluvoḥ len naholəvat todar vis naim siGot, len naim nəbonḅonan seju ideh o len naut ideh len nabiltivile. ¹³ Lukel mai gaiug ke notogol tosa, be lodədas ləbevusan nakitinan hən nəsa lotokele. ¹⁴ Nukel ləboi nategai mai gaiug ke, nulotu hən aGot setəmanamit ta sutuai hən Napisal siNasub alategai lotoke tosa. Nodəlom natit pisi len nalo siMoses mai len natosian sihai kelkel ur gail. ¹⁵ Sumhan nəsa alategai ma lotodəlomi, ginau nuvatvat vir nəboŋ aGot biḅol na-le-məhat-an dan nəmatan hən alat lotonor mai ləsanor.* ¹⁶ Imaienan nohisi ke nəlogw imasil len nəhon aGot mai nəvanuan pisi tabtab.

¹⁷ “Husur nasihau tosoḅur notəlmam hən nəbevilol hən nəvat mai nəvanuan sagw gail lotom̄idole al hən nəbetutumav. ¹⁸ Nəboŋ notogol natenan mai notogol ginau notoveveu tia, lusab ginau len naholəvat todar vis naim siGot, be səkad naluvoḥ, səkad nadədarŋəbuan ideh.† ¹⁹ Avil ikad naJu galevis a Asia ei. Galit, ləbələboi natideh notogol tosa, ivoi hən ləbitoh gegai len nəhoḁ. ²⁰ Galit gabag n̄au, likel mai gaiug natideh sanor lotosabi len ginau nəboŋ notoil len nəhon nəSanhitrin salito! ²¹ Sumhan ma tovi nategai notokai habat həni nəboŋ notoil len nəbonḅonan salit ke, ‘Lukot hən ginau daməŋai husur nuvatvat vir na-le-məhat-an dan nəmatan!’* ”

²² Beti aFeliks toləboi masuḅ hən Napisal siNasub, igol nakotan evəlo, ike, “Nəboŋ aLisias, nakomada bəgəmai, nerin na-sor-sabi-an sagw husur gaiug.” ²³ Ale ikel mai nasenturion

† **23:35:** Naim enan, aHerot toyalyal eum həni. * **24:5:** Nalo siRom idam̄ hən nalotuan galevis ŋai. Tertulus ike napisal siYesu Nasub sanor len nalo enan. Len 14-16 aPol ike alat lotohusur napisal siNasub aYesu lohusur nalotuan sua, nalo siRom todam̄ həni husur ep̄itpitoḅ hən nalotuan seju gail. * **24:5:** Mat 2.23 † **24:6-8:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: Namtuke namtikot həni len nalo sinamito 7 be nakomada, aLisias, egəm lav kuvi dan ginamito len nədaŋan san. 8Beti ikel mai ginamito hən namtbəgəm hən gaiug. * **24:15:** Dan 12.2 † **24:18:** Hən naves 17-18, Uman 21.17-28 * **24:21:** Uman 23.6

ke, tekætkæta kækol hæn aPol be terinj hæn biyaryar kækereh, ale tidam hæn nævanuan siPol gail lekætkæta tæban.

aPol isor mai alarmisoan aFeliks mai aTrusilla

²⁴ Næmaribon galevis tohusuri aFeliks egem mai asoan, nahæsan aTrusilla, tovi Ju sua. Episul hæn aPol begem hæni ale esæselon hæn tosor husur nadæloimian len aYesu Kristo. ²⁵ APol ihol husur nanoran, mai nedañan hæn avan ideh bike, "Aoa," hæn næsaan, mai næbon aGot bikot hæn nævanuan pisi. Næbon tokæmaienan, aFeliks emætahw, ike, "Givan bai, næbisab næbon ideh am, dereh næpisul hæn gaiug hæn gæbegæmai." ²⁶ Bathut aFeliks tonau ke hum ma aPol bilav nævat maii hæn bimakuv, episul væha-sæbsæbur hæni hæn begem hol maii.

²⁷ Næbon nasihau toru togam gole tonon aPorsius Festus ilav namilen aFeliks. Ale husur aFeliks tolænon ke naju gail lehæhævur hæni, erinj aPol totoh tin len naim bæbanj.

25

aPol eusi ke aSisa tikot hæni

¹ Len næmaribon itor husur nagæmaian san len naut a Jutea, aFestus erinj naut a Sisarea vi mæhat vi Jerusalem. ² Len naut enan æbiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo seju gail, lukel uri mai aFestus næsa lotoke aPol togol tosa. Ale lonjiri ke, ³ bike læbehæhævur hæni, tilav aPol gem vi Jerusalem. (Lusor utaut hæni tia ke ligol aPol timat len næpisal.) ⁴ AFestus isor var galit ke, "Namtotogau gat aPol a Sisarea, ale asike idareh ginou nivan ei. ⁵ Imaienan, alat lotoil a mo hæn gamito, lith mai ginou. Bikad natideh tosa len atenan, likel ur næsa togol tosa len nakotan sagw ei."

⁶ AFestus itoh mai galit len naut enan len næmaribon sasæhor tomælevtor o tosehævur ale evi pan vi Sisarea. Pelan han ebætah len nakotan ale ike lesæhar aPol gemai. ⁷ Næbon aPol togæmai tonon, naju gail lotogem a Jerusalem loil dar vis aPol, lukel ur næsa lotoke aPol togol tosa avil lodædas læbevusan sehoti ke tovi kitinan. ⁸ APol isor vi tarhæt san gabag ke, "Næsgol natideh tobur kotov nalo seju gail, tomædas naim siGot o tomædas aSisa." ⁹ Be husur aFestus toke tigol naju gail lehæhævur, eus aPol ke, "Guke gevi Jerusalem hæn næbikot hæn gaiug ei sil natgalegai a?" ¹⁰ Ale aPol isor vari ke, "Gagai noil a mo len næhai bætbætah nakotan tovi nakotan seSisa; ale egai nakotan tonor hæn næbikot lan. Gaiug golæboi buni tia ke næsgol natideh tosab van hæn naju gail. ¹¹ Næbigol natideh tosa, tonor hæn næbimat sile, asike nugam dan næmatan enan, avil næsa naju galegai lotokel ke notogol tosa asike bekitin, sækad avan ideh tolæboi berinj ginou len navælalito. Nous ke aSisa tebætah len nakotan sagw." ¹² Beti næbon aFestus tosor husur natenan mai esan gail lotokad namitisau, isor var aPol ke, "Gous ke aSisa tebætah len nakotan sam, ale dereh givan hæn aSisa."

aFestus isor husur aPol mai aAkrrippa aKinj

¹³ Næbon næmaribon galevis tovan, aAkrrippa aKinj* mai aPernis tovi avavinan arogem hæn naut a Sisarea hæn ærbike, "Ivoi," ale ærbælælav mai aFestus. ¹⁴ Arutoh ei næmaribon isoður ale len natoñan sælaru aFestus isor husur nakotan siPol mai akinj, ike, "Ikad avan sua aFeliks torinj len naim bæbanj gegai. ¹⁵ Ale næbon nototoh len naut a Jerusalem, æbiltihai tutumav mai alat lotoil a mo seju gail, lukel mai ginou næsa lotoke aten togol tosa ale lous ke ginou nisab sehoti ke timaspanis. ¹⁶ Nukel mai galit ke, savi navide silat aRom hæn læberinj avan ideh len navælan alat lotoke tipanis. Be len nakotan atenan timaskad næbonbonan mai alat lotosor tasi hæn bisor vi tarhæt san gabag. ¹⁷ Imaienan næbon lotogem bon gegai, næsavælo be pelan han rjai nobætah len nakotan, ale nukel ke lesæhar aPol gemai. ¹⁸ Næbon alat lotosor tasi lotoil, læsakel ur natideh gai togol tosa hum notovatvat viri. ¹⁹ Be lusor tastasi husur næbathut nalotuan galevis salito, mai avan sua tomat, nahæsan aYesu, aPol toke tomaur. ²⁰ Husur næsalæboi ke timabe hæn næbepuspus kitev nakitinan husur natgalenan, nous aPol ke bæhæhævur mau ke tevi Jerusalem hæn bikot ei sil na-sor-tastasi-an galenan. ²¹ Avil næbon aPol tous ke titoh vir nakotan seSisa, nukel ke letægau gati vir næbesævati van hæn aSisa." ²² AAkrrippa ikel mai aFestus ke, "Ginou am nuke nesæselon hæn atenan." AFestus ike, "Pelan beti gesæselon hæni."

aPol len nahon aAkrrippa

²³ Na pelan han aAkrrippa mai aPernis arogem len navivan totibau hæn ærbipat gælar mæhat, arobis len narum hæn næbonbonan. Nakomada gail mai nævanuan totibau gail len navile, lutah mai gælaru. Beti aFestus ikele ke lesæhar aPol gemai. ²⁴ Ale aFestus ike, "Akrrippa aKinj mai galit lototoh mai ginamito, mætoris ategai. Naju gail pisi lous taltal hæn ginou len

* **25:13:** aHerot Akrrippa egai evi anatum aHerot Akrrippa togol ajemes avan ajon imat ale totah gat ahai pispisul gail. Ris Uman 12.1-24.

naut a Jerusalem mai gegai hœni, lukai ke sanor hœn bimaur am. ²⁵ Nœsœsabi ke togol natideh hœn ðimat sile. Ale nœboŋ toke tivan hœn aSisa, noriŋi ke nesœvati van. ²⁶ Avil nœsalœboi ke nitos nœsa husur ategai van hœn aSisa. Imaienan nosœhari gœm a mŋo len nœhomit pisi, mai gaiug mœu Akrippa aKiŋ. Nœboŋ namtœus nausian gail van hœni hum ma nœbisab natideh hœn nœbitos gati. ²⁷ Husur len nœnauan sagw sanor savoi hœn nœbesœvat avan ideh notobœnjis gati van, be na-tos-gati-an hœn nœsa togol tosa œbuer.”

26

APol isor mai aAkrippa

¹ AAkrippa ikel mai aPol ke, “Gisor mœs gaiug gabag bai.” Ale aPol ibar hœn navœlan, etubat sor vi tarhœt san gabag ke, ² “Len nœhom damœjai, nohœhaœur hœn nœbisor vi tarhœt sagw gabag. Nisor tas nœsa naju gail lotokel ke notogol tosa. ³ Nohœhaœur husur gaiug, aAkrippa aKiŋ, golœboi navide pisi mai na-sor-balbal-an seju gail. Imagenan nonjir gaiug ke, gesœsœloŋ mœdau vir ginau. ⁴ Naju pisi lolœboi navide hœn nœmauran sagw nœboŋ notokœkerekh vœbar damœjai, len natubatan len nœmauran sagw nœboŋ nototoh mai nœvanuan sagw gail, ale len naut a Jerusalem. ⁵ Galit lœbikœ lœbikel uri, lolœboi ebœlav tia ke notovi Farisi sua ale naFarisi gail ludaŋ hœn lœbehusur pis navide hœn nalotuan seju gail.* ⁶ Damœjai noil len nakotan husur nœ-vatvat-viri-an sagw len nœsa aGot tokel gati mai atœmadat ta sutuai. ⁷ Nakel-gati-an enan, nahœmar tovi 12 sidato luvatvat viri ke tisarpoh, ale ludaŋ len nalotuan van hœn aGot tabtab mœsi. Bathut nœ-vatvat-viri-an enan, naju gail lukot hœn ginau, aKiŋ. ⁸ Imab mœtsalœboi mœtbedœlomi ke aGot togol alat lotomat lule mœhat dan nœmatan? ⁹ A mŋo ginau am nunau ke nimasgol natit tisobur hœn nœbemœdas nahœsan aYesu ta Nasaret. ¹⁰ Ale len naut a Jerusalem nugol imaienan. Abiltihai tutumav gail lulav nœ-dam-hœni-an mai ginau ale nokœkol gat alat siGot len naim bœbœnjis, ale len nakotan nudan hœn nœmatan hum nœpanisemen salito. ¹¹ Len naim nabœnœnonan pisi seju nupanssem galito vœha-sœbsœbur, nohisi ke galit ideh lœbisor mœdas nahœsan aYesu. Nœlogw epœŋas galit hum notovinvinu ale nomœdas tabtab hœn galito van vœbar nabiltivile gail a tut.*

APol isor husur nœpairan san dan nœsaan (Uman 9.1-19, 22.6-16)

¹² “Len nœyaran galen sual a tut, novi Tamaskus len nœdaŋan sebiltihai tutumav gail ale nukad nalœbulat hœn nœ-dam-hœni-an salito. ¹³ AKiŋ, len natubliat, nœboŋ notohusur napisal, noris namial togœm len nœmav tomial sœhor namityal, tomias ginau mai alat lotoyar mai ginau. ¹⁴ Ginamit pisi namtuteh len tan, beti nosœsœloŋ hœn nadoldol tosor mai ginau len nasoruan selpru gail ke, ‘Sol, Sol, gomœdas tabtab hœn ginau hœn nœsa? Nœboŋ gotomœtahun ginau, gaiug sœbœm gosœnah hun nabuluk tosvœt nœhai tokan, amahean toturi hœni hœn bïyar binor.’ ¹⁵ Nousi ke, ‘Gaiug ase Nasub?’ Ale Nasub ike, ‘Ginau aYesu gotomœdas bun ginau! ¹⁶ Be gile mœhat, geil len narierŋ gœlaru. Novisi hœn gaiug hœn nœbitabtabuh len gaiug hœn gœbevi vanuan nauman sagw, ale hœn gœbikel kot natit gail gotorisi husur ginau mai natit gail nœbevisi hœn gaiug lan. ¹⁷ Dereh netœgau gat gaiug, nilav kuv gaiug dan alat lotomœtahun gaiug, nœvanuan sam gail mai alat lœsavi Ju notosœvat gaiug van hœn galit gagai. ¹⁸ Nosœvat gaiug van hœn galit hœn gœbesœŋav hœn namœtalito ale hœn gœbipair hœn galit dan nœmargobut van hœn namial, dan nœdaŋan siSetan van hœn aGot. Timagenan hœn lœbikad narubatian dan nœsaan, ale hœn lœbikad namilelit len alat lotoveveu husur nadœlomian salit len ginau.’

APol isor husur nauman san

¹⁹ “Imaienan, aAkrippa aKiŋ, nosœsœloŋ husur atenan togœm len nœmav, ale nugol nœsa tokele. ²⁰ Nukel ur mai nœvanuan pisi ke, lipair dan nœsaan salit van hœn aGot, ale nœsa lœbigole timasnor hœn nœpairan dan nœsaan. Nukel ur naten len naut a Tamaskus metœkav, beti len naut a Jerusalem, ale len naut a Jutea kavkav. Ale nuvan hœn alat lœsavi Ju, nukel uri mai galit am.* ²¹ Husur natenan, naju gail lutah gat ginau len naholœvat todar vis naim siGot, ale lugol risi ke, ligol nimat. ²² Vœbar damœjai aGot evi tarhœt sagw. Ale noil gegai, nukel ur nœsa notorisi mai nœvanuan kœmas gail mai nœvanuan gail lotoyalyal. Nœsa notokele epitoŋ ŋai hœn nœsa ahai kelkel ur gail mai aMoses lotokele ke tevisi. ²³ Luke aKristo, aGot totabtabuh lan, telœŋon tisa, ale husur ke tevi nametœkav hœn na-le-mœhat-an dan nœmatan, tikel ur namial mai nœvanuan sidat gail mai alat lœsavi Ju!”*

* 26:5: Uman 23.6; Flp 3.5   * 26:11: Uman 8.3, 9.1-2, 22.4-5   * 26:20: Uman 9.20, 28-29; Mat 3.8; Luk 3.8

* 26:23: 1Kor 15.20; Isa 42.6, 49.6

APol eus aAkrrippa hən bīkad nadəlomian

²⁴ Nəboŋ aPol tosor vi tarhət san gabag sal aFestus isor habat kəkol həni ke, “Pol govinu! Na-bīltiləboi-səhoti-an sarŋ igol ke gotovinvinu!” ²⁵ Be aPol ike, “Nəsavinvinu, aFestus gotoyalyal, avil nukel kot nasoruan tokitin, tokad nənəuan tovoi. ²⁶ AKiŋ eləboi natgalenan tia, husur enan noləboi nəbəkəmaienan maii. Nunau ləboii ke natideh gail sasusuah lan, husur natgalenan ləsavis hum lotosuah be lovisi pərpə. ²⁷ Akrrippa aKiŋ, godəlom nəsa ahai kelkel ur galitotos gati a? Noləboii ke gotodəlomi.” ²⁸ AAKrippa ikel mai aPol ke, “Len namityal tomtidol maiegai, gunau ke gotoləboi gəbīgol ke nəbəkəm vi Kristen a?” ²⁹ APol isor vari ke, “Nous aGot ke len namityal tomtidol o tobəlav, savi gaiug ŋai be galit pisi am lotosəsəloŋ hən ginau daməŋai, legəm surŋan ginau! Avil natsen galegai ebuer.”

³⁰ Beti aKiŋ, aGavna mai aPernis, mai alat lotobətah mai galito, galit pisi lule məhat. ³¹ Nəboŋ lotoriŋ narum enan lukel mai galit gabag ke, “Atenan sagol natideh tonor hən bimat o bītoh len naim bəbanjıs.” ³² AAKrippa ikel mai aFestus ke, “Atenan, asike tausi ke tavi lan nakotan seSisa, taləboi tavivile.”

27*APol iwol vi Rom*

¹ Nəboŋ aFestus toriŋi ke namtbiwol vi Itali, loriŋ aPol mai galevis lotobəbanjıs am len navəlan nasenturion sua, nahəsən aJulius, tovi gai sua len Nabīltiłuoh Nasoltia seSisa. ² Namtusah len nəwag wol ta Atramittium toke biwol vi lan navile gail bitas len naprovens Asia, ale namtotuhat wol. AAristarkus, auleMasetonia sua ta Tessalonika, itah mai ginamito. ³ Pelan han namtubar naut a Siton, ale aJulius, tovoi hən aPol, idam hən ke aPol bīvahut van hən nabubur san gail hən ləbəkəkəta təban. ⁴ Namtovi lau dan naut enan ale namtuwol susuah tarhəbab a Saiprus husur nəlan əvuv gol ginamito. ⁵ Nəboŋ namttowol tukot husur naut a Silisia mai a Pamfilia tonon, namtubar naut a Mira a Lisia. ⁶ Len naut enan nasenturion isaŋ nəwag wolwol sua ta Aleksadria toke tevi Itali ale eusan ginamit lan. ⁷ Len nəmariboŋ isoŋur namtuwol manmaneh. Namtohusur nabitas a Knitus be nawolan idan masuŋ. Pəpadaŋ hən naut a Knitus nəlan əvuv gol nəgaman sinamito ale namtuwol tarhəholoul a Krit səhor nabuŋon a Salmone. ⁸ Nawolan sinamit husur nabitas enan idan vəbar naut sua nahəsən tovi Naut Susuahan Tokab, pəpadaŋ hən nabiltivile a Lasea.

⁹ Nəmariboŋ isoŋur ivan tia, ale nətas isa hən nawolan husur Nəboŋ hən Nabəbanjan* tu ivan tia. Imaienan aPol ikel nalələgauan mai galit ¹⁰ ke, “Lalumən, noris ke dereh nawolan egai tidan habat ale natit tisoŋur timasig, savi nəkako mai nəwag ŋai, be nəmauran tisoŋur am.” ¹¹ Avil nasenturion sadəlom masuŋ hən nəsa aPol tokele, esəsəloŋ hən ahai wolwol mai amahean nəwag wol ŋai. ¹² Husur ke naut hən nasusuahan enan sanor hən namtbītoh lan len nahəbati naut susus, isoŋur len galit pisi luke namtiwol dani hən hum ma namtbībar naut a Finiks hən namtbītoh ei len nahəbati naut susus. Naut enan evi naut susuahan tokəta vi nəsutwes mai nanotwes.

Nəlan paru

¹³ Nəboŋ nəlan toŋuv kəkereh len nasaut, lunau ke ləbībar naut a Finiks ŋa loliv naga, lotuhat wol tukot pəpadaŋ hən naholoul a Krit. ¹⁴ Avil sədareh nəlan paru, nahəsən aNotis, əvuv idan tukot len naholoul a Krit gəmai. ¹⁵ Husur nəlan iŋas nəwag wol gol ke edədas biwol len nəlan topat gol nəhon maiean, namtupair, sarmar mai nəlan. ¹⁶ Nəboŋ namttogam tarhəbab len natuhholoul, nahəsən a Kauta, namtoləboi namtbəliv natuhbət vi məhat len nəwag wol, naut kəmas ke todan, ale namtubanjıs gati. ¹⁷ Nəboŋ tovi məhat tonon, lopis garu hən nəwag wol hən nabiltihau hən asike bīmaŋul. Beti husur lomətahw ke likos len nasəhau a Sirtis, lubar hən nəlai tovi aga, ale nətas isar hən galito, nəwag wol igam mədau. ¹⁸ Nətas ekur habat hən ginamito gol ke pelan han lotuhat bubulan nəkako len tas. ¹⁹ Ale len nəmariboŋ totor han lubar hən nahudhutit hən nəwag len tas hən navələlit ŋai hən ləbīmaur. ²⁰ Len nəmariboŋ isoŋur namityal mai namteso gail ləsavis. Nəlan paru iŋas habat hən ginamito van gol ke namtsadəlomi am ke namtbīmaur.

²¹ Nəboŋ ebəlav ləsəhan, beti aPol ile məhat, ikel mai galit ke, “Lalumən, ivoi mətəsəsəloŋ hən nalələgauan sagw. Asike mətawol dan naut a Krit, natit gail hən nəwag asike lətəmaŋulŋul, asike lətəmasig. ²² Be nukel mai gamit ke, ivoi mətətəgau gat nəlomito husur nəmauran samito asike imasig, nəwag wol ŋai dereh timasig. ²³ AGot tovi esagw notoum san, nino len mariug aŋel san eil təban ginau ²⁴ ike, ‘Sagemətahw Pol. Dereh gimaur, geil mtau len nakotan seSisa, ale aGot eviol həni mai gaiug tia hən nəmauran salit pisi lotosah

* **27:9:** Nəboŋ hən Nabəbanjan evi nəboŋ totibau seJu gail. Len nəboŋ enan ləsəhan, ləbəbanjı mai aGot. Abiltihai tutumav etutumav hən bəbəbanjı hən nəsaban mai nəsaan seJu gail. Nəboŋ enan ipat len nahəbati Septeba o Oktoba ŋa nətas isa masuŋ hən nawolan.

len nēwag wol mai gaiug.’²⁵ Imagenan, lalumān, mētelējon tivoi am len nēlomito husur nukad nadēlomian len aGot ke dereh tesumān nēsa tokele mai ginau. ²⁶ Be datimaskos len naholoul ideh bai.”

²⁷ Nēboŋ nawik eru togam gole, len mariug, nēboŋ nētas tosar hēn ginamit tukot len Nētas Atria, tubloh len mariug alat lotoum len nēwag wol lunau ke lusal gēm pēpadan hēn naut ideh. ²⁸ Lugol ris nēsarehan hēn nētas, sabi ke namita† han tovi 37. Sēdareh lugol ris nēsarehan tētas, sabi ke namita han tovi 27. ²⁹ Lomētahw ke hum mā namtbikos len nēvat, ale lubar hēn naga ivat bathuwag beti lusor tuŋ vir nalennēyal bēgēmai. ³⁰ Galevis lotoum len nēwag wol lohisi ke ligam dan nēwag, ale lorij natuhbot vi pan gēras ke libar hēn naga gail dan nēmashuwag. ³¹ Be aPol ikel mai nasenturion mai nasoltia gail ke, “Alatenan asike lēbītoh len nēwag wol, asike mētolēboi mētbimakov dan nēmatan.” ³² Beti nasoltia gail luta koton nēhau totah gat natuhbot, gol ke isal.

³³ Pēpadan hēn naut hīlan aPol enjir galit pisi ke lihan, ike, “Damēŋ nēmariboŋ evi 14 mēttotoh van mētsēhan, ale nēhanan samit ebuēr. ³⁴ Imaienan, ivoi ke mīthian natideh hēn bēvi tarhēt samito. Mītimasgole hēn mētbimaur. Husur nasivur ideh len nēkadumit asike imasig.”

³⁵ Nēboŋ tokēmaienan tonon, len nēholit pisi ilav nabēta, esipa len aGot, ebuēr nabēta ale etubāt hani. ³⁶ Galit pisi lolējon ivoi am len nēlolito ale luhan. ³⁷ (Ginamit pisi len nēwag wol enan namtovi 276.) ³⁸ Nēboŋ lotohanukub tonon, lobubulan nawit len tas hēn hīgol nēwag wol bēmēlala.

Nēwag wol ikos, imaŋpūlŋ

³⁹ Nēboŋ naut tolan, lēsaris lēboi naut be lokēta bunus naburhuut sua tokad nabion lotoke ligol nēwag wol tikos lan, be lēsālēboi ke timaienan o ledēdasi. ⁴⁰ Ŋa luta kokoton nēhau hēn naga gail hēn lēbīpat butitas. Nēboŋ lotogol nauman en sal, lusah rubat nēhau gail lotopis gat nēvos wolwol gēlaru hēni. Beti loliv nēlai mashuwag vi mēhat hēn nēlan bēvūvi, ale luwol vahut bitas. ⁴¹ Lubar naut nawilē tolev ale lukos. Nēmashuwag edēdas bērus be nabilitas iŋvas nēbathuwag van van vēmāpūlŋ. ⁴² Nasoltia gail lusor utaut hēn lēbīgol alat lotobanjis gat galito limat hēn asike lēbēgēgar yav. ⁴³ Avil nasenturion ike aPol timaur, ale ikai tas nāsor-utaut-an enan. Ikele ke, alat lotolēboi nagēgaran lemēlah len tas a mō, gēgar vahut. ⁴⁴ Ale ikel mai alat lotosuh ke, ideh lithah gat nētarhai, ideh lithah gat nahudhuwag. Imagenan galit pisi lubar nabitas, lumaur.

28

Len naholoul a Malta

¹ Nēboŋ namttovahut namtusabi ke nahēsan naholoul enan evi Malta. ² Husur naus eus mai naut esusus, alat lotosuh ei luvoī habat hēn ginamito. Lotuŋ nēhab, ale lukel nahēhāvuran salito mai ginamito. ³ APol itariv nēhab galevis, be nēboŋ torij len nēhab, nēmāt sua, nēvaipa*, imakov dan naut topud, hat navēlan. ⁴ Nēboŋ alat a Malta lotoris nēmāt totahētah len navēlan, lusorsor mai galit gabag ke, “Ategai evi naulumān togol nēmatan. Naut kēmas gai sēmat len tas, nagot pēhāvūt sidato, aNoran†, asike idam† ke timaur am.” ⁵ Be aPol ekur kuv nēmāt vi lan nēhab ale aPol imaur sal. ⁶ Luvvatv viri ke dereh aPol titob o titeh tutut timat. Avil lutoh viri ebēlav soŋuer. Natideh savisi hēni. Ale logēgel hēn nēnauan salito, lotubat kele ke evi nagot sua.*

⁷ Pēpadan hēn naut enan ikad nētan sinēvanuan totibau hēn naholoul, nahēsan aPuplius. Gai ike, “Ivoi,” mai ginamito ale ekōtkēta tēban ginamit len nēmariboŋ itor. ⁸ Len nēboŋ enan atēman aPuplius emēsah. Ipat len nēmel, epud mai eŋirpīr. APol ivan hēni, isor tuŋ. Nēboŋ tonon erij navēlan gēlar lan ale imaur. ⁹ Husur natenan, galit pisi len naholoul lotomēsah, logēm hēn aPol ale lumaur. ¹⁰ Loputsan ginamit hum namttovi vanuan toyalyal gail. Ale nēboŋ namttoutaut hēn namtbīwol vi lau, lousan natit pisi bēvi tarhēt sinamit len nawolan sinamito.

A Malta vi Rom

¹¹ Husur nahēbati itor namtovi lau len nēwag wolwol ta Aleksadria tokir len naholoul enan len nahēbati naut susus. Ikad Namēlav Larmīvan† tovi namēlauah han. ¹² Namtubar naut a Sirakus, ale namtutoh ei nēmariboŋ itor. ¹³ Beti namtorij naut enan namtubar

† **27:28:** Len nēboŋ enan lēsēkad namita, lukad nēfatom tovi pēpadan hēn namita eru. * **28:3:** Nēvaipa evi nēmāt

tosa, nēboŋ Bihat avan ideh, nabehi han igol ke timat. † **28:4:** ANoran evi nahēsan nagot tovi pēhāvūt sua silat a Kris.

* **28:6:** Uman 14.11 † **28:11:** Alat a Kris luke nagot toil a mō salito ikad anatan eru artovi namēlav gēlaru. Nahēsalaru aKastor mai aPoluks

naut a Rekiuum. Pelan han nēlan len nēsautwes etōvah, namtorin naut enan, ale hois han nantubar naut a Puteoli. ¹⁴ Len naut enan namtusāb nēvanuan nadōlomian lotous ginamit hēn namtbitoh mai galito len nawik esua. Imagenan namtogēm vōbar naut a Rom.

¹⁵ Nēboŋ nēvanuan nadōlomian gail ei lotosēsōloŋ hēni ke namttogēmai, logēm van vōbar Nēmaket siAppius mai Naim Nāvnjav Itor^S hēn lēbēbubur mai ginamito. Nēboŋ aPol toris galito, elēŋon ivoi am len nēlon, ale esipa vi tēban aGot.

¹⁶ Nēboŋ namttobar naut a Rom, ludam hēn aPol bitoh sēbon len naim sua mai nasoltia tokētkēta kēkol hēni.

APol len naut a Rom

¹⁷ Len nēmariboŋ totor tohusuri, aPol ekis naJu gail lotoila a mō gēmai. Nēboŋ lotobōnboŋ ikel mai galit ke, “Laluman, avagw gail, naut kēmas nēsagol natideh tomēdas nēvanuan sidat gail mai navide setēmadat ta sutuai, naJu gail lutah gat ginau len naut a Jerusalem ale lorin ginau len navēlan alat a Rom. ¹⁸ Nēboŋ lotous nausian gail mai ginau, luke lerin ginau nivan husur lēsēsāb natideh tonor hēn nēbimat. ¹⁹ Avil nēboŋ naJu gail lotosor mētahuni, igol ke nous ke nikot len nakotan seSisa, naut kēmas nēsēkad natideh hēn nabikot hēn nēvanuan sagw gail sile.* ²⁰ Bathut natgalenan, nokis gamit gēmai hēn nēberis gamit mai sor mai gamito. Nukad natsen galegai sil nē-vatvat-viri-an selsraēl, tovi aKristo.”

²¹ Ale lusor vari ke, “Namtsēlav nalobulāt ideh a Jutea tosor husur gaiug, mai avan ideh tobar naut egai sakel uri o sakel natideh tosa husur gaiug. ²² Be namtuke namtesēsōloŋ hēn nēnauan sam gail, husur namtolēboii ke, nēvanuan gail len naut pisi lusor tas naluvoh egai hēn nalotuan totile.”

²³ Lorin gat nēboŋ sua vir aPol ale galit isobur logēm vi lan naim totoh lan. Tuŋat dudulan vōbar nalenmariug aPol isor vahvah mai galito, ikel ur natohan pipihabēlan aGot ale len nalo siMoses, mai natosian sihai kelkel ur gail, ikel natgalenan hēn lēbēgēgel hēn nēnauan salit husur aYesu. ²⁴ Galevis lunau ke aPol ekitin, galevis am lēsādōlomi. ²⁵ Husur nēnauan salit sasua, lotuŋat rin naut enan. Ale aPol isor tētas am ke, “ANunun aGot ekitin nēboŋ tokel mai atēmadat ta sutuai len ahai kelkel ur, aIsaiah, ²⁶ ke,

“ ‘Givan hēn nēvanuan galegai, gike,
 “Len nasēsōloŋan samito, dereh mētesēsōloŋ
 be asike mētosēsōloŋ lēboi nēsa notokele,
 ale len nakētaan samito, dereh mētekēta
 be asike mētokēta lēboi nēsa notogole.”

²⁷ Husur nēkadun alategai egēm vōn vōn,
 pēpadaŋ nēdariŋjalit ebulbulol,
 ale namētalit iŋer.

Asike lētēmagenan,
 namētalit takēta ris nēsa notogole,
 nēdariŋjalit tasēsōloŋ hēn nēsa notokele,
 nēlolit talēboi natgalenan,
 ale lētēpair van hēn ginau,
 ale nētāgol galit lētēmaur.*

²⁸⁻²⁹ “Ale ginau nuke mētelēboii ke, nē-lav-kuvi-an enan dan nēsaan, aGot esēvati tia van hēn alat lēsavi Ju, ale galit dereh lesēsōloŋ balai!”* **

³⁰ Len nasihau eru aPol itoh ei len naim gai torentem, ale ehēha vūr hēn nēvanuan pisi lotogēm hēni. ³¹ Ikel ur natohan pipihabēlan aGot, epusan husur Nasub aYesu Kristo len na-il-buri-an, ale sēkad avan ideh tomēdasi.

^S 28:15: Nēmaket siAppius evi navile topat nakilomita tovi 69 a tut hēn naut a Rom. Naim Nāvnjav Itor evi navile topat nakilomita tovi 53 a tut hēn naut a Rom. * 28:19: Uman 25.11 * 28:27: Isa 6.9-10; Luk 8.10 * 28:28-29: Psa 67.3; Luk 3.6 ** 28:28-29: Natosian galevis ta sutuai losuhud hēn naves egai: 29 Nēboŋ tokel nasoruan enan tonor, naJu gail luvan, lusor balbal habat mai galit gabag.

Rom

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən alat a Rom

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Rom.

APol itosi hən nəsə?

Itosi hən beʋusan galit ke, nəmatan siYesu igol dattoləboi datb̄inor len nəhon aGot, ale aYesu dereh tevi tarhət sidato hən datb̄ikad nəmauran tovoi.

APol itos nalobulat napisulan egai ʋais mai len naut a be?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 57 nəboŋ totoh len naut a Korint.

APol itos nalobulat napisulan egai hən beʋaut hən nəp̄isal san vi lan naut a Rom. Ike tevi tarhət silat siYesu ei, beti dereh tivan hən naut a Spen. Ale aPol isor vəsvəsai nadəlomian silat siYesu mai nəvide hən nadəlomian enan begəgel hən nəmauran silat siYesu. (1.1–16.27)

1) Na-ke-ivoi-an mai naləŋonian siPol (1.1-17)

2) Nəvanuan gail p̄isi loləboi ləb̄imaaur len aYesu ʋai (1.18–3.20)

3) Nəp̄isal siGot hən bilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito (3.21–4.25)

4) Nəmauran toveveu len aKristo (5.1–8.39)

5) Nə-nau-utaut-an siGot m̄os alat seIsrael (9.1–11.36)

6) Nəvide silat siYesu (12.1–15.13)

7) Nə-maris-kotovi-an mai na-ke-ivoi-an gail (15.14–16.27)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi naslev sua seKristo, aYesu, aGot totabtabuh len ginau hən nəbevi hai pispisul m̄os na-kel-uri-an san tovoi. ² Sutuai, nəboŋ aYesu savisi sal, aGot ikel gati ke dereh tikel vəhot na-kel-uri-an san tovoi. Ale ikel vəhoti len nəsə ahai kelkel ur gail lototisi len natosian siGot.* ³⁻⁴ Na-kel-uri-an tovoi ehusr aNaturan aGot, aYesu. Len nəmauran san len navile a pan, ikad nəpasian len nəbathuyah siTevit tovi Kiŋ.* Ale aNunun aGot ikel uri ke tovi aNaturan aGot len nədaŋan nəboŋ togol tole məhat dan nəmatan.* Gai evi aYesu Kristo, aMasta sidato. ⁵ Len gai, aGot eviol kəmas hən navoian mai ginau,* hən nəbevi ahai pispisul m̄os nahəsən aKristo, hən nəbekis nəvanuan dan naluvoh hən nəvanuan naut tiltile p̄isi, hən ləb̄igol husur nəsə tokele bathut nadəlomian lotokade lan.

⁶ Gamit a Rom, mətovi galit galevis. AGot ekis gamit am hən mətəbevi seKristo.

⁷ Ginau aPol, nutos nalobulat napisulan egai van hən gamit p̄isi a Rom, aGot toləmas bun gamito, gai tokis gamit hən mətəbevi esan səbon.

AGot atəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat.

Naləŋonian siPol hən bevi Rom

⁸ Nuke nikele bai ke, len aYesu Kristo, nosipa vi təban aGot hən gamit p̄isi, husur nəvanuan gail lukel ur nadəlomian samito len navile a pan kavkav. ⁹ AGot notoum san len nəlogw kavkav nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi husur aNaturan ulum̄an, aGot eləboii ke notokitin nəboŋ notokel ke notosor tuḅ m̄os gamit tabtab. ¹⁰ Akis vəbar daməŋai len na-sor-tuḅ-an sagw, nous aGot ke, bələŋoni, dereh tigol nəp̄isal ideh hən nəbēmədoŋ təban gamito. ¹¹ Husur noləŋon masuḅ hən nəberis gamito, hən ke, len nagəmaian sagw, mətəbikad naviolan ideh seNunun aGot hən b̄igol mətəbidan am. ¹² Noləŋon masuḅ hən nəberis gamito hən datb̄igol datbələŋon b̄ivoi am len nəlodat gabag, nuke nevi tarhət samit len nadəlomian samito mai gamit am mətevi tarhət sagw len nadəlomian sagw.

¹³ Bathudud nadəlomian gail, nuke məteləboii ke notonau utaut hən nəbēmədoŋ təban gamito. Nugol vəha-soḅur həni be natgalevis lupatpat gol ginau vəbar daməŋai. Nuke neum samito ale nauman sagw len gamito tikad nəvite hum notokade len alat ləsavi Ju len naut tiltile gail am.* ¹⁴ Noləboii ke aGot eriŋ nauman len ginau ale nimasgole m̄os nəvanuan gail

* **1:2:** Isa 52.7, 61.1   * **1:3-4:** Mat 1.1   * **1:3-4:** Psa 2.7   * **1:5:** Len nasoruan ta Kris len naut egai ike ginamito, be alat lotokad namitisaui len nasoruan siGot lunau ke tosor husur gai səbon.   * **1:13:** Uman 19.21

þisi, nēvanuan nābilitivile gail mai auleut gail, alat lotokad nalēboian mai alat lototētān hēni.

¹⁵ Husur natanan, noutaut, nolōḡon nēbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamit a Rom am.

¹⁶ Nahurugw sēsa hēn na-kel-uri-an tovoi. Evi nēdaḡan siGot mōs nē-lav-kuvi-an dan nēsaan silat lotokad nadēlomian: mōs naJu gail a mō, beti alat lēsavi Ju. ¹⁷ Husur na-kel-uri-an tovoi ikel vēhot napisal hēn aGot ḡigol datbinor len nēhon. Napisal enan etubāt len nadēlomian van van, inoḡ len nadēlomian. Hum natosian siGot toke, “Len nadēlomian nēvanuan nanoran ikad nēmauran.”*

Nēlol paḡpaḡ siGot van hēn nēsaan

¹⁸ AGot len nēmav evēhot nēlol paḡpaḡ san. Nēlon epēḡas nēsaan silat lotomētāhun aGot, lotopul hēn nēsaan. Galit, len nēsaan salito, losusuan nakitinan.

¹⁹ Galit lolēboi nakitinan husur aGot, bathut igol ipaḡpaḡ hēn galito. ²⁰ Naut kēmas lotodēdas lēberis nēdaḡan san topat vi sutuai mai nāḡoruan san hum aGot; be nēdaḡan mai nāḡoruan san aruḡpaḡpaḡ len natit ḡisi togole. Husur len natubatan nēboḡ aGot togol navile a paḡ, van vēbar damēḡai, nēvanuan gail loris natit aGot togol gail. Imaienan lēsālēboi lēbetētas gol galito. ²¹ Husur ke, naut kēmas lotolēboi aGot maienan, lēsēsal suh nēyalyalan san suḡtan tovi Got, lēsasipa vi tēban. Be nēnauan salito egēm vi ut kēmas, nēnauan salit sēkad nē-nau-lēboii-an lan, lopul hēn nēmargobut ḡai. ²² Lukel ke lotokad namitisau hēn nēmauran tonor, be logēm vi ḡoḡon gail. ²³ Lugel nēyalyalan siGot totoh vi sutuai hēn nēlablab gail lotokad nēnahēnah hēn nēvanuan lēbimat, nēman namēsav gail, narivatvat gail mai natit lotokēkēlah.*

²⁴ Imagenan, aGot eriḡ gaḡulan galito hēn lēḡigol natideh lotolēḡoni len nēlolito, gol ke, len nāḡiḡiḡalan salito, lomēdas nibelit gabag len naitian tosa togol ḡole. ²⁵ Lugel nakitinan husur aGot hēn nalibliboḡan. Ale lulotu hēn natit aGot togol gail, lugol lotovi slev salit gail. Lēsālotu hēn aGot togol natgalenan, be gai inor hēn nē-sal-suhi-an van vi sutuai. Ganān!

²⁶ Husur lotogol natgalenan aGot eriḡ gaḡulan galito hēn lēḡigol nāvīde tobḡiḡiḡal ideh lotolēḡoni. Alātpēhāvut salit tu lupair dan napisal hēn naitian mai asoalit gail hēn lēḡigol naitian mai galit gabag. ²⁷ Len nāvīde tomāienan alalumiān lupair dan naitian mai alātpēhāvut, nēlolit isahsah len galit gabag. Alalumiān lobur kotov nāvīde tonor, lugol tobḡiḡiḡal mai galit gabag. Ale sil nēsaan lotogol gail, nēpaḡnismen tonor hēn nēsa galit sēbolit lotogole ibar galito.

²⁸ Bathut lotonau ke na-lēboi-aGot-an savi natideh, aGot eriḡ gaḡulan galit hēn lēḡitoh len nē-nau-sabsab-an salito. Imaienan lugol nēsa sanor hēn lēḡigole. ²⁹ Logēm pul hēn nēsaan tiltile gail: nāḡoruan sasa, na-lēḡon-masuḡ-hēn-natite-an hēn natite, nāsasaan, lutāḡul bulos avan ideh husur nēsa tokade. Lugolḡol nēmatan, lopul hēn nāvītīvituhan mai nagēḡasan. Lohēhāvur hēn lēḡigol na-lēḡon-isa-an len nēvanuan gail, lukel nēmadun nēvanuan gail, ³⁰ lusor mēdas nahēsālitō. Lomētāhun bun aGot, len nāvivan salit lēsēnau avan ideh am. Nēholit ileleah ale lusor patpat galit mēhat. Lukad namitisau hēn lēḡinau tabtab hēn napisal tovevau hēn lēḡigol nēsaan. Lēsāḡol nēsa atata mai anana artokele. ³¹ Len nāvīde hēn nēmauran salito ehum lotomelmel, lobur kotov na-kel-gati-an salit gail, na-lēmas-buni-an epēuer len galito, nēlolit sēḡaḡis avan ideh, ehum lēsēkad nalolosaan ideh. ³² Lolēboii ke, bathut aGot tonor, ikele ke, nēvanuan gail lotogol nāvīde lotomāienan limasmat. Avil lohusur nāvīde galen sal. Savi natanan ḡai, be lohēhāvur hēn lēberis nēvanuan gail am lēḡehusur nāvīde salito.

2

AGot inor len nē-sāḡ-sēḡoti-an san gail

¹ Gaiug gotosaḡ sēḡoti ke nēvanuan tile am timaspaḡis, ḡēsālēboi ḡēḡētētas gol gaiug, husur gaiug am gusa suḡtan galito. Nēboḡ gotosaḡ sēḡoti ke avan ideh timaspaḡis husur nēsaan san, be gaiug gusaḡ sēḡoti ke gaiug am ḡimaspaḡis, husur gaiug gugol nēsaan toḡitḡitōḡ.*

² Datolēboii ke, nēboḡ aGot tosaḡ sēḡoti ke nēvanuan limaspaḡis sil lotogol matenan, nē-sāḡ-sēḡoti-an san inor hēn nakitinan. ³ Imagenan, gaiug, nēboḡ gotosaḡ sēḡoti ke galit limaspaḡis be gaiug ḡohusur nāvīde toḡitōḡ hum galito, ḡunau ke gotolēboi ḡēḡigam yav dan nēpaḡnismen siGot a? Ao! ⁴ ḡēsālēboii ke aGot tovoi masuḡ hēn gaiug a? Gai satutut hēn bēmētāhun gaiug; len nasusumaran, itoh mēḡau mai gaiug. ḡēsālēboii a? Hum ma natgalenan lēsavi natideh len gaiug. AGot ivoi hēn gaiug hēn bēsēḡar gaiug van hēn nēpaḡran

* **1:17:** Hab 2.4 * **1:23:** Deu 4.16-18 * **2:1:** Mat 7.1; Luk 6.37. Len naut egai aPol esivoh len naJu gail husur lupatpat galit mēhat sēḡor alat lēsavi Ju.

dan nésaan, gəsənuu səhoti a? ⁵ Be gaiug guhaihai, nəkadum̄ ivonv̄on, gomətahun gəb̄ipair dan nésaan sam̄. Bathut gotomaienan gugol ke nəpanismen sam̄ gabag evivi məhat am, husur nəboŋ hən nəlol paŋpaŋ dereh tegəmai. Evi nəboŋ aGot b̄ikel vəhot nə-sab̄-səhoti-an san tonor, mai nəpanismen.* ⁶ AGot dereh tilav nəpurp̄uran mai nəvanuan p̄isi tinor hən nəsa lotogole.* ⁷ Dereh tilav nəmauran vi sutuai mai alat lotosusumar hən ləb̄igol navoian, lotodaŋ len aGot hən b̄eviol hən nəyalyalan, nə-sal-suh-galito-an mai nəmauran topat vi sutuai. ⁸ Be len nab̄itilol paŋpaŋ san, dereh nəlon aGot t̄ep̄əŋas alat lotonau galit səb̄olito ŋai, ləsagol nəsa nakitinan tokele, be lotopul hən nésaan len nəmauran salito. ⁹ Na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nəmauran todaŋ dereh aribar nəvanuan p̄isi lotogolgol nésaan: naJu gail a mo, beti alat ləsavi Ju. ¹⁰ Be alat lotogolgol navoian, dereh aGot t̄isal suh galito, t̄eputsan nahəsalo, t̄erij̄ natəmat len nəlolito: naJu gail a mo, beti alat ləsavi Ju. ¹¹ Husur nəv̄ide siGot ep̄itov̄ van hən nəvanuan p̄isi, ideh satile.*

¹² Alat ləsəkad nalo siGot be lotogol nésaan, dereh limasig naut kəmas ləsəkad nalo. Avil alat lotokad nalo be lotogol nésaan, nalo dereh t̄isab̄ səhoti ke limaspanis. ¹³ Husur savi alat lotosəsəloŋ hən nalo aGot togol lotonor len nəhon; be alat lotogol nəsa nalo tokele, dereh aGot t̄erij̄ ke galit linor len nəhon. ¹⁴ Husur, alat ləsavi Ju ləsəkad nalo siGot, ləb̄ehusur nəboruan salito ale gol nəsa nalo tokele, ehum lotokad nalo len nəlolito, naut kəmas ləsəsəloŋ hən boŋ ideh. ¹⁵ Len nəv̄ide salito imasil ke aGot totos gat nalo len nəlolito, husur nəlolit gail mai nənanuan salit səb̄olit arukel vəhot nésaan mai galito o arukel mai galit ke lotonor. ¹⁶ Dereh aGot tigol natgalenan len nəboŋ b̄ep̄əp̄ehun navoian dan nésaan len natit gail nəvanuan p̄isi lotosusuani. Nap̄əp̄ehunian enan, dereh t̄erij̄ len navəlan aK̄risto aYesu, hum na-kel-uri-an sagw tovoi tokele.

NaJu gail mai nalo

¹⁷ Be gaiug gotovi Ju, gumabe? Gaiug gudaŋ len nalo siGot, gusor patpat gaiug məhat hum aGot tovi amaheam̄. ¹⁸ Gaiug goləboi nəsa Nasub̄ toləŋoni, goləboi nəsa tonor mai nəsa tosa husur nalo san evusan gaiug. ¹⁹ Len nənanuan sam̄ gunau suluvi ke gotoləboi gəb̄esəhar nəvanuan gail, lotovi metbesw len nənanuan salito. Gunau suluvi ke gotohum nam̄ial toləboi b̄em̄ias nap̄isal m̄os alat lototoh len nəm̄argobut. ²⁰ Gunau suluvi ke gotovi hai p̄usan m̄os alat lotovi hoŋon mai alat ləsəmatmatu len nadələmian salito. Gaiug gotovi Ju gunau maien hən husur gukad nalo siGot tovi nəkadun naləboian mai nakitinan. ²¹ Imaienan, gəb̄evusan avan ideh gail, imabe gəsavusan gaiug gabag? Gukel uri ke, “Samtəvənənəh!” be gaiug, govənənəh a? ²² Gukele ke, “Samtigol naitian tobur kotov nəlahan!” be gaiug, gugol naitian tobur kotov nəlahan a? Gaiug gomətahun bun nələblab gail, be naim nalotuan hən nələblab gail, govənəh lan a?† ²³ Gaiug gusor patpat nalo siGot məhat, be gobur kokotov nalo enan m̄edas nahəsən aGot a? ²⁴ Husur natosian siGot ike, “Gamit məttovi Ju, naluvoŋ hən nəvanuan naut tilte lusor m̄edas nahəsən aGot sil gamito.”‡

²⁵ Gəb̄igol husur nəsa nalo siGot tokele, na-tiv-dalusi-an seJu evi natit tovoi husur ipat len nalo. Be gəb̄ebur kokotov nalo, na-tiv-dalusi-an sam̄ savi natideh. Ehum gəsavi Ju. Ehum gəsəkad na-tiv-dalusi-an len gaiug boŋ ideh. ²⁶ Imagenan, alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit ləb̄igol husur nəsa nalo tokele, len nabunusian siGot esum̄an lotokad na-tiv-dalusi-an tia, esum̄an lotovi Ju gail. ²⁷ Ale alat lotogol husur nəsa nalo tokele be ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit dereh lisab̄ səhoti ke, gaiug gotovi Ju gotokad na-tiv-dalusi-an, gimaspans husur gukad nalo be gobur kokotovi. ²⁸ Savi nəpasian o na-tiv-dalusi-an nəvanuan tokade len niben togol tovi Ju kitin. ²⁹ Ao. NaJu kitin evi Ju māu len nəlon. Ale na-tiv-dalusi-an kitin evi na-tiv-dalusi-an hən nəlon. Na-gol-husur-nalo-an edədas b̄igol na-tiv-dalusi-an kitin len nəlon, ao, aNunun aGot igole. Ale dereh aGot t̄isal suh nəvanuan tomaienən. Nəvanuan gail asike ləb̄isal suhi, be aGot māu dereh t̄isal suhi.§

3

¹ Bimagenan, ivoi mabe hən avan ideh bevi Ju? Ivoi mabe hən b̄ikad na-tiv-dalusi-an? ² Ivoi habat len natit p̄isi! Metəkav ikad natsua: aGot erij̄ nasoruan san len navəlan naJu gail.* ³ Be galit galevis asike ləb̄idaŋ len aGot, gunau ke nə-par-dələmi-an salito igol aGot

* 2:5: Zep 1.14-18, 2.2-3 * 2:6: Psa 62.12; Pro 24.12 * 2:11: Deu 10.17 † 2:22: Deu 7.25. NaJu gail lomətahun nələblab husur nalo siGot tokai tasi, be lovənəh natit topat len naim nalotuan silablab gail, ale lohəhəvur hən navat lotokade len nəboŋ lotopur hən. ‡ 2:24: Isa 52.5. § 2:29: Deu 30.6. Len nasoruan Ipru namilen Ju o Jutah evi nə-sal-suhi-an. Gen 29.35. * 3:2: Len naut egai aPol ike metəkav, be sakel natideh tovi na-vəha-ru-an tohusuri.

sədaŋ len na-kel-gati-an san gail a? ⁴ Ao! Satimaienan! AGot ekitin, akis igol nəsa tokele, naut kəmas nəvanuan pisi lovi vanuan nalibliboŋan gail. Hum aTevit aKiŋ tokele sutuai ke, “Nasub aGot, natit pisi gotokele māu, ekitin.

Avan ideh b̄ike b̄isor tas gaiug len nakotan,
dereh tisaḅ səhoti ke gotonor, gokitin,
ale dereh gewin len nakotan enan.”*

⁵ Be nəsaan sidat beṽusan p̄arṽar hən nanoran siGot, datekəmaḅe? Datoləboi datb̄ike aGot sanor nəboŋ topansem gidato a? Ao! Ikad nəvanuan lotonau tomaianen, ⁶ be nənauan salit sakitin. AGot asike tanor, asike taləboi tapəpəhun navoian dan nəsaan hən navile a pan.

⁷ Ikad nəvanuan lotoke, “Be nalibliboŋan sagw bigol p̄arṽar hən nakitinan siGot gol nəvanuan gail ləb̄isal suh nəyalyalan san, b̄imaienan, imabe aGot ipansem ginau sal sil nalibliboŋan sagw hum tovi saan?” ⁸ Ale nəvanuan galevis lusor mēdas ginamito. Lukel ke, namtuke, “Namtigol nəsaan hən nəsaan bigol navoian!” Alat lotokəmaianen, dereh lipanis, ale ivoi hən ləb̄ipanis!†

Səkad nəvanuan nanoran ideh

⁹ Ale datekəmaḅe? Məṽunau ke ginamit namttovi Ju, len nəhən aGot namtuvovi səhor nəvanuan tile gail am a? Ao, namtsamaienan. Noil hirhir len nəsa notokele tia ke, nəvanuan pisi, naJu gail mai alat ləsavi Ju, galit pisi lugolgol nəsaan. Nəsaan iwol hən nəmauran salito.

¹⁰ Hum natosian siGot toke,
“Səkad nəvanuan nanoran ideh,
sasua kasi.

¹¹ Səkad avan ideh tokad naləboian kitin,
səkad avan ideh toləŋon ke teləboi aGot

¹² Galit pisi lupair dani,
naṽide salit pisi isa batbat.

Səkad avan ideh togol navoian,
sasua kasi.”‡

¹³ “Nasoruan salit isa hum nəbən nabirimat toḅos nətan.
Namealito igol nagəgərasan.

Nəsa lotokele igol nasənahən,
hum nabehi hən nəmāt togole nəboŋ tohat nəvanuan.”*

¹⁴ “Nabuŋolit epul hən nasoruan namədasian mai na-məṽahun-buni-an.”*

¹⁵ “Lusaṽsaṽut hən ləbigol nəmatan.

¹⁶ Lugol namədasian mai na-ləŋon-isa-an len naut pisi lotovi lan.

¹⁷ Ləsələboi ləb̄itoh mai nəvanuan tile ideh len natəmat.”§

¹⁸ “Ləsaməṽahw len nəyalyalan siGot. Ləsənuan.”*

¹⁹ Gidat datoləboi ke natideh nalo tokele, ikele van hən alat lototoh len nəṽələn nalo, hən nəvanuan gail asike ləb̄ələboi ləb̄etətas gol galit am, ale hən b̄imasil ke nəvanuan pisi len navile a pan dereh likot len nakotan siGot. ²⁰ Imaienan, avan ideh saləboi b̄inor len nəhən aGot husur togol husur nalo. Nalo ipat ŋai hən datbeḅunus ləboi nəsaan sidato lan.*

Datunor mabe len nəhən aGot?

²¹ Be gagai, aGot evəḅot naṽisal hən datb̄inor len nəhən, ale na-gol-husur-nalo-an savi natideh hən. Naṽisal enan, nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail loṽəḅav utaut hən sutuai tia.** ²² AGot eriŋi ke dattonor len nəhən nəboŋ dattoriŋ nəlodat len aYesu Kristo. Imaienan hən nəvanuan pisi lotokad nadəlomian. Nəvanuan pisi loṽitṽitov, ²³ husur nəvanuan pisi lugol nəsaan, ŋa lutoh a tut, a tut masuṽ dan aGot, ləsənor kasi hən ləb̄ibar nəyalyalan san. ²⁴ Avil, len naviolan hən navoian aGot toviol kəmas hən, len aKristo aYesu toṽur nəmakuvan sidato, aGot eriŋi ke dattonor len nəhən. ²⁵ AGot eviol hən aYesu hum naviolan hən natutumavan, hən nəmatan san b̄idakuv nəlol paŋpaŋ siGot, nəlon toṽəŋas nəvanuan gail sil nəsaan salito. Len nadəlomian lotokade len nəmatan siYesu mōs galito, aGot erubat nəsaan salit dan galito. Natutumavan hən aYesu igol nanoran siGot ip̄arṽar, bathut ke, satutut hən toṽəḅahun galito, ekəṽa səhor nəsaan silat ta mō, ta sutuai, səpaŋsem galito. ²⁶ AGot igol natgalenan hən nanoran san b̄imasil len nəboŋ ta daməŋai. Igol tomaianen hən gai gabag b̄inor, ale hən

* 3:4: Psa 51.4 † 3:8: Len naves 5-8, aPol isor var naJu gail nəlolit toṽəŋas aPol husur lotonau ke aPol tokel ke nalo tovi ut kəmas. ‡ 3:12: Hən naves 10-12, ris Psa 14.1-3, 53.1-3 * 3:13: Psa 5.9, 140.3 * 3:14: Psa 10.7 § 3:17: Hən naves 15-17, ris Isa 59.7-8 * 3:18: Psa 36.1 * 3:20: Psa 143.2; Kal 2.16 *** 3:21: Rom 1.17. Len naut egai nasoruan ta Kris sake siMoses, be nalo aPol tosor husuri evi nalobulat torim aMoses toṽos gail.

bigol nəvanuan ləbinor len nəhon, ləbikad navoivoian maii nəboŋ lotokad nadələmian len aYesu topanis salito.

²⁷ Imagenan, datoləboi datbisor patpat gidat məhat hən natideh a? Aoa! Datoləboi datbikad navoivoian mai aGot len nalo dattogol husuri a? Ao! Datukad navoivoian mai aGot husur datukad nadələmian len aYesu. ²⁸ Nəbathusoran sagw imaiegai ke: len nadələmian dattokade, aGot erinji ke dattonor len nəhon, savi len nalo dattogol husuri. ²⁹ AGot evi Got seJu gail ŋa? Be alat ləsavi Ju, gai savi aGot salito a? Evoi! Evi aGot salito am! ³⁰ Husur Got esua ŋai. Len nadələmian erinji ke nəvanuan gail lunor len nəhon, naut kəmas lotokad na-tiv-dalusi-an o ləsəkade.^{††} ³¹ Namilen ke nadələmian igol nalo evi ut kəmas a? Ao Səmaienan! Nəboŋ dattorinŋ nəlodato len aGot, datugol husur nalo len nakitinan.

4

Nadələmian siAraham

¹ Ginamit namttovi Ju, ivoi hən namtbinau aAraham tovi atəmanamit ta sutuai. Datbisor husur naŋisal hən nəvanuan begəm binor len nəhon aGot, aAraham isabi ke imabe? ² AGot təsab aAraham tanor len nəhon husur natit aAraham togol gail, aAraham təkad natesua hən tasor patpat gai məhat lan. Be səmaienan. Avan ideh saləboi bisor patpat gai məhat len nəhon aGot. ³ Husur natosian siGot ike, "AAraham edələm na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot erinji ke tovi vanuan nanoran."*

⁴ Nəvanuan toum, naŋurpuran san savi naviolan, be evi purpuran hən nauman san. * ⁵ Be datsəmaienan mai aGot. AGot evi aGot torinji ke nəvanuan nəsaan lunor len nəhon. AGot sarinji ke galit lunor len nəhon hum tovi naŋurpuran hən nauman salito, be erinji ke lunor len nəhon hum tovi naviolan husur nadələmian lotokade lan.

⁶ Mitinau aTevit tokəmaienan, nəboŋ tosor husur nahəhaŋuran silat aGot torinji ke galit lotonor len nəhon, naut kəmas nauman salit gail. ATevit ike,

⁷ "Alat aGot toruŋat na-ŋur-kotov-nalo-an salit gail dan galito,
navoian siGot igol lukab həni.

Alat aGot tokas kuv nəkabut salit hən nəsaan salit gail,

navoian siGot igol lukab həni.

⁸ Evoi, lukab həni, lohəhaŋur həni,

husur aGot asike itos gat nəsaan salito gail am hum nəkabut salito."*

⁹ Be nahəhaŋuran enan, ipat mōs alat lotokad na-tiv-dalusi-an ŋa? Aoa! Ipat mōs galito mai alat ləsəkade sal. Husur datuke, "AAraham edələm na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot erinji ke tovi vanuan nanoran."* ¹⁰ Be natenan evisi ŋais? Evisi a mō len na-tiv-dalusi-an siAraham o a təhw lan? Imasil ke aGot erinji ke tovi nəvanuan nanoran nəboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal. ¹¹ Na-tiv-dalusi-an aAraham tokade a təhw, evi nə-ta-gati-an togol toŋarŋar ke, aGot torinji ke, inor len nəhon. Imaienana, imasil ke aAraham ikad navoivoian mai aGot bathut nadələmian tokade tia ale na-tiv-dalusi-an san egəm a təhw.* Imaienana aAraham evi atəmalit piŋi lotokad nadələmian be ləsəkad na-tiv-dalusi-an. AGot erinji ke lunor len nəhon bathut nadələmian salito. ¹² Ale alat lotokad na-tiv-dalusi-an, ləbikad nadələmian toŋitoŋ hum nadələmian aAraham atəmadat tokade nəboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal, aAraham evi atəman alatənan am.

Len nadələmian datukad na-kel-gati-an siGot

¹³ Sutuai aGot ikel gati ke tilav navile a pan mai aAraham mai nəpasusan san gail. Nəboŋ aGot tokel na-kel-gati-an enan, savi husur aAraham togol husur nalo, be husur, len nadələmian aAraham tokade lan, aGot erinji ke inor len nəhon.* ¹⁴ Husur na-kel-gati-an siGot təpat mōs alat lotogol husur nalo ŋai, nadələmian asike tavi natideh, ale na-kel-gati-an enan san asike təsarpoŋ. ¹⁵ Be nalo igol nəpanisimen siGot egəm hən alat lotoŋur kotovi. Be nalo tabuer, na-ŋur-kotov-nalo-an am tabuer.[†]

¹⁶ Imaienana, len nadələmian ŋai aGot erinji ke gidat dattonor len nəhon, hən datbikad naviol-kəmas-an san, hən nəpasusan siAraham piŋi ləbikad nəsa aGot tokel gati. Ale datbikad nadələmian len aGot suŋian aAraham, dereh datikad nəsa aGot tokel gati, naut kəmas dattovi Ju dattokad nalo o datsəmaienana. Husur aAraham evi tata sidat piŋi dattokad nadələmian. ¹⁷ Hum aGot tokel maii len natosian san ke, "Nugol gaiug govi tata sinaluŋoh

†† **3:30:** Deu 6.4; Kal 3.20. * **4:3:** Gen 15.6; Kal 3.6 * **4:4:** Gəbeum sivan ideh am, nauman gotogole evi nəkabut gai tokade len gaiug, nauman sam igol gai ikabut sam. Natenan igol naŋurpuran sam savi naviolan, be gai isar gel nəkabut san. * **4:8:** Psa 32.1-2 * **4:9:** Gen 15.6 * **4:11:** Gen 17.9-14 * **4:13:** Gen 12.2-3, 17.4-6, 22.15-18; Kal 3.29

† **4:15:** Nalo eŋusan nəsaan sidato, be saləboi bilav kuv nəpanisimen sile dan gidato.

hən nəvanuan naut tiltile gail.”* Len nəhon aGot, aApraham evi atəmadato husur ikad nadəlomian len aGot tolav nəmauran mai alat lotomat, ikad nadəlomian len aGot tokis nəsa toəuer, ale natit evisi.

¹⁸ Naut kəmas nə-lon-uri-an, len nə-vatvat-viri-an, aApraham ikad nadəlomian hən bəgam vi tata sinaluəoh hən nəvanuan naut tiltile gail, hum aGot tokel maii ke, “Naliliməso gotorisi, nəpasusan sam̄ dereh liəbuər maienan.”* ¹⁹ Ale nadəlomian siApraham sateh naut kəmas nədəm̄ han pəpədaŋ tovi 100; naut kəmas tonau ke niben pəpədaŋ hən tomət mai aSarah tobutoh.* ²⁰ Gai sariŋ gaəbulan na-kel-gati-an siGot. Eriŋ nəlon len aGot gol ke nadəlomian san idaŋ am, ale isal suh nəyalyalan siGot. ²¹ AApraham inau ləboii ke aGot eləboi biŋol natideh tokel gati. ²² Ale husur nadəlomian san, aGot eriŋi ke tovi vanuan nanoran.* ²³ Natosian enan toke “aGot eriŋi ke tovi vanuan nanoran” səpat m̄os aApraham ŋai. ²⁴ Natosian enan ipat m̄os gidato am. Ikel gati ke aGot togol aYesu, aMasta sidato, tole məhat dan nəmatan, datbəriŋ nəlodato lan, dereh teriŋi ke dattonor len nəhon. ²⁵ AGot idaŋ hən nəmatan siYesu sil nəsaan sidato, ale igol aYesu ile məhat dan nəmatan hən datb̄inor len nəhon aGot.*

5

Navit nadəlomian

¹ Len nadəlomian sidato, aGot eriŋi ke datunor len nəhon. Imagenan, len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəm̄at təban aGot. ² Bathut nəsa aYesu togole, len nadəlomian sidato, datobis len navoian aGot toviol kəmas həni, dattoil gəgat lan. Imagenan datikemkem habat husur datuvatvat viri ke dereh datikad nəyalyalan siGot. ³ Savi natenan ŋai. Datikemkem habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an sidat am. Husur datoləboii ke na-ləŋon-isa-vəsa-an iəvan hən nə-daŋ-buri-an. ⁴ Nə-daŋ-buri-an igol aGot ehəhəvur hən navide sidato. Ale datb̄eləboi aGot tohəhəvur hən navide sidato, nə-vatvat-viri-an dattokade lan idaŋ am. ⁵ Ale datoləboi buni ke nə-vatvat-viri-an sidato dereh tsarəoh. Husur aGot, len aNunun toviol həni mai gidato, aGot evur san na-ləmas-buni-an san topul len nəlodato.

⁶ Husur aKristo, nəbəŋ datsaləboi datbiŋol navoian sal, len nəbəŋ tonor həni, aKristo imat m̄os gidat datsənanu aGot. ⁷ Nəvanuan evis ŋai ludam̄ hən ləb̄imat m̄os nəvanuan tile, be ludam̄ hən ləb̄imat m̄os nəvanuan nanoran ŋai. Ale hum ma tokad avan ideh tokad na-il-buri-an hən bim̄at m̄os nəvanuan tovoi. ⁸ Be len nəsa togole, aGot igol iparpar ke toləmas masuə hən gidato maiegai ke: nəbəŋ dattovi vanuan nəsaan sal, aKristo imat m̄os gidato. ⁹ Len nəda hiYesu, aGot eriŋi ke datunor len nəhon. A məhat hən natenan, len nəmatan san, aYesu dereh tilav kuv gidato dan nəlol paŋpaŋ siGot. ¹⁰ A m̄o, nəbəŋ dattovi enemi siGot sal, esəvat aNatan ulum̄an hən bim̄at gel gidato. Nəbəŋ togol tomaienān, aGot igol datukad natəm̄at mai navoivoian maii. Ale datb̄ikad navoivoian mai aGot, dattoləboi buni ke, len nəmauran san len gidato, dereh aYesu tilav kuv gidato dan nəlol paŋpaŋ siGot. ¹¹ Savi natenan ŋai, be datukemkem husur datsəkad nəsasāan am mai aGot. Len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəm̄at mai aGot, gol datohəhəvur masuə.

Atam mai aKristo

¹² Imagenan, nəbəŋ aAtam togol nəsaan, nəsaan ebiis len navile a pan, ale navit nəsaan evi nəmatan. Imaienan len nəsaan siAtam, nəpasusan san piisi logəm vi vanuan nəsaan, lugol nəsaan, ale nəmatan ibar nəvanuan piisi.* ¹³ Sutuai, nəbəŋ nalo siMoses toəuer sal, nəvanuan navile a pan lugol nəsaan. Be husur ləsəkad nalo sal, aGot satos gat nəsaan galenan ke tovi nəkabut salito. ¹⁴ Be len nəbəŋ siAtam vəbar aMoses, nəmatan iwol hən nəvanuan piisi. Naut kəmas ləsəb̄ur koton nakelean todaŋ siGot hum a Atam tobuər kotovi, naut kəmas natenan, lumat sum̄an aAtam.

Datoləboi datb̄enənoə hən aAtam mai atesua tohusuri, aKristo. ¹⁵ Be gəlaru arotile, naviol-kəmas-an siGot etile masuə len nəsaan siAtam. Husur len nəsaan siAtam nəvanuan isobur lumat. Be a məhat hən natenan, len naviolan toğəm len aYesu Kristo, aGot eviol kəmas hən narubatian dan nəsaan mai nəvanuan isobur. ¹⁶ Ale navit na-viol-kəmas-an etile masuə hən navit nəsaan siAtam. Nəsaan siAtam iəvan hən nəpanismen. Be na-viol-kəmas-an siGot iəvan hən nanoran aGot togol dattokade len nəhon, naut kəmas dattogol nəsaan tosobur. ¹⁷ Len nəsaan sitenan, aAtam, nəmatan iwol hən nəvanuan piisi, lumat. Be navoian aGot toviol kəmas həni esəhor masuə hən natenan. Husur len ategaii tovi aYesu Kristo, aGot eriŋi ke nəvanuan lunor len nəhon. Ale ləb̄inor len nəhon maienan, dereh likad nədaŋan mai nəmauran vi sutuai.

* **4:17:** Gen 17.5   * **4:18:** Gen 15.5   * **4:19:** Gen 17.1, 15-22   * **4:22:** Gen 15.6   * **4:25:** Isa 53.4-5   * **5:12:** Gen 2.17, 3.6, 17-19

¹⁸ Imasil ke navit nesaan sua siAtam evi nepanisman togem han nvanuan pisi. Len navide tomagenan, navit nategaii tonor aYesu togole, igol nvanuan pisi lolabo labinor len nahon aGot mai lbikad nmauran kitin. ¹⁹ Nboj aAtam togol nesa aGot tokai tasi, nvanuan isoour logem vi vanuan nesaan. Ale nboj aYesu togol nesa aGot tokele, aGot dereh tigol nvanuan tisobur linor len nahon.

²⁰ Mitinau nalo siMoses. Nalo egem han nesaan begem tibau len na-labo-sahoti-an sinvanuan. Be nboj nesaan togem tibau, navoian aGot toviol kemas hani egem tibau masuv am sahari, ²¹ han navoian besahor nesaan. A mo, nesaan mai nematan aruwol han nvanuan pisi. Be gagai, navoian aGot toviol kemas hani, iwol han gidato. Imaienan, len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot igol datunor len nahon, ale datukad nmauran vi sutuai.

6

Nesaan sawol, be aNunun aGot iwol han gidato

¹ Ale datekamabe? Ivoi han datbigol nesaan tabtab han navoian aGot toviol kemas hani betibau am a?^{*} ² Aoa! Satimagenan! Nmauran han nesaan dattokade a mo imat ebum. Imabe datutoh lan sal? ³ Gidat pisi dattobaptais han dattotoh len aKristo aYesu, nboj dattobaptais, datumat bonbon maii len nematan san. Matsalaboii natenan a? ⁴ Nboj dattobaptais, datumat maii, datupat maii len nabur nematan han datbikad nmauran veveu han datbitoh lan. Imaienan han datbesuman aKristo tole mihat dan nematan len nedañan seTaman toyalyal.*

⁵ Husur, datbibon mai aKristo maienan len nematan san, dereh datibon maii len na-le-mihat-an dan nematan san. ⁶ Datolaboii ke, nmauran sidato ta mo itahatah maii len nahai balbal. Ehum nelodato itahatah ei, imat maii. Imagenan, nedañan nesaan tokade han towol han nmauran sidato imasig. Datsavi slev am han nesaan. ⁷ Husur nboj dattomat mai aKristo, datumakuv dan nedañan han nesaan. ⁸ Ale husur dattomat mai aKristo, datodolomi ke len natoñan dattokade maii, dereh datitoh tabtab. ⁹ Datolaboii buni ke husur aGot togol aKristo tole mihat dan nematan, edadas himat tatas am. Nematan asike iwol hani boj ideh am. ¹⁰ Nboj aKristo tomat, imat vaha-vis? Imat vaha-sua tjai han tobur kotov nedañan han nematan. Be ile mihat, imaur. Ale gagai len nmauran enan, itoh mos nayalyalan siGot. ¹¹ Imagenan, gamit am, mitimasnau laboii ke, nmauran han nesaan samit ta mo, imat ebum. Ale gagai van, len aYesu Kristo, mitimastoh mos nayalyalan siGot len nmauran veveu mettokade.

¹² Imagenan, nesaan satiwol han nibemito. Samtigol husur naləñonian han nibemito lotosa. ¹³ Samtidam kan nahudhubemit ideh hum natesua tosa han bigol nesaan. Aoa! Mateviol han gamito mai aGot hum alat lotomat be lotomaur dan nematan. Mateviol han nahudhubemit gail pisi mai aGot han lbigol navide lotonor len nabunusian san. ¹⁴ Husur nesaan asike iwol han gamit am, husur matsatoh len navolan nalo be metutoh len navoian aGot toviol kemas hani.

Datovi slev han nanoran siGot

¹⁵ Datsatoh len nalo be datutoh len navoian aGot toviol kemas hani. Imabe? Namilen ke inor han datbigol nesaan a? Satimagenan! ¹⁶ Nboj mettodam han metbigol natit pisi avan ideh tokele, metogem vi slev san. Matsalaboii a? Metbilekis han metbigol nesaan, egem vi masta samito, ilav gamit vi lan nematan. Metbilekis han metbigol nesa aGot tokele, ilav gamit vi lan nmauran han nanoran.* ¹⁷ Be sipa vi tban aGot! A mo mettovi slev sinesaan, be gagai, len nelomit kavkav, metugol husur nakitinan han napusanan mettokade. ¹⁸ AGot epur kuv gamito dan nesaan tia. Matsavi slev sinesaan am. Metogem vi slev sinanoran. ¹⁹ Nokamaienan len nasoruan kata han metleboi sahot napusanan sagw. A mo metudam han gamit kavkav han metbevi slev han navide tosa totavtavor mai nesaan mos metbigol nesaan van am. Gagai mitimasdam han gamit kavkav han metbevi slev sinanoran mos metbikad naburuan siGot.

²⁰ A mo, nboj mettovi slev sinesaan, matsatoh len nanoran, nanoran sawol han gamito. ²¹ Be navit nmauran enan, imabe? Gagai nahurumit isa len natgalenan mettogol gail. Navit natgalenan evi nematan! ²² Be gagai aGot epur kuv gamito dan nesaan, han asike nesaan biwol han gamit am. Mettovi slev siGot beti. Husur natenan, metulav naburuan siGot, ale navit naburuan siGot len gamito evi nmauran vi sutuai. ²³ Husur napurpuran han nesaan evi nematan, avil len aKristo aYesu, aMasta sidato, na-viol-kemas-an siGot evi nmauran vi sutuai.

* 6:1: Rom 3.8 * 6:4: Kol 2.12 * 6:16: Jon 8.34

7

Nasoruan keta togam len nalahan

¹ Bathudud nadəlomian, gamit mətoləboi nalo. Mətoləboii ke nalo ikad nədaŋan hən na-il-a-mo-an nəboŋ nəvanuan tokad nəmauran ŋai. ² Len nalo, napəhəvut tolah itoh len nəvəlan nəhəvut san nəboŋ atenan tokad nəmauran sal. Be atenan bimat, alitenan asike itoh len nəvəlan am, imakuv dan nalo hən nalahan. ³ Imaienan, nəboŋ ahəvut san tomaur sal, alitenan bilah mai togon, dereh lekis alitenan hən napəhəvut togol naitian tosa tobur kotov nalahan. Be ahəvut san bimat, aliten imakuv dan nalo enan. Ale naut kəmas bilah tətəs mai nəhəvut tile, aliten sagol naitian tosa tobur kotov nalahan. ⁴ Imagenan bathudud sagw, nokəmaiegai ke: nəboŋ məttoḃon mai niben aKristo len nəmatan san, mətumakuv dan nalo.* Ale gagai mətubon mai atenan tole məhat dan nəmatan hən gidato datbivən hən nəvit siGot. ⁵ Nəboruan dattokade a mo evi nəboruan hən nəsaan. Nəboŋ nəboruan enan towol hən gidato, natideh nalo tokai tasi, enan datoləŋon masuḃ hən datbigole. Naləŋonian galen lotosa loum len nibedato ale natit piŋi dattogole luḃan hən nəmatan. ⁶ Be gagai, gidat dattobon mai aKristo len nəmatan san, datumakuv dan nalo tobanjəs gat gidato. Imaienan datsahusur napisal ta mo, datsagol husur na-tos-gati-an hən nalo am. Gagai, len aNunun aGot, datohusur napisal veveu, datugol husur naləŋonian siGot.

Nalo mai nəsaan

⁷ Datekəməbe beti? Nalo isa a? Sadatekəmaienan! Nalo tabuer, asike nətaləboi səhot nəsaan sagw gail. Nəsaləboii ke naləŋonian len nəlogw tovi nəsaan vəbar nalo toke, "Sa-nələm tevənoh natideh."* ⁸ Be ehum nəsaan tolav nalo enan, ale igol nəlogw epul hən naləŋonian tilitile gail. Husur nalo tabuer, nəsaan asike təkad nədaŋan tomaiənan. ⁹ A mo, len nəmauran sagw, nalo səvi natideh len ginau. Be nəboŋ notosəsələŋ hən nakelean today toke, "Sa-nələm tevənoh natideh," numadhaləboii ke nugol nəsaan, nəsaan imaur len ginau. ¹⁰ Ale len nəsaan nukad nəmatan husur nəsaan epəpəhun ginau dan aGot. Imaienan, nunau səhoti ke nakelean enan today topat hən bilav nəmauran mai ginau, ilav nəmatan mai ginau!* ¹¹ Bathut len nakelean enan today nəsaan isəḃ napisal hən toğaras ginau. Ale len nakelean enan today, igol numat.*

¹² Mitinau nategai ke: Nalo evi siGot. Ale nakelean today len nalo evi siGot, inor, ivoi. ¹³ Bimaiənan, namilen ke nalo tovoi igol numat a? Aoa! Səmaiənan! Evi nəsaan togole. Len nalo tovoi nəsaan ilav nəmatan gəm hən ginau, epəpəhun ginau dan aGot. Husur natenan nalo ivoi, be igol nəsaan len nəlogw iparpar, ale noləboii ke nəsaan isa batbat.

Nəbalan len nalo

¹⁴ Datoləboii ke nalo egəm len aNunun aGot, ale ivoi. Be ginau novi vanuan notokad nəboruan nəsaan hən nəvile eg a pan. Ehum notovi slev hən nəsaan. ¹⁵ Nəsaləboi səhot nəsa notogolgole, husur nəsa notoləŋon nəbigole, nəsagole. Be nugol nəsa notomətahun bun nəbigole. ¹⁶ Be nəsa notogole bevi nəsa notomətahun nəbigole, nudam ke nalo ivoi.† ¹⁷ Imagenan, səvi ginau notogol naten tosa; evi nəsaan togol naut a im san len ginau togole. ¹⁸ Ale noləboii ke səkad natideh tovoi totoh len ginau, namilen ke səkad natideh tovoi totoh len nəboruan sagw hən nəsaan. Husur nuke nigol navoian, be nodədasi. ¹⁹ Nuke nigol navoian be nəsagole. Nomətahun nəbigol nəsaan, be enan evi nəsa notogol tabtab həni. ²⁰ Avil nəbigol nəsa notomətahun nəbigole, namilen ke səvi ginau am togole, be evi nəsaan totoh tin len ginau togole.

²¹ Imagenan nusəḃ natesua tomaiegai tabtab ke: nəboŋ notoləŋon nəbigol navoian, nəsaan itah tabtab mai ginau. ²² Husur len nəlon nəlogw noləmas bun nalo siGot, ²³ be nobunus nədaŋan‡ tile am len ginau toḃal mai nalo nənauan sagw toləŋoni. Ale nədaŋan enan igol nəsaan topat len ginau, ibanjəs gat ginau. ²⁴ O nəmauran sagw isa! Nahəhəvuran eḃuer! Ase tilav kuv ginau dan nawan hən nibegw egai tosehar ginau van hən nəmatan? Ase? ²⁵ AGot səḃon! Len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot dereh tigole. Sipa vi təban!

Imaiean, len nənauan sagw novi slev hən nalo siGot, be len nəboruan sagw hən nəsaan novi slev hən nəsaan.

8

Nəmauran len aNunun aGot

* **7:4:** Len naut egai ehum dattovi pəhəvut ale nəhəvut sidat imat gol ke datumakuv dan nalo. * **7:7:** Exo 20.17; Deu 5.21 * **7:10:** Lev 18.5; Deu 4.1, 5.33; Eze 20.11 * **7:11:** Gen 3.13 † **7:16:** Len naut egai aPol ike nalo ivoi husur emətahun Debur kotovi, namilen ke eləŋon bigol husuri. ‡ **7:23:** Len nasoruan ta Kris ike nalo, sake nədaŋan.

¹ Imagenan beti, gagai səkad nəpanismen ideh mōs alat lotovi seKris̄to, aYesu. ² Bathut nədanjan seNunun Nəmauran len aKris̄to aYesu igol gumakuv dan nədanjan hən nəsaan mai nəmatan.* ³ Nalo edədas bilav kuv gidato dan nəsaan, husur len nədanjan sidat səbōdato, datsaləboi datb̄igol husur nalo. Avil nəsa nalo todədasi, aGot igole. AGot esəvat aNatun uluman matmat san hən b̄egəm vi vanuan. Ikad niben mai naboruan sum̄an gidat dattovi vanuan nəsaan gail. Ale aGot erin̄ nəpanismen sadit lan, hum tovi naviolan hən natutumavan mōs nəsaan sadit gail. Igol nədanjan hən nəsaan inon̄j. ⁴ AGot igol imaienan, hən natit gail na-tos-gati-an hən nalo tokel ke lotonor ləb̄isarpoḥ len gidato māu, hən datb̄eləboi datb̄igol p̄is naḁide tonor nalo tokele. Gidat datsahusur naləḁonian sidat gail lotosa am, gagai datohusur naləḁonian seNunun aGot. ⁵ Alat lotogol husur naboruan nəsaan salito, lunau tabtab hən nəsa naboruan nəsaan toləḁoni. Avil alat lotogol husur aNunun aGot, lunau tabtab hən nəsa aNunun aGot toləḁoni. ⁶ Husur nəboḁ naboruan nəsaan towol hən nənauan, naḁite evi nəmatan. Be nəboḁ aNunun aGot towol hən nənauan, naḁite evi nəmauran mai natəmat. ⁷ Bathut nəboḁ naboruan nəsaan towol hən nənauan, nənauan enan evi enemi siGot tabtab. Sagol husur nalo siGot boḁ ideh, savi enan ḁai, be edədas b̄igol husuri. ⁸ Husur enan, alat lotogol husur naboruan nəsaan salito ləsaləboi ləb̄igol aGot b̄ehəhəv̄ur.

⁹ Be gamito, mətsagol husur naboruan nəsaan, mətugol husur aNunun aGot husur aNunun aGot itoh tin len gamito. Be natsua, avan ideh asike b̄ikad aNunun aKris̄to lan, gai savi seKris̄to. ¹⁰ Be aKris̄to b̄itoh len gamito, naut kəmas nibemito dereh limat sil nəsaan, aNunun aGot evi nəmauran veveu mōs gamito husur nanoran, navoivoian məttokade mai aGot.† ¹¹ Ale aNunun aGot togol aYesu tole məhat dan nəmatan b̄itoh len gamito, namilen ke, naut kəmas nibemito dereh limat, len aNunun totoh len nəlomito, atenan togol aKris̄to tole məhat dan nəmatan dereh tilav nəmauran mai nibemito.

¹² Imagenan bathudud nadələmian, datimasgol nəsa aGot toləḁoni. Sadatehusur naləḁonian hən naboruan nəsaan sidato. ¹³ Husur məb̄ehusur naləḁonian hən naboruan nəsaan, dereh mitimat. Be len aNunun aGot məb̄igol naḁide samit tosa gail ləb̄imat ebun, dereh mitikad nəmauran. ¹⁴ Bathut alat aNunun aGot towol hən galito, galit lovi natun aGot. ¹⁵ Husur aGot səlav aNunun mai gamito hən mət̄bevi slev hən namətahwan hən namətahwan b̄iwol hən gamit tət̄as am. Aoa! Ilavi hən mət̄b̄egəm vi natun san gail. Ale gagai datukai van həni ke, “Appa, Tata.”‡ ¹⁶ Nəbon̄an hən aNunun aGot mai nanunudato ikel koti ke dattovi natun aGot gail. ¹⁷ Ale dat̄bevi anatan san gail, ekitin ke dereh datikad naviolan aGot toutaut həni mōs anatan gail sum̄an aKris̄to tokade. Imaienan, datb̄ihan katəḁol mai aKris̄to len na-ləḁon-isa-vəsa-an san, dereh datikatəḁol mai len nəyalalan san.*

Nəyalalan ta tahw

¹⁸ Len nabunusian sagw, datb̄enənoḁ hən na-ləḁon-isa-vəsa-an dattokade gagai mai namənas hən nəyalalan aGot b̄evəhotei mai gidato balai, na-ləḁon-isa-vəsa-an savi natideh. ¹⁹ Len nasigariran, natit p̄isi aGot togole, nəmav, nətan mai nətas mai natit p̄isi lotosuh lan, natgalen p̄isi losuh vir aGot b̄evəhot anatan gail ləb̄ip̄arḁar. ²⁰ Husur natgalen losuh kəmas, ləsalekis hən lotomaienan be aGot igol lumaienan.§ Igole len nə-vatvat-viri-an ²¹ ke, gail p̄isi limakuv dan nəbaḁjisan hən nəmatan mai nam̄oman mai naboan, hən ləb̄ikad nəmakuvan toyalyal anatan aGot gail lotokade. ²² Husur datoləboii ke natit p̄isi aGot togole lokilob vəbar daməḁai, lois bon̄on len napəḁasan, hum napəhəv̄ut topasus. ²³ Savi natanen ḁai, be gidat am datokilob naut kəmas dattokad aNunun aGot hum naḁit nametəkav hən natit p̄isi aGot b̄eviol həni mai gidat balai. Datosigarir; datutoḁ vir nəboḁ aGot b̄igol dat̄bevi anatan san gail, nəboḁ b̄igol nibedat ləb̄imakuv dan natit p̄isi tosa hən ləb̄egəm vi nibedat veveu vi sutuai.* ²⁴ Husur datukad nə-vatvat-viri-an enan nəboḁ aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Be datb̄ikad nəsa datb̄ivatvat viri, savi nə-vatvat-viri-an am. Husur ase len gidato ivatvat vir nəsa tokade tia? ²⁵ Be datb̄ivatvat vir nəsa datsəkade sal, len nə-dan-b̄uri-an datutoḁ mədau viri.

²⁶ Len naḁide tomaienan, aNunun aGot evi tarhət sidato husur datsədan̄. Husur datsaləboi nəsa tonor hən datb̄isor tuḁ mōsi. Be len nakiloban nasoruan todədas b̄ikel namilen, aNunun aGot isor tuḁ sidato. ²⁷ Ale aGot tokəta kitev nəsa topat len nəlodato,

* **8:2:** Natosian galevis ta sutuai luke, aYesu igol numakuv dan nədanjan hən nəsaan mai nəmatan. † **8:10:** Len naut egai namilen səmasil len nasoruan ta Kris. Hum ma tohum nəsa topat tubat len aNunun aGot, o hum ma tovi: nanunumito lukad nəmauran husur aGot erin̄j ke mətunor len nəbon. ‡ **8:15:** Mak 14.36; Kal 4.5-7. Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata. * **8:17:** 2Kor 4.17; 1Pit 4.13 § **8:20:** Nəboḁ aGot togol navile a pan, igol natit p̄isi hən ləb̄igol nasa toləḁoni, hən ləb̄ikad naḁite. Be nəboḁ aTam togol nəsaan, aGot igol natgalenan asike luḁan am hum ta mō, ale losuh kəmas maienan. * **8:23:** 2Kor 5.2-4

gai eləboi nənuan seNunun, bathut aNunun isor sinəvanuan siGot gail mai aGot, tonor hən naləjonian siGot.

²⁸ Ale datoləboii ke len natit pisi tovisi hən galito, aGot eum mōs navoian silat gai toləmas bun galito, gai tokis galito tonor hən nə-nau-utaut-an san.** ²⁹ Husur sutuai tia aGot eləboi alat ləbevi esan gail. Len nənuan san eriŋi ke legəm sumān aNaturan, hən ke aYesu bevi hai a mto tokad avān mai avāvinen tosobur. ³⁰ Ale alat aGot toriŋi ke legəm sumān aNaturan, ekis galito. Ale alat gai tokis galito, eriŋi ke lunor len nəhon. Ale alat gai toriŋi ke lotonor len nəhon, eputsan galito hən ləbiyalal maii.

Na-ləmas-masuḅ-həni-an siGot

³¹ Natgalenan ləbimaianan, datekəmabe am? AGot bitah mai gidato, bevi sidato, avān ideh saləboi bevin səhor gidato! ³² AGot salekol gol aNaturan. Aoa, eviol həni hən bimāt mōs gadit pisi. Imagenan, husur toviol hən aNaturan mai gidato tia, dereh teviol kəmas hən natit pisi am mai gidato. ³³ Len nakotan siGot ase eləboi beil hirhir ke alat aGot tolekis hən galito, lotogol tosa? Husur evi aGot toriŋi ke lotonor len nəhon! ³⁴ Ase eləboi bikel ke limaspanis? Husur evi aKristo aYesu tosor mai aGot mōs gidato. Evi aKristo tomat mōs gidato, evi aKristo aGot togol tole məhat dan nəmatan ale evi aKristo tobətah len nətarhət nəmatu siGot. ³⁵ Imagenan, ase eləboi beppəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an seKristo enan? Naut kəmas avān ideh biŋol nasənanan len gidato, naut kəmas nəmauran sidat biđan, naut kəmas nəvanuan gail ləbeḡmēdas tabtab hən gidato, naut kəmas nəhanian beḡbuer, naut kəmas datbimalmal, naut kəmas nəmauran sidat pəpadan hən biđat len nəmatan, naut kəmas nabu nəbalan biŋol datbimat, səkad natideh toləboi beppəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an seKristo! ³⁶ Hum nəbe sua len natosian siGot tokele ke,

“Nəmauran sinamito

pəpadan tipat len nəmatan tabtab

mōs gaiug;

Len nabunusian sinəvanuan gail

namtohum nasipsip hən na-ti-buni-an.”*

³⁷ Be naut kəmas nəsa tovisi hən gidato maienan, len aKristo toləmas bun gidato, datowin səhor natgalen pisi. ³⁸ Husur noləboi səhoti ke, səkad natideh toləboi beppəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot. Nəmatan mai nəmauran arodədasi, aŋel mai natəmat arodədasi, nəboŋ ta daməŋai mai nəboŋ beḡəmai arodədasi, nədanjan ideh eđədasi, ³⁹ nə-səhsah-vi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an arodədasi. Səkad natideh len natit pisi tosh toləboi beppəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot topat len aKristo aYesu, aMasta sidato.

9

Nəvanuan aGot tolekis hən galito

¹ Nokitin. Len aKristo nukel nakitinan, nəsalibon. Nəlogw, aNunun aGot totoh lan, mai aNunun aGot, arukel koti ke ² nukad nalolosaan totibau len nəlogw. Noləjon isə masuḅ be sasib. Nəlogw itanjis nəbathudud sagw, naJu lotomətahun aKristo. ³ Nohəhəvur hən aKristo tasemale hən gināu hən asike nətavi esan am, mōs nəbathudud sagw gail, hən lətarin nəlolit len aKristo. ⁴ Nəbathudud sagw gail lovi alat seIsrael. AGot ipat kuv galito hən ləbevi anaturan san gail ale evisi hən galito len namənas hən nəyalalan san. Ikel na-kel-gati-an mai galito ale ita gat gail len nahəsan. Ilav nalo mai galito. Idam hən lotolotu həni. Ale lopul hən na-kel-gati-an san gail.* ⁵ Lovi nəpasusan siAraham, seIsak mai sijakop. Ale aYesu evisi len nəpasusan enan len nəmauran san len navile a pan. Gai evi Got, nədanjan san tosəhor natit pisi, nə-sal-suhi-an tivan həni vi sutuai! Ganan!

⁶ Sadatike, “Na-kel-gati-an siGot iteh, gai sagol nəsa tokel mai alat a Israel.” Sa-datekəmaianan! Husur len nəpasusan seIsrael pisi, isobur ləsavı alat a Israel kitin. Ləsavı vanuan siGot. ⁷ Naut kəmas lotovi len nəpasusan siAraham, ləsavı anaturan kitin gail. Husur aGot ikel mai aAraham ke, “Len əlsak dereh gikad nəpasusan notokel gati mai gaiug.”*

⁸ Namilen ke, nəpasusan lotovisi len niben aAraham ləsavı anaturan aGot, be len nabunusian siGot, nəpasusan lotovisi husur na-kel-gati-an san ŋai, galit lovi anaturan aAraham kitin.* ⁹ Husur aGot ikel gati maiegai ke, “Len nəboŋ han, dereh netəlmam, ale aSarah tikad anaturan ulumān.”*

** **8:28:** Natosian galevis ta sutuai luke, Ale datoləboii ke natit pisi loum bonbon hən navoian mōs alat lotoləmas bun aGot. * **8:36:** Psa 44.22 * **9:4:** Exo 4.22; Deu 7.6; Hos 11.1 * **9:7:** Gen 21.12 * **9:8:** Kal 4.22-23 * **9:9:** Gen 18.10, 14. Len nalobulat Natubatan, nəboŋ aGot tokele, ikel ke tetəlmam len nəboŋ enan len nasihau togəmai.

¹⁰ Savi natenan ηai. Anatum aRepekah gəlaru artovi məlav arukad atəmalaru esua ηai, tovi alsak, atəmanamit ta sutuai. ¹¹⁻¹² Be nəboη naməlav arsavisi sal, arsağol natideh tovoi o tosa, aGot ikel mai aRepekah ke, “Ahai a mō dereh tevi vanuan nauman sihai a tahw.” AGot ekəmaianan hən bimasil ke nəboη tolekis hən nəvanuan, salekis hən bathut nəsa tovoi o tosa togole. Ilekis hən nəvanuan husur nənauan san ηai mōs nəsa toləjoni.* ¹³ Hum natosian siGot toke,

“Nələmas bun aJakop

be nomətahun aEsau.”*

¹⁴ Datekəməbe beti? AGot sanor a? Aoa, sadatekəmaianan! ¹⁵ Husur aGot ikel mai aMoses ke,

“Dereh nilolosa hən avan ideh nəbīlolosa hənī.

Dereh ginau nəlogw titanis avan ideh nəlogw bītanjisi.”*

¹⁶ Imagenan, aGot ilekis hən nəvanuan, savi husur lotoləjoni, savi husur lotoum todan mōsi, ipat len nalolosaan siGot. ¹⁷ Husur len natosian siGot ikel mai aFero ke, “Nutabtabuh len gaiug hən gəbevi kiη hən nədanjan sagw bīparpar, naut kəmas nəkadum tohaihai, hən nəvanuan ləbikel ur nahəsagw len navile a pan kavkav.”* ¹⁸ Imaianan aGot ilolosa hən avan ideh aGot toləjoni bilolosa hənī. Ale nəkadun avan ideh aGot toləjoni bīhaihai, aGot igol ihaihai.

¹⁹ Hum ma gəbeus ginau ke, “AGot bīgol nəkadun nəvanuan bīhaihai, limasmagenan. Na imabe aGot toke lugol nəsaan?” ²⁰ Be gaiug ase? Savi hən gaiug hən gəbisor tas aGot! Nau nategai. Nəbīlikoro saus nəvanuan toum hənī hən nətan bulau ke, “Imab gotoum hən ginau hən nəbīmagegai?”* ²¹ Nəvanuan toum hən nəbīlikoro len nətan bulau, nəboη tolav nakobhutan bulau sua, eləboi beum hən nəbīlikoro sua hənī topəhas mai nəbīliwai sual am hən bəriη nəpahsago lan. Ipat len gai.*

²² Ale aGot eləboi bīgol bīmaianan hən nəvanuan. Naut kəmas inor hən aGot bīgol nəlol paηpaη mai nədanjan san bīparpar, len nə-dan-buri-an itoh mədau mai galit lotogol nəlon topaηpaη, alat gai toutaut hən galit mōs ləbimasig, nəpanismen ipat vir galito. ²³ Igol tomaiēnan hən natibauan hən nəyalyalan san bīparpar hən alat gai tololosa hən galito, alat gai toutaut hən galit tia mōs ləbībōn mai len nəyalyalan san. ²⁴ Ale alatenan gai tolekis hən galito, gidato datovi galit galevis. Ilekis hən gidato dan nəju gail mai alat ləsavi Ju. ²⁵ Ekəmaiegai len natosian siHosea, ike,

“Alat ləsavi vanuan sagw

dereh nekis galit hən nəvanuan sagw gail.

Ale alat ləsaləboi na-ləmas-buni-an sagw,

dereh nekis galit hən nəvanuan notələmas bun galito.”*

²⁶ “Ale len naut aGot tokel mai galit ke,

‘Mətsavi nəvanuan sagw,’

len naut enan nəvanuan dereh lekis galit hən

‘anatum aGot gail, aGot tovi nəkadun nəmauran.’”*

²⁷ Avil alsaiāh ikai mōs alat a Israel ke,

“Naut kəmas alat a Israel lusōbur

hum nabion bitas,

evis ηai dereh likad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen.

²⁸ Bathut, husur nə-sab-səhoti-an san len nakotan,

Nasub aGot dereh tetutut hən bīpanse m pis alat navile a pan.”*

²⁹ Ehum alsaiāh tokele a mō tia ke,

“AMasta hən navəshəsoltia hən nəmav

asike tariη nəpasusan sidat galevis tasuh,

dattasumān naut a Sotom,

dattasumān naut a Komorra

artomasig pisi.”*

Israel ipar dəlōmian

³⁰ Beti datekəməbe? Nəkəmaiegai ke, alat ləsavi Ju ləsəum sədan hən ləbīkad nanoran, navoivoian mai aGot, be len nadəlōmian lukade. ³¹ Avil alat a Israel lotoum todan hən ləbīgol husur nalo hən ləbinor, ləbīkad navoivoian mai aGot, lodədasi. ³² Lodədasi husur

* 9:11-12: Gen 25.23 * 9:13: Mal 1.2-3 * 9:15: Exo 33.19 * 9:17: Exo 9.16 * 9:20: Isa 29.16, 45.9

* 9:21: Jer 18.6 * 9:25: Hos 2.23 * 9:26: Hos 1.10 * 9:28: Isa 10.22-23 * 9:29: Isa 1.9; Gen 19.23-28

nəsa? Husur ləsarın nəlolit len aGot, loriŋ gat nəlolito len nəsa lotogole. Lupes həbetw len “nəvat hən na-pes-həbetw-an.”³³ Hum natosian siGot toke,
 “Məteris! Len naut a Sion noriŋ nəvat
 togol nəvanuan lotopes həbetw,
 nabiltivat enan togol nəvanuan lototeh,
 ale alat lotoriŋ nəlon lan
 asike loləŋon isa sil lotoriŋ nəlolit lan.”†

10

¹ Bathudud nadəlomian, len nəlogw noləŋon masuŋ hən aGot bılav kuv alat seİsrael dan nəsaan salito, ale nusor tuŋ mōs natenan vi təban aGot. ² Ginau noləboi nəbikel koti ke, ludaŋ len na-lotu-hən-aGot-an, be nəpısal lotohusuri savi len naləboian kitin. ³ Lotətan hən nəpısal aGot togole hən ləbikad navoivoian maii, ale ludas pısal salito. Bathut natenan lomətəhun nəpısal siGot, lotəgau gat nəpısal hən na-gol-husur-nalo-an. ⁴ Be aKristo igol nalo inoŋ.* İmaienan nəvanuan pısi lotoriŋ nəlolit len aKristo, lukad navoivoian maii aGot.

Nəmauran aGot toviol həni evi sinəvanuan pısi

⁵ AMoses atos husur nəpısal hən na-gol-husur-nalo-an hən nəvanuan bınor len nəhon aGot, ike, “Nəvanuan togol pısi nəsa nalo tokele, dereh tikad nəmauran.”* ⁶ Be nəpısal hən nadəlomian hən nəvanuan bınor len nəhon aGot imasil. Natosian siGot ekəmaiegai, ike, “Sagikele len nəloŋ ke, ‘ase tevi məhat vi lan nəmav?’”† (hən bəsəhar aKristo vi pan hən bevi tarhət saŋ). ⁷ İkele am ke, “Sagikele len nəloŋ ke, ‘ase tevi pan vi lan naut nəmatan?’” (hən bigol aKristo bıle məhat dan nəmatan). ⁸ Be savi hən gəbımasgol natgalenan. Natosian siGot ikele am ke, “Nasoruan siGot ipat pəpədanŋ ɲai, ipat len nabuŋoŋ, ipat len nəloŋ.” Enan boh nasoruan hən nadəlomian namttokel uri. ⁹ Nasoruan imaiegai ke: Gəbikel koti len nabuŋoŋ ke, aYesu evi Masta, mai gəbədəlo mi len nəloŋ ke, aGot igol aYesu ile məhat dan nəmatan, dereh aGot tilav kuv gaiug dan nəsaan saŋ. ¹⁰ Husur len nadəlomian enan dattokade len nəlodato, aGot eriŋ ke datunor len nəhon. Ale len na-kel-koti-an enan dattokele len nabuŋodato, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. ¹¹ Hum natosian siGot tokele ke, “Avan ideh toriŋ nəlon lan asike eləŋon isa sil toriŋ nəlon lan.”* ¹² Nasoruan enan ipat mōs nəvanuan pısi, naut kəmas lotovi Ju o ləsvi Ju. AGot evi Masta salit pısi, ale ivoi masuŋ hən galit pısi lotousi hən bevi tarhət salito. ¹³ Husur natosian siGot ike, “Nəvanuan pısi lotous Nasuŋ aGot hən bevi tarhət salito, dereh tilav kuv galito dan nəpanismen hən nəsaan salito.”*

¹⁴ Be asike ləbikad nadəlomian len aGot, leus mab hən bılav kuv galit dan nəpanismen? Ale asike ləbesəloŋ hən na-kel-uri-an husur aGot, likad nadəlomian lan mabe? Ale asike avan ideh bikel ur aGot, lesəloŋ hən na-kel-uri-an mabe? ¹⁵ Ale asike aGot bəsəvati, avan ideh tikel uri mabe? Hum natosian siGot toke, “Evi natsua tovoi masuŋ nəboŋ nəvanuan togəm hən bikel na-kel-uri-an tovoi!”* ¹⁶ Be savi nəvanuan pısi lotogol husur na-kel-uri-an tovoi. Husur İsaiah ike, “Nasuŋ aGot, nəvanuan evis ɲai lodəlom na-kel-uri-an sinamito!”* ¹⁷ İmagenan, nasəloŋan evi nəkadun nadəlomian, ale nəvanuan gail loləboi ləbesəloŋ ɲai nəboŋ avan ideh bikel na-kel-uri-an husur aKristo.

¹⁸ Be nous nategai, losəloŋ m̄au a? Evoi! Losəloŋ boh! Hum natosian siGot toke,
 “Nadololito ibar

naut pısi len navile a pan,
 nasoruan salito ibar
 navile a pan kavkav.”*

¹⁹ Be nous tasi ke, alat a İsrael, ləsaləboi səhoti a? Evoi! Loləboii! Husur a mō len nabuŋon aMoses aGot ikel mai galit ke,

“Len navoian sagw
 van hən naluvoh naut tiltile gail,
 dereh nigol mıtıtabulol bulos galito;
 len navoian sagw

van hən naluvoh hən nəvanuan lototətan
 dereh nigol nəlo mit ɲipaŋpaŋ.”*

²⁰ Ale aİsaiah ikad na-il-ɲuri-an, isor siGot, ike,

† 9:33: İsa 8.14, 28.16. Len naut egai, nəvat İsaiah tokel uri evi aKristo. * 10:4: Namilen ke aKristo evurvur nəsa nalo topat mōsi. * 10:5: Lev 18.5 † 10:6: Hən naves 6-8, Deu 30.12-14 * 10:11: İsa 28.16 * 10:13: Jol 2.32 * 10:15: İsa 52.7 * 10:16: İsa 53.1 * 10:18: Psa 19.4 * 10:19: Deu 32.21

“Alat ləsadoŋ ginau lusaḅ ginau,

novisi hən alat ləsauš kitev ginau.”*

²¹ Be isor husur alat a Israel ke,

“Len na-ləmas-bumi-an sagw husur nəmariboŋ kavkav

nosəsah hən navəlagw gəlaru

van hən nəvanuan ləsagol husur nəsa notocele,

nəkadulit tohaihai.”*

11

AGot samətahun alat a Israel

¹ Ale nous nateg beti, aGot emətəhun nəvanuan san gail a? Ao, səmagenan! Husur ginau novi auleIsrael sua. Ginau sua len nahəmar aPenjamin len nəpasusan siApraham.* ² Aoa. AGot samətəhun nəvanuan san gail gai toləboi galit sutuai tia.* Mitinau nəsa natosian siGot tokele husur aElijah nəboŋ tokoblen mai aGot sil alat a Israel. ³ Ike, “Nasuḅ aGot, lugol ahai kelkel ur sam̄ gail lumat. Lulapupul nəmel tutumavan sam̄ gail lumasirsir. Ginau səḅogw ŋai nutoh, ale gagai ludonŋ ginau hən ləḅigol nəḅimat.”* ⁴ Be na-sor-vari-an siGot imabe? Ike, “Ginau notəgau gat alalum̄an sagw lotovi 7,000 ləsəlotu hən aPaal tovi got gəgəras, boŋ ideh.”* ⁵ Imaienan len nəboŋ ta daməŋai. Len navoian aGot toviol kəmas həni, ikad alat a Israel galevis aGot tolekis hən galito. ⁶ Ale aGot ḅilekis hən galito len navoian gai toviol kəmas həni, namilen ke salekis hən galito husur natideh lotogole. Be aGot talekis hən galit husur nəsa lotogole, navoian gai toviol kəmas həni asike tavi na-viol-kəmas-an, be tavi napurpuran hən nəsa lotogole.

⁷ Ale imabe? Alat a Israel ləsəsəḅ nəsa lotodonŋi, ləsəkad nəsa lotoləŋoni. Galit galevis aGot tolekis hən galito, lukade. Be galit p̄isi am nəkadulit iḅonḅon. ⁸ Hum natosian siGot toke, “AGot igol nənanuan salit ipat buŋbuŋol,

igol namətəlit ləsəkəta,

nədarinjalit ləsəsəḅəlonŋ,

van vəbar nəboŋ daməŋai.”*

⁹ Ale aTevit tovi kiŋ ike,

“Nəhanian halit len natev tegəm vi hai tata,

nəlevlev ləḅibat lan,

nəvat hən na-pes-həḅətw-an

mai nəpanismen salito.

¹⁰ Namətəlit timətmot

hən asike ləḅəkəta,

letəmədəhw tabtab

len namələsan hən nəsaan lotovusi.”*

¹¹ Bəti neus maieŋ həni ke, alat a Israel, lupes həḅətw hən ləḅiteh vəmasig māu a? Aoa! Be bathut nəsaan salito, aGot igol nap̄isal hən tolav kuv alat ləsavi Ju dan nəsaan salito, hən alat seIsrael ləḅitaḅulol bulos galito husur lotoləŋon nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan. ¹² Len nəsaan silat seIsrael, aGot ivoi masuḅ hən alat navile a pan. Bathut natehan silat seIsrael, aGot ivoi masuḅ hən alat ləsavi Ju. Bimaienan, alat seIsrael aGot tolekis hən galito, nəboŋ galit p̄isi ləḅeriŋ nəlolit len aKristo, navoian siGot dərəh tepul səḅəhov!*

¹³ Gagai nuke nisor mai gamit mətsavi Ju. Bathut novi ahai pispisul silat ləsavi Ju, nusal suh nauman sagw notogole m̄os gamito. ¹⁴ Nuke nigol nəḅəthudud sagw gail a Israel nəlolit tevənoh nəsa məttokade, hən aGot ḅilav kuv galit galevis dan nəsaan salito. ¹⁵ Nəboŋ aGot topair dan alat a Israel, igol alat navile a pan loləboi ləḅikad navoivoian maii. Be nəboŋ ḅilav təlmam hən alat a Israel, timabe? Dərəh lehum ləḅikad nəmauran dan nəmatan!

¹⁶ Datinau nabəta. Nəvanuan gail ləḅeriŋ nahudhubəta hum nəhanian metəkav ḅevi siGot, namilen ke nabəta kavkav evi siGot.† Ale darḅinau nəhai, nəḅərhəte ḅevi siGot, namilen ke nəḅəshəte gail am lovi siGot. ¹⁷ Be nəhai oliv aGot tomabule len nəḅol, tolaḅur nəḅəshəte

* **10:20:** Isa 65.1 * **10:21:** Isa 65.2 * **11:1:** Flp 3.5 * **11:2:** Psa 94.14 * **11:3:** 1Ki 19.10, 14 * **11:4:**

1Ki 19.18 * **11:8:** Deu 29.4; Isa 6.10, 29.10 * **11:10:** Psa 69.22-23 * **11:12:** Alat seIsrael lomətəhun aGot ale len namətəhunan enan aGot igol natsua tovoi, ale ləḅeriŋ nəlolit len aKristo, len natenan aGot dərəh tigol natsua ḅivoi masuḅ səhori am. † **11:16:** Num 15.19-21. Len naut egai nəboŋ tosor husur nabəta, isor husur navide aGot tokel mai alat seIsrael ke, nəboŋ lotomabul nəḅol, len nəmatuan, nəhanian metəkav evi siGot, mai nabəta metəkav lotopani evi siGot. Ale nabəta metəkav ḅevi siGot, namilen ke nabəta p̄isi evi siGot. Namilen ke, aApraham mai anatan mai aməḅəibən ləḅevi siGot, ale nəpasusan salit gail, galit tu lovi siGot.

galevis dani, lohum alat seIsrael. Ale gamit mætsavi Ju, mætohum nêhai oliv lototov lilihai. aGot esêhud hên gamit mai nêhai tomabule hên mætbigel nêpashê lotomabur. Ale gagai mætumaur len nêbathuhai oliv enan. Ehum mætukad nêmauran kitin aGot tokel gati mai aApraham mai nêpasusan san gail. ¹⁸ Imagenan, samtapatpat gamit mæhat husur mættogel nêpashêhai len naut lotomabur lan. Mætovi nêpashêhai rjai. Nêkaduhai sêmaur len gamito, gamit mætumaur len nêkaduhai. ¹⁹ Hum ma gêbike, “Nêpashêhai gail, aGot ilabubur gail hên nêbigel galito.” ²⁰ Ekitin. Be aGot ilabubur galit husur lêsêkad nadêlomian lan, ale gumaur husur gotokad nadêlomian lan. Sagipatpat gaiug mæhat, be gemêtahw. ²¹ Husur aGot bilabubur nêpashê gail lototov len nêhai husur lêsêkad nadêlomian lan, asike gêbikad nadêlomian lan, dereh tilabur gaiug am.

²² Mitinau navoian mai nêdajan aGot togole hên nêvanuan. Igol idan hên alat lototeh, be gêberij nêloñ tabtab len na-gol-na-voi-an san, dereh tigol navoian hên gaiug. Asike gêbimaianan, dereh tita kuv gaiug. ²³ Ale alat seIsrael lêbipair dan nê-par-dêlomi-an salito, dereh aGot tesuhud hên galit len nêhai. Husur aGot elêboi bêsêhud têlmam hên galito len nêhai. ²⁴ Namilen imaiegai. Gaiug gohum nêpashê nêhai oliv totov lilihai, aGot tota kivi, ale toshud hêni len nêhai gai tomabule len nêhol san. Savi navide kitin hên nêhai hên nêpashêhai sua bitov len nêhai tile am. Be nêhai oliv aGot tomabule len nêhol san, alat seIsrael lohum nêpashê gail. Ale emêdmêdau rjai hên aGot bêsuhud têlmam hên nêpashê gail len nêhai lototov matmat lan.

Nêlon aGot itanjis nêvanuan pisi

²⁵ Bathudud nadêlomian, nomêtahun mæbetetan hên nakitinan sua tosusuah, be nuke mætelêboi hên asike mætbipatpat gamit mæhat len namitisau samito. Alat seIsrael, nêkadulit ihaihai, ale dereh tihaihai van vêbar galit pisi aGot tolekis hên galit lêsavi Ju, lêberij nêlolit lan. ²⁶ Len navide tomaianan aGot dereh tilav kuv alsrael pisi dan nêsaan salito. Hum natosian siGot toke,

“Atesua bilav kuv nêvanuan san gail,
dereh tegam len naut aSion,
dereh tipair hên nêpasusan sijakop,
nêlolit tobov hên ginau, aGot,
dan nêsaan salito.

²⁷ Ale egai evi na-kel-gati-an sagw van hên galito
notota gati len nahêsagw, ke,

dereh nitariv kukuv nêsaan salit gail.”*

²⁸ Tarhêta na-kel-uri-an tovoï alat seIsrael lotomêtahuni, lovi enemi siGot. Be gamit mætsavi Ju, mætukab hên natenan, mætukad navoian aGot toviol kêmas hêni. Avil aGot elêmas bun galit sal, husur tolekis hên galit lotovi nêpasusan siApraham, alsak mai aJakop. ²⁹ Husur nêboij aGot tolekis hên nêvanuan toviol maii, nênanuan san sagêgel boij ideh. ³⁰ A mto gamit mætsavi Ju, mætomêtahun nêsa aGot tolêjoni. Be gagai ilolosa hên gamito, ivoi hên gamito husur alat seIsrael lotomêtahun nêsa tolêjoni. ³¹ Len navide tomaianan, gagai alat seIsrael lomêtahun nêsa aGot tolêjoni, gol ke, len navide aGot tololosa hên gamito, dereh tilolosa hên galit têtas am. ³² Husur nêvanuan pisi lêsagol husur nêsa aGot tokele, ale ibanjis gat galit len navide enan, hên bilolosa hên galit pisi.

Nê-sal-suh-aGot-an

³³ O numanman len namitisau mai nalêboian siGot artotibau masuv, artoyalal habat! Datodêdas datbêlêboi nê-saê-sêhoti-an mai napisal san gail.* ³⁴ Hum natosian siGot toke,
“Ase elêboi nênanuan siNasub aGot?

Nasoran sise elêboi bêvi tarhêta san?*

³⁵ Ase ilav natideh mai aGot
tonor hên aGot bisar gele?*

³⁶ Husur aGot igol natit pisi, ale len nêdajan san natit pisi losuh hên lêbêvi esan. Mitisal suh nêyalalan san vi sutuai! Ganan.

12

Naviolan hên natutumavan tomaur

¹ Imagenan, bathudud nadêlomian, husur nêlon aGot totanjis gidato, nonjir gamito ke: Viol hên nibemito mai aGot hum naviolan hên natutumavan tomaur, hên bêvi esan sêbon, hên

* 11:27: Isa 59.20-21, 27.9

* 11:33: Isa 55.8; Psa 92.5, 139.6

* 11:34: Isa 40.13

* 11:35: Job 41.11

gai behəhəvur masuṽ həni. Enan evi naṽisal kitin hən məṽbilotu hən aGot. ² Samtigol tətəṽ hən naṽide gail hən naṽile eg a pan. Be aGot tegəgel hən gamito; tegəgel hən naṽisal hən nənaunan samito hən biveveu. Bimaienan, dereh mitinau kitev nəsa aGot toləṽjoni, məteləboi səhoti, hən məṽbigol nəsa tovoi, nəsa tonor, nəsa togol aGot tohəhəvur həni.*

³ Len navoian aGot toṽviol kəmas həni mai ginau, nukele hən gamit ṽisusua ke, saḡinau gaiug gabag tesəhor nakitinan husur gaiug. Be len natibauan o nakəkerehan hən nadəlomian aGot tolav mai gamit ṽisusua, mitinau kot nakitinan hən gamit səbomito. ⁴ Niben nəvanuan ikad nahudhute isəbur, ale nahudhut ṽisusua ikad nauman san totile. ⁵ Imaienan hən alat lotorin nələlit len aYesu. Gidat dattosəbur datovi niben tosua len aKristo. Ale gidat ṽisusua datovi sidat gabag. ⁶ Datukad naviolan tiltile gail lotonor hən navoian aGot toṽviol kəmas həni mai gidato. Gəbikad naviolan hən gəbikel ur nəsa aGot tokel mai gaiug, gikel ur napisulan siGot tinor hən nadəlomian saṽ. ⁷ Gəbikad naviolan hən gəbevi tarhət sinəvanuan gail, gevi tarhət salito. Gəbikad naviolan hən gəbepusan, geṽusan. ⁸ Gəbikad naviolan hən gəbigol nəvanuan gail ləbeləṽjon bivoi am len nələlito, gigol leləṽjon tivoi am len nələlito. Gəbikad naviolan hən gəbeviol, geviol habat. Gəbikad naviolan hən na-il-a-mo-an, len na-il-a-mo-an saṽ geum tivoi. Ale gəbikad naviolan hən nələm bitanjəs nəvanuan gail, gigole len nahəhəvuran.*

⁹ Na-ləmas-buni-an satevi nagəgərasan, timaskitin. Mətahun bun natideh tosa len nabunusian siGot. Təgau gat nəsa tovoi len nabunusian siGot. ¹⁰ Ləmas masuṽ hən gamit gabag hum məttovi alatmivən. Putsan gamit gabag len nənaunan samito səhor gamit səbomito. ¹¹ Saḡipetəmas len nauman siGot be timaur mətaṽ hum aNunun aGot toṽvuv vivi məhat len nələm. ¹² Bathut nə-vatvat-viri-an gotokade len aGot, gehəhəvur. Nəboṽ na-ləṽjon-isa-vəsa-an bivar gaiug, gidan buri len na-toh-mədau-an saṽ. Gidan len na-sor-tuṽ-an. ¹³ Nəboṽ nəvanuan siGot ləbənəṽdol, gevi tarhət salito. Gehəhəvur hən nametbəs gail ləbebis lohoim saṽ.

¹⁴ Geus aGot hən bivoi hən alat lotomədas gaiug gol gotoləṽjon tosa vəsa. Geusi hən bivoi hən galito, sageusi hən bəmədas galito.* ¹⁵ Gehəhəvur mai alat lotohəhəvur. Geləṽjon tisa, gitan mai alat lotoləṽjon tosa, lototan. ¹⁶ Mitinau gamit gabag hum məttəṽpitəṽ ṽai. Saḡipatpat gaiug məhat len nənaunan saṽ, be gehəhəvur hən gəbitah mai alat lotovi ut kəmas. Len nənaunan saṽ səbomṽ saḡinau ke gotokad namitisau hən nəmauran tonor.*

¹⁷ Saḡivar təlmam hən nəsaan van hən avan ideh togol tosa hən gaiug. Len natideh gəbigole, gol husur naṽisal nəvanuan ṽisi lotoləboi ləbəkəta səhoti ke tovoi. ¹⁸ Len natideh topat len gaiug, gəbeləboi gəbigole, gikad natəṽat mai nəvanuan ṽisi. ¹⁹ Gamit notoləmas bun gamit ṽisi, samtigol nasisilan. Riṽi hən nələl paṽpaṽ tonor siGot bigole. Bathut len natosian, Nasuṽ aGot ike, "Nasisilan ipat len ginau. Ginau dereh nipanseam alat lotogol tosa hən gamito, ipat len ginau.*" ²⁰ Be hum natosian siGot tokele am ke, "Naenemi saṽ bimalkəkət, geṽəṽjani. Bimaduh, lav natideh maii hən bəmuni. Nəboṽ gəbigol natenan, nahurun dereh tisa masuṽ.*" ²¹ Nəsaan satesəhor gaiug; be gesəhor nəsaan hən navoian.

13

Riṽ gamito len navəlan nəgavmen

¹ Nəvanuan ṽisi lerin galit səbolito len navəlan nəgavmen lotoil a mo. Husur nədaṽjan hən na-il-a-mo-an ideh topat, aGot idamṽ həni. Ale alat lotoil a mo, aGot itabtabuh len galito. ² Imagenan, avan ideh tomətahun alat lotoil a mo, emətahun nəsa aGot totabtabuh lan, ale ilav nəpanisən gəm hən gai gabag. ³ Husur alat lotoil a mo ləsagol namətahwan len alat lotogol tonor be len alat ləsagol sanor. Gəbeləṽjon ke asike gəbəmətahw len nabiltivanuan hən nəgavmen, gigol nəsa tonor ale dereh tisor sal suh gaiug. ⁴ Husur gai evi nəvanuan nauman siGot məs navoian bivan hən gaiug. Be gəbigol bisa, gemətahw! Husur ikad nədaṽjan hən bipanseam gaiug. Evi nəvanuan nauman siGot toum san hən bipanseam alat lotogol tosa. ⁵ Imagenan, geṽin gaiug gabag len navəlan nəgavmen hən asike gəbipanis. Ale natsual am, gole hən nələm bimasil len nabunusian siGot.

⁶ Husur natenan, geṽur nətaks saṽ. Husur alat lotoil a mo, loum siGot nəboṽ lotogol tabtab hən nauman salito len nəgavmen. ⁷ Gilav mai nəvanuan gail nəsa tonor hən gəbilavi.

* 12:2: 1Pit 1.14 * 12:8: Hən nəves 4-8, ris 1Kor 12.4-11 * 12:14: Mat 5.44; Luk 6.28 * 12:16: Isa 5.21; Pro 3.7 * 12:19: Deu 32.35 * 12:20: Pro 25.21-22

Bevi nētaks o nəlaisens, v̄ur nētaks, v̄ur nəlaisens. Binor hən gəb̄erij̄ avan ideh a mēhat len nənauan sam̄, riŋj̄ a mēhat. Binor hən gəb̄eputsani len nənauan sam̄, putsani.*

Mətələmas bun gamit gabag

⁸ Samtikabut sivan ideh. Be na-ləmas-buni-an tevi nəkabut samito len gamit gabag. Husur gəb̄eləmas bun nəvanuan, gugol p̄is nəs̄a nalo siMoses tokele. ⁹ Husur nalo ike, “Sagol naitian tobur kotov nəlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sa-nələm̄ tevənvənah.” Galenan mai nakelean ideh am todaŋ, nasoruan sua ikel ur p̄is gail. Ekəmaiegai ke: “Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug sum̄an gotoləmas bun gaiug gabag.”* ¹⁰ Na-ləmas-buni-an sagol səs̄a hən avan ideh. Imagenan, na-ləmas-buni-an igol p̄is nalo siMoses.

¹¹ Mitimasgol natanen husur mətələboi namityal ipair p̄isi tia. Evi namityal hən mət̄ibile dan nəpatan samito. Husur gagai namityal hən aKristo bilav kuv gidato dan navile eg a pan tosa egəm pəpadaŋ səhor ta m̄o, nəboŋ dattomadhakad nadələmian lan. ¹² Nalenmariug inoŋ ta bogai, nalennəyal pəpadaŋ bevisi. Imagenan datinoŋ dan natit gail hən nəmargobut. Datikol len gidato nahurabat nəbalan hən namial. ¹³ Len nəmauran sidato datitoh len navide tonor hum dattotoh len nalennəyal. Sadatigol naitian totaṽtaṽor len nablitihanan mai natərogan, sadatətərog, sadatigol naitian tosa, sadatigol navide tosa totaṽtaṽor hum nalipah, sadateṽitṽituh, sadatitabulol bulos gidat gabag husur nəlodat tovənvənah. ¹⁴ Mitilav kot nəboruan siMasta sidato, aYesu Kristo sum̄an tovi nahurabat dattosuni, hən gai biwol hən nəmauran sidato. Samtinau napisal ideh hən mət̄bigol nəs̄a nəboruan nəs̄aan samito bələŋoni.

14

Alat, nadələmian salit sədaŋ

¹ Nəvanuan gail nadələmian salit sədaŋ, mətəhəhəv̄ur hən ləbitah mai gamito. Samteṽitṽituh mai galit husur nənauan salit səb̄olito.* ² Nəvanuan, len nadələmian san, eləboi bihan natideh, be togon nadələmian san sədaŋ, ihan nəhanian totov len tan ŋai. ³ Nəvanuan tohan natit p̄isi, satinau ke gəlar togon tovi ut kəmas. Ale nəvanuan səhan natit p̄isi gai satisab̄ səhoti ke togon tohan natit p̄isi timaspanis, husur aGot ehəhəv̄ur hən atenan totah maii. ⁴ Gaiug ase hən gəbisab̄ səhoti ke nəvanuan nauman sinəvanuan togon timaspanis? Eum simasta san ŋai, ale ipat len amasta ŋai hən bikele ke togol tovoi o tosa. Ale dereh tigol nəs̄a tonor, husur Nasub̄ eləboi bevi tarhə san hən bigole. ⁵ Ale natsual am: Nəvanuan inau ke nəmariboŋ sua ivoi səhor nəmariboŋ gail am, ale nəvanuan togon inau ke loṽitp̄itov̄ ŋai. Ipat len gamit v̄isusua hən mət̄b̄inau səhoti len nənauan samito.* ⁶ Gai tonau ke nəmariboŋ sua tovoi buni, igole hən b̄eputsan Nasub̄. Ale gai tohan naməŋod, ihani m̄os Nasub̄, husur esipa vi təban aGot həni, beti ihani. Ale gai səhan naməŋod, igole hən b̄eputsan Nasub̄, ale esipa vi təban aGot. ⁷ Husur gidat ideh satoh m̄os gai səbon ŋai, gidat ideh səmat m̄os gai səbon ŋai. ⁸ Datbitoh, datb̄ikad nəmauran, datukade hən datb̄eputsan Nasub̄. Datb̄imat, datumat hən datb̄eputsan Nasub̄. Imagenan, datbitoh o datb̄imat, datovi siNasub̄. ⁹ Husur aKristo imat mai imaur təlmam hən bevi Masta silat lotomat mai silat lotomaur. ¹⁰ Ale gaiug gəsəhan naməŋod, imabe gotosab̄ səhoti ke awawa sam̄ len nadələmian timaspanis? Ale gaiug gotohan naməŋod, imabe gotonau ke awawa len nadələmian evi ut kəmas? Husur gidat p̄isi dereh dateil len nəhon aGot hən b̄epəpəhun navoian dan nəs̄aan dattogol gail. ¹¹ Husur len natosian siGot, Nasub̄ aGot ike, “Egai ekitin hum nakitinan ke nototoh:

nəvanuan p̄isi dereh letəŋedur bathuriegw;

nabuŋon nəvanuan p̄isi likel uri ke ginau, ginau novi Got.”*

¹² Imaienan gidat p̄isi dereh dateil len nəhon aGot hən datb̄ikel ur nakitinan husur natit p̄isi gidat səb̄odat dattogole.

¹³ Imagenan sadatisab̄ səhoti am ke gidat gabag datipanis. Avil datinau koti ke asike datugol natideh hən bigol awawa len nadələmian b̄ipes habetw hən biteh len nəs̄aan. ¹⁴ Len nəbonan notokade mai aYesu Kristo, noləboii, noləboi səhoti ke nəhanian p̄isi ivoi. Avan ideh bihani asike igol eb̄iŋbiŋal len nabunusian siGot. Be avan ideh b̄inau ke nəhanian sua tobiŋbiŋal len nabunusian siGot, len atenan, nəhanian enan eb̄iŋbiŋal. ¹⁵ Awawa len

* 13:7: Mat 22.21; Mak 12.17; Luk 20.25

* 13:9: Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh

timat sil nəl̄ol paŋpaŋ sam̄ o naləŋonian sam̄ ŋai. * 13:9: Exo 20.13-17; Deu 5.17-21; Lev 19.18

* 14:1: 1Kor 8.7-13,

10.23-33 * 14:5: Kal 4.10; Kol 2.16 * 14:11: Isa 45.23

nadələmian bələŋon bisa husur nəsa gotohani, len nəmauran sam̄ gəsahusur nəp̄isal hən naləmas-buni-an am. Len nəsa gəb̄ihani sagemədas awawa sam̄, aYesu tomat m̄osi. ¹⁶ Natsua b̄ivoi len nabunusian sam̄, be bəmədas nadələmian siwawa sam̄, sagigole. Gəb̄imaienan avan ideh edədas bisor bisa hən nəv̄ide sidato. ¹⁷ Husur natohan pipihabəlan aGot səpat len nəsa datb̄ihani o datb̄emuni. Ao, ipat len nanoran aGot togol dattokade len nəhon, mai natəm̄at, mai nakemkeman dattokade len aNunun aGot. ¹⁸ Husur gəb̄eum seKristo magenan, dereh aGot tehəhəv̄ur hən gaiug, mai len nabunusian sinəvanuan gail, gunor.

¹⁹ Imagenan, dateum kitev natit gail lotogol natəm̄at mai natit gail lotogol gidat gabag datb̄idaŋ am len aNunun aGot. ²⁰ Sadatemədas nauman siGot sil nəhanian ŋai. Nəhanian p̄isi iveveu, be gəb̄ihan natideh b̄igol awawa len nadələmian b̄ipes həbetw, teh len nəsaan, gaiug gugol nəsaan. ²¹ Ivoi hən asike gəb̄ihan naməŋod o gəb̄emum nəwain o gəb̄igol natideh b̄igol awawa sam̄ len nadələmian b̄iteh len nəsaan. ²² Ale nəsa gotodələmi husur natgalenan, təgau gati len gaiug mai aGot səbəmər̄u. AGot ehəhəv̄ur hən alat lotogol nəsa lotələb̄oi tonor len nəlolit tomasil. ²³ Gəb̄ikad nə-lon-uri-an, be gəb̄ihan natsua gəsənau ləb̄oii ke tovoi, gugol nəsaan. Husur nəsa gotogole sahusur nəsa gotodələmi. Gəb̄igol natideh gotodələmi ke sanor, gugol nəsaan.

15

Nau nəvanuan tile

¹ Gidat dattodaŋ len nadələmian, len nə-daŋ-b̄uri-an datimasbulatut dan natideh b̄igol galit ləsədaŋ len nadələmian ləb̄igol nəsaan. Sadatehusur nəv̄ide togol gidat səbodat ŋai datohəhəv̄ur. ² Gidat v̄isusua datimashusur nəv̄ide togol nəvanuan tile bəhəhəv̄ur lan, hən bevi tarhət san, hən nadələmian san b̄idaŋ am. ³ Husur aKristo sahusur nəv̄ide gai səb̄on tohəhəv̄ur lan, igol nəsa aGot toləŋoni ŋai. Hum natosian siGot toke, “Na-sor-mədasi-an silat lotokele hən ləb̄emədas gaiug, aGot, ibar ginau.”* ⁴ Natit p̄isi len natosian siGot, lutosi sutuai hum nəpusanan m̄os gidato hən datb̄ikad nə-vatvat-viri-an. Len nə-daŋ-b̄uri-an mai nasoruan siGot togol dattoləŋon tovoi am len nəlodato, datuvatvat vir natit p̄isi aGot tokel gati. ⁵ AGot tovi nəkadun nə-daŋ-b̄uri-an togol dattoləŋon tovoi am len nəlodato, gai tigol mitikad nəbonan mai gamit gabag, tinor hən naləŋonian seKristo, aYesu. ⁶ Timaienan hən mətbesua len nənauan mai nakelean, hən mətb̄isal suh nəyalyalan siGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

⁷ Imagenan, hum aKristo tohəhəv̄ur hən totah mai gamito, mətehəhəv̄ur hən mətb̄itah mai gamit gabag, hən nəvanuan gail ləb̄isal suh nəyalyalan siGot. ⁸ Husur nukel mai gamit ke, aKristo egəm vi vanuan nauman seju gail hən b̄imasil ke aGot ekitin. Na-kel-gati-an gail aGot tokel mai atəm̄alit ta sutuai, aKristo egəm hən b̄igol na-kel-gati-an galenan ləbisarpoh. ⁹ Be egəm m̄os natsual am. Egəm hən alat ləsavi ju ləb̄isal suh nəyalyalan siGot husur nalolosaan san, hum natosian siGot toke, “Imaienan dereh nisal suh gaiug

len naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail.

Dereh nekəkai hən nəb̄e gail

hən nəb̄eputsan nahəsam̄.”*

¹⁰ Ikele am ke,

“Gamit məttovi naluṽoh

hən nəvanuan naut tiltile gail,

mətehəhəv̄ur b̄onb̄on mai nəvanuan san gail!”*

¹¹ Ikel tasi am ke,

“Gamit məttovi naluṽoh

hən nəvanuan naut tiltile gail,

mitisal suh Nasub̄ aGot.

Nəvanuan gail p̄isi, lisal suhi.”*

¹² Ale alsaiah am ikele ke,

“Sua len nəpasusan siJesse dereh tevisi,

dereh tile məhat

hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail

ləb̄itoh pipihabəlan.

Dereh livatvat viri ke tigol nəsa tokel gati.”*

* 15:3: Psa 69.9 * 15:9: 2Sam 22.50; Psa 18.49 * 15:10: Deu 32.43 * 15:11: Psa 117.1 * 15:12: Isa 11.10

¹³ AGot tovi nəkadun nə-vatvat-*vir*-an tigol nələmit tēpul hən nakemkeman p̄isi mai natēmat husur mət̄torij̄ nələmit lan. Hən ke, len nēdaŋan seNunun aGot, dereh mətēpul səsəhov hən nə-vatvat-*vir*-an.

APol, ahai pispisul mōs alat lāsavi Ju

¹⁴ Bathudud sagw len nadələmian, ginau gabag noləboi səhoti ke, gamit mətōpul hən navoian mōs nəvanuan, mətōpul hən naləboian p̄isi ale mətōləboi mətēvusan gamit gabag. ¹⁵ Ginau nəsaməmau hən nototos husur natgalevis van hən gamito hən nəbeliv̄ nənauan samit tēlmam hən galenan. Nokəmaiegai husur len navoian aGot toviol kəmas hən̄i, ¹⁶ novi nəvanuan nauman seKris̄to, aYesu mōs alat lāsavi Ju. Nosum̄an ahai tutumav notokel na-kel-*uri*-an tovoi siGot, hən alat lāsavi Ju ləbēgəm vi naviolan hən natutumavan aGot bēhəhəv̄ur hən̄i, aNunun aGot togol ke naviolan enan evi siGot sēbōn ŋai. ¹⁷ Imaienan, len nauman p̄isi sagw mōs aGot, noiv̄ husur evi aKris̄to aYesu ŋai togole. ¹⁸ Asike nusor husur natideh am, be nukel nəs̄a ŋai aKris̄to togole nəbōŋ notoum san. Len nəs̄a notokele mai nəs̄a notogole, aKris̄to esəhar alat lāsavi Ju hən ləbigol husur nəs̄a aGot tokele. ¹⁹ Lorij̄ nələlit lan bathut namerikel gail lotomaŋmaŋ lan, namerikel gail notogole len nēdaŋan seNunun aGot. Imaienan, ginau nukel p̄is na-kel-*uri*-an tovoi seKris̄to, tubat len naut a Jerusalem van van van vəbar naut a Ilirikum. ²⁰ Nəbōŋ nototubat len nauman egai van vəbar daməŋai, noləŋon masūv̄ hən nəb̄ikel ur na-kel-*uri*-an tovoi len naut ləs̄aləboi aKris̄to lan bōŋ ideh. Nəs̄aləŋon nəb̄ikel uri len naut ideh nəvanuan tile tokel uri lan tia. * ²¹ Be hum natosian siGot tokele husur aKris̄to, ike, “Alat, avan ideh sakel ur atenan mai galito, dereh lerisi, ale alat ləs̄asəsələŋ, dereh leləboii.”* ²² Nauman sagw len naut tiltile gail ipatpat gol ginau hən asike nəbēgəm ris gamito.*

APol ike tevi Rom

²³ Be gagai nunoŋ len nauman sagw len naut galegai, ale naut kəmas nasihau tosobur lotovan, noləŋon masūv̄ hən̄i sal ke negəm ris gamito. ²⁴ Nunau utaut hən nəbēvi Spen, ale len nəyaran sagw vəna, nuke neris gamit a Rom. Nəbōŋ nəbitoh kəkereh b̄inoŋ len nahəhəv̄uran samito, nuke mətēvi tarhət sagw len naŋisal van. ²⁵ Be nevi Jerusalem bai hən nəbēvi tarhət silat lotovi siGot ei. ²⁶ Husur alat siYesu a Masetonia mai a Akaiə lohəhəv̄ur hən lotobubulah vat mōs alat lotovi məsal len nəvanuan siGot gail a Jerusalem. ²⁷ Lohəhəv̄ur hən lotomaienan husur lunau ke lotokabut seju gail. Husur alat lāsavi Ju, ləb̄ihan katəpōl mai naJu siGot gail len nəmauran aNunun aGot toviol hən̄i, inor hən ləbēvi tarhət salito len natit lotokade.† ²⁸ ŋa nəbōŋ nəbitariv̄ nəvat egai mai galito, nəbōŋ nəbigol nauman eg b̄inoŋ, dereh niyar tur len naut a Rom vi Spen. ²⁹ Noləboii ke nəbōŋ nəbibar naut samito, aKris̄to dereh teviol hən navoian kavkav mai gidato.

³⁰ Bathudud nadələmian, husur dattorij̄ nələdat len aMasta sidato, aYesu Kris̄to, mai husur aNunun aGot togol datoləmas bun gidat gabag, nous idaŋ ke, mitibon mai ginau len nəbalan sagw len na-sor-tūv̄-an samito mōs ginau van hən aGot. ³¹ Mitoris̄ tūv̄ hən aGot b̄ilav̄ kuv ginau dan navəlan alat a Jutea lotomətahun ləbigol husur nəs̄a aGot tokele. Sor tūv̄ hən alat siGot len naut a Jerusalem ləbēhəhəv̄ur hən nəvat nəb̄ilav̄ mai galito. ³² Beti, aGot bələŋoni, dereh negəm hən gamito len nakemkeman, hən nənauan sagw b̄imaur tēlmam len natohan sagw mai gamito. ³³ Ale aGot tovi nəkadun natēmat, titah tin mai gamito! Ganan.

16

Na-ke-ivoi-an siPol gail

¹ Nuke nis̄or husur naŋəhəv̄ut sua tovoi bēgəm hən gamito, asike idareh. Alitenan evi aŋavinenamito len nadələmian, nahəs̄an aFipe tovi atikon tēban alat siYesu len naut a Kenkrea.* ² Nəbōŋ bēgəm hən gamito, len nahəs̄an Nasūb, len naiv̄ide tonor hən alat siGot, mətēhəhəv̄ur hən̄i hum tovi pəhəv̄ut siNasūb. Bəm̄idol len natideh, nuke mətēvi tarhət san husur gai evi tarhət sinəvanuan isobur, ale ginau am, evi tarhət sagw.

* 15:20: Len nasoruan ta Kris̄ ike, nəs̄aləŋon nəbēum hən naim len nəpaudesen sinəvanuan tile. * 15:21: Isa 52.15

* 15:22: Rom 1.13 † 15:27: Hən naves 25-27, ris 1Kor 9.11, 16.1-4 * 16:1: Uman 18.18. Kenkrea evi navile sua bitas pəpadaŋ hən nabiltivile a Korint.

³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aPriska[†] mai aAkwila alarmisoan artoum mai ginau len nauman seKristo, aYesu.* ⁴ Arorinj gëlar gabag pëpadanj hën nëmatan mōs nëmauran sagw. Savi ginau ŋai, be alat siYesu lësavi Ju len naut tiltile losipa vi tēban gëlaru. ⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu lotobonbon lohoim sëlaru.

Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aEpinetus notolēmas buni. Gai nëvanuan metëkav len naprovens Asia torinj nëlön len aKristo.

⁶ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aMeri toum habat samito.

⁷ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAdronikus mai aJunias, naJu gëlaru surñan ginau, artotoh len naim bëbanj mai ginau.[‡] Arovi bëltivanuan len ahai pispisul gail ale arorinj nëlolaru len aKristo a mō, ginau a tahw.

⁸ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAmpliatu notolēmas buni len Nasuḅ.

⁹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aUrpanus toum seKristo mai ginamito. Ale kel na-ke-ivoi-an sagw mai aStakis notolēmas buni.

¹⁰ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aApelles tovi nëvanuan tin seKristo. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh len naim siAristopulus.

¹¹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aHerotion tovi Ju surñan ginau. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh lohoim siNarsissus lotovi siYesu.

¹² Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aTrifaena mai aTrifosa napëhaḅut eru artoum todan siNasuḅ. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai aPersis notolēmas buni. Alitēnan eum idanj siNasuḅ.

¹³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aRufus, Nasuḅ tolekis hëni hën bëvi esan sëbon. Kel na-ke-ivoi-an mai anan tosumñan tovi anana sagw.*

¹⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAsinkritus, aFlekon, aHermes, aPatropas, aHermas mai nëbathudud nadëlomian lotobonbon mai galito.

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aFilolokus, aJulia, aNereus mai aḅavinen. Kele am mai aOlimpas mai nëvanuan pisi siGot lotobonbon mai galito.

¹⁶ Len na-lēmas-buni-an siGot mätēsurn nëtarhomit gabag hën mätëbikel na-ke-ivoi-an mai gamito. Alat siYesu len naut pisi luke “Ivoi,” mai gamito.

¹⁷ Bathudud nadëlomian, nous idanj ke, nëvanuan lotogol nëvanuan lotopëpëhw, napusanan salit togol nëvanuan bëteh dan nadëlomian, napusanan salit gail lësanor hën napusanan mëttofade a mō; mätelälëgau hën asike lëbëmädas gamito. Mätëbulatut dan galito.

¹⁸ Nëvanuan lotomaiēnan lësgol nauman seKristo, be loum mōs nabëhaḅulit ŋai. Len nasor-malumlum-an mai na-sor-hehe-an salito, logëras nëlön nëvanuan lësənu nagägërasan.*

¹⁹ Nëvanuan pisi losësəlön tia hën na-kel-uri-an ke mëttofol husur nësa aKristo tokele. Imagenan nohëhaḅur masuḅ. Be nuke mitikad namitisau hën na-gol-na-voi-an ale nuke mitikad natëtanan hën nësa tosa. ²⁰ Bëti asike idareh aGot tovi nëkadun natëmät, dereh teil dasdas aSetan pipiriemit gail.

AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kēmas hën navoian mai gamito.

²¹ ATimoti toum mai ginau ike, “Ivoi,” mai gamito. ALusius, aJason mai aSospata lotovi Ju surñan ginau, galit am luke, “Ivoi,” mai gamito.*

²² Ginau, aTertius nototos nalöbulat napisulan egai siPol, ginau notovi nëvanuan siNasuḅ, nuke, “Ivoi,” mai gamito.

²³⁻²⁴ AKaius, ginau aPol nototoh lohoim san, gai ike, “Ivoi,” mai gamito. Alat siYesu len naut egai lubonbon len naim san. AErastus totëgau nëvat hën nabëltivile egai, ike, “Ivoi,” mai gamito. AKwartus, awawa sinamit len nadëlomian, gai am ike, “Ivoi,” mai gamito. §

²⁵ Datisal suh aGot! Hum notokele len na-kel-uri-an sagw tovoi tokel kot aYesu Kristo, aGot elëboi bëgol mätëbidanj len nadëlomian samito. Na-kel-uri-an tovoi notokel uri evi na-sor-utaut-an siGot tosusuhah sutuai sutuai vëbar nëbonj ta damëñai. ²⁶ Be gagai aGot ikel vëhoti. AGot itoh vi sutuai, ale husur nakelean san todan, len nasoruan san ahai kelkel ur gail lototosi, ikel vëhoti. Ikele mai naluḅoh pisi hën nëvanuan naut tiltile gail hën lëberinj nëlolit lan, ale gol husur nësa tokele.

²⁷ Len aYesu Kristo datisal suh aGot tovi aGot sëbon tokad namitisau hën nëmauran tonor. Datisal suh nëyalalan san vi sutuai! Ganan!

[†] 16:3: Priska: Len naut tile am gail lokis aliten aPrisilla am. * 16:3: Uman 18.2 [‡] 16:7: Nëvanuan lotokad namitisau hën nasoruan ta Kris luke aJunias evi pëhaḅut sua, hum ma tovi asoan aAdronikus. * 16:13: Mak 15.21
* 16:18: Flp 3.19 * 16:21: Uman 16.1-3 § 16:23-24: Uman 19.29; 1Kor 1.14; 2Tim 4.20. Natosian galevis ta sutuai losuhud hën naves egai: 24 AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kēmas hën navoian mai gamit pisi. Ganan.

1 Korint

Nalobulat napisulan na-v^{ha-sual-an} aPol totesi van hæn alat a Korint

Ase itos nalobulat napisulan egai?

aPol itosi.

aPol itosi mōs nēsa?

aPol itosi hæn ðevi tarhæt silat siYesu len naut a Korint len nēsaban lotokad gail.

aPol itosi van hæn ase?

aPol itosi van hæn alat siYesu len naut a Korint.

aPol itos nalobulat napisulan egai ñais mai len naut a be?

Itosi van hæn alat a Korint pēpadan̄ hæn nasihau tovi A.D. 57 nēboñ totoh len navile Efesus.

Len nøyaran siPol gail, evi lan navile sua ale itoh ei, ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. Nēboñ nēvanuan galevis lukad nadəlomian, itabtabuh len naelta gail ale evi lan navile tile am. Len naut a Korint aPol itoh len nasihau esua hudhute. Len nalennəyal isod naim nētaþolen gail mōs nēvat, ale len nalenmariug mai len nēsappat epusan husur aYesu. Nēboñ aPol toriñ naut ideh, isor tuv̄ mōs alat siYesu ei, ale itos nalobulat napisulan van hæn galito hæn ləbinau gat napusanan san ale hæn aPol bigol ləbikad nēdan̄an hæn ləbēil gəgat len nadəlomian salito mai len naþonan lotokade surñan alat siYesu. Nalobulat egai imaienan.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan (1.1-9)

2) Alat siYesu lovitv̄ituh husur nēvanuan na-il-a-mō-an gail (1.10-4.21)

3) Alat siYesu ləsagol natideh, naut kəmas galit sua igol naitian tosa hābat (5.1-13)

4) Galevis len alat siYesu lukot hæn galevis am len nakotan silat ləsəkad nadəlomian (6.1-11)

5) Alat siYesu galevis ləsənau ke limashusur nañide aGot toləmasi len nañide salit hæn naitian (6.12-20)

6) aPol isor var nausian gail alat a Korint lotousi. Nēsa inor len nañide hæn naitian mai nēmauran naitian tobuer lan? (7.1-40)

7) aPol isor var nausian husur naməñod nēvanuan gail lotoviol hēni mai nēlablab gail len natutumavan (8.1-11.1)

8) Nañide tonor len nalotuan van hæn aGot imabe? (11.2-14.40)

9) Alat lotokad nadəlomian lotomat, dereh limauro len nēboñ ta tahw balai o tēbuer? Bimagenan, dereh tevisi mabe? (15.1-58)

10) Alat siYesu lepipsisah vat mabe mōs alat lotokad nadəlomian len naprovens Jutea? Ale ase titarive van hæn ðeviol hēni mai galito? (16.1-4)

11) Na-sor-utaut-an siPol mai galevis am lotoke levi Korint hæn ləberis alat siYesu ei (16.5-12)

12) Nə-maris-kotovi-an mai nasudələmian (16.13-24)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau aPol nutos nalobulat napisulan egai. Len naləñonian siGot, ilekis hæn ginau hæn notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai añadato len nadəlomian, aSostenes, namrutosi.*

² Nutos nalobulat napisulan egai van hæn alat siGot len naut a Korint, aGot tokis gamit hæn mətbevi esan səbon.* Len aKristo aYesu mətovi vanuan siGot səbon, gamit mai nēvanuan pisi len naut pisi lotoriñ nəlolit len aMasta sidato, aYesu Kristo, aMasta salito mai aMasta sidato. ³ aGot aTəmadato mai Nasub̄ aYesu Kristo, areviol kəmas hæn navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmat tabtab.

Nasipaan

⁴ Akis nosipa vi tēban aGot hæn gamito. Nosipa vi tēban hæn navoian san gai toviol kəmas hēni mai gamito len aKristo aYesu. ⁵ Len aKristo, len napisal pisi, aGot igol mətəpul hæn naviolan san gail, nasoruan pisi mai naləboian pisi. ⁶ Natenan igol nakitinan hæn na-kel-uri-an husur aYesu Kristo namttokel mai gamito, iparpar. ⁷ Imaienan, nēboñ məttotoh vir natəlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo (nēboñ məttoleñon masuv̄ hæn natəlmaman san), mətəñidol len naviolan ideh seNunun aGot. ⁸ Dereh tigol mitidan̄ van vəbar nagilen, hæn asike mətəbikad natideh tosa len gamito tonor hæn mətəbipanis sile len nēboñ siMasta sidato,

* 1:1: Uman 18.17 * 1:2: Uman 18.1

aYesu Kristo. ⁹ Ale dereh aGot tigel natenan mōs gamito, husur akis igol nēsa tokele. Ale aGot ekis gamit hən mētibōn mai aNatun tovi aYesu Kristo, aMasta sidato.*

Napəpəhwan len alat siYesu

¹⁰ Bathudud nadələmian, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, nous gamito, nōjir gamit ke, mētsua len nēsa mētbikele, hən asike bikad napəpəhwan len gamito, be hən mētsua len nənauan samito mai nabunusian samito. ¹¹ Bathudud sagw gail len nadələmian, nōkəmaienan husur galevis len nēbathudud siKloe lukel pəpəpə hən mai ginau ke mēttosor balbal. ¹² Ale nekəmaiegai beti ke: gamit sua ike, “Novi siPol,” togon ike, “Novi siApollos,” sual am ike, “Novi sePita,” ale sua tile am ike, “Novi seKristo.”* ¹³ Mətunau ke mēttoləboi mētbəpəpəhwan aKristo maienan a? Mətunau ke ginau, aPol numat len nēhai balbal mōs gamito a? Mətubaptais len nahəsan aPol a? Aoa!

¹⁴ Nosipa vi tēban aGot ke nəsəbaptais hən gamit ideh be Krispus mai aKaius ŋai.† ¹⁵ Imaienan, avan ideh edədas bīke tobaptais len nahəsagw. ¹⁶ (O nəlogw ibōŋbōŋ hən notobaptais hən alat lototoh len naim siStefanas; be nəsənaui gat ideh am notobaptais hən galito.) ¹⁷ Be noil hirhir ke, aKristo sasəvat ginau hən nēbibaptais hən nəvanuan gail, be esəvat ginau hən nēbikel ur na-kel-uri-an tovoi. Emətahun nēbikel uri len namitisau hən nasoran. Nətakəmaienan, nəmatan seKristo len nēhai balbal tagəm vi ut kəmas.

¹⁸ Husur namilen nəmatan seKristo len nēhai balbal savi natideh len alat lotohusur napisal van hən nəmasigan. Be evi nədaŋan siGot len gidato, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. ¹⁹ Hum natosian siGot toke, “Dereh nigol namitisau silat lotokad namitisau tevi ut kəmas,

ale alat lotokad nəkadulito, dereh nigol naləboian salit tēbuer.”*

²⁰ Nəvanuan tokad namitisau hən nəmauran tonor, gai be? Nəvanuan tokad namitisau hən nalo, gai be? Nəvanuan na-sor-levlev-an hən naur ta daməŋai, gai be? AGot igol namitisau silat navile eg a pan evi ut kəmas.*

²¹ Husur aGot, len namitisau san hən nəmauran tonor, igol nəvanuan navile a pan, len namitisau salito, lodədas ləbeləboi gai. Be len na-kel-uri-an namttokel uri lotonau ke tovi ut kəmas, aGot ehəhəvur hən tolav kuv alat lotoriŋ nəlolit lan, dan nəsaan salito. ²² Naju lous namerikel gail, alat a Kris ludōŋ kitev namitisau. ²³ Be ginamit māu, namtukel ur nəmatan seKristo len nēhai balbal. Naju, nəlolit ipəpəpəŋ sile, alat a Kris, luke tovi na-sor-melmel-an ŋai.* ²⁴ Avil aKristo evi nədaŋan mai namitisau siGot hən nəmauran tonor mōs alat aGot tokis galito, naut kəmas lotovi Ju o lotovi lat a Kris. ²⁵ Husur na-sor-melmel-an siGot evi mitisau hən nəmauran tonor tosəhor namitisau sinəvanuan, ale nakulan siGot idan səhor nədaŋan sinəvanuan.

²⁶ Bathudud nadələmian, mitinau gamito nəbōŋ aGot tokis gamito. Len nabunusian silat navile a pan, evis ŋai len gamito lukad namitisau, evis ŋai lovi vanuan totibau, nəbōŋ lotopas gamito, evis ŋai luvat nəhes. ²⁷ Avil aGot ilekis hən nēsa tovi ut kəmas len nabunusian silat navile a pan, hən bīgol alat lotokad namitisau, nahurulit bīsa. Ilekis hən alat ləsədaŋ len nabunusian silat navile a pan hən bīgol alat lotokad nədaŋan, nahurulit bīsa. ²⁸ AGot ilekis hən alat len navile a pan ləsəvat nəhes len nəbathuyah salito, mai alat navile a pan lotomətahun galito; ilekis hən alaten lotovi ut kəmas hən bīgol nēsa tomələs len nabunusian silat navile a pan, bēgəm vi ut kəmas. ²⁹ Imagenan, avan ideh edədas bīsor patpat gai məhat len nəhon aGot. ³⁰ Be aGot igol mətukad nəbonan mai aKristo aYesu, togəm vi mitisau siGot hən nəmauran tonor mōs gidato. Namilen ke, len aKristo, aGot eriŋ ke datunor len nəhon, igol datovi esan səbōn ŋai, ale igol datukad nəmakuvan dan nəsaan tobanis gat gidato. ³¹ Imagenan, hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke bīsor patpat natideh məhat, tisor patpat Nasuḅ aGot məhat.”*

2

¹ Bathudud nadələmian, nəbōŋ notogəm hən gamito hən notokel ur na-kel-koti-an husur aGot, nəsasor len nəvivan, nəsasor len namitisau. ² Husur ke, nəbōŋ nototoh mai gamito, nunau koti ke, asike nēbikel ur natideh am, be nikel ur aYesu Kristo ŋai, mai nəmatan san len nēhai balbal. ³ Nəbōŋ nototoh mai gamito, nəsədaŋ, nomətahw, ninegw epil habat.* ⁴ Ale len nasoran sagw mai na-kel-uri-an sagw nəsasor len namitisau sinəvanuan hən notoliv

* 1:9: Deu 7.9 * 1:12: Uman 18.24. Len naut egai len nasoran ta Aram, lokis aPita hən aKefas. † 1:14: Krispus:

Uman 18.8; Kaius: Uman 19.29. * 1:19: Isa 29.14 * 1:20: Job 12.17; Isa 19.12, 44.25 * 1:23: Luk 2.34; Kal 5.11

* 1:31: Jer 9.24 * 2:3: Uman 18.9

gamito. Be noriŋ gat nəlōgw len aNunun aGot mai nēdaŋan san, ⁵ hən mət̄bikad nadələmian len nēdaŋan siGot, savi len namitisau sinəvanuan.

Namitisau siGot hən nəmauran tovoi

⁶ Avil nəboŋ namttotoh mai alat lotomatmatu len nadələmian salito, namtusor len namitisau hən nəmauran tonor. Savi namitisau ta daməŋai mai silat lotoil a mō len navile a pan gagai ləbēbuer. ⁷ Avil nusor len namitisau siGot hən nəmauran tonor, namitisau ta mō tosusuah, dattotətan həni, namitisau aGot toutaut həni sutuai tia mōs nəyalalan dat̄bikade maii, namitisau aGot togol toparpar len aYesu. ⁸ Alaten lotoil a mō len navile eg a pan lotətan hən namitisau enan siGot hən nəmauran tonor. Lətələboii, asike lətaḡos gat Nasub toyalyal len nəhai balbal. ⁹ Avil natosian siGot ike, “Namətan nəvanuan ideh sakəta ləboii,

nədariŋan nəvanuan ideh sasəsəloŋ ləboii,
nənanuan sinəvanuan ideh sənau səhot

nəsa aGot toutaut həni mōs alat lotoləmas buni.”*

¹⁰ Be len aNunun, aGot ikel vəhot natgalenan mai gidato. Ale aNunun aGot eləboi natit p̄isi, eləboi natit gail siGot am, nəvanuan todədas bələboi səhoti. ¹¹ Husur, səkad avan ideh toləboi nənanuan sinəvanuan, be nanunun nəvanuan enan səḡon ŋai eləboii. Imagenan, səkad avan ideh toləboi nənanuan siGot, be aNunun aGot səḡon ŋai eləboii. ¹² Ale gidat, datsəkad nanunun navile a pan, aGot saviol həni mai gidato, be datukad aNunun aGot. AGot eviol həni mai gidato hən dat̄bələboi natit p̄isi aGot toviol kəmas həni mai gidato. ¹³ Nəboŋ namtbikel natgalen mai gamito, namtsasor len namitisau tovi p̄usanan sinəvanuan. Ao, namtukel nasoruan tovi p̄usanan seNunun aGot. Len nasoruan seNunun aGot, namtusor vəsvəsai nakitinan san gail.

¹⁴ Be nəvanuan aNunun aGot satoh lan, emətahun natit gail lotogəm len aNunun aGot, husur len nabunusian sivan enan, lovi melmelan ŋai. Ale edədas bələboi səhot natgalenan, husur na-ləboi-səhoti-an enan egəm len aNunun aGot ŋai. ¹⁵ Be gidat, aNunun aGot totoh len gidato, datoləboi dat̄bēbunus ləboi natit p̄isi hən dat̄bike tovoi o tosa. Be savi hən nəvanuan, aNunun aGot satoh lan, hən bēbunus ləboi nələdato hən bike tovoi o tosa. ¹⁶ Husur, hum natosian siGot toke,

“Ase eləboi nənanuan siGot

hən bələboi bike na-sor-p̄usp̄usan-an maii?”*

Be gidato, datukad nənanuan seKristo.

3

Napəpəhwan len alat siYesu

¹ Bathudud nadələmian, nəboŋ nototoh mai gamito, nəsaləboi nəḡisor mai gamit hum mət̄tomatmatu, hum aNunun aGot totoh tobələv len gamito. Ao, nusor mai gamito suŋan mət̄tovi vanuan, naləŋonian hən nibem̄it towol hən nəmauran samit ŋai, suŋan mət̄tovi tuhtətai len nəmauran mət̄tokade len aKristo. ² Nəboŋ notop̄usan, ehum notovəhasys hən gamit ŋai, nəsavəŋan gamit hən nəhanian tin, husur mət̄todədas mət̄bihani. Kitin, mət̄todədas mət̄bihani sal,* ³ husur naləŋonian hən nibem̄ito iwol hən nəmauran samit ŋai. Mət̄utabulol bulos gamit gabag, mət̄ov̄itv̄ituh sal. Mət̄unau ke naləŋonian hən nibem̄ito sawol hən gamit a? Mət̄unau ke mət̄sasum̄an alat navile a pan a? ⁴ Husur nəboŋ gamit ideh toke, “Novi siPol,” ale togon toke, “Novi siAḡollos,” mət̄ohusur navide silat navile a pan ŋai!*

⁵ Be aAḡollos evi sa? APol evi sa? Ginaməru namrovi vanuan nauman ŋai namrtovi tarhət samito hən mət̄bikad nadələmian. Namrugol ŋai nauman aGot toriŋi len navələnamər v̄isusua hən namrb̄igole. ⁶ Ehum ginau notomabul namisurhut na-kel-uri-an tovoi len nələmito, ale aAḡollos epusi, be aGot igol itov, evivi məhat. ⁷ Imagenan, gai tomabule mai gai topusi arovi ut kəmas, husur evi aGot māu togol totov, tovi vi məhat. ⁸ Ale gai tomabule mai gai topusi aroum mōs natsua ŋai, ale dereh aGot teviol mai gəlar hən nakonp̄urp̄uran tonor hən nauman səlaru v̄isusua. ⁹ Ginaməru namroum bonḡon siGot, gamit mət̄ohum nəhol siGot, mət̄ohum naim aGot toum həni.

¹⁰ Len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau hum notokad namitisau hən na-um-im-an, ginau noriŋ nəpaudesen, ale togon eum len nəpaudesen enan. Be avan ideh toum lan, telələgau hən navide toum həni lan! ¹¹ Husur avan ideh edədas bəriŋ nəpaudesen ideh tile am be nəpaudesen en topat tia. Ale aYesu Kristo evi nəpaudesen enan. ¹² Avan ideh bəum hən naim len nəpaudesen enan tovi aYesu, eləboi bəum həni hən nagol, nasilva, nəvat

* 2:9: Isa 52.15, 64.4

* 2:16: Isa 40.13

* 3:2: Ipru 5.12-13

* 3:4: 1Kor 1.12

* 3:5: Uman 18.24-28

gəlgəlan, nəhai, naliol o nəbathuwit. ¹³ Nəvanuan bəum hən naim maienan, nauman san dereh tıparpar. Husur Nəboŋ siNasuḅ dereh tıgol nauman timasil. Dereh nəhab təvəhot nauman ke tomabe. Nəhab dereh tihan kitev nauman sinəvanuan pisi, səbi ke tovoi o tosa. ¹⁴ Nəsa nəvanuan toum həni asike ḅıpan len nəhab, gai dereh tıkad nakonpırpıran san. ¹⁵ Be nəhab ḅıhan pıs nəsa nəvanuan toum həni, dereh asike ikad natideh. Gai ŋai dereh tilavutur; aGot tilav kuvi, be tehum tilav kuvi tur len nəhab towunwun.

¹⁶ Gamit m̄au mətovi naim siGot, ale aNunun aGot itoh len gamito. Mətsənu səhoti a? ¹⁷ Avan ideh bəmədas bun naim siGot, aGot dereh temədas bun nəvanuan enan. Husur naim siGot evi esan səbon ŋai, ale gamit mətovi naim enan siGot.

¹⁸ Samteğaras gamit səbomito. Gamit ideh ḅınavu ke tovi vanuan namitisau len nabunusian sinavile a pan, ivoi ke “timelmel” hən ḅıkad namitisau hən nəmauran tonor. ¹⁹ Husur namitisau sinavile eg a pan evi melmellan ŋai len nabunusian siGot. Hum natosian siGot toke, “AGot igol nəvanuan namitisau lubat len nəhai tata hən namitisau salito.”* ²⁰ Ale len naut tile am ike, “Nasuḅ aGot eləboi ke nəvanuan sinəvanuan namitisau lovi ut kəmas ŋai.”* ²¹ Samtikele am ke məttovi sitegai o sitea hən mətḅıpatpat gamit məhat lan; husur natit pisi evi samito. ²² APol, aApollos, mai aPita, navile eg a pan, nəmauran mai nəmatan, natit gail ta daməŋai mai natit gail lotogəm sal, natit pisi lovi samito. ²³ Ale məttovi seKristo, ale aKristo evi siGot.

4

Ahai pispisul gail seKristo

¹ Imaienan, ivoi hən nəvanuan gail ləḅınavu ke namttovi vanuan nauman seKristo, aGot toriŋ nakitinan san tokel vəhot gail len navəlanamito. ² Nəvanuan nauman tokətkəta təban natit siMasta san gail, timasum tivoi hən aMasta san ḅısabi ke todaŋ len gai. ³ Gamit mətḅısabi ke notovoi o notosa, o nakotan ideh hən nəvanuan ḅısabi ke notovoi o notosa, səvi natideh len ginau. Ginau am, səpat len ginau hən nəḅısabi ke notovoi o notosa. ⁴ Nəlogw imasil, be natenan tu sagol ke notonor. Evi Nasuḅ səbon ŋai ḅısabi ke notovoi o notosa. ⁵ Imagenan, samtesigarir hən mətḅısab səhoti ke natideh tovoi o tosa. Mititoh vir nagəman siNasuḅ. Len nəboŋ enan natit gail lotosusuah len nəmargobut, dereh gai teriŋ natgalen len namial hən ləḅıparpar; ale dereh təvəhot naləŋonian gail len nəlon nəvanuan gail. Beti nasor-sal-suhi-an vi təban nəvanuan visusua, dereh tegəm len aGot.

⁶ Bathudud nadəlomian, nusor husur ginau mai aApollos hən mətḅeləboi namilen nasoruan egai toke, “Sagigol səhor nəsa natosian tokele.” Beti asike mətupatpat avan ideh məhat səhor avan togon. ⁷ Hum ma məttonau suluvi ke məttovi vanuan totıbau len aKristo. Hum ma məttonau suluvi ke məttohad natideh aGot səvıol həni mai gamito. Be aGot ḅevıol hən natit pisi mai gamito, imabe mətupatpat gamit məhat len nəsa məttohad?

⁸ Hum ma məttonau suluvi ke məttohad natit pisi tia məttoleŋoni. Hum ma məttonau suluvi ke məttopul hən natite tia. Hum ma məttonau suluvi ke məttovi kiŋ gail tia len natohan pipıhabəlan aGot ginamit namttobuer. Ooo noləŋon masuḅ ke mətavi kiŋ gail, hən ginamit tu namttavi kiŋ gail mai gamito! ⁹ Namttovi hai pispisul, be nunau ke aGot toriŋ ginamit naməkot len nəhon nəvanuan gail hum namttovi vanuan nabəbaŋısan lotoyar vi lan nəmatan. Esuman toriŋ ginamit len nadrama sua, hən navile a pan ləberis nəmatan sinamito, aŋel gail mai nəvanuan gail am. ¹⁰ Len nabunusian sinəvanuan gail namtumelmel. Evoi, namtumelmel m̄os aKristo. Be gamit m̄au, mətunau suluvi ke məttohad namitisau len aKristo. Luke namttokul, be gamit m̄au mətunau suluvi ke məttohad. Mətunau suluvi ke məttovat nəhes be luke namttovi ut kəmas. ¹¹ Nokitin ke, vəbar gagai namtumalkəkət, namtumaduh, nahurabat sinamit emərtar. Nəvanuan gail lotuh mədas ginamito, namtsəkad naut ideh tovi ut a im. ¹² Namtuum idan hən navəlanamit səbonamito. Nəboŋ nəvanuan gail lotosəvar ginamito, namtoso aGot hən ḅıvoi hən galito. Nəboŋ lotomədas bun ginamit hən namttoləŋon tosa vəsa, namtudaŋ ḅuri.* ¹³ Nəboŋ lotosor mədas nahəsanamito, namtonir galit hən ləbehusur aKristo. Ehum namttogəm vi pəhasoŋ hən navile a pan, nəpəhsago sinəvanuan pisi vəbar gagai.

¹⁴ Nəsatos natgalenan hən nahurumit ḅısa lan, be nutosi hən nəḅikel nalələgauan mai gamit məttosuman anatugw gail notoləmas bun gamito, hən asike mətḅımagenan am. ¹⁵ Naut kəmas məttohad nəvanuan lotovi 10,000 lotokətkəta təban gamito len aKristo, mətukad atəmamit evis ŋai. Husur len aKristo aYesu, len na-kel-uri-an tovoi notokel mai gamito, nogəm vi atəmamit len nadəlomian. ¹⁶ Ale husur notovi atəmamito, nonjir gamit ke mitıgol

* 3:19: Job 5.13 * 3:20: Psa 94.11 * 4:12: Uman 18.3

tətoŭ hən ginau.* ¹⁷ Nəsovat aTimoti van hən gamito mōs natenan. Len nadəlomian evi anatumgw notoləmas buni, todaŋ len Nasub.* Dereh teliv nənauan samit təlmam van hən nəvide notokade len nəmauran sagw len aKristo aYesu. Nəvide enan notokade, inor hən nəpusanan notokel mai alat siYesu len naut pisi.

¹⁸ Gamit galevis lunau ke asike nəbegəm hən gamito ale lupatpat galit məhat. ¹⁹ Avil asike idareh negəm hən gamito, Nasub bidaŋ həni. Ale dereh nəbunus kitevi ke, alat lotopatpat galit məhat, lusor patpat galit məhat ŋai, o lukad nədaŋan siGot. ²⁰ Husur nəkadun natohan pipihəbəlan aGot savi len nasoruan ŋai be evi len nabiltidaŋan san. ²¹ Mətoləŋon nəsa? Nəboŋ nəbegəm hən gamito, mətuke nipat nəhai hən nəbiŋas gamit həni, o mətuke negəm len na-ləmas-buni-an mai len nəvide bəmədau?

5

Mitikai hən naulumən togol naitian tosa hən bəvivile

¹ Nələŋon isa masuŭ husur na-kel-uri-an sua notosəsoləŋ həni. Na-kel-uri-an ikele ke ikad naitian tosa len gamito. Evi naitian tosa vəsa batbat. Isa səhor nəvide silat ləsəkad nadəlomian: aulumən sual ei igol naitian mai asoan atəman.* ² Imabe mətupatpat gamit məhat hum naten savi natideh? Mitimaslolosa! Mitimaskai hən atenan togol natenan dan gamito! ³ Len nibegw nəsatoh mai gamito, be naut kəmas nibegw satoh ei, len nanunugw nutoh mai gamito. Ale surmən nototoh ei, nusab səhoti tia ke len nədaŋan siMasta sidato, aYesu, atenan togol natenan timaspanis. ⁴ Imagenan, len nabonbōnan samito mai nanunugw mai nədaŋan siMasta sidato, aYesu, ⁵ məteriŋ atenan len nəvələn aSetan, mōs nəboruan san topul hən nəsaan bəbuer buni, hən aYesu bilav kuv nanunugw atenan dan nəpanismen len Nəboŋ siNasub.†

⁶ Na-sor-patpat-gamit-məhat-an samito savoi! Mətsaləboii ke tohum nayis a? Nayis tokəkereh igol nəflaua pisi len nabesin itob.‡ ⁷ Mitimasbar hən nayis tomatu, tohum nəsaan, dan gamito, hən məbegəm vi flaua veveu səkad nayis lan. Ekitin, mətohum nabəta səkad nayis lan. Husur aKristo imat tia hən bilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Ehum natuhsipsip lototutumav həni len nəPasova.§ ⁸ Imaienan, datihan len nəhanan nəPasova sidato, nayis tomatu təbuer, nayis hən nəsaan mai naləŋonian hən nəsaan. Be datihan nabəta səkad nayis lan, nabəta hən naveveuan mai nakitinan.*

⁹ Len naləbulat napisulan nototosi van hən gamit a mō, nuke, samtitaŋ mai alat lotogolgol naitian tosa. ¹⁰ Nəboŋ notosor husur alat lotogolgol naitian tosa, nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotogol naitian tosa. Nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotoləŋon masuŭ hən natite, o lotovənvənah o lotolotu hən nələblab gail. Nətake mətebulatut dan galito, gamit pisi məttəmasgam dan navile eg a pan. ¹¹ Be gagai nukel pərpəŋ hən namilen natosian sagw a mō. Imaiegai ke: samtitaŋ mai avan ideh tokel ke tovi awawa samit len nadəlomian be togolgol nəsaan sal. Bigolgol naitian tosa, bələŋon masuŭ hən natite, bilotu hən nələblab gail, bisor mədas nahəsən nəvanuan gail, bətərog akis, o bəvənvənah, samtitaŋ maii. Nəvanuan tomatenan, samtihan maii boŋ ideh.

¹²⁻¹³ Husur səpat len ginau hən nəbisab səhoti ke avan ideh səkad nadəlomian tipanis. AGot dereh tike tipanis o asike ipanis. Avil gamit məttokad nadəlomian, ipat len gamito hən mətbisab səhoti ke gamit ideh tosa tipanis. Husur natosian siGot ike, “Mitikai hən nəvanuan tosa dan gamito.”*

6

Nakotan len gamit məttokad nadəlomian

¹ Ideh len gamit siYesu bike bikot hən gamit togon, imabe arous nəmatsistret səkad nadəlomian len aGot hən bəbətah len nakotan səlaru? Imabe arsaus nəvanuan siGot hən ləbikot hən gəlaru? ² Mətsaləboii ke nəvanuan gail siGot dereh ləbətah len nakotan hən ləbepəpəhun navoian dan nəsaan silat navile a pan a? Ale mətbəbətah hən mətbepəpəhun

* **4:16:** 1Kor 11.1; Flp 3.17 * **4:17:** Uman 16.1-3; 1Tim 1.2 * **5:1:** Lev 18.8; Deu 22.30. Len nasoruan ta Kris ike: aulumən sual ikad asoan atəman. Ale alitenan savi anana san matmat be evi asoan atəman. † **5:5:** 1Tim 1.20. Len naut egai alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot lukad nabunusian eru. Esual ike: mōs nəboruan san topul hən nəsaan bəbuer buni, togon ike: mōs na-mədas-niben-an. ‡ **5:6:** Len nəvide tomatienan, avan sua togol nəsaan emədas nəvanuan gail hən galit am ləbigol nəsaan enan. § **5:7:** Exo 12.3, 5, 21. Nau təlmam hən nəPasova naməkot. AGot ikel mai alat seIsraël ke lipan natuhsipsip ale hani mai nabəta səkad nayis lan. Ale ike libar hən nayis pisi dan naim salit gail, han nabəta səkad nayis lan len nəmaribon toməlvəru. * **5:8:** Exo 13.7 * **5:12-13:** Deu 13.5, 17.7

navoian dan nesaan silat navile a pan, imabe mætsalæboi mætþisab səhot nakitinan len nakotan lotopat sil natit gail lotovi ut kəmas? ³ Dereh datebatah hən datþepəpehən navoian dan nesaan siaŋel gail mai len natit gail hən nəmauran egai. Mætsalæboii a? ⁴ Imagenan, mætþike mætþikad nakotan husur natideh hən nəmauran egai, savoi hən mætþeus amat-sistret savi siYesu hən bebətah len nakotan enan. ⁵ Nahurumit tisa! Timaskad avan ideh len gamito tokad namitisa hən nəmauran tonor, hən bebətah surŋan nəmatsistret len nakotan ideh samito. ⁶ Be len gamito, nəvanuan nadələmian sua ikot hən nəvanuan nadələmian togon —be igole len nəhon nəmatsistret gail ləsəkad nadələmian len aGot!

⁷ Bathut ke mættokad nakotan gail len gamit gabag, gamit þisi mætsawin kasi, mætsasəhor natideh! Nəvanuan togon þigol nəsa sanor hən gamito, riŋi ŋai, samtikot həni. Ivoi am hən mætþidam hən gai togol nəsa sanor hən gamito. Ivoi am hən mætþidam hən gai tovənoh natit þisi samito! ⁸ Be gamit gabag m̄au, mætugol nəsa sanor hən gamito. Mætogəras gabag hən gamito hən mætþevənoh natit samit gail. Ale mætugol natgalenan van hən awawa samit len nadələmian! ⁹ Nəvanuan ləsanor asike asike lutoh len natohan pipihəbəlan aGot. Mætsənau səhoti a? Mitimasnau hən asike mætþisab. Husur alat lotogol naitian tosa, alat lotolotu hən nələblab gail, alat lotogol naitian tobur kotov nəlahan, alalurnan lotopur hən nibelit hən naititian, alalurnan lotogol naitian mai alalurnan, ¹⁰ alat lotovənvənah, alat lotoləŋon masuŋ hən natite, alat lototərog akis, alat lotosor mədəs nahəsən nəvanuan mai alat lotogol nasənahən hən ləbəvənoh natit gail, asike lutoh len natohan pipihəbəlan aGot togəm balai. ¹¹ Ale a m̄o gamit galevis lovi vanuan lotomaienan. Be aGot igol mættoveveu dan naŋide galen lotosa, igol mættokad nəboruan san, mættovi esan səbon, ale eriŋi ke mættonor len nəhon len nahəsən Nasuþ aYesu Kristo mai len aNunun aGot sidato.

Mitigam dan naitian tosa

¹² Hum ma avan ideh þike, “Len nəmakuvan sagw dan nalo, noləboi nəþigol natideh.” Be ginau nuke, naŋide galevis ləsavoi hən ginau. Hum ma avan ideh þike, “Len nəmakuvan sagw dan nalo noləboi nəþigol natideh.” Be ginau nuke, asike nudam hən natideh þiwol hən ginau hum notovi slev san. ¹³ Hum ma avan ideh þike, “Nəhanian ipat m̄os natəbaŋ, ale natəbaŋ ipat m̄os nəhanian.” Be nukel mai gamit ke, dereh aGot tigol natəbaŋ mai nəhanian arəbuer. Avil nibedato ləsatoh m̄os naitian tosa, lutoh m̄os Nasuþ ale Nasuþ evi Masta hən nibedato. ¹⁴ Ekitin ke, len nədaŋan san, aGot igol niben Nasuþ ile məhat dan nəmatan, ale dereh aGot tigol nibedat am lile məhat dan nəmatan.

¹⁵ Nibemit lovi nahudhuben aKristo. Mætsalæboii a? Datþələboii ke nibedat lotovi nahudhuben aKristo, inor ke nəvanuan tovi hudhuben aKristo, þiþon mai napəhaŋut toþurpur hən niben a? Satimaienan! ¹⁶ Nəvanuan toþon mai apəhaŋut toþurpur hən niben, nibelaru arosua. Mætsalæboii a? Husur natosian siGot ikele len natubatan kai, “gəlaru dereh arəgəm sua surŋan niben tosua ŋai.”* ¹⁷ Avil nəvanuan toþon mai Nasuþ, nanunun mai aNunun aYesu arosua.

¹⁸ Mitimasgam dan naitian tosa! Nesaan gail þisi am nəvanuan togole, igole vivile dan niben. Avil nəvanuan togol naitian tosa, igol nesaan van hən niben gabag. Emədəs niben gabag. ¹⁹ Nibemit lovi naim seNunun aGot, aGot toviol həni mai gamito. Mætsalæboii a? Gamit mætsavi samit səbomito,* ²⁰ husur nəsa aGot toŋur gamit həni, etibau masuŋ.* Imagenan, len nibemito, len natit þisi mætþigole, mitimasputsan nəyaljalan siGot.

7

Nəlahan

¹ Ale gagai nuke nisor husur nasoruan samit gail len naləbulat napisulan mættotosi van hən ginau. Mətuke, “Ivoi hən naururnan ideh hən asike þibar niben napəhaŋut.” ² Avil bathut nəvanuan isoþur lotogol naitian tosa, nukel mai gamit ke, naururnan tolah tikad naitian mai asoan səbon, ale napəhaŋut tolah tikad naitian mai asoan səbon. ³ Asoan aulurnan þələŋon naitian, aulurnan tigole maii. Asoan apəhaŋut þələŋon naitian, apəhaŋut tidam həni maii. ⁴ Niben apəhaŋut savi esan səbon ŋai, be evi sisoan. Ale len naŋide tomaienan, niben aulurnan savi esan səbon ŋai, be evi sisoan. ⁵ Samretəgau gat nibemər səboməru dan gamər gabag. Be mərþike mərþisor tuŋ husur nəmariboŋ galevis, ale mərþidam mai gamər gabag, inor hən mərþetəgau gat nibemər səboməru dan gamər gabag. Nəboŋ nəmariboŋ galenan ləbinon, miriþon tətəs. Asike mərþigole, dereh aSetan tidas þisal hən þeliv gaməru hən mərþiteh husur mərsədaŋ. ⁶ Nəsakel nakelean todaŋ ke mirimastəgau

* **6:16:** Gen 2.24 * **6:19:** 1Kor 3.16; 2Kor 6.16 * **6:20:** Nəsa aGot toŋur gidat həni evi nəmatan siYesu tovi aNaturan tosua səbon.

gat nibemær sæbomæru dan gamær gabag mōs na-sor-tuŵ-an; ao nudam̄ hæn bimaienan ŋai. ⁷ Beti noløŋon ke nēvanuan pīsi latasum̄an ginau. Be len nakitinan, gidat pīsi datukad naviolan aGot toviol hæn vīsusua mai gidato. Nēvanuan sua ikad naviolan tomaiegai, nēvanuan sual am ikad naviolan tomaienān.

⁸ Ale nukel mai alalum̄an asoalit lotomat mai nēbatunau pēhāvūt gail ke, asike lēbilah be lēbitoh maienan ŋai, surŋan ginau, ivoi. ⁹ Be asike lēbetəgau gat nəloloito dan naitian tosa, lilah. Husur savoi hæn lēbeləŋon masuŵ hæn naitian; ivoi səhori am ke lilah.

¹⁰ Nukad nakelean todar mōs nēvanuan nadələmian lotolah. Savi nakelean sagw be evi siYesu. Imaiegai ke: napēhāvūt sateriŋ asoan. ¹¹ Be alitenan bēriŋ asoan, satilah mai naulum̄an ideh am. Alitenan titoh maienan ŋai o tigol nēsasaan tokade mai asoan tinorj ale tiŋon tēlmam maii. Ale naulum̄an sateriŋ asoan.*

¹² Ale nukad nakelean mōs nēvanuan gail am. Evi ginau notokele, savi Nasuḅ. Nekəmaiegai ke: naulum̄an ideh siYesu bīkad asoan səkad nadələmian, ale alitenan bēhəhāvur hæn bitoh maii, aulum̄an satetiŵos hēni. ¹³ Ale napēhāvūt ideh siYesu bīkad asoan səkad nadələmian, ale atenan bēhəhāvur hæn bitoh maii, apēhāvūt satetiŵos hēni. ¹⁴ Husur nəlahan apēhāvūt siYesu tokade mai asoan inor len nēhon aGot bathut nadələmian selitenan. Ale nəlahan aulum̄an siYesu tokade mai asoan inor len nēhon aGot bathut nadələmian sitenan. Asike tēmagenan, natətai samit gail lətətəh len nēbathudud tobīŋbīŋal len nēhon aGot. Be gagai lutoh len nēbathudud tonor len nēhon. ¹⁵ Be gai səkad nadələmian bēləŋon nativōsan, tehusur naləŋonian san. Nəbōŋ tomaienān, nəlahan enan səbanjis gat asoan tokad aGot ekis. Be bēləbōi bigole, nēvanuan tokad nadələmian tetəgau gat nəlahan səlaru bathut aGot ekis gidato mōs natəmat. ¹⁶ Latpēhāvūt məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit lēbēriŋ nəlolit len aYesu. Ale lalum̄an məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit lēbēriŋ nəlolit len aYesu.

¹⁷ Be gamit vīsusua, asoam̄ bimat o asoam̄ bīkad nadələmian o asoam̄ asike bīkade, len natohan ideh gototoh lan nəbōŋ aGot tokis gaiug, gitoh maienan lan. Nukel nakelean enan todarj mai alat siYesu len nauk pīsi. ¹⁸ Avan ideh bīkad na-tiv-dalusi-an nəbōŋ aGot tokisi, satesusuan naburjōn hum səkad na-tiv-dalusi-an. Ale asike bīkad na-tiv-dalusi-an nəbōŋ aGot tokisi, satikade. ¹⁹ Datbīkad na-tiv-dalusi-an o datbīpar tiv-dalusi-an savi natideh. Be datbīgol husur nakelean todarj aGot tokele, enan nabiltitite! ²⁰ Len natideh avan ideh totoh lan nəbōŋ aGot tokisi, titoh maienan lan. ²¹ Govi slev nəbōŋ aGot tokis gaiug a? Bimagenan, sa-nələm̄ tetuhatuh hēni. Avil gəbēləbōi gəbīkad nəmakuvan hæn asike gəbēvi slev am, bigole. ²² Husur nēvanuan tovi slev nəbōŋ aGot tokisi, savi slev am be evi siNasuḅ. Len navide tomaienān, nēvanuan savi slev nəbōŋ aGot tokisi, evi slev seKristo. ²³ Nəsa aGot toŵur gamit hēni, etibau masuŵ. Samtehusur nēvanuan gail surŋan məttovi slev salito. Mətəhusur Nasuḅ. ²⁴ Bathudud nadələmian, len natideh məttoth lan nəbōŋ aGot tokis gamito, mititoh mai aGot lan.

Alat ləsəlah

²⁵ Ale gagai nuke nisor var nausian samit husur navensus gail. Nəsəkad na-kel-buni-an ideh siNasuḅ, be nukel nə-nau-səhoti-an sagw, bathut len nalolosaan san, Nasuḅ igol notodarj len gai. ²⁶ Imaienan, bathut nəmauran todarj məttoth lan, nunau maiegai ke: ivoi hæn naulum̄an bitoh hum totoh gagai. ²⁷ Gəbilah mai napēhāvūt tia, sagidas pīsal hæn gəbimakov dan nəlahan saməru. Asike gəbilah, sagidas pēhāvūt hæn gəbilah maii. ²⁸ Be gəbilah, savi nəsaaŋ; ale navensus bīlah, savi nəsaaŋ. Be alat lotolah dereh lisab nəmauran egai tidarj len nəbōŋ gail, ale nomətəhun mətbeləŋon bīsa maienan.

²⁹ Bathudud nadələmian, nekəmaiegai ke: namityal em̄idol. Gagai van, naulum̄an tokad asoan, nəlahan səlaru satiwol hæn nəmauran san. ³⁰ Nēvanuan totarj, nətərjan san satiwol hæn nəmauran san. Nēvanuan tohəhāvur, nahəhāvuran san satiwol hæn nəmauran san. Nēvanuan toŵurpūr tite, natit gail gai toŵul hēni saliwol hæn nəmauran san. ³¹ Ale nēvanuan toumum mai natit gail hæn navile a pan, navile a pan satiwol hæn nəmauran san. Husur navile eg a pan hum topat gagai, satovan vəmasig.

³² Noləŋon ke mitimakov dan natit gail len nəmauran egai nələmit totuhatuh hēni. Naulum̄an səlah eləbōi bīnau masuŵ hæn Nasuḅ mai navide bīgol Nasuḅ bēhəhāvur lan. ³³ Be naulum̄an tolah inau masuŵ hæn navile a pan mai navide bīgol asoan bēhəhāvur. ³⁴ Ale sədarj kavkav len gəlar pīsi, Nasuḅ mai asoan. Napēhāvūt səlah, navensus, inau masuŵ hæn Nasuḅ hæn gai bēvi siNasuḅ səbōn len niben mai nanunun. Be napēhāvūt tolah inau masuŵ hæn navile a pan mai navide bīgol asoan bēhəhāvur. ³⁵ Nokəmaienan mōs nəbēvi tarhət

* 7:11: Hæn naves 10-11, ris Mat 5.32, 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18

samito, savi hən nəbiwol hən nəmauran samito. Nokəmaianan hən nəvide samit binor, hən mətbigol tabtab hən nəsa Nasuḅ toləḡoni, hən asike natideh bəliv nənauan samit dani.

³⁶ Be naulumān ideh binau ke sagol sanor hən navensus tokel gati ke bilah maii, ale nəlon atenan bəsururu hənī (hum bimasnagenan), tilah maii hum toləḡoni. Savi nəsaan.[†] ³⁷ Be naulumān bəil gəgat len nəsa tonau, ale natideh asike bətagau gati, be nəsa bigole bīpat len gai səḅon, ale binau səhoti len nəlon ke asike ilah mai navensus, enan tu ivoi. ³⁸ Imagenan, naulumān tolah mai navensus san igol natit tovoi, ale naulumān səlah maii igol natit tovoi am səhori.[‡]

³⁹ Napəhaḅut tolah, nəlahan tokade mai asoan ipat vəbar asoan bimat. Be asoan aliten bimat, imakuv dan nəlahan enan, ale eləboi bilah mai avan ideh beləḡoni. Be natsua, naulumān bilah maii timasvi siYesu. ⁴⁰ Len nabunusian sagw, napəhaḅut asoan tomat bitoh səḅon maienan ḡai, dereh təhəhaḅur am. Ale nunau ke aNunun aGot evi tarhət sagw hən notokəmaianan!

8

Nəhanian lototutumav hənī van hən nəlablab gail

¹ Gagai nuke nisor husur naməḡod nəvanuan gail lototutumav hənī van hən nəlablab gail. Evoi, datoləboi ke, “gidat pisi datukad naləboian.” Naləboian igol nəvanuan epul am hən nəvivan. Be na-ləmas-buni-an igol nəmauran sinəvanuan idan am. ² Avan ideh binau suluḅi ke toləboi natit tosoḅur; gai saləboi natit lotokitin aGot toke bikel vəhot gail maii sal. ³ Be avan ideh beləmas bun aGot, aGot eləboi avan enan.*

⁴ Ale, nəhanan hən naməḡod lototutumav hənī van hən nəlablab beti: Gidat pisi datoləboi ke nəlablab savi natideh len navile a pan, ale səkad nagot ideh be aGot tosua ḡai. ⁵ Ikad nagot gəḡaras tosoḅur nəvanuan gail lotolotu hən gail. Luke nagot galenan lutoh len nəmav o len navile eg a pan, ale lorinḡ gail hum lotovi got mai masta salit gail.* ⁶ Avil naut kəmas natenan, gidat datoləboi ke ikad aGot tosua ḡai, aTata tovi nəkadun natit pisi. Ale gidat datutoh məsi. Ale ikad aMasta tosua ḡai, aYesu Kristo. Len aKristo, aGot igol natit pisi toum hənī; ale len aKristo, datukad nəmauran.

⁷ Be savi nəvanuan pisi lotoləboi natenan. Ikad nəvanuan nadələmian galevis ləsənanu səhoti sal ke nəlablab ləsəkad nədanḡan ideh. Ale nəboḡ lotohan naməḡod tovi naviolan van hən nəlablab, lunau suluḅi ke lotolotu van hən nəlablab enan. Ale husur ləsail sədan len aGot sal, nəsa lotogole igol nəlolit eḅinḅinḡal. ⁸ Be nəhanian edədas bigol datḅikad navoivoian mai aGot. Husur datḅihani o asike datḅihani, ḡəlar pisi arsavi natideh len aGot.*

⁹ Be məteləḡau hən gamit gabag. Nədanḡan məttokade len nəmakuvan samit dan nəsaan satigol alat ləsədan len nadələmian lites. ¹⁰ Husur, gaiḡ gotokad “naləboian,” avan ideh nənauan sail gəgat bəris gotohan len naim nalotuan silablab, nəsa bai? Hum ma nədanḡan sam bəliv nənauan san gol bihan naməḡod lototutumav hənī tia van hən nəlablab. Bigol bimaienan, igol nəsaan.[†] ¹¹ Imagenan, len naləboian sam, gomədas awawa sədan len nadələmian, gomədas awawa len nadələmian, aKristo tomat məsi. ¹² Mətbigol nəsaan maienan van hən nəbathudud ideh sədan len nadələmian, mətugol nasənanan len nəlon, ale mətugol nəsaan van hən aKristo. ¹³ Bathut natenan, nəsa nəbihani bigol awawa len nadələmian bites, sanihan naməḡod boḡ ideh am. Husur nomətahun nəbigol awawa ideh len nadələmian bites.

9

APol isor var alat a Korint lotosor tasi

¹ Mətunau ke nəsa nəbigole səpat len navəlagw a? Mətunau ke nəsavī ahai pispisul a? Mətunau ke nəsarīs aYesu, aMasta sidato a? Mətunau ke gamit mətsavi navit nauman sagw len Nasuḅ a? Ginau məau novi ahai pispisul notoris aYesu, ale gamit, navit nauman sagw.*

[†] **7:36:** Len naut a Korint alat siYesu galevis lunau ke loloto, ale nəlahan mai nəmauran hən nəlahan arsavi natideh. Imagenan, hum ma lotosor len naulumān egaii toke tilah, gol ke atenan inau ke sagol sanor hən navensus bike bilah maii. Ale evəlo. Nəboḡ naves egaii toke nəlon atenan esursuru hən navensus, nasoruan ta Kris ikad namilen tile am toke navensus egəm vi bareab. Be naut kəmas namilen toru enan, aPol ike inor hən arbilah. [‡] **7:38:** Len naut egai aPol ike, naulumān tolah mai navensus san igol ivoi ale husur nəmauran egaii idan len nəboḡ gail (geris 7.26), naulumān səlah mai navensus san igol ivoi am səhori. * **8:3:** Natosian galevis ta sutuai luke, Avan ideh binau suluḅi ke tokad naləboian, gai səkad naləboian kitin. 3 Be nəvanuan bīkad na-ləmas-buni-an, gai ikad naləboian kitin. * **8:5:** 1Kor 10.20-21 * **8:8:**

Rom 14.17 [†] **8:10:** Nəboḡ toke igol nəsaan, igol nəsaan husur toḅur kotov nənauan san toke nəhanan hən naməḡod lototutumav hənī van hən nəlablab sanor. Ale nəlon səmasil am. * **9:1:** Uman 22.17-18, 26.16

² Naut kəmas nəvanuan galevis am lotonau ke nəsavı ahai pispisul ideh, kitin, gamit a Korint mətsaləboi mətbəkəmaienan. Husur nəmauran samit len Nasub eʋusan səhoti ke notovi ahai pispisul təban gamito.

³ Na-sor-vari-an sagw van hən alat lotokele ke nəsavı ahai pispisul imaiegai ke: ⁴ Sanor hən mətbəvəjan ginamər hən nəhanian mai nəwai a? Ao, inor! Mətoləboii ke tonor! ⁵ Len nəyaran sinamito, sanor hən əsoanamit lotokad nadəlomian ləbitah mai ginamit sumtan ahai pispisul tile am mai aPita mai aʋan Nasub gail lotogole a? Ao inor! ⁶ Ginau mai aParnapas, mətunau ke ginamər ɲai inor hən namrtoum mōs nəvat hən namrəbimaur a? Be inor hən məttakətkəta təban ginaməru sumtan ahai pispisul tile gail am. Mətsaləboii a? ⁷ Mətunau ke nasoltia ideh nəpərɲuran san təbuer, eʋur natit san gail hən nəvat san səbən a? Ao, səmaienan boɲ ideh! Nəvanuan tomabul nəhol nakrep ihan nəvit nakrep han. Ale nəvanuan tokətkəta təban nəvəshəsisip, emun nasus halito. Mətsaləboi natgalen a?

⁸ Nasoruan kəta gail notomadhake, lovi bunusian sinəvanuan ɲa? Ao. Nalo am ikel natgalenan. ⁹ Husur natosian len nalo siMoses ike, “Sagibanjis gol nabanuon nabuluk topalpal kuv namisurhuwit.” Nəboɲ aGot tokəmaienan, mətunau ke tonau nabuluk ɲa? ¹⁰ Ao. Len naut enan isor mōs ginamit am, husur nəvanuan totivtiv tan, mai nəvanuan torumrum kuv namisurhuwit gəlar pisi aroom mōs nəhanian artovatvat viri. ¹¹ Namtumabul natit gail seNunun aGot len nələmito. Beti imabe? Sanor hən mətbəkətkəta təban ginamit hən nəhanian hən navile a pan a? ¹² Nəvanuan galevis ləbikad nədaɲan hən na-il-a-mo-an hən məttakətkəta təban gail maierenan, inor hən mətbəkətkəta təban ginamit səhor galito!

Namtukad nədaɲan enan hən gamit boh məttakətkəta təban ginamito, be namtsaus gamit hən mətbigole. Ao namtudaɲ bur natit pisi hən asike namtbipon gol na-kel-uri-an tovoi husur aKristo. ¹³ Mətoləboii ke alat lotoum len naim siGot luhan nəhanian topat ei. Ale alat lototutumav len nəmel tutumavan luhan katəpol hən nəsa lototutumav həni.* ¹⁴ Len nəvide tomaienən, Nasub isor idaɲ ke, alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi limaskad natit hən ləbimaur lan, təban nəvanuan gail lotokel uri mai galito.*

¹⁵ Avil nəsaus natgalenan boɲ ideh. Ale nəsatos natgalegai hən bimagenan hən ginau. Nəviv ke nəsaus natgalenan, nəsaɲon gol na-kel-uri-an tovoi. Ale nomətahun nəbəhusur nəpısal ideh tile am. Nəmatan ivoi səhor nəpısal tile am. ¹⁶ Husur, nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi, savı natesua notoləboi nəbisor sal suh ginau həni. Ao, len naləjonian siGot, aGot erinji len nəvəlagw hən nəbimasgole. Asike nətakel ur na-kel-uri-an tovoi, nəbilitpanismen təbar ginau balai! ¹⁷ Nətagole husur notoləjoni, tanor hən nətəkad nakonɲurɲuran həni. Be aGot bəriji len nəvəlagw hən nəbigole, nımasgole! ¹⁸ Ale nakonɲurɲuran sagw nəsa beti? Imagegai ke: nəboɲ notokel ur na-kel-uri-an tovoi, noləboi nəbeviol kəmas həni. Bathut natenan, naut kəmas nədaɲan notokade hum ahai pispisul, nəsaus natideh ben nəvanuan gail hən notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

¹⁹ Naut kəmas nəsavı slev sivan ideh, nugol gabag hən ginau notovi slev sinəvanuan pisi hən nəbeliv nəvanuan isoɲur am gəm hən aKristo. ²⁰ Nəboɲ nototah mai nəju gail nosumtan nəju gail hən nəbeliv galit gəm hən aKristo. Naut kəmas nəsatoh len nəvəlan nalo, nəboɲ nototah mai alat len nəvəlan nalo seJu gail, nosumtan alat len nəvəlan nalo hən nəbeliv galit gəm hən aKristo. ²¹ Nəboɲ nototah mai alat ləsəkad nalo, nosumtan alat ləsəkad nalo hən nəbeliv galit gəm hən aKristo. Be nəsəmakuv dan nalo siGot, nalo seKristo iwol hən ginau. ²² Nəboɲ nototah mai alat ləsədaɲ, nəgəm sumtan nəsədaɲ, numaienən hən nəbeliv galit gəm hən aKristo. Nəgəm sumtan nəvanuan gail pisi hən, len nəpısal ideh nəbeliv galit gəm hən aKristo hən bilav kuv gail galevis dan nəsaan salito. ²³ Nugol natgalen pisi hən na-kel-uri-an tovoi bibar nəvanuan bisəbur am, hən nəbikatəpol mai galito len nakontit na-kel-uri-an tovoi tokel gati.

²⁴ Mətoləboii tia ke len nəgamgaman, galit pisi lotogam lan lugam, be galit sua ɲai igam səhor galit am hən bilav nəprais. Mitigam magenan hən mətbəwin, hən mətbikad nəprais! ²⁵ Nəvanuan gail pisi lotoke ligam len nəramraməan, loutaut idaɲ tabtab len natit pisi. Galit ludaɲ bur nautautan enan, hən ləbikad nəprais tovi ut kəmas asike idareh. Avil gidato datugole mōs nəprais topat vi sutuai. ²⁶ Imagenan, hum nəgamgaman, nəsəgam taʋtaʋor. Hum natuhtuhan, nəsatuhtuh taʋtaʋor hum nototuh naməsav ɲai. ²⁷ Ao! Notuhtuh nibegw,

* 9:5: Len naut egai aPol ekis aPita hən aKefas tovi nəhasən len nasoruan Ipru. * 9:6: Uman 9.27, 11.22-25, 30

* 9:9: Deu 25.4; 1Tim 5.18 * 9:11: Rom 15.27 * 9:13: Lev 6.16, 26; Deu 18.1-3 * 9:14: Mat 10.10; Luk 10.7

nugol utaut hani, nugole evi slev sagw. Nugol tomagenan han ke, nabonj nabikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nvanuan gail binonj, nprais asike imasig dan ginau.

10

Naləgəuan: alat a Israel ta mo lumabe?

¹ Nokəmaianan bathudud nadəlomian, husur nomətahun mətəbetətan han nategai. Atəmadat ta sutuai pisi lotogam dan naut a Ijip, lutoh pipit nəməvukasw, galit pisi luyar tukot len tas.*

² Len nəməvukasw mai nətəs, ehum galit pisi lotobaptais han ləbevi ahai susur siMoses. ³ Ale galit pisi luhan nəhanian tosua rai togəm len aGot.* ⁴ Ale galit pisi lomun nəwai tosua rai togəm len aGot, husur lomun nəwai han nəvat siGot totah mai galito, ale nəvat enan evi aKristo.* ⁵ Avil aGot sahəhəvur han galit lotosobur, ale lumat, nabirimat halit gail losuh taṽtaṽor len naut masmas.*

⁶ Natgalenan lovisi hum naləgəuan han asike datbeləjon masuṽ han natit tosa gail surman galito.* ⁷ Samtilotu han nəlablab gail surman galit galevis lotogole, hum natosian siGot toke, “Nəvanuan gail lobətah han ləbihan, ləbemun. Ale lule məhat han ləbisav, ramramə taṽtaṽor.”* ⁸ Sadatigol naitian tosa surman galit galevis, togol nəvanuan tovi 23,000 len galito lumat len nəmaribonj tosua rai.* ⁹ Sadatitaltal kitev nədanjan siNasub aGot ke timabe. Galit galevis lugole, gol nəmat gail lukat bubun galito.* ¹⁰ Sadatikoblen surman galit galevis lotokoblen, gol ənel han nəmatan igol lumat.*

¹¹ Natgalenan lovisi han galito han datbeləboi səhoti, ale ipat len na-tos-gati-an hum na-sor-pusan-an mōs gidat dattotoh len nabonj han nanonjan han navile a pan. ¹² Avan ideh binau ke toil gəgat, teləgəu han asike bīteh! ¹³ Natideh totaltal ke mitigol nəsaan, epitoṽ han nəsa togəm han nəvanuan gail pisi. Be aGot igol tabtab han nəsa tokele ke tigole. Natideh totaltal ke mitigol nəsaan, aGot asike idam han ideh səhor nəsa mətətoləboi mətəbidan buri. Nabonj natideh bitaltal ke mətəbigol nəsaan, dereh aGot tigel napisal dan natenan han mətəbidan buri.

¹⁴ Imagenan gamit notoləmas bun gamit pisi, mitigam dan nalotuan van han nəlablab gail. ¹⁵ Nusor mai gamit hum mətətokad nənauan; nəbekitin o asike nəbekitin, mitinau han mətəbinau səhoti. ¹⁶ Len nəhanian len natev siNasub, nabonj dattosipa vi təban aGot han nabiliwai, datomun katəpol han nəda heKristo. Ale nabonj dattobur nabəta, datuhan katəpol han niben aKristo. Mətsaləboii a?*

¹⁷ Naut kəmas dattosobur, gidat pisi datovi niben tosua rai, husur datuhan katəpol han nabəta tosua rai.

¹⁸ Mitinau nəvide silat a Israel. Galit visusua lotohan nahudhuviolan lototutumav hani van han aGot, len nəmel tutumavan, luhan katəpol, ale luḃon len nalotuan van han aGot.*

¹⁹ Namilen ke nəlablab evi natideh a? Ao. Namilen ke nəhanian lototutumav hani van hani evi natideh a? ²⁰ Ao. Arsavi natideh. Nukele ke, natideh nəvanuan ləsəkad nadəlomian lototutumav hani, lotutumav hani van han natəmat gail, savi aGot. Nomətahun mətəbikatəpol mai natəmat gail.* ²¹ Mətsaləboi mətəbemun len nabiliwai hiNasub ale mun len nabiliwai hetəmat gail am. Mətsaləboi mətəbihan len natev siNasub ale han len natev setəmat gail am. ²² Datəbigol bimagenan, dereh datigol Nasub aGot titabulul bulos gidato. Datunau ke datudan səhori a? Aoa!*

²³ Gamit mətəbike, “Len nəmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namtəbigol natideh,” ginau nuke, nəvide galevis ləsəvai han nəvanuan tile gail. Gamit mətəbike, “Len nəmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namtəbigol natideh,” ginau nuke, nəvide galevis ləsəgol nəvanuan togon sədan am len nadəlomian san.* ²⁴ Samteləjon nəsa tovoi han gamit səbomit rai, be mətələjon nəsa tovoi han nəvanuan tile gail.

²⁵ Mətətoləboi mətəbihan natideh lotopur hani len nəmaket han naməhod. Ləbetutumav hani van han nəlablab gail o asike ləbigole, samteus nausian ideh husuri. Samtinau masuṽ hani. ²⁶ Nəvide enan inor husur nasoruan siGot ikele ke, “Navile a pan mai natit pisi topul lan lovi siNasub aGot.”*

* **10:1:** Exo 13.21-22, 14.22-29. Nabonj toke lotoyar tukot len tas, luyar tukot len naut butitas nətəs torus dani gol ke tokad napisal tommas rivuh be nətəs ipat tarhəte tarhəte. * **10:3:** Exo 16.35 * **10:4:** Exo 17.6; Num 20.8-11 * **10:5:** Num 14.16, 29-30 * **10:6:** Num 11.4 * **10:7:** Exo 32.6 * **10:8:** Num 25.1-18 * **10:9:** Num 21.5-6 * **10:10:** Num 16.41-49 * **10:16:** Mat 26.26-28; Mak 14.22-24; Luk 22.19-20 * **10:18:** Lev 7.6, 14-15 * **10:20:** Deu 32.17 * **10:22:** Deu 32.21 * **10:23:** 1Kor 6.12 * **10:26:** Psa 24.1

²⁷ Nəvanuan səkad nadəlomian həus gaiug hən gəbihan maii, ale gəbeləjon gəbivan, gihan nəhanian ideh gai bilavi mai gaiug. Ləbetutumav həni van hən nəlablab o asike ləbigole, sageus nausian ideh husuri. Saginau masuṽ həni. ²⁸ Be avan ideh bikel mai gaiug ke, “Naməjod egai, lotutumav həni van hən nəlablab gail,” sagihani be nənauan sam̄ tinau nəlon avan enan tokel vəhot natenan mai gaiug. Gəbihani, hum ma gəbetunus nəlon. ²⁹ Hum ma savi natideh len gaiug, be evi natit tosa len nənauan sinəvanuan togon. Husur, imabe nənauan len nəlon nəvanuan togon isabi ke nəsa notogole len nəmakuvan sagw dan nalo isa?† ³⁰ Ginau nəbesipa vi təban aGot hən nəhanian ale nəbihani, imabe avan ideh isor mēdas ginau bathut nəsa notosipa həni tia?

³¹ Imaianan, mətəbihan o mətəbemun o natideh mətəbigole, gol natit p̄isi hən nəvanuan gail ləbisal suh nəyalyalan siGot lan. ³² Samtigol natideh hən mətəbiṽon gol na-kel-uri-an tovoi hən naJu gail o alat ləsavi Ju asike ləbikad nadəlomian. Samtigol natideh hən mətəbemēdas nadəlomian silat siYesu. ³³ Mətəhusur nəvide sagw. Len natit p̄isi notogole, nohisi hən nəbigol nəvanuan p̄isi ləbehəhəvur lan. Nəsədas p̄isal hən nəbikad na-vi-tarhəte-an mōs ginau səbōgw n̄ai, nudas p̄isal hən nəvanuan bisobur ləbikad na-vi-tarhəte-an, hən aGot bilav kuv galit dan nəsaan salito.

11

1 Mitigol tətəv̄ hən ginau sum̄nan notogol tətəv̄ hən aKristo.*

Len nalotuan

² Nusor sal suh gamit bathut məttonau gat ginau len natit p̄isi. Ale mətətəgau gat nəvide hən nalotuan, sum̄nan n̄ai notolav gail mai gamito. ³ Be noləjon ke mətələbōii ke aKristo evi kadun nəmauran sinəvanuan p̄isi, naulum̄nan evi kadun nəmauran sinapəhəvut, ale aGot evi nəkadun aKristo. ⁴ Naulum̄nan ideh tokabut gol nəkadun nəbōj tosor tuṽ o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi aKristo. ⁵ Be napəhəvut ideh səkabut gol nəkadun nəbōj tosor tuṽ o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi asoan. Esum̄nan apəhəvut tosir nəkadun toṽarṽar. ⁶ Napəhəvut bəmətəhun bikabut gol nəkadun, ep̄itoṽ n̄ai hum togut kotov p̄is navurun. Be bathut tovi hur sasa hən bəgut navurun o hən nəkadun biṽar, tikabut gol nəkadun m̄au! ⁷ Naulum̄nan satikabut gol nəkadun husur nəbōj aGot togol naulum̄nan, igol ilav kot nənahənah han mai nəyalyalan san hən nahəsən aGot biyalyal. Be napəhəvut igol nahəsən naulum̄nan iyalyal.* ⁸ Husur naulum̄nan metəkav sagəm len napəhəvut, be napəhəvut metəkav egəm len naulum̄nan. ⁹ Husur aGot sagol naulum̄nan mōs napəhəvut, be igol napəhəvut mōs naulum̄nan.* ¹⁰ Husur natenan, bathut ən̄el gail, napəhəvut tikad nədaṽan hən na-il-a-mō-an len nəkadun.* ¹¹ Avil len Nasub, napəhəvut satoh səbōn hum asoan toṽuer, mai naulum̄nan satoh səbōn hum asoan toṽuer. Naulum̄nan ikad asoan hən bevi tarhət san ale napəhəvut ikad asoan hən bevi tarhət san. ¹² Husur naut kəmas napəhəvut metəkav toḡəm len naulum̄nan, alalum̄nan lukad nəpasian salito len napəhəvut. Avil natit p̄isi logəm len aGot.

¹³ Len nabunusian samit gabag imabe? Inor hən napəhəvut bisor tuṽ van hən aGot be səkabut gol nəkadun a? ¹⁴ Len nəvide ta dəməṽai, navurun naulum̄nan bəbəlav, nəvanuan p̄isi loləbōii ke sanor kasi. Navurun emēdas gai. ¹⁵ Be navurun napəhəvut bəbəlav, igol napəhəvut ikab masuṽ. Husur navurun tobəlav, aGot eviol həni mai napəhəvut hən bikabut gole. ¹⁶ Be avan ideh bike bəvitvituh husur natenan, namtohusur nəvide enan, namtsahusur ideh am. Ale alat siGot len naut p̄isi, galit am lohusur nəvide enan.

Natev siNasub

(Mat 26.26-29; Mak 14.22-25; Luk 22.15-20)

¹⁷ Len nəsa nəbikel mai gamit gagai, nəsasor sal suh gamito, husur nəbōnṽonan samit gail ləsavi tarhət samito be lomēdas gamito. ¹⁸ Nuke nisor husur natsua. Nosəsəlōj hən nasoruan sua toke, nəbōj məttoḡak nəbōnṽonan hum alat siYesu, mətəpəpəhw gail. Ale nodəlōm kəkereh hən nasoruan ep̄an, ¹⁹ husur napəpəhwan gail limasvisi len gamito hən alat aGot tohəhəvur hən galito ləbiṽarṽar. ²⁰ Nəbōj məttoḡonṽon len naut sua hən mətəbihan len

† **10:29:** Len naves 28 nəbōj tosor husur avan ideh mai avan enan, ale len naves 29 nəbōj tosor husur nəvanuan togon, len naut galenan, isor husur nəvanuan səkad nadəlomian. * **11:1:** 1Kor 4.16; Flp 3.17 * **11:7:** Gen 1.26-27 * **11:9:** Gen 2.18-23 * **11:10:** Galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lokəmaiegai ke: Napəhəvut ikad nədaṽan hən bigol nəsa bələjōni hən nəkadun, be datbəhusur napusanan siPol len 6.12 mai 8.9, napəhəvut timasnau asoan hən asike bəmēdasi. Namilen ke ivoi hən napəhəvut tikabut gol nəkadun, husur asike bigole, dereh temēdas asoan. Len naves egai, alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsələbōi namilen nasoruan gegai toke bathut ən̄el gail.

natev siNasub, savi nēhanan siNasub mēttohan lan. ²¹ Husur nēboŋ mēttogēm hēn nēhanan, gamit galevis mētotubāt vėlaut sēbomito. Namilen ke galevis lumalkėkat, galevis lotėrog. ²² Mėtsėkad naim samit hēn mētbihan mai mētbemun lan a? Mėtomėtahun alat siYesu a? Mėtuke mitigol namėsal gail nahurulit tisa a? Nėkėmabe hēn gamito? Nisor sal suh gamit a? Aoa! Sanisor sal suh gamit hēn naŋide enan.

²³ Husur nėsa Nasub tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Imaiegai ke: Nasub aYesu, len nalenmariug ajutas toriŋi len navėlan aenemi san gail, aYesu ilav nabėta, ²⁴ esipa vi tėban aGot hėni, ale eburı. Ike, “Egai nibegw notoviol hėni mės gamito. Mitigol nategai hēn mētbinaunau gat ginau.” ²⁵ Len naŋide tomaienan, nēboŋ lotohan tonon, aYesu ilav nabiliwai topul hēn nėwain. Ike, “Nabiliwai egai evi na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nėda hagw; mitigol nategai hēn mētbinaunau gat ginau len nēboŋ piŋi mētbemuni.”* ²⁶ Husur len nēboŋ piŋi mētbihan nabėta egai mai mun len nabiliwai hēn nėwain; mėtokel ur nėmatan siNasub van vėbar nēboŋ bėgėmai.

²⁷ Imagenan, avan ideh tohan nabėta o tomun len nabiliwai hiNasub len naŋide tomėdas nahėsan Nasub, inor hēn biŋpanis sil niben Nasub mai nėda han; ehum avan enan togol nėmatan siNasub. ²⁸ Imagenan, nėvanuan timasbunus vahvatur nėmauran san a tahw hēn bihan nabėta mai mun len nabiliwai. ²⁹ Husur avan ideh tohan mai tomun be sėnau sėhot niben aYesu tovi alat siYesu, len nēhanan mai namunian gai togole, ilav nėpanismen vi lan gai gabag. ³⁰ Husur natenan, gamit isobur lėsėdaŋ savoi, lomėsaŋ, ale galevis lupat len nėmatan. ³¹ Imagenan, dattabunus vahvatur nėmauran sidat sėbodate tovi alat siYesu lotovi niben, asike dattėlav nėpanismen galenan siGot vi lan gidato. ³² Be nēboŋ Nasub tobus vahvatur nėmauran sidato; igol nėpanismen ta damėŋai hēn biŋgol datbiŋor, hēn asike biŋisab sėhoti ke datimaspanis mai navile a pan len nėmatan vi sutuai.

³³ Imaienan, bathudud sagw len nadėlomian, nēboŋ mētbibonbon hēn mētbihan len natev siNasub, mititoh vir gamit gabag. ³⁴ Avan ideh biŋmalkėkat, tihan a im bai, hēn asike nabonbonan samit magenan biŋlav nėpanismen vi lan gamit gabag.

Nukad natgalevis am hēn nėbikel mai gamito, be lipat vir nagėman sagw boŋ ideh.

12

Natit gail lotogēm len aNunun aGot

¹ Bathudud nadėlomian, nuke nisor husur natit gail lotogēm len aNunun aGot. Nuke mitikad nalėboian lan. ² Mėtolėboii ke a mō, nēboŋ mētsėkad nadėlomian, natit lototiltile gail loliv gamit vi tut, losėhar sabsab hēn gamito van hēn nėlablab lotobut. ³ Imagenan nuke mētelėboii ke, len aNunun aGot avan ideh salėboi biŋemale hēn aYesu, be len aNunun aGot ŋai nėvanuan elėboi biki, “aYesu evi Masta.”

⁴ Ikad naviolan tiltile aNunun aGot toviol hēn gail, be aNunun aGot tosua ŋai. ⁵ Ikad na-vi-tarhėte-an tiltile gail hēn datbiŋole mės aMasta, be aMasta tosua ŋai. ⁶ Ikad naŋit totiltile gail, be aGot tosua ŋai, igol nėvanuan piŋi san luŋvan hēn naŋit galen piŋi. ⁷ aGot eviol mai galit viŋususua hēn aNunun, hēn nėsa aNunun biŋgole len galito bevi tarhėt salit gabag. ⁸ Len aNunun aGot, aGot eviol mai galit sua hēn nasoruan hēn namitisau hēn nėmauran tonor. Len aNunun aGot ŋai, eviol mai galit sual am hēn nasoruan hēn nalėboian. ⁹ Len aNunun, aGot eviol hēn nabiltidėlomian mai galit sua tile. Len aNunun aGot ŋai, eviol hēn naviolan gail mai galit sua tile am, hēn biŋgol alat lotomėsaŋ lėbimaur. ¹⁰ Ale eviol mai galit sua tile am hēn nėdaŋan gail hēn biŋgol namerikel gail. Eviol mai galit sua tile am hēn nėdaŋan hēn bikel napisulan siGot. Eviol mai galit sua tile am hēn nėdaŋan hēn belėboi sėhot nėsa togēm len aNunun aGot mai nėsa togēm len natėmat gail. Eviol mai galit sua tile am hēn biŋsor len nasoruan tiltile gail, ale mai togon am eviol hēn nėdaŋan hēn belėboi bikel ur namilen nasoruan tiltile galenan. ¹¹ Evi aNunun aGot tosua ŋai togol natgalen piŋi. Epėpėhun natgalenan mai nėvanuan viŋususua husur nalėŋonian san.*

Niben aKristo ikad nahudhut isobur

¹² Niben nėvanuan ikad nahudhuben isobur, be nahudhuben galen lotosobur lovi niben tosua ŋai. Niben aKristo imagenan.* ¹³ Gidat piŋi datubaptais len aNunun aGot tosua ŋai hēn datbėgēm vi niben aKristo tosua ŋai. Naut kėmas datovi ju o datovi vanuan ta Kris, naut kėmas datovi slev o datsavi slev am, aGot eviol hēn aNunun tosua ŋai mai gidat piŋi hēn datbėpul hėni, hum nėwai dattomuni.†

* 11:25: Exo 24.6-8; Jer 31.31-34

* 12:11: Hēn naves 4-11, ris Rom 12.6-8

* 12:12: Rom 12.4-5

† 12:13:

Namilen ke datukatėpol len aNunun aGot tosua ŋai

¹⁴ Niben nēvanuan səkad nahudhuben sasua ŋai, ikad nahudhuben isoḅur lan. ¹⁵ Narien nēvanuan ḅike, “Husur ke nəsavi vėlan, nəsavi hudhuben ideh,” naut kėmas nəsə tokele, narien evi hudhuben sua len niben sal. ¹⁶ Nėdარიŋan nēvanuan ḅike, “Husur ke nəsavi mėtan, nəsavi hudhuben ideh,” naut kėmas nəsə tokele, nėdარიŋan evi hudhuben sua len niben sal. ¹⁷ Niben kavkav tavi mėtan sėlani, nasəsəloŋan han gai be? Niben kavkav tavi dariŋan sėlani, namŋunisian han gai be? ¹⁸ Be aGot itabtabuh len nahudhuben pisi, etuan pisi gail husur niben, len naut vŋisusua tolėŋon lėḅipat lan. ¹⁹ Nahudhuben galen pisi lėtavi hudhut sua sėlani ŋai, asike lėtəḅon len niben tosua, niben tabuer. ²⁰ Ekitin, ikad nahudhuben isoḅur, be niben tosua ŋai.

²¹ Namėtan salėḅoi ḅikel mai navėlan ke, “Naut kėmas gaiug, ginau sėḅogw nolėḅoi nėḅigol natit pisi.” Ale nėkadun salėḅoi ḅikel mai narien ke, “Naut kėmas gamėru, ginau sėḅogw nolėḅoi nėḅigol natit pisi.” ²² Ao! Sėmagenan. Nahudhut nibedat galevis len nibedat dattonau suluvi ke lėsėdan, datumasak gail hən nibedat ḅimaur. ²³ Ale nahudhubedat gail dattonau ke lotovi ut kėmas, datokėtkėta tėḅan gail ivoi. Ale nahudhubedat gail nahurudat tosa hən nēvanuan lėḅeris gail, datususuan galenan, ²⁴ be nahudhubedat gail, nahurudat səsə hən nēvanuan lėḅeris gail, losuh pərpər maien ŋai.

Be aGot esuhud pisi nahudhubedat gail, hən nahudhut dattonau ke lėsavi natideh, lovi natite. ²⁵ Igol maien hėni hən asike ḅikad napəpəhwan len nibedato, hən nahudhubedat pisi lėḅekėtkėta tėḅan galit gabag ḅepitpitov. ²⁶ Nahudhubedat ideh ḅelėŋon ḅisa masuṽ, nahudhubedat pisi lolėŋon isa masuṽ maii. Bikad na-sor-sal-suhi-an vi tėḅan nahudhubedat ideh, nahudhubedat pisi lohəhəvur maii.

²⁷ Gamit māu mėtovi niben aKristo, mėtovi hudhut gail len niben kavkav. ²⁸ Ale len alat siYesu, aGot itabtabuh len ahai pispisul gail a mō; na-vəha-ru-an, ahai kelkel ur gail; na-vəha-tor-an, ahai pusan gail; beti alat lotogol namerikel gail, alat lotokad naviolan gail hən lėḅigol alat lotoməsah lėḅimaur, alat lotovi tarhəte sinėvanuan gail, alat lotowol hən alat siYesu hən lėḅehusur napisal tonor, mai alat lotosor len nasoruan tiltile gail.* ²⁹ Mėtunau ke gidat pisi dattovi ahai pispisul a? Mėtunau ke gidat pisi dattovi ahai kelkel ur a? Mėtunau ke gidat pisi dattovi ahai pusan a? Mėtunau ke gidat pisi dattogol namerikel a? ³⁰ Mėtunau ke gidat pisi dattokad naviolan gail hən datḅigol alat lotoməsah lėḅimaur a? Mėtunau ke gidat pisi dattolėḅoi datḅisor len nasoruan tiltile gail a? Mėtunau ke gidat pisi dattolėḅoi datḅikel ur namilen nasoruan tiltile galenan a? Aoa! ³¹ Be gamit māu, mətelėŋon masuṽ hən naviolan seNunun aGot lotovoi am.

Avil napisal notoke nėḅisor husuri, ivoi habat səhor napisal ideh datolėḅoi datḅenənoṽ hėni maii.

13

Napisal hən na-lėmas-buni-an

¹ Ginau nėtəsor len nasoruan tiltile nēvanuan lotosorsor len gail, mai nasoruan tiltile aŋel lotosorsor len gail, be asike nėtəkad na-lėmas-buni-an, nėtəwal kėmas ŋai hum nəḅe o nabel lototuhtuhi. ² Nėtəkad nėdanŋan hən nėḅikel napisulan siGot, mai nətalėḅoi səhot natit pisi aGot tosusuan gail mai nalėḅoian pisi, ale nėtəkad nabiltidėlomian hən nėḅigol navėhuh lėḅeris, be asike nėtəkad na-lėmas-buni-an, nėtavi ut kėmas ŋai.* ³ Nėtaviol hən natit pisi notokade mai naməsəl gail, ale nėtaviol hən nibegw hən nėḅisor sal suh ginau len Nėḅoŋ siNasub,* be asike nėtəkad na-lėmas-buni-an, asike nėtəkad natideh tovoi.

⁴ Navide hən na-lėmas-buni-an imaiegai: Gəḅelėmas bun avan ideh, len nə-dəŋ-ḅuri-an gutoh mėdau maii, gugol navoian ḅevi tarhət san, gəsətəḅulul bulosi sil natit san gotolėŋoni. Gəḅelėmas bun avan enan gəsəsor sal suh masuṽ hən gaiug, gəsəpul hən navivan, ⁵ gəsəgol natideh ḅigol nahurun avan en ḅisa, gəsənaug gaiug gabag mōs nalėŋonian sam ŋai, nəlom səpaŋpaŋ tutut, len nəlom gəsətəgau gat nəsəan avan enan togole hən gaiug. ⁶ Gəḅikad na-lėmas-buni-an gəsəhəhəvur hən nəsəan, be guḅon mai alat lotohəhəvur hən nakitinan. ⁷ Gəḅikad na-lėmas-buni-an goil gəgat tabtab, gotəgau gat nadėlomian tabtab, nə-vatvat-viri-an sam sėmasig boŋ ideh, gukad nə-dəŋ-ḅuri-an tabtab.

⁸ Na-lėmas-buni-an asike inoŋ boŋ ideh, ipat vi sutuai. Avil nakelean hən napisulan siGot dereh tēbuer. Nasoran len nasoruan tiltile gail dereh tinonŋ. Nalėḅoian hən nəsə aGot tosusuan gail, dereh tēbuer. ⁹ Husur gagai datolėḅoi kəkereh hėni ale gagai datukel kəkereh

* 12:28: Efe 4.11 * 13:2: Mat 17.20, 21.21; Mak 11.23 * 13:3: Len natosian galevis ta sutuai ike, nėtaviol hən nibegw hən Dipaŋ len nəḅab towunwun, be asike nėtəkad na-lėmas-buni-an, asike nėtəkad natideh tovoi.

hən napisulan siGot. ¹⁰ Be nəboŋ aYesu bəgəmai hən aGot biŋol vurvur natit piŋi, naviolan aNunun aGot toviol hən gail gagai dereh lebuer.

¹¹ Nəboŋ notovi tətai, nuser suman natətai, nabunusian sagw esuman nabunusian setətai, nunau suman natətai. Nəboŋ nototibau, notogəm vi haŋut, noriŋ gabulan naŋide galenan setətai. ¹² Gagai datokəta suman nəvanuan tokəta tur len nakəlas tobanubanw. Be len nəboŋ enan, dereh datekəta ris nəhon aGot timasil buni. Gagai naləboian sagw ekəkereh, be len nəboŋ enan naləboian sagw dereh tikavkav suman aGot toləboi kavkav hən ginau.

¹³ Imagenan gagai datimasgol tabtab hən natgalegai lototor: datimasriŋ gat nəlodato len aGot, datimasvatvat vir natit piŋi aGot tokel gati ke ləbisarpoh, datimasləmləmas bun gidat gabag. Be len natgalen piŋi, na-ləmas-buni-an ivoi esəhor eru enan.

14

Nəsa evi tarhət silat siYesu?

¹ Na-ləmas-buni-an m̄au tiwol hən nəmauran samito, ale mətələŋon masuŋ hən natit gail lotogəm len aNunun aGot. Be a məhat len natgalen, mətələŋon masuŋ hən mətəbikel napisulan siGot. ² Husur nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail, sasor mai nəvanuan gail, be isor mai aGot ŋai, husur avan ideh sasəsoləŋ ləboii. Len aNunun aGot, avan enan ikel natətətan gail. ³ Be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, nakelean san igol nəvanuan gail ludan am len nəmauran salito, igol loləŋon ivoi am len nəlolito, mai etəŋov nəlolit vi pan. ⁴ Nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail evi tarhət san gabag, be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, gai igol alat siYesu piŋi ludan am len nəmauran salito.

⁵ Noləŋon ke gamit piŋi mətələboi mətəbisor len nasoruan tiltile gail, be noləŋon masuŋ səhori am hən mətəbikel ur nəsa aGot tokele. Nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, evi tarhət silat siYesu səhor nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail. Be egai bikel ur namilen nasoruan tiltile galenan hən alat siYesu ləbələboii səhoti, igol galit ludan am len nəmauran salito. ⁶ Be bathudud nadələmian, nətagəm hən gamit, nətasor len nasoruan tiltile gail, tavi tarhət samit mabe? Be nəbikel na-kel-vəhoti-an seNunun aGot mai gamito, nəbikel naləboian, nəbikel ur nəsa aGot tokel mai ginau, nəbikel napusanan seNunun aGot, natgalen piŋi lovi tarhət samito.

⁷ Mitinau nabuvimal mai navus beltan; arsəmaur be arugol nəwalan. Asike datbiraŋraŋe hən gəlar binor, avan ideh teləboi mab hən nəbe dattoraŋraŋe həni? ⁸ Mitinau nətrampet; ale nəvanuan bəvuŋ isor tuŋvi, nasoltia teləboi mab həni ke timasutaut hən gai mos nabiltibalan? ⁹ Imaienan hən gamito. Mətəbisor len nasoruan nəvanuan lotətətan həni, leləboi namilen nasoruan samit mabe? Mətəbisor maienan, ehum mətətosor kəmas len naməsav ŋai. ¹⁰ Len navile a pan nəvanuan lusor len nasoruan tiltile isəbur, ale gail piŋi lukad namilelito. ¹¹ Imagenan, avan ideh bisor mai ginau, asike nəbələboi namilen nasoran san, len nabunusian sagw, gai tosor evi mətəbos, ale len nabunusian san, ginau novi mətəbos. ¹² Imaienan hən gamito. Husur ke mətələŋon masuŋ hən natit gail seNunun aGot, mitimashisi hən mətəbidan am len natit gail seNunun aGot lotogol alat siYesu ləbidan am len nəmauran salito.

¹³ Imagenan, avan ideh tosor len nasoruan tile ideh, teus aGot hən nədanjan hən bikel ur namilen natətətan gai tokele. ¹⁴ Husur nəbisor tuŋ len nasoruan tile ideh, len aNunun aGot, nanunugw totoh len nəlogw isor tuŋ, be nənanuan sagw ipat kəmas ŋai. ¹⁵ Niŋol nəsa beti? Len aNunun aGot dereh nanunugw tisor tuŋ. Ale dereh nisor tuŋ am hən nəvanuan ləbələboi səhot na-sor-tuŋ-an sagw. Len aNunun aGot dereh nanunugw tekəkai. Ale dereh nekəkai am hən nəvanuan ləbələboi səhot nəsa notokəkai həni. ¹⁶ Asike b̄imagenan, dereh timaiegai ke: len aNunun aGot, nanunum̄ totoh len nələm̄ bisor len nasoruan tile hən gəb̄isal suh aGot, nəvanuan totətan həni, saləboi b̄ike “Ganan” hən nasipaan sam̄, husur gai saləboi nəsa gotokele. ¹⁷ Naut kəmas nasipaan sam̄ b̄ivoi, asike igol avan enan idan am len nəmauran san.

¹⁸ Nosipa vi təban aGot hən notosor len nasoruan tiltile gail səhor gamit piŋi mətətogole. ¹⁹ Be len nabonbonan silat siYesu, len naləboian sagw, nəbisor b̄emidol ŋai len nasoruan lotələboii, hən ləbesəsələŋ səhot napusanan sagw, ivoi masuŋ səhor nəbisor b̄ebələv len nasoruan tile lotətətan həni.

²⁰ Bathudud nadələmian, samtesuman alahutai len nənanuan samito. Mətesuman atuhlahutai ləsaləboi naŋide hən nəsaan sal, be len nabunusian samito, len nənanuan samito, mətesuman nəvanuan tomatmatu. ²¹ Len nalo lutosi ke, Nasub̄ aGot ekəmaiegai:

“Len nəvanuan lotosor len nasoruan tiltile gail, len nabunon namətəbos gail,

dereh nisor mai alategai,
 be naut kəmas notogol tomagenan,
 asike losəsəloŋ hən ginau.”*

²² Imagenan beti, hum ma məttonau suluvi ke nasoruan tiltile gail igol pərpəp həni ke aGot itoh mai alat lotokad nadələmian lan. Be nasoruan tiltile galenan ləsəpat mōs alat lotokad nadələmian, be hən alat ləsəkad nadələmian ləbipəs habətw lan. Avil na-kel-uri-an hən nəsa aGot tokele, igol pərpəp həni ke aGot itoh mai alat lotokad nadələmian lan. Ipat mōs alat lotokad nadələmian, savi mōs alat ləsəkad nadələmian.

²³ Imaienən, gamit siYesu pisi mətbiḅonḅon, gamit pisi mətḅisor len nasoruan tiltile gail, ale nəvanuan galevis am lototətan hən nadələmian o ləsəkade, ləḅebis lohoim, dereh like məttovinvinu. ²⁴ Be gamit pisi mətḅikel ur nəsa aGot tokel mai gamito, ale avan ideh totətan hən nadələmian o səkade ḅebis lohoim, len natgalen pisi, dereh nəlon timəḅur, teləboi səhot nəsaan san tosəḅur, ²⁵ ale natit lotosusuah len nəlon lipərpəp. Ale dereh tipair dan nəsaan san, titeh len tan, kəta vi pən hən ḅilotu hən aGot. Dereh tisor təvah ke, “Ekitin, aGot itoh len gamito.”

Nəpisal hən nəḅonḅonan hən nalotuan

²⁶ Bathudud nadələmian, nekəməbe? Nimaris kotov nəsa notokele maiegai. Nəḅon mətḅiḅonḅon hən mətḅilotu, gamit ideh tekəkai, gamit ideh tēpusan, gamit ideh tikel na-kel-vəhoti-an seNunun aGot, gamit ideh tikel nasoruan len nasoruan tile, ideh am tikel namilen. Natit pisi mətḅigole limasgol gamit pisi siYesu mətḅidan am len nəmauran samito.

²⁷ Gamit ideh ḅeləḅon ḅikel nasoruan len nasoruan tile, teru o titor ŋai lisor, salesəhor totor. Limassor viḅusua ale avan ideh timaskel namilen nasoruan salito. ²⁸ Asike mətḅikad avan ideh toləboi ḅikel namilen, nəvanuan toke tikel nasoruan len nasoruan tile, sətisor len nəḅonḅonan. Tisor mai gai gabag mai aGot ŋai. ²⁹ Gamit ideh ḅeləḅon ḅikel ur nəsa aGot tokel maii, teru o titor lisor, ale galit am limassəsəloŋ, nau vahvahur na-kel-uri-an enən, hən ləḅeləboi səhoti ke togəm len aNunun aGot o eḅuer. ³⁰ Ale avan ideh am tobətah, na-kel-vəhoti-an seNunun aGot ḅegəm həni, nəvanuan tosor tesib hən tobətah ḅisor. ³¹ Len nəvide tomagenan, galit pisi ləḅikel ur nəsa aGot tokel mai galito, lisor viḅusua hən gamit pisi mətḅeləboi səhot nəpusanən, ale hən gamit pisi mətḅeləḅon ḅivoi am len nələmito. ³² Mitinau gat nategai: nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, iwol hən nanunun totoh len nəlon, gol ke toləboi ḅisor o ḅesib len nasoran san hən avan ideh am ḅisor. ³³ Len nalotuan, aGot emətəhun gamit pisi mətḅisor taṽtaṽor ḅonḅon len namityal tosua ŋai. AGot savi aGot hən nəṽtaṽoran, ao, evi aGot hən natəmāt. Timagenan len nəḅonḅonan silat siYesu len naut pisi.

³⁴ Len nəḅonḅonan gail silat siYesu latpəḅəḅut leməḅau husur sanor hən ləḅisor, be litho məḅau, səsəloŋ husur nalotuan, hum nalo tokele. ³⁵ Ləḅeləḅon ke ləḅeləboi səhot natideh, leus asoolit a im səḅolito. Evi hur sasa hən nəpəḅəḅut ḅisor len nəḅonḅonan silat siYesu.†

³⁶ Mətunau ke gamit mətovi nekəmadun nasoruan siGot a? Mətunau ke ibar gamit səḅomito ŋa? ³⁷ Gamit ideh ḅinau ke tovi aḅai kelkel ur o nəvanuan aNunun aGot totoh lan, teləboi səhoti, ke, nəsa nototosi vən hən gamit gagai evi nakelean toḅon siNasuḅ. ³⁸ Be avan ideh ḅemətəhun ḅeləboi natenən, aGot dereh temətəhun ḅeləboi avan enən.

³⁹ Imagenan bathudud sagw len nadələmian, mətələḅon masuḅ hən mətḅikel nəpisulan siGot, ale samtikai tas nasoran len nasoruan tiltile gail. ⁴⁰ Be len nəḅonḅonan, mitigol natit pisi len nəvide tovoi, mətəḅusur nəyah hən nalotuan notomadhakele, samtilotu ḅular.

15

Na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan

¹ Bathudud nadələmian, nuke mitinau təlmam hən na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai gamito, na-kel-uri-an tovoi məttoḅade, na-kel-uri-an tovoi məttoil gəgat lan gagai. ² Len na-kel-uri-an enən tovoi notokel mai gamito, aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito, mətḅetəgau gat nasoruan notokel uri mai gamito. Asike təmagenan, nadələmian samit tavi nadələmian kəmas ŋai.

³ Husur nəsa Nasuḅ tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Nəḅilititit səhor natit pisi am imaiegai ke: aKristo imat mōs gidato hən ḅilav kuv gidat dan nəsaan sidato mai nəpənismen

* 14:21: Isa 28.11-12. Nəḅon əlsaiah totos nasoruan siGot toke, alategai, aGot isor husur nəvanuan san gail a Jutah.

† 14:35: Nəvanuan namitisau galevis hən nasoruan siGot lunau ke naves 34-35 savi natosian kitin siPol. Len natosian galevis ta sutuai, naves 34-35 arupət len naut egai, len natosian galevis am arupət a tawh, husur 14.40.

han, hum lototosi len natosian siGot.* ⁴ Lutavun aKristo, ale aGot igol tole mēhat dan nēmatan len nēmaribōj na-vēha-tor-an. Enan tu lutosi sutuai len natosian siGot.* ⁵ Ale aKristo evisi hēn aPita torisi, beti evisi hēn alat lotosəjavur pisan toru lotorisi.* ⁶ Husur natenan, evisi hēn nēbathuddud nadələmian lotovi 500 lotorisi len namityal tosua ŋai. Galit galevis lupat len nēmatan, be isōbur lumaaur sal vəbar daməŋai. ⁷ Ale evisi hēn aJemes torisi, beti evisi hēn ahai pispisul gail pisi lotorisi.

⁸ Naməkot hēn galit pisi, aKristo evisi hēn ginau am notorisi, naut kēmas tohum lotopas ginau len nēbōj sanor hēni.* ⁹ Husur ginau novi ahai pispisul a pan len ahai pispisul gail am. Nəsənav hēn ləbekis ginau hēn ahai pispisul, husur notomədəs bun alat siYesu lotovi vanuan siGot.* ¹⁰ Avil len navoian aGot toviol kēmas hēni, nogəm surŋan ginau gagai notoŋat nēhes enan. Ale navoian san van hēn ginau səpat kēmas. Ao, noum habat səhor ahai pispisul gail pisi am—be savi ginau notogole, len navoian toviol kēmas hēni, len ginau, aGot igole. ¹¹ Imagenan, naut kēmas ginau o galito, ginamit pisi namtukelkel ur na-kel-uri-an tovoi maienan, ale enan na-kel-uri-an tovoi gamit mətədələmi.

Na-le-məhat-an dan nēmatan

¹² Ale ginamit pisi namtbikel uri ke, aGot togol aKristo tole mēhat dan nēmatan, imabe gamit galevis luke na-le-məhat-an dan nēmatan ebuer? ¹³ Na-le-məhat-an dan nēmatan tabuer, namilen ke, na-le-məhat-an dan nēmatan seKristo am, aGot asike tagole. ¹⁴ Ale aGot asike tagol na-le-məhat-an seKristo dan nēmatan, namilen ke, na-kel-uri-an sinamit tavi ut kēmas, ale nadələmian samit am tavi ut kēmas. ¹⁵ A mēhat hēn natenan, namilen ke, ginamit ahai pispisul, namtliblibōj husur aGot, husur namtukel uri ke aGot igol aKristo ile mēhat dan nēmatan. Be na-le-məhat-an dan nēmatan tabuer, aGot asike tagol aKristo tale mēhat dan nēmatan. ¹⁶ Husur aGot asike tagol alat lotomat lətale mēhat dan nēmatan, namilen ke, na-le-məhat-an dan nēmatan seKristo am, aGot asike tagole. ¹⁷ Ale aGot asike tagol aKristo tale mēhat dan nēmatan, nēbathuddələmian samit tabuer, mətətəh len nəsəan samit sal. ¹⁸ Təmaianan, alat lotokad nadələmian len aKristo, lotopatmari len nēmatan, galit am lətəmasig. ¹⁹ Husur dattəkad nə-vatvat-viri-an len aKristo len nəmauran egai ŋai, na-le-məhat-an sidato dan nēmatan tabuer, tanor hēn nəvanuan gail lətələlosa masuŋ hēn gidato səhor avan ideh am len navile a pan. ²⁰ Be səmaianan, sakitin.

Nakitinan imaiegai ke: aYesu ŋau, nēbōj aGot togol tole mēhat dan nēmatan, igol tovi metəkav hēn tole mēhat hum na-kel-gati-an ke alat lotokad nadələmian lotopatmari len nēmatan, galit tu dereh lile mēhat.* ²¹ Bathut ke nəvanuan sua tovi pisal hēn nēmatan togəmai, nəvanuan sual am evi pisal hēn na-le-məhat-an dan nēmatan togəmai. ²² Surŋan nəvanuan pisi lotomat sil lotovi siAtam, nəvanuan pisi lotovi siYesu, aGot dereh tigol likad nəmauran dan nēmatan.† ²³ Be dereh lile mēhat len namityal salit visusua, nametəkav aKristo; husuri, nēbōj aKristo bəgəmai, alat seKristo dereh lile mēhat. ²⁴ Beti nənōjan dereh tegəm balai. Natəmat pisi lotoil a mō, mai nədanjan hēn na-il-a-mō-an pisi, mai nədanjan pisi, aKristo dereh tigol levi ut kēmas pisi.‡ Ale nədanjan san hēn na-il-a-mō-an hum aKiŋ, dereh tilavi mai aGot aTata.

²⁵ Husur aKristo teil a mō mau hum aKiŋ van vəbar tovələs naenemi san gail pisi vi pan, hum lotovi ut kēmas.* ²⁶ Ale nēmatan evi naenemi naməkot aKristo biġol bimasig. Dereh nēmatan tebuer. ²⁷ Husur natosian siGot ike, “erij natit pisi len navəlan aKristo, hum aKristo tovələs gail vi pan.” Ale nēbōj natosian toke, erij “natit pisi” len navəlan aKristo, datələboi ke aGot savi ideh len natgalen pisi, husur evi aGot toriŋ natit pisi len navəlan aKristo.* ²⁸ Be nēbōj aGot bəriŋ natit pisi len navəlan aKristo binōj, beti aNaton aGot dereh teriŋ gai gabag len navəlan aTəman toriŋ natit pisi len navəlan aNaton, hēn aGot mau biyalal səhor natit pisi, hēn naləŋonian san səbōn bəvisi.

²⁹ Na-le-məhat-an dan nēmatan tabuer, nəvanuan gail lotobaptais silat lotomat tia, dereh lətagol nəsə? Takitin ke alat lotomat, aGot asike tagol lətale mēhat dan nēmatan, nəvanuan

* **15:3:** Isa 53.5-12   * **15:4:** Psa 16.10; Hos 6.2   * **15:5:** Mat 28.16-17; Mak 16.14; Luk 24.34, 36; Jon 20.19

* **15:8:** Uman 9.3-6   * **15:9:** Uman 8.3   * **15:20:** Len naves egai, nēbōj toke aKristo tovi metəkav hēn tole mēhat hum na-kel-gati-an... namilen ke aKristo tole mēhat metəkav, esurŋan na-kel-gati-an siGot ke, nəvanuan pisi lotokad nadələmian dereh lile mēhat dan nēmatan. † **15:22:** Hən naves 21-22, ris Gen 3.17-19; Rom 5.12-21   ‡ **15:24:** Nēbōj aPol tosor husur natəmat pisi lotoil a mō, mai nədanjan hēn na-il-a-mō-an pisi, mai nədanjan pisi, isor husur natəmat gail mai nədanjan lotokade hēn lotoil a mō hēn natite. * **15:25:** Psa 110.1   * **15:27:** Psa 8.6

lotobaptais salito, lubaptais mōs nēsa?[§] ³⁰ Ale ginamit, asike namttale mēhat dan nēmatan, ginamit namtutoh tabtab pēpadan hēn nēmatan mōs nēsa? ³¹ Akis nēmatan ipat pēpadan hēn ginau. Natenan ekitin hum tokitin ke notoōiv masuū hēn gamito len nēmauran mētokade len aYēsu Kristo, aMasta sidato. ³² ANunun aGot tabuer len ginau sumān nēvanuan navile a pan ŋai, nubal mai alat a Efesus lotohum narivatvat katkat mōs nēsa? Savi mōs natideh! Ale aGot asike tagol alat lotomat lētale mēhat dan nēmatan, dattahusur nasoruan toke “datihan, datemun husur pelan dereh datimat.”*

³³ Alat lotokēmaienan salegēras gamito. Nasoruan toke, “Nētahan mai nēvanuan tosa, emēdas nabōruan tovoi,” evi kitinan. ³⁴ Samtevinvinu am, tēlmam van hēn nēnauan tovoi hum tonor hēn mēbigule. Mitinōn dan nēsaan. Husur gamit galevis lotētan hēn aGot—nokēmaienan hēn nahurumit bīsa lan.

Len na-le-mēhat-an dan nēmatan niben nēvanuan imabe?

³⁵ Avil dereh avan ideh tike, “AGot igol māb hēn alat lotomat lile mēhat? Dereh likad nibelit tomabe?” ³⁶ Govi hōvon! Namisurhut natideh gotodandani imasmat hēn bīmaur, hēn bitov vi mēhat. ³⁷ Nēsa gotodandani sēkad niben bēgēmai, savi nēhai bitov vi mēhat, be gudan namisurhut kēmas ŋai, hum ma tovi misurhuwit o misurhut natideh am. ³⁸ Be aGot beti eviol mai namisurhute gail nibelit toveveu gai tolēnōn lēbīkade. Ale vīsusua len namisurhut lototilile, aGot igol titov, tikad niben sēbōn ŋai.

³⁹ Len navide tomāienan, niben natit pīsi lotokad nēmauran lēsapitpītōv. Niben nēvanuan etile, niben narivatvat etile, niben nēman namēsav etile, niben naieh etile.

⁴⁰ Ale ikad natit gail len nēmav lotokad nibelito hum tokad natit gail len navile a pan lotokad nibelito. Nēyalyalan hēn niben natit gail len nēmav etile dan nēyalyalan hēn natit gail len navile a pan. ⁴¹ Namityal ikad namīalan san, nahēbati ikad namīalan san, mai namēso gail lukad namīalan tile am. Ale len namēso gail, namīalan hēn namēso sua etile, namīalan hēn namēso tile am etile.

⁴² Imāienan ŋai len na-le-mēhat-an dan nēmatan. Gagai niben nēvanuan imat, iβo len tan, be nēbōn aGot bīgol bile mēhat, dereh niben nēvanuan tikad nēmauran vi sutuai. Asike iβos nētan bōn ideh. ⁴³ Gagai niben nēvanuan evi ut kēmas, be nēbōn bile mēhat dereh tiyalyal. Gagai sēdan, be nēbōn bile mēhat, dereh tidan. ⁴⁴ Gagai niben nēvanuan evi natit hēn navile eg a pan, be nēbōn bile mēhat, dereh tevi natit hēn nēmav, niben vēvevu tonor hēn bitoh len nēmav. Husur tokad niben hēn navile eg a pan, ale ikad niben hēn nēmav am. ⁴⁵ Imagenan, natosian siGot ike, “Nēvanuan nametēkav, aAtam, egēm vi titsua tokad nēmauran.” Be aAtam namēkot, tovi aKristo, egēm vi Nunun Nēmauran toviol hēn nēmauran vi sutuai.* ⁴⁶ Avil nēmauran vi sutuai togēm len aNunun Nēmauran sagēm a mō, ao, nēmauran len navile eg a pan egēm a mō, ale husuri, nēmauran vi sutuai len nēmav. ⁴⁷ AAtam, nēvanuan nametēkav, evi vanuan navile a pan aGot togole hēn nētan. Ikad nēmauran hēn navile a pan. AKristo, nēvanuan na-vēha-ru-an, evi vanuan nēmav. Ikad nēmauran hēn nēmav.* ⁴⁸ Alat navile a pan lotokad nēmauran hēn navile a pan, losumān nēvanuan tokad nēmauran hēn navile a pan aGot togole hēn nētan. Alat lotokad nēmauran hēn nēmav, losumān nēvanuan nēmav tokad nēmauran hēn nēmav. ⁴⁹ Sumān gidat dattolav kot aAtam, nēvanuan navile a pan aGot togole hēn nētan, len navide tomāienan, datimaslav kot aKristo, nēvanuan nēmav.

⁵⁰ Bathudud nadēlomian, nekēmaiegai ke: nibedat tokad namēnōd mai nēda salēboi bīkad nēmauran mai aGot len natohan pipihabēlan. Bathut nibedat bībos nētan, salēboi bīkad nēmauran vi sutuai lan.

⁵¹ Mitinau. Nikel vēhot natsua maiegai ke: savi gidat pīsi datbīpatmari len nēmatan. Be gidat pīsi, aGot dereh tegēgel hēn gidat pīsi ⁵² vēha-sua ŋai, len namityal topitol ŋai hum nēmēt tokavēmāt, len nēwālan hēn nētrampet hēn nanōnjan. Husur nētrampet dereh tiwal, ale aGot dereh tigol alat lotomat lile mēhat hēn lēbīmaur vi sutuai. Gidat datsēmāt sal, aGot dereh tegēgel hēn gidat maienan.** ⁵³ Husur nibedat dattokade gagai bībo, timasgēm vi bedat togon asike bībo bōn ideh. Ale nibedat dattokade gagai bīmat, timasgēm vi bedat togon bīmaur vi sutuai. ⁵⁴ Nibedat bībo, nēbōn lēbēgēm vi bedat tile asike bībo, ale, nibedat bīmat, nēbōn lēbēgēm vi bedat tile bīmaur vi sutuai, beti nasoruan lototosi dereh tisarpoh toke,

“Nēmatan imasig, eβuer, aGot iβal mai ale esēhor buni.”*

§ 15:29: Len naut a Korint, ikad galevis len alat siYēsu lotobaptais silat lotomat tia. Navide enan savi navide len alat siYēsu len naut ideh am, ale gagai datsalēboi nadēlomian silat lotogole. Imasil ke galevis lotogole, be aPol sakele ke todant hēn navide enan, husur aPol isor husur na-le-mēhat-an dan nēmatan, sasor husur nēbaptaisan enan. * 15:32: Isa 22.13

* 15:45: Gen 2.7 * 15:47: Gen 2.7, 3.19; Jon 3.13, 31 ** 15:52: Hēn naves 51-52, ris 1Tes 4.15-17 * 15:54: Isa 25.8

55 “Eee, Matan, nasəhorian sam̄ gai be? Gumasig!

Eee Matan, nədaŋan sam̄ gai be? Godədas gəbēvin ginamit am.”*

56 Nəwei hinəmatan evi saan—nəvanuan timasmat sil nəsaan, ale nədaŋan nəsaan tokade, egəm len nalo—nəvanuan togol nəsaan eður kotov nalo, ale timaspanis sile. 57 Be sipa vi təban aGot! Len aMasta sidat, aYesu Kristo, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan mai nəmatan, igol datowin səhor gəlar pisi.

58 Imaienan bathudud nadələmian notələmas bun gamit pisi, mətēil gəgat. Samterus dan nadələmian məttoke len na-kel-uri-an tovoi. Akis nələmit tidan masuṽ len nauman siNasuḅ, husur mətələboi ke nauman samit len Nasuḅ evi mōs natite, savi ut kəmas.

16

Na-bubulah-vat-an mōs alat siYesu a Jerusalem

1 Gagai nuke nisor husur na-bubulah-vat-an mōs alat siGot. Nuke mitigol husur nəsa notokel mai alat siYesu len naut tiltile gail len naprovens Kalatia.* 2 Len nəmaribon̄ metəkav hən nawik, gamit vīsusua mətēriŋ nəvat ideh gail tipat, nahudhuvat hən napurpuran samito. Ale sahsah tuan nəvat enan hən beutaut vir nagəman sagw, savi hən nəbon̄ en beti mətəbubulah vat. 3 Ale nəbon̄ nəbēgəmai, mitilekis hən gamit galevis məttonau ke lotovoi. Dereh nilav naləbulat napisulan mai galito, ale nesəvat galito hən ləbitariv naviolan samito vi Jerusalem. 4 Ale binor hən ginau am nəbivan ei, dereh galit lith mai ginau len nəyaran sagw.

Na-sor-utaut-an

5 Dereh niyar tur len naprovens Masetonia. Ale nəbon̄ nəbīyar tur len naprovens Masetonia binon̄, dereh negəm hən gamito.* 6 Hum ma nəbitoh mai gamit bēbəlav kəkereh, o vəbar nahəbati naut susus ləbinon̄ hən mətəvi tarhət sagw len nəyaran van, vi lan naut ideh nəbēvi lan. 7 Husur nomətahun nəbīyar tur len naut samit tutut ŋai. aGot bidaŋ hən, nuvatvat viri ke nitoh təbəlav kəkereh mai gamito.

8 Be dereh nitoh a Efesus van vəbar naPentikost, nəhanan hən nəmatuan.* 9 Husur aGot esəŋav hən nabiltipisal hən nəbigol nabiltiuman bivan hən navit bisobur, naut kəmas nəvanuan tosobur lotomətahun nauman sagw.†

10 Nəbon̄ aTimoti bēgəmai, samtigol natideh hən bəmətahw lan, len natohan san mai gamito, husur gai igol nauman siNasuḅ surtan ŋai ginau notogole.* 11 Gamit ideh saterjit nəhon van hən, satinau ke tovi ut kəmas. Be mətēvi tarhət san len nəyaran san hən bətəlmam gəm hən ginau, nəlon topul hən natəmat. Nutoh vir gai mai nəbathudud nadələmian galevis am.

12 Nuke nisor husur awawa sidat len nadələmian, aApollos. Nukel buni ke timastah mai awawa nadələmian gail am ləbivan hən gamito, be savi naləŋonian san hən bivan gagai. Nəbon̄ bikad napisal, dereh tivan hən gamito.*

Nə-maris-kotovi-an

13 Mətēhulahul. Mətēil gəgat len nadələmian. Mətēil bur namətahwan. Mitidan̄. 14 Nəsa mətbigole, mitigol galen pisi len na-ləmas-buni-an.

15 Bathudud nadələmian, mətələboi aStefanas mai nəbathudud san. Galit nametəkav lotokad nadələmian len naprovens Akaia, ale loviol hən galito hən ləbēvi tarhət silat siGot.* Nous gamit, non̄ir gamit ke, 16 len na-ləmas-buni-an mətēriŋ gamit len navələlito, galit mai nəvanuan pisi lotobon̄ mai galito len nauman, lotoum habat mōs na-kel-uri-an tovoi.

17 Nohəhəvur masuṽ len nagəman siStefanas, aFortunatus mai aAkaikus, husur alalumān galegai lovi tarhət sagw, gel gamit mətəsaləboi mətbigole. 18 Lung noləŋon ivoi am len nəlogw, hum lotogole hən gamit tia. Husur enan nuke, mətēputsan nəvanuan lotomaienan len nənauan samito.

19 Alat siYesu len naut tiltile len naprovens Asia lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. AAwila mai aPrisilla, mai alat siYesu lotobon̄on̄ len naim səlaru lohəhəvur hən lotokel na-ke-ivoi-an mai gamit len Nasuḅ.* 20 Gegai nəbathudud pisi len nadələmian lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. Len na-ləmas-buni-an siGot len nələmito, mətəsuṽ gabag hən nətarhomit gail hən mətəbikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito.

* 15:55: Hos 13.14 * 16:1: Rom 15.25-26 * 16:5: Uman 19.21 * 16:8: NaPentikost evi nəhanan hən nəmatuan topat len nəmaribon̄ tovi 50 husur naPasova. † 16:9: Hən naves 8-9, ris Uman 19.8-10 * 16:10: 1Kor 4.17

* 16:12: Uman 18.24 * 16:15: 1Kor 1.16 * 16:19: Uman 18.2

²¹ Ginau aPol nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səbōgw ηai.

²² Avan ideh asike bələmas bun Nasub—tipanis sile! Masta sidato, gegəmai!‡

²³ Nasub aYesu teviol kəmas hən navoian mai gamifo.

²⁴ Len aKristo aYesu, na-ləmas-buni-an sagw tipat len gamit pisi.

---

‡ 16:22: KelV 22.20. Len naut egai, ike Maranata tovi nasoruan ta Aram namilen ke Masta sidato, gegəmai.

2 Korint

Nalobulat napisulan na-v^{ha}-ru-an aPol totosi van hæn alat a Korint

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hæn næsa?

APol itosi husur galevis len alat siYesu a Korint lusor tas aPol, lopøpehw dani. APol eləŋon isa be eləmas bun galito, eləŋon masuŵ hæn bıkad navoivoian mai galito. Ale næboŋ lototəlmam, us navoivoian mai tətəs, aPol ikel nahəhəvuran san.

APol itosi van hæn ase?

APol itosi van hæn alat siYesu len naut a Korint.

APol itos nalobulat napisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi van hæn alat a Korint pəpadan hæn nasihau tovi A.D. 58 næboŋ totoh len naprovens Masetonia.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan vi təban aGot (1.1-11)

2) APol isor husur næsa togole a mō (1.12-2.4)

3) APol enjir alat siYesu len naut a Korint ke likad navoivoian tətəs mai nəvanuan togol tosa (2.5-2.17)

4) APol isor husur nauman san togəm len aGot (3.1-6.13)

5) APol ikai tas nəbonan mai alat ləsəkad nadələmian len aYesu (6.14-7.1)

6) APol isor husur nakemkeman san (7.2-7.16)

7) Naviolan mōs alat siYesu len naut a Jerusalem (8.1-9.15)

8) APol isor husur na-il-a-mō-an gai tokade hum ahai pispisul siYesu (10.1-13.10)

9) Nə-maris-kotovi-an (13.11-13)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau aPol nutos nalobulat napisulan egai. Len naləŋonian siGot, ilekis hæn ginau hæn notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai avadato len nadələmian, aTimoti, namrutosi.* Nutos nalobulat napisulan egai van hæn alat siGot len naut a Korint, mai alat lotovi siGot səbon len naut pisi len naprovens Akaia. ² AGot aTəmadato mai Nasuβ aYesu Kristo, areviol kəmas hæn navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmat tabtab.

Nasipaan siPol

³ Nə-sal-suhi-an tivan hæn aGot aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. AGot evi aTəmadato nəlon totanjs gidato, evi nəkadun navoian pisi togol nəlon nəvanuan toləŋon tovoi am.*

⁴ Igol nəlonamit eləŋon ivoi am len na-ləŋon-isa-vəsa-an pisi sinamito. Igole hæn namtbələboi namtbigol alat lotoləŋon tosa vəsa, ləbələŋon bivoi am len nəlolito. Ale len nəsa aGot togole hæn ginamito, namtigole hæn galito. ⁵ Hum namttoləŋon tosa vəsa sil aKristo, hum namttokatəpol hæn na-ləŋon-isa-vəsa-an san, len navide tomaienən, len aKristo, aGot igol namtoləŋon ivoi am len nəlonamito, igol na-ləŋon-ivoi-an len nəlonamito epul səsəhov. ⁶ Namtbələŋon bisa vəsa, nəmauran sinamit bidaŋ, imagenan hæn namtbigol mətbeləŋon bivoi am len nəlomit, imagenan hæn mət bikad nə-lav-kuv-gamit-an dan nəsaan samito. AGot bīgol namtbələŋon bivoi am len nəlonamito, imagenan hæn namtbigol mətbeləŋon bivoi am len nəlomit. Ale navit natenən evi nə-dan-buri-an len gamito, hæn mətbeləboi mət bidaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an topi toŵ hæn namttoləŋon tosa vəsa lan. ⁷ Namtudan len nə-vatvat-viri-an namttokade hæn gamito. Namtoləboi ke, hum mət tokatəpol hæn na-ləŋon-isa-vəsa-an sinamito, len navide tomaienən dereh aGot tīgol mətələŋon tivoi am len nəlomit, hum togole len nəlonamito.

⁸ Bathudud nadələmian, namtomətahun mətbetətan hæn na-ləŋon-isa-vəsa-an tovisi hæn ginamito len naprovens Asia. Namtoləŋon isa vəsa batbat səhor masuŵ hæn nədaŋan namttokade hæn namtbidaŋ buri. Nəlonamit iβov hæn nəmauran sinamito.* ⁹ Kitin, namtunau ke namtbimat. Naten evisi hæn asike namtberij nəlonamit len ginamit səbonamito, be hæn namtberij nəlonamit len aGot togol alat lotomat lile məhat dan nəmatan. ¹⁰ Ilav kuv ginamit dan nəmatan pəpadan hæn tobar ginamito. Ale namtoləboi ke dereh tilav kuv ginamito tətəs am. Namtorij nəlonamit lan hæn bilav kuv tabtab hæn ginamit sal. ¹¹ Ale len na-sor-tuŵ-an samit gail mətovi tarhət sinamito. Ŋa nəvanuan bisobur ləbisor tuŵ mōs

* 1:1: Uman 18.1-18 * 1:3: Psa 94.19; Isa 40.1 * 1:8: 1Kor 15.32

ginamito, dereh aGot tivoi masuŵ hən ginamito, ale nəvanuan tisobur lesipa vi təban aGot həni.

APol egəgel hən nənauan san; savi Korint am

¹² Namtoŵiv len nategai ke: nəlonamito tomasil ikel koti ke: len nəmauran sinamit len navile eg a pan, mai len nəvide namttokade mai gamito, namtsasusuan natideh, namtohusur naləjonian siGot. Nəvide sinamit sagəm len namitisau sinəvanuan, be egəm len navoian aGot toviol kəmas həni. ¹³⁻¹⁴ Namtsatos natideh mətodədas mətəbələboii. Namtutos nəsa məttoləboi mətəbəvurunj ləboii, mətəbələboi səhoti. Ale naut kəmas məttoləboi kəkereh hən ginamit gagai, nuvatvat viri ke dereh mətəbələboi səhot ginamito. Beti, len nəboŵj siNasub, aYesu, dereh mətəviv len ginamito len nəvide toŵitoŵ hum namtoŵiv len gamito.

¹⁵ Bathut notonau ləboi natgalen tia, a mo nunau utaut hən nəbегəm ris vəha-ru hən gamito, hən nəbəvi tarhət samit vəha-ru. ¹⁶ Nunau ke len nəyaran sagw vi lan naprovəns Masetonia, dereh negəm ris gamito. Ale nəboŵj nəbətəlmam dan naut a Masetonia, dereh neris gamit tətəs, hən mətəbəvi tarhət sagw len nəyaran vi Jutea.* ¹⁷ Hum ma məttosor isa hən ginau husur notogəgel hən nə-nau-utaut-an sagw. Nəboŵj notonau utaut maienan, məttunau ke nəlogw eməlala həni a? Məttunau ke len nənauan sagw nohusur nəvide silat navile a pan lotogəgəras, lotoke, “Evoi,” be namilen ke, “Ao?” ¹⁸ Be surian aGot togol tabtab hən nəsa tokele, nasoruan sinamit van hən gamito sagəgel, sakel bənbəon hən “Evoi” mai “Ao.” ¹⁹ Ginamit, aSilas,* aTimoti mai ginau, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo, anatun aGot. Ale aYesu sagəgel boŵj ideh, savi “Evoi” mai “Ao” bənbəon. Be len gai, akis aGot ekitin, igol nəsa tokele, ike, “Evoi.”* ²⁰ Husur na-kel-gati-an pisi siGot, lusarpoh len aKristo. Len aKristo aGot ike, “Evoi,” igol natit pisi tokel gati ke tigole. Ale len aKristo datuke, “Ganan! Evoi!” mai aGot hən datbisal suh nəyalalan san. ²¹ Be evi aGot m̄au togol gidat datudanj am, gamit mai ginamito, hən datbeil gəgat len aKristo. Itabtabuh len gidato hən datbəvi esan səbən. ²² Evi aGot m̄au tota gat nahəsən len gidato, ke dattovi esan səbən, erinj aNunun len nələdato hum toririnj gol gidato, hən datbələboii ke, natit pisi tokel gati, dereh timagenan.

²³ Nous aGot hən bisor vi tarhət sagw ke notokitin. Nəsətəlmam vi Korint husur nomətahun nəbətunus gamit am. ²⁴ Namtomətahun namtbipatpat ginamit məhat len na-il-a-mo-an hum nadələomian samit topat len navəlanamito. Husur ipat m̄au len gamito. Ale len nadələomian samito, mətoil gəgat tia. Be namtuke namteum bənbəon mai gamito m̄os nakemkeman samito.

2

¹ Imaienan, len nənauan sagw, nunau səhoti ke, asike nogəm hən gamito, husur nomətahun nəbīgol mətəbələjon bisa tətəs. ² Husur ginau m̄au nətagol məttələjon təsə tətəs, təkad ase am tagol nətəhəhəvur? Gamit űai notogol məttələjon tosa tia. ³ Husur natenan, nutos nalobulat ta mo van hən gamito. Nutosi hən ke, nəboŵj nəbегəmai, asike nəbələjon bisa len natit məttogol tosa gail, husur sanor hən mətbigol nəbələjon bisa, inor hən mətbigol nəbəhəhəvur. Nəsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito, noləboii ke nakemkeman sagw evi nakemkeman samito. ⁴ Husur, nəboŵj nototos nalobulat enan van hən gamito, noləjon isa vəsa masuŵ, nəlogw etuhatuh, namətarur sagw isel habat. Be nəsatosi hən mətəbələjon bisa, nutosi hən mətəbələboi səhoti ke notoləmas masuŵ hən gamito.

Məterubət nəsaan dan nəvanuan nəsaan

⁵ Mitinau nəvanuan togol tosa, atenan igol noləjon isa, be savi ginau űai, nomətahun nəbisor vəhas nakitinan, len nabunusian van van am gai igol gamit pisi mətələjon isa.

⁶ Nəpanismen gamit məttosobur məttogol atenan topanis lan, inav tia. ⁷ Gagai satipanis am. Məterubət nəsa togole dani, gol teləjon tivoi am len nəlon, hən na-ləjon-isa-an san asike bīgol nəlon bībəon hən nəmauran san. ⁸ Nous taltal hən gamit ke, mətələmas buni hən bələboii len nəlon ke məttoləmas buni. ⁹ Nutos nalobulat van hən gamito hən nəbisab nakitinan len gamito, ke məttogol natit pisi notokel mai gamito, o mətsagole. ¹⁰ Gamit mətberubət natideh dan avan ideh, ginau am nugole. Ale bikad natideh hən nəberubati, nəsa nəberubati dan avan enan, norubati m̄os gamito, len nəhon aKristo, ¹¹ hən aSetan asike bегəras gidato. Husur datsatətan hən nənauan gail siSetan.

* 1:16: Uman 19.21

* 1:19: Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulumtan sua űai.

* 1:19:

¹² Nəboŋ notovi lan năbilitvile Troas hən nəbikel ur na-kel-uri-an seKristo, nusabi ke Nasuḅ toseŋav hən năpisal hən nəbeum ei. ¹³ Avil nəlogw etuhatuh sal husur nodədəs nəbisəḅ aTitus, aṽagw len nədələmian ei. Imaienan, nukel nasudələmian sagw mai galit ei, ale noriŋ naut enan, novi Masetonia.*

Nawinan len aKristo

¹⁴ Be sipa vi təban aGot! Husur len aKristo, aGot esəhar ginamit namttovi enemi san a mō, hən nəvanuan gail pisi ləberisi ke aGot towin. Ale len ginamito, aGot igol nəvanuan loləboi aKristo, ale naləboian enan ehum nəbon susau tobar naut pisi. ¹⁵ Husur namtovi nəbon aKristo tosusau vi təban aGot. Alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito mai alat lotovan hən nəmasigan, galit pisi lomŋunus nəbon enan. ¹⁶ Nəboŋ alat lotovan hən nəmasigan lotomŋunus ginamito, namtovi nəbon nəmatan togol lotomat. Nəboŋ alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito lotomŋunus ginamito, namtovi nəbon susau hən nəmauran togol lotokad nəmauran. Ale, ase eləboi bigol nauman tomaienan? ¹⁷ Namtsasumŋan nəvanuan tosoḅur lotopur hən nasoruan siGot mōs nəvat. Be aGot esəvat ginamito, ale len aKristo, len nəlonamit tomasil, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi len nəhon aGot.

3

Nalobulat napisulan tomaur

¹ Mətunau ke namttotubət sal suh ginamit gabag a? Mətunau ke namtimaskad nalobulat napisulan tivən hən gamito o togəm len gamito tokel ur navoian sinamit a? ² Gamit māu mətovi nalobulat napisulan tokel ur navoian sinamito. Nəmauran samit māu lovi nalobulat napisulan aKristo totos gati len nəlonamit, hən nəvanuan pisi ləbeṽuruy ləboii, ləbeləboi səhoti. ³ Imasil ke məttovi nalobulat napisulan togəm len aKristo, məttovi nəvit nauman sinamit namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito. Nalobulat enan, aKristo satosi hən napen, be itosi hən aNunun aGot nəkadun nəmauran. Satosi len nəvat hum totos nalo siMoses lan, be itosi len nəlon nəvanuan gail.*

⁴ Namtokəmaienan, namtoləboi bun natgalenan, husur, len aKristo, namtorin gat nəlonamit len aGot. ⁵ Namtsənaui ke namttoləboi namtbigol natideh len ginamit səḅonamito, avil naləboian hən namtbigol nəsa namttogole, egəm len aGot. ⁶ AGot igol namttoləboi namtbəvi tarhət san, hən namtbikel ur na-kel-gati-an veveu aGot tokele. Nəkadun na-kel-gati-an san toveveu savi na-tos-gati-an tovi nalo, be nəkadun evi aNunun aGot. Datḅinau ke dattonor len nəhon aGot len na-tos-gati-an tovi nalo dattogol husuri, datusab. Datodədəs datḅigol husur nalo, gol ke na-tos-gati-an tovi nalo igol nəmatan. Be aNunun aGot eviol hən nəmauran vi sutuai.*

⁷ Mitinau nategai. Nəboŋ aGot totos nalo ta sutuai, nəboŋ tota gati len nəvat ale lavi mai aMoses, hən aMoses ikad namənas hən nəyalyalan siGot. Nəpasusan gail seIsrael lodədəs ləberis nəhon, husur emial habat, naut kəmas namŋialan han totubət hən ḅəḅuer. Ale, nalo togol nəmatan ḅegəm mai namənas hən nəyalyalan maienan,* ⁸ na-kel-gati-an veveu siGot, nauman seNunun len nəlodato, dereh tiyalyal habat səhor namənas enan. ⁹ Ale nalo ta mō ḅiyalyal, nalo tosaḅ səhoti ke nəvanuan toḅur kotovi timaspanis, na-kel-gati-an veveu iyalyal habat səhori, husur gagai na-kel-gati-an siGot igol datunor len nəhon! ¹⁰ Nalo iyalyal a mō, be gagai ehum səyalyal am, husur na-kel-gati-an toveveu iyalyal habat səhor masuṽ həni. ¹¹ Husur nalo ta mō totubət hən ḅəḅuer, naut kəmas togəm mai nəyalyalan, na-kel-gati-an veveu, topat vi sutuai, iyalyal səhor masuṽ həni.

¹² Imagenan, husur namtukad nə-vatvat-viri-an len nəsa topat vi sutuai, namtosəman na-kel-uri-an tovoi. ¹³ Namtsasumŋan aMoses, tokabut gol nəhon hən nəkaliko manivəni, hən nəpasusan seIsrael asike ləḅekəta mətaltal hən namənas hən nəyalyalan han, naut kəmas togəm ḅəḅuer balai.* ¹⁴ Be nəkadulit iṽonṽon. Ale van vəḅar daməŋai, nəboŋ lotovuruy na-kel-gati-an tomatu tovi nalo, ehum nəkaliko tokabut gol nənauan salito hən asike ləḅeləboi səhot nakitinan. Ale nəkaliko ipat, husur len aKristo ŋai imakuv. ¹⁵ Ekitin, van vəḅar daməŋai, nəboŋ lotovuruy nalo siMoses, lukad nə-kabut-gole-an len nəlolit sal. ¹⁶ Avil nəboŋ galit ideh topair van hən Nasuḅ, aGot idakuv nə-kabut-gole-an enan.* ¹⁷ Ale Nasuḅ notomadhasor husuri evi Nunun aGot, ale nəvanuan aNunun Nasuḅ totoh len nəlon, nəvanuan enan imakuv dan natit pisi toḅəḅehuni dan aGot. ¹⁸ Imagenan, gidat pisi datsəkad nə-kabut-gole-an len

* 2:13: Uman 20.1 * 3:3: Exo 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19, 36.26 * 3:6: Jer 31.31 * 3:7: Exo 34.29 * 3:13: Exo 34.33 * 3:16: Exo 34.34

nəhodato, datoris namənas hən nəyalyalan siNasub, ale nəvanuan gail loris Nasub len gidato. Ale Nasub, aNunun aGot, egəgel tabtab hən gidato hən datbəsuman gai len nəyalyalan san.

4

Nakontit gail len nabiliwai hən nətan bula

¹ Imaienan, namtudaŋ tabtab hən namtbikel ur na-kel-gati-an toveveu, husur aGot, len nəlon totaŋis ginamito, eriŋ nauman enan len navəlanamito. ² Namtomətahun navide lotosuah, lotogol nahur sasa; namtsagəras səsa hən avan ideh, namtsagəgel hən nasoruan siGot hən asike bəkutin. Aoa! Be len nakitinan namtukel pərpəp həni. Namtukel maien həni len nəhon aGot hən nəvanuan piŋi ləbeləboi səhoti ke savi liboŋan ideh. ³ Husur na-kel-uri-an tovoi namttokel uri bəsusuah, esusuah dan alat lotohusur napisal van hən nəmasigan ŋai. ⁴ ASetan, nagot sasa hən navile eg a pan, igol nənauan silat ləsəkad nadəlomian evisivis hən asike ləbedəlom na-kel-uri-an tovoi. Namtial han samias nəlolito, imaienan ləsəbəboi na-kel-uri-an tovoi hən nəyalyalan seKristo, aKristo toŋitoŋ hən aGot.* ⁵ Husur namtsakel ur ginamit səbonamito, namtukel ur aYesu Kristo tovi Masta. Ginamit, namtovi slev samit gail mōs aYesu. ⁶ Husur aGot toke, "Namtial tertial len nəmargobut!" igol namtial san emtial len nəlonamito, hən namtbələboi səhot nəyalyalan siGot len nəhon aYesu Kristo.*

⁷ Nakontit enan, naləboian hən nəyalyalan siGot, ipat len ginamit namttohum nabilikoro tan bula, hən bimasil ke, nəyalyalan hən nabiltidaŋan togəm len aGot, savi ginamito. ⁸ Napisal piŋi hən nəmauran sinamit idan, namtoləŋon isa lan, be namtoil gəgat sal. Namtodədarŋabu be nəlonamit səhov hən nəmauran sinamito. ⁹ Naenemi sinamit gail lomədas tabtab hən ginamito, be aGot sariŋ gabulan ginamito. Luparu bubur ginamit van namtuteh, be lodədas ləbigol namtbimat. ¹⁰ Len naut piŋi namttovi lan, akis ehum namttokatəpol hən nəmatan siYesu len nibenamito, hən nəvanuan gail ləberis nəmauran siYesu biŋarŋar len nibenamito. ¹¹ Husur ginamit namttokad nəmauran, akis lubar hən ginamit van hən nəmatan sil nahəsən aYesu. Imaienan hən nəmauran san biŋarŋar len nibenamit ləbimat balai. ¹² Imagenan beti, nəmatan itah tabtab mai ginamito, be navit na-ləŋon-isa-vəsa-an enan sinamito, evi nəmauran vi sutuai məttokade.

¹³ Natosian ike, "Noriŋ nəlogw len aGot, imaienan nutor.)* Len aNunun nadəlomian enan ŋai, ginamit am, namtusor husur namtorin nəlonamit len aGot. ¹⁴ Namtusor husur namtoləboii ke, aGot togol Nasub aYesu tole məhat dan nəmatan, dereh tigol ginamit am namtile məhat mai aYesu hən bəsehər gidat piŋi, ginamit mai gamito, hən datbeil len nəhon. ¹⁵ Namtudaŋ buŋ natgalen piŋi mōs gamito, hən navoian aGot toviol kəmas həni Beliv nəvanuan bisobur van vasobur am gəm hən aKristo. Ale len galito, nasipaan dereh tepul səsehov, hən nəvanuan ləbisal suh nəyalyalan siGot.

¹⁶ Imaienan, namtudaŋ tabtab hən namtbikel ur na-kel-gati-an toveveu. Naut kəmas nibenamit tovi pan van hən bimət balai, aGot igol nəlonamito iveveu am husur nəmaribon gail piŋi. ¹⁷ Husur na-ləŋon-isa-vəsa-an sinamit gagai savi natideh, asike idareh inon. Be navit na-ləŋon-isa-vəsa-an enan evi natite, igol nabiltiyalyalan mōs ginamito topat vi sutuai. ¹⁸ Imagenan namtsənau masuŋ hən nəsa namttoləboi namtbəriŋis gagai, husur asike idareh tinon. Be namtunau masuŋ hən nəsa namttodədas namtbəriŋis, husur dereh tipat vi sutuai.

5

¹ Husur namtoləboii ke, nəboŋ naim nətaŋolen egai namttotohtoh lan bəmətartar, nəboŋ namtbimat, dereh namtikad naim toveveu len nəmav, aGot toum həni mōs ginamito, avan ideh saum həni. Dereh namtikad nibenamit bitoh vi sutuai. ² Be nibenamit gagai len navile a pan, namtupetəmas həni, namtoləŋon masuŋ hən namtbəsun nibenamit hən nəmav hum namttosun nahurabat toveveu.* ³ Husur nəboŋ namtbəsun nibenamit hən nəmav biŋon, asike namtumalmal hum nibenamit tobuer. ⁴ Husur nəboŋ namttotoh len nibenamit hən navile a pan, namtupetəmas həni, namtoləŋon isa. Savi husur namtuke namtimat, be husur namtuke namtesun nibenamit toveveu hən nəmav, hən nibenamit hən nəmatan bəbuer, ale namtbikad nibenamit toveveu hən nəmav. ⁵ AGot boh igol ginamit mōs natgalenan, ale eviol hən aNunun mai ginamito, hum toririn gol ginamito, hən namtbələboii ke natit piŋi tokel gati, dereh timagenan.

⁶ Imagenan namtoil buŋ tabtab hən namətahwan sinamito. Namtoləboii ke nəboŋ namttokad nibenamit hən navile eg a pan, namtsatoh a im mai aGot sal. ⁷ Husur, napisal hən nəmauran sinamito ipat len nadəlomian, savi len nəsa namttoriŋis. ⁸ Evoi, namtopul tabtab

* 4:4: Jon 12.31 * 4:6: Gen 1.3 * 4:13: Psa 116.10 * 5:2: Rom 8.23

hæn na-il-þuri-an, ale namtolæjon ke, namterij nibenamito, hæn namtbivan hæn namtbïtoh a im mai Nasub. ⁹ Imagenan, namtbïtoh len nibenamit hæn navile eg a pan o namtbimat, a mæhat hæn natit þisi am, namtuke Nasub tehæhævur hæn ginamito. ¹⁰ Husur gadit þisi dateil mæu len næhon aKристо hæn þepæpehun navoian dan næsaan len gadito. Ale gadit þisi dereh datikad napurþuran tonor hæn næsa dattogol tovoi o tosa len næmauran sadit gail len navile eg a pan.*

Len aKристо mitikad navoioian mai aGot

¹¹ Imagenan, husur ke namttolæboi namætahwan len næyalyalan siNasub, namtohisï hisï hæn nævanuan gail læbelæboi sæhot nakitinan husur aYesu. AGot elæboi þis næsa topat len nælonamito, ale nuvatvat viri ke, gamit am mætelæboi kitin hæn ginamit maienan. ¹² Namtsakæmaianan mai gamit hæn namtbïsor sal suh ginamit tætas, be hæn mætbæviv len ginamito, hæn mætbelæboi mætbïsor var alat lotoviv len næsa nævanuan tolæboi þerisi, be næsa topat len nælon nævanuan savi natideh len galito. ¹³ Hum ma nævanuan galevis lotonau suluvi ke namttovinvinu. Namtbëvinvinu, namtumaienan mōs næyalyalan siGot. Ale nævanuan sinamit þivoi, namtumaienan hæn namtbëvi tarhæt samito. ¹⁴ Husur na-læmas-buni-an seKристо iwol hæn ginamito. Husur namttolæboi sæhoti ke: aKристо imat sivanuan þisi, imat salit þisi; imagenan, ehum gidat þisi dattomat. ¹⁵ Ale aKристо imat sivanuan þisi. Imat salit þisi hæn ke, nævanuan lotokad næmauran lan, asike læbehusur nalæjonian salit sæbolito, be hæn læbehusur nalæjonian siYesu tomat salito, aGot togol tole mæhat dan næmatan.

¹⁶ Ale gagai van nalæboian sinamit ke nævanuan tovoi o tosa savi nabunusian silat navile a pan am. A mō namtohusur navide enan. Namtunau ke aKристо tovi vanuan tin ηai surfian gidato. Be gagai namtsænau sæmaianan am. ¹⁷ Imaianan, avan ideh tovi seKристо, egæm vi vanuan veveu aGot togole. Næmauran ta mō ebuer, avan enan egæm veveu! ¹⁸ Ale aGot mæu igol natgalen þisi. A mō datukad næsasaan mai aGot, be len aKристо, aGot igol datukad navoioian maii. Ale evi aGot boh tolav nauman mai ginamito, hæn namtbëliv alat lotokad næsasaan maii, gæm hæni, hæn læbikad navoioian maii. ¹⁹ Ale len aKристо, aGot eliv nævanuan navile a pan gæm hæni, hæn asike næsaan salit þëvi nækabut salit am hæn læbipanis sile, be hæn læbikad navoioian maii. Ale erij napisulan enan len navælanamito hæn namtbïkel uri.

²⁰ Imagenan, namtusor len nahæsan aKристо. Ehum, len ginamito, aGot tosor mai gamito. Len nahæsan aKристо, namtous gamit hæn mætbegæm hæn aGot. Mitikad navoioian maii mæu! ²¹ AKристо sækad næsaan ideh. Avil aGot erij næsaan sadit þisi lan hæn þipanis sadito. AKристо egæm vi næsaan, hæn ke, len gai, datbegæm vi nanoran siGot.

6

¹ Ginamit namttoum mai aGot, namtous idaŋ ke, navoian aGot toviol kæmas hæni mai gamito, satipat kæmas. ² Husur len natosian san aGot ike,

“Len namityal tonor hæni,
nosæsæløŋ hæn gaiug.

Ale len næboŋ hæn næðilav kuv gaiug dan næsaan samŋ,

novi tarhæt samŋ.”*

Mætesæsøløŋ! Gagai evi namityal tonor. Damæŋai evi næboŋ hæn aGot bilav kuv nævanuan dan næsaan salito.

³ Len næmauran sinamito, namtsagol natideh hæn avan ideh þipes habet lan, teh dan nadælomian san. Næmauran sinamit imaienan hæn avan ideh asike þisor mædas na-kel-uri-an tovoi sil ginamit namttokel uri. ⁴ Be len natit þisi namttogole, nævanuan lolæboi læberisi ke, namttovi vanuan nauman siGot. Imasil len næmauran sinamito. Namtudaŋ þur na-læjon-isa-væsa-an næboŋ nævanuan lotomædas ginamito. Namtudaŋ þur natit gail lotogol na-læjon-isa-an, mai namtudaŋ þur næmauran todaŋ. ⁵ Nævanuan gail luvas habat hæn ginamito, lorij ginamit len naim bæbanjis, loluʋoh hæn læbemædas bun ginamito. Namtoum idaŋ habat, namtsæpat savoi, næmal ihat ginamito.* ⁶ Len natgalenan imasil ke, namttovi vanuan nauman siGot. Nælonamit imasil bathut næmauran sinamit iveveu. Namtukad na-læboi-sæhoti-an hæn nakitinan, namtutoh mædau naut kæmas næmauran todaŋ. Namtugol navoian hæn namtbëvi tarhæt sinævanuan gail, nælonamit epul hæn aNunun aGot, namtolæmas bun nævanuan gail len nakitinan. ⁷ Namtukel ur nakitinan len nædaŋŋan siGot. Nanoran namttokade len næhon aGot ehum naþu næbalan len navælanamit næmatu hæn namtbïbal

* 5:10: Rom 14.10 * 6:2: Isa 49.8 * 6:5: Uman 16.23

həni, mai nasilt* len nəvələnamit nəmair hən namtbesusuah lan. ⁸ Nəvanuan galevis loputsan nahəsanamito, galevis am lunau ke namttovi ut kəmas ŋai. Nəvanuan galevis lusor sal suh ginamito, galevis am lusor mədas nahəsanamito. Namtokitin be luke namttovi vanuan gəgəras. ⁹ Naut kəmas lotoləboi ginamito, lokəta səhor ginamit hum lototətan hən ginamito. Akis nəmatan sinamit ipat pəpadan, be məteris, namtumaur sal! Lobilas habat hən ginamito be ləsəgol namtsəmat sal. ¹⁰ Namtulolosa be namtukemkem tabtab. Namtovi məsal, be namtugol nəvanuan isəbur lopul hən natit topat vi sutuai. Ehum namtsəkad natideh, be ginamit māu namtukad natit pisi!

¹¹ Gamit a Korint, namtosəman nakitinan len gamito tia. Namtoləmas masuṽ hən gamito len nəlonamit kavkvav. ¹² Namtoviol habat hən na-ləmas-buni-an sinamit mai gamito, be gamit mətoviol kinit na-ləmas-buni-an samit mai ginamito. ¹³ Gagai nusor mai gamit hum məttovi anaturgw gail. Mitivar na-ləmas-buni-an sinamito. Məteləmas bun ginamit suŋan namttoləmas bun gamito.

Samtibon mai alat ləsəkad nadələmian

¹⁴ Samtibon mai alat ləsəkad nadələmian suŋan məttopitpitovṽ mai galito. Samteudud mai galito. Naten sanor. Husur nanoran edədas biḥon mai nəsaan boŋ ideh, mai namtial edədas bikad nəbonan mai nəmargobut. ¹⁵ Mətumau ke aKristo mai aSetan† arosua len natideh a? Aoa! Ale nəvanuan nadələmian mai nəvanuan səkad nadələmian aroləboi arbesua mabe? Arodədas! ¹⁶ Ale naim siGot, sanor hən nəvanuan bilotu hən nələblab gail lohoim. Be gidat māu datovi im siGot nəkadun nəmauran.* Ehum aGot tokele ke,

“Dereh nitoh len galito.

Dereh niyar mai galito.

Ginau dereh nevi Got salito,

ale levi nəvanuan sagw gail.”*

¹⁷ Imaienan, Nasuḅ aGot ikele am ke,

“Mətepəpəhw dan galito. Mititoh a tut dan galito.

Samtibar natideh toḅiŋbiŋjal len nabunusian sagw.

Mətbigol biḡagenan,

dereh nehəhəṽur hən mətbitoh mai ginau.*

¹⁸ Beti ginau dereh nevi atəmamito,

ale gamit mətevi anaturgw gail mai anativavigw gail.”

Nasuḅ aBiltidaŋan ekəmaienan.*

7

¹ Bathudud nadələmian notoləmas bun gamit pisi, husur ke dattokad na-kel-gati-an galenan, datimasdakuv natit pisi toḅiŋbiŋjal dan nibedat mai nanunudato hən datḅivevuu buni. Len namətahwan len nəyaljalan siGot, datimashusur aGot len nəlodat kavkvav hən nəboruan san bikavkvav len gidato.

Nahəhəṽuran siPol

² Sa-nələmit temətahun ginamito, be məteləmas bun ginamito. Namtsəgol səsa hən avan ideh, namtsəmədas avan ideh, namtsəgəras avan ideh hən namtbikad nəsa tovi esan. ³ Ginau nəsakəmaienan hum notoke mitipanis. Hum notokele a mō, na-ləmas-bun-gamito-an sinamito etibau masuṽ. Naut kəmas namtbikad nəmauran o namtbimat, namtoləmas bun gamito vəsa. ⁴ Nukad na-il-ḅuri-an hən nəbesəman nakitinan len gamito, ale noṽiv masuṽ len gamito. Naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an pisi namttokade, mətugol noləŋon ivoi habat am len nəlogw van van, nəlogw epul səšəhov hən nakemkeman.

⁵ Nəboŋ namttobar naprovens Masetonia, namtsəkad nəŋavŋavvan ideh. Len nəṽide pisi nəvanuan lugol namtoləŋon isa vəsa. Nəṽitvituhan gail ludar vis ginamito, mai namətahwan len nəlonamit igol nəlonamit etuhatuḥ.* ⁶ Be aGot, togol alat lotoləŋon tosa lotoləŋon tovoi am len nəlolito, gai igol namtoləŋon ivoi am len nəlonamito, husur aTitus togəmai. ⁷ Namtoḥəhəṽur hən nəgəmaian san, be savi enan ŋai, namtoḥəhəṽur masuṽ am nəboŋ tokel uri ke gamit məttogol toləŋon tovoi am len nəlon. Ikele ke məttoləŋon masuṽ hən mətberis ginau, hən mətbikad navoivoian mai ginau, ikel ur nə-taŋ-lolosa-an samito van hən

* **6:7:** Nasilt evi nahudhut nətarhai o namətəlai topospos gototəgau len nəvələm nəmair hən gəbesusuah lan len nəbiltibalan. Asike gəbesusuah lan, naenemi gail dereh lisar bun gaiug o dereh lita bun gaiug. † **6:15:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike aPeliar. Ale nəvanuan lokis aSetan hən aPeliar mai aPelial. * **6:16:** 1Kor 3.16 * **6:16:** Lev 26.12; Eze 37.27 * **6:17:** Isa 52.11 * **6:18:** 2Sam 7.14; Isa 43.6 * **7:5:** 2Kor 2.13

ginau, mai ikel ke mættolæjon masuŵ hæn mætbevi tarhæt sagw len nauman sagw. Næboŋ tokæmaienan, nukemkem habat am.

⁸ Naut kemas nalobulat napisulan sagw ta mo togol mættolæjon tosa, næsalolosa hæn nototosi van hæn gamito. A mo nulolosa, husur notolæboi ke totunus gamito len namityal tokækereh. ⁹ Be gagai nohæhævur. Næsahæhævur husur nalobulat totunus gamito, be husur natunusian igol mættopair dan naŵide samito. Natunusian samito igol mættololosa hum aGot tolæjoni, hæn asike natideh namttogole bæmædas gamito. ¹⁰ Husur nalolosaan togem len aGot iŵan hæn næpairan dan næsaan; beti aGot ilav kuv gidat dan næsaan sidat mai næpanismen tonor hæni. Sa-nælodat tisa husur nalolosaan tomaianan. Be nalolosaan togem len nævanuan navile a pan ŋai, iŵan hæn næmatan. ¹¹ Nalolosaan enan samit togem len aGot, iŵan masuŵ. Mitinau naŵite len gamito. Mætolæjon masuŵ hæn mætbigol næsa tonor. Mætolæjon masuŵ hæn asike mætbigad natideh hæn bigol nahurumit bisa. Nælomit epøŋas gamit gabag bathut næsaan totov len gamito. Mætometahw len næyalyalan siGot, mætolæjon masuŵ hæn mætberis ginau, hæn mætbigad navoivoian mai ginau tætas. Mætolæjon masuŵ hæn mætbevi tarhæt sagw len nauman sagw. Mætoutaut hæn mætbiganssem avan ideh togol tosa, hæn bæhusur naŵide tovi. Mætugol natit piŋi hæn tomasil ke mættogol tonor len naten tovisi.

¹² Imaienan, naut kemas nototos nalobulat napisulan enan, næsatosi moŋs atenan togol tosa, næsatosi moŋs nævanuan aten togol tosa hæni. Nutosi hæn ke, len næhon aGot, næbigol pærpar hæn gamit ke, mættolæjon masuŵ hæn mætbevi tarhæt sagw len nauman sagw.* ¹³ Imagenan namtolæjon ivoi habat am len nælonamito. Be savi enan ŋai. Namtohæhævur masuŵ len nakemkeman seTitus, husur gamit piŋi mætugol nænauan san satuhatuh am, mætugol nælon evi pan, ikad natæmat.

¹⁴ Næboŋ notosor mai aTitus a mo husur gamito, nusor sal suh gamito, ale isabi ke notokitin, gol nahurugw sæsa len gamito. Be hum natit piŋi namttokel mai gamit tia tokitin, len naŵide tomaianan, na-sor-sal-suh-gamit-an namtukel mai aTitus egem vi kitinan. ¹⁵ Inau tælmam hæn natohan san mai gamito. Mætugol husur næsa tokel buni mai gamito. Ale naut kemas mætometahw lan, ninemit epil, mætohæhævur hæn totoh mai gamito. Næboŋ tonau tælmam hæn natgalenan, elæmas masuŵ am hæn gamito.

¹⁶ Husur natgalenan, gagai nukemkem masuŵ. Nolæboi buni ke, dereh mitigol næsa tonor.

8

Mæteŵurŵur na-bubulah-vat-an samito

¹ Bathudud nadælomian, namtuke mætelæboi naŵit navoian, aGot toviol kemas hæni mai alat siYesu gegai, len naprovens Masetonia. ² Naut kemas na-læjon-isa-ŵesa-an togol kiteŵ nadælomian salito, nakemkeman epul sæsæhov len galito. Naut kemas lotopar tite, len nakemkeman salito, loviol habat. ³ Nukel nakitinan, næsa lotolæboi læbæviol hæni, loviol habat am sæhori. Be avan ideh sætaltal hæn galito. Lugole len nalæjonian salit sæbolit ŋai. ⁴ Lobus taltal hæn ginamito hæn namtbidam hæn læbikatæpøl hæn na-bubulah-vat-an moŋs alat siGot len naut a Jerusalem.* ⁵ Næsa ginamit namttonau ke lotolæboi læbigole, lugol habat hæni am sæhori. Galit mau, loviol metækav hæn galit sæbolito mai aGot, ale len nalæjonian siGot, loriŋ galit len navælanamito. ⁶ Ale husur aTitus totuŵat vi tarhæt samit a Korint hæn mætbeubulah vat moŋs alat a Jutea, namtukel maii ke, tetælmam van hæn gamito hæn bevi tarhæt samito, hæn mætbigol nauman enan togem len navoian samito, binonj. ⁷ Gamit mætopul sæsæhov hæn natit piŋi tia. Mætopul hæn nadælomian, nasoruan, nalæboian, nalæjonian hæn mætbigol næsa tonor, mai na-læmas-buni-an len gamito togem len ginamito. Husur mættopul hæn natgalen maianan, samteviol kinit be mæteviol habat.

⁸ Næsakel natenan hum nakelean today. Be nuke nelæboi nakitinan husur na-læmas-buni-an samito. Imaienan nononov hæni mai na-læmas-buni-an silat siYesu len naut tiltile lotolæjon masuŵ hæn læbigol na-vi-tarhæte-an. ⁹ Husur mætolæboi navoian aMasta sidato, aYesu Kristo toviol kemas hæni. Naut kemas topul hæn natite, gamit mau, aYesu egem vi næsal moŋs gamito, hæn ke, len næ-par-tite-an san, mætbeŵul hæn næmauran kitin.*

¹⁰ Imaienan, nabunusian sagw imaiegai ke: Næsa mættotubæt hæni, ivoi ke mitigol tinonj. Len nasihau tovan tia, gamit mættotubæt bubulah vat moŋs alat a Jutea, ale mætohæhævur hæn mætbigole. ¹¹ Gagai ivoi ke mitigol tiŵav. Imagenan, hum mættolæjon masuŵ hæn mættotubæt hæni, ivoi ke mætelæjon masuŵ hæn mætbeŵurŵuri. Ale mæteviol len næsa mættokade. ¹² Husur,

* 7:12: 2Kor 2.5

* 8:4: Hæn naves 1-4, ris Rom 15.26; Uman 11.27-29

* 8:9: Mat 8.20; Flp 2.6-8

mætþeløŋon masuŵ hæn mætþeviol, aGot ehæhævur hæn naviolan samito. Husur aGot saus næsa datsakade, eus gidat hæn datþeviol len næsa dattokade.

¹³ Næsakel natenan hæn nēmauran samit þidarj o hæn mætþemidol, ale nēmauran sinēvanuan tile gail þimalumlum. Ao noløŋon ke tikad napitþitoŵan. ¹⁴ Gagai næsa mættopul hæni elæboi þevi tarhæt silatenan lotomidol. Ale næboŋ mætþemidol be læbepul hæn natite, dereh lælæboi læŵeni tarhæt samito. Ale þimainenan, ikad napitþitoŵan. ¹⁵ Hum natosian siGot toke, “Nēvanuan topisan nēmanna tosoþur, nēhanian han sēmasuŵ.

Ale nēvanuan topisan nēmanna sasøþur, nēhanian han samidol.”*

APol esavat aTitus vi Korint tætas

¹⁶ Nosipa vi tæban aGot tolav mai aTitus naløŋonian topitov hæn naløŋonian notokade—naløŋonian hæn þevi tarhæt samito, ¹⁷ husur aTitus ehæhævur hæn todam hæn þigol næsa namttokel maii. Ale husur toløŋon masuŵ hæn þevi tarhæt samito, len naløŋonian san gabag, erij naut egai, ivan hæn gamito. ¹⁸ Ale namtosavat avan sual am mai aTitus. Gai awawa len nadølomian, ale alat siYesu len naut þisi lusor sal suhi hæn nauman san mōs na-kel-uri-an tovoi. ¹⁹ Savi enan ŋai. Alat siYesu len naut galenan lutabtabuh lan hæn þiyar mai ginamito, hæn namtþipat naviolan vi Jerusalem. Naviolan enan ipat len navælanamito hæn namtþekætkæta tæban, hæn nēvanuan gail læþisal suh nøyalyalan siGot, ale hæn þimasil ke, namttoløŋon masuŵ hæn namtþevi tarhæt salito.

²⁰ Namtomætahun avan ideh þisor þisa hæn ginamito sil na-kætkæta-tæban-an hæn nabiltiviolan enan topat len navælanamito. ²¹ Husur namtuke namtigel næsa tonor sælani, savi len nēhon aGot ŋai, be len nēhon nēvanuan gail am.*

²² Ale namtosavat avan sual am hæn þitah mai gølaru. Atenan evi awawa nadølomian sinamito. Len nævide isøþur namtobunusi ke tovoi. Namtusab vøha-søsoþur hæni ke toløŋon masuŵ hæn þigol næsa tonor. Ale gagai eløŋon masuŵ hæn þevi tarhæt samito, husur sækad næ-lon-uri-an ideh len gamito. ²³ Þikad nausian ideh husur aTitus, nekamaiegai ke: iþon mai ginau, namroum bonþon hæn namrþevi tarhæt samito. Ale awawa nadølomian eru enan sinamito, gølar boh, arovi ahai þispisul silat siYesu len naut tiltile gal. Len gølaru, nahæsan aKristo iyalyal am. ²⁴ Imagenan, nuke mitigel na-lømas-buni-an samito van hæn galito timasil hæn galito, hæn alat siYesu len naut þisi læþelæboi sèhoti ke, næboŋ namttosor sal suh gamito, namtokitin.

9

Naviolan mōs alat aJutea

¹ Naløbulat napisulan egai nototosi husur naviolan mōs alat siGot a Jutea, asike nætatosi van hæn gamit, tavoi ŋai,* ² husur noløboii ke mættopul masuŵ hæn mætþevi tarhæt salito. Ale nusor sal suh naløŋonian samito mai alat aMasetonia. Nuke, “Alat a Akæia loutaut hæn læþeviol len nasihau tovan tia.” Ale na-løŋon-masuŵ-hæni-an samito hæn na-vi-tarhæte-an eþur nælolito, gol isøþur len galit lotubæt viol. ³ Ale alatmiŵan len nadølomian totor enan, nosavat alatenan van hæn gamito, hæn læþevi tarhæt samito, hæn naviolan samit þeutaut. Ale nomætahun na-sor-sal-suhi-an sagw husur gamito þevi libliþoŋan. Be nuke mætutaut hum notokele tia ke mættoimaienan. ⁴ Husur, gamit asike mætþigole, ale næboŋ næþegæmai, nēvanuan galevis ta Masetonia læþitah mai ginau, ale læþisab na-utaut-hæni-an samit þeþuer, nahurunamito dereh tisa husur namttorij nælonamit len gamito, be mætsautaut. Ale gamit am, nahurumito dereh tisa.

⁵ Imagenan, nunau ke nimassavat awawa lototor enan van hæn gamito a tahw hæn næþegæmai, hæn læþigol naviolan mættokel gati þeutaut. Noløŋon ke naviolan enan, egæm len nahæhævuran, sagæm len næ-tæbulol-bulosi-an.

⁶ Mitinau gat nætegai ke: nēvanuan tomabul kinit namisurhute, len nēmatuan dereh tikad kinit nēhanian. Nēvanuan tomabul tosoþur, len nēmatuan dereh tibarj hanian. ⁷ Gamit þisi mætþeviol hæn næsa gamit visusua mættodam hæni tia len nælomito. Samtþeviol len namætahusian o len næ-taltal-hæni-an ke mitimasgole. Husur aGot elømas bun nēvanuan tohæhævur hæn þeviol. ⁸ Ale aGot elæboi þeviol habat mai gamito, hæn mætþepul sēsøhov, hæn asike mætþemidol hæn natideh boŋ ideh. Ale len næsa mættopul hæni, mætølæboi mætþevi tarhæt sinēvanuan tile gail. ⁹ Hum natosian siGot toke,

“Len nahæhævuran san, akis eviol hæn natit isøþur mai namæsæl gail.

Nanoran san ipat vi sutuai.”*

* 8:15: Exo 16.18 * 8:21: Pro 3.4; Rom 12.17 * 9:1: 2Kor 8.1-7 * 9:9: Psa 112.9

¹⁰ Evi aGot boh tolav namisurhuwit gail mai nēvanuan tobubulani, hən bēgəm vi bēta hən nēvanuan bīhani. Len naṽide tomaianan, aGot dereh tilav namisurhut gail bīsōbur am hən mēṽevī tarhət sinēvanuan hēni. Ale dereh titov hən bīvan masuṽ hən naṽit nanoran len gamito.* ¹¹ AGot dereh tigol mēṽepul sēsəhov hən natit pīsi tovoi, hən mēṽeviol habat akis. Ale nēboṽ namṽibilav naviolan samito mai alat lotomīdol, dereh lesipa vi tēban aGot. ¹² Husur naviolan samit hən na-vi-tarhəte-an dereh tikad naṽit teru. Alat siGot a Jerusalem lotomīdol, asike lomīdol am, ale len nahəhəṽuran, dereh lesipa vəha-sōsōbur vi tēban aGot. ¹³ Len naṽit na-vi-tarhəte-an eru enan, dereh lisal suh nēyalyalan siGot bathut mēṽtogol nəsə tokele, ale len nēhon nēvanuan gail mēṽtokel ke na-kel-uri-an tovoi husur aKristo ekitin. Ale dereh lisal suh nēyalyalan siGot bathut mēṽtoviol masuṽ hən nēvat mai galito mai nēvanuan pīsi. ¹⁴ Ale len na-ləmas-bun-gamito-an salito, dereh lisor tuṽ mōs gamito, husur nabiltivoian aGot toviol kēmas hēni mai gamito. ¹⁵ Datesipa vi tēban aGot hən naviolan san dattodədas datbikel vēsṽesaii.

10

Nədanjan siPol hən na-il-a-mo-an

¹ Ginau māu, aPol, nous gamit hən natsua. Hum ma mēṽtoke nēboṽ nototoh mai gamito nēlogw eməṽau, nəsavi natideh, be nēboṽ nototoh a tut naṽide sagw idan van hən gamito, nitos nalōbulat todaṽ van hən gamito. Be len AKristo, nēlon toməṽau, togol toməṽau hən nēvanuan gail, ² nous gamit ke, mitigol naṽide samit tinor, hən asike naṽide sagw bīdan van hən gamit galevis lotonau ke, namttohusur naṽide silat navile eg a pan. ³ Husur, naut kēmas namttotoh len navile a pan, len nabiltibalan namttoṽal lan, namtsəṽal suṽnan alat navile a pan. ⁴ Ao, natit nēbalan namttoṽal hən gail lukad nədanjan siGot, hən ləbītohtoh naut ideh aSetan toum hēni len nēmauran sinēvanuan topat kəkol hēni dan aGot. Namtopipitas nagəgərasan lotosor tas nakitinan len na-sor-levlev-an ideh. ⁵ Ale nē-patpat-nēvanuan-an ideh mēṽhat toil gol nēvanuan dan aGot, hən asike ləṽeləṽoi, namtopipitasi. Nēnauan pīsi, namtubanṽis gat gail hən ləṽigol nəsə aKristo tokele. ⁶ Ale nēboṽ mēṽbigol kavkav hən naləṽonian seKristo, dereh namteutaut hən namṽipansəm nēvanuan pīsi lotoməṽahun ləṽigol husuri.

⁷ Gamit mēṽtoris nəsə topat vivile ṽai! Be mitinau nategai ke: Avan ideh bīnau ləṽoi ke tovi seKristo, tinau len gai gabag tētas am ke, ginamit am namtovi seKristo suṽnan gai. ⁸ Hum ma mēṽtonau suluṽi ke, notosor sal suh habat hən na-il-a-mo-an Nasuṽ toriṽi len navəlanamito. Be eriṽi len navəlanamito hən namṽbigol mēṽbīdan am len nēmauran samito, savi hən namṽeməṽas nadəlomian samito. Imagenan nahurunamito səsə lan. ⁹ Noməṽahun mēṽbīnau ke, notoləṽon ke, mēṽmēṽahw len nalōbulat napisulan nototos gail. ¹⁰ Husur gamit galevis luke, “Len nalōbulat napisulan san gail nasoruan siPol eməṽas, idan, be nēboṽ totoh mai gidato, gai səṽan, ale nasoruan san savi natideh.” ¹¹ Nēvanuan lotomaianan limasnau səṽoti ke, nəsə namṽtokele len nalōbulat napisulan gail nēboṽ namttotoh a tut, epitoṽ hən nəsə namṽbigole nēboṽ namṽbēgəmai.

¹² Namtoməṽahun namṽbēpitoṽ hum nēvanuan galevis lotosor sal suh galit səṽolito. Namtoməṽahun namṽbenəṽoṽ hən ginamit mai galito. Nēboṽ lotonəṽoṽ hən galit mai galit gabag ṽai, hum lotovi natesua tonor hən ləṽeləṽoi səṽot galit gabag lan, lumelmel. ¹³ Be ginamit, namtsasor sal suh ginamito səṽor nakitinan. Ao, dereh namṽtisor sal suh ginamit len nauman aGot toriṽi len navəlanamito ṽai. AGot eriṽi navilah hən nauman enan, nauman enan sinamito, etibau van vəṽar gamito. ¹⁴ Len na-sor-sal-suhi-an sinamito, namtsasəṽor navilah hən nauman aGot toriṽi. Husur naut samito ipat len navilah enan, ale namṽtogəṽar gamit a Korint mēṽəkav hən namṽtokel na-kel-uri-an tovoi husur aKristo. ¹⁵ Ale namtsasor sal suh nauman avan tile am togole hən namṽṽipatpat ginamit mēṽhat lan. Avil namṽuvatvat viri ke, nadəlomian samit dereh tetitibau am hən namṽbigol nauman bēṽibau habat am len gamito.* ¹⁶ Bimagenan, dereh namṽləṽoi namṽbikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut gail lotopat a tut dan gamito. Husur namtoməṽahun namṽṽisor sal suh nauman namṽtogole len naut nēvanuan tile am toumum lan tia.

¹⁷ Be hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke bīsor sal suh natideh, tisor patpat Nasuṽ aGot mēṽhat.”* ¹⁸ Husur nēvanuan tosor sal suh gai, aGot sahəhəṽur hēni. Be nēvanuan aGot tosor sal suhi, aGot ehəhəṽur hən avan enan.

* 9:10: Isa 55.10

* 10:15: Hən naves 13-15, ris Rom 15.17-21

* 10:17: Jer 9.24; 1Kor 1.31

11

APol mai ahai pispisul gəgəras gail

¹ Nələŋon ke mitidam̄ hən nəbisor sal suh kəkereh hən ginau bai. Hum ma məttonau ke notomelmel, be nous gamit hən mətbesəsəlonj husur ginau. ² Nulekol hən gamito len nalekolan siGot. Gamit mətosuṃan navensus toveveu, ale nukel gati ke tilah mai nauluman tosua ŋai, aKristo. ³ Be nomətahw ke mətosuṃan aIv, nəmat togarasi len naṃide hən nasor-hehe-an. Ginau nomətahw ke, hum ma avan ideh begəras gamit, hən bəmədas nənauan samito, liv gamit dan aKristo, hən asike mətbiđan lan am len nəlomit toveveu.* ⁴ Husur mətəhəhəvur hən məttođam̄ hən avan ideh toğəm hən gamito, naut kəmas tokel ur aYesu totile dan aYesu egaii namttokel uri, naut kəmas məttođak nanunun nagəgərasan ideh totile dan aNunun aGot məttođade a mō, naut kəmas məttođəlom na-kel-uri-an ideh tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi məttođak nadəlomian lan a mō.

⁵ Be alat məttonau suluvi ke lotovi “bilitihai pispisul gail,” len nabunusian sagw, ləsəyalyal səhor ginau len natideh. ⁶ Hum ma nəsekad namitisau hən nasoran, be nukad na-ləboi-buni-an. Len naṃide piši namtugol natenan imasil buni hən gamito.

⁷ Nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an siGot mai gamito, nəsaus nəvat o natideh am hən gamito. Nugol nəlogw eməđau hən nəbeputsan gamito. Nəboŋ notokel tomaienən, mətunau ke notogol nəsaan a? ⁸ Noum kəmas mōs gamito, be alat siYesu len naut tiltile gail am lobubulah vat mōs ginau. Ehum notovənvənah dan galito hən nəbevi tarhət samito. ⁹ Nəboŋ nototoh mai gamito, nəboŋ notomidol, nəsaus natideh ben gamit ideh. Husur nəbathudud nadəlomian lotogəm len naut a Masetonia, loviol piši nəsa notomidol həni. Nomətahun na-kətkəta-təban-ginau-an tovi nauman ideh tođan len gamito. Nəsaus natideh ben gamito, ale asike nigole boŋ ideh.* ¹⁰ Len nakitinan seKristo topat len ginau, səkad avan ideh len naprovens Akaia bigol na-sor-sal-suhi-an egai sagw biŋonj. ¹¹ Mətunau ke notokəmaienən husur nəsaləmas bun gamito a? Aoa! AGot eləboi ke, notoləmas masuṃ hən gamito!

¹² Naṃide enan notohusur, dereh nəhusur tabtəb həni, hən ke, alat lotonau ke lotovi bilitihai pispisul seKristo, asike ləbikad nəpisaṃ ideh hən ləbisor sal suh galito hum lotopitoṃ hən ginamito len natideh. ¹³ Nəvanuan lotomaienən lovi hai pispisul gəgəras. Len nauman salit lolibliboŋ, ale len naṃide salito, logəgəras ke lotovi hai pispisul seKristo, be ləsəmaienən.* ¹⁴ Nəsasəhoṃut len naṃide enan! Husur aSetan māu egəgəras ke tovi aŋel hən namial. ¹⁵ Imaienən, sadatesəhoṃut len nəvanuan nauman san gail lotogəgəras ke lotovi vanuan nauman hən nanoran. Len nəboŋ naməkot dereh lipanis sil nəsa lotogole.

Na-ləŋon-isa-an siPol mōs aKristo

¹⁶ Nukel tas nategai am ke, samtinau ke notomelmel. Be mətbiđau ke notomaienən, mətəsəsəlonj husur ginau bai, hum notomelmel, hən nəbisor sal suh ginau. ¹⁷ Len na-sor-sal-suhi-an egai sagw, nəsakel nəsa Nasub toləŋoni, be nusor surṃan nahəvon. ¹⁸ Ale husur ke nəvanuan gail lotosor patpat galit məhat len naṃide silat navile a pan, ginau am dereh nimaianən. ¹⁹ Gamit mətunau ke mətukad nəkadumito, be mətəhəhəvur sal hən məttoəsəlonj husur nahəvon gail! ²⁰ Husur avan ideh bigol gai beil a mō hən gamito hum məttovi slev san, mətudaṃ həni! Avan ideh begəras gamito hən bihan piši nəvat samito, biapatpat gai məhat hum məttovi ut kəmas, o biṃos nətarhomito, gamit māu mətudaṃ həni! ²¹ Mətunau ke nahurugw timassa husur namtsəđan sənav hən namttohusur naṃide en salito a? Ao!

Nusor hum notomelmel, be natideh galit ləbikad na-il-buri-an hən ləbisal suh galit həni, ginau am nukad na-il-buri-an hən nəbisal suh ginau həni. ²² Galit lovi Ipru a? Ginau am novi Ipru. Galit lovi seIsrael a? Ginau am novi seIsrael. Galit lovi pasusan siAraham a? Ginau am novi pasusan siAraham.* ²³ Lovi vanuan na-vi-tarhəte-an seKristo a? Nusor hum notovinvinu be noum vi tarhət san habat am səhor galito. Noum idan habat səhor galito, nutoh len naim bəbaŋis vəha-soṃur səhor galito, nosəsəlonj hən nabus hən nabibilas-masuṃ-an səhor galito, ale nəmatan ipat pəpadan hən ginau vəha-soṃur səhor galito. ²⁴ Naju gail loliblas habat hən ginau vəha-39 len nəmariboŋ sua. Len nəyaran sagw gail lugol nabilasian enan vəha-rim.* ²⁵ Vəha-tor alat a Rom luṃas habat hən ginau hən nəhai gail. Len nəboŋ sua lotubun ginau. Vəha-tor nəlanis notosah lan imaṃurṃur. Len nalenmariug esua mai nalennəyay esua nusal len nalilivol mermel len tas.* ²⁶ Nugol nəyaran isoṃur, ale nəmatan ipat pəpadan akis. Ikad nawisel gail lotolev. Ikad nəvanuan vənəvənah lotəhəhəvur hən ləbigol nasənahan. Naju gail luke nimat, alat ləsavi Ju luke nimat. Pəpadan hən notomat

* 11:3: Gen 3.1-5, 13 * 11:9: Flp 4.15-18 * 11:13: Mat 7.15; 2Pit 2.1; KelV 2.2 * 11:22: Flp 3.5 * 11:24: Deu 25.3 * 11:25: Uman 16.22, 14.19

len nabiltivile, len naut masmas tob̄besw, len tas mai len natohan sagw mai nēvanuan lotogaras ke lotokad nadələmian.* ²⁷ Noun idan̄ m̄os Nasub̄, noun habat len nēdan̄an sagw p̄isi, nēapat savoi v̄aha-sob̄sōbur. Nupar hanian, numaduh habat, nēmal ihat ginau v̄aha-sōbur. Naut esusus habat h̄en ginau, nonfidol h̄en nahurabat. ²⁸ Naut kēmas natideh gail am, akis nunau tuhatuh h̄en alat siYesu len naut tiltile gail. Nunau sōbuer h̄en nāp̄isal h̄en n̄abek̄k̄eta tēban galito. ²⁹ Nēmauran salit ideh asike b̄idan̄, ginau am nēsədan̄. Nēvanuan beliv galit ideh h̄en b̄ipes habet, teh len nēsaan, ginau n̄əlogw ip̄an̄pān.

³⁰ Nomətahun n̄əb̄isor patpat ginau m̄əhat, be n̄əb̄imassor sal suh ginau, dereh nisor sal suh natgalenan togol tomasil ke nēsədan̄. ³¹ Nokitin, nēsəlibōn. AGot, aTēman Nasub̄ aYesu Kristo, n̄ə-sal-suhi-an tevi tēban vi sutuai sutuai. Gai el̄əboii ke notokitin. ³² A m̄o, n̄əbōn nototoh len naut a Tamaskus, n̄əgavna, aAretas tovi Kīn totabtabuh lan, ikel mai nasoltia san gail ke lek̄k̄eta k̄əkol h̄en nabiltivile enan h̄en l̄əb̄itah gat ginau. ³³ Be len n̄əhad, nēvanuan galevis lorīn ginau vi pan, tur len natuhbopita topat len nabiltiholəvat h̄en nabiltivile. N̄a nugam yav dan navəlan n̄əgavna enan.*

12

Nəbōn aPol s̄ədan̄, len aKristo, idan̄

¹ Naut kēmas na-sor-patpat-ginau-m̄əhat-an savi tarh̄ət sagw, nimassor sal suh ginau. Nuke nisor husur na-k̄əta-risi-an lotogəm len Nasub̄ mai na-kel-v̄əhoti-an san gail. ² Nol̄əboi naulum̄an sua seKristo.* Len nasihau tovi 14 tia, aGot isabul atenan vi m̄əhat vi lan n̄əmav.† Nēsəliboii ke tokad niben sal o niben tob̄uer, be aGot n̄ai el̄əboi natenan. ³ Evoi, aGot n̄ai el̄əboii ke totoh len niben o tovivile dan niben. Be nol̄əboii ke, ⁴ aGot isabul atenan vi m̄əhat vi lan naut a Paratais.* Len naut ei esēsəlōn̄ h̄en nasoruan, nēvanuan s̄əkad nasoruan h̄en b̄ikele; nasoruan aGot s̄ədam̄ h̄en avan ideh b̄ikele. ⁵ Dereh nisor sal suh nēvanuan tomaianan. Be asike nisor sal suh ginau. Dereh nisor sal suhi ke nēsədan̄ n̄ai. ⁶ N̄ətake n̄ətasor sal suh ginau, asike n̄ətamemel husur n̄ətakel nakitinan n̄ai. Be asike nisor patpat ginau m̄əhat, husur nomətahun avan ideh b̄ipatpat ginau m̄əhat. Be nuke nabunusian sivan enan tipat n̄ai len n̄əsa toris notogole mai n̄əsa tosēsəlōn̄ h̄en notokele.

⁷ AGot emətahun n̄əb̄ipatpat ginau m̄əhat len na-k̄əta-risi-an mai na-kel-v̄əhoti-an galen sagw lotoyalyal. Imaianan erīn natesua todān̄ masūv len n̄əmauran sagw. Natenan ehum nasunit n̄əhai tosar tabtab h̄en nibegw, ehum nap̄isulan togəm len aSetan h̄en b̄em̄ədas ginau. ⁸ Non̄jir Nasub̄ v̄əha-tor, nousi h̄en b̄ilav kuvi dan ginau. ⁹ Be ikel mai ginau ke, “Asike nulav kuvi. Navoian sagw notoviol kēmas h̄eni mai gaiug el̄əboi b̄etəgau gat gaiug, husur n̄əbōn gēsədan̄, nēdan̄an sagw epul masūv len gaiug.” Husur tokəmaianan, noh̄əh̄əv̄ur h̄en n̄əb̄isor sal suh nēdan̄an sagw tob̄uer, husur n̄əbōn nēsədan̄, nēdan̄an seKristo ipat len ginau. ¹⁰ Husur natenan, noh̄əh̄əv̄ur h̄en nēsədan̄; n̄əbōn nēvanuan lotosəvar ginau, noh̄əh̄əv̄ur; noh̄əh̄əv̄ur h̄en natit lotogol notolōn̄on tosa; n̄əbōn nēvanuan lotom̄ədas tabtab h̄en ginau, noh̄əh̄əv̄ur; n̄əbōn nototoh len n̄əmauran todān̄, noh̄əh̄əv̄ur. Noh̄əh̄əv̄ur h̄en natgalen p̄isi m̄os aKristo, husur n̄əbōn nēsədan̄, len aKristo, nudan̄.

APol inau masūv h̄en alat a Korint

¹¹ Nusor maienan hum ahov̄on, be gamit n̄rau m̄ətugol notomaienan. Gamit n̄rau, inor h̄en mitisor sal suh ginau; husur naut kēmas notovi ut kēmas, alat m̄əttonau sulūvi ke lotovi “b̄iltihai p̄isp̄isul gail” l̄əsyalyal s̄əhor ginau len natideh. ¹² Len namerikel notogol gail len gamito, imasil ke notovi hai p̄isp̄isul kitin. Len na-toh-m̄ədau-an nudan̄ b̄ur n̄əmauran sagw todān̄, nugol namerikel gail lotokel kot aYesu, nugol natit m̄əttomān̄mān̄ len gail, mai natit lotogol nēdan̄an siGot tomasil. ¹³ N̄əsa notogole len gamito ep̄itov̄ h̄en n̄əsa notogole len alat siYesu len naut tiltile gail. Ikad natesua n̄ai nēsəgole len gamito. Na-k̄ək̄eta-tēban-ginau-an savi nauman ideh todān̄ len gamito. Hum ma m̄əttonau ke naten tovi nēsaan, m̄əterubati dan ginau bai!

¹⁴ Gagai noutaut h̄en n̄əb̄egəm h̄en gamito. Dereh tevi nagəman na-v̄əha-tor-an sagw. Ale na-k̄ək̄eta-tēban-ginau-an asike evi nauman ideh todān̄ len gamito, husur nēsəlōn̄on natit samit gail, be nol̄ən̄on gamito. Nokəmaianan husur savi h̄en nat̄ətai b̄eum h̄en b̄ek̄k̄eta tēban anan mai atəman b̄ivoi, be ipat len anan mai atəman h̄en ar̄b̄ek̄k̄eta tēban nat̄ətai b̄ivoi.*

* **11:26:** Uman 9.23, 14.5   * **11:33:** H̄en naves 32-33, ris Uman 9.23-25   * **12:2:** Len naut egai aPol isor husur gai gabag. † **12:2:** Len nasoruan ta Kris ike n̄əmav na-v̄əha-tor-an, be nēvanuan namitisau galevis lunau ke namilen n̄əmav aGot totohtoh lan. Len n̄ənanuan salito datukad n̄əmav dattol̄əboi datberisi, datukad n̄əmav nar̄teso gail lotopat lan, mai datukad n̄əmav aGot totohtoh lan.   * **12:4:** Luk 23.43   * **12:14:** Uman 18; 2Kor 13.2

¹⁵ Imaianan, nohəhəvur hən nəbēviol hən ginau gabag mai natit pisi notokade mōs gamit. Ginau nəbēlomas masuṽ hən gamito, gamit dereh mətēlomas kinit ginau a? Gamit sanor!

¹⁶ Be naten tipat. Na-kətkəta-təban-ginau-an savi nauman ideh todaṽ len gamito, be gamit galevis luke, len naṽide tosusuah, notogəras gamito hən notovənoh natit samit gail.

¹⁷ Mətbinau ke tomaianan, kel mai ginau naṽide notogəras gamit hən! Mitikel ur avan ideh notosəvati van hən gamito, togəras gamit hən nəbīkad nəvat samito. ¹⁸ Nous aTitus idan hən bivan hən gamito, ale nosəvat awawa nadələmian sinamit maii. Ale aTitus, egəras gamit mōs nəvat a? Ao! Husur len nəmauran sinaməru namrukad aNunun aGot tosa ṽai, ale naṽide sinaməru epitṽitovṽ ṽai.*

¹⁹ Hum ma məttonau ke, namtotətas gol ginamito vəbar gagai. Ao! Nəboṽ namttosor, namtusor len nahəsən aKristo len nəhəon aGot. Ale gamit namttolomas bun gamit pisi, natit pisi namttogole, namtugole hən mətbidan am. ²⁰ Husur nomətəhw ke nəboṽ nəbēgəmai asike nəbisəḅ gamit hum notoləṽoni, ale gamit am asike mətbisəḅ ginau hum məttoṽoni. Nomətəhw ke mətbīkad naṽitṽituhan, nə-təbulol-bulosi-an, nəlol paṽpaṽ, nə-nau-gamit-səbomito-an, nasoruan tomədəs nəboruan samit gabag, na-kel-nəmadumit-an, nə-patpat-gamit-məhat-an, mai nətaṽtaṽoran. ²¹ Nomətəhw ke, nəboṽ nəbēgəmai aGot dereh tigol neməmau len nəhomito. Ale nənauan sagw etuhətuḅ ke, dereh nəlogw tisa sil gamit isəbur lotogol nəsaan a mō tia, be ləsəpər dan nəbīṽbīṽalan salito, naitian tosa, mai naṽide hən naitian taṽtaṽor.

13

Nalələgauan naməkot siPol

¹ Nəboṽ nəbēgəm ris gamito, dereh tevi nagəman na-vəha-tor-an sagw. Hum natosian siGot toke, “Nəboṽ avan ideh bīkel uri ke avan tile togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele teil paṽpaṽ len na-kel-koti-an sinəvanuan toru o totor am.”* ² Nəboṽ nototoḅ mai gamito len nagəman na-vəha-ru-an sagw, nukel nalələgauan mai gamito. Ale gagai nəsatoh ei, nutoh a tut, be nukel tətəs hən mai alat lotogol nəsaan a mō, mai gamit pisi am məttoṽol nəsaan, ke, avan ideh togol nəsaan asike igam yav dan nəpanismen sagw. ³ Husur məttoṽon na-ləboi-buni-an ke len ginau aKristo tosor, ale dereh nigol tiṽaṽpaṽ hən gamito len nəpanismen galenan. AKristo səpaṽ daṽan len nəsa togole van hən gamito, be nədaṽan san etibau len gamito. ⁴ Ekitin ke tokul nəboṽ lototəhətəh hən len nəhai balbal, be len nədaṽan siGot, gagai ikad nəmauran. Len nəbonan sinamit maii, ginamit am namtsədaṽ, be len nədaṽan siGot, namtukad nəmauran mai aKristo. Ale nəboṽ namtbēgəmai, dereh məteris nədaṽan enan.

⁵ Mətebunus kitev nadələmian len gamit səbomito. Mətukad nadələmian kitin o eḅuer? Mətsənau səhoti ke aYesu Kristo totoḅ len gamito a? Asike ḅimaienan, mətsəkad nadələmian kitin. ⁶ Be nuke mitisaḅ ləboii ke namttovi ahai pispisul kitin seKristo. ⁷ Ale gagai namtusor tuṽ van hən aGot ke, gamit ideh asike igol natideḅ tosa. Namtsasor tuṽ maienan hən nəvanuan gail ləbələboii ke namttovi hai pispisul kitin, be hən mətbīgol navoian, naut kəmas nəvanuan gail ləbēmətəhun ginamito hum namtsavi hai pispisul kitin. ⁸ Husur namtsaləboi namtbīgol natideḅ ḅemədəs nakitinan, avil natit pisi namttogole, namtugole mōs nakitinan. ⁹ Nəboṽ məttoṽon, namtoḅəhəvur, naut kəmas namtsədaṽ. Namtusor tuṽ am ke, mitimatmatu len nəmauran samito. ¹⁰ Husur enan, nutos natgalegai nəboṽ nototoḅ a tut dan gamito, hən asike nəbīdan taltal hən gamito nəboṽ nəbēgəmai. Husur, len nədaṽan hən na-il-a-mo-an Nasuḅ tolavi mai ginau, nuke nigol mitidan am len nəmauran samito, nomətəhun nəbēmədəs nadələmian samito.

¹¹ Bathudud nadələmian, egai nasoruan naməkot sagw. Məteḅəhəvur. Mitimatmatu len aKristo. Mətəṽon tivoi am len nəlomito. Mitikad nənauan tesua. Mitikad natəmat len nəmauran samit gail. Beti aGot hən na-ləmas-buni-an mai natəmat dereh titah mai gamito.

¹² Len na-ləmas-buni-an siGot len nəlomito, mətesuḅ gabag hən nətarhomit gail hən mətbīkel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito. ¹³ Alat siGot pisi gegai lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.

¹⁴ Nasuḅ aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamit pisi, aGot teləmas bun gamit pisi, mai aNunun aGot tigol mətesua maii len nəlomit pisi.

* 12:18: 2Kor 8.6, 16, 18 * 13:1: Deu 19.15; Mat 18.16; 1Tim 5.19; Ipru 10.28

Kalatia

Nalobulat napolisulan aPol totosi van hən alat a Kalatia

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsə?

Itosi hən alat siYesu len naut gail a Kalatia ləberinj nəlolit bidaŋ len aYesu ŋai, savi nahusurian hən nalo.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napolisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut gail a Kalatia.

APol itos nalobulat egai ŋais mai len naut a be?

APol itosi pəpadan hən nasihau A.D. 49 nəboŋ totoh len naut a Antiok.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-5)

2) Mətosəsəlon hən napusanan tosa (1.6-9)

3) Nədanan hən na-il-a-mō-an siPol hum ahai pispisul sua (1.10-2.21)

4) Nalo mai nadəlomian (3.1-25)

5) Nau səhot navoian mai nəmakuvan məttokade nəboŋ məttogəm vi natun aGot gail (3.26-4.7)

6) Təgau gat nəmakuvan samito (4.8-5.1)

7) Mətbigol mətbikad na-tiv-dalusi-an, mətotəlmam hən mətbevi slev hən nalo tətəs (5.2-12)

8) Mətehusur aNunun aGot, samtehusur naʋide tosa samit gail (5.13-6.5)

9) Nakelean todaŋ naməkot: naʋit hən nəsə məttogole dereh tibar gamito. Gol navoian! (6.6-10)

10) Na-tiv-dalusi-an savi natideh, bəbuer tu savi natideh (6.11-16)

11) Nasudəlamian (6.17-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol novi ahai pispisul sua. Savi avan ideh totabtabuh len ginau, aoa, aYesu Kristo mai aGot aTəman togol tole məhat dan nəmatan, arutabtabuh len ginau. ² Ginau aPol, mai nəbathudud nadəlomian gegai, namtutos nalobulat napolisulan egai. Namtutosi van hən alat siYesu len navile gail a Kalatia. ³ Namtous ke aGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito ale arigol nəlomit tikad natəmat. ⁴ AKristo erinj gai len nəmatan mōs bilav kuv gidat dan nəsaan sidato hən bilav kuv gidato dan nəmauran tosa silat ta daməŋai. Igone husur naləŋonian siGot aTəmadato. ⁵ Nə-sal-suhi-an tivan hən nəyalalan siGot vi sutuai sutuai! Ganan.

Na-kel-uri-an tovoi esua ŋai

⁶ Evi aGot tokis gamito hən mətbimaur len navoian aKristo toviol kəmas həni, wake mətupair tutut dani van hən napusanan totilə. Nosəhoʋut len gamito! ⁷ Napusanan enan savi na-kel-uri-an tovoi ideh. Ikad nəvanuan galevis lotogol nənanuan samito etuhatih, lotoləŋon ləbēmədas na-kel-uri-an tovoi seKristo. ⁸ Be nukel mai gamit ke, avan ideh, naut kəmas ginamit o aŋel togəm len nəmav, bikel ur na-kel-uri-an tovoi totilə dan na-kel-uri-an tovoi namttokel mai gamit tia, aGot māu tibar həni len nəhab nəmatan! ⁹ Hum namttokele tia, nukel tasi am ke, avan ideh bikel ur na-kel-uri-an tovoi totilə dan enan məttodəlomi tia, aGot māu tibar həni len nəhab nəmatan!

¹⁰ Ginau nəsahisi ke nəvanuan gail ləbēhəhəʋur hən ginau. Noləŋoni ŋai ke aGot bēhəhəʋur hən ginau! Nətahishisi ke nəvanuan gail lətahəhəʋur hən ginau, asike nətavi aslev seKristo.

AGot ekis aPol

¹¹ Bathudud nadəlomian sagw, nukel koti mai gamit ke, nəkadun na-kel-uri-an tovoi notokel uri, savi len nəvanuan. ¹² Husur avan ideh səlavi mai ginau, savusani hən ginau. Ao, aYesu Kristo səḅon, ikel vəhoti mai ginau.

¹³ Nokəmaianan husur mətosəsəlon ləboi tia naʋide hən nəmauran sagw nəboŋ notohusur naʋide hən nalotuan seju gail. Ginau aPol, nəmədas tabtab hən alat siGot hən ləḅimasig. ¹⁴ Len naʋide hən nalotuan seju gail, ginau nosəhor naJu isəbur len naur hagw. Nudanj habat len naʋide setəmagw gail ta sutuai.*

¹⁵⁻¹⁶ Len navoian toviol kəmas həni, aGot ilekis hən ginau, ekis ginau nəboŋ notopat len nabəhəʋun anagw sal. Beti aGot ehəhəʋur hən togol ke noləboi pəpəpə hən aNaturan san hən

* 1:2: Uman 16.6 * 1:14: Hən naves 13-14, ris Uman 8.3, 22.3-5, 26.9-11

nəbikel uri mai alat ləsavi Ju. Nəboŋ toġol tomaienan, nəəsəv̄saʋut hən nəb̄isor kitevi mai avan ideh,[†] ¹⁷ nəsav̄i məhat vi Jerusalem hən nəberis alat lotovi ahai pispisul gail a m̄o hən ginau. Aoa, novi tut vi Arapia, beti notəlmam vi lan naut a Tamaskus. ¹⁸ Husur nasihau totor notəlmam vi Jerusalem hən nəb̄eləboi aPita mai nəbinau səhot nəsa b̄ikel mai ginau. Ale nutoh maii len nəmaribōŋ tovi 15.[‡] ¹⁹ Nəsaris ahai pispisul ideh am, be aJemes aʋan Nasub̄ ŋai.*

²⁰ Nəsa nototosi van hən gamito ekitin. Len nəhon aGot nukete, nəsalibōŋ.

²¹ Beti husur nəboŋ enan novi lan naut a Siria mai a Silisia. ²² Be alat seKris̄to len naut a Jutea ləsabubur mai ginau, ləsələboi ginau. ²³ Losəsəlōŋ hən na-kel-uri-an ŋai toke, “Atenan toməd̄as tabtab hən ginamit a m̄o, gagai ikel ur nadələmian egaii toməd̄asi a m̄o.” ²⁴ Imaienan lusal suh aGot bathut nəsa togole len ginau.

2

Ahai pispisul gail lohəhəv̄ur hən aPol

¹ Husur nasihau tovi 14 novi məhat tət̄as vi Jerusalem mai aParnapas. Len nəboŋ enan namrosəhar aTitus am.* ² Novi Jerusalem husur aGot toʋusan ginau həni ke nimasvan. Len nəbōnʋonan mai nəvanuan totibau gail səb̄olit ŋai, nukel v̄əsvəsai mai galito na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai alat ləsavi Ju. Nugol tomaienan husur nuke lidam̄ hən nauman sagw. Nəmətahw ke notoum kəmas ŋai, hum nauman p̄isi sagw savi natideh. Be ludam̄ həni. ³ Ale natsual am, ləsətaltal hən aTitus, totah mai ginau, hən b̄ikad na-tiv-dalusi-an, naut kəmas tovi uleKris. ⁴ Ikad na-sor-levlev-an enan husur nəvanuan galevis len naut tiltile gail logəgəras ke lotokad nadələmian. Ale loliligis hən galito len ginamito, hən ləb̄isab̄ ləboi nəmakuvan dattokade dan nalo, len nəbōnan sidato mai aKris̄to aYesu. Luke lisab̄ ləboi hən ləb̄igol gidat datbevi slev hən nalo enan.* ⁵ Be namtoil gəgat, namtsəsəsəlōŋ hən nahudhusoran ideh salito. Ao, namtotəgau gat nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi m̄os gamito.

⁶ Ale nəboŋ notokel nəsa notokel uri tonōŋ, alat lotoil a m̄o ləsasuhud hən nasoruan ideh maii am. (Tərhət hən na-il-a-m̄o-an salito, nəhes totibau lotōvati savi natideh len ginau, husur len nabunisian siGot nəvanuan p̄isi lōp̄itp̄itōv̄. Riŋ naten tipat.)* ⁷ Alat lotoil a m̄o ləsakel natideh am husur loləboi ke aGot itabtabuh len ginau hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju sum̄an gai totabtabuh len aPita hən aPita b̄ikel uri mai naJu gail. ⁸ Bathut, len nauman sePita tovi ahai pispisul van hən naJu gail, aGot eum. Ale len nauman sagw am notovi ahai pispisul van hən alat ləsavi Ju, aGot eum. ⁹ AJemes, aPita, mai aJon, luʋat nəhes hum lotoil a m̄o hən alat siYesu len naut a Jerusalem.* Nəboŋ lotokəta ləboi navoian aGot toviol kəmas həni, topat len nauman sagw, galit loləlav mai ginau mai aParnapas hən ginamit p̄isi namtb̄ikad nəbōnan len aYesu. Ludam̄ ke ipat len ginaməru hən namrb̄ikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, ale ipat len galit hən ləb̄ikel uri sal mai naJu gail. ¹⁰ Lous ginamər ŋai ke namrinau gat alat lotopar tite. Natenan boh, noləŋon buni hən nəb̄igole.*

APol ikel nəsaban sePita maii

¹¹ Avil nəboŋ aPita toġəm hən ginamit len naut a Antiok, nosivoh lan. Len nəhon nusor tasi husur isab̄ len nəsa toġogole. ¹² A m̄o ihanhan mai alat lotokad nadələmian ləsavi Ju. Galit ləsəkad na-tiv-dalusi-an. Ale aJemes esəvat galevis gəmai. Nəboŋ lotobar naut a Antiok, aPita ivan dan alat ləsavi Ju, səhan mai galit am, husur emətahw len alat lotoil gəgat len na-tiv-dalusi-an.* ¹³ Beti naJu gail lotokad nadələmian am luḃon mai aPita len nagəgərasan san gol ke aParnapas am ehusur navide nagəgərasan salito. ¹⁴ Be nəboŋ notoris ke ləsahusur nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, nukel mai aPita len nəholito ke, “Gaiug govi Ju, be len nəmauran sam̄ gutoh sum̄an alat ləsavi Ju, gəsatoh len nalo sum̄an naJu gail. Imabe gudan len alat ləsavi Ju hən ləb̄itoh sum̄an naJu lotohusur nalo? Sagimaganen!

¹⁵ “Gidarū, nəboŋ lotopas gidaru, darovi Ju, darsavi vanuan naut tile lotovi vanuan nəsaan len nabunisian seJu gail. ¹⁶ Avil gidat dattovi Ju nadələmian, datoləboi ke nəvanuan toġol husur nalo, aGot sarinji ke tonor len nəhon sil na-gol-husuri-an san. Ao, bathut

† **1:15-16:** Hən naves 15-16, ris Uman 9.3-6, 22.6-10, 26.13-18. Isa 49.1; Jer 1.5 ‡ **1:18:** Uman 9.26-30. Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəs̄an aPita len nasoruan ta Aram. * **1:19:** Kal 2.9; Mat 13.55 * **2:1:** Uman 11.30, 15.2 * **2:4:** Kal 1.7; Jut 4 * **2:6:** Deu 10.17 * **2:9:** Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəs̄an aPita len nasoruan ta Aram. * **2:10:** Uman 11.28-30 * **2:12:** Uman 11.2-3

nadələmian len aYesu Kristo ŋai aGot toriŋ ke nəvanuan inor len nəhon.[†] Imagenan, gidat am datorin ŋələdato len aYesu Kristo, hən aGot bəriŋ ke datbinor len nəhon, len nadələmian sidato len aYesu Kristo savi len na-gol-husur-nalo-an. Husur səkad avan ideh, len nalo avan en togol husuri, toləboi binor len nəhon aGot. ¹⁷ Ale datbələŋon ke len aKristo datinor len nəhon aGot, be datbisabi ke datovi vanuan nəsaan sal husur dattopair dan nalo, namilen ke aKristo esəhar gidat vi lan nəsaan a? Ao, asike maienan! ¹⁸ Nəbeum tələmam hən nalo notogol tomasig, noʋusan səhoti ke ginau gabag noʋur kotov nalo. ¹⁹ Husur ehum notomat, bathut nalo sawol hən nəmauran sagw am. Len nabunusian hən nalo numat ŋa nupair dan nalo hən nəbitoh hən aGot biwol hən nəmauran sagw. Esumān notomat len nəhai balbal mai aKristo. ²⁰ Nutoh, be savi ginau am, aKristo māu itoh len ginau. Nəmauran notokade len nibegw, nukade len nadələmian len aNaturan aGot, gai toləmas bun ginau, toviol hən nəmauran san hən bimāt, mōs ginau. ²¹ Len nabunusian sagw, navoian enan aGot toviol kəmas həni, savi ut kəmas. Evi nabilititit sua. Husur, nalo tagol dattanor len nəhon aGot, aKristo təmat mōs naut kəmas ŋai.”

3

Nanoran ipat len nalo o nadələmian?

¹ Eee gamit alat a Kalatia mətumelmell! Ehūm avan sua todələm gamito hən mətəbetətan! Len nəhomito, nūsor vəsvəsaii nəmatan siYesu Kristo len nəhai balbal. Ehūm gamit mətōrisi len namətamito. ² Nuke neləboi natsua ŋai: imabe? Mətukad aNunun aGot husur mətōhusur nalo seju gail a? Ao mətukade husur mətōriŋ nələmito len na-kel-uri-an tovoi mətōsəsələŋ həni. ³ Mətumelmel o mətumabe? Nəboŋ mətōtubāt, mətōhusur aGot len nədaŋan seNunun, be gagai mətunau ke mətəvurvur nəmauran toveveu enan len nədaŋan samit ŋai. Mitimabe? ⁴ Len nadələmian samito, mətələŋon isa vəsa len natit isoʋur. Savi mōs natideh a? Ao! Evi mōs natite! ⁵ Nəboŋ aGot tolav aNunun mai gamito, nəboŋ togol namerikel gail len gamito, igole husur mətōhusur nalo seju gail a? Ao! Igole husur mətōriŋ nələmito len na-kel-uri-an tovoi mətōsəsələŋ həni.

⁶ Mitinau aAraham ke: “Gai eriŋ nəlon len aGot, ale aGot eriŋ gat aAraham hum tovi nəvanuan nanoran.”* ⁷ Beti mətələboi ke, alat lotoriŋ nələlit len aGot, galit lovi anatan aAraham kitin. ⁸ Sutuai natosian siGot ike, dereh aGot teriŋ ke, naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile linor len nəhon balai, ləberin nələlit lan. Natenan ipat a mō nəboŋ aGot tokel na-kel-uri-an tovoi mai aAraham ke, “Len gaiug, dereh nigol navoian van hən naluʋoh piŋi hən nəvanuan naut tiltile.”* ⁹ Imagenan, dereh aGot tigol navoian van hən alat lotoriŋ nələlit lan, sumān aAraham togole. ¹⁰ Be alat lotoi gəgat len nalo, lutoh len nəpanismen sua. Nokəmaienan husur natosian siGot ike, “Nəpanismen tipat len alat ləsagol tabtab hən natit piŋi topat len nalo.”* ¹¹ Imasil ke len nalo nəvanuan togol husuri, avan ideh sanor len nəhon aGot. Husur natosian siGot ike, “Alat lotonor len nəhon aGot dereh likad nəmauran tokitin bathut lotoriŋ nələlit len aGot.”* ¹² Nəpisal hən nadələmian enan etile len nəpisal hən nalo, toke “Avan ideh togol natit piŋi nalo tokele, natgalenan len nalo liwol hən nəmauran san.”*

¹³ AKristo eʋur nəmakuvan sidato dan nəpanismen nalo toriŋ len gadito. Eʋur nəmakuvan sidato nəboŋ tolav namiledato, topanis sidato. Husur natosian siGot ike, “Avan ideh totahətah len nəhai, nəpanismen siGot ipat lan.”* ¹⁴ AYesu Kristo eʋur nəmakuvan sidato hən ke, len gai gabag, naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile dereh likad navoian aGot toviol həni tia mai aAraham. AYesu imat maienan hən ke len nadələmian datbikade lan, datləboi datbikad aNunun aGot, gai tokel gati.

Nalo mai na-kel-gati-an

¹⁵ Nəbathudud nadələmian, len nəmauran ta daməŋai imaiegai: Nəboŋ nəvanuan bəru arbike, “Evoi,” hən na-kel-gati-an sua, ale arbitos gat nahəsalar lan, səkad avan ideh toləboi bəbur kotovi o riŋ nasoruan ideh am lan. ¹⁶ Len naʋide tomaienan, aGot ikel na-kel-gati-an san mai aAraham mai nəpasusan san tohusuri. Natosian siGot sake, “nəpasusan san gail,” hum lotosəbur, be ike, “nəpasusan san,” husur tosua ŋai tovi aKristo.* ¹⁷ Ale nekəmaiegai ke: na-kel-gati-an aGot tokel gati mai aAraham ipat husuri van nasihau tovi 430 vir nəboŋ aGot tolav nalo mai aMoses. Be nalo enan səkaskas na-kel-gati-an enan hən bəbuer.*

[†] **2:16:** Psa 143.2; Rom 1.17, 3.20, 22. Len naut egai nasoruan ta Kris ikad namilen eru. Esua: len nadələmian nəvanuan tokade len aYesu Kristo. Togon: len aYesu Kristo totəgau gat aGot mai nəsa aGot toriŋ hən Digole. * **3:6:** Gen 15.6; Rom 4.3 * **3:8:** Gen 12.3, 18.18 * **3:10:** Deu 27.26 * **3:11:** Hab 2.4; Rom 1.17 * **3:12:** Lev 18.5; Rom 10.5 * **3:13:** Deu 21.23 * **3:16:** Gen 12.7 * **3:17:** Exo 12.40

¹⁸ Husur nalo ðevi nəkadun naviolan siGot, na-kel-gati-an enan savi nəkadun naviolan san am. Avil len na-kel-gati-an san, aGot eviol kəmas hən naviolan enan mai aAraham.

¹⁹ Ale, aGot erinj nalo mai aMoses mōs nəsə? Erinj mōs ðevusan nəvanuan gail pisi hən nəsəan salit gail. Erinj ipat vir nagəmaian sitenan tovi nəpasusan siAraham, atenan tovi aKristo, aGot tokel na-kel-gati-an san maii. Len anjel gail, aGot ilav nalo mai aMoses, toun siGot, ale toun sinəvanuan gail am. * ²⁰ Nəvanuan tohum aMoses eil rivuh len nəvanuan eru hən arbīta gat na-kel-gati-an sua. Be nəvanuan tomaianan saum mōs nətərhət tosua ŋai, ao, eum mōs nətərhət toru. Avil aGot səbōn ita gat na-kel-gati-an san tokel mai aAraham. *

²¹ Imagenan, nalo siGot isor tas na-kel-gati-an san gail a? Ao, ebuer kaskasi! Husur, nalo taviol hən nəmauran kitin, gidat dattanor len nəhōn aGot len na-gol-husur-nalo-an. ²² Be natosian siGot ike nəsəan ibanjis gat gadit pisi, gol ke ikad napisal sua ŋai hən datbikad naviolan aGot tokel gati. Napisal imaiegai ke: datberinj nəlodat len aYesu Kristo, datukad nəsə aGot tokel gati.

²³ A mō, nəbōŋ nadələmian len aKristo sagəm sal, nalo ekətkəta kəkōl hən gidato. Ipon gol gidato vəbar aGot tovəhot napisal hən nadələmian. ²⁴ Imaianan, nalo ehum ahai pusan sidato tokəkəta təban gidato, tośəhar gidato van hən aKristo hən datberinj nəlodat lan, ale hən aGot ðerinj ke datunor len nəhōn. ²⁵ Avil gagai nadələmian egəm tia, datorinj nəlodat len aKristo tia, gol ke nalo sakəkəta təban gidato am.

Anatun aGot gail

²⁶ Imaianan gamit pisi, len nadələmian məttoke len aYesu Kristo, mətovi anatun aGot gail. ²⁷ Husur ke gamit pisi məttoabaptis hən məttoth len aKristo, ehum məttoke nahurabat len gamito tovi nəmauran seKristo. Len nəhōn aGot mətosuŋan aKristo. ²⁸ Səkad naJu, səkad auleKris o nametbōs am; naslev mai alat ləsavi slev, səkad natilean len galito; səkad napəhəvut, səkad nauruŋan. Səkad natideh am togol məttopepəhw, husur gamit pisi mətosua len aKristo aYesu. ²⁹ Mətbevi seKristo, mətovi anatun siAraham kitin. Ale nəsə aGot tokel gati mai aAraham, gamit am mətukade. *

4

¹ Nau maieg həni: avan sua topul hən natite imat. Natit pisi san, erinj hən anatun. Be naut kəmas natit pisi evi sinatun, nəbōŋ tovi tuhtətai sal, esuŋan naslev ŋai van vəbar totibau. ² Nəbōŋ tokəkereh sal, ikad nəvanuan galevis lotokəkəta təban natətai mai natit san gail vəbar nədaŋ han ðinor hən nəsə atəman torinj. ³ Len navide tomaianan, gidat am, nəbōŋ dattokəkereh, nəbōŋ datsaləboi aKristo sal, datovi slev sinədanjan gail lotowol hən navile a pan, datovi slev sinəkadun nədanjan galenan. * ⁴ Be len nəbōŋ tonor həni, aGot esəvat aNaturan uluŋan. Apəhəvut sua ipasi, ale itoh len navəlan nalo siMoses, ⁵ hən ðevur nəmakuvan sidato dattotoh len navəlan nalo, hən ke datbevi anatun aGot kitin gail. ⁶ Husur məttovi anatun gail, aGot esəvat aNunan aYesu aNaturan aGot, vi lan nəlodat tokai ke, "Appa! Tata!" * ⁷ Imaianan gəsavi slev am, govı anatun aGot, ale husur govı anatun, dereh gikad natit pisi aGot tokel gati hən ðeviol həni mai anatun gail.

APol inau masuŋ hən alat a Kalatia

⁸ Nəbōŋ mətəsaləboi aGot sal, mətovi slev sinatit ləsavi got kitin gail. * ⁹ Be gagai, nəbōŋ məttoleboi səhot aGot, (aoa, ivoi am notoke, gagai nəbōŋ aGot toleboi səhot gamito), imabe mətupair təlmam van hən nəkadun nədanjan gail ləsavi natideh, ləsədan, lotovi ut kəmas? Imabe mətuke mətəvi slev salit tətəs am? ¹⁰ Mətudan len nəbōŋ gail lototibau, nəhanan gail hən naŋwik o nahəbati o nasihau. Mətunau ke aGot ehəhəvur həni natəlmaman samit van hən nalo a? * ¹¹ Nunau tuhatuh hən gamito. Nomətəhw mōs gamito. Hum ma notoum sobuer samito. ¹² Bathudud nadələmian, mətəsuŋan ginau, husur ginau numakuv dan nalo hum gamito.

Nəbōŋ nototoh mai gamito, mətəmədas ginau boŋ ideh. ¹³ Be husur ke notoməśah, natohan sagw mai gamito igol ke noləboi nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito. ¹⁴ Naut kəmas naməsahan sagw igol idanj len gamito, mətəanjit nəhomit van hən ginau, mətəmətahun ginau. Wake mətəhəhəvur hən ginau. Mətokəkəta təban ginau suŋan notovi anjel sua siGot o suŋan notovi aYesu Kristo gabag. ¹⁵ Be nakemkeman samito, nəsə evisi həni? Imabe? Nukel koti ke nəbōŋ nototoh ei, mətəhəhəvur hən mətbigol natideh mōs ginau. Nətəusi, mətəkis kuv namətamito hən mətaviol hən gail mai ginau. ¹⁶ Nəsə evisi togol ke gagai nəbōŋ notokel nakitinan mai gamito, mətunau ke notomətəhun gamito?

* **3:19:** Uman 7.53 * **3:20:** Deu 6.4 * **3:29:** Rom 4.13 * **4:3:** Kal 4.9; Kol 2.8, 20 * **4:6:** Nasoruan enan, Appa evi nasoruan sua len nasoruan ta Aram namilen ke Ita o Tata. Ris Mak 14.36; Rom 8.15-17. * **4:8:** 1Kor 8.4-6

* **4:10:** Rom 14.5; Kol 2.16-23

¹⁷ A m̄o, nusor husur alat lotopusan hən napusanan totile. Galito ludaj hən ləbəlivi gamito hən mətbitah mai galito, be savi m̄os navoian. Luke leliv gamito dan ginamito hən mətbitan len galito. ¹⁸ Ivoi hən mətbitan len natsua, ðevi m̄os nəsə tovoi. Ivoi hən mətbitimaganen tabtab, naut kəmas nəsətoh mai gamito. ¹⁹ Anatugw gail, ehum notoləjon tosa len napəjan hən nəpasian sil gamito, vir naboruan seKristo bəgəm kavkav len gamito. ²⁰ Noləjon masuʔ hən nətətoh mai gamito gagai, hən nətagəgel hən nasoruan sagw todan. Be len na-toh-a-tut-an sagw, noləgw etuhath hən gamito, nənauan sagw ebutbutut.

AHakar mai aSarah

²¹ Gamit məttolejon ke mətbitoh len navəlan nalo, mətəsəseləjon husuri m̄au a? ²² Husur len natosian ike aApraham ikad anatan ulum̄an eru. Napəhaʔut tovi slev, nahəsən aHakar ipas esua, ale aSarah, asoan aApraham ipas togon. * ²³ Naslev ipas anatan aApraham len navide sinəvanuan ŋai, be asoan aApraham ipas anatan tovi nəsarpoan hən na-kel-gati-an aGot tokel mai aApraham. * ²⁴ Natenan ehum nasoruan kəta. Napəhaʔut eru arohon na-kel-gati-an eru aGot tota gat gəlaru len nahəsən. Hakar ehum na-kel-gati-an aGot tota gati len Navəhuh Sinai, naut nəvanuan gail lotogəm vi slev hən nalo lan. Ale noləboi nəbiki aHakar ehum navəhuh Sinai. ²⁵ Ale naut a Jerusalem ta daməŋai ehum Navəhuh Sinai len naut a Arapia. Suman aHakar mai anatan gail lotovi slev, Jerusalem ta daməŋai mai alat lototoh lan lovi slev. † ²⁶ Be aSarah tovi asoan kitin, savi slev, ehum a Jerusalem a məhat, ale evi anana sidato. ²⁷ Hum natosian səsaiah toke, “Pəhaʔut gotobutoh, gəsəpasus, gikemkem, gaiug gəsəkad napəjan hən nəpasusan, getuʔat kəkai habat; husur napəhaʔut tobutoh, dereh tikad anatan isobur səhor napəhaʔut tokad asoan.”*

²⁸ Be bathudud nadələmian, mətosuṃan əlsak; mətovi anatan na-kel-gati-an aGot tokel mai aApraham. ²⁹ Sutuai, əlsmael, anatan naslev, emədas tabtab hən əlsak, anatan na-kel-gati-an. Imaien sal daməŋai. Alat lotoke datbevi slev hən nalo, lomədas gidat, datsavi slev, dattokad nəpasian len aNunun aGot. Lugol datoləjon isa vəsa. * ³⁰ Avil natosian siGot ikel nəsa? Ike, “Kai hən naslev pəhaʔut mai anatan ulum̄an dan gaiug hən arbeməsev, husur anatan naslev pəhaʔut əsike ikad nahudhutan setəman, be anatan napəhaʔut savi slev dereh tikade.”* ³¹ Imaienan, bathudud nadələmian, mitinau gat nategai ke, gidat datsavi anatan napəhaʔut tovi slev, datovi anatan napəhaʔut savi slev.

5

Nəmakuvan dattokade len aKristo

¹ Nəmakuvan, aKristo isah ruʔat nəsa tobanjis gat gidato hən datbikad nəmakuvan enan. Imagenan, mətəil gəgat hən əsike mətovi slev tətəs am hən nalo tobanjis gat gamito a m̄o.

² Səsəlonj! Ginau, aPol, nukel nategai mai gamito, ke: mətbitikad na-tiv-dalusi-an hən mətbinor len nəhon aGot, nəsa aKristo togole m̄os gamito savi natideh. ³ Nukel p̄uli hən gamit tətəs. Naulum̄an ideh todan hən bikad na-tiv-dalusi-an hən binor len nəhon aGot, atenan timasgol husur natit p̄isi nalo siMoses kavkav tokele. ⁴ Gamit məttoke mətbinor len nəhon aGot ale məttohusur nalo m̄osi, mətugol gamit səbomito mətoməsev dan aKristo. Mətuteh dan navoian aGot toviol kəmas həni. ⁵ Nəkəmaienan, husur gidato, len aNunun aGot, datuvatvat viri ke dereh aGot tisaʔ səhot gidato, suman dattonor; bathut dattorin nələdat len aKristo. ⁶ Husur nəboj dattorin nələdat len aYesu Kristo, datbikad na-tiv-dalusi-an o əsike datbikade savi natideh. Avil nəsa tovi natsua m̄au evi nadələmian tovi nəkadun naləmas-buni-an. Gai bolai!

⁷ A m̄o mətugam ivoi len nəgamgaman. Ase eil gol gamito hən əsike mətbehusur nakitinan? ⁸ Nagəgelan hən nənauan samito, sagəm len aGot tokis gamito. ⁹ Napusanan gəgəras emədas nəvanuan isobur, ehum nasoruan kəta toke, “Nayis tokəkereh igol nabəta kavkav len nabesin itob.”* ¹⁰ Bathud nadələmian dattokade len Nasuʔ, nunau ləboii ke əsike mətukad nənauan tile len ginau am. Ale atenan togol məttoədərjəbu, məttonau tuhatuh hən napusanan san, dereh gai tipanis. ¹¹ Bathudud nadələmian, nətakel uri gagai ke lalun̄an limaskad na-tiv-dalusi-an, naJu gail lomədas tabtab hən ginau sal hən nəsa? Be lomədas bun ginau sal husur nukel uri ke nəmatan siYesu len nəhai balbal ŋai ilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito, be

* 4:22: Gen 16.15, 21.2 * 4:23: Gen 17.16; Rom 9.7-9 † 4:25: Mat 23.37; Luk 13.34. Nəboj aPol toke Jerusalem, namilen ke naJu gail lotohusur nalo siMoses. * 4:27: Isa 54.1 * 4:29: Gen 21.9 * 4:30: Gen 21.10 * 5:9: 1Kor 5.6

naju gail lomətahuni. ¹² Be galit lotogol məttonau tuhatuh husur na-tiv-dalusi-an, noləjon ke letiv kotov pisi, hən asike ləbevi ulurman am.*

¹³ Husur gamito, bathudud nadəlomian, aGot ekis gamit mōs asike mətbevi slev am. Mətesəsəlonj! Nəmakuvan samito dan nalo savi hən mətbehusur naləjonian samit gail lotosa, be len na-ləmas-buni-an mətəvi tarhət samito surman məttovi slev samit gabag. ¹⁴ Bathut natuhsoruan sua ŋai ikel ur nalo kavkav ke, “Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaj hən gaiug surman gotoləmas bun gaiug gabag.”* ¹⁵ Be mətbesurman nalipah nalililai tohat gamit gabag, tosa pəpas gamito, mətələləgau hən gamito hən asike mətbe mēdas masuʋ hən gamit gabag hən mətəbimasig.

Nəmauran len nədərjan seNunun aGot

¹⁶ Be nukel ke, len nəmauran samit gail, aNunun aGot tiwol hən gamito. Bimaienan, asike mətəhusur naləjonian nəsaan gail hən nibemito. ¹⁷ Husur naləjonian nəsaan gail hən nibemito lomətahun naləjonian seNunun aGot; ale naləjonian gail seNunun aGot lomətahun naləjonian nəsaan gail hən nibemito. Husur natgalenan lupat len nətarhət toru artobal, gol ke mətədədas mətbigol nəsa mətbeləjoni.* ¹⁸ Avil aNunun aGot biwol hən gamito, mətəsatoh len navəlan nalo.

¹⁹ Nəboj məttohusur naləjonian nəsaan gail hən nibemito, lugol natgalegai: naitian tosa, nənauan tobiŋbiŋjal, navide tosa totavtaʋor hum nalipah, ²⁰ nalotuan hən nəlablab, na-gol-nabehi-an, nəbalbalan, navitvituhan, nətabulolan van hən nəvanuan tokad nəsa gotoləjoni, nəlol paŋpaŋ, naləjonian hən nə-patpat-gaiug-səbom-məhat-an, nəpəpəhwan, naluvoh gail lotopəpəhw husur nənauan totitile, ²¹ nəlom tovnəvənəh, natərogan, naitian totavtaʋor len nabiltihanan mai natərogan, mai natit gail am hum natgalenan. Nukel nalələgauan mai gamito hum notokele a mo tia ke, avan ideh togol natit hum natgalenan, asike ikad natohan pipihəlan aGot.

²² Be nəboj aNunun aGot towol hən nəmauran sidato, ivan hən navit tomaiegai: ikad na-ləmas-buni-an, nakemkeman, natəmat, nə-daj-buri-an hən na-toh-mədəu-an len na-ləjon-isa-vəsa-an, na-gol-na-voi-an mōs nəvanuan, navolan, nadəlomian, ²³ nəboruan tomədəu, natəgau-gati-an hən nəlon gabag. Səkad nalo ideh tokai tas natgalenan. ²⁴ Alat lotovi siYesu Kristo, lupos bun nəboruan salito topul hən nəsaan len nəhai balbal san, hən naləjonian nəsaan hən nibelito mai na-ləjon-buni-an tosa gail pisi ləbimat ei. ²⁵ Bathut aNunun aGot tolav nəmauran veveu mai gidato, datimashusur gat naləjonian seNunun aGot tosehə gidato. ²⁶ Sadatipatpat kəmas hən gidat məhat, sadatigol natideh hən nəlodat bitəbulul bulos gidat gabag, sadatitəbulul bulos gidat gabag husur nəsa dattoləjoni be datsəkade.

6

Dereh datilav navit nəsa dattomabule

¹ Bathudud nadəlomian, mətəbisəb gamit ideh togol nəsaan ideh, gamit mətto matmatu len aNunun aGot, len navide tomədəu, vi tarhət san hən bətəlmam van hən nəpəsal tonor. Be mətələləgau hən asike mətbitəh len nəsaan totalta ke mətəhusuri. ² Mətesusupah mai gamit gabag len natideh mətəbinau tuhatuh hən o mətəbisəbi len nəmauran samito ke today o tomələs habat hən mətbe vusi. Len navide tomaienan, dereh mitigol nəsa aKristo tokel buni. ³ Avan ideh binau ke totibau, egəras gai gabag, sakitin, evi ut kəmas. ⁴ Nəvanuan tebusun kitev nakitinan husur nauman san səbon. Bisəbi ke bivoi, satənənoʋ hən gai gabag mai avan ideh am, be eləboi bevi len gai gabag. ⁵ Husur nəvanuan viisusua timasgol nauman san səbon ale satipatpat gai məhat husuri.

⁶ Alat lotosəsəlonj hən nəpusanan hən nasoruan siGot, limaskatəpəl hən natit pisi tovoi lotokade mai ahai pusan salito.

⁷ Samtegəras gamit səbomito. Mətəsaləboi mətbe gəras aGot, ŋit nəhomit van hən. Dereh nəvanuan tisah tuan navit nəhai səlani ŋai, gai tomabule.* ⁸ Nəvanuan toməbul nəsaan niben toləjoni, tohusur naləjonian tosa san gabag, dereh tisah tuan navit nəmatan han. Avil nəvanuan toməbul nəsa aNunun aGot toləjoni, dereh tisah tuan navit nəmauran vi situai lan. ⁹ Sadatipetəmas hən datbigol natit tovoi, husur datbidan hən datbivan am, len nəboj tonor hən, dereh datisah tuan navit navoian dattogole. ¹⁰ Imaienan, nəboj dattoləboi datbigole, datigol tivoi van hən nəvanuan pisi, be a məhat hən galito, datigol tivoi van hən nəbathudud nadəlomian.

* 5:12: Deu 23.1 * 5:14: Lev 19.18 * 5:17: Rom 7.15-23 * 6:7: Job 4.8; Pro 22.8; Hos 8.7

Naləlagauan naməkot mai nasudələmian

¹¹ Məteris nəbilitosian nototosi gegai nəboŋ nototos van hən gamito len navəlagw səbögw!
¹² Alat lototaltal ke mətbikad na-tiv-dalusi-an, galit luke ligol natit nəvanuan gail loləboi ləberisi ŋai, luke lisor patpat galit məhat husuri, hum tovi nakitinan. Avil lugol natgalenan hən asike nəvanuan gail ləbemədas bun galito sil nədəlomian lotokade len nəsa aKristo togole len nəhai balbal. ¹³ Husur alat lotokad na-tiv-dalusi-an, galit gabag ləsahusur nalo, be luke mitikad na-tiv-dalusi-an hən ləbisor patpat galit məhat hum məttavi ahai susur salito, bathut na-tiv-dalusi-an məttəkade. ¹⁴ Be ginau māu, sanəviv hən natideh be len nəmatan siMasta sidato, aYesu Kristo, len nəhai balbal ŋai. Bathut nəmatan san maienan, natit pisi hən navile a pan, ləsavi natideh len ginau, ale ginau nəsavi natideh len nabunusian silat navile a pan. ¹⁵ Datbikad na-tiv-dalusi-an o asike datbikade savi natideh, be nəmauran veveu aGot togole, enan māu, datimaskade! ¹⁶ Alat lotohusur nakelean egai notomadhakele, aGot tigor nəlolit tikad natəmat, mai nəlon aGot titanjis galito. AGot ilekis hən galito hən ləbevi esan.*

¹⁷ Gagai van, avan ideh satigor nəlogw tetuhatuh am. Husur namelbol notokad gail len nibegw, loʋusan koti ke novi siYesu, novi slev san.

¹⁸ Bathudud nədəlomian, aMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai nanunumito. Ganan.

---

* **6:16:** Len nasoruan ta Kris ike, aIsrael siGot, ale nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsaləboii ke alsrael siGot evi naluʋoh sual am o evi alat lotohusur nakelean aPol tomadhakele.

Efesus

Nalobulat napolisulan aPol totosi van hən alat a Efesus

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bəvūsani ke najos savi naim nalotuan ideh be evi nəvanuan gail lotoləmas bun aYesu, lotogol nəsa tokele.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napolisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Efesus.

APol itos nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

APol itosi pəpadarj hən nasihau A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis aRom.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) AYesu mai nəvanuan san gail. Nəmauran veveu aGot toum hən len alat siYesu (1.3–3.21)

3) Nəmauran veveu silat siYesu len navile a pan. Imabe? (4.1–6.20)

4) Nə-maris-kotovi-an (6.21-24)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Efesus

¹ Ginau aPol, len naləŋonian siGot, gai ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau nutos nalobulat napolisulan egai van hən gamit məttovi siGot len naut a Efesus, gamit məttokad nadələmian len aKristo aYesu.* ² AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat.

Navoian aGot togole mōs gidato

³ Datisal suh aGot, aTata siMasta sidato, aYesu Kristo! Bathut nəḅonan dattokade mai aKristo, aGot ivoi masuḅ hən gidato len navoian p̄isi togəm len aNunun, navoian p̄isi lotogəm len nəmav. ⁴ Navoian san imaiegai: A mō buni, nəboŋ aGot satubat gol navile a pan sal, ilekis hən gidato tia gol datuḅon mai aKristo hən datḅevi esan səḅon. Ilekis hən gidato hən datḅinor len nəḅon, nəsaan bəḅuer len gidato. Sutuai len na-ləmas-buni-an san, ⁵ aGot inau koti tia ke ḅipat kuv gidato hum dattovi anatum san gail len nəsa aYesu Kristo ḅigole, ale gagai aYesu igole tia. AGot igol tomaianan husur eləŋon togole, igol gai ehəḅaḅur. ⁶ Igol natgalen p̄isi hən datḅisal suhi hən nəyalyalan hən navoian toviol kəmas hən mai gidato len aNatun gai toləmas buni.

⁷ Len nəda hən nəmatan siNatun, aGot igol datukad nəmakuvan. AGot erubat nəsaan sidat gail dan gidato husur topul masuḅ hən navoian. ⁸ Na-viol-kəmas-an san hən navoian mai gidato epul səḅəḅov. Len namitisau hən nəmauran tonor mai na-ləḅoi-səḅoti-an san p̄isi, ⁹ aGot ehəḅaḅur hən tokel vəhot nə-nau-utaut-an sua san tosusuah. Sutuai tia aGot ikad nə-nau-utaut-an gai toke ḅigole len nəsa aKristo ḅigole. Ale aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an en san mai gidato. ¹⁰ Nə-nau-utaut-an san imaiegai ke: len nəboŋ ḅinor hən balai, aGot dereh ḅigol nat̄i p̄isi len nəmav mai nat̄i p̄isi len navile a pan libonḅon pipihəḅəlan aKristo. AKristo dereh tikad nədaŋan hən na-il-a-mō-an hən natgalen p̄isi. ¹¹ Len aKristo, aGot ilekis hən dattovi esan gail. Ilekis hən gidato sutuai tia tonor hən nə-nau-utaut-an san. Ale igol nat̄i p̄isi ehusur nə-nau-utaut-an hən naləŋonian san ¹² hən ke, ginamit, namttovi nametəkav hən namttorij nəlonamito len aKristo, namtḅitoh hən namtḅisal suh nəyalyalan siGot.*

¹³ Gagai gamit am mətsavi Ju məttosəsəlōŋ hən nakitinan, na-kel-uri-an tovoi ke aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito. Ale nəboŋ məttorij nəlomit len aKristo, aGot eviol hən aNunun mai gamito hum tokel gati tia, gai ita gat nahəsan len gamito hən məttovi esan. ¹⁴ ANunun aGot evi nə-ta-gati-an ke nat̄i p̄isi aGot tokel gati ke, teviol hən mai gidato, datikade balai, nəboŋ nəmakuvan silat lotovi esan ḅihav. Datisal suh nəyalyalan san!

Nasipaan mai na-sor-tuḅ-an

¹⁵ Imagenan, nəboŋ notosəsəlōŋ hən ke məttokad nadələmian len Nasuḅ aYesu, mai məttoləmas bun alat siGot p̄isi, len nəboŋ enan vəbar daməŋai, ¹⁶ nosipa vi təban aGot tabtab hən gamito, nanonən eḅuer. Nusor tuḅ mōs gamit akis ¹⁷ van hən aGot Tata toyalyal, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. Nousi ke, len aNunun, teviol hən namitisau hən nəmauran tonor, mai tikel vəhot aGot mai gamito, hən na-ləḅoi-bun-gai-an ḅetibau am len gamito. ¹⁸ Nousi am ke, ḅigol məteləḅoi buni len nəlomito hən nə-vatvat-viri-an aGot tokis gamit hən mətḅikade. Nuke məteləḅoi səḅot na-pul-masuḅ-an hən navoian toyalyal gai tokel gati ke,

* 1:1: Uman 18.19-21, 19.1-40 * 1:12: Gegai aPol isor husur gai mai naju gail.

teviol hēni mai nēvanuan san gail. ¹⁹ Nusor tuv̄ ke mētelēboi nēyalyalan hēn nēdanjan san tosēhor bun natideh dattolēboi datbīnau sēhoti, nēdanjan enan san tovi tarhēt sidat dattorinj nēlodat len aKris̄to. Evi nabiltidanjan gai toum lan ²⁰ nēboj togol aKris̄to tole mēhat dan nēmatan, nēboj torinj tobētah len navēlan nēmatu len nēmav. ^{*} ²¹ Len naut enan, aKris̄to eil a mō sēhor ajeļ o natēmat ideh toil a mō tokad nēdanjan hēn na-il-a-mō-an. Ivat nēhes tosēhor masuv̄ hēn nēhes ideh lotolēboi lēbikade, savi gagai ŋai, be evi vi sutuai. ^{*} ²² AGot erinj natit pisi len navēlan aKris̄to, ale itabtabuh lan hēn beil a mō hēn natit pisi mōs nēvanuan san gail.† Esumān gai tovi nēkadun towh hēn niben ²³ ale niben tovi nēvanuan san gail. Ale aKris̄to epul len nēvanuan san gail, gai togol natit pisi len naut pisi topul pisi hēn natoħan san. ^{*}

2

Nēmauran veveu len aKris̄to

¹ A mō mētumat sil nēsaban samit dan nēsa aGot tolēħoni, mai nēsaan samit gail. ² A mō mētovi vanuan navile eg a pan mēttoħusur napīsal salito tosa. Mētugol nēsa aSetan tolēħoni. Evi aSetan toil a mō hēn natēmat gail hēn namēsav, iwol hēn nēlon alat lotomētahun lēbigol nēsa aGot tolēħoni. ³ A mō gidat pisi datutoħ maianan. Datohusur nalēħonian hēn nibedato. Datugol natideh nabōruan sasa sidato mai nēnauan sidat tolēħoni. Datukad nabōruan sasa enan nēboj lotopas gidato ale datosumān nēvanuan gail pisi am; datunor hēn nēlol paŋpaŋ mai nēpanismen siGot.

⁴ Be aGot epul hēn nalolosaan mai na-lēmas-buni-an. Bathut na-biltilēmas-buni-an san tolēmas masuv̄ hēn gidat hēni, ⁵ naut kēmas dattomat len nēsaan sidato, gai igol datumaur mai aKris̄to. (Evi navoian aGot toviol kēmas hēni ŋai tolav kuv gamito dan nēpanismen hēn nēsaan samito.) ⁶ Ale len nabōnan sidat mai aKris̄to hum niben, aGot igol datule mēhat vi lan nēmauran vi sutuai mai aKris̄to ale erinj gidat datobētah mai len nēmav. ⁷ Igole hēn bevusan navoian san len nēboj ta tahw vi sutuai, navoian toviol kēmas hēni tosēhor bun natideh dattolēboi datbīnau sēhoti. Igol navoian en san imasil len natit pisi togole mōs gidato len aKris̄to aYesu. ⁸ Ale igol imasil maiegai: Len navoian aGot toviol kēmas hēni, ilav kuv gamito dan nēsaan samito nēboj mēttorinj nēlomit len aYesu. Gamit mētsagol natideh hēn mētbimakuv, evi naviolan siGot. ⁹ Datodēdas datbīgol natideh hēn datbīkad nē-lav-kuvi-an dan nēsaan sidato. Imaienan hēn asike datbēlēboi datbīpatpat gidat mēhat lan. ¹⁰ Husur evi aGot togol gidato. Len aYesu Kris̄to aGot igol gidato hēn datbīgol nauman tovoi gail gai toutaut hēni sutuai tia hēn datbīgole.

Datosua len aKris̄to

¹¹ Sa-nēlomit tibonboj hēn nategai ke, nēboj lotopas gamito, mētsavi Ju. Ale naJu gail lotoviv hēn na-tiv-dalusi-an nēvanuan togole len nibelito, galit lokis gamito hēn “alat lēsēkad na-tiv-dalusi-an.” Nau tēlmam hēn nēboj ta mō enan. ¹² Len nēboj enan mētutoħ, aKris̄to ēbuer len gamito. Mētovi mētbos gail, mētsavi nēvanuan siGot, alat a Israel. Ale mētōtētan hēn na-kel-gati-an gail aGot tokel mai alat a Israel, na-kel-gati-an aGot tota gat gail len nahēsan. Mētsēkad nē-vatvat-viri-an ideh. Mētutoħ len navile a pan, aGot ēbuer len nēmauran samit gail. ¹³ A mō mētutoħ a tut dan aGot, be gagai mētosua mai aKris̄to aYesu. Len nēda hēn nēmatan seKris̄to, aGot ilav gamit mētogēm pēpadaŋ hēn gai.

¹⁴ A mō ginamit namtovi Ju mai gamit mētsavi Ju datomētahun bun gidat gabag. AYesu igol natēmat len gidato, igol gamit mētsavi Ju mai ginamit namtovi Ju datosua. Na-mētahun-buni-an toħum napisibile topepehun gidato, igol ēbuer. ¹⁵ Len nēmatan hēn niben, aYesu igol nalo seju gail tobaŋ kealan todaŋ, sēkad nēdanjan am. Igol tomaienan hēn bīgol naluvoħ toru enan arukad natēmat, arosua, naluvoħ veveu sua len gai. ¹⁶ Len nēmatan san len nēhai balbal, aYesu igol naluvoħ eru enan arosua ale igol arukad navoivoian mai aGot len natēmat. Len nēhai balbal ehum togol na-mētahun-buni-an sēlaru imat, naluvoħ eru enan arsamētahun gēlar gabag am. ¹⁷ Egēm kel ur natēmat enan mai gamit mētsavi Ju mēttoħ a tut dani, ale ikel uri mai ginamit am namtovi Ju namtosuh pēpadaŋ. ^{*} ¹⁸ Len nēsa aKris̄to togole, gidat pisi, naJu mai namētbos gail, datolēboi datbēgēm hēn aTata Got len aNunun tosa ŋai.

¹⁹ Imaienan, mētsavi mētbos am, mētsavi vanuan naut a tut. Be mētovi galevis len alat siGot. Mētovi vanuan gail len nēbathudud siGot. ²⁰ Gidat dattokad nadēlomian, datohum naim nēvat san, gai toum hēni len nēpaudesen tovi ahai pispisul mai ahai kelkel ur gail. Ale aKris̄to aYesu sēbon evi nēvat togol naim nēvat tohav mai tonor. ²¹ Nasub̄ esuhud hēn gidato

^{*} 1:20: Psa 110.1   ^{*} 1:21: Kol 1.16   † 1:22: Psa 8.6. Len nasoruan ta Kris̄ ike, aGot erinj natit pisi pipit narien aKris̄to.   ^{*} 1:23: Kol 1.18-19   ^{*} 2:17: Isa 57.19

hən datbībon maii len naim, hən naim enan bevi məhat hən bəgəm vi naim siNasub tolo. ²² Len aKristo, gamit am mətsavi Ju, aKristo esuhud hən gamit hən mətbībon maii len naim toum hən, hən bəgəm vi naim aGot totohtoh lan len aNunun.

3

Nauman siPol mōs alat ləsavi Ju

¹ Bathut natenan, ginau, aPol, nutoh len naim bəbanjis sil notoum seKristo, aYesu, husur nukel ur na-kel-uri-an san tovui mai gamit mətsavi Ju.

² Surman məttosəsəloŋ həni tia, aGot, len navoian san, itabtabuh len ginau hən nəbeum mōs gamito. ³ Hum nototos kəkereh həni a mō tia, aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an san tosusuah mai ginau. ⁴ Nəboŋ mətbəvururŋ nəsa notomadhatosi, dereh mitinau səhot naləboian sagw hən nə-nau-utaut-an enan husur aKristo. ⁵ AGot sakel vəhoti mai naur ta sutuai, be gagai, len aNunun, ikel vəhoti mai ahai pispisul mai ahai kelkel ur san gail. ⁶ Nə-nau-utaut-an san tosusuah imaiegai ke: Len na-kel-uri-an tovui lotodəlomi, alat ləsavi Ju mai nafu gail lopitpitov. Galit pisi lukad natit pisi aGot totəgau gati mōs anatan gail. Naluvoŋ eru en pisi losua hum niben aKristo, lukad bənbəon hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan aGot tokel gati a mō, ale tosarpoŋ len aKristo aYesu.*

⁷ Len na-voi-buni-an aGot toviol kəmas həni mai ginau len nədaŋan san, nogəm vi vanuan nauman san hən nəbikel na-kel-uri-an tovui mōsi. ⁸ Ginau novi ut kəmas səhor nəvanuan pisi lotovi siGot. Be naut kəmas natenan, len navoian aGot toviol kəmas həni, ilekis hən ginau hən nəbikel mai gamit mətsavi Ju, hən na-kel-uri-an tovui ke, aKristo tovi nəkadun navoian gail topul van van datsaləboi datbeləboi səhoti. ⁹ Ale aGot togol navile a pan mai natit pisi, ilekis hən ginau hən nəbigol nəvanuan pisi ləbeləboi husur nə-nau-utaut-an egaii san, nə-nau-utaut-an tosusuaii sutuai len natubatan. ¹⁰ Gagai aGot igol tomaienən hən bevusən namitisau tiltile san gail hən nəmauran tonor van hən alat lotoil a mō mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-mō-an, be savi len navile a pan.* Ale dereh leris ləboi namitisau en san hən nəmauran tonor nəboŋ ləberis alat siYesu. ¹¹ Enan evi nə-nau-utaut-an siGot sutuai tia, ale igol isarpoŋ len aKristo aYesu, aMasta sidato. ¹² Len aKristo mai nadəlomian dattokade lan, datoləboi datbəgəm tabtab, il len nəhoŋ aGot, namətəhwan ebuer. ¹³ Imaienən, nukel mai gamit ke sa-nəlomit tetuhatuŋ hən na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw mōs gamito. Ao, ivoi hən mətbəviv həni husur evi tarhət samito.

Na-sor-tuv-an hən na-ləmas-buni-an

¹⁴ Bathut togol natgalen pisi, notəhedur, sor tuv vi təban aGot Tata, ¹⁵ nəbathudud kavkav san len nəmav mai len navile a pan lotokad nahəsaliŋ lan. ¹⁶ Nusor tuv ke, len nəyalalyan aGot topul həni, mai len aNunun, aGot dereh teviol hən nədaŋan hən mətbidaŋ habat am len nəlomito. ¹⁷ Nusor tuv ke, bathut məttoriŋ nəlomit lan, dereh aKristo titoh tin len nəlomito. Nusor tuv ke, na-ləmas-buni-an tevi nəkadun nəmauran samito hən mətbələmləmas bun gamit gabag. ¹⁸ Nusor tuv ke, gamit mai nəvanuan pisi siGot, dereh mitikad nədaŋan hən mətbələboi səhot naposposan, nabəlavan, nə-sahsah-vi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an hən na-ləmas-buni-an seKristo. ¹⁹ Nuke məteləboi na-ləmas-buni-an seKristo tosehər bun na-ləmas-buni-an ideh am nəvanuan toləboii, hən mətbepul səsehov hən nəboruan kavkav siGot.

²⁰ Datisal suh aGot! Len nədaŋan san toum len gidato, aGot eləboi bigol natit gail səhor masuv hən natideh dattoləboi datbeusi həni o datbinau hən bigole. ²¹ Gidat dattovi siYesu datisal suh nəyalalyan siGot, naur pisi lisal suh nəyalalyan san len aKristo aYesu vi sutuai sutuai! Ganan!

4

Nəbonan len niben aKristo

¹ Bathut natgalenan, ginau, aPol, lotobanjis gat ginau sil nauman notogole mōs Nasub, ginau nous gamit ke, napisal hən nəmauran samit gail tinor hən nəmauran aGot tolekis hən gamit həni. ² Nəlomit temədau, samtinau gamit səbomit ŋai; len natideh mətbigole hən nəvanuan gail, mətemədau lan; len nə-daŋ-buri-an samito, mititoh mədau təbəlav; len na-ləmas-buni-an, mitidaŋ bur navide tiltile mai nəboruan tiltile samit gabag.* ³ ANunun aGot

* **3:6:** Kol 1.26-27 * **3:10:** Kol 1.16. Nəboŋ toke alat lotoil a mō mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-mō-an be savi len navile a pan, len nasoruan ta Kris namilen səmasil. Hum ma tovi aŋel mai abiltiŋel lotoil a mō o lotokad nədaŋan len nəmav. Hum ma tovi natəmat gail lotoil a mō o lotokad nədaŋan len naut ideh lotosuŋ lan. Namilen hum ma tovi gəlar pisi. Husur səmasil magenan, naut egai sakel uri ke tovi aŋel o natəmat o gəlar pisi. * **4:2:** Kol 3.12-13

igol mētosua. Len nēdanjan samit p̄isi, mētētəgau gat nābonan en mēttofade len natəmāt.⁴ Gidat dattovi siYesu datumaiegai: Datovi niben aKristo tosua ŋai, datukad aNunun aGot tosua len gidato. Ikad nē-vatvat-viri-an tosua, aGot tokis gidat m̄os datb̄ikade.⁵ Ikad aMasta tosua ŋai, nadələmian tosua lan mai nēbaptaisan tosua lan.⁶ Ikad aGot tosua, aTəmadat toil a m̄o hən gidat p̄isi, toum len gidat p̄isi, totoh tin len gidat p̄isi.

⁷ Be aKristo eviol kēmas hən naviolan mai gidat viSusua. Epəpəhun naviolan galenan tonor hən naləŋonian san.⁸ Bathut enan, natosian siGot ike,

“Nəboŋ tovi mēhat vəbar naut a mēhat buni,

alat gai toseh̄or galit len nabiltibalan, esəhar galit lovi slev san.

Eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.”*

⁹ Nəboŋ natosian enan toke “evi mēhat,” namilen ke, a m̄o aKristo evi pan vi lan navile a pan.¹⁰ AKristo tovi pan, evi gai tovi mēhat, tovi mēhat səhor nəmav hən bəpul len natit p̄isi.¹¹ Natosian enan ike am ke, aKristo “eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.”

Ale eviol hən natgalegai mai nəvanuan san gail ke: galevis ahai p̄ispisul gail, galevis ahai kelkel ur gail, galevis hən ləbikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu len naut tiltile gail, ale galevis hən ləbēil a m̄o, kəkəta təban alat siYesu, mai galevis am ahai p̄usan gail.*

¹² Igol natenan hən ləbēutaut hən nəvanuan san gail m̄os nauman hən na-vi-tarhəte-an, hən alat lotovi niben aYesu, ləbīdan am len aKristo.¹³ Timaienan vəbar gidat p̄isi datb̄ikad nābonan len nadələmian mai naləboian husur aNatun aGot, hən datb̄egəm matmatu am vəbar datbesuŋan aKristo len naboruan san tonor buni.¹⁴ Imaienan asike datosuŋan atuhlahutai am lotogəgel hən nənauan salito. Lohum nəwag, nəlan mai nētas tobarbar həni. Asike datupair husur naŋusanan tiltile. Asike datohusur nəvanuan gail lotokad namitisau hən nagəgərasan lotoke ləbēgəras gidato len nalibliboŋan hum tokitin, be savi nakitinan.¹⁵ Avil len na-ləmas-buni-an datekitin mai gidat gabag, datimatmatu am tabtab hən datbesuŋan aKristo len natit p̄isi datbigole, husur aKristo tovi nəkadhute, nəvanuan san gail lovi niben.¹⁶ Len na-il-a-m̄o-an san igol nəvanuan san gail luḅon gəm sua, hum nənau p̄isi lotoudud mai nahudhut niben gail p̄isi.* Nəboŋ nahudhut niben lotogol nəsa tonor hən ləbigole, len na-ləmas-buni-an, losusupah hən ləbigol niben kavkav b̄imaur, b̄etibau am.

Naboruan veveu len aKristo

¹⁷ Imagenan, len nahəsən Nasuḅ nusor idan mai gamito, nokəmaiegai ke: Samtitoh am suŋan alat lotokad nadələmian len nagot gəgəras gail. Lodədarŋəbu, nənauan salit evi naut kēmas.¹⁸ Nəmagobut ikabut gol naləboian salito, ale lutoh a tut dan nəmauran siGot husur natətanən topat len galito, bathut nəkadulit iḅonḅon.¹⁹ Natideh lotogolgole nahurulit səsa lan. Ludam hən naḅide naitian tavtaḅor b̄iwol hən nəmauran salito, lohusur təməhav hən naḅide tiltile lotob̄iŋb̄iŋal.

²⁰ Be enan savi naŋisal seKristo tohum mēttoḅoi səhoti.²¹ Nəboŋ gamit mēttoḅəḅəloŋ hən nakelean husur aKristo, mətəriŋ nəlomit lan, ale loḅusan gamito hən nakitinan topat len aYesu.²² Naḅide hən nəmauran mēttofade ta m̄o, naləŋonian lotosa, lotogəras gamito, lomədas nəmauran enan. Imaienan, mitikol bulani dan gamito.*²³ Mitidam hən aNunun aGot b̄igol mət̄biveveu len nənauan samito mai nəlomito.²⁴ Mitimasgəm vi vanuan veveu gail mət̄bikad naboruan veveu aGot toum həni hən mət̄besuŋan gai. Imagenan, mitinor kitin, toh a tut dan nəsaan len naḅide aGot tohəhəḅur həni.*

²⁵ Imaienan, mitinoŋ hən nalibliboŋan, mitikel nakitinan mai gamit gabag, husur gidat viSusua nahudhuben aYesu, datosua ŋai.*²⁶ Len nəlol paŋpaŋ samito, samtigol nəsaan. Sa-nəlomit tipaŋpaŋ təbəlav. Namityal satimasur lan,*²⁷ hən natəmāt asike b̄ikad kas naut ideh len nəmauran samit gail.²⁸ Nəvanuan vənənəh satevənəh am, be ivoi ke teum tidat, teum hən natit tovoi hən navəlan gabag, hən b̄ələboi b̄ikad natit hən b̄eviol həni mai alat lotom̄idol.²⁹ Nasoruan ideh tomədas nəvanuan, samtikele. Satevivile len nabuŋomito. Mitikel nasoruan tovoi ŋai, hən b̄esusupah mai nəvanuan, gol nadələmian salit b̄idan am. Mitikel nasoruan tonor hən ləbələboi mai tovi tarhəte sivan ideh am b̄əsəḅəloŋ həni.³⁰ Len naḅide samito samtigol aNunun aGot nəlon tisa; husur aGot eriŋ aNunun len gamito, hən tota gat nahəsən len gamito ke mət̄tovi esan, van vəbar nəboŋ b̄igol p̄is nəmakuvan samito.*

³¹ Mitinoŋ hən na-mətəhun-buni-an, nə-tabulul-bulosi-an, nəlol paŋpaŋ, nə-kai-walwal-an, nasor-mədasi-an hən nahəsən avan ideh, mai nəsaan p̄isi. Mitinoŋ hən galen p̄isi.³² Avil

* 4:8: Psa 68.18 * 4:11: 1Kor 12.28 * 4:16: Nənan evi nastrin gail len niben nəvanuan. Galevis lorusan niben, len galevis am nəda igam husuri. * 4:22: Kol 3.9 * 4:24: Gen 1.26-27; Kol 3.10 * 4:25: Zec 8.16 * 4:26:

Psa 4.4 * 4:30: Isa 63.10

mitivoi hæn gamit gabag, nêlomit titanîs gamit gabag, mæterubât nêsaan samit gabag hum, len aKristo, aGot torubât nêsaan samito.*

5

Mititoh len namîal

¹ Imagenan, bathut aGot tolêmas bun gamit mættovi natun gail, mitigol têtov hæn aGot.*
² Na-lêmas-buni-an tiwol hæn gamito, nêmauran samit tepul hêni. Mêtesumân aKristo tolêmas bun gidato, toviol hæn nêmauran san mîos gidato hum naviolan, hum natit gototutumav hêni nêbon tosusau van hæn aGot.*

³ Be naitian tosa, naÿvide tosa totaÿtaÿor pîsi, mai na-lêjon-masuÿ-an hæn natite têbuer kaskasi len gamito. Nêsaan tomagalenan lêsanor hæn nêvanuan siGot gail. ⁴ Sanor hæn mætbikel nasoruan pahsago, na-sor-melmel-an mai nasoruan sohsoh tobinjînal. Be inor hæn mætbikel nasipa-an vi têban aGot. ⁵ Mitinau lêboi natesua ke, nêvanuan togolgol naitian tosa, nêvanuan togolgol naÿvide tosa totaÿtaÿor, mai nêvanuan tolêjon masuÿ hæn natite, alat lotomaïenan lodêdas lêbêbis len natohan pipihabêlan aKristo mai aGot. Lodêdas lêbikad naviolan tovoi aGot totêgau gati mîos nêvanuan san gail. (Nêvanuan lotolêjon masuÿ hæn natite, lulotu hæn natit lotolêjon masuÿ hêni. Egêm vi got salito, evi nagot gêgêras.)

⁶ Alat lotoke nêsaan galenan savi natideh, salegêras gamito hæn nasoruan tomaïenan nakitinan tobuer lan. Husur nêlol panpan siGot dereh tibar alat lêsagol nêsa tokele sil natgalenan. ⁷ Samtitah mai galit len nêsa lotogole. ⁸ A mîo mætutuh len nêmargobut, be gagai mætovi siYesu ale mætutuh len namîal. Mititoh hum nêvanuan hæn namîal.* ⁹ Husur navit namîal topat len gamito evi navoian, nanoran mai nakitinan gail pîsi. ¹⁰ Mitisab sêhot nêsa togol Nasuÿ tohêhauÿur. ¹¹ Naÿvide hæn nêmargobut lêsêvan hæn natideh tovoi, mætebulatun dan gail. Ivoi am hæn mætbikel vêhoti ke lotosa.* ¹² Husur nagolean susuah silatenan evi natit hæn nahur sasa hæn avan ideh bisor husuri. ¹³ Avil nêboj namîal tomîas natit pîsi, nêvanuan gail pîsi lolêboi lêberis nakitinan husuri ke tovoi o tosa. ¹⁴ Husur natit pîsi namîal tomîas gail lumasil len nakêtaan sinêvanuan pîsi. Bathut enan ikad nasoruan sua toke,

“Gaiug gotopatmari, gilele,
 gile mæhat dan nêmatan,
 ale aKristo temîas gaiug.”

¹⁵ Imaïenan, mætêlêlagau hæn natohan samito. Samtitoh sumân alat lototêtan hæn nêmauran tonor. Avil mititoh sumân alat lotokad namitisau hæn nêmauran tonor. ¹⁶ Mitigol ke natit pîsi mætbigole teliv nêvanuan gail van hæn aYesu, husur len nêboj ta damêjai nêvanuan lusa. ¹⁷ Imagenan samtîmelmel, avil mætêlêboi sêhot nêsa Nasuÿ tolêjoni. ¹⁸ Samtêtêrog hæn nêwain toliv gamit van hæn naÿvide gail lototaÿtaÿor. Avil mætepul hæn aNunun aGot. ¹⁹ Mætekêkai hususur hæn nêbe gail lotopat len nasoruan siGot mai gamit gabag. Mætekêkai hususur hæn nêbe hæn nalotuan gail mai gamit gabag, mætekêkai maïenan hæn nêbe aNunun aGot togol gail. Mætekêkai, gol nêbe len nêlomit vi têban Nasuÿ.*
²⁰ Mêtesipa tabtab vi têban aGot aTata hæn natit pîsi, len nahêsan aMasta sidato, aYesu Kristo.

Alatmisoan gail

²¹ Mæterîj gamito len navêlamit gabag husur namêtahwan samito len nêyalalan seKristo.
²² Latpêhauÿut mætêtolah, mæterîj gamit len navêlan asoamito hum mættorîj gamit len navêlan Nasuÿ. ²³ Husur ahaÿut ehum nêkadun asoan, eil a mîo hêni; sumân ñai aKristo tovi nêkadhute, ale nêvanuan san gail lovi niben, eil a mîo hæn galito. Ilav kuv galit dan nêsaan salito. ²⁴ Hum alat siYesu lotorîj galit len navêlan aKristo; len naÿvide tomaïenan, len natit pîsi, ivoi hæn abareab gail mîau lêberîj galit len navêlan ahaÿut salit gail.

²⁵ Lalumân mætêtolah, mætêlêmlêmas bun asoamito sumân ñai aKristo tolêmas bun nêvanuan san gail, toviol hæn nêmauran san mîos galito. ²⁶ Igol natenan hæn bigol lêbêvi esan sêbon ñai, lêbinor buni. Len nasoruan siGot igol luvêveu. Ehum nasoruan siGot tovi wai aKristo tolîsoy galit hêni hæn lêbêveu.* ²⁷ Igol natgalenan hæn bêsêhar nêvanuan san gail hæn lêbêvi esan sêbon len namênas. Ike linor buni, liyalyal, sêkad namesian o nabînjîjîalan o natideh tomagenan lan, sêkad natideh tosa avan ideh tolêboi bikel uri. Nêvanuan san gail lohûm napêhauÿut togomah tophas hæn bilah, ale tokab vêkab vêsa, sêkad natideh tosa lan. ²⁸ Imagenan, lalumân mætêtolah, mitîmaslêmlêmas bun asoamito hum mætêtolêmas bun nibemît sêbomito. Naulumân ideh tolêmas bun asoan, elêmas bun gai sêbon.

* 4:32: Mat 6.14-15 * 5:1: Lev 19.2; Mat 5.48 * 5:2: Exo 29.18 * 5:8: Isa 60.1-3 * 5:11: Rom 13.12
 * 5:19: Psa 33.1-3; Kol 3.16-17 * 5:26: Tit 3.5

²⁹ Husur səkad avan ideh tomətahun bun niben gabag. Ao, evəḡani, ekətkəta təban, surñan aKris̄to tokətkəta təban nəvanuan san gail. ³⁰ Ale gidat datovi hudhut gail len niben aKris̄to. ³¹ Husur enan, hum natosian siGot toke, “Naulurñan dereh teriḡ atəman mai anan hən bəudud mai asoan, ale areḡəm sua surñan niben tosua ḡai.”* ³² Ikad natetətan sua totibau tosusuah len natosian enan notomadhatosi gagai. Be nukel mai gamit ke, evi nasoruan kəta tohusur aKris̄to mai nəvanuan san gail. ³³ Avil gamito, nukel tasi mai gamit ke, naulurñan timasləmləmas bun asoan hum toləmas bun ḡai səbon, ale napəhaḡut timasputsan ahaḡut san len nənauan san.

6

Gamit məttovi lahutai, gamit məttovi tata gail

¹ Lahutai, mitigol husur nəsa atata mai anana artokele len Nasub. Inor hən mətəbigol bimagenan. ² Len natosian siGot ike, “Geputsan atəmañ mai anañ len nənauan sarñ.” Len nakelean todaḡ gail, enan evi nametəkav tokad na-kel-gati-an. ³ Na-kel-gati-an imaiegai ke: ḡəbəputsan atəmañ mai anañ len nənauan sarñ, “dereh natohan sarñ tivoi, mai gitoh tebəlav len navile a pan.”*

⁴ Tata gail, samtigol nəvide tosa tabtab hən anatumit gail nəlolit bəsa van vəpaḡpaḡ. Avil mətehis galit hən ləbiyar husur napisal tonor, vusan galit mōs nəvide tonor, napusanan eruenan aroḡəm len Nasub.

Gaiug gotovi slev

⁵ Gaiug gotovi slev, ḡigol husur nəsa amasta sarñ len navile a pan bikele. Gemətahw lan, len nələm kitin ḡeputsani len nənauan sarñ. ḡigol husur nəsa amasta tokele hum gotogol husur nəsa aKris̄to tokele. ⁶ ḡigol tabtab həni, savi hən bəbunusi ḡai, həhaḡur hən gaiug, be len nələm todaḡ len aKris̄to, ḡigole hum naslev san tohusur naləḡonion siGot. ⁷ Len nəsa gotogole, timaur mətañ hum gotogole mōs Nasub savi hən nəvanuan gail. ⁸ Goləboii ke Nasub dereh teviol hən nakonpurpuran mai gidat vīsusua hən navoian dattogole, naut kəmas datovi slev o datsavi slev.

⁹ Gaiug gotovi masta, ḡigol timagenan; ḡigol tivoi hən naslev sarñ gail. Sagesəhob hən naslev sarñ ke asike biḡol husur naləḡonion sarñ ḡigol tisa həni. Nau gati ke gaiug mai galito mətukad aMasta tosua ḡai totoh len nəmav, ale nəvide san epitov van hən nəvanuan piḡi, ideh satile.*

Nahurabat nəbalan siGot

¹⁰ Ikad nasoruan naməkot. Len Nasub mai len nabiltidaḡan san, gaiug gidar tabtab! ¹¹ Geriḡ piḡ nahurabat nəbalan siGot len gaiug hən ḡəbeil ḡəgat, naut kəmas nəhai tata setəmat gail mai nagərasian san gail. ¹² Husur datsəbal mai nəvanuan lotokad nibelito. Avil datubal mai alat lotoil a mō, mai alat lotokad nədaḡan hən na-il-a-mō-an datsaləboi datberis gail. Datubal mai abiltidaḡan gail hən nəmargobut hən navile eg a pan mai nanunun nəmargobut gail, natəmat gail len naməsav. ¹³ Imagenan geriḡ nahurabat nəbalan siGot kavkav len gaiug. Ale len nəboḡ nəsaan, dereh ḡeləboi ḡəbiḡar b̄ur alatenan lotokad nədaḡan hən nəsaan nəboḡ ləbiḡal mai gaiug. Ale nəboḡ nəbalan binoḡ, dereh ḡeil ḡəgat sal. ¹⁴ Imaienan, ḡeil ḡəgat. Gepitavis nəhau tutuḡ hən nakitinan. Ale ḡesun nahurabat nəbalan hən nanoran, hum nasoltia toriḡ nahurabat metəlai len nəməbun hən biḡat gol niben.* ¹⁵ Ale len nariem, ḡevələs naributbut hən nautautan toḡəm len na-kel-uri-an tovoi hən natəmat dattokade mai aGot.* ¹⁶ Akis ḡipat nadələmian hum nasilt tovi nahudhut nətarhai topat gol gaiug hən ḡəbeləboi ḡəbiḡol nəwei setəmat piḡi lotopaḡ ləbimat.† ¹⁷ Goləboii ke aGot ilav kuv gaiug dan nəsaan sarñ, ale nə-lav-kuvi-an enan ehum nabəhad nəbalan gotoriḡi len nəkadurñ. Lav nəbu nəbalan seNunun aGot tovi nasoruan siGot hən ḡəbiḡal həni.* ¹⁸ Ale len aNunun aGot, ḡisor tuḡ tabtab hən na-sor-tuḡ-an mai napirian tiltile gail. ḡehulahul, ale ḡisor tuḡ tabtab mōs nəvanuan siGot gail piḡi. ¹⁹ Ale ḡisor tuḡ mōs ḡinau am. ḡeus aGot ke nəboḡ nəbiḡor, tilav nasoruan mai ḡinau hən asike nəbəmətahw hən nəbiḡel natetətan hən na-kel-uri-an tovoi aGot tokel vəhoti. ²⁰ ḡinau nusor siYesu Kris̄to, be nutoh len naim bəbanis,

* **5:31:** Gen 2.24 * **6:3:** Hən naves 2-3, Exo 20.12; Deu 5.16. Ike: Putsan atəmañ mai anañ len nənauan sarñ hən natohan sarñ bivoi, mai hən ḡəbitoh bəbəlav len navile a pan. * **6:9:** Deu 10.17 * **6:14:** Isa 11.5, 59.17 * **6:15:** Isa 52.7 † **6:16:** Mat 6.13; Jon 17.15. Nasilt evi nahudhutarhai topospos lotokabut ḡole len nahurhubuluk ale ḡol tomosmos. Imagenan nəboḡ gotopati eləboi biḡat ḡol gaiug ale eləboi biḡol nəhab len nəwei ideh topaḡ, bimāt. * **6:17:** Isa 49.2, 59.17

luban̄is ginau hən natsen gail sil na-kel-uri-an tovoi notokel uri. Nimaskel uri, sanemətahw. Sor tuv̄ m̄os ginau hən nəbigole.

Nasudəlan̄ian

²¹ Nuke məteləboi natit p̄isi husur ginau mai nəsa notogole. Ale aTikikus, avagw notoləmas buni len nadəlomian, todaŋ len Nasub̄ mai nauman san, gai dereh tikel ur natit p̄isi mai gamito.* ²² Husur natenan nosəvati van hən gamito, hən ke mətbeləboi natit gail husur ginamito, ale hən biŋol mətbeləŋon biŋvoi am len nəlomito.

²³ Wawa gail len nadəlomian, nəlomit tikad natəmat. Ale na-ləmas-buni-an totah mai nadəlomian, aGot aTata mai Nasub̄ aYesu Kristo areviol həni mai gamito. ²⁴ AGot teviol kəmas hən navoian mai galit p̄isi lotoləmas bun aMasta sidato, aYesu Kristo, hən na-ləmas-buni-an topat vi sutuai.

---

* 6:21: Uman 20.4

Filippi

Nalobulat napisulan aPol totoni van hən alat a Filippi

Ase itos nalobulat napisulan egai?

aPol itosi.

aPol itos nalobulat napisulan egai hən nəsə?

Len nalobulat egai aPol esipa hən alat a Filippi hən na-ləmas-buni-an mai naviolan salito, ale ikel mai galit napisal hən ləbitoh len nəmauran seKristen tovoi.

aPol itos nalobulat egai van hən ase?

aPol itosi van hən alat siYesu len nabiltivile Filippi len naprovens Masetonia. Len nəyaran na-vəha-ru-an san a mo, aPol evi lan naut a Filippi, ale len naut ei lubar hən len naim bəbanjis husur tohut natəmat dan natəbarehreh sua.

aPol itos nalobulat egai nəsai mai len naut a be?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 63 nəboŋ totoh len naut a Rom len naim bəbanjis.

Len nalobulat egai aPol idaŋ hən nakemkeman, na-il-buri-an, nəbonan mai nasusumaran len nəmauran mai nadəlomian seKristen gail. Imasil ke aPol eləmas masuŋ hən alat siYesu len naut a Filippi. (1.1–4.23)

1) aPol etubat hən nalobulat san van hən alat siYesu len naut a Filippi, esipa vi təban aGot hən galito, ale isor tuŋ moŋ galito (1.1-11)

2) aPol ehəhaŋur husur nəvanuan gail lukel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas gai totoh len naim bəbanjis, ivatvat viri ke nəsə tevisi dereh tivan vəbar navoian, naut kəmas nəmauran o nəmatan san (1.12-26)

3) aPol ikel mai galit ke len nəmauran salit lehusur kitin hən aKristo, gol nəsə tokele hən naŋide aGot toləŋoni biŋarpar len galito (1.27–2.18)

4) aPol ike tesəvat aTimoti mai aEpaŋotitus van hən alat a Filippi (2.19-30)

5) Ivoi ke alat a Filippi lehusur naŋide siPol, likad nadəlomian len aKristo hən aGot bəriŋi ke linor len nəhon. aPol eləŋoni ke nəlolit tikad natəmat (3.1–4.9)

6) aPol esipa hən naviolan alat a Filippi lotoviol hən maii (4.10-20)

7) aPol imaris kotov nalobulat san van hən alat a Filippi (4.21-23)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Filippi

¹ Ginau aPol mai aTimoti namrovi slev seKristo, aYesu. Ginau nutos nalobulat napisulan egai van hən nəvanuan piŋi siGot len aKristo aYesu, len naut a Filippi.* Nutosi van hən naelta mai natikon gail am. ² AGot aTəmadato mai Nasub aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai arigol nəlomit tikad natəmat.

Nasipaan mai na-sor-tuŋ-an

³ Nosipa vi təban aGot sagw len nəboŋ piŋi notonau təlmam hən gamito. ⁴ Akis len na-sor-tuŋ-an sagw moŋ gamit piŋi, nusor tuŋ len nakemkeman ⁵ bathut ke mətutah mai ginau len na-kel-uri-an tovoi len nametəkav, nəmariboŋ məttoriŋ nəlomit len aYesu Kristo van vəbar daməŋai.* ⁶ Husur nunau ləboi nategai māu ke, aGot totubat hən nauman tovoi sua len gamito, gai dereh tigolgole van van tihav len nəboŋ siYesu Kristo.* ⁷ Inor hən notonau gamit piŋi maienan, bathut notoləmas bun gamit len nəlogw. Husur ke len naim bəbanjis notohtoh lan, mai len nəboŋ notokel nakitinan husur na-kel-uri-an tovoi mai notovusan koti ke tokitin, gamit piŋi mətukatəpol len navoian aGot toviol kəmas hən mai ginau.* ⁸ AGot eləboi bikel koti ke notoləŋon masuŋ hən nəberis gamito len na-ləmas-buni-an togəŋ len nəlon aYesu Kristo.

⁹ Ale nusor tuŋ maiegal ke: na-ləmas-buni-an samit tetibau van am len naləboian mai nabunus-ləboi-an piŋi hən nakitinan. ¹⁰ Imaienan dereh məteləboi mətbekuŋol hən napisal tovoi buni, hən mətbiveveu hən asike bikad natideh tosa avan ideh toləboi bikel husur gamito van vəbar nəboŋ seKristo. ¹¹ Mətepul hən naŋit nanoran len aYesu Kristo hən nəvanuan gail ləbeputsan mai sal suh nəyalyalan siGot.

Na-kel-uri-an ivan, naut kəmas nə-barjis-aPol-an

¹² Bathudud nadəlomian, nuke məteləboi ke, nəsə tovisi hən ginau esusupah mai na-kel-uri-an tovoi hən biŋar nəvanuan piŋi. ¹³ Husur enan nasoltia piŋi lotokətəkəta kəkol hən naim seSisa, mai nəvanuan piŋi am, loləboi buni ke, nutoh len naim bəbanjis sil aKristo.* ¹⁴ Ale

* 1:1: Uman 16.12 * 1:5: Uman 16.12-40 * 1:6: 1Kor 1.8 * 1:7: 2Kor 7.3; Flp 1.13 * 1:13: Uman 28.30; Efe 3.1, 4.1

bathut natsen tobanjis gat ginau, nēbathudud nadəlomian isoḅur loil gəgat len Nasuḅ. Gagai, len na-il-buri-an tosəhor ta mō, ləsamətahw hən ləḅikel ur nasoruan siGot.

¹⁵ Ekitin ke galit galevis lukel ur aKris̄to sil lototabulol bulos ginau mai lotopul hən naḅitvituhan, be galevis am lukel uri len naləḅonian tovoi. ¹⁶ Lukel uri len na-ləmas-buni-an husur loləboii ke aGot itabtabuh len ginau hən nəḅeil gəgat, nəḅikel kot na-kel-uri-an tovoi. ¹⁷ Alat lototabulol ləsakel ur kot aKris̄to, avil lukel uri hən ləḅipatpat galit məhat husur lunau ke lemədəs ginau gagai nəḅoḅ natsen tobanjis gat ginau. ¹⁸ Be savi natideh! Ivoi ḅai ke len naḅisal p̄isi, naut kəmas nagəḅərasan o nakitinan len nəlolito, lukel ur aKris̄to. Ale husur enan nukemkem.

Dereh nikemkem tabtab, ¹⁹ husur noləboii ke, len na-sor-tuḅ-an samito məi na-vi-tarhəte-an seNunun aYesu Kris̄to, nəsa tovisi hən ginau dereh tevi p̄isal hən nəḅimakuv. ²⁰ Len na-ləḅon-buni-an sagw nuvatvat viri ke səkad natideh ḅigol nahurugw ḅisa, avil nuvatvat viri ke nəlogw teil buri gagai sum̄an akis, hən ke, len natit p̄isi nəḅigole, nisal suh a Kris̄to, naut kəmas nəmauran o nəmatan sagw. ²¹ Husur len nabunusian sagw, nəmauran sagw evi seKris̄to ale nəḅimat, ivoi masuḅ am. ²² Be nəḅitoh tabtab maiegai len navile eg a pan, dereh nauman sagw tiḅan am. Nilekis hən gəlar ta be? Nəmauran o nəmatan? Nəsənauləboii. ²³ Gəlar p̄isi arulevlev hən ginau. Noləḅon masuḅ həni ke nerij nəmauran egai hən nəḅimat hən nəḅitoh mai aKris̄to, husur natenan ivoi p̄isi am hən ginau. ²⁴ Be ivoi am hən gamito ke nitoh tabtab maiegai len nibegw. ²⁵ Ale husur nunau ləboi natenan, noləboii ke nitoh van, nitah tab mai gamit m̄os napulan samit len nadəlomian mai nakemkeman. ²⁶ Imagenan, nəḅoḅ nəḅitoh mai gamit tətəs, dereh məteləboi məḅisal suh aYesu Kris̄to səhor ta mō, bathut nəsa togole hən ginau.

²⁷ Be natsua, naḅide hən nəmauran samit timasnor hən na-kel-uri-an tovoi seKris̄to, hən ke naut kəmas nəḅegəm ris gamito o nəḅitoh a tut dan gamito, dereh nesəsəloḅ həni ke mətoil gəgat sum̄an məttosua ḅai ale len nəlomit tosua mətubal tabtab m̄os nadəlomian hən na-kel-uri-an tovoi. ²⁸ Samteḅətahw len aenemi samito gail; tah gat nəlomito. Nəḅoḅ məḅeil gəgat, aenemi samit dereh leləboi səhoti ke aGot dereh tigol limasig buni be tilav kuv gamit dan nəpanismen hən nəmasigan enan. ²⁹ Husur aGot eviol kəmas hən nadəlomian len aKris̄to mai gamito, wake eviol kəmas həni am ke məttoləḅon isa vəsə m̄osi, ³⁰ husur gagai mətutoh len nəḅalan toḅitoḅ hən nəḅalan məttorisi ke notodaḅ buri a mō. Evi nəḅalan məttosəsəloḅ həni gagai ke notodaḅ buri sal.*

2

Gol tətov̄ hən aYesu nəlon tomədau, sənau gai

¹ Datoləḅon ivoi am len nəlodato len naḅonan mai aYesu, na-ləmas-buni-an san etəḅov nəlodat vi pan, datukad naḅonan len aNunun, nəlon aYesu itanjis gidato, ilolosa hən gidato. ² Husur natgalen p̄isi, mitimaskad nənauan tesua ḅai, məteləmas bun gabag hən gamito, mitikad nəlomit tesua, mitikad naləḅonian tesua ḅai. Məḅigol natgalenan, dereh mitigol ginau nepul səsəhov hən nakemkeman. ³ Samtehusur naləḅonian samit səḅomit ḅai, samtipatpat gamit səḅomit məhat, avil len nəlomit tomədau hum məttovi ut kəmas, gamit ideh, tinau ideh am hum totibau səhor gai. ⁴ Gamit v̄isusua satinau nəsa tovoi hən gai səḅon ḅai be tinau nəsa tovoi hən nəvanuan tile gail am. ⁵ Mitimaskad nənauan toḅitoḅ hən nənauan aKris̄to aYesu tokade, ke:

⁶ Naut kəmas tokad naḅoruan siGot, naut kəmas tovi aGot,
sənau ke tonor hən ḅetəgau gat naḅitp̄itoḅan mai aGot.*

⁷ Be erij gaḅulan nəhes toḅati mai nəyalyalan san,
ilav naḅoruan sinaslev sua,*
egəm vi vanuan sur̄ian nəvanuan gail,
ikad nənahənəh hən nəvanuan.

⁸ Igol nəlon emədau, sənau gai gabag,
igol husur p̄is nəsa aGot tokele,
naut kəmas togol nəmatan san.
Be savi nəmatan ḅai, imat ebun len nəhai balbal.

⁹ Imagenan aGot eputsani vi lan namilen toyalyal a məhat p̄isi,
eviol maii hən nəhes toyalyal
səhor nəhes p̄isi,

* 1:30: Uman 16.19-40 * 2:6: Jon 1.1, 5.18 * 2:7: Isa 52.13-53.12; Mat 20.28

¹⁰ hən ke nahəsən aYesu bigol natit pisi ləbetəgedur,
 len nəmav mai len navile a pan mai len naut nəmatan,
¹¹ mai nabuŋolit pisi lisor vəhoti ke,
 aYesu Kristo evi Masta,
 hən ləbisal suh nəyalyalan siGot Tata.*

Mitigol nəsa tonor hən nəvanuan gail ləbetətəv hən

¹² Gamit notoləmas bun gamit pisi, natgalen ləbimaienan, len nəlomito mitidaŋ len aGot, len namətəhwan hən nəyalyalan san, mətəhisi hən mətbigol nəsa tonor hən nəmauran aGot tolav kuv gamit dan nəsaan samito mōsi. Mitigol natgalagai suŋian məttoŋol akis hən nəsa notokele, (savi nəboŋ nototoh mai gamit ŋai, be nəboŋ nəsatoh). ¹³ Husur evi aGot toum len gamito. Iŋol naləŋonian samit inor hən esan mai igol mətələboi mətbigol husur naləŋonian enan san.

¹⁴ Len natit pisi mətbigole, mitigole, samtikoblen, samtevitvituh, ¹⁵ hən asike bikad natideh tosa avan ideh toləboi bikel husur gamito. Len nəmauran samito mitivevu ŋai, namesian təbuer, suŋian anatan aGot gail, naut kəmas navile a pan nəmargobut məttoŋol lan, topul hən nəvanuan nəlolit tokabkabur, topul hən nəsaan.* Be gamit mitimasnial hum namial lotomial len margobut hən navile a pan, ¹⁶ nəboŋ məttoŋəgau gat nasoruan hən nəmauran. Mətbigimaienan, len nəboŋ seKristo dereh neləboi nəbisor sal suh ginau ke nəsəgam sōbuer, nəsaum sōbuer.

¹⁷ Avil naut kəmas ləbigol nəbimat, naut kəmas nəda hagw bisel hum nəwain ahai tutumav toŋiri len naviolan totutumav hən van hən aGot, nohəhəvur. Gamito, mətukad nadəlomian len aKristo ale mətəviol kavkav hən gamito mai aGot hən mətbigol nəsa toləŋoni. Ehum ahai tutumav toviol kavkav hən nabuluk totutumav hən van hən aGot. Husur ke notəviol kavkav hən ginau mai aGot ale gamit mətəviol kavkav hən gamito mai aGot, naut kəmas ləbigol nəbimat, nukemkem, nuŋon mai gamit pisi len nahəhəvuran.† ¹⁸ Suŋian ginau, gamit am mitimashəhəvur, bōn mai ginau len nakemkeman.

ATimoti mai aEpafrotitus

¹⁹ Bevi naləŋonian siNasuŋ, nuvatvat viri ke asike dareh nesəvat aTimoti van hən gamito. Ale nəboŋ bətəlmam nəlogw tevi pan len nəsa bikel uri husur gamito. ²⁰ Nəsəkad avan ideh suŋian aTimoti toləmas bun gamito, tonau masuŋ hən gamito hum ginau. ²¹ Husur galit am lumasulsul hən natit salit gail səbōlit ŋai, savi natit gail siYesu Kristo. ²² Gamit mətələboi aTimoti tia, nəboruan san tovoi, mai nauman san tovoi, husur eum mai ginau len nauman hən na-kel-uri-an tovoi hum tovi natətai toum mai atəman. ²³ Imaienan nuvatvat viri ke, nəboŋ nəbələboi nəsa bəvisi hən ginau, len nəboŋ en ŋai dereh nesəvat aTimoti van hən gamito. ²⁴ Avil len Nasuŋ nodəlomi ke, ginau gabag māu dereh nivan hən gamito.

²⁵ AEpafrotitus evi ahai pispisul samito məttoŋəvati hən bəvi tarhət sagw. Evi wawa nadəlomian sagw toŋon mai ginau len nauman, toŋon mai ginau len nəbalan hum nasoltia. Be len nəboŋ egai ginau māu nunau ke nəbəsəvati van hən gamit bai.* ²⁶ Husur eləŋon masuŋ hən bəris gamito ale eləŋon isa husur məttoŋəsələŋ hən ke toməsa. ²⁷ Nokitin ke eməsaŋ habat, pəpadan imat. Be nəlon aGot itaŋisi, savi gai ŋai be nəlon itaŋis ginau am hən asike nəbikad nalolosaan vəsa batbat tomaienan. ²⁸ ŋa nənauan sagw idaŋ am hən nəbəsəvati van hən gamito, hən ke, nəboŋ mətberisi, mitikemkem ale hən nəlogw asike bətuhatuh maiegai am. ²⁹ Nəboŋ bībar gamito, kel nahəhəvuran samit maii len nakemkeman hum awawa samit len Nasuŋ. Nəvanuan lotosuŋian gai, mətəputsan galito len nənauan samito, ³⁰ husur pəpadan imat mōs nauman seKristo. Nəmauran san pəpadaŋ imasig hən bəvi tarhət sagw, gel gamit məttoŋədəs mətbigole.

3

Nanoran tokitin

¹ Bathudud nadəlomian sagw, nuke nisor len natsua tile am. Mitikemkem len nəbōnan samit mai Nasuŋ. Savi natideh hən ginau hən nəbōtos nategai tətəs; be nutosi hən bīhavhag gol gamito. ² Mətələləgau. Mitinaunan nəvanuan lotosuŋian alat ləsəkad nadəlomian. Nokis

* **2:11:** Hən naves 10-11, ris Isa 45.23 * **2:15:** Deu 32.5 † **2:17:** 2Tim 4.6. Datələboi datbikel namilen len nasoruan topitol maiegai: Nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, mətələlomi, ale mətəviol hən nəmauran samito mai aGot hən mətbigol nəsa gai toləŋoni. Imagenan, naut kəmas ləbigol nəbimat sil na-kel-uri-an tovoi enan, nukemkem, nuŋon mai gamit pisi len nahəhəvuran. * **2:25:** Flp 4.18

galit hən nalipah. Lovi vanuan nəsaaan, lotoke mitikad na-tiv-dalusi-an.* ³ Husur gidato boh datukad na-tiv-dalusi-an tokitin. Evi gidat dattolotu len aNunun aGot, dattosor sal suh nəsaa aKristo aYesu togole mōs gidato. Be datsəkad nadəlomian len na-tiv-dalusi-an nəvanuan biḡole hən nibedato mai naṽide hən nalotuan. ⁴ Naṽide galenan tagol nəvanuan lətanor, ginau nətanor magenan. Avan ideh binau ke bələboi bəl gəgat len nəsaa togole, ginau nosəhori. ⁵ Husur nukad na-tiv-dalusi-an len nəmaribonj toməlevtor sagw,* lupas ginau len nəpasusan selsraeal, len nahəmar aPenjamin, novi alpru len nəbathuyah alpru gail. Tarhət nalo siMoses, novi naFarisi.† ⁶ Tarhət na-il-gəgat-an sagw, nudaŋ len nəsaa notonau ke aGot toləŋoni, ŋa nomədas tabtab hən alat siYesu.* Tarhət nanoran, nohusur masuṽ hən nakelean todaŋ seju gail, nəsabur kotovi bonj ideh. ⁷ Avil natgalenan, a mō nunau ke lotovi natite, be gagai nunau səhoti ke, lovi ut kəmas bathut nəsaa aKristo togole. ⁸ A məhat hən natenan, nunau səhot natit pisi ke tovi ut kəmas nəboŋ notonənoṽ həni mai nasəhorian hən na-ləboi-aYesu-Kristo-an, tovi aMasta sagw. Bathut gai, natit pisi imasig din ginau. Len nabunusian sagw ehum natit pisi tovi pahsago hən nəbevi seKristo, ⁹ hən nəbiḡon maii, hən nəbevi esan kavkav. Nəsəkad nanoran len ginau səbogw togəm len na-gol-husur-nalo-an. Be nanoran notokade len nəhon aGot egəm len nadəlomian len aKristo. ¹⁰ Nuke neləboi aKristo mai nədaŋan hən na-le-məhat-an san. Nuke niḡon maii len na-ləŋon-isa-an vəsaa san, ale gəm surmān gai len nəmatan san ¹¹ hən nəbikad na-le-məhat-an dan nəmatan.

Van vəbari

¹² Nəsəmaianan sal, nəsəvevu kavkav sal. Be nohisi hən nəbėgəm surmān aKristo aYesu, gai totəgau gat ginau mōs natenan. ¹³ Bathudud nadəlomian gail, nəsənu ke notosurmān aKristo kavkav sal, avil nunau mōs natesua ŋai: len nəgamgaman hən nəmauran sagw, nəlogw ibonj hən natit gail topat a tahw tia, nugam tabtab mōs natit gail biḡpat a mō. ¹⁴ Nugam tabtab len nəgamgaman mōs nəbikad nasəhorian lan, nəbiḡar nagilen ale nəbiḡlav naviolan, aGot tokis ginau len aKristo aYesu vi lan nəmav mōsi.

¹⁵ Imaienan, gidat pisi dattomatmatu len nəmauran sidat len aKristo, ivoi ke datigam maienan. Nənauan samit bətile, nategai am, aGot dereh tigol tiḡarḡar mai gamito. ¹⁶ Avil nəmauran sidat timasnor hən nakitinan aGot togol toḡarḡar mai gidat tia.

¹⁷ Bathudud nadəlomian, mitigol tətəṽ hən ginau, ale mətəbunus vəhvahur alat lotohusur naṽide hən nəmauran namttogole mōs gamito. ¹⁸ Husur ikad isəbur lototoh surmān lotovi enəmi hən na-kel-uri-an tovoi hən nəmatan seKristo len nəhai balbal. Ginau nusor vəhasəbəbur husur galit mai gamit tia, ale gagai nutaŋ nəboŋ notokel tasi. ¹⁹ Nəmauran salit ivan vəmasig vi sutuai, nəgot salit evi naləŋonian hən nibelit ŋai, loṽiv hən nəsaa nahurulit təsaa sile, ale lunau nəmauran egai ŋai len navile a pan. ²⁰ Avil gidat, datovi uleMav gail. Ale datutoh vir avan sua bėgəm len nəmav hən biḡlav kuv gidat dan nəpanisman topat vir alat ləsariŋ nəlotil len aGot. Atenan evi Nasuḅ aYesu Kristo. ²¹ Husur, len nədaŋan san toləboi biḡol natit pisi biḡpat pipihəlan, dereh aYesu tegəgel hən nibedat lotovi ut kəmas, hən ləbesurmān niben toyalyal, aGot tolavi maii.

4

¹ Imaienan, bathudud nadəlomian, mətəil gəgat len Nasuḅ. Noləmas bun gamito, noləŋon masuṽ ke neris gamito. Mətugol nukemkem, noṽiv hən gamit məttohum naviolan notosəhori.

Nənauan məkot siPol

² Eutia mai aSintike, noŋir gamər ke samrəpəpəhw am be mərəgəm sua len na-ləŋon-husuri-an len aMasta saməru. ³ Evoi, nous gaiug am, gotovi vanuan nauman kitin, gotoḡon mai ginau len nauman, ke gevi tarhət səlaru.* Husur aroum idaŋ mai ginau len na-kel-uri-an tovoi, gəlaru mai aKlement mai galit am lotoum mai ginau, nahəsalit lotopat len naləḡulat hən nəmauran.

⁴ Mitikemkem tabtab len nəḡonan samit mai Nasuḅ, nukel tətəs həni, mətəhəhəṽur masuṽ!

⁵ Mitigol ke nəmauran samito tomədau, tiḡarḡar hən nəvanuan pisi ləḡeris ləboii. Nasuḅ egəm pəpadaŋ! ⁶ Samtinau masuṽ hən natideh, avil kel natit pisi mai aGot len nasipaən.

* **3:2:** Len naut egai, aPol isor husur nəvanuan galevis lotoke nəvanuan limaskad na-tiv-dalusi-an hən ləḡimakuḽ dan nəsaaan salito, surmān naŋu gail ta mō. * **3:5:** Gen 17.12 † **3:5:** Uman 23.6, 26.5; Rom 11.1. Nəboŋ aPol toke novi naFarisi, namilen ke tohususur nalo gail. NaFarisi gail lugol husur nalo siMoses mai nalo seju gail, ludaŋ len nalo galenan. * **3:6:** Uman 8.3, 22.4 * **4:3:** Len naut egai, nəboŋ toke nəvanuan nauman kitin, nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruən siGot, lunau ke tovi nəhes sua tovi Susukos.

Len na-sor-tuŵ-an mai naŋirian, us aGot hən nəsə məttopar.* 7 Ale aGot tigol nəlomit tikad natəmat tosəhor na-ləboi-səhoti-an p̄isi. Natəmat enan tekətkəta gol nəlomito mai nənauan samito len aYesu Kristo.

8 Len nə-maris-kotovi-an sagw, bathudud nadələmian, mitigol nənauan samit tepul hən natgaleg tovoi: tepul hən nəsə tokitin, nəsə tonor hən naḅoruan tovoi, nəsə tonor, nəsə tovevu səkad natit tosa lan, nəsə togol aGot mai nəvanuan lotohəhəvur, mai nəsə nəvanuan gail lotosor husuri ke tovoi. Natideh ḅivoi, natideh ḅinor hən aGot ḅisal suhi, mitinau natideh tomaienan. 9 Mitigol natit p̄isi notopusan həni, notolavi mai gamito; natit p̄isi məttoşəsəloŋ hən notokele, məttoşis notogole. Mətḅigole, aGot toviol hən natəmat mai gamito, dereh titah mai gamito.

Sipa hən naviolan

10 Len nəmauran sagw len Nasuḅ nukemkem habat, husur naut kəmas nototoh a tut dan gamit tobəlav tia, gagai mətosəvat na-vi-tarhəte-an gəm hən ginau, mətunau ginau tətəs am. Nəsake nəlomit tobəloŋ hən ginau, be mətodədəs mətḅisaḅ naḅisal ideh hən mətḅekətkəta təban ginau. 11 Nəsakəmaienan husur notom̄idol, aoa, len nəmauran sagw noləboi səhoti ke nohəhəvur hən nəsə notokade ŋai. 12 Nutoh ləboi nəmauran hən nə-par-tite-an tia, nutoh ləboi nəmauran hən na-pul-hən-natite-an tia. Nusab natsua tosusuah dan nəvanuan gail. Nusab nəmauran hən nahəhəvuran, naut kəmas natideh ḅevisi. Noləboi nəḅitoh ḅivoi naut kəmas nəḅepul o nəḅimalkəkat, naut kəmas nəḅepul hən natite o nəḅipar tite. 13 Noləboi nəḅigol natit p̄isi len nədaŋan seKristo togol notodaŋ am. 14 Be mətugol ivoi nəḅoŋ məttovi tarhət sagw len na-ləŋon-isa-an sagw.

15 Gamit alat a Filippi, mətələḅoi ke, nəḅoŋ notoriŋ naprovens Masetonia ei, nəḅoŋ nototubət kel na-kel-uri-an tovoi, len alat siYesu p̄isi, gamit səḅomit ŋai mətulav naviolan mai ginau.* 16 Husur nəḅoŋ nototoh len naut a Tessalonika ale notom̄idol, mətoviol gəm hən ginau vəha-ru.† 17 Nəsakəmaienan hən nəḅeus naviolan ideh. Aoa, nuke aGot teris navoian samit ale tisah tuan naviolan m̄os gamito. 18 Be gagai nukad natit p̄isi, nubaŋ tite. Nopul hən natgalenan husur aEpafrotitus ilav mai ginau tia naviolan məttoviol həni mai ginau. Naviolan galenan lohūm naviolan məttoḅutumav həni, nəḅon tosusau van hən aGot, lotonor hən nəsə gai tohəhəvur həni.* 19 Ale, aGot egaii sagw, len natit toşəbur gai topul həni, len aYesu Kristo, dereh gai tilav mai gamito natit p̄isi məttoḅom̄idol həni. 20 Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəmadato toyalyal van vi sutuai sutuai. Ganan.

Na-ke-ivoi-an məkot gail

21 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai galit p̄isi lotokad nadələmian len aKristo aYesu. Nəbathudud nadələmian lototoh mai ginau luke, “Ivoi,” mai gamito. 22 Nəvanuan p̄isi siGot luke, “Ivoi,” mai gamito; len galito, alat lotosuh len naim seSisa am lukele.*

23 Navoian aYesu Kristo toviol kəmas həni tipat len nanunumito. Ganan.

* 4:6: Mat 6.25-34 * 4:15: 2Kor 1.16 † 4:16: Hən naves 15-16, ris Uman 17.1; 2Kor 11.9 * 4:18: Exo 29.18; Flp 2.25 * 4:22: Flp 1.13

Kolosse

Nalobulat napisulan aPol totesi van hæn alat a Kolosse

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hæn næsa?

Itosi hæn bævūsani ke aYesu iyalyal masuŵ səhor bun nədaŋan mai na-il-a-mō-an gail pisi. Ale len aYesu datukad pis nə-lav-kuvi-an dan nəsaan.

APol itos nalobulat napisulan egai van hæn ase?

Itosi van hæn alat siYesu len naut a Kolosse.

APol itos nalobulat napisulan egai ɲais mai len naut a be?

Itosi pəpadaŋ hæn nasihau tovi A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbanjɪs len naut a Rom.

Len naut a Kolosse ikad ahai pusan galevis lotogəras alat siYesu ei. Ahai pusan gəgəras galenan lukel mai alat siYesu ke limaskad na-tiv-dalusi-an. Lukel ke limashusur nalo seju tokai tas nəhanian galevis. Lukel ke limaslotu hæn aŋel gail mai limashusur nəpusanan gail lotosusuah. Logəras alat siYesu ke limasgol natgalenan hæn aGot bilav kuv galit dan nəsaan salit gail. Nəboŋ aPol tosəsəloŋ hæn na-kel-uri-an husur nəpusanan galenan, itos nalobulat napisulan egai van hæn alat siYesu a Kolosse hæn ləbələboi nakitinan.

1) APol mai aTimoti arukel na-ke-ivoi-an səlaru van hæn alat siYesu a Kolosse (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tuŵ-an (1.3-12)

3) AGot igol ke, alat a Kolosse lukad navoivoian mai len nəmatan seKristo. AKristo iyalyal səhor nədaŋan mai na-il-a-mō-an gail pisi. APol eum idaŋ ɲos galito (1.13–2.5)

4) Limastoh surŋan lotobon mai aKristo, avan ideh sategəras galito. Be limasləŋon masuŵ hæn natit len nəmav. Natit pisi ləbigole limasgole len naŵide aYesu bəhəhəvur həni (2.6–3.17)

5) Nəmauran lohoim timasnor hæn biŋol Nasuḅ bəhəhəvur. Lisor tuŵ tabtab, lisor tuŵ ɲos aPol. Nasuruan salit tepul hæn navoian gol alat ləsəkad nadələmian leləŋoni (3.18–4.6)

6) Nə-maris-kotovi-an (4.7–4.18)

Na-ke-ivoi-an van hæn alat a Kolosse

¹ Ginau aPol, aGot tolekis hæn ginau hæn notogəm vi hai pispisul siYesu Kristo, ginau mai aTimoti tovi aŵagw len nadələmian, ² namrutos nalobulat napisulan egai van hæn alat siGot len naut a Kolosse. Gamit mətovi bathudud nadələmian len aKristo məttodaŋ len a Got. AGot aTəmadato teviol kəmas hæn navoian mai gamito, teriŋ natəmat len nələmito.

Nasipaan mai na-sor-tuŵ-an

³ Akis namrosipa vi təban aGot, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ namrtosor tuŵ ɲos gamito. ⁴ Namrosipa magenan husur namrosəsəloŋ hæn na-kel-uri-an husur nadələmian samito len aKristo aYesu, mai na-kel-uri-an ke məttoləmas bun nəvanuan pisi siGot. ⁵ Nadələmian mai na-ləmas-buni-an enan, mətukade husur mətuvatvat vir nəsa aGot toutaut həni ɲos gamito len nəmav, tuḅat len nəboŋ məttosəsəloŋ hæn nakitinan hæn na-kel-uri-an tovoi, van vəbar daməŋai.* ⁶ Len naut pisi len navile a pan na-kel-uri-an tovoi ehum nəhai tovi məhat, toŵan. Evivi məhat ale iŵan, egəgel hæn nəmauran sinəvanuan gail. Len naŵide tomaiənan, len nəboŋ məttosəsəloŋ həni metəkav, nəboŋ məttoləboi səhot nakitinan husur navoian aGot toviol kəmas həni, evivi məhat, iŵan, egəgel hæn nəmauran samito. ⁷ Namrunau aEpafras namrtoləmas buni tovi sev seKristo hum ginaməru. Evi gai tokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, ale eum idaŋ seKristo ɲos gamito.* ⁸ Gai boh isor mai ginaməru husur na-ləmas-buni-an samito aNunun aGot toviol həni mai gamito.

⁹ Imagenan, nəboŋ namrtosəsəloŋ hæn na-kel-uri-an husur gamito, namrusor tuŵ tabtab ɲos gamito. Namrusor aGot hæn biŋol mətbepul hæn naləboian hæn naləŋonian san, len namitisau hæn nəmauran tonor mai naləboian togəm len aNunun. ¹⁰ Namrusor natgalen hæn nəmauran samit bəputsan nəhasan aGot, ale hæn mətbəbigol bəhəhəvur hən gamito len natit pisi. Namrusor tuŵ ke, len nəmauran samito mai len natit pisi mətbəbigole mitiŵan hæn naŵit tovoi, ale məteləboi bun aGot am tabtab. ¹¹ Namrusor tuŵ ke mitidaŋ am len nabilitidaŋ san toyalyal hæn mətbidaŋ buŋ nəmauran biḅidaŋ, toh mədau bəbəlav, naut kəmas nəvanuan gail

* 1:5: 1Kor 13.13 * 1:7: Kol 4.12

læbigol mætblæþon þisa væsa. Be næþon mæþimaganen, mitikernkem. ¹² Len natgalen þisi, akis mætesipa vi tæban aGot Tata togol mættonor, hæn mæþbikad nahudhut næsa aGot totægau gati mós alat lotovi esan len natohan pipihabælan len namial san. ¹³ AGot ilav kuv gidato dan navælan næmargobut, ale ilav gidato vi lan natohan pipihabælan aNatun, aNatun gai tolæmas buni.* ¹⁴ Len næmatan siNatun datukad næmakuvan sidato, erubæt næsaan sidat gail.*

AKristo ilav namilen tovi a mæhat þisi

¹⁵ Datolæboi datþeris aKristo tolav kot aGot datsalæboi datþerisi, aKristo i vat næhes tosehör natit þisi aGot togole.* ¹⁶ Husur len aKristo, aGot eum hæn natit þisi len næmav mai len navile a pan.* Eum hæn natit datolæboi datþeris gail mai natit datsalæboi datþeris gail. Namilen ke igol alat lotoil a mo tiltile gail mai alat lotokad næðanjan hæn na-il-a-mo-an, naut kæmas aþel, nanunun næmargobut, natæmat, mai aþiltiþel gail. Natit þisi, aGot eum hæn gail len aKristo, eum hæn gail mós aKristo. ¹⁷ Næþon aGot saum hæn natideh sal, aKristo itoh sutuai tia, ale len gai natit þisi esuh husur næðanjan san etægau gat gail. ¹⁸ Imaienan, gai þai eil a mo hæn nævanuan san gail. Ale nævanuan san gail lohum niþen, aYesu evi nækadun. Gai evi natubatan mai nametækav hæn na-le-mæhat-an dan næmatan hæn tokad namilen toyalyal sehör ideh am. ¹⁹ Husur aGot ehæhævur hæn gai kavkav totoh len aNatun. ²⁰ Ale len aNatun, aGot igol natit þisi lukad navoivoian maii tætas, natit gail len navile a pan mai natit gail len næmav. AGot igol gail þisi lukad natæmat maii len næða hiNatun tomat len næhai balbal.*

²¹ A mo len næmauran samito mætutoh a tut dan aGot, len nænauan samito mætuvi enemi san gail bathut nævide tosa væsa samito. ²² Naut kæmas natgalenan, aGot igol mætukad navoivoian maii len næmatan hæn niþen aNatun. Igole hæn ke næþon mæþeil len næhon, dereh tisaþ sehöt gamit hum ke mættoveveu buni, hum mætsækad næsaan ideh ale nævanuan gail lodædas læbikel natideh þisa husur gamito. ²³ Be mitimasdælom nakitinan enan tabtab, il gægat lan. Samterus dan næ-vatvat-viri-an hæn na-kel-uri-an tovoi mættosæselon hæni. Na-kel-uri-an tovoi enan iperþjan naut þisi len navile a pan, ale ginau, aPol, aGot itabtabuh len ginau hæn næþikel uri.

Nauman siPol mós alat siYesu

²⁴ Gagai nukernkem len na-læþon-isa-væsa-an sagv mós gamito. Na-læþon-isa-væsa-an aKristo toriþi hæn næbikade len niþegw, nudan þuri van van hæn þihav mós alat siYesu lotosunþan niþen.* ²⁵ Ginau nogæm vi vanuan nauman hæn næþevi tarhæt silat siYesu husur aGot eriþ nauman hæn næþevi tarhæt samito len navælagw. Igole hæn næþikel ur nasoruan siGot kavkav mai gamito. ²⁶ Esusuan nasoruan enan san dan nævanuan gail sutuai van væbar næþon ta damæþai hæn lototætæn hæni, be gagai ikel vøhoti mai nævanuan san gail. ²⁷ Husur aGot ehæhævur hæn tokel vøhot næyalyalan topul len næ-nau-utaut-an san tosusuah, næ-nau-utaut-an san þevi tarhæt silat læsavi Ju. Næ-nau-utaut-an siGot imagegai ke: aKristo itoh len gamit mætsavi Ju, gol ke mættovatvat vir mæþbevi lan næyalyalan siGot. ²⁸ Namtukel ur aKristo mai nævanuan þisi, namtukai tas nævide tosa, namtoþusan galit len namitisau hæn næmauran tonor hæn ke, næþon læþeil len næhon aGot, limatmatu len navoivoian lotokade mai aKristo. ²⁹ Natenan, noum idan mōsi, noum taltal lan len næbilitanjan seKristo toum len ginau.

2

¹ Nuke mætelæboi ke notoum, notobal mōs gamit mætsaris ginau sal, gamit mai alat siYesu len næbilitvile Laotisea mai nævanuan nadælomian þisi læsaris ginau sal.* ² Noum idan magenan hæn læþelæþon þivoi am len nælolito mai hæn læbesua len na-læmas-buni-an. Nugole hæn læþelæboi buni, læþelæboi kavkav hæn næ-nau-utaut-an siGot tosusuah, tovi aKristo sæþon. ³ Na-voi-buni-an þisi hæn nalæboian mai namitisau hæn næmauran tonor esusuah len aKristo sæþon.

⁴ Nokæmaienan mai gamito hæn asike avan ideh þegaras gamito len nasoran gælgælan san togomah buni. ⁵ Husur, naut kæmas niþegw satoh mai gamito, len aNunun aGot ehum nototoh mai gamito. Nøhæhævur hæn nævide tonor samito mai nadælomian samit toþan len aKristo.

Mæteriþ nælomit kavkav len aKristo

⁶ Imaganen, suþan mættoriþ nælomit len aKristo, aYesu, ke tovi Masta samito, gamit, mititoh tabtab lan. ⁷ Mititoh tin lan hum næhai tokad næharhæte tokir vi pan, gol næbathute

* **1:13:** Luk 22.53 * **1:14:** Efe 1.7 * **1:15:** 2Kor 4.4; Jon 1.1-3, 18 * **1:16:** Jon 1.3; Kal 4.3 * **1:20:** Efe 2.16 * **1:24:** Ehum na-læþon-isa-væsa-an siYesu igol alat siYesu lukad næpasian veveu ale len nævide tomaienan, na-læþon-isa-væsa-an siPol igol lovivi mæhat, lotibau. * **2:1:** Kol 1.29, 4.12-13

itov vi mēhat, idañ. Nadəlomian samit tidañ tabtab am hum notoḡusan həni tia. Məteḡul masuḡ hən nasipaan.

⁸ Samtidam hən avan ideh bəsəhar gamit hum naslev len namitisau gəgəras tobəḡesw, togəm len naḡide sinəvanuan mai nəbathut nədañan gail sinavile a pan, be sagəm len aKris̄to.*
⁹ Husur aKris̄to egəm vi vanuan, ale aGot kavkav itoh len niben. ¹⁰ Ale len aKris̄to, aGot igol gamit mətogəm kavkav. AKris̄to, gai ikad nədañan hən na-il-a-mo-an hən əjel mai natəm̄at p̄isi lotokad nədañan mai na-il-a-mo-an.

¹¹ Len aKris̄to mətukad na-tiv-dalusi-an, savi na-tiv-dalusi-an nəvanuan ideh togole hən ləḡetiv dalus nahurhuben, be aKris̄to etiv dalus nabəruan nəsaan samito. ¹² Husur nəbəḡ mətobaptais ehum mətətomat, lototavun gamit mai aKris̄to. Ale aGot igol gamit mətule mēhat dan nəmatan mai aKris̄to, husur mətətorij nəlom̄it len nabiltidañan siGot togol aKris̄to tole mēhat dan nəmatan.* ¹³ A mo mətumaur len nibem̄ito be mətumat len nəsaan samito, mai na-tiv-dalusi-an hən nabəruan samit ebuer sal. Naut kəmas natenan, aGot igol ke mətətomaur mai aKris̄to. Erubat nəsaan sidat gail p̄isi. ¹⁴ Ikas kuv na-tos-gati-an len naləḡulat tokel ur nəsa dattogole tobur kotov nalo gol tonor hən datḡipanis. Ehum aGot toḡos gat naləḡulat enan len nəhai balbal nəbəḡ lotoḡos gat aKris̄to lan. ¹⁵ Len naḡide tomagenan, len nəmatan seKris̄to len nəhai balbal, ilav kuv natit hən nəḡalan dan natəm̄at gail lotodañ, lotoil a mo. Igol iparḡar ke towin len nəhon nəvanuan gail p̄isi.*

¹⁶ Imaienan, avan ideh satikel ke mitimaspanis sil nalo seju mətətoḡur kotovi, hum nəsa mətətohani, o nəsa mətətomuni, o husur mətəsgol nəhanan ideh tolo, o mətəsgol nabiltibəḡ hən nahəbati veveu, o nəSəppat gail, hum nalo seju gail tokele.* ¹⁷ Nalo galenan lohun nanunun natit gail lotogəmai, be nəbathukitinan evi aKris̄to. ¹⁸ Nəvanuan galevis lohəḡavur hən ləḡegəras ke ləsəviv. Lutolu hən əjel gail. Avil gamito, samtidam hən nənanuan salito. Məḡḡehusur nənanuan salito asike mətḡinor hən naviolan aGot totəḡau gati moḡ gamito. Lusorsor husur narisian gail lotokel ke lotorisi, be aNunun aGot sawol hən nənanuan salito. Imaienan, loḡiv len nənanuan kəmas salito lotogəm len nəvanuan ḡai. ¹⁹ Ləsasibəḡah len aKris̄to tohum nəkadhuben. Niben evi alat siYesu ale aKris̄to evi nəkadun. Nəkadun iwol hən niben nənanuan hən ḡetibau, nənau mai nabəḡasehw gail lotəḡau gat niben hən bəsua. AKris̄to imagenan, iwol hən nəvanuan san gail hən ləḡetibau hum aGot toləḡoni.

²⁰ Gamit mətumat mai aKris̄to tolav kuv gamit dan nəbathut nədañan gail sinavile a pan.* Imagenan, imabe mətəḡusur tabtab hən nalo sinavile a pan gail toke, ²¹ “Sagibari! Sagihan risi! Saḡetəḡau!” ²² Be nalo galenan lovi naḡusanan sinəvanuan ḡai. Loḡusan husur natit gail ləsəḡat sabəlav, hum nəhanian mai natit namunian. Nəbəḡ dattohani o dattomuni, lumasiḡ. ²³ Naut kəmas nalo galenan lohun lotopul hən namitisau hən nəmauran tonor, ləsəmagenan. Nalo galenan luḡol nəvanuan gail ludañ len gail, loḡəḡaras ke ləsəviv, mai ludañ taltal van vamədas nibelito hən asike ləḡinau nəsaan lotoləḡon ke ləḡigole. Be nalo galenan ləsəḡol natideh, ləsəvi tarḡət sivan ideh hən ḡinon dan nənanuan mai naləḡonian tosa gail.

3

Gol nəsa aGot toḡəḡavur həni

¹ Bathut ke aGot togol mətətole mēhat mai aKris̄to, mətukad nəmauran veveu. Imagenan, mitḡol nəlom̄it tekir gəgat len natit lotokitin len nəmav, len naut aKris̄to tobəḡah len navəlan nəmatu siGot, len nədañan mai nəyalalan.* ² Samteləḡon natit hən navile a pan, samtinau, mətəḡəḡon natit hən nəmav, mitinau tabtab həni. ³ Husur mətumat dan natit hən navile a pan, nəmauran kitin samito esusuah mai aKris̄to totoḡ len nəmav mai aGot. ⁴ Nəmauran kitin samito, nəkadun evi aKris̄to, ale nəbəḡ ḡevisi, gamit am dereh mətəvisi mai len namənas nəyalalan san.

Nəmauran tomatu mai toveveu

⁵ Imagenan, naḡide tosa samit gail hən navile a pan, mitimasgol limat ebun. Kel “Ao,” hən naitian tosa, nagolean tobḡiḡiḡal, naləḡonian hən naitian towol hən nibem̄ito, naləḡonian hən nəsaan, mai na-ləḡon-masuḡ-hən-natite-an tovi nalotuan hən natit mətətoləḡoni, savi aGot. ⁶ Nəḡol paḡpaḡ siGot totibau dereh tevi lan alat lotogol natgalenan, ləsəḡol nəsa aGot tokele. ⁷ A mo len nəmauran samito hən navile a pan, gamit am mətəḡol husur naḡide galenan. ⁸ Avil gagai mitimasriḡ ḡabulan naḡide tomagegai. Sa-nəlom̄it titabḡabulol, sa-nəlom̄it tipaḡpaḡ, samteḡəḡavur hən na-ləḡon-isa-an sivan ideh mətətoməḡahun buni, samtisor mədas nabəruan sivan ideh, sa-nabuḡom̄ito tikel nasoruan tobḡiḡiḡal. ⁹ Samteliblibəḡ mai gamit ḡabag,

* 2:8: Kal 4.3 * 2:12: Rom 6.4 * 2:15: 1Kor 15.24 * 2:16: Rom 14.1-6 * 2:20: Kal 4.3, 9 * 3:1: Psa

husur mættokol naboruan samit ta n̄o mai navide han pisi tosa dan gamit tia.* ¹⁰ Ale mætosun naboruan veveu tia togam veveu tabtab. Nəboŋ mættoləboi tabtab hən aGot igol naboruan veveu enan len gamito hən mæt̄egəm sur̄m̄an gai.* ¹¹ Len nəmauran toveveu, savi natideh hən mæt̄bevi Ju o mætsavi Ju, savi natideh hən mæt̄bikad na-tiv-dalusi-an o mætsəkade, savi natideh hən mæt̄bevi auleut o mæt̄bevi auleSkitia totohtoh len nəmargobut, savi natideh hən mæt̄bevi slev o mætsavi slev am, natilean galenan ləsavi natideh, avil aKristo esəhor natit pisi, ale itoh len galit pisi lotokad nadələomian lan.

¹² Imaienan, husur aGot tolekis hən gamito hən mæt̄bevi esan, ale husur toləmas bun gamito, mitimasmaiegai: nəlomit titaŋis gamit gabag; mitivoi hən gamit gabag; nəlomit temədau, samtinau gamito; mətəmədau len gamit gabag; mitikad na-toh-mədəu-an tebəlav naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an. ¹³ Sa-nəlomit tipaŋpaŋ tutut nəboŋ gamit gabag ideh bigol natideh totile, be mitivoi hən gamito. Gamit ideh bigol bisa hən gaiug, givoi həni, rubat nəsaan san dani. Mitinau nategai: Nasuḅ erubət nəsaan samit dan gamito, imagenan, mitimasrubət nəsaan samit dan gamit gabag.* ¹⁴ Ale na-ləmas-buni-an samit tipat a məhat hən natgalen pisi husur na-ləmas-buni-an igol natgalenan luḅon hum lotosua ŋai. ¹⁵ Ale natəmat togəm len aKristo, tiwol hən nəlomito, husur mətovi nahudhut gail len niben tosa, ale aGot ilekis hən gamit hən mæt̄bikad natəmat mai gamit gabag. Mətesipa vi təban aGot. ¹⁶ Nasoruan seKristo tepul səsəhov len gamito; len namitisau hən nəmauran tonor, mətəvusan gamit gabag həni, kel nalələgauan mai gamit gabag. Mətəkəkai hən nəbe gail len nasoruan siGot, nəbe hən nalotuan mai nəbe aNunun aGot togole; len nasipaan, kəkai len nəlomito vi təban aGot.* ¹⁷ Natideh mət̄bigole o natideh mət̄bikele, gole len nahəsən aYesu Nasuḅ.* Ale len aYesu datimassipa vi təban aGot Tata.

Nəmauran lohoim samito

¹⁸ Bareab gail, mətəriŋ gamito len navəlan asoamito hum tonor hən alat siNasuḅ.

¹⁹ Haḅut gail, mətələmas bun asoamito, sa-namətəhunian tipat len nəlomito.

²⁰ Lahutai, mitigol husur nəsa atata, anana artokele len natit pisi, husur natenan igol Nasuḅ ehəhaḅur.

²¹ Tata gail, samtigol anatumit litabulul bulos gamito. Mət̄bigole, asike ludan hən ləbigol nəsa tonor am.

²² Slev gail, mitigol nəsa amasta samit len navile eg a pan tokele len natit pisi. Samtigole ŋai nəboŋ lotokəta ris gamito hən ləbēhəhaḅur hən gamit sil nauman samito, be mitigole husur ke mət̄tomətəhw len nəyalyalan siNasuḅ, gole len nəlomit kitin. ²³ Natit pisi mət̄bigole, um len nəlomit todaŋ lan, hum mət̄tuum siNasuḅ, savi sinəvanuan. ²⁴ Mətəum van, husur mət̄tonau ləboii ke, dereh Nasuḅ tilav mai gamito nahudhut nəsa aGot tetəgau gati mōs alat lotovi esan. Ale evi aKristo tovi aMasta samit mət̄tuum san.* ²⁵ Husur avan ideh togol natideh tosa, dereh tihan navit nəsaan san. Ale navide siGot inor van hən nəvanuan pisi, ideh satile.*

4

¹ Masta mət̄tokad naslev gail, mitimaslav nəsa tonor, toḅitoḅ mai naslev samit gail pisi. Husur mət̄toləboii ke gamit tu mət̄ukad aMasta sua len nəmav.

Sor tuḅ mōs a Pol

² Mitoris tuḅ tabtab, mitidaŋ ḅuri, ale len na-sor-tuḅ-an samito, mətəhulahul, mitikad nasipaan. ³ Nəboŋ mət̄bisor tuḅ, sor tuḅ mōs ginamit am, hən aGot besəŋav hən nabopita mōs nasoruan san, hən namt̄bikel vəhot napisulan husur aKristo, napisulan tosusuah a n̄o. Ehusur na-kel-vəhoti-an enan nototoh gegai len naim bəbaŋis. ⁴ Mitoris tuḅ mōs nəbikel ur paŋpaŋ hən napisulan enan hum tonor hən nəb̄igole.

⁵ Mitikad namitisau hən nəmauran tonor len navide samito təban alat ləsəkad nadələomian. Nəboŋ ləberis nəmauran kavkav samito, lerisris aYesu lan. Mitigol ke natit pisi mət̄bigole, teliv nəvanuan tomaianan van hən aYesu. ⁶ Mitigol nasoruan samit tepul akis hən navoian mai tetəgau gat nənanuan sinəvanuan gail.* Mət̄bigol ḅimaienan, avan ideh ḅeus gaiug husur na-kel-uri-an tovoi, dereh mitikad na-sor-vari-an tonor hən mət̄bikel maii.

* **3:9:** Efe 4.22 * **3:10:** Gen 1.26; Efe 4.24 * **3:13:** Mat 6.12, 14; Efe 4.32 * **3:16:** Efe 5.19-20 * **3:17:** Nəboŋ toke len nahəsən Nasuḅ, namilen ke alat a Kolosse lovi vanuan siYesu, ale len natit pisi ləbigole, aPol ike limasgole mōs aYesu, limasgol tətōḅ hən aYesu, gol nəsa tolaŋoni. Ləbisor, lisor siYesu, lisor hum aYesu bəlaŋoni. Ləbeum, leum siYesu, leum hum aYesu bəlaŋoni. Natideh ləbigole, ligole siYesu, ligole hum aYesu bəlaŋoni. * **3:24:** Kal 4.1-2 * **3:25:** Deu 10.17 * **4:6:** Len nasoruan ta Kris ike, gol nasoruan tikasəkas, hum tokad nasol lan.

Nə-maris-kotovi-an siPol

⁷⁻⁸ ATikikus evi awawa len nadəlomian namrtoləmas buni. Evi nəvanuan na-vi-tarhəte-an mai evi naslev surman ginaməru təbən mai ginaməru len Nasub. * Nosəvati van hən gamito hən bikel ur mai gamito natit pisi husur ginau. Nosəvati hən mətbeləboi natit pisi husur ginaməru mai hən bigol mətbeləjon bivoi am len nəlomito. ⁹ Nosəvati mai aOnesimus, today len aYesu, evi awawa len nadəlomian namttoləmas buni. Gai evi auleKolosse sua surman gamito. * Dereh gəlaru arikel ur natit pisi len naut egai mai gamito.

¹⁰ AAristarkus totoh len naim bəbanjis mai ginau, gai ikel na-ke-ivoi-an san mai gamito. AMak am, amahean aParnapas, ekəmaienan. Hum notokele mai gamit tia, aMak bəgəm hən gamito, mətəhəhavur hən bəbis lohoim samit gail. † ¹¹ Ale aYesu lotokisi hən aJustus, gai am ikel na-ke-ivoi-an mai gamito. ‡ Len alat lototah mai ginau len nauman, alaten lototor ŋai lovi Ju gail lotokad nadəlomian. Loum mai ginau gegai mōs natohan pipihabəlan aGot ale nə-tah-mai-ginau-an salit igol nəlogw ivoi.

¹² AEpafras tovi gamit sua ta Kolosse mai naslev seKristo, aYesu, ike, “Ivoi,” mai gamito. Len na-sor-tuŋ-an san mōs gamit akis, ehisi hən mətbeil gəgat len naləŋonian pisi siGot mai mətbidan, mətbitmatmatu, nə-lon-uri-an bəbuer. * ¹³ Nukel koti ke gai eum idan mōs gamito mai alat siYesu len naut a Laotisea mai a Hierapolis. ¹⁴ ALuk, nəvanuan rererer namrtoləmas buni, mai a Temas, aruke, “Ivoi,” mai gamito. §

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu len naut a Laotisea. Kele mai abareab Nimfa am mai alat siYesu lotobənbon len naim san. ¹⁶ Nəbən mətbeŋvuruŋ nalobulat napisulan egai binon, lavi mai alat siYesu len naut a Laotisea hən ləbeŋvuruŋi. Ale natsual am, ivoi hən gamit mətbeŋvuruŋ nalobulat napisulan nototosi van hən galito. ¹⁷ Ale kel mai aArkippus ke, “Nauman Nasub tolavi mai gaiug hən gəbigole, gol pisi van, nauman kavkav bəsəsaruwag.”*

¹⁸ Ginau aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səbogw. Mitinau gat natsen gail lotobanjis ginau. Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamito.

* **4:7-8:** Uman 20.4; Efe 6.21-22   * **4:9:** Flm 10-15   † **4:10:** Aristarkus: Uman 19.29, 27.2. Mak: Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Parnapas: Uman 9.27, 11.22, 30.   ‡ **4:11:** AYesu lotokisi hən aJustus savi aYesu aNaturan aGot, be aYesu tile am.   * **4:12:** Kol 1.7   § **4:14:** Luk: 2Tim 4.11; Flm 24; Temas: 2Tim 4.10; Flm 24.   * **4:17:** Flm 2

1 Tessalonika

Nalobulat napolisulan na-və^{ha-sual-an} aPol totosi van hən alat a Tessalonika

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika na vīde hən ləbigol aGot bəhəhəvur. Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napolisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

APol itosi pəpədaŋ hən nasihau A.D. 51 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1)

2) Nasipaan vi təban aGot hən gamit məttoḍəlom na-kel-uri-an tovoi. Nohəhəvur husur mətukad nadəlomian enan sal (1.2–3.13)

3) Nəmauran togol aGot tohəhəvur (4.1-12)

4) Nagəmaian siNasub̄ (4.13–5.11)

5) Nakelean naməkot (5.12-24)

6) Nə-maris-kotovi-an (5.25-28)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas* mai aTimoti, namtutos nalobulat napolisulan egai. Namtutosi van hən alat a Tessalonika, lotovi siGot mai siNasub̄, aYesu Kristo. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nələmit tikad natəmat tabtab.†

Nasipaan tovi təban aGot hən alat lotodəlom na-kel-uri-an tovoi

² Nəboŋ p̄isi namttosor husur gamito len na-sor-tuṽ-an sinamito, namtosipa vi təban aGot tabtab. ³ Nəboŋ namttosor tuṽ len nəhən aGot aTəmadato, namtunau təlmam hən nauman samito hən nadəlomian, nauman samito hən na-ləmas-buni-an mai nə-daŋ-buri-an məttoḍəlade bathut nə-vatvat-viri-an len aMasta sidato, aYesu Kristo.* ⁴ Bathudud nadəlomian aGot toləmas bun gamit p̄isi, namtoləboii ke ilekis hən gamito hən mətbevi esan. ⁵ Namtoləboii, husur na-kel-uri-an sinamito husur aYesu sagəm hən gamito len nasoran ŋai, be egəm len nədaŋan, egəm len aNunun aGot, egəm len na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan. Mətoləboi naboruan namttokade nəboŋ namttotoh mai gamito. Namtutoh maienan hən namtbevi tarhət samito. ⁶ Ale mətəsəsələŋ səhot nasoruan len nakemkeman togəm len aNunun aGot, naut kəmas na-ləŋon-isa-masuṽ-an məttoḍəlade. Len na vīde tomaienən, mətugol tətōv hən ginamito mai mətugol tətōv hən Nasub̄.* ⁷ Husur natenan, galit p̄isi lotokad nadəlomian len navile p̄isi len naprovens Masetonia mai aAkaia, loləboi ləberis gamito, gol tətōv hən gamito.‡ ⁸ Husur nasoruan siNasub̄ evivile dan gamito, ikai van hən naut p̄isi a Masetonia mai aAkaia, ale na-kel-uri-an husur nadəlomian samit vi təban aGot, ibar naut p̄isi, gol ke səkad natideh am hən namtbikel husuri. ⁹ Alat galenan lukel husur nahəhəvuran məttoḍəlade nəboŋ namttotoh mai gamito, lukel uri ke məttopair dan nəlablab gail van hən aGot nəkadun nəmauran, van hən aGot kitin hən mətbevi esan hum naslev. ¹⁰ Lukele am ke məttoḍəlade vir natəlmaman siYesu, aNaturan aGot, aGot togol tole məhat dan nəmatan. Evi aYesu egaii bilav kuv gidato dan nabiltitol paŋpaŋ siGot bəgəmai.

2

Nauman siPol len naut a Tessalonika

¹ Husur, bathudud nadəlomian, gamit gabag, mətoləboii ke, natohan sinamit mai gamito, savi natohan kəmas ŋai. Ao, ikad na vīte. ² Mətoləboii ke a mō, len naut a Filippi, lomədas masuṽ hən ginamito gol namtoləŋon isa vəsa, be aGot eviol hən na-il-buri-an mai ginamito hən namtbikel na-kel-uri-an san tovoi mai gamito a Tessalonika, naut kəmas alat lotosəbur lotomətəhən ginamit len naut samito.* ³ Husur na-kel-uri-an sinamito sagəm len nəsabən. Len nəlonamit tomasil namtogəm hən namtbevi tarhət samito, nagəgərasan ebuer. ⁴ Be nəboŋ namttosor, namtusor hum ahai pispisul gail siGot, gai tosaḅi ke namttonor

* **1:1:** Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulunfan sua ŋai. † **1:1:** Silas: Uman 15.22; Timoti: Uman 16.1; Alat a Tessalonika: Uman 17.1 * **1:3:** 1Kor 13.13 * **1:6:** Uman 17.5-9 ‡ **1:7:** Masetonia: 2Kor 1.16; Akaia: 2Kor 1.1 * **2:2:** Uman 16.19-24, 17.1-9

hən namtbikel na-kel-uri-an tovoi, ale erinj len navəlanamito. Imagenan namtusor, savi hən nəvanuan gail ləbehəhəvur, be hən aGot, tokəta bunus ləboi nəlonamito, behəhəvur.⁵ Mətoləboii ke namtsasor hehe hən gamito, ale aGot eləboi bikel koti ke namtsəkad naləhjonian təməhav ideh namttosusuani o gəras gamit həni. ⁶ Namtsaləhjon nə-sal-suhi-an sinəvanuan, namtsaləhjonii len gamito o avan ideh am.

⁷ Husur ke namttovi hai pispisul gail seKristo, len nəhes namttovəti, inor hən məttaum tədaŋ hən mətəkəkətə təban ginamit tavoi. Be nəboŋ namttotoh ei, namtgəmə sumtan namttovi ut kəmas ŋai len gamito. Ginamito, namtoləmas bun gamito hum anana sua tovəhasus, tokəkətə təban anatan gail len na-ləmas-buni-an. ⁸ Namtoləmas masuŋ hən gamito gol ke namttokətəpəl hən na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito, savi enan ŋai, be namtoviol hən ginamit gabag am mai gamito. ⁹ Bathudud nadəlomian, nau təlmam hən nauman todaŋ sinamito, tohaihai masuŋ. Len nalennəyal mai nalenmariug namtəum habat mōs nəvat, hən asike natohan sinamit bəmələs len gamito, nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito.

¹⁰ Gamit, məttohad nadəlomian, mətoləboi mətʔikel koti ke, naŋide sinamit van hən gamito ikad nəboruan siGot lan, naŋide sinamit inor, nəsaan ebuer lan. AGot am eləboi bikel koti maienan. ¹¹ Mətoləboi nategai ke, naŋide namttokade mai gamito esurman naŋide atata ideh tokade mai anatan gail. ¹² Surman atata, akis namtusor hən namtbəbur nəlomito, hən namtbəgol mətbeləhjon bivoi am len nəlomito, ale len nəmauran samito, namtudaŋ hən mətʔitoh binor len napisal aGot behəhəvur həni. Husur evi aGot tokis gamito hən mətbevi esan len natohan pipihəbələn len nəyalyalan san.

¹³ Bathut nategai am, namtosipa vi təban aGot tabtab. Husur nəboŋ namttokel ur nasoruan siGot, mətosəsələŋ səhoti, savi hum nasoruan sinəvanuan ŋai, be hum tovi nasoruan siGot. Evi nasoruan kitin siGot, ŋa len nasoruan enan san, aGot eum hən gamit məttoŋin nəlomit lan. ¹⁴ Bathudud nadəlomian, bathut nadəlomian samito, mətogəmə pitoŋ hən alat siYesu Kristo len naut a Jutea. Alat len naut samito lomədəs bun gamito hən mətbeləhjon isa vəsa pitoŋ hən naJu galevis a Jutea lotomədəs bun alat siYesu ei.* ¹⁵ Evi galit lotogol ahai kelkel ur gail ta sutuai lotomat, ale lugol Nasuḅ, aYesu am tomat. Lomədəs masuŋ hən ginamito van lohut ginamito. Lugol aGot sahəhəvur, ale lukad nəsasəan van hən nəvanuan piŋi* ¹⁶ husur lotohisi hən ləḅipən gol ginamito hən asike namtbisor mai alat ləsavu Ju. Lugol imaienan hən alat ləsavu Ju asike ləḅikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito. Len naŋide tomaienən, lusah tuan nəsaan salit gail tabtab vapul səsəhov. Be gagai nələl paŋpaŋ siGot epəŋas kavkav hən galito.

APol ike teris alat siYesu a Tessalonika tətəs am

¹⁷ Be ginamit, bathudud nadəlomian, nəboŋ nəvanuan gail lotopəpehən ginamito dan gamito, lugol ehum namtgəmə vi milesw, be sabəlav. Namtorinj gamito, avil nəlonamit sarinj gamito. Len na-ləhjon-masuŋ-həni-an sinamit, namtohisi, hisi, hən namtbəris gamito tətəs am. ¹⁸ Husur namtoləhjon ke namtbətəlmam van hən gamito, ale ginau, aPol, nohisi van ale nohisi tətəs həni am, be aSetan ipən gol ginamito. ¹⁹ Namtuke namteris gamito husur ke namttovəvat viri ke mətəil gəgat len aKristo. Namtukemkem hən gamito, mətosurman nəpraŋis namttokade, namttoviv həni len nəhən aMasta sidato, aYesu, nəboŋ bəgəmai. ²⁰ Kitin, mətugol namttoviv hən gamito, namtohəhəvur masuŋ hən gamito.

3

¹ Nəboŋ namtsatoh mai gamito, namtoləhjon isa van van namtsaləboi namtbidaŋ buri am. Imaienan namtunau ke ivoi am hən ginau mai aSilas namrʔitoh səbonaməru len nabiltivile Atens.* ² Ale namrosəvat aTimoti van hən gamito. ATimoti, awawa sinaməru len nadəlomian, eum siGot mai ginaməru nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi seKristo. Namrosəvati hən bigol gamit mətʔidaŋ am, ale hən bigol mətbeləhjon bivoi am len nəlomito mōs nadəlomian samito, ³ hən na-ləhjon-isa-vəsa-an məttohad asike bigol gamit ideh bəpair dan nadəlomian san. Husur gamit gabag, mətoləboii ke aGot itabtabuh len gidato hən datbikad na-ləhjon-isa-vəsa-an. ⁴ Husur, nəboŋ namttotoh mai gamito, namtukel nalələgəuan danjir mai gamito ke nəvanuan gail dereh lemədəs bun gidato. Ale evisi maienan sumtan məttoleboii. ⁵ Imaienan, nəboŋ nəsaləboi nəbidaŋ buri am, nosəvat aTimoti hən beus kitev nadəlomian samito hən beləboii. Nunau masuŋ həni ke natəmat təsəḅ napisal ideh hən asike məttohad nadəlomian len aKristo am, ale nauman namttogole hən mətʔikad nadəlomian, tagəmə vi ut kəmas.

* 2:14: Uman 17.5-6

* 2:15: Uman 9.23, 29, 13.45, 50, 14.2, 5, 19, 17.5, 13, 18.12

* 3:1: Uman 17.15-16

⁶ Be aTimoti ivan, eris gamito, imadhatəlmam, ale ikel mai ginaməru na-kel-uri-an tovoi husur nadəlomian mai na-ləmas-buni-an samito. Ikele ke mətunau təlmam hən ginamito len nahəhəvuran, ale mətoləjon bun mətberis ginamito surian namttoləjon bun namtberis gamito.* ⁷ Imaienan, bathudud nadəlomian, namtoləjon ivoi am len nəlonamito husur gamito. Naut kəmas nəvanuan gail lomədas ginamit gol namtoləjon isa vəsa, namtoləjon ivoi am len nəlonamito husur nadəlomian samito. ⁸ Gagai namtohəhəvur hən nəmauran sinamit husur mətoil gəgat len Nasub. ⁹ Namtuke namtesipa masuʋ vi təban aGot tinor hən nəsa togole mōs gamito, be nasipaan sinamit emidol. Namtosipa hən nakemkeman namttokade len nəhon aGot husur gamito. ¹⁰ Len nalennəyal mai nalennariug namtusor tuʋ habat. Namtous aGot hən namtberis gamit tətəs, hən namtbigol kavkav hən nəsa tomidol len nadəlomian samito.

¹¹ Ale aGot sidato tovi aTəmadato, mai aYesu, aMasta sidato, təpul pīsal hən namtbegəm hən gamito. ¹² Nasub tigol na-ləmas-buni-an samito mōs gamit gabag mai nəvanuan pīsi təpul səsəhov, surian na-ləmas-buni-an sinamit mōs gamito təpul səsəhov. ¹³ Nasub tigole hən nəlomit bidəj am lan, hən asike mətbikad nəsaan ideh len gamito, be mətbinor kavkav len nəhon aGot, aTəmadato, nəboj aMasta sidato, aYesu begəmai mai alat lotovi esan. Ganan.

4

Nəmauran togol aGot tohəhəvur

¹ Namtukad nahudusoruan hən namtbikele sal. Bathudud nadəlomian, namtukel uri tia navide mətbikade māu hən aGot behəhəvur hən nəmauran samito. Ale nəmauran samito gagai ikad navide galenan. Be len nahəsən Nasub, aYesu, namtous gamito, namtonjir gamit ke, mitimagenan habat am. ² Husur mətoləboi nakelean namttolav gail mai gamito len nahəsən Nasub, aYesu. ³ Husur aGot eləjon ke mitikad nəboruan san. Eləjon ke asike mətugol naitian tosa ideh. ⁴ Eləjon ke mitiwol hən nibemit tinor hən nəboruan san, hən nəvanuan gail ləbeputsan gamito len nənauan salito. ⁵ Saləjon ke naləjonian hən naitian tiwol hən nibemito hum alat ləsələboi aGot. ⁶ Len natenan, samtemədas nəbathudud nadəlomian ideh, husur Nasub dereh tipansəm nəvanuan gail sil nəsaan galenan, hum namttokele, hum namttokel naləlgəuan mai gamit a mō tia. ⁷ AGot eləjon ke timagenan husur gai sakis gidat hən nibedat biwol hən gidato taʋtaʋor, be ekis gidat hən datbikad nəboruan san. ⁸ Avan ideh bəmətəhun nəpusanan enan, gai samətəhun nəpusanan sinəvanuan tjai, be siGot toviol hən aNunun mai gamito.

⁹ Sanor hən nəbitos natideh husur na-ləmas-buni-an məttokade hum nəbathudud nadəlomian, bathut aGot evusan gamit hən məttoləmas bun gamit gabag.* ¹⁰ Evoi, mətoləmas bun nəbathudud nadəlomian pīsi len naut a Masetonia kavkav. Naut kəmas məttomaianan, namtudəj ke məteləmləmas masuʋ hən galito van am. ¹¹ Mətəhisi hən mətbitoh mədau, mitigol nəsa topat len navələmit səbomito, ale um mōs natohan samito hən navələmit səbomito, hum namttokele hən gamit tia. ¹² Mitigol timagenan hən nəmauran samit bigol alat ləsəkad nadəlomian ləbeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hən asike mətbipar titideh.*

Nagəmaian siNasub

¹³ Bathudud nadəlomian, nuke nisor husur natsua hən mətbeləboi. Namtuke məteləboi nakitinan husur alat lotopatmari len nəmatan, hən asike mətberul hən nalolosaan, surian alat ləsəkad nə-vatvat-viri-an ideh. ¹⁴ Husur datoləboi ke aYesu tomat, tole məhat tətəs; imagenan, datoləboi ke, alat lotokad nadəlomian len aYesu təbməj lotopatmari len nəmatan, dereh lile məhat. Nəboj aYesu begəmai, dereh aGot tilav nəlonam hən galito mai aYesu, van hən.

¹⁵ Namtukel nasoruan egai siNasub mai gamito: gidato, dattomaur sal nəboj aYesu bətəlmam, asike datovi məhat a mō len alat lotopatmari len nəmatan. ¹⁶ Husur Nasub, gai dereh tevi pan dan nəmav. Dereh tikad na-kel-buni-an sua san towal habat, nadolon abiltinəl mai nəwalan hən nətrampet siGot. Ale alat lotokad nadəlomian len aKristo nəboj lotomat, dereh lile məhat a mō. ¹⁷ Beti gidat, dattomaur sal, dattotoh, vəha-sua tjai aGot tisaʋul gidato vi məhat mai galito, vi lan nəmarigw, hən datbībənən mai Nasub len naməsav. Na datitah tabtab mai Nasub vi sutuai.† ¹⁸ Imagenan beti, len nasoruan enan, mitigol gamit gabag məteləjon tivoi am len nəlomito.

* 3:6: Uman 18.5   * 4:9: Jon 13.34   * 4:12: Len naut egai nasoruan ta Kris eləboi bikad namilen ideh am ke: Mitigol timagenan hən nəmauran samit bigol alat ləsəkad nadəlomian ləbeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hən asike bipat len avan ideh am hən Bəkətəta təban gamito.   † 4:17: Hən naves 15-17, ris 1Kor 15.51-52

5

1 Bathudud nadələmian, sanor hən nəbitos natideh husur nəboŋ o namityal hən natgale-
nan ləbevisi. 2 Husur mətələboi buni tia ke, nəboŋ siNasub̄ dereh tegəm hum nəvanuan
vənvənah togəm len mariug.* 3 Nəboŋ nəvanuan gail ləb̄ike, “Datukad natəmat, natit p̄isi
ivoi, səkad natideh b̄emədas gidato,” vəha-sua ŋai na-mədas-masū-həni-an dereh tibar galito
sum̄an napəjasan hən nəpasusan togəm hən napəhāvut totian. Ale asike, asike lugam yav
dani.* 4 Be bathudud nadələmian, mətəstoh len nəmargobut, gol ke Nəboŋ siNasub̄ asike
igol mətəsəhōvut hum nəvanuan vənvənah togəm len mariug. 5 Husur gamit p̄isi mətovi
anaton nam̄ial gail, anaton nalennəyal gail. Datsavi sinalenmariug, datsavi sinəmərgobut.
6 Imaienan, datelələgau, sadatipatmari sum̄an alat lototətan hən Nəboŋ enan b̄evisi. Be
datehulahul, datetəgau gat gidat səb̄odato. 7 Husur alat lotopatmari, lupatmari len mariug,
mai alat lototərog, lotərog len mariug. 8 Avil gidato, datovi sinalennəyal, gol ke datetəgau gat
gidat səb̄odato. Datimaskətkəta gol nəlodato len nadələmian mai na-ləmas-buni-an, sum̄an
nasoltia tokol nametələi len nəməbun hən b̄ipat gol nəviyesyes. Datimaskətkəta gol nənauan
sidato len nə-vatvat-viri-an hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan, sum̄an nasoltia toriŋ nabəhad
nametələi hən b̄ipat gol nəkadun.* 9 Husur aGot sətəbtəbuh len gidato hən datb̄ipanis len
nəbilt̄ilol paŋpaŋ san. Ao, itəbtəbuh len gidato hən datb̄ikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan
sidato len aMasta sidato, aYesu Kristo. 10 AYesu imat m̄os gidato hən datb̄itoh b̄onb̄on mai
vi sutuai, naut kəmas datb̄ipatmari len nəmatan o datb̄ilele sal len nəmauran nəboŋ b̄etələmam.
11 Imaienan, mitigol mətələjoŋ tivoi am len nəlomit gabag, mitigol gamit gabag mitidaŋ am,
hum mətətolgole gagai.

Nakelean naməkot

12 Bathudud nadələmian, namtuke namtisor husur alat lotoum todaŋ təban gamito, lotoil
a m̄o hən gamito len nəv̄ide siNasub̄, lotokel nalələgauan hən gamito hən asike mət̄b̄isa.
Namtous gamit hən mət̄b̄eputsan galit len nənauan samito. 13 Husur nauman salito, len
na-ləmas-buni-an samito, mət̄eputsan galito len nənauan samito. Mititoh m̄ədaui, sam̄t̄ib̄al
mai gamit gabag. 14 Namtonjir gamit ke mitikel nalələgauan mai nəvanuan p̄etəmas gail hən
ləbeum; alat ləsəkad na-il-ḥuri-an, mətəsusupah mai galit hən ləb̄idaŋ am; mət̄evi tarhət silat
ləsədaŋ; len nə-daŋ-ḥuri-an mititoh m̄ədaui mai nəvanuan p̄isi. 15 Samtigol tisa təlmam hən
avan ideh togol tosa hən gamito. Be akis hisi hən mət̄b̄ivoi hən gamit gabag mai nəvanuan
gail p̄isi am.

16 Akis mət̄epul hən nakemkeman. 17 Mitisor tūv̄ tabtab, nanonjan təb̄uer. 18 Naut kəmas
natideh tovisi, sipa vi təban aGot həni, husur enan evi naləjoŋian siGot m̄os gamito bathut
mət̄tovi seKristo, aYesu.

19 Samt̄ipon gol aNunun aGot hum mət̄tokabut gol nəhab hən b̄imat.* 20 Samtemətəhun
nakelean hən napisulan siGot hum ləsavi natideh. 21 Be mət̄ebunus kitev natit p̄isi ke imabe.
Mət̄etəgau gat lotovoi. 22 Be bulatut dan natideh tosa.

23 AGot, toviol hən natəmat mai gamito, tigol mət̄egəm vi esan kavkav. AGot tigol
nanunumito, nəlomito mai nibemito kavkav, linor len nəhon, nəsaan təb̄uer, van vəbar
nəgəmaian siMasta sidato, aYesu Kristo. 24 AGot tokis gamito, mət̄ələboi mət̄berin̄ nəlomit
lan ke dereh tigol natgalenan.

25 Bathudud nadələmian, sor tūv̄ m̄os ginamito. 26 Len naveveuan, mət̄esum̄ nətarhon
nəbathudud nadələmian p̄isi hən mət̄b̄ikel na-ke-ivoi-an sagw mai galito. 27 Len nahəsən
Nasub̄, nukele hən gamito ke, mət̄əv̄uruj̄ naləbulat napisulan egai van hən galit p̄isi
len nəbathudud nadələmian. 28 AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai
gamito.

* 5:2: Mat 24.43; Luk 12.39; 2Pit 3.10 * 5:3: Jer 6.14, 8.11 * 5:8: Isa 59.17 * 5:19: Namilen ke samtigol ke
aNunun aGot saləboi b̄eum am, be mitidant hən b̄eum husur naləjoŋian siGot.

2 Tessalonika

Nalobulat napisulan na-v^{ha}-ru-an aPol totosi van hən alat a Tessalonika

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsə?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika ke leum tidan siYesu van vəbar natəlmaman san. Ikel naləlgəuan mai galito ke salesəsələn hən ahai pusan gəgəras gail.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos nalobulat egai nəsə mai len naut a be?

APol itosi pəpadan hən nasihau A.D. 52 nəbən totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tu^v-an ke aGot dereh tisa^b məttonor hən nəsə toutaut hənī mōs gamito (1.3-12)

3) Mətedəlom tabtab hən nəpusanan sinamito. Samtinau masu^v hən napisulan ideh toke Nəbən siNasu^b togəm tia, nəlomit satetuhathuh hənī (2.1-17)

4) Mitisor tu^v ke tiso^bur am ledəlom napisulan husur Nasu^b aYesu. Mətoləboi mət^{beil} gəgat len Nasu^b. Dereh tihavhav gol gamito dan atenan tosa vəsə (3.1-5)

5) Namtukele hən gamit ke, mətəbutat dan nəbathudud nadəlomian ideh tomətahun nauman (3.6-15)

6) Nə-maris-kotovi-an (3.16-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas mai aTimoti, namtutos nalobulat napisulan egai.* Namtutosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika, gamit mətto^vvi siGot aTəmadato mai Nasu^b aYesu Kristo. ² AGot aTəmadato mai Nasu^b aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmat tabtab!

Nasipaan

³ Bathudud nadəlomian, namtimassipa akis vi təban aGot mōs gamito. Inor hən namtəsipə vi təban husur nadəlomian samit evivi məhat masu^v, mai na-ləmas-buni-an samit vīsusua van hən gamit gabag, etibtibau am. ⁴ Imaienan namtusor patpat gamit məhat van hən alat siYesu lotolotu hən aGot len naut tiltile gail. Namtukel mai galito ke mətoil gəgat mai mətudan len nadəlomian samito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas tabtab hən gamito, gol na-ləjon-isa-vəsə-an len gamito.

Naut kəmas na-ləjon-isa-vəsə-an samito namtuke mətələjon tivoi am len nəlomit

⁵⁻⁶ Be len natgalenan aGot dereh tigol nanoran san tiparpar, husur dereh tigol gamit mitinor hən mətbitoh len natohan pipihəlan mətto^vləjon tosa vəsə mōsi. Ale len nanoran san, dereh aGot tipansəm alat lotomədas bun gamito. ⁷ Ale gamit mətto^vləjon tosa vəsə husur lotomədas bun gamito, aGot dereh tigol mitinavhav mai ginamito, len nəbən Nasu^b, aYesu bəgəm len nəmav. Dereh tēgəm mai anjel san gail lotodan⁸ mai nəhab towunwun, hən bilav nəpanismen mai alat ləsaləboi aGot mai alat ləsagol nəsə na-kel-uri-an tovoi husur aMasta sidato, aYesu tokele.* ⁹ Dereh lipanis hən na-mədas-buni-an topat vi situai. Nəpanismen enan dereh tēpəpəhun galit vi tut dan Nasu^b mai nəyalalan hən nədanjan san vi situai.* ¹⁰ Nasu^b aYesu dereh tigol natenan nəbən bəgəmai, hən nəvanuan san gail ləbīsəl suh nəyalalan san mai alat lotorin nəlolit lan tia ləbimanman lan. Ale len nəbən enan gamit am mətəputsan nahəsən ei, husur mətədəlom nəsə namttokel koti husuri.

¹¹ Imaienan namtusor tu^v tabtab mōs gamito ke aGot sidato dereh tisa^b səhoti ke, mətunor hən nəmauran gai tokis gamit mōsi. Namtusor tu^v ke len nədanjan san, aGot dereh tigol naləjonian samit pisi hən navoian, mai natit pisi mətto^vgole len nadəlomian samito, li^van hən na^{vite}. ¹² Namtusor tu^v magenan hən nəvanuan pisi ləbeputsan nahəsən aMasta sidato, aYesu, hən nəsə togole len nəmauran samito, mai hən aYesu bəputsan gamito. Natgalen dereh levisi len navoian, aGot sidato mai Nasu^b aYesu Kristo, artoviol kəmas hənī.

* **1:1:** 1Tes 1.1. Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulumən sua nja. Isa 2.10, 19, 21

* **1:8:** Isa 66.15

* **1:9:**

2

Naulurman tomətahun nalo

¹ Bathudud nadələmian, namtuke namtisor husur nagəman siMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ aGot bigol datbibonbon hən datbitoh mai aYesu.* Namtonjir gamit ke, ² samtedədarŋabu hən na-kel-uri-an ideh toke Nasub̄ toləlmam tia. Samtinau tuhatuh həni, samtesəhoŋut len alat lotogəras ke na-kel-uri-an enan evi na-kel-vəhoti-an togəm len aNunun aGot, o evi nasoruan ideh o nalobulat napisulan lotoke namttotosi, samtedələmi. ³ Avān ideh satəgəras gamito len natideh. Husur Nəboŋ siNasub̄ asike egəmai van vəbar nəboŋ nəvanuan b̄isobur b̄ipair dan aGot, b̄al maii. Beti dereh aGot tevəhot Naulurman tomətahun nalo*, aGot bigol b̄imasig buni hum tosor utaut həni sutuai tia. ⁴ Dereh atenan tipatpat gai məhat, tivi enemi hən natideh nəvanuan gail lotolotu həni o lotokisi hən aGot. Dereh tebətah len naim siGot, tikel uri ke gai səbon tovi Got.* ⁵ Nəboŋ nototoh sal mai gamito nukel tabtab hən natgalenan mai gamit tia. Mətsənaŋu gati a?

⁶ Ale mətoləboi tia ke ikad natsua toil gol atenan gagai. Ale eil gole hən aGot b̄evəhoti len nəboŋ aGot tolekis həni. ⁷ Husur nədaŋan toke nalo asike evi natideh, eum tia be esuah. Be gai toil gole, dereh tigole van vəbar nəboŋ aGot b̄ilav kuvi dan nauman hən na-il-gole-an. ⁸ Len nəboŋ enan ŋai aGot dereh tevəhot Naulurman tomətahun nalo. Ale nəboŋ Nasub̄ aYesu b̄egəmai, dereh tevuv bun nəmauran sitenan hən b̄imasig. Ale aYesu dereh tigol nədaŋan sitenan təbuer len namənas hən nagəmaian san.* ⁹ Naulurman tomətahun nalo dereh tēgəm len nədaŋan siSetan. Ale dereh tigol namerikel nagəgərasan mai natit nagəgərasan gail am, nəvanuan gail ləb̄ipəŋ lan, gol ləb̄inau ke tovi nədaŋan siGot.* ¹⁰ Ale dereh tigol natit gail pisi sanor togəras alat lotoyar len napisal tovi lan nəmasigan. Eləboi b̄egəras galito husur lomətahun nakitinan, ləsaləmas bun nakitinan enan toləboi b̄ilav kuv galit dan nəmasigan. ¹¹ Husur lotolekis hən napisal enan, aGot dereh tesəvat nə-nau-suluvi-an todaŋ van hən galito, hən ləb̄edələm nagərasian galen pisi. ¹² Imaienan, dereh aGot teriŋi hən ləb̄ipanis husur ləsadələm nakitinan be lohəhəvur hən nəsaan lotogole.

Il gəgat!

¹³ Bathudud nadələmian, Nasub̄ toləmas bun gamit pisi, ivoi hən namtbike sipa vi təban aGot mōs gamit akis. Husur len natubatan aGot ilekis hən gamito† hən b̄ilav kuv gamit dan nəpanismen. Len nauman seNunun togol məttovi esan səbon, mai len nadələmian hən nakitinan məttokade, aGot ilav kuv gamit dan nəpanismen enan. ¹⁴ Nəboŋ namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, aGot ekis gamit hən b̄ilav kuv gamito, hən məb̄ikad nahudhut nəyalalan siMasta sidato, aYesu Kristo. ¹⁵ Imaienan bathudud nadələmian, məteil gəgat, təgau gat nəpusanan namttokel mai gamito mai namttotosi van hən gamito.

¹⁶ AMasta sidato, aYesu Kristo mai aGot aTəmadato aroləmas bun gidato ale len navoian artoviol kəmas həni, arugol datləhəŋon ivoi am len nəlodato vi sutuai mai aroviol hən nəvatvat-viri-an tovoi mai gidato. ¹⁷ Gəlaru arigol məteləŋon tivoi am len nələmito, arigol mitidaŋ am mōs natit pisi tovoi məb̄igole mai mətbikele.

3

Sor tuv mōs ginamito

¹ Bathudud nadələmian, len nə-maris-kotovi-an nikel natsual am: mitisor tuv mōs ginamito. Sor tuv ke nasoruan siNasub̄ tiperŋan naut pisi tutut, nəvanuan gail lisal suhi len naut pisi bevi lan surŋan məttogole nəboŋ tobar gamito. ² Sor tuv am ke aGot tilav kuv ginamit dan navəlan alat ləsanor mai alat lotosa vəsa, husur savi nəvanuan gail pisi lotokad nadələmian.

³ Be Nasub̄, gamit mətoləboi mətberin gat nələmit lan, gai dereh tigol mitidaŋ am mai tekəkəta gol gamito dan atenan tosa vəsa tovi təmat.* ⁴ Len Nasub̄ namtoləboi buni ke gagai mətugol nəsa namttokel todaŋ mai gamito, mai dereh mitigol timaienan tabtab. ⁵ Nasub̄ tiwol tabtab hən nələmito, len napisal hən na-ləmas-buni-an siGot, mai nə-daŋ-buri-an hən na-toh-mədaŋ-an seKristo.

Samtīvekan

* 2:1: 1Tes 4.15-17 * 2:3: Natosian galevis ta sutuai luke Naulurman hən nəsaan. * 2:4: Dan 11.36; Eze 28.2
* 2:8: Isa 11.4 * 2:9: Mat 24.24 † 2:13: Natosian galevis ta sutuai luke husur aGot ilekis hən gamito hum məttovi naŋit nametəkav san gail. * 3:3: Isa 49.7; Mat 6.13; Jon 17.15

⁶ Bathudud nadəlomian, namtukel idəŋ mai gamit ke, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, mətebulatut dan nəvanuan nadəlomian ideh tovekan, saum husur nəpusanan namttolavi mai galito.* ⁷ Bathut gamit mətoləboii ke mitimasgol tətəv hən ginamito: ginamit namttotoh mai gamito be namtsavekan boŋ ideh. ⁸ Namtoŋur nəhanian p̄isi namttotoh, namtsaus gamit ideh hən naviolan hən nəhanian. Ao namtoom idəŋ len nalennəyal mai nalenmariug hən asike namtbihan nəvat samit ideh.* ⁹ Namtukad nədaŋan hən na-ll-a-mo-an hən namtbəus gamit hən mətbəvəŋan ginamito, be namtsagole husur namtuke namttogol nəvide sua tonor hən mətb̄igol tətəv hən. ¹⁰ Nəboŋ namttotoh mai gamito, namtokəmaiegai mai gamit ke, “Avan ideh asike b̄eum, satihan.”*

¹¹ Namtokəmaienan husur namtosəsələŋ hən ke gamit galevis luvekan. Ləsaum be losul hən nahunusulito taŋtaŋor. ¹² Namtukele idəŋ mai galito ke, len nahəsan Nasuḅ, aYesu Kristo, limastoh mədau, um m̄os nəhanian halit gabag.

¹³ Be gamit, bathudud nadəlomian, nəvoian məttogole, mitigol tabtab hən naut kəmas nələmit bisa husuri. ¹⁴ Avan ideh asike b̄igol nəsa namttokele len naləbulat napisulan egai, mətekəta ləboii. Ale mətebulatut dani hən nahurun bisa. ¹⁵ Samtinau hum tovi enemi, be kel nalələgauan mai hum tovi wawa samit len nadəlomian.

Nə-maris-kotovi-an

¹⁶ Nasuḅ hən natəmat teviol tabtab hən natəmat mai gamito len nəp̄isal p̄isi. Nasuḅ titoh mai gamit p̄isi. ¹⁷ Ginau, aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai len navəlagw səbōgw, hum nototosi len naləbulat napisulan p̄isi hən mətb̄eləboii ke tovi ginau nototos naləbulat. ¹⁸ AMasta sidato, aYesu Kristo māu, teviol kəmas hən nəvoian mai gamit p̄isi.

* **3:6:** Natosian galevis ta sutuai luke gamito.

* **3:8:** Efe 4.28; 1Tes 2.9

* **3:10:** 1Tes 3.4, 4.11

1 Timoti

Nalobulat napisulan na-^{ha-sual-an} aPol totoni van hən aTimoti

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsə?

Nalobulat napisulan egai ikel mai aTimoti napisal hən behusuri hən bigol nauman totibau san.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hən nəmantuhmar sua tovi tarhət san len nauman, nahəsən aTimoti.

APol itos nalobulat napisulan egai nəsai mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadəŋ hən nasihau tovi A.D. 65 nəboŋ totoh len naut a Masetonia.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti (1.1-2)

2) Napusanan husur alat siYesu mai alat lotoil a mō silat siYesu (1.3–3.13)

3) Nəmauran seTimoti timasvusan nanoran (3.14–4.5)

4) Nəvanuan gail limasləboi ləberis naʋide seTimoti hən ləbigol husuri (4.6–6.21)

Na-ke-ivoi-an van hən aTimoti

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi ahai pispisul sua siYesu Kristo bathut nakelean siGot, aGot tolav kuv gidat dan nəsaa sidato, mai aYesu Kristo tovi nə-ʋatvat-viri-an sidato. ² Nutos napisulan egai van hən gaiug, aTimoti, gotovi anatumg kitin len nadəlomian.* AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titanis gaiug, mai gai tigoil nəlon tikad natəmāt tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

Nauman seTimoti len naut a Efesus

³ Hum notokele mai gaiug, notonjir gaiug nəboŋ notovi Masetonia ke, gitoh tin a Efesus* hən gəbikai tas galito, (alatanen dartoləboi galito), hən ke salevusan napusanan gəgəras am. ⁴ Kel puli van hən galit ke salinau masuʋ hən nəbol sakitin, salihol kəmas husur nəbathuyah seJu gail husur nəbathuyah galenan ləsavi natideh. Natgalenan lugol ke lunau sobuer hən nəsai be ləsagol nənauan sivan ideh hən behusur nauman siGot tovi len nadəlomian. ⁵ Nəkəmaienan hən datbeʋusan mōs na-ləmas-buni-an togəm len nəlon toveveu mai tomasil buni, mai nadəlomian, nagərasian tobuur. ⁶ Galevis luyar, lusab dan napisal enan, lupair van hən naholan kəmas. ⁷ Luke ləbəgəm vi hai pusan hən nalo siMoses, ris lototətan hən nəsai lotokele mai lotətan hən nəsai lotosor taltal ke tokitin.

⁸ Be datoləboi ke nalo ivoi, avan ideh behusur binor hən naləŋonian siGot. ⁹ Datoləboi am ke nalo savi hən alat lotonor, avil ipat mōs alat lotomətəhuni mai alat ləsahusuri. Ipat mōs alat ləsələboi a Got mai alat lotosa. Ipat mōs alat ləsəlotu hən aGot mai alat ləsəkad nadəlomian. Ipat mōs alat lotogol atəmālit o analit lotomat mai alat lotogol avan ideh am lotomat. ¹⁰ Ipat mōs alat lotogol naitian tosa, naulumān togol naitian mai naulumān, napəhaʋut togol naitian mai napəhaʋut, alat lotovənoh nəvanuan hən beʋur hən sūmān naslev, nəvanuan nalibibəŋ gail, alat lotolibəŋ len nakotan mai avan ideh am, nəmauran san sahusur napusanan tokitin. ¹¹ Ale, napusanan tokitin inor hən na-kel-uri-an tovoi hən aGot namənas toyalyal sidato, gai tokel mai ginau tia ke numaskel uri.

Navoian siNasub topat len aPol

¹² Nosipa vi təban aYesu Kristo, aMasta sidato, tolav nədaŋan mai ginau, husur len nənauan san nudarj lan, ale gai erij ginau len nauman san. ¹³ Naut kəmas a mō nukel ke aYesu savi a Kristo aGot totabtabuh lan, mai nomədas tabtab hən alat lotohusur aYesu, mai novi nəvanuan napesəvaran;* aGot, nəlon itanjis ginau husur notətan hən nəsai notogole mai nəsekad nadəlomian. ¹⁴ Len na-voi-masuʋ-an san, aMasta sidato erubət nəsaa sagw dan ginau, ale eviol masuʋ hən nadəlomian mai na-ləmas-buni-an topat len aKristo aYesu, mai ginau. ¹⁵ Nasoran egai evi nakitinan ale inor hən nəvanuan piisi ləbedəlom buni, ke; aKristo aYesu egəm vi lan navile a pan hən bilav kuv alat lotosa dan nəsaa salito, be ginau nusa vəsai səhor galit piisi. ¹⁶ Avil naut kəmas nusa maienan, aGot sagol nəpanismen tonor hən ginau, be nəlon itanjis ginau. Imaienan hən ke, len ginau notosa səhor galit piisi, na-toh-mədau-an

* 1:2: Uman 16.1

* 1:3: Efesus: 2Kor 1.8; Masetonia: 2Kor 1.16

* 1:13: Uman 8.3, 9.4-5

tobëlav siYesu Kristo bïparþar. Igole hæn ke alat læbïkad nadælomian lan, læbïkad næmauran vi sutuai, dereh lelæboi læberis næyalyalan san len næsa togole len ginou. ¹⁷ Imaienan, nævanuan pïsi limasputsan nahæsan aGot mai kel ur natit pïsi toyalyal, gai togole. Evi Nakïñ vi sutuai, itoh vi sutuai, nævanuan pïsi lodædas læberisi mai gai sæbon ñai evi aGot! Ganan.

¹⁸ Timoti, anatugw, nulav nakelean egai today mai gaiug, tonor hæn na-pæhav-utaut-an gail husur gaiug a mo, hæn gæbelæjon ðivoi am len nælóm hæn gæbïbal len næbalan tovoi. ¹⁹ Hæn gæbïmaienan, gimastægau gat nadælomian, nælóm timasmasil. Hum gotolæboi, galevis lomætahun natgalenan, ña nadælomian salit ibat, imaburþur. ²⁰ Galit eru arovi aHimeneus mai aAleksada, notolav gæluru len navælan aSetan hæn arþelæboi ke saarisor tas aGot am.†

2

Nalotuan timabe?

¹ Nusor mai gaiug, nolæjon masuŧ ke gigol nañirian, na-sor-tuŧ-an, gisor mai aGot mós nævanuan tile gail, ale gigol nasipaan mós nævanuan pïsi. ² Gigol timaienan mós nakïñ gail mai alat lotoil a mo, hæn datþitoh mædau len natæmat, mai len næboruan siGot, mai len nænauan tovoi, nænauan tonor. ³ Na-sor-tuŧ-an tomaienan ivoi, igol aGot ehæhævur, aGot tolav kuv gidat dan næsaan sidato. ⁴ Bathut elæjon ke nævanuan pïsi limakuv dan næsaan salito* mai legæm hæn nalæboian hæn nakitinan. ⁵ Husur ikad aGot tosua ñai, mai ikad gai tosua ñai, tolæboi bæsehar nævanuan gail van hæn aGot, naulumæn, aKristo aYesu. ⁶ Gai eviol hæn gai gabag hæn bisar gel nækabut hæn næsaan tobanjis gat nævanuan pïsi.* Næboñ togol natenan evæhot nalæjonian siGot len næboñ tonor hæni. ⁷ Imagenan aGot itabtabh len ginou hæn næbegæm vi vanuan kaikai mai ahai pispisul sua, (nukel nakitinan; næsalibor), itabtabh len ginou hæn næbegæm vi ahai þusan silat læsavi Ju, hæn næbeþusan hæn nadælomian mai nakitinan.*

⁸ Ña nolæjon ke alalumæn len naut pïsi limasnor masuŧ, hæn læbelæboi læbisar hæn navæalit gail vi mæhat len na-sor-tuŧ-an, nælol pañpañ mai na-sor-þalbal-an teþuer.*

⁹ Be alatpæhævut limabe? Nolæjon ke alatpæhævut lesun nahurabat tonor, tovoi len næhon nævanuan pïsi, tosusuan nibelit, sagol alalumæn hæn læbelæjon galito. Salevir navurulit o riñ nagol o nanesnes o sun nahurabat nævat han totibau.* ¹⁰ Avil ivoi hæn læbevæhas galit hæn nagolean gail lotovoi, lotonor hæn latpæhævut lotokel ke lotokad næboruan siGot. ¹¹ Apæhævut ideh timassæseloñ husur nasoruan siGot hæn bælæboi, toh mædau, riñ galit len navælan alat lotopuspusan. ¹² Næsædam hæn napæhævut ideh hæn þepusan. Sateil a mo hæn naulumæn ideh, mai aulumæn satitoh len navælan, be apæhævut timasmædau. ¹³ Husur aGot igol aAtam, beti aIv. ¹⁴ Mai savi aAtam todælom naliborjan; avil napæhævut, bathut edælom naliborjan, gai egæm vi vanuan næsaan sua.* ¹⁵ Avil alatpæhævut, læbitoh len nadælomian mai na-læmas-buni-an mai læbehusur masuŧ hæn naþisal siGot len navide tovoi len næhon nævanuan gail, dereh limakuv dan næsaan salito len næpasusan salito.

3

Alat lotoil a mo mai natikon gail

¹ Egai bogai nakelean nakitinan sua: “Avan ideh bælæjon bægæm vi vanuan na-il-a-mo-an sua hæn alat siYesu, elæjon nauman sua tovoi.” ² Nævanuan na-il-a-mo-an imaiegai tia ke: ikad næboruan tonor ñai len næhon nævanuan gail, etægau gat næmauran nælahan tokade mai asoan tosua ñai, sagol tæmhav hæn natideh, etægau gat nælon gabag, ikad nænauan tovoi. Ehæhævur hæn nametþos gail læbæbis lohoim san ale kækæta tæban galito. Ikad namitisau hæn naþusanan. ³ Satærog, sagol nasænhan be ikad navide tomædmædau, savitvïtuh mai salæjon masuŧ hæn nævat. ⁴ Iwól hæn næbathudud san ivoi, hæn anatun gail læbesæseloñ husuri, gol næsa tokele len nahæhævuran. ⁵ (Avan ideh asike bælæboi biwól hæn næbathudud san, gai tækæta tæban alat siGot mabe?) ⁶ Savi avan sua tomadhapair van hæn aGot. Bimagenan, hum ma bïpatpat gai mæhat ale aGot tipansem gai hum natæmat. ⁷ Len nænauan silat læsækad nadælomian, ikad næboruan tovoi hæn asike nahurun bisa len næholito mai asike ðiteh len næhai tata setæmat.*

⁸ Natikon gail am lumaiegai tia ke: lunor len nænauan sinævanuan gail, læsasumæn nahit togægel hæn gai, læsatærog, læsalæjon masuŧ hæn natit lotogægæras hæn læbïkade. ⁹ Len nælolit

† 1:20: 1Kor 5.5; Himeneus: 2Tim 2.17; Aleksada: 2Tim 4.14 * 2:4: Eze 18.23 * 2:6: Mat 20.28 * 2:7: 2Tim 1.11 * 2:8: Exo 9.29; 1Ki 8.22 * 2:9: 1Pit 3.3 * 2:14: Hæn naves 13-14, ris Gen 2.7, 21-22, 3.1-6 * 3:7: Hæn naves 2-7, ris Tit 1.6-9

toþarþar lotəgau gat nakitinan hən nadəlomian aGot tovəhoti. ¹⁰ Hən gəbitabtabuh len avan ideh hum natikon, gimasbunus ləboi galit bai, beti avan ideh asike þisaþ natideh tosa len galito, riŋ galito hən ləbəkəkətə təban nəvanuan gail hum natikon gail.

¹¹ Imagenan, nəbareab salit lumaiegai tia ke: lukad nəboruan tovoi len nəhon nəvanuan gail, ləsasor mədas nəboruan sivan ideh, ləsagol təməhav hən natideh, lutah mai aGot len natit þisi lotogolge.

¹² Hum notokele husur natikon gail, lumaiegai tia ke: lotəgau gat nəlahan lotokade mai asoalit tosua ŋai, luwol hən anatulit gail ivoi mai alat lototoh len naim salito. ^{*} ¹³ Husur alat lotokəkətə təban nəvanuan gail tovoi, hum natikon gail, dereh legəm vi vanuan tonor masuŋ len nənanuan sinəvanuan gail, ale leil gəgat tidan len nadəlomian len aKristo aYesu.

Nakitinan hən nadəlomian sidato

¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh negəm hən gaiug. Be nutos nakelean galegai van hən gaiug hən ke, ¹⁵ nəbədədas nəbegəm tutut, gaiug geləboi nəvide, nəvanuan gail limaskade len nəbathudud siGot. Nəbathudud enan evi alat siYesu, siGot tovi nəkadun nəmauran, lotovi narivbet mai nəpaudesen hən nakitinan. ¹⁶ Səkad nə-lon-uri-an. Datuþan len nəbathukitinan dattokad nadəlomian lan. AGot evəhoti maiegai ke:

Gai evisi tia, ikad niben nəvanuan,

aNunun eŋusan səhoti ke inor,*

aŋel gail lorisi,

nəvanuan nadəlomian lukel uri mai naluvoħ gail len naut totiltile,*

len navile a pan kavkav nəvanuan gail lukad nadəlomian lan,

ale aGot ilavi vi məhat vi lan namənas.

4

Naləlaguan husur ahai þusan gəgəras gail

¹ ANunun aGot ikele imasil ke len nəboŋ gail ləbegəmai nəvanuan galevis dereh lerin gəbūlan nadəlomian len aKristo balai, ale lerin nəlolit len nanunun gəgəras gail mai nəþusanan setəmat gail. ² Nəþusanan tomagenan egəm len nəvanuan nagəgərasan gail lotoliblibon, nəlolit etətan hən nəsa tovoi o nəsa tosa suman natəlai toput togol nəlolit totabtabu. ³ Dereh likai tas nəlahan ale likai tas nəhanan hən nəhanian galevis: nəhanian aGot togole mōs nəhanan hən nasipaan mōs alat lotokad nadəlomian mai lotoləboi nakitinan ləbihani. ⁴ Bathut natit þisi aGot togole ivoi, ale datbilavi len nasipaan, sadatemətahun natideh. ⁵ Husur nasoruan siGot mai na-sor-tuŋ-an igole iveveu, igole ivoi.

⁶ Timoti, gəbəkəmaienan mai nəbathudud nadəlomian, dereh gevi nəvanuan nauman tovoi siYesu Kristo, aGot tohis gaiug len nasoruan hən nadəlomian mai hən nəþusanan tovoi gotohushusuri tia. ⁷ Wake gemətəhun nəbol gail ta situai ləsakitin mai nəbol taŋtaŋor gail ale geutaut hən gaiug gabag akis hən gəbikad nəboruan siGot tabtab. ⁸ Husur na-utaŋ-həni-an hən niben ivoi kəkereh, avil nəkədean hən nəboruan siGot ivoi mōs natit þisi. Ivoi hən navi-tarhəte-an hən nəmauran ta daməŋai mai hən nəmauran vi situai. ⁹ Nasoran enan ekitin, goləboi gəberin nəlōm lan, ale inor hən gəbədəlo mi bathut nasoruan ekitin. ¹⁰ Natenan mau datohisi, datoum todan mōsi, bathut datorin nə-vatvat-viri-an sidato len aGot tovi nəkadun nəmauran, toləboi bilav kuv nəvanuan þisi dan nəsaan salito. Be nəvanuan nadəlomian gail? Nukele mai gaiug, Timoti, ilav kuv galit dan nəsaan salit tia.

¹¹ Gikele tidan mai geþusan hən natgalenan. ¹² Avan ideh satinau ke gaiug gotovi ut kəmas husur gotovi nəmantuhmar, be gigol nəvide tovoi hən alat lotokad nadəlomian ləberisi, ləbigol tətōv həni, gigol nəvide tomaiēnan len nasoran, nagolean, na-ləmas-buni-an, nadəlomian mai naveveuan sam. ¹³ Geŋururŋ akis hən natosian siGot len nəhon nəvanuan nadəlomian gail, kel namilen mai þusan həni vir nagəmaian sagw.* ¹⁴ Sagerin naviolan gotokade tipat kəmas, naviolan aGot toviol həni len na-pəhav-utaŋ-həni-an, nəboŋ alat lotokəkətə təban alat siYesu lotorin nəvəlalit len gaiug. ¹⁵ Nəlōm tidan akis len nagolgelean hən natgalegai, hən nəvanuan þisi ləberis ləboii ke nauman sam ivoi am tabtab. ¹⁶ Geləlagu hən gaiug, kəkətə gol nəþusanan sam hən binor, his tabtab həni. Gəbigole, dereh aGot tilav kuv gaiug mai alat lotosəəlōŋ hən gaiug dan nəsaan samito.

5

Nəbatunau pəhavut gail, aelta gail, naslev gail

* **3:12:** 1Tim 3.2   * **3:16:** Rom 1.4; Jon 1.14   * **3:16:** Kol 1.23   * **4:4:** Gen 1.31; Mat 15.11; Mak 7.19; Rom 14.6,

14-18   * **4:13:** Luk 4.16-21

¹ Timoti, sagesivoh len ahaʋut ideh, nedaṁ han tosəhor ehaṁ, be nəboŋ gəbīgole binor, gisor malumlurṁ maii surṁan tovi atəmaṁ.* Sor mai alalurṁan, nedaṁ halit səbar ehaṁ, surṁan lotovi aʋaṁṁ gail. ² Sor mai abareah gail surṁan lotovi anaṁ gail, ale len naveveuan, sor mai alatpəhaʋut, nedaṁ halit səbar ehaṁ, surṁan lotovi aʋavinerṁ gail. ³ Gevi tarhət sinəbatunau pəhaʋut lotomṁidol lotovi batunau kitin, ləsəkad nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh. ⁴ Be nəbatunau ideh bīkad anatan gail o aməhaibən gail, galit ṁṁau leləboi ke limaskətkəta təban nəbathudud salito hən ləbisar gel nəkabut sinana mai tata salito artohis galito. Ləbəhusur naʋide tomaienən, aGot ehəhaʋur həni. ⁵ Nəbatunau kitin tomṁidol, nəbathudud san toḅuer, gai erih nəlon len aGot, ale igol tabtab hən naŋirian van hən aGot mai na-sor-tuʋ-an ṁos na-vi-tarhəte-an len nalennəyal mai nalenmariug. ⁶ Be nəbatunau ideh toḅusur nəmauran hən naləŋonjan san səbən ŋai, alitenan imat, naut kəmas ke tomaur sal. ⁷ Gikel nakelean galen lotodan mai alat siYesu hən ləbīkad nəboruan tonor ŋai, hən avan ideh asike bīke lotosa. ⁸ Be avan ideh asike bēkətkəta təban amahean gail, asike bēkətkəta təban nəbathudud san, bīmagenən, gai emətahun nadələmian len aKristo, ipair dan nadələmian enən, ale isa səhor alat ləsəkad nadələmian.

⁹ Nəboŋ gəbitos gat nəbatunau kitin gail, gitos gat nəbatunau pəhaʋut ideh, nedaṁ han tosəhor 60. Hən gəbitos gati, imagegai tia ke: etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosa ŋai, ¹⁰ nəmauran san ikad naʋide mai nagolean tovoi. Nəvanuan gail loləboi ləbīkel ur naʋide tovoi san: hum tohis anatan gail tovoi; toḅəhaʋur hən bēkətkəta təban nametḅos gail lohoim san; tokətkəta təban alat siYesu hum gai tovi naut kəmas; tovi tarhət silat lotoləŋon tosa, len natit piṁi todan len nagolean tovoi toṁtile. Tos gat nəbatunau tomaienən hən alat siYesu ləbevi tarhət san.

¹¹ Avil sagitos gat nəbatunau ideh, nedaṁ han səbar 60 sal. Husur nəlon tosəhsəhob hən naulurṁan igol ke eləŋon biṁoh maii, naut kəmas aKristo, ike tilah. ¹² Imaienən, dereh aGot tisab alitenan ke tosa bathut ke toriŋ gaḅulan na-kel-gati-an nametəkaḅ gai tokele a ṁo. ¹³ Sual am, dereh alitenan tegəm pətəmas, tiyar husur naim gail, ale savi pətəmas ŋai, be tēpəpat soruan, tesulsul len nəsa savi esan, ale dereh tisoror husur nəsa sanor hən biṁor husuri. ¹⁴ Imaienən, nuke nəbatunau galenan lilah, lipasus, liwol hən nəbathudud salito, gol ke aenemi edədas ləbiṁor mēdas nahəsadato. ¹⁵ Husur alitenan galevis lupal sob tia hən ləbəhusur aSetan. ¹⁶ Napəhaʋut nadələmian ideh bīkad nəbatunau gail len nəbathudud san, tevi tarhət salito. Sanor hən alat siYesu ləbēkətkəta təban galito. Bimaienən, alat siYesu loləboi ləbevi tarhət sinəbatunau tin gail lotopar vi-tarhəte-an.

¹⁷ Aelta ideh toil a ṁo hən alat siYesu, beil a ṁo biṁoi, inor ke loputsani len nənauan salito, loʋuri inor. Timaienən hən aelta toḅusan mai tokel ur nasoruan siGot. ¹⁸ Bathut natosian siGot ike, “Sagepis gat nabuŋon nabuluk topal kuv namisurhuwit dan nəhəvhəte husur nahudhuwit tohani evi napurpuran hən nauman san.” Natosian siGot ikele am ke, “Inor ke nəvanuan nauman tikad napurpuran tonor hən nauman san.”* ¹⁹ Sagedələm avan ideh səbən tosor tas aelta hum tosa, timaskad nəvanuan teru o titor lotoris nəsaan enən gol loləboi ləbīkel koti.* ²⁰ Be səhar alat lotoil a ṁo lotogolgol nəsaan sal leil len nəhon alat siYesu piṁi, gikel nalələgauan mai galito hən alat siYesu am ləbēmətəhəw.

²¹ Timoti, nukel mai gaiug, len nəhon aGot, aYesu Kristo mai aŋel aGot tolekis hən galito ke, gīgol natgalegai notokel buni ale gol tepitpiṁoʋ hən nəvanuan piṁi, sagivoi hən tesua səhor togon. ²² Sagisohotut hən gəberih navələṁ len avan ideh hən beil a ṁo. Husur biṁeh, ehum gotoḅon maii len nəsaan san. Təgau gat nəmauran naveveuan san.

²³ Sagemun nəwai ŋai, be mun kəkereh hən nəwain ṁos nabəhaʋurṁ tosa sil naməsahan gotokadkade.

²⁴ Nəvanuan galevis lugol nəsaan gail, gol ke nəvanuan piṁi lotoləboi gail, loləboi am ke dereh lipanis. Be ikad galevis am, nəsaan salit lotosusuah, dereh tevisi a tahw balai. ²⁵ Len naʋide tomaienən, nəvanuan piṁi loləboi nagolean gail lotovoi, be asike ləbeləboi gail, naut kəmas, navoian galenan lodədas ləbesusuah.

6

¹ Naslev gail lotokad nadələmian lukad nəmauran todan, be limasnau amasta salit gabag hum lotonor hən ləbeputsan galit len nənauan salito. Naslev gail limaienən hən avan ideh asike bēmədas nahəsən aGot mai napusanan san. ² Naslev bīkad amasta tokad nadələmian, sateŋit nəhon van həni husur evi wawa len nadələmian san. Teum tiṁoi am ṁosi, husur nauman san evi tarhət sinəvanuan nadələmian, gai toləmas buni.

* 5:1: Lev 19.32

* 5:18: Deu 25.4; Mat 10.10; Luk 10.7; 1Kor 9.9

* 5:19: Deu 19.15

Naləjonian hən nəvat

Pusan husur natgalegai, sor malurūlum hən nəvanuan ləbēhusur gail. ³ Avan ideh tokel ur nəpusanan totile, sədam hən nasoruan tonor siMasta sidato aYesu Kristo, sədam hən nəpusanan tonor hən nəboruan siGot, ⁴ gai ipatpat gai məhat masuṽ, saləboi natideh. Nəvanuan tomaianan imalkəkat hən bisor levlev, hən bəvitvītuh husur nasoruan gail. Natgalenan lugol nə-təbulol-bulosi-an, napəpəhwan, nasoran tomədas nəhes gail, nənauan tosab, tosa, ⁵ mai na-sor-bəlbəlan. Nəvanuan gail lotomaienan, nənauan salit itaṽtaṽor vavinvinu, nakitinan ebuer lan. Lunau ke loləboi ləbēhusur nəboruan siGot hən ləbikad nəvat tosoḅur.

⁶ Avil datbēhəhaṽur hən nəsa datbikade, datbikad nəboruan siGot, namilen ke datopul hən natit tovoi. ⁷ Husur nəboŋ lotopas gidato, datsəlav natideh gəmai. Ale nəboŋ datbimat, dereh datedədas datbilav natideh van. ⁸ Be datbikad nahurabat mai nəhanian ŋai, datehəhaṽur hən nəmauran sidato. ⁹ Avil avan toke bīkad natite, natəmat igol ke naləjonian hən nəsaan gail esəhor gai, ekəkos lan, ike tigol natit tisəḅur tomelmel togol nasənanahan. Naləjonian gail lolivi vi pan vəmasig hum tomadunḅun len tas. ¹⁰ Husur na-ləŋon-buni-an hən nəvat evi nəkadhut nəsaan. Galevis lotoləŋon masuṽ hən nəvat, lupal sob dan nadələmian gol ke nalolosaan salito togol nəmanun topəŋas masuṽ len nəlolit gabag.

Nakelean van hən aTimoti

¹¹ Be gaiug gotovi siGot, gam dan natgalenan, ale gam kitev nanoran, nəboruan siGot, nadələmian len aGot, na-ləmas-buni-an, nə-dan-buri-an tobəlav, mai na-gol-mədau-həni-an vi təban nəvanuan gail. ¹² Dan b̄ur nəbalan tovoi m̄os nəsa dattokad nadələmian lan. Təgau gat nəmauran vi sutuai aGot tokis gaiug hən gəbikade nəboŋ gotokel kot nadələmian sam̄ len aYesu Kristo len nəhon nəvanuan lotosoḅur. ¹³ Nukele hən gaiug len nəhon aGot tolav nəmauran mai natit p̄isi, len nəhon aYesu Kristo tokel kot na-kel-koti-an tovoi len nəhon aPontius Pilate,* nukele hən gaiug ke, ¹⁴ gigol kavkav hən nəsa aGot toləŋoni, nəsaan tebuer. Gole vir aMasta sidato, aYesu Kristo b̄evisi. ¹⁵ Dereh tevisi balai len nəboŋ aGot tolekis həni. AGot, gai səbon iyalyal, tonor hən nəvanuan gail lotosal suhi, naK̄iŋ hən nakin̄ gail, Nasuḅ tovi masta hən natit p̄isi.* ¹⁶ Gai səbon edədas b̄imat, itoh len nam̄ial nəvanuan gail lotodədas ləbēgəm pəpadan̄ həni, səkad avan ideh torisi, səkad avan ideh toləboi b̄erisi boŋ ideh.* Nahəsən tiyalyal! Nədanjan̄ tipat lan vi sutuai sutuai! Ganan.

¹⁷ Timoti, kel p̄uli hən alat lotopul hən natite len nəboŋ ta daməŋai ke salipatpat galit məhat len nəlolito, saler̄iŋ nəlolit len natit gail topat daməŋ be b̄imasig pelan, avil ler̄iŋ nəlolit len aGot tolav masuṽ hən natit p̄isi hən datbēhəhaṽur.* ¹⁸ Kel mai galit n̄au ke ligol navoian, lepul hən nagolean tovoi, lehəhaṽur hən ləbēviol, len nəsa lotopul həni lehəhaṽur hən ləbēvi tarhət sinəvanuan gail. ¹⁹ Len navide tomaianan, leum m̄os nəpaudesen hən nakonviolan aGot tokade m̄os galit balai, ale letəgau kot nəmauran tokitin.*

²⁰ Timoti, kəkəta kəkol hən nəsa aGot toriŋi len navəlaṁ. Pair dan nasoruan to-taṽtaṽor, na-sor-kəmas-an, na-sor-levlev-an silat lotosor tas gaiug len nəsa lotokis suluṽi hən naləboian. ²¹ Galit galevis lotonau ke lotokad naləboian enan lusab dan nadələmian.

Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat len gaiug.

* 6:13: Jon 18.36-37 * 6:15: Deu 10.17; Psa 136.3 * 6:16: Exo 33.20; Psa 104.2 * 6:17: Luk 12.20 * 6:19: Mat 6.20

2 Timoti

Nalobulat napisulan na-v^{ha}-ru-an aPol totosi van hən aTimoti

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsə?

APol inau ke asike idareh timat ale len nalobulat napisulan egai ikel mai aTimoti ke timaskel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas alat lotosor tasi.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hən aTimoti, naulumən sua tovi tarhət san, aPol toləmas buni.

APol itos nalobulat napisulan egai n̄ais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadəŋ hən nasihau tovi A.D. 67 nəboŋ totoh len naim bəbanjıs tətəs.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti, isor tuv̄ m̄osi (1.1-2)

2) APol ikel mai aTimoti ke teil gəgat len nauman aGot tolav maii (1.3-18)

3) Susumar len aYesu Kristo nəboŋ nəmauran todan (2.1-26)

4) APol isor vəsvəsai husur navide sinəvanuan gail len nəboŋ naməkot (3.1-9)

5) Təgau gat naṗusanan hən na-kel-uri-an tovoi (3.10-4.8)

6) Nasudələmian siPol mai nakelean naməkot san (4.9-22)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol bogai. AGot itabtabuh len ginau hən nəbēvi ahai pispisul sua seKristo, aYesu. Gai esəvat ginau hən nəbikel ur na-kel-gati-an san ke len aYesu Kristo bēviol hən nəmauran mai nəvanuan gail. ² Nutos nalobulat napisulan egai van hən gaiug, aTimoti, anaturgw len nadələmian, notoləmas bun gaiug.* AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titanjıs gaiug, mai gai tigol nələm̄ tikad natəm̄at tabtab; natgalenan tovoi legəm̄ təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

APol ike aTimoti teil gəgat

³ Timoti, len nəlogw tomasil, nulotu hən aGot hum atəmagw gail ta sutuai lotogole, ale nosipa vi təban aGot hən gaiug.* Len na-sor-tuv̄-an sagw len nalennəyal mai nalenmariug nunau gat gaiug tabtab, nusor tuv̄ m̄os gaiug. ⁴ Nunau gat nətaŋan sam̄ nəboŋ notorin̄ gaiug, ale noləŋon masuv̄ hən nəberis gaiug tətəs hən nəbēpul hən nakemkeman. ⁵ Nunau gat nadələmian tokitin gotokade, topat a m̄o len aLois, atabəŋ pəhaʋut, mai aEunis, anam̄, ale noləboi səhoti ke tovi nadələmian enan topat len gaiug am. ⁶ Husur natenan nukele tətəs mai gaiug ke geutaut hən gaiug len naviolan aGot toviol hən̄i mai gaiug nəboŋ notorin̄ navəlagw len gaiug, hən naviolan enan bəgəm̄ danj am.* ⁷ Bathut aGot saviol hən aNunun hən datbēmətahw, eviol hən̄i hən datbidaŋ, datbələmas bun nəvanuan gail, ale datbətəgau gat nəlodat gabag b̄inor.

⁸ Imaienən, sageməmau hən gəb̄ikel ur aMasta sidato. Sagemətahw. Sa-nahurum̄ tisa len ginau husur nototoh len naim bəbanjıs m̄osi.* Be len nədaŋan siGot, b̄on mai ginau len naləŋon-isa-vəsə-an m̄os na-kel-uri-an tovoi. ⁹ Evi aGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, totabtabuh len gidat hən datbēvi nəvanuan san səb̄on gai n̄ai. Savi len nəsə dattogole, be len naləŋonian san husur navoian toviol kəmas hən̄i ta sutuai, natuḅatan tobuer sal. Eviol hən̄i mai gidato len aKristo aYesu. ¹⁰ Avil gagai aKristo aYesu evisi tia hən datb̄ikad navoian enan. Atenan ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Igol ke nəmatan səkad nədaŋan am, ale len na-kel-uri-an tovoi, ikel vəhot nəmauran kitin mai gidato, tovi nəmauran vi sutuai, nəmatan todədəs b̄esəhori.

¹¹ AGot itabtabuh len ginau hən nəbēgəm̄ vi ahai pispisul sua, ahai ṗusan sua hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi egai.* ¹² Husur enan noləŋon isa vəsə gagai len naim bəbanjıs. Be nahurugw səsə bathut noləboi aGot, gai notorin̄ nəlogw lan, nunau ləboii, nəlogw sauri ke eləboi b̄etəgau gol nəsə notorin̄i len navəlan van vəbar nəboŋ totibau enan. ¹³ Gosəsəlōŋ tia hən naṗusanan tokitin notokele. Təgau gati hən gəb̄igol tətōv̄ hən̄i len nadələmian mai naləmas-buni-an dattokade len aKristo aYesu. ¹⁴ Len nədaŋan seNunun aGot, totoh len gidato, təgau gol nakitian enan, aGot torin̄i len navələm̄, havhaw hən̄i tivoi.

* 1:2: Uman 16.1 * 1:3: Rom 1.8, 10 * 1:6: 1Tim 4.14 * 1:8: 2Tim 1.16 * 1:11: 1Tim 2.7

¹⁵ Goləboi tia ke alat a Asia pisi lupair dan ginau, galito eru, aFikelus mai aHermokenes, arumaienan. ¹⁶ Nusor tuŕ ke Nasuŕ tivoi hən nəbathudud siOnesiforus husur vəha-sobur gai igol ginau noləŋon ivoi, ale saməmau hən bərnədoŋ təban ginau, naut kəmas natsen gail lotobanjis ginau. ¹⁷ Be nəboŋ tobar naut a Rom ekəta doŋ ginau van van vəbar tosaŭ ginau. ¹⁸ Nusor tuŕ mōs aOnesiforus ke len nəboŋ totibau, Nasuŕ tilolosa həni. Gunau ləboi tia ke gai tovi tarhət sagw len nəvide tosobur len naut a Efesus.

2

Susumar len aYesu Kristo

¹ Imaienan, gaiug māu, anatumg wən nadəlomian, gidan len navoian aYesu Kristo toviol kəmas həni. ² Ale nəpusanan gotosəsəloŋ hən ginau notokele len nəhon nəvanuan tosobur, riŋ natgalenan len navəlan nəvanuan gail gotoləboi gəberin nələm len galito, galit lotoləboi ləbepusan həni mai nəvanuan tile gail am.

³ Gidan bur na-ləŋon-isa-vəsa-an suman gotovi nasoltia sua tovoi siYesu Kristo. ⁴ Nisor kəta maiegai bai: Nasoltia toum hum nasoltia akis, imakuv dan nəmauran silat ləsavı soltia. Igol tomaienan hən nakomada tolekis həni hən bəgəm vi soltia, bəhəhəvur həni. ⁵ Ale avan ideh togamgam, bəhusur nalo hən nəgamgaman, eləboi bigam səhor galit lotogam hən bilav nəprais.* ⁶ Ale nəvanuan nəmabulan toum todan, nəboŋ nəhol biŋan, bimatu, gai timashan nəhanian nametəkav. ⁷ Nau nəsa notokelkele, ale Nasuŕ dereh tevi tarhət sam hən gəbeləboi səhot natgalen pisi.

⁸ Nau gat akis hən aYesu Kristo, aGot tolavi dan nəmatan, tosua len nəpasusan siTevit; egai evi na-kel-uri-an tovoi notokel uri. ⁹ Husur notokel uri, noləŋon isa vəsa mōsi, ale lubanjis gat ginau mōsi hum notovi nəvanuan tobur kotov nalo. Avil səkad avan ideh toləboi bibanjis gat nasoruan siGot! ¹⁰ Imaienan nudan bur natit pisi mōs alat, aGot tolekis hən galito, hən galit am ləbikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito len aYesu Kristo, ale toh mai aGot vi sutuai.

¹¹ Goləboi gəberin nələm len nasoruan egai, ke: Datbimat tia mai aKristo,

dereh datitoh maii balai am.

¹² Datbidan bur na-ləŋon-isa-vəsa-an mōsi, dereh dateil a mō maii suman nakin gail.

Datbikele ke datsaləboi gai,

dereh atenan tikele ke saləboi gidato.

¹³ Datbipair dan gai boŋ ideh, atenan asike ipair dan gidat boŋ ideh, husur nəboruan san imagenan.

Gai edədas bimakuv dan nəboruan san.*

Nəvanuan nauman aGot tohəhəvur həni

¹⁴ Kel natgalenan mai alat lotokad nadəlomian hən ləbinau təlmam hən gail. Kel nalələgauan mai galito len nəhon aGot ke, salevitvituh husur nasoruan. Navitvituhan tomaienan sagol natideh tovoi be emədas alat lotosəsəloŋ həni ŋai. ¹⁵ Hisi hən gəbəgəm koti vi vanuan nauman kitin len nəhon aGot; nəvanuan nauman saməmau hən nauman san topusan tonor hən nasoruan hən nakitinan. ¹⁶ Gebulatut dan naholan totavtavor saputsan aGot, naholan kəmas, husur eliv nəvanuan gail van van vi tut dan nəvide tonor hən nəboruan siGot. ¹⁷ Nasoran tomaienan emədas alat siYesu hum nəmanuŋ togəm tibau van gol ke tobos niben. AHimeneus mai aFiletus arukad naholan tomaienan.* ¹⁸ Arupal sob dan nakitinan. Arukel ke na-le-məhat-an dan nəmatan evisi tia, gol ke aromədas nadəlomian sinəvanuan galevis. ¹⁹ Naut kəmas gəlaru, nadəlomian len aKristo ehum nəpaudesen todan siGot toil gəgat sal ale aGot itos gat nategai lan ke: “Nasuŕ aGot eləboi galit lotovi esan,” mai “Avan ideh tokele ke Nasuŕ aGot tovi masta san, gai timaspair dan nəsaan, riŋ gabulani.”*

²⁰ Len naim sinəvanuan totibau ideh ikad nasiloh mai nəbiliwai lotoum həni hən nagol mai nasilva ale loriŋ nəhanian tovoi len gail. Wake galevis loum həni hən nəhai mai nətan bulau, ale loriŋ nəpahsago len gail. ²¹ Avan ideh bigol gai biveveu dan nəsaan, dereh tehum nəbiliwai, aGot toləboi bətəgau hən bigol nauman tovoi həni. Evi siMasta səboŋ ŋai, toutaut həni mōs nauman tovoi pisi san. ²² Imaienan, tah mai alat nələlit tomasil lotolotu hən Nasuŕ. Gam dan naləŋonian tosa gail simantuhmar.† Gam kitev nanoran, nadəlomian,

* 2:5: 1Kor 9.24-27 * 2:13: Hən naves 11-13, ris Rom 6.8; Mat 10.33; Luk 12.9; Num 23.19 * 2:17: 1Tim 1.20

* 2:19: Isa 28.16; Jon 10.14; Num 16.5; 1Kor 1.2 † 2:22: Husur aTimoti tovi uluman, naut egai ike simantuhmar, be len nasoruan ta Kris namilen evi alat ləsələh sal be lototibau, abilitilathutai mai abilitilattəbarehreh.

na-ləmas-buni-an, mai natəmat, hən nələm bikade. ²³ Gam dan na-sor-balbal-an tomelmel, totətan, husur goləboii ke legəm vi balbalan. Sagitah mai nəvanuan gail lotohol husur natit tomelmel, lototətan hənı, husur goləboii ke dereh liḅal sile. ²⁴ Avil naslev siNasuḅ m̄au, satıbal be tisor malumlum̄, tivoi hən nəvanuan p̄isi, tēpusan hən nasoruan siGot tıparp̄ar, satikad nələl paḅpaḅ tutut van hən alat lotosor tasi, ²⁵ be len nələn tomədəu, tigol alat lotosor tasi linor. Bathut aGot hum ma bēgəgel hən nələlito hən ləḅipair dan nəsaan salito, ale ləboi səhot nakitinan. ²⁶ Ale dereh nənanuan tonor tetələmam hən galito hən ləḅigam yav dan nəhai tata setemat tota gol galit hən ləḅigol nəsa gai toləḅoni.

3

Nəboḅ hən nanoḅan hən navile a pan

¹ Nau ləboi nategai ke: len nəboḅ hən nanoḅan hən navile a pan, dereh tikad nəboḅ todətan gail, nələn nəvanuan gail bətuhatuh len gail. ² Husur nəvanuan gail dereh leləmas bun galit gabag mai nəvat, lisal suh galit gabag, ləviv, lisor mədəs nahəsən nəvanuan, asike lugol nəsa analit mai atəmalit lotokele, asike lukad nasıpaan, dereh lemətahun aGot len nəmauran salito, ³ asike loləmas avan ideh, asike lukad nalolosaan, dereh lisor mədəs nəboruan sinəvanuan gail, asike lotəgau gat nələlito gabag ivoi, dereh ligolgol nasənan, lemətahun natit p̄isi tovoi, ⁴ lerıḅ na-ke-van-an gail len navələn aenemi salit gail, asike lukad nənanuan len nəsa ləḅigole, dereh lipatpat galit məhat len nənanuan salit səḅolito, leləmas bun naləḅonian salito, be asike loləmas bun aGot. ⁵ Dereh legəgəras ke lotolotu hən aGot, be lotətəs gol nədaḅan hən nalotuan enan. Timoti, gıpair dan nəvanuan gail lotomaienan. ⁶ Bathut alatenan galevis lobis lohoim gail hən ləḅiwoi hən nəmauran silatpəhaḅut ləsail gəgat, latpəhaḅut nələlito totuhathuh buni hən nəsaan, naləḅonian salit tiltile towol hən galito. ⁷ Alatpəhaḅut lotomaienan ludəḅ naḅusanan toveveu akis, be lodədəs ləḅeləboi səhot nakitinan. ⁸ Aḅai pusan gəgəras lotomədəs alatpəhaḅut maienan, nənanuan salit itavtaḅor vavinu, ale len nətarhət hən nadələmian, luteh, lovi naut kəmas, lomətahun nakitinan hum aḅannes mai aḅabres artomətahun aMoses.* ⁹ Avil aḅai pusan gəgəras galenan, asike loləboi ləḅivan am, husur namelmelan salito dereh timasil hən nəvanuan p̄isi hum namelmelan siḅannes mai aḅabres ta m̄o.

Təgau gat naḅusanan sagw

¹⁰ Be gaiug aTimoti, gugol husur naḅusanan sagw; naḅide hən nəmauran sagw; nəsa notoke nigole, nəmauran sagw topat m̄osi; gugol husur nadələmian sagw; na-təgau-gati-an hən nələgw; na-ləmas-buni-an sagw mai nasusumaran sagw. ¹¹ Goləboii ke nəvanuan gail lomədəs tabtab hən ginau, lugol noləḅon isa vəsə len naut a Antiok, a İkonium mai a Listra. Goləboi na-ləḅon-isa-vəsə-an gail lotovisi hən ginau notodaḅ buri, be Nasuḅ ilav kuv ginau dan gail p̄isi.† ¹² Be savi ginau ḅai, avan ideh toke bikad nəboruan siGot len nəmauran san, ḅıḅon mai aYesu Kristo, dereh nəvanuan gail lemədəs tabtab hənı. ¹³ Be nəvanuan tosa gail mai nəvanuan gəgəras gail dereh lisa vəsə səhor ta m̄o, dereh legəras nəvanuan gail ale nəvanuan gail dereh legəras galito, hən galit gabag ləḅedələm nagəgərasan. ¹⁴ Avil gaiug m̄au, geil gəgat tabtab len natgalen gotonau səhoti, gotoləboi səhoti husur goləboi alat lotopusan, lotolav natgalenan mai gaiug.* ¹⁵ Nəboḅ gotovi natətai sal goləboi natosian siGot tia, toləboi ḅilav mai gaiug naləboian hən gəḅehusur naḅisal tonor m̄os nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sam̄ len nadələmian len aYesu Kristo. ¹⁶ Nəkadun natosian siGot p̄isi evi aNunun aGot tomaur. Natosian galenan luvoı hən naḅusanan hən nakitinan, luvoı hən ləḅesivoh len nəvanuan tokad nəsaban ideh, luvoı hən ləḅigol naḅide hən nəvanuan ḅınor, luvoı hən naḅusian hən nanoran, ¹⁷ hən ke nəvanuan siGot bikad namıtısau, eləboi ḅıḅol natideh tovoi.

4

¹ Nukele mai gaiug, len nəḅon aGot mai aYesu Kristo bəpəpəhun navoian dan nəsaan hən alat lotomaur mai alat lotomat; husur len navisian san dereh tevi kiḅ balai ale nukel mai gaiug ke: ² Kel ur nasoruan siGot, daḅ buri, naut kəmas ləḅeləḅoni o asike ləḅeləḅoni. Len na-toh-mədəu-an hən nasusumaran mai naḅusanan, mitikel vəhot nəsaan ideh, sivoh len nəvanuan togol tosa, ale mitıḅol nəvanuan gail leləḅon tivoi am len nələlito. ³ Husur len nəboḅ bəgəmai, nəvanuan gail asike lesəsələḅ hən naḅusanan tokitin, be dereh lehusur naləḅonian tosa salito, dereh litariv aḅai pusan ideh tokel nəsa galit lotomalkəkət hən ləḅesəsələḅ hənı.

* **3:8:** Exo 7.11, 22. Sutuai len naut a İjip, naulurman nabehi eru, aḅannes mai aḅabres, aromətahun aMoses. † **3:11:** Antiok, İkonium, mai Listra: Uman 13.14-52, 14.1-20 * **3:14:** 2Tim 1.13

⁴ Dereh lipair dan nakitinan van hən nəbəl gəgəras gail. ⁵ Be len natit p̄isi, gaiug n̄au, getəgau gat gaiug gabag. Gidaŋ b̄ur na-ləŋon-isa-vəsa-an, gol nauman hum avan sua tokel ur na-kel-uri-an tovoi, gol p̄is nauman aGot tolavi mai gaiug hən b̄ihav.

⁶ Nokəmaianan husur nəmauran sagw egəm hən nagilen, ehum nəda hagw tosel len natutumavan. Dereh nimat. ⁷ Nuḅal len nəḅalan tovoi tia, nugam len nəgamgaman tononj tia, notəgau gat nadələmian tia. ⁸ Gagai van, aGot satotəgau nəprais hən nanoran n̄os ginau. Nasuḅ topəpehun navoian dan nəsaan len nanoran, dereh teviol hən mai ginau len nəḅonj totibau enan. Be savi ginau ŋai, dereh teviol hən mai alat lotoləmas buni, toh vir natəlmaman san.

Nə-maris-kotovi-an

⁹ Saḅsaḅut hən gəḅegəm hən ginau tutut. ¹⁰ Bathut aTemas igam dan ginau vi Tessalonika husur eləmas masuḅ hən natit gail mai nəvide silat navile a pan egai. AKresens evi Kalatia mai aTitus evi Talmatia.* ¹¹ ALuk ŋai itoh mai ginau. Nəḅonj gəḅegəmai, gesəhar aMak husur eləḅoi ḅevi tarhət sagw len nauman sagw gegai.† ¹² Nosəvat aTikikus vi Efesus tia.‡ ¹³ Noriŋ nahurabat naut susus sagw mai aKarpus len naut aTroas. Nəḅonj gəḅegəmai, pati gəmai ale pat naləḅulat gail, noləŋon masuḅ hən naləḅulat nototubət tos len gail.§

¹⁴ Goləḅoi aAleksada toum hən nametəlai a? Gai igol natit tosa tosəḅur hən ginau. Ale dereh Nasuḅ tesisil hən sil nəsa togole. ¹⁵ Gaiug am gelələgau hən satemədas gaiug husur gai emətahun bun nasoruan sinamito.

¹⁶ Len nakotan nametəkav sagw, səkad avan ideh tovi tarhət sagw, galit p̄isi lugam dan ginau. AGot satinau gat nəsa lotogole, be ruḅati dan galito. ¹⁷ Avil Nasuḅ itah mai ginau, evi tarhət sagw, ilav nədaŋan mai ginau hən nəḅikel ur p̄is na-kel-uri-an tovoi, ale hən galit p̄isi ləsavı ju ləḅesəsələŋ hənı. Ale ilav kuv ginau dan nəmatan, ehum tolav kuv ginau dan nalion ḅikat pəpas ginau. ¹⁸ Nasuḅ dereh tilav kuv ginau dan nauman nəsaan p̄isi silat lotomədas ginau, tetəgau gat ginau, səhar ginau hən nəḅeḅis len natohan pipihəḅəlan len nəmav. Nəsal-suhi-an tivan hən aGot toyaljal vi sutuai sutuai! Ganan.

Nasudələmian

¹⁹ Ale Timoti, kel na-ke-ivoi-an mai aPriska mai aAkwila mai alat lototoh len naim siOnesiforus.** ²⁰ AErastus itoh tin aKorint, be noriŋ aTrofimus toməsah itoh len naut aMiletus.†† ²¹ Nahəḅati hən naut susus dereh tegəmai, gisaḅsaḅut gəm a n̄o. AEpulus mai aPutens mai aLinus mai aliten aKlautia mai nəḅathudud nadələmian p̄isi lukel na-ke-ivoi-an mai gaiug.

²² Nasuḅ titoh len nələm̄. Navoian aGot toviol kəmas hənı, tipat len gaiug.

* **4:10:** Temas: Kol 4.14; Flm 24; Titus: 2Kor 8.23; Kal 2.3; Tit 1.4 † **4:11:** Luk: Kol 4.14; Flm 24; Mak: Uman 12.12, 25; Kol 4.10; Flm 24 ‡ **4:12:** Tikikus: Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8 § **4:13:** Troas: Uman 20.6 ** **4:19:** APrisilla mai aAkwila: Uman 18.2, lokis aPrisilla hən aPriska am; Onesiforus: 2Tim 1.16-17 †† **4:20:** Erastus: Uman 19.22; Rom 16.23; Trofimus: Uman 20.4, 21.29

Titus

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən aTitus

Ase itos nalobulat egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsə?

Nalobulat egai eʋusan aTitus hən naʋide tovoi hən na-il-a-mo-an mai naʋusanan.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hən naulumian sua tovi tarhət san, nahəsən aTitus.

APol itos nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

Itosi van hən aTitus pəpədan hən nasihau tovi A.D. 65 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) APol itos na-ke-ivoi-an san van hən aTitus, mai isor tuʋ m̄osi (1.1-4)

2) Naʋusanan hən naʋide hən na-il-a-mo-an hən alat siYesu (1.5-16)

3) Naʋusanan hən naʋide alat siYesu limashusuri (2.1–3.11)

4) Len nakelean naməkot siPol, esudəlaṃ aTitus (3.12-15)

Na-ke-ivoi-an van hən aTitus

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi naslev sua siGot, novi ahai pispisul sua siYesu Kristo hən nəbeum m̄os nadəlomian silat aGot tolekis hən galito mai hən nəbilav mai galito, naləboian hən nakitinan tonor hən nəboruan siGot.

² Nəbathut nadəlomian mai naləboian enan evi nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai. AGot nakitinan ikel gat nəmauran enan a tahw hən natubatan hən nəboŋ gail ta sutuai.

³ Be len nəboŋ tonor, gai tolekis həni, aGot, tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, ikel vəhot nakitinan len nasoruan san ale isor idan mai ginau hən nəbikel uri.

⁴ Nutos nalobulat egai van hən gaiug, aTitus, gotovi anatugw kitin len nadəlomian dartokade.* AGot Tata mai aKristo aYesu tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, areviol kəmas hən navoian mai gaiug, mai arigol nələm tikad natəmat.

Nauman seTitus len naut a Krit

⁵ Nəboŋ notorin̄ gaiug len naut a Krit, nugole hən gəb̄igol tinor nahudhuuman topat sal, mai hən gəbitabtahub len aelta gail len navile p̄isi, hum notokele mai gaiug. ⁶ Hən gəbitabtahub len aelta ideh, nəmauran san imagegai tia ke: atenan inor len nəhon nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua n̄ai, anatun gail lukad nadəlomian, ləsəkad nəmauran totaʋtaʋor, mai nəkadulit səhaihai. ⁷ Nəboŋ gəbitabtahub len avan ideh hən bəkəkəta təban alat siYesu, hən aGot b̄er̄in̄ nauman san len navəlan; gitabtahub n̄ai len atenan, nəmauran san tonor tia len nəhon nəvanuan gail. Gai səpatpat gai məhat, nələl paŋpaŋ san satutut, satərog, sagol nasənahān mai saləŋon masuʋ hən natite. ⁸ Avil ehəhəvur hən nəvanuan gail ləb̄eb̄is lohoim san, ale ekəkəta təban galito ivoi. Gai eləmas bun navoian, ikad nənauan tovoi, inor, veveu buni mai etəgau gat nəlon gabag. ⁹ Etəgau gat na-kel-uri-an nakitinan dattoʋusani həni tia, hən b̄eləboi b̄epusan b̄inor, hən b̄igol nəvanuan ləb̄eləŋon b̄ivoi am len nələlito, ale hən b̄ikel vəhot nəsaban silat lotosor tas naʋusanan enan tonor.*

¹⁰ Husur ikad nəvanuan isoʋur ei len naut a Krit, lotomətahun naʋusanan tonor, lotosor walwal kəmas n̄ai mai lotogəgəras. Galit isoʋur ludan len na-tiv-dalusi-an hən ləbinor len nəhon aGot. ¹¹ Kəkol gat nabur̄olito husur lomədas nəbathudud kavkav gail nəboŋ lotopusan hən nəsa sanor hən ləb̄epusan həni, m̄os nəvat. ¹² AuleKrit sua, tovi ahai kelkel ur sua salit gabag, nənauan san ep̄itoʋ hən esagw, ale ike, “Alat a Krit lovi vanuan nalibliboŋan tabtab, lovi vanuan sasa lotoləŋon ke ligol nasənahān; luhan təməhəv, lupetəmas hən nauman.” ¹³ Gai ekitin. Husur natgalenan, gikel p̄uli idan len galito hən ləb̄imaur len nadəlomian ¹⁴ hən asike ləb̄esəsəlon am hən nəb̄ol sakitin seju gail mai nakelean todaŋ silat lotopair dan nakitinan. ¹⁵ Len alat lotoveveu, natit p̄isi iveveu; wake len alat nəmauran salit tob̄in̄b̄in̄jal mai alat ləsəkad nadəlomian, natit toveveu eʋuer, nənauan salit mai nələlito eb̄in̄b̄in̄jal. ¹⁶ Lusor idan ke lotoləboi aGot avil len nagolean salito lotətəs gole. Lusa vəsa tibatbat, ləsəgol nəsa aGot tokele, ale lodədas ləb̄igol natideh tovoi.

* 1:4: 2Kor 8.23; Kal 2.3; 2Tim 4.10   * 1:9: Hən naves 6-9, 1Tim 3.2-7

2

Navide hən naKristen timabe?

¹ Be gaiug Titus, gikel natgalenan tonor hən naḡusanan nanoran tokitin. ² Vusan nəhaḡut gail hən asike ləbigol təməhav hən natideh, hən ləbinor hən nəvanuan gail ləbeputsan galito len nənauan salito, mai hən ləbetəgau gat galit gabag. Limasnor kitin len nədələmian, len nələmas-buni-an, len nə-dar-buri-an tobləv. ³ Len navide tomagenan, vusan nəbareab gail hən ləbehusur masuḡ hən naḡisal siGot len navide salito, hən asike ləbelibon, sor mədas nahəsan avan ideh, ale hən asike nəwai todarḡ biwol hən nəmauran salito. Ao, limasḡusan hən nəsa tovoi. ⁴ Imagenan hən ləbigol alatpəhaḡut, ləsavi bareab, nəlolit evi pan hən ləbeləmas bun asoalit gail mai anatulit gail, ⁵ hən ləbetəgau gat galit gabag, hən ləbiveveu, hən ləbeum a im salit gail, hən ləbivoi, hən ləbitoh len navəlan asoalit səbolit gail hən ke avan ideh asike bisor bisa hən nasoruan siGot.

⁶ Len naḡisal enan, gikel koti mai nəmantuhmar gail hən ləbetəgau gat galit bivoi, gol leləḡon tivoi am len nəlolito. ⁷ Len natit piḡi gaiug gimasgol navoian hən nəvanuan gail ləbigol tətov hən gaiug. Len naḡusanan sarḡ geḡusan nəmauran tonor, geməlas len nauman sarḡ, ⁸ mai gikel nakitinan hən nəvanuan gail ləbedədəs ləbisabi ke gotosab, hən ke alat lotosor tas gaiug, nahurulit bisa, bathut ləsəkad natideh tosa hən ləbisor husur gidato.

⁹ Len natit piḡi, naslev gail limasgol nəsa amasta salit gail lotokele, ligol amasta salit gail lehəhaḡur ale salisor təlmam, ¹⁰ salevənah ben galito, avil len navide hən nəmauran salito limasnor hən amasta salit gail ləbeləbői ləberinḡ nədələmian len navoian salito. Imagenan, len natit piḡi ləbigole, ligol naḡusanan siGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato tikab, tepəhas.

¹¹ Nəkəmaianan husur navoian, aGot toviol kəmas həni, evisi tia, ilav kuv nəvanuan piḡi dan nəsaan salito. ¹² Eḡusan gidat hən datbike “Aoa,” hən nəboruan tosa savi siGot mai naləḡonian gail sinavile a pan. Ale eḡusan gidat hən datbitoh len nənauan tovoi, nanoran mai nəboruan siGot len nəmauran kavkav sidato, ¹³ nəbonḡ datbitoh vir nə-vatvat-viri-an tovoi buni. Nə-vatvat-viri-an dattotoh viri evi navisian namənas siGot sidato toyalyal tovi aYesu Kristo, tolav kuv gidato dan nəsaan sidato. ¹⁴ Gai eviol hən gai gabag mōs gidato hən bilav kuv gidato dan nəsaan tobanḡis gat gidato mai hən biḡol datbiveveu mōs gai gabag suḡnan nəvanuan gail lotovi esan kitin lotoləḡon bun nagolean tovoi.*

¹⁵ Gikel ur natgalenan, gicol nəvanuan leləḡon tivoi am len nəlolito, gikel nəsaan salit mai galito hən ləbinor. Avan ideh satinau kəmas hən nədanḡan sarḡ hən na-il-a-mō-an.

3

Navide tonor

¹ Titus, gisor hən alat siYesu ei hən ləbinau gati ke limastoh len navəlan alat lotoil a mō mai nəgavmen, limasgol nəsa lotokele mai limasutaut hən ləbigol nauman piḡi tovoi.* ² Salisor mədas nahəsan avan ideh, salevitvituh, be len nəsa ləbigole limasgol mədau həni, lerinḡ galit a pan van hən nəvanuan piḡi. ³ Bathut gidat am, a mō datovi nahovon gail, datsagol nəsa aGot tokele. Na-ləḡon-buni-an hən natit gail ləsavi sidato mai natideh togol nibedat o nənauan sidat toləḡon tovoi lan losəhar gidato len naḡisal tosa, gol gidat datovi slev hən gail. Datutohtoh len naləḡonian hən nasənahən mai nəlodat evənvənah. Nəvanuan gail lomətahun bun gidato, mai datomətahun bun gidat gabag vəsa. ⁴ Avil nəbonḡ navoian mai na-ləmas-buni-an siGot Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato tovisi, ⁵ gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato, savi bathut nauman gail tonor dattogole avil husur ke nəlon totanḡis gidato. Elisov gidat hən nədanḡan seNunun, lav mai gidato nəpasian veveu mai natubatan veveu.* ⁶ AGot, len aYesu Kristo Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato, evur san habat hən aNunun len gidato. ⁷ Ale, imagenan, len navoian toviol kəmas həni, aGot erinḡ gidato ke dattonor, naut kəmas datsanor. Nəbonḡ togole, ilav nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi situai mai gidato hən datbikeade.

Nagugunian hən nalobulat egai

⁸ Goləbői gəbeil gəgat len nasoruan enan. Ale nuke gidarḡ hən gəbikel natgalenan, hən alat lotorinḡ nəlolit len aGot ləbeməlas len nagolean navoian gail, ale hən ləbidarḡ len gail. Natgalenan luvoi buni mai lovi tarhət sinəvanuan piḡi. ⁹ Be gebulatut dan navitvituhan kəmas, nasoran husur nəbathuyah,* na-sor-balbal-an mai nəbalan husur nalo sefu. Lovi naut kəmas, ləsagol natideh. ¹⁰ Gikai tas avan ideh biḡol bikad nətarhəbalan bəru, kel maii

* 2:14: Psa 130:8; Eze 37:23; Exo 19:5; Deu 14:2; 1Pit 2:9; Efe 2:10

* 3:1: Rom 13:1; 1Pit 2:13

* 3:5: Efe 5:26

* 3:9: 1Tim 1:4

vəha-sua ale vəha-ru, beti bulatut dani.* ¹¹ Goləboi nəvanuan tomaienan, nəlon ikəbkəbur mai isa. Eləboi nəsaan san be igole sal.

Nakelean naməkot

¹² Nəboŋ nəbesəvat aArtemas o aTikikus van hən gaiug, hisi hən gəḃegəm hən ginau len naut a Nikoḃolis, husur nunau səhoti tia ke niŋtoh ei len nəboŋ hən naut susus.* ¹³ Gehisi hən gəḃevi tarhət siSenas, naulumən hən nalo, mai aAḃollos, hən asike arḃipar tideh len nəyaran səlaru.* ¹⁴ Nəvanuan nadəlomian sidat gail salitoh kəmas, be limasdaŋ len nauman tovoi gail. Beti loləboi ləḃevi tarhət sinəvanuan gail lotopar, lotovi məsal.

¹⁵ Galit pisi lototah mai ginau luke, “Ivoi,” van hən gaiug. Gike “Ivoi,” mai alat ei lotoləmas bun gidato len nadəlomian. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat mai gamit pisi.

---

* **3:10:** Mat 18.15-17   * **3:12:** Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8; 2Tim 4.12   * **3:13:** Uman 18.24; 1Kor 16.12

Filemon

Nalobulat napolisulan aPol totosi van hæn aFilemon

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hæn næsa?

Nalobulat napolisulan egai eus aFilemon hæn bikad tas naslev san togam yav dani. Naslev enan, nahæsan aOnesimus, egæm vi nævanuan nadælomian tia, evi naKristen sua.

APol itosi van hæn ase?

APol itos nalobulat napolisulan egai van hæn naKristen sua, nahæsan aFilemon.

APol itos nalobulat napolisulan egai ηais mai len naut a be?

Itosi van hæn aFilemon pæpadaj hæn nasihau tovi A.D. 63 næboη totoh len naim bæbanis aRom.

Ahai pispisul, aPol itos nalobulat napolisulan egai, van hæn nabubur san, aFilemon.

Eus aFilemon hæn bikad tas naslev san togam yav dani, nahæsan aOnesimus. Næboη aOnesimus totoh a tut hæn aFilemon, aPol evi tarhæt san hæn bægæm vi nævanuan nadælomian len aYesu. Na aOnesimus, betælmam hæn aFilemon, dereh tevi naslev san tætas, be dereh tevi avan am len nadælomian.

Golæboi gæbepæpæhun nalobulat egai len nahudhut tovat. (1.1-25)

1) APol mai aTimoti arukel nahæhævuran sælaru mai aFilemon (1-3)

2) APol esipa vi tæban aGot hæn aFilemon, ale isor tuv mōsi (4-7)

3) APol eus aFilemon hæn bilav tælmam hæn aOnesimus, naslev san togam yav dani (8-22)

4) Nævanuan galævis am lukel nahæhævuran salit mai aFilemon (23-25)

Na-ke-ivoi-an van hæn aFilemon

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napolisulan egai; ginau, lotobanjs gat ginau husur aYesu Kristo, mai aTimoti tovi avadat len nadælomian. Nutosi van hæn gaiug, aFilemon, gotovi avanamæru len nadælomian namrtolæmas bun gaiug mai gotoum mōs aKristo hum ginamæru.* ² Nutosi van hæn aApfia am, tovi avavinenamæru len nadælomian, mai aArkippus* tovi nasoltia seKristo hum ginamæru, mai alat siYesu am len naim sam. ³ AGot aTæmadat mai Nasub, aYesu Kristo areviol kæmas hæn navoian mai gamito, arigol nælomit tikad natænat tabtab.

Nasipaan mai na-sor-tuv-an

⁴ Næboη notosor husur gaiug len na-sor-tuv-an sagw, nosipa vi tæban aGot akis, ⁵ husur nosæsæloη ke gukad nadælomian sal len Nasub, aYesu mai golæmas bun nævanuan san pisi. ⁶ Nusor tuv ke nadælomian gotokade mai gidato togol nælodat togæm vi sua, dereh tevi mæhat len nalæboian sam, gol gæbelæboi navoian pisi lotovi sidato len aKristo. ⁷ Na-læmas-buni-an sam enan igole tia ke nukemkem masuv mai nolæhoη ivoi am len nælogw husur, len gaiug, Wawa, nælon alat siGot, ivoi habat am.

APol isor mai aFilemon husur aOnesimus

⁸ Imaienan, naut kæmas len aKristo nukad na-il-βuri-an hæn næbikel mai gaiug næsa gæbimasgole, næsakæmaienan. ⁹ Noηjir gaiug bathut na-læmas-buni-an sidaru. Ginau boh aPol, notovi hævut tia mai lotobanjs gat ginau mōs aKristo aYesu. ¹⁰ Ginau, noηjir gaiug mōs anatugw, aOnesimus, togæm vi natugw ulumian len nadælomian næboη nototoh len næ-banjs-gati-an sal.* ¹¹ A mō Onesimus sagol natideh savoi hæn gaiug, savi tarhæt sam wake gagai gai elæboi bigol natit pisi bivoi, evi tarhæt sidar pisi.*

¹² Nosævat atenan tælmam van hæn gaiug, gai tovi nælogw kitin. ¹³ A mō, nolæhoη ke netægau gati hæn bæum esagw len namilæm næboη nototoh len næ-banjs-gati-an mōs na-kel-uri-an tovoi. ¹⁴ Avil nolæhoη næbigol næsa gæbidam hæn ni ηai. Nomætahun gæbigol næsa tovoi husur notokele ηai be nolæhoη ke dereh igole husur nalæhoηian sam ηai.

¹⁵ Hum ma aOnesimus totoh a tut dan gaiug kækæreh tia hæn ke dereh gæbikade vi sutuai, ¹⁶ asike evi slev am. Dereh tivoi sæhor naslev, tesumian avam gæbelæmas buni. Ginau nolæmas buni, avil gaiug golæmas masuv hæn sæhor ginau notolæmas buni. Dereh gelæmas buni hum naslev sam, be savi naslev ηai, dereh gelæmas buni husur evi avam len Nasub.

* 1:1: Flm 13, 22-23 * 1:2: Kol 4.17 * 1:10: Kol 4.9 * 1:11: Len nasoruan ta Kris, næhes Onesimus namilen ike elæboi bigol natit pisi bivoi.

¹⁷ Imaienan, gəbinau ke gidaru dartobon len nauman, givoi hən gai sunān gəbivoi hən ginau. ¹⁸ Avil len natideh gai bigol bisa hən gaiug o bikabut sam, gerinji len nəkabut sagw. ¹⁹ Ginau, aPol, nutos nategai hən navəlagw səbogw: ginau nisar gele. Noləboi nəbikēle mai gaiug ke, gaiug səbom, nəmauran sam vi sutuai evi nəkabut gotokade len ginau. ²⁰ Evoi, Wawa, aFilemon, nuke gevi tarhət sagw bathut nadəlomian dartokade len Nasub aKristo; gigol neləjon tivoi am len nəlogw.

²¹ Husur noləboi buni ke dereh gigol nəsa notousi nəboj nototos napisulan egai van hən gaiug. Evoi, noləboi ke dereh gigole tesəhor habat hən nəsa notousi. ²² Ikad natsual am: utaut hən narum tesua vir ginau. Husur nuvatvat viri ke aGot dereh tisor var na-sor-tuv-an sam gail ale tidam heni ke netəlmam van varis gamit tətəs.

Nasudəlamian

²³ AFilemon, nasoruan naməkot sagw imaiegai: AEpafrafras totoh mai ginau len nə-banjis-gati-an husur nauman togole mōs aKristo aYesu, gai ike, "Ivoi," van hən gaiug.* ²⁴ Ale aMak, aAristarkus, aTemas mai aLuk lotoum mai ginau, galit lokəmaienan van hən gaiug.†

²⁵ Nasub, aYesu Kristo māu teviol kəmas hən navoian mai nanunumito.

---

* **1:23:** Kol 1.7, 4.12   † **1:24:** Mak: 2Tim 4.11; Aristarkus: Uman 19.29, 27.2; Kol 4.10; Temas: Kol 4.14; 2Tim 4.10; Luk: Kol 4.14; 2Tim 4.11

NaIpru gail

Nalobulat napolisulan van hæn naIpru gail

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

Datsalæboi as totonsi. Len alat lotokad namitisau, ta n̄o galevis lunau ke aPol o aParnapas totonsi, ta damæŋai galevis lunau ke aApollos totonsi husur nasoran san ebutælas mai igomah.

Itos nalobulat napolisulan egai hæn næsa?

Itosi hæn alat siYesu asike læb̄iteh dan nadælomian lotokade lan. Isor væsvæsai ke, nalo siMoses tous naviolan hæn natutumavan sil næsaan, inon, husur aYesu totutumav hæn gai væha-sua tovi namækot. Salipair dan aYesu hæn læbetælmam tætas hæn navide seju gail. Læbigole dereh lipanis habat sile.

Itosi m̄os ase?

Alat lotokad namitisau lunau ke totonsi m̄os alat siYesu len naut sua, ale nævanuan isoþur ei lovi Ju.

Itosi n̄ais mai len naut a be?

Alat lotokad namitisau luke totonsi len nasihau sua len nasihau A.D. 66 væbar A.D. 96, be læsalæboi naut totonsi lan.

1) Len aKristo, aGot evæhot gai (1.1-3)

2) AKristo iyalyal sæhor ænel gail (1.4-2.18)

3) AKristo iyalyal sæhor aMoses mai aJosua (3.1-4.13)

4) AKristo evi biltihai tutumav sæhor ahai tutumav p̄isi (4.14-7.28)

5) Na-kel-gati-an aGot tota gati len næda heKristo esæhor na-kel-gati-an ta n̄o tota gati len næda herivatvat gail (8.1-9.22)

6) Næboŋ aKristo totutumav hæn gai esæhor naviolan ideh ahai tutumav gail lototutumav hæni (9.23-10.39)

7) Nadælomian silat ta sutuai (11.1-40)

8) Næmauran timabe hæn aGot bæhæhævur hæni? (12.1-13.19)

9) Na-sor-tuŋ-an mai nasoruan namækot (13.20-25)

ANatun aGot

¹ Sutuai tia len ahai kelkel ur gail, aGot isor væha-sob̄soþur mai atæmadat gail ta sutuai len navide tiltile gail. ² Len næboŋ galegai hæn nanonjan hæn navile a pan, aGot isor. Len aNatun isor mai gidato. Itabtubuh len aNatun hæn natit p̄isi læbevi esan sæbon. Len aNatun, aGot igol næmav mai navile a pan mai natit p̄isi lan.* ³ ANatun evi namialan hæn namænas hæn nøyalyalan siGot. Ilav kot aGot, ep̄itoŋ hæn næboruan siGot. Len nasoruan hæn nædanjan san etægau gat natit p̄isi hum lotomaienan. Næboŋ togol naveveuan dan næsaan, ebætah len navælan næmatu seKin len næmav a mæhat.*

ANatun aGot iyalyal sæhor ænel gail

⁴ Imaienan aGot igol aNatun iyalyal sæhor ænel gail, hum næhes aGot tolav maii toyalyal sæhor nahæsalit gail. ⁵ Husur aGot sakel mai ænel ideh ke,

“Gaiug govi aNatugw ulum̄an,
damæŋai nogæm vi Tæmam̄.”

Ale aGot sakel mai ænel ideh ke,

“Ginau dereh nevi Tæman,
ale atenan tevi Natugw.”*

⁶ Ale tætas am, næboŋ aGot togol ahai a n̄o san bægæm vi lan navile a pan, ike,

“Ænel p̄isi siGot lilotu hæni!”*

⁷ Næboŋ tosor husur ænel gail, aGot ike,

“Nugol ænel sagw gail losum̄an nælan,
loum sagw hum næhab towunwun.”*

⁸ Be næboŋ tosor mai aNatun ike,

“O Got, nabiltihai bætbætah sam̄ hum sekin
ip̄at vi sutuai sutuai,

nanoran sam̄ ehum næhai sekin
gotowol hæn esam̄ gail lan.

* 1:2: Jon 1.3   * 1:3: Jon 1.14; Kol 1.17; Ipru 7.27; Mak 16.19   * 1:5: Psa 2.7; 2Sam 7.14   * 1:6: Deu 32.43

* 1:7: Psa 104.4

⁹ Golēmas bun nanoran,
gomətahun bun nēsaan.

Imaienan, aGot tovi aGot sam̄ evəhas gaiug,
eβir naoil hən nahəhāvuran len gaiug
səhor avan ideh gail am.”*

¹⁰ AGot ikele am ke,

“Nasub, len natubatan gorin̄ nēpaudesen hən navile a pan,
ale nēmav, gotoum hēni hən navələm̄ gəlaru.*

¹¹ Dereh natgalen p̄isi limasig,
hum nahurabat tomatu van van̄tom.
Be gaiug dereh gitoh vi sutuai.

¹² Dereh gebul gat nēmav mai navile a pan
hum nahurabat naut susus,

ale gel gəlaru hum nahurabat artomatu.

Be gaiug, gəsagəgel boŋ ideh

ale nēmauran sam̄ asike inoŋ vi sutuai.”*

¹³ Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,

“Gebətah tarhət nēmatu sagw,

vir nēberin̄ naenemi sam̄ gail pipit narient̄ gəlaru

hən ləbevi ut kēmas.”*

¹⁴ Be aŋel gail lumabe? Lovi nanunun hən nauman siGot ŋai. Esəvat galit hən ləbevi tarhət silat, gai tolav kuv galit dan nēsaan hən ləbikad nēmauran vi sutuai.

2

Sadaturusrus vi tut dan nakitinan

¹ Husur natenan, datimastəgəu gat nakitinan dattosəsəloŋ hēni tia, hən asike datβirusrus vi tut dani. ² Husur, len aŋel gail aGot isor, ale nasoruan san egəm vi lo, ipat tin. Ale nēvanuan toβur kotovi o sagol nēsa tokele, ipanis tonor hən nēsa togole o sagole.* ³ Imagenan, asike datβinau natenan totibau aYesu togole, nē-lav-kuvi-an dan nēsaan sidato, datigam yav dan nēpanisemen siGot mabe? Nasub̄ māu ikel ur metəkav hən nē-lav-kuvi-an enan dan nēsaan, beti alat lotosəsəloŋ hēni lukel koti mai gidato ke tovi kitinan. ⁴ Ale aGot am ikel uri ke tovi kitinan. Namerikel gail lotokel kot aYesu, namerikel nēvanuan lotomarman̄ len gail, namerikel lotogol nēdanjan san toβarβar, mai naviolan seNunun, aGot toβəpehun gail tonor hən naləŋonian san, natgalen p̄isi lukel uri ke tovi kitinan.*

AYesu, aNatun Nēvanuan

⁵ Navile a pan βegəmai, dattosor husuri gagai, aGot sariŋi len navəlan aŋel gail. ⁶ Husur len natosian, len naut sua avan sua ikel koti ke,
“Got, nēvanuan lovi sa hən gəbinau galito?

Anatun nēvanuan ase hən gəβekətkəta təban?

⁷ Len namityal toŋidol ŋai gorin̄i a pan kəkereh len aŋel gail,

ale goputsani hən βikad nēyalalan hum nəkraun sekin̄.

⁸ Gorin̄ natit p̄isi len navəlan.”*

Nəboŋ aGot torin̄ natit p̄isi len navəlan, erin̄ natit p̄isi, natideh səpat. Gagai datsaris natit p̄isi len navəlan sal. ⁹ Be nēsa dattoris imaiəgai ke: datoris aYesu, len namityal toŋidol ŋai aGot “torin̄i a pan kəkereh len aŋel gail,” egəm vi vanuan. Ale datoris aGot toputsani hən βikad nēyalalan hum nəkraun sekin̄, husur toləŋon tosa vəsa len nēmatan, hən ke, len navoian aGot toviol kēmas hēni, βesəsəloŋ hən nabus hən nēmatan mōs nēvanuan p̄isi. ¹⁰ AGot igol natit p̄isi ale natit p̄isi ipat mōsi. Inor hən gai todan̄ hən aYesu toləŋon tosa vəmat. Husur, len naləŋon-isa-vəsa-an siYesu, aGot igol ke, aYesu egəm vi vanuan tonor hən toil a mō hən nēvanuan gail. Ale egəm vi p̄isal hən bilav kuv nēvanuan bisəbur dan nēpanisemen hən nēsaan salito, ale hən βesəhar galito hən ləbevi natun aGot hən ləβikatəpəl hən nēyalalan san.

¹¹ AYesu igol nēvanuan gail luvėvu dan nēsaan salit gail hən ləbevi siGot səbon ŋai. Imaienan, aYesu mai alat gai togol lotovevu, galit p̄isi lukad aTəmalit tosa ŋai. Husur enan, nahurun aYesu səsa hən βekis galit hən awawa san gail. ¹² Ikel mai aGot ke,

* **1:9:** Psa 45.6-7 * **1:10:** Len naut egai nēvanuan totos nəbe enan isor husur aGot hum tovi vanuan tokad navəlan gəlaru. * **1:12:** Psa 102.25-27 * **1:13:** Psa 110.1 * **2:2:** Uman 7.53. Len naut egai ikel nadəloŋian seju gail ke,

aGot ilav nalo mai aŋel gail lotolavi mai a Moses. * **2:4:** Mak 16.17-18, 20; Uman 5.12 * **2:8:** Psa 8.4-6

“Dereh nikel ur nahəsəm mai awawa sagw gail

hən ləbeləboi gaiug.

Len nəhon nəbonbonan,

dereh nekəkai hən nə-sal-suh-gaiug-an.”*

¹³ Ikele am ke,

“Dereh neriŋ nəlogw len aGot.”

Ike,

“Ginau eg boh mai anatugw gail aGot toviol hən galit mai ginau.”*

¹⁴ Imagenan, husur anatun gail len nadələmian lotokad nəda mai nibelito, aYesu am epitoŋ, egəm vi vanuan surŋan galito. Egəm vi vanuan hən ke, len nəmatan san, natəmat totəgau gat nədaŋan hən nəmatan, bevi ut kəmas. ¹⁵ Len nəvide enan, alat lotomətahw len nəmatan len nəmauran kavkav salito, aYesu igol alat lotovi slev sinəmətəhwan enan, lumakuv dani. ¹⁶ Imasil ke aYesu savi tarhət siaŋel gail, be evi tarhət sinəpasusan siApraham gail.*

¹⁷ Husur enan, aGot ike aYesu tesurŋan nəbathudud nadələmian san len nəvide piŋi hən beğəm vi biltihai tutumav, nəlon biŋariŋis nəvanuan gail, ale hən biŋariŋ len nəsa aGot toriŋi len navələn. Egəm vi biltihai tutumav hən beututumav sil nəsaan sinəvanuan gail hən aGot beŋubət galit dan nəsaan salito.* ¹⁸ Bathut aYesu toləŋon tosa nəboŋ aSetan totaltal soəbuer ke tigol nəsaan, gai eləboi bevi tarhət salito nəboŋ aSetan biŋaltal ke ligol nəsaan.

3

AYesu iyalyal səhor aMoses

¹ Imagenan bathudud məttovi siGot səboŋ, aGot ekis ginamit mai gamito hən datbevi lan nəmav. Mitinau vahvahur aYesu egaii, evi ahai pispisul siGot mai abiltihai tutumav dattokel ur nadələmian dattokade lan. ² AYesu idaŋ len aGot totabtəbuh lan, igol nəsa tokele, surŋan aMoses todaŋ len aGot hən bekətkəta təban naim siGot tovi alat siGot.* ³ AGot eburnisi ke, aYesu inor hən nə-sal-suhi-an səhor aMoses, hum nəvanuan na-um-im-an tonor hən nə-sal-suhi-an səhor naim toum həni. ⁴ Husur naim piŋi ikad nəvanuan na-um-im-an toum həni, be aGot eum hən natit piŋi. ⁵ AMoses idaŋ len aGot hum nəvanuan nauman tokətkəta təban naim siGot tovi nəvanuan san gail. Nəsa aMoses togole ehum nasoruan kəta tokel kot nəsa aGot bikele balai. ⁶ Be aKristo tovi aNatun aGot idaŋ len aGot, ale naim kavkav siGot ipat len navələn. Ale datovi im san. Datbeil buŋ namətəhwan, datbetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokade len aKristo, ale datbeviŋ həni, datovi vanuan san gail, datovi im siGot.

Na-sor-vəsvəsai-an hən Nəbe 95

⁷ Imagenan, ehum aNunun aGot tokele, ike,

“Daməŋjai, mətbesəsəloŋ hən nadolon aGot,

⁸ nələmit timəbur, sa-nəkadumit tihaihai

surŋan atəmamit gail ta sutuai lotohaihai

nəboŋ lotopair dan ginau,

lototaltal kitev nədaŋan sagw ke imabe

len naut masmas tobəbesw.

⁹ Len naut ei atəmamit gail ta sutuai

lukoblen kitev nədaŋan sagw ke tomabe,

luke leris nədaŋan sagw,

ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40 loriŋi len nəsa notogol gail.

¹⁰ Husur enan nəlogw epəŋas naur enan, ale nuke,

‘Akis nələlit ipair dan ginau,

ale ləsaləboi səhot nəvide sagw gail.’

¹¹ Ale len nələl paŋpaŋ sagw,

nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,

‘Asike lohis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.’**

¹² Bathudud nadələmian, mətelələgau ke gamit ideh asike ikad nəsaan len nəlon, asike nəlon ipar dələmian. Sa-nələmit timaienan hən biŋipair hən gamito dan aGot tovi nəkadun nəmauran. ¹³ Be mitigol məteləŋon tivoi am len nələmit gabag akis, len nəboŋ piŋi dattokisi hən “daməŋjai,” sal, hən nəgəgərasan hən nəsaan asike biŋigol gamit ideh bihaihai dan aGot. ¹⁴ Husur datbetəgau gat nadələmian dattokade len aKristo van vəbar nagilen, hum dattogole nəboŋ dattotubət riŋi nələdat lan, namilen ke dattokatəpəl mai aKristo len nəsa tovi esan.

* 2:12: Psa 22.22   * 2:13: Isa 8.17-18   * 2:16: Isa 41.8-9   * 2:17: Flp 2.7; Ipru 5.2, 4.14-15, 7.26-28; Lev 4.20, 26, 35, 16.6, 10-11   * 3:2: Num 12.7   * 3:11: Psa 95.7-11

¹⁵ Hum natosian siGot toke,
 “Daməŋai, mətbesəsəlon ɬən nadolon aGot,
 nəlomit timaɬur, sa-nəkadumit tihaihai,
 suŋan atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
 nəboŋ lotopair dan aGot.”*

¹⁶ Nəvanuan lotosəsəlon ɬən nadolon aGot ale lotopair dani, as galito? Lovi vanuan gail aMoses tosəhar galit dan naut a Ijip. ¹⁷ Ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40, nəlon aGot epəŋas as galito? Nəlon epəŋas alat lotogol nəsaan, nibelit lototeh, lotomat len naut masmas toɬəbesw. ¹⁸ Ale nəboŋ aGot toke, “Asike lobis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh,” isor mai as galito? * Ikel naten mai alat ləsagol husur nəsa tokel mai galito. * ¹⁹ Imaiənan, datobunusi ke, husur lotopar dəlomian lan, ləsələboi ləbēbis len naut nəŋavŋavan san.

4

¹ Na-kel-gati-an siGot ɬən datbēbis len naut nəŋavŋavan san ipat sal. Imagenan, datiməsləgəu, datemətəhw ke gamit ideh asike bēbis lan. ² Husur na-kel-uri-an tovoi ɬən nəŋavŋavan enan, gidat am datosəsəlon ɬəni suŋan galit ta sutuai. Be nasoruan enan savi tarhət salito husur losəsəlon kəmas ɬəni ŋai, ləsəsəsəlon ɬəni len nadəlomian. * ³ Husur gidat dattokad nadəlomian lan datobis len naut nəŋavŋavan san. Galit am, ehum aGot toke, “Ale len nəlol paŋpaŋ sagw,

nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,

‘Asike lobis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.’ * *

Ekəmaiənan naut kəmas nauman san gail tohav nəboŋ togol navile a pan tonon. ⁴ Husur len naut sua len natosian siGot, isor husur nəmariboŋ na-vəha-məlevru-an, ike, “Len nəmariboŋ na-vəha-məlevru-an, aGot iŋavŋav dan nauman san piŋi.” * ⁵ Ale hum tokele tia, “Asike lobis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.” * ⁶ Imaiənan, naut enan ipat sal mōs nəvanuan galevis ɬən ləbēbis lan. Ale alat ta mō lotosəsəlon ɬən na-kel-uri-an tovoi ɬən nəŋavŋavan enan, ləsəbis lan husur ləsagol husur nəsa aGot tokele. ⁷ Ale aGot eriŋ nəboŋ sual am, ekisi ɬən “Daməŋai.” Len nəboŋ tohusur habat ɬəni, len nəbē siTevit, aGot ikel nəsa tokele a mō, ike, “Daməŋai, mətbesəsəlon ɬən nadolon aGot,

nəlomit timaɬur, sa-nəkadumit tihaihai.” *

⁸ Mitinau aJosua nəboŋ tosəhar nəvanuan gail vi lan naut aGot tokel gati ke likade. Gai tagol nəvanuan gail lətəkad nəŋavŋavan hum aGot tokel gati, asike aGot tator a tahw husur nəboŋ tile ɬən nəŋavŋavan. * ⁹ Imagenan, nəŋavŋavan ipat sal mōs alat siGot, hum nəŋavŋavan siGot len nəmariboŋ na-vəha-məlevru-an. ¹⁰ Husur nəvanuan tobis len nəŋavŋavan siGot, iŋavŋav dan nauman san, suŋan aGot toŋavŋav dan nauman san nəboŋ togol navile a pan tonon. ¹¹ Imagenan, datehisi ɬən datbēbis len naut nəŋavŋavan enan. Gidat ideh satiteh, satigol tətəv ɬən atəmadat ta sutuai ləsagol husur nəsa aGot tokele.

¹² Husur nasoruan siGot imaur, igol nəsa aGot tosor mōsi. Ikan səhor naɬu nəbālan ideh tokan naut toru. Etiv pəpəhun nəmauran dan nanunun, nakobkob dan nəsa topat ɬurhubələshw. Eləboi ɬəpəpəhun navoian dan nəsaan len nənauan mai natit nəvanuan tonaunau gail lotosusuah len nəlon nəlolito. ¹³ Səkad natideh tosusuah dan aGot, be natit piŋi səkad nə-kabut-gole-an am, iŋarpar ɬən aGot ɬəkəta bunusi. Ale gai boh, datimaskel natit piŋi dattogole maii.

AYesu, abiltihai tutumav toyalyal

¹⁴ Imagenan, husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal, aYesu, aNatun aGot tobis len nəmav, il len nəhon aGot, datetəgəu gat nadəlomian dattokel uri ke dattokade. ¹⁵ Husur datukad abiltihai tutumav toləŋon tosa mai gidato nəboŋ datsədaŋ. Len naŋisal piŋi aSetan italtal ke atenan tigol nəsaan, epitəv ɬən totaltal ke datigol nəsaan. Be gai sagol nəsaan, eɬuer lan. ¹⁶ Beti, len na-il-ɬuri-an, dategəm pəpadaŋ ɬən nabiltihai bəbətəh siGot. Dategəm pəpadaŋ ɬən aGot toviol kəmas ɬən navoian, ɬən nəlon bitaŋis gidato, mai ɬən beviol ɬən navoian mai gidato nəboŋ datɬipar vi-tarhəte-an.

5

¹ AGot ilekis ɬən abiltihai tutumav dan nəvanuan gail, ale itabtabuh len atenan ɬən bisor salito len nəhon. Abiltihai tutumav evi piŋal salito van ɬən aGot. Abiltihai tutumav eviol

* **3:15:** Psa 95.7-8 * **3:18:** Psa 95.11 * **3:18:** Hən naves 16-18, ris Num 14.1-35 * **4:2:** Len natosian galevis ta sutuai ike: Be nasoruan enan savi tarhət salito husur ləsəkad nadəlomian silat lotosəsəlon husur aGot. * **4:3:** Psa 95.11 * **4:4:** Gen 2.2 * **4:5:** Psa 95.11 * **4:7:** Psa 95.7-8 * **4:8:** Deu 31.7; Jos 22.4

hən naviolan gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail sil nəsaaan sinəvanuan gail.*
² Ale abiltihai tutumav eləboi bıkad naVide bəmədau van hən nəvanuan gail lototətan, lotoyar lab dan nakitinan, husur gai am igol nəsaban akis surıan galito. ³ Husur enan etutumav m̄au sil nəsaaan san gail mai nəsaaan salit gail.* ⁴ Avan ideh saləboi biVat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav gai səbon. Be ipat len aGot səbon hən bəkisi, hum tokis aAron sutuai.*

⁵ Len naVide tomaianan, aKristo səbon səvat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav. Be aGot ikel maii ke,
 “Govi Natugw,

daməŋjai nogəm vi Təmaŋ.”*

⁶ Ale len naut tile am ike,
 “Govi ahai tutumav vi sutuai,

surıan aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.”*

⁷ Len nəmauran san len navile a pan, aYesu isor tuV van hən aGot toləboi bilav kuvi dan nəmatan. Eŋiri hən bevi tarhət san, ikai habat, namətarur san isel, ale husur toriŋ gai len navəlan aGot len nalotuan, aGot esəsəloŋ həni.* ⁸ Naut kəmas aYesu tovi aNatun aGot, len naləŋon-isa-vəsa-an san gail, eləboi səhot namilen na-gol-husur-nəsa-aGot-tokele-an. ⁹ Ale nəboŋ togol natit piŋi aGot toriŋi hən bigole tonəŋ, egəm vi kadun nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen hən nəsaan, nəkadun nəmauran vi sutuai m̄os nəvanuan piŋi lotogol husur nəsa tokele. ¹⁰ Ale aGot eriŋi hən biVat nəhes abiltihai tutumav, hum aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.

Mitimatmatu len nadəlomian hən asike mətuteh dani

¹¹ Namtukad natit isobur hən namtbikel husur natenan, be idaŋ hən namtbisor vəsvəsaii husur mətumanmaneh hən mətbələboi səhoti. ¹² Gamit mətukad nadəlomian sutuai tia wake mətsavi hai pusan sal. Hən nəsa? Be mətoləŋon ke avan ideh təvanan gamit tətəs am, tubat hən nakitinan metəkav lotomədmədau len nasoruan siGot. Mətosurıan natuhtətai ŋai tosus, saləboi bihan nəhanian todaŋ sal. ¹³ Husur avan ideh tomaur len nasus ŋai, etətan hən nəsa tonor mai nəsa tosa, husur evi amas o likob sal.† ¹⁴ Be nəhanian todaŋ evi hanian hilat lotomatmatu, galit lotoləboi səhot natilean hən nəsa tonor dan nəsa tosa bathut lotogolgole akis gol ke lukad namitisau lan.

6

¹ Imagenan, naŋusanan metəkav husur aKristo, dateriŋi husur dattoləboi tia. Ale datimatmatu len aYesu Kristo. Sadatetubat len nəpaudesen hən naŋusanan tətəs am. Datoləboi ke datimaspair dan nəsa dattogole lotolav gidat vi lan nəmatan. Datoləboi ke datimasriŋ nəlodato len aGot. ² Datoləboi naŋusanan husur nəbaptisan*, mai naVide hən dattoriŋ navələdato len nəvanuan hən bıkad aNunun aGot. Datoləboi naŋusanan husur nale-məhat-an dan nəmatan, mai nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan.* ³ Naŋusanan galenan lipat. Ale aGot bidam həni, datetibau len aKristo, datimatmatu lan!

⁴ Nəvanuan gail lotoriŋ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberin gaŋulani, naŋisal hən ləbetəlmam, hən ləbiŋpair dan nəsaan salit tətəs am, ebuer. Nəboŋ namıal siYesu tohut nəmargobut dan nəlolito, nəboŋ lototubat ləboi naviolan togəm len nəmav, nəboŋ lotokatəpəl mai aNunun aGot, ⁵ nəboŋ lotoləboi navoian hən nasoruan siGot, nəboŋ lotosəsəloŋ hən nədaŋan hən nəboŋ bəgəmai len natahan pipihəbəlan aGot, ⁶ galit lotoriŋ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberin gaŋulani, naŋisal hən ləbetəlmam, hən ləbiŋpair dan nəsaan salit tətəs am, ebuer. Lomədəs bun galito, husur, ehum lotoŋos gat aNatun aGot len nəhai balbal tətəs, ale riŋ nahur sasa len gai len nəhon nəvanuan gail.*

⁷ Mitinau nətan. Nəboŋ naut tous daŋur lan, nətan enan edim naus enan, natit gail lutov, luVan hən nəvanuan gail lotomabul nəhanian len nətan enan ləbihan. Nətan enan aGot ivoi həni, ehəhaVur həni. ⁸ Be nətan bisa, hən natit tohum nəhau mai nəhai lotokad nasunite ŋai ləbitov lan, nətan enan evi ut kəmas, savoi hən natideh. Hum ma aGot bisemale həni. Len nagilen, nəhab dereh tihani.*

⁹ Gamit namttoləmas bun gamit piŋi, naut kəmas namttokəmaianan, namtsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito. Namttoləboi ke, məttokad naVit gail lotovoi am: nadəlomian samit mai

* 5:1: Nəboŋ nəvanuan togol nəsaan, nəpanismen tonor hən nəsaan evi matan. Ale lotutumav hən narivatvat hən nəmatan san bigel nəmatan tonor hən nəvanuan sil nəsaan togole. * 5:3: Lev 9.7 * 5:4: Exo 28.1 * 5:5: Psa 2.7 * 5:6: Psa 110.4 * 5:7: Mat 26.36-46; Mak 14.32-42; Luk 22.39-46 † 5:13: Hən naves 12-13, ris 1Kor 3.2 * 6:2: Len naut egai, naKristen gail lukad nəbaptisan ale nakəkasian m̄os naveveuan evi naVide seju gail, be len nasoruan ta Kris luke bapptisan hən galar piŋi. * 6:2: Uman 18.25, 19.3-6 * 6:6: Ipru 10.26 * 6:8: Gen 3.17-18

naʋide samit tonor hən alat aGot tolav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito. ¹⁰ Husur aGot inor buni. Asike nəlon ibonʋon hən nauman samito, mai na-ləmas-buni-an samito hən nahəsan. Arumasil nəbon məttovi tarhət sinəvanuan san gail, hum məttoḡole tia, ale hum məttoḡol tabtab həni sal. ¹¹ Be namtoləḡon masuʋ ke, gamit pisi mitidaḡ len aGot magenan van vəbar nagilen hən mətʋeləboi buni ke, dereh mitikad pīs nəsa məttovatvat viri. ¹² Samtipetəmas, be mitigol tətəʋ hum alat lotokad nəsa aGot tokel gati. Len nadələomian mai na-toh-mədau-an, ludaḡ ʋur nəmauran todaḡ vir ləbikad nəsa aGot tokel gati.

Datoləboi datʋeil ḡəḡat len na-kel-gati-an siGot

¹³ Nəbon aGot tota gat na-kel-gati-an san van hən aApraham, husur səkad nəhes ideh toyalyal səhor esan, aGot ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan ḡabag. ¹⁴ Ikel mai aApraham ke, “Nokitin, dereh nivoi hən gaiug. Dereh neviol hən nəpasusan mai gaiug hən ləbəḡəm vi bathudud bisəʋur vəha-səbəʋur am.”* ¹⁵ Beti len nə-dəḡ-ʋuri-an san aApraham itoh mədau ebəlav, ale ikad nəsa aGot tokel gati.* ¹⁶ Nəbon nəvanuan gail lotota gat na-kel-gati-an ideh, luta gati len nahəsan nəvanuan totibau səhor galito. Nə-ta-gati-an enan igol na-kel-gati-an enan eil ḡəḡat, emələs. Nəvanuan gail loləboii ke tovi kitinan, ale ləsələboi ləbisor ʋalʋal husuri am. ¹⁷ Len naʋide tomaiənan, aGot ita gat na-kel-gati-an san hən alat ləbikad nəsa tokel gati ləbələboi buni ke, nə-nau-utaut-an san asike eḡəḡel bon ideh. ¹⁸ AGot ikel na-kel-gati-an ale ita gati len nahəsan. Nateru enan arsaləboi arʋəḡəḡel bon ideh husur aGot saləboi ʋeliləbonʋon bon ideh. Imaiənan, len eru enan, ḡidat dattosəʋ naut nasusuahan len gai, datoləḡon ivoi habat am len nəlodato hən datʋetəḡau gat nə-vatvat-viri-an len nəsa aGot tokel gati ke, datʋikade balai.* ¹⁹ Datukad nə-vatvat-viri-an enan hum naga hən nəmauran sidat gail, ekir ḡəḡat, ale datoləboi datʋeriy nəlodat lan. Ta mo len naim siGot, ikad nabiltikaliko totahətah kəkol hən naut tolo dan nəvanuan gail. Be len nə-vatvat-viri-an enan, səkad natideh totahətah gol ḡidato dan aGot,* ²⁰ husur aYesu eil a mo, əbisutur sidato tia. Eḡəm vi ʋiltihai tutumav sidato vi sutuai surman aMelkisetek ta sutuai.*

7

AMelkisetek ahai tutumav

¹ AMelkisetek eḡ ʋoh evi kiḡ hən nabiltivile Salem, ale evi ahai tutumav siGot, aGot toyalyal buni. AMelkisetek ebubur mai aApraham nəbon aApraham totələmam dan nabiltibalan tosəhor nakiy tovat lan, ale eus aGot hən ʋivoi hən aApraham. ² Ale aApraham ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəḡavur hən natit pisi totariv kuv gail dan alat toʋal mai galito.* (Nahəsan aMelkisetek, namilen ke, “aKiḡ hən nanoran,” ale husur tovi kiḡ hən naut a Salem, namilen ke, “aKiḡ hən natəmət.”) ³ Səkad na-tos-gati-an hən atəman, anan, nəvanuan ideh len nəbathuyah san, nəbonʋon hən nəpasian san o nəmatan san.† Esumnan aNaturan aGot; evi ʋiltihai tutumav vi sutuai.

⁴ Mitinau nəyalyalan siMelkisetek. Bathut nəyalyalan siMelkisetek, aApraham, əbiltitəmadit ta sutuai ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəḡavur hən natit pisi tokade dan nabiltibalan. ⁵ Ale ahai tutumav gail len nəpasusan siLevi, nalo siMoses ikel buni ke limastariv nahudhut tosua dan tosəḡavur hən natit pisi nəvanuan gail lotokade, naut kəmas lotopitpitəʋ, lotovi wawa salit gail lotopat len nəpasusan siApraham.* ⁶ Be aMelkisetek savi len nəpasusan siLevi, be itariv nahudhut tosua dan tosəḡavur tovi siApraham. Ale aApraham tokad na-kel-gati-an siGot, aMelkisetek eriy nəvoian siGot lan. ⁷ Səkad nə-lon-uri-an ideh ke, nəvanuan toriy nəvoian siGot len nəvanuan tile, gai ikad nəyalyalan səhor enan gai toriy nəvoian siGot lan. ⁸ Ahai tutumav gail lototariv nahudhut tosua dan tosəḡavur, lovi vanuan ŋai lotoləboi ləʋimat. Avil aMelkisetek totariv nahudhut tosua dan tosəḡavur, lukele ke tomaur sal. ⁹ Nəbon aApraham tolav nahudhut tosua dan tosəḡavur mai aMelkisetek, hum ma dattoləboi datʋike, nahəmar aLevi len nəpasusan siApraham lototariv nahudhut tosua dan tosəḡavur, galit am lulavi mai aMelkisetek. ¹⁰ Husur nəbon aMelkisetek tobubur mai aApraham, ləsəpas aLevi sal. Be aLevi evi tosua len nəpasusan siApraham, ale evi aApraham tolav nahudhut tosua dan tosəḡavur mai aMelkisetek.†

* **6:14:** Gen 22.16-17   * **6:15:** Gen 17.1-2, 18.10, 21.5   * **6:18:** Num 23.19   * **6:19:** Lev 16.2   * **6:20:** Ipru 4.14, 2.7; Psa 110.4   * **7:2:** Hən naves 1-2, ris Gen 14.17-20   † **7:3:** Nasoruan siGot sakel ur atəman mai anan aMelkisetek, gol ke esuman səkade.   * **7:5:** Num 18.21   † **7:10:** Namilen ke aMelkisetek evi ahai tutumav toyalyal səhor nahəmar aLevi len natit pisi.

¹¹ Nəboŋ aGot tolav nalo mai alat a Israel, itabtabuh len nahəmar aLevi hən ləbevi ahai tutumav ləbeil a mo hən nəvanuan gail hən ləbehusur nalo enan. Be nauman sihai tutumav galenan sanor hən bigol nəvanuan binor len nəhon aGot. Be nauman sihai tutumav galenan tagol nəvanuan tanor len nəhon aGot, imabe aGot totabtabuh len ahai tutumav tile hən bigel galito, ahai tutumav tosuman aMelkisetek be sasuman aAron len nahəmar aLevi? ¹² Husur nəboŋ tokad nagəgelan len nəvanuan tovi ahai tutumav gail, nalo am egəgel. ¹³ Husur ahai tutumav dattosor husuri, egəm len nahəmar tile am, ale avan ideh len nahəmar enan saum hum ahai tutumav təban nəmel tutumavan boŋ ideh. ¹⁴ Husur imasil ke aMasta sidato topat len nəpasusan sejutah, ale nəboŋ aMoses tosor husur ahai tutumav gail, sakel natideh husur nahəmar enan.*

AYesu esuman aMelkisetek

¹⁵ Be gagai datoləboii ke ahai tutumav tile am tosuman aMelkisetek egəm tia. ¹⁶ AYesu egəm vi ahai tutumav, be savi husur nalo tokel ke nəbathuyah san tonor hən nəbathuyah sihai tutumav gail. Egəm vi hai tutumav husur nədanjan hən nəmauran san saləboi bimasig boŋ ideh, ipat vi sutuai. ¹⁷ Husur natosian siGot ikel husuri ke,

“Govi hai tutumav vi sutuai,
suman aMelkisetek

tovi hai tutumav ta sutuai.”*

¹⁸ Imaienan datoləboii ke, nalo ta mo husur ahai tutumav gail, aGot igele husur sədarj, savi tarhət sivan ideh. ¹⁹ Husur ke, naut kəmas dattogol husur nəsa nalo tokele, saləboi bigol datbinor len nəhon aGot. Ale aGot igol napisal tile am, nə-vatvat-viri-an tovoi buni səhor nalo, ale nə-vatvat-viri-an enan igel nalo enan. Ale len nə-vatvat-viri-an enan, datoləboi datbėgəm pəpadarj hən aGot.

²⁰ Nəboŋ aGot togol napisal veveu enan, ita gati len nahəsan. Nəboŋ togol nəpasusan siAron lotovi ahai tutumav gail, səta gati len nahəsan. ²¹ Avil nəboŋ togol aYesu togəm vi ahai tutumav, aGot ita gati len nahəsan, ike,

“Nasub ita gat na-kel-gati-an len nahəsan,

ale asike egəgel hən nənanuan san boŋ ideh, ike,

‘Govi hai tutumav vi sutuai.’”*

²² Bathut nə-ta-gati-an hən na-kel-gati-an enan siGot, ipat len navəlan aYesu m̄au hən bigol pis na-kel-gati-an veveu enan. Ale na-kel-gati-an veveu enan ivoi səhor ta mo aGot tokel gati mai alat a Israel.

²³ Datinau na-kel-gati-an ta mo. A mo ikad ahai tutumav galenan lotosəbur tia, husur nəmatan salito igol nauman salit gail inoŋ. ²⁴ Avil husur aYesu tomaur vi sutuai, gai evi ahai tutumav vi sutuai. ²⁵ Imaienan, alat lotogəm hən aGot len aYesu, eləboi bilav kuv kavkav hən galito dan nəpanismen tonor hən nəsaan salito. Husur aYesu imaur vi sutuai hən bisor salito len nəhon aGot.

²⁶ AYesu m̄au evi abiltihai tutumav tonor hən gidato, husur itoh a tut dan nəsaan hum aGot tohəhəvur həni, səkad natideh tosa lan, iveveu, nəsaan ideh sagol sabinbinjal. Etile dan nəvanuan nəsaan gail, imakuv dan galito, ale aGot eputsani vi məhat səhor nəmav. ²⁷ Gai sahum abiltihai tutumav tile gail. Akis lotutumav hən narivatvat sil nəsaan salito, beti a tahw, lotutumav sil nəsaan sinəvanuan gail. Be aYesu etutumav hən gai hən bilav kuv nəvanuan gail pisi dan nəpanismen sil nəsaan salito. Igol vəha-sua həni ŋai. Ale nəboŋ totutumav hən gai gabag natutumavan enan ikabut gol pis nəsaan.* ²⁸ Nalo siMoses itabtabuh len ahai tutumav gail ləsədarj husur lotovi vanuan tin, lugol nəsaan. Be na-kel-gati-an aGot tota gati len nahəsan egəm a tahw len nalo, itabtabuh len aYesu, aNatun, nəsaan tobuer lan, tovi ahai tutumav vi sutuai.

8

Abiltihai tutumav hən na-kel-gati-an veveu

¹ Namilen nəsa namttokele imaiegai ke: datukad abiltihai tutumav sua tonor hum notokele. Ebətah tia len nətarhət nəmatu hən nabiltihai bətbətah seKinj len nəmav.* ² Eum ei len naut tolo len nəmav, naim nətapolen kitin hən nalotuan Nasub aGot toum həni, nəvanuan saum həni.

³ Ahai tutumav pisi, aGot itabtabuh len galito hən ləbeviol hən naviolan gail maii, ale hən ləbetutumav van həni. Len navide tomaienən, imasil ke abiltihai tutumav sidat m̄au, gai am ikad natsua hən bəbetutumav həni. ⁴ Gai tatoh gegai len navile a pan, asike tavi ahai tutumav, husur ikad nəvanuan gail tia lototutumav hən naviolan gail van hən aGot

* 7:14: Mat 1.1-3; Luk 3.33

* 7:17: Psa 110.4

* 7:21: Psa 110.4

* 7:27: Ipru 5.3; Lev 9.7

* 8:1: Psa

hum nalo tokel buni. ⁵ Ahai tutumav galenan lugol nauman salito len naim nalotuan tovi natətoʋan mai nənəhənəh hən nəsa tohum topat len nəmav. Husur enan, nəboŋ aMoses pəpadəŋ hən beum hən naim nətaʋolen, aGot ikel nalələgauan mai ke, “Gigol vahvatur natit pisi tinor husur nəplən notoʋusan gaiug həni tia len nəvehuh.”* ⁶ Be gagai, aYesu, abiltihai tutumav sidato, ikad nauman tovoi buni səhor nauman sihai tutumav gail ta mo. Len nəvide tomaiənan, na-kel-gati-an toil gəgat len aYesu, ivoi buni səhor na-kel-gati-an tovi nalo ta mo. Husur na-kel-gati-an veveu enan eil gəgat len nasoran tovoi səhor ta mo.

⁷ Husur na-kel-gati-an ta mo təhau, na-kel-gati-an veveu asike tagele.* ⁸ Be aGot ikel ur nəsaban len nəvanuan səlsraəl gail ike,

“Len nəboŋ begəmai,

dereh nita gat na-kel-gati-an veveu

notokel mai nəvanuan naut a Israel mai a Jutah.

⁹ Asike ehum na-kel-gati-an

notokel gati mai atəmalit ta sutuai,

nəboŋ nototəgau nəvələlito,

hən nəbesəhar galito dan naut a Ijip.

Bathut ləsətəgau gat na-kel-gati-an sagw ta mo,

imaieənan nəlogw iʋov hən galito.”

¹⁰ Ale ginau Nasuʋ aGot nekəmaiegai ke,

“Len nəboŋ begəmai,

dereh nita gat na-kel-gati-an egai

nikele mai nəvanuan naut a Israel ke:

Dereh nerinʋ nalo sagw gail len nənanuan salito,

ale nitos gat gail len nəlolito.

Dereh nevi aGot salito,

ale levi vanuan sagw gail.

¹¹ Ale asike lupar ləboian len ginau,

hən nəvanuan beʋusan avan tile totoʋ pəpadəŋ həni,

o hən nəvanuan beʋusan avan am ke,

‘Geləboi Nasuʋ aGot!’

Husur nəvanuan pisi dereh leləboi ginau,

alat lotovi ut kəmas mai nəvanuan totibau, galit pisi.

¹² Husur dereh neruʋat galit dan nəsaan salito,

ale asike nunau təlmam hən nəsaan salit gail boŋ ideh am.”*

¹³ Nəboŋ aGot tokis na-kel-gati-an egai hən “na-kel-gati-an veveu,” igel na-kel-gati-an ta mo gol tovi ut kəmas. Namilen ke, natit tovi ut kəmas, togəm matu, asike idareh, təbuer.

9

Nəvide hən nalotuan ta mo

¹ Mitinau na-kel-gati-an siGot ta mo. Ikad nalo gail hən nalotuan mai naut sua tolo len navile a pan. ² Loum hən naim nətaʋolen enan. Ikad nabiltikaliko totahətah kəkol hən togol narumʋ toru. Len narumʋ sua, bopita, ikad nametələi paspasil toil, namial tomələvru lotopaŋ lan, mai natev sua mai nabəta lotoviol həni mai aGot. Narumʋ enan lokisi hən Naut Tolo.* ³ Beti narumʋ tarhəbiltikaliko lohoim lokisi hən Naut Tolo Masuʋ.* ⁴ Len narumʋ enan ikad nəmel tutumavan nagol lototutumav hən nəhai pəhas lan. Ale ikad nabokis lotoʋos gat nagol hən tokabut gole ale lokis nabokis enan hən Nabokis hən Na-kel-gati-an aGot tota gati. Burhulon Nabokis ikad nabiliwai nagol nəmanna tosuh lan, mai nəhai nəyaran siAron todumoh, mai nəvat papav aGot totos gat na-kel-gati-an san lan.* ⁵ A məhat hən Nabokis ikad nakerupim* hən namənas siGot, nəhabələlaru lotosəzah gol namətan Nabokis tovi naut aGot toruʋat nəsaan dan nəvanuan gail lan. Be namtsaləboi namtbisor vəsvəsai pis natgalen gagai.*

⁶ Na nəboŋ lotoutaut pis natgalenan maiənan, ahai tutumav gail lobis akis len narumʋ bopita hən ləbigol nauman salito mōs nalotuan.* ⁷ Be abiltihai tutumav səboŋ ebis len Naut Tolo Masuʋ vəha-sua ŋai len nasihau pisi. Len nəboŋ enan eviol hən nəda mai aGot sil nəsaan san gabag mai nəsaan nəvanuan lotogolgole len natətanənan salito.* ⁸ Len natgalenan

* 8:5: Exo 25.40 * 8:7: Exo 24.3-8 * 8:12: Jer 31.31-34 * 9:2: Exo 26.1-30, 25.23-40 * 9:3: Exo 26.31-33

* 9:4: Exo 16.33, 25.10-16, 30.1-6; Num 17.8-10; Deu 10.3-5 * 9:5: Nakerupim evi natit tomaur tokad nəhabələn toru.

* 9:5: Exo 25.17-22 * 9:6: Num 18.2-6 * 9:7: Lev 16.2-34

aNunun aGot igol imasil ke, nəboŋ naim netaʔolen topat sal, napisal hən avan ideh beʔbis vi lohoim len Naut Tolo Masuʔ səkamis. ⁹ Natenan ehum nasoruan kəta mōs nəboŋ ta daməŋjai. Husur naviolan gail mai narivatvat ahai tutumav lototutumav hən gail ləsaləboi ləbigol nələn nəvanuan lotolotu bimasil. ¹⁰ Husur nəkadun naʔide hən naviolan mai natutumavan evi nalo hən nəhanian, namunian mai nakəkasian mōs naveveuan. Nalo galenan lovi hən niben nəvanuan ŋai. Ale nalo galen lupat van vəbar nəboŋ aGot togol naʔide veveu.

¹¹ Nəboŋ aKris̄to togəm vi biltihai tutumav hən natit lotovoi lotovisi tia, eʔbis len naim netaʔolen toyalyal mai tonor səhor ta mō. Naim netaʔolen enan, avan ideh saum həni hən navəlan, ale savi natideh topat len navile eg a pan. ¹² Nəboŋ aKris̄to tobis len Naut Tolo Masuʔ, səbis len nasihau ʔisi hum əbiltihai tutumav ta mō lotogole. Ao, eʔbis vəhasua ŋai husur səlav nəda hinani mai nəda hetuhbʔuluk vi lohoim hən beʔkəkəs kuv nəsaan, be ilav nəda han səʔon, evi lohoim. Ale len nəda han eʔur kuv gidato dan nəpanismen, ale nəmakuvan enan ipat vi sutuai. ¹³ A mō, ahai tutumav ebul hən nəda hinani mai nəda hebuluk mai nəmasiav hən natuhbʔuluk pəhəvut[†] len nəwai, ale igol egr̄is niben nəvanuan lotobinʔinʔal len nalo hən nibelit biveveu dan nabinʔinʔalan salito.* ¹⁴ Be nəda hiYesu esəhor masuʔ hən natgalenan. Len nədaŋan seNunun aGot totoh vi sutuai, aKris̄to, natit tosa toʔuer lan, etutumav hən gai van hən aGot. Imaienan, nəda han igol nəlodat imasil dan nəsa dattogole lotolav gidato vi lan nəmatan; nəda han igol nəlodat imasil hən datbilotu hən aGot tovi nəkadun nəmauran.

¹⁵ Husur natenan, aKris̄to evi ʔisal silat aGot tokis galito. Na-kel-gati-an veveu siGot eil gəgat len aYesu hən ləbikad nəmauran vi sutuai aGot tokel gati. Husur aKris̄to imat hən ləbimakuv dan nəpanismen tonor hən galito sil nəsaan lotogolgole len na-kel-gati-an ta mō.

¹⁶ Avan ideh totos gat na-kel-gati-an san ke, len nəmatan san anatun gail tile dereh tikad natit san gail, nəmatan sitenan totos gati, timasʔarʔar. ¹⁷ Husur nəboŋ tonav sal, na-kel-gati-an san ipat sal, be nəboŋ tomat, nəsa tokel gati isarpoh. ¹⁸ Bathut enan, len nəda ŋai na-kel-gati-an ta mō aGot tolav mai aMoses etuʔat um. ¹⁹ Nəboŋ aMoses tokel ur ʔis nakelean todaŋ gail mai nəvanuan ʔisi, ilav navurun nasipsip lotogol tobisibis, mai nəpəshət nahisop, ale etur həni len nəda hebuluk mai nəda hinani mai nəwai, ale eʔbil həni hən nəda begr̄is nalobulat mai nəvanuan gail ʔisi. ²⁰ Ikel mai galit ke, “Egai nəda hən na-kel-gati-an aGot tokel buni ke mitimasgol husuri.”[†] ²¹ Len naʔide tomaiēnan, igol nəda egr̄is naim netaʔolen mai natit ʔisi hən nalotuan lotosuh ei.* ²² Kitin, len nalo siMoses, ahai tutumav igol natit hən nalotuan gail luveveu len nəda, pəpadaŋ natit ʔisi. Husur asike nəda b̄isel, imabe? AGot asike eruʔat nəsaan dan nəvanuan gail.*

²³ Husur enan, naim netaʔolen len navile eg a pan mai natit ʔisi lotosuh lan luveveu ŋai len nəda herivatvat gail. Natgalenan lohum nəgarutian hən natit gail len nəmav. Natit gail kitin len nəmav, nəda herivatvat sanor hən bigol ləbiveveu, be naviolan tovi masuʔ səhori ŋai inor həni. ²⁴ Husur aKris̄to səbis len Naut Tolo Masuʔ nəvanuan toum həni len navəlalito. Naut enan ehum nəgarutian ŋai hən Naut Tolo Masuʔ len nəmav. Be aKris̄to eʔbis len nəmav kitin, ale gagai isor sidato len nəhon aGot. ²⁵ Gai etile dan əbiltihai tutumav tolav nəda savi ehan, ale tobis len Naut Tolo Masuʔ len nasihau ʔisi. AKris̄to səbis len nəmav hən betutumav daŋir hən gai. ²⁶ Təmaiēnan, aKris̄to təmasmat vəha-səʔsoʔur van, tuʔat len natuʔatan hən navile a pan. Be gagai, len nəboŋ hən nanonʔan hən navile a pan, evisi vəhasua tovi naməkot hən betutumav hən gai hən bilav kuv nəsaan. ²⁷ Ale gidat dattovi vanuan, aGot eriŋ nəboŋ tonor hən gidat ʔisusua datbimat. Len nəboŋ enan dereh dateil len nəhon aGot len nakotan san. ²⁸ Len naʔide tomaiēnan, aKris̄to am imat, etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai, hən bilav kuv nəsaan sinəvanuan lotosəʔur. Dereh tegəm tətəs, be savi mōs nəsaan sidato. Dereh tegəm hən bilav nəmauran vi sutuai mai alat lotovatvat viri, lotoləŋon masuʔ hən ləberisi.*

10

¹ Nalo siMoses ehum nəmōl hən natit gail lotovoi ləbēgəmai, be nəmōl savi natgalenan kitin. Naut kəmas ahai tutumav totutumav len nasihau ʔisi, natutumavan galenan lodədas ləbigol alat lotogəm hən ləbilotu, ləbinor len nəhon aGot. ² Natutumavan galenan lətaləboi lətagol nəvanuan gail lətanor len nəhon aGot, natutumavan lətanon. Husur alat lotolotu lətanor vəha-sua tovi naməkot len nəhon aGot, asike lətaləŋon təsə len nəlolit sil nəsaan am.

[†] 9:13: Natuhbʔuluk pəhəvut enan, ləpəŋjai, nəmasiav han ŋai ipat. * 9:13: Lev 16.15-16; Num 19.9, 17-19 † 9:20:

Exo 24.8. Nəboŋ aMoses tokəmaiēnan, esəŋav hən na-kel-gati-an siGot ta mō. * 9:21: Lev 8.15 * 9:22: Lev 17.11

* 9:28: Isa 53.12

³ Be nəlolit səmasil. Ale natutumavan salit galenan lugol ŋai ke, lotonau təlmam hən nəsaan salito len nasihau pisi. ⁴ Husur nəda həbuluk mai hinani edədas bilav kuv nəsaan boŋ ideh.

⁵ Imagenan, nəboŋ aKristo togəm vi lan navile a pan, ike,
 “Gomətahun natutumavan hən narivatvat mai naviolan,
 be goutaut hən nibegw hən nəbeviol həni.

⁶ Lopəŋas kavkav hən narivatvat gail len natutumavan,
 loviol hən natit gail hən ləbəkəkas kuv nəsaan salito,
 wake gəsaḥəḥavur.

⁷ Beti nuke, ‘Got, ginau bogai.

Nogəm hən nəbigol nəsa gotoləŋoni,

hum lototos husur ginau len naləbulat tobul.’”*

⁸ Metəkav aKristo ike, “Natutumavan hən narivatvat mai naviolan, narivatvat lotopəŋas kavkav həni, mai natit lotoviol hən gail hən ləbəkəkas kuv nəsaan, gomətahun gail, gəsaḥəḥavur hən gail” (be natutumavan galenan lunor len nalo siMoses). ⁹ Beti aKristo ike, “Ginau bogai, nogəm hən nəbigol nəsa gotoləŋoni.” Len nasoruan enan ikas kuv na-kel-gati-an ta mo hən bəsəŋav hən na-kel-gati-an veveu. ¹⁰ Ale husur aYesu Kristo togol nəsa aGot toləŋoni nəboŋ totutumav hən niben gabag, len na-tutumav-vəha-sual-an tovi naməkot, aGot igol datunor len nəhon, datovi esan səbon.

¹¹ Akis ahai tutumav gail pisi loil təban nəmel tutumavan, loum len nalotuan, lotutumav tabtab hən natit gail lotopitpitov. Be natutumavan hən natgalenan saləboi bəkəkas kuv nəsaan boŋ ideh.* ¹² Be aKristo, ahai tutumav enan sidato, etutumav hən natesua ŋai. Etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai hən bikas kuv nəsaan vi sutuai. Beti ebətah len navəlan nəmatu siGot. ¹³ Len naut enan itoh vir aGot bigol naenemi san gail ləbevi ut kəmas, hum nakes toriŋ narien gəlar lan.* ¹⁴ Husur, len natutumavan enan tosua ŋai, aKristo igol nəvanuan san gail lunor len nəhon aGot vi sutuai, galit aGot togolgol naveveuan len galito hən ləbevi esan səbon.

¹⁵ ANunun aGot am ikel koti mai gidat ke tomaianan. Husur ike,

¹⁶ “Ale ginau Nasub aGot nekəmaiegai ke,
 Len nəboŋ bəgəmai,
 dereh nita gat na-kel-gati-an egai mai galito.
 Dereh neriŋ nalo sagw gail len nəlolito,

ale nitos gat gail len nəvanuan salito.”†

¹⁷ Beti ike,

“Nəsaan salito mai natit lotogol gail tobur kotov nalo,

asike nunau təlmam hən gail boŋ ideh am.”*

¹⁸ Imaianan, nəboŋ aGot torubat nəsaan galenan dan galito, səkad natutumavan ideh am sil nəsaan.

Datidaŋ len aGot

¹⁹ Imagenan bathudud nadələmian, len nəda hiYesu datukad na-il-ḥuri-an hən datbəbis len Naut Tolo Masuṽ len nəmav. ²⁰ Len nəmatan san aYesu esəŋav hən napisal veveu, napisal nəmauran tolavutur len nabiltikaliko vəbar Naut Tolo Masuṽ. ²¹ Ale husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal toil a mo hən naim siGot, ²² datəgəm vi təban aGot, datsamətahw husur nəlodat topul hən nadələmian kitin. Husur aKristo igol nəda han egiris nəlodato hən datbiveveu, asike datoləŋon isa len nəlodat sil nəsaan am. Ale ekəkas nibedato hən nəwai toveveu.* ²³ Datetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokel uri ke dattokade, sadaterus dani, husur datoləboi datberin nəlodat len aGot hən bigol nəsa tokel gati. ²⁴ Datinau napisal gail hən datbevi tarhət sidat gabag hən datbeləmas bun gidat gabag mai hən datbigol natit tovoi gail. ²⁵ Sa-nəlodat tibov hən nəbonbonan hən gidat gabag hum nəvanuan galevis lotogolgole. Be datigol gidat gabag dateləŋon tivoi am len nəlodato. Ale datigol tabtab həni bathut tomasil ke Nəboŋ siNasub bəgəm pəpadaŋ.

²⁶ Datbələboi nakitinan tia, ale datbilekis hən datbigol tabtab hən nəsaan, səkad naviolan hən natutumavan ideh am toləboi bəkəkas kuv nəsaan. ²⁷ Be ikad namətahwan ŋai mai nə-vatvat-viri-an hən nəpanismen mai nəhab towunwun hən bihan pis naenemi siGot gail balai.*

²⁸ Avan ideh tomətahun bigol husur nalo siMoses, ale nəvanuan toru o totor ləbikel koti ke tomaianan, imat sile, nalolosaan ebuer.* ²⁹ Be mitinau nəvanuan lotomətahun aNaturan

* **10:7:** Psa 40.6-8 * **10:11:** Exo 29.38 * **10:13:** Hən naves 12-13, ris Psa 110.1 † **10:16:** Jer 31.33. Ipru 8.10. A mo aGot itos gat nalo len nəvat, be gagai itos gati len nəlon nəvanuan. * **10:17:** Jer 31.34 * **10:22:** Eze 36.25 * **10:27:** Isa 26.11 * **10:28:** Deu 19.15

aGot, lotonjit nēholit van hēni; lotonau ke nēda togol lotoveveu dan nēsaan tovi ut kēmas ŋai, savi natideh; ale lotosor mēdas aNunun aGot toviol kēmas hēn navoian, nēpanisemen silatenan imabe? Nēvanuan lotomaienan, inor hēn lēbīpanis vēsa tibatbat. ³⁰ Husur datolēboi aGot egaii toke, “Nasisilan ipat len ginau, dereh nilav nāpūrūruran mai gaiug hēn nēsaan togogole.” Ikele am ke, “Nasuā aGot dereh tisaā sēhoti ke nēvanuan san gail lipanis o tēbuer.”³¹ Nēvanuan bītoh len navālan aGot nēkadun nēmauran, evi natsua hēn avan enan bēmētahw habat lan.

³² Be mitinau tēlmam hēn nēboŋ ta nōo gail, nēboŋ namīal hēn na-kel-uri-an tovoi totubāt mīas gamito. Mitinau na-il-gēgat-an samito nēboŋ mēttodaj ŋur na-lēŋon-isa-vēsa-an. ³³ Len nēboŋ galevis nēvanuan losēvar gamito, lomēdas tabtab hēn gamito len nēhon nēvanuan gail. Len nēboŋ tile am mētovi tarhēt silat alaten lotomēdas masuŋ hēn galito. ³⁴ Mētukatēpōl hēn na-lēŋon-isa-an silat lototoh len naim bēbarjis. Nēboŋ alat lotoil a mō lototariv kukuv pīs natit samit dan gamito, mētudaŋ hēni len nakemkeman, husur mētōlēboi tia ke, gamit mētukad natit gail lotovoi am, natit gail lotopat vi sutuai. ³⁵ Na-il-ŋuri-an len nadēlomian samit satimasig husur nakonpūrūruran han etibau. ³⁶ Mitimaskad nē-daj-ŋuri-an hēn ke, nēboŋ mēttogol nēsa aGot tōlēŋon gail, dereh mitikad nēsa aGot tokel gati. ³⁷ Husur ehum natosian siGot toke,

“Asike idareh atenan togēmŋēmai dereh tevisi

ale asike evēlo.

³⁸ Ale nēvanuan sagw tonor dereh tikad nēmauran tokitin,
husur erin nēlon len ginau.

Ale bērus tēlmam, asike nōhēhāvur hēni.”*

³⁹ Be gidato, datsavi silat lotorusrus tēlmam vēmāsig. Datovi silat lotokad nadēlomian len aGot, lotokad nēmauran.

11

Nadēlomian

¹ Be nadēlomian evi sa? Nadēlomian evi na-lēboi-buni-an ke nēsa dattovatvat viri dereh tevisi. Evi nalēboian ke nēsa datsakēta risi, ekitin, nē-lon-uri-an eBuer. ² Bathut nadēlomian enan alat ta sutuai lotokade, aGot isor sal suh galito.

³ Len nadēlomian datolēboi sēhoti ke, len nasoruan san, aGot igol navile a pan mai natit pisi am. Imaienan, len nēsa datsalēboi datbērisi, aGot igol natit pisi dattolēboi datbērisi.*

⁴ Mitinau aKen mai aApel tovi aŋan. Len nadēlomian aApel etutumav hēn naviolan tovoi sēhor naviolan siKen. Bathut nadēlomian siApel, aGot isor sal suhi ke tovi vanuan tonor, ale ehēhāvur hēn naviolan san. Ale naut kēmas aApel tomat sutuai tia, len nadēlomian san isor mai gidato sal.*

⁵ Len nadēlomian aEnok sēkad nēmatan, husur aGot ilav kuvi vi mēhat. Avan ideh sēsāb niben husur aGot ilav kuvi. Husur a tahw hēn tolav aEnok vi mēhat, aGot ikel koti ke tōhēhāvur hēni.* ⁶ Ale nadēlomian bēbuer len nēvanuan, eēdas bīgol aGot bēhēhāvur hēni. Husur avan ideh togēm hēn aGot, timaskad nadēlomian ke aGot totoh, mai toviol hēn nakonpūrūruran mai alat lotopūsūs kitevi hēn lēbēlēboi.

⁷ AGot ikel mai aNoah ke natit gail aNoah sarisi sal dereh tevisi. Ale len namētahwan hēn nēyalalan siGot, mai len nadēlomian, aNoah eum hēn nēak hēn bēsusan nēbathudud san lan dan nilev topul. Len nadēlomian san, aNoah isaā sēhoti ke, navile a pan timaspanis. Ale aGot erinji ke aNoah inor len nēhon bathut nadēlomian san.*

⁸ Len nadēlomian, aAraham igol husur nēsa aGot tokisi hēn bīgole. Nēboŋ aGot tokisi hēn bērin naut totohtoh lan hēn bēvi lan naut aGot tokel gati ke tikade balai, aAraham ivan, naut kēmas salēboi naut bēvi lan! ⁹ Len nadēlomian aAraham itoh len naim nētapolen hum ametbōs, len naut aGot tokel gati ke tikade balai. Ale aIsak, anatan aAraham, mai aJakop, amēhāibēn, gēlar am arutoh ei maienan, ale arukad na-kel-gati-an siAraham.* ¹⁰ Husur aAraham ekēta vir nabiltivile tokad nēpaudesen topat vi sutuai, aGot togarut nēplan han mai toum hēni.*

¹¹ Len nadēlomian siAraham, aGot igol aAraham elēboi bēgēm vi tata, naut kēmas tovi hāvut tia, mai naut kēmas aSarah tobutoh. Husur len nabunusian siAraham, gai elēboi bērin nēlon len aGot tokel na-kel-gati-an maii.* ¹² Naut kēmas aAraham tovi hāvut buni

* **10:30:** Deu 32.35-36 * **10:38:** Hab 2.3-4 * **11:3:** Gen 1; Psa 33.6, 9; Jon 1.3 * **11:4:** Gen 4.3-10 * **11:5:**

Gen 5.24 * **11:7:** Gen 6.13-22 * **11:9:** Hēn naves 8-9, ris Gen 12.1-5, 35.12, 27 * **11:10:** Ipru 11.16, 12.22

* **11:11:** Gen 18.11-14, 21.2

tia, be sɛmat sal, gai evi nɛkadun nɛpasusan tosoɔbur. Lusɔɔbur hum namɛso gail len nɛmav, ale hum nabion bitas, nɛvanuan edɛdas bɛvuruŋ gail.*

¹³ Nɛvanuan galen pisi loil gɛgat len nadɛlomian salito van vɛbar lotomat. Lɛsɛkad natit aGot tokel gati ke lɛbikad gail balai; be losuh sutuai hɛn lotoris natgalenan ta tahw buni lɛbɛgɛmai, ale lohɛhɛvur. Ale lukel koti ke lotovi mɛtbos lototoh len navile a pan, be savi naut a im salito.* ¹⁴ Nɛvanuan lotokɛmaienan, imasil ke lotokɛta doŋ naut hɛn bɛgɛm vi naut a im salito. ¹⁵ Lɛtɛnɛnau naut matmat salit lotorinŋ, lɛtalɛboi lɛtatɛlmam vi lan. ¹⁶ Avil lolɛŋon masuŋ hɛn naut ideh tovoi sɛhori, naut a im len nɛmav. Imaienan aGot nahurun sɛsa hɛn lotokisi hɛn aGot salito, ehɛhɛvur hɛni, husur eutaut hɛn nabiltivile sua mɛs galit tia.

¹⁷ Nɛboŋ aGot toke bɛbunus tas nadɛlomian siAraham ke bɛmabe, aAraham, len nadɛlomian san, eviol hɛn alsak hɛn bɛtutumav hɛni.* AAraham, aGot tokel gati maii ke tikad nɛpasusan tisɔɔbur, gai eutaut hɛn bɛtutumav hɛn anatan tosa ŋai, ¹⁸ naut kɛmas aGot tokel maii ke, “Nɛpasusan sam̄ dereh levi len nɛpasusan sɛlsak.”* ¹⁹ Len nabunusian siAraham, inau ke aGot tolɛboi biŋol nɛvanuan bile mɛhat dan nɛmatan. Ale datolɛboi datbɛke, ehum aAraham tokad tɛtas hɛn alsak totɛlmam dan nɛmatan.

²⁰ Len nadɛlomian, alsak eus aGot hɛn bivoi hɛn anatan gɛlaru, aJakop mai aEsau len nɛboŋ gail lɛbɛgɛmai.*

²¹ Nɛboŋ pɛpadanŋ hɛn aJakop bɛmat, len nadɛlomian, eus aGot hɛn bivoi hɛn anatan aJosef gɛlaru. Ale etur ɛnarŋ gai len nɛhai tɛbatehw, ilotu hɛn aGot.*

²² Nɛboŋ pɛpadanŋ hɛn aJosef bɛmat, len nadɛlomian, isor husur nɛboŋ alat a Israel lɛbivan dan naut a Ijip. Ale ikel buni ke, nɛboŋ lɛbivan lipat nabɛlasun gail van.*

²³ Nɛboŋ lotopas aMoses, len nadɛlomian, anan mai atɛman arosusuan aMoses van vɛbar nahɛbati han totor, husur loris ke tokab, totile, ale arsamɛtahw hɛn arbɛbur kotov nalo sekij.*

²⁴ Nɛboŋ aMoses totibau, len nadɛlomian, emɛtahun nɛvanuan gail lɛbɛkisi hɛn anatan anatvavin aFero.† ²⁵ Emɛtahun nɛsaan husur togol nahɛhɛvuran tomidol ŋai, be ilekis hɛn bikatɛpɔl hɛn nɛmauran todanŋ nɛvanuan siGot lotolɛŋon tosa vɛsa lan. ²⁶ Len nabunusian san, aMoses inau ke, nakontit gail a Ijip topul hɛni savi natideh, be nɛvanuan gail lɛbesɛvari, ehɛhɛvur hɛn bɛlɛŋon bisa mɛs Kristo bɛgɛmai, sɛhor hɛn bikad nakontit gail a Ijip topul hɛni. Husur inau tabtab hɛn nakonpɛrɛpɛran aGot bɛviol hɛni maii balai.

²⁷ Len nadɛlomian, aMoses erin naut a Ijip, samɛtahw len nɛlol panpan sekij, husur etɛgau gat naɛisal san hum tokɛta ris aGot nɛvanuan lotodɛdas lɛberisi.‡ ²⁸ Len nadɛlomian, aMoses igol nɛhanan hɛn naPasova namɛtakav. Ikle hɛn alat sɛlsraɛl ke, ligol nɛda tegiris nabopita salit gail hɛn aŋel hɛn nɛmatan asike bɛbar ahai a mɛo salit gail.*

²⁹ Len nadɛlomian, alat sɛIsrael luyar tukot len naut Nɛtas Bisibis tolul dani, hum lotoyar len nɛtan masmas. Be nɛboŋ alat a Ijip lotoke lɛbɛhusur galito, lomun, lumat pisi.*

³⁰ Nɛboŋ alat sɛIsrael lotoyar garu len nabiltivile Jeriko husur nɛmaribonŋ tomɛlvru, len nadɛlomian, nɛvɔd hɛn nabiltivile enan iteh.* ³¹ Mitinau aRahap toɛur hɛn niben. Nɛboŋ nɛvanuan toru artomɛtan natit pisi len nabiltivile Jeriko, aRahap ehɛhɛvur hɛn artotoh maii. Na len nadɛlomian, alitenan sɛmat mai alat a Jeriko lɛsagol husur nɛsa aGot tokele.*

³² Ikad isɔbur am hɛn nɛbɛkele, be namityal ebuer hɛn nɛbisor husur aKiteon, aParak, aSamson, aJɛftah, aTevit, aSamuel mai ahai kelkel ur gail.§ ³³ Len nadɛlomian, nɛvanuan galenan lugol natit isɔbur. Lubal mai nakin naut tiltile gail ale losɛhor galito; nɛboŋ lotoil a mɛo hɛn nɛvanuan gail, lugol nɛsa tonor hum aGot tolɛŋoni; ale lukad nɛsa aGot tokel gati ke lɛbɛkade. Len nadɛlomian lugol nabuŋon nalion gail ekɛkol,* ³⁴ lugol nɛhab topanŋ habat imat; lugam yav dan nɛmatan hɛn nabu nɛbalan. Lɛsɛdanŋ be nɛdanŋan egɛm hɛn galito; logɛm vi bɛhariv hɛn nabiltibalan, lubal mai navɛshɛsoltia hɛn namɛtbos gail van lohut galito.*

³⁵ Len nadɛlomian, alatpɛhɛvut lukad tɛtas hɛn amahealit gail lotole mɛhat dan nɛmatan.*

* **11:12:** Gen 22.17 * **11:13:** Gen 23.4; 1Chr 29.15; Psa 39.12 * **11:17:** Gen 22.1-14 * **11:18:** Gen 21.12

* **11:20:** Gen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Gen 47.31, 48.1-20 * **11:22:** Gen 50.24-25; Exo 13.19 * **11:23:** Exo

1.22, 2.2 † **11:24:** Exo 2.10-12. Alat a Ijip lokis akinŋ salit gail hɛn aFero. ‡ **11:27:** Exo 2.14-15. Nɛboŋ aMoses togam

dan akinŋ, samɛtahw lan, emɛtahw husur naIpru gail lomɛtahun lɛbɛhusuri hum nɛvanuan na-il-a-mo-an. * **11:28:** Exo

12.21-30 * **11:29:** Exo 14.21-31 * **11:30:** Jos 6.12-21 * **11:31:** Jos 2.1-21, 6.22-25 § **11:32:** Kiteon: Jdg

6-7; Parak: Jdg 4-5; Samson: Jdg 13-16; Jɛftah: Jdg 11-12; Tevit: 1Sam 16.1-31.13; 1Ki 1.1-2.11; Samuel: 1Sam 1.1-25.1.

* **11:33:** Dan 6.1-27 * **11:34:** Dan 3.1-30 * **11:35:** 1Ki 17.17-24; 2Ki 4.18-37

Ikad nəvanuan tile gail am lotomətahun ləbipair dan nadəlomian salito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədəs bun galit van lumat sile. Ludam̄ hən ləbimat maienan hən ləbikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Na-le-məhat-an enan ivoi səhor na-le-məhat-an salit ta mo husur ivan hən nəmauran vi sutuai. ³⁶ Ale nəvanuan galevis losəsəloŋ hən na-sor-vilesi-an mai nabilasian; ale galevis am lutoh len nəbanjisan hən natsen len naim bəbanjis. ³⁷ Galevis lumat len natubunian; lumat len na-les-kotov-nibelito-an; lumat len nə-ta-buni-an hən nəbu nəbalan. Len nəyaran salito losun nahurhusipsip mai nahurhunani. Lupar tite, nəmauran salit idan, nəvanuan gail lomədəs tabtab hən galito. ³⁸ Lovi vanuan lotovoi. Alat navile eg a pan ləsanor kasi hən ləbitoh mai galito. Alaten lotovoi luyar lab len naut masmas tobbəbesw mai len nəvəhuh gail, losusuah len nəburhuvat mai nəbur gail len tan.

³⁹ Alatenan ta mo, Got isor sal suh galit pisi husur nadəlomian salito, be nəsa aGot tokel gati ke ləbikade balai galit ideh səkade. ⁴⁰ Husur aGot eutaut hən natsua tovoy səhor ta mo mos gadit pisi, hən ke, len nəbonan mai gidato ŋai, galit loləboi ləbikad navit na-kel-gati-an pisi san.

12

AGot igol datupanis hən beʋusan gidato

¹ Alatenan ta mo, nəmauran salit ikel kot nadəlomian salito len aGot, ale nəmauran salito igol nadəlomian sidat idan am. Imagenan, husur dattokad nəbilitulvoh enan tahum lotodar vis gidato len nəgamgaman hən nəmauran, datebubulan natit pisi toməlas gat gidato, mai nəsaan tomədmədau hən dattovisivi lan. Ale len nə-dan-ḅuri-an datigam len nəgamgaman aGot toriŋ gidat lan. ² Datekəta haihai len aYesu tovi nəkadun nadəlomian sidato. Evi gai tovrurur nadəlomian sidato. Bathut nakemkeman topat vir aYesu, idan bur nəmatan len nəhai balbal, nahur sasa hən nəmatan enan savi natideh lan. Ale ebətah len nətarhət nəmatu hən nəbilitihai bətbətah siGot.*

³ Mitinau aYesu todaŋ bur nahur sasa len nəvəlan nəvanuan nəsaan lotovi enemi san gail. Mitinau aYesu hən asike məbikad na-ləŋon-isa-an len nəlomito, asike nəlomit biḅov hən nəmauran samito. ⁴ Mətubal hən nəsaan biŋonŋ len nəmauran samit gail, be gamit ideh səmat sal len nəbalan enan. ⁵ Ale nəlomit ibonŋon hən nasoruan aGot tokel mai gamit hum anatan gail hən biŋol mətḅeləŋon bivoy am len nəlomito. Ike, “Natugw, sagineau nəpusanan hən nəpanismen siNasuḅ aGot hum tovi ut kəmas.

Nəbonŋ ḅesivoh len gaiug,
sa-nəloḃ tisa.

⁶ Husur len nəpanismen,
Nasuḅ aGot eʋusan alat gai toləmas bun galito,
ipansəm galit pisi

gai todaḃ hən lotovi natun gail.”*

⁷ Mitidaŋ bur nəpusanan hən nəpanismen, husur navide aGot tokade len gamito esum̄an məttovi anatan gail. Mətunau ke tokad natətai ideh atəman səpansem hən beʋusani a? Ao! ⁸ Anatan aGot gail pisi lukad nəpusanan hən nəpanismen. Be ḅəbuer len gamito, mətovoy natətai nəpisal, mətsavi natun kitin. ⁹ Gidat pisi datukad atəmadat gail hən navile a pan. Lupansəm gidat hən ləbeʋusan gidato, ale datoputsan galito len nənauan sidato. Ale datimabe hən aTata senunudato totoḅ len nəmav? Dateriŋ gidat len nəvəlan hən datḅimaur! ¹⁰ Atəmadat gail lupansəm gidato len namityal galevis ŋai moḅ nanoran hum tovoy len nənauan salito. Be aGot ipansəm gidato moḅ nanoran hən bevi tarhət sidato hən datḅikatəpəl hən nəboruan san. ¹¹ Nəbonŋ nəpanismen moḅ nanoran tobar gidato, naut kəmas toʋusan gidat o tovi tarhət sidato, datsahəhaʋur həni, husur epəŋas! Be a tahw, ivan hən natəmāt moḅ alat aGot toriŋ galit lan, husur lotogol nəsa tonor aGot toləŋoni.

¹² Imagenan, nəvələmit lotomərav sədan, nakobkob nariem̄it lotogau, lidaŋ! ¹³ “Mitigol nəpisal gail linor moḅ nalohriem̄ito,” hən alat lotogau asike nariem̄it bətiles, be hən ləbimaur.*

Səsəloŋ husur nalələgauan aGot tokele

* 11:36: 1Ki 22.26-27; 2Chr 18.25-26; Jer 20.2, 37.15, 38.6 * 11:37: 2Chr 24.21 ** 11:39: Len naves 33, datorisi ke galit galevis ta mo lukad natit gail lotovoy aGot tokel gati ke ləbikad gail. Be ikad na-kel-gati-an topat sal. Galit lokəta vir nəbonŋ aGot ḅəsəvat aKristo gəmai, be ləsarisi len nəmauran salit gail. * 12:2: Psa 110.1 * 12:6: Pro 3.11-12

* 12:13: Hən naves 12-13, ris Isa 35.3; Pro 4.26

¹⁴ Mætehisî hæn mætbitoh len natæmat mai nævanuan þisi; mætehisî hæn mætþidan len aGot, mai hæn mætþevi esan sæbon ñai. Avan ideh asike þidan len aGot, asike þevi siGot, mætunau ke þeris Nasuþ a? Ao, asike erisi bon ideh. ¹⁵ Mæteløgau hæn gamit ideh asike þetøgau suluþ navoian aGot toviol kæmas hæni. Gamit ideh satehum næharhæt næhai tokon, husur næboþ totov, igol næmauran samit idan, ale emædas masuþ hæn isobur.* ¹⁶ Gamit ideh satigol naitian tosa, satesumnan aEsau tonau ke aGot tovi ut kæmas. Esau evi ahai a mo, be idam hæn na-il-a-mo-an san hum ahai a mo, hæn bihan nasiloh næhanian sua. ¹⁷ Mætølæboii ke, a tahw aEsau eløjon ke atæman teus aGot hæn þerij navoian lan hum ahai a mo, be ikad namætahusian ñai. Naut kæmas aEsau totanþisi, edædas þegægel hæn navit næsa togole tia.†

¹⁸ Mætsagæm vi lan nævehuh mættølæboi mætþibari hum alat seIsraël ta mo. Galit lovi lan Nævehuh Sinai næhab towunwun lan; naut imermer, ikad næmargobut, ale nælan ivas galito. ¹⁹ Losæsæloþ hæn næwalan hæn nætrampet mai nabiltikemkeman. Nævanuan lotosæloþ hæni loþij aGot hæn asike þikel nasoran ideh am.‡ ²⁰ Lomætahw habat lan næsa aGot tokele. Ike, “Avan ideh o narivatvat ideh þibar nævehuh egai, mitimastubuni.”* ²¹ Næboþ aMoses toris natgalenan lotogol namætahwan, ike, “Nupab len namætahwan ninegw topil lan.”*

Gamit mætsagæm vi lan nævehuh enan. ²² Be gamit mætogæm vi lan Nævehuh Sion, vi lan nabiltivile siGot nækadun næmauran, naut a Jerusalem len næmav. Len naut ei aþel lotosobur vasa lubonþon len nabiltikemkeman. ²³ Mætogæm vi lan næbonþonan silat lotovi natun aGot, ahai a mo san gail, gai totos gat nahæsalito len næmav. Mætogæm hæn aGot tokot hæn nævanuan þisi. Mætogæm hæn nanunun nævanuan gail lotonor, aGot togol lotonor len næhon. ²⁴ Mætogæm hæn aYesu, na-kel-gati-an vevu siGot toil gægat lan. Mætogæm vi lan næda hiYesu togiris gamito, næda tosor husur natsua tovoi sæhor næda hiApel.§

²⁵ Samtemætahun aGot tosor. AMoses evi vanuan navile a pan ñai, ale alat seIsraël lotomætahun nalæløgauan tokele, læsægam yav dan næpanismen. Bimaienan, gidato datþipair dan aGot len næmav, mai nalæløgauan gai tokele, asike datugam yav dan næpanismen boþ ideh.* ²⁶ Len næboþ enan nadolon aGot ekur hæn navile a pan, be gagai ikel gati ke, “Dereh nekur hæn navile a pan vøha-sual am, savi navile a pan ñai, be næmav am.”* ²⁷ Len nasoruan “vøha-sual am” aGot tokele, namilen ke, natit þisi ta mo aGot togol gail, dereh lekur, limasig, hæn ke, natit læsakur ñai læþipat tin.

²⁸ Imagenan, husur aGot eviol mai gidat hæn natohan pipihælan todædas þekur, husur natenan, datepul hæn nasipaen, ale datilotu hæn aGot len nævide gai þehæhævur hæni, datilotu hæni len namætahwan mai næmaþmanjan hæn næyalyalan san. ²⁹ Husur “aGot sidato evi nabiltihab tohan þunþun natit þisi.”*

13

Næmaris-kotovi-an

¹ Mætelæmlæmas bun gamit gabag tabtab sumnan mættovi latmiþan. ² Sa-nælomit tibonþon hæn mætbehæhævur hæn nametþos þitoh lohoim samito. Nævanuan galevis lotogol tomaienan hæn nametþos gail, lukad aþel gail lototoh lohoim salito be læsalæboii.* ³ Sa-nælomit tibonþon hæn alat lototoh len naim bæbanþis. Mitinau galito, nælomit titanþis galito hum mættotoh mai galit len naim bæbanþis. Ale alat nævanuan gail lotomædas galito van van lotoløjon tosa vasa, mitinau gat galito hum næpøþasan salito topat len nibemito.

⁴ Gamit þisi mæterij nælahan a mæhat len nænauan samito. Sa-næmel hæn nælahan teþinþinjal, namilen ke, alarmisoan aridaþ len nælahan sælaru. Husur aGot dereh tisaþ sæhoti ke, nævanuan togol naitian toþur kotov nælahan, mai nævanuan lotogol naitian tosa, limaspanis.

⁵ Len næmauran samito samtæløjon masuþ hæn nævat, be mætehæhævur hæn næsa mættokade. Husur aGot ike,

“Asike norij gamit boþ ideh,
asike norij gabulan gamito.”*

⁶ Imaienan asike nomætahw hæn næþike,
“Nasuþ evi na-vi-tarhæte-an sagw,
asike nomætahw.

Asike nomætahw len næsa nævanuan ñai

* **12:15:** Deu 29.18 † **12:17:** Hæn naves 16-17, ris Gen 25.29-34, 27.30-40 ‡ **12:19:** Hæn naves 18-19, ris Exo 19.16-22, 20.18-21; Deu 4.11-12, 5.22-27 * **12:20:** Exo 19.12-13 * **12:21:** Deu 9.19 § **12:24:** Gen 4.10. Næda hiApel ikel uri ke aGot dereh tigol næpanismen, be næda hiYesu ikel uri ke aGot dereh tilav kuv næpanismen. * **12:25:** Exo 20.22 * **12:26:** Hag 2.6 * **12:29:** Deu 4.24 * **13:2:** Gen 18.1-8, 19.1-3 * **13:5:** Deu 31.6, 8; Jos 1.5

toləboi bigole hən ginau.”*

⁷ Mitinau təlmam hən alat lotoil a mō hən gamito, lotovusan gamit hən nasoruan siGot. Mitinau naʋit nəmauran salit gail, ale nadələmian samito tesumʻan nadələmian salito.

⁸ AYesu Kristo sagəgel boŋ ideh, imaienan ŋai nino, daməŋai, vi sutuai. ⁹ Imaienan nəpusanan tilite lotovinvinu, məttotətan hən gail, saleliv gamit vi tut.* Ivoi hən mətʻbikad nədaŋan len nələmito, nədaŋan togəm len navoian aGot toviol kəmas həni, sagəm len nəhanian hən nalotuan savi tarhət silat lotohani.

¹⁰ Ahai tutumav gail loum len naim nətaʻpolen len navile a pan. Nəmel tutumavan sidat ipat, be galit ləsaləboi ləbihan ei.* ¹¹ A mō əbilitihai tutumav ipat nəda herivatvat lohoim, vi lan Naut Tolo Masuʻ hum naviolan hən bəkəkəs kuv nəsaan sinəvanuan gail. Be loʻpəŋas piis niben narivatvat gail a tut dan naut naim nətaʻpolen gail lotokir lan.* ¹² Len nəvide tomaienan, aYesu am evivile dan nəbilitivile, eləŋon isa habat, imat hən nəda han bīkas kuv nəsaan dan nəvanuan san gail, hən ləbēvi siGot səbən ŋai.* ¹³ Imaienan datevivile dan naut naim nətaʻpolen gail lotokir lan, dativan hən aYesu hən datʻbikatəʻpol hən na-ləŋon-isa-an san. Namilen ke, dateriŋ nalo silat səlsrael, dateriŋ nəlodat len aYesu ŋai, naut kəmas nəvanuan gail ləbisor mədas gidato hum lotogole hən gai. ¹⁴ Husur len navile eg a pan datsekad nəbilitivile hən datʻbitoh tin lan vi sutuai; be datudoŋ kitev naut a im bəgəm balai.* ¹⁵ Imaienan, len aYesu, datetutumav tabtab hən na-sor-sal-suhi-an tovi naviolan vi təban aGot, naʋit nabuŋodato tokel koti ke tovi Masta sidato. ¹⁶ Ale sa-nələmit tibəŋboŋ hən mətʻbigol navoian, mai hən mətʻbēvi tarhət silat lototidol. Natgalenan boh, lovi naviolan natutumavan aGot tohəhəʋur hən gail.

¹⁷ Mitigol husur nəsa alat lotoil a mō hən gamito len Nasuʻ lotokele, məteriŋ gamit len navələlito. Lokətkəta təban gamito, ale galit limaskel mai aGot hən na-kel-uri-an husur nauman enan salito. Mitigol husur nəsa lotokele hən ləbēum len nahəhəʋuran, savi len nəlolit tosa. Husur, enan asike evi tarhət samito!

¹⁸ Mitisor tuʋ tabtab mōs ginamito. Namtoləboi buni ke nəlonamit imasil, ale namtoləŋon masuʻ hən namtʻbikad nəvide tonor ŋai, len natit piisi namtʻbigole. ¹⁹ Noləŋon masuʻ hən mətʻbisor tuʋ ke, aGot tidam hən natəlmaman sagw hən nəbēgəm tutut hən gamito.

²⁰⁻²¹ AGot ita gat na-kel-gati-an topat vi sutuai len nəda hiYesu, aMasta sidato, ale igol aYesu, tovi nəbilitivanuan tokətkəta təban nasipsip, ile məhat dan nəmatan. AGot hən natəmāt tigol mətepul hən natit piisi tovoi tonor hən mətʻbigol nəsa toləŋoni. Len aYesu Kristo, aGot teum len nəmauran sidato, tigol natit piisi bəhəhəʋur həni. Nə-sal-suhi-an hən nəyalalyan san tevi təban aYesu Kristo vi sutuai sutuai! Ganan!

Nasoruan naməkot

²² Bathudud nadələmian noləŋon masuʻ hən mətʻbesəsələŋ husur nasoruan sagw hən bigol mətʻbeləŋon biivoi am len nələmito, husur nalobulat napisulan egai nototosi van hən gamito, epitol ŋai. ²³ Nuke mətələboii ke, awawa sidat len nadələmian, aTimoti, ludakuvi dan naim bəbaŋjis. Gai bəgəm tutut, dereh nitah maii hən namrbəgəm ris gamito.*

²⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an mai nəvanuan piisi lotoil a mō hən gamito, mai nəvanuan piisi am siGot ei. Alat a Itali lukel na-ke-ivoi-an salito mai gamito.

²⁵ Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamit piisi.

* **13:6:** Psa 118.6 * **13:9:** Efe 4.14; Rom 14.2-23; 1Kor 8.8; Kol 2.7, 16-22; 1Tim 4.3 * **13:10:** Ipru 9.11-14. A mō ahai tutumav gail luhan nahudhutit lototutumav həni. Be “nəhanian” hən natutumavan len nəmel tutumavan sidato evi aKristo ale lodədas ləbihani. Namilen ke, alat lotohusur nəvide hən nalo ta mō hən ləbiveveu, o hən ləbinor len nəhon aGot, lodədas ləbikad nəmauran kitin aKristo tomat hən datʻbikade. * **13:11:** Lev 16.27 * **13:12:** Jon 19.17, 20

* **13:14:** Ipru 11.10, 16 * **13:23:** Uman 16.1

Jemes

Nalobulat napisulan ajemes totosi

Ase itos nalobulat napisulan egai?

AJemes, avān aYesu matmat, toil a mō hən alat siYesu len naut a Jerusalem, gai itosi. Itos nalobulat napisulan egai hən nəsā?

Itosi hən bikel mai naKristen gail naṽide tovoi hən ləbikade hən ləbidaŋ len nadəlomian len aYesu.

AJemes itos nalobulat napisulan egai mōs ase?

Itosi mōs naKristen gail len naut piŋi.

AJemes itosi ŋais?

Hum ma totosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 48.

1) AJemes ikel na-ke-ivoi-an mai naŋu gail (1.1)

2) Nəboŋ nəmauran biđan, daŋ buri. Gəbikə gəbigol nəsaan, savi aGot totaltal hən gaiug, naləŋonian sarŋ igol ke gotogol nəsaan (1.2-18)

3) Nasəsəloŋan mai nagolean (1.19-27)

4) Sagipatpat nəvanuan galevis məhat səhor galit am. Asike gəbilolosa hən nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug (2.1-13)

5) Nəsə gotogole eṽusani ke gukad nadəlomian len aGot o eṽuer (2.14-26)

6) Alat lotokad nadəlomian mai namealito. Naṽide avan ideh tokade eṽusani ke namitisau hən nəmauran san togəm len aGot o eṽuer (3.1-18)

7) Len nəbalkabaŋan mətomətahun aGot. Pair dan naṽide enan tosa, riŋ gamito len navəlan aGot. Samtisor mədas avan ideh, samit sor patpat gamit məhat. Mətbələboi nəsa tovoi be asike məbigole, mətugol nəsaan (4.1-17)

8) Alat lotopul hən natite lotogol məttoləŋon tosa, dereh lipanis, be ipat len aGot hən bigole. Samtikoblen mədas gamit gabag. Toh mədau, daŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an (5.1-5.11)

9) Kel nakitinan. Kel kot nəsaan samit mai gamit gabag. Sor tuṽ mōs gamit gabag. Dereh aGot tevi tarhət samito (5.12-18)

10) Gamit ideh biपाल sob dan nakitinan, viroh təlmam həni hən aGot bəruṽat nəsaan san dani (5.19-20)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau ajemes notovi naslev siGot mai siNasub aYesu Kristo, nuke, “Ivoi,” van hən nahəmar toseŋavur pisan eru, nəvanuan gail lototoh viŋusua len navile a pan.*

Susumar nəboŋ nəmauran todaŋ

² Bathudud nadəlomian sagw, nəboŋ mətbətut len natit tiltile ləbigol kitev nadəlomian samito ke timabe, mitikemkem həni ŋai. ³ Bathut mətoləboii ke nəboŋ natgalenan lotogol kitev nadəlomian samito ke imabe, na-gol-kitevi-an galenan lugol nə-daŋ-buri-an len gamito. ⁴ Nauman hən nə-daŋ-buri-an timasvan van vəhav, hən ke naboruan samit binor buni, asike nədaŋan hən naboruan samito bəntidol boŋ ideh. ⁵ Gamit ideh biपाल mitisau hən nəmauran tonor mai naṽide tovoi, ivoi ke teus aGot həni,* gai toviol masuṽ mai nəvanuan piŋi, ale dereh teviol həni mai gaiug, asike inau isa hən gaiug sile. ⁶ Nəboŋ gəbeusi, usi len nadəlomian, nələm sateuri. Nəvanuan nəlon touri ehun nətas tokud tabtab, səpat mədau. Nəlan eṽuvi vi məhat, epus, evi pan.* ⁷ Nəvanuan tomagenan satinau ke Nasub bilav natideh maii, ⁸ ikad nənauan toru, edədas bəhusur naṽisal tosa ŋai, nəmauran san ipat lavəlav.

Naməsal mai nəvanuan topul hən natite

⁹ Nəvanuan nadəlomian ideh bevi ut kəmas o bevi məsal len nabunusian sinəvanuan gail, ivoi ke təhəhəvur, husur aGot eputsani tia. ¹⁰ Be nəvanuan tokad natite; aGot biŋol gai bevi ut kəmas, ivoi ke təhəhəvur həni, husur dereh nəmauran san təntidol hum napusit naliol. ¹¹ Namityal togəm vi məhat, esun naliol; imasmas, napusit iteh; nəkaban hən imasig. Imagenan nəvanuan tokad natite, tehis səbuer həni van vəmat, imasig maii.†

Nətaltalan hən nəsaan

* **1:1:** Mat 13.55; Mak 6.3; Uman 15.13; Kal 1.19   * **1:5:** Pro 2.3-6   * **1:6:** Nəvanuan nəlon touri egəgel tabtab hum nahit togəgel hən nətau han.   † **1:11:** Hən naves 10-11, ris Isa 40.6-7

¹² AGot tivoi hən nəvanuan toil gəgat naut kəmas nate sasa gail lotogəm hən ləb̄igol kitev nadəlomian san ke imabe. Nəboŋ b̄idaŋ b̄ur gail, dereh aGot tilav nəprais hən nəmauran kitin maii, nəprais aGot tokel gati tia ke teviol həni mai alat lotoləmas buni. ¹³ Avan ideh, natit b̄italtal ke t̄igol nəsaan, satike, “Evi aGot totaltal ke nisa.” Bathut natideh tosa edədas b̄italtal ke aGot t̄igol nəsaan, mai aGot gabag sətaltal ke nəvanuan gail ləb̄isa boŋ ideh. ¹⁴ Avil nəvanuan v̄isusua, naləŋonian san tosa gail lutaltal ke t̄igol nəsaan. Losəhari, loliv gargari vi tut. ¹⁵ Beti nəboŋ naləŋonian tosa totian, ipas nəsaan. Nəboŋ nəsaan enan togəm t̄ibau, ipas nəmatan.

¹⁶ Bathudud sagw notoləmas bun gamit p̄isi, samtedəlom nagəgərasan husur aGot! ¹⁷ Naviolan p̄isi lotovoi, naviolan p̄isi lotonor buni, logəm len aGot a məhat togol nam̄ial p̄isi len nəmav. AGot sagəgel hun nəm̄ol torusərus. ¹⁸ Ilekis ke, len nasoruan hən nakitinan, eviol hən nəmauran veveu mai gidato, hən datb̄ehum navit metəkav len natit p̄isi gai toun həni.

Nasəsəloŋan mai nagolean

¹⁹ Bathudud sagw notoləmas bun gamit p̄isi, mətələboi səhot nategai: Gamit p̄isi mətəutaut tabtab hən mət̄besəsəloŋ, samtisa v̄sa v̄ut hən mət̄bisor, samtisa v̄sa v̄ut hən nəlomit b̄ip̄aŋpaŋ* ²⁰ bathut nəlol paŋpaŋ sinəvanuan edədas b̄igol səhot nanoran aGot toləŋoni. ²¹ Imagenan, bubulan nab̄iŋb̄iŋalan mai nəsaan topat sal, dan nəmauran samito. Nəlomit temədau ale səsəloŋ husur nasoruan aGot toriŋi len nəlomito, husur eləboi b̄ilav kuv gamito dan nəsaan samito.

²² Mitigol nəsa nasoruan tokele, samtesəsəloŋ kəmas həni ŋai. Mət̄besəsəloŋ həni be asike mət̄bigol husuri, mətogəras səb̄omit hən gamito. ²³ Avan ideh tosəsəloŋ hən nasoruan be sagol nəsa tokele, esum̄an nəvanuan toleleduŋ, ris nəhon len nakələs. ²⁴ Nəboŋ toris nəhon tonon, ipair dani: v̄əha-sua ŋai nəlon ibon̄boŋ hən nənahənah han. ²⁵ Avil nəvanuan tobunus vahvahur nalo tonor buni siGot, nalo togol ke nəsaan satəgau gat nəlon am, atenan b̄ebunus tabtab həni, asike nəlon b̄ibon̄boŋ hən nəsa tobunusi, tosəsəloŋ həni, be b̄igol nəsa nalo tokele, dereh aGot t̄igol tivoi buni hən atenan, len nəsa togole. †

²⁶ Avan ideh binau san aGot tohəhəv̄ur hən nalotuan san, avil asike b̄iwol hən nasoran san bivoi, egəras gai gabag ale nadəlomian san evi naut kəmas. ²⁷ Na v̄ide hən nalotuan aGot Tata tonau ke tovoi mai tonor masu v̄, imaiegai: Kətkəta təban nəbatunau p̄əhəv̄ut gail mai namilesw gail lotoləŋon tosa. Ale gelələgau hən gaiug, hən nəmauran navile a pan satidos nəmauran sar̄i.*

2

Gigol tēpitov van hən nəvanuan p̄isi

¹ Bathudud sagw, husur mət̄tokad nadəlomian len aMasta sidato, aYesu Kristo, Nasub̄ toyalyal, navide samit gail tēpitov van hən nəvanuan p̄isi, ideh satile.* ² Nəboŋ mət̄tokad nabon̄bonan, avan ideh tosun nahurabat bilbil, totav nariŋ nagol gail len navəlan b̄egəmai, ale togon tovi məsal tosun nahurabat tomatu tia, b̄egəmai, mitimab hən gəlaru? ³ Mət̄bəkəta təban gai tosun nahurabat bilbil, mət̄bikel maii ke, “Naut tovoi egai, gebətah gegai,” avil mət̄bikel mai naməsal ke, “Geil ei o gebətah len tan bathuriegw.” ⁴ Mət̄bigol bimaienan, mət̄opəpəhw husur natilean mət̄togole len gamit gabag. Na-nəno v̄-həni-an samito isa husur nənauan hən nəsaan mət̄tokade.

⁵ Bathudud notoləmas bun gamit p̄isi, səsəloŋ! AGot ilekis hən alat lotovi məsal len nabunusian sinavile a pan, hən ləb̄epul hən nadəlomian, ale hən ləb̄ikad natohan pipi-habəlan balai, hum tokel gati ke alat lotoləmas buni likade. ⁶ Wake gamito, mət̄oməd̄as naməsal gail, riŋ galit a pan. Imabe? Ase loməd̄as gamito, liv gargar gamito vi lan nakotan? Evi alat lotokad natite boh! ⁷ Galit lusor məd̄as nahəsən aYesu Kristo tovoi, nahəsən mət̄to v̄ati husur mət̄to v̄i esan.

⁸ Mət̄bigol nəsa aKristo tovi kiŋ sidato tokel buni, mətugol ivoi. Ikel bun nalo natosian siGot tokele ke, “Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug surian gotoləmas bun gaiug gabag.*” ⁹ Avil mət̄beputsan avan ideh məhat hum tovoi səhor nəvanuan tile, mətugol nəsaan. Ale evi nalo enan tosa b̄ səhoti ke mət̄to v̄i nəvanuan na-bur-kotov-nalo-an. ¹⁰ Husur avan ideh togol natit p̄isi nalo kavkav tokele, be toteh len nakelean tosua ŋai, gai ebur kotov nalo kavkav, ale inor hən b̄ipanis sile. ¹¹ Bathut aGot toke, “Sagigol naitian tobur kotov nəlahan,” ikele am ke, “Sagigol avan ideh timat.*” Asike gəb̄igol naitian tobur kotov nəlahan,

* 1:19: Ecc 7.9 † 1:25: Nalo aJemes toror husuri savi nalo p̄isi siMoses, be isor husur nalo hən na-ləmas-buni-an aYesu todaŋ ke datimashusur tabtab həni. * 1:27: Isa 1.17, 23 * 2:1: Job 34.19; Lev 19.15 * 2:8: Lev 19.18

* 2:11: Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sar̄i o naləŋonian sar̄i ŋai.

be gæbigol nævanuan bimat husur naløjonian sam̄ ŋai, gaiug boh, goḅur kotov nalo.* ¹² Len nəsə gotokele, nəsə gotogole, ginau gat nategai ke, aGot dereh tenənoḅ hən nəmauran sam̄ mai nalo hən na-ləmas-buni-an, nalo togol nəsəan satəgau gat nəloḅ am. ¹³ Husur asike nəloḅ biṭanjis nævanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug nəboṅ bəkəta bunus nəsə gotogole. Be nəloḅ biṭanjis nævanuan gail, nəlon aGot dereh titanjis gaiug nəboṅ bəpəpəhun navoian dan nəsəan.

Nadələmian mai nagolean

¹⁴ Bathudud sagw, gæbikel ke gotokad nadələmian be gəsagol natideh hən beḅusani, nadələmian sam̄ evi tarhət sam̄ mabe? Nadələmian tomaiənan edədas bilav kuv gaiug dan nəpanismen. ¹⁵ Aḅam̄ o aḅavinem̄ len nadələmian biṭar hurabat o hanian akis, ¹⁶ ale gamit ideh bikel maii ke, “Ivoi, natəmat tipat len nəloḅ, gitoh tunətun ale hanukub,” be asike gæbilav nəsə toṃtidol hən̄i maii, govi tarhət san mabe? ¹⁷ Len naḅide tomaiənan, nadələmian biṭat səḅon, asike bigol natideh, nadələmian enan imat, savi natideh.

¹⁸ Avil avan ideh bīke, “Gaiug gukad nadələmian, ginau nugol natit tovoi gail.” Ale dereh nisor vari ke, “Gæbeḅusan nadələmian sam̄ səkad nagolean ideh tovoi lan, ale ginau, len nəsə tovoi notogole, dereh nəḅusan nadələmian sagw.” ¹⁹ Gæbedələmi ke aGot esua ŋai, ivoi! Be natəmat gail am lodələm natenan, ale lomətəhw, lupab lan.* ²⁰ Gumelmel! Gəsələboi səhoti sal a? Nəboṅ nagolean sətah mai nadələmian, nadələmian enan savi natideh. ²¹ Atəmadat ta sutuai, aAraham igol nəsə hən aGot toriṅi ke tonor len nəḅon? AGot eriṅi ke aAraham inor len nəḅon nəboṅ aAraham toviol hən alsak, anatum, len nəmel tutumavan.* ²² Imaiegai: Nadələmian san mai nəsə togole aroum ḅonḅon. Nəsə togole evurvur nadələmian san. ²³ Ale natosian siGot isarpoh toke, “AAraham edələm nəsə aGot tokele, ale aGot eriṅi ke aAraham inor len nəḅon husur nadələmian san,”* ale aGot ekisi hən abubur san.* ²⁴ Imasil ke aGot eriṅi ke nævanuan inor len nəḅon husur nəsə nævanuan togole, savi husur nadələmian nævanuan tokade lan ŋai. ²⁵ Imaiənan am hən aRahap, napəḅavut ta Jeriko ta m̄o toṭur hən niben. AGot eriṅi ke inor len nəḅon husur nəsə alitənan togole nəboṅ tosusuan ahai pispisul gail ale tosevat galit vi lan naṭisal tile sua.* ²⁶ Nəboṅ nanunun toḅuer len nævanuan, niben imat. Len naḅide tomaiənan, nəboṅ nagolean sətah mai nadələmian, nadələmian enan imat.

3

Nawolan hən nameam̄

¹ Bathudud nadələmian, gamit isoḅur samtegəḅ vi hai ṗusan. Mətevis ŋai. Husur mətoləboi ke dereh aGot tebunus kitev nəsəan len nəmauran mai naṗusanan sinam̄it namttovi hai ṗusan, səhor nævanuan tile gail. ² Len naḅide tosoḅur gadit piṣi datusab van. Avan ideh asike biṣor biṣa len nasoran san, gai evi nævanuan tonor kavkav hum aGot toləṅoni, eləboi biḅwol hən gai gabag kavkav. ³ Nəboṅ datḅeriṅi natuhmetələi len nabuṅon nahos hən bigol nəsə datḅeləṅoni, datoləboi datḅiwol hən niben kavkav. ⁴ Mitinau nabiltiwag wol. Ahai wolwol eləboi biḅwol hən nəwag enan hən natuhvos wolwol ŋai, ale dereh tevi lan naut ahai wolwol toləṅoni, naut kəmas nəlan todəṅ. ⁵ Len naḅide tomaiənan namean nævanuan evi natuhtit ŋai be ikel na-sor-patpat-gai-məhat-an toṭibau.

Mitinau nakumashəḅab toləboi bəpəṅas nabiltiilihai. ⁶ Namean nævanuan tosor ehum nəḅab enan. Len niben nævanuan, namean evi nəkadhut naḅide hən nəmauran tiltile piṣi lotosa. Emədas nævanuan kavkav. ASetan etuṅ namean nævanuan hən nəḅab nəmatan ale namean nævanuan epəṅas piṣ naṭisal hən nəmauran san kavkav. ⁷ Nəvanuan eləboi bigol narivatəvat mai nəḅan mai natit tokələh mai natit tomaur len tas lototiltile ləḅehusur nəsə toləṅoni. ⁸ Be səkad avan ideh toləboi bigol namean bəhusur nəsə toləṅoni. Evi natit nəsəan sua, na-wol-həni-an toḅuer lan. Epul hən nabəhi togol nəmatan. ⁹ Nameadato isal suh Nasub, aTəmadato, ale nameadat enan ŋai esəvar nævanuan gail, aGot togol lotosum̄an gai.* ¹⁰ Nə-sal-suhi-an mai nasəvarian, gəlar piṣi arovivile len nabuṅon nævanuan. Bathudud sagw gail, datimasgol ke natenan satimaiənan. ¹¹ Nabəko tosua ŋai eḅuv hən nəwai tohol mai nəwai tokon a? Ao! ¹² Bathudud sagw gail, nəḅai nafik ivan hən naoliv a? Ao! Nəḅau nakrep ivan hən nafik a? Ao! Ale nabəko tokasəkas edədas beḅuv hən nəwai tohol.

Namitisau hən nəmauran tonor egəḅ len aGot

* 2:11: Exo 20.13-14; Deu 5.17-18 * 2:19: 1Tim 4.1; Mat 8.29; Mak 1.24, 5.7; Luk 4.34 * 2:21: Gen 22.1-14
* 2:23: Gen 15.6 * 2:23: 2Chr 20.7; Isa 41.8 * 2:25: Jos 2.1-21 * 3:9: Gen 1.26-27

¹³ Gamit ideh ikad namitisau hən nəmauran tonor o naləboian a? Bikade, tiþarþar len navide san tovoi, ke, len namitisau san hən nəmauran tonor, natit þis togole, igol gail len nəlon tomədau, sənau gai. ¹⁴ Avil len nəlomito mətþikad nə-təbulul-bulosi-an, mətþinau masuʋ hən gamit səbomito, samtisor patpat namitisau samit a məhat, samtelibliboŋ hən mətþisor mədas nakitinan. ¹⁵ Husur namitisau tomaianan sagəm len aGot, be egəm len navile a pan mai nəvanuan lotosuh lan mai natəmat gail. ¹⁶ Husur naut ideh nəlon nəvanuan topul hən nə-təbulul-bulosi-an mai nəvanuan lotonau masuʋ hən galit səbolito, naut enan ikad nətaʋtaʋoran mai navide hən nəsaan tiltile þisi. ¹⁷ Avil namitisau hən nəmauran tonor togəm len aGot iveveu buni, asike asike isa. Eləmas bun natəmat len nəlon nəvanuan, inau həbat hən nəvanuan tile, səhaihai be eutaut hən bəsəsəloŋ hən nəvanuan tile. Nəlon itaŋis masuʋ hən nəvanuan tile, ale len natit þisi togole iʋan hən navit tovoi. Igol əpitoʋ van hən nəvanuan þisi, ale nəsa tokele, igole, sagəras avan ideh. ¹⁸ Alat nəlolit tokad natəmat, lotogol nəbonan ke səkad nəbalan am, ehum galit lumabul namisurhut totov, toʋan hən navite tovi nəmauran tonor buni.

4

Gol nəsa aGot toləŋoni

¹ Nəbalkabaŋan mai nəbalan gail len gamito, logəm a be? Logəm len naləŋonian samit səbomit gail lotoliv gamito. Naləŋonian galenan luþal len nibemito mai nəlomito. ² Mətoləŋon nəsa mətəkade; nəlomit evənohi be mətodədas mətþikade; imaienan mətoviʋituh, mətəbal, mətugol nəmatan mōsi. Mətəkade husur mətəsaus aGot həni. ³ Ale nəboŋ mətətoʋsi həni, mətəkade husur mətəsaus mōs navoian; mətətoləŋoni ŋai mōs biŋol na-ləŋon-ivoi-an len gamit səbomito. ⁴ Mətəsal gəgat len aGot, mətəhum abareab toriŋ asoan hən biʋoh mai nauruʋan tile! Nəboŋ mətətogəm vi bubur sinavile a pan, mətətogəm vi enemi siGot. Mətəsaləboi a? Imaienan, avan ideh tolekis hən bevi bubur sinavile a pan, gai evi enemi siGot. ⁵ Natosian siGot ike aNunun aGot, aGot toriŋ len gidato, ilekol masuʋ hən gidato. Mətənuau ke natosian san isor kəmas a? Ao! ⁶ Avil aGot eviol həbat am mai gidato hən navoian gai toviol kəmas həni. Imaienan, natosian siGot ike, “AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit tomədau, ləsənaʋ galito.”* ⁷ Imaienan, riŋ gamito len navəlan aGot. Mitidaŋ þur natəmat ale dereh tigam dan gamito. ⁸ Mətəgəm pəpadaŋ təban aGot ale dereh aGot təgəm pəpadaŋ təban gamito. Gamit məttoʋi vanuan nəsaan, kəkəsəval, mitigol nəmauran samit tiveveu! Gamit mətətokad nənaʋan toru, mitigol nəlomit tiveveu.* ⁹ Mitilolosa, mititaŋ, namətərarur samit gail lisel! Nəmanmanan samit təgəm vi taŋan, nakemkəman samit təgəm vi lolosaan. ¹⁰ Nəlomit temədau len nəhoŋ aGot, riŋ gamit len navəlan ale dereh tēpətsan gamito.

Samtisor tas nəvanuan tile

¹¹ Nəbathudud sagw gail, samtisor mədas gamit gabag. Avan ideh biʋor mədas nəbathudud nədəlomian ideh, biʋasə səhoti ke biʋa, gai isab səhoti ke nalo siGot isa. Wake nalo səpat len navələm hən gəbike ivoi o isa, ao, gimasgol husur nəsa tokele ŋai. ¹² AGot səboŋ ŋai toviol hən nalo, gai ŋai eləboi bəpəpəhun navoian dan nəsaan. Gai səboŋ ŋai eləboi biʋav kuv gidato hən datbiʋaur, gai səboŋ eləboi biŋol datbiʋasig. Be gaiug savi hən gəbike nəvanuan tile tosa.

Sagisor sal suh gaiug

¹³ Mətəsəloŋ, gamit məttoke, “Daməŋai o pelan datevi lan nabiltivile ea. Ale dateum ei len nasihau tesua, dateʋur natit gail, þur həni, ale dereh datesəhor nəvat tisobur.” ¹⁴ Samtekəmaianan husur mətəsaləboi nəsa bevisi pelan.* Mətəsaləboi nəmauran samit timabe. Mətəhum nəmavukasw togol naut tobanuʋanw, ale sədareh toməkaskas. ¹⁵ Ivoi am hən mətþike, “Nasuʋ bələŋoni, dereh datitoh, datigol timaiegai maiegai maiegai.” ¹⁶ Be gagai len nənaʋan ke məttoʋoi səhor nəvanuan tile gail, mətəsor patpat gamit məhat. Na-sor-sal-suhi-an þisi tomagenan isa vəsa! ¹⁷ Imaienan, nəboŋ mətətoləboi nəsa tonor hən mətþigole be mətəsgole, mətugol nəsaan.

5

Naləlagəuan van hən alat lotopul hən natite

¹ Mətəsəloŋ, gamit mətətopul hən natite! Mititaŋ, mətəis husur na-ləŋon-isa-vəsa-an gail lotogəm hən gamito. ² Nasugurtit mətətopul həni imōm tia, nahurabat samit gail, nəbarimōm ikat tətərar gail gol ke lumadurdur tia. ³ Nagol mai nasilva mətətosah tuani itaŋ tia.

* 4:6: Pro 3.34 * 4:8: Zec 1.3; Mal 3.7 * 4:14: Hən naves 13-14, ris Pro 27.1

Natgalenan dereh likel ur nesaan samito lihan nibemito hum nəhab. Nəboŋ hən nanonjan hən navile a pan egəmai be mətusah tuan natit samito sal.* ⁴ Nau nəsə mətətogole! Mətsəvur nəvanuan nauman gail lotota kokotov nawit len nəmarireu samito, gol ke naŋurpuran salito mətəsvuri ikel ur nesaan samito. Ale nəkaian silat lotota kokotov nawit, aGot tovi Masta sinabiltivəshəjel gail len nəmav, esəsəloŋ həni.* ⁵ Len nəmauran samit topul hən nakontite len navile eg a pan, mətugol natideh mətətoŋoni. Hum nəbuluk tokənoh hən naliol sənau nəmatan san, gamito mətugol nəlomit tokənoh, tohan təməhav naut kəmas nəboŋ hən nəmatan. ⁶ Mətusaḅ səhoti ke nəvanuan nanoran timaspanis, ale mətugol imat, be gai sagol natideh hən mətəbinoŋ dani.

Toh mədau husur na-ləŋon-isa-vəsa-an

⁷ Imaienan bathudud nadəlomian, susumar len na-toh-mədau-an vir nagəman siNasuḅ. Mitinau nəvanuan tokad nəhol. Itohtoh mədau vir naus bəus len nəboŋ han, hən natit piŋi lototov len tan ləbivən hən navit tovoi.* ⁸ Gamit am mititoh mədau təbəlav, mətəil gəgat len Nasuḅ husur nagəman san egəm pəpadaŋ.

⁹ Bathudud nadəlomian, samtikoblen mədəs gamit gabag, hən asike Nasuḅ biṣaḅ səhoti ke mitimaspanis. Məteris! Gai bəpəpəhun navoian dan nesaan sidato egəm tia! Satoil bopita!

¹⁰ Bathudud nadəlomian, hən mətəbələboi na-toh-mədau-an tobəlav len na-ləŋon-isa-vəsa-an, mitinau ahai kelkel ur gail lotosor len nahəsan Nasuḅ. Ale mitigol tətəv hən galito. ¹¹ Datunau alat lotodaŋ b̄ur na-ləŋon-isa-vəsa-an. Len nabunusian sidato aGot ivoi hən galito. Mətəsəloŋ ləboi nə-dəŋ-ḅuri-an siŋop, ale mətəris ləboi ke husur na-ləŋon-isa-vəsa-an tobəlav, Nasuḅ aGot ivoi masuḅ həni.* Husur nəlon Nasuḅ itaŋis masuḅ hən nəvanuan, mai epul hən nalolosaan.*

¹² Bathudud nadəlomian, a məhat hən natit piŋi, samtikel nəhes ideh hən biṭa gat na-kel-gati-an samito, samtikel nəhes nəmav, nəhes navile a pan, o nəhes ideh am. Be mitike, “Evoi” ŋai hən evoi, mitike, “Ao” ŋai hən ao, hən asike aGot biṣaḅ səhoti ke mitimaspanis.*

Mitisor tuḅ len nadəlomian, mətəvi tarhət gamit gabag

¹³ Gamit ideh bələŋon biṣa masuḅ, timassor tuḅ. Gamit ideh bəhəhəvur, timassal suh aGot len nəbe gail. ¹⁴ Gamit ideh bəməsah, timaskis aelta silat siYesu legəmai ale limassor tuḅ m̄osi, vəhasi hən naoil len nahəsan Nasuḅ.* ¹⁵ Ale na-sor-tuḅ-an len nadəlomian dereh tilav kuvi dan naməsahan; Nasuḅ tigol timaur. Ale atenan biŋolgol nesaan, Nasuḅ dereh teruḅati dani. ¹⁶ Imaienan, mitikel vəhot nakitinan hən nesaan samit gail mai gamit gabag ale sor tuḅ m̄os gamit gabag hən mətəbimaur dan naməsahan. Nəboŋ nəvanuan nanoran tosor tuḅ, na-sor-tuḅ-an san ikad nədaŋan totibau, len Nasuḅ eləboi biŋol natit biṣoḅur. ¹⁷ AEliaj evi nəvanuan surmān gidato, ale isor tuḅ idaŋ hən naus asike bəus. Ale naus səhan nətan len nasi hau totor mai nahəbati toməlevtes! ¹⁸ Bəti isor tuḅ hən naus bəus, ale nabiltius eus, nətan igol nəhanian itov, ivan.†

¹⁹⁻²⁰ Bathudud nadəlomian sagw, gamit ideh biṭal sob dan nakitinan, ale avan ideh bəvireh təlmam həni, mitinau gat nategai: avan ideh bəvireh nəvanuan nesaan təlmam dan naṗisal nəsaban san, ilav kuvi dan nəmatan hən aGot bəruḅat nalilisaan san.*

* 5:3: Hən naves 2-3, ris Mat 6.19 * 5:4: Lev 19.13; Deu 24.14-15 * 5:7: Deu 11.14; Jer 5.24; Jol 2.23 * 5:11: Job 1.20-22, 2.10 * 5:11: Psa 103.8 * 5:12: Mat 5.34-37 * 5:14: Mak 6.13 † 5:18: Hən naves 17-18, ris 1Ki 17.1, 18.1, 18.42-45 * 5:19-20: Pro 10.12; 1Pit 4.8

1 Pita

Nalobulat napisulan na-vəha-sual-an aPita totoni

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

APita itosi hən bikel mai alat siYesu ke limastoh hən aYesu behəhəvur hən nəmauran salit gail, naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an ideh.

Itos nalobulat napisulan mōs ase?

APita itosi mōs alat siYesu len naut pisi.

Itos nalobulat napisulan egai ŋais?

Itosi pəpadaŋ hən nasiŋau A.D. 64.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Na-sor-tuŋ-an hən nasipa-an (1.3-12)

3) Nəmauran silat siYesu (1.13–2.10)

4) Na-vide alat siYesu ləbimashusuri (2.11–3.22)

5) Na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristen mai nauman hən na-vi-tarhəte-an (4.1–4.19)

6) Nakelean todaŋ van hən alat siYesu (5.1-11)

7) Nasudələmian (5.12-14)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aPita notovi ahai pispisul siYesu Kristo, nutos nalobulat napisulan egai. Nutosi van hən alat aGot tolekis hən galito, lototoh hum nametbos gail len naut gail lototiltile; naut a Pontus, a Kalatia, a Kappatosia, a Asia mai a Pitinia.* ² Len naləboian siGot aTata, ilekis hən gamito sutuai tia ale aNunun igol ke məttoCAD naboruan siGot mōs mətbigol nəsa aYesu Kristo tokele, mətbovevu len nəda han.* Navoian aGot toviol habat kəmas hənı mai natənat tepul səshəv len nəlomito.

Nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai

³ Datesipa vi təban aGot aTəman aYesu Kristo, aMasta sidato. Bathut ke nəlon totaŋis masuŋ hən gidato, eviol hən nəpasian veveu mai gidato len na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu Kristo, gol ke dattokad nə-vatvat-viri-an tomaur. ⁴ Ekitin, aGot etəgau gat natit gail lotovoi masuŋ len nəmav mōs anatun gail. Etəgau gat natgalenan mōs gamito, natgalenan asike logəgel boŋ ideh, asike lumtōm, asike natideh emədas gail, asike luwvav. ⁵ Ale len nədaŋan siGot, gai dereh tihavhav gol gamito len nadələmian samito van vəbar nəsarpoan hən nəmauran kitin mai aGot; nəmauran kitin totubat nəboŋ tolav kuv gamit dan nəsaan samito. Evi nəsarpoan enan gai toutaut hən bevəhoti len nəboŋ naməkot.

⁶ Mətəhəvur masuŋ təban natgalenan, naut kəmas na-ləŋon-isa-an totiltile gail limasbar gamito, gol nəlomit tisa; husur asike idareh linəŋ. ⁷ Imaian hən na-ləŋon-isa-an galenan ləbigol ris nadələmian samito ke lotovi nadələmian gəgəras o kitin. Na-ləŋon-isa-an galenan lugol kitev nadələmian samito hum nəhab tolatlat kitev nametəlai nagol van tovi wai hən bisabi ke tovevu o tokad nəpahsago lan. Be len nənauan siGot, nadələmian samito esəhor masuŋ hən nagol tomasmasig. Ale nadələmian samit bekitin, dereh aGot tilav nə-sal-suhi-an mai nəyalalan mai gamito, dereh nahəsamit tevi məhat len nəboŋ hən navisian siYesu Kristo. ⁸ Mətələmas bun aYesu naut kəmas mətсарisı boŋ ideh. Naut kəmas mətсарisı, mətəriŋ nəlomit idaŋ lan, gol ke məttopul hən nakemkeman. Nahəhəvuran məttoCADE, nasoruan edədas bikel ləboii.* ⁹ Bathut ke nəsa togəmgəm hən gamito tohum navit nadələmian samito, evi nə-lav-kuvi-an dan nəpanisem tonor hən nəsaan beti nəmauran kitin mai aYesu.

¹⁰ Ahai kelkel ur gail ta mō lopəhav utaut hən nə-lav-kuvi-an enan tovi naviolan bəgəm hən gamito, aGot beviol kəmas hənı mai gamito. Galit ludəŋ vahvahir nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, lous kitevi hən ləbələboii. ¹¹ Len nəboŋ ta mō lunau habat, nəboŋ aNunun aKristo len nəlolito tokel kot na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristo mai nəsa behusuri: naputsanian hən nahəsan mai nəyalalan san. Lunau kitev nəboŋ natgalenan ləbevisı mai ləbimabe.* ¹² AGot ikel vəhoti mai ahai kelkel ur galenan ta mō ke ləsavı tarhət salit gabag be lovi tarhət samito nəboŋ lotokel natgalenan məttoCADhasələŋ hənı. Ale gagai alat lotokel ur na-kel-uri-an

* 1:1: Nəboŋ toke metbos len naut egai, namilen ke lovi Kristen gail naut a im salit len nəmav gol ke lovi metbos len navile a pan. Uman 8.1, 4, 11.19. * 1:2: Rom 8.29; 2Tes 2.13; Ipru 10.22, 12.24 * 1:8: Jon 20.29 * 1:11: Psa 22; Isa 53; Luk 24.25-26

tovoi mai gamito, lukel natgalenan len nedarjan seNunun aGot, aGot tosəvati len nəmav. Ale natgalen lotokel uri, anjel gail am loləŋon buni ke lekəta kitev natgalenan hən ləbələboi gail.

AGot tevi nəkadun nəmauran samito

¹³ Imaienan, mətəutaht hən nənauan samito, mətəhulahul, təgau gat nəlomito. Ale mətəriŋ piŋ nə-vatvat-viri-an samit len navoian aGot bəviol kəmas həni mai gamito nəboŋ aYesu Kristo bəvisi. ¹⁴ Mitigol nəsa aGot tokele hum mətətovi anatan gail. Naləŋonian gail lotosa mətətokade nəboŋ mətətotətan hən nakitinan, saliwol hən nəmauran samit am, samtehusur gail. ¹⁵ Avil len natit piŋi mətəbigole, mətəsuhan aGot tokis gamito ke: mitivoi, mitinor buni, mititoh a tut dan nəsaan gail, mitikad nəboruan san. ¹⁶ Husur len natosian siGot ike, “Mitivoi buni, mititoh a tut dan nəsaan surhan ginau notovoi buni, nototoh a tut dan nəsaan.”*

¹⁷ Ale aGot, mətətokisi hən aTəmamito, ebunus nəvanuan gail len navide topiŋo van hən nəvanuan piŋi, nəboŋ topephun navoian dan nəsaan len natit piŋi lotogole. Imagenan, len navide samito, len nəmauran kavkav samito hum namətəos gail len navile a pan, mətətəŋedur bathurien, mətəmətəhaw len nəyalyalan san. ¹⁸ Husur mətələboi tia ke aGot toŋur nəmakuvan samito hən bilav kuv gamit dan navide kəmas hən nəmauran samito toŋəm len aTəmamit ta sutuai. AGot saŋur nəmakuvan samito hən nagol o nasilva arbisa vəmasig. ¹⁹ Ao, eŋuri hən nəda nəmauran seKristo tosəhor natit piŋi, * aKristo tohum natuhsipsip tonor hən natutumavan, səkad naut ideh len niben tosa, səkad natideh tosa lan. † ²⁰ AGot itabtabuh lan tia nəboŋ satubəat hən bigol navile a pan sal, be aGot esəvati hən bəvisi len nəboŋ naməkot galegai mōs gamito. ²¹ Len aKristo mətəriŋ nəlomit len aGot. Evi aGot togol aKristo tole mətəhat dan nəmatan, toputsan nahəsən, toriŋi toyalyal. Imagenan, mətəriŋ gat nədəlomian mai nə-vatvat-viri-an samito len aGot.

²² Nəboŋ mətətogol tabtab hən nəsa nakitinan tokele, mətəgul nəlomit gabag iveveu hən mətəbələmas bun nəbathudud nədəlomian len nakitinan. Len nəlomit tomasil habat, mitidan hən mətəbələmas masuŋ hən gamit gabag. ²³ husur mətəkad nəpasian veveu. Nəmauran veveu mətətokade sagəm len nəpasusan sitata mai sinana husur nəmauran artoviol həni mai gamito dereh tesib len nəmatan. Avil nəmauran veveu mətətokade dereh tipat vi sutuai bathut ke toŋəm len nasoruan siGot, nasoruan nəmauran, nasoruan topat vi sutuai. ²⁴ Hum natosian siGot am tosor husur natenan, ike,

“Nəvanuan piŋi lohum naliol,

nəyalyalan piŋi lotokade ehun napushət naliol;

naliol imasmas, napushəte imayoh, erus vi pan,

²⁵ avil nasoruan siNasuŋ aGot ipat vi sutuai.”*

Ale, nasoruan enan evi na-kel-uri-an tovoi lotokel uri mai gamito.

2

¹ Imaienan, samtigol nəsaan ideh am, mitinor dan nəsaan piŋi togol nasənahən. Samtelib-libon am; samtegeŋaras; nəlomit satevənoh natit gail sivan ideh; samtisor tisa husur avan ideh, samtisor mədəs nahəsən. ² Hum amas mai alikob artomaduh tabtab hən nasus, gamito mitimasləŋon masuŋ hən nasus nakitinan toŋəm ben aGot, hən mətəbemuni hən mətətibəu len nəmauran kitin topat vi sutuai. ³ Husur, hum natosian siGot toke, “Mətəsəb ləboi navoian siNasuŋ, ke nabus han ivoi.”*

Nəvat nəmauran mai alat aGot tolekis hən galito

⁴⁻⁵ Nasuŋ aKristo ehun nəvat nəmauran sua mōs naim siGot, nəvanuan gail lotomətəhuni hum sanor hən naim be aGot tolekis həni husur ivoi səhor natit piŋi. Mətəgəm hən aKristo hum gamit gabag mətətovi nəvat nəmauran gail hən aGot beum hən naim san hən nəvat galenan hən mətəbəgəm vi hai tutumav san gail, gai tolekis hən gamito mōsi. Len aYesu Kristo, mətətutumav hən naviolan aGot tohəhəŋur hən gail: len aNunun aGot, lotu hən aGot.*

⁶ Husur len natosian siGot ike,

“Səsələn! Noriŋ nəvat sua len naut a Sion,

toləboi bigol naim bihav mai binor,

nulekis həni husur ivoi səhor natit piŋi,

ale avan ideh toriŋ nəlon lan,

* 1:16: Lev 11.44-45, 19.2   * 1:19: Kol 1.20   † 1:19: Exo 12.5 tosor husur natuhsipsip hən natutumavan.

* 1:25: Isa 40.6-8   * 2:3: Psa 34.8   * 2:4-5: Natutumavan gail aGot tohəhəŋur həni lovi naviolan hən nalotuan, nə-sal-suhi-an, nə-sor-tuŋ-an, nə-ləŋon-isa-an mōs aKristo. Naviolan galenan lovi natit gail lotonor hən naləŋonian seNunun aGot totoh len nəlolito.

asike eləŋon isa sil toriŋ nəlon lan.”†

⁷ Imagenan, len gamit məttokad nadəlomian, nəvat enan ivoi səhor natit pisi, wake len alat səkad nadəlomian, lomətahuni hum nasoruan siGot toke,

“Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,

gai egəm vi vat sua ŋai bələboi biŋol naim bihav mai binor.”*

⁸ Natosian ikele am ke,

“Evi nəvat togol nəvanuan gail ləbipes həbetw,

nəvat totibau togol ləbiteh.”*

Lupes həbetw husur ləsagol nəsa nasoruan siGot tokele. Len nə-nau-utaut-an san, aGot eriŋi sutuai tia hən ləbimagenan.

⁹ Be gamito mətovi vanuan aGot tolekis hən gamit səlani; mətovi hai tutumav siGot tovi kiŋ; mətovi luʋoh hən nəvanuan gai toriŋ nahəsən lan, naluʋoh san səbən. Mətumagenan hən mətbikel ur nəbəruan san tovoi mai natit pisi tovoi buni aGot togole, aGot tokis gamito dan nəmargobut vi lan namial namənas san.* ¹⁰ A mō mətsavi alat siGot, be gagai mətovi alat siGot. A mō aGot salolosa hən gamito, be gagai aGot ilolosa hən gamito.*

¹¹ Gamit notoləmas bun gamit pisi, navile a pan egai savi naut samit am. Mətosuŋan nametbəs gail, mətosuŋan alat lototoh len naut savi salito. Imaienan nonjir gamito ke, bulatut dan naləŋonian gail hən nibemito lotobal mai nəmauran kitin len nəlomit gail. ¹² Nəvide hən nəmauran samito len nəhən alat lotokad nadəlomian len nagot gəgəras gail, timasvoi, hən ke naut kəmas lutosor tas gamit suŋan məttogol natit tosa gail, nəboŋ ləberis navoian gəbigole, dereh lisal suh nəyalalan siGot len nəboŋ hən navisian san.

Gol nəsa alat lotoil a mō lotokele

¹³ Hən mətbəhusur Nasuʋ, məteriŋ gamit len navələn alat lotoil a mō len navile a pan, naut kəmas tovi akiŋ toil a mō, ¹⁴ o agavna san gail. Husur akiŋ eriŋ galito hum agavna gail hən ləbipansəm alat lotogol nəsa tosa, be sal suh alat lotogol nəsa tovoi.‡ ¹⁵ Gol nəsa tovoi, husur aGot eləŋon ke navoian mətbigole tekəkol hən nabuŋon alat lototətan, lotosor len namelmelan salit ŋai. ¹⁶ Mətsavi slev am be mətumakuv tia. Nəmakuvan məttokade, samtinau ke tiŋol mətoləboi mətbigol nəsaan ideh. Ao, mətukad nəmakuvan hən mətbitoŋ hum naslev siGot. Nəsaan səbanjis gat gamit am, mətumakuv dani tia. Mititoh tin len nəmakuvan məttokade. Samtinau ke nəmakuvan tesusuan gamito hən ke mətoləboi mətbigol nəsaan tətəs. Ao, mətukad nəmakuvan hən mətbitoŋ hum naslev siGot. ¹⁷ Məteputsan nəvanuan gail pisi len nənauan samito. Məteləmas bun nəbathudud nadəlomian. Len nalotuan, mətemətahw len nəyalalan siGot. Putsan nakij hən nəkantri samito len nənauan samito.

Naslev gail

¹⁸ Gamit məttovi slev gail, len nə-nau-məhat-həni-an, mitidam hən na-il-a-mō-an simasta samit gail, mitigol nəsa lotokele. Mitimagenan hən amasta gail lotovoi, lotomədau, ale mitimagenan hən galit am lotodanŋ taltal, lotosa. ¹⁹ Husur, len nəlomit toləboi naləŋonian siGot, mətbidaŋ bur napəŋasan hən na-ləŋon-isa-an sanor, dereh aGot təhəhaʋur hən gamito. ²⁰ Mətbidaŋ bur nabilasian tonor hən nəsaan məttogole, mətosəhor nəsa? As tisal suh gamito? Avan ideh a? Ao! Avil mətbidaŋ bur na-ləŋon-isa-an sil navoian məttogole, dereh aGot təhəhaʋur hən gamito. ²¹ Husur aGot ekis gamit hən mətbivoi, naut kəmas na-ləŋon-isa-an enan. Iŋol aKristo eləŋon isa vəsə mōs gamito hən mətbigol tətəʋ həni, husur nəməl rien. ²² Gai sagol nəsaan ideh, nabuŋon sakel nagəgərasan ideh, gai sagəras avan ideh.* ²³ Nəboŋ nəvanuan gail lotosəvari, gai sapesəvar təlmam; nəboŋ toləŋon tosa vəsə, gai sasor husur nasisilan. Ao, eriŋ gai len navələn aGot topepəhw tonor hən navoian dan nəsaan. ²⁴ AKristo evus nəsaan sadit gail len niben gabag len nəhai balbal, hən datbimakuv dan nədanjan hən nəsaan sadito, hum dattomat, be hən datbimaur mōs nanoran. Evi niben tomərtar togol məttomaaur! ²⁵ Husur a mō mətohum nasipsip gail lotoyar lab, lotosab, lotomasig a tut sua. Be gagai mətupair van hən atenan tokətkəta təban nasipsip gail hən mətbəhusuri, gai tokətkəta gol nəlomito mai nəmauran kitin topat lan. §

† 2:6: Isa 28.16. Naut a Sion evi nəhəs sual am hən naut a Jerusalem ale nəvat evi aYesu. * 2:7: Psa 118.22; Mat 21.42; Mak 12.10; Luk 20.17; Uman 4.11 * 2:8: Isa 8.14-15 * 2:9: Exo 19.5-6; Deu 4.20, 7.6; Isa 9.1, 43.20-21 * 2:10: Hos 1.6, 9, 2.1, 23; Rom 9.25 ‡ 2:14: Hən naves 13-14, ris Rom 13.1-7 * 2:22: Isa 53.9 § 2:25: Hən naves 24-25, Isa 53.4-6

3

Alarmisoan

¹ Imaienan, gamit mættovi pəhəvut mættolah, gerinj gaiug len navəlan asoam̄. Gəbigol bimagenan, naut kəmas ahəvut sam̄ asike bigol nəsa nasoruan siGot tokele, navide sam̄ dereh tesəhor atenan hən bərinj nəlon len aGot. Husur naut kəmas gəsakel natideh,* ² dereh atenan tēbunus navide sam̄ togəm len nəloim̄ toveveu, dereh tēbunus nalotuan sam̄ van hən aGot ke eməlas. ³ Napəhasan sam̄, natideh sam̄ tokab, satipat len navurum̄ gotoviri, o nagol gotovəhas nibem̄ həni, o nahurabat gotosuni hən nəvanuan gail ləberis gaiug ŋai.* ⁴ Ao, napəhasan sam̄, nəsa tokab len gaiug, tegəm len gaiug kitin gotosusuah len nəloim̄, tevi napəhasan hən nanunum̄ mai nəloim̄ tomədau, natəm̄at topat lan. Napəhasan enan asike iwav boŋ ideh. Napəhasan enan səlani ŋai, aGot ehəhəvur masuŋ həni. ⁵ Alatrəhəvut ta sutuai lotovatvat vir na-kel-gati-an siGot gail, lukad napəhasan tomaienən. Galito lulotu hən aGot ale lugol husur nəsa asoalit lotokele. ⁶ Nau təlmam hən aSarah togol nəsa aApraham tokele, tokisi hən amasta san.* Gamit mətogəm vi natun aSarah gail nəboŋ məttodaŋ bur namətəhwan hən mətəbigol natit tovoi gail.

⁷ Imaienan, gamit mættovi ulum̄an mættolah, gitoh mai asoam̄ len naləboian ke, sədaŋ səhor gaiug, be geputsani len nənauan sam̄, husur asoam̄ am ikad naviolan hən nəmauran kitin aGot toviol kəmas həni. Gigole hən asike natideh biŋon gol na-sor-tuŋ-an sam̄.*

Na-ləŋon-isa-vəsa-an sil na-gol-na-voi-an

⁸ Hən nəbimaris kotov nasoruan sagw, nukel ke, gamit piŋi mətəgəm sua ŋai len nənauan samito mai nəlomito; len nəlomit totaŋis gabag hən gamito, ləmas bun gamit gabag; nəlomit temədau. Samtinau gamito. ⁹ Samtivar təlmam hən nəsaan van hən avan ideh togol tosa hən gamito. Samtisor tisa təlmam van hən avan ideh tosor tosa hən gamito. Be gol vari len navoian məttous aGot hən bigole həni. Enan evi naləŋonian siGot tokis gamito, hən mətəbikad naviolan tovoi, gai totəgau gati mōs gamito.* ¹⁰ Husur natosian siGot ike, “Gəbələŋon nəmauran gəbəhəvur lan, hən ke nəboŋ sam̄ biŋoi,

nameam̄ sator tisa,
nabuŋom̄ satelibliŋon.

¹¹ Gipair dan nəsaan, gigol navoian,

gidon natəm̄at, gam kitevi hən gəbikade mai nəvanuan gail.

¹² Husur namətan Nasub aGot ekətkəta təban alat lotonor,
nədarinjan esəsəloŋ hən na-sor-tuŋ-an salito,

avil nəhon Nasub ipair dan alat lotogol tosa.”*

¹³ Ale, mətəbidaŋ mōs mətəbigol navoian ŋai, as tigol nasənahan hən gamito? ¹⁴ Be naut kəmas mətəbələŋon biŋa vəsa mōs nanoran, aGot dereh tigol navoian van hən gamito,* ale nəkadumito sateŋurŋur, sagemətəhw len avan ideh, nəlomito satetuhatuŋ.* ¹⁵ Be len nalotuan len nəlomito, putsan nəyalyalan seKristo tovi aMasta samito. Ale avan ideh beus gamit hən mətəbisor husur nə-vatvat-viri-an məttokade, mətətaut tabtab hən mətəbisor vahvah həni. ¹⁶ Sor mədau surm̄an atenan totibau səhor gamito. Gole len nəlomit tomasil. Mətəbimagenan, nəboŋ alat lotosor tas nəboruan samit tovoi, lotoris navide tovoi məttokade husur mættovi seKristo, dereh tigol nahurulit tisa. ¹⁷ Husur na-ləŋon-isa-an samito bevi naləŋonian siGot, ivoi am hən mətəbələŋon biŋa sil navoian məttogole, səhor mətəbələŋon biŋa sil nəsaan məttogole. ¹⁸ Husur aKristo eləŋon isa vəm̄at vəha-sua ŋai sil nəsaan sinəvanuan gail. Gai tonor buni imat mōs alat ləsanor hən bəsəhar gamito van hən aGot. Nəvanuan gail lugol niben imat, be len aNunun aGot imaur tətəs.* ¹⁹ Len aNunun aGot ivan vakel na-kel-uri-an mai nanunun alat lotosuh len nabəbaŋisan len naut nəmatan. ²⁰ Lovi alat ta sutuai ləsagol nəsa aGot tokelkele nəboŋ totoh ebəlav vir aNoah toum hən nabiltibot. Len nabot enan, nəvanuan evis ŋai, məlevtor piŋi, ləsəm̄at, lumaŋur len nəwai.* ²¹ Enan evi nasoruan kəta hən nəbaptaisan tolav kuv gamit dan nəsaan len nəboŋ ta daməŋai. Nəbaptaisan savi nalilosan hən mətəbəkəkəs kuv nabijbiŋalan dan nibemito, evi na-kel-gati-an van hən aGot len nəlomit tomasil. Len nəbaptaisan, aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito len na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu Kristo. ²² Atenan evi məhat vi lan nəmav, ebətəh len nətarhət nəmatu siGot, ale aŋel gail mai alat lotoil a mō mai alat lotokad nədaŋan; galit piŋi lotəgedur bathurien.

* 3:1: Efe 5.22; Kol 3.18 * 3:3: 1Tim 2.9 * 3:6: Gen 18.12 * 3:7: Efe 5.25; Kol 3.19 * 3:9: Mat 5.44;

Rom 12.17; 1Pit 2.23 * 3:12: Psa 34.12-16 * 3:14: Mat 5.10 * 3:14: Isa 8.12-13 * 3:18: Kol 1.22; Rom 1.4

* 3:20: Gen 6.1-7.24

4

Toh mōs nəyalyalan siGot

¹ Imagenan, husur aKristo eləjon isa vəsa len niben, gamit am, məteutaut hən gamit gabag len nəvide hən nənauan toḡitov hum esan. Husur avan ideh toləjon tosa vəsa len niben tia, gai sagol nəsaan am, ipair dani.* ² Nəmauran san tokade sal len navile a pan igol husur naləjonian siGot ḡai, sahusur naləjonian tosa seniben am. ³ Namityal emīdol! A mō mətohusur ebəlav habat hən naləjonian silat ləsəkad nədəlomian. Galit lohusur nəvide naitian taṽtaṽor; nəlolit evənvənah; lomun təməhav van vatərog; len nəbilitihanai mai natərogan salito lugol naitian tosa; luḡonḡon vamun taṽtaṽor; lulotu van hən nəlablab gail tovi nəvide tosa vəsa batbat. ⁴ Imaienan losəhoṽut len gamito husur mətsatutut hən mətbitah mai galit am len nəvide tosa vəsa hun toḡəhas hən niten, igol losəvar gamito. ⁵ Be galit limassor vəsvəsai nəvide salito len nəhon atenan toutaut tia hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan silat lotomaur mai lotomat. ⁶ Husur natenan, na-kel-uri-an tovoi ibar galit am lotomat, hən ke naut kəmas lotokad nəpanismen hən nəmatan len nibelito suṡṡan nəvanuan pisi, len aNunun aGot lukad nəmauran kitin, tosuṡṡan nəmauran aGot tokade.

⁷ Nənoḡan hən natit pisi egəm pəpadaj. Imagenan, mətətəgau gat nəlomito, mətehulahlul hən mətbisor tuṽ. ⁸ A məhat hən natit pisi, ləmas bun gamit gabag len nəlomit kavkav, gol tabtab həni husur na-ləmas-buni-an ikabut gol nəsaan isəbur.* ⁹ Mətehəhəṽur hən gamit gabag mətbəbis lohoim samit gail, ale kəkəkəta təban galito, nakoblenan təbuer. ¹⁰ AGot eviol kəmas hən naviolan lototilile mai gamit vəsusua. Gamit pisi mətekəkəkəta təban na-viol-kəmas-an galenan hən ləḡevi tarhət samit gabag. ¹¹ Gəḡisor, tesuṡṡan māu aGot tosor len nabuḡoṡṡ. Gəḡevi tarhət sivan ideh, gole len nədaḡan aGot toviol həni. Hən ke, len aYesu Kristo, natit pisi gəḡigole tigol nə-sal-suhi-an tivan hən aGot. Gol nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan mai nədaḡan tivan həni vi sutuai sutuai! Ganan!*

Na-ləjon-isa-vəsa-an hən naKristen

¹² Gamit, notoləmas bun gamit pisi, samtesəhoṽut len na-ləjon-isa-vəsa-an toḡəḡas, toḡol kitev gamito ke məttomabe, samtesəhoṽut lan hum tovi natsua totile masuṽ tovisi hən gamito. ¹³ Mətehəhəṽur hən mətbihan katəḡol mai aKristo len na-ləjon-isa-vəsa-an san. Hən ke nəḡoḡ nəyalyalan san bəvisi, dereh mitikəmkəm, mətehəhəṽur. ¹⁴ Nəvanuan gail ləḡisor viles gamito sil mətohusur aKristo, navoian siGot igol mətukab həni husur aNunun Nəyalyalan tovi aNunun aGot itoh len gamito. ¹⁵ Be mətbələjon ḡisa vəsa, satesil natideh tosa məttogole. Samtimagenan husur mətugolḡol nəmatan, mətovənvənah, mətugolḡol tosa o mətosulsul len nəsa savi samito. ¹⁶ Be mətbikad na-ləjon-isa-vəsa-an bathut məttovi Kristen, nahurumit satsa. Ao, mitisal suh nəyalyalan siGot husur mətukad nahəsən aKristo, nəhes enan ipat len gamito.

¹⁷ Husur namityal hən aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan egəm tia. Ale na-ləjon-isa-vəsa-an evi natuḡatan hən tobar nəbathudud san a mō. Ale bətuḡat len gidat dattovi bathudud san, timab hən alat ləsagol nəsa na-kel-uri-an tovoi siGot tokele? Nəsa tevisi hən galito? ¹⁸ Hum natosian siGot tokele,

“Bidaḡ habat hən nəvanuan tonor ḡikad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hən nəsaan san, nəsa tevisi hən alat lotomətahun aGot, nəsa tevisi hən nəvanuan nəsaan gail?”*

¹⁹ Imaienan, mətbələjon isa vəsa husur evi naləjonian siGot mōs gamito, gol tabtab hən nəsa tonor, ale riḡ gamit səḡomit kavkav len navəlan aGot toḡol gamito, husur etəgau gat gamit hən asike mətbiteh dan navəlan.

5

Alat siYesu limabe?

¹ ḡinau notovi elta suṡṡan gamit galevis, nokəkəkəta təban alat siYesu, noris na-ləjon-isa-vəsa-an seKristo, ale dereh nihan katəḡol maii len nəyalyalan san bəvisi asike idareh. Imaienan nusor buni mai gamit, aelta gail məttokəkəkəta təban alat siYesu. Nəkəmaiegai: ² Kəkəkəta təban alat siGot suṡṡan nəvanuan tokəkəkəta təban navəshəsipsip, husur evi aGot toriḡ galit len navəlamito. Sagigole husur avan ideh ḡitaltal hən gaiug; be gole len nəloṡṡ toḡəhəṽur. Sagigole husur ḡoləjon masuṽ hən natite; be gole husur ḡoləjon masuṽ hən naləjonian siGot.* ³ Len nədaḡan samṡ, sagipatpat gaiug məhat hən alat, aGot toriḡ galit len navəlamṡ; be len nəvide tovoi samṡ, səhar navəshəvanuan hən ləḡigol tətov hən gaiug. ⁴ Bəti,

* 4:1: Rom 6.7   * 4:8: Pro 10.12   * 4:11: Uman 6.2-4; Rom 12.7; Kol 3.23   * 4:18: Pro 11.31   * 5:2: Jon 21.15-17

nəboŋ aɓiltivanuan tokəkəta təban nasipsip ɓegəmai, dereh tilav mai gaiug nəprais hən namənas toɓilbil vi sutuai.

⁵ Gamit mətsəmatmatu, mitigol nəsa ahaʋut gail lotokad nədaŋan hən na-il-a-mo-an lotokele. Gamit piŋi, mətesun nahurabat hən namədəuan len nəlomit, nəlomit temədaυ hən mətʃevi tarhət samit gabag, bathut natosian siGot ike, “AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit tomədaυ, ləsənaυ galito.”* ⁶ Imaienan, gol nəlomit temədaυ len nəhon aGot, riŋ gamit len navəlan aGot todaŋ habat, hum məttovi naut kəmas, hən gai ɓeputsan gamito len nəboŋ tonor həni.* ⁷ Riŋ gaɓulan nənaυan samit totuhatu hən mai aGot bathut ekəkəta təban gamito, vəhvəh gamito.*

⁸ Mətetəgau gat gamit səbomito, mətehulahul. Natəmat, aenemi samito, ehum nalion toʋun, toyar mətmətan, das vanuan hən ɓikat pəpasi, hən piŋi. ⁹ Məteyl ɓur atenan, il gəgat len nadəlomian samito, husur mətoləboii ke, nəbathudud nadəlomian len navile a pan kavkav ludaŋ ɓur na-ləŋon-isa-vəsa-an gail lotopiitoʋ hən gail məttokade. ¹⁰ Ale, nəboŋ mətbeləŋon ɓisa vəsa ɓebəlav kəkereh, aGot, topul hən na-viol-kəmas-an, gai tokis gamito len aYesu Kristo vi lan namənas san topat vi sutuai, gai gabag dereh teutaut kavkav hən gamito, tigol məteyl gəgat am, tigol mitidaŋ am, tigol nadəlomian samit tidaŋ hən asike mətberus dani. ¹¹ Gai ɓolai! Nədaŋan tipat len navəlan māu vi sutuai! Ganan!

Nasudəlamian

¹² ASilas, notonau ləboii tovi na-ke-ʋan-an nadəlomian todaŋ len aKristo, evi tarhət sagw nəboŋ nototos natuhləbulat napisulan egai topiŋol. Notosi hən nəɓigol mətbeləŋon ɓivoi am len nəlomit, ale hən nəɓikel kot navoian aGot toviol kəmas kitin həni, hən mətbeil gəgat lan.* ¹³ Alat siYesu len naut a Papiilon, aGot tolekis hən galito, luke, “Ivoi,” mai gamito. Anatugw nadəlomian, aMak am, ikele.† ¹⁴ Len na-ləmas-buni-an mətesuŋ nətarhomit gabag hən mətɓike, “Ivoi,” mai gamito. Gamit məttovi seKristo, nəlomit tikad natəmat!

* 5:5: Pro 3.34; Jem 4.6 * 5:6: Mat 23.12; Luk 14.11, 18.14 * 5:7: Psa 55.22 * 5:12: Uman 15.22-40.
Nəboŋ aPol toke aSilas, len naut egai len nasoruan ta Kris ike aSilvanus. † 5:13: Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24. Len nasoruan ta Kris ike alitenan len naut a Papiilon, be naKristen gail lokis alat siYesu len naut ideh hən napəhaʋut. Nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke Papiilon evi nasoruan tosusuah hən naut a Rom.

2 Pita

Nalobulat napisulan na-vøha-ru-an aPita totosi

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos nalobulat napisulan egai høn nøsa?

APita itosi høn bikel nalølgauan mai alat siYesu ke salesøsløj husur ahai þusan gøgøras gail.

Itos nalobulat napisulan møs ase?

APita itosi møs alat siYesu len naut þisi.

Itos nalobulat napisulan egai ηais?

Itosi þøpadaη høn nasihau A.D. 67.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Len nødaηan kavkav samη møtesuηan aKristo len nabøruan san. Ahai þusan gøgøras gail dereh litaltal høn gamit høn mætþigol nøsa tosa. Samtehøsur galito, aGot dereh tigol limasig (1.3–2.22)

3) Mitidaη høn mætþikad nabøruan siGot, husur Nasuþ aYesu dereh tetølmam høn þøpøþøhun navoian dan nøsaan. Len nøboη enan, aGot dereh tigol navile a pan egai timasig. Ale dereh tikad nømav þiveveu mai navile a pan þiveveu, naut alat lotonor ηai løþeløboi løþitoh lan (3.1-13)

4) Nø-maris-kotovi-an mai nø-sal-suhi-an (3.14-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aSimeon* Pita notovi naslev, ahai pispisul siYesu Kristo, ginau nutos nalobulat napisulan egai. Nutosi van høn gamit møttokad nakondølomian toþitov høn nakondølomian namttokade. Len nanoran siGot sidato, mai aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nøsaan sidato, datukad nadølomian enan. ² Nous aGot høn þilav mai gamito navoian toviol kømas høni, nousi høn natømat þipat len nølomit. Len naløboian samit len aGot mai aYesu Kristo, aMasta sidato, nous aGot høn þilav tabtab høn gølar þisi mai gamito.

Nabøruan samit timasgøm suηan seKristo

³ Len nødaηan aGot tokade husur tovi Got, ilav natit þisi dattomtidol høni, høn datþikad nabøruan siGot len nømauran sidato. Datøløboi datþikade husur datøløboi atenan tokis gidato len nøyalyalan mai nabøruan san tovoi buni. ⁴ Len natgalenan, eviol mai gidato høn na-kei-gati-an lototibau masuþ lotoyalyal. Igol tomaianan høn ke len natgalenan møtoløboi mætþitah maii len nabøruan siGot ale gam yav dan nabiηalan gail høn navile a pan, naløηonian gail lotomødas nølon nøvanuan gail. ⁵ Husur enan, len nødaηan kavkav samito, møtehisi høn mætþikad na-voi-buni-an høn mætbesuhud høni mai nadølomian samito. Møtehisi høn mætþikad naløboian høn mætbesuhud høni mai na-voi-buni-an samito. ⁶ Møtehisi høn mætþikad na-tøgau-gati-an høn nølomit gabag høn mætbesuhud høni mai naløboian. Møtehisi høn mætþikad nø-daη-þuri-an þøbølav høn mætbesuhud høni mai na-tøgau-gati-an høn nølomit gabag. Møtehisi høn mætþikad nabøruan siGot høn mætbesuhud høni mai nø-daη-þuri-an þøbølav. ⁷ Møtehisi høn mætþelømas alat siYesu, mitivoi høn galito hum lotovi bathudud samito høn mætbesuhud høni mai nabøruan siGot møttokade. Ale møtehisi høn mætþikad na-lømas-buni-an høn mætbesuhud høni mai nalømasian møttokade van høn alat siYesu. [†] ⁸ Natgalenan løþitov tabtab len nømauran samito maienan, igol asike mætutøh kømas be dereh mitivān len naløboian len aMasta sidato, aYesu Kristo. ⁹ Avil avan ideh asike þikad natgalenan len nømauran san, namøtan iþanuþanw, egøm vi metþesw. Nølon iþoηboη høni ke aGot toruþat nøsaan san gail ta mō tia. ¹⁰ Imagenan bathudud nadølomian, len nømauran samito, mitidaη høn mætþøvusan søhoti ke aGot tokis gamito, tolekis høn gamito. Husur mætþigol maien høni asike mætuteh len nøsaan boη ideh. ¹¹ Beti aGot dereh tidaη, tehøhavur høn mætþøbis len na-toh-vi-sutuai-an pipihabølan Nasuþ sidato, aYesu Kristo, tolav kuv gidat dan nøsaan sidato.

Søsløj husur nasoruan siGot

* 1:1: Natosian galevis ta situai len nasoruan ta Krisi ke aSimon, be isøbur luke aSimeon husur nasoruan Iþru † 1:7: Len naut egai, gøþikad na-lømas-buni-an, namilen ke golømas bun nøvanuan tile, gøsnau gaiug be genau nøsa þevi tarhøt san.

¹² Imaienan, akis nigol mitinau tœlmam husur natgalenan, naut kœmas mœtolœboi gail tia, naut kœmas mœtoil gœgat len nakitinan mœttokade tia. ¹³ Nœboŋ nœbikad nœmauran len nibegw sal, nunau ke inor hœn nœbeliv tœlmam hœn nœnauan samito van hœn natgalenan. ¹⁴ Husur nolœboii ke asike idareh nimat hum Nasuŋ sidato, aYesu Kristo tosor vœhoti mai ginau. ¹⁵ Na dereh nehisi hœn nœbigol mœtœinau gat natgalenan. Len nœboŋ lotohusur nœmatan sagw, nuke mitinau gat gail sal tebœlav.

¹⁶ Nœboŋ namttosor husur nœdanŋan mai natœlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo, namt-sahusur nœbol gœgœras avan ideh tœbol hœni len namitisau san. Ao, ginamit boh namtoris nœyalyalan san hœn namœtanamit sœbœnamito. ¹⁷⁻¹⁸ Nœboŋ namttotoh maui len naVehuh siGot, aGot Tata erinŋ nœyalyalan tovi mœhat lan, isal suhi. Ale nadolon aGot toyalal mœhat masuŋ ike, "ANatugw notolœmas buni bogai; nohœhavur masuŋ hœni!" Ginamit mœau namtosœsœloŋ hœn nadoldol enan togœm len nœmav.*

¹⁹ Datukad nœsa namttorisi, namttosœsœloŋ hœni; datukad nœsa ahai kelkel ur lototosi, ale datolœboi datœeil gœgat len gœlar piŋsi. Gamit mœau mœtesœsœloŋ husur nœsa lototosi hun tovi namial tomial len nœmargobut van vœbar nœmav œepitau ale namoso lalan (tovi aKristo) œevisi len nœlomito. ²⁰ Mitimaslœboi nategai ke: sœkad na-pœhav-utaut-an ideh len natosian siGot togœm len ahai kelkel ur sœbœn.† ²¹ Husur na-pœhav-utaut-an ideh sœkad nœkadun len nalœŋonian sinœvanuan, ao, evi aNunun aGot towol hœn nœvanuan gail hœn aGot œisor len nabuŋolito.

2

Ahai pusan gœgœras gail (Jut 4-13)

¹ Avil ikad ahai kelkel ur gœgœras gail len nœvanuan gail ta sutuai hum dereh œikad ahai pusan gœgœras len gamito. Len naŋusanan salito lotosusuani gœmai loŋusan gœgœras, mœdas gamit galevis, luke nœmasta toŋur kuv galit dan nœsaan salito savi amasta salito, gol galit gabag dereh limasig tutut. ² Nœvanuan isœbur dereh lehusur naVide tosa sihai pusan gœgœras galenan, naVide selipah totaVtaVœr. Husur enan nœvanuan gail am dereh lisor mœdas naŋisal hœn nakitinan. ³ Len na-lœŋon-masuŋ-hœn-natite-an ahai pusan gœgœras galenan dereh legœras gamito hœn lœbilav kuv nœvat samito. Avil aGot ikel sœhot nœpanismen salit sutuai tia, ale gai sœpat, dereh tigol galit limasig.

⁴ Nau tœlmam hœn nœsa aGot togole hœn galit lotomagenan ta sutuai. AGot sariŋ aŋel gail lotogol nœsaan hœn lœbitoh kœmas, ao, erinŋ galit len naœur nœmargobut, baŋis gat galit hœn lœbelœŋon bisa vœsa vir nœboŋ gai œepœpehun navoian dan nœsaan. ⁵ AGot sariŋ alat navile a pan ta sutuai hœn lœbitoh kœmas, ao, erinŋ nilev tokabut gol navile a pan silat lœsalœboii. Avil ilav kuv aNoah ŋai tokelkel ur nanoran, gai mai nœvanuan emœlevru am.* ⁶ AGot isaœ sœhoti ke naut a Sotom maia a Komœorraha arimasmasirsir ale epœŋas gœlaru van arogœm vi masiav. Nœboŋ togol tomaienana, eVusan nœvanuan gail nœsa œevisi hœn alat lœbœmœtahuni.* ⁷ Len nœboŋ enan aGot ilav kuv aLot, tovi nœvanuan nanoran, dan naut a Sotom husur ipetœmas hœn naVide silat lœsahusur nalo ideh, naVide selipah totaVtaVœr.* ⁸ (Husur nœvanuan nanoran enan itoh mai galito, ale len nœboŋ piŋsi elœŋon isa vœsa nœboŋ toris, tosœsœloŋ hœn nagolean tosa salito.) ⁹ Husur ke Nasuŋ togol natgalenan, imasil ke dereh tilav kuv alat lotokad nœboruan san dan na-lœŋon-isa-vœsa-an salito. Dereh tetœgau gat alat lœsanor len nœpanismen vir nœboŋ œepœpehun navoian dan nœsaan. ¹⁰ Mœtunau ke galit lotohusur nalœŋonian senibelito togol nœsaan, lotomœtahun bun natohan pipihabœlan Nasuŋ lœbigam yav dan nœpanismen a? Ao asike lugam yav dani boŋ ideh!

Nœkadulit ihaihai, loil œuri hœn lœbesœvar alat lotoyalyal, ninelit sapil hœn lœbigole. ¹¹ Be aŋel gail, naut kœmas ludan, lukad nœdanŋan sœhor galito, aŋel gail lœsasœvar galit nœboŋ lotokel ur nœsaan salito len nœhon Nasuŋ. ¹² Be ahai pusan galenan lœsœkad nœnauan len nœsa lotogole, lohumi narivatvat lilihai lœsœkad nœnauan be lototoh ŋai hœn nœvanuan bisa hœn gail lœbimat; alatenan losœvar natideh lototœtan hœni. Dereh aGot tigol galit limasig hum narivatvat lilihai nœvanuan togol lotomat. ¹³ Dereh tigol likad nasœnahan œinor hœn nasœnahan lotogole. Nahurulit sœsa hœn lœbehusur nalœŋonian tœmœhav salito; lohœhavur hœn lœbigol naVide tosa len nalennœyal. Len naVide tomaienana, nœboŋ lotohan mai gamit len nœhanan samito,

* **1:17-18:** Mat 17.1-5; Mak 9.2-7; Luk 9.28-35 † **1:20:** Len nasoruan ta Kris elœboi œikad namilen sual am toke, Mitimaslœboi nategai: nœboŋ avan ideh œœVurun na-pœhav-utaut-an sihai kelkel ur gail len natosian salito, ale œisor vœsvœsai len nœnauan san sœbœn, gai sagol savoi. * **2:5:** Gen 6.1-7.24 * **2:6:** Gen 19.24 * **2:7:** Gen 19.1-16

lomēdas gamito gol nābīn̄bīn̄alan len nahēsamito hum nēbal tomes nahurabat.* ¹⁴Lokēkēta husur napēhāvut lēsələh maii, hən lēbigol naitian maii. Nalējonian salito hən nēsaan asike inor. Logēgəras hən lēbeliv alat lotopat lavələv. AGot dereh tigel nēmauran salito tisa vəsə husur na-lējonon-masuv̄-hən-natite-an salito ivan van am. ¹⁵Nəbōn̄ lotogam dan nap̄isal tonor, lusab, lohusur nap̄isal siPalaam anatun aPeor, tolējon bun nēvat tolavi len nēsaan togole.* ¹⁶Be natōn̄ki san tobūtbut, len nadolon nēvanuan esivoh len aPalaam hən asike aPalaam bēhusur nap̄isal san tovinvinu am.

¹⁷Ahai pusan gəgəras galenan lohum nabəko tomas; alat lotoke lēbemun lan lumaduh sal. Lohum nēmavukasw, nələn toʔuvi vi tut; nap̄usanan salito səpat sabələv. AGot etəgau gat naut sua vir galito topat len nēmargobut tomtōmōt. ¹⁸Husur len namitisau hən nasoruan, lusor pat galit məhat hən lēbeliv nēvanuan gail, sah hən galito. Loliv galito len nalējonian tosa hən nibelito. Loliv galit tēlmam hən nēsaan be galit lumadhamakuv dan alat lototoh len nēsaan salito. ¹⁹Ahai pusan gəgəras gail lukel gati mai nēvanuan gail ke ləsavi slev am gol loləboi lēbigol nəsə lēbelējon̄i. Wake ahai pusan galenan gabag lotogol nəsə lotolējon̄i, galit lovi slev gail tia hən nēsaan mai nav̄ide tosa, bathut ke gidato dattovi slev hən natideh towol hən nēmauran sidato. ²⁰Nəbōn̄ lotoləboi aYesu Kristo, aMasta sidato tolav kuv gidat dan nēsaan sidato, lugam yav dan natit gail len navile a pan lotogol nəlolit tobīn̄bīn̄al. Be lēbevisivis tēlmam lan, natit gail len navile a pan esəhor galito, ale nēmauran salito isa vəsə səhor ta mō van vəbar nəpanismen totibau. ²¹Imagenan, tavoi am hən galito hən asike lətələboi nap̄isal hən nanoran, səhor lotoləboii ale lotopair dan nakelean todan siGot togəm hən galito. ²²Nəsə tovisi hən galito ev̄usani ke nasoruan hən namitisau hən nēmauran ekitin toke, “Nalipah etēlmam van hən naru san gabag,”* mai, “Nəbatbat tomadhailos, etēlmam, etəbtəbah len nēbal.”

3

Natəlmaman seKristo

¹Gamit notoləmas bun gamit p̄isi, egai evi naləbulat nap̄isulan na-vəha-ru-an nototosi van hən gamito. Nutos gəlaru hum nə-nau-təlmam-həni-an hən mətətuḅat nau b̄ivoi b̄inor. ²Nuke mitinau tēlmam hən nəsə ahai kelkel ur gail siGot lotokelkele tia. Mai nuke mitinau tēlmam hən nakelean todan siNasub̄ tolav kuv gidato dan nēsaan sidato, nakelean todan gai tokele len nabur̄on̄ ahai p̄isp̄isul samit gail. ³Bathut natgalenan nekəmagegai. Ikad natsua. Mitimasləboii ke, len nəbōn̄ hən nanor̄jan hən navile a pan dereh tikad nēvanuan na-sor-vilesi-an ləbisor viles gamito mai ləbēhusur nalējonian salit gail lotosa. ⁴Dereh like, “AYesu ikel gat natəlmaman vəb, be imabe? Gai be? Husur len nəbōn̄ atəmadit ta sutuai lotomat, len nəbōn̄ ta sutuai van səbar ta daməjai natit p̄isi lupat hun lotopat len natuḅatan nəbōn̄ aGot togol navile a pan.” ⁵Len nənauan salito lugol nəlolit ibor̄bōn̄ hən nategai ke, ta sutuai aGot isor, igol nəmap̄ mai nətan, len nəwai igol nətan ev̄isi dan nəwai.* ⁶Beti len nəwai igol n̄ilev tokabut gol navile a pan vəmasig.* ⁷Be len nasoruan enan n̄ai, aGot etəgau gat nəmap̄ mai navile a pan hən nəhab b̄ihani len nəbōn̄ gai b̄epəpəhun navoian dan nēsaan ale alat ləsələboi aGot ləb̄imasig buni.

⁸Be natesua n̄ai: Gamit notoləmas bun gamit p̄isi, nəlomit satibōn̄bōn̄ hən nategai. Len Nasub̄, nəmaribōn̄ tosua ehum nasihau tovi 1,000 ale nasihau tovi 1,000 lohum nəmaribōn̄ tosua n̄ai.* ⁹Nəvanuan galevis lunau ke Nasub̄ imanmaneh hən b̄igol na-kel-gati-an san gail ləbisarpoh, be səmaianan. Itoh mədau ebələv vir gamit sal, husur emətahun avan ideh b̄imasig buni, avil eləjon̄ ke nēvanuan p̄isi legəm hən nəp̄airan dan nēsaan salito.

¹⁰Be nəbōn̄ hən natəlmaman siNasub̄ dereh tegəmai hum nēvanuan vən̄vənah, nēvanuan gail ləbēsəhōvut lan. Len nəbōn̄ enan, nəmap̄ dereh timasig p̄isi vasib len nəlalan tohum nəhab todarur. Ale natit p̄isi len nəmap̄; namityal, nahəbati mai nam̄eso gail dereh nəhab tihan pis gail limasig. Ale navile a pan mai natit p̄isi nēvanuan gail lotogole lan dereh aGot tevuh gail lipar̄p̄ar.* ¹¹Bathut ke natit p̄isi dereh tesib vəmasig magenan, gamit, nav̄ide samit timabe? Len nēmauran samit n̄au, mitimaskad naboruan siGot, mitimasgol nəsə gai tolējon̄i, ¹²nəbōn̄ mət̄bitoh vir nəbōn̄ san, gol b̄egəm tutut. Bathut ke len nəbōn̄ enan, aGot dereh tēpəḅas nəmap̄ hən b̄imasig p̄isi ale len nəhab tohan p̄isi, namityal, nahəbati mai nam̄eso gail, dereh lewunwun, legəm vi wai len nab̄iltipudan. ¹³Avil datutoh vir nəmap̄

* **2:13:** Jut 12 * **2:15:** Hən naves 15-16, ris Num 22.4-35. Len naut egai, lokis aPeor hən aPosor. * **2:22:** Pro 26.11 * **3:5:** Gen 1.6-9. Nəbōn̄ toke len nəwai igol nətan ev̄isi dan nəwai, hum ma namilen toke len nəwai toḅepəhuni, igol nətan ev̄isi dan nəwai. * **3:6:** Gen 7.11 * **3:8:** Psa 90.4 * **3:10:** Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; Kelv 16.15

veveu mai navile a pan veveu, husur aGot ikel gati tia. Ale nəvanuan gail p̄isi dereh ligol nəsa tonor ŋai ei.*

¹⁴ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit p̄isi, husur ke məttotoh vir natgalen p̄isi, hisi hən aGot bisab ke nəlomit b̄imasil, asike bisab natideh tosa len gamito, be mətb̄ibon ŋai maii len natəmat. ¹⁵ Nau səhoti ke aGot ikad na-toh-mədau-an tobəlav hən mətb̄imakuv dan nəsaan samito. APol, awawa nadəlomian notoləmas buni, gai itos natgalenan van hən gamito len namitisau hən nəmauran tonor aGot toviol həni maii. ¹⁶ Len naləbulat p̄isi san, gai itos husur natgalenan. Naləbulat galenan lukad natgalevis today hən datb̄eləboii lan, ale nəvanuan lototətan hən natosian siGot, lototoh lavəlav, lobul hən nasoruan enan van sanor. Lugol tomagenan hən natosian siGot tile gail am, van vagol nəmasigan salito. ¹⁷ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit p̄isi, husur mətoləboi natgalen tia, lələgau hən gamit gabag hən mətb̄eil gəgat len nakitinan, hən ke alat ləsaḥusur nalo asike ləbəsəhar gamit hən mətb̄isab. ¹⁸ Be gamito, məteḥusur nəvide siMasta sidato, aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Len naləboian mai navoian gai toviol kəmas həni, məteḥusur tabtab hən nəvide san səhor ta mo. Sal suhi daməŋai van, vi sutuai! Ganan!

---

* 3:13: Isa 65.17, 66.22; KelV 21.1

1 Jon

Nalobulat napisulan na-və^{ha-sual-an} aJon totoni

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bəvusan alat siYesu hən navide hən ləbitoh, bon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat mōs ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut pisi.

AJon itos nalobulat n̄ais?

Hum ma totoni len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-4)

2) Samteləmas navide tosa alat navile a pan lotokade. Mititoh tinor hən naḡusanan seNunun aGot, husur aGot ivoi pisi (1.5–2.27)

3) Datimasveveu buni, ləmas bun gidat gabag, riḡ gat nəlodato len aKristo. Datimas-bunus kitev naḡusanan sihai pusan gail ke evi kitinan o ebuer. Datbigol bimagenan, datoləboi datbēhəhəvur len nəhon aKristo len natəlmaman san (2.28–4.6)

4) Datimasləmas bun gidat gabag hən datbələboii ke datutoh len navide tonor hən naḡoruan siGot. Datimasgol timagenan husur aNunun aGot ikel koti ke aYesu egəm hən datbikad nəmauran vi sutuai (4.7–5.12)

5) Nə-maris-kotovi-an (5.13-21)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau notos nalobulat egai van hən gamito husur naSoruan hən nəmauran* totoh tia len natuḡatan.* Namtosəsəloḡ hən, namtorisi. Evoi, namtorisi hən namətanamito, namtubari hən navəlanamito. ² AGot igol ke nəmauran tovisi, ale ginamit namtorisi, namtukel kot nakitinan husuri. Namtukel ur nəmauran vi sutuai mai gamito, nəmauran vi sutuai totah mai aTata. Ale aTata igol tovisi hən ginamito.* ³ Namtukel ur nəsa namttorisi mai nəsa namttosəsəloḡ hən mai gamito, hən gamit am mətbeləboi mət bikad naḡonan mai ginamito. Avil naḡonan sidato dattokade, datukade mai aTata mai aNatun tovi aYesu Kristo. ⁴ Namtutos natgalenan hən ləbigol nəlonamito tepul səsəhov hən nakemkeman.

AGot evi namial, toh len namial

⁵ Ale egai evi napisulan namttosəsəloḡ hən len gai. Gai ikele ale namtukel uri mai gamito maiegai ke: aGot evi mial; səkad nəmargobut ideh lan. ⁶ Datbikele ke dattokad naḡonan mai tia be datbiyar len nəmargobut sal, datolibliboḡ, nəmauran sidato savusan nakitinan. ⁷ Avil datbiyar len namial surman aGot, totoh len namial, datukad naḡonan mai gidat gabag ale nəda hiYesu, aNatun, ekəkas gidato hən bilav kuv nəsaan sidato. Igol gidato datuveveu len nəhon.

⁸ Datbikele ke datsəkad nəsaan ideh, datogəras gidat gabag, ale nakitinan ebuer len gidato. ⁹ Be datbikel vəhot nakitinan hən nəsaan sidato, dereh aGot teruḡat nəsaan sidato, tigol dativeveu dan navide tosa pisi. Igol natgalenan husur ke akis igol nəsa tokele, akis igol nəsa tonor.* ¹⁰ Datbikele ke datsagol nəsaan, datorin nəhes len aGot ke tovi Nəvanuan Nalibliboḡan, ale nasoruan san ebuer len nəlodato.

2

¹ Tuhnatuḡw gail len nadəlomian, nutos natgalenan van hən gamito hən asike mətbigol nəsaan. Avil gidat ideh bigol nəsaan, datukad avan sua tosor mōs gidato len nəhon aGot Tata, tous aTata hən bəruḡat nəsaan sidato, nahəsan aYesu Kristo, gai tonor buni. ² Gai etutumav hən nəmauran san gabag hən datbikad narubatian dan nəsaan sidato. Be savi gidato n̄ai, igole mōs alat navile a pan kavkav.*

³ Ale dateləboii ke datoləboi aGot mabe? Gidat datbigol nəsa gai tokele, datoləboii. ⁴ Avan ideh bike, “Noləboi aGot, novi esan,” be sagol nəsa aGot tokele, atenan evi nəvanuan nalibliboḡan, ale nakitinan səpat lan. ⁵ Be gidat ideh dattogol nəsa aGot tokele, len nəlodat kavkav datoləmas bun aGot. Len navide tomaienən datoləboi buni ke datutoh len gai.

* 1:1: Nəboḡ aJon tosor husur naSoruan hən nəmauran, isor husur aYesu Kristo. * 1:1: Jon 1.1 * 1:2: Jon 1.14

* 1:9: Psa 32.1-5 * 2:2: Rom 3.25-26

6 Datbikele ke datutoh tin len aGot, datimastoh husur navide aYesu tokade len nēmauran san.

Datimaslēmas bun gidat gabag

7 Gamit notolēmas bun gamit pisi, nēsatos nakelean veveu today van hən gamito. Ao, evi nakelean today ta sutuai mēttokade len natubatan. Nakelean egai today evi nasoruan mēttosēsəloŋ hənī tia.* 8 Avil tarhəte, evi nakelean veveu today nototosi gagai van hən gamito husur nakitinan han evisi len nēmauran seKristo, ale len nēmauran samito. Husur nēmarginobut satovan vėmasig ale namial kitin etubat tia hən tomial.

9 Gidat ideh bikele ke totoh len namial, avil bēmətəhən bun nēbathudud nadələmian ideh san, gai itoh sal len nēmarginobut.* 10 Avil gidat ideh bēləmas bun nēbathudud nadələmian ideh san, gai itoh tin len namial, ale səkad natideh len nələn togol avan ideh bipes hābetw, teh len nēsaan. 11 Be gidat ideh bēmətəhən bun nēbathudud nadələmian ideh san, gai itoh len nēmarginobut, iyar len nēmarginobut, ale etətan hən naut tovilan, husur nēmarginobut igol namətan iβesw.

12 Nutos nategai van hən gamit atuhnətuŋw gail,

husur nēsaan samit gail lumarubat bathut nēsa aYesu togole mōs gamito.

13 Nutos nategai van hən gamit atata gail,

husur ke mēttoləboi tia aKristo totoh tia len natubatan.*

Nutos nategai van hən gamit nēmantuhmar gail,

husur ke len nēbalan mai atenan tosa vėsa tovi təmat, mətowin tia.

14 Nutosi van hən gamit atuhnətuŋw gail

husur mətoləboi aTata.

Nutosi van hən gamit atata gail

husur mətoləboi tia ategai totoh tia len natubatan.

Nutosi van hən gamit nēmantuhmar gail,

husur mətudəŋ, mai nasoruan siGot ipat tabtab len gamito,

ale len nēbalan mai atenan tosa vėsa tovi təmat, mətowin tia.

15 Samtelēmas bun navide sinavile a pan mai natit gail sinavile a pan. Husur mətəbēləmas bun navide mai natit gail sinavile a pan, mətəsalēmas bun aGot Tata. 16 Bathut natit pisi len navile a pan, na-ləŋon-masuv-həni-an hən nilbemito, na-ləŋon-masuv-həni-an hən namətəmito, navivan len na-pul-hən-natite-an, natgalen pisi ləsagəm len aTata, ao logəm len navile a pan egai tosa. 17 Ale navile a pan mai naləŋonian san gail lotosa, gagai ivan van vėmasig; avil avan ideh togol naləŋonian siGot, itoh tin van vi sutuai.

Aenemi seKristo gail

18 Anatugw gail, namityal naməkot hən navile a pan egəm pəpadaŋ. Mətəsəəloŋ hənī tia ke avan sua tovi enemi seKristo dereh tegəmai, ale gagai nəvanuan tosoβur lotovi enemi seKristo lovisi tia. Husur natgalenan, datoləboi ke gagai evi namityal naməkot hən navile a pan.* 19 Nəvanuan galenan luvan dan gidato dattovi siYesu, be ləsavi gidat ideh; husur lətavi gidat ideh, lətətah mai gidat sal. Be husur ke lotovan, evūsani ke ləsavi gidat ideh.

20 Avil gamito, aKristo eviol hən aNunun mai gamito ale gamit pisi mətoləboi nakitinan.

21 Mətunau ke nutos nategai van hən gamito husur ke mətəsaləboi nakitinan a? Ao. Nutosi husur ke mēttoləboi nakitinan, mēttoləboi ke nalibəŋan pisi ləsagəm len nakitinan.

22 Nəvanuan naliblibəŋan evi ase? Evi nəvanuan tomətəhən bike aYesu tovi aKristo, ikele ke aYesu savi aKristo, aGot sətəbtəbuh lan. Nəvanuan enan evi enemi seKristo, ike aGot savi aTata mai aYesu savi aNatun, emətəhən gəlar pisi. 23 Avan ideh tomətəhən aNatun aGot, gai sətəh mai aTata am. Be avan ideh tokel uri ke tovi siNatun aGot, gai itah mai aTata am.*

24 Nəsa mətəsəəloŋ hənī len natubatan hən nēmauran mēttokade len aKristo, mitiməstəgau gati len nələmito. Məbətəgau gat nēsa mətəsəəloŋ hənī len natubatan, dereh gamit am mititoh tin len aNatun aGot mai aTata. 25 Ale ikel gat na-kel-gati-an egai ke: dereh tigol datikad nēmauran vi sutuai.

26 Nutos natgalenan van hən gamito, nutos husur alat lotoke ləbēgəras gamito. 27 Be gamito, aYesu eviol hən aNunun aGot mai gamito, gai itoh tin len gamito gol ke mətəsaŋidol len napusanan ideh hən avan ideh am bėvusan gamito. Evi aNunun aGot tovusan gamito hən nakitinan husur natit pisi; nēsa topusan hənī evi nakitinan, savi nalibəŋan. Sumian ke tovusan gamito, toh tin len aKristo.

* 2:7: Jon 13.34 * 2:9: Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hən aKristen, be ləbēmətəhən naKristen gail am, logaras galit gabag ke lotovi Kristen * 2:13: Jon 1.1 * 2:18: Mat 24.5, 23-24; Mak 13.21-22 * 2:23: Mat 11.27; Jon 5.23, 15.23

²⁸ Evoi, anaturgw gail len nadəlomian, mititoh tin len aKristo, hən ke nəboŋ bətəlmam asike datbikad nə-lon-uri-an, asike datbikad namətahwan, asike nahurudat bisa len nəhon.
²⁹ Mətələboii ke aGot tonor, mətələboii am ke nəvanuan pisi lotogol nanoran, nəpasian salito egəm len aGot.

3

Anatus aGot gail

¹ Məteris na-ləmas-buni-an aTata toviol masuŋ həni mai gidato, hən gai bəkis gidato hən anatur gw gail. Ekitin, datovi anatur gw gail!* Imagenan, nəvanuan navile a pan ləsaləboi gidato, bathut ke ləsaləboi aGot. ² Gamit notoləmas bun gamit pisi, gidato datovi anatur gw gail tia, be dereh dategəm surtan nəsa? Datsaləboi, savisi sal. Avil datoləboii ke nəboŋ aKristo bəvisi, dereh datesurman gai husur dereh dateris pərpəp həni hum gai kitin. ³ Ale galit pisi lotokad nə-vatvat-viri-an hən ləberis maien həni, lotəgau gat tabtab hən naveveuan hən nəlolit gabag surtan ŋai aKristo toveveu.

⁴ Avan ideh togol nəsaan ebur kotov nalo siGot husur nəsaan evi na-bur-kotov-nalo-an.
⁵ Ale mətələboii ke aKristo evisi hən bilav kuv nəsaan gail. Mətələboii gai səkad nəsaan ideh lan.
⁶ Nəvanuan pisi lototoh tin len gai ləsaləgol nəsaan; nəvanuan pisi lotogol nəsaan, ləsarisi boŋ ideh, ləsaləboii.

⁷ Tuhnaturgw gail, avan ideh sategəras gamito. Nəvanuan togol nəsa tonor, inor, hum aKristo tonor;
⁸ avan ideh togol nəsaan, gai evi setəmat husur natəmat igol nəsaan len natubatan van vəbar daməŋai. Bathut natenan, aNatur gw gail evisi mōs bəmədəs nauman gai setəmat hən ləbimasig.

⁹ Nəvanuan pisi lotokad nəpasian salito len aGot, ləsaləgol nəsaan am husur nəboruan siGot ipat len nəlolito, ivan hum namisurhuhai tovan, gol lodədəs ləbigol nəsaan bathut lukad nəpasian len aGot tolav nəmauran mai galito. ¹⁰ Anatur gw gail lotile len anatur gw gail maiegai ke: nəvanuan pisi ləsaləgol nanoran, mai nəvanuan pisi ləsaləmas bun nəbathudud nadəlomian ideh salito, lovi setəmat, ləsav siGot.*

¹¹ Imaienan, egai evi nasoruan mətəosəloŋ həni len natubatan ke: datimasləmas bun gidat gabag.* ¹² Sadatesurman aKen tovi sitenan tosa vəsa masuŋ tovi təmat. Sadatesurman aKen, gai togol Apel, aŋan, tomat.* Ale aKen igole imat sil nəsa? Igole bathut natgalenan aKen togole lusa vəsa, be natgalenan avan togole lunor.

¹³ Imaienan bathudud nadəlomian, alat navile a pan ləbətəhən bun gamito, samtesəhoŋv len na-mətəhun-buni-an salito.* ¹⁴ Datoləboii ke dattomakuv dan nəmatan vabis len nəmauran tia bathut ke dattoləmas bun nəbathudud nadəlomian.* Avan ideh saləmas bun galito, gai səmakuv dan nəmatan sal. ¹⁵ Galit ideh tomətəhun bun nəbathudud nadəlomian ideh evi nəvanuan na-gol-nəmatan, ale hum mətələboii, nəvanuan na-gol-nəmatan səkad nəmauran vi sutuai lan. ¹⁶ Datoləboii tia ke na-ləmas-buni-an imaiegai ke: aYesu Kristo evi lomas hən nəmauran san mōs gidato; imaienan, gidat mau, datehəhəvur hən datbiviol hən nəmauran sidato mōs nəbathudud nadəlomian. ¹⁷ Avan ideh topul hən natite sinavile a pan, toris nəbathudud nadəlomian ideh topar tit hən bimaŋur lan, ale asike nəlon bitanisi, imabe? Gai ikad na-ləmas-buni-an siGot len nəlon a? Aoa!*

¹⁸ Tuhnaturgw gail, sadatələmas bun gidat gabag hən nasoruan o nəsa datbikele ŋai, be datələmas bun gidat gabag len nakitinan mai len nəsa datbigole. ¹⁹ Datbələmas bun gidat gabag maienan, dereh datləboii ke dattovi sinakitinan; dattovi siGot tovi nakitinan. Imaienan dereh nəlodat tikad natəmat len nəhon aGot, ²⁰ naut kəmas nəlodat tokel mai gidat səbodato ke datimaspanis. Husur aGot esəhor masuŋ hən nəlodato, gai eləboi natit pisi. ²¹ Gamit, notoləmas bun gamit pisi, asike nəlodato səbodato bikel mai gidat ke datbipanis, be nəlodat bimasil, datukad na-il-buri-an hən datbeil len nəhon aGot. ²² Ale dereh aGot teviol hən natideh datbėusi həni, husur datugol nəsa gai tokele, datugol natit gail lotogol gai tohəhəvur. ²³ Ale nakealan today san ekəmaiegai ke: Datimaskad nadəlomian len nahəsən aNatur tovi aYesu Kristo, datimasriŋ nəlodato lan. Ale datimasləmas bun gidat gabag hən datbėhusur nakealan today gai tokel mai gidato.* ²⁴ Alat lotogol nəsa aGot tokele, galit lutoh tin len gai, ale gai itoh tin len galito. Ale len aNunun gai toviol həni mai gidato, datoləboii ke gai itoh tin len gidato.

* **3:1:** Jon 1.12 * **3:10:** Len alat siYesu, kristevnis lokis galit gabag hən aKristen, be asike ləbələmas bun naKristen gail am, logəras galit gabag ke lotovi Kristen. * **3:11:** Jon 13.34 * **3:12:** Gen 4.1-8 * **3:13:** Luk 6.22; Jon 15.18-19, 17.14 * **3:14:** Jon 5.24 * **3:17:** Deu 15.7-8 * **3:23:** Jon 13.34, 15.12, 17

4

aNunun aGot o nanunun gægəras?

¹ Gamit, notoləmas bun gamit pisi, samtedələm nanunun pisi, be mətebumus səhot gail ke lovi siGot o ləsavı esan. Mitigol timaienan husur ahai kelkel ur gægəras isəbur lovi lan naut pisi len navile a pan.* ² Mətələboi mətələboii ke tovi aNunun aGot maiegai: ideh tokel uri ke aYesu Kristo egəm vi vanuan tokad niben, gai evi siGot, ³ wake ideh sakel uri, gai imabe? Gai savi siGot. Evi nanunun atenan tovi enemi seKristo tabtab. Mətosəsələŋ həni ke atenan tovi enemi seKristo bəgəmai, ale gagai itoh tia len navile a pan.

⁴ Tuhnətuw gail, mətəvi siGot ale mətosəhor ahai kelkel ur gægəras galenan husur aNunun aGot totoh len gamito esəhor natəmat totoh len alat navile a pan.* ⁵ Ahai kelkel ur gægəras galenan lovi sinavile a pan, imaienan nasoran salito egəm len nənanuan sinavile a pan, gol ke navile a pan ləsasələŋ hən galito. ⁶ Be ginamito, namtovi siGot, ale alat lotələboi aGot ləsasələŋ hən ginamito. Galevis ləsavı siGot. Galito, ləsasələŋ hən ginamito, lomətəhun ginamito. Husur natgalenan beti, datələboi datələboi səhot aNunun nakitinan mai nanunun nagægərasan.

aGot evi na-ləmas-buni-an

⁷ Gamit, notoləmas bun gamit pisi, datələmas bun gidat gabag tabtab bathut aGot evi nəkadun na-ləmas-buni-an. Gidat ideh toləmas bun ideh am maienan ikad nəpasian len aGot, eləboi aGot. ⁸ Gidat ideh asike bələmas bun ideh am maienan, gai imabe? Gai saləboi aGot, bathut aGot evi na-ləmas-buni-an. ⁹ AGot eləmas masuŋ hən gidato. Eŋusan na-ləmas-buni-an san təban gidato maiegai ke: esəvat aNatun ulumən tosua səbon vi lan navile a pan, hən, len gai, datbikad nəmauran kitin.* ¹⁰ Na-ləmas-buni-an kitin evi nəsa? Mətənuu ke evi na-ləmas-buni-an dattokade nəboŋ dattoləmas bun a Got a? Ao, savi enan. Na-ləmas-buni-an kitin evi na-ləmas-buni-an siGot toləmas bun gidato, tosəvat aNatun hən bətutumav hən nəmauran san gabag, hən ke, len gai, aGot bərubat nəsaan sidato gail dan gidato.*

¹¹ Gamit, notoləmas bun gamit pisi, aGot bələmas bun gidato len navide tomaienan, gidat m̄au datiməsləmas bun gidat gabag. ¹² Səkad avan ideh toris aGot boŋ ideh. Be datbələmas bun gidat gabag, aGot itoh tin len gidato gol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni surmən toləŋoni.*

¹³ Datunau ləboii ke dattotoh tin len aGot ale datunau ləboii ke gai totoh tin len gidato husur eviol hən aNunun mai gidato. ¹⁴ Ale namtorisi tia ke, namtukel koti ke aTata esəvat aNatun ulumən hən bilav kuv alat navile a pan dan nəsaan salito.* ¹⁵ Avan ideh tokel koti len nəhon nəvanuan gail ke aYesu tovi aNatun aGot, aGot itoh tin len avan enan ale avan en itoh tin len aGot. ¹⁶ Ale datələboi tia na-ləmas-buni-an aGot tokade, toləmas bun gidat həni. Datorin nəlodato len na-ləmas-buni-an enan. AGot evi na-ləmas-buni-an, ale avan ideh totoh tin len na-ləmas-buni-an enan, gai itoh tin len aGot mai aGot itoh tin len gai.

¹⁷ Husur natanen, aGot igol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni surmən toləŋoni, hən ke datbikad na-il-ḅuri-an len nəhon nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan. Imaienan husur len natohan len navile a pan egai, datutoh tin len aGot surmən aYesu totoh tin len aGot. ¹⁸ Namətəhwan eḅuer len na-ləmas-buni-an be na-ləmas-buni-an kitin eḅut namətəhwan, husur nəpanismen evi nəkadun namətəhwan. Avan ideh tomətahw len nəpanismen, na-ləmas-buni-an siGot lan səsarpoḅ surmən aGot toləŋoni.

¹⁹ Datukad na-ləmas-buni-an bathut a m̄o aGot eləmas masuŋ hən gidato. ²⁰ Avan ideh bike, “Noləmas bun aGot,” be emətəhun bun nəbathudud nadələmian ideh, gai evi nəvanuan nalibloŋan. Husur asike bələmas bun nəbathudud nadələmian ideh torisi tia, imabe eləmas bun aGot gai sarisi? Saləboi bigole. ²¹ Ale aGot ikel nategai hən gidato ke, avan ideh toləmas bun aGot, timəsləmas bun nəbathudud nadələmian san tu.*

5

Nadələmian len aYesu, aNatun aGot

¹ Nəvanuan pisi lotodələmi ke aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan, galit lukad nəpasian salito len aGot. Ale galit pisi lotoləmas bun gai topasus, loləmas bun ideh tokad nəpasian lan am. ² Datələboii ke dattoləmas bun anunun aGot gail nəboŋ dattoləmas bun aGot, dattogol nəsa tokele. ³ Bathut datbələmas bun aGot, dereh datigol nəsa tokele. Ale natgalen tokel gail, ləsədaŋ hən datbigol gail.* ⁴ Husur galit pisi lotokad nəpasian len aGot, loil gəgat dan

* 4:1: Deu 13.2-6 * 4:4: Len naut egai, nəboŋ toke, mətosəhor ahai kelkel ur gægəras, namilen ke mətoil gəgat len nakitinan. * 4:9: Jon 3.16 * 4:10: Rom 5.8, 10; 1Jon 2.2 * 4:12: Jon 1.18 * 4:14: Jon 3.17, 4.42 * 4:21: Mat 22.36-40; Mak 12.28-31; Luk 10.25-28 * 5:3: Jon 14.15

navide tosa gail silat navile a pan, lowin. Nadəlomian sidato evi nədanjan hən dattoil gəgat dan navide silat navile a pan. ⁵Ase eləboi beil gəgat dan navide silat navile a pan? Nəvanuan todəloimi ɲai ke aYesu evi aNatun aGot.

⁶AYesu Kristo evi gai togəm hən bībaptais len nəwai mai hən nəda han b̄isel len nəmatan san. Len nəwai mai nəda egəmai.* Savi nəwai hən nəbaptaisan san ɲai be nəwai enan mai nəda hən nəmatan san. Ale evi aNunun aGot tokel koti bathut ke aNunun aGot tovi nakitinan. ⁷Husur itor enan lukel kot nakitinan,* ⁸aNunun aGot mai nəwai mai nəda; ale lototor lukel kot natit toṗitoṽ ɲai. ⁹Len nakotan datodəlom na-kel-koti-an sinəvanuan, be nakitinan hən na-kel-koti-an siGot esəhori husur evi na-kel-koti-an aGot tokel koti husur aNatun ulum̄an. ¹⁰Imaienan, alat lotorin ɲələlit len aNatun aGot lodəlom nəsa aGot tokel koti husur aNatun ale lukad nadəlomian enan len nəlolito. Avil alat ləsədəlom aGot ehum lotoke aGot toliblibon husur ləsədəlom na-kel-koti-an aGot tokele husur aNatun ulum̄an. ¹¹Na-kel-koti-an imaiəgai ke: aGot eviol hən nəmauran vi sutuai mai gidat tia ale nəkadun nəmauran enan evi aNatun ulum̄an. ¹²Alat lotokad aNatun aGot len nəlolito, lukad nəmauran enan; ale alat ləsəkad aNatun ulum̄an aGot len nəlolito, lumabe? Ləsəkad nəmauran enan.*

¹³Nutos natgalenan van hən gamit məttorin ɲələmito len nahəsən aNatun aGot hən mətbeləboii ke məttokad nəmauran vi sutuai. ¹⁴Gidato, datsəkad nə-lon-uri-an len nəhon aGot ke, datbeusi hən natideh tonor hən naləɲonian san, dereh gai tesəsəlon hən gidato. ¹⁵Ale datbeləboii ke tosəsəlon hən natideh datousi həni, beti datləboii ke eviol hən nəsa dattousi həni.

¹⁶Gəberis nəbathudud nadəlomian ideh togol nəsaan, be savi nəsaan togol tomakuv dan aGot, gisor tuṽ m̄osi, ale dereh aGot teviol hən nəmauran kitin maii.† Nusor husur nəsaan savi nəsaan togol nəvanuan tomakuv dan aGot, be ikad nəsaan sua togol nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai, ale nəsa ke gisor tuṽ m̄os galit lotogol enan. ¹⁷Natit p̄isi ləsanor lovi nəsaan, be ikad nəsaan galevis ləsagol nəmatan, ləsagol ke nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai.

¹⁸Datləboii ke nəvanuan p̄isi lotokad nəpasian salit len aGot, ləsagolgol nəsaan husur aNatun aGot ihavhav hən galito, etəgau gol galito hən gai tosa vəsa masuṽ tovi təmat b̄edədas b̄ibar galito. ¹⁹Datləboii ke datovi siGot naut kəmas ke galit am lotosuh len navile a pan lutoh len navəlan gai tosa vəsa tovi təmat. ²⁰Ale datləboii ke aNatun aGot togəm tia ale eviol hən naləboian hən datbeləboi aGot kitin, ale datutoh tin len aGot kitin, datutoh tin len aNatun ulum̄an, aYesu Kristo. Atenan evi aGot kitin, evi nəmauran vi sutuai.

²¹Bathut enan, anatuḡw gail len nadəlomian, mətelələgau hən gamito dan nagot gəgəras gail.

* **5:6:** Len nasoruan ta Kris, bāptais səpat, ike nəwai ɲai ale nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke nəwai evi nəwai hən nəbaptaisan. * **5:7:** Deu 19.15 * **5:12:** Jon 3.36 † **5:16:** Nəsaan togol nəvanuan tomakuv dan aGot evi nəsaan togol nəvanuan tomat vi sutuai.

2 Jon

Nalobulat napisulan na-və^{ha-ru-an} aJon totesi van hən alat siYesu

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bəvusan alat siYesu hən navide hən ləbitoh, bən mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat mōs ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut pisi.

AJon itos nalobulat ŋais?

Hum ma totesi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an mai na-sor-tuŋ-an (1-3)

2) Nakitinan mai na-ləmas-buni-an (4-11)

3) Nə-maris-kotovi-an (12-13)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-mō-an, nutos nalobulat egai van hən gaiug, Levēt*, aGot totabtabuh len gaiug, van hən gaiug mai anaturm gail. Noləmas bun gamit len nakitinan. Be savi ginau ŋai, galit pisi am lotoləboi nakitinan, loləmas bun gamito, ² bathut nakitinan itoh len gidat tabtab ale titah mai gidat vi situai. ³ AGot teviol kəmas hən navoian mai gidato, nəlon titaŋis gidato, nəlodato tikad natəmat. Natgalen pisi legəm len aGot Tata mai aYesu Kristo tovi aNatun aTəman, ale datikad natgalenan len nakitinan mai na-ləmas-buni-an.

Nakitinan mai na-ləmas-buni-an

⁴ Nukemkem masuŋ nəboŋ notosaŋ ləboii ke anaturm galevis lohusur nakitinan hum aTata tokele hən gidato. ⁵ Imaienan nukel mai gaiug, Litegai, ke, gidat dateləmas bun gidat gabag.* Enan, nototosi van hən gaiug, savi nakelean veveu today, be datukade len natubatan. ⁶ Na-ləmas-buni-an imaiegai ke: datigol nəsa aGot tokele. Enan evi nakelean today məttoşəsəloŋ həni len natubatan, ale mitimashusuri. Mətələmas bun gamit gabag!

⁷ Nəvanuan gəgəras isoŋur luperrjan navile a pan tia, galit lomətahum ləbikel ləboii ke aYesu Kristo egəm vi vanuan kitin tokad niben. Nəvanuan ideh tomagenan evi nəvanuan gəgəras, aenemi seKristo. ⁸ Mətələləgau hən gamito hən asike nəsa dattoum mōsi bimasig be hən mətəbikad nakonpūrpuran kavkav aGot totəgau gati mōs gamito len nəmav.

⁹ Avan ideh asike bitoh tabtab len naŋusanan seKristo, avil bivan masuŋ am, atenan, aGot satoh len nəlon. Avan ideh totoh tabtab len naŋusanan, gai ikad aGot Tata mai aNatun, gəlar pisi len nəlon. ¹⁰ Imagenan, avan ideh bəgəm hən gamito, be asike bilav naŋusanan seKristo gəm hən gamito, samtehəhəvur hən bəbis lohoim samito, samtike, "Ivoi," maii; ¹¹ husur avan ideh bike, "Ivoi," maii, gai iŋon mai atenan len nəsaan togolgole.

Nə-maris-kotovi-an

¹² Nukad natit isoŋur hən nəbitosi van hən gamito, be nomətahun nəbitosi hən napen len nalobulat. Avil nuvatvat viri ke nəbitoh mai gamito, ale dereh gidat datihol gabag hən datbepul hən nakemkeman.

¹³ Levēt, aŋam, aGot totabtabuh lan, anaturm gail, lukel na-ke-ivoi-an vi təban gaiug.

* **1:1**: Levēt evi nasoruan sua sidato namilen napəhəvut tovat nəhes hum nasub. Len naut egai, nəboŋ toke Levēt mai anaturm gail, evi nasoruan tususuah namilen toke naluŋoh sua len naut sua lotovi alat siYesu ei. Ale len navide tomaiənan, len naut visusua aJon toke Litegai am. * **1:5**: Jon 13.34, 15.12, 17

3 Jon

Nalobulat napisulan na-vəha-tor-an aJon totosi

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən beʋusan alat siYesu hən naʋide hən ləbitoh, bon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat van hən ase?

Itosi van hən aKaius mai alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut pisi.

AJon itos nalobulat ʋais?

Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an van hən aKaius (1-4)

2) Sagigol tətəʋ hən naʋide tosa seTiotrefes, be gigol naʋide tivoi, gevi tarhət sihai pusan gail lotogəmgəm ei len nəyaran salito (5-12)

3) Nə-maris-kotovi-an (13-15)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-ŋo-an, nutos nalobulat egai van hən gaiug, aKaius, notoləmas bun gaiug len nakitinan.*

² Gaiug, notoləmas bun gaiug, nous aGot ke tilav nədaŋan mai gaiug hən natit pisi len nəmauran sam̄ ʋivoi ʋai ale hən gəbimaʋ, hum notoləboi tia ke nəloŋ tomaienən. ³ Nokəmaienən husur nəboŋ nəbathudud nadəlomian galevis lototəlmam, lugol ginau nukemkem masuʋ nəboŋ lotokel kot nəloŋ todaŋ len aGot, mai naʋide sam̄ tohusur nakitinan ʋai. ⁴ Anatugw, nəboŋ notosəsəloŋ ke anatugw gail len nadəlomian lotohusur nakitinan, igol ginau nukemkem səhor natit pisi am.

Igol aKaius eləŋon ivoi am len nəlon

⁵ Gaiug, notoləmas bun gaiug, len nadəlomian sam̄ goil gəgat nəboŋ gotoum vi tarhət sinəbathudud nadəlomian gail, naut kəmas lotovi metbəs. ⁶ Len nəhon alat siYesu, galit lukel kot na-ləmas-buni-an sam̄ vi təban galito. Gevi tarhət salit len nəyaran salito len naʋide tonor hən nəsa aGot toləŋoni. ⁷ Husur len natubatan hən nəyaran salit mōs nahəsən Nasub, ləsəlav natideh sinəvanuan ləsəkad nadəlomian. ⁸ Imaienən, gidat ŋəu datevi tarhət sinəvanuan nəyaran lotomaienən hən datbeum bonbon mai galito mōs nakitinan.

ATiotrefes mai aTemetrius

⁹ Ginau nutos natuhlobulat van hən alat siYesu tia hən ləbevi tarhət sinəvanuan nəyaran galenan, be aTiotrefes, toləŋon bun hən beil a ŋo, gai emətahun ginamito. ¹⁰ Imaienən, nəboŋ nəbēgəmai, dereh nikel urur nəsa gai togolgole: len nasoruan sasa eliblibon, kel nəmadunamito. Be savi natenan ʋai, gai emətahun nəbathudud nadəlomian gail lotoyar ləbitoh mai. Ale natsual am. Ikai tas nəvanuan gail lotohəhaʋur hən alat lotoyar ləbitoh mai galito, ale ehut galit dan alat siYesu.

¹¹ Gaiug, notoləmas bun gaiug, sagigol tətəʋ hən nəsa tosa, be gol tətəʋ hən nəsa tovoi. Gai togol nəsa tovoi, evi siGot; gai togol nəsa tosa, etətan hən aGot. ¹² Ivoi hən mətbevi tarhət siTemetrius. Nəvanuan pisi lukel kot navoian san. Navoian len nəmauran san eʋusan nakitinan. Ginamit am namtukel kot navoian san, ale mətələboi ke namtokitin ʋai.

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Nukad natit isəbur hən nəbitosi van hən gamito, be nomətahun nəbitosi hən napen len nalobulat. ¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh neris gamito, ale dereh gidat datihol gabag.

¹⁵ Nələmit tikad natəmat. Nabubur sidat gail lukel na-ke-ivoi-an van hən gamito. Kel na-ke-ivoi-an mai nabubur sinamit gail pisi ei.

* 1:1 Uman 19.29; Rom 16.23; 1Kor 1.14

Jut Nalobulat napisulan aJut totosi

Ase itos nalobulat napisulan egai?

AJut itosi.

AJut itosi hæn nesa?

Nalobulat napisulan egai ikel mai alat siYesu ke ivoi ke lelölögau hæn galito hæn asike ahai þusan gægæras gail læbemædas nadølömian salito.

AJut itosi van hæn ase?

Itos nalobulat napisulan egai van hæn alat siYesu len naut gail þisi.

AJut itos nalobulat napisulan egai þais?

Itosi þæpadaŋ hæn nasihau tovi A.D. 66.

1) AJut ikel na-ke-ivoi-an mai alat siYesu (1-2)

2) AJut itos nalobulat hæn þikel nalölögauan mai alat siYesu (3-4)

3) AGot erin þæpanismen len nævanuan mai aŋel lotogol tosa sutuai ale dereh terin næpanismen len alat lotogol tosa damæjai (5-16)

4) Il gægat len nadølömian (17-23)

5) Næ-maris-kotovi-an tosal suh aGot (24-25)

Na-ke-ivoi-an seJut

¹ Ginau aJut notovi naslev siYesu Kristo mai notovi aVan aJemes, ginau nutos nalobulat napisulan egai van hæn gamit, aGot tolekis hæn gamito hæn mætþevi esan. AGot Tata elæmas masuþ hæn gamito, aYesu Kristo ekætkæta kækol hæn gamito hæn asike mætþimakov dani.*

² AGot, nælon titanis gamito, gai tigel nælomit tikad natæmat mai gai telæmas bun gamito. Natgalen tepul am tabtab len gamito.

Ahai þusan gægæras gail

³ Gamit notolæmas bun gamit þisi, noløŋon masuþ hæn næþitos nalobulat van hæn gamito husur næ-lav-kuvi-an dan næsaan gidat þisi dattokade. Be nunau ke nimastosi van hæn gamito husur natsual am hæn mætþehisi habat hæn mætþetøgau gat næþusanan hæn nadølömian sidato. Næþusanan galenan, aGot eviol vøha-sua hæni þai mai nævanuan san gail.

⁴ Nokæmaienan husur ikad nævanuan galevis læsækad nadølömian ideh len aGot. Galit loliligis mædau hæn galit len gamito, luke narubatian siGot idam hæni ke lalumæn mai latpæhavut loløboi læbehusur navide tavtaþor, navide selipah. Nævanuan galenan læsækad nadølömian, lupair dan aMasta sidato tosua sæþon þai, Nasuþ aYesu Kristo. Na-tos-gati-an ta sutuai ikele tia ke dereh limaspanis sil natgalenan.*

⁵ Mættoløboi natgalenan tia, be nuke nigol mitinau tælmam hæni ke, naut kæmas Nasuþ tosehær kuv nævanuan san gail dan naut a Ijip, len næboŋ lotohusur næboŋ galenan, galit galevis læsækad nadølömian lan. Sil natenan igol galit þisi læsækad nadølömian lan lumasig buni.* ⁶ Mitinau tælmam hæn aŋel gail læsail gægat len namilelito be lotogam dan naut a im salito. AGot itah gat galit len næmargobut topat vi sutuai. Ibanis gat galito vir næboŋ totibau þepæpehun navoian dan næsaan lan. ⁷ Ale nælomit satibonþon hæn nabiltivile eru enan, Sotom mai Korþorrah mai navile gail lotodar vis gølaru. Nævanuan naut galen gail lohusur navide hæn naitian tosa, navide hæn naitian tiltile læsanor. Alat nabiltivile galenan lumasig buni len næhab hum nalölögauan husur næhab topan vi sutuai þevi næpanismen silat lotosa.*

⁸ Len navide tomagenan, ahai þusan gægæras galenan, lohusur næþæber salito, gol ke lotogol nibelit toþinþinjal len navide tosa lotohusuri. Lomætahum avan ideh þeil a mō hæn galito, ale losævar alat lotoyalyal len næmav. ⁹ Lupesævar magenan wake aMikael, naut kæmas tovat næhes hum abiltinjel, gai sasævar Natæmat. Næboŋ aMikael tosor þalþal mai Natæmat, tovitvituh mai husur niben aMoses, len næboŋ enan, aMikael savor vilesi. AMikael eløboi ke savi esan hæn bisað søhoti hæn þipanis, savi esan hæn bisor bisa lan, ale ikel mai þai ke, "Nasuþ mau tesivoh len gaiug!"* ¹⁰ Be ahai þusan gægæras galenan lusor viles, losævar natit gail lototætæn hæni. Lohum narivatvat, lohusur naløŋonian hæn nibelit þai gol lomædas galit sæbolit vømasig. ¹¹ Ereh! Næpanismen ipat vir galito husur lupal sob, lohusur næþisal siKen togol aVan tomat. Lugam husur nævat gol lotosab surmæn aPalaam toløŋon masuþ

* 1:1: Mat 13.55; Mak 6.3   * 1:4: Kal 2.4; Tit 1.16; 2Pit 2.1   * 1:5: Exo 12.51; Num 14.29-30   * 1:7: Gen 19.1-25

* 1:9: Abiltinjel: 1Tes 4.16 Maikel: Dan 10.13, 21, 12.1; KelV 12.7 Niben aMoses: Deu 34.6 Sivoh: Zec 3.2

hən nəvat. Ale surñan aKorah tomətahun aMoses, dereh limasig husur lomətahun aGot.†
 12 Hum nasəhau məttołəboi mətǽibat lan, nəvanuan galenan lomədas naβonan samito nəboŋ məttohan βonβon len nəhanan na-ləmas-buni-an gail. Ləsənuu avan ideh am be lokətkəta təban galit səbōlit ŋai, lohūm nəmarigw nəlan toʋuvi be saləboi βeus, lukele ke lukad isoβur be ləsaləboi ləbīgol natideh. Losurñan nəhai topar vite len nəboŋ hən nəmatuan, nəvanuan gail lotoput kuvi, imat ebun 13 Lohum nətas kudkud topus, nabubus han tosel vahut, tolav nəpahsago hən nagolean salito tomədas nahəsaliito. Lohum narñeso lotorus dan napisal salit gail. Ŋa aGot etəgau gat naut len nəmargobut tomotmot vi sutuai vir galito.

14 Nau aEnok tovi naməlevruan len nəpasusan aAtam toil a mō həni, evi naməlevtesan tohusur aAtam. Gai boh epəhav utaut husur ahai pusan gəgəras galenan, ike, “Məteris! Nasuβ aGot satogəmai mai nabilituluoh hən aŋel san gail,* 15 hən βənənoʋ hən nəvanuan gail pisi mai nəbathut nakitinan. Dereh tēpəpəhun navoian dan nəsaan, tikel vəhot nəpanismen tosil nəsaan gail pisi silat lotomətahuni. Dereh teriŋ nəpanismen len nəvanuan nəsaan galenan sil na-sor-mətahuni-an pisi lotokele nəboŋ lotosor tasi.”‡ 16 Ahai pusan gəgəras galenan lukoblen tabtab. Lusor vilevil, lohūsur naləŋoniam tosa salit səbōlit ŋai. Lusor patpat galit məhat, lusor hehe hən nəvanuan gail hən ke nəvanuan gail ləbēhusur galito mai viol hən natit mai galito.

Nalələgauan gail

17 Be gamit notoləmas bun gamit pisi, nuke mitinau təlmam hən nasoruan ahai pispisul siMasta sidato, aYesu Kristo, lotokele a mō mai gamito. 18 Luke, “Len nəboŋ hən nanonjan hən navile a pan, dereh tikad nəvanuan gail ləbisor viles nakitinan aGot tokel vəhoti mai ləbēhusur naləŋoniam salit gail tosa.”* 19 Ahai pusan gəgəras galenan dereh lepəpəhun gamito, naləŋoniam salit gail luwol hən nəmauran salito husur aNunun aGot ebuer len galito. 20 Be gamit notoləmas buni gamit pisi, məteil gəgat am akis len nakitinan, hən nadəlomian samit togəm len aGot βidanŋ am. Sor tuʋ len aNunun aGot, 21 təgau gat tabtab hən nəmauran toʋusan na-ləmas-buni-an siGot. Vatvat vir nəmauran vi sutuai, aMasta sidato, aYesu Kristo βeviol həni mai gamito len nəlon totaŋjis gamit tia.

22 Nəlomit titaŋjis alat nəlolit tour nadəlomian salito. 23 Lav kuv nəvanuan tile gail, saβul galit dan nəhab hən nəpanismen. Ikad nəvanuan tile gail am, nəlomit titaŋjis galito, be mətelələgau hən gamit hən asike nəsaan salit ləbidos gamito, mətemətahw hən asike mətbelis gamit len nəsaan salito. §

Nə-sal-suhi-an

24-25 Nə-sal-suhi-an vi təban AGot toləboi βetəgau gat gamito hən asike mətbipes həbetw, asike mətbiteh. Eləboi βeriŋ gamit məteil len nəhon tokad namənas, natideh tosa toβuer len gamito, mətukemkem. Gai evi aGot səbon tosuu ŋai, səkad ideh am. AGot, len nəsa aYesu Kristo, aMasta sidato togole mōs gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəpanismen tonor hən gidato. Namənas, nəyalyalan, nədaŋjan mai na-il-a-mō-an lovi esan len natuβatan, gagai, mai vi sutuai. Ganan!

---

† 1:11: Ken: Gen 4.3-8 Palaam: Num 22.1-35. Korah: Num 16.1-35 * 1:14: Gen 5.18, 21-24 ‡ 1:15: Ris Enok 1.9 tovi nalobulat seju gail. Nalobulat lotokisi hən aEnok səpat len nasoruan siGot. * 1:18: 2Pit 3.3 § 1:23: Len nasoruan ta Kris ike, Mətemətahw hən nahurabat salito, nəsaan salit todos gail, mətemətahun bun gail am. Nasoruan enan evi nasoruan kəta.

Na-kel-vəhoti-an Na-kel-vəhoti-an van hən aJon

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu itosi.

Itos nalobulat egai hən nəsa?

AJon itos nalobulat egai hən bikel mai nəvanuan gail husur na-kəta-risi-an hən aYesu gai torisi. Na-kəta-risi-an enan eʋusan nəsa ʔevisi len nəbəŋ ləbегəmai.

AJon itos nalobulat egai mōs ase?

Itosi mōs alat lotokad nadəlomian. Itosi mōs naKristen gail len naut piŋi.

Itos nalobulat egai ŋais?

AJon itosi pəpadəŋ hən nasihau A.D. 90.

AJon anatan aSepeti evi ahai pispisul siYesu. AJon itos nalobulat egai, ale esəvati van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. Len nasihau galenan naut a Rom idaŋ masuʋ ale eil a mō hən nəvanuan naut tiltile gail len naut salit gail. Be naut a Rom emədas bun alat siYesu. Len nasihau A.D. 54 vəbar A.D. 68, aSisa a Rom, nahəsən aNero, gai emədas alat siYesu lototoh a Rom. Ale len nasihau A.D. 81 vəbar A.D.96, aSisa nahəsən aTomitian, gai tu emədas bun alat siYesu. Len nabunusian silat a Rom, aSisa salito esumān nagot, be alat siYesu lomətəhun ləbilotu həni, lulotu hən aGot mai Nasuʔ aYesu Kristo ŋai. Imaienan nəvanuan a Rom lunau ke alat siYesu lomətəhun aSisa, lovi enemi san gail. Husur enan luʋabun nəvanuan isoʔur lotokad nadəlomian len aYesu (2.10, 13, 3.10, 6.9). Lutah gat aJon ale lorinji len natuhholoul Patmōs tohum naim bəbaŋjis (1.9). Len nasihau enan aTomitian evi Sisa. AYesu evisi hən aJon len naholoul ei, ale ikel vəhot natit gail ləbevisi a tahw. AJon itos gat natgalenan. Itosi ke aSetan emədas masuʋ hən alat siYesu səhor ta mō. Avil alat lotorinji nəlolit len aYesu leil gəgat māu, limassusumar, limasdaŋ ʔur na-ləŋon-isa-vəsa-an enan, naut kəmas ləbimat (12.11). AJon ike aYesu dereh tetəlmam ale aenemi san gail asike lukad nədaŋan am. Alat lotogolgol nəsaan dereh lipanis, be alat lotorinji nəlolit len aYesu, lotovi esan, dereh lebis len naut veveu aGot tokel gati ke likade maii.

- 1) AJon isor husur nalobulat egai (1.1-8)
- 2) Na-kəta-risi-an hən aNaton Nəvanuan (1.9-20)
- 3) Nalobulat napisulan gail van hən alat siYesu len naut toməlevru (2.1-3.22)
- 4) Nabəpita len nəmav esəŋav (4.1-11)
- 5) Nalobulat tobul tokad nabuburutan lotoməlevru (5.1-6.17)
- 6) Alat a Israel lotovi 144,000 (7.1-17)
- 7) Aŋel lotoməlevru loʋuv nətrampet lotoməlevru (8.1-11.19)
- 8) Napəhaʋut, nətrakon mai narivatəvat katkat eru (12.1-13.18)
- 9) Navəhuh Sion mai nəwain hən navile a pan (14.1-15.8)
- 10) Navilesir naməkot gail (16.1-21)
- 11) APapilon toyalyal iteh vəmasirsir (17.1-20.10)
- 12) Napəpəhunian hən navoian dan nəsaan (20.11-15)
- 13) Nəmav veveu mai navile a pan veveu (21.1-8)
- 14) Naut a Jerusalem veveu (21.9-22.5)
- 15) Nə-maris-kotovi-an (22.6-21)

AJon isor husur nalobulat egai

¹ Len nalobulat egai aGot ilav naləboian hən nəsa dereh ʔimasvisi asike idareh mai aYesu Kristo, hən aYesu bikel vəhoti mai naslev san gail lotovi vanuan san gail. AYesu esəvat aŋel san hən bikel vəhoti mai ginau, aJon notovi slev san. ² Nukel ur natit piŋi notorisi, natit piŋi tovi nasoruan siGot, mai natit piŋi aYesu Kristo tokel koti mai ginau. ³ Avan ideh ʔeʋurunji nalobulat egai mai alat siYesu, aGot tivoi həni. Alat ləbesəsəloŋ həni mai ləbigol nəsa tokele, aGot tivoi hən galito, husur nəbəŋ hən natgalenan ləbevisi egəm pəpadaŋ.

Na-ke-ivoi-an van hən alat siYesu len naut toməlevru

⁴ Ginau aJon nutos nalobulat napisulan egai van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nəlomit tikad natəmat. Navoian mai natəmat enan arogəm len aGot tovi gai ta sutuai tia, gai gagai, mai tovi gai

begəm sal.* Navoian mai natəmat arogəm len aNunun toməlevru† a nŋo len nabiltihai bətbətah siGot.‡ 5 Navoian mai natəmat arogəm len aYesu Kristo todaŋ hən bikel kot nakitinan husur aGot. AYesu evi ahai a nŋo, nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan. Eil a nŋo hən nakiŋ gail hən navile a pan. Mitisal suh gai toləmas bun gidato, nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato.§ 6 Igol datovi vanuan dattotoh pipihabəlan aGot, igol datogəm vi hai tutumav təban aGot aTəman. Nəyalalan hən nəbathumənas mai nədaŋan hən na-il-a-nŋo-an aripat lan vi sutuai sutuai! Ganan.*

7 Məteris! Egəm mai nəmavukasw! Ale nəvanuan gail piŋi dereh lerisi, galit am lotosari len nəmatan san. Nəvanuan len nahəmar gail piŋi len navile a pan dereh litaŋ vaisis lan. Timagenan! Ganan!**

8 Nasuə aGot, ike, “Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot. Ginau novi atenan tovi gai ta sutuai tia tovi gai gagai, mai tovi gai begəm sal, novi Got notodaŋ masuʋ.”††

Na-kəta-ris-i-an hən aNatun Nəvanuan

9 Ginau aJon, awawa samito. Len aKristo, nutah mai gamito dattotoh pipihabəlan aGot, nutah mai gamit dattodaŋ bur na-ləjon-isa-vəsa-an sal. Lubar hən ginau len naholoul lotokisi hən a Patnŋos sil notokel ur nasoruan siGot mai nakitinan aYesu tokel vəhoti. Ehum nototoh len naim bəbaŋjis gegai. 10 Len nəboŋ sua siNasuə, aNunun aGot iwol hən ginau. Vəha-sua ŋai nosəsəloŋ hən nadoldol towal habat hum nətrampet.‡‡ 11 Ike, “Gitos gat nəsa gotorisi, ale səvati van hən alat siYesu len navile toməlevru: a Efesus, a Smirna, a Perkamum, a Tiatira, a Sartis, a Filatelfia mai a Laotisea.”

12 Nəboŋ notopair hən nəbəkəta ris ase tosor mai ginau, noris namial toməlevru lotopat a məhat len namətəlai nagol toməlevru lotoil. 13 Avan sua suŋan anatan nəvanuan eil len naut namətəlai namial galenan lotoil lan. Nahurabat san ebəlav bar narien, ale nəhəla tutuʋ nagol ibanjis garu həni len nəmabun. 14 Len nəkadun, navurun epəhw hum navurun nasipsip, epəhw yesyes hum nasno. Namətan arohun nəhab towunwun. 15 Narien arobbilbil hun natəlai bras topat len nəhab gol topud vamial, ale nadolon ehun nəwəlan hən nabiltiwai tosel vi pan len naut tosobur.§§ 16 Len navəlan nəmatu etəgau naməso toməlevru, ale naəu nəbalan tokan naut toru evivile dan nabuŋon. Ale nəhon ehum namityal tobilas nəmet len natubliat.

17 Nəboŋ notorisi, nuteh bathurien suŋan notomat. Be eriŋ navəlan nəmatu len ginau, ike, “Sagemətahw, ginau novi nametəkav mai naməkot.”*** 18 Ginau novi gai tomaur. Numat be goris, gagai numaur vi sutuai vi sutuai. Notəgau naki hən nəmatan mai naut nəmatan, nukad nədaŋan hən na-il-a-nŋo-an səhor gəlar piŋi. 19 Imagenan, gitos gat natit gail gotorisi tia, natit gail gagai mai natit gail ləbevisi a təhw. 20 Naməso toməlevru gotorisi gail len navəlagw, mai namətəlai nagol hən namial toməlevru lotoil, namilelit tosusuah imaiegai ke: naməso toməlevru lovi aŋel gail lotokətkəta təban alat siYesu len naut toməlevru, ale namətəlai namial toməlevru lovi alat siYesu len naut toməlevru galenan.

2

Napisulan van hən alat siYesu a Efesus

1 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Efesus. Gitos nategai ke:

“Ginau nototəgau naməso toməlevru len navəlagw nəmatu, ginau notoyar len naut namətəlai nagol hən namial lotoil lan, ginau nokəmaiegai ke:

2 “Noləboi natit piŋi məttoogle. Noris nauman todaŋ samito mai nə-dəŋ-ḥuri-an samito tobəlav. Noləboii ke mətsaləboi məbtitah mai nəvanuan sasa gail. Noləboii ke məttoḡusḡus kitev nakitinan len alat lotokis galit hən ahai pispisul be ləsavı ahai pispisul, ale mətusabi

* **1:4:** Len naut egai nənoʋ həni mai nahəsən aGot tokel mai aMoses: Ginau notovi ginau bogai notovi ginau sutuai nəbevi ginau (sal) vi sutuai. † **1:4:** Len naut egai, aNunun toməlevru evi aNunun aGot. Ale məlevru ikad namilen ke toveveu buni o tonor buni. ‡ **1:4:** Asia: 2Kor 1.8; alat siYesu len naut toməlevru: KelV 1.11; tovi gai gagai, tovi gai ta sutuai tia mai tovi gai begəm sal: Exo 3.14. § **1:5:** todaŋ hən bikel kot nakitinan husur aGot: Isa 55.4; ahai a nŋo: Psa 89.27; nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato: Kol 1.20. * **1:6:** Exo 19.6; 1Pit 2.5 ** **1:7:** mai nəmavukasw: Dan 7.13; Mak 14.62; lotosari: Zec 12.10; Jon 19.37. †† **1:8:** KelV 21.6, 22.13. Alfa evi naleta nametəkav len nasoruan ta Kris, mai omeka evi naleta naməkot. ‡‡ **1:10:** Nəboŋ siNasuə evi nəmariboŋ nametəkav hən nawik, nəmariboŋ aYesu tole məhat dan nəmatan, ale husur enan, alat lotokad nadəlomian lulototu həni len nəboŋ enan. Nətrampet evi natsua lotoum həni hən namətəlai ale nəboŋ lotoʋuv lan, iwəl səhor nəwəlan hən nahəmadu. §§ **1:15:** Hən naves 13-15, ris Eze 1.24, 43.2; Dan 7.9, 13, 10.5-6 *** **1:17:** Hən naves 16-17, Isa 44.6, 48.12, 49.2; Ipru 4.12

ke lotogəgəras. ³ Mətosusumar, mətudaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an bathut nahəsagw, ale mətsapetəmas, nibemət saməhav. ⁴ Avil ikad natsua, nusor tas gamito len natgalegai ke: mətsaləmas bun ginau hum məttogole a mō, mətsaləmas bun gamit gabag. ⁵ Mitinau gat naləmas-buni-an nametəkav məttokade a mō. Mətuteh masuŋ dani. Mitipair təlmam gəm hən ginau ale um surian məttogole a mō. Asike mətəbipair dan nəsaan samito, dereh negəm hən gamito, nilav kuv nametəlai naməl samit dan naut toil lan. ⁶ Be ikad natsua len gamito tovōi: gomətahun naŋide silat seNikolaus, ginau am nəmətahun buni.*

⁷ “Avan ideh tokad nədარიან tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nidam hən bihan naŋit nəhai hən nəmauran len nəParatais siGot.†

Napisulan van hən alat siYesu a Smirna

⁸ “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Smirna. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi metəkav mai naməkot, ginau notomat mai notomaur təlmam, ginau nokəmaiegai ke:

⁹ “Noləboi na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nə-par-tite-an samito, wake mətopul hən navoian siGot! Noləboi natit gail, aenemi samit gail lotokele, hən ləbemədəs nahəsamito. Naŋu galenan lokis galit hən alat siGot, be sakitin, husur nəbonbonan salito evi nəbonbonan siSetan. ¹⁰ Samtemətahw len na-ləŋon-isa-vəsa-an ideh pəpadaŋ hən bəgəm hən gamito. Natəmat dereh tibar hən gamit galevis len naim bəbaŋis hən biŋaltal husur nadəlomian samito ke timabe, ale dereh məteləŋon tisa vəsa len nəmaribəŋ tesəŋavur. Mitidaŋ len ginau, naut kəmas nəmatan bihar gamito, ale dereh nilav nəprais hən nəmauran kitin mai gamito.*

¹¹ “Avan ideh tokad nədარიან tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, nəmatan na-vəha-ru-an asike igol nasənahən lan.‡

Napisulan van hən alat siYesu a Perkamum

¹² “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Perkamum. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad naŋu nəbalan tokan naut toru, ginau nokəmaiegai ke:

¹³ “Noləboi ke mətutoh len naut nabiltihai bətbətah siSetan topat lan. Naut kəmas natenan mətotəgau gat nahəsagw sal, mətudaŋ len ginau. Mətomətahun mətəbigam dan ginau, naut kəmas lotogol aAntipas tomat. AAntipas enan idaŋ hən bihel kot ginau ale lugol tomat sil ginau len navile samito, naut aSetan totoh lan. ¹⁴ Avil len natgalevis nusor tas gamito. Ikad gamit galevis ei lotohusur naŋide siPalaam toŋusan aPalak hən naŋide hən biŋol alat a Israel ləbisa. Etəŋov nəlolit hən ləbihan nəhanian nəvanuan gail lototutumav həni van hən nəlablab gail mai hən ləbiŋol naitian tosa.* ¹⁵ Len naŋide tomaienən ikad gamit galevis lotohusur nəpusanən silat seNikolaus.* ¹⁶ Imagenan, mitipair dan nəsaan samito! Asike mətəbigole, vəha-sua ŋai dereh negəm, bal mai gamit məttohuzur aNikolaus hən naŋu nəbalan hən nabuŋogw.

¹⁷ “Avan ideh tokad nədარიან tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nilav nəmanna galevis tosusuah maii, nəmanna togəm len nəmav. Ale dereh nilav nəvat tophəw maii. Len nəvat enan aGot itos gat nəhes veveu lan, ale səkad avan ideh toləboi nəhes enan, be gai nəbilavi maii ŋai, eləboi.*

Napisulan van hən alat siYesu a Tiatira

¹⁸ “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Tiatira. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi aNatan aGot, namətagw tohun nəhab towunwun, nariegw tohun natəlai bras tobilbil, ginau nokəmaiegai ke:

¹⁹ “Noləboi natit piŋi məttogole. Noləboi na-ləmas-buni-an samito, nadəlomian samito, na-vi-tarhəte-an samito mai nə-daŋ-buri-an samito tobəlav, ale gagai mətugol natgalenan

* 2:6: Alat seNikolaus lunau ke lotovi Kristen be lohusur nəpusanən seNikolaus, savi siYesu. † 2:7: Gen 2.8-9. Paratais len nasoruan ta Kris evi nəhol o nəhol hən naŋit nəhai. * 2:10: Gen 24.55; Dan 1.12, 14 ‡ 2:11: KelV 20.14, 21.8 Nəmatan na-vəha-ru-an evi nəmatan vi sutuai, ale nəmatan enan saləboi biŋol natideh len alat lotowin səhor nədaŋan hən nəsaan. * 2:14: Num 25.1-2, 31.16 * 2:15: KelV 2.6 * 2:17: Exo 16.14-15, 33-34; Isa 62.2, 65.15

səhor ta nŕo. ²⁰ Avil len nategai nutor tas gamit ke: alitenan, aJesepel, tokis gai gabag hən ahai kelkel ur sua, mətudaŕ hən bəpusan ei. Len naŕusanan eĝeras naslev sagw gail hən ləbigoł naitian tosa, hən nəhanian nəvanuan lototutumav həni van hən nəlablab gail.*
²¹ Nulav mai alitenan, namityal hən bəpair dan naitian san tosa, be emətahun bəpair dani.
²² İmaienan, dereh nibar həni len nəmel sua. Ale len naut enan, gai mai galit lotogol naitian tosa maii, dereh nigol leləjon tisa vəsa tibatbat. Asike ləbəpair dan navide hən nəsaan san, dereh timaianan. ²³ Ale dereh nigol anaton gail limat hən navilesir, beti alat siYesu len naut pisi dereh leləboii ke, ginau notovi gai tokəta kitev nəsa topat len nənanuan mai nəlon nəvanuan gail, ale dereh nilav mai gamit pisi, nəsa tonor hən nagolean samit vısusua.*

²⁴ “Be nukel mai gamit am a Tiatira, gamit mətəsatəgau naŕusanan enan, gamit mətəsaləboi nəsa lotokisi hən naŕusanan gail siSetan lotosusuah buni, nukel mai gamit ke, asike noriŕ natideh am len gamito bəigoł nəmauran samit bidaŕ, ²⁵ be nategai ŕai: nəsa məttoke, mətətatəgau gati vir nagamaian sagw. ²⁶ Avan ideh towin səhor nədaŕan hən nəsaan mai togol naləjonian sagw tabtab vəbar nagilen, dereh nilav nədaŕan hən na-il-a-nŕo-an maii hən beil a nŕo hən naluvoh hən nəvanuan gail;

²⁷ “Dereh teil a nŕo hən galito hən nəbatw nametəlai, nalolosaan tebuer;

ale tigol limasirsir hun nəbilikoro tan bulau.*

²⁸ “Dereh likad nədaŕan hən na-il-a-nŕo-an tohun nədaŕan hən na-il-a-nŕo-an notokade len aTəmagw, ale nilav namoso lalan am mai galito!§

²⁹ “Avan ideh tokad nədaŕan tesəsəloŕ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

3

Napisulan van hən alat siYesu a Sartis

¹ “Gitos gat napisulan eĝai van hən aŕel tokətkəta təban alat siYesu a Sartis. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad aNunun aGot toməlvru mai naməso toməlvru, ginau nokəmaieĝai ke:

“Ginau noləboi natit pisi məttoĝole, noləboii ke məttovat nəhes ke məttoaur, wake mətumat. ² Mitilele, mətəhulahul! Navide samit lotovoi sal pəpadaŕ ləbimasig, mitigol lidaŕ am. Husur nusabi ke len nəhon aGot sagw, nəsa məttoĝole, mətətatəgau səhav. ³ Mitinau təlmam hən naŕusanan mətətosəsəloŕ həni mai məttođəloimi a nŕo. Mitigol husuri, ale pair dan nəsaan samit gail. Asike mətəbilele, asike mətəbəhulahul, dereh negəm surian nəvanuan vənənah, ale asike mətəloboi namityal nəbəĝəm lan hən nəbilav nəpanismen mai gamito.*

⁴ “İkad gamit galevis a Sartis ei ləsados nahurabat salit hən nəsaan, ləsamədəs nəmauran salit hən nəsaan. Ale dereh liyar mai ginau, nahurabat salit tophw. Dereh liyar mai ginau husur lunor hən ləbiyar mai ginau. ⁵ Avan ideh towin səhor nədaŕan hən nəsaan, len navide tomaiənan, dereh tesun nahurabat tophw. Asike nukaskas nahəsan dan naləbulat hən nəmauran, avil dereh nikel kot nahəsan len nəhon aTəmagw mai aŕel san gail.

⁶ “Avan ideh tokad nədaŕan tesəsəloŕ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Filatelfia

⁷ “Gitos gat napisulan eĝai van hən aŕel tokətkəta təban alat siYesu a Filatelfia. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi siGot notovi nakitinan, ginau nukad naki siTevit tovi Kiŕ. Nəsa notosəĝav həni, avan ideh edədas bəkəkəkol həni. Nəsa notokəkəkol həni, avan ideh edədas bəsəĝav həni. Ginau nokəmaieĝai ke:*

⁸ “Ginau noləboi natit pisi məttoĝole, ale nosəĝav hən nabopita nŕos gamito avan ideh edədas bəkəkəkol həni. Bathut noləboii ke mətukad natuhdaŕan, be mətugol nəsa notokele len nasoruan sagw, ale mətəsakel na-kel-mətəhuh-ginau-an boŕ ideh. ⁹ Alat len nabənbənonan siSetan, naŕu lotokis galit hən alat siGot be sakinin, loliblibəon, dereh nigol galit letəĝedur bathuriemito, hən ləbələboi səhoti ke notoləmas bun gamito.* ¹⁰ Bathut məttoĝol husur nakelean sagw tođan ke, mitikad nə-daŕ-buri-an bəbəlav, dereh ginau netəgau gol gamito

* **2:20:** 1Ki 16.31, 19.1-2; 2Ki 9.22, 30 * **2:23:** Psa 7.9, 62.12; Jer 17.10 * **2:27:** Psa 2.8-9 § **2:28:** Num 24.17; KelV 22.16. Namoso lalan evi aYesu, gol ke dereh tilav gai gabag mai alat lotowin səhor nədaŕan hən nəsaan mai togol naləjonian san tabtab vəbar nagilen. * **3:3:** Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; 2Pit 3.10 * **3:7:** Isa 22.22;

Job 12.14 * **3:9:** Isa 43.4, 49.23, 60.14

dan namityal hən na-ləŋon-isa-vəsa-an pəpədaŋ hən bəgəm bar navile a pan kavkav, hən bitaltal kitev nadəlomian sinəvanuan lotosuh lan ke timabe. ¹¹ Ginau dereh negəm tutut. Mətətəgau gat nadəlomian məttoke, hən avan ideh asike bilav kuv nəprais samito. ¹² Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nigol tegəm vi rivbet len naim siGot sagw, ale aGot asike igam dani boŋ ideh am. Dereh nitos gat nahəsan aGot sagw lan, mai nahəsan nabiltivile siGot sagw tovi Jerusalem veveu bəgəm len nəmav len aGot sagw. Ale dereh nitos gat nahəsagw veveu lan.*

¹³ “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Laotisea

¹⁴ “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Laotisea. Gitos natəgai ke:

“Ginau notovi nakitinan,* notodaŋ hən nəbikel kot nakitinan hən natit piŋi tovisi, ginau notovi nəkadun natit piŋi aGot toum həni, ginau nokəmaiegai ke:*

¹⁵ “Ginau noləboi natit piŋi məttoke. Mətsapud buni, mətsasusus buni. Noləŋon masuŋ ke mətopud buni o mətosusus buni! ¹⁶ Be husur məttopat rivuh, mətopud kəkereh ŋai, mətsapud buni, mətsasusus buni, vəha-sua ŋai dereh nəpulai hən gamito dan nabuŋogw, nəmətahun gamito!* ¹⁷ Gamit mətuke, ‘Nopul hən natite, nukad natit piŋi notoləŋoni, natideh nəsəpar.’ Be mətsənau səhoti ke məttomərav sədaŋ, mətunor hən nəvanuan gail lotololosa hən gamito, mətovi məsal, mətovi mətbesw mai mətoburmalmal. ¹⁸ Nukel mai gamit ke, ivoi hən mətbevur nagol len ginau hən mətbepul həni, nagol lotolatlat kitevi len nəhab ke tomabe. Ivoi hən mətbevur nahurabat topəhw, hən mətbesun gail, hən asike nahurumit bisa len nəmalmalan samito. Ivoi hən mətbevur nəmersin nəmet, hən mətbikas namətəmit həni, hən mətbəkəta. ¹⁹ Avan ideh notoləmas buni, dereh nesivoh lan, mai nigol tipanis hən nəbevusani. Imaienan, mətepu, mitidaŋ len nakitinan ale pair dan nəsaan samit gail!* ²⁰ Ginau boh noil bopita, nudeldel. Avan ideh besəsəloŋ hən nadologw, besəŋav hən nabopita, dereh nəbis van həni, ale namrihan katəpol. ²¹ Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nigol təbətəh mai ginau len nabiltihai bətbətəh sagw, sunŋan notowin səhor nədaŋan hən nəsaan, ale notobətəh mai aTəmagw len nabiltihai bətbətəh san.

²² “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!”

4

Nalotuan len nəmav

¹ Nəboŋ tokəmaienan tonəŋ, nokəta, noris nabopita tosəŋav len nəmav, ale nadoldol notosəsəloŋ həni a mo, nəwalan han tohum nətrampet, ikel mai ginau ke, “Gegəm a məhat gegai, ale dereh nəvusən gaiug hən natit gail ləbimasvisi a tahw len natgalenan.”

² Vəha-sua ŋai aNunun aGot iwol hən ginau, ale noris nabiltihai bətbətəh sua topat len nəmav, noris avan sua tobətəh lan! ³ Atenan tobətəh ei, nənahənah han ebilbil hum nəvat jaspa mai nəvat karnelian. Ale ikad nanivaniv tomlial kəsən, garu len nəhai bətbətəh hum nəvat emerald.* ⁴ Nəhai bətbətəh tovi 24 ludar visi, ale nəvanuan totibau lotovi 24 lobətəh len gail. Nəvanuan galenan lovi haŋut lotoi a mo lotosun nahurabat topəhw, mai len nəkadulito lukad nəkraun nagol hum sekŋ. ⁵ Ale nəkabil ikabil mai nabiliurur ekurut len nabiltihai bətbətəh rivuh. Ikad namial toməlevru lotopaŋ wunwun a mo len nabiltihai bətbətəh enan. Namial galenan lovi aNunun aGot toməlevru.* ⁶ A mo len nabiltihai bətbətəh ehum tokad nabiltimetduŋduŋ hən nakələs tobilbil masil hum nəvat kristal.†

Dar vis nabiltihai bətbətəh len nətarhət tovat han, ikad natit tovat lotomaur, lotobaŋ mətalito a mo mai a tahw.

* **3:12:** Isa 62.2 * **3:14:** 2Kor 1.20 * **3:14:** Pro 8.22 * **3:16:** Len naut egai, alat lotopud buni lukad nadəlomian len aYesu, ale alat lotosusus buni ləsəkad nadəlomian lan. Be alat lotopat rivuh, ləsapud kəkereh, aGot emətəhun galito husur lotopul hən nə-lon-uri-an. * **3:19:** Pro 3.12; Ipru 12.6 * **4:3:** Hən naves 2-3, ris Eze 1.26-28, 10.1. Jaspa: evi nəvat sua gəsələboi gəbəkəta tur lan, nətau han tomlial o tokəsən o toyanyaŋ; karnelian: evi nəvat tobisibis; emerald: evi nəvat tokəsən be tomasil. KelV 21.19-20. * **4:5:** Exo 19.16; Eze 1.13; Zec 4.2 † **4:6:** Nəvat kristal evi nəvat tomasil hum nakələs səkad nətau ideh.

⁷ Natit nametəkv tomaur esurñan nalion, na-vəha-ru-an hən natit lotomaur esurñan natuhbuluk, na-vəha-tor-an hən natit lotomaur nəhon esurñan nəhon nəvanuan, ale na-vəha-vat-an hən natit lotomaur esurñan naikel toməlah.[†] ⁸ Natgalen v̄isusua lukad nəhabəlilito toməlv̄tes lotobaŋ mətalito a məhat mai pipite. Ləsəŋav̄ŋav, be len nalennəyal mai nalenmariug luke,

“Gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin,

Nasub aGot aBiltidaŋan,

ategaii tovi gai ta sutuai tia, tovi gai gagai,

mai tovi gai b̄egəm sal.”*

⁹ Nəboŋ natit tovat lotomaur lotosal suh nəyalalan sitenan tobətah len nabiltihai bətbətah, nəboŋ lotoputsan nahəsən, nəboŋ lotosipa vi təban gai tomaur vi sutuai vi sutuai, ¹⁰ nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien ategaii tobətah len nabiltihai bətbətah, ale lulotu hən ategaii tomaur vi sutuai vi sutuai. Lorin̄ nəkraun nagol salito a m̄o len nabiltihai bətbətah, luke,

¹¹ “O Nasub, aGot sinamito! Inor hən gəb̄ikad nə-sal-suhi-an hən nəyalalan sam̄.

Inor hən gəb̄ikad na-putsan-nahəsam̄-an mai nabiltidaŋan.

Husur gaiug goum hən natit p̄isi,

ale bathut naləŋonian sam̄, goum hən gail, gugol losuh, lukad nəmauran.”

5

Navuhean hən nalobulat

¹ Beti len navəlan nəmatu sitegaii tobətah len nabiltihai bətbətah, noris nalobulat tokad natosian len nətarhət toru lotobul hən̄i, burut gati vəha-məlv̄ru. ² Ale noris aŋel todaŋ tokai len nadoldol towal habat ke, “Len nəhon aGot, ase inor hən b̄ekin kotov nabuburutan, hən b̄evuh nalobulat eg tobul?” ³ Avil s̄ekad avan ideh len nəmav, o len navile a pan, o buthəvile a pan toləboi b̄evuh nalobulat tobul o hən b̄evuruŋi.*

⁴ Beti nutaŋ habat, husur ləsələboi ləb̄isab̄ avan ideh tonor hən b̄evuh nalobulat tobul ale hən b̄evuruŋi. ⁵ Be len nəvanuan totibau lotovi 24 lotovi haṽut lotoil a m̄o, sua ikel mai ginau ke, “Sagitaŋ! Geris, sua len nəpasusan siTevit, Nalion len nahəmar seJutah, gai ewin səhor p̄isi aenemi san gail. Gai eləboi b̄ekin kotov nabuburutan toməlv̄ru, ale hən b̄evuh nalobulat tobul.”*

⁶ Ale noris natuhsipsip tohum nəvanuan gail lotogol tomat, avil eil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətah mai natit tovat lotomaur, eil rivuh len nəvanuan totibau lotovi 24. Natuhsipsip enan ikad nəbalbal toməlv̄ru mai namətan toməlv̄ru lotovi Nunun aGot toməlv̄ru, gai tosəvat galit vi lan navile a pan kavkav.* ⁷ Ale aTuhsipsip egəm, ilav nalobulat tobul dan navəlan nəmatu sitenan tobətah len nabiltihai bətbətah. ⁸ Nəboŋ tolav nalobulat tobul, natit tovat lotomaur mai nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien aTuhsipsip. Galit p̄isi lukad navus beltaŋ v̄isusua, ale lotəgau nasiloh nagol lotopul hən nəhai pəhas nəbon tosusau tovi na-sor-tuṽ-an silat siGot.* ⁹ Lokə kai hən nəbe veveu ke,*

“Gaiug gunor hən gəbilav nalobulat tobul

ale kin kotov nabuburutan gail hən gəb̄evuhe.

Nəvanuan gail lugol gumat,

be len nəda hən nəmatan sam̄,

goṽur nəvanuan gail hən ləb̄evi siGot,*

goṽur galit dan nahəmar p̄isi, nasoruan p̄isi,

nabi tiltile p̄isi mai naluvoh hən nəvanuan gail p̄isi.

¹⁰ Ale gugol logəm vi hai tutumav gail təban aGot,

nəvanuan gail lototoh pipihabəlan.*

Dereh leil a m̄o hən nəvanuan gail len navile a pan.”

¹¹ Beti nokəta tətəs, ale nosəsələŋ hən nadolon aŋel gail tosəbur masuṽ notodədas nəb̄evuruŋi gail.* Aŋel gail mai natit lotomaur mai nəvanuan totibau gail ludar vis nabiltihai bətbətah. ¹² Len nabiltidoldol luke,

[†] 4:7: Hən naves 6-7, ris Eze 1.5-10, 22, 10.14. Naikel evi nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori. * 4:8:

Eze 1.18, 10.12; Isa 6.2-3 * 5:1: Eze 2.9-10; Isa 29.11. Nəboŋ lotobul hən nalobulat, loburut gat nagilen hən nəwaks, ale nəboŋ nəwaks tomədmədaṽ sal lupos gat nənahənəh hən avan sua lan tokele ke nalobulat enan evi esan, mai avan tile saləboi bevuh. * 5:3: Flp 2.10 * 5:5: Gen 49.9; Isa 11.1, 10 * 5:6: Isa 53.7; Zec 4.10 * 5:8: Psa 141.2

* 5:9: Psa 33.3, 98.1; Isa 42.10 * 5:9: Kol 1.20 * 5:10: Exo 19.6; KelV 1.6 * 5:11: Dan 7.10

“ATuhsipsip, nəvanuan gail lotogol tomat, inor len nəhon aGot

hən bīkad nabiltidaŋan, bəpul hən natite, bīkad namitisau hən nəmauran tonor mai nə-
ləboi-buni-an hən bīgol natite.

Inor hən natit pīsi ləbeputsan nahəsan. Inor hən bīkad nəyalyalan hən nəbathumənas mai nə-
sor-sal-suhi-an.”

¹³ Beti nosəsəlonj hən natit pīsi lotosuh len nəmav mai len navile a pan mai buthəvile a pan
mai len tas, natit pīsi luke,

“Datisal suh atenan tobətah len nabiltihai bətbətah mai aTuhsipsip,

dateputsan nahəsalaru,

nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaŋan hən na-il-a-ŋō-an,

lipat len gəlaru vi sutuui vi sutuui!”

¹⁴ Natit tovat lotomaur luke, “Ganan,” ale nəvanuan totibau lotovi haŋut lotoil a ŋō, luteh
len tan, kəta vi pan, lulotu.

6

Nabuburutan toməlvtes

¹ Nəboŋ notokəta, noris aTuhsipsip tokad nalobulat tobul, ekin kotov nabuburutan
metəkav len nabuburutan toməlvru lotoburut gat nalobulat tobul.* Ale nosəsəlonj hən
esua len natit tovat lotomaur tosor len nadolon tohum nabiliurur toke, “Gəmail!” ² Nokəta,
ale noris nahos tophəpəhw togəmai. Atesua tosaŋ lan etəgau navus mai nəwei han. Ikad
nəkraun nagol aGot tolav maii hən tosunī, ale hum nəvanuan towin səhor naenemi san gail
len nəbalan tosobur, igam van hən bəwin səhor pīs naenemi san gail.

³ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-ru-an, nosəsəlonj hən na-vəha-ru-an len
natit tovat lotomaur toke, “Gəmail!” ⁴ Nahos togon egəmai, nahos tobisibis. Atesua tosaŋ
lan, aGot ilav nabiltibu nəbalan maii, hən bīkad nədaŋan hən na-il-a-ŋō-an, hən bilav kuv
natəmat dan navile a pan, hən nəvanuan gail ləbimat len nəbalbalan mai galit gabag.

⁵ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-tor-an, nosəsəlonj hən na-vəha-tor-an
len natit tovat lotomaur toke, “Gəmail!” Ale nokəta, noris nahos mermer togəmai, ale atesua
tosah lan, len navəlan etəgau nasəkəl tonənoŋ hən naməlasan.* ⁶ Ale nosəsəlonj hən nəvalan
hum nadoldol togəm len natit tovat lotomaur toke, “Nəvat hən nalita tosaŋ hən nawit dereh
tevi natenarius tesua, nəvat hən nalita totor hən nəpali dereh təpītətoŋ.† Ale sagemədas
naoil mai nəwain!”

⁷ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-vat-an, nosəsəlonj hən na-vəha-vat-an
len natit tovat lotomaur toke, “Gəmail!” ⁸ Ale nokəta, noris nahos togəmai, nətau han tokəsən
wəwəw. Atesua tosaŋ lan, nahəsən aMatan, ale Naut Nəmatan ehusuri, itah maii. AGot ilav
nədaŋan mai gəlaru hən arbigol bəsua bimat dan tovat len nəvanuan pīsi len navile a pan.
Ilav nədaŋan mai gəlaru hən arbigol nəmatan len nəbalan o nə-par-hanian-an o naməsahan
tiltile o narivatəvat nalilihai.‡

⁹ Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-rim-an, pipit nəmel tutumavan,
noris nəlon alat lotomat sil nasoruan siGot. Nəvanuan gail lugol alaten lumat sil na-ke-
luri-an tovoi lotodaŋ hən ləbikel koti. ¹⁰ Lukai habat van hən Nasub. Luke, “Masta gaiug
gotovi Got kitin! Gitoh təbəlav mabe vir gəbenənoŋ hən nəvanuan lotosuh len navile a pan
mai nəbathut nakitinan hən ləbipanis sil nəsa lotogole hən ginamito? Gigol nasisilan hən
galito husur nəda hinamit mai nəmatan sinamit ŋais?” ¹¹ Beti aGot ilav nahurabat pəhəpəhw
mai galit pīsi. Ale ikel mai galit ke liŋavŋəv kəkereh vir naslev siYesu gail suman galito, mai
awawa salit len nadəlomian bisobur ləbimat. Bathut nəvanuan lotomətahun aGot dereh ligol
alatenan limat sil nadəlomian lotokade len aYesu van vəbar na-puruj-gati-an bīhau hən alat
ləbimat.

¹² Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlvtes-an, noris nabiltidu todū.
Noris namityal togəm mermer hum nahurabat harharo, ale noris nahəbati kavkav togəm
bisibis hum nəda. ¹³ Beti naməso gail len nəmav luteh len tan, hum navit nəhai lotoveu
lotorus len nəlan paru. ¹⁴ Ale nəmav ebul vi tut hum nalobulat lotsbul hənī, ale nəvəhuh

* **6:1:** KelV 5.1 * **6:5:** Hən naves 2-5, ris Zec 1.8, 6.1-8. Len nasəkəl, nəvanuan enənoŋ hən naməlasan namətəlai
gai toləboi mai naməlasan hən natit gai saləboi, hən bələboi naməlasan han. † **6:6:** Natenarius evi nəvat nəpurpuran
hən nauman hən nəmaribonj tosa. Nəpali ehum nawit be nabus han isa səhor nawit. Husur enan nəvat han ekəkereh ŋai.
Nawit mai nəpali lovi hanian seju gail, be len naut egai nəvanuan lupar hanian ale nəvat hən nawit mai nəpali etibau masuv.

‡ **6:8:** Eze 14.21. Naməsahan tiltile eləboi Devi navilesir.

mai naholoul pisi lorus dan namilelito. § ¹⁵ Beti nakiŋ sinavile a pan gail, nəvanuan totibau gail, nabiltisoltia lotoil a mō hən nasoltia tosoḅur, alat lotopul hən natite, nəvanuan bəbau gail, naslev gail mai alat ləsavı slev, galit pisi losusuah len nəburhuvat gail mai napıpiwat hən nəvehuh gail. ¹⁶ Ale lukai van hən nəvehuh mai nəvat gail ke, “Mititeh len ginamito, susuan ginamit dan nəhon atenan tobətəh len nabiltihai bətbətəh. Susuan ginamito dan nəlol paŋpaŋ seTuhsipsip!” ¹⁷ Husur nəboŋ totibau hən nəlol paŋpaŋ səlaru egəm tia, ale as teləboi beil gati?”*

7

Alat a Israel lotovi 144,000

¹ Beti noris aŋel tovat lotoil, sua len nanot, sua len nais, sua len nasaut mai sua len nawes. Loil gol nəlan gail hən nəlan asike beŋuv nətan o nətas o nəhai ideh. * ² Ale noris aŋel togon togəm len naut namityal tovisı lan, ikad natesua hum nəstam hən biŋos gat nabuburutan len natite ke siGot nəkadun nəmauran. Ale ikai habat van hən aŋel tovat galenan, aGot tolav mai galito nədaŋan hən ləbemədas nətan mai nətas. ³ Ikai ke, “Mititoh bai! Samtemədas nətan o nətas o nəhai gail vəbar namtbiŋos gat nəstam len nabunəhon naslev siGot sidat gail biŋon.”* ⁴ Ale nosəsəlonŋ hən nəpuruŋan salit aŋel toŋos gat nəstam len nabunəholito ke lovi siGot. İŋos gat nəstam len 144,000 dan nahəmar pisi ta Israel:

⁵ 12,000 dan nahəmar Jutah,

12,000 dan nahəmar Reupen,

12,000 dan nahəmar Kat,

⁶ 12,000 dan nahəmar Aser,

12,000 dan nahəmar Naftali,

12,000 dan nahəmar Manasseh,

⁷ 12,000 dan nahəmar Simeon,

12,000 dan nahəmar Levi,

12,000 dan nahəmar Issakar,

⁸ 12,000 dan nahəmar Sepulun,

12,000 dan nahəmar Josef,

12,000 dan nahəmar Penjamin.

Nə-sal-suhi-an sebiltiluvoh

⁹ Husur natgalenan noris nabiltiluvoh, avan ideh edədas beŋuruŋi. Logəm len naluŋoh hən nəvanuan naut tilite pisi, logəm len nahəmar pisi, logəm len nəvanuan nabi tilite gail pisi mai nasoruan pisi. Ale loil a mō len nabiltihai bətbətəh mai len nəhon aTuhsipsip. Losun nahurabat toŋəpəhəw ale len navələlito lutariv nəpəshət nadet.* ¹⁰ Ale len nabiltidoldol lukai habat ke, “Nə-lav-kuvi-an dan na-ləŋon-isa-vəsa-an egəm len aGot sidato tobətəh len nabiltihai bətbətəh, mai egəm len aTuhsipsip!” ¹¹ Ale aŋel gail pisi loil dar vis nabiltihai bətbətəh mai nəvanuan totibau gail mai natit tovat lotomaur. Luteh len tan, ḅov kəta vi pan, a mō len nabiltihai bətbətəh hən ləbilotu hən aGot ke,

¹² “Kitin! Na-sor-sal-suhi-an,

nəyalyalan hən nəbathumənas,

namitisau hən nəmauran tonor,

nasıpaan, na-putsan-nahəsən-an,

nabiltidaŋan,

mai na-ləboi-buni-an hən biŋol natite;

tevi təban aGot sidato vi sutuai vi sutuai.

Ganan!”

¹³ Beti sua len nəvanuan totibau gail eus ginau ke, “Alategai lotosun nahurabat pəpəhəw gail, lovi ase? Logəm len naut a be?” ¹⁴ Ale nusor vəri ke, “Nəsələboi. Nasuḅ, gaiug goləboi, gikele.”

Beti ikel mai ginau ke, “Lovi alat lotolavutur len nəboŋ hən na-biltiləŋon-isa-vəsa-an gail. Lokəkəs nahurabat salit len nəda heTuhsipsip, gol lotopəhəw yesyes.* ¹⁵ Imagenan loil a mō len nabiltihai bətbətəh siGot, ale ləum san len nalennəyal mai nalenmariug len naim san. Ale gal tobətəh len nabiltihai bətbətəh dereh tikabut gol galito, havhəv hən galito. ¹⁶ Asike

§ 6:14: Hən naves 12-14, Isa 13.10-13, 34.4; Eze 32.7-8; Amo 8.9; Jol 2.10; 2Tim 4.13 * 6:16: Hos 10.8; Luk 23.30

* 6:17: Jol 2.11; Zep 2.2-3 * 7:1: Jer 49.36; Dan 7.2; Zec 6.5 * 7:3: Eze 9.4-6 * 7:9: Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpəshəte mai ikad nəvite lotohanhani. Len naut a Israel lobilbil həni hən ləbeŋusani ke lotowin səhor aenemi salit gail len nəbalan o hən beŋusan nahəhəvuran salito. * 7:14: Dan 12.1; Mat 24.21; Mak 13.19

lumalkəkat, asike lumaduh boŋ ideh am. Asike nəyal esun masuŋ hən galito, asike napudan ideh ilat karkar hən galito. ¹⁷Husur aTuhsipsip toil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətah dereh tekətkəta təban galit hum tovi vanuan nasipsip salito. Dereh tesəhar galito vi lan nabəko gail hən nəwai nəmauran. Ale aGot dereh tigar namətarur gail pisi dan namətalito.”†

8

Nabuburutan na-vəha-məlevru-an

¹ Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevru-an, len nəmav naut ebut len nahudhut nəhaua. ² Beti noris aŋel lotoməlevru lotoil len nəhon aGot, ale ilav nətrampet* lotoməlevru mai galito.

³ Ale aŋel sual am totəgau nasiloh nagol hən nəhai pəhas tobasw, egəm il ben nəmel tutumavan.* Ale aGot ilav nəhai pəhas isoŋur maii, hən bigol bibon mai na-sor-tuŋ-an gail silat siGot pisi. Ale eviol həni len nəmel tutumavan lotoum həni hən nagol, nəmel tutumavan enan ipat a mo len nabiltihai bətbətah. ⁴ Ale nəbasuhab hən nəhai pəhas tobon mai na-sor-tuŋ-an gail silat siGot, evi məhat len nəhon aGot, dan navəlan aŋel. ⁵ Beti aŋel enan ilav nadurinen topaŋ dan nəmel tutumavan, igol epul len nasiloh nagol hən nəhai pəhas, ale ebubulani vi lan navile a pan, ale nabiliurur ekurut, ikad nəwəlan gail, nəkabil ikabil mai nadu edu.*

Nətrampet gail

⁶ Beti aŋel lotoməlevru lotokad nətrampet lotoməlevru, loutaut hən ləbēvuv gail.*

⁷ Aŋel metəkav eŋuv nətrampet san. Nəais† mai nəhab artobon mai nəda, aGot idaŋi vi lan navile a pan. Nahudhut tosua dan totor hən navile a pan, nəhab ihani. Nəhai tosua dan totor, nəhab ihan tavun gail, mai naliol kəsan pisi.*

⁸ Beti aŋel na-vəha-ru-an eŋuv nətrampet san, ale natit hum nabiltiŋehuh topaŋ, aGot ibar həni len tas. Nahudhut nətas tosua dan totor egəm vi da. ⁹ Nahudhut tosua dan totor hən natit pisi tomaur len tas, lumat, mai len nəlanis pisi, tosua dan totor lumasig.

¹⁰ Beti aŋel na-vəha-tor-an eŋuv nətrampet san. Nabiltimeso topaŋ hum namial, iteh dan nəmav vi lan nahudhut tosua dan totor hən nawisel gail mai nabəko gail.* ¹¹ (Ale lokis naməso enan hən Nəhai Tokon.) Nahudhut tosua dan totor hən nəwai egəm kon, ale nəvanuan isoŋur lumat husur lotomun nəwai enan tokon.*

¹² Beti aŋel na-vəha-vat-an eŋuv nətrampet san. Natsua iŋas nahudhut tosua dan totor hən namityal mai nahəbati mai naməso gail, hən nəmargobut bəsusuan nahudhut tosua dan totor hən namialan halito. Namial ebuer len nahudhut tosua dan totor hən nalennəyal mai nalenmariug.*

¹³ Beti nokəta, ale naikel† sua tomələh len naməsav, nosəsəloŋ hən tokai habat ke, “Wee! Namətahwan! Namətahwan! Namətahwan dereh tibar alat lotosuh len navile a pan, bathut nəsa bevisi bogai, nəboŋ aŋel naməkot lototor ləbēvuv nətrampet salit gail!”

9

¹ Beti aŋel na-vəha-rim-an eŋuv nətrampet san. Noris naməso sua toteh tia dan nəmav vi lan navile a pan, ale aGot ilav naki hən nabur nəpanismen səkad nabutite mai aMeso enan. ² Nəboŋ aMeso tosoŋav hən nabur enan, ibasw vi məhat dan nabur hum nəbasuhab hən nabiltihab toŋol namətəlai tovi wai. Ale nəbasuhab toŋəm len nabur ikabut gol namityal mai naməsav.* ³ Beti nalokust* gail lomələh dan nəbasuhab vi lan navile a pan, ale aGot ilav nədaŋan hum naskopion mai gail hən ləbēvin nəvanuan.* ⁴ Ale aGot ikel mai galit ke salemədas naliol o nəhai o natideh tokəsan, be loləboi ləbēmədas nəvanuan ŋai ləsəkad nəstam siGot len nabunəholito.* ⁵ Ikel mai galit ke saligol nəvanuan gail limat, be loləboi ləbigol ləbələŋon bisa vəsa len nahəbati bərim. Na-ləŋon-isa-vəsa-an salit dereh təhum napəŋasan sinəvanuan nəboŋ naskopion tovinu. ⁶ Len nahəbati torim enan, nəvanuan gail dereh lidon nəmatan, be asike lusabi, leləŋon masuŋ hən nəmatan be dereh tigam dan galito.*

† **7:17:** Len naves 16-17, ris Psa 23.1-2; Isa 25.8, 49.10; Eze 34.23 * **8:2:** Nətrampet ehum nahəmadu o nəbalbal sesipsip o natit tomagenan tovi metələi gotoŋuv lan hən biwal * **8:3:** Exo 30.1-3 * **8:5:** Exo 19.16; Lev 16.12; Eze 10.2 * **8:6:** 1Tes 4.16 † **8:7:** Nəais evi nəwai todaŋ nəboŋ tosusus buni. * **8:7:** Exo 9.23-25; Eze 38.22 * **8:10:** Isa 14.12 * **8:11:** Jer 9.15 * **8:12:** Exo 10.21-23 † **8:13:** Naikel evi nəman naməsav tohum nabiltibal. * **9:2:** Gen 19.28 * **9:3:** Nalokust ehun natohtohlomətu, ihanhan natideh tokəsan ale egəm len nabiltivəshəte tohum nəmariug. * **9:3:** Exo 10.12-15; Luk 10.19 * **9:4:** Eze 9.4; Kelv 7.2-3, 8.7 * **9:6:** Job 3.21; Jer 8.3

⁷ Nalokust lohum nahos lotoutaut vir nabiltibalan. Lukad natit hum nəkraun nagol len nəkadulito ale nəholito esumhan nəhon nəvanuan. ⁸ Lukad navurulito hum navurun napəhaʔut toləbləbah, nariʔolito ehum nariʔon nalion, ⁹ lukad nametəlai tokabut gol nəmabulito ale nəwalan hən nəhabəlalito ehum nəwalan hən nahos mai nəkat nəbalan lotosəbur lotomur vi lan nabiltibalan.† ¹⁰ Lukad nagilelito lotoləboi ləbəvin nəvanuan hum naskopion, ale nagilelito ikad nədaŋan hən ləbələboi ləbigol nasənanahan len nəvanuan gail len nahəbati bərim. ¹¹ Lukad nakij̄ toil a mo hən galito, tovi aŋel hən nəbur nəpanisem səkad nabutite. Len nasoruan seIpru gail nahəsən aApatton, len nasoruan ta Kris nahəsən aApollyon.‡

¹² Natit metəkav nəvanuan gail lotomətəhw habat lan inonj, be geris, ikad natit teru am arbəgəm sal.

Nətrampet naməlevtesan

¹³ Beti aŋel na-vəha-məlevtes-an eʔuv nətrampet san. Nosəsəlonj hən nadoldol sua togəm len nəbalbal tovat hən nəmel tutumavan nagol toil len nəhon aGot.* ¹⁴ Beti nadoldol ikel mai aŋel na-vəha-məlevtes-an tokad nətrampet ke, “Gisah ruʔat nəhau tobaŋis gat aŋel tovat len naut hən nabiltiwisel Eufrates.” ¹⁵ Ale isah ruʔat aŋel lotovat aGot toutaut hən galito vir nəhaua, nəmariboŋ, nahəbati mai nasiheu enan, hən ləbigol bəsua bimət dan totor len nəvanuan pisi len navile a pan. ¹⁶ Nosəsəlonj hən napuruŋan hən nəvanuan nəbalan salito lotosah len nahos. Lovi eru vəha-10,000 vəha-10,000; gol lovi 200,000,000 pisi. ¹⁷ Len na-kəta-risi-an sagw nahos gail mai alat lotosah len gail lumaiegai: alat lotosah lukad nametəlai tokabut gol nəmabulito tobisibis hum nəhab, mai tobəŋboŋ, mai toyanyəŋ hum nəsalfa.§ Nahos, nəkadulito ehum nəkadun nalion. Ale nəhab, nəbasuhab mai nəsalfa evivile dan nəpalito. ¹⁸ Nahudhut tosa dan totor hən nəvanuan gail len navile a pan lumat len natit totor galegai: nəhab mai nəbasuhab mai nəsalfa lotovivile dan nəpalito. ¹⁹ Nədaŋan hən nahos galenan ipat len nəpalito mai nagilelito. Husur nagilelito lohum nəmat lotokad nəkadulito lotoləboi ləbigol nasənanahan.

²⁰ Avil nəvanuan ləsəmat len napəŋasan galenan, galit ləsəpair dan naʔide sasa salito hən ləbipair van hən aGot. Ao, lulotu sal hən natəmat gail mai nələblab lotoum həni hən nagol, nasilva, nabrons, nəvat mai nəhai. Nələblab galenan ləsələboi ləbəkəta, ləsələboi ləbesəsəlonj, ləsələboi ləbiyar be nəvanuan lulotu hən gail sal!* ²¹ Nəvanuan gail ləsəpair dan nəmatan lotogolgole hən nəvanuan, ləsəpair dan na-gol-nəbehi-an salito o naʔide salit hən naitian taʔtaʔor o navənvənanahan lotogolgole.

10

Aŋel mai natuhlobulat tobul

¹ Beti noris aŋel togon todaŋ, togəm vi pan len nəmav. Nəmavkasw ipat gol niben hum nahurabat, nanivaniv ipat len nəkadun, nəhon ehum namityal mai narien gəlaru, ehum artovi hab. ² Natuhlobulat tobul esəŋav len navəlan. Eriŋ narien nəmatu len tas mai narien nəmair len tan. ³ Ale ikai len nadoldol towal habat hum nalion toʔun. Nəboŋ tokai, nadolon nabiliurur lotoməlevru luwal, lokurut. ⁴ Nəboŋ nabiliurur lotoməlevru lotokurut, noutaut hən nəbītos gat nəsa lotokele, be nadoldol len nəmav ike, “Sagikel vəhot natgalenan nabiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi.”*

⁵ Beti aŋel notoris toil len tas mai len tan, isar hən navəlan nəmatu vi məhat, vi lan nəmav. ⁶ Len nahəsən atenan totoh vi sutuai vi sutuai, atenan toum hən nəmav mai natit pisi tosuh lan, navile a pan mai natit pisi tosuh lan mai nətas mai natit pisi tosuh lan; len nahəsən atenan, aŋel ita gat na-kel-gati-an toke, “AGot asike evəlo am! ⁷ Be nəboŋ aŋel na-vəha-məlevru-an pəpadaŋ hən bəʔuv nətrampet san, na-sor-utaut-an siGot tosusuh, dereh tisarpoh. Dereh tevisi hum tokel uri mai nəvanuan nauman san, əhai kelkel ur gail.”†

⁸ Ale nadoldol len nəmav notosəsəlonj həni, isor tətəs mai ginau, ike, “Givan, lav nalobulat tobul, tosəŋav dan navəlan aŋel toil len tas mai len tan.”

⁹ Imaienan, nuvan hən aŋel egaii, nukel maii ke tilav natuhlobulat mai ginau. Ale ikel mai ginau ke, “Lavi, hani. Len nəpaŋ dereh tihehe hum nəhani‡ be len natəbaŋ haŋi, dereh

† 9:9: Hən naves 7-9, Jol 1.6, 2.4-5 ‡ 9:11: Nəhes eru enan, namilelaru ke, Gai tomədas bun nəvanuan gail. * 9:13: Exo 30.1-3; KelV 8.3 § 9:17: Nəsalfa evi nəvat toyanyəŋ. Goləboi gəbisabi pəpadaŋ hən nəhab a Bu. * 9:20: Psa 115.4-7, 135.15-17; Dan 5.4, 23; 1Tim 4.1 * 10:4: Len nasoruan ta Kris ike, Burut gat natgalenan nabiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi. † 10:7: Len nasoruan ta Kris, sake nəvanuan nauman san be ike naslev san gail. Hən naves 5-7, ris Exo 20.11; Deu 32.40; Dan 12.7; Amo 3.7. ‡ 10:9: Nəhani evi natit tohehe masuʔ topat len naim sesukapak gail.

tikon!”¹⁰ Na nulav natuhləbulat dan navəlan aŋel, nuhani. Len nəpaŋw ihehe hum nəhani, be nəboŋ notohani tonon, egəm kon len natəbaŋ hagw.Š

¹¹ Beti lukel mai ginau ke, “Gimaspəhav utaut tətəs husur nəsa aGot tosor utaut həni mōs nəvanuan nabi tiltile gail, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail, nasoruan gail mai nakin lotosobur.”

11

Eru artokel kot aGot

¹ Beti lulav namita tohum nəhai nəyaran mai ginau. Luke, “Gile məhat. Gisaḅ səhot nabəlavən hən naim siGot mai nəmel tutumavan, ale geṽururaj alat lotolotu ei.*² Sagisaḅ səhot nabəlavən hən naholəvat todar vis naim siGot, husur aGot ilavi tia mai naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail, ale dereh lipal sar nabiltivile siGot len nahəbati lotovi 42.*³ Ale ginau dereh nitabtabuh len nəvanuan eru arbikel kot ginau. Ale dereh aresun nahurabat toharharo*, arikel ur napisulan sagw len nəmariboŋ tovi 1,260.”

⁴ Nəvanuan eru enan arovi nəhai oliv eru, mai namətəlai namial eru artoil. Gəlaru aroil len nəhon Nasuḅ, aMasta hən navile a pan.*⁵ Avən ideh bike həmədas gəlaru, dereh nəhab tilavurvur dan nabuŋolaru, tihan puŋpuŋ aenemi səlaru gail. Avən ideh toke həmədas gəlaru, timasmat magenan.⁶ Gəlaru arukad nədaŋan hən arbəkəköl gat nəmav, hən naus asike beus nəboŋ arbikelkel ur napisulan siGot. Arukad nədaŋan hən arbiŋöl nəwai mai nətas gail legəm vi da, arukad nədaŋan hən arbiṽas vəha-səḅsəḅur hən navile a pan hən naməsahan tiltile husur naləŋonian səlaru.†

⁷ Nəboŋ na-kel-koti-an səlaru tohav, narivatəvat katkat toŋəm vi məhat dan nəbur nəpanismen səkad nabutite, dereh tibal mai gəlaru, tewin səhor gəlaru, ale tigol arimat.*⁸ Ale nibelaru aripat metpīsəl len nabiltivile, lotokisi hən naut a Sotom o Ijip len nasoruan kəta. A mō, luṽos gat Nasuḅ, aMasta səlaru len nəhai balbal len naut enan.‡⁹ Ale len nəmariboŋ totor mai nətarhəmityal len nəmariboŋ tosual am, galevis len nəvanuan nabi tiltile, len nahəmar gail, nasoruan gail mai naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail, dereh leris nabirimat həlaru, husur ləsədam hən avən ideh bitavun gəlaru.¹⁰ Ale alat navile a pan dereh lehəhəvur hən nəmatan səlaru. Len nakemkeman salito, dereh ləsəvat naviolan gail van hən galit gabag, husur ahai kelkel ur eru enan artogöl lotoləŋon tosa vəsa, arumat.¹¹ Be nəboŋ nəmariboŋ totor mai nətarhəmityal len nəmariboŋ tosual am lotonoŋ, aGot esuŋəŋav hən nəmauran vi lan gəlaru, ale arule məhat, aroil hən narielaru. Galit pisi lotoris gəlaru lomətəhw, lominninikot.*¹² Ale arosəsəloŋ hən nadoldol toŋəm len nəmav, towal habat, tokel mai gəlaru ke, “Məregəm məhat gegai!” Ale nəboŋ artovi məhat vi lan nəmav len nəmavkasw, aenemi səlar gail lokəta ris gəlaru.*¹³ Len namityal enan ŋai, nabiltidu edu, ale len nabiltivile, nahudhut tosa dan toşəŋavur imasirsir. Nəvanuan lotovi 7,000 lumat len nadu enan, ale galit pisi lotomaur sal lomətəhw, ale lusal suh nəyalyalan siGot len nəmav.

¹⁴ Natit na-vəha-ru-an nəvanuan gail lotomətəhw habat lan inoŋ, be geris, ikad natit na-vəha-tor-an am bəgəm sal.

Nətrampet naməlevruan

¹⁵ Beti aŋel na-vəha-məlevru-an eṽur nətrampet san. Ale nadoldol lotowal habat loŋəm len nəmav, luke, “Gagai van, navile a pan ipat len navəlan aMasta sidato mai aKristo san, ale dereh teil a mō həni hum akiŋ vi sutuai vi sutuai!”*¹⁶ Nəvanuan totibau lotovi 24 lotobətəh len nəhai bətbətəh salito len nəhon aGot, luteh, ḅov kəta vi pan, lulotu hən aGot.¹⁷ Luke, “Namtosipa vi təban gaiug Nasuḅ aGot, aBiltidaŋan, gotowöl hən nəboŋ ta daməŋai mai nəboŋ ta sutuai.

Namtosipa husur gulav namilem hən nədaŋan sam totibau, gotuḅat il a mō hum akiŋ.

¹⁸ Naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile, nəlolit ipaŋpaŋ, avil nəlol paŋpaŋ sam egəmai,

Š **10:10:** Hən naves 8-10, ris Eze 2.8–3.3. Nəboŋ toke natəbaŋ tokon, hum ma tohum nabəhəvun tomaluēlu. * **11:1:**

Eze 40.3; Zec 2.1-2 * **11:2:** Luk 21.24 * **11:3:** Nahurabat toharharo ehum nəbak namətu, luvai hən nasivurhət nənani. Nəboŋ alat a Israəl o naju gail lotosuni, eṽusan nalolosaan salito husur nəmatan o nabiltisaan. Nəboŋ ahai kelkel ur tosoni, ikel mai nəvanuan gail ke limaspair dan nəsaan salito van hən aGot. Asike ləḅigole, dereh limasig o natsua tosa masuṽ tegəm len galito. * **11:4:** Zec 4.3, 11-14 † **11:6:** 1Ki 17.1; Exo 7.17-19; 1Sam 4.8. Len naut egai, nəboŋ toke naməsahan tiltile, namilen eləḅoi bevi navilesir. * **11:7:** Dan 7.3, 7, 21; KelV 13.5-7, 17-18 ‡ **11:8:** Isa 1.9-10; Sotom:

Gen 18-19. * **11:11:** Eze 37.5, 10 * **11:12:** 2Ki 2.11 * **11:15:** Exo 15.18; Dan 2.44, 7.14, 27

hən gəbēnənoṽ hən alat lotomat mai nanoran sarñ.

Evi nəboŋ hən gəbilav nakonpūrṽpuran mai naslev sarñ lotovi hai kelkel ur gail,
mai nəvanuan sarñ gail,

galit ṽisi lotomətahw len nəyalyalan hən nahəsarñ,
nəvanuan naut kəmas mai nəvanuan totibau.

Evi nəboŋ hən gəbigol nəmasigan van hən alat lotomədas nəvanuan navile a pan hən
ləbimasig.”*

¹⁹ Beti naim siGot len nəmav esəŋav, ale len naim san noris nabokis hən na-kel-gati-an san,
na-kel-gati-an aGot tota gati. * Ale nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, nabiliurur ekurut, nadu
edu, ale nəais erus vi pan hum naus.

12

Napəhəvūt mai nətrakon

¹ Beti noris nabiltitite tovisi len nəmav. Ikad napəhəvūt sua tosun namityal hum
nahurabat. Nahəbati ipat pipirien ale len nəkadun ikad nəkraun hən narəso tovi 12. ² Etian.
Ale nəboŋ toləŋon napəhəvun, itaŋ, ikai len nəpasusan toṽəŋas vəsa habat.

³ Beti noris navisian sual am len nəmav. Ikad nabiltitrakon tobisibis tokad nəkadun
toməlevru mai nəbalbal toṽəŋavur. Len nəkadun toməlevru ikad nəkraun lotoməlevru.*

⁴ Nagilen eliv kuv tusua dan totor hən narəso gail, ale ibar hən gail vi lan navile a pan. Eil
təban napəhəvūt enan toṽasus, hən bihan kavkav hən anatan nəboŋ bevisi. * ⁵ Ale aliten ipas
anatan, auluṽan beil a mo hən naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən nəbatw nametəlai

sekiŋ. Aŋel isabul anatan, ipati vi məhat van hən aGot, vi lan nabiltihai bətbətah san.*

⁶ Napəhəvūt enan igam yav van hən naut masmas toṽəṽesw, naut aGot toutaut həni moṽi,
hən bəkətkəta təban len nəmariboŋ tovi 1,260 ei.

⁷ Beti ikad nabiltibalalan len nəmav. AMikael mai aŋel san gail lua bal mai nətrakon, ale
nətrakon mai aŋel san gail luṽal təlmam. * ⁸ Avil nətrakon sədaŋ. Gai sawin len nəbalan enan,
gol gai mai aŋel san gail ləṽəkad naut ideh am len nəmav. ⁹ Ale nabiltitrakon egai, nəmat ta
sutuai, gai lotokisi hən natəmat mai aSetan, toṽəras alat navile a pan kavkav, aMikael galito
lubar həni vi pan vi lan navile a pan, gai mai aŋel san gail.*

¹⁰ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol towal habat len nəmav toke,

“Gagai egəmai! Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan,
nədaŋan, natoŋan pipihəbəlan aGot,
mai nədaŋan hən na-il-a-mo-an seKristo san, egəmai!
AGot ilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan.

Eṽusan nədaŋan san hum akiŋ sidato.

Gagai aKristo san eṽusan nədaŋan hən na-il-a-mo-an san.

Husur aSetan tokel ke awawa nadəlomian sidat gail lotosa,

atenan tokel ke lotosa len nəhon aGot len nalennəyal mai nalenmariug,

lubar hən atenan vi pan!*

¹¹ Len nəda heTuhsipsip mai len na-sor-ləboii-an salito, nakitinan lotokele,
lowin səhori tia!

Ləsətəgau gat nəmauran salito,

be loutaut hən ləbimat, ləsamətahw len nəmatan.

¹² Imagenan mitikemkem, gamit məttotoh len nəmav!

Mətehəhəvur!

Be nabiltimətahwan dereh tegəm len navile a pan mai nətas,

husur natəmat evi pan van hən gamito len nabiltitol paŋpaŋ,

bathut eləboii ke namityal toṽam gole.”

¹³ Nəboŋ nətrakon tonau səhəti ke lotobar həni vi lan navile a pan, ehut napəhəvūt toṽas
natətai uluṽan. ¹⁴ Be aGot igol alitenan ikad nəhabəlan eru hum nabiltiikel, hən beṽəboi
beṽəlah vi lan naut masmas toṽəṽesw, naut aGot toutaut həni moṽi, hən bəkətkəta təban

ei a tut dan nəmat tovi trakon len nasihau totor mai nahudhusihau.* ¹⁵ Beti nəmat eru
hən nəwai, isav dan nabuŋon hum nawisel, hən bisel husur napəhəvūt hən beṽəli vi van. ¹⁶ Be
navile a pan evi tarhət selitenan, esəŋav hən nabuŋon, edəlom nawisel toṽas dan nabuŋon

* **11:18:** Psa 2.1, 5, 110.5, 115.12-13 * **11:19:** Ipru 9.4; Exo 25.10-22; KelV 8.5, 16.8, 21 * **12:3:** Dan 7.7 * **12:4:**
Dan 8.10 * **12:5:** Isa 66.7; Psa 2.9 * **12:7:** Dan 10.13, 21, 12.1; Jut 9 * **12:9:** Gen 3.1; Luk 10.18 * **12:10:**

Job 1.9-11; Zec 3.1-2 * **12:14:** Dan 7.25, 12.7. Naikel evi nəman naməsav tohum nəbal be totibau səhori. Len nasoruan
ta Kris sake nasihau totor mai nahudhusihau, be ike mityal, mityal gail mai nahudhumityal, pitov hən Dan 7.25.

nətrakon hən bimasur len tan. ¹⁷ Ale nəlon nətrakon epəḡas napəhaʿut, ale ivan hən biḡol nabiltibalan mai nəpasusan san gail am, alat lotogolḡol nəsa aGot tokel buni, lotodaḡ len nakitinan aYesu tokel vəhoti. ¹⁸ Ale nətrakon eil len nabion bitas.

13

Narivatəvat katkat eru

¹ Beti noris narivatəvat katkat tovisi dan nətəs. Ikad nəbalbal eṣəḡavur mai nəkadun eməlevru ale ikad nəkraun toṣəḡavur len nəbalbal gail. Len nəkadun gail ikad nəhes lotosəvar aGot, mədəs nahəsən. ² Narivatəvat katkat notorisi ehum nalepat be nalohrien lohum nalohrien nabea ale nabuḡon ehum nabuḡon nalion. Ale nətrakon ilav nədaḡan, mai nabiltihai bətbətah hum seḡin, mai nədaḡan hən na-il-a-mo-an san maii.* ³ Noris narivatəvat katkat enan, nəkadun sua ikad nasənahan toḡol nəmatan, be nasənahan enan toḡol nəmatan imav, imaur təlmam. Navile a pan lumarmaḡ lan, ale lohusur narivatəvat katkat enan. ⁴ Ale lulotu hən nətrakon husur tolav nədaḡan hən na-il-a-mo-an mai narivatəvat katkat, ale lulotu hən narivatəvat katkat am, luke, “Ase esurḡan narivatəvat katkat egaii? Ase eləboi biḡol nabiltibalan maii?”

⁵ AGot idam hən narivatəvat katkat bisor, ale ipatpat gai məhat len nasoran san, eṣəvar aGot, mədəs nahəsən. Ale aGot idam hən biḡad nədaḡan hən na-il-a-mo-an hən biḡol natideh toḡəḡoni len nahəbati tovi 42. ⁶ Ale eṣəḡav hən nabuḡon, eṣəvar aGot. Isor mədəs nahəsən, ale isor mədəs naut aGot totohtoḡ lan tovi alat lototoḡ len nəmav. ⁷ AGot idam hən biḡol nabiltibalan mai alat siGot, ale ewin səhor galito. Ale aGot idam hən beil a mo hən nəvanuan len nahəmar gail, nəvanuan nabi tiltile gail, nasoruan gail mai naluʿoh hən nəvanuan naut tiltile gail.† ⁸ Nəvanuan gail piṣi lotosuh len navile a pan dereh lilotu həni. Wake alat aGot toṣəḡ gat nahəsəlito len nalobulat hən nəmauran a tahw hən toum hən navile a pan, galito asike lulotu həni.* Nalobulat enan evi nalobulat seTuhsipsip nəvanuan gail lotogol tomat.

⁹ Gəbiḡad nədarimaḡ, gesəsəloḡ! ¹⁰ Avan ideh aGot toriḡi hən galit ləbibaḡisi ale səhari van, avan enan dereh libaḡisi ale səhari van. Avan ideh aGot toriḡi hən biḡmat len nabiltibu nəbalan, dereh timat len nabiltibu nəbalan. Imagenan, nəvanuan siGot limaskad nə-daḡ-buri-an, limasdaḡ len nədəlomian salito.*

¹¹ Beti noris narivatəvat katkat toḡon toṣəḡah tur len tan. Ikad nəbalbal eru hum nəbalbal sesipsip ulumḡan, ale isorsor hum nətrakon. ¹² Len nədaḡan hən na-il-a-mo-an sinarivatəvat katkat metəkav, iḡol navile a pan mai nəvanuan piṣi lotosuh lan lulotu hən narivatəvat katkat metəkav enan tokad nasənahan hən nəmatan toṣəḡ. ¹³ Narivatəvat katkat hən nətan iḡol nabiltimerikel gail, iḡol nəhab topaḡ len nəmav vi pan bar navile a pan len nəhon nəvanuan gail. ¹⁴ Len namerikel gail narivatəvat katkat metəkav todaḡ hən narivatəvat katkat hən nətan biḡole len nəhon, eḡəras alat lotosuh len navile a pan. Ikel buni mai galit ke liḡol nələblab hən narivatəvat katkat tokad nasənahan hən nabiltibu nəbalan toṣəḡur təlmam. ¹⁵ Ale aGot idam hən narivatəvat katkat hən nətan biḡav nasuḡavḡavan mai nələblab hən narivatəvat katkat metəkav hən bisor. Ale nələblab ikel buni ke alat asike ləbilotu həni limasmat. ¹⁶ Iḡol ke nəvanuan gail piṣi, naut kəmas lotəkəkereh o lototibau, naut kəmas lotopaḡ tite o lotopul hən natite, naut kəmas lotovi slev o ləsavı slev, limaskad nəmak sua len navələlito o len nabunəholito. ¹⁷ Ale avan ideh topaḡ mak saləboi biḡol naʿurian o na-pur-həni-an. Bike bəʿur natideh o pur həni, timaskad nəmak tovi nahəsən narivatəvat katkat o naʿuruḡan han.

¹⁸ Len naut egai ivoi hən datbiḡad namitisau. Avan ideh tokad nəkadun, tisaḡ səhot namilen naʿuruḡan hən narivatəvat katkat egaii, husur evi naʿuruḡan sivan sua. Ale naʿuruḡan han evi 666.

14

ATuhsipsip mai nəvanuan san gail

¹ Beti nokəta, noris aTuhsipsip toli len Navəhuh Sion. Ikad nəvanuan lotovi 144,000 lototah maii. Len natosian len nabunəholito lukad nahəsən mai nahəsən aTəman.* ² Ale nosəsəloḡ hən nəwəlan toḡəḡm len nəmav, tohum nətəs kudkud topus mai nabiliurur tokurur habitat. Ehum nəwəlan nəvanuan lotogole nəbəḡ lotoranḡranḡe ḡonḡon hən navus beltaḡ toṣəḡur. ³ Alat lotovi 144,000 lokəkai hən nəḡe veveu a mo len nabiltihai bətbətah, mai len nəhon natit tovat lotomaṣur, mai nəvanuan toṣəḡur toṣəḡur 24. Səkad avan ideh toləboi ləbəkəḡai

* **13:2:** Hən naves 1-2, ris Dan 7.4-6. Nalepat evi nabiltipus toḡəḡəris. Nabea evi narivatəvat katkat toḡəḡav səhor nəvanuan. † **13:7:** Hən naves 5-7, ris Dan 7.8, 21, 25, 11.36 * **13:8:** Psa 69.28; KelV 3.5 * **13:10:** Jer 15.2,

43.11 * **14:1:** Eze 9.4; KelV 7.3

səhot nəbe enan, be alat lotovi 144,000 aGot toʋur galit dan nəvanuan pisi len navile a pan, galit ʋai lokəkai səhoti.

⁴ Lotəgau gat naveveuan salito, ləsəbar niben aṗəhəʋut ideh, be lohushusur aTuhsipsip len naut ideh tovi lan. Galit lovi alat aGot toʋur galit dan nəvanuan gail pisi hən ləbevi esan mai seTuhsipsip. Lohum naʋit metəkav hən nəmatuan tovi naviolan vi təban aGot. ⁵ Naliblibənan sagəm len nabuʋolit boŋ ideh, səkad natideh tosa len galito avan ideh toləboi bikel uri.*

Aŋel itor

⁶ Beti noris aŋel togon tomələh len naməsav. Ikad na-kel-uri-an tovoi topat vi sutuai hən bikel uri mai alat lotosuh len navile a pan: naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile pisi, nəvanuan len nahəmar pisi, nasoruan pisi mai nabi tiltile gail pisi. ⁷ Ale ikai habat ke, “Mətemətəhw len aGot! Sal suh nəyalyalan san, bathut namityal hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan egəm pəpədaŋ. Mitilotu hən atenan togol nəmav, nətan, nətas mai nabəko gail pisi.”*

⁸ Ale aŋel na-vəha-ru-an ehusur aŋel metəkav, ike, “Imasig! Naut a Papiilon toyalyal imasirsir! Igol nəvanuan naut tiltile pisi lotərog hən nəwain han tovi nabiltiləŋonian san hən naitian tosa.”*

⁹ Ale aŋel na-vəha-tor-an ehusur gəlaru, ikai habat ke, “Avan ideh tolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, tokad nəmak san len nabunəhon o nəvəlan, ¹⁰ dereh gai temun nəwain hən nabiltilol paŋpaŋ siGot, nəwain aGot toʋir masmas həni vi lan nabiliwai hən nəlol paŋpaŋ san. Ale avan enan dereh teləŋon tisa vəsa habat len nəhab mai nəsalfa len nəhon aŋel siGot gail mai aTuhsipsip.* ¹¹ Nəbasuhab hən na-ləŋon-isa-vəsa-an silat lotomaianan dereh tikon vi məhat vi sutuai vi sutuai. Asike lukad nəŋavŋavan len nalennəyal o nalenmariug husur lotolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, ale lukad nəmak hən nahəsan.”*

¹² Imagenan, nəvanuan siGot gail, alat lotogol nəsa tokele, lotodaŋ len aYesu, limaskad nə-daŋ-buri-an.*

¹³ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol len nəmav toke, “Gitos gat nategai ke: Gagai van, alat lotomat len Nasuʋ, navoian siGot igol lukab həni.” ANunun aGot ike, “Evoi, lukab habat həni husur dereh liŋavŋav dan nəmauran salit todaŋ, bathut dereh likad naʋit nagolean salit lotovoi.”

Nəmatuan hən navile a pan

¹⁴ Beti noris nəmavukasw sua, ale ikad avan sua tobətəh len nəmavukasw tosurŋan anatan nəvanuan.† Ikad nəkraun hən nagol len nəkadun, ale len nəvəlan etəgau naʋu tohaʋ token len nəlon. ¹⁵ Beti aŋel togon evivile len naim siGot. Ikai van hən atenan tobətəh len nəmavukasw, ike, “Gilav naʋu sarŋ tohaʋ, tuʋat tai nəhanian. Nəhanian len navile a pan imatu, evi namityal hən nəmatuan!”* ¹⁶ Na atenan tobətəh len nəmavukasw ita kokotov nəhanian tomatu len navile a pan kavkav, ale isah tuani.

¹⁷ Beti aŋel sual am evivile len naim siGot len nəmav. Gai am etəgau naʋu tohaʋ token.

¹⁸ Ale aŋel tile am tokad nədaŋan hən towol hən nəhab, egəm len nəmel tutumavan. Ikai habat van hən aŋel tokad naʋu tohaʋ, ike, “Gilav naʋu sarŋ tohaʋ, tuʋat ta kokotov nəhavhət nakrep len navile a pan, sah tuan gail. Len nəhau nakrep gail naʋit nakrep lumen.” ¹⁹ Na aŋel ita kokotov nəhavhət nakrep gail len navile a pan, ale ebubulan nəhavhət nakrep gail len nabiltiʋur lotopal dasdas naʋit nakrep lan. Evi nabiltiʋur hən nəlol paŋpaŋ siGot. ²⁰ Ale lupal dasdas nakrep gail len nabiltiʋur vivile len nabiltivile. Ale nəda eriv dan nabiltiʋur enan, epul vəbar nəkadun nahos gail ale isel, nabəlan han evi nəstatia tovi 1,600.‡

15

Nəbe siMoses mai seTuhsipsip

¹ Beti len nəmav noris navisian toyalyal notomaŋmaŋ lan. Ikad aŋel toməlevru lotokad navilesir toməlevru ləbегəm naməkot. Lovi navilesir naməkot, husur, len gail, nauman hən nəlol paŋpaŋ siGot ihav.

² Ale noris natit hum nabiltimetduŋduŋ hən nakəlas toʋon mai nəhab. Ale tarhəmetduŋduŋ ikad nəvanuan galevis lotoil, alat lotowin səhor narivatəvat katkat mai

* **14:5:** Zep 3.13   * **14:7:** KelV 10.6   * **14:8:** Isa 21.9; Jer 51.7-8; KelV 18.2   * **14:10:** Isa 51.17; Gen 19.24; Eze 38.22; Luk 17.29   * **14:11:** Isa 34.10   * **14:12:** Egai nəbathusoruan hən nalobulat egai. Datimasgol husur nəsa aGot tokele, datimasdaŋ len aYesu, datimassusumar, datimasdaŋ ʋur nəmauran sidat todaŋ, naut kəmas datʋimat sil nadəlomian dattokade len aYesu. † **14:14:** Dan 7.13. Vəha-soʋsoʋur aYesu ekis gai gabag aNatun Nəvanuan.   * **14:15:** Jol 3.13   ‡ **14:20:** Hən naves 19-20, ris Isa 63.1-6; Lam 1.15. Nabəlan han nəstatia evi namita tovi 185.

nəlablab han mai nəpuruŋan hən nəhəsən. Lukad navus beltaŋ aGot tolav gail mai galito,
³ ale lokəkai hən nəbe siMoses, naslev siGot, mai nəbe seTuhsipsip. Luke,

“Nasub aGot gotoyalyal buni,
 nəsa gotogole iyalyal, numanman lan.

Govi Kiŋ hən naluvoḥ hən nəvanuan naut tiltile,

nəvide sam̄ gail lunor hən nanoran mai nakitinan.*

⁴ Nasub, nəvanuan gail pisi dereh lemətahw len nəyalyalan sam̄;
 dereh leputsan nəhəsam̄

husur gaiug govi aGot səbom̄ gototoḥ a tut dan nəsaan.

Naluvoḥ hən nəvanuan naut tiltile dereh legəm

hən ləbilotu hən gaiug,

husur nəvanuan gail pisi loris nanoran gotogol gail.”*

Nasiloh eməlevru mai navilesir eməlevru

⁵ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nokəta, noris naim siGot len nəmav, naim nətaḥolen siGot tolo, esəŋav.* ⁶ Aŋel eməlevru lototəgav navilesir lotoməlevru lovivile dan naim siGot. Losun nahurabat nalinen toveveu topəhw yesyes, ale nəhau tutuṽ nagol ibanjs garu len nəmabulito.* ⁷ Beti sua len natit tovat lotomaur, ilav mai aŋel lotoməlevru, nasiloh nagol eməlevru lotopul hən nəlol paŋpaŋ siGot, aGot totoḥ vi sutuai vi sutuai. ⁸ Ale naim siGot epul hən nəbasuhab togəm len nəyalyalan hən nəbathumənas siGot mai nədaŋan san. Ale avan ideh edədas beḥis len naim siGot vəbar navilesir toməlevru siaŋel gail ləbinonj.*

16

Nasiloh gail hən nəlol paŋpaŋ siGot

¹ Beti nosəsəlonj hən nadoldol len naim siGot, tokai habat, tokel mai aŋel lotoməlevru ke, “Mitivan, mitidan nasiloh toməlevru hən nəlol paŋpaŋ siGot len navile a pan.”

² Ale aŋel na-vəha-sual-an ia daŋ nasiloh san len navile a pan. Ale nəmanuŋ lotosa lotopəŋas habat lovisi len alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai alat lotolotu hən nəlablab han.*

³ Ale aŋel na-vəha-ru-an idaŋ nasiloh san len tas. Nətas egəm hum nəda vatuvatw hən nəbirimat ale natit pisi lotosuḥ len tas lumat.

⁴ Beti aŋel na-vəha-tor-an idaŋ nasiloh san len nawisel mai nəbəkə gail, ale logəm vi da.*

⁵ Ale nosəsəlonj hən aŋel tokad nədaŋan hən towol hən nətas mai nəwai gail, ike,

“Gaiug gunor buni len nəpanismen galegai gotoriŋ gail,

gaiug gotovi gaiug ta sutuai,

gaiug gotovi gaiug gagai,

gaiug gotovi aGot səbom̄ gototoḥ a tut dan nəsaan,

⁶ husur galit ləbir nəda hinəvanuan sam̄ gail mai hiḥai kelkel ur gail,

ale gulav nəda mai galit hən ləbemuni.

Nəpanismen enan inor hən galito!”

⁷ Ale nosəsəlonj hən nəmel tutumavan toke,

“Evoi, Nasub aGot, aBiltidaŋan,

nə-saḥ-səhoti-an mai nəpanismen sam̄ gail,

lunor hən nanoran mai nakitinan.”

⁸ Beti aŋel na-vəha-vat-an idaŋ nasiloh san len namityal, gol nəhab hən namityal ilat karkar nəvanuan gail. ⁹ Napudan en totibau ebulaŋ nəvanuan gail. Ale losəvar aGot, sor mədas nəhəsən aGot tokad nədaŋan hən na-il-a-mo-an hən navilesir galenan. Be lomətahun ləbipaŋ dan nəsaan salito hən ləbisal suḥ nəyalyalan san.

¹⁰ Beti aŋel na-vəha-rim-an idaŋ nasiloh san len nəbilitihai bətbətah serivatəvat katkat, ale naut tovi kiŋ lan evisivis, nəmargobut ikabut puŋpuŋji. Napəŋasan salito igol nəvanuan gail ei lukat gat namealito.* ¹¹ Ale losəvar aGot hən nəmav husur napəŋasan mai nəmanuŋ salit gail. Be lomətahun ləbipaŋ dan nagolean salit gail lotosa hən ləbipaŋ van hən aGot.

¹² Beti aŋel na-vəha-məlevtes-an idaŋ nasiloh san len nəbilitiwisele Eufates. Ale nəwai han imas gorgor, hən nəpisaḥ beutaut moṣ nakiŋ gail ləbėgəm len naist.* ¹³ Beti noris nanunun

* **15:3:** Exo 15.1 * **15:4:** Jer 10.7; Psa 86.9 * **15:5:** Exo 38.21 * **15:6:** Nalinen evi nəkaliko pəhapəhw tokat udud lotovaii hən natret gail topat len nalut nəflaks. Nəvanuan gail loləmasi husur sagol naut toput hən avan ideh tosun nahurabat lotosode hən nəkaliko enan. * **15:8:** Exo 19.18, 40.34-35; 1Ki 8.10-11; Isa 6.4 * **16:2:** Exo 9.10 * **16:4:** Exo 7.17-21; Psa 78.44 * **16:10:** Exo 10.21-22 * **16:12:** Isa 11.15; KelV 9.14. Len nasoran ta Kris ike, lotogəm len naut namityal tovisi lan.

tosa totor lotohum navrok gail. Esua evivile dan nabuñon nətrakon, esua dan nabuñon narivatəvat katkat mai esual am dan nabuñon ahai kelkel ur gəgəras. ¹⁴ Lovi nanunon natəmat gail lotogol namerikel gail. Luvan hən ləbəsəhar bənbəon hən nakiñ gail hən navile a pan kavkav, van hən nabiltibalən len nəboñ totibau siGot aBiltidañan.*

¹⁵ AYesu ike, “Səsəloñ! Dereh negəm surñan nəvanuan vənvənah. Navoian tipat len alat lotokəta vir ginau, lotokətkəta gol nahurabat salit gail hən asike ləbiyar bərmalmal gol nahurulit bisa.”*

¹⁶ Beti nanunon natəmat galenan losəhar nakiñ galenan van vəbənəon len naut lotokisi hən Armaketton len nasoruan seIpuru gail.*

¹⁷ Beti aņel na-vəha-məlevru-an idañ nasiloh san len naməsav. Ale nadoldol tokai habat egəm len nabiltihai bətbətah len naim siGot, ike, “Ihav tia bolai!” ¹⁸ Beti nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, nabiliurur ekurut mai nabiltidu edu. Sutuai səkad nadu ideh tomaiənan. Edu habat səhor nadu pisi lotodu nəboñ nəvanuan lototoh len navile a pan. ¹⁹ Nabiltivile imapul hən nahudhut itor. Navile tiltile gail am sinaluəoh hən nəvanuan gail, luteh vəmasirsir. AGot inau təlmam hən naut a Papiilon toyalyal, ale ilav nabiliwai hən nəwain hən nabiltitol pañpañ san maii.* ²⁰ Naholoul pisi loməkaskas, nəvehuh pisi lumasig. ²¹ Nəais eus habat. Nəais vīsusua lotomələs hum nakilo tovi 40 lous len nəmav vi pan, han nəvanuan gail. Nəvanuan gail losəvar aGot sil navilesir hən nəais, husur nabiltiais enan tous isa vəsa masuə.*

17

Napəhañut nahəsan tosa vəsa topur hən niben

¹ Esua len aņel toməlevru lotokad nasiloh toməlevru isor mai ginau ike, “Gegəmai. Dereh nəvusan gaiug hən nəpanismen hən napəhañut topur hən niben, nahəsən tosa vəsa, tobətah təban nəwai tosoəbur. ² Nakiñ gail len navile a pan lugol naitian tosa maii, ale nəvanuan lototoh len navile a pan lotərog hən nəwain hən naitian san tosa.”*

³ Len nədañan seNunun aGot, aņel enan esəhar ginau vi lan naut masmas tobəbesw. Noris napəhañut sual ei tobətah len narivatəvat katkat tobisibis habat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosoəjavur. Nəhes gail lotosəvar aGot, mədəs nahəsən, lukabut gol niben. ⁴ Napəhañut esun nahurabat toboñboñ mai tobisibis habat. Epəhas hən gai hən nagol mai nəvat gəlgəlan, nəvat halit totibau, mai nanesnes gail. Len navəlan etəgau nabiliwai nagol topul hən natit aGot tomətəhun bun gail, mai nabihəñalan hən naitian san tosa gail. ⁵ Len nabunəhon ikad nəhes namilen tosusuah ke: “Papiilon toyalyal, nana silatpəhañut lotopur hən nibeləti, mai sinatit hən navile a pan aGot tomətəhun bun gail.” ⁶ Ale norisi ke alitenan etərog hən nəda hinəvanuan siGot gail mai hilat lotokel kot aYesu aliten togol galit lotomat.

Nəboñ nətorisi nuəpañ, numañmañ. ⁷ Ale aņel eus ginau ke, “Guəpañ hən nəsa? Dereh nikel mai gaiug hən namilen tosusuah hən napəhañut mai narivatəvat katkat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosoəjavur, aliten tosañ lan. ⁸ Narivatəvat katkat gotorisi, a mo ikade, gagai eəbuer. Dereh tevivile tia bəgai dan nəbur nəpanismen səkad nabutite, ale tevi lan nəhab nəmasigan.* Nəvanuan gail pisi lotosuh len navile a pan aGot satos gat nahəsalito len naləbulat hən nəmauran a tahw hən togol navile a pan, galit dereh limañmañ nəboñ ləberis narivatəvat katkat tomaur a mo, toəbuer gagai, ale bəvisi tətəs.*

⁹ “Len naut egai ivoi hən datbikad nənauan topul hən namitisau hən nəmauran tonor. Namilen natit gotorisi imaegai: nəkadun toməlevru lovi nəvehuh toməlevru napəhañut tobətah len gail. Nəkadun toməlevru lukad namilen sual am. Lovi nakiñ toməlevru. ¹⁰ Nakiñ erim lunəñ tia. Sual ivat nəhes gagai, ale togon sagəm sal. Nəboñ bəgəmai, dereh timastoh kəkereh. ¹¹ Narivatəvat katkat totoh a mo, toəbuer gagai, gai evi kiñ na-vəha-məlevtor-an. A mo evi kiñ sua len lotoməlevru. Gai tevi lan nəhab nəmasigan.

¹² “Nəbalbal tosoəjavur gotorisi lovi nakiñ tosoəjavur ləsəkad nədañan hum nakiñ sal. Be dereh likad nədañan hən na-il-a-mo-an len nəhaua bəsua, hən ləbeil a mo mai narivatəvat katkat hum nakiñ gail.* ¹³ Galit pisi lutoh moś natsua ŋai, ale dereh lilav mai narivatəvat katkat, nədañan salito mai nədañan hən na-il-a-mo-an salito. ¹⁴ Dereh ligol nabiltibalən mai aTuhsipsip. Be aTuhsipsip dereh təwin səhor galito husur evi Masta hən amasta gail pisi, evi Kiñ hən nakiñ gail pisi. Ale alat lototah mai aTuhsipsip len nabiltibalən, lovi alat gai tokis galito, tolekis hən galito, galit lotodañ lan.”

* 16:14: 1Tim 4.1 * 16:15: KelV 3.3 * 16:16: Jdg 5.19; 2Ki 23.29-30; Zec 12.11 * 16:19: Isa 51.17 * 16:21: Exo 9.23-24 * 17:2: Hən naves 1-2, ris Isa 23.17; Jer 51.7 * 17:8: Dan 7.7; KelV 11.7 * 17:8: Psa 69.28; KelV 3.5 * 17:12: Dan 7.24

¹⁵ Beti aṅel ikel mai ginau ke, “Nəwai tosoḅur gotorisi, napəhaṽut toḅur hən niben tobətah təban gail, nəwai galenan, lovi nəvanuan nabi tiltile gail, naluṽoh gail, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail mai nasoruan gail. ¹⁶ Narivatəvat katkat mai nəbalbal tosoḅavur gotoris gail, dereh lemətahun bun napəhaṽut toḅur hən niben. Dereh lemədasi hən biṽoh səḅon, biṽalmal hən nahurabat. Dereh lihan navisoh han, pəḅas niben hən nəhab biḅhan piṽi. ¹⁷ Husur aGot eriṽ naləḅonionian san len nəlolito hən ləbiḅgol piṽi. Dereh lidam hən ləbiḅlav nədaṅan hən na-il-a-nṽo-an salito mai narivatəvat katkat van vəbar nasoruan siGot ləbisarpoh.

¹⁸ “Napəhaṽut enan gotorisi, evi nabiltivile toyalyal tokad na-il-a-nṽo-an hən nakiṽ gail hən navile a pan.”

18

Naut a Papilon imasirsir

¹ Nəḅoṽ notoris natgalenan tonəṽ, noris aṅel sual am togəm len nəmav vi pan. Ikad nədaṅan hən na-il-a-nṽo-an toyalyal, ale namənas san emias navile a pan vəsa. ² Len nadoldol totibau ikai habat ke, “Imasig! Naut a Papilon toyalyal imasirsir! Egəm vi ut a im setəmat gail mai naim nanunūn nəmargobut piṽi lotosuḅuh lan, mai naut sinəman piṽi ləsaveveu, mai narivatəvat piṽi ləsaveveu nəvanuan lotomətahun bun gail.* ³ Napəhaṽut tovi naut a Papilon imasirsir maienan husur nəwain todaṽ hən naitian san tosa ekuḅ hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile, luteh. Nakiṽ gail hən navile a pan lugol naitian tosa maii. Ale nəvanuan hən navile a pan lotovur natit gail, pūr hən gail, logəm pul hən natite husur alitenan eləḅon masuṽ hən nakontit gail, nəvat halit totibau səḅor nəsa tonor hən nəmauran san.*

⁴ Beti nəsoṽələḅ hən nadoldol toḅon togəm len nəmav toke, “Gamit məttovi vanuan sagw gail mətevivile dani hən asike məṽbitah mai alitenan len nəsaan san. Navilesir gail dereh legəm hən alitenan be salibar gamito!* ⁵ Husur nəsaan san gail, nalul han isaḅsah vi məhat vəbar nəmav, ale aGot inau gat nəsaan aliten togolḅole tonor hən nəpanismen.* ⁶ Mitigol tesisil həni natit piṽi togole hən nəvanuan gail, mitigol tesisil həni vəha-ru hən natit piṽi togole. Alitenan eutaut hən nəwain hən na-ləḅon-isa-vəsa-an hən nəvanuan gail lotomuni, məteḅir vəha-ru həni len nabiliwai han mōsi. Mitigol temuni hən bəsisil.* ⁷ Mitilav napəḅasan mai na-ləḅon-isa-an maii, areḅitoṽ hən nə-sal-suhi-an mai na-pul-hən-nakontite-an aliten toviol həni mai gai gabag. Husur len nəlon isor patpat gai məhat ke, ‘Ginau aKwin bəgai notobətah len nabiltihai bəḅəṽah sagw! Nəsvi batunau! Asike nulolosa, asike nutaḅ hum nəbatunau ḅoṽ ideh!’ ⁸ Imagenan, len nəmaribəḅ tesua ḅai navilesir gail dereh lesəḅoti: nəmatan, nalolosaan, nəmalkəkatan tobəlav, mai nəḅab biḅhan puṽpuṽi husur Nasuḅ aGot, toḅəḅehun navoian dan nəsaan, ikad nabiltidaṅan.*

⁹ “Beti nakiṽ gail hən navile a pan lotogol naitian tosa maii, lotokatəḅol hən na-pul-hən-nakontite-an san maii, nəḅoṽ nakiṽ galenan ləḅeris nəḅasuhab hən nəḅab tohani, dereh liṽaṽ, leləḅon tisa husuri.† ¹⁰ Dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləḅon-isa-vəsa-an san. Dereh like, ‘Wee! Wee! Abiltivile gotoyalyal, Papilon gotovi biltivile hən nədaṅan! Wee, len nəḅaua toṽua ḅai nəpanismen sarṽ egəm hən gaiug!’

¹¹ “Ale nəvanuan hən navile a pan lotovur natit gail, pūr hən gail, dereh liṽaṽ, leləḅon tisa sil alitenan husur səkad avan ideh am hən bəvur nəkako salito gail. ¹² A nṽo eṽur nagol, nasilva, nəvat ḅəḅḅəlan mai nanesnes gail. Eṽur nəkaliko hən nalinen toḅəḅw buni mai nasilik toṽəyayau, nəkaliko nətau toḅoṽḅoṽ mai tobisibis. Eṽur nəḅai tiltile gail nəḅolit toṽusau. Eṽur natit isəḅur lotum hən gail hən nabiltiriṽon naelefant. Eṽur natit isəḅur lotum hən gail hən nəḅai, nəvat han toṽibau, mai lotum hən gail hən nabrons, nametəlai mai nəvat tokab.‡ ¹³ Eṽur nasinamon, naluhai gail lotosusau, nəḅai pəḅas toṽusau, namər mai nafranḅinsens.§ Eṽur nəwain mai naoil naoliv, nəflaua mai nawit, nəḅuluk mai nasipsip, nahos mai nəkat. Ale eṽur nəmauran mai niben nəvanuan gail hən ləḅevi slev. ¹⁴ Ale alat

* **18:2:** Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasoruan egai: narivatəvat ləsaveveu nəvanuan lotomətahun bun gail. * **18:3:**

Isa 23.17; Jer 51.7; KelV 14.8

* **18:4:** Isa 48.20; Jer 50.8, 51.6, 45

* **18:5:** Gen 18.20-21; Jer 51.9

* **18:6:** Psa

137.8; Jer 50.29

* **18:8:** Isa 47.7-9

† **18:9:** Hən naves 9-10, ris Eze 26.16-17

‡ **18:12:** Nabrons evi nametəlai

lotum həni hən nakopa mai natin. Nəvat tokab lokisi hən nəmapol.

§ **18:13:** Nasinamon evi nahurḅuhai sua nəḅon

tosusau lotoriṽi len nəḅanian hən ləbiḅgol nabus han biṽoi. Nafranḅinsens evi nəda hən nəḅai tomasmas. Nəvanuan gail lurər hən nəvanuan həni ale evi hudhut nalotuan sivanuan naut galevis. Namər am evi nəda hən nəḅai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəḅai pəḅas.

lotovur natit gail, þur hən gail dereh likel mai alitenan ke, ‘Natit gail lotovoi gotoləjon masuʋ hən gail, luvan dan gaiug. Na-pul-hən-natite-an mai natit gail lotoyalal lumasig dan gaiug. Asike gusab gail am bəj ideh.’ ¹⁵ Ale alat lotovur natit gail, þur hən gail, galit lotopul hən natite husur loþur hən gail mai alitenan, dereh leil a tut, lemətahw habat len naləjon-isa-vəsa-an san. Dereh litaŋ, leləjon tisa husuri. ^{**} ¹⁶ Dereh like, ‘Wee! Wee! abiltivile toyalyal, alitenan tosun nahurabat hən nalinen toþəhw, nəkaliko toboŋboŋ mai tobisibis! Gai tovəhas gai hən nagol, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail! ¹⁷ Wee! len nəhaua tosua ŋai, natit gail alitenan topul masuʋ hən gail lumasig þarþar.’

“Nəvanuan wolwol hən nabiltiwag wol gail, alat lotosah len gail mai nəvanuan gail lotoum len tas, galit dereh leil a tut. ¹⁸ Nəboŋ ləberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh like, ‘Eee! nabiltivile en toyalyal, səkad ideh am tomaiənan.’ ¹⁹ Dereh litaŋ habat, leləjon tisa. Ale len na-ləjon-isa-an salito dereh leububulan nəmasiav len nəkadulito. Ale dereh likai habat ke, ‘Wee! Wee! abiltivile toyalyal, nəvanuan gail lotokad nabiltiwag wol len tas, len natit gail selitenan lotosani, logəm pul hən natite. Wee! len nəhaua tosua ŋai, natit þisi san nəhab ihan puŋpuŋi!’”††

²⁰ Ale nadoldol len nəmav ike, “Gamit len nəmav mətəhəhəvur len nəmasigan selitenan! Nəvanuan siGot gail, ahai pispisul gail mai ahai kelkel ur gail, mətəhəhəvur! Husur aGot ipansem alitenan sil nəsa togole hən gamito.”*

²¹ Beti aŋel todaŋ habat ipat nabiltivat, tohum nabiltivat nəvanuan lotobul dasdas nawit hən, ale ibar hən len tas. Ike, “Len navide tomaiegai, Papilon, nabiltivile gotoyalal, dereh gimasirsir, vəha-sua gimasig, ale avan ideh asike eris gaiug bəj ideh am! ²² Nəwalan hən nəvus beltaŋ, nəvanuan lotokəkai, nəbuvimal mai nətrampet gail, nəvanuan asike losəsəloŋ hən len gaiug bəj ideh am. Asike lusab nəvanuan tokad namitisa hən nauman len gaiug am. Asike losəsəloŋ hən nəwalan hən nabiltivat tobul dasdas nawit bəj ideh am. ²³ Nəvanuan asike loris namial tomial len gaiug bəj ideh am. Asike losəsəloŋ hən nadolon nauluman mai napəhəvut len nəlahan səlaru bəj ideh am. Husur nəvanuan sam lotovur natit gail, þur hən gail, galit lovi biltivanuan gail len navile a pan. Len nabehi gotogole, gogəras naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile þisi.†† ²⁴ Len gaiug ikad nəda hihai kelkel ur gail mai nəda hinəvanuan siGot lotomat, mai nəvanuan þisi hən navile a pan lotomat len navələm.”

19

Sal suh aGot!

¹ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nosəsəloŋ hən nadoldol hən nabiltiʋoh lotokai habat ke, “Sal suh aGot!

Gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato!

Nəyalalan mai nədaŋan arovi esan,

² bathut nə-sab-səhoti-an san gail lotokitin, lunor.
Gai ipansem napəhəvut toyalyal toþur hən niben,
tomədəs navile a pan hən naitian tosa togole.

Len nəpanismen aGot toriŋi lan,
aGot igol nasisilan sil nəda hislev san gail.”

³ Ale lukai habat tətəs am, ke,
“Sal suh aGot!

Nəbasuhab hən nəhab toþəŋas alitenan
dereh tevi məhat vi sutuai!”

⁴ Beti nəvanuan totibau lotovi 24 mai natit tovat lotomaur luteh len tan, kəta vi pan, lulotu hən aGot tobətah len nabiltihai bətbətah. Luke, “Ganan! Sal suh aGot!”

⁵ Beti nadoldol egəm len nabiltihai bətbətah toke,
“Sal suh aGot sidato,

gamit þisi məttovi slev san gail,
gamit þisi məttomətəhw len nəyalalan san,
gamit məttovi ut kəmas mai məttovi vanuan totibau!”

⁶ Ale nosəsəloŋ hən nəwalan tohum nəwalan hən nabiltiʋoh o tohum nətas kudkud topus o nabiliurur tokurur habat. Ike,

“Sal suh aGot!
Husur Nasuʋ aGot sidato,
aBiltidaŋan eil a mo!”*

** 18:15: Hən naves 11-15, ris Eze 27.12-13, 22, 31, 36 †† 18:19: Hən naves 17-19, ris Eze 27.26-34 * 18:20: Jer 51.48 †† 18:23: Hən naves 21-23, ris Jer 7.34, 25.10, 51.63-64; Eze 26.13, 21; Isa 24.8 * 19:6: Hən naves 5-6, ris Psa 97.1, 99.1, 115.13, 134.1; Eze 1.24

⁷ Datikemkem! Datehəhəvur!

Sal suh nəyalyalan san!

Husur nəlahan seTuhsipsip egəmai

ale asoan bilah maii, eutaut hən gai gabag tia.

⁸ AGot eviol hən nahurabat nalinen tovoi, topəhw yesyes, toveveu maii hən bəsuni.” (Namilen nalinen tovoi evi nagolean lotonor, nəvanuan siGot lotogole).

⁹ Beti aņel ikel mai ginau ke, “Gitos nategai ke: ‘Alat aGot tokis galito gəm hən nəhanan hən nəlahan seTuhsipsip, lehəhəvur.’”^{*} Aņel isor am, ike, “Natenan evi nasoruan kitin siGot.”

¹⁰ Nəboņ tokəmaianan tonon nuteh bathurien hən nəbilotu həni, avil ikel mai ginau ke, “Sagilotu hən ginau! Ginau novi slev surman gaiug mai nəbathudud nadəlomian sam lotodar hən lotokel kot aYesu hum aMasta salito. Gilotu hən aGot ŋai! Husur nədaņan hən avan ideh bikel kot aYesu, egəm len aNunun aGot.”^{*}

Atesua tosa hən nahos topəhapəhw

¹¹ Beti noris nəmav toseņav, ale ikad nahos topəhapəhw toil ei. Atesua tosa hən, nahəsan aDaņ-len-aGot, mai aKitinan, husur len nanoran isa b səhoti ke nəvanuan limaspanis o tebuer, ale len nanoran igol nabiltibalan.^{*} ¹² Namətan arohum nəhab towunwun, ale len nəkadun ikad nəkraun isobur. Ikad nahəsan sua aGot tosoi lan, be səkad avan ideh toləboi nəhes enan, gai səbon eləboii. ¹³ Nahurabat tosoni imosmos hən nəda. Ale nahəsan atenan, Nasoruan siGot. ¹⁴ Navəshəsoltia gail len nəmav lotosah hən nahos pəhapəhw gail lohusuri. Galit pisi losun nahurabat nalinen tovoi, topəhw yesyes, toveveu. ¹⁵ Nəbu nəbalan tokan evivile dan nabuņon atenan hən bi bəl həni, win səhor nalu voh hən nəvanuan naut tiltile. Dereh teil a mo hən galito hən nəbatw nametəlai. Ale dereh tipal dasdas navit nakrep len nabiltibur hən nəlol paņpaņ siGot, aBiltidaņan, hən bi sel hum nəwain.^{*} ¹⁶ Len nahurabat mai len nədamhərien ikad nəhes egai: “Kiņ hən nakiņ gail mai Masta hən nəmasta gail.”

¹⁷ Beti noris aņel sua toil len namityal. Ale ikai habat hən nabiltidoldol, van hən nəman naməsav pisi lotoməmləh ke, “Mətegəmai! Mitibonbon len nabiltihanan siGot! ¹⁸ Mətegə hən mətibhan naməjod hən niben nakiņ gail mai naməjod hən niben nakomada gail, naməjod hən niben nabəhariv mai nahos gail mai alat lotosah hən gail, naməjod hən niben nəvanuan pisi, naslev gail mai alat ləsavile slev, alat lotovi ut kəmas mai alat lotovi vanuan totibau.”[†]

¹⁹ Beti noris narivatəvat katkat, mai nakiņ hən navile a paņ gail, mai navəshəsoltia salit gail lotogəm bonbon, hən ləbigol nabiltibalan, mai atenan tosa hən nahos topəhapəhw mai navəshəsoltia san. ²⁰ Ale lutah gat narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras totah maii, togol namerikel gail len nəhon narivatəvat katkat. Namerikel galenan logəras alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai lotolotu hən nəlablab han. Ale atenan tosa hən nahos ebulan gəlaru nəboņ lotomaur sal len nabiltimetduņduņ nəhab tolavurur, nəsalfa topaņ lan.^{*} ²¹ Ale atenan tosa hən nahos ita bun nakiņ mai navəshəsoltia lotohusur narivatəvat katkat. Ita bun galit pisi hən nəbu nəbalan tovivile dan nabuņon. Ale nəman naməsav lovəlaut hən nibelito.

20

Nasihau tovi 1,000

¹ Beti noris aņel sua togəm vi paņ dan nəmav. Ikad naki hən nəbur nəpanisemen səkad nabutite. Ale len navəlan etəgau natsen toməlas habat. ² Itah gat nətrakon tovi nəmat ta sutuai, gai natəmat bolai, aSetan.^{*} Ale aņel ibanji hən natsen titoh vəbar nasihau tovi 1,000. ³ Aņel ibar həni len nəbur nəpanisemen səkad nabutite. Ale a məhat həni aņel ekəkol gat nəbur enan, eburut gati hən asike bəsəņav vir nanonjan hən nasihau bəvi 1,000. Imaienan nətrakon saləboi bəgəras nalu voh hən nəvanuan naut tiltile gail. (Be husur nasihau tovi 1,000, aņel dereh tisa hən ru bati hən bevivile len nəboņ bəpitol ŋai.)

⁴ Ale noris nabiltihai bəbətah gail, ale alat lotobətah len gail, aGot ilav nədaņan hən na-il-a-mo-an mai galito hən ləbigol nakotan. Noris nəlolito, lovi alat, nəvanuan gail lotota kokotov nəkadulito, sil na-kel-kot-aYesu-an mai nasoruan siGot lotokel uri. Ləsalotu hən narivatəvat katkat o nəlablab han. Ləsəkad nəmak san len nabunəholito o navəlalito. Lumaur təlmam, loil a mo mai aKristo hum nakiņ gail len nasihau tovi 1,000.^{*} ⁵ Egai evi na-le-məhat-an nametəkav dan nəmatan. (Nəvanuan tile am lotomat, ləməaur təlmam van vəbar nasihau

^{*} 19:9: Mat 22.1-14; Luk 14.15-24   ^{*} 19:10: KelV 22.8-9   ^{*} 19:11: Eze 1.1; Psa 96.13; Isa 11.4   ^{*} 19:15: Psa

2.9; Isa 63.3; Jol 3.13; KelV 14.19-20   † 19:18: Hən naves 17-18, ris Eze 39.17-20   ^{*} 19:20: KelV 13.1-18; Luk 17.29

^{*} 20:2: Gen 3.1; KelV 12.3, 9   ^{*} 20:4: Dan 7.9, 22

tovi 1,000 tonon.) ⁶ Alat lotomaur təlmam len na-le-məhat-an nametəkav enan, lohəhəvur, ludaj len aGot, len nəmauran kavkav salito lovi esan səbon naj. Nəmatan na-vəha-ru-an, tovi nəpanismen hən nəmatan vi sutuai, asike ibar galito. Galit dereh levi ahai tutumav siGot mai seKristo. Ale dereh leil a mo maii, hum nakin gail len nasihau bevi 1,000.*

Nəmasigan siSetan

⁷ Nəboŋ nasihau tovi 1,000 binon, aŋel dereh tisah rubat aSetan dan nabur nabəbanjisan totoh lan. ⁸ Ale aSetan dereh tivan hən bəgəras naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail pisi len navile a pan. Ahai kelkel ur aEsekiel ta sutuai ekis galit hən aKok mai aMakok. Dereh aSetan tibonbon hən galito moŋ nabiltibalan, napuruŋan halito isoŋur hum nabion bitas.* ⁹ Noris lotovan, lumapipiriah, siriv len naut pisi len navile a pan. Ludar vis naut alat siGot lotosuh lan mai nabiltivile aGot toləmas buni. Be nəhab egəm vi pan dan nəmav, ihan pis galito. ¹⁰ Beti, natəmat togeras galito, aGot ibar həni len nabiltimetdunduŋ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaŋ lan, naut narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras artopaŋ lan. Dereh leləŋon tisa vəsa tibətat ei len nalennəyal mai nalennəyariug van vi sutuai vi sutuai.*

Napəpəhunian hən navoian dan nəsaan

¹¹ Beti noris nabiltihai bətbətah totibau topəhapəhw. Noris gai tobətah lan. Navile a pan mai nəmav aruyav dan nəhon. Arəməkaskas, arumasig, arobuer. ¹²⁻¹³ Ale noris alat lotomat, nəvanuan totibau mai nəvanuan naut kəmas gail. Nətas idam hən alat lotomat lan, lumakuv dan; nəmatan mai naut nəmatan arudam hən alat lotomat lumakuv dan gəlaru. Galit pisi loil a mo len nabiltihai bətbətah. Aŋel gail losəŋav hən nalobulat gail. Losəŋav hən nalobulat togon, nalobulat hən nəmauran. Ale aGot ikot hən nəvanuan pisi lotomat. Epəpəhun navoian lotogole, dan nəsaan lotogole, inor hən nəsa gai totos gati tia len nalobulat galenan.† ¹⁴ Beti aŋel gail lobulan nəmatan mai naut nəmatan len nabiltimetdunduŋ nəhab. Nametdunduŋ nəhab evi nəmatan na-vəha-ru-an. ¹⁵ Ale avan ideh, na-tos-gati-an hən nahəsən asike bipat len nalobulat hən nəmauran, lubar hən nəvanuan enan len nametdunduŋ nəhab.

21

Nəmav veveu mai navile a pan veveu

¹ Beti noris nəmav veveu mai navile a pan veveu, husur nəmav metəkav mai navile a pan metəkav arumasig, ale nətas am ebuer.* ² Ale noris nabiltivile siGot, naut a Jerusalem veveu togəm vi pan dan nəmav təban aGot. Nabiltivile enan ikab hum navensus topəhas buni moŋ nauruŋan bilah maii.* ³ Nosəsəlon hən nabiltidoldol togəm len nabiltihai bətbətah toke, “Məteris! Naut a im siGot ipat təban nəvanuan gail, ale aGot n̄au dereh titoh mai galito. Ale aGot, gai gabag dereh titah mai galito, ale tevi Got salito.* ⁴ Dereh tigar kuv namətarur pisi dan namətalito. Asike ikad nəmatan am; asike ikad nalolosaan o nətaŋan o napəpəhasan am. Husur natit gail ta mo, loməkaskas tia.”*

⁵ Ale gai tobətah len nabiltihai bətbətah ike, “Məteris! Gagai nugol natit pisi luveveu!” Beti ikel mai ginau ke, “Gitos gat natenan, husur nasoruan galenan lokitin, goləboi gəbeil gəgat len gail.”

⁶ Ale ikel mai ginau ke, “Natit pisi ihav ta bolal! Novi alfa mai omeka, natubatan mai nanoŋan. Avan ideh tomaduh, dereh neviol kəmas maii hən nəwai dan nabəko tovuŋ vi məhat, nəkadhut nəwai hən nəmauran.* ⁷ Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh tikad natgalenan. Dereh ginau nevi aGot san, ale gai tevi anatugw.* ⁸ Be alat ləsəkad nail-buri-an, alat ləsəkad nadəlomian, alat lotogol natit aGot tomətahum bun gail, alat lotogol nəmatan, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nabehi, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotoliblibon, ikad naut topat vir galito len nabiltimetdunduŋ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaŋ lan. Enan evi nəmatan na-vəha-ru-an.”*

Naut a Jerusalem veveu

⁹ Beti sua len aŋel lotoməlevru lotokad nasiloh lotoməlevru lotopul hən navilesir naməkot gail, egəm kel mai ginau ke, “Gegəmai. Dereh nəvusan gaiug hən navensus tomadhalah, asoan aTuhsipsip.” ¹⁰ Ale len nədaŋan seNunun aGot, aŋel enan ilav ginau vi lan nabiltivəhuh tosaŋhah vi məhat. Ale eṽusan ginau hən nabiltivile siGot, naut a Jerusalem

* 20:6: KelV 2.11 * 20:8: Kok mai aMakok: Eze 38.1–39.20. * 20:10: Luk 17.29 † 20:12-13: Hən naves 11-13, ris Dan 7.9-10; KelV 3.5 * 21:1: Isa 65.17, 66.22; 2Pit 3.13 * 21:2: Isa 52.1, 61.10; KelV 3.12 * 21:3: Lev 26.11-12; Eze 37.27 * 21:4: Isa 25.8, 35.10, 65.19 * 21:6: Isa 55.1; KelV 1.8 * 21:7: 2Sam 7.14; Psa 89.26-27 * 21:8: Salfa: ris Luk 17.29; nəmatan na-vəha-ru-an: ris KelV 2.11.

togəm vi pan dan nəmav təban aGot.*¹¹ Ikad namənas siGot. Emīal hum nəvat gəlgəlan, hum nəvat jasper tomasil hum nakristal.†¹² Nəvōd nəvat hən nabiltivile emətortor, isahsah vi məhat. Ikad nametləkau tovi 12, aņel lotovi 12 loil husur nametləkau galen vīsusua. Len nametləkau galenan, lutos gat nahəsən nahəmar tovi 12 seIsrael. Nəhes esua len nametləkau esua.¹³ Len naist ikad nametləkau itor, len nanot ikad itor, len nasaut ikad itor ale len nawes ikad itor.‡¹⁴ Nəvōd hən nabiltivile ikad nəpaudesen tovi 12 lotokad nahəsən ahai pispisul seTuhsipsip lotovi 12 len gail. Nəhes esua len nəpaudesen esua.

¹⁵ Aņel tosor mai ginau ikad namita nagol hən bisab namita hən nabiltivile mai nametləkau han gail mai nəvōd han.*¹⁶ Nabəlavan hən nabiltivile epitoṽ hən naṗosṗosan han. Ale aņel enənoṽ hən nabiltivile hən namita totəgau. Ale isabi ke nabəlavan han evi nəstatia tovi 12,000.§ (Nabəlavan mai naṗosṗosan mai nəsahsahan han lopitṗitōv).¹⁷ Ale enənoṽ hən nəvōd hən nabiltivile, isaḅ namətortoran han evi nakupit tovi 144.** Ale nakupit siaņel enan epitoṽ hum sinəvanuan.¹⁸ Nəvat hən nəvōd hən nabiltivile evi jasper, ale nabiltivile evi gol toveveu hum nakəlas tomasil toveveu.¹⁹ Nəvat gəlgəlan ṗisi lovəhas nəpaudesen hən nəvōd hən nabiltivile. Nəpaudesen nametəkav evi jasper, na-vəha-ru-an evi safaiā, na-vəha-tor-an evi akat, na-vəha-vat-an evi emeralṭ,²⁰ na-vəha-rim-an evi oniks, na-vəha-məlvtes-an evi karnelian, na-vəha-məlvru-an evi krisolait, na-vəha-məlvtor-an evi peril, na-vəha-məlapat-an evi topas, na-vəha-səņavur-an evi krisopres, na-vəha-səņavur-pisan-esual-an evi jasint ale na-vəha-səņavur-pisan-eru-an evi ametist.††²¹ Nabopita nametləkau lotovi 12 lovi biltinesnes gail. Nabopita esua evi nanesnes esua. Ale nabiltimetṗisal hən nabiltivile evi gol toveveu, tomasil hum nakəlas.

²² Nəsaris naim nalotuan ideh ei. Husur Nasuḅ aGot, aBiltidaņan, mai aTuhsipsip arutoḥ tabtab ei, arovi naim nalotuan.‡‡²³ Namīal hən namityal mai nahəbati savi natideh ei, arobuer, husur namənas siGot emīas kavkav hən nabiltivile enan, ale aTuhsipsip evi namīal han.²⁴ Naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail dereh liyaryar len namīal han, ale nəboņ nakin gail hən navile a pan ləḅəbis lan, dereh lilav nəyalalan salito gəmai.²⁵ Nametləkau han gail losəņav len nəmariboņ kavkav, asike lokəkol boņ ideh, husur nalenmariug dereh təbuer ei.²⁶ Ale naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail ṗisi dereh litariv nəyalalan salito mai natit lotopul həni gəmai.²⁷ Natideh toḅiņbiņal o tosa asike eḅis ei boņ ideh. Nəvanuan ideh togol nəsa aGot tomətahun buni o tolibliboņ, asike eḅis ei boņ ideh. Wake alat, aGot totos gat nahəsaliṭo len nalobulat seTuhsipsip hən nəmauran, galito ṗai dereh ləbis len nabiltivile enan.§§

22

¹ Beti aņel egaii eṽusan ginau hən nawisel sua hən nəwai hən nəmauran, tomasil hum nakristal. Nawisel enan isel dan nabiltihai bətbətah siGot mai seTuhsipsip.*² Isel rivuh hən nametṗisal hən nabiltivile. Len nagəgarhəwisel sua nəhai sua hən nəmauran itov, ale ikad esual am len nagəgarhəwisel togon.* Nəhai eru enan aruṽan vəha-sua husur nahəbati vīsusua. Aruṽan hən navite vəha-səņavur pisan eru len nasihau esua. Nalut nəhai eru enan evi nalukai hən bīrer hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail həni hən ləbimaur.³ Səkad natideh aGot tomətahuni o toke tipansem len nabiltivile enan. Nabiltihai bətbətah siGot mai seTuhsipsip dereh tipat ei, ale naslev san gail lotovi vanuan san gail, dereh lilotu həni.*⁴ Dereh leris nəhon, ale na-tos-gati-an hən nahəsən tipat len nabunəholito.⁵ Asike ikad nalenmariug am, gol namīalan hən namīal mai namityal asike arovi natideh ei, husur Nasuḅ aGot dereh temīal, temīas galito. Ale dereh lesuṽan nakin gail van vi sutuai.*

* **21:10:** Eze 40.2 † **21:11:** Jasper evi nəvat sua gəsaləboi gəḅəkəta tur lan, nətau han tomial o tokəsən o toyanyan. Nakristal evi nəvat tomasil hum nakəlas ale səkad nətau ideh. ‡ **21:13:** Hən naves 12-13, ris Eze 48.30-35 * **21:15:** Eze 40.3 § **21:16:** Nastatia evi namita tovi 185. ** **21:17:** Nakupit evi nabəlavan hən navalan nəvanuan, tuḅat len nakokkob van vəbar nagilen nəņarhuṽəlan. Nabəlavan han pəpadaņ hən nahudhumita. †† **21:20:** Hən naves 18-21, ris Isa 54.11-12. Nəvat galenan lumaiəgai: jasper emial o ekəsən o iyanyan, safaiā iboņboņ ale imasil, akat epəhəpəhw o imasiav be goləboi gəḅəkəta vi lohoim kəkereh, emeralṭ ekəskəsən ale imasil, oniks nətau han etiltile be gəsaləboi gəḅəkəta tur lan, karnelian ebisibis be səmasil savoi, krisolait iyanyan ale imasil, peril ekəskəsən ale imasil, topas iyanyan ale imasil, krisopres ekəskəsən ale imasil, jasint ebisibis ale eləboi bimasil, ametist iboņboņ ale imasil. ††† **21:22:** Naim nalotuan evi naut nəvanuan gail lotolotu hən aGot lan. Be nəboņ aGot totoḥ tin mai nəvanuan san gail, loləboi ləbilotu həni len naut ṗisi, gol ke naim nalotuan savi natideh am. Imaianan, len nabiltivile veveu siGot, səkad naim nalotuan ideh. §§ **21:27:** Hən naves 23-27, ris Isa 60.3-5, 11, 19-20, 52.1; Eze 44.9. Nalobulat hən nəmauran, ris KelV 3.5. * **22:1:** Eze 47.1; Zec 14.8 * **22:2:** Gen 2.9-10 * **22:3:** Gen 3.17; Zec 14.11 * **22:5:** Isa 60.19; Dan 7.18

AYesu satogəmai

⁶ Beti aņel ikel mai ginau ke, “Nasoruan galenan, goləboi gəbeil gəgat len gail, lokitin. Nasuə aGot tolav aNunun mai ahai kelkel ur gail, gai esəvat aņel san hən bevusən naslev san gail hən natit pisi bimasvisi asike idareh.”

⁷ AYesu ike, “Səsəloņ! Asike idareh nogəmai! Avən ideh biņgol husur nasoruan hən na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai, tehəhəvur!”

⁸ Ginau novi aņon notosəsəloņ hən natgalenan, notoris pisi. Ale nəboņ notosəsəloņ, nəboņ notoris natgalenan, nuteh bathurien aņel tovusən ginau hən natgalenan hən nəbilotu. ⁹ Be ikel mai ginau ke, “Sagigol natenan! Ginau novi slev sumən gaiug mai avam gail, ahai kelkel ur gail, mai alat ləbiņgol husur na-tos-gati-an topat len nalobulat egai. Gilotu hən aGot!”*

¹⁰ Beti ikel mai ginau ke, “Sagesusuan nalobulat egai. Sagigol nasoruan hən na-pəhav-utaut-an tesusuah. Husur nəboņ egəm pəpadəņ. ¹¹ Avən ideh togol nəsa sanor, tigol tabtab həni; avən ideh tobiņbiņjal taṽtaṽor, tebiņbiņjal taṽtaṽor tabtab; avən ideh togol nanoran, tigol tabtab hən nanoran; avən ideh totoḥ a tut dan nəsaan, titoh tabtab dani.”*

¹² AYesu ike, “Səsəloņ! Asike idareh nogəmai! Dereh nitariv naṽurpuran sagw hən nəbilav nakonṽurpuran o nəpanismen mai nəvanuan pisi binor hən nagolean salit gail. ¹³ Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot, natubatan mai nanoņan.†

¹⁴ “Alat lotokəkas nahurabat salit gail, lehəhəvur.* Loləboi ləbebisutur len nametləkau gail hən nəbiltivile ale han naṽit nəhai hən nəmauran.* ¹⁵ Avil vivile dan nəbiltivile ikad nalipah gail mai alat lotogol nabehi, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nəmatan, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotoləmas nagəgərasan ale lotogole.

¹⁶ “Ginau aYesu nosəvat aņel sagw hən bikel kot natgalenan mōs alat siYesu len naut tiltile gail. Novi nəkadun nəbathuyah siTevit mai novi nəpasusan siTevit, novi namōso lalan tomtial habat.”*

¹⁷ ANunun aGot mai navensus tovi asoan aTuhsipsip, aruke, “Yesu gegəmai!” Ale avən ideh tosəsəloņ səhoti tike, “Yesu gegəmai!” Avən ideh tomaduh tegəmai. Avən ideh toləņoni, temun kəmas hən nəwai hən nəmauran, naṽurian han toḅuer.*

Nasoruan naməkot

¹⁸ Ginau nukel nalələgauan mai nəvanuan pisi lotosəsəloņ hən nasoruan hən na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai: avən ideh besuhud hən natideh mai nasoruan topat, aGot dereh tesuhud hən navilesir nalobulat egai tosor husur gail, mai atenan. ¹⁹ Ale avən ideh bilav kuv nasoruan ideh dan na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai, aGot dereh tilav kuv natit gail na-tos-gati-an len nalobulat egai tokele dani. Namilen ke, asike ihan naṽit nəhai hən nəmauran, asike ebis len nəbiltivile siGot.‡

²⁰ Ale atenan tokel kot natgalen pisi, ike, “Evoi, asike idareh nogəmai.”

Ganan! Nasuə aYesu gegəmai!*

²¹ Nasuə aYesu māu teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan pisi siGot.§

* 22:9: Hən naves 8-9, ris KelV 19.10 * 22:11: Dan 12.10 † 22:13: Hən naves 12-13, ris Isa 40.10, 44.6, 48.12, 62.11; Psa 28.4; Jer 17.10; KelV 1.8 * 22:14: KelV 7.14 * 22:14: Gen 2.9, 3.22 * 22:16: Isa 11.1, 10; KelV 2.28, 5.5 * 22:17: Isa 55.1 † 22:19: Hən naves 18-19, ris Deu 4.2, 12.32 * 22:20: 1Kor 16.22 § 22:21: Len natosian galevis ta sutuai ike, Nasuə aYesu māu teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan siGot o nəvanuan pisi siGot. Ale galevis losuhud hən nasoruan ganən len nagilen

Na-kel-gati-an Veveu
Nasoruan siGot
len nasoruan ta Uluveu
Na-kel-gati-an Veveu
Maskelynes
New Testament

Naves galevis lotovoi hən datbinau gat gail

Mat 5.3-11 [tab] Navoian siGot van hən nəvanuan gail

Mat 5.16 [tab] Nəvanuan gail leris navoian sam̄ ale sal suh aGot

Mat 5.43-45 [tab] Ləmas bun aenemi sam̄ gail

Mat 11.28-30 [tab] Gəm hən aYesu hən gəbikad nəḡavḡavan

Mat 20.26-28 [tab] Nəvanuan totibau tegəm vi slev sinəvanuan gail

Mat 25.40 [tab] Nəsa gotogole van hən nəbathudud, gugole van hən ginau

Mat 28.19-20 [tab] Mitivan hən nəvanuan gail ləḡegəm vi hai susur sagw gail

Mak 11.25 [tab] Məterubət nəsaan dan avan ideh togol tosa hən gaiug

Luk 6.31 [tab] Gigol nəsa gotoləḡoni ke nəvanuan gail ligole van hən gaiug

Luk 11.2-4 [tab] Na-sor-tuḡ-an

Luk 14.26-27 [tab] Na-husur-aKristo-an

Luke 16.13 [tab] Datodədas datbeum simasta ḡeru

Jon 3.16-17 [tab] Na-ləmas-buni-an siGot

Jon 11.25 [tab] Na-le-məhat-an dan nəmatan

Jon14.1 [tab] Riḡ nəlomit len aGot

Jon14.6 [tab] AKristo səḡon evi piḡal

Jon 14.27 [tab] Natəmat siGot

Jon15.18 [tab] Navile a pan lomətahun alat siYesu

Uman 1.8 [tab] Nəḡon aNunun aGot begəm hən gamit, mitikel ur ginau

Uman 16.31 [tab] Nadəlomian

Rom 1.4 [tab] ANatun aGot, aYesu

Rom 1.16 [tab] Na-kel-uri-an tovoi

Rom 3.23 [tab] Nəvanuan piḡi lovi vanuan nəsaan

Rom 5.1-2 [tab] Len nadəlomian datukad natəmat mai aGot

Rom 5.8 [tab] Naut kəmas dattovi vanuan nəsaan, aGot eləmas bun gidato

Rom 6.23 [tab] Naḡurpuran hən nəsaan, na-viol-kəmas-an siGot

Rom 8.28 [tab] Nə-nau-utaut-an siGot

Rom 8.38-39 [tab] Nəsa eləḡoi beḡəḡehun gidato dan aGot?

Rom 12.1-2 [tab] Viol hən nibemit mai aGot hən mətḡevi esan səḡon

1Kor 10.13 [tab] Natideh totaltal ke datigol nəsaan, ikad naḡisal dani

1Kor 10.24 [tab] Məteləḡon nəsa tovoi hən nəvanuan tile

1Kor 13.4-7 [tab] Na-ləmas-buni-an imabe?

2Kor 1.3-4 [tab] AGot igol nəlon nəvanuan eləḡon ivoi am

2Kor 4.7 [tab] AGot idanḡ

2Kor 4.18 [tab] Nau nəsa topat vi sutuai

2Kor 5.17 [tab] Nəvanuan veveu

2Kor 9.7 [tab] Datehəḡavur hən datḡeviol

2Kor 12.9 [tab] Nəḡon datsədanḡ, nədanḡan siGot epul masuḡ len gidato

Kal 2.20 [tab] AKristo itoh len gidato

Kal 5.22-23 [tab] Naḡit seNunun aGot

Kal 6.4 [tab] Sagenənoḡ hən gaiug mai avan ideh am

Kal 6.9 [tab] Sadatipetəmas hən datḡigol natit tovoi

Efe 2.8-9 [tab] Nə-lav-kuv-gidato-an dan nəsaan evi naviolan siGot

Efe 3.20 [tab] Nədanḡan siGot

Efe 4.25 [tab] Naktinan

Efe 4.26-27 [tab] Nəlöl paḡpaḡ

Efe 4.28 [tab] Navənvənahān

Efe 4.29 [tab] Nasoruan tomədas nəvanuan teḡuer

Efe 6.1 [tab] Lahutai mai aTata mai aNana

Efe 6.12 [tab] Datubal mai nabiltidanḡan hən nəmargobut

Flp 4.5-7 [tab] Nakəmkəman, natəmat, sadatinau masuḡ hən natideh

Flp 4.12-13 [tab] Nədanḡan

Flp 4.19 [tab] Natideh dattom̄idol hən̄i

Kol 1.15-17 [tab] Len aKristo, aGot igol natit piḡi tosh

Kol 3.2 [tab] Nənauan

Kol 3.13 [tab] Narubətian hən nəsaan

Kol 3.15 [tab] Natəmat togəm len aGot

Kol 3.23 [tab] Natideh gotogole, gole hum siNasuḡ

- 1Tes 3.12** [tab] Məteləmləmas bun gamit gabag
1Tes 4.3 [tab] Naitian tosa
1Tes 5.17-18 [tab] Na-sor-tuṽ-an
2Tim 1.7 [tab] Namətahwan
2Tim 3.16-17 [tab] Natosian siGot
Ipru 2.18 [tab] Nəltalan ke datigol nəsaan
Ipru 4.12 [tab] Nasoruan siGot
Ipru 4.16 [tab] Nəlon aGot itanjis gidato
Ipru 10.24-25 [tab] Datigol dateləjon tivoi am len nəlodato
Ipru 11.1 [tab] Nadəlomian
Ipru 12.1-2 [tab] Datekəta bun tabtab len aYesu
Ipru 13.5-6 [tab] Nəvat, samteləjon masuṽ həni
Ipru 13.8 [tab] AYesu sagəgel boṽ ideh
Jem 1.5-8 [tab] Us aGot hən namitisau hən nəmauran tonor
Jem 1.17 [tab] Navoian siGot
Jem 1.19 [tab] Nasəsəlorjan
Jem 1.22 [tab] Gol husur nasoruan siGot, sagesəsəlorj kəmas həni rjai
Jem 4.7-10 [tab] Rinj gaiug len nəvəlan aGot
Jem 5.16 [tab] Kel ur nəsaan samit gail mai gamito gabag
1Pi 3.15-16 [tab] Məteutaut hən mətbisor vəsvəsai nə-vatvat-viri-an samito
1Pi 5.7 [tab] Sa-nənanuan samit tetuhatuh
2Pi 3.9 [tab] AGot emətahun avan ideh bimasig buni
1Jon 1.9 [tab] Datikel vəhot nəsaan sidato, aGot dereh terubati dan gidato
1Jon 2.3-6 [tab] Gol nəsa aGot tokele
1Jon 3.18-19 [tab] Na-ləmas-buni-an satevi soruan rjai
1Jon 4.7-8 [tab] Dateləmas bun gidat gabag
1Jon 5.18 [tab] Nəbathudud siGot
KelV 3.20 [tab] AGot ike tilav kuv gidat dan nəsaan

Natiksonari

A.D.: Nasihau tohusur nēpasusan siYesu Kristo.

aís: [*nəais*] Nəwai todaŋ nəboŋ tosusus buni vakot.

ak: [*nəak*] Nəbilitibot aNoah toum həni hən nəbathudud san mai natit tiltile gail lotomaaur asike ləbimat len nəbilitius mai nilev tokabut gol navile a pan.

akat: [*nəakat*] Nəvat sua nətau han topəhapəhw o tomasiav be goləboi gəbəkəta vi lohoim kəkereh.

alos: [*nəalos*] Nəhai sua, nalut gail lotomərtortor. Nalut nəalos lutov pəpadaŋ hən nətan ŋai. Nasuhut nalut nəalos evi hai pəhas naJu gail ləbēvəhas niben nəvanuan tomat həni hən asike biBo tutut be hən biPat bəbəlav. Nalut nəalos ehum naluvera.

alfa: [*alfa*] Len nəalfapet silat a Kris, alfa evi naleta nametəkav.

ametist: [*nəametist*] Nəvat nətau han tobəŋboŋ ale imasil.

Appa: [*aAppa*] Nasoruan sua len nasoruan ta Aram, namilen ke Tata.

Areopakus: [*nəAreopakus*] Nəvehuh sua tokad nahəsan nagot hən nəbəlan silat a Atens, mai lokis nəmatsistret gail lotobəth lan nəAreopakus am.

baptais: [*ibaptais*] Aŋon eduŋ nəvanuan gail len nəwai ale ipat kuv galito. Igole hən ləbēvusan nəpairan dan nəsaan salito, mai nautautan hən nəmauran toveveu.

bathuyah: [*nəbathuyah*] Nəboŋ datbisor husur nəbathudud sidato datoləboi datbisor husur alat lototoh sutuai tia, atəmadit gail, atabədit gail, alat lotopas galit mai alat lotopas galit am sutuai sutuai. Datokis galit piSi nəbathuyah sidato. Alat lotohusur gidato, anatudit gail, aməhaibəgw gail, anatulit gail van van datokis galit hən nəpasusan sidato.

B.C.: Nasihau gail lotopat a mo hən nəpasusan siYesu Kristo. Ale datuke A.D. hən nasihau lotohusur nəpasusan san.

bea: [*nəbea*] Narivatəvat katkat totibau, tobəlav səhor nəvanuan. Niben kavkav ikad navurun, ale iyar len narien ivat hum narivatəvat be eləboi biyar hum nəvanuan len narien eru.

boŋ hən Nabəbaŋan: [*Nəboŋ hən Nabəbaŋan*] Nəboŋ sua seJu gail totibau. Len nəboŋ enan ləsəhan, lobəbaŋ mai aGot. Abiltihai tutumav etutumav hən bəbəbaŋ sil nəsaban mai nəsaan seJu gail. Nəboŋ enan ipat len nahəbati Septeba o Oktoba ŋa len nahəbati eru enan nətas isa masuŋ hən nawolan.

bras: [*nəbras*] Nametəlai sua nətau han toyaŋyaŋ. Len nəbras ikad nakopa mai nametəlai sual am lokisi hən nasiŋk artoḃon. Nasiŋk evi nametəlai tokabut gol nəkapa.

brons: [*nəbrons*] Nametəlai sua todaŋ, nətau han tomial kəkereh hun nakopa. Len nəbrons ikad nakopa mai natin artoḃon.

bubur: [*abubur; nabubur*] Nasoruan siGot bike nabubur o abubur, evi nəvanuan ideh gotoləboii, gotoləmasi, gotoriŋ nəloŋ lan, savi natəbarehreh o naulumŋan gotoləŋoni o gotoke giləh maii. (Geris Jon 15.13–15.)

biltihai tutumav: [*abiltihai tutumav*] Avan sua toil a mo hən ahai tutumav gail. Vəhasua len nasihau viSusua ebis len naim siGot len Naut Tolo hən Naloan gail, nahudhuim lohoim buni len naim siGot. Ebis hən biGol nəda hən narivatvat totutumav hən gail beturtur, hən nəvanuan gail ləbiveveu dan nəsaan salito. Nəboŋ nasoruan siGot toke abiltihai tutumav gail, lovi alat lotovi abiltihai tutumav a mo mai ahai tutumav gail lotoil a mo. Len nasoruan ḃonḃon datuke *hae pris* mo *jif pris*.

biltiluḃoh hən nasoltia: [*Nabiltiluḃoh hən nasoltia*] Nabiltiluḃoh hən nasoltia ikad nasoltia lotovi 600 lan.

biltiwai Kalili: [*Nabiltiwai Kalili*] Len naut a Kalili ikad nabiltiwai nabəlavan han tovi 21 km mai nəposəposan han tovi 8 km. Ikad nəhes eru am. Lokisi hən nabiltiwai Tiperias (Jon 6.1) mai nabiltiwai Kennesaret (Luk 5.1) am.

buvimal: [*nəbuvimal*] Ehum navibu tokad nəbur gail lan. Nəvanuan toramramte həni eḃuv lan ale eriŋ nəŋarhuvəlan gail len nəbur han gail hən bəgəgel hən nəwalan han.

det: [*inadet*] Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad navite lotohanhani. Len naut a Israel lobilbil hən nəpashət nadet hən ləbēvūsani ke losəhor aenemi salito gail len nəbəlan. Lobilbil həni am len nahəhəvuran.

didimair: [*edidimair*] Nəvanuan todidimaur egəgel hən nənaan san akis, sənau ləboi nəpisa tonor hən bəhusuri.

elefant: [*naelefant*] Nabiltirivatəvat niben totibau. Nədariŋan aruposəpos, nahunusun ebəlav masuŋ hum nəmat, ale ikad narivon eru artobəlav habat.

emerald: [*naemerald*] Nəvat sua nətau han tokəskəsan, ale imasil.

Epikurian: Galit lodəlom ke nahəhəvuran evi nəbathu nəmauran, ale bīkad nagot ideh, nəvanuan lovi naut kəmas hən galito.

Farisi: [*naFarisi*] Avan ideh len nəpati hən napolotik sua, tohushusur gat nakelean todan pisi, ale topatpat gai məhat həni. Edəlom ke ikad na-le-məhat-an dan nəmatan, mai aGot eil a mo mai iwol hən natit pisi.

fik: [*nafik*] Ikad nəhai sua len naut a Israel. Ləbimabule len naut tovoi həni, eləboi bətibau, ale nalute iposəpos. Nəboŋ tovan, nəvit nəhai nafik ihehe, ale nəvanuan loləmas ləbīhani. Lokis nəhai enan hən nafik o nəhai nafik, ale lokis nəvit nəhai enan hən nafik.

flaks: [*nəflaks*] Natuhhai sua tokad natret gail len natubulon. Luvai natret gail hən ləbīkad nəkaliko tovoi.

frankinsens: [*nafran*kinsens] Nəda hən nəhai sua. Nəboŋ nəda tomasmas, egəm vi hai pəhas. Naju gail lovəhas niben nəvanuan tomat həni. Naju gail lurer hən nəvanuan həni, ale len nalotuan salito lopəŋasi len natutumavan husur nəbon tosusau.

foks: [*nafoks*] Ehum natuhlipah nagilen totibau. Akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai nəvide hum nahit tosusuah gai. Itohtoh len nabur len tan.

Friman: Naut pisi len naut a Rom lukad alat lotovi slev a mo be ləsavī slev am, lukad nəmakuvan tia.

gavna: [*nəgavna*] Nəvanuan toil a mo hən naprovens ta Rom lokisi hən agavna. Imaienan, nəboŋ lotopas aYesu, Kwirinius evi gavna len naprovens Siria, nəboŋ aYesu tomat, aPontius Pilate evi gavna len naprovens Jutea.

gol: [*nagol*] Nametəlai sua tomədmədau, nətau han toyanŋan buni. Nagol sətəŋ. Nəvat hən gəbevur nagol etibau gol ke evi nametəlai sekiŋ gail.

gomah: [*igomah*] Napəhəvut bīkab buni, nahurabat san gail bivoi habat, bəpəhas buni, datuke igomah. Ləbitai nəwag hən nəwag bivoi buni datuke nəwag igomah. Avan ideh bisor hən nasoran san bəgəlgəlan, bəbutələs hən datbədəlomi, datuke nasoruan san igomah buni.

hai kelkel ur: [*ahai kelkel ur*] Nəvanuan tokel ur nasoruan aGot tokel maii. Len nasoruan bənbən datuke profet.

hai pispisul: [*ahai pispisul*] Nəvanuan aYesu tolekis həni, totabtabuh lan hən bīkel ur napisulan san, na-kel-uri-an tovoi, mai nəvanuan gail hən natohan pipihəbəlan aGot bətibau am tabtab. Len nasoruan bənbən datuke aposol.

hai pusan: [*ahai pusan*] Nəvanuan topuspusan. Galevis lovsusan nəvanuan gail hən nalo siMoses, be aYesu evusan nəvanuan gail hən natohan pipihəbəlan aGot mai nəvide tovoi aGot toləŋoni. Lokis aYesu hən Hai pusan. Len nasoruan bənbən datuke tija.

hai susur: [*ahai susur*] Avan ideh tohusur tabtab hən avan ideh, tośəsələŋ hən napusanan san mai tośəsələŋ husuri, togol nəsa gai tokele. Len nasoruan bənbən datuke disaepol.

hai tutumav: [*ahai tutumav*] Avan ideh toum len naut siGot a Jerusalem. Etutumav hən naviolan nəvanuan lotoviol hən gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail moś nəvanuan gail hən bəpur kuv nəsaan salito. Len nasoruan bənbən datuke pris.

hai wolwol: [*ahai wolwol*] Nəvanuan towol hən nəwag wol. Len nasoruan bənbən datuke kapten.

hai tivtvtan: [*nəhai tivtvtan*] Nəvanuan toke timabul nawit marireu ibanŋis nəhai tivtvtan len nabuluk. Ale atenan iwol, nabuluk eliv nəhai tivtvtan van, ale etivtiv tan van, nətan esəŋav, utaut hən aten bīmabul nawit lan. Datoləboi datbīkele am ke nəhai tivtvtan ekir pūpul nətan.

hani: [*nəhani*] Natit tohehe masuv topat len naim sesukapak.

Hermes: [*aHermes*] Nagot tovi ahai pispisul sinagot gail silat a Kris.

Herot: [*aHerot*] Len Na-kel-gati-an Veveu ikad aHerot itor:

1. Herot toyalyal evi kiŋ hən naprovens Jutea nəboŋ lotopas aYesu (Mat 2.1-22; Luk 1.5).
2. Herot Antipas anatan aHerot toyalyal eil a mo len naut a Kalili mai naut a Perea. Evi gai totaŋ gat aJon Baptais ale tota kotov nəkadun (Mat 14.1-12; Mak 6.14-29; Luk 9.7-9). Ale evi gai tokot hən aYesu ale tośəvati təlmam van hən aPilate (Luk 23.7-12).
3. Herot Akrippa evi aməhaiəban aHerot toyalyal. ASisa ta Rom itabtabuh len aHerot Akrippa hum akiŋ hən naut a Kalili, naut a Perea, naut a Samaria mai naut a Jutea. Evi Herot Akrippa togol aJemes avan aJon tomat ale totaŋ gat ahai pispisul gail. Be natugulas ihani imat (Uman 12.1-24).
4. Herot Akrippa anatan aHerot Akrippa ehusur atəman hum akiŋ hən naut a Jutea. AHerot Akrippa enan mai avavinen nahəsən aPernis, arobətah mai aFestus hən

lotosəsəloŋ hən aPol. Ale aHerot enan ikel uri ke aPol sagol natideh tonor hən bimat sile. (Ris Uman 25.13–26.32.)

hisop: [*nahisop*] Natuhhai sua nəḥon tosusuu. Nəpashət nahisop, evi natsua naJu gail lotokade len nalotuan salit gail (Exo 12.22; Lev 14.4, 6, 49-52; Num 19.2-6).

hotel: [*nahotel*] Naim sua gotoŋavŋav lan, gotohanhan lan, gotopatpat lan len nəyaran saŋ. Goŋur natohan len nahotel husur nəmariboŋ viŋusua.

hulahul: [*fehulahul*] Nəboŋ nalipah tosesəloŋ hən nabuai tois lilihai o lathutai lotohut nəman, ile məhat, eil, ipair hən nəhəon van hən nəwəlan, namətan arosəŋav, nədariŋan aroil vi məhat. Ehulahul. Len nasoruan ta Iglan luke *alert*.

hurhuwain: [*nahurhuwain*] Alat a Jutea ləsəkad nabotel ideh gol ke loŋbir nəwain veveu burhulun nahurhunani o nahurhusipsip hum tovi botel.

ikel: [*naikel*] Nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori.

il-buri-an: [*na-il-buri-an*] Nəvanuan biŋsor len na-il-buri-an, gai eil bur naməmauan mai namətəhwan, ale isor.

im nabonbonan: [*naim nabonbonan*] Len navile piŋsi naJu gail lukad naim lotoḥonbon lan hən ləḥəvururŋ nasoruan siGot mai ləḥəpusan həni. Lulotu len naim enan, be saŋi naim siGot, husur ikad naim sua ŋai siGot topat len nabiltivile Jerusalem.

im siGot: [*naim siGot*] Ipat len nabiltivile Jerusalem. Ikad naholəvat todar visi mai nəvanuan gail lotoum ei. Galevis lotutumav hən naviolan nəvanuan lotoviol hən gail mai aGot, galevis lokətkəta kəkol hən naholəvat hum nalipah gail. Len nasoruan siGot evi naim esan tokad Naut Tolo Masuŋ lohoim. Abiltihai tutumav eləboi bebiŋ len Naut Tolo Masuŋ enan vəha-sua ŋai len nasihau toŋsua.

intəres: [*naintəres*] Gəḥeriŋ nəvat saŋ len nalulutar, dereh tepisan nəvat ideh am. Ale naintəres evi nəvat, nəvat saŋ topasi nəboŋ topat toḥəlav len nalulutar.

ist: [*naiŋst*] Govi ist nəboŋ gotovi lan naut namityal toviŋan.

itian tosa: [*naitian tosa*] AGot idam hən nəvanuan biŋgol naitian mai asoan tolah kitin mai ŋai. Naitian ideh am evi itian tosa ale aGot emətəhun buni. Ris Lev 18.6–23.

jasint: [*nəjasint*] Nəvat nətau han tobisibis ale eləboi biŋmasil.

jasp: [*nəjasp*] Nəvat sua nətau han tomial o tokəsan o toyanŋaŋ.

kako: [*nəkako*] Nəboŋ dattousan natit gail len nəwag wol o nəlanis datokisi hən nəkako. Ale nəboŋ nəwag wol tobar naut tovi lan edədaŋ ei gol ke nəkako ipat a ut. Imaienan, nəkako evi natit nəwag wol o nəlanis topat gail van.

kamel: [*nəkamel*] Narivatəvat sua nəmadun toŋsah. Ihanhan naliol hum nabuluk be eləboi biyar beḥəlav, namunan eḥuer. Husur enan lorinŋ natit gail len nəmadun hən bevuŋi len naut masmas gail.

karnelian: [*nəkarnelian*] Nəvat nətau han tobisibis, be səmasil savoi.

kat: [*nəkət*] Natsua dattousan natideh toḥəlas lan tokad nawil tarhəte mai tarhəte. Ikad nəkat nahos o nabuluk o nəvanuan toliŋ van, ale ikad nəkat tile nəvanuan toŋsul həni hum dattosul hən nawilbaro.

kelean todaŋ: [*nakelean todaŋ*] Natideh aGot o nabiltivanuan tokel idan hən nəvanuan ləḥəhusuri. Nakelean lotodaŋ mai nə-kai-tasi-an gail aGot tokel mai aMoses hən alat aIsrael ləḥəhusur gail hən ləḥəkad natit aGot tokel gat gail, naJu gail lokis natgalen piŋsi hən nalo.

kel-gati-an: [*na-kel-gati-an*] Nəboŋ avan ideh tokele ke dereh tigol natesua o tigol natesua balai, nəsa todaŋ hən biŋgole timasmaienan. Nəsa tokele evi na-kel-gati-an. Len nasoruan ḥonḥon datuke *promes*.

kemkeman: [*nakemkeman*] Len nasoruan ta Uluveu datuke həḥəvur, len nasoruan ta Avoh luke kemkem. Ale len nasoruan siGot ike nahəḥəvuran hən nasoruan *welkam* mai *glad* ale ike nakemkeman hən nasoruan *joy*.

kes: [*nakes*] Nəhai bətbətah tokad narien toru ŋai toil len nətan. Nəboŋ avan ideh toḥətah len nəhai bətbətah a məhat, eləboi beŋeriŋ narien gəlar lan.

kəlas: [*nəkəlas*] Natit tomasil dattoləboi datḥəkəta tur lan. Idaŋ ale biḥəh dereh timapulḥul. Nakəlas biŋkad nasilva tarhəte datokisi hən nakəlas sal be datsaləboi datḥəkəta tur lan, nəboŋ dattokəta vi lan, datoleleduŋ ale datoris nəḥodato.

koin: [*nakoin*] Nəvat lotogole hən namətəlai nagol, nasilva o nakopa. Loŋvur natit gail hən nəvat galenan, ale evi napurḥuran hən nauman.

komada: [*Nakomada*] Avan ideh toil a mo hən nasoltia gail.

kopa: [*nakopa*] Namətəlai sua toḥəmədəu, nətau han tomial. Nəboŋ nakopa totaŋ, egəm kəkəkəsan. Len naut a Vanuatu a mo datukad nakoin lotovi kopa. Nakoin hən nəwan vatu mai nakoin hən natu vatu arovi kopa.

- kreþ:** [*nakreþ*] Ikad nêhau sua tovan len nabiltihavhæte. Navit nêhau enan ihehe masuŵ, ale lupal dasdas navit nêhau hæn nasuhute bisel. Nasuhute topat tobêlav kækereh egëm vi wain. Navite mai nêhau, lokis gëlar þisi hæn nakreþ.
- krisolait:** [*nakrisolait*] Nêvat nêtau han toyanjan ale tomasil.
- krisopres:** [*nakrisopres*] Nêvat nêtau han tokæskæsan ale tomasil.
- kristal:** [*nakristal*] Nêvat tomasil hum nakêlas, sêkad nêtau ideh.
- Kristo:** [*aKристо*] Nêvanuan alat a Israel lotovatvat viri, nêvanuan aGot totabtabuh lan hæn bilav kuv alat a Israel dan naenemi salit gail. Be aGot itabtabuh lan hæn bevi kin silat lotorin nêlolit lan, savi kin hæn naut sua hum aTevit tovi kin hæn naut a Israel ta sutuai.
- kul:** [*ekul*] Nêboþ avan ideh sêdan husur tomêsah, niben tomêhav o salêboi þigol natsua, datuke ekul.
- kulan:** [*nakulan*] Datþisor husur nakulan sivan ideh, namilen ke gai sêkad nêdanjan.
- kumin:** [*nakumin*] Nêþon namisurhut nakumin esusau, ale lorin namisurhut gail len nêhanian.
- kupit:** [*nakupit*] Evi nabêlavan hæn navêlan nêvanuan, tuþat len nakobkob van vêbar nagilen nêþarhuvêlan. Nabêlavan hæn nakupit pêpadan hæn nahudhumita.
- kuvôl:** [*ekuvôl*] Nêboþ tokad natit tosôbur ale gulekis hæn natit tovoi sêhor gail am, gokuvôl. Gêbekuvôl hæn naieh len nabilikoro, namilen ke gulekis hæn naieh tovoi sêhor ideh gail am lotopat len nabilikoro.
- lat lotokêtkêta kêkol hæn naim siGot:** [*alat lotokêtkêta kêkol hæn naim siGot*] Naim siGot ikad naholêvat todar visi. Ahai tutumav gail mai nêvanuan len nahêmar a Levi loum len naut enan, be len nahêmar a Levi, galit galevis loum hum nalipah sêbiltihai tutumav. Lokêtkêta têban naut enan mai lokêtkêta kêkol hæn naim siGot hæn avan ideh asike bêmêdasi.
- lepat:** [*nalepat*] Nabiltiþus katkat nêtau han tomial hum naliol tomasmas. Nalepat egêgêris.
- leprosi:** [*naleprosi*] Evi namêsahan hæn nahurhuben nêvanuan togêgel hæn nêtau han hæn bægêm pêhapêhw. Len nalo siMoses nêvanuan tokad namêsahan tomagenan timasrin gabulan nêvanuan gail am hæn bitoh a tut dan galito. Gai eþinþinal len nabunusian sinalo. Nêboþ namêsahan tonon, ivan hæn ahai tutumav hæn bêbunus vahvahur niben. Asike bisab namêsahan ideh am, ikel uri ke avan enan iveveu, elêboi bêtêlmam vahim.
- Levet:** Len nasoruan ta mo datokis napêhævut toyalyal hæn Levet hum dattokis naulumnan toyalyal hæn Nasub.
- linen:** [*nalinen*] Nêkaliko pêhapêhw tokat udud lotovaii hæn natret gail topat len nalut nêflaks. Nêvanuan gail lolêmasi husur sagol naut topud hæn avan ideh tosun nahurabat lotosode hæn nêkaliko enan. Naju gail lorun gol niben alat lotomat lan.
- lion:** [*nalion*] Nabiltiþus katkat nêtau han tomial hum naliol tomasmas. Nalion ulumnan ikad navurun lêblêbah todar vis nêhon.
- lipah:** [*alipah*] Avan ideh tohut nêvanuan tosa gail lotôbur kotov nalo hæn naut. Itah gat galito, erin galit len naim bêbanjis o len nakotan. Len nasoruan þonþon datuke polis.
- lo:** [*nalo*] Len naut galevis len nasoruan siGot, nalo evi nalobulat erim aMoses totos gail len natubatan hæn nasoruan siGot. Ale len naut galevis naju gail luke nalo, be namilen ke nasoruan siGot kavkav. Ale len naut galevis am nalo evi nêsa aGot tokai tasi mai nakelean limasgol husuri.
- lokust:** [*nalokust*] Ehun natohtohlomêtu, ihanhan natideh tokêsan ale egëm len nabiltivêshete tohum nêmarigw. AGot idam hæn alat a Israel lêþihan nalokust.
- madihdih:** [*imadihdih*] Natideh dattoke tomadihdih ipat magenan akis, gole ke datþike naburhuwai imadihdih, namilen ke naut kêmas dattovêvaut kuv nêwai tosôbur, nêwai ipat þitþitov þai. Nêdanjan siYesu imaienan, naut kêmas galevis ivan dani, nêdanjan san ipat þitþitov þai.
- mail:** [*nemail*] Nêmail silat a Rom evi namita tovi 1500.
- malperi:** [*nêhai malperi*] Nabiltihai tokad nêharhæte topat nasihau tosôbur, toharhar têlmam. Ivan hæn navit len natuhhavhæte. Nêboþ navit nêmalperi tomen ibonþon buni o imotmot ale ihehe masuŵ.
- manman:** [*imanman*] Nêboþ avan ideh toris natesua totile masuŵ, iþan habat lan, nabunon esêjav, namêtan gêlaru arosêjav.
- mapol:** [*nêmapol*] Nêvat tokab masuŵ husur tokad nêtau tiltile gail. Loum hæn naim gail mai nêlablab gail hêni.
- maribon:** [*nêmaribon*] Len nasoruan siGot nêmaribon evi nêboþ sua kavkav, nalennêyal sua kavkav mai nalenmariug sua kavkav.

matuan: [*nəmatuan*] Nəboŋ dattomabul nəhanian, itov, ale iʋan. Hum ma toʋan hən nəʋite, hum ma toʋan hən nəhanian tin pipitan. Ale nəboŋ nəhanian tomatu datutarive o datokir susuri. Alat aIsraël lotomabul nəwit, nəboŋ tomatu luta kokotovi. Ale datokis nəboŋ enan hən nəmatuan. Len nasoruan ta Iglan datuke *harvest*.

merikel: [*namerikel*] Natesua avan ideh saləboi biŋole, be nəboŋ aYesu togole, nəvanuan piŋi lumanŋmaŋ lan.

məlauah: [*naməlauah*] Nələblab topat mashuwag.

mənas: [*namənas*] Nəkabkabilan mai na-miäl-habat-an togəm len aGot, ale topat len naut aGot totoh lan. Len nasoruan ta Iglan, datuke *glory*, be nasoruan enan ikad namilen tile am toke nəyalalan.

mər: [*namər*] Nəda hən nəhai sua. Nəboŋ nəda tomasmas, egəm vi hai pəhas. NaJu gail loʋəhas niben nəvanuan tomat həni, ale loʋəŋas namər hən nəboŋ nəbasuhab bəsusau.

mīna: [*namina*] Evi nakoin silat a Kris tovi nəvat hən nəpūrɸuran hən nauman hən nahəbati totor.

mint: [*namint*] Naluhai sua nəboŋ tosusau. NaJu gail loriŋi len nəhanian.

mitisau hən nəmauran tonor: [*namitisau hən nəmauran tonor*] Namitisau evi naləboian dattokade husur dattosəkul, o naləboian dattokade hən dattogol natsua. Ale avan sua ikad namitisau hən biʋawag, avan tile ikad namitisau hən bəum hən naim o hən bəvətəh navus mai nəwei, be ləsəkad namitisau hən nəmauran tonor. Avan ideh tonau naləboian tokade len nəmauran san, ale tonau nəsaban san gail, be togol nəvide tonor aGot tohəhəʋur həni, gai ikad namitisau hən nəmauran tonor.

Nasub: [*Nasub*] Len nasoruan siGot nasub ikad namilen tiltile gail. Nəboŋ toboŋ husur naslev mai nəmasta san, naslev ekis amasta hən Nasub. Nəboŋ avan ideh tosor mai nəvanuan totibau o nəvanuan tovat nəhes, ekisi hən Nasub. Vəha-səbəsəbur nəvanuan gail lokis aYesu hən Nasub husur loputsani len nənauan salito. Alat lotoriŋi nəloŋit len aYesu lokisi hən Nasub husur tomat hən ləbiƷkad navoivoian mai aGot, mai nəmauran vi sutuai. Ale len nasoruan siGot ta mo lokis aGot hən Nasub aGot.

Natun aGot: [*aNatun aGot*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni.

Natun Nanoran: [*aNatun Nanoran*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni.

Natun Nəvanuan: [*aNatun Nəvanuan*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni. Datusabi len nalobulat Daniel hum tovi aKristo (Dan 7.13-14), be len naut sual am len nalobulat enan (Dan 8.17), mai len nalobulat Ezekiel, anatan nəvanuan evi nəvanuan ŋai, səvi aYesu.

nau-utaut-an: [*nə-nau-utaut-an*] Nəboŋ gotosor utaut həni ke gigol natsua, gusor mai nəvanuan tile gail. Gəbiŋau utaut hən gəbiŋol natsua, gunau len gaiug səbom.

not: [*nanot*] Govi not nəboŋ namityal tovisi len navələm nəmatu. Len naut a Uluveu datuke datovi pan.

oil: [*naoil*] Natit tohum nəwai be tobutelas. Nəboŋ dattobul həni mai nəwai, isal pəniwai. Ikad naoil tiltile gail, naoil ipat len nəpus, ipat len nəlal mai nabəŋletw, ale datobir naoil tile len naenjin hən biŋam biʋoi. NaJu gail lugol nabiltivat erib, bul dasdas nəvit naoliv hən ləbiƷkad naoil han.

oliv: [*naoliv*] Ikad nəhai sua len naut a Israel. Nalute imanivəniʋ ale ikad nəʋite. NaJu gail lugol nabiltivat erib, bul dasdas nəvit naoliv hən ləbiƷkad naoil han. Len nasoruan siGot datokis nəhai enan hən naoliv o nəhai oliv, ale lokis nəvit nəhai enan hən naoliv.

omeka: [*omeka*] Len nəalfapet silat a Kris, omeka evi naleta naməkot.

oniks: [*naoniks*] Nəvat sua nətau han totiltile be gəsələboi gəbəkəta tur lan.

pali: [*nəpali*] Nəpali evi liol sua tokad namisurhute. Hum namisurhuwit, nəvanuan lolis dasdas namisurhupali gail hən bəgəm vi flaua hən ləbiƷpan nabəta həni.

panismen: [*nəpanismen*] Nəboŋ gotogol tosa, ikad natesua todan biƷbar gaiug, nəpəŋasan o natunusian o nabilasian o natohan len naim bəbənjis.

Pasova: [*nəPasova*] Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhəʋur hən nəboŋ aGot togol piŋi ahai a mo silat a Ijip lotomat be səbar alat a Israel.

paus: [*nəpaus*] Len nasoruan siGot egai ikad namilen eru. Esua, natsua lotopat nəvat bərhulon. Togon, natsua lotosiriv hən nəbu nəbalan lan hən ləbiƷpati van.

peril: [*nəperil*] Nəvat nətau han tokəskəsan ale tomasil.

perŋan: [*ipərŋani*] Datbike nəmargobut ipərŋan naut piŋi, namilen ke naut piŋi evisivis lohəim mai vivile. Datbike nəhanian ipərŋan naut piŋi, namilen ke loʋəpəhun nəhanian van hən naim piŋi, ideh səpar. Datbike na-kel-uri-an tovoi ipərŋan naut piŋi, namilen ke nəvanuan len naut piŋi losəələŋ həni.

- pəhav utaut:** [*epəhav utaut*] Aván ideh íkel ur natideh savisi sal, be dereh tevisi balai. Len nasoruan siGot, nəvanuan gail lotomaienan lukel ur nəsa aGot tokele ŋai. Len nalo siMoses ikele ke, nəboŋ aván ideh tophəhav utaut, asike bisarpoh, nəvanuan gail limastubuni (Deu 13. 1-5).
- rue:** [*narue*] Naluhai sua nəbón tosusau be nabus han tokon. NaJu gail lugol nalukai nareran hənı ale lorinji.
- reven:** [*nareven*] Evi nəman naməsav tomermer. Etibau ale ihanhan natideh, hum namisurhutit gail, natit tomat gail, nəvite, mai natuhtit tokələh gail.
- rubat:** [*erubati*] Nəboŋ dattogol nəsaan datimaspanis sile, ale nəpanismen evi matan. Nəboŋ aGot torubət nəsaan dan gidato, ehum tokas kuvi hən asike datbipanis sile am. Datbike nəsaan sidat imarubət, namilen epitpitov. Len nasoruan bənbəon datuke *fogif*. Len nasoruan siGot, nəboŋ toke sah rubati, namilen ke nəhau tobanjis gat natsua səbanjisi am.
- saan:** [*nasaan*] Datupair dan aGot, datugol nəsa aGot tomətahuni, nəsa togol dattopəpəhw dan aGot. Nəsa aGot toke tosa, datugolgole. Ale nəsa aGot toke tovoi, enan datsagole.
- saban:** [*nəsaban*] Len nəmauran sidato datohusur suluŋ nəpısal tonor.
- safaia:** [*nəsafaia*] Nəvat sua nətau han toboŋboŋ ale imasil.
- salfa:** [*nəsalfa*] Nəvat sua nətau han toyanyan. Goləboi gəbisabi pəpadan hən nəhab a Bu.
- Sanhitrin:** [*nəSanhitrin*] Naluŋoh hən alaluman totibau seJu gail lotobətah hum nakotan. Alat lotobətah len nəbənbonan enan lovi: abiltihai tutumav, alat lotolav namilen a mto mai nəbathudud galevis salito, alat lotoil a mto hən naJu gail mai alat lotokad namitisau hən nalo siMoses. Len nasoruan bənbəon datuke *kaonsel blong ol man Ju*.
- Sappat:** [*nəSappat*] Nəmaribəŋ aGot torinji ke tovi nəmaribəŋ hən nəŋavŋavan. NəSapat seJu gail etubət nəboŋ namityal tomasur len nəFraite ale ivan vəbar namityal tomasur len nəSatete.
- sata:** [*nəsata*] Nəsata ehum nəhad naJu gail lorinji nəflaua lan nəboŋ lotobul dasdas namisurhuwit. Datsaləboi namələsan han, be datoləboi ke nəsata totor hən nəflaua evi nəflaua tosobur.
- Sattiusi:** [*naSattiusi*] Aván ideh len nəpati hən napolitik sua, sadələm ke ikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Galit isoŋur lovi ahai tutumav mai abiltihai tutumav gail.
- saut:** [*nasaut*] Govi saut nəboŋ namityal tovisi len nəvələm nəmair. Len naut a Uluveu datuke datovi məhat.
- Selot:** [*naSelot*] Nəvanuan len naluŋoh sua lotoke naut a Jutea təpəpəhw dan alat a Rom, lotoke libal mai galit hən naut a Rom asike teil a mto hən naut a Jutea am.
- senturion:** [*nasenturion*] Nasoltia toil a mto hən nasoltia lotovi 100.
- Seus:** [*aSeus*] Nagot toil a mto hən nagot pısi silat a Kris.
- səkəl:** [*nasəkəl*] Len nasəkəl, nəvanuan enənoŋ hən namələsan nametələi gai toləboi mai namələsan hən natit gai saləboi, hən bələboi namələsan hən natenan.
- səkul:** [*esəkul*] Len nasoruan siGot, namilen səkul evi səkul hən namitisau, savi nalotuan.
- sikamōr:** [*nəhai sikamōr*] Evi nəbiltihai nəda hən tophəpəhw. Nəvit nəhai nasikamōr iyanjan o ebisibis nəboŋ tomen ale nəvanuan luhanhən gail.
- silva:** [*nasilva*] Nametələi sua, nətau han tomasiav. Nəboŋ nasilva totan, egəm motmot. Gegai datukad nakoin lotohun nasilva. Nakoin hən naten vatu, nakoin hən natwenti vatu mai nakoin hən nafifti vatu lohun nasilva.
- sinamon:** [*nasinamon*] Nahurhuhai sua nəbón tosusau lotorinji len nəhanian hən ləbigol nabus han bivoi.
- Sion:** Len Nasoruan siGot, lokis nəbiltivile siTevit hən naut a Sion, ale lokis nəbiltivile Jerusalem hən naut aSion am, mai Jerusalem veveu. Ale len naləbulat Ipru, Sion evi alat siGot (Ipru 12.22-23).
- Sisa:** [*aSisa*] Nauluman ideh toil a mto hən alat aRom hum tovi kin salit gail, lokisi hən aSisa. Ale nəhes enan tovati egəm len nəvanuan toil a mto hən naut a Rom sutuai tia, nəhəsən aJulius Sisa.
- skopion:** [*naskopion*] Len naut egai datokisi hən nahuthut, be savi huthut totoh len navis. Evi natuhtit sua tokad narien toməlevtor. Ikad narivriŋon totibau a mto hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh toləboi bəvin nəvanuan. Len naut egai datukad natuhtətə gail ŋai be len naut tiltile lukad nəbiltihətə. Nəboŋ tovin nəvanuan, navinian eləboi bəbigol nəmatan.
- slev:** [*naslev*] Nəboŋ alat a Rom lotobal mai alat naut tile, ale lotosəhor galito, losəhar nəvanuan nəbalan isoŋur dan naut enan vi Rom. Len nəmaket loŋur hən galito hum nabuai o nabuluk o nabəan o nəhab. Nəvanuan toŋur naslev len nəmaket etəgau nəmauran

san. Eləboi bigol timat o rinji mai naslev pəhəvut hən arbiipas naslev ideh am. Nəmauran hən naslev savi esan, ipat len gai toʻuri len nəmaket.

sogsog: [*sogsog*] Naulumʻan o nabuai o nabuluk səkad nədavurhut naloson, husur avan ideh totev kotovi.

sohotut: [*isohotut*] Datbisohotut hən datbigol natsua, namilen ke datsənau savoi be datugol tutut həni ale datugol suluvi.

soltia: [*nasoltia*] Nəvanuan tokad nauman tovi nəbalan. Esua len naluʻoh lotoʻbal len nabiltibalan. Datokis naluʻoh enan navəshəsoltia.

sor levlev: [*isor levlev*] Nəboŋ dattosor len nəbathusoruan sua, esua isor tarhət, togon isor tarhəte van vəbar bimasil len nənauan sidat pisi. Len nasoruan bonbon datuke *dibet*.

sor vəsvəsaii: [*isor vəsvəsaii*] Nəboŋ gotosor husur natesua nəvanuan gail ləsaləboii, gusor van hən gəbigol biɸarɸar len nənauan salito.

sor-tastasi-an: [*na-sor-tastasi-an*] Nəboŋ lotokot hən avan ideh, len nakotan, avan ideh eil, ikel ur nəsa tosa avan enan togole. Na-kel-uri-an enan evi na-sor-tastasi-an.

sparo: [*nəsparo*] Evi natuhman naməsav toməlmələh len tan ale hanhan ei. Naut a Vila ikade.

statia: [*nəstatia*] Nəbəlavan hən nəstatia evi namita tovi 185.

stoik: Nəvanuan galevis lotodəlomi ke nəvanuan ŋai ikad nənauan tonor hən bəkəta təban gai səbon. Lunau ke nagot evi natit pisi len navile a pan, ale nəvanuan pisi mai natit pisi loɸitɸitov.

sukapak: [*nasukapak*] Natuhtite toməlmələh ale niben ikad navurun. Ikad nəwei hum navəvəlas. Ikad nasukapak lototoh səbolito ale ikad galevis am lototoh bonbon len navəshəte, ale lotoum bonbon. Galenan loum hən naim, ale burhulon naim ehum naim sevəvəlas. Len naim lusah tuan natit tohehe masuv dattokisi hən nəhani.

talent: [*nətalent*] Nətalent nasilva evi naɸurɸuran hən nauman hən nasihau tovi 15. Nətalent nagol etibau vəha-30 səhor nətalent nasilva.

tav: [*nətav*] Nəman sua tohum navimal be epəhəpəhw.

tehan: [*nətehan*] Nəboŋ nəvanuan toteh, igol nəsa hən toteh ale iteh mabe? Len navide enan datusor husur natehan san.

tenarius: [*nətenarius*] Evi nakoin sua ta Rom, alat a Jutea lotovur nētaks salit həni. Evi nəvat naɸurɸuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua ŋai.

til: [*nətil*] Naluhai sua nəʻbon tosusau. NaJu gail loriŋi len nəhanian.

tin: [*nətin*] Nametəlai sua tomədmədau, nətau han tomasiav. Natin sətəŋ. Len naut a Vanuatu natin, naieh tuna topat burhulon, loum həni hən natin.

tiv-dalusi-an: [*na-tiv-dalusi-an*] AGot ikel na-kel-gati-an sua mai aApraham mai nəpasusan san van vəbar aMoses. AGot ike, naulumʻan san gail ləbetiv dalus navunut salit mai sinatulit gail hən bimasil ke lotodarŋ hən na-kel-gati-an siGot, dereh gai tetəgau gat na-kel-gati-an san (Gen 17.10-14; Lev 12.3).

tivtiv tan: [*etivtiv tan*] Nəboŋ nabuluk toliv nəhai tivtivtan van, etiv nətan gol nətan esəjav, ale eutaut hən nəvanuan biɸabul namisurhut gail lan.

toŋki: [*toŋki*] Ehum nahos be nədariŋan arobəlav.

topas: [*nətopas*] Nəvat nətau han toyanɸan ale tomasil.

trahma: [*nətrahma*] Nakoin tovi naɸurɸuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua.

trakon: [*nətrakon*] Ehum nabiltimət totiba o nabiltiməhob totiba tokad nəhabəlan. Len nasoruan siGot akis nətrakon evi Setan.

trampet: [*nətrampet*] Natsua lotoum həni hən nametəlai, ale nəboŋ lotovun lan, iwal səhor nəwəlan hən nahəmadu.

tret: [*nətret*] Nəhau tomanivəniv lotosəsod həni.

tšen: [*nətsen*] Nəhau todaŋ tovi metəlai. Ikad nariŋ toshud nariŋ togon van van ebəlav.

tunusi: [*etunusi*] Nəboŋ dattogol natideh o dattokel natideh nəvanuan tile toləŋon tosa sile, datotunus nəvanuan enan. Nəlon avan enan imabe? Hum ma nəlon topanɸan, hum ma nəlon sədaŋ am, hum ma tololosa, be nəlon isa.

ut Tolo Masuv: [*Naut Tolo Masuv*] Naim siGot ipat len nabiltivile Jerusalem. Naim siGot ikad naholəvat todar visi. Ale len naim siGot ikad narumʻ eru. Narumʻ bopita, lokisi hən Naut Tolo, ale narumʻ tarhəiltikaliko lohoim, lokisi hən Naut Tolo Masuv. Avan ideh saləboi bəbis ei, be abiltihai tutumav eləboi bəbis vəha-sua len nasihau vīsusua.

vaipa: [*nəvaipa*] Evi nəmat tosa. Nəboŋ tohat avan ideh nabehi han igol avan enan imat.

vanuan Nanoran: [*Nəvanuan Nanoran*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni husur gai inor buni.

- vanuan nɛtaks:** [*nəvanuan nɛtaks*] Nəvanuan tolavlav kuv nəvat dan nəvanuan gail m̄os nəgavmen a Rom.
- vatvat viri:** [*ivatvat viri*] Nəboŋ gototoh vir natesua hən b̄evisi, ale goləboi tia ke dereh tevisi, be gəsaləboi nəboŋ o namityal han, guvatvat viri. Len nasoruan b̄onb̄on datuke *hop o ekspek*.
- vilesir:** [*navilesir*] Natsua togol nəvanuan imat ale pelan han nəvanuan galevis am, ale sədareh isoḅur lumat. Len nasoruan siGot, len naut galevis navilesir evi naməsahan, len naut galevis am evi natideh tosa masuḅ nəvanuan isoḅur lotomat lan.
- vinika:** [*navinika*] Nəboŋ nəwain topat tobəlav, nədaŋan eḅuer am ale egəm kon. Nabus han ikon səhor naləman.
- violan (hən natutumavan):** [*naviolan (hən natutumavan)*] Nəboŋ alat a Israel lototutumav, lotutumav hən narivatəvat ləsəkad natideh tosa len gail. Lotutumav hən nətav gail, nawit mai nəwain am. Natit p̄isi lototutumav hən evi naviolan hən natutumavan.
- vus beltan:** [*navus beltan*] Evi natit tokad nəhau gail nəvanuan toram̄ram̄e hən hən b̄igol nəwalan ale nəvanuan lokəkai husuri sur̄ian alathutai lotokəkai husur nakita mai napes.
- visusua:** [*avisusua*] Ahaḅut ideh b̄ikad anatun ulum̄an tosua ŋai, datokisi hən aḅisusua setəman.
- visusua:** [*navisusua*] Namətas o nəwei tokad namətan tosua ŋai.
- wain:** [*nəwain*] Len naut a Jutea lupal dasdas nəḅit nakrep hən nasuhute b̄isel. Nasuhute topat tobəlav kəkereh esəsaruḅ ale egəm vi wain.
- waks:** [*nəwaks*] Natsua lotoum hən nəkadel hən. Nəboŋ togəm vi wai, nəwai nam̄ial bolai.
- wes:** [*nawes*] Govi wes nəboŋ gotovi lan naut namityal tomasur lan.
- wik:** [*nawik*] Len nasoruan siGot nawik evi nəmaribon lotoməlevru.
- wit:** [*nawit*] Nawit evi liol sua tokad namisurhute. Nəvanuan lolis dasdas namisurhuwit gail hən b̄egəm vi flaua hən ləḅipan bəta hən.
- wolf:** [*nawolf*] Ehum nabiltilipah katkat towael.
- yok:** [*nayok*] Nəhai lotorin̄i len naḅuluk eru hən arḅibon hən arḅeum b̄onb̄on. Ikad nayok tile am tovi nəhai topat len nəbathuvəson nəvanuan natit toməlas totahətah tarhəte ale natit tile totahətah tarhəte.

Nəbathusoruan gail

Nəbathusoruan gail len Nasoruan siGot

AGot Mak 10.27; Mak 12.29-30; Luk 1.37; Luk 6.35-36; Jon 4.24; Uman 14.14-17; Uman 17.22-31; Rom 1.18-23; Rom 11.33-36; 1Kor 8.4-6; 2Kor 1.3; 1Tim 1.17; 1Tim 6.15-16; Ipru 4.13; Ipru 10.30-31; Jem 1.17; 1Pit 1.14-17; 1Jon 1.5; 1Jon 4.7-12, 16; Jut 24-25; KelV 4.8-11; KelV 15.3-4

NaGot gəgəras gail mai navide silat lotohusur gail Mat 4.10; Uman 13.4-12; Uman 17.22-31; Uman 19.11-20; 1Kor 5.11; 1Kor 6.9-11; 1Kor 8.1-13; 1Kor 10.1-22; 2Kor 6.14-18; Kal 5.19-21; 1Tes 1.9-10; 1Jon 5.21; KelV 21.8; KelV 22.15

AGot evi tarhət sidato Mat 6.25-34; Mat 10.29-31; Uman 14.15-17; Rom 8.28; Rom 11.36; Kol 1.17; Ipru 1.3; Jem 4.13-16

AGot igol navile a pan mai natit pisi am Mat 19.4; Jon 1.3; Uman 14.15; Uman 17.24-26; 1Kor 8.6; Kol 1.15-16; Ipru 1.2; Ipru 11.3; KelV 4

AGot dereh tikot hən nəvanuan pisi hən ke lipanis o asike lupanis Mat 7.21-23; Mat 16.24-27; Mat 25.31-46; Jon 3.18-21; Jon 5.24-29; Uman 17.30-31; Rom 2.1-11; Rom 14.10-12; 1Kor 3.10-15; 1Kor 4.5; 2Kor 5.9-10; 2Tes 1.5-10; Ipru 9.27-28; Ipru 10.26-31; 1Pit 1.17; 1Pit 4.3-5; KelV 20.11-15

AGot erinji ke alat lotokad nadəlomian lan lunor len nəhon Uman 13.38-39; Rom 1.16-17; Rom 3.21-26; Rom 5.1, 9-10, 18-19; Kal 2.16; Kal 3.6-9; Tit 3.7

AGot igol napisal hən bilav kuv nəvanuan gail dan nəpanismen tonor hən galito sil nəsaan salito Jon 3.16-17; Uman 2.37-39; Uman 4.11-12; Rom 5.1-11; Rom 10.9-13; Efe 2.1-10; 1Tim 1.15-16; 1Tim 2.3-7; 1Pit 1.3.5

Alat lotoil a mo hən alat siYesu

Navide silat lotoil a mo Uman 6.1-6; Uman 14.23; 1Tim 3.1-13; Tit 1.5-9

Nasoruan van hən alat lotoil a mo Mat 28.18-20; Luk 22.24-27; Uman 20.17-35; 1Tes 2.1-12; 1Tim 4.1-16; 2Tim 2.1-26; 2Tim 3.10-4.5; Tit 2.7-8; 1Pit 5.1-4

Putsan alat lotoil a mo len nənauan samito 1Kor 9.14; Kal 6.6; 1Tes 5.12-13; 1Tim 5.17-22; Ipru 13.7, 17

Alat siYesu logəm sua Mat 18.19-20; Uman 2.41-47; Rom 12.4-8; Efe 1.22-23; Efe 4.11-16; Kol 3.15-17; 1Tim 4.13; Ipru 10.24-25

ANunun aGot Mat 28.19; Mak 1.9-11; Mak 3.28-30; Luk 1.35; Luk 3.16; Luk 4.1; Luk 11.13; Luk 12.12; Jon 1.32-34; Jon 3.5-8; Jon 7.37-39; Jon 14.15-17, 26; Jon 15.26; Jon 16.7-15; Jon 20.19-23; Uman 1.4-5, 8; Uman 2.1-18, 38-39; Uman 4.31; Uman 5.3-5; Uman 8.14-17; Uman 10.44-48; Uman 13.2-4; Uman 15.28; Uman 16.7-10; Uman 19.1-7; Rom 5.5; Rom 7.6; Rom 8.9-16, 26-27; 1Kor 2.4, 9-16; 1Kor 3.16; 1Kor 6.11, 19; 1Kor 12.1-13; 2Kor 1.21-22; 2Kor 5.5; 2Kor 13.14; Kal 3.2-5; Kal 4.6; Kal 5.16-18, 22-25; Efe 1.13-14, 17; Efe 3.16; Efe 4.3-4, 30; Efe 5.18-20; Efe 6.17-18; 1Tes 1.5-6; 1Tes 5.19; 2Tes 2.13; Tit 3.5-6; Ipru 2.4; Ipru 9.14; 1Pit 1.2, 11; 2Pit 1.20-21; 1Jon 2.20; 1Jon 3.24; 1Jon 4.13; 1Jon 5.6-8

ASetan Mat 13.19; Mat 25.41; Luk 4.1-13; Luk 22.3-4; Jon 8.42-44; 2Kor 2.10-11; 2Kor 4.4; 2Kor 11.13-15; Efe 2.2; 1Tes 2.18; 2Tes 2.9-12; 1Pit 5.8-9; 1Jon 3.8-10; KelV 12.7-12; KelV 20.1-3

ASetan italtal ke datigol nəsaan, be len nədanjan siGot datosəhori Mat 4.1-11; Mat 6.13; Luk 22.31-32; Jon 17.14-19; Rom 8.31-39; Rom 12.12; Rom 16.19-20; 1Kor 10.12-13; 1Kor 16.13; 2Kor 12.7-10; Efe 3.20-21; Efe 6.10-18; Flp 4.13; 1Tes 3.5-8; 2Tes 3.3; 2Tim 1.7-8; Ipru 2.18; Ipru 4.14-16; Ipru 12.1-2; Jem 4.7; 1Pit 1.5; 1Pit 5.8-11; 1Jon 4.4; 1Jon 5.3-5; KelV 12.7-12

AYesu Kristo

AYesu evi Natun aGot Mat 11.27-30; Mat 16.13-17; Luk 1.35; Jon 1.1-18; Jon 5.19-29; Jon 6.35-40; Jon 8.58; Jon 11.25-27; Jon 14.5-11; Jon 17.1-5; Jon 20.26-31; Uman 3.13-16; Uman 4.10-12; Rom 1.3-4; 1Kor 3.11; 2Kor 4.4-6; 2Kor 5.21; Kal 4.4-5; Flp 2.5-11; Kol 1.15-20; Kol 2.9-10; Ipru 1.1-14; Ipru 7.26-28; 1Jon 2.1-2; 1Jon 5.20; KelV 1.12-18; KelV 19.11-16

AYesu, aNatun aGot egəm vi vanuan suman gidato len navile eg a pan Jon 1.14; Luk 1.26-38; Mat 1.18-25; Luk 2.1-20; Mat 2.1-23; Kal 4.4-5; Flp 2.6-7; Ipru 2.14-18

AYesu epusan ale igol nəvanuan gail lumaur Mat 4.23-25; Mat 7.28-29; Mat 9.35-36; Mat 11.1-6; Luk 4.14-44; Uman 10.36-38; Jon 20.30-31

AYesu igol namerikel isobur Mat 8.1-15, 23-33; Mat 9.1-7, 18-33; Mat 12.9-14, 22; Mat 14.15-32; Mat 15.22-28, 32-38; Mat 17.14-18; Mat 20.29-34; Mat 21.18-22; Mak 1.21-28;

Mak 7.32-37; Mak 8.22-25; Luk 5.4-8; Luk 7.11-15; Luk 13.10-13; Luk 14.1-4; Luk 17.12-14; Luk 22.50-51; Jon 2.1-11; Jon 4.46-54; Jon 5.5-9; Jon 9.1-7; Jon 11.11-44; Jon 21.4-6; Uman 2.22

Lutah gat aYesu, luvasi Mat 26.47-68; Mat 27.1-2, 11-31; Mak 14.43-65; Mak 15.1-20; Luk 22.47-53; Luk 22.63-23.25; Jon 18.1-14, 19-24; Jon 18.28-19.16

Lupos gat aYesu len nøhai balbal Mat 27.32-56; Mak 15.21-41; Luk 23.26-49; Jon 19.17-37

Lutavun aYesu Mat 27.57-66; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42

AYesu imaur tølmam Mat 28. 1-20; Mak 16.1-8; Luk 24.1-49; Jon 20.1-21.14; Uman 1.3-8; Uman 2.24-32; Uman 3.15; Uman 4.10, 33; Uman 10.39-43; Uman 13.29-39; Uman 17.2-3, 30-31; Rom 1.4; Rom 4.24-25; 1Kor 15.3-8, 12-21; KelV 1.18

AYesu evi møhat vi lan nø mav Luk 24.50-51; Uman 1.9-11; Uman 2.32-36; Uman 5.30-31; Rom 8.34; Efe 1.20-23; Flp 2.9-11; Ipru 1.3-11; Ipru 2.9; Ipru 4.14-16; Ipru 7.25-26; Ipru 10.12-14; 1Pit 3.22

AYesu dereh tetølmam Mat 24.29-44; Jon 14.1-3; Uman 1.10-11; Uman 3.19-21; Flp 3.20-21; Kol 3.4; 1Tes 1.9-10; 1Tes 3.13; 1Tes 4.13-5.11; 2Tes 1.6-10; 2Tes 2.1-4; 1Tim 6.13-15; 2Tim 4.8; Ipru 9.28; 2Pit 3.1-18; 1Jon 3.1-3; KelV 1.7; KelV 22.12-13

Gol alat lotomø sah **lumaaur** Mat 4.23-25; Mat 9.35; Mat 11.2-5; Uman 3.1-6; Uman 8.4-8; Uman 19.11-16; Uman 28.8-9; 1Kor 12.9, 29-30; 2Kor 12.7-10; 1Tim 5.23; 2Tim 4.20; Jem 5.14-15

Gol husur nøsa a**Got tokele** Jon 14.15, 21, 23-24; Jon 15.10-17; Rom 13.8-10; 1Pit 1.14-16; 1Jon 2.3-8; 1Jon 3.22-24; 2Jon 5-6

AGot ilav kuv nøvanuan dan nøsaan salito mabe? Mat 26.26-29; Rom 3.25; Rom 5.9-10; Efe 1.7; Ipru 9.11-14; 1Jon 1.6-7; KelV 7.14-17

Nadølomian len aGot o riñ nø lodato **len aGot**

Nøvanuan tøriñ nølon len aGot, Got ilav kuvi dan nøsaan san Jon 1.12; Jon 3.15-18, 36; Jon 6.47; Jon 14.6; Jon 20.31; Uman 4.12; Uman 16.30-31; Rom 3.20-22; Rom 10.9-10; Kal 2.16; Efe 2.8-9

Nøvanuan nadølomian loil gøgat len nadølomian salito Mak 11.22-25; Luk 17.5-6; Jon 14.1; Rom 5.1-2; Rom 14.22-23; 1Kor 13.13; 2Kor 5.6-7; Kal 5.6; Ipru 11.1-40; Jem 1.2-8; Jem 2.14-26; 1Pit 1.3-9

Naitian tosa Mat 5.27-30; Jon 8.2-11; Rom 13.8-10; 1Kor 5.9-11; 1Kor 6.9-20; Kal 5.19; Efe 5.3; Kol 3.5-6; 1Tes 4.1-8; Ipru 13.4; Jut 7

Na-kel-uri-an tøvoi Uman 20.24; Rom 1.2-4, 16-17; 1Kor 1.17-25; 1Kor 15.1-7; Kal 1.6-12; Efe 1.13; Flp 1.27; Kol 1.5-6; 1Tes 1.5; 2Tes 2.14; 2Tim 1.8-11; 2Tim 2.8-10

Na-lø mas-buni-an

AGot elø mas **masuø høn navanuan pisi** Jon 3.16; Rom 5.8; Efe 2.4-5; 1Jon 4.9

Gidat datimaslø mas **bun aGot** Mat 22.37-38; **Mak 12.28-30; Jon 14.21; 1Pit 1.8; 1Jon 5.3**

Gidat datimaslø mas **bun nøvanuan gail** Mat 5.43-48; Mat 22.39; Jon 13.34-35; Jon 15.12-17; Rom 12.9-10; Rom 13.8-10; 1Kor 13.1-13; 1Kor 16.14; Kal 5.13-14; 1Tes 4.9-10; 1Pit 4.8; 1Jon 2.9-11; 1Jon 3.11-18; 1Jon 4.7-21

Napisal høn datbegø m **vi natun aGot** Jon 1.12-13; Rom 8.14-17; Kal 4.6-7; Ipru 12.5-11; 1Jon 3.1-3

Narubatian høn nøsaan

AGot erubat nøsaan silat lotokad nadølomian len aYesu Mat 26.28; Mak 11.25-26; Uman 5.31; Uman 10.43; Uman 26.18; Efe 1.7; Kol 1.13-14; Kol 2.13-14; Ipru 10.17-18; 1Jon 1.8-2.2

Daterubat nøsaan silat lotogol tosa høn gidato Mat 6.12-15; Mat 18.21-35; Mak 11.25; Luk 6.37; Luk 17.3-4; 2Kor 2.5-11; Efe 4.31-32; Kol 3.13

Na-sor-tuø-an

AYesu øvanuan navide høn na-sor-tuø-an Mat 6.5-13; Mat 7.7-11; Mat 18.19-20; Mak 11.24-25; Luk 11.1-13; Luk 18.1-8; Luk 21.36; Jon 14.13-14; Jon 15.7; Jon 16.23-26; Rom 8.26-27; Rom 12.12; Efe 2.18; Efe 6.18; Flp 4.6-7; Kol 4.2; 1Tes 5.17; 1Tim 2.1-4, 8; 1Tim 4.4-5; Ipru 4.16; Ipru 10.19-22; Jem 1.5-8; Jem 4.2-3; Jem 5.13-18; 1Pit 4.7; 1Jon 3.21-22; 1Jon 5.14-15

Na-sor-tuø-an galevis lotopat len Na-kel-gati-an Veveu Mat 11.25-26; Mat 14.23; Mat 19.13-15; Mak 1.35; Luk 5.16; Luk 6.12; Luk 22.32, 39-46; Jon 11.41-42; Jon 17.1-26; Uman 4.24-31; Uman 16.25; Uman 20.36; Uman 21.5; Rom 1.9-10; Rom 10.1-2; Rom 15.30-33; 2Kor 12.7-10; Efe 1.15-20; Efe 3.14-21; Efe 6.19-20; Flp 1.3-5, 9-11; Kol 1.9-12; Kol 4.3-4; 1Tes 3.9-13; 2Tes 1.11-12; 2Tes 3.1-5; Ipru 5.7; Ipru 7.25

Nasoruan siGot Mat 4.1-4; Mat 5.17-20; Mat 22.29; Jon 8.31-32; Jon 20.31; Uman 20.32; Rom 15.4; Rom 16.26; Kol 3.16; 1Tes 2.13; 1Tim 4.13; 2Tim 3.14-17; Ipru 4.12; 1Pit 1.22-25; 2Pit 1.19-21; 2Jon 9-10; KelV 1.3

Natərogan Rom 13.13; 1Kor 5.11; 1Kor 6.9-11; Kal 5.19-21; Efe 5.18; 1Tim 3.1-3; Tit 1.7; 1Pit 4.3-5

Natev siNasub Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 10.14-22; 1Kor 11.17-34

Nativosan Mat 5.31-32; Mat 19.3-9; Luk 16.18; Rom 7.2-3; 1Kor 7.10-16

Natutumavan Mat 9.13; Mak 12.33; Rom 12.1; Ipru 9.6-10.18

Nəvide silat lotokad nadəlomian len aYesu Mat 16.13-20; Jon 13.34-35; Jon 14.27; Uman 2.41-42; Rom 12.4-8; Rom 12.9-13; 1Kor 12.12-30; Kal 5.22-26; Efe 1.22-23; Efe 2.19-22; Efe 4.1-16; Kol 1.18; Kol 3.12-17; 1Tes 5.16-17; Ipru 10.24-25; 1Pit 2.4-10; KelV 19.5-10

Na-vi-tarhəte-an Mat 6.1-4; Mat 7.12; Mat 25.31-46; Luk 3.10-11; Luk 6.38; Uman 11.27-30; 1Kor 10.24; 2Kor 8.1-15; 2Kor 9.1-15; Kal 6.9-10; Flp 4.14-19; Ipru 10.24; Ipru 13.1-3, 16; Jem 1.27; Jem 2.15-16; 1Jon 3.16-18

Nəbaptaisan Mat 28.18-20; Jon 3.22; Jon 4.1-2; Uman 2.37-42; Uman 8.12, 36-38; Uman 10.44-48; Uman 16.14-15, 31-33; Uman 19.1-7; Uman 22.12-16; Rom 6.1-4; Kal 3.26-27; Kol 2.12; 1Pit 3.20-22

Nəbathudud

Nəhəvut mai nəbareab san artolah Mat 19.4-6; 1Kor 7.1-16; Efe 5.21-33; Kol 3.18-19; Tit 2.3-5; Ipru 13.4; 1Pit 3.1-7

Anatularu gail Mat 15.3-6; Luk 2.51; Efe 6.1-3; Kol 3.20; 1Tim 5.4, 8; Ipru 12.7-11

Anana mai atata Efe 6.4; Kol 3.21; 1Tim 3.4-5

Nəbatunau Uman 6.1; Rom 7.2-3; 1Kor 7.39-40; 1Tim 5.3-16; Jem 1.27

Nəboŋ datsəhan hən datbisor mai aGot Mat 6.16-18; Mak 2.18-20; Uman 13.1-3; Uman 14.23

Nəgavmen Mat 22.15-22; Uman 5.27-29; Rom 13.1-7; 1Tim 2.1-4; Tit 3.1; 1Pit 2.13-17

Nəhab nəmatan Mat 10.28; Mat 13.41-42, 47-50; Mat 25.41; Luk 16.23-26; 2Tes 1.9; KelV 20.10-15; KelV 21.8

Nəlodat temədau, datitoh mədau tebəlav Mat 5.3-12; Mat 18.1-5; Luk 14.7-11; Luk 18.9-14; Efe 4.2; Flp 2.3-11; Kol 3.12-13; Jem 4.5-10; 1Pit 5.5-7

Nəmatan Jon 6.39-40; Jon 11.17-27; Jon 14.1-4; Rom 8.10-11, 38-39; Rom 14.7-9; 1Kor 15.12-58; 2Kor 5.1-10; Flp 1.20-24; 1Tes 4.13-18; Ipru 2.14-15; KelV 14.13; KelV 21.1-4; KelV 22.1-5

Nəmauran todan Rom 8.18-25, 28; 2Kor 1.4; 2Kor 4.16-18; Jem 1.2-4; 1Pit 1.6-9; 1Pit 2.19-21; 1Pit 5.8-10

Nəmav

AGot eviol hən nakonviolan mai alat lotoriŋ nəlolit len a Yesu ke likad nəmauran vi sutuai maii Mat 19.16-30; Luk 10.25-28; Jon 3.1-16; Jon 5.19-29; Jon 10.10; Jon 11.25-26; Jon 14.6; Jon 17.2-3; Jon 20.31; Rom 5.21; Rom 6.5-14; Rom 8.10-17; 2Kor 5.17; Kal 2.20; Efe 2.1-6; Kol 2.13; Kol 3.1-4; 2Tim 1.10; Tit 3.4-7; 1Pit 1.23; 1Jon 5.11

Nəmav imabe? Luk 12.32-34; Jon 14.1-3; 2Kor 5.1-8; Flp 1.23; Kol 3.1; 1Pit 1.4-5; KelV 4.1-11; KelV 21.1-4; KelV 21.22-22.5; KelV 22.14-15

Nəsaan

Nəsaan nəsa? Rom 1.18-32; Rom 8.5-8; Kal 5.19-21; Efe 2.1-3; Efe 5.3-5; Kol 3.5-10; Jem 4.17; 1Pit 4.3; 1Jon 3.4-5

Nəvanuan pisi lugol nəsaan Jon 8.7-9; Rom 3.9-20, 23; Rom 5.12; Kal 3.22; 1Jon 1.8-10

Nəvanuan limaspanis sil nəsaan, be aGot igol nəpisal hən bilav kuv gidat dan nəpanisimen enan Mat 10.28; Mat 13.41-42; Jon 3.18-20, 36; Uman 17.30-31; Rom 1.18-19; Rom 6.23; Kal 6.7-8; Kol 3.5-6; 2Tes 1.7-9; Ipru 9.27; Ipru 10.26-31; 1Pit 1.17; 1Pit 4.3-5; Jut 7; KelV 20.11-15

Nəvanuan gail lomədas bun gidato husur dattovi siYesu Mat 5.10-12; Mak 13.9-13; Luk 12.4-9; Jon 15.18-21; Jon 16.1-4; Uman 5.41; Rom 8.35-37; Rom 12.12-14, 17-21; 1Kor 4.11-13; 2Kor 4.8-11; 2Kor 12.10; Flp 1.28-29; 2Tes 1.4-8; 2Tes 3.2-4; 2Tim 3.10-13; Ipru 10.32-39; Ipru 12.3-4; 1Pit 3.13-17; 1Pit 4.12-19KelV 2.10;

Nəvat Mat 6.19-21, 24-34; Luk 12.13-21, 32-34; Uman 20.35; 1Tim 6.6-10, 17-19; Ipru 13.5-6; Jem 2.1-9; Jem 5.1-6

Pair dan nəsaan sidato Mat 4.17; Mak 6.12; Luk 13.1-5; Luk 15.1-31; Luk 24.45-47; Uman 2.37-40; Uman 3.19-20; Uman 17.29-31; Uman 20.21; Uman 26.19-20; 2Kor 7.8-11; 2Pit 3.9; KelV 9.20-21

Sipa vi təban aGot Luk 17.11-19; Jon 6.11; Rom 1.21; Efe 5.20; Flp 4.4-7; Kol 2.7; Kol 3.17;
Kol 4.2; 1Tes 5.18; 1Tim 2.1; 1Tim 4.4-5

Mat 5.3-11	Navoian siGot van hən nəvanuan gail
Mat 5.16	Nəvanuan gail leris navoian sam̄ ale sal suh aGot
Mat 5.43-45	Ləmas bun aenemi sam̄ gail
Mat 11.28-30	Gəm hən aYesu hən gəbikad nəḡavḡavan
Mat 20.26-28	Nəvanuan totibau tegəm vi slev sinəvanuan gail
Mat 25.40	Nəsa gotogole van hən nəbathudud, gugole van hən ginau
Mat 28.19-20	Mitivan hən nəvanuan gail ləbēgəm vi hai susur sagw gail
Mak 11.25	Məterubat nəsaan dan avan ideh togol tosa hən gaiug
Luk 6.31	Gigol nəsa gotoləḡoni ke nəvanuan gail ligole van hən gaiug
Luk 11.2-4	Na-sor-tuḡ-an
Luk 14.26-27	Na-husur-aKristo-an
Luke 16.13	Datodədas datbeum simasta beru
Jon 3.16-17	Na-ləmas-buni-an siGot
Jon 11.25	Na-le-məhat-an dan nəmatan
Jon14.1	Riḡ nəlomit len aGot
Jon14.6	aKristo səbon evi piṣal
Jon 14.27	Natəmat siGot
Jon15.18	Navile a pan lomətahun alat siYesu
Uman 1.8	Nəboḡ aNunun aGot begəm hən gamit, mitikel ur ginau
Uman 16.31	Nadəlomian
Rom 1.4	ANatun aGot, aYesu
Rom 1.16	Na-kel-uri-an tovoi
Rom 3.23	Nəvanuan piṣi lovi vanuan nəsaan
Rom 5.1-2	Len nadəlomian datukad natəmat mai aGot
Rom 5.8	Naut kəmas dattovi vanuan nəsaan, aGot eləmas bun gidato
Rom 6.23	Napurpuran hən nəsaan, na-viol-kəmas-an siGot
Rom 8.28	Nə-nau-utaut-an siGot
Rom 8.38-39	Nəsa eləboi bəpəpəhun gidato dan aGot?
Rom 12.1-2	Viol hən nibemit mai aGot hən mətbevi esan səbon
1Kor 10.13	Natideh totaltal ke datigol nəsaan, ikad napisal dani
1Kor 10.24	Mətəleḡon nəsa tovoi hən nəvanuan tile
1Kor 13.4-7	Na-ləmas-buni-an imabe?
2Kor 1.3-4	aGot igol nəlon nəvanuan eləḡon ivoi am
2Kor 4.7	aGot idaḡ
2Kor 4.18	Nau nəsa topat vi sutuai
2Kor 5.17	Nəvanuan veveu
2Kor 9.7	Datehəhəvur hən datbeviol
2Kor 12.9	Nəboḡ datsədaḡ, nədaḡan siGot epul masuḡ len gidato
Kal 2.20	aKristo itoh len gidato
Kal 5.22-23	Navit seNunun aGot
Kal 6.4	Sagenənoḡ hən gaiug mai avan ideh am
Kal 6.9	Sadatipetəmas hən datbigol natit tovoi
Efe 2.8-9	Nə-lav-kuv-gidato-an dan nəsaan evi naviolan siGot
Efe 3.20	Nədaḡan siGot
Efe 4.25	Nakitinan
Efe 4.26-27	Nələl paḡpaḡ
Efe 4.28	Navənvənahān
Efe 4.29	Nasoruan tomədas nəvanuan tēbuer
Efe 6.1	Lahutai mai aTata mai aNana
Efe 6.12	Datubal mai nabiltidaḡan hən nəmargobut
Flp 4.5-7	Nakemkeman, natəmat, sadatinau masuḡ hən natideh
Flp 4.12-13	Nədaḡan
Flp 4.19	Natideh dattom̄idol həni
Kol 1.15-17	Len aKristo, aGot igol natit piṣi tosuḡ
Kol 3.2	Nənauan
Kol 3.13	Narubatian hən nəsaan
Kol 3.15	Natəmat togəm len aGot
Kol 3.23	Natideh gotogole, gole hum siNasuḡ
1Tes 3.12	Mətələmləmas bun gamit gabag
1Tes 4.3	Naitian tosa
1Tes 5.17-18	Na-sor-tuḡ-an
2Tim 1.7	Namətahwan
2Tim 3.16-17	Natosian siGot